БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 3 СУББОТА № 47 (3500)

Өртээ 20 коп.

Үр үеге болгаш улуг чедиишкинниг болурунга таарыштыр кылган план чок тургаш, ажылдап болбас дээрзиниң дугайында бодунуң билдингир айтыышкынын Владимир Ильич Ленин биске артырган. Беш чыл планнарын ажылдап кылыр болгаш боттандырар талазы-биле бистиң практикавыс болза Лениниң бо айтыышкынын күүседип турары болур-дур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чаа программазын белеткээр дугайында

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДОКТААЛЫ

(1956 чылдың февраль 25-те чаңгыс үн-биле хүлээп алган)

Бистиң партияның төөгүлүг дуржулгазынга, социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының дуржулгазынга, делегейниң бүгү коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дуржулгазынга болгаш чедиишкиннеринге үндезилээш чогаадыкчы хөгжүп турар марксисчи-ленинчи теорияның кол чүүлдерин барымдаалааш, а ол ышкаш коммунистиг тургузуушкуннуң, Совет Эвилелиниң экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң белеткеп турар перспективтиг планын барымдаалап тургаш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының программазының төлевилелин белеткээрин Төп Комитетке СЭКП-ниң XX съездизи дагзып тур.

Программаның төлевилелин калбаа-биле чугаалажып көөр төлээде, партияның программазының төлевилелин СЭКП-ниң XXI съездизинге чедир чарлап үндүрерин Төп Комитетке съезд дагзып тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПЛЕНУМУ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинден соңгутурган СЭКП Төп Комитединиң Пленуму 1956 чылдың февраль 27-де болган.

СЭКП ТК-НЫҢ ПРЕЗИДИУМУН мооң адаанда составтыг кылдыр Пленум соңгаан:

Президиумнуң кежигүннери: эштер БУЛГАНИН Н. А., ВОРОШИЛОВ К. Е., КАГАНОВИЧ Л. М., КИРИЧЕНКО А. И., МАЛЕНКОВ Г. М., МИКОЯН А. И., МОЛОТОВ В. М., ПЕРВУХИН М. Г., САБУРОВ М. З., СУСЛОВ М. А., ХРУЩЕВ Н. С.

Президиумнуң кежигүнүнге кандидаттар: эштер ЖУКОВ Г. К., БРЕЖНЕВ Л. И., МУХУТДИНОВ Н. А., ШЕПИЛОВ Д. Т., ФУРЦЕВА Е. А., ШВЕРНИК Н. М.

СЭКП ТК-ның Секретариадын мооң адаанда составтыг кылдыр Пленум соңгаан: эштер ХРУЩЕВ Н. С. — СЭКП ТК-ның Бирги Секретары, АРИСТОВ А. Б., БЕЛЯЕВ Н. И., БРЕЖНЕВ Л. И., ПОСПЕЛОВ П. Н., СУСЛОВ М. А., ФУРЦЕВА Е. А., ШЕПИЛОВ Д. Т.

СЭКП ТК-ның чанында Партияның Контроль Комитединиң даргазынга эш Н. М. ШВЕРНИКТИ, Партияның Контроль Комитединиң даргазының оралакчызынга—эш П. Т. КОМАРОВТУ Пленум соңгаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Ревизия Комиссиязында

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Ревизия Комиссиязының хуралы 1956 чылдың февраль 27-де болган.

Комиссияның даргазынга эш П. Г. МОСКАТОВТУ Төп Ревизия Комиссиязы соңгаан.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң дугайында

Республик организацияларының, областарның, крайларның партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажылын улам тодаргай удуртур болгаш Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын улам оперативтиг шиитпирлээр сорулга-биле СЭКП-ниң Төп Комитеди СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле бюрозун тургускан.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле бюрозунуң даргазынга СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш **Н. С. Хрущевту** болгаш Бюронуң Даргазының оралакчызынга — СЭКП ТК-ның секретары эш **Н. И. Беляевти** бадылаан.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң кежигүннеринге бадылатырган эштер болза: **М. А. Яснов** — РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы, **И. В. Капитонов** — СЭКП-ниң Москва обкомунуң бирги секретары, **Ф. Р. Козлов** — СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары, **В. М. Чураев** — СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле партия органнарының килдизиниң эргелекчизи, **В. П. Мыларщиков**—СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи, **А. М. Пузанов** — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы, **И. Г. Игнатов** — СЭКП-ниң Горький обкомунуң бирги секретары, **А. П. Кириленко** — СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткели

Эштер! 1956—1960 чылдарда Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин чугаалажып көөрү-биле партияның Төп Комитеди киирип тур.

Алдыгы беш чылдың сорулгаларын тодаргайлап тайылбырлаарынче кирериниң мурнунда бешки беш чыл планының күүселдезиниң түннелдерин болгаш аңаа холбаштыр бистиң ажыл-агый политикавыстың чамдык принципиалдыг айтырыгларын чугаалаары эргежок чугула.

Партияның XIX съездизиниң соолүндеги үеде бистиң чуртувустуң эрткен оруунун тодаргай байдалын СЭКП Төп Комитединиң отчет илеткелинде эш Н. С. Хрущев көргүскен. Ол үе эрткен беш чылдың хөй кезиин хаара тудуп турар.

Совет Эвилелиниң бүгү делегей болгаш иштики байдалын база бистиң партиявыстың ажыл-чорудулгазын ханы анализтээри-биле холбаштыр, делегейниң социалистиг болгаш капиталистиг системаларының тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында, амгы үе-чалада дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчириниң хевирлериниң дугайында — марксисчи-ленинчи теорияның эн чугула айтырыглары отчет илеткелде шыны-биле болгаш өй-шаанда салдынган, ханы болгаш бүгү талалыг ажылдап кылдынган.

Улуг Ленин үнелеп четинмес идейлиг байлакты биске салгал кылдыр артырып, чаа ниитилел тургузуун тургузарының оруктарын болгаш методтарын үндезилээн. Ынчалзажок, партияның идейлиг салгалының идепкей чок кадагалакчылары болбайн, а ниитилел хөгжүлдезиниң чаа байдалдарын, төөгүнүң чаа фактыларын анализтээринге, коммунизмни тургузуп турар улус массаларның дуржулгазын эртем ёзузу-биле түннеп көөрүнге үндезилээш, ол салгалды чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин болгаш байыдарын бодунуң өөреникчилеринден Ленин кезээде негеп чораан.

Ангыларның дензигүүр байдалын болгаш төөгүлүг үе бүрүзүнүң тодаргай онзагай чүүлдерин ылап, объективтиг барымдаалап көөрү политиканы эртем ёзузу-биле үндезилээринге черле чугаажок чүүл болур деп, Ленин санап чораан. Эрги теоретиктиг өөредиглерден болгаш формулалардан халбактанып, бурунгаар эвес, харын аткаар көрүп турган доктриннерни шүгүмчүлевишаан, 1917 чылдың апрельде бижитинген бодунуң алдарлыг «Тактика дугайында чагаалаарынга» Владимир Ильичиниң айытканы болза:... «Марксисчи кижи болза, эки-ле дээрге кол, ниити чүүлдү чүгле айтып, амыдыралдың нарын чоруун хаара тударынга чүгле чоокшулап турар кандыг-даа теория ышкаш, дүүнгү хүннүң теориязындан халбактаныышкынны үргүлчүлевейн, харын дириг амыдыралды, **херек кырында боттуг чоруктуң** ылаптыг фактыларын барымдаалап көөр ужурлуг деп маргылдаа чок шынныг чүүлдү бодунга шиңгээдип алыры эргежок чугула». (Чогаалдары, т. 24, арын 26).

Марксисчи-ленинчи теорияның улуг күжү чүде турганыл база чүдел дизе, амыдыралдан оон кажан-даа хожудавайн, ниитилел хөгжүлдезиниң чорудулгазының идип үндүрүп турары чаа айтырыгларга билдингир харыыларны берип турарында болур.

Марксисчи теория Ленинге болгаш ленинчилерге догма болбайн, харын ажыл-чорудулгага кезээде удуртулга болуп келген.

Ленинчи ол негелдени барымдаалап алырга, Төп Комитеттиң отчет илеткели марксизм-ленинизмниң эн чугула айтырыгларын дидими-биле ажылдап кылырының үлегерчижээ болуп турар, ол айтырыглар бистиң партиявыска-даа, акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларга-даа амгы байдалдарда теоретиктиг болгаш практиктиг улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Бистиң ол дээш демисежип турарывыс улуг херектиң — коммунизмниң херээнин тиилелгезинге ханы болгаш быжыг бүзүрел-биле сиңниккен бистиң партиявыстың келир үедеги ажылының делгереңгей программазын Төп Комитеттиң отчет илеткелинде айыткан. ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле санал-шүгүмчүлелдер бүрүн чаңгыс эп-сеткилдиң болгаш Төп Комитеттиң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажылын изин-биле деткээнинин байдалынга болуп эрткен чорук болза, ол шугумнуң шынныының дугайын, ол ажылдың үре-түннелдиниң дугайын, бистиң партиявыстың бузулбас чаңгыс эптииниң болгаш күчүлүг күжүнүң дугайын чугаалап турар. (**Диңмиттиг адыш часкаашкыны**).

Төп Комитеттиң ажылының соолгу чылдарда үре-түннелдиг чоруу болза, бистиң партиявыска коллективтиг удуртулганың дугайында ленинчи айтыышкыннарны ТК-ның өскерилге чок эдергени-биле тайылбырлатынар.

Марксизм-ленинизмниң ёзузунга чөрүшкек болгаш канчап-даа таарышнас чүүл болур ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукту шиитпирлии-биле буруу шапкаш, партияның Төп Комитеди болгаш оон Президиуму улустар аразының политиказынга-даа, азы бистиң чуртувустуң иштики байдалынга-даа, азы партияның иштики амыдыралынга-даа хамаарышкан бүгү-ле айтырыгларны шиитпирлээрде коллективтиг удуртулганың принцивин херек кырынга боттандырып келген. Бүгү-ле чугула шиитпирлерни хүлээп алырда санал-оналдарны бүгү талалыг болгаш шүгүмчүлекчи солужарынга үндезилээш, хүлээп ап келген.

Коллективтиг удуртулганың ленинчи принциптерин болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин моон соңгаар-даа сагыыр чорук улуг частырыглардан партияны чайладыр болгаш коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерни биске хандырып бээр.

Бистиң партиявыстың күжүнүң үнер дөзү болза калбак улус массалар-биле оон бузулбас харылзаазында. Улустуң чаагай байдалының дугайында, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң чечектелиишкининиң дугайында сагыш салыышкынын партия хамыктың дээдизи кылдыр салып келгенин болгаш салып турарын совет кижилер билир. Ынчангаш совет улус бодунуң төрээн партиязынга кызыгаар чок идегеп турар болгаш тиилелгелиг коммунистиг тургузуушкуннуң оруу-биле оон соондан бүзүрелдиг чоруп олурар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазынга калбак улус массаларның ол кызыгаар чок идегелинден болгаш деткимчезинден артык бедик чүүлдүгзүнүүшкүн турбас. Оон-биле кады улустуң идегели болза, бистиң партиявыска хөй-хөй чүүлдерни база хүлээдип турар. Чедиишкиннерге мензээргенмейн, бот-оожургаар болгаш сагыш тайбыңчыраар чорукка алыспайн, харын улам-на эки ажылдаар, улуска улам-на чоок болур — бистиң сорулгавыс ындыг.

Маадырлыг совет улустуң чүткүлдүг күш-ажылының болгаш бистиң партиявыстың кайгамчык улуг организакчы ажылының түннелинде улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдериниң талазы-биле улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң хүлээп алган Директивалары чедиишкинниг күүсетинген, а хөй-хөй чугула көргүзүглериниң талазы-биле — ажыр күүсетинген.

Ол улуг тиилелгени бистер күжениишкин чокка, бергелер-биле демисел чокка чинги-биле болгаш белени-биле чаалап алган бис деп бодаар болза шын эвес болур ийик. Ажыл-агый тургузуушкунунуң элээн хөй участоктарында— үлетпүрде-даа, кол нургулайында көдээ ажыл-агыйда-даа улуг четпестерни партия илереткен. Ол четпестерниң дугайын улуска партия дидими-биле болгаш ажыы-биле чугаалап, оларны дүрген узуткаар болгаш социалистиг улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бар канчаар-даа аажок улуг иштики курлавырларны илередир база ажыглалга киирер дээш улус массаларның чогаадыкчы инициативазының күчүлүг күжүн көдүрүп үндүрген.

Бистиң алдарлыг ажылчын аңгывыстың болгаш инженер-техниктиг интеллигенциявыстың күш-ажылчы идепкейинге даянгаш, партия бешки беш чылда социалистиг үлетпүрнүң күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнүн чедип алган. Үлетпүр продукциязын бүдүрерин өстүрер талазы-биле беш чыл планының онаалдазы дөрт чыл, дөрт ай иштинде, хуусаа бетинде күүсетинген. Мурнуку беш чылдарда ышкаш, эрткен беш чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдези аар индустрияны колдадыр өстүреринге үндезилээш боттанган, ынчаарга аар индустрияның продукциязы беш чыл планында көрдүнгенинге бодаарга, дыка хөй хемчээлдерге улгаткан. Хереглелдиң чүүлдерин бүдүрер талазы-биле беш чыл планы база ажыр күүсетинген.

Партияның XIX съездизиниң Директиваларында көрдүнгенинге бодаарга, көдээ ажыл-агый эрткен беш чылда оожум хөгжээн, ынчангаш беш чыл планының бо талазы-биле онаалгалары чедир күүсетинмээн.

СЭКП ТК-ның Пленумнарының айыткан хемчеглерин боттандырганының түннелинде 1955 чылда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези бурунгаар шимчээн. Улус ажыл-агыйының бо-даа чугула адырын күштүг көдүреринге эргежок чугула таарымчалыг байдалдар бисте тургустунган деп амгы үеде быжыг бүзүрел-биле чугаалап болур бис.

Демир орук, далай болгаш автомобиль транспортунуң чүк соөртүлгезиниң талазы-биле бешки беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген.

Улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннарның хемчээлиниң талазы-биле беш чыл планы күүсетинген. Капитал салыышкыннарның хемчээли чыл тудум дыка өзүп келген, ол чорук ниитиниң бүдүрүлгезин улам ынай калбартырынга болгаш улустуң чаагай байдалын көдүреринге суурну тургускан.

Национал орулганы көвүдедир, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирин база колхозчуларның орулгаларын өстүрер талазы-биле беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген, үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының планы ажыр күүсетинген. Эрткен чылын үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 1940 чылдың деңнелин ийи ажыг катап ашкан. Үүрмектеп садыглаар барааннарның өртектери беш чылдың дургузунда 26 хуу чингээн, тодаргайлаарга партияның XIX съездизиниң Директиваларында көрдүнген саналгалардан хөй хемчээлдиг болуп турар.

Чуртталга бажыңнарының тудуушкуну эрткен беш чылда улуу-биле калбарган. Күрүне планын ёзугаар тускайлатынган акша-хөреңгилерниң күсели-биле безин 105 миллион дөрбелчин метр ниити шөлдүг чуртталга бажыңнары туттунган. Оон ангыда, бүдүрүлгелерниң фондузунуң болгаш төп черден көрдүнмээн өске-даа акша-хөреңгилерниң күсели-биле, а ол ышкаш хоорай чуртгакчыларының боттарының күсели-биле болгаш күрүне чээлизиниң дузазы-биле дыка хөй хемчээлдиг чуртталга шөлдери туттунган. Колхозчулар болгаш көдээ интеллигенция беш чылдың дургузунда 2 миллион ажыг чуртталга бажыңнарын тудуп алганнар. Чуртталга бажыңнарының айтырыы бисте ам-даа аажок чидиг хевээр артпышаан турзажок, чурттуң тудуг фондузу дыка өскен.

Эрткен беш чыл культура тургузуушкунунуң талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болган. Республикаларның найыслалдарынга болгаш чурттуң улуг-улуг хоорайларынга бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчиир дугайында партияның XIX съездизиниң Директивалары колдуунда күүсетинген. Дээди өөредилге черлери дыка хөй санныг тускай эртемниглерни белеткээн.

Совет эртем чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чедип алган, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга оон ролю улам-на өскен. Бистиң эртемивистиң бүгү делегейге ат-алдары көдүрүлген, өске чурттарның эртемденнери-биле совет эртемденнериң харылзаалары калбарып, быжыккан.

Бешки беш чылдың чылдарында хөй-хөй чаа эмнелгелер, дыштанылга бажыңнары, санаторийлер, уругларның албан черлери туттунган. Бо үениң дургузунда бистиң чуртувуска чоннуң өзүп төрүүрүнүң деңнели бедээн болгаш өлүп-хораары үргүлчү кызырлып келген, ынчаарга 1940 чыл-биле деңнээрге өлүп-хораашкын ийи ажыг катап эвээжээн.

Даштыкы садыгның талазы-биле эрткен беш чылда Совет Эвилели бүгү чурттар-биле кайы-кайызынга ажыктыг экономиктиг харылзааларны калбартырының политиказын үргүлчүлеп чорудуп келген. Бистиң чуртувустуң даштыкы садыының эргилдези эрткен чылын 1950 чылдың деңнелин барык ийи катап ашкан. Улус-демократтыг чурттар-биле бистиң садыг харылзааларывыс калбарып, быжыккан. Оларның-биле бистиң даштыкы садыывыстың хемчээли 1950 чылда 10,6 миллиард рубль турганынга удур 1955 чылда 19,5 миллиард рубль четкен.

(Уланчызы 2-ги арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткели

(Эгези 1-ги арында).

Чамдык капиталистиг чурттар-биле садыглажыышкын таарымча чок байдалдарга таваржып турган. Американың Баттышкан Штаттары, а оларның ыйыышкыны-биле Барыын Европаның элээн хөй чурттары Совет Эвилели-биле садыглажыышкынны кызыгаарлаарынче, харын-даа соксадырынче угланган кызып-кыярының хемчеглерин чорудуп келгеннер. Ындыг турбуже, боттарының барааннарын биске садарынга болгаш бистиң барааннарывысты садып алырынга хөй-хөй капиталистиг чурттарның сонуургалы канчаарга-даа улуг болган, ынчангаш оларның-биле садыглажыышкын чүгле эвээжээн эвес, харын-даа дыка улгаткан.

Бешки беш чыл планын чедиишкиннинг боттандыргаш, бистиң чуртувус социализмден коммунизмче чоорту шилчиириниң оруу-биле бурунгаар улуг базымны кылган. Совет күрүнениң экономиктиг болгаш камгаланыр күчү-шыдалы дыка өскен, ооң бүгү делегей байдалы быжыккан.

Бешки беш чылда Совет Эвилели чүгле ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга эвес, харын бодунуң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын боттандырарынга, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадыр дээш, бүгү делегейге тайбың дээш демиселге база шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган.

Ол үениң дургузунда социалистиг улуг лагерь улам-на сырый каттышкан болгаш быжыккан. Социалистиг тургузуушкуннуң оруунда кирген чурттар күрүне планнарынга үндезилээш, боттарының экономиказын чедиишкиннинг хөгжүдүп турар. Улуг кыдат улус бирги беш чыл планын улуг көдүрлүүшкүн-биле болгаш күчүлүг херлиишкин-биле боттандырып турар. Улус демократиязының Европа чурттары —Польша, Чехословакия, Болгария, Румыния, Венгрия, Албания, а ол ышкаш Герман Демократтыг Республика перспективтиг планнарын долдур болгаш ажыр күүседип турар. Моол Арат Республика, Корей Улус-Демократтыг Республика, Вьетнамның Демократтыг Республиказы боттарының экономиказының хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннерни чедип алганнар.

Югославияның улустары социалистиг тургузуушкуннуң оруу-биле чедиишкиннинг чоруп олурар.

Бешки беш чыл планының күүселдезиниң түңнелдери совет кижилерниң, бистиң шынчы өңнүктеривистиң — социалистиг лагерьниң чурттарының ажылчы чоннарының, дешилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң канчаар-даа аажок сеткил-ханыышкынын болдуруп турар. Ол түңнелдер болза, бодунуң ленинчи Төп Комитединге баштаткан Коммунистиг партияга хей-аът киирткен болгаш удуртурган күш-ажылга ынакшылдыг совет улустуң күженишкиннинг, улуг ажылының үре-түңнели болур. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

I.

Алдыгы беш чыл планының кол сорулгалары

Ур үеге болгаш улуг чедиишкиннинг болурунга таарыштыр кылган план чок тургаш, ажылдап болбас дээрзиниң дугайында бодунуң билдингир айтыышкынын Владимир Ильич Ленин биске артырган. Беш чыл планнарын ажылдап кылыр болгаш боттандырар талазы-биле бистиң практикавыс болза Ленинниң бо айтыышкынын күүседип турары болур-дур.

Бистиң планнарывыстың боттуу амыдырал-биле бадыткатынган. Беш чылдың план бүрүзүнүң соонда Совет Эвилели бодунуң экономиктиг хөгжүлдезиниң чаа чадазынче көдүрлүп, улам-на бай болгаш күштүг болуп, ынчаарга ооң бүгү делегейге ат-алдары улам-на өзүп турган. Социалистиг планныг экономиканың артык күштери ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң улам-на калбак сорулгаларын көдүрүп үндүрер арганы биске берип турар.

Совет Эвилели алдыгы беш чылче күчүлүг болгаш бүгү талазы-биле сайзырангай социалистиг бүдүрүлгелиг, улуг материал курлавырларлыг болгаш ылаңгыя эң-не чугула чүүл — хоорайда-даа, көдээде-даа хөй санныг мергежилдиг кадрларлыг кирип турар.

Ам бирги чергениң аар индустриялыг бистиң чуртувуста чүгле бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрерин эвес, харын база улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрерин дүрген темпилер-биле хөгжүдериниң, ниитилелдиң байлаан дыка көвүдедириниң, ынчангаш, коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырының бүгү-ле байдалдары бар.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының кол сорулгалары болза, аар үлетпүрнүң колдаан хөгжүлдезиниң, соксаал чок техниктиг дешилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң суурунга улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ыңай күчүлүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң күштүг көдүрлүүшкүнүн боттандырары болгаш аңаа үндезилээш, совет улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң дыка бедиишкинин чедип алыры болур.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелин бүдүрүлгениң социалистиг аргазынга таарышкан объективтиг экономиктиг хоойлуларның негелделерин барымдалааш, эртемниг үндезинге ажылдап кылган.

Социалистиг улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге кол роль, мурнуку хевээр-ле, үлетпүрге болгаш бирги эзлчегде, аар индустрияга, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүреринге онаажыр. Аар индустрияны колдады өстүрбейн тургаш, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга калбарган дагын бүдүрүлгени, соксаал чок техниктиг дешилгени, бүдүрүкчү күштерниң бурунгаарлаашкынныг хөгжүлдезин, күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүң чайгылыш чок өзүлдезин хандырып болбас, бистиң чуртувустуң бузулбас камгаланыр аргазын, улустуң чаагай байдалын көдүрерин хандырып болбас. Аңаа марксисчи-ленинчи политиктиг экономия өөредип турар, ону бистиң социалистиг күрүневистиң хөгжүлдезиниң төөгүлүг бүгү дуржулгазы бадыткап турар.

Аар индустрияны колдады хөгжүдеринче ленинчи чиңгине шугумну быжыы-биле чайгылыш чок чорутпушаан, бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чедип алган бис,—бодувустун шаанда хожудангай, аграрлыг чораан чуртувусту бедик механизастатынган, улуг көдээ ажыл-агыйлыг бирги чергениң индустриалдыг күрүне болдуруп, социалистиг ниитилелди тургускан болгаш бурунгаар, коммунизмче базым санында бүзүрелдиг чоруп орар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң үевистиң ылгалдыг демдээ болза бүдүрүлгениң бүгү адырларында техниканың туруп көрбээн шапкын хөгжүлдези болур. Бир эвес XIX чүс чыл колдуунда-ла бустуң чүс чылы болуп турган болза, XX чүс чыл электрияның чүс чылы, бүдүрүкчү күштерни хөгжүдериниң кызыгаар чок аргаларын бодунда тудуп турар атомнуг энергияның чүс чылы болуп эгелеп турарын бистер караавыс-биле көрүп турар бис.

XX чүс чылдың кайгамчык улуг ажыдыышкыны — атомнуг энергияны бистер, коммунистер, ооң боттандырылгазы болза бистиң партиявыстың алыс программалыг эчис сорулгазы болур херекке — коммунизм тургузуушкунунуң херээнге бүрүн хемчээлдин-биле бараалгадып тургузар ужурлуг бис. **(Адыш часкаашкыны).** Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле бистиң чуртувус өске чурттарның мурнунда чоруп олурар. Ол мурнакчы рольду келир үеде-даа боттарывыска быжыглаар ужурлуг бис.

Үлетпүрге техниктиг дешилгени дүргедедириниң дугайында болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң дугайында айтырыгны Төп Комитеттиң июль Пленумунга эпир чылын бүгү чидин-биле тургусканын билир болгай силер. ТК-ның Пленумунуң шиитпирлери алдыгы беш чыл талазы-биле Директиваларның төлевилелинде база айыттынган, ында улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга техниктиг дешилгени дүргедедирин хандырар болгаш орта үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчеглер-биле бедидерин чедип алыр сорулганы салып турар.

Алдыгы беш чылдың кол сорулгаларының бирээзи болза көдээ ажыл-агыйның күштүг көдүрлүүшкүнүн боттандырары болур.

Чоннуң аъш-чемге, ынчаарга чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп турар негелделерин бүрүн хандырар төлээде, көдээ ажыл-агыйны бешки беш чыл планынга бодаарга, дыка дүрген хөгжүдери биске херек. Тараанын, техниктиг культураларның, картофельдин, ногааларның, мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгезин дыка көдүрер ужурлуг бис.

Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның, транспорттуң, садыгның, бүгү улус ажыл-агыйының моон соңгаарги күчүлүг өзүлдези, техниканың дүрген дешилгези болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — социалистиг бүдүрүлгениң кол сорулгазы — улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чокка бедидерин чаа беш чылда чедиишкиннинг боттандырар арганы биске бээр кол чүүлдер ол-дур.

Чаа беш чыл планын амыдыралга боттандырары ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазын шиитпирлээринге чугула үе-чада болур, экономиктиг кол сорулга болза чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр продукция бүдүрериниң талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны тайбың экономиктиг чарыштың оруктары-биле чораашш, төөгүлүг кыска хуусааларда чедери болгаш эртери болур.

Бо айтырыгның дазылдары революция мурнундагы помещик-капиталистиг Россияның бүгү ниитилел-экономиктиг тургузуунуң ол үениң мурнакчы чурттарындан төөгүлүг ханы хожудангай чоруундан укталып келген.

В. И. Ленин Октябрь революциязының мурнунда-ла «Быжаныш келген бууразшкын болгаш ооң-биле канчаар демисежирил» деп чүүлүнге эң-не сайзырангай чурттарны экономика талазы-биле чедериниң болгаш эртериниң эргежок чугулазын бүгү шыңгыызы-биле онзалап демдеглээн. Социалистиг революцияның соонда ол сорулга чурттуң бүгү бүдүрүкчү күштерин көдүрериниң болгаш бистиң Төрээн чуртувусту экономика талазы-биле күчүлүг күрүне болдурарының эргежок чугула байдалы болур аар үлетпүрнү хөгжүдериниң дугайында элээн каш ленинчи айтыышкыннардан бодунуң илерээшкинин тыпкан.

Баштайгы ийи беш чылдарны боттандырганының түңнелинде Совет Эвилели мурнакчы индустриалдыг күрүне болу берген болгаш үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээлиниң талазы-биле делегейниң ийиги черинче ынчаарда-ла депшип үнген. Экономика талазы-биле, тодаргайлаарга чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр үлетпүр продукциязын бүдүрериниң талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны чедер болгаш эртер деп сорулганы салыр арганы 1939 чылдың мартта партияның XVIII съездизинге берген таарымчалыг байдалдар ооң-биле тургустунган турган.

Совет Эвилелинче гитлерлиг Германияның халдааны, бистерге дөгээн аар-берге дайын бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйынга канчаар-даа аажок улуг когаралды таварыштырган болгаш ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээрин 10—11 чылдарда үзүктелдирген.

Ам, бистер ажыл-агыйның дайын мурнунда деңнелин чүгле катап тургускан эвес, харын ыракта бурунгаарлай берген, ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын бистиң улузувус делегейниң ийиги дайынының мурнунда турганы дег байдалдарга шиитпирлевес. Ам байдал бир янзы, бистерге эң таарымчалыг. Совет Эвилелиниң материал-техниктиг сууру оранчок өскен. Бистиң чуртувустуң үлетпүр продукциязы эрткен чылын кол экономиктиг сорулганы практика кырынга тургускан 1939 чылдың деңнелин барык 3,5 ажыг катап ашканын чугаалаарга-ла четчир. Бодунуң экономиктиг күчүзүн чыл санында улгаттырбышаан, Совет Эвилели эң хөй хемчээлдерлиг кылдыр бүдүрериниң талазы-биле Европаның эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарын ыракта-ла мурнай берген.

Эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле чедер болгаш эртер деп сорулганы салбышаан, бистиң партиявыс ол чурттарның экономиказы дайын соолүндеги үеде база-ла чаңгыс черге турбаан деп чүвени барымдаалап турары билдингир. АКШ-та үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли дайын мурнундагы деңнел-биле дөмейлээрге, барык-ла ийи катап улгаткан. Бүдүрүлге өске-даа капиталистиг чурттарда база өскен. Ол өзүлде түр, кезек үениң факторлары-биле болдунганын, ооң чаңгыс талалыын болгаш кедергей туруш чогун кол нургулайында-ла, үлетпүрнүң экономиканы милитаризастаары-биле кандыг-бир янзы холбаалыг адырларын хоора тудуп турарын, бүдүрүлгениң капиталистиг аргазынга хамаарышкан кол-кол чөрүлдээлерни оон чайлатпайн, харын-даа улам чидиглендирип турарын билир бис. Ол бүгүде маргылдаа чок. Мынчанганның төлээзинде, ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээрде бүдүрүлгениң өзүлдезиниң хемчээлдерин дайын мурнунда биске төлевилеп турганындан дыка улуг хемчээлдерлиг кылдыр өстүрери ам бистен негетинип турар деп чүвени тодаргай билген турар ужурлуг бис.

ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгаларын шиитпирлээрде амгы үе-чаданың онзагай чүүлү оон ыңай чүл дээрге, дайын мурнундагы үеден ылгаштыр, ол сорулганы бистиң чуртувус төөгүлүг улуг үеде шиитпирлеп турары болур, чүл дизе, ам капиталистиг делегей-биле социалистиг чаңгыс чурт чаржып турар эвес, харын делегейниң ийи системаларының — социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың экономиктиг чарыжы чоруп турар.

Европаның болгаш Азияның чонунуң барык дең кезии капитализмден шуут, дедир ээлбес кылдыр чарылган. Бүгү кижи төрелгетенниң үштүң биринден ажыг кезии социалистиг тургузуушкуннуң оруунда быжыы-биле турупкан. Бо дээрге, бүгү делегейге төөгүлүг ужур-уткалыг кайгамчык улуг факт-тыр.

Делегейниң ажыл-агыйының социалистиг системазында бактаап турар чурттарның экономиктиг хөгжүлдезинде оларның төөгүлүг эрткен үезинден-даа, чурт бүрүзүнүң онзагай байдалдарындан-даа үнүн турар боттарының онзагай чүүлдери бар дээрзи билдингир. Ол бүгү онзагай чүүлдер турзажок, социалистиг лагерьниң чурттары боттарының аразында үндезин кол чүүл талазы-биле ниити чүүлдүг болуп турар. Ол ниити чүүл болза, ол бүгү чурттарның социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле чоруп орарында; бо бүгү чурттарда тараачыннар-биле эвилелдешкен болгаш марксисчи партияга удуртурган ажылчын аңгының эрге-чагыргада туруп турарында болур.

Социалистиг лагерьниң бүрүн эргелиг чурттарының аразында экономиктиг харылзаалар бот-боттарынга ажыктыг найыралдыг кады ажылдажылгага үндезилетинген. Ол кады ажылдажылганың адырлары калбак болгаш янзы-бүрү. Ол кады ажылдажылга экономиктиг курлавырларны болгаш бүдүрүлге күчүлерин ниити эрге-ажыктарга таарыштыр эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаарындан, улус ажыл-агыйының тус-тус адырларын хөгжүдериниң планнарын таарыштырарындан, бүдүрүлгени специализастаарындан болгаш кооперастаарындан, эртем-техниктиг чедиишкиннерни болгаш бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын солчурундан, оон-даа өскелерден илергейлетинип турар. Бризистерден, ажыл чок чоруктан болгаш капиталистиг системага хамаарышкан өске-даа эмнетинмес чыргалардан хостуг делегейниң социалистиг системазының өзүп, быжыгып турар экономиктиг күчүзүнүң үндезини — шак ол найыралдыг кады ажылдажылгада, кайы-кайызынга дузалажылгада болуп турар.

Делегейниң ийиги дайынының түңнелинде капиталистиг системадан элээн хөй чурттарның адырлып үнгени капиталистиг харылзааларның тергинделиниң кавызын дыка кызырган. Чайлаш чок буурап дужүүшкүнүн Ленинниң баш бурунгаар өттүр көргени империализмниң колониалдыг системазы биске көзүлдүр-ле сандарап дужүп турарының фактызы база онза ужур-дузалыг болуп турар.

Мынчангаш, капитализм-биле экономиктиг чарышка Совет Эвилели бүгү социалистиг лагерь-биле бир дөмей канчаар-даа аажок артык күштерлиг болуп турар. Шиитпирлиг артык күш чүл дээрге, ажыл-агыйның социалистиг системазы бүдүрүкчү күштерин хөгжүдеринге, ниитилелдиң бүгү-ле материалдыг чаагай чүүлдериниң болгаш угаан-бодал эртинелериниң тургузукчулары—миллион-миллион ажылчы чоннарның талантыларының болгаш арга-мергежилдериниң чечектелиишкининге эң-не калбак аргаларны хандырып турары болур.

Ол канчаар-даа аажок улуг, алызындан кызыгаар чок аргаларны эң улуг чергелин-биле ажыглаар төлээде, үлетпүрнү, транспортту, көдээ ажыл-агыйны удуртур талазы-биле бистиң партия, совет, ажыл-агый организацияларывыстың бүгү ажылын шудургу экижидери болгаш сайзырангайжыдары эргежок чугула. Ажыл-агыйның тургузуушкунунга бистер ёзулуг өөренип алырывыста бистиң съездилеривистиң индиринден инженерлер болгаш агрономнар хөйү-биле санал берзин, съездилер болгаш чөвүлел хуралдар ажыл-агый чедиишкиннерин хынаарының органнары болу берзин деп күзелин Владимир Ильич Ленин бодунуң үезинде чугаалап чораан. Ол ленинчи күзелди партия болгаш совет улус амыдыралда боттандырган.

Бистиң съездивисти, Төп Комитеттиң отчёт илеткелин ажыл-ишчи тодаргай чугаалажып турарын, үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның ажылының практиктиг айтырыгларын санал берген төлээлериниң бирден-бирээжок тодарадып турарын көрүп көрүнер даан эштер.

Бо чорук партияның, ооң Төп Комитединиң канчаар-даа аажок организакчы ажылы оортан көстүп турар. Төп Комитет сөөлгү чылдарның дургузунда бистиң кадрларывыстың кичээнгейин бүдүрүлгениң экономиказының айтырыгларынче, мурнакчы дуржулганы өөренириниче, ол дуржулганы массалыг хемчээлдиг нептередиринче улам-на улуг кызымаккайы-биле угландырып турар. Улам тодаргай болур! Бо ленинчи принцип ам, кажангызындан-даа артык шиитпирлиг ужур-дузалыг. Ам ажыл-агыйны удуртур талазы-биле бистиң бүгү ажылывыстың кол чүүлү ол болур-дур.

Коммунистиг партия болгаш бүгү совет улус ийи системаның төөгүлүг чарыжынга эң-не дешилгелиг система болур социалистиг система тиилээр дээрзинге быжыы-биле бүзүрелдиг. Ынчалзажок тиилелге боду чаягаар келбес болбайн. Тиилээр төлээде, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдезиниң бедик темпилерин моон соңгаар-даа хевээр артырарывыс, техниктиг дешилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле өске чурттарның мурнунда чоруурувус, бистиң хүн бүрүдеги организастыг ажылывысты могат чокка экижидеривис эргежок чугула.

Алдыгы беш чыл планының онаалгаларын күүседири Совет Эвилелиниң экономиктиг күчүзүн улам бедик чадаже көдүрер болгаш ооң-биле кады социалистиг улуг лагерьниң бүгү чурттарының улам ыңайгы экономиктиг хөгжүлдезинге, делегейниң ажыл-агыйының социалистиг бүгү системазын быжыглаарынга дөгүмнү кадар.

II.

Алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдези

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ыңайгы көдүрлүүшкүнү, хамыктың мурнунда, социалистиг үлетпүрнүң дүрген хөгжүлдезинден хамааржыр.

Директиваларның төлевилели үлетпүр продукциязының хемчээлин алдыгы беш чылдың дургузунда 65 хуу көвүдедирин көрүп турар. Ол болза 1960 чылда — алдыгы беш чылдың сөөлгү чылында — бистиң чуртувуска үлетпүр продукциязын 1950 чылдаазынга бодаарга 3 катап хөйнү, ынчаарга дайын мурнундагы 1940 чылдаазынга бодаарга 5,3 катап хөйнү бүдүрүп үндүрген турар дээни ол-дур.

Үлетпүр талазы-биле алдыгы беш чылдың эң чугула сорулгазы чүдел дээрге, кара болгаш өңнүг металлургияның, нефть, хөмүр даш болгаш химия үлетпүрүнүң хөгжүлдезин бирги эзлчегде бурунгаарладырында, электростанциялар тудуушкунунуң мурнаар темпилерин болгаш машина тудуушкунунуң, ылаңгыя техника талазы-биле болбаазырангай станоктарны, дарганналга-тапталга машиналарын, автоматиканың херекселдерин болгаш приборларны бүдүрүп үндүрериниң дүрген өзүлдезин хандырарында болур.

Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин («А» бөлүктү) бүдүрүп үндүрери алдыгы беш чылда ниитизи-биле барык 70 хуу көвүдээр. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселин бүдүрүп үндүрери 1940 чылдаазы-биле дөмейлээрге, 6,6 катап өзер.

Аар индустрияның күчүлүг өзүлдези болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң дүрген көдүрлүүшкүнү үлетпүрнүң улус хереглелиниң бараанларын бүдүрүп турар адырларын хөгжүдерин дүргедедир арганы бээр.

Хереглел чүүлдерин бүдүрүп үндүрери барык 60 хуу өзер. 1960 чылда хереглел чүүлдерин («Б» бөлүк) бүдүрүп үндүрери 1940 чылдаазы-биле дөмейлээрге үш чартык катап өзер.

Алдыгы беш чылдың планын боттандырганының түңнелинде 1960 чылда Совет Эвилели Англияның, Францияның болгаш Барыын Германияның амгы үеде кады бүдүрүп үндүрүп турарындан хөй каңны, электроэнергияны, цементини, оттулар чүүлдү бүдүрүп үндүрген турар. Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле Совет Эвилели Американың Баттышкан Штаттарынга элээн чоокшулай бээр.

Бистиң партиявыс кара металлургияны кезээде онза чугула ужур-дузалыг деп санап келген болгаш санап турар, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдези алызында барып оон хамааржыр.

Кара металлдарны бүдүрериниң чедип алдынган деңнелин дыка көдүрер сорулганы бис алдыгы беш чылда салып турар бис. 1960 чылда бистиң чуртувуска барык 53 миллион тонна азы 1940 чылдаазындан 3,6 катап хөй шойну; 68 миллион 300 муң тонна азы 1940 чылдаазындан 3,7 катап хөй каңны; 52 миллион 700 муң тонна азы 1940 чылдаазындан 4 катап хөй прокатты бүдүрүп үндүрген турар.

Ынчалза-даа херек кара металлдарны бүдүрүп үндүрериниң чүгле хемчээлин көвүдедиринде эвес. Алдыгы беш чылда металлургтар холуксаалыг болгаш шоолуг холуксаа чок каңнарны, электрокаңнарны болгаш шынарлыг металлдарның өске-даа хевирлерин бүдүрүп үндүрерин дыка көдүрер ужурлуг, ол чорук улус ажыл-агый болгаш камгалал талазы-биле улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол ышкаш металл продукцияның сортаментизин дыка калбартыр болгаш прокаттың эң-не камналгалыг чижек хевирлерин бүдүрүп үндүрерин көвүдедир апаар. Бо бүгү чүүлдер металлдың курлавырын эң ажыктыг кылдыр ажыглаар, машиналарның болгаш металл конструкцияларның деңзизин чиигедир, эң-не болбаазырангай дерилгелерни тургузар арганы бээр.

Бешки беш чылда металлургтар ажылдап турар агрегаттардан хөй металлды алыр дээш эвээш эвес ажылдаан. Ол эки түңнелдерни берген, ынчалза-даа кара металлургияда амдаа хөй курлавырлар бар деп чүвени утпаза чогуур.

Ажылдап турар күчү-шыдалдарны эки ажыглап, эргижирээн дерилгелерни чаартып, бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдып тургаш, металлургтар алдыгы беш чылда шойнуң айытынган немей өзүлдезиниң үштүң бириндем хөйүн болгаш каңның немей өзүлдезиниң чартыы хирезин чуртка бээр ужурлуг.

Алдыгы беш чылда өңнүг металлургияны хөгжүдеринче улуг кичээнгей салдынган турар. Чаа электростанцияларга болгаш электрочеткилерге, харылзааның кабель шугумнарынга, акумуляторларга, демир оруктарны электрижидеринге болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа хереглелдеринге хөй санныг чес-хола, коргулчун, алюминий негетинер. Никель, вольфрам, молибден, инобия болгаш өңнүг база ховар өске-даа металлдарны бүдүрүп үндүрерин көвүдедири бедик базыышкынныг бус турбиналарын, газ турбиналарын болгаш өске-даа машиналарны кылырынга ажыглап турар холуксаалыг каңнарны болгаш изигге шыдамык эзилдириглерни бүдүреринге эргежок чугула болуп турар.

Өңнүг болгаш ховар металлдарны бүдүрери чаа беш чылда дүрген темпилер-биле хөгжүүр ужурлуг. Ону Директиваларның төлевилелинде база көрген. Алдыгы беш чылда өңнүг металлдарны бүдүрериниң чылда ортумак өзүлдези оларны эрткен беш чылдарда бүдүрүп турганының өзүлдезин дыка ашкан турар ужурлуг.

Өңнүг болгаш ховар металлдарны бүдүрүп үндүрерин көвүдедирде руда суурун хөгжүдери, чиг-этти комплексилиг ажыглаарын экижидери, металлдарны рудадан эң-не долузу-биле үндүрүп алырын хандырары эргежок чугула.

Өңнүг металлургияның ажылдакчыларының чугула сорулгазы—электрониканы, радиотехниканы хөгжүдеринге болгаш изигге шыдамык эзилдириглерни бүдүреринге эргежок чугула тергиин арыг, өңнүг болгаш ховар металлдарны бүдүрүп үндүрерин көвүдедири болур.

Оттулар чүүл үлетпүрү. 1955 чылда бистиң чуртувустуң оттулар чүүл балансызынга хөмүр даштың үлүү 65 хуу, нефтиниң үлүү—22,5 хуу, бойдус газының үлүү—2,5 хуу онаажып турган. Оттулар чүүлдүң балансызында нефть болгаш ылаңгыя газ улуг эвес бот-деңзилиг болуп турган-дыр, көрүнерден. Ол-ла үеде газ болгаш нефть оттулар чүүлдүң эң-не чиик өртектиг болгаш ажыктыг хевирлери болуп турар. Чижээ, бойдус газын тыварының бот-үнези хөмүр дашты казып тыварының бот-үнезинден 8 катап чиик. Оон аңгыда нефть болгаш газ хөй-хөй химиктиг продуктуларны алырынга үнелиг чиг-эт болуп турар.

Мооң-биле холбаштыр нефть болгаш газ үлетпүрүнүң хөгжүлдезин бүгү хемчеглер-биле дүргедедиринче угланыышкын чорутунуп турар. Директиваларның төлевилели 1960 чылда хөмүр даш тывыжын 1955 чылдаазы-биле дөмейлээрге 52 хуу, нефть тывыжын 91 хуу болгаш газ тывыжын барык 4 катап көвүдедирин айтып турар.

Амгы үеде Совет Эвилели күчүлүг болгаш техника талазы-биле деритинген хөмүр даш үлетпүрлүг болуп турар.

Ынчалза-даа бешки беш чылда хөмүр даш тывыжы улус ажыл-агыйының негелделеринден хожудап турган, ол чорук бүдүрүлгелерни болгаш транспортту оттулар чүүл-биле хандырарынга бергедээшкиннерни тургузуп турган. Хөмүр дашка негелделер-биле ооң тывыжының арзында каржыышкын ССРЭ-ниң ылаңгыя Европа кезээнге улуу-биле таваржып турган.

1960 чылда 593 миллион тонна азы 1955 чылдаазынга бодаарга бүдүн чартык катап хөй хөмүр дашты тыварын айтып турар. Ол болза ону күүседири улус ажыл-агыйының чүгле хөмүр дашка негелдезин эвес, харын база хөмүр даштың күрүне курлавырын көвүдедирин хандырар чугула сорулга болур.

Хөмүр дашты чөөн талакы районнардан чурттуң Европа кезээнче ырак-узак сөөртүрүн дыка кызырар сорулга-биле Донбасстың хөмүр даш үлетпүрүн эң дүрген хөгжүдерин баш удур көрүп турар. Чуртту оттулар чүүл-биле хандырарынга Донецтиң хөмүр даш бассейини мурнуку хевээр дыка чугула рольду ойнаар. 1960 чылда Донбасска хөмүр даш тывыжы 212 миллион тонна азы 1955 чылдаазындан 77 миллион тонна хөй болур ужурлуг. Ынчаарга Донецтиң хөмүр дажының өртээ аар, ону казып тывары берге, а бот-үнези бедик болган ужурунда Донбасска хөмүр даш тывыжын улам ыңай хөгжүдери-биле чергелештир Украинага база өске-даа үнер дөстерниң күсели-биле энергетика суурун калбартыр болгаш быжыглаар херек.

Ооң-биле холбаштыр Украинага Кировоград чоогунда Александрийск, Львов-Волынск ышкаш, хөмүр даш бар ындыг черлерни, а ол ышкаш Днепрниң оң талакы эриинде болгаш барыын талакы областарда хөмүр даш бар өске-даа черлерни бүгү хемчеглер-биле ажыглаарының дугайында айтырыг тургустунуп турар.

(Уланчызы 3-ку арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң уланчызы

Бистер Украинала бар гидроэнергияның болгаш бойдус газының курлавырларын бүгү хемчеглер-биле ажыглаар үжүрүүр бис.

Днепрниң болгаш Каховканың ажылдап турар гидроэлектростанцияларындан аңгыда, алдыгы беш чылда Кременчуттуң болгаш Днепродзержинскийниң гидроэлектростанцияла тутунган турар болгаш Каневск станциязының тудуушкуну эгелээн турар. Барыын Украинага бойдус газының тывыжын дыка хөгжүдеп база көргүзеп.

Чазак Украинада гидрокурлавырларны ажыглаар дугайында айтырыгны база катап көөрүн Бүрпланга даасхан. Бо угланыышкынга немелде хемчеглерни алыр апаары чадзвас бүүр.

Украинага гидроэнергетиканы болгаш бойдус газы тывырын хөгжүдери, бир тээ ол чорук чурттуң одалга-энергетика курлавырларын калбартып база донецтиң улуг өртектиг хей санныг хөмүр дажын оттулар чүүлүүн эң-не чиик өртектиг хевирлери-биле солуур арганы берип турар болганда, улус ажыл-агыйынга чугула үжүр-дүлүг болуп турар.

Чурттуң чөөн талазынга алдыгы беш чылда хей-хей чаа үлетпүр бүдүргүлгелер, электростанциялар ажыглалга киргеп турар болгаш чаа демир оруктарның тудуушкуну калбарар. Оон-биле холбаштыр кывымгыр болгаш энергетиктиг хөмүр дашка негелде дыка өзер.

Чөөн талакы районнарда ынчаар хөмүр даштың байлак курлавырлары бар болгаш шахталарны эвээш капитал чарыгдаалар-биле тулар болгаш ССРЭ-ниң Европа кезээнге бодаарга, оон дыка чиик өртектиг хөмүр даштың алыр арга бар, ынчаарга хөмүр даш бар хей-хей черлерни ажык арга-биле ажыдап кылып болур. Кузнецк, Караганда болгаш чөөн чүктүң өске арткан бассейннеринге хөмүр даштың казып тыварын дыка калбартыр соруглаганы салган.

Нефтини 1960 чылда 135 миллион тонналы азы 1940 чылдыынган барык 4,5 катап хөйүү тыпкан турар.

Эрткен беш чылдарның дургузунда бисте нефть үлетпүрүн улам ынай дүрген хөгжүдеринге эргежок чугула таарымчалыг байдалдар тургустунган. Нефтиниг улуг-улуг чаа районнар ажыттынгылаан болгаш ажыглалга киргеп, оон түннелняне нефтинин үлетпүр курлавыры дайын соолгудеги чылдарның дургузунда 4 ажыг катап көвүдээн. Нефть үлетпүрүн техника талазы-биле болбаазыранган дериглегер-биле хандырып шыдаар нефтиниң күүлүг машина тудуушкуну тургустунган.

Уралда болгаш ыяангыя Поволжьеде нефтиниг эң байлак черлерин шингээдип алыры чедиишкинниг чоруп турар. 1960 чылда ол районнардан чүртта нефтиниң бүгү тывыжының 75 хуузу алдынган турар.

Поволжьеге болгаш Урала нефть үлетпүрүн дүрген темпилер-биле хөгжүдери биске ажыктыг. Ол районнарга нефть тывыжының бот-үнези, нефтиниг шаандагы районнарга болаарга, 3—4 катап чиик болуп турар.

Чурттуң чөөн талакы районнарынга нефть тывыжын дүрген хөгжүдеринче бистиң кылган угланыышкынывыс чүртта нефтиниң дээре сорттарын берип турар шаандагы нефтиниг базалар—Бакуже болгаш Грозныйже кичээнгейни кошкадып болур дээни ол эвес.

Алдыгы беш чылда бистер нефть болбаазыралын кылыр үлетпүрүү улуу-биле хөгжүлер дугайында чугула сагыыты салыр болгаш бо херекке амга чедир тудуп турган нефть болбаазыралын кылыр установкаларга болаарга 3—5 катап күүлүг нефть болбаазыралын кылыр улуг установкаларны тударының оруу-биле чоруур үжүрүлүг бис. Ол чорук нефть болбаазыралын кылыр заводтарны тударының ортаан дыка чиигедир болгаш тудуушкунун дүргедедир.

Нефть тывыжын остүрениин улуг соруглалары-биле холбашкыр нефтиниң болгаш нефть продукциязыны танныг дыкчы хоолайлар-биле транспортировкалаарын калбаа-биле хегжүдери негетиниң турар. Алдыгы беш чылда 14,5 муң ажыг километр магистралыг дамчыдылга хоолайларын тудары көрдүнген. Дамчыдылга хоолай транспортунуң бот-деңнези нефть чүктерин сөөртүрүнүң ниити хемчээлинге беш чылдың дургузунда 2,5 катаптан ажыг өзер.

Алдыгы беш чылда газ үлетпүрү бүгү хемчег-биле хөгжүүр. Газ тывыжы беш чылдың дургузунда 40 миллиард кубометр чедир өзер. Ставропольдуң, Харьков чоогунда Шебелинскийниң, Саратов чоогунда Степновскийниң газтыг чаа черлерин үлетпүр талазы-биле ажылдап кылырынче киирген турар болгаш Обьтуң алдыы талазында Березовскийниң газ бар черин ажыглалга киирерин белеткээн турар. Ниити дүрту 9 муң хире километр газ дамчыдар магистралдар тутунган турар үжүрүлүг.

Электрификидилге. Партияның Төп Комитединг чүртту электрижидер дугайында В. И. Ленинниң айтышкынынарын амыдыралда чайгылыш чок чоруулуп турар.

1955 чылда Совет Эвилелиниң бүгү электростанцияла-ры 170 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылган. Ол болза 1940 чылдыынган үш чартык катап хөй болуп турар. Ынчалза-даа электроэнергияга херегледеп улуг күжениишкин-биле дуглатыныш турган.

Электроэнергияга улус ажыл-агыйынын өзүп турар негелдезин долузу-биле хандырар болгаш электри күүлүгериниң курлавырын тургузар төлээде, электростанцияларга күүчшыдалдарны өстүрериниң дүрген темпилерин хандырарының сорулгазы алдыгы беш чылда салынган. Үлетпүрүү ниити продукциязы беш чылдың дургузунда 65 хуу көвүдээр турда, электроэнергияны бүдүрүп үндүрери 88 хуу, а электростанцияларның күүч-шыдалы 2,2 катап өскен турар үжүрүлүг.

Бистиң чүртүвүс гидроэнергетиктиг курлавырлар-биле байлак. Гидроэлектростанциялар оттулар чүүлүү негевейн база эң-не чиик өртектиг электроэнергияны берип турарыбиле ажыктыг болуп турар.

Алдыгы беш чылда гидроэлектростанцияларның тудуушкуунче улуг кичээнгей салынган турар. Гидроэлектростанцияларның күүч-шыдалы беш чылдың дургузунда 2,7 катап көвүдээр.

ССРЭ-ниң Европа кезээнге Волганың болгаш Каманың энергетиктиг курлавырларын ажыглаар талазы-биле ажылдар үргүлчүлээн турар. Куйбышевтиң, Горькийниң, Сталинградтың, Молотовтуң болгаш Воткинскийниң гидроэлектростанцияларының тудуушкуннарын доозарыдан аңгыда, Волгага Саратовтуң, Чебоксарының болгаш Камага—Алдыы-Калмакиянын гидроэлектростанцияларының тудуушкуну калбарган турар.

Ангарада Братскийниң болгаш Енисейде Красноярскийниң кайтамчык улуг гидроэлектростанцияларын тудуп тургузарының талазы-биле ажылдар Сибирьге калбак хемчээлерге чоруткан турар. Ол гидроэлектростанцияларның бирээзинде 3 миллион 200 муң киловатт күүлүг болур болгаш Куйбышевтиң база Сталинградтың гидроэлектростанцияларын катай алырга оларның бүдүрүп турарын хире электроэнергияны чыл-бүрүде бүдүрүп үндүрген турар. Электри күүжү хей негетинер эвээн каш бүдүрүлгелерни организастаарынга Сибирьниң станцияларының чиик өртектиг электроэнергиязын ажыглаар деп болап турар.

Оолга-биле ажылдаар электростанцияларның тудуушкуун ап көөрге, бедик базымышкының болгаш бедик температураның бүзүнга ажыдаар 100, 150 болгаш 200 муң киловатт агрегаттарлыг күүлүг электростанцияларны тударының соруглазы салдыныр турар. Ындыг улуг электростанциялар каминалга талазы-биле эвээш күүлүг электростанцияларга бодаарга, дыка ажыктыг болуп турар.

Алдыгы беш чылда хей санныг электри четкилери тутунган турар. Совет энергетиканың хөгжүлдезиниң баштайгы чыдарында станцияларны электрочеткилеринге улаштырарын, дээрбектээшкин дээр чүүлүү аңгы-аңгы районнар аайы-биле чорудуп турган. Оон дараазында үеде районнарның энергия-системалары бот-боттарынга тутчу берген болгаш районнар аразының энергетика системаларын тургузуп турган.

Алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң бүгү Европа кезээнің чангыс аай энергетиктиг системазын тургузарының солуун болгаш чугула соруглазы салдынган, ол система Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың гидроэлектростанцияларын Төптүн, Мурнуу чүктүн болгаш Уралдың энергия системалары - биле 400 муң вольт күштүг электри дамчыдылгазының шугумнарынга каттыштырар.

Чурттуң Европа кезээнің чангыс аай энергия системазында каттышкан электростанцияларга 1960 чылда ынчан Совет Эвилелинге ажылдап кылынар бүгү электроэнергияның барык чартык кезиин бүдүрүп үндүрген турар.

Алдыгы беш чылда төп Сибирьниң чангыс аай энергия системазын тургузарының эгези салдынган турар. Ол система Ангарала болгаш Енисейде гидроэлектростанцияларны Күзбасстың, Новосибирскийниң, Иркутскийниң болгаш Красноярскийниң оолга күүч-биле ажылдаар болгаш гидравликтиг электростанциялар-биле тудуштурар.

Каттышкан энергия системаларын тургузар чорук электроэнергия-биле хандырыганың идегелдиин дыка белиндер, ээвээш экономиктиг станцияларның орнунга улуг электростанцияларны тудар арганы бээр болгаш ам үеде электроэнергия талазы-биле чедиипес чорукка таваржып турар чаа-чаа районнарны электрижидилгеге хаара тудар арганы бээр.

Алдыгы беш чылдың шылгарангай фактызы болза атомнуг электростанцияларны калбаа-биле тудары болгаш ажыглаазы болур. Директивалардың төлевилели ниити күүчүү ийи—ийи чартык миллион киловатт алаан каш атомнуг электростанцияларны тударын көргеп, ол болза ГОЭЛРОнуң сураглыг планын ёзугаар тудары көрдүнген бүгү электростанцияларның күүчүүн барык бүдүн чартык катап ажаар.

Химия үлетпүрүү. Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга химияның ролю болгаш үжүрдүлзы улам-на өзүп турар. Химия үлетпүрүн дүрген хөгжүдери техниктиг депшилгенинг шагда-да эргежок чугула негелдези апарган.

Химия үлетпүрүнүн амгы байдалы бисти хандырып шыдавас, ынчангаш алдыгы беш чылда ону дүрген хөгжүдерин көрүп турар.

Үлетпүрүнүң бо адырының эң чугула соруглаларының бирээзи болза, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүн бедидерин хандырар минералдыг удобрениелерни бүдүрерин көвүделири болур. 1960 чылда минералдыг удобрениелерни ажылдап кылыры барык 20 миллион тонна чедир өскен турар, ол болза 1940 чылда ону ажылдап кылганын 6,5 катап болгаш 1955 чылда ажылдап кылганын 2 ажыг катап ажып турар.

Көдээ ажыл-агый үнүштеринин хоралакчылары-биле болгаш аврыглары-биле деминсежир төлээде, чаа, эң-не ажыктыг хоран-химикаттарны үндүрерин, а ол шыкаш көдээ ажыл-агый культураларының тарылгазында пок үнүштерни аштаарынга күш-ажылдың чарыгдалын дыка кызырарын хандырар төлээде, пок үнүштер-биле деминсежирингге хереглеттиг препараттарны улуг хемчээлге бүдүрүп үндүрерин организастаар херек.

Химия үлетпүрүнүң чугула соруглазы болза нефть база бойдус газынган синтетиктиг спиртти, синтетиктиг каучукту, эмдидирикчилерни, дозуларны, саванның бедик шынарлыг солукчуларын болгаш химиктиг өске-даа продуктуларны бүдүрүп үндүрерин калбаа-биле хөгжүлери болур. Бис ам бо соруглаларга тараанны, картофельди болгаш темге хереглеер үстү чарыгдаан турар бис. Нефть болгаш бойдус газтарындан синтетиктиг продуктуларны бүдүрүп үндүрери техниктиг соруглаларга тараанны болгаш үнүш үстерни чарыгдаарын алыгы беш чылда дыка кызырар, а оон соонда ону шуут сөксалыр арганы бээр.

Химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары кылынаа торгу, никтер, галантерия ышкаш, калбак хереглелдиң ындыг барааннарын кылырынга эргежок чугула чиг-этти бүдүрүп үндүрерин улуг хемчээлерге калбартыр үжүрүлүг. Кылынаа волокнону ажылдап кылырынга херек синтетиктиг материалларны бүдүрерин алдыгы беш чылда барык 6 катап көвүдедири көрдүнген.

Машина тудуушкунунга, радиотехникага болгаш үжаргүүлге хереглеер синтетиктиг материалларның ассортиментизин калбартыр болгаш оларны бүдүрерин көвүдедир, а ол шыкаш бедик шынарлыг электри дамчытпас материалларны болгаш пластиктиг массаларны бүдүрерин калбартыр херек, оларны ажыглаазы машиналарның болгаш кылыгларның дензиин чиигедир арганы бээр база өөнүг металдарның ханналгазын бээр.

Автомобиль дүгүйлары улус ажыл-агыйынга ам-даа чидин-биле негетинин турар. Директивалардың төлевилелиниде көрдүнген автомашиналарны бүдүрүп үндүрерин 2 катап көвүдедириниң онаалгазын химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары бетин хемчээл кылыр көөр үжүрүлүг.

Кара болгаш өөнүг металлургияның, оттулар чүүл болгаш химия үлетпүрүнүң хөгжүлдези күүлүг чиг-эт суурлуг болуруун негеп турар. Бистиң чүртүвүстүң казын тывар үлетпүрүнде янзы-бүрү казар байлактарның шинчилеттинген кайгамчык хей курлавырлары бар. Совет Эвилели демир болгаш марганец рудаларының, чес-холаның, коргулчуунуң, бокситтериниң, никельдиң, вольфрамның, калийниг дустарының болгаш фосфаттыг чиг-эттиң шинчилеттинген курлавырларының талазы-биле делегейде бирги черни эзелеп турар.

Калбаа-биле нептерээн геологоразведка ажылары хөмүр даштың, нефтиниң, кара, өөнүг, ховар металлдар рудаларының болгаш өске-даа казар байлактарның чаа, улуг-улуг курлавырларын ажыларынга чедирген, анаа үндезилээш бистиң аар үлетпүрүвүстүң улуг бүдүрүлгелери тургустунуп турар.

Бистиң геологтарывысты чогуур-биле үнелеп көөр херек. Эрткен беш чылда олар эки ажылдаан болгаш багай эвес түннелдерни чедип алганнар. Чижээ, Кустанай областа үлетпүрге шинчээдип алырынга дыка таарымчалыг черлерде демир рудалары, энергетика хөмүр дажы болгаш бокситтер бар чаа күүлүг черлер ажыттынган. Геология болган черниитиниң байлактарын камгалаар министерствонуун медээзи-биле алырга, Кустанайда чыдар демир рудаларының курлавыры Магнитниг даг-биле катай Уралда демир рудаларының шинчилеттинген курлавырын ажып турарын чугаалаарга-да ол ажыдыышкынның үжүр-дүлүзү биилиие бээр.

Кустанайның демир рудалыг черинин сүүрүнге бүдүрүлге күүлүг чылда 10 миллион тонна руда болуп турар демир руда үлетпүрүн тургузарын, бокситтиң улуг рудингин, алюминий заводун тударын, а ол шыкаш энергетика хөмүр дажын улуг хемчээлге казып тыварын организастаарын Директивалардың төлевилели көрүп турар.

Якут АССР-ниң мурнуу районнарында болгаш Чөөн Забайкальениң районнарында кывымчал хөмүр даштың болгаш руданың улуг байлактыг чаа черлери тывылган.

Украинаның чөөн талакы кежээнде, Ставрополь крайда болгаш соңгу Урала хамаржып турар районнарда бойдус газының улуг байлактыг черлерин ажытканы улуг үжүрдүзлиг болуп турар.

Соолгу чылдарның кайгамчыктыг ажыдыышкыны болза Якут АССР-де алмаазтыг байлак черлерни илереткени болур.

Нефть, газ, кывымчал хөмүр даш, кара, өөнүг, ховар металлдар болгаш ажыктыг өске-даа казымал байлактар бар чаа-чаа черлерни янзы-бүрү экономиктиг районнарга болгаш хамыктың мурнунда, чурттуң чөөн талазынга дилээрин болгаш шинчилээрин моон соңгаар-даа үргүлчүлээри эргежок чугула. Ол чорук казып тывар үлетпүрүү алаан деп кыдыр сайгара тургузарын боттандыраарына болгаш ажыктыг казымал байлактарның шинчилеттинген курлавырлары-биле ажылдап турар болгаш тудуп турар бүдүрүлгелерниң ажылын узун хуусаада хандырарынга херек.

Машина тудуушкуну. Эрткен чылын Төп Комитеттиң июль Пленумунга машина тудуушкун министерстволары техника талазы-биле болбаазыранган дериглегерни болгаш приборларны чогаадып кылырынга база бүдүрүү үндүрерине хожудан турары дээш шынгыы болгаш коончуг шын шугумчүлелге таваржышкан болгай.

Машина тудуушкуну, бирги ээлчегге станок тудуушкуну болгаш хереккелер үлетпүрү болуунуң хөгжүлдезинде үлетпүрүнүң өске адырларын мурнаан турар үжүрүлүг. Мынчангаш алдыгы беш чылда машина тудуушкунуунуң болгаш металл ажылдап кылышкынының продукциязын 80 хуу көвүдедири көрдүнген.

Чаа беш чылда машина тудуушкун үлетпүрүнүң мурнунда улуг соруглалар туруп турар. Машина тудуушкун заводтарын бедик бүдүрүкчүлүү чаа дериглегер-биле кыска хуусаада чепсегээр херек. Чугаа хамыктың мурнунда металл чондурар, дарганнага-таптага болгаш шуткулга машиналарының дугайында, автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумнар дугайында болуп турар.

Металл чондурар станоктарны бүдүрүп үндүрери беш чылдың дургузунда барык үйн катап көвүдээн турар. Станоктарның ниити бүдүрүп үндүрүлгезиниң дең кезиниилеп эвээш эвези эң-не депшилгелиг болуктериниң металл чондурулга станоктары болур үжүрлүг. Чижээ, хей-хей чондуруукчу хереккелер-биле кезекти харууга ажылдап кылыр арганы берип турар хей туруштуг агрегаттыг станоктарны бүдүрери барык 2,5 катап, а автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумнарны база автоматтыг цехтерге болгаш заводтарга хереглеер дериглегерни бүдүрери—барык 5 катап көвүдеер үжүрүлүг.

Беш чылдың дургузунда дарганнага-таптага дериглегерни бүдүрерин барык 2 катап, а аар таптакчылар бүдүрерин—4-тен эвээш эвес катап көвүдедириниң соруглазы салдынган. Хостуг таптагланың эргижирээн маскаларының орнунга күүж каш муң тонна механиктиг дарганнаар таптакчыларны нептередир херек, ол чорук ылап шын хептеегени белеткээринин дешпилгелиг чаа технологиялын ажыглаар, кылыгларга хей күш үндүрер чорукту болгаш металлдың чарыгдалын дыка кызырар арганы бээр.

Шуткулга цехтеринге хептекчилериниң, шуткукчуларның, бузукчуларның хол-биле кылыр аар болгаш биче бүдүрүкчүлүг күш-ажылын машиналарның ажылы-биле солаан турары эргежок чугула. Моон-биле холбаштыр ангы үениң шуткулга дериглегерин бүдүрүп үндүрери 8 катап көвүдээн турар болгаш чурттуң аңгы-бүрү районнарынга хөй санныг спецализастатынган шуткулга цехтери болгаш заводтары туттунган турар үжүрлүг.

Шуткулга бүдүрүлгезин чаа техниктиг сүүрга эде дериири шеолуг эвес механиктиг ажылдан кылышкын негетинер ылап шын шуткулганы алырын хандырар. Ол чорук металл чондурар он-он муң станоктарны хостаар болгаш эң үеде чонгу болуп үнүп турар чүс-чүс муң тонна металлды каинап алыр.

Улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга хереглеер эң балбаазырангай дериглегерни тургузарының талазы-биле машина тудуушкуннуң мурнунда оон биче эвес чугула соруулга туруп турар.

Машина тудукчулары металлургияны делегей техниказының эң эки чедиишкиннериниң деңнелинде турар белек бүдүрүкчүлүг механизастатынган болгаш автоматчытынган прокат станоктары-биле хандырар үжүрлүг.

Бүүлүг чаа машиналарны даг руда болгаш хөмүр даш үлетпүрү алыр үжүрлүг. Эрткен беш чылда хымыжының ишкири 14 кубометр кылаштап чоруур экскаватор-драглайлар тургустунган. Ол машиналарның бүдүрүкчүлүү шакта 800 кубометр довурак болуп турар. Чаа беш чылда машина тудукчулары металлургтарны, хөмүр даш чыдчыларын болгаш тудугжуларны бүдүрүкчүлүү шакта 1.200 кубометр ажыг довурак болуп турар эң күүлүг экскаваторларбиле хандырар үжүрлүг. Ол экскаваторларның кежээ довураан чүдүрүп алырынга 40—50 тонна чүк чүктээр автосамосвалдар хереглетинер. Ындыг күүлүг автосамосвалларны автомобиль үлетпүрү алдыгы беш чылда бүдүрүп үндүрген турар үжүрлүг.

Оолга-биле ажылдаар электростанцияларга хереглеер эвергетиканың күүлүг дериглегерни тургузар талазы-биле нарын соруулганы шинтипирлеер машина тудукчуларының мурнунда турып турар. Бүдүрүкчүлүү шакта 900 тонна бус чедип турар котелу-биле кады блокта күүлүг 200—300 муң киловатт каминалгалыг бус турбиналарының конструкциязы ажылдап кылынган болгаш ону бүдүрүп үндүрери эгелээн турар үжүрлүг. Ол агрегаттарга бустуң базынышкыны 300 атмосфера, а оон температураза 650 градус чедер.

Эрткен беш чылда энергия машиналарының тудукчулары Куйбышевтиң гидроэлектростанциязынга хереглеер күүлүг 105-105 муң киловатт гидравликтиг турбиналарны тургусканнар. Алдыгы беш чылда олар оон-даа артык күүлүг турбиналарны тургузар үжүрлүг. Братскийниң гидроэлектростанциязынга бироэзинии-не күүлүг 200 муң киловатт ажыг турбиналар негетинер. Ол машинаның күжүнүн дугайын билип алырда ындыг деңнелди көргүзүп болур: ол ышкаш чүгле беш гидротурбиналар революция мурнунугы Россияның бүгү электростанцияларының күжү-биле дең күүлүг, а ындыг беш турбиналарның ажылдап кылыр электроэнергиязы хаанныг Россияга бүгү ажылдап кылган электроэнергияны үш бүдүн чартык катап ажар.

Директивалардың төлевилелинде бус, гидравликтиг болгаш газтурбиналарын, а ол ышкаш турбиналарга херек электри генераторларны, оон иштинде бус турбиналарынга херек 300 муң киловатт чедир ажаок улуг күүлүг водород сөөлүгазының чаа системалыг генераторларны бүдүрүп үндүрерин беш чылдың дургузунда дыка көвүдедирип көрдүнген.

Станоктарны, машиналарны болгаш янзы-бүрү дериглегерни чогаадырда болгаш бүдүрүп үндүрерде машина тудукчуларны, приборлар, автоматтар болгаш чартык автоматтыг шугумнар дугайында, автоматтыг болгаш чартык автоматтыг цехтерни болгаш бүдүрүлгелерни конструкциязын тургаш, прокаттың каминалгалыг хемчээлдерни ажыглаар база металлды пластиассстар-биле солуп тургаш, металлдың чарыгдалының бот-деңнезин чиигедиринче онза кичээнгейни салыр үжүрлүг.

Бир эвес четчир санныг ээн-не янзы-бүрү болгаш болбаазырангай приборлар база радиотехниктиг клыгларга чок болур болза, бистер бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыларының чугула соруулгазын чедиишкиннинг шинтипирлеп шыдавас бис. Мынчангаш алдыгы беш чылда прибор тудуушкуну болгаш радиотехника үлетпүрүн дүрген темпилер-биле хөгжүдери эргежок чугула.

Прибор тудуушкун үлетпүрүнүң бүдүрүлге күүлүгүн алгыдары-биле специализастатынган 32 заводтарны тудар болгаш эртем-шинчилел база лаборатория сууру быжыглатынган турар.

Үлетпүрүнүң бо адырын удуртуруун акыжидер соруулга-биле Машина тудуушкун болгаш прибор тудуушкун министерствозуун ийи министерство — Прибор тудуушкун болгаш автоматчыдылга хереклелиниң министерствозу база Машина тудуушкун министерствозу кыдыр чара тургускан.

Прибор тудуушкун үлетпүрүнүн чугула болгаш дүрген соруулгаларының бирээзи болза, эртеминиң болгаш бүдүрүлгениң хереглелин, саналга ажылын болгаш бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыларының чаа чепсээ болуп турар дүрген ажылдаар сан-математика машиналарының четчир саны-биле хандырары болур.

Радиотехника үлетпүрүнүң ажыдакчылары ээвээн хей таварлыгларда радиолампаларны чедиишкиннинг солуп турар бедик шынарлыг чартык дамчыдылгалыг чаа приборларны тургузарынче онза кичээнгейни салыр үжүрлүг. Чартык дамчыдылгалыг приборлар радиолампаларга болаарга дыка бичии болгаш чиик деңнелиг болбушаан, радиоаппаратураның, сан-математика машиналарының болгаш өске-даа установкаларның ажылынын идегелдиин бедидип турар.

Чартык дамчыдылгалыг приборларны кылыр дээш шуурлу ажылдаары негетинин турар. Ынчалза-даа Радиотехника үлетпүрүнүң министерствозу оларны бүдүрүп үндүрерин дендии оожум шинтээдип ап турар, а өөнүг металлургия министерствозу ол соруулгага хереглеер химиктиг ачыг материалларны мырынай четпес санныг кыдыр ажылдап кылын турар.

Бешки беш чылдың чылдарының дургузунда тудуг материалларын бүдүрүп үндүрери дыка өскен. Ынчалза-даа улус ажыл-агыйынын ажа негелдези ам-даа долузу-биле хандыртынмайн турар. Цементиге, хана болгаш шывыт материалдарынга база оон түрүк соңга шиндеринге белиг хереглел улуг болуп турар.

Тудугну дүрген, чиик өртектиг болгаш эки туларда индустриалдыг методту калбаа-биле ажыглаары болгаш чыын эптеп алыр демир-бетонну ажыглаарын дыка көвүдедири херек деп чүве ам бүгүдеге билдингир, ол чорук хей цементини негеп турар.

1940 чылда 6 миллион тонна хире, 1955 чылда — 22 миллион ажыг тонна цементини бүдүрген бис, а 1960 чылда цемент бүдүрүп үндүрерин 55 миллион тонна чедирери көрдүнген. 1955 чылда АБШ-тың 52 миллион тонна хире цементини бүдүрүп үндүргенин деңнелге кыдыр чугаалап болур.

Алдыгы беш чылда чыын эптеп алыр демир-бетон конструкцияларны бүдүрери барык 6 катап, каастапга материалдарын, шифер, санитар-техника кылыгларын болгаш өске-даа түүт материалларын бүдүрери ийи ажыг катап өзер.

(Уланчызы 4-ну арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң уланчызы

Ыяш үлетпүрүнүң дугайында. Совет Эвилели—арга-ыяш курлавырының талазы-биле делегейде эң-не бай чурт. Ыяш белеткелин бисте улуг хемчээлерлиг чорудуп турар. Чижээ, эрткен чылын 300 миллион кубометр хире тудуг ыяжын белеткээш, сөөртүп алган.

Ынчалзажок ыяш материалдарын бистер хамыктың мурнунда кончуг кам чок чарыгдап турарывыстан олар бисте чедишпейн турар. Делегейде чаңгыс-даа чурт арга-ыяшты бис дег тотчеглевейн турар. 1 миллион рубльдин тудугмонтаж ажылдарынга бистиң тудугжуларывыс 480 кубометр тудуг материалын чарыгдап турар, ынчаарга, чижээ, бистиң өнүктеривисте — улус демократизиниң чурттарында, ол чарыгдал дыка эвээш.

Бирги ээлчегде бетонну болгаш демир бетонну эң калбаабиле ажыглаарының күсели-биле ыяшты камнаар херек.

Улус ажыл-агыйын ыяш-биле хандырарында үзүктелиишкинниринең кол чылдагаанарының бирээзи болза, ыяштың кол белеткекчизи—Ыяш үлетпүрүнүң министерствозунуң планны үргүлчү күүсетпейн турары болур. Чүгле бешки беш чылдың чылдарының дургузунда ол Министерство улус ажыл-агыймына 80 миллион кубометр хире тудуг ыяжын чедир бербээн.

Оон-биле кады, Ыяш үлетпүрүнүң министерствозунуң бүгү үлетпүрүнүң ажылдакчылары эът болгаш эът продуктуларын, үс, быштак, сүт болгаш сүт продуктуларын, балык болгаш балык продуктуларын, чигир болгаш консиптер кылыгларын, а ол ышкаш консерваларының бүгү хевирлерин бүдүрүп үндүрерин улуг хемчээлерге көвүдедир ужурлуг. Оон-биле холбаштыр хоорайларга-даа, районнарга-даа кедээ ажыл-агый чиг-ээлиниң белеткээринин чаа хөй-хөй бүдүрүлелерин тургузар апаар.

Калбак хереглелдиң үлетпүр барааннарын бүдүрүп турар бүдүрүлелериниң ажылдакчыларының мурнунда чүгүлээ соруглаар салдынган. Олар ийик болгаш даараглыг кылыглар бүдүрерин бүдүн чартыктан ажыг катап калбартыр, лёң пестерни болгаш ылангыя негеделиин долу хандыртынмайн турар дүктен кылган пестерниң бедик сорттарын бүдүрерин дыка көвүдедир ужурлуг.

Кылымал болгаш синтетиктиг волокнону бүдүрерин онза улуг хемчээлерлиг калбартыр. Алдыгы беш чылда кылымал волокнону бүдүрерин бети дээрге үш катап, а синтетиктиг волокнону — беш катап көвүдедир херек.

Шактар, чалаг тергелер болгаш мотоциклдер, даараныр болгаш хеп чуур машиналар, радиоприемниктер болгаш культура-амыдыралга хереглиг болгаш ажыл-агый хереглелериниң өске-даа чүүлдери ышкаш барааннарны бүдүрерин улуг хемчээлерге көвүдеткен турар ужурлуг.

Үлетпүр барааннарын бүдүрерин калбартыры-биле кады чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары боттарының продукциязының шынарын дыка экижидерин болгаш оларны чогуур өйүнде бүдүрүп үндүрерин ханыпар ужурлуг. Чоп ишткин-даштыкы хептерни, ишктерни чогуур өйүнде, сезонунда садып алыр аргалыг болган турар ужурлуг.

Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүгү адырларының ажылдакчылары бүдүрүлелиниң күүг-шыдалдарын ажыглаарын дыка экижидер, мурнакчы технологияны бүгү хемчеглер-биле нептередир, бүдүрүлеге чиг-эттиң чарыгдалын дыка кызырар хүлээлгелиг.

Үлетпүрүнүң түс-түс адырларының аайы-биле алдыгы беш чылдың кол соруглаары мындыг-дыр, эштер.

Бир эвес бо депшилгелиг арга-биле кан эзилдирерин 1960 чылда 12—15 миллион тоннага чедирер болза, ол черле боттанып болур, Күртехниканың санаашкыннарын езугаар алырга, прокатты алырын барык бир миллион тонна чедир көвүдеп, оорган ийи миллиард хире рубльди каптаар ап болур.

Канны үзүктел чок кударынга эргежок чүгүлээ немелде дериг-херекселдерниң өртээ бир чыл четпээнде дедир эгитинер. Оон ангыда, күдүлга салбырларында ажылчыннырның хол-биле кылыр аар күш-ажылы үзүктатынар, кан эзилдирер цехтерде ажылдап турарларының саны эвээжээр болгаш от күжүнүң чарыгдалы кызырлыр.

База бир чижек. Чуга ак демирлерниң улуг муруузун кара металлургияның бүдүрүлелериниде эргижирээн, механизастатыннаан арга-биле бүдүрүп турар, ол арганы езугаар бир тонна чуга демирни ишки-биле прокаттаарынга, хевектээринге болгаш сорттаарынга 40 хире кижи-шак негетинер, а бир тонна чуга демирни ишки-биле чайырлаарынга— 20 килограмм ак коргулчүн чарыгдатынар. Ынчыг түрбүже, чуга демирни соок хевээр прокаттаарының болгаш электри күжү-биле чайырлаарының талазы-биле Запорожсталь заводта шинчээдип алдынган аъдаан сайыраңгай технологтуг чорудулга хөй күш үндүрер чорукту 25—40 катап кызырарын хандырар болгаш ак коргулчүнүң чарыгдалын ийи бүдүн чартык катап эвээжедир.

Алдыгы беш чылда технологтуг чорудулгаларга электрижидилгени болгаш химияны калбаа-биле нептередири, радиоактивтиг хереледиишкиннерни үлетпүрге, ылангыя материалдарның шынарын хынаарынга болгаш бүдүрүлге чорудулгаларын башкарарынга улам ынай ажыглаар талазы-биле джылларны калбартыры эргежок чүгүлээ.

Депшилгелиг технологтуг чорудулгалар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидип, продукциянның бот-үнезинн чигедир болгаш шынарын экижидер. Муриакчы технологияны бүдүрүлеге шинтирлия-биле болгаш дүргени-биле нептередир херек.

Аар болгаш хөй күш үндүрер амылдарны механизастаары техниктиг депшилгенин чүгүлээ үлганыышкынынарының бирээзи болуп турар.

Механизацияны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүнүн эргежок чүгүлазының дугайында айтырыгны партия болгаш Чазак моон мурнунда-даа тургузуп турган. Бо талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган. Ынчалза-даа бүдүрүлгени механизастаарының деннели бисте ам-даа четпес болгаш хол-биле кылыр ажылдарның үлүт-хуузу улуг.

Хөмүр даш үлетпүрүнүң дугайын макала чугаалап турду Дайын сөөлүнгеги чылдарда ол шынап-ла хөй санныг таа техниканы алган, ынчалза-даа ол техниканы ажыглап турарында четпестер ам-даа хөй. Ол четпестерниң эң улуу—комплексиглиг механизацияны кошкак нептередип турары болур. Оон ужурунда хөй күш үнер чамдык чорудулгалар технологтуг талада механизастатыннаан артып турар. Хөй санныг бүстурар машиналар, комбайннар болгаш өске-даа техника бар турбүже, хөмүр даш үлетпүрүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс, а хөмүр даштың бот-үнезинниң бедик болуп турарының чылдагаанарының бирээзи ында болуп турар.

Үлетпүрүнүң өске-даа эвээн хөй адырларында, транспортта болгаш тулугда комплексиглиг механизацияның талазыбиле херек оон дээрелевейн турар.

Комплексиглиг механизацияны нептередириниде хожудажыннар колдуунда-ла кол болгаш дузалаар технологтуг чорудулгаларны хаара түгүп турар машиналарның эргежок чүгүлээ комплексилериниң элээн каш бүдүрүлелериниде бисте ам-даа тургустунмаанындан болуп турар дээрзин демдеглеве херек. Машина тудукчулары бо чүгүлээ соруглаары шинтирлээрни алдыгы беш чылда холга шуут алыр ужурлуг.

Ажылларны механизастаарының темпилерни улуу-биле күштелдиреринин, үлетпүрүнүң бүгү адырларынга кол болгаш дузалаар чорудулгаларны комплексиглиг механизастаарын улуг хемчээлерге чорударының эргежок чүгүлазын Директивалардың төлевилелиниде онзалап демдеглеп турар: кедергей хөй санныг ажылчыннарны амгы үеде иштеп турар чүдүрүлге-дүжүрүлге ажылдарын комплексиглиг механизастаарынче онза кичээнгей салдынып турар.

Техниктиг хөгжүдүнүң механизацияга дениээрге элээн бедик, дараазындагы чалазы болза **бүдүрүлгени автоматчыдары** болур.

Автоматчыдыга деп чүл дээрге, аар ажылдан хостальп, колдуунда-ла ажылдың чорун турарын контролизаар хүлээлгелиг ажылчын кижинин күш-биле кылыр ажылы ээ-не эвээш чарыгдалдыг болуп турда боттанып бүдүрүлге чорудулгазы-дыр. Автоматчыдылганың ачызында чаңгыс азы элээн каш ажылчыннар дыка хөй машиналарны болгаш механизинерни башкарып болур. Автоматчыткан түрлэ, ажылчын кижинин күш-ажылынын характери чаартынар болгаш ону ынайлаткан түдүм-на ажылчын кижинин ажылы техника болгаш инженер кижинин ажылынче үлэмна чоокшулаар.

Бүдүрүлгени автоматчыдарын калбаа-биле нептередир чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн турун көрбээн өзүлелиниң перспективаларын ажыдар болгаш социализминиң байдалдарында ажылчы чонунарның культура-техниктиг деннелиниң бедидириниге дузалап турар. Оон ангыда, автоматчыдыга болза продукцияның шынарын экижидерин болгаш оон бот-үнезин чингедирин хандырып, а ол ышкаш бүдүрүлге чорудулгаларының быжырымчалыг болгаш үзүктелиишкин чок чоруун көвүдедип турар.

Атомнуг установкаларда, а ол ышкаш химияның база үлетпүрүнүң өске-даа адырларының элээн хөй бүдүрүлгелеринде кижинин шуут башкарып шылавазы чорудулгаларны чүгүле автоматчыдыганың дузазы-биле башкарып болур.

Автоматчыдылганың чүнү берип турарын Днепрниң гидроэлектростанциязының чижээнден көрүп болур, онда 650 мун киловатт нинти күчү-шыдалдыг 9 гидротурбиналарны болгаш станцияның өске-даа элээн каш механизинерин эзалчегде чүгүле алды дежурныйлар башкарып турар. Узбекэнергонуң Орджоникидзе каскадында ийи-үш дежурныйлар чаңгыс чергеи дөрт гидроэлектростанцияларны башкарып турар.

Машина тудуунуң заводтарында автоматчыдыга бедик экономиктиг ажыкты берип турар. Амгы үениң бисте бар автоматтыг шуушгурулга шугумнары ажылчыннарның санын барык 5—10 катап кызырар болгаш кылыгларны ажылдап кылырының ажыл шагын база ол-ла хире эвээжедир арганы берип турар. Автоматчыдылганы үлетпүрүнүң бүгү адырларынга хереглээн турар ужурлуг. Бо соруглаар аар-даа, чиик-даа, аъш-чем-даа үлетпүрлериниң мурнунда турун турар.

Автоматчыдылганы боттандырарынга автоматтыг саналарының машиналары онза чугүлээ ролдуу ойнаар ужурлуг, ол машиналар боттары-ла бүдүрүлге чорудулгаларының эң-не ажыктыг чурумун тодаргайлап, ону боттуг болдуруп, а ол ышкаш продукцияның шынарының талазы-биле онаалгаларны локтадып тургузар база контрольдап болурлар.

Мынчангаш, автоматчыдылганы хөгжүдери күрүнеге улуг ужур-дузалыг. Ынчыг түрбүже, министерстволарның болгаш ведомстволарының талазынган бо чүгүлээ **херекке** ам-даа чогуур кичээнгей салдынмайн турар.

Директивалардың төлевилелиниде бүдүрүлге чорудулгаларының автоматчыдыгалын үлетпүрге калбак хемчээлерге пептередириниң, түс-түс агрегаттарны болгаш операцияларны автоматчыдарынган цехтерни, технологтуг чорудулгаларны автоматчыдарынче болгаш бүрүн автоматчыткан бүдүрүлгелерни тургузарынче дүргеи шилчиринниң соруглаары салдынган, ол чорук күш-ажылың бүдүрүкчүлүүн хемчээл чок бедидер арганы бээр.

Министерстволар болгаш Күртехника автоматчыдыганы улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга пептередир дээш эң шинтирлиг хемчеглерни чорудар ужурлуг.

Дериг-херекселдерниң паркын чаартыры-биле, бүдүрүлгениң технологиязын сайыраңгайжыдары-биле, механизацияланы болгаш автоматчыдыганы пептередири-биле чергелештир чаа-чаа машиналарның, дериг-херекселдериниң, материалдарның болгаш өске-даа кылыгларының шынарын бедидер, оларны эртеминиң болгаш техниканың сөөлгү чедишкиннерин езугаар кылырын чедип алыр, ынчаарга машиналарның, дериг-херекселдерниң болгаш материалдарның эргижиреп калган хевирлерни бүдүрүлгелеп ой-шаанга чайгадыр болгаш чаа-чаа хевирлер-биле сөлүүр соруга турун турар.

Бистиң экономистеривистиң чамдык безиниле социализм үезинде техника мораль талазы-биле алевеес дээр эртемге үлүр теория барын чугаалаар херек. «Улуг Совет Энциклопедияның» арыннарынче безин шүргүп кире берген ол хоралыг теориянын суртаалчылары «машиналарның «мораль талазы-биле алээри» чүгүле капиталистиг ажыл-агыйга турар, а социалистиг ажыл-агыйга «техниканың хөгжүдээри «мораль талазы-биле алээр чорукту» болдурбайн турар» болгаш кол фондуларның амортизациязынга ол алээр чорукту өөренип көрбейн турар» деп бадыткап турарлар (УСЭ том 2, арын 291). **(Залда шимээргээшкин).**

Шак ындыг «теория» төгейленчек чорукту болгаш консерватизмни шынныдарынга бараан болуп турарын көрүп каары берге эвес. Ол «теория» болза бистин чүртүвүстүң мурнакчы бүдүрүлелериниң чедип алганы дээш техниктиг деннелиниге дүүшпес эргижирээн калган дериг-херекселдерни социалистиг инитилелге ажыглаары ажыктыг дигизээр чорукту бадыткаар дээн соруглаар. Ынчаарга чаа техниканы пептередириниң херээнден хожудазары—ниитиниң күш-ажылын чарыгдап-тотчеглээри, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн көдүрериниң херээнге шаптыктаар дээни ол деп үүне кымга биллинмес боор.

Техниктиг депшилге ниитиниң күш-ажылының камнагазын болдурар, күш-ажылды эвээштеп чарыгдап тургаш, хөй продукцияны бүдүрер арганы бээр. А ынчаныкже бистиң чамдык чогенчиг экономистеривис капитализм-биле чарышка социализминиң тиилелгезин хандырып турар чаа техниканы ажыглаарының экономика талазы-биле ажыктыының дугайында айтырыгның ажылдап кылырының орнуна эргижирээп калган машиналарны ажыглаары социалистиг ажыл-агыйының хөгжүдүнүнүң хоойлу езугаар чүүл-дүр деп хоорелиш турарлар. Шак ындыг «экономистерге» ындыг ленинчи мерген үгланның сөстерни сагындырары артык эвес: «...Экономист кижи үргүлчү бурунгаар, техниканың депшилгезинин талазынче көөр ужурлуг, ынчанмас болза ол экономист хоп-хораан хожудап калган кижи апаар, чүге дээрге бүрүнгаар көөр хөөнү чок кижи болза, төнгүже соо-биле корүүр апаар: ыныа ортузу деп үүне чок болгаш турбае-даа» (Чөгээлдары, том 5, арын 125).

Техниктиг депшилгенин херээнге онза улуг ролдуу **эртем** ойнаар.

Техниктиг депшилгени дүргедедириниң эргежок чүгүлазы теоретиктиг шинчилелдериниң ээ-не калбак хөгжүдезин, чаа-чаа улуг эртем ажыдыышкыныарын болгаш бүдүрүлгенин мурнакчы дүржүлгазын түүнеп ниитилештирерин негеп турар. Бо талазы-биле бисте эвээш эвес чедишкиннер бар. Ынчанмыже, эртеминиң мурнунда ам чаа-чаа кончуг улуг соруглаар турун турар.

Бистин эртемденнеривистин чурттун ажыл-агыйының болгаш культуразының көдүрүлүшкүнүнүң ниити херээнче киирген үлелетпиннес салдынмакының демдеглевишлээ, эртем ажылын организастаанында болгаш тургускаанында четпестерни айтыры чүгүлээ.

Чижээ, чамдык эртем-шинчилел албан черлериниң хөй-хөй чыдарының дүргүзүнде үре-түүнел чок ажылдап турарыбиле эптежип болбас. Элээн хөй эртем-шинчилел институттарының болгаш эртем ажылдакчыларының бүдүрүлге-биле харылзазы кошкак. Чамдык эртем албан черлериниде сагыш амыр болгаш бот-оожургаар чоруктар чанчып болу берген. Эртеминиң чамдык шак ындыг албан черлериниге шүүмчүлелдиң болгаш бот-шүүмчүлелдиң арыг салгын-хады, эртем айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле чугаалажыры калбарган турары ажыл-херекке ажыктыг болур ийик.

Эртеминиң хөгжүдүлиниң саазадып турар четпестерни чүгле шак ындыг орук-биле үзүткен, ылангыя эртеминиң чамдык адырларын монополия ёзугу-биле үдүртүрүнче чамдык эртемденнериниң чүткүүшкүнүн чайгадып болур.

Техниктиг депшилгенин дүргедеткен темпилерин хандырарынга машина тудуушкуну, прибор тудуушкуну, электри үлетпүрү ышкаш шак ындыг адырларга эртем ажылдакчыларының санын көвүдедири эргежок чүгүлээ.

Эртем ажылдакчыларын белеткээринин шынарын экижидер херек. Аспирантураны дамчыштыр эртем ажылдакчыларын белеткээринче элээн элиглерни киирер, эртем чалааларын болгаш аттарын тыпсырынга хамаарыштыр негеделерни бедидер, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бо чүгүлээ ажылхерекке коруи-чүрүмнү тургузар үе келген.

Хөй-хөй эртем организацияларга турун келген шын эвес практиканың үржүүнден ам эртем кадрларын чеп ажыглаарының болгаш эртем-шинчилел ажылдарын акшалаларының болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң директорларының эргелерни калбартырының дугайында саналды шын болгаш дүрүм езугаар көдүрүп турарлар.

Төп Комитеттиң июль Пленумунга бүдүрүлге черлериниң директорларының эргелерни калбартырының дугайында айтырыгны шинтирлээн бис. Министрлер Чөвүлели эртем-шинчилел албан черлериниң директорларынга хамаарыштыр шиитирни хүлээп алыр херек.

Арга-мергежилиг ажылдакчыларны эртеминиң ажыл-чорудулгазынга киириштирер болгаш ажыктыг, практика талазы-биле үнелиг түүелиг чыл-чылы-биле бербейн турар кижилерни эртем-шинчилел албан черлериниң хөстээр соруга-биле бүгү эртем-шинчилел институттарынга эртем ажылдакчыларының албан-дужаалдар дапкырлап төлээдиринин конкурстарын үе-үеде чорудар херек.

Эртемни улам бедик көдүрер болгаш эртем-шинчилел ажылдарының хемчээлин үлгаттырар төлээде, эртем ажылынга чаа күштерни киириштирери, эртемде чаа бедиктерни чаалап алырынга эң калбак фронту-биле базары чүгүлээ. Ону канчаар кылырыл?

(Уланчызы дараазында үнер).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудуичүлү, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторүн 3—62, редакторүн оралакчызының, иштики информация киликизинин — 3—88, харысаалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый киидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00253. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 4 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 48 (3501)

Өртээ 20 коп.

Ам үеде ниити билигниң школаларында 1 миллион 700 муң ажыг башкылар ажылдап турар. Бистиң чуртувуста башкының профессиязы—эң-не хүндүлүг профессияларның бирээзи. Башкы—коммунистиг ниитилелдиң келир үедеги тургузукчуларының кижизидикчизи ол. Партия, совет, ажыл-агый болгаш комсомол организациялары школа болгаш башкы дугайында үргүлчү сагыш салыр хүлээлгелиг.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткели

(Уланчызы. Эгези № 47 (3500) «шында».)

Бир эвес туруп турар эртем-шинчилел албан черлерин чүгле калбартыр-даа азы чаа черлерни тудар болгаш тургузар-даа дээр болза, аңаа хөй үе-шаг негетинер, а ону манап шыдавас бис. Ынчангаш эртем-шинчилел ажылдарынга дээди өөредилге черлерин болгаш үлетпүр министерстволарының дуржулга-конструктор бюроларын калбаа-биле киириштирер херек. Дээди өөредилге черлериниң лаборатория базазын болгаш дуржулга-конструктор бюроларын, үлетпүрнүң лаборатория базазын черле эки быжыглаар болгаш эртем-шинчилел ажылдарынга оларны калбаа-биле ажыглаар херек. Бо орук-биле чорбушаан, чуртта эртем-шинчилелдерниң фронтузун кыска хуусаада калбартыр болгаш ол-ла үеде эртем кадрларының мергежилин боттуу-биле бедидип болур.

Билиглерниң ол адырында болгаш холушкак адырларда чорутунуп турар ажылдар дугайында үргүлчүнүн, калбак информациязы эртем ажылынга улуг ужур-дузалыг болуп турар. Санал-оналдарны калбаа-биле солушпаска эртем хөгжүп шыдавас. Ындыг болза-даа материалдарны эмин эртир чажыт болдуруп турарындан хөй-хөй айтырыглар талазы-биле ол солчуушкун бергедеп турар. Материалдарны бодал чогу-биле чажыт болдуруп турары ажылга чергелешкек чорукту үндүрүп, харын ак-сеткилдиг эвес ажылдакчыларны эртем ёзузу-биле шүгүмчүлээринден чамдыкта камгалап турар. **(Адыш часкаашкыны).** Ёзулуг чажыт болур ужурлуг айтырыгның чажыдын ажыдар дугайында айтырыгны тургуспайн турарым билдингир.

Бистиң эртем албан черлеривистиң аразынга дуржулганы, санал-оналды болгаш эртем информациязын солчурун угаантыр организастаар, эртем-шинчилел албан черлериниң боттарының аразынга-даа болгаш даштыкы чурттарның эртем-шинчилел албан черлери-биле болгаш мурнакчы эртемденнери-биле-даа харылзааларны калбартыр херек. Даштыкы техниканың литературазын садып алырын болгаш ону ССРЭ-ге парлап үндүрерин көвүдедири, министерстволарда, эртем-шинчилел институттарында болгаш бүдүрүлгелерде техниктиг информация албаннарын экижидери, мурнакчы дуржулганы солчурун организастаарын чурумчудары чугула.

Академиялар болгаш адырлар институттарының, эртем-шинчилел лабораторияларының болгаш эртемниң өске-даа албан черлериниң үш муң чыгам кылдыр санатынып турар эртем албан черлериниң бистиң чуртувуста тургустунган системазы ниитизи-биле чангыс-даа удаа көрдүнмейн келген болгаш ажыктыг камналгалыг болгаш бүдүрүкчү системадан ырак турары магат чок. Эртем-шинчилел институттарының болгаш дээди өөредилге черлериниң чурттүң төвүнде, ылангыя Москвада эмин эртир болгаш шынзыдар барымдаа чок мөөннетингениниң дугайын эш Хрущев ТК-ның отчет илеткелинге мырынай шын чугаалаан. Ооң чугаалаанынга немей моон адаанда илергей саннарны көргүзүп болур.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның бүгү эртем-шинчилел институттарының үштүн биринден хөйү, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем албан черлериниң үштүн ийизи Москвада, Ленинградта, база Москва болгаш Ленинград областарның девискээрлеринде туруп турар. Министерстволарның болгаш ведомстволарның бүгү эртем ажылдакчыларының 60 ажыг хуузу, Эртемнер академиязының эртем ажылдакчыларының 85 хуузу ол албан черлеринде мөөннетинген.

ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозунуң эртем-шинчилел институттарының үштүн ийизи Москвада болгаш Ленинградта турар. Химия, ыяш, саазын болгаш ыяш болбаазырадып ажылдаар үлетпүрнүң министерстволарында байдал барык-ла шак ындыг.

Чижээлээрге, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунуң отка удур шыдамык чүүлдер талазы-биле Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институду Ленинградта туруп турар. Москвада болгаш Москва чоогунда: Центросоюзтүн аңныыр тывыжының БЭШИ-зи, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң чылгы ажылының БЭШИ-зи, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң Өлүк аң ажылының болгаш мыйызын ажыглаар иви ажылының бүгү-эвилел эртем-шинчилел лабораториязы **(залда шимээргээшкин, катны)** болгаш Москваның база Ленинградтың районнарында бүдүрүлге базазы чок өске-даа ындыг албан черлери эвээш эвес туруп турар. Элээн хөй дээди өөредилге черлериниң дугайын база ынчаар чугаалап болур.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының системазынга-даа база дээди өөредилге черлеринге-даа, үлетпүр министерстволарының эртем-шинчилел институттарынга-даа эртем-шинчилел ажылын организастаарын экижидери-биле холбаалыг айтырыгларны министерстволар, Бүрплан, Бүртехника болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы көөр болгаш шиитпирлээр, ылангыя эртем-шинчилел институттарын болгаш дээди өөредилге черлерин бүдүрүлге базазынга чоокшуладырын барымдалааш, оларны эң-не шын таарыштыр тургузарының талазы-биле боттарының саналдарын киирип келир ужурлуг.

Эртемни улам ынай хөгжүдеринге эң-не таарымчалыг байдалдар бистиң чуртувуста бар. Улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге херек кырында дузалаар, коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга идепкейлиг киржир деп күзел-биле долдунган бедик мергежилдиг эртем ажылдакчыларының улуг армиялыг болуп турар бис. Ол улуг күштү чүгле мергежилдиг болгаш шын организастаар база бистиң эртем кадрларывыска хүн-бүрүнүң дузаламчызын көргүзер херек.

Директиваларның төлевилелинде айытканын ёзугаар үлетпүрге техниктиг депшилгениң калбак программазының күүселдези үлетпүрге **специализастаашкынның болгаш кооперастаашкынның** хөгжүлдези кайы хире калбак хемчээлди чедип алырындан дыка улуу-биле хамааржыр.

Бо үениң бедик бүдүрүкчүлүг техниказы бүдүрүлгениң соксаал чок шууштурулгалыг байдалдарында чангыс аай продукцияны чүгле массалыы-биле үндүрүп турда эң-не долу ажыглатынып болур. Ол сорулгага специализастаашкын болгаш кооперастаашкын харын дуза болур.

Беш чылдарның чылдарында бистиң үлетпүрүвүске специализастаашкынның талазынче чамдык бүрүнгаар шимчээшкиннер болгулаан. Ынчалзажок бо ажыл-херекте хөй четпестер бар. Эрткен чылдың июльда Төп Комитеттиң Пленумунга ол четпестерни калбаа-биле шүгүмчүлээн болгаш үлетпүрнү специализастаарын база кооперастаарын калбартырының талазы-биле улуг хемчеглер айытынган.

Пленум соонда СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели министерстволарны элээн тода специализастаар болгаш оларга чангыс-аай хевирлиг продукцияны бүдүрүн үндүрерин мөөңнээр сорулгалыг элээн хөй практиктиг хемчеглерни чоруткан. Ол болза дизельдерни, приборларны болгаш өске-даа чамдык кылыгларны бүдүрүп үндүргенинге хамааржыр. Ынчаарга бо бүгү ам-даа четпес.

Чамдык министерстволарның удуртукчулары, а ол ышкаш бүдүрүлгелерниң хөй-хөй директорлары специализастаашкындан болгаш калбак кооперастаашкындан коргуп турар, чүге дээрге ол ажыл бүдүрүлгени организастаарының доктаатынган хевирлерин элээн үрээр апаары-биле холбашкан болуп турар.

Специализастаашкын дугайында айтырыгны шиитпирлээрин келир үеже чылзырын, ону специализастатынган чаа заводтар тудуушкунунга капсырлаштырын, ынчаарга бар турар заводтарга бүгү-ле чүвени туруп турары ышкаш эрги хевээр артырарын күзеп турар ындыг удуртукчулар база бары чадавас.

Ындыг байдалды моон ынай ынчаар артырып шыдавас бис. Үлетпүрге калбак специализастаашкынче болгаш кооперастаашкынче угланыышкынны шиитпирлиг кылыр, бүдүрүлгелерниң аразында бүдүрүлге харылзааларын ажыктыг кылдыр организастаар болгаш кооперастаан дужаалгалар планын күүседирде күрүнениң сагылга-чурумун шыңгыы сагыыр херек.

Бүдүрүлгени специализастаар талазы-биле калбак хемчеглер Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Бо талазы-биле, бирги ээлчегде, машина тудуушкунунга корум-чурумну тургузары чугула. Машина тудуушкунунуң чангыс-аай хевирлиг продукция бүдүрүп үндүрери бисте амга чедир-ле янзы-бүрү министерстволар болгаш ведомстволар аайы-биле быдараан.

Продукцияның дыка чугула хевирлерин оларга мырынай хамаарышпас хөй-хөй министерстволарның болгаш ведомстволарның бүдүрүлгелеринде бүдүрүп турар. Чижээлээрге, көдээ ажыл-агый министерствозу чуртта бүдүрүп турар металл кезер станоктарның 10 хире хуузун болгаш дарганналга-тапталга машиналарының 24 хуузун бүдүрүп турар. Ол министерствонуң заводтарында белеткээн станоктар техника талазы-биле хожудангай, а оларның бот-үнези бедик, чүге дээрге продукцияны үүрмектеп, сайзырангай эвес технология-биле бүдүрүп турары ховар эвес.

Хөй санныг шүткулгаларны, тапталгаларны, янзы-бүрү эзриилдерни, таарымчалыг херекселди болгаш массалыг хереглелдиң өске-даа кылыгларын хөй-хөй бүдүрүлгелер боттарының күштери-биле бүдүрүп турар, ооң өртээ дыка улуг болгаш продукцияның бедик шынарын хандырбайн турар. Бо бүгүнүн болуп турарының ужуру болза, шүткулганың болгаш дарганналга-тапталганын специализастатынган заводтарының чогунда, үлетпүрнүң янзы-бүрү эзриилдер болгаш херекселдер кылыр адырлары база ол ышкаш электроводтарның, фитингилерниң болгаш хептелгелерниң специализастатынган бүдүрүлгези четпес хөгжээнинде болуп турар.

Специализастаашкынның бүгү сорулгазы болза, бүдүрүп турар продукцияның номенклатуразын кызырары болур деп үлетпүрнүң чамдык удуртукчулары ынчаар санап турар. Ол шын эвес. Техниканың хөгжээни-биле кылыгларның аттарының болгаш хевир хемчээлдериниң саны чаа бүдүрүлгелерниң санындан дыка дүрген өзер. Сорулга болза, завод бүрүзүнге технология талазы-биле чангыс-аай кылыгларны бүдүрүп үндүреринде, кезектериниң болгаш белдирлериниң чангыс-аай болурун бүгү хемчеглер-биле нептередиринде, специализастатынган заводтарга оларны массалыы-биле бүдүрерин организастаарында болуп турар.

Специализастатынган бүдүрүлгелерниң депшилгелиг ролюн В. И. Ленин айтып турган. Ооң бижээни: «Чижээлээрге, бүгү продуктунун кандыг-бир кезекчигежин белеткээринче улганган кижиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүү бедээн турар төлээде, ол кезекчигештиң бүдүрүлгези специализастатынган турары, массалыг продукту-биле холбашкан болгаш ооң ужурундан машиналарны болгаш өскелериндаа хереглээрин болдуруп (болгаш негеп) турар онза бүдүрүлге апарган турары эргежок чугула». (Чогаалдары, т. 1, арын 84).

Шүткулга, тапталга болгаш хептелгелер, стандарттыг херексел, артык кезектер, ыяштан, пластиктиг чүүлдерден кылган кезектер, быжыглаашкын болгаш өске-даа кылыглар бүдүрер талазы-биле специализастатынган заводтарны болгаш цехтерни чурттуң экономиктиг янзы-бүрү районнарынга организастаары Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Автоматтыг шугумнарны болгаш механизацияның херекселдерин белеткээр талазы-биле специализастатынган заводтарны тургузары база көрдүнүп турар.

Үлетпүрнүң адырларын министерстволар аайы-биле ажыктыг кылдыр хуваарын, а ол ышкаш атташ продукция бүдүрүп турар бүдүрүлгелерни, бирги ээлчегде, металл кезер станоктар, дарганналга-тапталга дериг-херекселдерин болгаш турбиналар белеткеп турар заводтарны специализастатынган министерстволарга мөөңнээрин чоруткан турар ужурлуг.

Чурттуң экономиктиг районнарының болгаш улуг-улуг үлетпүрлүг төптериниң аайы-биле үлетпүрге специализастаашкынның болгаш кооперастаашкынның перспективтиг планын ажылдап кылыры эргежок чугула деп партияның Төп Комитеди санап турар. Ол планны чогаадып кылырынга эвилелдешкен республикаларның, крайларның болгаш областарның партия, совет болгаш ажыл-агый организациялары идепкейлиг киржир ужурлуг.

Бистиң үлетпүрүвүстүң чаа көдүрлүүшкүнүнүң программазы болза бүгү бүдүрүлгелерде **иштики курлавырларны** илередир болгаш эң хөйү-биле ажыглаар талазы-биле улуг ажылды негеп турар.

Бүдүрүлгелерниң күчү-шыдалдарын үлетпүрнүң чамдык адырларында ыракта четпес ажыглап турар. Хөй-хөй бүдүрүлгелер төлевилел күчү-шыдалдарын дендин оожум шиңгээдип ап, дериг-херекселдерни багай ажыглаар чорукту болгаш оларның анаа туруушкуннарын дыка болдуруп турар.

Үлетпүр министерстволары болгаш бүдүрүлгелерниң удуртукчулары бүдүрүлгелерниң деңдоски ажылдаарын хандырарының талазы-биле, ажыл шагының чидириглерин узуткаарының болгаш дузалаар ажылчыннарның күш-ажылын организастаарын экижидериниң талазы-биле чогуур хемчеглерни албайн турар. Ол четпестерни шиитпирлиг чайладыр ужурлуг.

Чаа техниканы үлетпүрге нептередири, «кызыы» черлерни чайладыры, бүдүрүлгени организастаарын экижидери база мурнакчы бүдүрүлгелерниң болгаш бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын калбаа-биле нептередири ажылдап турар бүдүрүлгелерге бо беш чылда үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрерин көвүдедирде чаа аргаларны ажыдын турар.

ССРЭ-ниң Бүрпланының саналгаларын ёзугаар алырга, бүдүрүлгени эки организастаарының болгаш бар бүдүрүлге күчү-шыдалдарын ажыглаарының күсели-биле 1960 чылда 7 миллион тоннадан эвээш эвес шойну, 11 миллион тонна каңны, 70 миллион тонна хомүр дашты, 100 муң хире тракторларны, 10 миллион тонна ажыг цементини, 42 миллион эжеш хөм идиктерни болгаш улус ажыл-агыйынга чугула өске-даа хөй-хөй продукцияны ап болур.

Бир эвес мынча хемчээлдиг продукцияны чаа бүдүрүлгелерден алыр дээн болза, 10 ажыг домна болгаш 35 мартен суугуларны, 200 чаа хомүр даш шахталарын, 2 трактор заводтарын, 17 цемент заводтарын болгаш 8 идик фабрикаларын тудар апаар ийик. Айыттынган бүдүрүлгелерниң тудуушкунунга хөй-хөй миллиард рубль негетинер ийик.

Эштер! Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары соксаал чок техниктиг депшилгеге шуут сонуургалдыг, чүге дээрге ол чорук бүгү ниитилелдиң эрге-ажыктарынга таарыштыр күш-ажылдың байдалдарын чингедириниң болгаш ооң бүдүрүкчүлүүн бедидериниң бүзүрелдиг чепсээ болур.

Техниктиг депшилге — чүгле эртемниң кижилериниң, инженерлериниң болгаш техниктериниң, эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор организацияларының ажылдакчыларының херээ эвес-ле болгай. Ол сорулга харын бүгүдеге партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларынга, эртемденнерге, инженер-техниктиг ажылдакчыларга, ажылчыннарга—чаартыкчыларга, эгелекчилерге болгаш чогаадыкчыларга хамааржып турар. Техниктиг депшилгениң херээн бүгү кижилер бурунгаар шимчедир ужурлуг.

Партияның Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо чугула ажыл-херекче боттарывыстың бүгү күштеривисти мобилизастаар ужурлуг бис деп санап турар.

Ажыл-агыйның социалистиг системазы болгаш эртемниң бо үедеги чедишкиннери техниканы хөгжүдериниң кызыгаар чок аргаларын бистиң мурнувуска ажыдын берген. Бистиң улуг партиявыска баштаткан бүгү совет кижилерниң сорулгазы болза ол аргаларны долузу-биле ажыглаары болгаш техниктиг депшилгениң херээнге кол рольду чаалап алыры болур. Ону кылып ап болур болгаш кылып алыр ужурлуг-даа бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Алдыгы беш чылдың кол сорулгаларының бирээзи көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин күштүү-биле көдүрери болур.

Эш Н. С. Хрущев Төп Комитеттиң отчёт илеткелинге көдээ ажыл-агыйда ажыл-херектиң бүгү талалыг анализин кылган болгаш бистиң партиявыстың көдээ ажыл-агыйга салып турар сорулгаларын тодаргай тайылбырлаан.

Колхозтарны, МТС-терни, совхозтарны удуртурунда ышкындырыгларны болгаш чедир көрдүнмээн чүүлдерни чайладыр талазы-биле база социалистиг көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүреринге эргежок чугула байдалдарны тургузар талазы-биле партияның Төп Комитединиң алган хемчеглери илеткелде тодаргайы-биле чугаалатынган. Көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрер талазы-биле партияның ажылдап кылган программазы амыдыралда чайгылыш чок боттанып турар.

Алдыгы беш чылда көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы барык 70 хуу өзер ужурлуг, тодаргайлаарга бешки беш чылдыынга бодаарга дыка бедик темпилер-биле улам көвүдээр. Көдээ ажыл-агыйның тус-тус, эң чугула адырларының талазы-биле дараазында онаалдалар айыттынган.

Тарааның ниити чыылдазын 1960 чылда 11 миллиард пуд чедирген турар ужурлуг. Ооң-биле кады кукурузаның тарылга шолдерин 1960 чылда 28 миллион гектардан эвээш эвеске чедирер болгаш кукуруза культуразының дүжүттүүн дыка бедидип турар ооң хайнактаан үрезиннерин улуг хемчээлдерге өстүрерин организастаар сорулга салдынып турар.

11 миллиард пуд тарааны чедип алыры чоннуң тараа талазы-биле өзүп турар хереглелдерин хандырар, күрүнениң курлавырларын көвүдедир, колхозтарга эргежок чугула курлавырларны тургузар, найыралдыг чурттарже экспортту калбартыр болгаш мал чеминге четчир хемчээлдиг тарааны тускайлап үзер арганы бээр.

Техниктиг культураларны — ховеңни, лённу, чигир свёклазын бүдүрер талазы-биле улуг онаалдалар көрдүнген. Лённуң продукциязы үштүң бир кезиниңден хөй, а ховеңнин — чартыындан хөй көвүдээн турар ужурлуг.

Чигир свёклазын бүдүрерин калбартырынче онза кичээнгейни салза чогуур. Чигир свёклазын өстүрериниң кол районнарынга, а ол ышкаш ол культураны өстүреринге таарымчалыг байдалдарлыг өске-даа районнарга ооң дүжүттүүн дыка бедидер болгаш тарылга шолдерин улгаттырар херек.

Партияның Төп Комитеди болгаш Чазак картофель болгаш ногаалар бүдүрерин көвүдедиринче угланган чугула шиитпирни чоокта чаа үндүрген. Ол шиитпир ёзугаар картофельге белеткел өртектери өртумаа-биле барык 3 катап болгаш садып алыр өртектер 1,7 катап бедээн. Ногааларга белеткел болгаш садып алыр өртектер өртумаа-биле 70 хуу бедээн. Колхозтарга болгаш совхозтарга ногаа ажылын база картофель бүдүрерин ажыктыг байдалдарга хөгжүдер арганы берип турар өске-даа элээн хөй хемчеглер көрдүнген.

Хоорай чонун картофель, ногаалар болгаш чалаң сүт-биле хандырарын экижидеринге улуг хоорайларны болгаш үлетпүр төптерин долгандыр бар турар сүт-ногаа болгаш картофель зоналарын калбартыр база чаа зоналарны тургузар сорулга салдынып турар.

Мал ажылының талазы-биле чоннуң эътке, сүтке болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларынга хереглелдерин хандырарынга продукция бүдүрерин дыка көвүдедири айыттынып турар.

Эът бүдүрери, хамыктың мурнунда хаван ажылын хөгжүдериниң күсели-биле 2 катап көвүдээр. Колхозтарга болгаш совхозтарга хаваннарны өстүрерин база семирти чемгерерин улуг хемчээлдерге организастаан турар ужурлуг. Ооң-биле кады инек эьдин болгаш хөй эьдин бүдүрерин көвүдедиринге бүгү бар аргаларны калбаа-биле ажыглаза чогуур.

Сүт бүдүрерин хамыктың мурнунда инектериниң сүткүр продуктулуун дыка бедидип база оларның санын көвүдедип тургаш, барык 2 катап көвүдеткен турар ужурлуг.

Ийи чылдың дургузунда инек бүрүзүнден сүт саалдазын 600—900 килограмм көвүдеткен Воронеж, Тернополь, Челябинск, Курск болгаш өске-даа областарның колхозтарының дуржулгазы, бир эвес бо ажыл-херекти ёзулуг сегирин алыр болза, сүт бүдүрерин дүрген көвүдедиринге бистиң чуртувустуң колхозтары кайы хире улуг курлавырларлыг болуп турарын көргүзүп турар.

Дүк бүдүрери РСФСР-ниң болгаш Украинаның шагдан бәр хөй ажылдыг районнарынга, а ол ышкаш Чөөн Сибирьниң, Ортаакы Азияның болгаш Закавказьениң районнарынга нарын база чартык нарын дүктүг хөй ажылын улам ыңай хөгжүдериниң күсели-биле 80 хуудан ажыр өзер ужурлуг.

Мал ажылын дүрген көдүрериниң кол чүүлү мал чемнерин бүдүрери болур. Маңаа сорулга чүл дизе, бүгү чүзүн малдарны болгаш куштарны чемнер-биле бүрүн хандырары база колхозчуларның боттарының өнчүзүнде турар малынга мал чемнерин колхозтарга тускайлап үзери болур. Колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнериниң магадылал курлавырларын тургузары кончуг чугула.

Быжыг чем суурну тургузарынга шиитпирлиг роль кукурузага хамааржыры билдингир болгай. Ону бүдүрерин дыка көвүдедири болза концентраттыг чемнер-биле, силос болгаш ногаан немелде чемнер-биле мал ажылын хандырган турарын экижидер арганы бээр.

Хөй чылда болгаш чангыс чылда үнер сигеннер эки дүжүттерин берип турар районнарга сиген тарылгазын хөгжүдер херек.

Совхозтарга көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин улам ыңай дыка көвүдедири Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. 1960 чылда совхозтар 915 миллион пуд тарааны, бүдүн чартык миллион тонна эътти, 6,8 миллион тонна сүттү, 80 муң тонна хире дүктү күрүнеге дужаар ужурлуг.

Бүгү совхозтар оларга быжыглатынган черлерни улам ажыктыг кылдыр ажыглаар, продукция бүдүреринге материалдыг болгаш күш-ажылчы чарыгдалдарны дыка эвээжедир болгаш бедик орулгалыг бүдүрүлгелер болур ужурлуг.

Алдыгы беш чылда көдээ ажыл-агый болза янзы-бүрү болгаш эң сайзырангай техника-биле өзүп турар хемчээлдерге чепсеглетинер.

Беш чылдың дургузунда көдээ ажыл-агыйга 1 миллион 650 муң хире тракторларны (15 аът күжүнге шилчидерге), ооң иштинде 680 муң хөөп олуртур тракторларны, 560 муң тараа комбайннарын, кукуруза болгаш силос ажаан алыр 250 муң комбайннарны база өске-даа хөй-хөй көдээ ажыл-агый машиналарын бээри көрдүнген.

Тараа аймаан ажаап ап турганының үезинде тарааның чидириглери-биле демиселдиң херээнге эң-не чугула чепсек болур аңгылап ажаап алыышкынны калбаа-биле ажыглаарынга херек машиналар-биле көдээ ажыл-агыйны хандырар дугайында айтырыг онза кичээнгейни негеп турар.

Директиваларның төлевилелинде беш чыл дургузунда тракторга кожар 180 муң анаа жатказларны (виндроуэрлерни) болгаш комбайнче тараа дамчыдар 400 муң шуудукчуларны көдээ ажыл-агыйга бээр талазы-биле онаалдалар көрдүнген, ынчалзажок машиналарның бо саны чедишпес болуру магат чок.

Чоокта чаа Чазак бо айтырыгны чугаалажып көргеш, бо херекти немей хынамчалыы-биле ужурун тыварын, тарааларның аңгылап ажаап алыышкынынга херек машиналарга көдээ ажыл-агыйның хереглелин бүрүнү-биле илередирин Бүрпланга, Бүрэкономкомиссияга, Көдээ ажыл-агый, Совхозтар, Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерстволарынга дааскан.

Бо кончуг чугула болгаш депшилгелиг сорулга-дыр. Ону шиитпирлээринге бүгү эргежок чугула чүүлдерни кылыр херек.

Янзы-бүрү көдээ ажыл-агый техниказын хөйү-биле бээрин төлевилээни бистиң үлетпүрүвүстүң талазындан көдээ ажыл-агыйга кончуг улуг дуза болур. Көдээ ажыл-агыйны тракторлар-биле элээн улуг хемчээлдерге хандырарын 1929 чылда эгелээнивис билдингир болгай. Бирги, ийиги, үшкү болгаш дөрткү беш чылдарның дургузунда 1 миллион 375 муң тракторлар бердинген турган. Ынчаарга ам чангыс алдыгы беш чылдың дургузунда күрүне болза, баштайгы дөрт беш чылдарны катай алырга безин ооң 275 муң хөй тракторларны көдээ ажыл-агыйга бээрин төлевилеп турар.

Тараа комбайннарын бистиң үлетпүрүвүс көдээ ажыл-агыйга 1931 чылда берин эгелээн болгаш 1955 чылды киириштирерге, бүгү үениң дургузунда 505 муң кезекти берген. Ынчаарга ам чангыс алдыгы беш чылдың дургузунда мурнундагы бүгү 25 чылдарда бергениңден 55 муң хөй тараа комбайннары бердинген турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Ынчалзажок чүвениң ужуру чүгле сан талазында эвес. Эң-не камналгалыг, дизельдиг тракторларны, резина дугуйлуг башкарныычал тракторларны, эң чаа конструкцияларның комбайннарын, тракторист боду шуут башкарар аскылыг машиналарны, чемнер белеткээринге, мал ажылында хөй күш үнер чорудулгаларны болгаш өске-даа ажылдарны механизастаарынга амгы үениң хөй санныг машиналарын көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге нептереткен турар.

(Уланчызы 2-ги арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң уланчызы

Бо бүгү болза, көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинин техниктиг деннелии чаа, улам бедик чадага көдүрер, бүгү көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинин культуразын белиер арганы бөөр.

Көдөө ажыл-агыйга техниканы сайзырангайжылар дугайында чугаа чоруп турда, көдөө ажыл-агый ажылдарын, ылангыя мал ажылын механизастаарында электроэнергияны ажыглаары ышкаш ыныг чугула айтырыг дугайын чугаалавайн барып болбас. Көдөөни электрижидер талазы-биле бисте бүгү-ле чүве кылдынган деп болбас дээрзин минир херек.

Бо талазы-биле бурулуг чоруктуң биче эвес үлүг бо айтырыгны чүткүлүг тургускаан Көдөө ажыл-агый министерствозунга онаажыр. Оон түржүк, көдөөни электрижидерииге тускайлаан капитал салыышкыннар болганчок-ла эске сорулгаларга ажыглатыныл тургулаан.

Көдөө ажыл-агыйны электрижидерии колхозтарны болгаш совхозтарны күргенин электростанцияларының четкизинге каттыштырарының аргазы-биле-даа, аңаа колхозтарның киржилгези-биле чер-черниң станцияларын тударының аргазы-биле-даа боттандырар ужурлуг.

Электрижиткен колхозтарның санын беш чылдың дургузунда ийи катап көвүдеидир, совхозтарны болгаш машина-трактор станцияларын электрижидерии доозары Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Оон-биле холбаштыр үлетпүр болза, электропровод-биле ажылдаар, эдилээринге каналгалыг болгаш ынаныштыг машиналарны көдөө ажыл-агыйга бүдүрүп бөөрии калбартыр ужурлуг.

Алдыгы беш чылда көдөө ажыл-агыйның эң чугула сорулгазы көдөө ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидери болур. Бо сорулганы шинтпирлээри минералдыг удобрениелерии ажыглаарындан улуу-биле хамаарыжыр. Оларны бөөри беш чылдың дургузунда ийи катаптан эвээш эвес езер ужурлуг. Удобрениеге хереглээр торфтуң болгаш чугайның үлетпүр тывыжын улуг хемчээлдерге организастаан турар ужурлуг.

Көдөө ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгалар машина-трактор станцияларының ажылын улам ынай экижидерии болгаш колхоз бүдүрүлгезиниге оларның ролюн күштелдирер талазы-биле эвээн хөй хемчеглерии боттандырган.

Чоокта чаа партияның Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели колхозтарга көдөө ажыл-агый продуктуларының белеткелдерии чорудары дээш харысалганың бүгү долузун машина-трактор станцияларынга онаап турар шинтпирии үндүрген.

Машина-трактор станцияларының ажылын улам ынай экижидериие оларны бот орулга-чарылгалыг болурунче чоорту шилчилери улуг ужур-дузалыг болур, ол чорук колхозтарга чорутеан ажылы дээш, МТС-тер ажылдакчыларының харысалгазын болгаш колхоз бүдүрүлгезииин түннеддериие МТС-териң экономиктиг сонуургалын белиер.

Эштер! Көдөө ажыл-агыйны күштүг-биле көдүрериинии сорулгаларын чедиишкиннииг шинтпирлээр төлээле, мурнакчы колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның дүржулгазын калбаа-биле бүгү талалыг ажыглаары эргелеок чугула. Көдөө ажыл-агыйның күчүлүг көдүрүлүшкүнүн керек кырында канчаар чедип алырыл дээрзиниң үлегер-чижектерии олар көргүзүп турар.

Колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының калбак массалары, көдөө ажыл-агыйның түскай артемниглери көдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрер талазы-биле партияның тургускан сорулгазын болдуун төрээн хан-дакырындан хереэ кылыр хүлээп алган болгаш чаа беш чыл планының онаалгаларын хүүсаа бетинде күүседиринии аргаларын дилеп тып тураралр.

Боттарының курлавырларын болгаш аргаларын санап көргеш, эът бүдүрерии чаңгыс чылда, сүт бүдүрерии бүгү чартык чылда ийи катап көвүдеидир деп хүлээлгени алган Воронеж областың колхозчуларының болгаш көдөө ажыл-агыйның еске-даа ажылдакчыларының үнелиг инициативазын кандыг-даа арга-биле деткиири чугула.

Воронежчилериің патриотчу эгелээшкиниин чер болганда изии-биле деткип турар. Бистиң съездивиске чүве чугаалап тургаш, эштер Кириченко, Патоличев, Брежнев, Капитонов, Суслов, Игнатьев болгаш еске-даа төлээлер болза, Украина, Белоруссия, Казахстан, Башкир автономиуг республика, Краснодар край, Москва болгаш еске-даа областар көдөө ажыл-агыйның продукциязын бүдүрер талазы-биле алдыгы беш чыл планын Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турарындан дыка мурнап күүседип шыдаарлар дээрзин съездиге бүзүреттилер.

Партияның XX съездизииің белик индириидеи кылган недеглелдерии бистиң улузувус улуг сеткил ханыышкынынын хүлээп алыр. Алган хүлээглелерии күүседиринге чедиишкиннерлиг болурун бүгү-ле республикаларга, крайларга болгаш областарга күзээри артхан-дыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчилери социалистиг чарышты калбартып тургаш, партия болгаш совет органнарның удуртулгазы-биле база оларның талазындан идепкейлиг дузалажчы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын чедиишкиннииг күүседирии болгаш ажыр күүседирии чедип алыр дээрзи чигзиниг чок.

Автомобиль үлетпүрү 1960 чылда 650 муң чүк болгаш чиик автомобильдерии база автобустарны чуртка бөөр ужурлуг. Автомобильдерииің болгаш тракторларның кожукчуларын үндүрериң өлээн каш катап көвүдеидир. Автомобильдериің, автобустарның болгаш шимчеликкилериің эргижирээн хевирлерии ажыглалга эң бедик көргүзүглериниг чаа хевирлер-биле солуурун көрдүнүп турар.

Калың шывыглыг автомобиль оруктарының тулуушкүнүн болгаш чаартыышкының калбартыры алдыгы беш чылда көрдүнүп турар. Асфальто-бетонныг оруктарга деннээрге дыка быжыг болгаш үр эдиледдиг цементто-бетонныг оруктарны хейиң тутса чогуур.

Агаар транспортунуң талазы-биле чүк эргилдезин 2 катап болгаш пассажирлер ажыырының хемчээн барык 3,8 катап үлгаттырар, агаар шугумнарын хөй оруннарлыг бо үеиин дүрген ужар пассажир самолеттары-биле хандырар онаалгаларны берип турар.

Харылзаа дугайы. Бо үеиин техниказынга үндезилээн харылзаанын чепсек-херекселлерии өлээп хөгжүдери болгаш чаартыры Директиваларның төлевилелиниe көрдүнүп турар. Чижээ, харугда чангыс үгланышкынга 1200 чедир телефон харылзааларын боттандырар, а ол ышкаш дыка ырак черге телевизерлиг ламчыларны боттандырар арганы берип турар 10 муң километрден эвээш эвес радиорелелиг шугумнарны беш чыл дургузунда тургузары көрдүнген.

Автоматтыг телефон станцияларының ишкириинің немелде өзүлезин бешки беш чылга бодаарга алдыгы беш чылда барык ийи катап көвүдеидирии хандырган турар. Почта харылзаазының четкизин калбартыры, көдөө черлерии телефончуларын болгаш радиожуларын хөгжүдери база көрдүнген.

КАПИТАЛ ТУДУУШКУНУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Алдыгы беш чылда капитал тудуушкунуның хемчээн биилии алыр төлээде, эрткен беш чылдарның дургузунда улус ажыл-агыйының талазы-биле капитал салыышкынзарының дугайында (1955 чылдың июль 1-де өртектерге) алаанда саннарны деннештирип көргүзейн.

Бирги беш чылдың дургузунда күрүненин капитал салыышкыннары 58 миллиард рубль, ийиги беш чылдың дургузунда — 132 чартык миллиард рубль, үшкү беш чылдың үш чартык чылының дургузунда — 131 миллиард рубль, дөрткү беш чылда—311 миллиард рубль болгаш бешки беш чылда—594 миллиард рубль болган.

Алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйныга капитал салыышкыннарының хемчээн 990 миллиард рубль хемчеглге көрүп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Алдыгы беш чылда капитал салыышкыннарының хемчээ дөрткү болгаш бешки беш чылдарда капитал салыышкыннарын катай алганындан-даа хөй болур деп чүве көргүскен саннардан илдең-дир.

Бүгү улус ажыл-агыйының талазы-биле капитал салыышкыннарының ниити 990 миллиард рубль түнүү хемчээнден үлетпүрже 600 миллиард ажыг рубльын—бешки беш чылга бодаарга 70 хуу хөйиү угландырып турар. Ол капитал салыышкыннарының кол үлүү электростанцияларның, химия үлетпүрүнүң, кара болгаш өңнүг металлургияның, нефть болгаш хөмүр даш үлетпүрүнүн, түлүг материлдарының үлетпүрүнүн болгаш ыяш үлетпүрүнүн бүдүрүлгелериниң тудуушкуннарынга баар. Ол алырларга 400 миллиард ажыг рубльын салырын көрген.

Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн алырларының талазы-биле салыышкыннарының хемчээли бешки беш чылга бодаарга 75 хуу хөй болур.

Траспорттуң болгаш харылзаанын хөгжүдезиниге капитал салыышкыннары 70 хуудан ажыг өзер.

Көдөө ажыл-агыйга күрүненин капитал салыышкыннары 120 миллиард ажыг рубль көрдүнүп турар, ол болза бешки беш чылда капитал салыышкыннарының хемчээн барык 2 катап ажып турар-дыр. Оон аңгыда, колхозтарның боттарының капитал салыышкыннары 100 миллиард хире рубль болур.

Чурттагга болгаш коммуиал тудуушкунунга, школалар, эмнелгелер, ургларның албан черлериниң тудуушкунунга болгаш кинотеатрлар тудуушкунунга капитал салыышкынларының дыка өзүлезин көрүп турар. Бешки беш чылда 120 миллиард турганыига улур шупту 200 миллиард ажыг рубльди ол тудуушкунга салыр деп турар.

Чаа, эң-не бүдүрүкчүлүг дериг-херекселлер тыптынып алырының чарыгдалары өзер. Капитал салыышкыннарының ниити өзүлези 67 хуу турда дериг-херекселлер болгаш машиналар тыптынып алырынга чарыгдалдар 80 хуу улгадыр.

Эрткен чылларның дургузунда тудуушкун индустриязының күчүлүг материал-бүдүрүлге суурү тургустунган, инчаарга тудуушкун организациялары мурнакчы техникабиле чепсеглединген. Тудугчуларның кадрлары мергежилдиг ажылчыннар-биле, инженерлер-биле болгаш техниктер-биле долдунган. Тудуушкун ажылдарының бүгү хемчээнин 80 ажыг хуузун ам чагыг-биле кылыр тудуушкун организациялары күүседип турарлар.

Алдыгы беш чылда бүдүрүлгенин чаа күчү-шыдалдарын ажыглалче киирерии ажок улуг программазы күүсетинген турар ужурлуг. Электростанциялар талазы-биле, чижээлээрге, эрткен бүгү беш чыл планнарының шупгузун катай алырга олардан ырак улуг хемчээлдиг чаа күчү-шыдалдарны ажыглалче киирери көрдүнген. Хөмүр даш үлетпүрүнге ниити-күчүзү 240 миллион тонна шахталарны ажыглалга киирерии көрүп турар, ол болза, дөртку болгаш бешки беш чылда ажыглалга киирген шахталарны катай алырга-даа оон ырак хөй болур.

Чаа күчү-шыдалдарны ажыглалга киирер талазы-биле кончуг улуг сорулгалар салдынган. Эрткен беш чылда хөйхөй министерстволар болгаш тудуушкун организациялары чаа бүдүрүлгенин күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң доктаатхан хүүсаалары үреп турганнар деп чүвени моонбиле холбаштыр чугаалаары эргежок чугула. Ол чорукка төнчүнү салыр херек. Бүдүрүлгенин күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң планы министерство, главка болгаш бүдүрүлге бүрүзүге хоойлу болган турар ужурлуг, ол план долдур болгаш хүүсаазында күүсетинген турар ужурлуг. Ону күүседирде, капитал тудуушкунувче үгландырып турар ажок хөй материлдыг курлавырларны болгаш санхөөнүң акша-хөрөнгилерии эң ажыктыг кылдыр ажыглаары эргежок чугула.

Бешки беш чылда тудугжулар тудуушкуниуң үнезии чиигедир талазы-биле доктаатхан онаалганы күүсетпээнинер. Хөй-хөй тудуушкун организациялары чыл бүрүде-ле когаралларыны болгаш бүдүрүкчүлүг эвес чарыгдалдарны болдурүп тураралр.

Ажылларны организастаарын экижидии, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырыш болгаш немелде чарыгдалдарны кудулалып тургаш, тулуп эптээр ажылларның үнезин 7 хуудан эвээш эвес чиигедир сорулга алдыгы беш чылда салдынган, ол чорук 30 миллиард хире рубль каналганы бөөр ужурлуг.

Чоокта чаа бистиң тудугжуларывыс АКШ-ка, Англияга, Францияга, Италияга, Швецияга болгаш еске-даа чурттарга

Харылзаа дугайы. Бо үеиин техниказынга үндезилээн харылзаанын чепсек-херекселлерии өлээп хөгжүдери болгаш чаартыры Директиваларның төлевилелиниe көрдүнүп турар. Чижээ, харугда чангыс үгланышкынга 1200 чедир телефон харылзааларын боттандырар, а ол ышкаш дыка ырак черге телевизерлиг ламчыларны боттандырар арганы берип турар 10 муң километрден эвээш эвес радиорелелиг шугумнарны беш чыл дургузунда тургузары көрдүнген.

Автоматтыг телефон станцияларының ишкириинің немелде өзүлезин бешки беш чылга бодаарга алдыгы беш чылда барык ийи катап көвүдеидирии хандырган турар. Почта харылзаазының четкизин калбартыры, көдөө черлерии телефончуларын болгаш радиожуларын хөгжүдери база көрдүнген.

Автоматтыг телефон станцияларының ишкириинің немелде өзүлезин бешки беш чылга бодаарга алдыгы беш чылда барык ийи катап көвүдеидирии хандырган турар. Почта харылзаазының четкизин калбартыры, көдөө черлерии телефончуларын болгаш радиожуларын хөгжүдери база көрдүнген.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Алдыгы беш чылда боттандырар улус ажыл-агыйының күчүлүг көдүрүлүшкүнү чүк сөөртүлгелериниң дыка өзүдезии болдурар.

Чуртка чүктер сөөртүлгезин хандырарынга кол роллу мурнуку-ла хевээр демир орук транспорту ойнаар. Демир орук транспортуның чүк эргилдезинии чүгле чангыс неметтир өзүлези 400 миллиард ажыг тонна-километр болур, ол дээрге 1940 чылда бистиң бүгү демир оруктарывыстың чүк эргилдезинге барык-ла дең.

Чүктер дажылгаларын ыныг улуг хемчээлдиг кылдыр күүседир дизе, демир оруктарның чүк эрттирер аргазын дыка белиери эргежок чугула. Ынды төлээде, демир орук транспортунуң талазы-биле эң чугула сорулга болза оон техниктиг деннелии улам ынай көдүрери болур.

Демир орук транспортунга техниктиг дешилгенің кол угланышкыны болза демир оруктарны электрилиг болгаш тепловозтуг тыртар күштерже шилчидери, шимчээшкиниң башкарарын автоматчыдарын болгаш төпчүдерии калбак иептередири болгаш орук ажыл-агыйның сайзырангайжыдары болур.

Демир оруктарны электрижидериниң 15 чылдарга бодап кылган, партияның Төп Комитединиң хүлээп алганы чиигзиве планны ёзугаар, хөй чүк сөөртүр угланышкыннарны, дагыыг шугумнарны, пассажир шимчээшкиниң шапкын болуп турар демир орук магистральдарын, а ол ышкаш улуг үлетпүрүг төп черлериниң хоорайлар чоогунуң участоктарын электри сөөртүлгезиниче шилчидерии боттандырар деп турар.

Демир орук транспортун техниктиг чаарты чепсегдээриниң ол программазының бирги үези алдыгы беш чылда боттанган турар.

8100 километр, азы бешки беш чылга бодаарга 3,6 катап хөй, электрижиткен демир оруктарның шугумнарын ажыглалга киирерии көрүп турар. Чуртка кончуг чугула Москва—Куйбышев—Челябинск—Омск — Новосибирск — Иркутск демир орук магистральдарын электрижидер талазы-биле ажылдар доозулган турар ужурлуг. Оон аңгыда, Москва — Харьков — Донбасс демир оруу болгаш еске-даа хөй шугумнар электри сөөртүлгезиниче шилчээн турар.

Тепловоз сөөртүлгезиниң калбак хемчээлдиг иептередир деп турар. Тепловоз сөөртүлгезиниге ажылдап турар демир оруктарның узун Куртун беш чылдың дургузунда 7 муң километрден 25 муң километр чедир улгаттырары көрдүнген.

Тыртар күштериің техниктиг чаартылгазы болза электровозтар болгаш тепловозтар 1955 чылда бүгү чүк эргилдезинин чүгле чангыс неметтир өзүлези 14 хуузун күүседип турганының орнуига 1960 чылда — —40—45 хуузун күүседир апаарын хандырар ужурлуг.

Демир орук транспортунга чугула ажыл болза орук ажыл-агыйын сайзырангайжыдары болур. Демир оруктарның ажгы ажылдап турар четкизинге 65 муң километр чаа рельстерии, оон иштинде 58 муң километр аар хевириин рельстерии салырын болгаш рельс адаанга дөжеп салыр демир бетон салыгларны калбак иептередири Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Ол болза чурттуң бүгү кол демир оруктарының барык кезиниің чаа, улам аар рельстерже шилчээп турары, демир оруктарның чүк эрттирер аргазын дыка белиери, оруктарны ажаарынга болгаш септээринге чарыгдаларны эвээжедири болгаш эдиледдиг чарыгдалдарын дыка кудуладыры болур.

Беш чылдың дургузунда демир оруктарга 2 муңдан эвээш эвес электровозтарны, магистральдың ийи секцияларыг 2250 тепловозтарын, 255 чүк вагоннарын болгаш 18 муң 600 пассажир вагоннарын бөөрии көрүп турар

Демир орук четкизин улам ынай калбартыры Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. 6500 километр, төлөргайларга эрткен беш чылда тутканынга деннээрге барык ийи катап хөй чаа демир орук шугумнарын тударын болгаш ажыглалга киирери көрдүнген. Моон аданда чугула оруктар ажыглалга киргеи турар ужурлуг:

Магнитогорск — Стерлитамак — Абдулино — Мурнуу-Сибирь магистралынан чурттуң Европа кезииниче дөрт үнгеш Челябинск—Уфа аразының эң-не хөй чүк чоруур демир орук шугумун оюп эртер;

Сталинск — Абакан аразының оруу — Мурнуу Сибирь магистралының чугула участогу, оон херээ болза руданың бүгү долузун машина-трактор станцияларынга онаап турар шинтпирии үндүрген.

Машина-трактор станцияларының ажылын улам ынай экижидериие оларны бот орулга-чарылгалыг болурунче чоорту шилчилери улуг ужур-дузалыг болур, ол чорук колхозтарга чорутеан ажылы дээш, МТС-тер ажылдакчыларының харысалгазын болгаш колхоз бүдүрүлгезииин түннеддериие МТС-териң экономиктиг сонуургалын белиер.

Эштер! Көдөө ажыл-агыйны күштүг-биле көдүрериинии сорулгаларын чедиишкиннииг шинтпирлээр төлээле, мурнакчы колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның дүржулгазын калбаа-биле бүгү талалыг ажыглаары эргелеок чугула. Көдөө ажыл-агыйның күчүлүг көдүрүлүшкүнүн керек кырында канчаар чедип алырыл дээрзиниң үлегер-чижектерии олар көргүзүп турар.

Колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының калбак массалары, көдөө ажыл-агыйның түскай артемниглери көдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрер талазы-биле партияның тургускан сорулгазын болдуун төрээн хан-дакырындан хереэ кылыр хүлээп алган болгаш чаа беш чыл планының онаалгаларын хүүсаа бетинде күүседиринии аргаларын дилеп тып тураралр.

Боттарының курлавырларын болгаш аргаларын санап көргеш, эът бүдүрерии чаңгыс чылда, сүт бүдүрерии бүгү чартык чылда ийи катап көвүдеидир деп хүлээлгени алган Воронеж областың колхозчуларының болгаш көдөө ажыл-агыйның еске-даа ажылдакчыларының үнелиг инициативазын кандыг-даа арга-биле деткиири чугула.

Воронежчилериің патриотчу эгелээшкиниин чер болганда изии-биле деткип турар. Бистиң съездивиске чүве чугаалап тургаш, эштер Кириченко, Патоличев, Брежнев, Капитонов, Суслов, Игнатьев болгаш еске-даа төлээлер болза, Украина, Белоруссия, Казахстан, Башкир автономиуг республика, Краснодар край, Москва болгаш еске-даа областар көдөө ажыл-агыйның продукциязын бүдүрер талазы-биле алдыгы беш чыл планын Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турарындан дыка мурнап күүседип шыдаарлар дээрзин съездиге бүзүреттилер.

Партияның XX съездизииің белик индириидеи кылган недеглелдерии бистиң улузувус улуг сеткил ханыышкынынын хүлээп алыр. Алган хүлээглелерии күүседиринге чедиишкиннииг болурун бүгү-ле республикаларга, крайларга болгаш областарга күзээри артхан-дыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчилери социалистиг чарышты калбартып тургаш, партия болгаш совет органнарның удуртулгазы-биле база оларның талазындан идепкейлиг дузалажчы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын чедиишкиннииг күүседирии болгаш ажыр күүседирии чедип алыр дээрзи чигзиниг чок.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Алдыгы беш чылда боттандырар улус ажыл-агыйының күчүлүг көдүрүлүшкүнү чүк сөөртүлгелериниң дыка өзүдезии болдурар.

Чуртка чүктер сөөртүлгезин хандырарынга кол роллу мурнуку-ла хевээр **демир орук транспорту** ойнаар. Демир орук транспортунуң чүк эргилдезинии чүгле чангыс неметтир өзүлези 400 миллиард ажыг тонна-километр болур, ол дээрге 1940 чылда бистиң бүгү демир оруктарывыстың чүк эргилдезинге барык-ла дең.

Чүктер дажылгаларын ыныг улуг хемчээлдиг кылдыр күүседир дизе, демир оруктарның чүк эрттирер аргазын дыка белиери эргежок чугула. Ынды төлээде, демир орук транспортунуң талазы-биле эң чугула сорулга болза оон техниктиг деннелии улам ынай көдүрери болур.

Демир орук транспортунга техниктиг дешилгенің кол угланышкыны болза демир оруктарны электрилиг болгаш тепловозтуг тыртар күштерже шилчидери, шимчээшкиниң башкарарын автоматчыдарын болгаш төпчүдерии калбак иептередири болгаш орук ажыл-агыйның сайзырангайжыдары болур.

Демир оруктарны электрижидериниң 15 чылдарга бодап кылган, партияның Төп Комитединиң хүлээп алганы чиигзиве планны ёзугаар, хөй чүк сөөртүр угланышкыннарны, дагыыг шугумнарны, пассажир шимчээшкиниң шапкын болуп турар демир орук магистральдарын, а ол ышкаш улуг үлетпүрүг төп черлериниң хоорайлар чоогунуң участоктарын электри сөөртүлгезиниче шилчидерии боттандырар деп турар.

Демир орук транспортун техниктиг чаарты чепсегдээриниң ол программазының бирги үези алдыгы беш чылда боттанган турар.

8100 километр, азы бешки беш чылга бодаарга 3,6 катап хөй, электрижиткен демир оруктарның шугумнарын ажыглалга киирерии көрүп турар. Чуртка кончуг чугула Москва—Куйбышев—Челябинск—Омск — Новосибирск — Иркутск демир орук магистральдарын электрижидер талазы-биле ажылдар доозулган турар ужурлуг. Оон аңгыда, Москва — Харьков — Донбасс демир оруу болгаш еске-даа хөй шугумнар электри сөөртүлгезиниче шилчээн турар.

Тепловоз сөөртүлгезиниң калбак хемчээлдиг иептередир деп турар. Тепловоз сөөртүлгезиниге ажылдап турар демир оруктарның узун Куртун беш чылдың дургузунда 7 муң километрден 25 муң километр чедир улгаттырары көрдүнген.

Тыртар күштериің техниктиг чаартылгазы болза электровозтар болгаш тепловозтар 1955 чылда бүгү чүк эргилдезинин чүгле 14 хуузун күүседип турганының орнуига 1960 чылда — —40—45 хуузун күүседир апаарын хандырар ужурлуг.

Демир орук транспортунга чугула ажыл болза орук ажыл-агыйын сайзырангайжыдары болур. Демир оруктарның ажгы ажылдап турар четкизинге 65 муң километр чаа рельстерии, оон иштинде 58 муң километр аар хевириин рельстерии салырын болгаш рельс адаанга дөжеп салыр демир бетон салыгларны калбак иептередири Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Ол болза чурттуң бүгү кол демир оруктарының барык кезиниің чаа, улам аар рельстерже шилчээп турары, демир оруктарның чүк эрттирер аргазын дыка белиери, оруктарны ажаарынга болгаш септээринге чарыгдаларны эвээжедири болгаш эдиледдиг чарыгдалдарын дыка кудуладыры болур.

Беш чылдың дургузунда демир оруктарга 2 муңдан эвээш эвес электровозтарны, магистральдың ийи секцияларыг 2250 тепловозтарын, 255 чүк вагоннарын болгаш 18 муң 600 пассажир вагоннарын бөөрии көрүп турар

Демир орук четкизин улам ынай калбартыры Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. 6500 километр, төлөргайларга эрткен беш чылда тутканынга деннээрге барык ийи катап хөй чаа демир орук шугумнарын тударын болгаш ажыглалга киирери көрдүнген. Моон аданда чугула оруктар ажыглалга киргеи турар ужурлуг:

Магнитогорск — Стерлитамак — Абдулино — Мурнуу-Сибирь магистралынан чурттуң Европа кезииниче дөрт үнгеш Челябинск—Уфа аразының эң-не хөй чүк чоруур демир орук шугумун оюп эртер;

Сталинск — Абакан аразының оруу — Мурнуу Сибирь магистралының чугула участогу, оон херээ болза руданың бүгү долузун машина-трактор станцияларынга онаап турар шинтпирии үндүрген.

Машина-трактор станцияларының ажылын улам ынай экижидериие оларны бот орулга-чарылгалыг болурунче чоорту шилчилери улуг ужур-дузалыг болур, ол чорук колхозтарга чорутеан ажылы дээш, МТС-тер ажылдакчыларының харысалгазын болгаш колхоз бүдүрүлгезииин түннеддериие МТС-териң экономиктиг сонуургалын белиер.

Эштер! Көдөө ажыл-агыйны күштүг-биле көдүрериинии сорулгаларын чедиишкиннииг шинтпирлээр төлээле, мурнакчы колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның дүржулгазын калбаа-биле бүгү талалыг ажыглаары эргелеок чугула. Көдөө ажыл-агыйның күчүлүг көдүрүлүшкүнүн керек кырында канчаар чедип алырыл дээрзиниң үлегер-чижектерии олар көргүзүп турар.

Колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының калбак массалары, көдөө ажыл-агыйның түскай артемниглери көдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрер талазы-биле партияның тургускан сорулгазын болдуун төрээн хан-дакырындан хереэ кылыр хүлээп алган болгаш чаа беш чыл планының онаалгаларын хүүсаа бетинде күүседиринии аргаларын дилеп тып тураралр.

Боттарының курлавырларын болгаш аргаларын санап көргеш, эът бүдүрерии чаңгыс чылда, сүт бүдүрерии бүгү чартык чылда ийи катап көвүдеидир деп хүлээлгени алган Воронеж областың колхозчуларының болгаш көдөө ажыл-агыйның еске-даа ажылдакчыларының үнелиг инициативазын кандыг-даа арга-биле деткиири чугула.

Воронежчилериің патриотчу эгелээшкиниин чер болганда изии-биле деткип турар. Бистиң съездивиске чүве чугаалап тургаш, эштер Кириченко, Патоличев, Брежнев, Капитонов, Суслов, Игнатьев болгаш еске-даа төлээлер болза, Украина, Белоруссия, Казахстан, Башкир автономиуг республика, Краснодар край, Москва болгаш еске-даа областар көдөө ажыл-агыйның продукциязын бүдүрер талазы-биле алдыгы беш чыл планын Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турарындан дыка мурнап күүседип шыдаарлар дээрзин съездиге бүзүреттилер.

Партияның XX съездизииің белик индириидеи кылган недеглелдерии бистиң улузувус улуг сеткил ханыышкынынын хүлээп алыр. Алган хүлээглелерии күүседиринге чедиишкиннииг болурун бүгү-ле республикаларга, крайларга болгаш областарга күзээри артхан-дыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчилери социалистиг чарышты калбартып тургаш, партия болгаш совет органнарның удуртулгазы-биле база оларның талазындан идепкейлиг дузалажчы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын чедиишкиннииг күүседирии болгаш ажыр күүседирии чедип алыр дээрзи чигзиниг чок.

Автомобиль транспортун улам ынай хөгжүдери көрдүнүп турар, оон чүк эргилдези беш чыл дургузунда барык 2 катап, пассажирлер дажылгазы — 3 ажыг катап улгалыр.

Автомобиль үлетпүрү 1960 чылда 650 муң чүк болгаш чиик автомобильдерии база автобустарны чуртка бөөр ужурлуг. Автомобильдериің болгаш тракторларның кожукчуларын үндүрерии өлээп каш катап көвүдеидир. Автомобильдериің, автобустарның болгаш шимчеликкилериің эргижирээн хевирлерии ажыглалга эң бедик көргүзүглериниг чаа хевирлер-биле солуурун көрдүнүп турар.

Калың шывыглыг автомобиль оруктарының тулуушкүнүн болгаш чаартыышкының калбартыры алдыгы беш чылда көрдүнүп турар. Асфальто-бетонныг оруктарга деннээрге дыка быжыг болгаш үр эдиледдиг цементто-бетонныг оруктарны хейиң тутса чогуур.

Агаар транспортунуң талазы-биле чүк эргилдезин 2 катап болгаш пассажирлер ажыырының хемчээн барык 3,8 катап үлгаттырар, агаар шугумнарын хөй оруннарлыг бо үеиин дүрген ужар пассажир самолеттары-биле хандырар онаалгаларны берип турар.

КАПИТАЛ ТУДУУШКУНУНУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОРУЛГАЛАР

Алдыгы беш чылда капитал тудуушкунуның хемчээн биилии алыр төлээде, эрткен беш чылдарның дургузунда улус ажыл-агыйының талазы-биле капитал салыышкыннарының дугайында (1955 чылдың июль 1-де өртектерге) алаанда саннарны деннештирип көргүзейн.

Бирги беш чылдың дургузунда күрүненин капитал салыышкыннары 58 миллиард рубль, ийиги беш чылдың дургузунда — 132 чартык миллиард рубль, үшкү беш чылдың үш чартык чылының дургузунда — 131 миллиард рубль, дөртку беш чылда—311 миллиард рубль болгаш бешки беш чылда—594 миллиард рубль болган.

Алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйныга капитал салыышкыннарының хемчээн 990 миллиард рубль хемчеглге көрүп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Алдыгы беш чылда капитал салыышкыннарының хемчээ дөртку болгаш бешки беш чылдарда капитал салыышкыннарын катай алганындан-даа хөй болур деп чүве көргүскен саннардан илдең-дир.

Бүгү улус ажыл-агыйының талазы-биле капитал салыышкыннарының ниити 990 миллиард рубль түнүү хемчээнден үлетпүрже 600 миллиард ажыг рубльын—бешки беш чылга бодаарга 70 хуу хөйиү угландырып турар. Ол капитал салыышкыннарының кол үлүү электростанцияларның, химия үлетпүрүнүң, кара болгаш өңнүг металлургияның, нефть болгаш хөмүр даш үлетпүрүнүн, түлүг материлдарының үлетпүрүнүн болгаш ыяш үлетпүрүнүн бүдүрүлгелериниң тудуушкуннарынга баар. Ол алырларга 400 миллиард ажыг рубльын салырын көрген.

Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн алырларының талазы-биле салыышкыннарының хемчээли бешки беш чылга бодаарга 75 хуу хөй болур.

Траспорттуң болгаш харылзаанын хөгжүдезиниге капитал салыышкыннары 70 хуудан ажыг өзер.

Көдөө ажыл-агыйга күрүненин капитал салыышкыннары 120 миллиард ажыг рубль көрдүнүп турар, ол болза бешки беш чылда капитал салыышкыннарының хемчээн барык 2 катап ажып турар-дыр. Оон аңгыда, колхозтарның боттарының капитал салыышкыннары 100 миллиард хире рубль болур.

Чурттагга болгаш коммуиал тудуушкунунга, школалар, эмнелгелер, ургларның албан черлериниң тудуушкунунга болгаш кинотеатрлар тудуушкунунга капитал салыышкынларының дыка өзүлезин көрүп турар. Бешки беш чылда 120 миллиард турганыига улур шупту 200 миллиард ажыг рубльди ол тудуушкунга салыр деп турар.

Чаа, эң-не бүдүрүкчүлүг дериг-херекселлер тыптынып алырының чарыгдалдары өзер. Капитал салыышкыннарының ниити өзүлези 67 хуу турда дериг-херекселлер болгаш машиналар тыптынып алырынга чарыгдалдар 80 хуу улгадыр.

Эрткен чылларның дургузунда тудуушкун индустриязының күчүлүг материал-бүдүрүлге суурү тургустунган, инчаарга тудуушкун организациялары мурнакчы техникабиле чепсеглединген. Тудугчуларның кадрлары мергежилдиг ажылчыннар-биле, инженерлер-биле болгаш техниктер-биле долдунган. Тудуушкун ажылдарының бүгү хемчээнин 80 ажыг хуузун ам чагыг-биле кылыр тудуушкун организациялары күүседип тураралр.

Алдыгы беш чылда бүдүрүлгенин чаа күчү-шыдалдарын ажыглалче киирерининн ажок улуг программазы күүсетинген турар ужурлуг. Электростанциялар талазы-биле, чижээлээрге, эрткен бүгү беш чыл планнарының шупгузун катай алырга олардан ырак улуг хемчээлдиг чаа күчү-шыдалдарны ажыглалче киирери көрдүнген. Хөмүр даш үлетпүрүге ниити-күчүзү 240 миллион тонна шахталарны ажыглалга киирерии көрүп турар, ол болза, дөртку болгаш бешки беш чылда ажыглалга киирген шахталарны катай алырга-даа оон ырак хөй болур.

Чаа күчү-шыдалдарны ажыглалга киирер талазы-биле кончуг улуг сорулгалар салдынган. Эрткен беш чылда хөйхөй министерстволар болгаш тудуушкун организациялары чаа бүдүрүлгенин күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң доктаатхан хүүсаалары үреп турганнар деп чүвени моонбиле холбаштыр чугаалаары эргежок чугула. Ол чорукка төнчүнү салыр херек. Бүдүрүлгенин күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң планы министерство, главка болгаш бүдүрүлге бүрүзүге хоойлу болган турар ужурлуг, ол план долдур болгаш хүүсаазында күүсетинген турар ужурлуг. Ону күүседирде, капитал тудуушкунувче үгландырып турар ажок хөй материлдыг курлавырларны болгаш санхөөнүң акша-хөрөнгилерии эң ажыктыг кылдыр ажыглаары эргежок чугула.

Бешки беш чылда тудугжулар туд

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫН XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң уланчызы

өскен. Ынчалза-даа бешки беш чылда партияның XIX съездизиниң Директивалары күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүң өзүлдезиниң талазы-биле бүрүн күүсетинмээн. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүргүчүлүү план езугаар 50 хуупун орнунга 44 хуу, а тудутка 55 хуунун орнунга 45 хуу көвүдээн. Күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн өстүрер талазы-биле онаалда көдээ ажыл-агыйга база чедир күүсетинмээн.

Алдыгы беш чылда күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн улам дүргеп көдүрериниң сорулгазын шинтирлээр ужурлуг бис.

Директиваларның төлевилелиң езугаар беш чылдың дургузунда күш-ажылдың бүдүргүчүлүү үлетпүрге 50 хуудан эвээш эвес база тудуушкунга 52 хуудан эвээш эвес өзер ужулуг. Күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидер талазы-биле улуг онаалдалар ол ышкаш көдээ ажыл-агыйда болгаш транспортта кердүнген.

Алдыгы беш чылда күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн өстүрери колдуунда үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга, транспортка, тудуушкунга болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга амгы үениң чаа техниказын шингээдириниң калбак хемчеглери-биле база аяга үндезилээш күш-ажылдың техниктиг чепсегленишкини бедидери-биле хандыртынар. Үлетпүр ажылчыннарының электри талазы-биле чепсегленишкини беш чылда 60 хуу ажыг бедидирин чүгаалаарга-ла четчир.

Күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидерииге күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң нормалаашкының чурумчуларын улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Ажылдан кылырының бар турар нормалары күш-ажылды организастаарында улуг четпестер болгаш ажыл шагының дыка улуг чидириглери бар турда хөй-хөй машина тудуушкун заводтарында 180—200 болгаш оон-даа хөй хуу күүсетиниң турда, ынчаарга күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидер талазы-биле онаалдалар ол-ла үеде күүсетиннейн турар байдалды таарымчалыг деп чүгаалап болур бе, ынчам? Чижээ, Харьковтуң станок тудуушкун заводунда 1955 чылда ажылдап кылырының нормалары ортумаа-биле 190 хууга күүсетинген, а күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүн талазы-биле план — чүгле 86 хуу күүсетинген.

Нормаларны ынчыг янзылыг ажыр күүседир чорук нормаларны улуу-биле ажыр күүседири күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүн чогуур өзүдези-биле ыяавыза холбажып турар бүдүргүлгенин чаартыкчыларының, мурнакчыларының чеднишкиннери-биле дөмейлежир чүвези чок болбайн канчаар.

Ажылдап кылырының кудулаткан нормаларын ажыглап турары болгаш оон-биле холбаштыр оларны дыка ажыр күүседип турары бүдүргүлгелерге сагыш оожургаар чоруктарны болдуруп база күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн ёзулуг, ылаптыг бедидеринче ажылчыннарның, мастерлерниң болгаш инженерлериң кичээнгейин кошкадып турар. Ам ажылдан кылырының нормалары херек кырында техниканың болгаш күш-ажылды организастаарының чедип алынган деннели-биле эвес, а ол нормаларны ажыл төлевириниң чогуур деннелинге чедир үргедедир оралдажышкын-биле тодаргайлатыныш турар.

Ажылчыннарның ажыл төлевиринде тарифтиг хемчээлиин бот-денизии чүгле 40-тен 60 хуу, а чамдык бүдүргүлелер дегоон-даа эвээш болуп турарын таарымчалыг кылдыр санаш болбас. Үлетпүрде тарифтиг системаны доп-дораан чурумчудар, ажылдап кылырының техника талазы-биле үнезилеттинген нормаларын массалыг нептередиринге шаптыктап болур бүгү-ле моондактарны чайладыр херек.

Оон-биле чергелештир түс-түс адырларда болгаш харын чангыс черде безин бир дөмей профессиялардыг ажылдакчыларның күш-ажыл төлевилелинде чангыс-аай эвес чоруктуу чайлатса чогуур.

Ажыл төлевириниң системазы бедик бүдүргүчүлүг күш ажылга, боттарының мергежилин бедидеринге ажылдакчыларның хуузунда материалдыг сонуургалын тургузар ужурлуг, ол система ажылдакчы бүргүзү ажыл төлевирин чарыгдатынган күш-ажылдың санынга болгаш шынарынга дүүштүр алган турар кылдыр ынчаар тургустунган турар ужурлуг.

ТК-ның отчёт илеткелинге Н. С. Хрущевтуң чугаалааны ышкаш, ук категорияның ажылдакчыларының ажыл төлевириниң чамдык кезиин чогуур цехтерниң, бүдүргүлгелериниң, үлетпүр адырларының ажылының кол көргүзүлгелеринден шыгыы хамаарылыга тургузар төлээле, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш ажыл-агый удуртукчуларының шанналының болгаш ажыл төлевириниң амгы күштүг болуп турар системазын дыка экижидери база негетинии турар.

Ынчангаш күш-ажылды нормалаарының херээнге база ажылчыннарның, албан-хаакчыларның база инженер-техниктиг ажылдакчыларның ажыл төлевиринге корум-чуруумну тургузары — бистиң мурнувусту соңгаарлатынмас болгаш үлустуң чуртталга байдалдарын экижидери Партияның болгаш Чазактың онза кичээнгейиниң чүүл болуп турар.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле Бүрүне Комитедиң ол айтырыгларның талазы-биле ТК-ның июль Пленумунуң шинтирлерин амыдырала чорудар дээш идепкейлиг ажылдаар ужурлуг.

Улус ажыл-агыйын улам ынай көгүдериниң айыттынган программазын боттандырарының эң чугула чүүл болза, продукциянның бот-үнезин болгаш саарылга чарыгдалдарын чингедир талазы-биле доктаатынган онаалдаларны күүседири болур.

Беш чылдың дургузунда үлетпүр продукциязының, демир орук сөөртүлгезиниң база күрүне болгаш кооператив садыының саарылга чарыгдалдарының бот-үнезин 17 хуудан эвээш эвес чингедирги Директиваларның төлевилелинде көрдүнген. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының талазы-биле бүдүрүлге болгаш саарылга чарыгдалдарын чингеткенинден каналга беш чыл дургузунда 500 хире миллиард рубль болган турар ужурлуг. Ол түң алдыгы беш чылда капитал тудуушкунунга күрүнеиң бүгү чарыгдалдарының чартык кезиинден хөй болур. Ынчангаш продукциянын бот-үнезин болгаш саарылга чарыгдалдарын чингедириниң талазы-биле онаалдаларны күүседири улус ажыл-агыйының эң чугула сорулгазы болур.

Продукциянын бот-үнезин чингедириниң бар курлавырларын ажыглаар болгаш оларны чыылдалар өстүрериниң ёзулуг-ла үнер дөстери болдурар төлээде, партия болгаш ажылагый организациялары бүдүрүлгелериниң бүгү-ле ажылагыйжы ажыл-чорудулгаларының шынарын бедидеринче, бүдүрүлгелериң каналга чүрүмүн сагыш база бот-орулгачарылгалыг болур чорукту быжыглаарынче бол кичээнгейни мөңгүзээр, бюрократизминиң, ажыл-агыйжы эвес чоруктуң фактылары-биле база күш-ажылчы болгаш материалдыг курлавырларны чарыгдаарында артык үүлдер-биле эптешпес чорукту көргүзер; дериг-херекселдерни, чиг этти, материалдарны, оттулар үүлдү болгаш электроэнергияны ажыглаарын экижидер; металлдарның, алгы-кештиң, натуралдыг волокноның болгаш аъш-чемниң чиг-эдиниң солукчуларын калбаа-биле нептередир херек.

Бүгү удуртукчулардан бистиң партиявыстың негеп турар ков үүлү болза, социалистиг нинтилелдиң эрге-ажыктарын боттарының ажылынга оларның кезээде барымдаалаан турары күрүне планнарының чайгылыш чок күүсединиң чедип алган турары база боттарының ажылы-биле бүдүрүлгени болгаш бистиң улузувустуң чаагай байдалын өстүрериңе иниг берген турары болур.

IV.

Улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелин көдүрер

Эштер! Улустуң чаагай чоруунуң дугайында соксаал чок сагыш салыры бистиң партиявыстың ажыл-чорудулгазының дээди хоойлузу болур. Бистиң чуртувуста боттандырып турар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуның талазы-биле улуг чаагай планнар болза, совет улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок экижидерииче, бүгү совет кижилериин культурлуг деннелин бедидеринче болгаш оларның материалдыг база утаан-билиг хереглелерин улам долузу-биле хандырарынче угланган.

Ол чаагай эчис сорулга алдыгы беш чылда база бистиң мурнувусту тургустунуп турар. Чаа беш чыл планының кол сорулгаларының бирээзи болза, улустуң амыдыралчы деннелин улам ынай бедидери, чуртталга тудуушкунун улам калбартыры, культураны, улус өөредилгезин, кадык камгалалын улам ынай өстүрери болур.

Чуруттуң экономиктиг хөгжүдезиниң эң-не түңнелдиг көргүзүү болгаш нинтиниң байлаашың өзүлдезиниң үнер дөзү национал орулга болуп турары билдингир болгай. Социализм үезинде бүгү национал орулга болза улустуң ёзулуг орулгазы болуп турар. Совет Эвилелиниң национал орулгазы алдыгы беш чылда барык-ла 60 хуу өзер.

Национал орулганың өзүлдезиниге үндезилээш чоннуң хуузунда орулгалары база көвүдээр. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бөгүг ажыл төлевири алдыгы беш чылда барык-ла 30 хуу белидир. Колхозчуларның нинти акша болгаш натура орулгалары, бирги ээлчеге нинти колхоз ажыл-агыйындан күш-хүннерин барымдаалап хуваар орулгаларның күсели-биле 40 хуудан эвээш эвес өзер.

Коммунистиг партияга удуртурган совет улус болуунун кызымакай күш-ажылы-биле эрткен чылдарның дургузунда чуруттуң экономиктиг күчүзүн хемчээл чокка быжыглаан болгаш нинтиниң байлаан көвүдеткен. Ол чорук ажылчы чоннарның амыдыралының деннелин улам ынай бедидер болгаш күш-ажылдың байладарын экижидер талазы-биле дыка чугула хемчелерни съездиге бадылдыры-биле киирер арганы партияның Төп Комитединге бергенин билир болгай силер, а чүл дээрге:

ажылдакчыларның күду төлевирлиг болуктериниң ажыл-төлевирин бедидер болгаш оон-биле чергелештир ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин нинтини-биле чурумчулар;

бөш чылдың дургузунда, 1957 чылдан эгелээш, чедип шактыг ажыл хүнүнге азы чамдык адырларга сес шактыг ажыл хүнүг болгаш ийи дыштанар хүнүг беш хүнде ажылдаар неделяже шилчир;

1956 чылдан эгелээш, ажыл хүнүн субботада болгаш байырлал мурнунда ийи шак кызырар; 16 хардан 18 хар чедир элээди ургларга алды шактыг ажыл хүнүн катап тургузар;

пенсия хандырылгазының херээн үндезинин-биле экижидер, куду хемчээлдериг пенсия ап турар пенсионерлерге пенсиниы элээн бедидер, а ол ышкаш инвалидтер болгаш назылап кырааннар дугайында сагыш салышкынны күштелдирер; херээженнериң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттагазының байдалын экижидер, ылангыя сааттанган үезиниң болгаш божаанының соонда төлевирлиг төлээнин үргулчүдегин узадыр;

дээди өөредилге черлеринге, техникумнарга болгаш ортумак школаларның үстүкү класстарынга өөредилге төлевирин чаа өөредилге чылынган эгелеп күш чок болдурар.

Төп Комитеттиң бо бүгү саналарын бистиң улузувус изиг чүүлдүгүнүүшкүн-биле уткаан, ынчангаш совет улустуң амыдырал-чурттагазын экижидер Партияның болгаш Чазактың кошкаш дивес сагыш салышкынының чаа тодаргай херечизи болур ол саналарны алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларга XX съезд чангыс эпсеткил-биле киирер дээрзинге чигзинниг чок. (Адыш часкаашкыны).

Ол салышкынга бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары күш-ажылчы идепкейлиниң чаа көдүрүүшкүнү-биле харылаар болгаш алдыгы беш чыл планын долдур болгаш ажыр күүселириниче боттарының бүгү күштерин салыр дээрзинге партияның Төп Комитеди болгаш Совет Чазак бижыы-биле бүзүреп турар. (Адыш часкаашкыны).

Эштер! Ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенциянын орулгаларының өзүдези-биле кады садыг балбарар, күрүне болгаш кооператив садыын дамчыштыр чонга садыглаар бараанналрның сан-хемчээли көвүдээр үжурлуг.

Беш чылдың дургузунда үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының нинти хемчээлин 50 хуу улгаттырар херек. Ынчалза-даа сорулга чүдел дизе, бараан саарылгазын чүгле калбартырында эвес, харын оон шынар талазын база экижидеринде болуп турар.

Шак мооң ужурунда Директиваларның төлевилелинде сарыг, эът, сүт, быштак, чигир, дүктен болгаш ленган кылган шестер база идиктер, мебель чижектиг продуктуларны болгаш барааннарны садыглаарын улам бедик темпилер-биле көвүдедирин айтып турар. Культура-амыдырал угланышкынының кылыгларын — радиоприемниктерни, телевизорларны, бажыңга ажыглаар сөодукчуларны, доозун сорудукчуларын, хеп чуур машиналарны, чиик автомобильдерни садыглаарны көвүдээн турар.

Садыг организациялары чоннуң негелде-хереглелин эки өөренир болгаш бараанналрны садыг четкизинге шын хувааран болгаш чогуур ойүнде сөөртүп чедирерин хандырар херек. Бистиң чуртувустуң чурттакчылыг черлеринге бараанналр керектиг ассортиментилери-биле турар кылдыр садыг организацияларының ажылын шак ынчаар организастаары өргежок чугула.

Алдыгы беш чылда нинтиниң чеменнелиг черлерин дүргеп көгжүдери, столовыларның болгаш ресторанналрның четкизин калбартыры көрдүнүп турар. Оон-биле кады нинтиниң чеменнелиг черлери чүгле ажыдап турарларны эвес, харын база оларның өг-бүлезиниң кежигүннерин хандырарын барымдаалап турар, ол чорук хереэженнериниң күш-ажылын база чингедир ужурлуг. Школа столовыларының болгаш буфетериниң четкизи калбарган турар.

Алдыгы беш чылда ылангыя чурттагга тудуушкунунуң талазы-биле улуг сорулгалар салдынып турар.

Дайын мурнунда-даа болгаш дайын соолгүнде-даа күрүне хөй-хөй чурттагга бажыңнарын тутканы билдингир болгай. Ынчалзажок чурттагга бажыннарынга негелде-хереглелиг чидиг болуп артышаанын чугаалаан болгай иен, ынчангаш улустуң чурттагга байдалдарын экижидери Партияның болгаш Чазактың онза кичээнгейиниң чүүлү болуп турар.

Алдыгы беш чылда күрүнениң план езугаар тускайлап берип турар акша-хөрөнгилериниң күсели-биле безин 205 миллион дөрбелчин метр нинти шөлдүг чурттагга бажыннарын тударын төлевилеп турар. Ол болза бешки беш чылдагызындан барык ийи катап хөй-дүр.

Боттарының шыгжавырларының күсели-биле, а ол ышкаш күрүне чөзлизиниң күсели-биле хуузунда бажыңнар тудуп алырда ажылчы чоннарны күрүне бүгү хемчег-биле деткир болгаш оларга дузалаар. Көдээге чурттагга тудуушкуну калбартынган турар ужурлуг. Боттарының хөрөнгилериниң күсели-биле, а эргежок чугула апарган таварылгаларда — колхоз чөзлизиниң дузаламчызы-биле чурттагга бажыңнарын тудуп алыр талазы-биле колхозчуларны колхозтар идепкейлиг деткинр ужурлуг. Тудуг материалдарын — цементини, ыштыг, металлды, шидди, шиферни, хана болгаш өске-даа тудуг материалдарын чонга болгаш колхозчуларга садыглаарын дыка калбартырын барымдаалап турар.

Чурттагга тудуушкунунуң чуртта улуг программазы-биле хөлөшүнүг мебель биргизин үлетпүрүнүң болгаш оон шынарын экижидер херек.

Ам үеде чоннуң мебельге негелде-хереглели долузу-биле хандыртынмайн турар. Чоннуң мебельге өзүп турар негелделерин хандырар сорулганы мебель үлетпүрү багай күүседип турар. Мынчангаш чоннуң салып турар негелделерин барымдаалап тургаш, өртээ зар эвес, ынчалзажок эптиг болгаш чараш мебельдерни массалыы-биле кылып үнүгерин доп-дораан шулуудадыры, а ол ышкаш бүгү талалыг ажыглаарынга таарыштырган мебельни бүдүрүп үнүгерин калбартыры эргежок чугула.

Оон ынай моон соңгаар чурттагга бажыңнарын төлевилээрде болгаш тударда, оларны эки болгаш эптиг кылыр кылдынган мебель-биле дериприн баш бурунгаар көөр ыңдыг чүрүмну доктаадыр, бо ажыл-херекке даштыкыда бар эки дүржүлганы ажыглаар херек.

Культура тургузуушкунунуң талазы-биле эң чугула сорулга болза улус өөредилгезин улам ынай көдүрери болуп турар.

Бистиң чуртувуста бүгү-нинти чеди чыл өөредилгезин боттандырган. Хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү-нинти ортумак өөредилгени бешки беш чылда эгелээн, а алдыгы беш чылда колдуунда доозарын төлевилеп турар.

Ургларны болгаш аныяктарны нинти эртеминиң ортумак школаларынга болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге өөредир арга-биле бо сорулга боттанган турар. Оон-биле чергелештир ажылчы чоннар бүдүргүлеп чартыкпайн тургаш, боттарының нинти билинин болгаш культурлуг деннелин бедидип ап шыдаар кылдыр нинти билигинин заочный болгаш кежээки школалары улам ынай хөгжүүр.

Ортумак школаларның онгу класстарын доозуп үнер өөреникчилер беш чылың дургузунда 6 миллион 300 муң кижи болур, азы бешки беш чылдан ийи ажыг катап хөй болур.

Школага политехниктиг өөредилгени бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери улус өөредилгезиниң органнарының чүгүлә сорулгазы болур. Бо талазы-биле бешки беш чылда чүгле баштайгы базымнар кылынган. Школаларда политехниктиг өөредилгени амдызында багай тургусканын мөңгүр керек. Хөй-хөй школаларда өөреникчилерге күш-ажылчы чанчылларны сингиктирбейн турар, күш-ажылды чогуур чергези-биле хүндүлеп көөрүнүң ёзузунга оларны кижизитпейн турар. Ортумак школа дооскан хөй-хөй оолдар болгаш кыстар моон ужурунда практиктиг ажыл-чорудулгага багай белететтинген болуп турар.

Нинти билиг школаларының өөредилге-материалдыг базазын быжыглаар талазы-биле улуг ажылды кылыр апаар. Алдыгы беш чылда барык-ла 4 миллион өөреникчи олуттарлыг азы бешки беш чылда турганындан ийи катап хөй чаа хооран болгаш көдээ школаларны күрүнениң күсели-биле тудары көрдүнүп турар. Көдээ черлерге школалар тудуунга болгаш дериниринге колхозтарны улам калбаа-биле киириштирер херек.

Бистиң чуртувуста бүгү-нинти ортумак өөредилге — бүгү улустуң херээ. Бо улуг ажыл-херекке кол роль башкыга онаажыр. Ам үеде нинти билигниң школаларында 1 миллион 700 муң ажыг башкылар ажылдап турар. Бистиң чуртувуста башкының профессиязы — эң-не хүндүлүг профессияларның бирээзи. Башкы — коммунистиг нинтилелиң белир үеле тургузукчуларының кижизидикчизи ол. Партия, совет, ажыл-агый болгаш комсомол организациялары школа болгаш башкы дугайында үргүлчү сагыш салыр хүлээлгелиг.

Улус ажыл-агыйынга тускай эртеминиглер белеткээр талазы-биле алдыгы беш чылда улуг сорулгалар айыттынган.

Ам үеде бистиң чуртувус тускай эртеминиглериниң беш чартык миллион ажыл турар армиялыг болуп турар. Тускай эртеминиглер — бистиң чоргаарланып болгаш үнелеп турар алдын фондувус ол. Тускай эртеминиглерни белеткээр талазы-биле оларның чурттары бистиң чуртувустан хожудап турар деп капиталистиг күрүнелериниң чамдык ажылдакчылары моогдээшкин-биле демдеглеп турары аңаа эвес.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң тускай эртеминиглер белеткеп үнүгрери алдыгы беш чылда дыка көвүдээр. 4 миллион тускай эртеминиглерни белеткээр, тоолгайлаарга барык эрткен ийи беш чылдарда оларны чежени белеткээни хире болур.

Дээди өөредилге черлери алдыгы беш чылда үлетпүрге, транспортка, тудутга 650 муң инженерлерни болгаш тускай эртеминиглерни көдээ ажыл-агыйга бээр. Ол болза бешки беш чылдың дургузунда белеткээниден ийи катап хөй.

Эртеминиң автоматика болгаш телемеханика, радиотехника болгаш радиолокация чижектиг чаа адырларынга тускай эртеминиглер, а ол ышкаш атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле тускай эртеминиглер белеткээринче дыка улуг кичээнгей салдынып турар.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринге заочный болгаш кежээки өөредилге чаа беш чылда калбаа-биле үнүгерер ужурлуг. Онгу класстар доозар болгаш үлетпүрге ажылдап чоруур аныяктарның саны өзери-биле холбаштыр нинти ортумак эртеминг болгаш бүдүргүлгеге ажылдың практиктиг дүржүлгелиг аныяктар-биле кежээки болгаш заочный тускай өөредилге черлерин колдуруп четчелээринге таарымчалыг байдалдар тургустунуп турар.

Тускай эртеминиглерни белеткээриниң шынарын бедидер талазы-биле дыка улуг ажылды, ала-чуруттуң болгаш даштыкының эртеминиң болгаш техниказының соолгу чедиштиниринің билиглери-биле оларны чепсегленирин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгалары негеп турар. Бүдүргүлгени, оон экономиказын болгаш ону организастаарын шуут өөренири-биле теоретиктиг өөредигни улам-на сырый дүштүрүп холбаштырары негетинии турар.

Кинону, парлалганы, радиону, телевиденнени хөгжүүлер талазы-биле, а ол ышкаш библиотекаларны, клубтарны болгаш өске-даа культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылын экижидер талазы-биле Директиваларның төлевилелинде көрдүнген хемчеглер бистиң улустуң культуразының деннелин бедидериниң чүгүлә чепсээ болур.

Ном үнүгүргезиниң херээн экижидери болгаш хөгжүүлер айыттынып турар. Номнарны, журналдарны болгаш солуннарны парлап үнүгрери көвүдээн турар.

Калык камгалалының талазы-биле алдыгы беш чылда улуг сорулгалар шинтирлетинген турар ужурлуг.

Медицина албан черлериниң тулуушкунун калбак хемчээл-биле хөгжүдери Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Бешки беш чылга бодларга эмнелгелер барык 3 катап болгаш урагларның албан черлери 2,4 катап хөй тутунган турар. Ургулар яслилериниге болгаш садтарында оруннар саны барык 45 хуу немей өзер. Ол чорук херээженнериниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттагазының байдалдарын улам ынай экижидериниге идиг болуп, чурттуң бүдүргүлге, культура болгаш хөй-нинти амыдыралынга оларның киржилгезинге улам калбак болдунар аргаларны ажылдар.

Үлетпүр бүдүргүлгелериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының күш-ажылын камгалаар болгаш аарыпаржыыр чоруун баш үлүг болдурбас талазы-биле, ижер суг алыр черлерни болгаш атмосфера агаарын бокталып хирлениишкинден камгалаар талазы-биле ажылды экижиткен турар ужурлуг. Хоорайларның болгаш суурларның санитария культуразын бедидер керек.

Медицина эртеминиң мурнунда үлүг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Чаз ажылымышкыннарны оон улус иманап турар.

Кадык камгалалының, медицинаның эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш медицина үлетпүрүнүң ажылдакчылары чаа эмнелге болгаш профилактиктиг чүүлдерни болгаш медицинаның эң сайзырангай дериг-херекселдерин идепкейлиг-биле дилеп тывар болгаш калбаа-биле нептередир ужурлуг.

Чоннуң медицина хандырылгазының херээнин улам ынайгы дешилгезиниң талазы-биле калык камгалал органнарының хемчеглерин партияның Төп Комитединиң болгаш Чазактың талазындан кезээде деткинр болгаш аңаа дузалаар.

Ажылчы чоннарның калынга күш-культура болгаш спорт база чүгүлә ужур-дузалыг.

Аныяктарның ортузунга күш-культура болгаш спорт ажылын экижидеринче онза кичээнгейни салып тургаш, чоннуң калбак кезектериниң ортузунга күш-культураның массалыг хөгжүдезиин хандырар.

Совет улустуң амыдырал-чурттагазының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин улам ынай бедидериниң алдыгы беш чылда айыттынган делгеренгей программазы күүсетинген түрзүн дээш бистиң партиявыс бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни алыр.

V.

Эвилелдешкен республикаларның улус ажыл-агыйын хөгжүдер болгаш бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузар дугайы

Эштер! Чуруттуң улус ажыл-агыйының чаа күчүлүг көдүрүүшкүнү бүдүргүчү күштерни шын таарыштыр тургузары-биле чарылбас холбаалыг.

Чаа-чаа бүдүргүлгелер түлүүн чер-черлерге таарыштыр чорударын экижидери, чиг-этти болгаш оттулар түүлдерниң үнер дөстеринче үлетпүрүү улам-на чоокшулалыры партияның XIX съездизиниң Директиваларына көрдүнген турган. ТК-ның июль Пленуму эрткен чылын чуртка бүдүргүчү күштерни таарыштыр тургузарын экижидериниң эргежок чугулазын база катап онзалап демдеглээн.

Индустриализацияның политиказын чеминшкиннинг боттандырганының, күчүлүг чиг-эт болгаш оттулар түүл-энергетика курлавырларын шингээткенининг түңнелинде, дайын мурнундагы үеде-ле чөөн талакы районнарга чаа хөмүр дашметаллургия базазы, улуг машина тудуушкуну, алюминий, химия үлетпүрү тургустунган, улуг-улуг демир орук магистралдары туттунган турган. Оон-биле бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузарынга үнүзин экижидилге хандыртынган. Ада-чуруттуң Улуг дайынының үезинде чөөн талакы районнарның, ылангыя Уралдың болгаш Сибирьниң үлетпүрү Совет Армияны хандырарының күчүлүг базазы болуп турган, дайынга когарааң районнарның ажыл-агыйын катап тургузарынга дөртkү беш чылда аажок улуг дузаны чедирген.

Бешки беш чылдың чылдарында бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузар талазы-биле тодаргай чеминшкиннер чедип алынган.

Партия чаа беш чылда чуртка бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузарын улам ынай экижидер болгаш экономиктиг районнарның ажыл-агыйын комплекслиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни база шинтирлиг чорудар. Хөмүр даштың, бокситтериниң, суг энергиязының, ыяштың, демир руналарының, өңнүг болгаш ховар металлларның, химия чиг этиниң кончуг улуг курлавырлары мөөнетинген чөөн талакы районнарның экономиказын эрткен беш чылдарда ышкаш эң бедик темпилер-биле хөгжүдер керек.

Чөөн талакы районнарның аажок улуг байлаа улус ажыл-агыйының ажыктарының саны өзери-биле холбаштыр нинти ортумак эртеминг болгаш бүдүргүлгеге ажылдың практиктиг дүржүлгелиг аныяктар-биле кежээки болгаш заочный тускай өөредилге черлерин колдуруп четчелээринге таарымчалыг байдалдар тургустунуп турар.

Тускай эртеминиглерни белеткээриниң шынарын бедидер талазы-биле дыка улуг ажылды, ала-чуруттуң болгаш даштыкының эртеминиң болгаш техниказының соолгу чедиштиниринің билиглери-биле оларны чепсегленирин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгалары негеп турар. Бүдүргүлгени, оон экономиказын болгаш ону организастаарын шуут өөренири-биле теоретиктиг өөредигни улам-на сырый дүштүрүп холбаштырары негетинии турар.

Кинону, парлалганы, радиону, телевиденнени хөгжүүлер талазы-биле, а ол ышкаш библиотекаларны, клубтарны болгаш өске-даа культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылын экижидер талазы-биле Директиваларның төлевилелинде көрдүнген хемчеглер бистиң улустуң культуразының деннелин бедидериниң чүгүлә чепсээ болур.

Ном үнүгүргезиниң херээн экижидери болгаш хөгжүүлер айыттынып турар. Номнарны, журналдарны болгаш солуннарны парлап үнүгрери көвүдээн турар.

Калык камгалалының талазы-биле алдыгы беш чылда улуг сорулгалар шинтирлетинген турар ужурлуг.

Медицина албан черлериниң тулуушкунун калбак хемчээл-биле хөгжүдери Директиваларның төлевилелинде көрдүнүп турар. Бешки беш чылга бодларга эмнелгелер барык 3 катап болгаш урагларның албан черлери 2,4 катап хөй тутунган турар. Ургулар яслилериниге болгаш садтарында оруннар саны барык 45 хуу немей өзер. Ол чорук херээженнериниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттагазының байдалдарын улам ынай экижидериниге идиг болуп, чурттуң бүдүргүлге, культура болгаш хөй-нинти амыдыралынга оларның киржилгезинге улам калбак болдунар аргаларны ажылдар.

Үлетпүр бүдүргүлгелериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының күш-ажылын камгалаар болгаш аарыпаржыыр чоруун баш үлүг болдурбас талазы-биле, ижер суг алыр черлерни болгаш атмосфера агаарын бокталып хирлениишкинден камгалаар талазы-биле ажылды экижиткен турар ужурлуг. Хоорайларның болгаш суурларның санитария культуразын бедидер керек.

Медицина эртеминиң мурнунда үлүг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Чаз ажылымышкыннарны оон улус иманап турар.

Кадык камгалалының, медицинаның эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш медицина үлетпүрүнүң ажылдакчылары чаа эмнелге болгаш профилактиктиг чүүлдерни болгаш медицинаның эң сайзырангай дериг-херекселдерин идепкейлиг-биле дилеп тывар болгаш калбаа-биле нептередир ужурлуг.

Чоннуң медицина хандырылгазының херээнин улам ынайгы дешилгезиниң талазы-биле калык камгалал органнарының хемчеглерин партияның Төп Комитединиң болгаш Чазактың талазындан кезээде деткинр болгаш аңаа дузалаар.

Ажылчы чоннарның калынга күш-культура болгаш спорт база чүгүлә ужур-дузалыг.

Аныяктарның ортузунга күш-культура болгаш спорт ажылын экижидеринче онза кичээнгейни салып тургаш, чоннуң калбак кезектериниң ортузунга күш-культураның массалыг хөгжүдезиин хандырар.

Совет улустуң амыдырал-чурттагазының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин улам ынай бедидериниң алдыгы беш чылда айыттынган делгеренгей программазы күүсетинген түрзүн дээш бистиң партиявыс бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни алыр.

V.

Эвилелдешкен республикаларның улус ажыл-агыйын хөгжүдер болгаш бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузар дугайы

Эштер! Чуруттуң улус ажыл-агыйының чаа күчүлүг көдүрүүшкүнү бүдүргүчү күштерни шын таарыштыр тургузары-биле чарылбас холбаалыг.

Чаа-чаа бүдүргүлгелер түлүүн чер-черлерге таарыштыр чорударын экижидери, чиг-этти болгаш оттулар түүлдерниң үнер дөстеринче үлетпүрүү улам-на чоокшулалыры партияның XIX съездизиниң Директиваларына көрдүнген турган. ТК-ның июль Пленуму эрткен чылын чуртка бүдүргүчү күштерни таарыштыр тургузарын экижидериниң эргежок чугулазын база катап онзалап демдеглээн.

Индустриализацияның политиказын чеминшкиннинг боттандырганының, күчүлүг чиг-эт болгаш оттулар түүл-энергетика курлавырларын шингээткенининг түңнелинде, дайын мурнундагы үеде-ле чөөн талакы районнарга чаа хөмүр дашметаллургия базазы, улуг машина тудуушкуну, алюминий, химия үлетпүрү тургустунган, улуг-улуг демир орук магистралдары туттунган турган. Оон-биле бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузарынга үнүзин экижидилге хандыртынган. Ада-чуруттуң Улуг дайынының үезинде чөөн талакы районнарның, ылангыя Уралдың болгаш Сибирьниң үлетпүрү Совет Армияны хандырарының күчүлүг базазы болуп турган, дайынга когарааң районнарның ажыл-агыйын катап тургузарынга дөртkү беш чылда аажок улуг дузаны чедирген.

Бешки беш чылдың чылдарында бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузар талазы-биле тодаргай чеминшкиннер чедип алынган.

Партия чаа беш чылда чуртка бүдүргүкчү күштерни таарыштыр тургузарын улам ынай экижидер болгаш экономиктиг районнарның ажыл-агыйын комплекслиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни база шинтирлиг чорудар. Хөмүр даштың, бокситтериниң, суг энергиязының, ыяштың, демир руналарының, өңнүг болгаш ховар металлларның, химия чиг этиниң кончуг улуг курлавырлары мөөнетинген чөөн

(Төмчүзү 4-ну арынга).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң төнчүзү

Бистиң улуг бурунгуларывыстың бодалдары бүдүп турар. Сибирь хожуданган аграрлыг район турганыидан Совет эргечагырганың чылдарында чурттун улуг индустриал-аграрлыг районнарының бирээзи болу берген.

Алдыгы беш чылда ол эң байлак край улам ыңай бүгү галалыг хөгжүүр.

Чурттун бүдүрүкчү күштерин таарыштыр тургузар талазы-биле партияның боттандырып турар политиказы эвилелдешкен республикаларның экономиказын болгаш культуразын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдеринче болгаш быжыглаарынче угланган.

Бүгү эвилелдешкен республикаларның экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг соксаал чок хөгжүлдезиниге эргежок чугула байдалдар бисте тургустунган. ТБ-ның отчёт илеткелинде эвилелдешкен республикаларның экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезин тода көргүзүп турар саннар бердинген.

Бо талазы-биле эвилелдешкен республикаларның чедиишкиннери шынап-ла аажок улуг. Бүгү эвилелдешкен республикаларда амгы ченик техниказын шингээдип алган боттарының национал тускай эртемниг кадрлары өскени онза өөрүнчүг.

Сөөлгү үеде партияның Төп Комитеди болгаш Чазак улус ажыл-агыйын эргелеп-баштаарынга эвилелдешкен республикаларның ролюн бедидеринче угланган элээн хөй чугула организастыг хемчеглерни боттандырган. Эвилелдешкен республикаларда чаа эвилел-республика министерстволары тургустунган. Хөвүр даш, ыяш, нефть, металлургия, эьт, сүт, чиик, пос-таавы болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн, тудуг материалдарының, автомобиль транспортунуң болгаш харылзаа үлетпүрүнүн хөй-хөй бүдүрлелери эвилел чагыргазындан республика чагыргазынче дамчыдып бердинген. Сөөлгү үеде 11 муң ажыг үлетпүр бүдүрлелери эвилелдиинден республика чагыргазынче дамчыдып бердинген.

Ол бүгү хемчеглерни боттандырып чорударда партияның Төп Комитеди ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээринге чер-чер органнарынын хамаарышпас чоруун бедидери-биле болгаш инициативазын хөгжүдери-биле төпчүткен удуртулганы холбаштырарының ленинчи принципин барымдаалаан.

Эвилел чагыргалыг хөй-хөй фабрикаларны болгаш заводтарны республика чагыргазынче дамчыдып бергени-биле холбаштыр чамдык эвилел-республика министерстволарында оларның шуут эргелеп-башкарып турганы бүдүрлелери барык артпаан. Ындыг байдал чүгле төп аппаратты дыка кызырарының дугайында эвес, харын чамдык эвилел-республика министерстволарының моон соңгаар бар турары черле ажыктыг бе азы ажык чок бе дээр дугайында айтырыгның безин өйү келген боор. **(Залда шимээргэшкин. Залдан: шын-дыр! — деп үннер).**

Ажыл-агыйны удуртурунга эмин эртир төпчүдер чорукту узуткаар талазы-биле хемчеглер чамдык эвилел болгаш эвилел-республика министерстволарының удуртукчуларының талазындан удурланыышкынга таваржып турарын демдеглевейн барып болбас, ындыг удуртукчулар ажыл-херектиг байдалы, эвилелдешкен республикаларның удуртулгазынга бодаарга, шынап-ла «үстүнден» оларга эки көстүр дээн чүве дег бүгү чүвени төп черден удуртурун күзеп турарлар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун удуртурунга эвилелдешкен республикаларның ролюн күштелдирер талазы-биле ам үеде партияның болгаш чазактың боттандырып турар хемчеглери бистиң партиявыстың национал политиказының ленинчи принциптеринге долузу-биле дүгжүп турар.

Хостуг, дең болгаш бүрүн эргелиг нацияларның эки-тураның дем-каттыжылгазы болур Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелин тургузарының идеязы чүмү-биле бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнеиниң улуг үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинге хамаажыр. **(Адыш часкаашкыны).** Ол идеяны Ленин идип үндүрген, үндезилээп болгаш хөгжүткен. Харын ынчаарда-ла, 1922 чылда-ла, Ленин эвилелдешкен республикаларның инициативазын калбаа-биле, бүгү талалыг хөгжүдеринге шаптыктап болур эмин эртир төпчүдер чоруктун болдуруп болурунга улур, бюрократтыг хажыдыышкыннарга улур баш бурунгаар сагындырып турган.

Улуг Ленинниң ол айтыышкыны биске ам безин онза чугула ужур-дузалыг.

Ажыл-агыйны удуртурунга эвилелдешкен республикаларның ролюн улам ыңай күштелдиреринге угланган шугумну моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудары, эвилел чагыргазының бүдүрүлгелерин республика чагыргазынче дидими-биле дамчыдып бээри эргежок чугула.

Ол чорук бистиң ажыл-агыйывыска болгаш культуравыска удуртулганы эң тодаргай болгаш оперативтиг кылыр болгаш республикалар аразынга акы-дүнма кады ажылдажылганы улам быжыглаарынга идигни бээр. Оон-биле кады эмин эртир төпчүдер чорукту чайладыр талазы-биле, ажыл-агыйны эргелеп-баштаарынга эвилелдешкен республикаларның ролюн күштелдирер талазы-биле партияның боттандырып турар хемчеглери болза, бистиң күрүне аппарадывысты массаларже улам чоокшуладыр, бистиң хөй националдыг социалистиг күрүневисти хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга чаа чугула базымны кылыр дээни ол. **(Адыш часкаашкыны).**

Бүдүрүлгелерни эргелеп-башкарар талазы-биле республикаларга аппарат организастаарда, маңаа Киргизияның КП ТБ-зының секретары эш Раззаковтун чугаалааны ышкаш, өзу барымдаалаан эвилел министерстволарны өтүндүрер чорукту болдуруп болбас.

Эвээш санныг бүдүрүлгелерлиг тургаш-ла республикаларга эвилел-республика министерстволарын тургуза бээриниң фактылары чүгле Киргизияда эвес-ле болгай. Чижээ, Таджик республикада чиик үлетпүр министерствозун 27 кижи аппараттыг тургускан, ол чүгле алды бүдүрүлгелер эргелеп-баштап турар. **(Катыы).** Туркмен республиканың Пөс-таавы үлетпүрүнүн министерствозу он бүдүрүлгелер удуртуп турар. Молдав республикада 32 кижи аппараттыг Ыяш үлетпүрүнүн министерствозу тургустунган. Ол министерство чүгле сес бүдүрүлгелерни, оон иштинде ийизи РСФСР-ниң болгаш УССР-ниң девискээринде турар дөрт ыяш ажыл-агый черлерин удуртуп турар **(Катыы).**

Эвилелдешкен республикаларның министрлер Чөвүлелдери болгаш эвилел министерстволары бо херектиг ужуруп хынамчалыг тодарадып көөрү, артык чүүлдерни узуткаары болгаш аңгы-аңгы республикаларда кандыг-бир министерстволарның бар турарының ажыктыынның дугайында айтырыгны шиитпирлерни эргежок чугула.

Эвилелдешкен республикаларның экономиктиг эрге-ажыктарынга хамаажыр айтырыгларның талазы-биле үндезин барымдаалыг шиитпирлерни белеткеги дег республикалар аразының авторитеттиг органын — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националлар Совединиң Экономика Комиссиязын тургузар дугайында эш Н. С. Хрущевтун илеткелге илип үндүрген саналын мырыңай шын деп санап тур мен. Ол чорук эвилелдешкен республика бүрүзүнүн негелде-хереглелдерин эң эки болгаш эң долу көөр арганы бээр.

Бүгү эвилелдешкен республикаларның ажыл-агыйын чаа күчүлүг өстүрери Директиваларның төлевилелинде көрдүнген. Алдыгы беш чылга Директивалар төлевилелин ажылдап кылып тургаш, партияның Төп Комитеди съездиниң Директиваларынга эвилелдешкен республикаларга хамаарыштыр үлетпүрүнүн болгаш өдээ ажыл-агыйның талазы-биле чүгле кол онаалгалар көрдүнген турар ужурлуг деп чүвени барымдалаан.

Эвилелдешкен республикаларның Коммунистиг партияларының Төп Комитеттери болгаш Министрлер Чөвүлелдери съездиниң Директиваларынга үндезилээп, алдыгы беш чылда ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунун талазы-биле хемчеглерни эң тодаргай ажылдап кылыр база эвилелдешкен республикаларның хөгжүлдезинин беш чыл планнарын бадылаар ужурлуг.

Алдыгы беш чыл эвилелдешкен республикаларның экономиказының болгаш культуразының улам ыңай чечектелиишкининиң беш чылы болур ужурлуг.

Эвилелдешкен республикаларның улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер болгаш чуртка бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузарын экижидер талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседир чорук республика бүрүзүнүн экономиказын улам бедик көдүрер, хөй националдыг Совет күрүнениң күчү-шыдалын улам ыңай күштелдирерин, Совет Эвилелиниң улустарының найыралын болгаш акы-дүнма кады ажылдажылгазын быжыглаарын хандырар. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

* * *

Эштер! Алдыгы беш чыл планын чедиишкиниг күүседирин кижилер — ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, оларның кызымаккай күш-ажылы шиитпирлээр. Директиваларның төлевилелин ажылдап кылырда СЭКП-ниң Төп Комитеди хөй-хөй мүн үлетпүр бүдүрүлгелерниң болгаш колхозтарның коллективтериниң саналдарын барымдаалап көрген. Беш чыл планының талазы-биле саналдарны белеткээринге болгаш чугаалажып көөрүнге идепкейлиг киришкен хоорайның база көдээниң ажыл-ишчилериниң патриоттуг инициативазы болгаш хөй янзы талалыг бүдүрүлгечи дуржулгазы алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының тус-тус алырларын хөгжүдериниң сорулгаларын эң долу тодарадыр, бистиң социалистиг үлетпүрүвүсте болгаш көдээ ажыл-агыйывыста бар аажок улуг иштики арганы илередир талазы-биле партияның Төп Комитединге дузалаан.

Төп Комитеттиң ажылдап кылганы Директиваларның төлевиледи съездиге чедир бир ай бурунгаар бистиң парлалгавыска парлаттынганын билир силер. Ол айның дургузунда партия съездилериниг болгаш конференцияларынга, партия активтеринге болгаш хуралларынга, колхозтарның, МТС-терниң база совхозтарның коллективтериниң хуралдарынга Директиваларның төлевилелин көдүрлүүшкүннүг болгаш ажыл-ишчи чугаалажып көрген.

Ажылчыннардан, колхозчулардан, инженер-техниктиг ажылдакчылардан, башкылардан, эмчилерден, өөреникчилерден, пенсионерлерден, Совет Армияның дайынчыларындан алдыгы беш чылдың эң янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле кончуг хөй санныг чагаалар Төп Комитетке, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, ССРЭ-ниң Күрпланынга, солунпар редакцияларынга келген.

Ол чагааларның хөй-хөйүнде күш-ажылды организастаарын экижидериниң, куду төлевир ап турар категорияның ажылчыннарының ажыл төлевирин бедидериниг айтырыгларын көдүрген. Ажылчы чоннарның культура-амыдырал хандырылгазын экижидер, пенсия хандырылгазын, кадык камгалалын экижидер, хоорайларны болгаш ажылчын суурларны чаагайжыдар талазы-биле хөй саналдар кирген. Ол бүгү саналдар социалистиг улус ажыл-агыйын, эртемин, культураны, улус өөредилгезин улам ыңай хөгжүдер дугайында сагыш салыышкын-биле сиңниккен.

Алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң экономиказын күчүлүг хөгжүдериниң айыттынган кайгамчык улуг программазын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүн көрбүшаан, бистиң чуртувустун ажылчы чоннары Директиваларын төлевилелин чугаалажып көрүп турда, улус ажыл-агыйының иштинде ажыглатынмайн турар чаа улуг курлавырларны тодарадып, четпестерни илередип база чөптүг шүгүмчүлеп, бистиң бүгү ажылывысты улам ыңай экижидериниң оруктарын айыткан.

Съездиниң Директивалары алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле чүгле кол-кол онаалгаларны тодарадыр сорулгалыг болун турары билдингир болгай. Съездиниң Директиваларынга үндезилээш, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планы беш чылдың тус-тус чылдарының, министерстволарның болгаш ведомстволарның аайы-биле эң-не калбак көргүзүглерлиг кылдыр ажылдап кылдынар. Бүгү ССРЭ-ге беш чылдың планын болгаш эвилелдешкен республикалар аайы-биле беш чыл планнарын сорулгалыг тургузарда, ажылчы чоннарның, партия организацияларының, бүдүрүлгелер коллективтериниң, колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның хөй санныг үнелиг саналдары барымдаалап көрдүнген турар ужурлуг.

Партияның XX съездизинге төлептиг ужуражыр дээш калбарган бүгү улустун социалистиг чарыжы бистиң улузувус организакчы талант-биле кайы хире байлактыын, мурнакчы дуржулганың ужур-дузазы кайы хире улуун база катап көргүскен.

Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының хүлээлгези — массаларның чогаадыкчы идепкейин моон соңгаар-даа деткинри болгаш калбартыры, алдыгы беш чылдың онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга социалистиг чарышты улам калбаа-биле нептередири база ону дайынчы ёзу-биле углап баштаары болур.

Ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның миллион-миллион массаларының көдүрлүүшкүнүн, болгаш инициативазын мергежилдиг удуртулга-биле, кадрларны шын шилип алыры-биле, күүселдени үргүлчү хынаары-биле, тодаргайлаарга бистиң партиявыстың бүгү организакчы ажылы-биле быжыглаар болгаш деткинр хүлээлгелиг бис.

Мурнундагы беш чыл планнарын күүседири турда Коммунистиг партия мергежилдиг удуртулганың болгаш организакчы ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турган. Бистиң партиявыс ам база-ла бодунун сорулгаларының бединнге турар дээрзинге чигзиниг турбас. **(Адыш часкаашкыны).**

Организакчы ажыл хамыктың мурнунда күрүнениң сагылга-чурумун быжыглаарынче, эртемниг болгаш техниканың эң чаа чедип алыышкыннарын улус ажыл-агыйынга нептередиринче, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередиринче болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче угланган турар ужурлуг.

Бистиң ажыл-агыйывыс, оон бүгү адырлары чыл бүрү өзүп болгаш болбаазырангайжып турар. Чаа, улам-на харын техника бүдүрүлгеже күчүлүг агыышкын-биле кирип турар. Ынчангаш амгы байдалларда бүдүрүлгениң өзулуг организакчызы, удуртукчузу болур төлээде, бодунуң ажыл-херээн эки билир, тускай мергежээн кижи болуру, бүдүрүлгени хандыр өөренири, оон бүгү кезектеринче синнигни кирери чугула. Чүгле ол негелде турда ажыл-херекти билири-биле, тодаргай удуртун болур.

Чаңгыс-даа удуртукчу бир эвес ол массалар-биле сырый харылзаа чок болгаш оларга даянмас болза, үре-түннелдиг ажылдап шылавас. Бүгү-ле шүгүмчүлекчи сагындырыгларны кичээнгейлиг дыннап, илеретинген четпестерни дүрген чайладып, бүдүрүлгениң чаартыкчыларын, чогаадыкчыларны, рационализаторларны идепкейлиг деткинр херек.

Совет иниитилелдиг мораль-политиктиг чаңгыс эви, Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр бистиң улузувустун бузулбас сырый каттыжыышкыны, ажылчын аңгы-биле колхозчу тараачыннарның эвилелиниң, бистиң чуртувустун улустарының аразында акы-дүнма найыралдың улам ыңай быжыкканы—бо бүгү болза, улуг эчис сорулгаже—коммунистиг иниитилелди тургузарынче орукка бистиң улам ыңайгы чедиишкиннеривистиң үндезини ол болур. **(Адыш часкаашкыны).**

Алдыгы беш чылда партияның салыш турар сорулгалары болза, иниитилел бүдүрүлгезин хөгжүдериниң, улустун чаагай байдалын бедидериниң эгээртинмес аргаларын бодунда шиңгээдип турар совет тургузугнуң күчүлүг бүжүнүн дугайын хереченлеп турар-дыр.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилели бүгү совет кижилерниң күзел-чүткүлүн болгаш тура-соруун илергейлеп турар. Олар бо кайгамчыктыг документиниң онаалга бүрүзүн улустун чаагай чоруунун дугайында партияның болгаш чазактың соксаал чок сагыш салыышкыны кылдыр көрүп, алдыгы беш чылдың планын боттандырар чорук социалистиг экономиканың хөгжүлдезинин, бистиң чуртувуска улустун хереглел чүүлдериниң элбекшилин тургузарының херээнге, коммунизм тургузуушкунунун улуг херээнге бурунгаар чаа улуг базым болур деп чүвени билип турарлар. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планы чүгле иштики эвес, харын бүгү делегей талазы-биле база канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болур. Бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң улуг үндезилекчизи В. И. Ленинниң баш бурунгаар өттүр көрген чүүлү боттанган: Совет чурт делегей тоогузунун чорудулгазынга, кижи төрелгетеннин тоогүлүг салым-чолунга хамыктын мурнунда болунун ажыл-агый политиказы-биле улам-на ыңай, улам-на улуг саълдарны чедирип турар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга бодунун чедиишкиннери-биле совет улус делегейниң бүгү чурттарында миллион-миллион өөнүктерни чаалап алган. Улустар болза, бистиң чедиишкиннеривисти Совет Эвилелиниң тайбын күзел-чүткүлдериниң илерели, ажылчы кижининг эргеажыктарынга таарыштыр бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге кызыгаар чок делгемни ажыдып берип турар ажыл-агыйның социалистиг системазының улуг күжү болгаш артык күштери кылдыр көрүп турар.

Капиталистиг чурттарның чамдык болүктеринге хамаарыштыр алырга бистиң беш чыл планывыс бүрүзү оларга таарымчалыг эвес болуп келген, ынчалзажок олар боттуг фактыны херекке алыр ужурга таваржып келген. Бистиң беш чылдарывыс авээш эвес шугул изиг баштарны өөжүргаткан болгаш капиталистиг делегейниң хөй-хөй ажылдакчыларында улуургак чорукту эвээжеткен дээрзи чигзинигни болдурбайн турар.

Чаа беш чыл планын бүрүзү социализмниң туруштарының күштелгенин, Совет күрүнениң күчү-шыдалының быжыгынын айтып келген. Ынчангаш, бистиң беш чыл планнарывыс бистиң чүгле үргүлчү өзүп турар өөнүктеривистиң талазындан эвес, харын бистиң дайзыннарывыстың талазындан-даа кайгамчык улуг сонуургалды үргүлчү болдуруп келгени чаагаар-ла билдингир.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизинин Директиваларының парлалгага чарлатынган төлевилели хайныышкынныг үнелеп көрүлделерни база болдурган. Ынчаарга ол үнелеп көрүлделер бистиң баштайгы беш чыл планнарывыстың таваржып турганы үнелеп көрүүшкүннерден боттуу-биле ылгалып турар.

Баштайгы совет беш чылдарга хамаарыштыр капиталистиг делегейниң буржуаз парлалгазының, политиктиг ажылдакчыларының болгаш экономистериниң чугааларын силерниң аранардан хөй-хөй кижилер утпаан боор. Олар бо планнарны «хоозун бодал», «боттанмас күзел», «пропагандисчи авыяастыг чорук» деп адап, чайлаш чок буурап дүжер деп бар-ла шаа-биле алгыржып турган болгай. Ынчаарга сөөлүнде ол планнар чедиишкиниг күүсетинип турар апарганда ол үн солутунуп турган: Кочуургак болгаш хөөн чок баш удур сөглээшкиннер ангадаашкынга болгаш дувурээзинге орнун чайлап берип турган. Ам, кажан алдыгы беш чылче эгелеп киришкенивисте Совет Эвилелин эң-не ажыы-биле кара-сагыштыг көрүп турар кижилер безин бистиң беш чыл планывыстың боттуунга чигзиниишкинни илередирин болгаш ооц буурап дүжерин баш бурунгаар чугаалаарын дидинмейн турар. Харын бо кижилер безин алдыгы беш чыл планы күүсетинер деп медеглеп, ынчангаш бо дугайында улуг дувураазиниинин илергейлеп турар. Капиталистиг чурттарының буржуаз парлалгазы болгаш чамдык болүктери алдыгы беш чыл планы ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээринге бурунгаар улуг базым болур деп байдалбиле онза дувуреп турар.

Бистиң өөнүктеривисти — улуг кыдат улусту, улус демократиязының бүгү чурттарының ажылчы чоннарын алырга, алдыгы беш чылдың талазы-биле Директиваларның төлевилелин олар улуг өөрүшкү-биле болгаш чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүн көрүүшкүн-биле уткаан. Ол чер-ле бидиилгир: беш чыл планын чедиишкиниг күүседири чүгле Совет Эвилелин эвес, харын бүгү социалистиг делегей системазын быжыглаарынга бараан болур, улус демократиязының бүгү чурттарынга социалистиг тургузуушкуннуң чаа улуг тиилелелеринге дөгүм болур. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң тайбың ажыл-агый сорулгаларывысты бистиң индий, бирма болгаш афган өөнүктеривистиң ханы шын билип турарын улуг сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар бис.

ССРЭ-ниң ажыл-агый тургузуушкунунуң кайгамчык улуг планнары бистиң экономиктиг болгаш социал тургузувустун бүдүш-шынарындан, бүгү чурттарының, бүгү улустарының аразынга быжыг тайбыңның болгаш найыралдың идеологизы болур бистиң идеологиявыстан үнүп турар.

Социалистиг лагерьниң чурттарының тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок даштыкы политиказының ачыызында элээн каш чылдар дургузунда туруп турган улустар аразының дүшкүүрлүг чоруу элээн чавырлыышкын-биле солушкан, бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарының боттуг перспективалары көстүп келген.

Тайбыңның херээн быжыглаарынче угланган бистиң саналдарывыс, оларны киргенивис кижилерниң талазындан таарымчалыг үнелеп көрүүшкүннүг үргүлчү эвес ап келген. Ол дугайын ханы хараадып турар бис, ынчалза-даа улустар аразының кады ажылдажылгазын экижидеринге чаа-чаа оруктарны дилеп тыварынга долу шиитпирлиг бис. Бис моон соңгаар-даа чүгле ол орукка тургаш күрүнелер аразынга идегежилгени күштүү-биле быжыглаарын чедип ап, тайбыңның херээн быжыглаар болур дээрзинге быжыы-биле бүзүревишаан, тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи политиказын моон соңгаар-даа турштуг болгаш чайгылыш чокка чорудар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Улус-демократтыг чурттар-биле акы-дүнма харылзааны болгаш найыралды улам быжыглаар, бистиң ниити эргеажыктарывыска оларның-биле кады ажылдажылганы улам калбартыр бис. АКШ, Англия, Франция болгаш өске-даа чурттар-биле харылзааларны экижидеринче угланган политиканы моон соңгаар-даа чорудар бис, Индия Республика, Бирма, Афганистан-биле, тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга сонуургалдыг бүгү-ле күрүнелер-биле найыралдыг кады ажылдажылганы хөгжүдер болгаш быжыглаар бис, кайы-кайызынга ажыктыг чоруктун принципин сагыш тургаш, садыглажыышкынны бүгү хемчеглерлиг хөгжүдеринге үндезилээш бүгү чурттар-биле экономиктиг харылзааларны калбартыр бис.

Эштер! Алдыгы беш чылда партияның Төп Комитединиц салган сорулгалары аажок улуг. Олар улуг күжениишкиннерни болгаш кызымаккай күш-ажылды партиядан болгаш бүгү улустан негээр. Бир-тээ сорулгалар салдынган болгаш тайылбырлатынган чүве болганда, бүгү чүве чаягаар-ла болу бээр, бөлүүн болгаш чинги-биле шиитпирлетинге бээр деп бодаар болза, шын эвес болур ийик. Амыдыралга ындыг чүве болбас. Планны боттандырып турда эвээш эвес бергелер тыптып келир. Ынчалза-даа ол бергелерни бистиң ажыл эртериивиске болгаш партияның салганы сорулгаларны алдарлыы-биле күүседиривиске кандыг-даа чигзиниг турбас. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Ону кылырынга бүгүө-ле таарымчалыг байдалдарлыг болгаш болдунар аргаларлыг бис.

Бисте бүгү эргежок чугула бойдус курлавырлары бар.

Мурнундагы беш чылдарның чылдарында совет улустун күжениишкиннери-биле тургустунган күчүлүг бүдүрүлге суурлуг бис.

Эң нарын эртем-техниктиг айтырыгларны шиитпирлээр арганлыг хөй санныг эртемден болгаш тускай эртемниг кадрларлыг бис.

Бистиң тайбың тургузукчу күш-ажылывысты алдарлыг Чепсектиг Күштеривис идегелдиг камгалап турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң маадырлыг ажылчын аңгывыс болгаш алдарлыг колхозчу тараачыннарывыс, бистиң кайгамчыктыг интеллигенциявыс күзел-соруктун болгаш эчис сорулганың бузулбас чаңгыс-эви-биле каттышкан, чогаадыкчы долу энергиялыг, боттарының күштеринге быжыг бүзүрелдиг.

Бисти сорук киирип турар болгаш чырыткылыг келир үеже—коммунизмче орукту биске чырыдып берип турар марксизм-ленинизмниң улуг болгаш өлүм чок өөредии-биле чепсегленген бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыс ышкаш ындыг шылгатынган болгаш мерген угаанныг удуртукчу совет улуста бар. **(Үргүлчүлелдиг, үзүктел чок ур адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген).**

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын ажылчы чоннар өөренип турар

КҮШ АЖЫЛЧЫ СОРУК КИРИИШКИН ХАНДАГАЙТЫ.

(Радио-биле). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң материалдарын Өвүр районнун ажылчы чоннары сеткил ханыышкын-биле хүлээп ап, ханызы-биле өөренип эгелээн. СЭКП райкомунун секретары эш Лопсан-Серениҥ редакцияга дыңнатканы болза:

— Съездиниҥ материалдарын, Төп Комитеттиҥ отчёдунуҥ талазы-биле эш Н. С. Хрущевтуҥ илеткелин күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле таныжып турар. Районнуҥ девискээринге дөрт муҥ хире кижи киришкен чеден ажыг кезек черлерге хуралдар болган. Аңаа сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү тайбың тургузуушкуннуҥ херээнге каш дапкыр күжениишкиниҥ ажылдаарын илередип турган.

Районнуҥ ажылчы чоннары съезд мурнунуҥ чарыжынга алган хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседип турар. Колхозтарныҥ сүт-бараан фермалары бо чылдыҥ февральда эрткен чылдыҥ ол үезинге деннээрге инек бүрүзүндеҥ 71 литр хөй сүттү саап алган. «Коммунизмче орук» колхозтуҥ малчыннары 179 хойларныҥ төрээн 182 хураганнарын база 70 инектериҥ бызааларын менди доруктуруп турар.

Малды хүр кыштагладыр, часкы хову ажылынга белеткелдиг ужуражыр хемчеглерни чорутпушаан, амгы үеде школаларга оттулар ыяш, колхозтарга тудуг материлдары белеткээр ажылдар улуг күш-ажылчы көдүрлүүшкүнде калбарып турар. Бо чылын кылыр тудугларга хереглээр ыяштың 43 хуузун районнуҥ колхозтары тудуг шөлдеринде белеткеп алган.

Съездиниҥ материалдарын чон ортузунга таныштырар ажылды партияныҥ чер-черде агитколлективтери улам калбартып турар.

ХАНЫЗЫ-БИЛЕ ӨӨРЕНИП ЭГЕЛЭЭН

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** Бай-Тайга районнуҥ ажылчы чоннары СЭКП-ниҥ XX съездизиниҥ материалдарын калбак таныжып турар. Сталин аттыг колхозтуҥ ажыл участоктарыныҥ аайы-биле таныдылга хуралтары 6 кезек черге болган. Съездиге эш Н. С. Хрущевтуҥ илеткелин колхозчулар ханызы-биле өөренип турар.

Съездиниҥ алдарынга калбарган социалистиг чарыштың эәлчээнге киргеш, колхозчулар күш-ажыл талазы-биле биче эвес көргүзүглерлиг болган. Часкы хову ажылынга белеткел чедиишкиниг чоруп турар. Урезин культуралар аайы-биле белеткетинген, 8 андазыннарны, 25 илмирлерни септеп алган. Дөрт парник оңгарлары деритинген, удобрениеге 23 тонна өдек чыгдынган, расада олуртурунга 10 муҥ ирик-өдек саважыгаштары кылдынган. Тудуг бригадазы 500 хойга чаа кажааны дооскан, бо чылын кылыр тудугларга 8880 ажыг чудуктарны кезип белеткеен.

ЧАЗАЛГА

1956 чылдың февраль 29-та үнген № 45 (3498) «Шынның» бирги арнының бирги колонказының үстүнден куду 21-ги одуруун... Уставында айтыышкынны моон соңгаар хевээр артырарын чугула эвес деп санаар, деп чазап номчуур.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3—62, редакторнун оралакчызының, иштики информация киллизинин —3—88, харыысалгалыг секретарьының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниҥ 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниҥ база бухгалтериниҥ 3—65.

ТС—00254. Культура эргелелинин типографизы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 6 ВТОРНИК № 49 (3502)

Өртээ 20 коп.

Алдыгы беш чыл планы болза, Совет чурттуң бүдүрүкчү күштериниң улам ыңайгы күчүлүг хөгжүлдезиниң, бүдүрүлгениң улам-на бедик техниктиг деңнелинче улус ажыл-агыйының шилчилгезиниң беш чылы, бүгүле шынар көргүзүглериниң дыка бедиишкининиң болгаш ажыл-агый удуртулгазының экижиишкининиң беш чылы болур ужурлуг.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң доктааткан онаалгалары чедиишкининг күүсетинген деп демдеглеп тур.

Эрткен беш чылдың дургузунда ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң продукциязы 85 хуу көвүдээн, ынчаарга бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери 91 хуу өскен, а машина тудуушкунунуң болгаш металл ажылдап болбаазырадырының продукциязының ниити хемчээли 1950 чыл-биле деңнээрге, 1955 чылда 2,2 катап улгаткан. 1955 чылда үлетпүр продукциязын 1940 чылдыындан 3,2 катап хөйнү бүдүрген. Аар үлетпүрүнүң продукциязының эң чугула хевирлериниң — каңның, прокаттың, хөмүр даштың, нефтиниң, электроэнергияның, цементиниң, алюминийниң, автомобильдериниң, тракторларның болгаш продукцияның өске-даа хөй-хөй хевирлериниң талазы-биле беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген.

Тарааны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле Партияның болгаш Чазактың хүлээп алган улуг-улуг хемчеглерин боттандырганының түннелинде социалистиг көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүреринге таарымчалыг байдалдар тургустунган. Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алганының ачызында тараа культураларының шөлү 1950 чылдыынга деңнээрге 1955 чылда барык-ла 24 миллион гектар көвүдээн. Кол-кол көдээ ажыл-агый культураларының ниити чыылдалары болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери өскен.

Аар индустрияның чедиишкининг хөгжүлдези болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының өзүлдези улустуң хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезин беш чыл дургузунда 76 хуу өстүрер арганы берген, ол чорук дайын мурнундагы деңнел-биле дөмейлээрге, 2 катаптан ажыг өскени ол болур. Транспорт талазы-биле беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген. Техниканы үзүктел чокка сайзырангайжыдарынга, бүдүрүлгени организастаарын экижидеринге болгаш социалистиг чарышты калбартырынга үндезилээш, үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда болгаш транспортта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Бешки беш чылдың чылдарында ССРЭ-ниң национал орулгазы 68 хуу көвүдээн, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири 39 хуу, а колхозчуларның боттуг орулгалары — 50 хуу өскен. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген. Совет эртем болгаш культура чедиишкининг хөгжүп турган.

Оон-биле кады СЭКП-ниң XX съездизи ажыл-агыйжы ажыл-чорудулганың аңгы-аңгы талаларында улуг четпестер барын демдеглеп тур. Үлетпүрүнүң чамдык адырларының хөгжүлдези улус ажыл-агыйының өзүп турар хереглелдеринден хожудап турар. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер талазы-биле беш чыл планының онаалгазы чедир күүсетинмээн, ол чорук чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң адырларының хөгжүлдезин, улустуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрерин саададып турган.

Бүдүрүлгениң элээн хөй адырларында амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының эң чаа чедиишкиннерин нептередир болгаш ажыглаар херекте хожудаашкын бар болуп турар; үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда, транспортта болгаш тудугда механизастаашкынның база автоматчыдылганың деңнели ам-даа четпес.

Үлетпүрде болгаш тудугда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле онаалга чедир күүсетинмээн, продукцияның чаңгыс чижээнге күш-ажылчы чарыгдалдар ам-даа улуг.

Бешки беш чыл планын боттандырганының түннелинде чурттуң экономиктиг күчүзү өскен, ажыл-агыйның социалистиг системазы улам-на быжыккан, совет улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн, улус демократиязының чурттары-биле ССРЭ-ниң ажыл-агыйжы харылзаалары калбарган, Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң улустар аразында байдалы быжыккан.

Совет Эвилели ам күчүлүг болгаш бүгү тала-биле хөгжүлделиг социалистиг бүдүрүлгелиг, кажангызындан-даа артык улуг материалдыг курлавырларлыг, а ол ышкаш мергежилдиг кадрларлыг болуп турар.

Ниитилел бүдүрүлгезин хөгжүдериниң чедип алдынган деңнели болза, бүгү улус ажыл-агыйының тендиш дивес үндезини болуп турган болгаш болуп артар чүгле бүдүрүлгениң чепсек-херекселдериниң бүдүрүлгезин эвес, харын база улустуң хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезин дүрген темпилерлиг хөгжүдер, ниитилелдиң байлаан дыка көвүдедир болгаш оон-биле бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының оруунга улам ыңай бурунгаарлан чоруур арганы Совет күрүнеге берип турар.

Совет чурт тайбың экономиктиг чарыштың оруктарынга ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазы—чоннуң кижи санынга продукция бүдүрер талазы-биле эң-не сайзыраңгай капиталистиг чурттарны чедерин болгаш эртерин төөгүлүг эң кыска хуусааларның иштинде шиитпирлээрде ам бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг болуп турар деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи санап тур.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының кол сорулгалары болза, аар үлетпүрну колдадыр хөгжүдериниң, үзүктел чок техниктиг депшилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң суурунга улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ыңайгы күчүлүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң күштүг көдүрлүүшкүнүн боттандырары болгаш аңаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин дыка бедидерин чедип алыры болур.

Алдыгы беш чыл планы болза, Совет чурттуң бүдүрүкчү күштериниң улам ыңайгы күчүлүг хөгжүлдезиниң, бүдүрүлгениң улам-на бедик техниктиг деңнелинче улус ажыл-агыйының шилчилгезиниң беш чылы, бүгү-ле шынар көргүзүглериниң дыка бедиишкининиң болгаш ажыл-агый удуртулгазының экижиишкининиң беш чылы болур ужурлуг.

Партияның болгаш совет улустуң мурнунда турар кол сорулгаларны барымдалааш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи 1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле дараазындагы Директиваларны доктаадып тур:

I. Үлетпүр талазы-биле

1. Үлетпүр продукциязының беш чыл дургузунда өзүлдезин барык-ла 65 хууга тодаргайлаар.

Кара болгаш өннүг металлургияның, нефть, хөмүр даш болгаш химия үлетпүрүн улам ыңай хөгжүдерин, электростанциялар тудуушкунунуң мурнаар темпилерин хандырарын, машина тудуушкунун, ылаңгыя техниктиг сайзырангай станоктар, дарганналга-тапталга машиналары, автоматика болгаш приборлар чепсектери бүдүрерин дүрген өстүрерин алдыгы беш чылдың үлетпүр талазында бирги чергелиг сорулгалары деп санаар. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдери бүдүрерин («А» бөлүк) беш чыл дургузунда барык-ла 70 хуу улгаттырар.

Чонга хереглээр барааннар бүдүрүп турар үлетпүрнү улам ыңай дыка хөгжүдерин хандырар. Хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезин өстүрерин («Б» бөлүк) беш чыл дургузунда барык-ла 60 хууга доктаадыр.

2. Алдыгы беш чылдың сөөлгү чылы—1960 чылда үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлерин бүдүрериниң хемчээлин барык-ла дараазындагы хемчээлдерге тодаргайлаар:

	1955 чылда бүдүрүлге хемчээлинге деңнээрге хуу-биле	
КАРА МЕТАЛЛДАР		
Шой	53 млн. тонна	159
Каң	68,3 млн. тонна	151
Прокат	52,7 млн. тонна	152
ОТТУЛАР ЧҮҮЛ БОЛГАШ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ		
Хөмүр даш	593 млн. тонна	152
Нефть	135 млн. тонна	191
Газ	40 млрд. кубометр	388
Электроэнергия	320 млрд. квтшак	188
оон иштинде гидроэлектроэнергия	59 млрд. квтшак	255
ХИМИКАТТАР БОЛГАШ МИНЕРАЛДЫГ УДОБРЕНИЕЛЕР		
Минералдыг удобрениелер	19,6 млн. тонна	204
Каустиктиг сода	1.000 муң тонна	177
Кальцийжиткен сода	2.420 муң тонна	168
МАШИНАЛАР БОЛГАШ ДЕРИЛГЕ		
Металлургия дерилгези	280 муң тонна	163
Химиктиг дерилге	208 муң тонна	184
Нефтеаппаратура	120 муң тонна	248
Бус болгаш газ турбиналары	10,5 млн. квт	258
Гидравлика турбиналары	2,6 млн. квт	173
Бус, газ болгаш гидравлика турбиналарынга генераторлар	11 млн. квт	243
Металл чондурар станоктар	200 муң кезек	190
Дарганналга-тапталга машиналары	25,8 муң кезек	185
Оларның приборлары болгаш артык кезектери	7 млрд. рубль	352
Автомобильдер	650 муң кезек	146
Тракторлар	322 муң кезек	197
Көдээ ажыл-агый машиналары	9,5 млрд. рубль	176
Тараа комбайннары	140 муң кезек	292
Виндроуэрлер	50 муң кезек	21 катап
Электровозтар	550 кезек	284
Тепловозтар	1.630 кезек	12 катап
Магистральдың чүьк вагоннары	52 муң кезек	151
Магистральдың пассажир вагоннары	2.800 кезек	158
ЫЯШ БОЛГАШ ТУДУГ МАТЕРИАЛДАРЫ		
Тудуг ыяжы (сөөртүрү)	264 млн. кубометр	134
Дилер материалдар	80 млн. кубометр	138
Цемент	55 млн. тонна	245
Шифер	3.050 млн. бир аай калбак	205
Соңга шили	155 млн. дөрб. метр	156
УЛУСТУҢ ХЕРЕГЛЕЛ ЧҮҮЛДЕРИ		
Хөвен-саазын пөстер	7.270 млн. метр	123
Дүк пөстер	363 млн. метр	145
Лен пөстер	556 млн. метр	182
Торгу пөстер	1.074 млн. метр	204
Кылымал волокно	330 муң тонна	299
Даараан кылыглар	78 млрд. рубль	152
Иштики болгаш даштыкы трикотаж хептер	580 млн. кезек	135
Идик аймаа	455 млн. эш	152
Бүгү хевирниң шактары	33,6 млн. кезек	171
Радиоприемниктер болгаш телевизорлар	10,2 млн. кезек	255
Амыдыралга хереглээр соодукчулар	635 муң кезек	419
Амыдыралдың хеп чуур машиналары	528 муң кезек	608
Амыдыралдың дааранылга машиналары	3.780 муң кезек	235
Мотоциклдер	395 муң кезек	162
Чадаг-тергелер	4.230 муң кезек	147
Саазын	2.722 муң тонна	146
Мебель	14,6 млрд. рубль	211
Хоюг чигир	6.530 муң тонна	191
Эьт (үлетпүрге болбаазыраткан)	3.960 муң тонна	178
Балык	4.200 муң тонна	157
Мал саржаа болгаш өске-даа сүт продуктулар (сүтке санаарга)	25 млн. тонна	185
Үнүш үзү	1.840 муң тонна	165
Консервалар	5.580 млн. бир аай лааза	178

3. Электрижидилгени, комлексилиг механизастаашкынны болгаш автоматчыдылганы улам ыңай хөгжүдеринге, эң чаа бедик продуктулуг дерилгени болгаш мурнакчы технологияны нептередиринге, эргижирээн дерилгени калбаа-биле солуурунга болгаш чаартырынга үндезилээш үлетпүрнүң бүгү адырларынга бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидер талазы-биле хемчеглерни калбак хемчээлдерге боттандырар.

4. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарын алдыгы беш чылда дыка калбартыр. 1956—1960 чылдарның дургузунда 2—2,5 млн. квт. ниити күчүлүг атомнуг электростанцияларны тудар. Атомнуг электростанцияларны дерип тургузарын бирги ээлчегде боттарының одалга базазы чок районнарга чорудар. Транспорт сорулгаларынга атомнуг күш установкаларын тургузар талазы-биле ажылды калбартыр. Атомнуг шимчедикчилиг ледоколду тудар. Үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш медицинага, ылаңгыя материалдар шынарын контрольдаарынга, бүдүрүлге чорудулгаларын башкарарынга болгаш ол чорудулгаларны автоматтыг таарыштырарынга, а ол ышкаш янзы-бүрү аарыгларны тодарадырынга болгаш эмнээринге радиоактивтиг херелдениишкиннерни улам ыңай ажыглаар талазы-биле ажылдарны бүгү хемчег-биле хөгжүдер. Эртемшинчилел ажылдарынга меченый атомнарны хереглээрин калбаа-биле ажыглаар. Дозиметрлиг болгаш радиометрлиг аппаратураны, контрольдаар болгаш башкарар приборларны бүдүрерин дыка улгаттырар.

5. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, бүдүрүлгениң бар турар күчү-шыдалдарын эки ажыглап, эргижирээн дерилгени чаартып база солуп, «чыргалыг талаларны» чайладып, а ол ышкаш бүдүрүлгелерниң улам-на деңдески ажылдаарын, продукцияны бир дески бүдүрүп үндүрерин организастап, материал-техниктиг хандырылганың болгаш бүдүрүлгени планнаарының херээн экижидип тургаш ажылдап турар бүдүрүлгелерге продукция бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедирин хандырар.

Ылаңгыя, бүдүрүлгени эки организастап, бүдүрүлгениң бар турар күчү-шыдалдарын ажыглап тургаш, каң бүдүрериниң айытынган немей өзүлдезиниң 47 хуудан эвээш эвезин, шойнуң 35 хуузун, кара металлдар прокадының 40 хуузун, арыглаан чес-холаның 42 хуузун, цинктиң 47 хуузун, коргулчуннуң 34 хуузун, алюминийниң 20 хуузун, никельдиң 60 хуузун, хөмүр даштың 35 хуузун, суук нефть продуктуларының 25 хуузун, аммиактың 34 хуузун, каустиктиг соданың 53 хуузун, кальцийжиткен соданың 30 хуузун, авто-дугуйларның 24 хуузун, гидравлика турбиналарының 54 хуузун, трансформаторларның 64 хуузун, металл чондурар станоктарның 65 хуузун, автомобильдерниң 55 хуузун, тракторларның 69 хуузун, экскаваторларның 48 хуузун, химиктиг удобрениениң 35 хуузун, электровозтарның 40 хуузун, пассажир вагоннарының 89 хуузун, дарганналга-тапталга машиналарының 29 хуузун, цементиниң 32 хуузун, шиферниң 56 хуузун, чымчак шыгларның 27 хуузун, соңга шилиниң 86 хуузун, картоннуң 12 хуузун, саазынның 56 хуузун, дүк пөстерниң 39 хуузун, лён пөстерниң 56 хуузун, хөм идиктиң 36 хуузун, хоюг чигирниң 63 хуузун, эьттиң 63 хуузун, консерваларның 51 хуузун болгаш үнүш үзүнүң 64 хуузун алыр.

6. Чиг-этти, оттулар чүүлдү, элекроэнергияны, металлдарны болгаш өске-даа материалдыг курлавырларны улам-на ажыктыг чарыгдаарын, чиг-этти ажылдап болбаазырадырда ону комплексилиг ажыглаарын, чиг-этти болгаш материалдарны ажыглаарының нормаларын кудуладырын, чиг-эттиң, материалдарның болгаш өннүг металлдарның ховар болгаш аар өртек үнелиг хевирлериниң солукчуларын нептередирин хандырар. Катап хереглетинер чиг-этти, а ол ышкаш камналгалыг материалдарның чаа хевирлерин бүдүрүлгеге ажыглаарын калбартыр. Бүдүрүлгеге материалдарның чидириглерин, ылаңгыя үрей кылдыныышкындан чидириглерни улуу-биле кызырар.

7. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ыңай бедидеринге, продукцияның чаңгыс чижээнге чиг-эттиң, материалдарның, оттулар чүүлдүң болгаш электроэнергияның чарыгдалдарын кудуладырынга, административтиг-эргелел болгаш өске-даа капсырылга чарыгдалдарын дыка кызырарынга үндезилээш үлетпүр продукциязының бот-үнезин беш чыл дургузунда 17 хуудан эвээш эвес чиңгедир.

8. Ажылдап база туттунуп турар бүдүрүлгелерниң минералдыг чиг-эт суурун эргежок чугулага калбартырын болгаш үлетпүрнү, хамыктың мурнунда, чурттуң чөөн талакы районнарынга улам ыңай хөгжүдерде ажыктыг казымалдарның шинчилетинген курлавырларының кур хөренгизин тургузарын хандырып турар хемчээлдерге чер шинчилээр ажылдарны 1956—1960 чылдарда чорудар.

Байлактыг демир рудаларын болгаш никельдиң шинчилетинген курлавырларының беш чылдың эгезинде турган курлавырларга 30—35 хуу, чес-холаның, бокситтерниң, титанның, фосфориттерниң болгаш борлуг чиг-эттиң 40—45 хуу, ниобийниң 50—55 хуу, коргулчуннуң болгаш аккоргулчуннуң 55—60 хуу, молибденниң 65—70 хуу, мөңгүн суунуң 75—80 хуу, нефтиниң 65—70 хуу хемчээлге немей өзерин, а ол ышкаш шахталыг шөлдерниң күчү талазы-биле энергетиктиг хөмүр даштарлыын 35—40 хуу база кокстуг хөмүр даштарлыын—40 хуудан эвээш эвес хемчээлге немей өзерин хандырар.

Чурттуң чөөн талакы районнарынга нефтилиг, газтыг, өннүг болгаш ховар металлдарлыг, титанныг, ферромарганец бүдүрерде хереглээр марганец рудаларлыг чаа-чаа черлерни дилеп тыварын бүгү хемчег-биле калбартыр. Донец, Печора, Кузнецк болгаш Мурнуу-Якут бассейннеринден кокстуг хөмүр даштарның, Казахстандан эвээш хүлдүг болгаш кокстуг хөмүрлерниң база Эвилелдиг европа кезээнден, Уралдан болгаш Ортаакы Азиядан энергетиктиг хөмүр даштарның шахталарлыг чаа-чаа шөлдерин белеткээр талазы-биле чер шинчилээр ажылдарны күштелдирер.

9. **Кара металлургияның** талазы-биле кара металлдарны болгаш ылаңгыя немелде холуксаалыг каңнарны, нарын сорттуг каңны, сывырган каңны, ылаң хемчээтинген каңны, чепсек-херексел болгаш электротехника каңнарын, биметаллдыг чуга демирни болгаш хевирлээн хоолайларны бүдүрерин өстүрериниң бедик темпилерин хандырар; чуга демирден, дилиндек болгаш дадаазынналчак демирден тускайлап кылган янзы-бүрү хевирлерни бүдүрерин организастаар. Беш чыл дургузунда эвээш немелде холуксаалыг каңны бүдүрерин барык-ла 17 катап, динамныг каңны—97 хуу, трансформатор каңын—2,1 катап, чуга прокатты—85 хуу, оон иштинде нарын-чуга прокатты—2,2 катап, карага сывырган чуга демирни—4 катап, нарын сорттуг прокатты—93 хуу, сывырган демирни—2,1 катап, улуг диаметрлиг каңнаан хоолайларны—2,7 катап, сывырган каңны—3 катап, анаа сывырган чинге демирни—2,4 катап, карага сывырган дадаазынналчак демирни—76 хуу, эзрип каан өртег каңын—80 хуу база ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунуң талазы-биле быжыглакчы кылыгларны—4,4 катап көвүдедир.

1955 чылга удур 1960 чылда электри күжү-биле каң эзилдирерин 79 хуу, кокс арыглаашкынын—48 хуу болгаш демир рудазы тыварын—59 хуу бедидер. 1960 чылда бедик тудуштурулгалыг офлюстатынган тудушкак хөюг руда бүдүрерин 73 млн. хире тонна чедирер.

ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунуң талазы-биле 1960 чылда бүгү-ле доменниг ферросплавтарга ажылдадып арыглатынган кислородтуг агаарны машиналар-биле киирип база ниити каң бүдүрүлгезиниң 40 хире хуузунга, оон иштинде бүгү-ле конвертерлиг каң бүдүрүлгезинге кислородту ажыглап тургаш, эзилдирилгени чорударын хандырар. Электри-биле каң бүдүрерин конвертерлерге болгаш электро-суугуларга дуплекс-чорудулга-биле организастаар. Каңны эзилдирерин болгаш кударын вакуум-биле чорударын бүгү хемчег-биле калбартыр. Хоолайларны төвүнден дашкаар аттыктыр болгаш чартык үзүктелиишкининг кударын, база чуга демирлерни электри-биле чайырлаарын дыка калбартыр. Каңны үзүктел чокка кударының талазы-биле таарымчалыг продукцияның шынарын экижидер болгаш үнүүшкүнүн көвүдедиринге дузалап турар бедик бүдүрүкчүлүг арганы калбак хемчээлдерге нептередир. Каң эзилдирер суугуларның иштики талаларын кыппас чүүлдер-биле шагарынче шилчиир чорукту доозар. Алдыгы беш чылда капитал тудуушкунну чорудуп тургаш, бүдүрүлгениң күчү-шыдалдарын шой талазы-биле барык-ла 16,8 млн. тоннага, каң талазы-биле—15,8 млн. тоннага, прокат талазы-биле —16,3 млн. тоннага база демир рудазының талазы-биле — 84 млн. тоннага ажылдадып киирер. Беш чыл дургузунда дадарбас каң болгаш отка шыдамык эзилдириглер бүдүрер талазы-биле күчү-шыдалдарны 3,2 катап, оон иштинде отка шыдамык эзилдириглерниин—6-дан ажыг катап улгаттырар. Ийи улуг метиз заводтарны тудар болгаш ажылдадып киирер; 800 муң тоннадан эвээш эвес күчү-шыдалдыг ээлчек хевирлер бүдүрериниң талазы-биле специализастатынган цехтерни тургузар. Ферросплав заводтарының күчү-шыдалын калбартыр. Чөөн чүкке марганец рудазы тывар талазы-биле күчү-шыдалдарны ажылдадып киирер. Байлактыг чаа черлерден демир болгаш марганец рудаларын шиңгээдип алырын болгаш тыварын хандырар.

10. Өннүг металлургия талазы-биле 1955 чылга деңнээрге 1960 чылда арыглаан чес-холаны бүдүрерин барык-ла 60 хуу, алюминийни—2,1 катап, коргулчунну—42 хуу, цинкти—77 хуу, никельди—64 хуу, молибден продукциязын—2 катап, вольфрам концентраттарын—57 хуу, бараанныг магнийни—2,1 катап улгаттырарын көөр. Титанны болгаш ховар металлдарны—германийни, цирконийни, ниобийни, танталды болгаш өскелерни-даа бүдүрерин дыка калбартыр. Элекрониканы, радиотехниканы болгаш отка шыдамык эзилдириглерни бүдүрерин улам ыңай хөгжүдерин хандырар төлээде, өннүг болгаш ховар металлдарны бүдүрүп үндүрерин улгаттырар.

Бедик бүдүрүкчүлүг технологтуг чаа-чаа чорудулгаларны: рудаларның хөй чадалыг ажылдап арыглаашкынын, рудаларны ажылдап арыглаарының болгаш гидрометаллургтуг ажылдап болбаазырадырының холушкак методтарын, «хайнып турар каътка» арыглаашкынны, электротермиктиг болгаш автоклавтыг чорудулгаларны, өннүг металлургияга кислородту ажыглаарын калбаа-биле нептередир. Беш чыл дургузунда өннүг металлдарның рудаларын ажык арга-биле тыварын 2,2 катап бедидер болгаш руданы массалыг бузуушкуннуг системалар-биле чер адаандан тыварын дыка улгаттырар. Рудаларда болгаш газтарда бар күгүрнү күгүр кислотазы бүдүреринге ажыглап тургаш, металлдар үндүрүп алырын бедидер болгаш чиг-этти комплексилиг ажылдап болбаазырадырын организастаар. Өннүг металлдарны алырының, эң-не камналгалыг чорудулгаларын дилеп тыварының, а ол ышкаш ховар металлдарны бүдүрериниң технологиязын улам ыңай сайзырангайжыдарының болгаш шиңгээдип алырының база оларның бүдүш шынарын болгаш ажыглатынар талаларын бүгү тала-биле өөренип көөрүнүң талазы-биле эртемшинчилел болгаш дуржулга ажылдарын күштелдирер.

Алдыгы беш чылда алюминийни баштайгы эгелеп бүдүрериниң талазы-биле күчү-шыдалдарны барык-ла 2,7 катап, арыглатынган чес-холаны—50 хуу, коргулчунну—54 хуу, цинкти—1,8 катап, никельди—1,7 катап, өннүг металлургияның бүдүрүлгелериниң күгүр кислотазын—5,2 катап улгаттырар.

11. **Хөмүр даш үлетпүрүнүң** талазы-биле улус ажыл-агыйының оттулар чүүлге өзүп турар негелделеринден хөмүр даш тывыжының хожудап турар чоруун ажып эртер болгаш оттулар чүүлге күрүнениң эргежок чугула курлавырлар мөөңнээшкинин хандырар.

Донец болгаш Кузнецк бассейннеринге, Львов-Волынскниң болгаш Экибастузтуң байлактыг черлеринге хөмүр даш тывыжын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер, а ол ышкаш Кустанай областа хөмүр даштыг чаа черлерни болгаш Кемерова областа Птатскиниң хөмүр даштыг черин шиңгээдип алыр чорукту эгелээр. 1960 чылда кокстаашкынга хөмүр даш тыварының хемчээлин чылда 118 млн. тонна хире чедирер.

Хөмүр даштыг черлерни ажыдарының чаа, улам-на ажыктыг аргаларын болгаш ажылдап кылырының системаларын дилеп тывар, төлевилээр болгаш нептередир талазы-биле, чаа даг техниказын тургузар болгаш нептередир база бар турар даг машиналарының болгаш механизмериниң ажыглалын экижидер талазы-биле ажылдарны күштелдирер.

Ажык арга-биле хөмүр даш тыварын 1960 чылда барык-ла 122 млн. тонна чедирбишаан, ол арга-биле хөмүр даш тыварының улам ыңай хөгжүүрүн, а ол ышкаш хөмүр даштыг гидравликтиг арга-биле чер адаандан тыварын нептередирин хандырар.

(Уланчызы 2-ги арында).

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Уланчызы).

Беш чыл дургузунда ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүр министерствозунуң талазы-биле хөмүр даш шахталарының болгаш разрезтериниң чылда барык-ла 240 млн. тонна хөмүр даш бээр күчүзүн ажылдадып киирер. Шахта уннарын болгаш даг казарының талазы-биле өске-даа капитал ажылдарны эртериниң дүргенин барык-ла 2 катап улгаттырар. Ажылдап турар болгаш эдилелче чаа кирер хөмүр даш шахталарының төлевилел күчүлерин шиңгээдип алырын дүргедедир. Хөмүр даштың шынарын бедидер болгаш ону боттандырарда арыглап болбаазырадыр фабрикаларга хөмүр дашты ажылдап кылырын барык-ла 85 хуу база хөмүр даш брикеттерин бүдүрерин—2 катап улгаттырар.

Арыглап болбаазырадып турда, хөмүр даштың артынчы болуп үнер чидириглерин дыка кызырар, хөмүр дашты арыглап болбаазырадырының технологиязын экижидер, арыглап болбаазырадырының ажыктыг чаа аргаларын шиңгээдип алыр болгаш нептередир.

Беш чыл дургузунда кывар сланецтериниң тывыжының 67 хуудан эвээш эвес, торф тывыжының—44 хуу, оон иштинде торфту-фрезер машина-биле тыварының — 73 хуу өзерин хандырар.

12. **Нефть үлетпүрүнүң** талазы-биле нефть тывыжын болгаш ажылдап болбаазырадырын өстүрериниң бедик темпилерин хандырар, арыг суук нефть продуктуларын бүдүрерин барык-ла 2 катап база чаар үстерин бүдүрерин—1,8 катап улгаттырар.

Нефть байлактыг черлерге чер каъдынче кылымал саълдар көргүзериниң методтарын ажыглап тургаш, нефть тыварының бот деңзизин 82 хуу чедирер. Кошкак эрттириичел каъттарны гидравликтиг чарарының аргазын сайзырангайжыдар болгаш калбаа-биле ажыглаар.

Эдилел өрүмнээшкинге нефть болгаш газ скважиналарын өрүмнээриниң ортумак дүргенин 85 хуудан эвээш эвеске, шинчилел өрүмнээшкинге — 95 хуу чедир улгаттырар. Өрүмнээр ажылдарның өртек-үнезин 30 хуу чингедир.

Шинчилээшкинниң ажыктыг чаа аргаларын комплексилиг ажыглаарын хандырар болгаш оон техниктиг чепсек-херекселдерин сайзырангайжыдар.

Нефтини ажылдап болбаазырадырының улам ыңайгы хаңылаашкынын көөр. Автотракторларның кывар болгаш чаар чүүлдериниң шынарын экижидер: бензиннерниң ой-тап кыппас шынарларынга удур чоруун бедидер, дизельдиг одалгада күгүрнүн болгаш парафиниң холумаан эвээжедир, автолдарның болгаш дизель үстериниң чыпшыныычал болгаш ажыглал шынарларын экижидер. Туттунуп турар болгаш чаартынып турар нефть болбаазырадыр заводтарга, чаа уламна сайзырангай технологтуг чорудулгаларны болгаш нефть продуктулар бүдүрериниң аргаларын нептередир.

Нефть болбаазырадып кылыр чаа заводтарның, кол дамчыдыкчы хоолайларның тудуушкунунуң темпилерин күштелдирер болгаш өртек-үнезин дыка чингедир. Беш чыл дургузунда чаа заводтарны тударының күсели-биле нефтиниң баштайгы ажылдап кылыышкынының күчү-шыдалының 45 млн. тоннадан эвээш эвес немей өзерин, чиг-этти ажылдап болбаазырадырының талазы-биле—26 млн. тоннадан эвээш эвес немей өзерин боттандырар.

13. **Газ үлетпүрүн** бүгү хемчег-биле хөгжүдер, газты улус ажыл-агыйынга химиктиг чиг-эт болгаш оттулар чүүл кылдыр, а ол ышкаш амыдырал хереглелдеринге ажыглаарын улгаттырар. Беш чыл дургузунда газты тыварын болгаш бүдүрерин барык-ла 3,9 катап улгаттырар. Газтыг чаа черлерни илередир талазы-биле геолог-дилелге болгаш шинчилел ажылдарын күштелдирер база беш чылдың дургузунда газтың бүдүрүлге курлавырларының 85—90 хуу немей өзерин хандырар.

Ставропольдуң, Шебелинскиниң, Степновскиниң газтыг чаа черлерин үлетпүрге ажылдап кылырын хандырар болгаш Сибирьде Березованың газтыг черин ажыглаарынга белеткээр.

Газтың барык-ла 9 муң километр дурттуг кол дамчыдылгазын, оон иштинде: Ставрополь—Москва, Дашава—Минск — Ленинград аразының болгаш оон Вильнюсче база Ригаже адырланың чоруур. Ставрополь—Невинномысск — Минеральные Воды — Грозный, Шебелинка—Харьков—Курск—Орел—Брянск, Казань—Горький аразының эң улуг дамчыдыкчыларын тудар болгаш ажылдадып киирер. Березово — Свердловск болгаш Грозный — Тбилиси аразының газ дамчыдылгаларының тудуунче эгелеп кирер.

14. **Электрижидилге** талазы-биле тудуушкунунуң темпилерин күштелдирер болгаш шынарын экижидер; одалгалыг электростанцияның, гидроэлектростанцияларның, электри болгаш чылыг четкилериниң техниктиг деңнелиниң улам ыңайгы бедиишкинин хандырар. Үлетпүрге электроэнергияны улам ыңай нептеридири-биле чергелештир транспортту болгаш көдээ ажыл-агыйны эң калбаа-биле электрижидерин боттандырар, а ол ышкаш хоорайларны электроэнергия-биле хандырарын экижидер.

Беш чылдың дургузунда турбиналыг электростанцияларның ниити күчүзүн барык 2,2 катап, гидроэлектростанцияларның — 2,7 катап болгаш Электростанциялар министерствозунун 35—220 киловольт күчүлүг электри четкилериниң узун дуртун — 2,2 катап улгаттырар.

Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың гидроэлектростанцияларының тудуушкунун оларның долу күчүзүнге доозар: Волгага Саратовтуң 1 миллион киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының тудуушкунун калбартыр; Камага Воткинскиниң 540 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының тудуушкунун доозар, Алдыы-Каманың 900 муң хире киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының болгаш Волгага Чебоксарының 800 муң хире киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының тудуушкунунче кирер.

450 муң киловатт күчүлүг Кременчуг ГЭС-ти болгаш 250 муң киловатт күчүлүг Днепродзержинск ГЭС-ти тудуп доозар болгаш ажылдадып киирер.

ССРЭ-ниң чөөн талакы районнарынга эң улуг гидроэлектростанцияларның тудуушкунун калбартыр. Ангарада Иркутскиниң 660 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязын, төлевилетинген долу күчүзү 3 миллион 200 муң киловатт болур Братскиниң гидроэлектростанциязының баштайгы эзлчээн база Новосибирскиниң Обьта 400 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязын ажылдадып киирер. Енисейге Красноярскиниң 3 миллион 200 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының болгаш Каменскиниң Обьта 500 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязының тудуушкунунче кирер.

Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың гидроэлектростанцияларын Топ, Мурнуу болгаш Урал энергосистемалары-биле каттыштырын тургаш, ССРЭ-ниң европа кезинниң чаңгыс аай энергетика системазын тургузар, ол сорулга-биле электри дамчыдылгазының 400 киловольт күштүг шугумун тудар. Топ Сибирьниң (Новосибирскиден Иркутск чедир) чаңгыс аай энергетика системазын тургузар талазы-биле ажылды калбартыр. Грузин, Азербайджан болгаш Армян энергосистемаларны каттыштырар.

Районнарның улуг-улуг энергосистемаларда одалгалыг электростанцияларының күчүлерин өстүрерин нургулайында 100, 150 болгаш 200 муң киловатт агрегаттарны тургузун тургаш, улуг күчүлүг электростанцияларны тударының аргазы-биле боттандырар болгаш районнарга ындыг электростанцияларны оттулар чүүл тывыжынга таарыштыр тургузар.

Үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш улуг-улуг хоорайларны улам ыңай чылыгжыдарын хандырар болгаш одалга четкилериниң тудуушкунунда хожудаашкынны узуткаар.

ССРЭ-ниң европа кезинниң чаңгыс аай энергетика системазынга болгаш өске-даа улуг энергосистемаларга электри күчүзүнүн 10 хуудан эвээш эвес ажыглал курлавырларын тургузарын көөр.

Электростанцияларның ажылының камналгалыын улам ыңай бедидер болгаш оларның үнезин чингедир сорулга-биле улуг одалгалыг электростанцияларга бусту аралаштыр чылыдып тургаш 565°С чедир температуралыг турда 130 атмосфераларның бузун базарынга дериг-херекселди калбаа-биле ажыглаар болгаш котёл—турбина деп блоктуг схеманы нептередирин хандырар. 600°С температуралыг турда 220 атмосфераларның бузун базарынга 200 муң киловатт күчүлүг турбина блоктарын үлетпүр ажыглалынга шиңгээдип алыр. 650°С тепературалыг турда 300 чедир атмосфераларның бузун базарынга 300 муң киловатт күчүлүг турбина блогун, а ол ышкаш дуржулганың болгаш үлетпүрнүн газотурбиналарлыг элээн хөй электростанцияларын ажылдадып киирер. Бедик параметрлерниң бузун ажыглаарының аргазы-биле эвээш камналгалыг элээн хөй одалгалыг электростанцияларның техниктиг реконструкциязын чорудар.

Электроэнергия дамчыдылгазын улуг күштүг доктаамал ток-биле боттандырар, ону кылыр төлээде, доктаамал токтун электри дамчыдылгазының Сталинград ГЭС — Донбасс аразының шугумун ажыглалга киирер.

15. **Химия үлетпүрүн** хөгжүдериниң база ылаңгыя улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга техниктиг депшилгени хандырарынга эргежок чугула химиктиг продуктуларны бүдүрериниң дүргедеткен темпилерин көөр.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидерин хандырар химиктиг продуктулар бүдүрерин дыка көвүдедир; концентраттаан минералдыг удобрениелерниң чаа хевирлерин база көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчыларынга болгаш аарыгларынга удур демиселге эң-не ажыктыг, чаа хоран-химикаттарны бүдүрерин организастаар. Концентраттаан фосфорлуг удобрениелерин бүдүрерин чылда барык 1 миллион тоннага чедирер.

Көдээ ажыл-агый культураларының тарылгаларынга ажаалга талазы-биле күш-ажыл чарыгдалын дыка кызырарын хандырар төлээде, бок үнүштерге удур демиселге химикаттарны улуг үлетпүр хемчээлдеринге бүдүрерин организастаар.

Минералдыг удобрениелерге — апатит концентрадынга фосфориттерге хереглээр чиг-этти, а ол ышкаш бойдустуң күгүрлүг черлерин ажыглаарының, күгүр, чес-хола рудаларын болгаш күгүрлүг газтарны болбаазырадырының суурунга күгүрлүг кислотаны болгаш күгүрнү бүдүрерин дыка көвүдедир. Аммиак бүдүрерин барык 87 хуу болгаш күгүрлүг кислота бүдүрерин 91 хуу көвүдедир.

Техниктиг сорулгаларже кирип турар аъш-чем продуктуларын синтетиктиг чиг эт-биле алдыгы беш чылдың дургузунда бүрүн солуур дээш, синтетиктиг каучукту, спиртти, чуулда херекселдерин болгаш өске-даа химиктиг продуктуларны бүдүреринге нефть, бойдус газтарын болгаш нефть продуктуларын ажыглаар чорукту улуу-биле бедидери химия болгаш нефть үлетпүрүнүң эң чугула сорулгаларының бирээзи деп санаар. Синтетиктиг каучукту бүдүрерин барык-ла 2,2 катап көвүдедир. Кывынгыр газты болгаш кывынгыр хөмүр даштың продуктуларын эки ажыглап тургаш химикаттар ажылдап үндүрерин көвүдедир.

Синтетиктиг чуктарның, бедик шынарлыг дозуларның болгаш будуктарның, пластиктиг массаларның, электри аңгылаар материалдарның, машина тудуунга, радиотехникага болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга хереглээр синтетиктиг материалдарның ассортиментизин калбартыр болгаш оларны бүдүрерин көвүдедир. Кылымал волокнога хереглээр синтетиктиг материалдар ажылдап кылырын 5,9 катап көвүдедир. Автомобиль дугуйларын бүдүрерин барык 2 катап көвүдедир.

Ажыктыг чаа технологтуг чорудулгаларны болгаш бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни химия үлетпүрүнге калбаа-биле нептередир.

Химия үлетпүрүнүң министерствозунун бүдүрүлгелеринге аммиакты болгаш каустиктиг соданы бүдүрер талазы-биле күчүлерин беш чылдың дургузунда барык 1,7 катап, синтетиктиг каучукту — 2,3 катап көвүдедир.

16. **Машина тудуунуң** талазы-биле дериг-херекселдериниң болгаш машиналарның, станоктарның, тапталгаларның, аппараттарның болгаш приборларның чаа бедик бүдүрүкчүлүг хевирлерин бүдүрерин улам ыңай шиңгээдип алырын болгаш калбаа-биле хөгжүдерин эң чугула сорулга кылдыр санаар. Машина тудуунуң продукциязын бүдүрерин болгаш металл ажылдап кылырын беш чылдың дургузунда барык 80 хуу көвүдедир.

Машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң техниктиг деңнелин дыка бедидер. Металл болбаазырадыр дериг-херекселдиң паркын улуу-биле чаартыр болгаш эде кылыр. Машина тудуунуң бүдүрүлгелеринге белеткелдер бүдүрериниң чаа депшилгелиг аргаларын ажыглаарын калбартыр. Бедик бүдүрүкчүлүг машиналарның чаа конструкцияларын кыска хуусааларда тургузар талазы-биле эртем-шинчилел, конструктор болгаш дуржулга ажылдарын калбаа-биле нептередир.

Машина тудуушкунунуң эң чугула бүдүрүлгелеринге амгы үениң негелделери-биле дүгжүп турар лабораториялар-лыг дуржулга цехтерин тургузарын көөр.

Машиналарның конструкцияларын экижидериниң, оларның габариттерин болгаш деңзизин эвээжедириниң, немелде холумактыг болгаш шоолуг немелде холумак чок каңнарны, чиик эзилдириглерни, пластмасстарны, прокаттың камналгалыг хевирлерин ажыглаарын калбартырының база ылаптыг шын кудуушкуннарны болгаш дарганналга белеткелдерин алырының амгы үедеги аргаларын нептередип тургаш металлдың бот-чарыгдалын ортумаа-биле 22 хуудан эвээш эвес чингедир.

Станок тудуунга специализастаан, тускай болгаш хөй түруштуг агрегат станоктарын бүдүрерин 2,4 катап, автоматтыг цехтерге болгаш заводтарга хереглээр автоматтыг болгаш чартык автоматтыг шугумнарны база дериг-херекселдерни — барык 5 катап көвүдедир. Станоктарны никтизи-биле бүдүрүп үндүреринге эң-не депшилгелиг бөлүктериниң металл чөндурар станоктарының бот деңзизин беш чылдың төнчүзүнге чедир 50 хуудан эвээш эвес бедидер; ыяш болбаазырадыр үлетпүрге хереглээр дериг-херекселдерни, оон иштинде автоматтыг шугумнарны, автоматтыг болгаш чартык автоматтыг станоктарны бүдүрерин көвүдедир.

Металл чөндурар станоктарны бүдүрерин өстүреринге дөмейлээрге, аар дарганналга-тапталга машиналарының болгаш шуткулга дериг-херекселдерин бүдүрерин эң дүрген өстүрерин хандырар. Дарганналга-тапталга дериг-херекселдерин, ылаңгыя күчүлүг гидравликтиг, механиктиг дарганналга-хептелге болгаш хээлей базар тапталгаларны, горизонталдыг-дарганнаашкын машиналарын болгаш олуртур автоматтарны, оон иштинде металлды электри-биле чылыдар шак ындыг машиналарны болгаш автоматтарны бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедир. Дарганналга-тапталганың аар машиналарын үндүрерин 4 катаптан эвээш эвес болгаш шуткулга дериг-херекселдерин — 8 катаптан эвээш эвес көвүдедир.

Металл чөндурар дериг-херекселдерни, дарганналга-тапталга машиналарын болгаш шуткулга дериг-херекселдерин бүдүрер талазы-биле эргежок чугула күчүлерин база бирги эзлчегде автоматтыг шугумнарны, тускай болгаш агрегат станоктарын үндүрер талазы-биле заводтарны ажылдадып киирер.

Аар машина тудуунга бүрүнү-биле механизастатынган болгаш улуу-биле автоматчыткан бедик бүдүрүкчүлүг прокат станнарын база бирги эзлчегде соксаал чок өйүүшкүннүн чуга, сорттуг болгаш трубиналыг станнарын, эзлчек хевирлерни болгаш үе-үениң прокадын бүдүреринге хереглээр станнарны, улуг болгаш бичии диаметрлиг электри-биле эзилдирер трубаларны бүдүреринге хереглээр агрегаттарны, прокат бүдүрүлгезинде хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаарынга хереглээр дериг-херекселдерни бүдүрерин шиңгээдип алыр болгаш үндүрерин хандырар. Прокат дериг-херекселдерин үндүрерин беш чылдың дургузунда 82 хуу көвүдедир.

Шахталарның 25 тонна чедир чүк көдүртүр улуг машиналарын, янзы-бүрү геологтуг байдалдарда ажылга ажыглаар хөмүр даш комбайннарын, ишкири 25 кубометр хымыштыг, узуну 100 метр согуннуг экскаваторларны-драглайннарны бүдүрерин шиңгээдип алыр. Нефтини ханызынга ажылдап кылыр нефть аппаратуразының чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрерин бедидер. Өрүмнээшкинниң бар болуп турар дериг-херекселдерин болгаш бедик бүдүрүкчүлүг газомотокомпрессорларны чаартыр болгаш эң-не бедик болбаазырангайларны тургузар.

Торф үлетпүрүн механизастаарынга дериг-херекселдер үндүрерин беш чылдың дургузунда 2 катаптан эвээш эвес көвүдедир.

Энергетиктиг машина тудуунга болгаш электротехника үлетпүрүнге котёл болгаш турбина агрегаттарының база электри дериг-херекселдериниң шынарын болгаш техника-экономиктиг көргүзүглерин бедидер. Бус турбиналарының, котёлдарның болгаш электростанцияларның өске-даа дериг-херекселдериниң ажылының комплексилиг автоматчыдылгалыг бустун эң-не бедик параметрлеринге чаа энергетика дериг-херекселин бүдүрерин шиңгээдип алырын хандырар. 200 болгаш 300 муң квт. күчүлүг бус турбиналарының база ол турбиналарга котёлдарның, обмотканың тускай соодулгалыг 300 муң квт. чедир күчүлүг бус турбиналарынга улуг генераторларның болгаш гидроэлектростанцияларга күчүлүг генераторларның конструкциязын ажылдап кылыр болгаш оларны бүдүрерин шиңгээдип алыр. Турум болгаш транспорттун газ турбиналыг тургузулгаларын, а ол ышкаш шимчеп чоруур газ турбиналарлыг электростанцияларны хөйү-биле үндүрерин организастаар.

400 ажыг киловольт күштүг үзүктелиишкинниг токтун электри дериг-херекселдерин тургузар талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарынга шенелде суурун организастаар; доктаамал токтун электри дамчыдылгазының бедик вольтулуг шугумнарынга хереглээр электри дериг-херекселдерин болгаш электри аппаратуразын шиңгээдип алыр болгаш бүдүрүп үндүрерин хандырар.

Металлдың электромагнит холуксаалыг ишкири 180 тонна чедир электри эзилдирилгезиниң улуг суугуларын болгаш ферросплавтарны эзилдиреринге хереглээр хагдынчак колошниктиг электри суугуларын бүдүрерин шиңгээдип алыр.

Электри дериг-херекселдеринге хереглээр чартык эртириичел күштүг хөндүрүкчүлерин болгаш чаа синтетиктиг электри аңгылаашкынныг материалдарны бүдүрерин шиңгээдип алыр. Кремнеорганиктиг болгаш шил аңгылаашкыны ажыглаарын дыка калбартыр.

Бедик вольтулуг аппаратураның амгы үедеги чаа хевирлерин, бедик, вольтулуг күчүлүг углакчы аппараттарны болгаш транспортту электрижидеринге, кара болгаш өннүг металлургияга база улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга хереглээр углакчы аппараттарны бүдүрүп үндүрер талазы-биле бүдүрүлге суурун калбартырын дүргедедир.

Радио техниканың болгаш прибор тудуунуң үлетпүрүн, ылаңгыя технологтуг чорудулгаларны контрольдаарынга болгаш башкарып таарыштырарынга хереглээр приборларны бүдүрерин бүгү хемчег-биле хөгжүдер. Беш чылдың дургузунда автоматчыдылга приборларын болгаш чепсек-херекселдерин белеткээрин барык-ла 3,5 катап, оон иштинде техниктиг чорудулгаларны контрольдаарынга болгаш автоматтыг таарыштырып башкарарынга хереглээр приборларны—4 катап, саналга болгаш саналга-аналитиктиг машиналарны—4,5 катап, электри хемчээр приборларны—3,6 катап, оптика-механика приборларын — 3 катап көвүдедир. Радио хемчээр приборларның номенклатуразын калбартыр болгаш оларны үндүрерин 3 катаптан эвээш эвес көвүдедир. Электроакуум приборларын үндүрерин 2,6 катап көвүдедир.

Приборлар тудуунун, радиотехниканың болгаш электрониканың эртем-шинчилел болгаш лаборатория суурун хөгжүдер база оон техниктиг чепсегленишкинин улуу-биле экижидер. Нарын математика сорулгаларын шиитпирлээринге хереглээр автоматтыг дүрген хөделир санаашкын машиналарын болгаш бүдүрүлге чорудулгаларын башкарарын автоматчыдарынга хереглээр саналга-математика машиналарын конструкциялаар болгаш бүдүрер талазы-биле ажылды күштелдирер. Белеткетинип турар приборларның ылаптыг шынныын бедидер болгаш шынарын экижидер. Физиканың, электрониканың болгаш радиотехниканың соолгу чедиишкиннерин ажыглаарынга үндезилетинген автоматиканың чаа чепсек-херекселдерин ажылдап кылырын хандырар. Чартыктай эрттирер приборлар талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын калбаа-биле нептередир болгаш оларның практиктиг ажыглалын калбартыр.

Беш чылдың төнчүзүнге чедир люминесцентилиг лампаларны бүдүрерин 10—15 катап, криптон долуушкуннуг лампаларны чылда 100 млн. кезек чедир көвүдедир.

Хөй санныг каналдарлыг радиорельдиг болгаш кабельдиг шугумнарга аппаратураны, харылзааның чорудулгаларын автоматчыдарынга аппаратураны, радио харылзааларын болгаш дамчыдылга харылзаазының, а ол ышкаш автоматтыг телефон станцияларының аппаратуразын бүдүрерин калбартыр.

Үлетпүрге ниити ужур-дузалыг приборларны белеткээриниң бүдүрүлге суурун калбартыр сорулга-биле алдыгы беш чылда прибор тудуунун 32 заводтарының тудуушкунун боттандырар болгаш ажылдадып киирер.

Транспорт машина тудуунга электровозтар болгаш тепловозтар бүдүрерин хөгжүдер болгаш магистраль паровозтарын үндүрерин соксадыр: газотурбовозтарны тургузар. Күчүлүг чаа тепловозтарга, судноларга хереглээр болгаш турум дизельдерни хөйү-биле бүдүрерин организастаар. Үлетпүрнүц үргүлчү шимчээшкинниг, үзүктелиишкинниг токтун четкизинден хандырылгалыг магистраль электровозтарын хөйү-биле бүдүрерин шиңгээдип алыр. 90—100 тонна чүк көдүрер универсалдыг чүк вагоннарының, чартык вагоннарның болгаш думпкарларның, а ол ышкаш цементовозтарның конструкциязын чогаадып кылыр болгаш оларны үндүрерин шиңгээдип алыр. Чайгаашкын подшипниктеринге чаа локомотивтерни болгаш вагоннарны база агаарны таарыштыр алырының тургузулгаларлыг пассажир вагоннарын улуг хемчээлдерге үндүрерин хандырар.

Автомобиль үлетпүрүнге чүк автомобильдерин үндүрерин сан талазы-биле барык 32 хуу (чүк көдүрерин ниитизи-биле—45 хуу), автобустарны—88 хуу, чиик автомобильдерин—86 хуу, автомобиль болгаш трактор прицептерин—4,3 катап болгаш автомобильдерге артык кезектерни—2,2 катап бедидер. Автомобильдерни, автобустарның болгаш шимчедикчилериниң эргижирээн хевир-майыктарын эң бедик ажыглал көргүзүглерлиг чаа хевир-майыктар-биле солуур. 40—50 тонна чүк көдүрер чүктү боду дүжүрер автомобильдер бүдүрерин организастаар. Эки эртинчел автомобильдерни, специализастаан чүк автомобильдерин янзы-бүрү угланыышкынның болбаазырангай автоприцептерин болгаш чартык прицептерни бүдүрерин көвүдедир.

Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунга хөөн олуртур тракторлар бүдүрүп үндүрерин барык 2,7 катап көвүдедир, тракторларның техника-экономиктиг көргүзүглерин экижидер, эң-не камналгалыг болгаш шоолуг металл кирбес илчирбелиг болгаш дугуйлуг тракторларның база боду чоруур шассилериниң чаа хевирлерин чогаадып кылыр болгаш оларны бүдүрүлгеге нептередир.

Гидромеханизмнер-биле деритинген тракторларны бүдүрерин хандырар, үлетпүрге, тудуушкунга болгаш көдээ ажыл-агыйга хереглээр күчүзү 140 болгаш 250 аът күштүг тракторларны бүдүрерин шиңгээдип алыр.

Үнүш ажылында, мал ажылында болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа адырларында ажылдарның комплексилиг механизациязынга чурттун тус-тус көдээ ажыл-агый зоналарының негелделеринге таарышкан көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрерин хөгжүдер, амгы беш чылда колдуунда аскылыг болгаш чартык аскылыг машиналарны база чепсектерни бүдүрүп үндүреринче шилчиир төлээде, тракторларга хереглээр аскылыг болгаш чартык аскылыг көдээ ажыл-агый машиналарын база чепсектерин калбак номенклатурага ажылдап кылырын болгаш бүдүрүлгеге нептередирин хандырар, ол машиналарны шуут трактористиниң башкарарынга хереглээр механизмнерин прицептиг машиналарның конструкциязынга нептередир.

Тараа культураларын ангылап ажаарын чорударынга, хереглээр машиналарны—анаа бөдүүн жаткаларны (виндроуэрлерни), а ол ышкаш тараа комбайннарынга хереглээр бөлдүрүкчүлерни бүдүрерин дыка калбартыр.

Мал ажылының фермаларында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынга машиналарны болгаш чепсектерни бүдүрерин, хептеп шарыыр шуудукчуларны болгаш сараат салыр шуудукчуларны база мал чемнерин белеткээринге хереглээр өске-даа машиналарны, удобрениелер төгеринге хереглээр машиналарны, боктуг үнүштерге болгаш көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчыларынга удур демиселдиң чепсек-херекселдерин калбаа-биле ажыглаарының машиналарын, а ол ышкаш чүдүрер-дүжүрер механизмнерин бүдүрерин көвүдедир.

Улуг шыктыг районнарга ажылдарга ажыглаары-биле, ылаңгыя бедик дүжүттүг узун саванныг культураларны ажаап алырынга хереглээр тарааны соөртүр, боду чоруур болгаш дорт агыышкынныг комбайннарның, а ол ышкаш пукуруза ажаар, хөвен ажаар, картофель ажаар болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының чаа хевирлерин бүдүрүлгеге нептередир.

Ниити машина тудуунуң адырларынга, химия үлетпүрүнге хереглээр бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдерни үндүрерин дыка калбартыр. Кара металлургияга шакта 10—30 муң кубометр күчүлүг кислород тургузулгаларын белеткээрин шиңгээдип алыр.

Электровакуум, кабель элекротехника болгаш саазын үлетпүрүнге хереглээр чаа бедик бүдүрүкчүлүг технологтуг дериг-херекселдерни бүдүрерин шиңгээдип алыр: пос-таавы болгаш чиик үлетпүрге чаа аргыг автоматтарын, пестерни үзүктел чок хевирлеп кылыр агрегаттарны, кылымал волокнону болгаш алгы-кешти бүдүрер талазы-биле комплексилиг агрегаттарны база эң бедик дүргедээшкиннерге ажылдаар өске-даа дериг-херекселдерни бүдүрерин организастаар. Аъш-чем үлетпүрүнге хереглээр автоматтыг дериг-херекселдериниң, соодулга дериг-херекселдериниң болгаш судноларга база балык болбаазырадыр бүдүрүлгелерге балыкты ажылдап кылырын механизастаарынга хереглээр дериг-херекселдериниң чаа хевирлерин үндүрерин көвүдедир.

Тудуг болгаш орук-машина тудуун улуу-биле хөгжүдер. Экскаваторларны үндүрерин барык 3 катап, автогрейдерлерни—4 катап, демир-бетон кылыглар белеткээринге хереглээр комплексилиг дериг-херекселдерни—5 катап, улуг ханалар болгаш бетон блоктар бүдүреринге хереглээр дериг-херекселдерни—10 катап көвүдедир. Цемент үлетпүрүнге болгаш автоматчыткан бетон заводтарынга хереглээр бедик бүдүрүкчүлүг комплексилиг дериг-херекселдерни, а ол ышкаш механизастаан тудуг херекселин бүдүрерин калбартыр.

Судно тудуунга беш чылдың дургузунда кургаг чүк чүктээр далай судноларын болгаш танкерлерин үндүрерин 30 ажыг хуу, балык тывыжының болгаш хүлээн алыышкын транспорт судноларын барык 3,9 катап бедидер. Далайның боду чоруур чүк судноларының дүргедээшкинин болгаш чүк көдүрүлгезин дыка улгаттырар. 5—10 муң тонна чүк көдүрер кургаг чүк чүктээр амгы үениң далай теплоходтарын, 20—25 муң тонна чүк көдүрер танкерлерин, 1.200—2.200 аът күжү күчүлүг хем болгаш хол буксирлерин, бирээзи-ле 600—1.200 аът күжү күчүлүг пассажир теплоходтарын, кит өлүрер дүрген чоруур судноларны, а ол ышкаш кит өлүрер улуг далай базаларын, трюмнериниң рефрижерациялыг траулерлерин, сельдь базаларын, далайның пассажир судноларын болгаш лесовозтарны бүдүрерин хандырар. Балыкты донурар тургузулгалар болгаш трюмнериниң рефрижерациялыг далай судноларын хөйү-биле үндүрерин организастаар болгаш демир-бетон судноларны бүдүрерин калбартыр.

17. **Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң** талазы-биле чыып эптээшкинниң бедик чадазын, тудуушкуннуң шынарын бедидерин болгаш үнезин чингедирин хандырып турар материалдарны болгаш кылыгларны бүдүрерин калбаа-биле

(Уланчызы 3-ку арында).

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдерининг алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Уланчызы).

хөгжүдерин кол соруға кыдыр санаар, ону кыпыр төлээр. цемент, чыып эптээр демир-бетон кыпыглар болгаш хана блоктары, өрээлээшкин кыпыглары, санитария-техника дериг-херекселдери болгаш хевирлээшкин материалдары бүдүрерин бедии-биле өстүрерин көөр. 1955 чылдынга деңнээрге 1960 чылда чыып эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кыпыглар бүдүрерин барык 5,8 катап, чугайны—2,1 катап, чымчак шывыгны—1,9 катап, хана материалдарын —2,4 катап болгаш руда эвес түлүг материалдарын—1,8 катап көвүдедир.

Бедик маркаларның дүрген кадыычал цементизин бүдүрерин калбартыр. Заводтарны специализастаарының болгаш бүдүрүлге чорудулгаларын болбаазырангайжыларының аргазы-биле демир-бетон кыпыглар заводтарының бүдүрүкчүлүүн улгаттырарын хандырар. Чуга хана, иштин хозаан, күштүг быжыглап кылган демир-бетон конструкцияларны болгаш кезектерни, а ол ышкаш демир-бетон хоолайларны чепсеглээр. Сайгарарынга белен продукцияны суноларга белеткээр болгаш порттарга чедирер арганы берип турар соодулга тургузулгалары-биле болгаш балыкты ажыдап кыпырының деригни-херекселдерни чепсеглетинген балык тудар траулерлер-биле балык үлетпүрүн хандырар.

Чурттун суг хөлбектеринге балык курлавырларын хевээр артырар болгаш көвүдедир төлээде, балык курлавырларын ажыдып турар технологияның каналгалыг чорудулгаларын ажыдап кыпыр талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын калбартыр. Пос-талавы болгаш чиик үлетпүрүн бүдүрүлгелеринге чиг-эт чидирини дыка эвээжедир.

Капитал тулуушкунуун күсели-биле 1956—1960 чылдарда барык 3.166 мун аргыг заргиштерин, 95 мун аргыг станоктарын, а ол ышкаш 255 мун тонна кыымал волокнону болгаш 85 млн. эжеш идиктерни бүдүрер талазы-биле күүлерин ажыглалга киирер.

21. **Аъш-чем үлетпүрүнүң** талазы-биле колээ ажыл-агый чиг-ээлиниң өзүп турар курлавырларынга дүүштүр аъш-чем барааннарын бүдүрерин улам ынай көвүдедирин, продукциянын шынарын экижидерин болгаш ассортиментинин калбартырын, аъш-чем барааннарының шынарын баксыратпазын хандырып турар савалаашкынның болгаш савалап шарышкынының эки хевирлерин нептередирин көөр.

Мал саржаан ажылдап кыпырын 56 хуу болгаш сүт продуктуларын 2,7 катап көвүдедир.

Чигириниң болгаш үнүш үзүүн немелге курлавырларын алыр соруға-биле 1956—1960 чылдарның дүргүзүнде свекла артынчызын чигир чокталдырарының аңгылаашкын аргаларын болгаш үстүг трезиниерден үе үндүрүп алырының аргазын калбаа-биле нептередирин хандырар.

Ажык далайга **балык тыывымын** калбаа-биле ан идепкейлиг хөгжүдерин хандырар төлээде, балык үлетпүрүн балык тударының амгы үеде үлүг судноларының-биле чепсеглээринин ажыгын үргүлүүлээр. Балыкты дилеп тывар болгаш тудар үлүг судноларны радионавигациялыг болгаш гидроакустиктиг херекселдер-биле, а ол ышкаш балыкты тударын болгаш ажылдап кыпырын механизастаарынга хереглээр ан чаа дериг-херекселдер-биле чепсеглээр. Сайгарарынга белен продукцияны судноларга белеткээр болгаш порттарга чедирер арганы берип турар соодулга тургузулгалары-биле болгаш балыкты ажыдап кыпырының дериг-херекселдерни-биле

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Уланчызы).

IV. Көдээ ажыл-агый талазы-биле

1. Чер болгаш мал ажылының күштүг көдүрлүүшкүнүн хандырар. 1960 чылда тарааның ниити чыылдаларын 180 млн. тонна (11 млрд. пуд) чедирер. Беш чыл дургузунда техниктиг культураларның, картофельдиң, ногааларның ниити продукциязын болгаш мал ажылының продуктуларын дараазында хемчээлдерге көвүдедир:

	1955 чылга деңнээрге 1960 чылда хуу-биле
Чиг-хөвең	156
Лен-волокно	135
Чигир свёклазы	154
Картофель	185
Ногаалар	218
Эьт	200
Сүт	195
Куш чуургазы	254
Дүк	182

2. Агрономия эртеминиң болгаш мурнакчы дүржулганың чедиишкиннерин калбаа-биле ажыглаарынга үндезилээш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин чорударының культуразын үргүлчү бедидер, чер-черниң байдалдарынга эң-не продуктулуг үнүштерниң культураларын болгаш сорттарын, а ол ышкаш малдың чүзүннерин болгаш уксааларын нептередир; колхозтарга болгаш совхозтарга көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларын шын таарыштырарын боттандырар.

Көдээ ажыл-агыйның тус-тус адырларын ажыл-агыйга ажыктыг кылдыр таарыштыр тургузарын база район бүрүзүнүн бойдус болгаш экономиктиг байдалдарын барымдаалап тургаш чурттуң районнарының аайы-биле, а районга—күш-ажылдың болгаш акша хөрөнгилерниң эң эвээш чарыгдалдары-биле ажыглал черлериниң 100 газынга хамаарыштыр продукция үндүрерин дыка көвүдедир дээш колхоз, совхоз бүрүзүнүн бойдус болгаш экономиктиг байдалдарын барымдаалап, чер ажылын база мал ажылын специализастаарын хандырар.

3. Көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң агротехниказын бүгү хемчег-биле экижидер, хөвеңниң, тарымал тооруктуң, кукурузаның болгаш одуруг аразын ажылдап кылыры негетинер өске-даа культураларның тарылгазының дөрбелчиң болгаш дөрбелчин-уяланчак аргаларын калбаа-биле ажыглаар; хөөп олуртур культураларны өстүрер болгаш ажаап алыр талазы-биле ажылдарны комплексилиг механизастаарын нептередир. Үрезин ажылының хожудаашкынын узуткаар, көдээ ажыл-агый культураларының артык дүжүттүг, бедик продуктулуг сорттарын, хөвеңниң бедик дүжүттүг сорттарын, хөй чигирлиг чигир свёклазының сорттарын, тарымал тооруктуң бедик үстүг болгаш эрте быжар сорттарын бүдүрүлгеге дүргеделдиг шиңгээдип алырын болгаш нептередирин организастаар.

Минералдыг удобрениелерни, а ол ышкаш чер-черниң удобрениелерин: өдекти, торфту, ириндилер холумаан, хүлдү ажыглаарын экижидер. Көдээ ажыл-агыйга торфтуң үлетпүр тывыжын калбартыр. Бактериалдыг удобрениелерни бүдүрерин дыка улгаттырар, суук азоттуг удобрениелерни бүдүрерин хандырар. Көдээ ажыл-агыйның хереглелин хандырар хемчээлдерге чугайны үлетпүр талазы-биле бүдүрерин организастаар.

4. **Тараа ажыл-агыйын** улам ынай көдүрер төлээде, 1956 чылда кур болгаш куруккан черлерге тарылгаларны 30 млн. гадан эвээш эвеске чедирер база улуг капитал салыышкыннар негетинмес болгаш эки, туруштуг дүжүттү ап болур кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырын Сибирьниң, Уралдың, Ыраккы Чөөн чүктүң, Поволжьениң, Казахстанның, кара хөрзүннүг эвес куржагның районнарынга болгаш чурттуң өске-даа районнарынга уламчылаар. Тараа культураларының дүжүттүүн дыка бедидер база эң дүжүттүг болгаш тараазының шынарының талазы-биле үнелиг тараа культураларының райончуткан сорттарының үрезиннерин тарыырынче чоокку чылдарда бүгү-ле черлерге шилчиир. Эң дүжүттүг культура болур кукурузаны нептередир болгаш 1960 чылда колхозтарга, совхозтарга кукурузаның тарылга шөлдерин 28 млн. гадан эвээш эвеске чедирер. Кукурузаның хайнактаан үрезиннерин бирги эәлчегде совхозтарга, база ол ышкаш селекция станцияларынга болгаш колхозтарга калбак хемчээлдерге бүдүрерин организастаар.

Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш кадагалалдың үезинде тарааның чидириглерин шиитпирлиг кызырар; тараа аймааның культураларының дүжүт ажаап алыышкының чурттуң Европа кезээнге 10 ажыл хүннеринден хөй эвес хуусаада, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга 7—8 ажыл хүннеринде чорудар.

Тараа культураларын ажаап алырда тарааны баштай кескеш, оон соонда бастырар арганы дүжүт ажаап алыышкынының үезинде чидириглер-биле демиселдиң херээнге калбаа-биле ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр.

5. Хөвең дүжүдүн улам ынай бедидерин хандырар, ынчаарда хөвең тарып турар хожудаңгай колхозтарга дүжүттү бедидеринче, а ол ышкаш суггарылга четкизи-биле ажыглатынмайн турар черлерни-даа, чаа суггарылга черлериндаа шиңгээдип ап тургаш, суггаттыг черлерге хөвең тарылгаларын калбартырынче онза кичээнгейни салыр.

Лённуң дүжүттүүн дыка бедидер болгаш тарылгаларын калбартыр, лён биле конопля продукциязының бараанныг чоруун улгаттырар болгаш шынарын (дугаарлыын) шиитпирлиг экижидер, чидириглерни узуткаар болгаш лён биле конопля саванын белеткеп кылырының үлетпүр аргазынче эң калбак хемчээлдерге шилчиир.

Чигир свёклазын тарып өстүрериниң кол районнарынга, хамыктың мурнунда Украин ССР-ге, а ол ышкаш РСФСР-ниң, Белорус ССР-ниң, Литва ССР-ниң болгаш Латви ССР-ниң чигир свёклазын өстүреринге таарымчалыг байдалдарлыг свёкла тарылгазы хөгжүп турар районнарынга оон дүжүттүүн бедидер болгаш тарылгаларын калбартыр.

6. Сүт продуктуларынга болгаш ногааларга хоорай чонунуң өзүп турар негелделерин хандырар төлээде, улуг хоорайларны болгаш үлетпүр төптерин долгандыр турар сүт-ногаа зоналарын калбартыр база чаа зоналарны тургузар. Ол зоналарга чаа совхозтарны организастаар, а ол ышкаш эргежок чугула таварылгаларда хоорайлар чанының совхозтарын сүт, картофель болгаш ногаалар бүдүреринче специализастаар. Үлетпүр черлериниң болгаш электростанцияларының чылыг артыышкыннарын чылыткылыг черлерге, парниктерге калбаа-биле ажыглавышаан, оларның тудуушкунун калбартыр. Хоорайлар чаны зоналарның колхозтарынга болгаш совхозтарынга картофельдиң, ногааларның эрте быжар сорттарын бүдүрерин көвүдедир.

7. Чимистерниң, каттарның болгаш виноградтың чыылдазын бешки беш чыл-биле деңнээрге алдыгы беш чылда 1,5—2 катаптан эвээш эвес улгаттырар. Чимис болгаш виноград өстүрер черлерниң четкизин калбартыр, ол черлерге чимистиг ыяштарның болгаш виноградтың олуртур материалының дээре сорттарын дыка улуг хемчээлдерге өстүрүп үндүрерин хандырар. Ажылчын, албан-хаакчыларның коллективтиг сад ажылын болгаш колхозчуларның коъдан чанының участоктарында сад ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдер.

8. Торгу ажылын, ылаңгыя Узбек ССР-ге, Туркмен ССР-ге, Таджик ССР-ге, Украин ССР-ге, Молдав ССР-ге болгаш Азербайджан ССР-ге дыка калбартыр. Торгу аргып кылыр торгу куртунуң дүргээн бүдүрерин 1960 чылда 38 муң тонна чедирер.

9. Колхозтарда **ниитиниң мал ажылының** база совхозтарда мал ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдер. Эьт бүдүрерин хамыктың мурнунда мал ажылының эң дүрген өзер адыры болур хаван ажылын хөгжүдүп тургаш көвүдедир; чуртка эьт бүдүрериниң ниити хемчээлинге хаван эьдиниң бот деңзизин 50 хуу чедирер, эьткир болгаш бекон болур кылдыр хаваннарны чемгерериниң артык ажыктыын аңаа ажыглаар.

Казахстанның, Сибирьниң, Алдыы Поволжьениң, Соңгу Кавказтың ишкээрги хову районнарының колхозтарынга болгаш совхозтарынга база чаягаар үнген чемгерилге суурлуг Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга эьткир мал ажылын хөгжүдер. Мыйыстыг бода малды доруктурарын болгаш одарладып семиртирин ол сөрүлгаларга тускайлап тургускан ажыл-агыйларга организастаар.

Тараа ажыл-агыйы хөгжүлделиг колхозтарга бар турар куш ажылының фермаларын калбартырын, чаа улуг фермаларны тургузарын, а хөй санныг турум сугларлыг районнарга суг кужунуң баш санын көвүдедирин сүмелээр.

РСФСР-ниң болгаш Украин ССР-ниң эргиден хой ажылдыг районнарынга нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хой ажылын улам ынай хөгжүдерин, а ол ышкаш Чөөн Сибирьниң, Казах ССР-ниң, Киргиз ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Грузин ССР-ниң, Армян ССР-ниң районнарынга нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хой ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдерин хандырар. Узбек ССР-ге, Таджик ССР-ге, Туркмен ССР-ге нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдеринге болдунар аргаларны калбаа-биле ажыглаар. Эьткир-дүккүр хой ажылын чурттуң соңгу-барыын болгаш төп районнарынга, каракуль, алгы тон кылыр болгаш эьт-чаглыг хой ажылын оон нептерээн районнарынга көвүдедир. Колхозтарга болгаш совхозтарга бир хойдан ортумак дүк кыргылдазын 27 хуудан эвээш эвеске бедидер.

10. Бүгү чүзүн малдарны болгаш куштарны эргежок чугула чемнер-биле, а ол ышкаш колхозчу өрегелерниң боттарының өнчү малынга колхозтарның чемнер үндүрүп бээрин, колхозтарга болгаш совхозтарга чемнериң магадылал курлавырларын тургузарын бүрүн хандырар кылдыр колхозтарга болгаш совхозтарга **чемнер бүдүрерин** дыка улгаттырар.

Кара хөрзүннүг эвес куржагның районнарынга клеверниң база Ортаакы Азияның районнарынга, Казахстанның мурнуу районнарынга болгаш Закавказьеге люцернаның тарылгаларын калбартырынче, дүжүттүүн бедидеринче онза кичээнгейни салгаш, хөй чылдыг болгаш чаңгыс чылдыг сигеннер эки дүжүттерни берип турар районнарга сиген тарылгазын хөгжүдер.

Латви ССР-ге, Литва ССР-ге болгаш Эстон ССР-ге, а ол ышкаш РСФСР-ниң соңгу-барыын районнарынга хөй чылда үнер сигеннер тарыыр сиген шөлдерин болгаш одарларны тургузар. Чаягаар үнген сиген шөлдерин болгаш одарларны экижидер талазы-биле ажылдарны калбак хемчээлдерге чорудар. Малдың холушкак чемнерин бүдүрерин үш—дөрт катап улгаттыргаш, ындыг чемнер кылыр үлетпүрнү хөгжүдерин хандырар.

11. Беш чыл дургузунда суггаттыг черлериниң шөлүн барык 2,1 млн. га, оон иштинде суггарылга системаларын эде тургузарының болгаш суггарылга четкизинде ажыглатынмайн турар черлерни суг-биле хандырарының күсели-биле — 800 муң га, чаа суггаттыг черлериниң күсели-биле—1,3 млн. га көвүдедир.

Беш чыл дургузунда 3,1 млн. га кургаткан черлерни, оон иштинде кургадылга четкизин эде тургузарының болгаш катап тургузарының күсели-биле 2 млн. ганы, чаа кургаткан черлериниң күсели-биле — 1,1 млн. ганы шиңгээдип алыр.

Суг чок районнарга барык 80 млн. га шөлге одарларны сугландырар талазы-биле ажылдарны боттандырар, ол дугайында сугландырар системаларның болгаш чепсеглээшкиннериниң тудуушкунун, а ол ышкаш малдың болгаш чуртталга оран-саваларының тудуушкунун калбартыр.

Хөвең бүдүрерин улам ынай дыка көвүдедир сорулга-биле чуртка хөвең ажылының эң улуг районун кыска хуусаанның иштинде тургузуп алыры, ону боттандырарда Голодный ховузунда үнүш-дүжүткүр кур черлерни суггарар болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле чогуур ажылдарны чорудары эргежок чугула деп санаар.

12. Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының деңнелин дыка бедидер. 1956—1960 чылдарда 15 аът күжүнге шилчидерге 1.650 муң хире тракторларны, оон иштинде хөөп олуртур трактор (күжүнге санаарга) 680 муң, 560 муң тараа комбайннарын болгаш тараа культураларын баштай кескеш, сөөлүнде бастырып ажаарынга хереглээр 180 муң жаткаларны (виндроуэрлерни), комбайнче тараа дамчыдар 400 муң шуудукчуларны, а ол ышкаш кукуруза ажаап алыр болгаш силос ажаап алыр 250 муң комбайннарны көдээ ажыл-агыйга бээр.

Тараа болгаш хөөп олуртур техниктиг культураларны өстүрер талазы-биле ажылдарны, а ол ышкаш садтарда болгаш огородтарда ажылдарны механизастаарын көдээ ажыл-агыйга хандырар кылдыр эң-не камналгалыг дизельдиг тракторларны болгаш чаа конструкцияларның комбайннарын, резина дугуйлуг тракторларны, башкарарының гидравликтиг системалыг аскылыг болгаш чартык аскылыг көдээ ажыл-агый машиналарын көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге калбаа-биле нептередир.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге электроэнергиязын калбаа-биле ажыглаарын хандырар, ону боттандырарда колхозтарны болгаш совхозтарны күрүнениң электростанцияларының четкизинче каттыштырары-биле чергелештир, колхозтарның, совхозтарның улуг киржилгези-биле районнар аразының болгаш районнарның одалгалыг база гидроэлектростанцияларының тудуушкунун организастаар. Доктаамал үнер дөстерден электроэнергиязын алыр электрижиткен колхозтарның санын беш чыл дургузунда ийи катап көвүдедир болгаш совхозтарны, МТС-терни электрижидерин доозар.

Машина-трактор станцияларының болгаш совхозтарның техниказын ажыглаарын экижидер, тракторга болгаш тараа комбайнынга хүнде ажылдап кылырын беш чыл дургузунда 30—35 хуудан эвээш эвеске бедидер.

Колхозтарга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын хөгжүдеринге болгаш колхозтарны организас-ажыл-агый талазы-биле улам ынай быжыдарынга машина-трактор станцияларының ролюн бедидер. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш белеткээриниң планнарын күүседири дээш, үнүш ажылында болгаш мал ажылында улуг күш үнер ажылдарны механизастаары дээш машина-трактор станцияларының харыысалгазын бедидер. Механизаторларның тускай мергежээн ажылдарын калбаа-биле дапкырладып, колхозтарга бүдүрүлге талазы-биле дузаны калбартып тургаш, МТС-терниң доктаамал ажылчыннарын бүгү чылдың дургузунда долу ажыглаарын хандырар.

МТС-терге камналганың чурумун шыңгыы сагыыр, трактор ажылдарының бот-үнезин барык 16 хуу чиигедирин чедип алыр болгаш МТС-терниң ажылдап бергени дээш натура төлевириниң чурумун ёзугаар ап турар көдээ ажыл-агый продукциязының центнер бүрүзүнге күрүнениң чарыгдалдарын дыка кызырар. Машина-трактор станцияларын бот орулга-чарылгалыг болурунче шилчидерин 1956 чылдан эгелээр.

13. Колхозтарны организас-ажыл-агый талазы-биле улам ынай быжыдарын, мурнакчы көдээ ажыл-агый техниказын нептередиринге, ажылчын күжүн эң долу болгаш ажыктыг ажыглаарынга, колхозтарга күш-ажылдың төлевирин организастаарын болгаш чурумчударын экижидеринге үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин хандырар. Колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге чугуяа идиг болур ай санында колхозчуларга авансы тыпсырын калбаа-биле ажыглаар. Колхозтарны удуртур кадрлар-биле быжыглаар ажылды үргүлчүлээр, массалыг колхозчу кадрларны белеткээриниң шынарын экижидер.

14. Совхозтарга көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин алдыгы беш чылда дыка хөгжүдерин хандырар база совхозтардан болгаш дузалаар ажыл-агыйлардан күрүнеге дужаар тарааны 1960 чылда 915 млн. пуд, эьтти—1,5 млн. тонна, сүттү—6,8 млн. тонна, дүктү—79,2 муң тонна болгаш куш чуургазын — 2 млрд. кезек чедирер.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидериниң база совхозтарга быжыглатынган ажыглал черлерин улам ажыктыг кылдыр ажыглаарының аргазы-биле 100 га көдээ ажыл-агый ажыглал черлеринге хамаарыштыр үнүш ажылының болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедири совхозтарның эң чугула сорулгазы деп санаар.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин өстүреринге, черни болгаш бүдүрүлгениң бүгү чепсек-херекселдерин ажыктыг ажыглаарынга, бот орулга-чарылгалыг болур чорукту быжыглаарынга болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедиринге үндезилээш совхоз бүрүзүнүн ажылын бедик орулгалыг болдурарын хандырар.

15. Ыяш ажыл-агыйының талазы-биле беш чыл дургузунда 190 млн. га шөлге ыяш таарыштырылгазының ажылдарын боттандырар, ажыл-агыйга үнелиг болгаш дүрген өзүүчел ыяш уксааларын 3 млн. га чедир өстүрер; 3,8 млн. га чедир шөлге ыяштың чаягаар чаартынып үнерин деткиир талазы-биле ажылдарны чорудар; ыйгыл болгаш элезинниг черлерге 370 муң гадан эвээш эвес камгалал ыяш тарып олуртурун чорудар, а ол ышкаш колхозтарның болгаш совхозтарның черлеринге 560 муң га хову камгалалының ыяш куржагларын тургузар.

16. Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер болгаш мал ажылының продуктулуун улгаттырар айтырыгларны ажылдап кылыры көдээ ажыл-агый эртеминиң эң чугула сорулгазы деп санаар. Көдээ ажыл-агыйны шын чорударының, хөрзүн-климаттыг зона бүрүзүнге хереглетинер ажыктыг тарылга эәлчештирилгелерин нептередириниң, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шын таарыштыр тургузарының, хөрзүн ажылдап кылырының системазын экижидериниң, көдээ ажыл-агый культураларының селекция болгаш үрезин ажылын экижидериниң, удобрениелерин ажыглаарының эң ажыктыг аргаларын хереглээриниң, мал ажылында үрелел ажылын экижидериниң айтырыгларын ажылдап кылырынче, а ол ышкаш колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның экономиказының айтырыгларын ажылдап кылырынче онза кичээнгейни салыр.

V. Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле

Демир орук, суг, автомобиль болгаш агаар транспортунуң техниктиг деңнелин улам ынай көдүрерин, демир оруктарны калбаа-биле электрижидерин болгаш транспорттуң бүгү хевирлерин амгы үениң эң-не депшилгелиг локомотивтери-биле болгаш шимчээр составтың өске-даа хевирлери-биле чепсеглээрин транспорт талазы-биле алдыгы беш чылдың планының эң-не чугула сорулгалары деп санаар.

Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле 1956—1960 чылдарда дараазында кол онаалгаларны доктаадыр:

1. **Демир орук транспортунуң талазы-биле** демир оруктун чүьк эргилдезин 1. 374 миллиард хире тонна-километр чедир, азы 1955 чылдыынга деңнээрге 42 хуу көвүдедир. Демир оруктарга ырак сөөртүлгелерни бүгү хемчег-биле кызырар болгаш чүьк сөөртүлгезин чиигедирин хандырар.

Орук ажыл-агыйын күштелдирер болгаш чаартыр талазы-биле хемчеглерни боттандырар. Демир оруктарның амгы ажылдап турар четкизинге 65 муң километр хире чаа рельстерни, оон иштинде аар хевирлериниң 58 муң километр рельстерин салыр. Беш чылдың төнчүзүнде үүрмектээн даш кырында туткан оруктарның узунун 61 муң километр чедирер. Рельс адаанга дөжей салыр ыяштарның эдилээр хуусаазын узадыр талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни боттандырар болгаш дөжей салыр демир бетон салыгларны калбаа-биле нептередирин хандырар.

Демир оруктарның эрттирер аргазын бедидер сорулга-биле 1960 чылда бүгү чүьк эргилдезиниң 40—45 хуузун электровозтар болгаш тепловозтар күүсеткен турзун дээш электровозтарны болгаш тепловозтарны калбак нептередир арга-биле демир орук транспортунга тыртар күштерниң техниктиг чаартылгазының талазы-биле ажылдарны боттандырар. Беш чылдың дургузунда демир орук транспортунга 2.000-дан эвээш эвес электровозтарны, оон иштинде тус бүрүзү 5.700 аът күштүг сес өзектиг 400 электровозтарны, а ол ышкаш магистральдың ийи секциялыг 2.250 тепловозтарын бээр.

Күчүлүг чаа локомотивтерни тургузарын хандырар. 1956—1957 чылдарда күчүзү 2.500—3.000 аът күштүг чаңгыс секциялыг чүьк тепловозтарының, база пассажир тепловозтарының болгаш электровозтарының, а ол ышкаш газотурбовозтарның дуржулга хевирлерин төлевилээр болгаш белеткээр.

Күгүр дизель одалгалыг тепловозтарны ажыглаар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш чорудар. Электровозтар болгаш тепловозтар септээриниң суурун тургузар.

Беш чылдың дургузунда демир орук транспортунга 255 мундан эвээш эвес чүьк вагоннарын, а ол ышкаш 18,6 муң пассажир вагоннарын бээр. Демир орук паркының кузовунуң хемчээн улгаттырган шывыглыг вагон-биле, механиктиг соодуушкуннуг, электри одалгалыг изиг-соок өтпес вагоннар-биле, ишкирин бедиткен цистернер-биле, а ол ышкаш агаар өйлээр таарыштырылгалыг цельнометаллдыг пассажир вагоннары-биле долдуруп четчелээр.

1957 чылда чүьк вагоннарының паркын автоматтыг кожарынче шилчилгени доозар. 1959 чылда демир оруктар паркынга бар турар тормоз чок вагоннарны автотормозтар-биле дериирин доозар болгаш вагоннарның ажыглал паркын сайзыраткан автоматтыг тормозтар-биле чепсеглээринче кирер.

Эң чугула угланыышкыннарга, ылаңгыя Уралдың болгаш Сибирьниң, Уралдан Поволжьениң, Төптүң болгаш Чөөн чүктүң районнарынче үнер оруктарның, Донбасстың, Кавказтың болгаш Ортаакы Азияның районнары-биле Төптүң, а ол ышкаш Донбасстың демир оруктар харылзааларынга демир оруктарның эрттирер аргазын дыка сайзырадыр талазы-биле эргежок чугула ажылдарны боттандырар.

Барык 6.500 километр чаа демир оруктарны, азы бешки беш чылдыынга деңнээрге 2,1 катап улуг хемчээлдиг демир оруктарны тудар. Оон аңгыда, кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип ап турар районнарга 935 километр кызаа шугумнуг демир оруктарны тургузар. Кыдат Улус Республика биле Совет Эвилелиниң харылзаазын чаа угланыышкын-биле хандырар Алма-Ата — Госграница районунга демир орукту тудар.

Хөй чүьк сөөртүр чугула угланыышкыннарның болгаш даглыг шугумнарның, а ол ышкаш пассажир шимчээшкини шапкын болуп турар демир орук магистральдарын болгаш улуг үлетпүрлүг төп черлериниң хоорайлар участоктарын чоокку 10—15 чылдарның дургузунда электри сөөртүлгезинче шилчидерин боттандырар. Алдыгы беш чылда 8.100 км. электрижиткен шугумнарны азы бешки беш чылдыындан 3,6 катап хөй шугумнарны ажыглалга киирер.

Барык 6.600 километр, азы бешки беш чылга бодаарга 40 хуу хөй ийиги оруктарны тудар.

Станция оруктарының ниити узунун 1960 чылда ажыглалда демир оруктарның узунунуң 49 хуузунга чедир немей улгаттырар. Станцияларны болгаш белдирлерни сайзырадыр, сортировкалаар станцияларның тудуунун болгаш механизациязының талазы-биле ажылдарны чорудар. Бүдүрүлге чорудулгаларын улам ынай автоматчыдар сорулга-биле демир оруктарны автоблокировка-биле, диспетчер централизациязы-биле болгаш автостопалар-биле барык 15 муң километр дурттуг кылдыр дериир; электри централизациязы-биле 18 муң айтыр согуннарны дериир. Радио харылзаазының улам ынай хөгжүлдезин хандырар болгаш демир оруктарга телевидениени ажыглаарын эгелээр.

Хөй күш үнер чорудулгаларны болгаш бирги эәлчегде оруктарны септээр болгаш чаартыр талазы-биле ажылдарны, чүьк чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарны улуг хемчээлдии-биле механизастаар, 1960 чылда станцияларда чүьк дүжүрер черлеринге чүьктерни дүжүрериниң болгаш чүдүрериниң ажылдарын механизастаарының деңнелин 75 хуу чедир хандырар. Чүьк вагонунуң эргилериниң шагын 5,3 дүн-хүн чедир, азы 15 хуу кызырар; электровозтуң дүн-хүн иштинде ортумаа-биле маңнаарын 550 километр, азы 44 хуу, тепловозтуң — 450 километр, азы 24 хуу болгаш паровозтуун — 315 километр, азы 14 хуу чедир улгаттырар. Чүьк сөөртүр поездиниң ортумак деңзизин чүьгү-биле 2.200 тонна чедир, азы 1955 чылга удур 25 хуу бедидер. Үлетпүр бүдүрүлгелеринге чыпшыр чедип кээр демир оруктарның оруктарын, хем болгаш далай порттарынга, оон иштинде Усть-Донец портунга чыпшыр чедип кээр оруктарны улам ынай сайзырадырын хандырар. Чүьк дажылгаларының бот-үнезин 17 хуу хире чиигедир.

2. **Хем транспортунуң талазы-биле** чүьк эргилдезин 80 хуу хире улгаттырар. Демир орук болгаш суг оруу холушкак черлерге чүьк сөөртүүшкүнүнүн улам ынай хөгжүлдезин хандырар. Волгага, Камага, Днепрге болгаш өске-даа хемнерге чаа ханы суг оруктарын шиңгээдип ажыглаарын, суг шыгжамырларында суг оруунун негелделерин харыылап турар улам күчүлүг флоттун тудуун боттандырар.

Хем транспортунда порт-өртээл ажыл-агыйының хожудаашкынын узуткаар. Порттарның болгаш өртээлдериниң хөгжүлдезин бирги эәлчегде Волгага, Камага болгаш Сибирьниң хемнеринге хандырар. Усть-Донец портунун тудуун боттандырар, чүьк чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарга бедик бүдүрүкчүлүг механизмнерни ажыглаар; кол-кол порттарга чүьк чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарның комплексилиг механизациязын боттандырар. Беш чылдың дургузунда хем порттарынга 15 муң метр механизастатынган причалдарны ажыглалга киирер.

(Уланчылыг).

ЧАЗАЛГА

1956 чылдың март 2-де үнген № 46 «Шынның» 3-кү арнының ийиги колонказының ийиги абзацының эгезин «Чурттарның шиитпирлиг хөй нуруузунга пролетариаттың эрге-чагырганы чаалап алырының хоойлузу, кол оруу чепсектиг тура-халыышкын болур кылдыр төөгүлүг байдал шак ынчаар тургустунуп турган...» деп номчуур.

Ол-ла арынның 4-кү колонказының бирги абзацының эгезин «Айтырыгны ынчаар тургузарга марксизм биле реформизмниң аразында кандыг ылгалдыгыл, марксизмниң ревизионистериниң шилип алган оруунче союп кириишкин ында чок ирги бе?...» деп номчуур.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3—62, редакторнун оралакчызының, иштики информация килдизиниң —3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00255.

Культура өргелелинин типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеткеген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
7
СРЕДА
№ 50 (3503)

Өртээ 20 коп.

Совет чурт майбын экономиктиг чарыштын оруктарынга ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазы—чоннуң кижи санынга продукция бүдүрер талазы-биле эң-не сайзыраңгай капиталистиг чурттарны чедерин болгаш эртерин төөгүлүг эң кыска хуусаалларның иштинде шиитпирлээрде ам бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг болуп турар деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи санап тур.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Уланчызы. Эгези № 49 (3502) солунда).

Суг оруктарының чанында турар бүдүрүлгелерге амгы ажылдап турар механизасчыткан причалларны болгаш дүжүрер базаларны сайзырадырын болгаш чааларын тударын хандырар.

Суг транспортунга чүк болгаш садыг ажылын эжиндер болгаш хем транспортунга чүк сөөртүр талазы-биле министерстволарның болгаш ведомстволарның сонуургалыг чоруун бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырар. Чүк сөөртүлгезиниң бот-үнезин 21 хуу хире чингедир.

Бичe хемнерни транспорт талазы-биле улам ынай шинээдип ажыглаарын болгаш ол хемнерге чүк дажыгазын сайзырадырын хандырар.

3. Далай транспортунуң талазы-биле чүк эргилезин барык 2,1 катап улгаттырар. Ыраккы Чөөн чүк, Азов — Кара-далай, Сонгу болгаш еске-даа бассейннерге чүк тоннажының нинти денезинин, база ол ышкаш Сонгу далай оруун улам ынай сайзырадырын бедидерин хандырар.

Далай порттарының хөгжүлдезиниң техниктиг деннелин бедидер. Порттарга 10 муң метр хире механизасчыткан туруштарны болгаш 200 муң дөрб. метр склэдтарны ажыглалга киирер. Чаа бедик бүдүрүкчүлүг чүк дүжүрер механизмнерни нептередир. 1960 чылда чүк чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарның комплектиглиг механизациязын далай порттарынга 65 хуу чедир челирер.

Далай порттарын чаартырын болгаш хөгжүлерин оларның чүк эргилдезинге дүүштүр хандырар.

Далай флодун шимчээшкинининиң дүргедээшкини бедик, эн-не камналгалыг суднолар-биле долдурар. Беш чылын дургузунда Далай флодунун министерствозунга нинти чүк көлүрер күчүзү барык-ла 1.140 муң тонна курраг чүктүг суднолары, 460 муң тонна нефть кудар суднолары, нинти күчүзү 198 муң ат күштүг пассажир суднолары болгаш 230 муң ат күштүг буксир суднолары бээр. Шимчээшкининиң дүргедээшкининиң дыка бедидерин хандырып турар алээн сайзырангай шимчедикчилерлиг болгаш судно механизминерлиг далай судноларының тудуушкунун боттандырар.

Бирги ээлчегде порттарга суднолардың анаа турар чоруун кызырып база суднолардың куруг маныаар чоруун эвээжедип тургаш, беш чылдың дургузунда нефть кудар далай судноларының хун-дүн иштинде бүдүрүкчүлүүн 25 хуудан эвээш эвес болгаш курраг чүктүг суднолариныи — 34 хуу улгаттырар.

Далай флодунун техниктиг байдалын эжиндер, суднолардың септелгезиниң хуусаалларын кызырар, суднолар септээр бүдүрүлгелериниң, алзангыя Ыраккы Чөөн чүк бассейнинде бүдүрүлгелериниң күчүлерин, атыжарын, беникчелерин, Находкада, Туапседе, Ждановта, Ленинградта болгаш Мурманскиде заводтарның тулуун болгаш чаартыышкынын дооларын хандырар. Славянскиге судно септээр заводтуң тудуушкунунче эгелеп киирер.

Каналларга болгаш далай порттарының чанында туруштарга судно чоруурунга эргежок чугула ханы туруштарны хандырар, далай транспортунга харылзаанның чепсек-херекселлерин болгаш радионавигация дериглелерин эжиндер, суднолардың эштилгезиниң айыыл чок чоруун хандырып турар эн-не сайзыраңгай навигация херекселлери болгаш дериглелери-биле далай судноларын чепсеглээр.

Далай транспортунга сөөртүлгелериниң бот-үнезин барыкла 26 хуу чингедир.

4. Автомобиль транспортунуң талазы-биле 1955 чыл-биле деннээрге 1960 чылда автомобиль транспортунуң чүк эргилдезин барык 2 катап улгаттырар. Автомобиль транспортунуң чүк эргилдезин 40 млрд. тонна-километр эйикпе, азы 1955 чыл-биле деннээрге 4,3 катап улгаттырбышаан, нинти ажыглалдың автомобиль транспортунуң бот денезизин чүк сөөртүлгелериниге дыка бедидер. Төпчүткен сөөртүлгелерни улам ынай сайзырадырын болгаш автомобиль кожулдаларының ажыглалын дыка эжиндерин, пассажирлерни чиик автомобильдер — такси-биле дажырын 3 катап болгаш автобус-биле дажырын — 3,5 катап көвүдедирин хандырар.

Автомобиль паркының ажыглалын үндезинии-биле эжиндер болгаш чүк сөөртүлгезиниң бот-үнезин дыка чингедиво сорулга-биле министерстволарда болгаш ведомстволарда туруп турар, массалыг чүк дажыгазында ажылдап турар чүк автомобильдериниң кол кезиин болгаш авто-септелге бүдүрүлгелерин алдыгы беш чылда нинти ажыглалдың автомобиль транспортунуң системазынга мөөнүзэр.

Нинти ажыглалдың чүк автомобильдериниң бүдүрүкчүлүүн беш чылдың дургузунда барык 36 хуу бедидер болгаш чүк сөөртүрүнүң бот-үнезин 20 хуудан эвээш эвес чингедир. Автомобильдериниң техниктиг хандырылгазының болгаш септелгезиниң базазын сайзырадыр.

Калыг шывыглыг автомобиль оруктарының тулуушкунун болгаш чаартылгазын калбартыр.

5. Трубопроводтуг транспорт талазы-биле — 1955 чыл-биле деннээрге 1960 чылда нефть кудар суднолар-биле дүжүрер нефтиниң дүжүмүн 2 катап улгаттырар. Нефть кудар суднолар-биле дүжүрер нефтиниң дүжүмүн 2 катап улгаттырар. Нефть кудар суднолар-биле дүжүрер нефтиниң дүжүмүн 2 катап улгаттырар. Нефть кудар суднолар-биле дүжүрер нефтиниң дүжүмүн 2 катап улгаттырар.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның чергелештир ажылдап турар бичин үүрмек тудуг организацияларын улгаттыр каттыштырарын үргүлчүлээр. Чурттага болгаш культура-амыдырал тудугларын улам ыцай экижидер сорулга-биле Москваның, Ленинградтың болгаш Киевтиң чиээ-биле улус-дуң хоорайларга чедиргээр зайы-биле пагыт сөзүгээр ажылаар тудуг организацияларын тургузар, аңгыжангы ведомстволарның бичин үүрмек тудуг организацияларын оларга каттыштырар. Чурттуң чөөн-чүк районнарында ажыллап турар тудуг организацияларының күчүзүн дыка улгаттырар болгаш ол районнарга тудугнуң чаа организацияларын болгаш тулуг материалларын, конструкцияларын болгаш кезектерни бүдүрер талазы-биле районнар бүдүрүлгелерин тургузар. Эптээр болгаш специализастаан ажылларны бүдүрер талазы-биле специализастаан организацияларны улгаттыр каттыштырар болгаш күштелдирер базе нинти тулуг материалдыг сонуургалдың күштелдирер сорулга-биле:

техниканы болгаш бүдүрүлгени организастаарының амгы үеден деннелинге дүжүп турар, ажылдап кылырының техника талазы-биле үндезилетинген нормаларын бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередирин хандырар;

ажылчыннарның ажыл төлевирлеринде тариф хемчээлдериниң үүрүн бедидер болгаш аңгы-аңгы адырлар база профессиялар талазы-биле тариф чижектериниң деннелинде шын денгиидүрлерин ажылчыннарның мергежилин барымдаалап база калыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылдап турар ажылчыннарның күш-ажылының төлевиринге артык байдалды тургузуп берип тургаш доктаадыр;

инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның чамдык категорияларының ажыл төлевирин чүрүмчүдер; инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң байдалдарында системаларның хөй база чаңгыс аай эвес чоруун үзүткээр;

чаа техниканы нептередирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрерин болгаш продукцияның бот-үнезини чингедирин деткинр херекке шаңнал тыпсыр чоруктуң ролин бедидер.

5. Эргелеп аппаралын улам ынай сайзыраңгайжылар, кызырар болгаш чингедир, аппараттын артык болгаш чергелешкек ажылдап турар кезектерни үзүткээр база штаттарга артык чүүлдерни чайладыр талазы-биле ажылды үргүлчүлээр.

6. Бүдүрүлгенин рационализаторларының, чогаалыкчыларының болгаш чаартыкчыларының массалыг шимчээшкинин бүгү хемчег-биле хөгжүлер, а ол ышкаш мурнакчы дүржүлгаңы калбаа-биле пропагандалаарын болгаш нептередирин хандырар.

7. Школаларга болгаш күргенниң күш-ажылчы курлавырларының школаларынга, а ол ышкаш бүдүрүлгенин шуут бодунга аныктарны бүдүрүлге талазы-биле өөредириниң шынарын эжиндер; чурттуң чөөн талакы районнарынга школаларга болгаш күргенниң күш-ажылчы курлавырларының үчилищелеринге мергежилиг ажылчыннарны белеткээрин бүгү хемчег-биле хөгжүлер болгаш ол районнарга школаларның болгаш үчилищелериниң четкизин калбартыр.

8. Улус ажыл-агыйының адырларының болгаш чурттуң районнарының аразынга күш-ажылчы курлавырларны уламна ажыктыг кылдыр хуваарын база оларны шын ажыглаарын хандырар. Ынчаарга чурттуң чөөн болгаш соңгу талакы районнарынче еске районнардан эки-тура барымдаалап ажылчыннарны организастыг чыып, ажылчы чонларны көжүрүп тургаш, чурттуң чөөн болгаш соңгу талакы районнарында турар бүдүрүлгелерни база тулугларны ажылчын күжү-биле хандырарынче онза кичээнгейни салыр. Көжүп келгеннериң ажыл-агыйын таарыштырып алырын эжиндер болгаш оларга чурттага бажыңнарын чогуур өйүнде тудуп бээрин хандырар.

9. Бүдүрүлге черлериниге, хамыктың мүнүнда ажылчыннарның кадынга хоралыг шахталарга, изиг цехтерге болгаш бүдүрүлгелерге эртеминиң база техниканың эң чаа чедиримшиннерин ажыглап тургаш, күш-ажыл камгалалын болгаш техниканың айыыл чок чоруун улам ынай эжиндерин хандырар.

VII. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле

1. Бүдүрүлгени өстүрер талазы-биле онаалгаларны күүседиринин болгаш улустуң чаагай байдалын улам ынай бедиринин шинтиргир чүүл болур күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң чаа күштүг бөдүрүүшкүнүн хандырар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болза, чаа нинтилел тургузуунуң тинделгезинге эң кол чүүл болур болгаш «Коммунизм дээрге, эки туралыг, медерелдиг, каттышкан, мурнакчы техниканы ажыглап турар, ажылчыннарының күш-ажылының, капитализминиңге бодаарга, дээди бүдүрүкчүлүг болур» деп улуг Ленин айтыкан.

Чуртта күчүлүг индустриалыг базаның бар болуп турары болгаш алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының бүгү адырларын болуунуң техниктиг деннелиниң талазы-биле чаа, улам-на бедик чалаже шилчидерин хандырып турар калбак хемчеглерни боттандырары, а ол ышкаш амгы үениң техниказын челишкининиг шинтээдип ап турар ажылчын болгаш тускай эртеминг кадрларның бар болуп турары база оларны улам-на өзүп турар хемчээдерге белеткээри күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң дүрген темпилеринге болдунар улуг аргаларны тургузуп турар.

2. 1956—1960 чылдарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле дараазындагы онаалгаларны доктаадыр:

үлетпүрге—50 хуудан эвээш эвеске, ол болза, колдуунда күш-ажылдың техниктиг чепсегленишкинин өстүрериниң база мурнакчы техниканы болгаш технологинины нептередирин, бүдүрүлге чорудулгаларын комплексиглиг механизастаарын болгаш автоматчызарын бүгү хемчег-биле калбартырының, дериг-херекселлерни чаартырының, бүдүрүлгелерни специализастаарын калбаа-биле хөгжүдериниң болгаш анаа үндезилээш бүдүрүлгениң шуштурулга методтарын нептередирин, куры-ажылын организастаарын, үндезилеш бүдүрүлгениң эжиндерининиң болгаш ажыл шагының чидириглерин узуткаарының, а ол ышкаш дузалаар ажылдарга күш-ажылдың чарыгдалын кызырарының күсели-биле боттанган турар ужурлуг;

тудугга—тудугну улам ынай индустриализастаарынга, чыып эптеп алыр конструкцияларны болгаш кезектерни калбаа-биле ажыглаарынга, тудуг ажылдарын комплексиглиг механизастаарын колдуунда доозарынга, күш-ажылды организастаарын шынгыызы-биле эжиндерининге болгаш немелде дузалал ажылдарга күш-ажыл чарыгдалын эвээжедириниге үндезилээш 52 хуудан эвээш эвеске;

демир орук транспортунга — демир оруктарның техниктиг чепсегленишкинин улам ынай өстүрериниң, электровозтар болгаш тепловозтар-биле сөөртүлгелериниң бот денезизин бедидериниң, хөй чүк сөөртүр чаа вагоннар-биле паркты немээриниң, орук ажыл-агыйын чаартып кылырын боттанырарының, поездилер шимчээшкинининиң ажыглал дүргедээшкинин улгаттырарының болгаш оларның ортумак денезизин бедидериниң, а ол ышкаш күш-ажылды организастаарын эжиндерининиң күсели-биле 34 хуу хирееге;

механизастатынган установкаларлыг болгаш дериг-херекселдерлиг судноларның амгы үеден эң күчүлүг хевирлериниге флотту немээриниң, флотту ажыглаарын эжиндерининиң күсели-биле **далай транспортунга**—40 хуугa, **хем транспортунга** — 35 хуугa;

совхозтарга болгаш **күргенниң дузалал көдээ ажыл-агыйга бүдүрүлгелеримге** — көдээ ажыл-агыйга культураларын ажылдап кылырының болгаш ажаап алырының талазы-биле ажылларны комплексиглиг механизастаарын доозуп, мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының деннелин дыка бедидип, көдээ ажыл-агыйга продукциязының чидириглерин чайладып, а ол ышкаш күш-ажылды организастаарын шынгыызы-биле эжиндип тургаш, 70 хуу хирееге.

Ажыглалдыг черлерниң 100 гектар бүргүзүнге хамаарыштыр продукцияның центнер бүргүзүнге күш-ажылдың чарыгдалын харугда кызырып тургаш, көдээ ажыл-агыйга продукциязын бүдүрериң дыка көвүдедирин эң чугула сорулга деп санаар.

3. Алдыгы беш чылда көдээ ажыл-агыйга бүдүрүлгезин хогжүдериниң талазы-биле онаалгаларны күүседирин хандырарынга **колхозтарга** күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери онза чугула ужур-дузалыг.

МТС-тернің материал-техниктиг суурун быжыглаары болгаш көдээ ажыл-агыйга ажылдарын механизастаарының болгаш электрожидериниң деннелин дыка бедидери, көдээ ажыл-агыйга эртеминиң болгаш техниказының челишкиннерин калбаа-биле нептередири, чурттуң районнарының болгаш колхозтарының аайы-биле чер болгаш мал ажылын ажыктыг кылдыр таарыштырары база специализастаары, а ол ышкаш колхозтарны болгаш МТС-терни удуртур кадрларбиле болгаш тускай эртемнигер-биле быжыглаары болза, ажыглалдыг черлериниң 100 гектар бүргүзүнден көдээ ажылагый продукциязын алырын улуу-биле көвүдедир, колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык-ла ийи катап бедидер арганы бээр.

Көдээ ажыл-агыйга министерствозу, а ол ышкаш чер-черниң партия болгаш совет органнары, МТС-тернің болгаш колхозтарның удуртукчулары көдээ ажыл-агыйга техниказын ажыктыг кылдыр ажыглаарын, көдээ ажыл-агыйга продукциязын өстүрериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедик көргүзүглерин чедип алган мурнакчы колхозтарның болгаш МТС-тернің дүржүлгазын массалыг нептередирин, күш-ажылды организастаарын эжиндерин болгаш күш-ажылчы сагыыга-чуруумну быжыглаарын, аңаа үндезилээш колхозчуларның оргулгаларын дыка бедидерин хандырар ужурлуг.

4. Күш-ажылды болгаш ажыл төлевирин организастаарында четпестерни эң дүрген чайладыр база ажылдакчыларның болуунуң күш-ажылының түңнелдеринге хууда материалдыг сонуургалдың күштелдирер сорулга-биле:

техниканы болгаш бүдүрүлгени организастаарының амгы үеден деннелинге дүжүп турар, ажылдап кылырының техника талазы-биле үндезилетинген нормаларын бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередирин хандырар;

ажылчыннарның ажыл төлевирлеринде тариф хемчээлдериниң үүрүн бедидер болгаш аңгы-аңгы адырлар база профессиялар талазы-биле тариф чижектериниң деннелинде шын денгиидүрлерин ажылчыннарның мергежилин барымдаалап база калыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылдап турар ажылчыннарның күш-ажылының төлевиринге артык байдалды тургузуп берип тургаш доктаадыр;

инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның чамдык категорияларының ажыл төлевирин чүрүмчүдер; инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң байдалдарында системаларның хөй база чаңгыс аай эвес чоруун үзүткээр;

чаа техниканы нептередирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрерин болгаш продукцияның бот-үнезини чингедирин деткинр херекке шаңнал тыпсыр чоруктуң ролин бедидер.

5. Эргелеп аппаралын улам ынай сайзыраңгайжылар, кызырар болгаш чингедир, аппараттын артык болгаш чергелешкек ажылдап турар кезектерни үзүткээр база штаттарга артык чүүлдерни чайладыр талазы-биле ажылды үргүлчүлээр.

6. Бүдүрүлгенин рационализаторларының, чогаалыкчыларының болгаш чаартыкчыларының массалыг шимчээшкинин бүгү хемчег-биле хөгжүлер, а ол ышкаш мурнакчы дүржүлгаңы калбаа-биле пропагандалаарын болгаш нептередирин хандырар.

7. Школаларга болгаш күргенниң күш-ажылчы курлавырларының школаларынга, а ол ышкаш бүдүрүлгенин шуут бодунга аныктарны бүдүрүлге талазы-биле өөредириниң шынарын эжиндер; чурттуң чөөн талакы районнарынга школаларга болгаш күргенниң күш-ажылчы курлавырларының үчилищелеринге мергежилиг ажылчыннарны белеткээрин бүгү хемчег-биле хөгжүлер болгаш ол районнарга школаларның болгаш үчилищелериниң четкизин калбартыр.

8. Улус ажыл-агыйының адырларының болгаш чурттуң районнарының аразынга күш-ажылчы курлавырларны уламна ажыктыг кылдыр хуваарын база оларны шын ажыглаарын хандырар. Ынчаарга чурттуң чөөн болгаш соңгу талакы районнарынче еске районнардан эки-тура барымдаалап ажылчыннарны организастыг чыып, ажылчы чонларны көжүрүп тургаш, чурттуң чөөн болгаш соңгу талакы районнарында турар бүдүрүлгелерни база тулугларны ажылчын күжү-биле хандырарынче онза кичээнгейни салыр. Көжүп келгеннериң ажыл-агыйын таарыштырып алырын эжиндер болгаш оларга чурттага бажыңнарын чогуур өйүнде тудуп бээрин хандырар.

9. Бүдүрүлге черлериниге, хамыктың мүнүнда ажылчыннарның кадынга хоралыг шахталарга, изиг цехтерге болгаш бүдүрүлгелерге эртеминиң база техниканың эң чаа чедиримшиннерин ажыглап тургаш, күш-ажыл камгалалын болгаш техниканың айыыл чок чоруун улам ынай эжиндерин хандырар.

VI. Капитал тудуушкун болгаш тудуг индустриязының талазы-биле

1. Үлетпүр бүдүрүлгезининиң, транспорттуң, көдээ ажыл-агыйның, чурттага тудуушкунунуң, школалар, эмнелгелер, уруглар садтары болгаш ялилериниң база культура-амыдыралдың тускай сорулгалыг еске-даа оран-бажыңнарының тудуун хөгжүдериниң талазы-биле доктаатқан онаалгаларны күүседир сорулга-биле 1956—1960 чылдарда ССРЭниң улус ажыл-агыйынга **күрүнениң капитал салыышкынының нинти хемчээлин** 990 млрд. рубль хемчээлге (1955 чылдың июль 1-де турган өртектер-биле), азы бешки беш чылга болаарга 67 хуу хөй кылдыр доктаалыр.

2. Капитал тудуушкунче угланылырган материалдыг курлавырларны болгаш сан-хөө хөрөнгилерин улам-на ажыктыг кылдыр ажыглаарын хандырар төлээде хөй санныг тудугларга болгаш тудуг объектилериниге капитал салыышкынныарны үүрмектеп быладыр чоруктуг болдурбас, төлевилел херээн эжиндер болгаш төлевилээшкинге күрүнениң акша-хөрөнгизин төтчегээр чорукка чедирип турар артык чоруктарны узуткаар.

Чаа бүдүрүлгелерни тударынга болгаш ам ажылдап турар бүдүрүлгелерни калбартырынга төлевилелдерни ажылдап кылырда эртеминиң болгаш техниканың эң чаа чедиришкиннерин, а ол ышкаш ада-чурттуң болгаш даштыкының мурнакчы бүдүрүлгелериниге чедип алдынган техника-экономиктиг эң бедик көргүзүглерни барымдаалаар.

Төлевилээшкинининиң хуусаалларын кызырар; 1956—1957 чылдарда чурттага бажыңнарының болгаш культура-амыдыралдың тускай сорулгалыг оран-бажыңнарының тулуун чаңгыс аай төлевилелдер-биле тударынче шилчилгени доозар; үлетпүр бүдүрүлгелерниң, транспорттуң, харылзаның болгаш көдээ ажыл-агыйның тудуушкунун чоокку 2—3 чылдарның иштинде колдуунда чаңгыс аай хевирлиг төлевилелдер-биле тударынче шилчилир.

3. **Тудуг индустриязының** улам ынай хөгжүлезин хандырар. Тудуушкунуңуң хуусаалларын дыка кызырар, тудуг ажылдарының, ылангыя чурттага болгаш культура-амыдыралдың тудуушкунунда ажылдарның шынарын эжиндер, беш чылдың дургузунда тудуг-эптээшкин ажылдарының үнезин сметада көрдүнген үнеден 7 хуудан эвээш эвес чингедир.

Чыып эптээр бетон конструкцияларны болгаш кезектерни чиик бетоннардан, улуг блоктардан болгаш заводка белеткээн белен кезектерден кыдынган конструкцияларны калбаа-биле ажыглаарының аргазы-биле, а ол ышкаш тудуушкунуңуң комплексиглиг механизациязын бүгү хемчеглер-биле нептередирининг аргазы-биле тудугну улам ынай индустриализастаарын боттандырар.

Чыып эптээр демир бетон конструкцияларны ажыглаарын 1960 чылда 28 млн. кубометр чедирер, оларның иштинден 7 млн. кубометрни күштүг быжыглаан бетоннардан кылыр. Тудуушкунга эң сайзыраңгай демир бетон чыып-эптээр конструкцияларның эң сайзыраңгай хевирлерин ажылдап кылыр болгаш нептередир. Демир бетон конструкцияларга эвээш немелде холуксаалыг каңнарны, бедик шынарлыг быжыг сывырган демирлерни, а ол ышкаш прокаттың камналгалыг хевирлерин тулугга ажыглаарын дыка калбартыр. Тудуушкунга металлды болгаш ыяшты улуу-биле камнаарын хандырар.

Эң сайзыраңгай машиналар-биле болгаш механизминербиле тулугларны дериир. Беш чылдың дургузунда тудуушкунга экскаваторларның санын 3 катаптан эвээш эвес углаттырар, өөн иштинде 0,15 болгаш 0,25 кубометр довурак үлар чаңгыс хымыштыг экскаваторларның паркын дыка улгаттырар. Тулугга машиналарны болгаш механизминерни ажыглаарын эжиндер. Тудуг машиналарының болгаш транспорт херекселдериниң септелгезиниң талазы-биле заводтарның болгаш мастерскаларның күчүзүн калбартыр, септелге заводтарын, бирги ээлчегде улуг тудуушкуннуң районнарынга тургузар.

VIII. Улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелин бедидер талазы-биле

1. Социалистиг бүдүрүлгени хогжүдер болгаш нинтининиң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле доктаатынган онаалгаларынга дүүштүр беш чыл дургузунда **национал орулганың** өзүлдезин (деннештирер өртектер-биле) барык-ла 60 хуугa доктаалыр. Аңаа үндезилээш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның оруглаарын тараачыннарның оруглаарын улам ынай өстүрерин хандырар; аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын чоннуң кижи санынга хереглээрин улуу-биле көвүдедир.

2. 1960 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының санын 55 млн. хире кижиге доктаалыр.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг **амыя төлевирин** ортумаа-биле 30 хуу хире бедидер. Бүгү төлевир ап турар ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин бедидер.

3. Алдыгы беш чылда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин кызырарын эргежок чугула деп санаар.

Алдыгы беш чылда ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны чеди шактыг ажыл хүнүнче, а чер аразында ажылдап турар хөмүр даш болгаш даг руда үлетпүрүнде колпрофессиялардың ажылчыннарын алды шактыг ажыл хүнүнче чоорту шилчидерин боттандырар талазы-биле хемчег-

(Уланчызы 2-ги арында).

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Уланчызы).

лерни ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагзыр. Мооң-биле кады бирги эзлчегде, 1957 чылдан өгелээш, чер адаанда болгаш изиг цехтерде ажылдап турар ажылчыннар кызырган ажыл хүнүнче шилчитинген турар ужурлуг. Байдалдарның аайы-биле үлетпүрнүң чогумчалыг деп көрдүнген адырларынга беш хүннүг ажыл неделязынче (6 шак ажыл хүннүг ийи дыштаныр хүннерлиг) шилчиир.

1956 чылдан эгелээш ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга дыштаныр хүннер болгаш байырлал мурнундагы хүннерде ийи шак кызырган ажыл хүнүн доктаадыр.

1956 чылдан эгелеп 16-дан 18 хар чедир элээди уругларга 6 шактыг ажыл хүнүн катап тургузар.

Кызырган ажыл хүнүнче шилчилге ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң кызырлыышкыны чокка чорутунган турар ужурлуг.

4. Ажылчын херээженнерниң күш-ажылының болгаш чурталазының байдалын бүгү хемчег-биле экижидер. Не херээженнерге немелде чингелделерни көөр, ылаңгыя саатанганының болгаш төрээнинин талазы-биле шөлээлерниң хуусаазын улгаттырар.

5. Чер болгаш мал ажылының продукциязын дыка көвүдедиринге болгаш колхозчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үндезилээш, хамыктын мурнунда ниитинин ажыл-агыйындан орулгаларны көвүдедириниң күсели-биле **колхозчуларның** акша болгаш натура **орулгаларын** ортумаа-биле 40 хуудан эвээш эвес көвүдедир; колхозтарның ниити фондузун дыка көвүдедир.

6. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның социал страхованнезинин талазы-биле пособиелерге болгаш төлелгелерге, социал хандырылга талазы-биле пенсияларга, хөй уругларлыг болгаш бот-нелерге пособиелерге, өөренип турарларның стипендияларынга, эмнелгениң халас дузаламчызынга, санаторийлерже болгаш дыштанылга бажыңнарынче халас болгаш чингелделиг путевкаларга, халас өөредилгеге болгаш квалификация бедидеринге, шөлээлээн үезинде ажыл төлевирин төлеп бээринге болгаш ажылчы чоннарга өске-даа төлелгелерге база чингелделерге күрүне чарыгдалдарын 1955 чылда 154 млрд. рубль турганындан 1960 чылда барык-ла 210 млрд. рубль чедир көвүдедир. Кудуку разрядтарның пенсияларының хемчеглерин дыка көвүдедип тургаш пенсия хандырылгазын чурумчудар, а хөлүн эртир бедик пенсияларның хемчээлдерин кудуладыр; базылап кыраанарны хандырарын, а ол ышкаш ниитиге ажыктыг күш-ажылын кадынга таарымчалыг байдалга кылып болур инвалидтерни ажылга киирип алырын экижидер.

7. Күрүне болгаш кооператив садыының **үүрмектеп садар бараан саарылгазын** беш чыл дургузунда 50 хуу хире көвүдедир; ооң-биле кады көдээге үүрмектеп садар бараан саарылгазының улам бедик өзүлдезин хандырар.

Эң чугула бараанарны чонга садыглаарын 1955 чылга деңнээрге, 1960 чылда барык дараазында хемчээлдерге көвүдедир: эьт продуктуларын—85 хуу, балык продуктуларын—59 хуу, мал саржаан—57 хуу, үнүш үстерин—60 хуу, сүттү болгаш сүт продуктуларын — 2,7 катап, сырны—2,1 катап, куш чуургаларын—2,6 катап, чигирин—70 хуу, хөвең-саазын кылыглыг пөстерни—30 хуу, дүктен кылган пөстерни—2 катап, торгу пөстерни—2 катап, лёндан кылган пөстерни—3,6 катап, даараан кылыгларны — 67 хуу, хөм идиктерни—65 хуу, мебельди—2 катап, шактарны—70 хуу, чадаг тергелерни—46 хуу, радиоприемниктерни—2,2 катап, телевизорларны — 5 катап, бажыңга хереглээр соодукчуларны—4,7 катап, доозун сордурукчуларын—3,9 катап, хеп чуур машиналарны—6 катап. Чонга болгаш колхозтарга ыяш болгаш тудуг материалдарын, ылаңгыя цементини садыглаарын 2,5 катап, шиферни — 2,1 катап, чымчак шывыгны — 70 хуу калбартыр.

Республикаларның, крайларның болгаш областарның үүрмектеп садар бараан саарылгазынга аъш-чем болгаш үлетпүр бараанарының чер-чер курлавырларын улуу-биле көвүдедирин көөр.

Чер-чер органнарының инициативазын деткиир болгаш бүдүрүлгени көвүдедири база мал ажылының продуктуларыбиле чоннун хандырылгазын экижидери дээш оларның харыысалгазын бедидер сорулга-биле хуваалданың системазынга төпчүдүлгениң принциптери чоннун хандырылгазынга бар курлавырларны ажыглаар талазы-биле чер-черниң инициативазын хөгжүдери-биле шын дүгжүп таарышсын дээш хуваалданың турун турар системазынга өскерилгелер киирер.

Садыг четкизинге ажылчын черниң санын беш чылда 40 хуудан эвээш эвес көвүдедир төлээде, магазиннерниң болгаш лаңгыларның четкизин калбартыр. Садыг четкизин амгы үениң дерилгелери-биле чепсеглээрин болгаш өзүп турар бараан саарылгазының негелделеринге дүгжүп турар болгаш садыгның культуразын бедидип турар садыгның деншилгелиг методтарын калбаа-биле ажыглаарын хандырар.

Чонга садар бараанарны баш бурунгаар шарып савалаарын улуу-биле көвүдедир, садыгжылары чок магазиннерниң четкизин, а ол ышкаш автоматтар дамчыштыр садыглаарын калбартыр, ол чорук садыг ажылчыларны хандырарын дыка экижидер, садыгга күш-ажыл чарыгдалын кызырар болгаш саарылганың чарыгдалын эвээжедир арганы бээр. Шуудуңнап садыглаарының хевирин бүгү хемчег-биле калбартыр. Садыгга болгаш ниитинин чемненилге черлеринге хереглээр автоматтарны массалыг бүдүрүп үндүрерин организастаар.

Бүдүрүлге-биле садыг аразының артык звеноларын чайлаткаш, бүдүрүлге черлеринден садыг четкизинге бараанарның шимчээшкинин дүргедедир, садыг четкизинге бараанарның төнчүдүлгелиг чедирилгезин бүгү черлерге организастаар болгаш бараанарны, ылаңгыя көдээ черлерге, эргий соортүп чедиреринин, а ол ышкаш көдээге соортүп чораан садыглаарының практиказын калбаа-биле нептередир.

Бараанарның кадагалалын хандырары-биле болгаш магазиннерге киргиже чедир бараанарны сорттаарын организастаары-биле складтарның, соодукчуларның болгаш ногаа шыгжаар черлерниң тудуушкунун көвүдедир, ол чорук магазиннерни херектиг ассортиментилиг бараанар-биле хандырарын экижидер ужурлуг.

Беш чыл дургузунда столоваяларның четкизин 50 хуудан эвээш эвес болгаш ниитинин чемненилге черлеринге продукция кылып үндүрерин 75 хуу хире көвүдедир.

Фабрикалар, заводтар, шахталар, МТС-тер, совхозтар болгаш өөредилге черлериниң чанынга столоваяларның четкизин болгаш ниитинин чемненилге черлери-биле чүгле ажылдап турарларны эвес, харын база оларның ог-бүлезин хандырар төлээде, ылаңгыя ниитинин чемненилге столоваяларының четкизин калбартыр, ол чорук херээженнерниң күш-ажылын чингедир ужурлуг.

Школачыларның чемненилгезинге школа столоваяларының болгаш буфеттериниң четкизин улуу-биле калбартыр

Столоваяларга, кафелерге, чайнаяларга, закусочнаяларга болгаш буфеттерге хереглекчилерниң боттары хандыртынарынче шилчилгени бүгү черлерге хандырар, ол болза хереглекчиниң хандырылгазын дүргедедир болгаш экижидер арганы берин турар садыгның эң-не ажыктыг хевири болур.

Белен чемни бажынче бээрин болгаш белен чемге хереглекчилерниң чагыгларын баш бурунгаар хүлээп алырын бүгү хемчег-биле хөгжүдер.

Амгы үеги эң-не сайзырангай механизмнерни база дериг-херекселдерни (картофель картакчыларын, ногаа дооракчыларын, хлеб кезикчилерин, сава чуукчуларын, бедик бүдүрүкчүлүг таарыштырган кухня механизмнерин болгаш өскелерни-даа) ниитинин чемненилге черлеринге тургузуп тургаш, чем белеткээриниң хөй күш үнер ажылдарын механизастаар.

Столоваяларны болгаш закусочнаяларны чаа техника-биле чепсеглээри болгаш оларга ажылдың мурнакчы методтарын ажыглаары белен чемнерниң өртек-үнезин чингедирин хандырар болгаш ниитинин чемненилге черлериниң хандырылгазын ажыглап турар чоннун санын көвүдедиринге дузалаар.

Күрүне болгаш кооператив садыынга саарылга чарыгдалын 17 хуу хире кудуладыр.

Колхозтарның болгаш колхозчуларның артыкшылдыг көдээ ажыл-агый продуктуларын комиссионнуг ёзу-биле хереглел кооперациязының садыглаарын делгередип тургаш, колхоз садыын улам ыңай калбартырынга бүгү хемчег-биле дузалаар. Хоорайларга болгаш ажылчын суурларга колхоз рыноктарын чаагайжыдарын экижидер.

Совет садыгны үндезини-биле экижидеринге садыгның болгаш ниитинин чемненилге черлериниң ажылының хүнүргүлчү контролюн боттандырарынга ажылчы чоннарның калбак киржилгезин хандырары эргежок чугула.

Заводтарга, фабрикаларга, албан болгаш өөредилге черлеринге хөй-ниити контролюнуң организацияларының, а көдээге — хереглел кооперацияларының организацияларының лаңгыы болгаш ревизия комиссияларының ажылын оларның ажыл-чорудулгазынга ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, колхозчуларны болгаш ог-бүле ээлерин калбаа-биле киириштирип тургаш экижидер.

8. **Чуртталга тудуушкунун** дыка экижидерин болгаш улуу-биле калбартырын эргежок чугула деп санаар. Беш чылдың дургузунда хоорайларга, ажылчын суурларга болгаш көдээ черлерге күрүне хөреңгилериниң күсели-биле ниити шөлү 205 млн. дөрбелчин метр шөлдүг, азы бешки беш чылдагызындан барык-ла 2 катап хөй чуртталга бажыңнарын тудар.

Чуртталга бажыңнарының тудуушкунунуң болгаш оларны ажыглалга киирериниң талазы-биле доктаатынган онаалгаларны ыяавыла күүседириниң эргежок чугулазынче партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчуларының кичээнгейин угландырар.

Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның боттарының шыгжамырларының күсели-биле база күрүне болгаш колхоз чээлизинин дузаламчызы-биле чуртталга бажыңнарының тудуушкунун боттандырарда оларга калбаа-биле дузалаар. Ол сорулга-биле чаңгыс-аай бажыңнарның комплектилиг кезектерин, тудуг материалдарын болгаш дерилгелерни чонга садыглаарын калбартыр.

Чаңгыс-аай төлевилелдерни калбаа-биле ажыглаарының, ажылдарның индустриалдыг методтарын нептередириниң, заводка кылган белен кылыгларның болгаш кезектериниң өртек-үнезин чингедириниң, архитектурлуг артык чүүлдерни болдурбазының болгаш тудуушкун хуусааларын кызырарының күсели-биле чуртталга тудуушкунунун өртек-үнезин беш чылдың дургузунда 20 хуудан эвээш эвес чингедир.

Бар чуртталга фондузун чурумчудары болгаш кадагалаары база чуртталга бажыңнарын улам ыңай чаагайжыдарын чугула сорулга деп санаар.

Хоорай чонунун **коммунал хандырылгазын** экижидерин хандырар. Суг дамчыдылгазының болгаш канализацияның, чылыгжыдылганың болгаш электриниң четкилерин улам ыңай хөгжүдерин баш бурунгаар көөр. Бешки беш чылга деңнээрге алдыгы беш чылда газификастаан квартираларның санын 2,5 катап көвүдедир. Чонну хоорай транспорту-биле, чунар бажыңнар-биле, хеп чуур черлер-биле хандырарын экижидер болгаш хоорайларны чаагайжыдар талазы-биле өске-даа хемчеглерни чорудар.

9. Ниити эртемниң ортумак школаларынга (он чыл) болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге уругларны болгаш аныяктарны өөредир арга-биле хоорайларга болгаш көдээ черлерге **бүгү-ниити ортумак өөредилгени** колдуунда боттандырар. Амгы үениң үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин эң чугула адырлары-биле өөреникчилерни таныштырарын хандырып тургаш, ниити эртем школаларынга политехниктиг өөредилгени хөгжүдер. Өөредилгени ниитиге ажыктыг күш-ажыл-биле сырый харылзаштырарын хандырар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге өзүп орар салгакчыларны кижизидер.

Школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деңнелин бедидер, хоорайга болгаш көдээге уругларның школадан дашкаар албан черлериниң четкизин калбартыр. Школачылар ортузунга кижизидилгелиг ажылды чорударынга клубтарны, культура ордуларын болгаш бажыңнарын, техника бажыңнарын болгаш өске-даа культура-чырыдыышкын албан черлерин улам калбаа-биле киириштирерин хандырар.

Ниити эртем школаларының өөредилге-материалдыг суурун быжыглаар. Бешки беш чыл-биле деңнээрге алдыгы беш чылдың дургузунда хоорай болгаш көдээ школаларның тудуушкунунун хемчээлин барык ийи катап улгаттырар. Школа интернаттарының четкизин калбартыр. Көдээ школалар тудуушкунунга болгаш оларны дерип хереклээринге колхозтарны улам-на калбаа-биле киириштирерин чугула деп санаар.

Ортумак эртемниг эвес ажылчы чоннарның ниити культурлуг деңнелин бедидер сорулга-биле заочный болгаш кежээки ниити эртем школаларынга ажылчы чоннарны бүдүрүлгеден чартыктырбайн өөредир төлээде, алдыгы беш чылда ол школаларның четкизин улам ыңай хөгжүдерин үргүлчүлээр.

Ортумак школаларның үстүкү класстарынга, ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлеринге өөредилге ортаа төлээрин күш чок болдурар.

10. **Дээди болгаш ортумак тускай** өөредилге черлериниң тускай эртемниглериниң улус ажыл-агыйының болгаш культура тургузуушкунунун негелдезин хандырар хемчээлге белеткээрин көөр. Беш чылдың дургузунда дээди болгаш ортумак эртемниг специалистерни ниити белеткеп үндүрерин бешки беш чылга деңнээрге бүдүн чартык катан хире, а аар үлетпүрнүң адырларынга, тудуушкунга, транспортка болгаш көдээ ажыл-агыйга—барык ийи катап көвүдедир.

Инженер-техниктиг албан-дужаалда ажылдап турар практиктерге, а ол ышкаш ажылчыннарга болгаш колхозчуларга бүдүрүлгеден чартыкпайн дээди болгаш ортумак тускай эртем чедип алыр калбак арганы бээр төлээде, дээди болгаш ортумак тускай эртемниң кежээки болгаш заочный өөредилгезин дыка калбартырын боттандырар.

Чуртка дээди өөредилге черлерин таарыштыр тургузарын хандырар; Уралдың, Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүн болгаш Казахстанның районнарында өөредилге черлеринге ол районнарның тускай эртемниглер талазы-биле өзүп турар негелделерин хандырары-биле тускай эртемниглер белеткээрин калбартыр.

Дээди болгаш ортумак тускай эртемниг специалистерни белеткээриниң шынарын дыка экижидер. Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң өөреникчилерин ада-чурттүн болгаш даштыкының эртемниң база техниказының сөөлгү чедиишкиннери-биле, а ол ышкаш бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазы-биле эки таныштырарын хандырар.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлерин амгы үениң өөредилге-лаборатория дерилгелери-биле чепсеглээрин экижиткеш, оларның материалдыг суурун быжыглаар.

11. **Эртемни** бүгү хемчег-биле хөгжүдер. Билиглериниң бүгү талаларынга теоретиктиг шинчилелдерни калбартпышаан, техниктиг депшилгениң болгаш бүдүрүлгени организастаарының херээнге эртем албан черлериниң ролюн бедидер. Эртем-шинчилел институттарының ажылын ажыл-агыйның боттуг хереглелдеринче улуу-биле чоокшуладырынче угландыр оларның ажылын эде тургузар. Ада-чурттуң болгаш даштыкының эртемниң база техниказының чедиишкиннерин конструктор болгаш төлевилел организацияларының улуу-биле ажыглаарын хандырар.

Эртем шинчилелдерин дүргени-биле эчизинге чедирерин болгаш ажылдарның түңнелдерин улус ажыл-агыйынга нептередирин чедип албышаан, эртемденнерниң күженишкинин болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң материалдыг курлавырларын улус ажыл-агыйынга чугула ужур-дузалыг эртем айтырыгларын бирги эзлчегде ажылдап кылырынче мөөңнээр.

Эртем-шинчилел албан черлерин бүдүрүлге суурунче чоокшуладыр. Амгы үениң эртем дерилгелери-биле болгаш материалдары-биле эртем-шинчилел албан черлерин чепсеглээрин экижидер.

Улус ажыл-агыйынга херектиг эртем-шинчилел ажылдарын күүседиринче дээди өөредилге черлерин калбаа-биле киириштирер.

12. **Кинонуң** эң-не массалыг уран-чүүл болур ужур-дузазын барымдалаш, кино чуруктарны бүдүрүп үндүрерин көвүдедир, оларның идея-уран-чечен деңнелин бедидер болгаш кино четкизин калбартыр хемчеглерни алыр. Беш чылдың төнчүзүнге чедир чылда долу метражтыг фильмнерни 120-ден эвээш эвести бүдүрүп үндүрерин хандырар.

Беш чыл дургузунда киноустановкаларның четкизин 30 хире хуу көвүдедир. ССРЭ-ниң Культура Министерствозунун системазынга 500 мун олуттуг кинотеатрларны, азы бешки беш чылдыындан 4 катап хөйнү тудар. Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннериниң дуганында пропаганданың болгаш информацияның база бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын нептередириниң эң чугула чепсектериниң бирээзи болур үндүрүп турар эртем-техниктиг кинофильмнерниң шынарын бедидер.

Киностудияларны болгаш кинотеатрларны амгы үениң техниказы-биле чепсеглээринче онза кичээнгейни салыр, беш чылдың төнчүзүнде кыппас чүүлдерге үндезилеп кылган плёнкаларны бүдүрүп үндүрериниче шуут шилчиир төлээде, ол үндезинге кылган плёнкаларны бүдүрүп үндүрерин көвүдедир; өөнүг кинофильмнерниң бедик шынарын хандырар, а ол ышкаш делгем экранныг кинога хереглээр кинофильмнерни бүдүрүп үндүрерин көвүдедир.

Радио дамчыдылгазын болгаш телевидениени улам ыңай калбартыр болгаш экижидер хемчеглерни алыр. Радио дамчыдылгазының станцияларының амгы бар күчү-шыдалын беш чылдың дургузунда 90 хуу хире көвүдедир болгаш ССРЭ-ниң Европа кезээнге эң-не кыска чалгыглыг радио дамчыдылгазын калбаа-биле нептередирин хандырар. Москваның, Ленинградтың, эвилелдешкен республикаларның найыслалдарының болгаш чурттүн өске-даа улуг хоорайларының телевидение станцияларының аразынга программалар солчурунга харылзааның тускай каналдарын тургузар, ол ышкаш өөнүг телевидениени нептередиринче кирер. 1960 чылга чедир телевидение станцияларының санын 75-тен эвээш эвеске чедир көвүдедир.

Массалыг библиотекаларның болгаш клуб албан черлериниң ажылын экижидер болгаш оларның материалдыг суурун быжыглаар.

Ном парлаар херекти экижидер база хөгжүдер хемчеглерни алыр. Парлап үндүрүлгелериниң болгаш тиражтарның улам ыңайгы өзүлдезинче кичээнгей салгаш, номнар, журналдар болгаш солуннар үндүрерин көвүдедир. Үндүрер номнарның уран-чечен каасталгазын болгаш полиграфтыг күүселдезин экижидер, полиграфтыг суурну калбартыр болгаш быжыглаар, ССРЭ-ниң Культура Министерствозунун полиграфия бүдүрүлгелериниң күчү-шыдалын 50 хуу хире улгаттырар, типографияларны амгы үениң дерилгелери-биле чепсеглээр, шрифт ажыл-агыйын болгаш полиграфия бүдүктарының шынарын экижидер. Ном садыын, ылаңгыя көдээ черлерге калбартыр.

13. **Кадык камгалалын** улам ыңай хөгжүдерин хандырар, кадык камгалал органнарының профилактиктиг ажыл-чорудулгазының деңнелин көдүрер, чоннун медицина хандырылгазының культуразын бедидер.

1955 чылга деңнээрге 1960 чылда эмнелге оруннарының санын 28 хуу хире, уруглар яслилеринде оруннарның санын —44 хуу, уруглар садтарында оруннарның санын—45 хуу, санаторийлерде оруннарның санын—10 хуу болгаш дыштанылга бажыңнарында оруннарның санын—13 хуу көвүдедир. Кол нуруузунда ССРЭ-ниң Европа кезээниң төп болгаш соңгу районнарынга, Уралдың, Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүн, Ортаакы Азияның болгаш Казахстанның районнарынга санаторийлериниң болгаш дыштанылга бажыңнарының четкизин хөгжүдерин хандырар. Эмнелге профилактиктиг албан черлерин амгы үениң медицина дерилгелери-биле чепсеглээрин экижидер.

Эмнелге-профилактиктиг болгаш уруглар албан черлериниң тудуушкунунга ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның министерстволарын, ведомстволарын калбаа-биле киириштирбишаан, алдыгы беш чыл планының чылдарында эмнелгелерни оруннар талазы-биле бешки беш чылдыындан 2,8 катап хөйнү, бешки беш чылдыындан уруглар яслилерин 2,4 катап хөйнү болгаш уруглар садтарын 2,4 катап хөйнү тудар. Инвалидтерге болгаш назылап кыраанарга бажыңнар тудуп бээрин калбартыр.

Профилактиканың болгаш эмнээриниң чаа методтарын база эм чүүлдерин дилеп тыварынче совет эртемденнерниң күжүн мөөңневишаан, медицина эртемин улам ыңай хөгжүдерин хандырар.

Чаа, улам-на ажыктыг эмнелге-профилактиктиг эм чүүлдерин, а ол ышкаш амгы үениң хирургия херекселдерин, аарыг тодарадыр эмнелге болгаш медицина дерилгелерин болгаш аппаратураларны бүдүрүп үндүрерин калбартырынче онза кичээнгей салгаш, 1955 чылга деңнээрге 1960 чылда медицина үлетпүрүнүн кылыгларын бүдүрүп үндүрерин 2-ден эвээш эвес катап көвүдедир.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының **күш-ажылын камгалаар** болгаш аарыыр чоруун болдурбазының баш бурунгаар хемчеглериниң талазы-биле, а ол ышкаш ижер суг алыр черлерни, атмосфера агаарны болгаш хөрзүннү үлетпүрден үнген поктарның хирлендиреринден камгалаар талазы-биле ажылды экижидер.

Күш-культураны болгаш спортту, ылаңгыя өөреникчилерниң болгаш аныяктарның ортузунга улам ыңай хөгжүдерин хандырар.

IX. Эвилелдешкен республикаларга улус ажыл-агыйын хөгжүдер болгаш бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузар талазы-биле

Бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузарын экижидерин, үлетпүрнү чиг-эттиң үнер дөстеринче, одалга-энергетиктиг курлавырларже болгаш хереглелдиң районнарынче чоокшуладырын хандырар. Ниитинин күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер сорулга-биле экономиктиг районнарның бойдус болгаш күш-ажыл курлавырларын улам ажыктыг ажыглаарын барымдаалап тургаш, ук экономиктиг районнарның ажыл-агыйын шын специализастаарын база комплексилиг хөгжүдерин боттандырар.

Чурттуң чөөн талакы районнарының байлактыг бойдус курлавырларын шиңгээдип алырын дүргедедир. Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң районнарынга база Казах ССР-ге капитал тудуушкуну бүгү ССРЭ-ге бодаарга эң бедик темпилерлиг болурун хандырар. Ол районнарга аар үлетпүрнүң бүдүрүлгелериниң, ылаңгыя үлетпүрнүң хөй электри болгаш одалга колдаан адырларының комплексизин тургузар, кара болгаш өөнүг металлургияның заводтарын, улуг гидравликтиг болгаш одалга-биле ажылдаар электростанцияларны, нефть ажылдап кылыр бүдүрүлгелерни, машина тудуунун болгаш химия заводтарын, тудуг материалдары бүдүрүп үндүрер талазы-биле бүдүрүлгелерни калбаа-биле тудуп тургузарын, кара болгаш өөнүг металлдарны, химикаттар болгаш тудуг материалдарын бүдүреринге улуг чиг-эт базаларын шиңгээдип алырын көөр.

ССРЭ-ниң Европа кезээниң районнарынга болгаш Уралдың районнарынга хөй одалга база электри колдаан үлетпүр бүдүрүлгелерин моон соңгаар тудуп тургузарын кызыгаарлаар. ССРЭ-ниң Европа кезээниң районнарының одалга-биле ажылдаар үлетпүрүнүн одалга чүүлдеринге өзүп турар негелделерден хожудап турарын узуткаар болгаш хөмүр дашты ырак черже соортүрүн кызырар сорулга-биле, ол районнарга хөмүр даш болгаш нефть тывыжын эргежок чугула хемчээлдерге өстүрерин, гидроэлектростанциялар тударын болгаш газ үлетпүрүн хөгжүдерин көөр.

Чурт үлетпүрүнүн болгаш ус-тывыш кооперациязының ниити продукциязын беш чыл дургузунда барык-ла 1,6 катап көвүдедир. Чер-черниң курлавырларын, чиг эдин болгаш одалга чүүлдерин бүгү хемчеглер-биле ажыглаарын, бодунун чиг-эт базазын хөгжүдерин хандырар. Бүдүрүлгелерни техниктиг чаарты чепсеглээр талазы-биле, эң эки хевирлиг продукция бүдүрүп үндүрерин хандырар. Күрүне стандарттарын болгаш техниктиг байдалдарны массалыг хемчээлге шиңгээдип алыр талазы-биле хемчеглерни боттандырар. Бүдүрүп үндүрер калбак хереглел бараанарының ассортиментизин калбартыр болгаш шынарын экижидер. Калбак хереглел кылыгларының болгаш культура-амыдыралга хереглээр база ажыл-агыйга ажыглаар чүүлдериниң чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрерин организастаар. Улустуң уран-шевер кылыгларын бүгү хемчег-биле хөгжүдер. Чоннун амыдырал хереглелдерин хандырар талазы-биле бүдүрүлгелериниң четкизин дыка калбартыр болгаш оларның ажылының культуразын экижидер.

Эвилелдешкен республикаларга улус ажыл-агыйын алдыгы беш чылда хөгжүдер талазы-биле дараазында кол-кол онаалгаларны көөр.

РОССИЙНИҢ СОВЕТ ФЕДЕРАТИВТИГ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүгү үлетпүрнүң ниити продукциязын барык 1,7 катап, оөн иштинде республика үлетпүрүнүүн—1,6 катап көвүдедир.

Беш чылда шөй эзилдиреринин барык 1,6 катап, прокат бүдүрерин—1,5 катап, демир рудазының тывыжын—1,4 катап, аллюминий бүдүрерин—2,4 катап, хөмүр даш тывыжын—1,5 катап, нефтини—2,2 катап, бойдустуң болгаш эдеринчи газты—5,5 катап, электри энергиязы ажылдап үндүрерин—1,9 катап, оөн иштинде гидроэлектроэнергия ажылдап үндүрерин—3,9 катап, минералдыг удобрениелер бүдүрерин—1,9 катап, цементини—2,5 катап, тудуг ыяжын соортүрүн—1,4 катап, хөвең-саазындан кылган пөстер бүдүрерин—16 хуу, дүктен кылган пөстерин—1,3 катап, лёндан кылган пөстерин—1,8 катап, торгу пөстерин—2 катап, хөм идиктерин—1,5 катап, чигирин—2,6 катап, балык тударын—1,5 катап көвүдедир.

Череповецтиң металлургия заводунун болгаш Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадының тудуун доозар, бирги дөмна суугузун ажыглалга киирбишаан, Барыын-Сибирниң металлургия заводунун тудуун эгелээр база Сибирьге ийи чаа металлургия заводтарының тудуун эгелээр. Демир рудалыг чаа черлер шиңгээдип алырын хандырар. Уралга даг рудазы арыглап сайзырадыр Качканарский комбинадын, Чөөн Сибирьде Коршуновский руднигин болгаш Курск-Белгород районнуң рудалыг черлеринге чаа рудниктерни ажыглалга киирер. Ийи чаа метиз заводтарны тудар. Сибирьниң районнарынга үш алюминий заводтарын тударын көөр, Уралдың чес-хола үлетпүрүнүң руда базазын күштелдирер. Братскиниң гидроэлектростанциязының тудуун үргүлчүлээр болгаш Красноярскиниң гидроэлектростанциязының тудуун эгелээр. Омскиниң болгаш Иркутскиниң нефть ажылдап кылыр заводунун тудуун доозар болгаш Красноярск крайга база Амур обласка нефть ажылдап кылыр чаа заводтарны тударынче кирер.

Сибирьниң болгаш Уралдың районнарынга станок тудуунун беш чаа заводтарын, дарганналга-тапталга дерилгениң

(Уланчызы 3-ку арында).

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планыныңталасы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

(Улапчызы).

алды заводтарын, тускайыктан шуткулганың он заводтарын, инструментилер кылар ийи заводтарын, абразивтир кылыдарының үш заводтарын, тудуг болган орук машина тудуунуң сес заводтарын, прибор кылыр заводтарын, электровоз тудуунуң заводун, тепловоз электро-дерилгелеринің күш кирер трансформаторларының, бедик волтулуг аппаратурларының заводун болган машина тудуунуң эске-дээ элээн кап заводтарын тударын көөр.

Москваның, Төп райопнарның, Поволжьеның болган Уралдың одалга энергетиктиг базазын күштелдиреринге болган электрочанарыгларын эжиктиреринге Куйбышевтиң болган Горькийниң гидроэлектростанцияларының тудуун доозарыбиле болган Сталинградтың база Воткинскиниң гидроэлектростанцияларын ажылдадып кииреры-биле кады түс черинге одалгаынга ажылдар элээн кап улуг одалга электростанцияларын тудар; Москва чоогуунда, Печораның хөмүр даш бассейиперинге болган Уралдың хөмүр даш тывыштыг чөрлериге хөмүр даш тывыжын улгаттыларын хандырар, элээн кап улетпүрүг районнарны улуг хемчээл-биле газчыларын боттандырар.

Татар АССР-де, Башкир АССР-де, Куйбышев, Саратов болган Сталинград областарда база Ставрополь крайда нефтилиг болган газтыг чаа черлерни ажыллаын кииреп. Обь кемниң кудуку агымында Березовоның бойнус газтыг черни улетпүр ажыгланыга кииреринге белеткээр. Туймаза—Омск (нийги), Омск—Иркутск, Альметьевск— Горький, Альметьевск—Молотов, Горький —Рязань, Рязань — Москва, Горький—Ярославль, Ишимбай—Орск, Омск—Новосибирск, Уфа—Омск (нийги), Новосибирск—Иркутск болган Куйбышев—Брянск магистральдыг хөолай дамчыдыкчыларны ажыглалга киирер.

Сонгу үүктүң, Уралдың, Сибирьиң райопнарында ыяш белеткелин улам ыпай күштелдиреринге болган оз райопнарга ыяш дилериң улам дүргеп хөгжүдерин хандырар. Хөй ыяштыг районнарга: Ачинск—Абалаково болган Микунь — Боснан демир оруктарын тудуп тургузар. Чөөн талаңы районнарга беш целлюлоз-саалын будүүлгелерин болган кылымал волокноның чеди заводтарын тударын көөр.

Уралдың, Сибирьиң болган Ырыккы Чөөн үүктүң районнарынга чиик болган аъш-чем улетпүрүнүң хөгжүдезин дүргеделяр.

Якут АССР-ниң мурнуу кезээнге база Забайкалье коксты хөмүр даштың болган кара металлургияга хереектиг даг рудазының болган дүзалалың минералдыг чиг эдиниг бүтүү комплексининиң талазы-биле, а ол ышкаш химия улетпүрүнге чиг-этпиң болган өдүүг база хөвар металлдарның рудаларының талазы-биле геологтуг разведка болган шинчилеел ажыдарын күштелдирер. Якут АССР-ге алмаз тывыжының улетпүрүн тургузар талазы-биле белеткээ ажыдарын чорудар.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле тараа болган мал ажыдыныг продуктуларын будүрериң бүтүү хемчет-биле хөгжүдерин эң чугула соруга дээ санаар. 1955 чылга дениэрге 1960 чылда тараа будүрериң колдуунда 1,8 катап улгаттырар, оон иштинде шыяатаг болган кукуруза будүрериң дыка көвүделәр; лён-волокнону—1,4 катап, чицир сөөкхазыын—2,5 катап, картофельди—2 катап, ногаалларны — 2,6 катап, эътти—2 катап, сүттү—1,9 катап, күш чуурталарын — 2,5 катап болгаш дүктү—1,6 катап көвүделәр.

Моң гектар шөлге чаа салтар болгаш кат-чимис база 75 моң гектар шөлге виноград тарын олургуруп хандырар.

146 моң гектар шөлге суггарылга четкинин, 141 моң гектар шөлге курғадылга четкинин тудуп тургузар болгаш 1.240 моң гектар шөлдүг черни сугнуг болгуруар. Сугнуг болдурарының болган суггарылганың Нигулецк системазын, Симферопольдуң суг шыгжамырын болгаш Турбеевскиниң курғадылга системазын тударын доозар болгаш ажыглалга киирер. Краснодарскиниң системазының бирги эдлүүнүң тудуун боттандыдар болгаш Сонгу-Крым бугазының тудуун эгелээр.

БЕЛОРУС СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүтүү үлетпүрүүн-даа, республика үлетпүрүүнүң-даа нинти продукциязын барык 1,7 катап көвүделәр.

Беш чыл дургузунда электри энергиязын ажылдап үнүүрерин барык 2,1 катап, торф тывыжын—1,8 катап, тракторлар будүрериң—2,7 катап, автомобильдерни—1,6 катап, мотоциклерни—1,7 катап, металл кезер станоктарны—2 катап, цементини—1,8 катап, хөм идиктерни—1,4 катап, чигирни—3,1 катап көвүделәр.

Вилейскиниң район электростанциязының тудуун доозар болган Витебскиниң гидроэлектростанциязының тудуун боттандырар, торф тывыжының чаа будүүлгелерин тудуп тургузар. Нефть ажылдан кылыр ийи заводтарны, кодээ ажыл-агый машина тудуунуң заводун тударынче кирер болгаш ажылдап турар цемент заводтарын калбартырын боттандырар. Минскиде шак заводун, тракторнын артык кезектерин кылыр, автоматтыг шүүлгээр болгаш түскай агрегат станоктар заводтарын база камволь комбинадын долу күүү-шыдалы-биле ажылдадып киирер. Лённу болгаш конопляны эң баштай ажыдлап кылыр талазы-биле чаа заводтарны болгаш цехтерни, а оп ышкаш ийи чигир заводтарын тудуп тургузар.

Белорус ССР-ниң барымы талазы областарынга торф ажылдан кылыр үлетпүрүү, энергетиканы, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдерни көөр.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле 1955 чылга дениэрге 1960 чылда тараа культураларын будүрериң барык 2,9 катап, лён-волокнону—1,4 катап, картофельди—1,7 катап, чигир свеклазы — 6 катап, эътти — 1,8 катап болгаш сүттү—2 катап көвүделәр. Курғадыг системаларын тудуп тургаш, 238 моң гектар черлерни база курғадыг системаларын эде тудуп тургаш 170 моң гектар черни кодээ ажыл-агый ажыглалынга немей киирер. Полесьеның чавыынын малгашталган черлерин курғадып болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле ажылы үргүлчүлээр.

УЗБЕН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүтүү үлетпүрүүн-даа, республика үлетпүрүүнүң-даа нинти продукциязын барык 1,6 катап көвүделәр.

Үлетпүрүүн хөвең өстүрер ажыл-биле холбашкан алыр-дарын, бирги эдлүүге кодээ ажыл-агый болган пос-талвы машина тудуун, минералдыг удобреңиелер будүрериң, хөвең арылдар болгаш үе будүрер үлетпүрүү улам ыпай хөгжүдерин көөр.

Беш чыл дургузунда электри энергиязын ажылдап үнүүрерин барык 2,1 катап, торф тывыжын—1,8 катап, тракторлар будүрериң—2,7 катап, автомобильдерни—1,6 катап, мотоциклерни—1,7 катап, металл кезер станоктарны—2 катап, цементини—1,8 катап, хөм идиктерни—1,4 катап, чигирни—3,1 катап көвүделәр.

Вилейскиниң район электростанциязының тудуун доозар болган Витебскиниң гидроэлектростанциязының тудуун боттандырар, торф тывыжының чаа будүүлгелерин тудуп тургузар. Нефть ажылдан кылыр ийи заводтарны, кодээ ажыл-агый машина тудуунуң заводун тударынче кирер болгаш ажылдап турар цемент заводтарын калбартырын боттандырар. Минскиде шак заводун, тракторнын артык кезектерин кылыр, автоматтыг шүүлгээр болгаш түскай агрегат станоктар заводтарын база камволь комбинадын долу күүү-шыдалы-биле ажылдадып киирер. Лённу болгаш конопляны эң баштай ажыдлап кылыр талазы-биле чаа заводтарны болгаш цехтерни, а оп ышкаш ийи чигир заводтарын тудуп тургузар.

Белорус ССР-ниң барымы талазы областарынга торф ажылдан кылыр үлетпүрүү, энергетиканы, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдерни көөр.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле 1955 чылга дениэрге 1960 чылда тараа культураларын будүрериң барык 2,9 катап, лён-волокнону—1,4 катап, картофельди—1,7 катап, чигир свеклазы — 6 катап, эътти — 1,8 катап болгаш сүттү—2 катап көвүделәр. Курғадыг системаларын тудуп тургаш, 238 моң гектар черлерни база курғадыг системаларын эде тудуп тургаш 170 моң гектар черни кодээ ажыл-агый ажыглалынга немей киирер. Полесьеның чавыынын малгашталган черлерин курғадып болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле ажылы үргүлчүлээр.

УКРАИН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүтүү үлетпүрүүн нинти продукциязын барык 1,7 катап, оон иштинде республика үлетпүрүүнүң—1,6 катап көвүделәр.

Донбасска, Приднепровьеге болгаш Украинаның барыын талакы областарынга хөмүр даш тывыжының дыка өзерин хандырар. Кривой Рогтуң демир руда бассейнинге болгаш Керчиниң демир рудалыг черинге рудалар тывыжының болгаш арылаа сайырадырының талазы-биле күүү-шыдалды калбартыр.

Беш чыл дургузунда хөмүр даш тывыжын 1,6 катап, шөй эдилдерни, прокат будүрерни болгаш демир рудалының тывыжын—1,5 катап, нефть тывыжын—2,8 катап, бөйдүс болгаш эдеринчи газты—2,6 катап, электри энергиязы ажылдап үнүүрерин—1,7 катап, минералдыг удобреңиелер будүрерин—2 катап, тракторларны—2 катап, цементини—1,7 катап, хөм идиктерни—1,6 катап, чигирни—1,6 катап көвүделәр. Хөвең-саалындан кылган пестер будүрерин дыка улгаттырар.

Каховканың гидробелдиринің тудуун доозар, Кременчуттуң болгаш Днепродзержинскиниң гидроэлектростанцияларын, одалга-биле ажылдаар улуг-улуг электростанцияларны тудуп тургузар болгаш Днепрге Баженскийниң гидроэлектростанциязын тударынче кирер.

Нефть ажылдап кылыр заводтуң тудуун эгелээр, демир холумактыг чүүлдер эдилдирер чаа заводту болгаш черченин тудуг материалдарын, ылангыя чаягаар бүткен даштап хана блоктарды будүрер талазы-биле немелде күүү-шыдалдар тудуп тургузарын болгаш ажыгалга киирерин боттандырбар. Черниговтуң комбольно-сукно комбинадын, Херсоннуң хөвең-саалын кылыгыг пестер комбинадын ажыглалга киирер. Черниговка болгаш Черкассыга чаа хөвең-саазын кылыгыг пестер комбинадын, кылымал волокно заводтарын, дүн-хүнге 400 моң центнер чигир свеклазы ажыдап кылыр ишгеп күүү-шыдалдыг чигир заводтарын, күкуруузаны патока болгаш крахмал кылыр болбазыралын кылыр чаа үлетпүр комбинадын тудуп тургузар.

Донбасстың хоорайларынга болгаш будүүлгелериңге суг бээр Сонгу Донец—Донбасс бугазын тудуп доозар болгаш ажыглалга киирер.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле тараа культураларының дүүттүүн улам ыпай белиңерин хандырар, кукуруза будүүлгезин дыка калбартыр болгаш анаа үнделилээш тараанын нинти чыыдалын 1960 чылда 2 миллиард 100 миллион пудтан эвээш эвеске чедирер. 1955 чылга дениэрге 1960 чылда чигир свеклазын будүрериң барык 1,2 катап, ногаалларны —1,4 катап, картофельди — 1,5 катап, эътти—2,3 катап, сүттү—2 катап, дүктү—2,1 катап болгаш күш чуурталарын—2,8 катап көвүделәр. Колхозтарга болгаш совхозтарга 250 моң гектар шөлге чаа салтар болгаш кат-чимис база 75 моң гектар шөлге виноград тарын олургуруп хандырар.

146 моң гектар шөлге суггарылга четкинин, 141 моң гектар шөлге курғадылга четкинин тудуп тургузар болгаш 1.240 моң гектар шөлдүг черни сугнуг болгуруар. Сугнуг болдурарының болган суггарылганың Нигулецк системазын, Симферопольдуң суг шыгжамырын болгаш Турбеевскиниң курғадылга системазын тударын доозар болгаш ажыглалга киирер. Краснодарскиниң системазының бирги эдлүүнүң тудуун боттандыдар болгаш Сонгу-Крым бугазының тудуун эгелээр.

БЕЛОРУС СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүтүү үлетпүрүүн-даа, республика үлетпүрүүнүң-даа нинти продукциязын барык 1,7 катап көвүделәр.

Беш чыл дургузунда электри энергиязын ажылдап үнүүрерин барык 2,1 катап, торф тывыжын—1,8 катап, тракторлар будүрериң—2,7 катап, автомобильдерни—1,6 катап, мотоциклерни—1,7 катап, металл кезер станоктарны—2 катап, цементини—1,8 катап, хөм идиктерни—1,4 катап, чигирни—3,1 катап көвүделәр.

Вилейскиниң район электростанциязының тудуун доозар болган Витебскиниң гидроэлектростанциязының тудуун боттандырар, торф тывыжының чаа будүүлгелерин тудуп тургузар. Нефть ажылдан кылыр ийи заводтарны, кодээ ажыл-агый машина тудуунуң заводун тударынче кирер болгаш ажылдап турар цемент заводтарын калбартырын боттандырар. Минскиде шак заводун, тракторнын артык кезектерин кылыр, автоматтыг шүүлгээр болгаш түскай агрегат станоктар заводтарын база камволь комбинадын долу күүү-шыдалы-биле ажылдадып киирер. Лённу болгаш конопляны эң баштай ажыдлап кылыр талазы-биле чаа заводтарны болгаш цехтерни, а оп ышкаш ийи чигир заводтарын тудуп тургузар.

Белорус ССР-ниң барымы талазы областарынга торф ажылдан кылыр үлетпүрүү, энергетиканы, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдерни көөр.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле 1955 чылга дениэрге 1960 чылда тараа культураларын будүрериң барык 2,9 катап, лён-волокнону—1,4 катап, картофельди—1,7 катап, чигир свеклазы — 6 катап, эътти — 1,8 катап болгаш сүттү—2 катап көвүделәр. Курғадыг системаларын тудуп тургаш, 238 моң гектар черлерни база курғадыг системаларын эде тудуп тургаш 170 моң гектар черни кодээ ажыл-агый ажыглалынга немей киирер. Полесьеның чавыынын малгашталган черлерин курғадып болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле ажылы үргүлчүлээр.

УЗБЕН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүтүү үлетпүрүүн-даа, республика үлетпүрүүнүң-даа нинти продукциязын барык 1,6 катап көвүделәр.

Үлетпүрүүн хөвең өстүрер ажыл-биле холбашкан алыр-дарын, бирги эдлүүге кодээ ажыл-агый болган пос-талвы машина тудуун, минералдыг удобреңиелер будүрериң, хөвең арылдар болгаш үе будүрер үлетпүрүү улам ыпай хөгжүдерин көө

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

сугландырар. Талиннин суггарылга каналының болгаш Арзни-Шамирамның суггарылга системазының бирги әәлчәәнин тудуушкунун доозар.

ТУРКМЕН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүгү үлетпүрүнүң ниити продукциязын барык 1,6 катап, ооң иштинде республика үлетпүрүнүүн —1,8 катап көвүдедир.

Беш чыл дургузунда нефть тывыжын барык 1,3 катап, цемент бүдүрерин 7,9 катап электроэнергияны ажылдап үндүрерин—1,8 катап, хөм идиктерни—2 катап көвүдедир.

Бус турбиназының ийи электростанцияларын, Чарджоунун суперфосфат заводун болгаш Гаурдактың чаа күгүр руднигин ажылдадып киирер; Безменнинг цемент заводун калбартырының болгаш Кызыл-Кум—Красноводскинин газ дамчыдылгазын тударын көөр.

Бөдөө ажыл-агый талазы-биле хөвен ажылын болгаш мал ажылын, ылангыя каракуль хой ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдерин өн чугула сорулга кылдыр санаар. 1955 чылдыынга деңнәәрге 1960 чылда чиг-хөвен бүдүрерин барык 2,1 катап, эьтти—1,8 катап, сүттү—2,2 катап, дүктү—1,3 катап, каракуль хураган кештерин—1,4 катап болгаш коконнарны—1,5 катап көвүдедир.

Суггарылга четкилиг 205 муң гектар черни көдөө ажыл-агыйның эргилдезинге немей киирер болгаш 10 миллион гектар шөлге куруг хову одарларын сугландырарын хандырар. Кара-Кум каналының бирги әәлчәәнин, Сары-Язынның болгаш ийнги Теджениниң суг шыгжамырларының тудуушкунун доозар.

ЭСТОН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүгү үлетпүрүнүң ниити продукциязын-даа, республика үлетпүрүнүүн-даа барык 1,6 катап көвүдедир.

Беш чыл дургузунда сланец тывыжын барык 1,7 катаптан өвөөн эвес, сланецтен газ бүдүрерин—1,7 катап, электроэнергияны ажылдап үндүрерин—2,8 катап, торф тывыжын — 1,7 катап, минералдыг удобрениелер бүдүрерин 4 катап, цементини—2 катап, хөвен-саазын пөстерин—1,4 катап, хөм идиктерни—1,5 катап, мал саржаан—1,2 катап, балык тударын—1,6 катап көвүдедир.

Ахтига газ-сланец заводун болгаш сланец үзүн болбаазырадып ажылдаар талазы-биле заводту тудар, сланец-биле ажылдаар Балтий чоогунун электростанциязын тудар болгаш ооң 300 муң киловатт күчүлүг бирги әәлчәән ажыглалга киирер. «Пунане Кунда» деп цемент заводун чаартырын боттандырар болгаш чылда 225 муң тонна цементини бүдүрер немелде күчүнү ажыглалга киирер. Балык үлетпүрүнүн әрик базазын калбартыр.

Бөдөө ажыл-агый талазы-биле 1955 чылдыынга деңнәәрге 1960 чылда көдөө ажыл-агый продукциязын бүдүрерин: эьтти — барык 1,8 катап, сүттү — 2,3 катап, тарааны—2,5 катап болгаш картофельди—1,9 катап көвүдедир. Хаваннарны эьтке болгаш беконга хереглээр кылдыр семирти чемгерерин калбаа-биле хөгжүдерин хандырар. Клеверниң тарылгазын калбартыр болгаш дүжүдин бедидер, шыналарны экижидер болгаш хой чылдыг культурлуг одарларны тургузар талазы-биле ажылдарны калбак хемчәәлдерге чорудар. 38 муң гектар черни тудуушкун чорудун тургаш база 194 муң гектар черни кургадылга системаларын чаартып тургаш көдөө ажыл-агый эргилдезинге немей киирер.

КАРЕЛ-ФИН СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беш чыл дургузунда бүгү үлетпүрүнүн ниити продукциязын-даа, республика үлетпүрүнүүн-даа барык 1,6 катап көвүдедир.

Ыяш, саазын болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүрүнү улам ыпай хөгжүдерин хандырар. Беш чыл дургузунда тудуг ыяжын сөөртүп үндүрерин барык 1,5 катап, дилген ыяш материалдарны бүдүрерин—1,8 катап, саазынны—1,8 катап көвүдедир. Бондопожаның болгаш Сегежаның целлюлоз-саазын комбинаттарын алгыдар, Ново-Кемниң ыяш дилер-ыяш болбаазырадып кылыр комбинадын база мебель фабриказын тудар; картон комбинадының тудуунче эгелеп киирер. Барыын-Карельдиң демир оруунун тудуушкунун уламчылаар.

Беш чыл дургузунда электроэнергияны бүдүрерин барык 2 катап болгаш алюминийни—1,6 катап көвүдедир. 80 муң киловатт күчүлүг Ондунун гидроэлектростанциязын, а ол ышкаш Кумнун, Выгостровскинин болгаш Пальесандалдын гидроэлектростанцияларын ажыглалга киирер болгаш 80 муң киловатт күчүлүг Повтун гидроэлектростанциязынын тудуушкунуне эгелеп киирер. Валазминскинин суг шыгжамырының тудуушкунун боттандырар.

Бөдөө ажыл-агый талазы-биле 1955 чылдыынга деңнәәрге 1960 чылда көдөө ажыл-агый продукциязын бүдүрерин: сүттү—барык 2,3 катап, эьтти—1,6 катап, картофельди — 3,2 катап болгаш ногааларны—5 катап көвүдедир. Кургадылга системаларын чаазы-биле тудуп база чаартып тургаш, 55 муң гектар черни көдөө ажыл-агый эргилдезинге немей киирер.

* * *

Алдыгы беш чыл планы Совет Эвилелинин улус ажыл-агыйының болгаш хамыктын мурнунда социалистиг экономиканың үндезини—аар индустрияның күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнүн көрүп турар. Ол планны боттандырары ССРЭ-нин экономиктиг күчү-шыдалын болгаш ооң тиилетирбее камгаланыр аргалыын улам ыпай быжыктырганы, улустун чаагай байдалын улуу-биле бедиткени, совет культураны өстүргени ол болур.

Алдыгы беш чыл планын чедишкининг күүседирин кижилер—ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, оларның әрес-шудургу, маадырлыг күш-ажылы шиитпирлээр, бистин партия, совет, ажыл-агый, профэвилед организацияларывыстын организаторлар ажылы, үлетпүр бүдүрүлгелерин, тудугларны, колхозтарны, машина-трактор станцияларын, совхозтарны оларның удуртурунун деннели шиитпирлээр.

Алдыгы беш чыл болза, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга чаа техниканы калбаа-биле нептередириниң беш чылы болур. Мынчангаш техниктиг депшилгени, ада-чурт болгаш даштыкы эртеминиң база техниканын чаа чедишкиннерин, өн эки бүдүрүлгелерин болгаш колхозтарның, үлетпүрүнүн болгаш көдөө ажыл-агыйның мурнакчы кижилериниң дүржулгазын бүдүрүлгеге өн дүрген нептередирин хандырар талазы-биле ажылды шиитпирлиг экижидерин бүгү партия болгаш ажыл-агый организацияларынга съезд хүлээндирип тур. Ажылчыннарның, колхозчуларын бүдүрүлгенин бүгү адырларының тускай эртемниглериннин мөргежилин бедидери кайгамчык улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге, алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының чепсегле-тинери, чаа техниканы өн-не чедимчелиг кылдыр ажыглаары чүгле ол негелде турда хандыртынган туруп болур.

Социалистиг үлетпүрүнүн болгаш көдөө ажыл-агыйның бүгү адырларында иштики кайгамчык улуг аргалар бар. Ол аргаларны илередири болгаш ажыл-агыйжы ажыглаары—алдыгы беш чылдың онаалдаларын чүгле долдур әвес, харын ажыр күүседирин хандырар дээни ол болур. Күрүнеин онаалдаларын бүдүрүлге болгаш колхоз бүргүзүнүн бүгү көргүзүглер аайы-биле чугаажок күүседириниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок өстүреринин, продукцияның бот-үнезин чиигедириниң болгаш шынарын экижидериниң, камналганың шыңгыы чурумун боттандырарының, чаңгыс чижек санныг продукцияны бүдүреринге күш-ажылдың чарыгдалдарын чүткүлүү-биле кызырарының әргежок чугулазынче партия организацияларының болгаш ажыл-агый удуртукчуларының онза кичээнгейин съезд угландырып тур.

Күрүнеиин материалдыг, аъш-чем болгаш сан-хөө курлавырларының бар турары планныг социалистиг ажыл-агыйның байдалдарынга улуг ужур-дузалыг. Ол курлавырларны улам ыпай көвүдедирин алдыгы беш чылдың өн чугула сорулгаларының бирөөзи кылдыр съезд санап тур.

Алдыгы беш чыл планының онаалдаларын күүседири бүгү социалистиг лагерьнин улам ыпай быжыглаарының херээнге улуг салыышкын болур. Совет Эвилели улус ажыл-агыйының туе-туе адырларының хөгжүлдезин таарыштыр башкарарының, бүдүрүлгени специализастаарының, кооперастаарының аргазы-биле, а ол ышкаш эртем-техниктиг чедишкиннерни болгаш бүдүрүлгенин мурнакчы дүржулгазын солчурунун аргазы-биле экономиктиг курлавырларны болгаш бүдүрүлгенин күчү-шыдалдарын ниитизи-биле чурт бүргүзүнүн болгаш социалистиг лагерьнин эрге-ажыктарынга өн таарымчалыг ажыглаарының талазы-биле улус демократиязының чурттары-биле кады ажылдажылганы бүгү хемчеглер-биле калбартыр. Янзы-бүрү социал-политика системаларлыг чурттарнын тайбын кожа-хелбээ турарының аргалыын болгаш эргежок чугулазын чайгылыш чок быжыы-биле камгалавышаан, Совет күрүне бот-боттарынга ажыктыг болурун сагыырынга үндезилээш өске-даа чурттар-биле садыгны калбартырынче күзел-чүткүлүн база салыр.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизинин Директиваларының төлевилелин чогаалып кылырда, СЭКП-ниң Төп Комитеди хөй-хөй муң бүдүрүлгелер болгаш колхозтар коллективтериниң саналдарын барымдалаан. Ол саналларны белеткээринге болгаш чугаалажырынга ажылчыннарның, колхозчуларның, үлетпүрүнүн болгаш көдөө ажыл-агыйның тускай эртемниглериннин, эртемденнерниң калбак массалары киришкен. Оларның патриотчу инициативазы болгаш янзы-бүрү талалыг бүдүрүлгечи дүржулгазы алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының туе-туе адырларын хөгжүдериниң сорулгаларын өн долузу-биле тодаргайлаар, социалистиг үлетпүрде, көдөө ажыл-агыйда, транспортта иштики кайгамчык улуг аргаларны илередип алыр талазы-биле Төп Комитетке дузалаан.

Беш чыл планының онаалдаларын бүдүрүлгелерге, колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга болгаш тудугларга 1956 чылда чедирген турар кылдыр 1956—1960 чылдарның алдыгы беш чыл планын бо Директиваларга үндезилээш министерстволар, ведомстволар, эвилелдешкен республикаларга болгаш экономиктиг районнар аайы-биле өн чоокку хуусаада чогаадып кылыры болгаш бадылаары эргежок чугула деп съезд санап тур. Ол болза, беш чыл планын боттандырарынче массаларның чогаадыкчы идепкейин мобилизастаарынга, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында иштики чаа курлавырларны илередириңге, планныг онаалдаларны күүседирингe тодаргай контрольду тургузарынга дузалаар.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының XX съездизи ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседири дээш бүгү улустун социалистиг чарыжын калбартырынче бүгү ажылчыннарны, колхозчуларны, совет интеллигенцияны кыйгырып тур. Алдыгы беш чыл планын боттандырары социалистиг экономиканың хөгжүлдезинге, улустун хереглел чүүлдериниң элбекшилин тургузарының сорулгаларын шиитпирлээринге, бистин чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарынга бурунгаар чаа улуг базым болур.

Улам эки ажылдаар

АКЫЖАК. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнун ажылчы чоннары СЭКП-нин XX съездизинин шиитпирлерин бүгү совет улус-биле бир дөмей сеткил ханыышкынын хүлээп ап, ону амыдыралга боттандырары дээш сорук киришкининг ажылдап турар. Сталин аттыг көдөө ажыл-агый артелинде парторганизация секретары эш Шаравининиң редакцияга дыннатканы болза:

— Съездинин материалдарын танышкаш, чаагайжыдылганын болгаш тайбын күш-ажылдын ол улуг программазын чедишкининг боттандырарынга колхозчулар мурнукузундан каш дапкыр күжениишкинге ажылдап турар. Часкы хову ажылынга белеткел бистин колхозта ам дооступ турар: тараа культураларының үрезиннери четчир база шупту арыглатынган, картофельге 40 тонна үрезин шыгжатынган, ногаа болгаш өске-даа культураларның үрезиннери белен. Ол ышкаш ниитинин малы менди болгаш хүр кыштаглап турар.

Сталин аттыг колхозтун 322 өрегелеринден 302 өреге чаагайжыды кылдынган чурттарга бажыңнарлыг болган чорук партия болгаш чазактын совет кижилерин материал-культурлуг деннелин бедидери дээш улуг сагыш салып турарының боттанылгазы. Бо чылын колхозчуларны шуптузун чурттарга бажыннары-биле хандырган турарын тудугжулар (бригадири эш Борбаанай) съезд материалы таныжып турган хуралга хүлээнген. Бригада 4 чурттарга бажыннарының болгаш чаа клубтун тудугларын дооскаш, ам медпунктунун, тараа складының тудугларын кылып эгелей берген. Ол ышкаш белеткетинген 800 кубометр тулуг ыяжын колхоз төвүнче массалыг сөөртүп турар. Бригадада күш-ажылдын организастыы эки.

Шаңгыда хой фермазының коллективинге танылылга хуралы күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүг эткен. Кадарчы 70 харлыг эш Таңгыттың чугаалааны болза:

— Хой кадарчызында чеди чыл ажыр ажылдап келдим, мээн коъдан хоюмдан бо аразында когаралдыг таварылга болбаан. Төрөөн чуртумнун, Коммунистиг партиянын херээ дээш моон соңгаар улам эки ажылдаар мен. Мээн кадарын турарым 380 хойнун бирөөзинден-не бо чылын 2 килограмм дүктү кыргып, төрүүр чүс хой бүргүзүнден-не 105 хураганнарны өстүрүп алырымны хүлээндим.

Колхозтун сүт-бараан фермазында март 1-ге чедир 66 инектер төрөөн, бызаалары менди, ол инектерни шуптузун хайдактап саарын организастаан. Инектиң сүткүрүн чедип алырынга фермаңың коллективи ылаңгыя саанчылар тодаргай хүлээлелерни алган.

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри Х. К. Хансенниң Москвада келгени

Совет чазактың чалаанын ёзугаар Данияның Премьер-Министри болгаш даштыкы херектер Министри Х. К. Хансен кадайы-биле кады март 2-де Москвада чедип келген. Ооң-биле кады Чырыдыышкын Министри Ю. Бомхольт кадайы-биле кады, Даштыкы херектер министерствозунун чиңгине секретары Н. Свеннингсен, Даниянын Югославияның Федеративтиг Улус Республиказында Элчини Р. Кьер, Даштыкы херектер министерствозунун парлалга килдизинин эргелекчизи С. А. Кристенсен, даштыкы херектер министерствозунун секретары Б. Ольсен, Даштыкы херектер министерствозунун экономиктиг килдизинин харыысалгалыг ажылдакчызы Х. З. Транe болгаш Даниянын өлүк журналистери база чедип келген.

ССРЭ-нин Данияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Н. В. Славин база ынчан Москвада чедип келген.

Даниянын болгаш ССРЭ-нин күрүне туктары-биле каастап шимээн Внуково аэродромунга Даниянын Премьер-Министри болгаш даштыкы херектер Министри Х. К. Хансенни ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-нин даштыкы херектер Министри В. М. Молотов, ССРЭ-нин министрлери С. Ф. Антонов, В. Г. Бакаев, П. А. Бенедиктов, И. Г. Кабанов, В. В. Мацкевич, Н. А. Михайлов, ССРЭ-нин даштыкы херектер министринин оралакчылары А. А. Громыко болгаш В. С. Семенов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында камааты агаар флодунун Кол эргелелинин начальниги С. Ф. Жаворонков, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советинин күүскомунун даргазы Н. И. Бобровников, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунун скандинав чурттарының килдизинин эргелекчизи М. Г. Грибанов, Даштыкы садыг министерствозунун барыын талакы чурттар-биле садыглажылга эргелелинин начальниги Н. И. Чеклин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазының протокол начальниги Е. А. Тарабрин, Москва хоорайның комендантызы генерал-майор Н. С. Колесников, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунун протокол килдизинин эргелекчизинин хүлээлегзин күүседип турар Л. Ф. Теплов, совет болгаш даштыкы журналистер уткааннар.

Даниянын Премьер-Министрин болгаш Даштыкы херектер Министрин Даниянын Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Мерк, элчин чериниң ажылдакчылары, а ол ышкаш ССРЭ-де туруп турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыыннары база уткааннар.

... Н. А. Булганин биле В. М. Молотов самолетка чеде бергеннер. Х. К. Хансен болгаш оңу үдеп келген кижилер Н. А. Булганин-биле база В. М. Молотов-биле найыралдыы-биле хол тутчуп мендилешкеннер. Ооң соонда Х. К. Хансенни аэродромга уткуушкунга келген совет күрүне ажылдакчылары-биле, а ол ышкаш дипломаттыг корпустун кежигүннери-биле таныштырган.

Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри Х. К. Хансенни уткуп ап турган үеде аэродромга хүндүлүг таныылды тургускан болгаш Даниянын база ССРЭ-нин күрүне гимнилерин күүседкен.

Аэродромга микрофон мурнунга Х. К. Хансен чүве чугаалаан:

Х. К. ХАНСЕННИҢ чугаазы

— Министрлер Чөвүлелинин дээрги Даргазы!

Совет Эвилелинге келири менээ улут өөрүшкүлел болуп турар, ынчангаш эвилеп чаагай чалалга дээш Совет чазакка чүректиң ханызындан өөрүп четирдим.

Келир хүннернин дургузунда Силернин калбак делгем чурттунарны боттарывыс-биле көрүп, совет улустун амыдыралы-биле таныжып алырынга өөрүп турар бис.

Совет Эвилелинге бир-ле дугаар кээп тур мен, ынчангаш хамыктын мурнунда нацизмга удур дайынның үеинде көргүскен әрес-маадырлыг чоруу дээш совет улуска Даниянын чазааның болгаш Даниянын улузунун өөрүп четиргенин илередирин күзеп тур мен. Совет улустун әрес-маадырлыг чоруктарын, каража-когараларын болгаш качыгдал-түрегделдерин, дайынны тиилелгелиг доозарын болгаш Даниянын хостаарын хандырарынга ооң салыышкынын Даниянын улузу утпас.

Бистин ийи чурттарывыс шуут кожалар болбайн турар. Ынчалзажок, Балтий далайның чалгыглары Даниянын-даа эриктерин, Совет Эвилелинин-даа эриктерин чуп турар. Ынчаарга техниканын үеин болур бистин үевисте чурттарның аразында хемчээли улам-на чоок апар чыдар. Дания болунун төөгүзүнүн бүгү дургузунда өске күрүнелер-биле идепкейлиг болгаш тайбын харылзааларны деткип келген. Бистин географтыг туруш байдалывыс, бойдус байдалывыс болгаш үзел-бодалдарывыстын ниити чоруу — бо бүгү чүүлдер өске улустар-биле бистерни чаягаар-ла чоокшулаштырган. Бистин суднолап аргыжылгавыс бо талазы-биле база улуг рольду ойнаан.

Сөөлгү чылдарда Даниянын болгаш Совет Эвилелинин аразында хуузунда харылзаалар хөгжөөн. Ол дээрге ийи чурттарга ажыктыг болур, а ол ышкаш кайы-кайызынга ажыт-чажыт чогу бот-боттарын улам-на билчиринге чедирер дээрзинге бүзүрелдиг мен. Совет Эвилелинге шакла бо бодал-биле бөгүн келген мен. Бистин чурттарывыстын аразынга төөгүден бөөр туруп келген эки харылзааларны быжыглаарынга Совет Эвилелинге бистин келгенивис идиг бөөр деп бодап тур мен.

Тайбыныг болгаш улустар аразының әлвөн каш улуг айтырыгларының талазы-биле Совет чазактын болгаш Даниянын чазааның үзел-бодалдарының ылгалдыы бүгүдеге билдингир болгаш ону чажырганынын-даа херээ чок. Ынчаарга, ССРЭ-даа, Дания-даа Баттышкан Нациялар Организациязында бактаап турар болгаш тайбынның, айыыл чок чоруктун база хосталганын пактызын болунун мурнунга салып турар Баттышкан Нациялар Организациязының белик сорулгаларын чедип алырын аазааннар, ынчангаш Совет чазак болгаш Даниянын чазаа — кайызы-даа бистин чурттарывыстын аразынга өн-не эки болгаш найыралдыг харылзааларны күзеп турарлар.

Совет Эвилелинге келзин деп Совет чазактың чалаанын дээш Силерге база катап өөрүп четирдим, Министрлер Чөвүлелинин дээрги Даргазы. Бистин улустарывыстын кайызынга-даа тайбынны болгаш депшилгени сеткилдиг өн-не ханызындан күзөөнимни чугаалап тур мен.

(СЭТА).

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри Дээрги Х. К. Хансенни Н. А. БУЛГАНИННЫҢ хүлээп алганы

1956 чылдың март 2-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганин Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри дээрги Х. К. Хансенни хүлээп алган.

Ук беседага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов киришкен.

Премьер-Министр Х. К. Хансенни Даниянын Чырыдыышкын Министри дээрги Ю. Бомхольт, Даниянын ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини дээрги А. Мерк, Даниянын Югославияда Онза эргелиг Элчини болгаш төлөөлетирген Министри дээрги Р. Кьер, Даниянын Даштыкы херектер Министерствозунун чиңгине секретары Н. Свеннингсен үдеп чорааннар.

ССРЭ-ниң Данияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Н. В. Славин, ССРЭ-ниң Данияда Элчин чериниң чөвүлекчизи А. С. Каплин хүлээп алышкынга олурушканнар.

(СЭТА).

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри Х. К. Хансенни В. М. МОЛОТОВТУҢ хүлээп алганы

Марттың 2-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер Министри Х. К. Хансенни хүлээп алган.

Премьер-Министр Хансенни Чырыдыышкын Министри Ю. Бомхольт, Даниянын ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Мерк, Даниянын ЮФУР-да Элчини Р. Кьер, Даниянын Даштыкы херектер министерствозунун чиңгине секретары Н. Свеннингсен үдеп чорааннар.

Хүлээп алышкынга ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы Н. С. Семенов, ССРЭ-ниң Данияда Элчини Н. В. Славин болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунун скандинав чурттарының килдизинин эргелекчизи М. Г. Грибанов олурушканнар.

СЭТА).

Кызыл хоорай Советинин сессиязы

Бо чылдың февраль 29-та ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советинин VIII сессиязы болуп эткен.

Сессияга 1955 чылда хоорай бюджединиң күүселдезинин болгаш 1956 чылда бюджетти бадылаарының дугайында хоорайның күүсекчи комитединиң отчёдун (илеткелчи эш **В. С. Осердцев**) база хоорай Советинин бюджет комиссиязының отчёдун (илеткелчи эш **А. А. Сидоренко**) чугаалажып көрген.

Ол айтырыг талазы-биле депутаттар идепкейлиг киржип, боттарының өртектиг саналдарын берген.

1955 чылда хоорай бюджединиң күүселдезинин дугайында отчётту орулгалар талазы-биле 16 миллион 102 муң 300 рубльге, чарылгалар талазы-биле 16 миллион 691 муң рубльге сессия бадылаан.

Бюджет комиссиязының киирген эдиглерин өөренип көрбүшкен, 1956 чылда хоорай бюджедин орулгалар талазы-биле 20 миллион 319 муң 500 рубль, чарылгалар талазы-биле 20 миллион 319 муң 500 рубль кылдыр сессия бадылаан.

1956 чылда хоорай бюджединин хөй нуруузу, тодаргайларга, 15 миллион 887 муң 300 рубль улус өөредилгелиниң, кадык камгалалының болгаш социал хандырылгазының хемчеглеринге көрдүнген.

Сессия оон ынай организастыг айтырыглар чугаалашкан.

Областын районнарында үрезин уруушкунунун медээзи

(1956 чылдың март 1-де хуу-биле)

Кызыл	115,2
Сүт-Хөл	113,4
Эрзин	103,6
Каа-Хем	103,3
Чаа-Хөл	100,1
Тес-Хем	94,7
Барыын-Хемчик	93,7
Чөөн-Хемчик	93,7
Таңды	89,9
Улуг-Хем	86,3
Бии-Хем	86,2
Бай-Тайга	78,6
Өвүр	70,9
Тожу	—

МТС-терде тракторлар септелгезинин (күскү, кышкы планынга удур) чоруп турарының медээзи

(1956 чылдың март 1-де хуу-биле)

Бай-Хаак	108,7
Шагаан-Арыг	102,0
Чаа-Хөл	100,0
Бай-Тайга	96,1
Бии-Хем	94,3
Кызыл-Мажалык	92,3
Сарыг-Сеп	89,8
Кызыл	89,7
Чадаана	89,1
Тес-Хем	88,8
Балгазын	86,9
Сүт-Хөл	86,2

ЧЕР БОЛГАНДАН

Туранда «Кызыл тараачын» колхоз механизастаашкынны улам калбартын турар. Электри күжү-биле хөделир хирээни тудут ыяжы белеткээринге тургусканы ажылдын будурукчулуг дыка бедиткен. Белеткелчи эш Балган кыска үеник иштинде 1500 кубометр ажыг ыышты хирээлээн, а эш Кожевников «Л-6» маркалыг шимчедикчини соксаал чокка ажылдадып турар.

* * *

Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз мал ажылынга мурнакчыларга немелде төлевирни тывыскан. Оларның аразында эштер Чамзы, Намдол 5—5 хураганнарны, эш Ямар — 7, Бүнзек — 5 анайларны, Дажы — 1 кулунну, эш Дойнур — 1 бызааны алган.

* * *

«УТКА-ның 25 чылы» совхозта парторганизациянын агитколлективи СЭКП-нин XX съездизинин материалдарын, ылаңгыя эш Н. С. Хрущевтун илеткелин чонга калбак таныштырып турар. Эштер Балганов, Жулин болгаш өске-даа агитаторлар беседаларны совхозтун амыдыралынга холбаштыр чорудуп турар.

* * *

Барыын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз бо чылын кылыр тудугларынга 1200 кубометр ыышты белеткээн. Ону тудуг шөлдеринге 1 автомашина база 14 аъттар-биле массалыг сөөртүп турар. Бо ажылдарда 40 ажыг колхозчулар киржип турар.

* * *

Школа, эмнелге болгаш культура албан черлеринге оттулар ыяш белеткээр ажылды Бай-Тайга районда Сталин аттыг колхоз эки организастап турар. Сөөлгү хүннерге чедир 72 кижи 2040 кубометр ыяшты белеткээн олар ам-даа 2450 кубометрни белеткээр.

Редактор Д. О. БЕГЗИН.

Кызыл хоорайның Безымянная кудумчузунда № 6 бажында чурттап турар хамаатты Бошта Адыювич Чурукпан Кызыл хоорайның Безымянная кудумчузунда чурттап турар хамаатты Чочай Мыңдыйооловна Бүжүгеттен чарлыр дугайында херек көдүрүп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның ийиги участогунун улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3—62, редакторнун оралакчызының, иштики информация килдизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарьының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдөө ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериязын 3—65.

ТС—00257. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеткенген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
8
ЧЕТВЕРГ
№ 51 (3504)

Өртээ 20 коп.

Херээженнерниң бүгү делегей хүнү — Март 8-зин алдарлыг совет херээженнер болгаш делегейниң депшилгелиг бүгү херээженнери майбын дээш демиселдиң тугунуң адаа-биле демдеглеп эрттирип турар.

Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнерге алдар!

Совет чурттуң хостуг херээженнери

Бо чылын бистин чуртувустун ажылчы чоннары делегейниң херээженнер хүнү — март 8-ти 1956—1960 чылдарга ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүлериниң алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш, бүгү совет экономиканың күчүлүг үнелиин—аар үлетпүрүн чайгылыш чок кадрылуушкуну дээш, социалистиг күрүнени улам ынай быжыглазары болгаш совет кижилерниң чаагай байдалын бедидери дээш бүгү улустун демисели-биле демдеглеп турар.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары бүгү социалистиг лагерьнин улустары-биле ажы-дүнмалышкы кады ажылдажыгаа чедишиниң херээн чайгылыш чок камгалап, улустар аразының дүшкүүлүг чоруктарын кошкадыры дээш, улустарның айыыл чок чоруун ханырары дээш бодунуң коммунистиг партиязының улуртулгазы-биле түткүлүг демисежип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, культураның чаа күчүлүг көдүрүлүшкүнүнүң болгаш ажылчы чоннуң чаагай байдалының өзүлдезиниң улуг чаагай перспективаларын тодараткан.

Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы херээженнери-биле кады бистин тыва областың херээженнери партияның XX съездизиниң салган соруглаларын күүседири дээш, бодунуң облазының социалистиг чаартыгазы дээш демисешпишаан, ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында эрестиг ажылдап турарлар.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунга улуг соруглаларны салып турар. 1960 чылда тараанын нийти чыылазын 11 миллиард пуд чедирерин, картофельдиң, ногаалардың, техниктиг культураларның, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин көрүп турар. Оон-биле холбаштыр тыванын көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнунда дыка улуг соруглаар туруп турар. Беш чылдың төнчүзүнде бистиң областың колхоттары гараа культуразының чыылдазын 2,1 катап, эът бүдүрерин 2,3 катап, сүттү болгаш дүктү бүдүрерин 4,3 катап улгаттырар. Бо соруглаарны чедишкинниг шиитпирлээдинин херээнге чоннуң улуг кежин болур херээжен чоннуң ролю дыка улуг.

Херээжен ажылдакчылар социалистиг көдээ ажыл-агыйда улуг күш болуп турар. Он-он миллион тараачы херээженнер улус ажыл-агыйының чугула соруглаларының бирээзи болур көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын көдүрерингө идепкейлиг киржип, чуртка тараа бүдүрерин көвүдедир, малдың баш санын болгаш оон продуктуларын бедидер дээш демисежип турарлар. Бистиң областа дыка хөй херээженнер көдээ ажыл-агыйның механизаторлары, бригадирлер, мал фермаларының эргелекчилери, зоотехниктер, агрономнар, мал эмчилери болуп ажылдап турарлар. Ылангыя көдээ ажыл-агыйның чугула адыры болур мал ажылында дыка хөй херээженнер ажылдап турар. Олардың ортузунда мурнакчы херээженнер дыка хөй. Чижээ, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуг» колхозунуң саанчызы Тюлюш Валентина оон болунга быжыглаан саар инек бүргүзүнден 1686 кг. сүттү, Чаа-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң саанчызы Хувискаал саар инек бүргүзүнден 1328 кг. сүттү, Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозунуң Марачевка фермазының саанчылары эштер Шумова—2064 кг., Дарыймаа—1689 кг., Билчирмаа—1615 кг. сүттү 1955 чылда фермада саар инек бүргүзүнден саап алганнар болгаш ол ышкаш белек көргүзүглүг чедип алган мурнакчы херээженнер дыка хөй.

Совет нийтилелле херээженнериниң ёзулуг деп эргелин ханыраан чорук оларның улуе ажыл-агыйының улуртур ажылынга киржирин, мурнакчы совет культураны чедип алырын, үлетпүрүн, транспорттун, көдээ ажыл-агыйның, эртемниң хөй-хөй адырларының тускай эртемниглери болуруи долузу-биле хандырган. Оон толаргай чижээ болза, ам 348 херээженнер ССРЭ-нин Дээди Соведиинин депутаттары, ийи мун ажыг херээженнер эвилелдешкен болгаш автономнуг респубиликаларның, чартык миллиондан хөй херээженнер чер-чер советтериниң депутаттары болуп турарлар.

Совет күрүне херээженнериниң кызымаккай болгаш чогаалыкчы күш-ажылын бедиң-биле үнелеп көрүп турар. Төрээн чурттуң мурнунга шылгарангай алдар-хвыязы дээш 2373 херээженнерге совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан. Миллион ажыг херээженнер ССРЭ-нин орденнери болгаш медальдары-биле шаннатканнар.

Бистиң чуртувуста ие-херээжен бедик хүндүткелде, оон боттуг чижээ болза, чүгле 1955 чылда бистиң областың хөй үругларлыг болгаш бот-нелеринге 9 миллион рубль хире күрүне дузаламчызын тывысканы, 7 мун ажыг ие-херээженнерни «Иениң алдары» деп орденнер биле болгаш «Иениң медали» деп медальдар-биле шаннаапы, 139 херээженнерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывысканы болуур.

Бо бүгү чедишкиннер-биле чергелештир бистиң ажылывыста ам-даа бар болуп турар улуг четпестерни ыыттавайн барып болбас. Ажыл-агыйының көргүзүглериниң талазы-биле хожуган турар үлетпүр бүдүргелери болгаш колхозтар бистиң областа ам-даа хөй. Херээжен ажылдакчыларның, колхозчу херээженнериниң бүдүргелеге, колхозка таарымчалыг ажылдаарынга чогуур байдалдарны, ылаңгыя үруглар ясилдерин, садтарын четчир кылыр тургускаанының харааззы-биле дыка хөй херээженнер үлетпүр болгаш колхоз бүдүргелеринге кирипшейн, дыка хөй херээжен колхозчулар күш-ажылдын доктаатказ минимумун күүсетпейн турарлар.

Хоорайларда болгаш чамдык колхозтарда, бүдүргле черлеринде бар турар ясилдерде, садтарда орунналр чедишпес, эмнелгелерниң, үруглариың албан черлериниң ажылында дыка улуг четпестер бар. Партия, совет болгаш өскө-даа хөй нийти организациялары, оларның улуртукчулары херээженнерни улуртур ажылдарже депшидерни дыка четпес чорудуп турар.

Бо четпестерни үзүткаар талазы-биле улуг соруглаар салдынып турар. Херээжен ажылдакчыларның күш-ажылын болгаш амыдырал чуртталга байдалын экижилерини талазы-биле Партияның XX съездизиниң Директиваларында тодаргай соруглаар тургустунган. Үруглар ясилдериниң, садтарының тулуушкунун дүргедирип, хөй нийтиниң чемненилге черлериниң четкилерин калбартыры, хеп чуур черлерни калбартыры болгаш херээженнерниң бажың ажылын чингедирип ам чугула соруглаарның бирээзи болуп турар.

Тайбын болгаш улустар аразына найырал дээш демиселге делегейниң херээженнериниң бирги олурургларында турар совет херээженнер, март 8-тин хүнүнде улус демократизының чурттарының болгаш бүгү делегейниң чурттарының ажылчы херээженнери-биле интернационалчы харылзаларын улам-на быжыглап турарлар.

Үлетпүр бүдүргелеринге, колхозтарга, МТС болгаш совхозтарга мурнакчы дүрзүлганы нептередирин, үндүрүп турар продукцияларның шынарын экижидерин болгаш бот-үнезин чингедирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алыры ам үеде чугула соруга болуп турар.

Бистиң Төрээн чуртувустун экономиктиг күүш-шылалын улам-на быжыглазарының, оон камгаланыр аргазын күштелиреринин херээге совет чуртгун херээжен патриотчулары боттарының улуг салыышкынарын киирер болгаш коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерни чедип алыр дээш боттарының бүгү күштерин бээрлер.

Хөй ургларлыг ие Е. И. Тутатчиковага „Маадыр ие" деп хүндүлүг атты тывысканы

«Тыва автономнуг областың талазы-биле 1956 чылдың март 3-те ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунуң Чарлыы-биле Суг-Хөл районнуң Суг-Аксы суурга бажын эдэн Ефросинья Ивановна Тутатчиковага «Маадыр ие» орденни болгаш ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунуң Хүндүлел бижиин тывыспышаан, «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывыскан. (СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Бостандык районун болгаш Голодная ховузунуң черинин чамдыызын Узбек ССР-ниң составынга Казах ССР-ниң дамчыдып берип турары-биле холбашкан ук республикаларның аразында кызыгаарның чамдык өскерилгезиниң дугайында Казах ССР-нин Дээди Соведиинин болгаш Узбек ССР-ниң Дээди Соведиинин кирип келген саналдарын ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунуң эш К. Е. Ворошиловка дараалаткан хуралынга чугаалажып көрген.

Казах ССР-ниң Мурнуу-Казахстан областындан Бостандык районнуң болгаш Голодная ховузунуң черинин чамдыызын Узбек ССР-ниң составынга дамчыдып бээр дугайында саналды ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиуму бир үн-биле деткээн болгаш ол республикаларның аразында кызыгаарның чамдык өскерилгезиниң дугайында чарлыкты хүлээп алган.

СЭКП-ниң XX съездизи совет кижилерни күш-ажылче соруп киирген

Ажыл-ишчи хүлээлгелер

ЧАДАҢА. («Шынның» корр.). СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Чадаңа МТС-тиң механизаторлары күш-ажылдың ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнунга улуг соруглаарны салып турар. Февраль 25-те болган коллективтиң хуралынга чүве чугаалаан кижи бүрүзү мурнукузундан каш дашкыр күжүннүшкиннүг ажылдаарын илередип турган.

Бо хүннерге чедир 47 тракторлар септетинген. Участок механиктери эштер Очаковский, Дзюба, Сарзев олар септелгенин эки үдуртуп турар. Дарган эш Тыртыкоол хүн-бүрү ийи нормаиы күүседирин хүлээнген. Каднакчы эш Шошц, септекчилерден Байгородов, Бюрбидей, Иванищев болгаш оон-даа өске эштер күш-ажылчы улам бедиткен хүлээлгелерни алган.

Күш-ажылчы улам сорук киришкин

ЧАДАҢА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын күш-ажылчы улам сорук киришкинниг таныжып турар. Съездиге эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин колхозчуларның нийти хуралынга танышкаш, ам ажыл участоктарында, бригадаларда ханы өөренип эгелей берген.

Съездиге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин колхозчулар ак-сеткилиг күүседип турарын танылыга хуралдарынга түнээн. Часкы ховуда ажылынга белеткел чедишкиннинг чоруп турар. Тараа, картофель, ногаа үрезиннери белен, септелге бригадазы эки ажылдап турар.

Ногаа бригадазы чылыткы онгарларын черлерини доозкан, ында 150 тонна өдек төктүнген. Расада остүрүнге 60 мун ажыг ирик-өдек саважыгаштарны кылган, чылыткыларга расада остүрерин эгелээр деп турар.

Тулуг бригадазы бо чылдың бүдүргле планында көрүнген тудугларга четчир 1500 кубометр ыышты кезип, черниң агында моонээн. Амгы үеде оны 1 трактор база 25 аттар-биле соортуп эгелээн. Ол ышкаш колхозтуң малы менди, хүр кыштаглап, төрүттүнген чаш мал хорамча чок эки доругуп турар. Съездиниң материалларын танышкаш, колхозчулар бедиткен чаа-чаа хүлээлгелерни ап турар.

Танылдыга ажылдары

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын калбаа-биле танышып турар.

Партия райкому агитколлективтер удуртукчуларының сургаалдалыг чөвүлел хуралын эрттиргенинин соонда, эш Н. С. Хрущевтуң съездиге отчёт илеткелин дириг беседалар чуруму-биле чурттакчы чонга тажыштырар ажыл район девискээринде бүгү-де черлерде массалыы-биле эгелээн.

Сарыг-Сеп МТС-тиң партия организациязы (секретары эш Есипов) агитколлективтиң ажылын эки удуртуп, механизаторлар ортузунга съездиниң материалдарын таныштырар ажылды эн-не организастыг эгелээн. Ында агитаторларлан эштер Ермолаев, Качейкин, Забабачкин, Расхадин олар боттарының дыннакчыларынга эш Хрущевтуң отчёт илеткелин үлегерлиг таныштырып турарлар. Съездиниң ол төөгүлүг материалдарын танышып тура, механизаторлар улам эки ажылдаарын хүлээнип турар. Тракторист эш Булгаков хүн-бүрүнүн ажыл нормазын 150 хуузун бүгү-де күүседирин хүлээнген.

Калбаа-биле өөренип эгелээн

СУТ-АКСЫ. (Телефон-биле). СЭБП-ниң XX съездизиниң материалдарын, ылаңгыя съездиге эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин Суг-Хөл районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир демей улуг сонуургалбиле калбак таныжып турар.

Машина-трактор станциязының коллективинге болган хурал белек көдүрүлүшкүнүүг эрткен. Механизаторлар съезд мурнунуң чарыжынга алган хүлээлгелерин ак-сеткилиг күүсеткен. Эш Очур-оолдуң мотор септээр бригадазы 19-туң орунуга 20 моторну септээн. Септетинген тракторларны чыып эптээринин бригадазы (бригадири эш Чаламба) айыткан үениң иштинде 14 (хүлээлгези 13 турган) тракторларны доозкан.

Көдээ ажыл-агый машиналары септээр эш Ламажаанын бригадазы берингеи онаалдаларны эки шынарлыг кылдыр үргүлүг ажыр күүседип турар.

«Сталинчы орук» колхозтуң малы хүр кыштаглап турар. Төрээн 24 инектериниң быжаары шупту менди, бо хүннерге чедир 912 хой, өшкүлеи 915 анай, хураганнар алдынган. Съездиниң материалдарын танышкаш, колхозчу малчыннар улам чүткүлүг ажылдап турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ чугаазы

Эштер! Топ Комитеттиң отчёт илеткелинге эш Н. С. Хрущев XIX съездиниң соолуунде үениң дүргузунда бистин Коммунистиг партиявыстың шылгатынган удуртулгазы-биле совет улустуң боттандырган улуг тургузукчу ажылының түнелдерин кылган. Бо түнелдер болза бүгү делегейниң херектерииге-даа, чурттуң иштики амыдыралынга-даа Совет Эвилелиниң чедип алган чаа-чаа чедишкиннериниң дугайын хереченип турар-дыр.

Бүгү делегей талазы-биле алырга — Совет Эвилели Кыаттың Улус Республиказы-биле, улус демократизының бүгү чурттары-биле сырый дем-каттыштырынга үнелезилээш, тайбынны камгаланының болгаш быжыглазарының чаагай херээнге улуг чедишкиннерни чедип алган.

Эрткен чылдарга тодаргай чүве болза, бүгү күрүнелер-биле холбаларны болгаш тайбың харылзаларны хөгжүлериниче үгланган угланыышкынны Совет Эвилелиниң чайгылыш чокка чорудуп келгени болур. Бүгү делегейге тайбынны быжыглаар талазы-биле Совет Эвилелиниң идепкейлиин бүгү улустар көрүп турар. Совет Эвилели аңгы-аңгы нийтилел тургузуглуг чурттар-биле тайбың кожа-келбээ турарының лениичи принцивин бодунуң бүгү даштыкы политиказынга ол чайгылыш чокка удуртулга болуруп турар деп чүвени ажыл-херек кырынга тодаргай болган бүдүрелдиг көргүскен. Совет Эвилелиниң тайбың инициативазы болгаш чайгылыш чок тайбың политиказы делегей ареназынга ССРЭ-нин болгаш социалистиг бүгү лагериниң тургустарын улуу-биле быжыглазарынга чедирген.

Чурттуң иштики амыдыралының талазынга эрткен үе болза улус ажыл-агыйының чаа көдүрүлүшкүү-биле болгаш совет кижилерниң материалдыг чаагай байдалының өзүлдези-биле тодаргайлатынып турар. Коммунистиг партияның чоруткан кайгамчык улуг ажылының түнелиниде бистин Социалистиг күрүневистин күүзү өскен, совет нийтилелдиң мораль-политиктиг чанғыс эви болгаш Совет Эвилелиниң улустарының ажы-дүнмага найырапы улам-на быжыккан; совет хоойлу-дүрүм болгаш социалистиг демократия быжыккан.

Отчёттуг үениң дүргузунда партияның Төп Комитединиң политиктиг удуртулгазы чогуур бедиинге турган, күрүне болгаш партия тургузуунуң айтырыгларын партия шын шиитпирлеп, чурттуг лениичи угланыышкынны ёзугаар мергенн-биле баштап келген деп эш Н. С. Хрущев илеткелинге долу барымдаалыы-биле демдеглээн.

Партияның XIX съездизиниң соолуунде үениң дүргузунда улус ажыл-агыйының хөгжүлелиниң нийти түнелдери болза, ССРЭ-нин улус ажыл-агыйының өзүлдезиниң темпилери капиталистиг чурттарының биибези белик деннелле болуп үргүлчүлевишаан турарының дугайын хереченип турар. Совет Эвилелиниң улус ажылагыйының көдүрүлүшкүү үзүктелиишкин чок болуп турар болгаш тайбың тургузуушкуннуң программазын амыдырапга боттандырарынга үндезилетиниң турар.

Бистиң баштынчывыс болгаш башкывыс В. И. Лениннин айтыышкыннарын удуртулга болдургаш, Коммунистиг партия Совет Эвилелиң мурнакчы, улам-на күчүлүг индустриалдыг чурт болдурарының политиказын чайгылыш чокка чорудуп турар. Ынчангаш ССРЭ-нин чедип алган чедишкиннери шынап-да аажок улуг. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының база совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалының улам ынайгы көдүрүлүшкүнүнүң үндезиннериниң үндезини болур аар индустриияны бүгү хемчеглер-биле көдүрер дугайында бистин партиявыстың болгаш оон Төп Комитединиң хүн-үргүлчү сагыш салыышкынының ачызында ол чедишкиннерни чедип алган бис. Аар үлетпүрнү коллаыр хөгжүлериниче үлганган шугуи бистиң партиявыстың чанғыс шугуму болуп келген, болуп турар болгаш болуп артар-даа.

Эрткен чылларга тодаргай чүве болза, улус ажыл-агыйының чамдык эң чугула адырларында сандаргай чорукту үзүткаар талазы-биле тодаргай хемчеглерниң программазын боттандырганы, социалистиг тургузуушкуннуң бүгү адырларына техниктиг депшилгени ханыраарынче угланыышкын, көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле улуг хемчеглерни амыдыралга чорутканы болур. Партия социалистиг чер ажылын база мал ажылын дүрген болган бүгү талалыг кылдыр көдүрер дээш тодаргай соруглаар деннеселди калбак фронт-биле чорудуп турар. Төпке-даа, чер-чергеда көдээ ажыл-агыйны удуртурунга турган улуг-улуг алдагаларны илерткени болгаш удуртулганы дыка экижиткени, колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалының принцивин чайгылыш чокка шын боттандырганы, бо талазы-биле четпестерни шиитпирлиниибиле чайлатканы—бо бүгү ам белин эки түнелдерни берип эгелээн болгаш көдээ ажыл-агыйның хожуласкынын кыска хуусааларның иштинде ажып эртер база ону күштүг көдүрерин ханыраар арганы бээр дээринге чигзиниг турбас ужурлуг.

Эш Н. С. Хрущев отчёт илеткелинге чүгле эрткен оруктун улуг түнелиин үнелеп көрүп, бистиң партиявыстың болгаш совет улустун шиитпирлээр ужурлуг эң улуг соруглаарын база тодаргайлап айыткан. Илеткелде коммунизмниң материал-техниктиг суурун улам ынай быжыглазарының аргалары айыттынган, бистиң чурттувустун бүдүрүкчү күштерин көдүрериниң кол соруглаары салынган, совет кижилериин материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелин улам ынай көдүрер талазы-биле партияның эң чугула хемчеглери тодаратынган. Илеткелде ийи системаларның тайбың кожа-келбээ турарының дугайында, аигы үеле дайынналры болдурбайн барып болурунуң дугайында болгаш ажыл-бүрү чурттарның социализмче шилчиринниң хевирлериниң дугайында айтырыгларның талазы-биле ийин үндүрген принципиалдыг чүүлдер марксизм-лениичи өөредиге бүрүн долузу-биле дүгжүп турар болгаш марксизм-лениизмиин амгы чаа байдалларга чогаадыкчы ёзу-биле боттандырганы база хөгжүткени болур.

Партияның иштики амыдыралын ап көөрге, отчёттуг үениң дүргузунда партийжи амыдырапга болгаш партийжи удуртулганың аргаларынга улуг таарымча чок турган чүүлдерни шиитпирлиг чайгадырынче, В. И. Лениннин ажыдап кылганы партийжи удуртулганың принциптерин болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин ылап күүседирин ханырарынче, партийжи удуртулганың дээди принцивин — удуртулганың коллективтиг болур чорууи шыңгыы сагыырынче угландыр ТК-ниң чоруткан чугула хемчеглериң бүгү партия сагыш-сеткилдин канчаар-даа аажок улуг ханыышкыны-биле үүлдүгүнүн хүлээп алган дээрзинге чигзиниг турбас ужурлуг. Марксизм-лениизмиин ёзузунга канчап-даа таарышпас, ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорукка улуг Төп Комитеттиң чорудуп турары быжыг угланыышкын кайы хире принципиалдыг болгаш канчаар-даа аажок улуг амыралчы ужур-дүзалыг болуп турарыи деп чүве бүгүдеге билдингир. Ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорук марксизм-лениичи өөредиин хажыттаны болур деп отчёт илеткелде чөптүү-биле онзалап демдеглээн. Ол хажыдыышкын партияның болгаш оон удуртукчу төвүнүң ролюн бичелединге, партийжи массаларның чогаадыкчы идепкейин күдүлаарынга чедирип турганы чайлаш чок. Коллективтиг удуртулганың аргаларын кошкаткаиы, харын-даа үзүткааны, ийи-чангыс кижилериң ролюн марксизчи ёзу-биле билирин хажыттаны, ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорук—бо бүгү ийи-чангыс кижилериин үндүрген шиитпирлериниин дүрүмчүй бээр чоруунга, кара-туразында ажылаар чорукка чедиргенин база элээн үенин иштинде партияның болгаш чурттуң улуртулгазының херээнге улуг когарады чедиргенин бүзүрелиг турганының херээ-даа чок боор.

Маркисчи-лениичи теориянын эртемниг үндезиниинге даянып турар Төп Комитеттиң чүгле коллективтиг политиктиг дүрүмүгазы, коллективтиг мергеи үгааны бистиң чурттувуста коммунизмниң тургузуушкунунга шын удуртулганы ханыырып, партияның хүрээленнинин чангыс эвин тенглиг дизес кылып турар.

Бистиң партиявыс болдуиун хүрээленинин сырый каттышкынының, улус-биле үүлбес харылзаалыының ачызында күштүг болгаш күүлүг. Бистиң тургузуувуетун быжыында болгаш артык күштүүнге бүзүрээр бис, ынчангаш шүгүмүүзелиг болгаш бот-шүгүмчүзелиг диинии-биле калбартып турар бис. Бистиң партиямга кол чүүл болза улустун эрге-ажыктары болур. Оон өске бүгү-де чүве ол эрге-ажыктарга чагыртқан турар ужурлуг. Төп Комитеттиң ачы-хавыязы болза, лениичи принциптерни удуртулга болдурбушаан, частырыгларны, оларны кым-даа кылган болза, бистиң нийти хөрээвиске ажыктыг кылыр оон илерелип турары, ол частырыгларны кылып турар кымны-даа арын-нүүр барымдаалавайн шиитпирлии-биле чөптүг алып турары болур.

Бистиң партиявыстың хүрээленинде болгаш оон удуртулгазында чангыс эптиг чорук коммунизм тургузуушкунунуң хөрээнии салыы-чолунга кайы хире шиитпирлиг ужур-дүзалыг болуп турарыи деп чүвени чүгле бистиң өнүктеривис эвес, харын дайынпарывыс база билип турар. Совет Эвилелиниң дайынпары Коммунистиг партияның хүрээленинге болгаш оон удуртулгазында сандараашкын болур боор деп кезээде кордап келген. Шиичалза-даа бистиң аравыска чөрүдүелер болу бээр деп оларның кордаашкынары үргүлчү-де буурал дүжүп турган. Бистиң партиявыстың болгаш үлустуң эң өжээтен дайынны Берингя империалистерниң дыка ынанып турганы билдингир. Империализмниң ол калчаа-дерзин агентизин болгаш оон сүлчээчилерин сейгалап чыча шапкан чорук партиияның болгаш оон коллективтиг удуртулгазының улуг тиилелгези болган. Марксизм-лениизмиинг тугунуң адаа-биле коммунизминиң улуг тиилелгелериче совет үлустуу алпар чоруур бистиң партиявыстың удуртукчу коллективин, Төп Комитетти долгандыр бодунуң хүрээленин партия улам сырый каттыштырган.

Лениичи принциптерге үндезилетинген сырый каттыжымышкынның болгаш партийжи чангыс эптиг бистиң съездивисте болуп турар ёзулуг большевикчи чорууу бистиң кижи бүрүзүвеске кайгамчык улуг амакшылды болгаш бүзүрелди сиинниктирип турары харын бо-дур. **(Диңмиттиг адыш часмаашкыны).**

Партия бодунуң мурнунда туруп турар соруглаарын чедишкинниг шиитпирлээр база совет улустуң чаагай чорууу болгаш аас-кежии дээш чаа-чаа тиилелгелерге чуртту бүзүрелдии-биле чедирер дээринге чигзиниг турбас. **(Үргүлчүлелдиг адыш часмаашкыны).**

Электрижидилге — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң эң чугула чүүлү

Эштер! ССРЭ-нин кол экономиктиг соруглаын шиитпирлээрин хамыктын мурнунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка өстүрерииге даянып ужурлуг бүдүргени улам ынай аажок калбартырын негеп турар.

Партияның Төп Комитеди улуг Лениннин чүгле эрткен оруктун улуг түнелиин үнелеп көрүп, бистиң партиявыстың болгаш совет улустун шиитпирлээр ужурлуг эң улуг соруглаарын база тодаргайлап айыткан. Илеткелде коммунизмниң материал-техниктиг суурун улам ынай быжыглазарының аргалары айыттынган, бистиң чурттувустун бүдүрүкчү күштерин көдүрериниң кол соруглаары салынган, совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелин улам ынай көдүрер талазы-биле партияның эң чугула хемчеглери тодаратынган. Илеткелде ийи системаларның тайбың кожа-келбээ турарының дугайында, аигы үеле дайынналры болдурбайн барып болурунуң дугайында болгаш ажыл-бүрү чурттарның социализмче шилчиринниң хевирлериниң дугайында айтырыгларның талазы-биле ийин үндүрген принципиалдыг чүүлдер марксизчи-лениичи өөредиге бүрүн долузу-биле дүгжүп турар болгаш марксизм-лениизмиин амгы чаа байдалларга чогаадыкчы ёзу-биле боттандырганы база хөгжүткени болур.

Партияның иштики амыдыралын ап көөрге, отчёттуг үениң дүргузунда партийжи амыдырапга болгаш партийжи удуртулганың аргаларынга улуг таарымча чок турган чүүлдерни шиитпирлиг чайгадырынче, В. И. Лениннин ажыдап кылганы партийжи удуртулганың принциптерин болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин ылап күүседирин ханырарынче, партийжи удуртулганың дээди принцивин — удуртулганың коллективтиг болур чорууи шыңгыы сагыырынче угландыр ТК-ниң чоруткан чугула хемчеглериң бүгү партия сагыш-сеткилдин канчаар-даа аажок улуг ханыышкыны-биле үүлдүгүнүн хүлээп алган дээрзинге чигзиниг турбас ужурлуг. Марксизм-лениизмиин ёзузунга канчап-даа таарышпас, ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорукка улуг Төп Комитеттиң чорудуп турары быжыг угланыышкын кайы хире принципиалдыг болгаш канчаар-даа аажок улуг амыралчы ужур-дүзалыг болуп турарыи деп чүве бүгүдеге билдингир. Ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорук марксизчи-лениичи өөредиин хажыттаны болур деп отчёт илеткелде чөптүү-биле онзалап демдеглээн. Ол хажыдыышкын партияның болгаш оон удуртукчу төвүнүң ролюн бичелединге, партийжи массаларның чогаадыкчы идепкейин күдүлаарынга чедирип турганы чайлаш чок. Коллективтиг удуртулганың аргаларын кошкаткаиы, харын-даа үзүткааны, ийи-чангыс кижилериң ролюн марксизчи ёзу-биле билирин хажыттаны, ийи-чангыс кижилерге чүдүүр чорук—бо бүгү ийи-чангыс кижилериин үндүрген шиитпирлериниң дүрүмчүй бээр чоруунга, кара-туразында ажылаар чорукка чедиргенин база элээн үенин иштинде партияның болгаш чурттуң улуртулгазының херээнге улуг когарады чедиргенин бүзүрелиг турганының херээ-даа чок боор.

Маркисчи-лениичи теориянын эртемниг үндезиниинге даянып турар Төп Комитеттиң чүгле коллективтиг политиктиг дүрүмүгазы, коллективтиг мергеи үгааны бистиң чурттувуста коммунизмниң тургузуушкунунга шын удуртулганы ханыырып, партияның хүрээленинин чангыс эвин тенглиг дизес кылып турар.

Бистиң партиявыс болдуиун хүрээленинин сырый каттышкынының, улус-биле үүлбес харылзаалыының ачызында күштүг болгаш күүлүг. Бистиң тургузуувуетун быжыында болгаш артык күштүүнге бүзүрээр бис, ынчангаш шүгүмүүзелиг болгаш бот-шүгүмчүзелиг диинии-биле калбартып турар бис. Бистиң партиямга кол чүүл болза улустун эрге-ажыктары болур. Оон өске бүгү-де чүве ол эрге-ажыктарга чагыртқан турар ужурлуг. Төп Комитеттиң ачы-хавыязы болза, лениичи принциптерни удуртулга болдурбушаан, частырыгларны, оларны кым-даа кылган болза, бистиң нийти хөрээвиске ажыктыг кылыр оон илерелип турары, ол частырыгларны кылып турар кымны-даа арын-нүүр барымдаалавайн шиитпирлии-биле чөптүг алып турары болур.

Бистиң партиявыстың хүрээленинде болгаш оон удуртулгазында чангыс эптиг чорук коммунизм тургузуушкунунуң хөрээнии салыы-чолунга кайы хире шиитпирлиг ужур-дүзалыг болуп турарыи деп чүвени чүгле бистиң өнүктеривис эвес, харын дайынпарывыс база билип турар. Совет Эвилелиниң дайынпары Коммунистиг партияның хүрээленинге болгаш оон удуртулгазында сандараашкын болур боор деп кезээде кордап келген. Шиичалза-даа бистиң аравыска чөрүдүелер болу бээр деп оларның кордаашкынары үргүлчү-де буурал дүжүп турган. Бистиң партиявыстың болгаш үлустуң эң өжээтен дайынны Берингя империалистерниң дыка ынанып турганы билдингир. Империализмниң ол калчаа-дерзин агентизин болгаш оон сүлчээчилерин сейгалап чыча шапкан чорук партиияның болгаш оон коллективтиг удуртулганың улуг тиилелгези болган. Марксизм-лениизмиинг тугунуң адаа-биле коммунизминиң улуг тиилелгелериче совет үлустуу алпар чоруур бистиң партиявыстың удуртукчу коллективин, Төп Комитетти долгандыр бодунуң хүрээленин партия улам сырый каттыштырган.

Лениичи принциптерге үндезилетинген сырый каттыжымышкынның болгаш партийжи чангыс эптиг бистиң съездивисте болуп турар ёзулуг большевикчи чорууу бистиң кижи бүрүзүвеске кайгамчык улуг амакшылды болгаш бүзүрелди сиинниктирип турары харын бо-дур. **(Диңмиттиг адыш часмаашкыны).**

Партия бодунуң мурнунда туруп турар соруглаарын чедишкинниг шиитпирлээр база совет улустуң чаагай чорууу болгаш аас-кежии дээш чаа-чаа тиилелгелерге чуртту бүзүрелдии-биле чедирер дээринге чигзиниг турбас. **(Үргүлчүлелдиг адыш часмаашкыны).**

Элдептиг ажыл-агыйның хожуласкынын кыска хуусааларның иштинде ажып эртер база ону күштүг көдүрерин ханыраар арганы бээр дээринге чигзиниг турбас ужурлуг.

Эш Н. С. Хрущев отчёт илеткелинге чүгле эрткен оруктун улуг түнелиин үнелеп көрүп, бистиң партиявыстың болгаш совет улустун шиитпирлээр ужурлуг эң улуг соруглаарын база тодаргайлап айыткан. Илеткелде коммунизмниң материал-техниктиг суурун улам ынай быжыглазарының аргалары айыттынган, бистиң чурттувустун бүдүрүкчү күштерин көдүрериниң кол соруглаары салынган, совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелин улам ынай көдүрер талазы-биле партияның эң чугула хемчеглери тодаратынган. Илеткелде ийи системаларның тайбың кожа-келбээ турарының дугайында, аигы үеле дайынналры болдурбайн барып болурунуң дугайында болгаш ажыл-бүрү чурттарның социализмче шилчиринниң хевирлериниң дугайында айтырыгларның талазы-биле ийин үндүрген принципиалдыг чүүлдер марксизчи-лениичи өөредиге бүрүн долузу-биле дүгжүп турар болгаш марксизм-лениизмиин амгы чаа байдалларга чогаадыкчы ёзу-биле боттандырганы база хөгжүткени болур.

Партияның иштики амыдыралын ап көөрге, отчёттуг үениң дүргузунда партийжи амыдырапга болгаш партийжи удуртулганың аргаларынга улуг таарымча чок турган чүүлдерни шиитпирлиг чайгадырынче, В. И. Лениннин ажыдап кылганы партийжи удуртулганың принциптерин болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин ылап күүседирин ханыраарынче, партийжи удуртулганың дээди принцивин — удуртулганың коллективтиг болур чорууи шыңгыы сагыырынче угландыр ТК-ниң чоруткан чугула хемчеглериң бүгү партия сагыш-сеткилдин канч

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ чугаазының уланчызы

Бистиң чуртувуска ажыл-агыйның улуг ханы үрелишкининиң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнелиниң эң кудулап батканының үезинде Лениннин коргуш чокка идип үндүрген бо кайгамчык марксисчи өөрединиң шыннының төөгүлүг хөгжүлдениң бүгү чорудулгазы бүрүнү-биле бадыткаан.

Бистиң улус, кижи төрелгетен ниитилелиниң төөгүзүнде бир-ле дугаарында Октябрьның социалистиг Улуг революциязын өөскүткеш, социализмни тургузарынче эгелеп киргениниң үезинден бээр чүс чылдың үштүң бир кезиндеи бичеле ажыг шаг-үе эрткен. Мооң-биле кады совет кижилерниң эрткен кыска төөгүлүг үеде социалистиг ниитилелди тургузар талазы-биле чогаадыкчы, тургузукчу ажылды чорудуп турган байдалдарын уттуп болбас. Чурт бирги империалистиг дайынга хоозуратырган турган. Хамааты дайынның чылдарында эрги тургузугга чепсектиг деткимчени көргүзүп турган 14 капиталистиг күрүнелериниң нүүрү-биле интервентилериниң аныяк Совет республикага дөгээни хан төгүүшкүннүг демисел бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйын улам сандараткан. Фашистиг Германияның дээрбечи халдаашкынының түннелинде бистиң үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга, транспортка, черле бүгү улус ажыл-агыйынга эң улуг когаралды чедирген ийиги делегей дайынының бистиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнге эң аар-берге үезин бүгү кижилер утпаан.

Тодаргай-ла таарымча чок ол хире байдалдар турбуже, бистиң чаа ниитилел тургузуувус үлетпүр талазы-биле эң мурнакчы дээн капиталистиг чурттар-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң хөгжүлдезиниң мурнап турар темпилерин хандырып шыдаар аргалыын көргүскени бо-дур. Амгы үеде ССРЭ-де күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1913 чылдың деңнелин 8 катап ажып турар. Ол-ла үениң дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү Американың Баттышкан Штаттарынга 2,2 катап, Англияга — 1,4 катап, Францияга — 1,75 катап улгаткан.

1913 чылда Россияга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн деңнели чавыс турган, ынчангаш ССРЭ-де немей өзүлдениң чедип алдынган бедик темпилерин кижи кайгаар чүве эвес-тир деп чугаалаар чадавастар. Шынап-ла 1913 чылда Россияга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн деңнели АКШ-тыындан 9 катап чавыс, Англияныындан 4,9 катап чавыс, Германияныындан 4,7 катап чавыс, Францияныындан 3 ажыг катап чавыс турган. Ындыг болза-даа ССРЭ-де күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпилерин ап көөрге, ам күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнелиниң талазы-биле Англияны болгаш Францияны эрткен бис, ынчаарга АКШ-тан амдыызында чыдып калбышаан турар бис.

Бистиң чуртувуста күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн чедип алдынган дүрген өзүлдези болза бүдүрүлгениң социалистиг аргазының артык күштериниң түннели, бүгү улус ажыл-агыйының техниктиг чаартылгазын болгаш чуртту электрижидерин хандырар талазы-биле бистиң партиявыстың тургузукчу улуг ажылының түннели болур.

Чуртту электрижидериниң айтырыының кайгамчык улуг ужур-дузазын Лениннин кайы хире үнелеп көрүп турганы бүгү ниитиге билдингир. Оон «Коммунизм дээрге Совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидерин катканы ол болур» деп кайгамчыктыг формулазы коммунизмни тургузарынга энергетиканы хөгжүдериниң шиитпирлиг ролюнүң дугайында бистиң баштыңчывыстың болгаш башкывыстың бодалдарын эң тодаргай илередип турар.

Электрижидилге болза коммунизмниң материал-техниктиг суурун тургузарының үндезини болур деп Ленин өөреткен. Коминтернаның III Конгрезинге бодунуң илеткелиниң тезистеринге Лениннин бижээни болза: «Чер ажылын база чаартыптар аргалыг машинаның улуг үлетпүрү социализмниң карачаңгыс материалдыг үндезини болуп шыдаар. Ынчалза-даа бо ниити чүүл-биле кызыгаарлатынып болбас. Ону тодаргайжыдары эргежок чугула. Эн-не чаа техниканың деңнелинге дүгжүп турар болгаш чер ажылын чаартыптар аргалыг улуг үлетпүр болза бүгү чуртту электрижидери болур» (Чогаалдар, т. 32, арын 434).

Бүгү чуртту электрижидери болза чүгле күчүлүг электроэнергетиктиг суурну тургузар дээни ол эвес, харын эн-не чаа техниканың суурунга улус ажыл-агыйының бүгү адырларын база чаартып тургузар дээни ол-дур деп чүвени Лениннин ажылдарындан болгаш оон өөрединиге үндезилетинген партияның шиитпирлеринден билип турар бис. Комсомолдуң III съездизинге Лениннин чугаалааны болза:

«Бир эвес үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны катап чаартыр тургуспас болза, коммунистиг ниитилелди тургузуп хоржок, ынчаарга оларны эрги эвес, чаа ёзу-биле катап чаартыр тургузар херек деп чүвени билип турар бис. Оларны амгы үениң, эртемниң сөөлгү чедиишкиннерин ёзугаар тургустунган үндезининге катап чаартыр тургузар херек. Ол үндезин болза электри болур деп чүвени билир силер, чүгле бүгү чуртту, үлетпүрнүң болгаш чер ажылының бүгү адырларын электрижидери боттанганда, кажан ол сорулганы шиңгээдип алганынарда, чүгле ынчаарда эрги салгалдың тургузуп шыдавазы ол коммунистиг ниитилелди бодунарга тургузуп ап шыдаар силер» (Чогаалдар, т. 31, арын 264).

Чуртту электрижидериниң программазын боттандырары-биле холбашкан практиктиг сорулгаларны шиитпирлээрин бүгү партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларындан Ленин кайы хире онза кичээнгейлиг негеп турганын көргүзүп турар база бир документиниң дугайын силерге сагындырайн. Чер-черниң совет албан черлеринге Күш-ажыл болгаш Камгалал Чөвүлелиниң сураглыг чагыының дугайын чугаалап тур мен. Ол чагыгның «Электрижидилге» деп бөлүүнге чер-черниң органнарындан Лениннин айтырганы болза:

«Чер-черниң губерния болгаш уезд библиотеказында «РСФСР-ниң электрижидилгезиниң планы», Советтерниң VIII съездизинге илеткел бар бе? Каш экземплярыл? Бир эвес олар чок турар болза, Советтерниң VIII съездизинге келген чер-черниң төлээлери азы партиядан сывырып үндүрер болгаш бүгү харыысалгалыг албан дужаалдардан ырадыр ужурлуг бак сагыштыг кижилер болган-дыр, азы бодунуң хүлээлгезин күүседир кылдыр кара бажынга олуртуп турган өөредир ужурлуг ындыг чалгаапайлар болган-дыр (чер-черниң библиотекаларынга бээри-биле 1500—2000 экземплярны Советтерниң VIII съездизинге тарадып берген турган).

Электрижидилге планын калбаа-биле пропагандалаар дугайында Советтерниң VIII съездизиниң доктаалын күүседир талазы-биле кандыг хемчеглер алдынганыл? Ол дугайында чер-черниң солуннарында чүүлдер кажыл? Илеткелдер кажыл? Оларның дыңнакчыларының саны чежел?

Электри дугайында теоретиктиг азы практиктиг билиглерлиг бүгү-ле чер-чер ажылдакчыларын ындыг илеткелдер болгаш башкылаашкын кылыр кылдыр мобилизастаан бе? Ындыг ажылдакчылар кажыл? Оларның ажылы канчаар чоруттунуп турарыл? Тус черниң азы чоогунда турар электри станцияларын илеткелдерге болгаш кичээлдерге ажыглап турар бе? Оларның саны чежел?

Советтерниң VIII съездизиниң шиитпирин ёзугаар электрижидилге планының башкылаашкыны чеже өөредилге черлеринде чорутунганыл?

Ол планны боттандырар херекке практиктиг кандыг-бир чүүл кылдынган бе, черле чогум чүнү кылганыл? Азы электрижидилге талазы-биле тургустунган ажылдарның планындан дашкаар чүнү кылганыл?

Электрижидилге талазы-биле ук черниң планы болгаш ажылдарның эзлчээ бар бе». (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 32, арын 373—374).

Үрелишкининиң үезинде, 1921 чылда, Ленин чуртту электрижидериниң херээн хүн-үргүлчүнүн кичээнгейи-биле болгаш доктаамал сагыш салыышкын-биле хүрээлээриниң эргежок чугулазының дугайында айтырыгны шак ынчаар шыңгыы тургускан.

Электрижидилгениң утказының болгаш ужур-дузазының ленинчи билиишкини эң чаа техниканың болгаш улус ажыл-агыйынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң үндезини болур электроэнергияның ролюнүң ханы үнелелинден үнүп турар. Кижиниң күш-ажылының камналгазының болгаш оон бүдүрүкчүлүүн бедидериниң чорудулгазынга электри энергиязының чаартыкчы ролю чүдел дизе, хамыктың мурнунда оон күш-ажылды механизастаарының эң сайзырангай сууру, эң чугула технологтуг чорудулгаларга энергияның эң сайзырангай нептередикчизи болуп турарында болур.

Чогум-на оон ужурунда күш-ажылдың электри-биле чепсеглетингениниң хемчээли күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезиниң хемчээкчизи болгаш эң чугула фактору болур. Мооң-биле кады күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезинге деңнээрге күш-ажылдың электри-биле чепсеглетингениниң мурнап турар өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарынга шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп турары бадыткатынган деп санап болур.

Бир эвес бо дугайында капиталистиг чурттарның дуржулгазын ап көөр дизе, мооң дараазында чижектерни көргүзүп болур. 1939 чылдан 1953 чылга чедир АКШ-тың болбаазырадып ажылдаар үлетпүрүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 31 хуу өскен турунда оон электри-биле чепсеглетингени 60 хуу улгаткан; 1950 чылга удур 1962 чылда АКШ-тың үлетпүрүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 35 хуу өстүрерин хандырар төлээде, күш-ажылдың электри-биле чепсеглетинерин 84 хуу көвүдедири эргежок чугула дээр дугайында сан медээлерни АКШ-тың экономиктиг литературазында көргүзүп турар. Экспорт рыноктардан болгаш Англияның бодундан безин американнарга кыстырып үндүртүп турар англичаннар боттарының хожудаашкының хамыктың мурнунда күш-ажылдың электри-биле чепсеглетингениниң деңнелиниң четпези деп тайылбырлап турар болгаш АКШ-ка бодаарга англи үлетпүрде күш-ажылдың дыка чавыс бүдүрүкчүлүү колдуунда базала оон-биле тайылбырлатынар деп санап турарлар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн талазы-биле Американың Баттышкан Штаттарындан бистиң хожудаашкынывыс күш-ажылдың электри-биле ам-даа четпес чепсеглетингени-биле база сырый холбаалыг.

Энергетиктиг күчү-шыдалдарның өзүлдези бүгү улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин мурнаан турарын ам-даа чедип албаан бис деп ТК-ның отчет илеткелинде демдеглеп турар. Үлетпүрге ниити продукцияны 70 хуу өстүрери, а электроэнергияны ажылдап үндүрерин 80 хуу улгаттырары бешки беш чыл планының талазы-биле XIX съездиниң Директиваларында көрдүнген турган. Ынчаарга херек кырында үлетпүрнүң ниити продукциязының өзүлдези-биле электроэнергия бүдүрүүшкүнүнүн өзүлдези бир дөмей 85 хуу болган, тодаргайлаарга бешки беш чылда электроэнергияны бүдүрериниң мурнаан турар өзүлдези болбаан.

Бүдүрүлгениң өзүлдези-биле деңнээрге, энергетиктиг суурнуң хөгжүлдезиниң четпес темпилери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүреринге саададыкчы саълдарын чедирип турганы чигзиниг чок.

Партия үлетпүрнүн өске адырларының хөгжүлдезин энергетика мурнаан турар кылдыр энергетиктиг күчү-шыдалдарның улам ынайгы өзүлдезин хандырар сорулганы салган. Биргээр чугаалаарга, энергетиктиг системаларга эргежок чугула курлавырлар чыл келген тудум-на тургустунган турар кылдыр улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин шак ынчаар планнаар хүлээлгелиг бис. Чоокку чылдарда ылангыя электри күжүн хөй хереглээр бүдүрүлгелериниң — кара металлургияның заводтарының, алюминий заводтарының, тускай эзилдириглер бүдүрериниң талазы-биле бүдүрүлгелериниң болгаш электри күжүн хөй хереглээр бүдүрүлгелериниң дүрген хөгжүүрү-биле холбаштыр үлетпүрнүң электроэнергияны хереглээри улуу-биле өзер деп чүвени барымдаалаар херек. Ол ышкаш чоокку чылдарда транспортка, көдээ ажыл-агыйга, коммунал ажыл-агыйынга болгаш амыдыралга электроэнергияны хереглээри улуу-биле өскен турар ужурлуг дээрзин база барымдаалап көрзе чогуур.

Совет Эвилели электроэнергияны бүдүрериниң талазы-биле АКШ-ты төөгүлүг кыска хуусааларда чедер болгаш эртер төлээде бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг

Отчёт илеткелде айыткан перспективалар болгаш партияның XX съездизинге чугаалажып көөрү-биле Топ Комитеттиң кииргени алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилели болза бистиң чуртувусту электрижидериниң херээнге бурунгаар улуг базым болуп демдеглетинер. Беш чыл дургузунда электроэнергияны ажылдап үндүрериниң өзүлдези 150 миллиард киловатт-шак болур. 1960 чылда үлетпүр продукциязы 65 хуу көвүдээр, «А» бөлүктүн адырларының продукциязы 70 хуу өзер болгаш машина тудуушкунунуң бүдүрүлгезиниң база металлды болбаазырадып ажылдаарының хемчээли 80 хуу улгадыр турда, электроэнергияны ажылдап үндүрериниң өзүлдези 88 хуўга көрдүнген.

Энергетиктиг ажыл-агыйны хөгжүдериниң ындыг темпилери улус ажыл-агыйының бүгү адырларын электрижидерин калбартыр болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 50 хуу хире өстүрер онаалга турунда, үлетпүрге күш-ажылдың электри-биле чепсеглетинерин 65 хуу өстүрерин хандырар арганы бээр.

Электрижидилге талазы-биле бодувустун планнарывысты чогаадын тургустунган шаан, ам үеде ССРЭ электроэнергияны бүдүрериниң деңнелиниң талазы-биле Американың Баттышкан Штаттарындан хожудап турары билдингир деп чүвени барымдаалавайн барып шыдавас бис.

Ынчаарга ССРЭ бистиң хожудаашкынывысты эң кыска хуусааларда ажып эртер, электроэнергияның талазы-биле улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң хереглелдерин долузу-биле хандырар, электроэнергияны бүдүрериниң талазы-биле Американың Баттышкан Штаттарын чедер, а оон соонда эртер чорукту хандырып шыдаар аргалыг деп чүвени бадыткаар төлээде, бисте кандыг таарымчалыг байдалдар болгаш кандыг үндезиннер бар болуп турарыл? деп айтырыг чаягаар-ла туруп келир.

Бистиң чуртувустуң амгы энергетиктиг сууру бүрүнү-биле Совет эрге-чагырганың чылдарында тургустунганың хамыктың мурнунда чугаалаар херек. Революция мурнундагы Россияның одалга энергетиктиг ажыл-агыйы дыка хожудангай болгаш ажыктыг эвес кылдыр организастатынган турганы билдингир. 1913 чылда электростанцияларның ниити күчүзү 1,9 миллиард хире киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрер 1 миллион киловатт болуп турган. Ол-ла үеде Американың Баттышкан Штаттары доктаатынган күчүзү 6 миллион киловатт электростанцияларлыг турган болгаш 22 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрүп турган.

Электроэнергияны ажылдап үндүрерин 22 миллиардтан 170 миллиард киловатт-шакка чедирер төлээде, Американың Баттышкан штаттары 27 чылдарны (1913 чылдан 1940 чылга чедир) хереглээн. Электроэнергияны ажылдап үндүрерин ол-ла хемчээлдерге көвүдедир төлээде, Совет Эвилелинге дайынның чылдарын кииришпирбишаан алырга 20 чылдар (1935 чылдан 1955 чылга чедир) негетинген. Бир эвес бистиң энергетикавыска фашистиг эжелекчилерниң чедирген аар когарадыглары-биле холбаштыр электроэнергияның дайын мурнундагы ажылдап үндүрүп турган деңнелин катап тургузарынга ол-ла шаг-үениң алды чылдарын бистиң ажыглаанывысты кичээнгейге ап көөр болза, электроэнергияны ажылдап үндүрерин 22 миллиардтан 170 миллиард киловатт-шакка чедирер төлээде, Совет Эвилелинге 14 чыл хире, тодаргайлаарга Американың Баттышкан Штаттарынга бодаарга оон барык ийи катап эвээш шаг-үе негетинип турган.

Бирги беш чылдың эгезинде Совет Эвилелинге электроэнергияны Италияныындан 1,9 катап эвээш, Францияныындан 2,6 катап эвээш, Англияныындан 3 катап эвээш, Германияныындан 5,6 катап эвээш, АКШ-тыындан 21 катап эвээш кылдыр ажылдап үндүрүп турган. Швейцария ышкаш, ындыг бичии чурт безин 1928 чылда электроэнергияны ССРЭ-ниинден хөйнү ажылдап үндүрүп турганна болгай.

Бирги болгаш ийиги беш чылдың чылдары үндезин өскерлиишкиннерин болдурган, ол чылдарда улус ажыл-агыйының электроэнергетиктиг сууру чаартынып тургустунган болгаш туттунган. ГОЭЛРОнуң планының онаалгалары 1930 чылда күүсетинген. База бир он чыл эрткен сөөлүнде ССРЭ Европага бирги чер дээш, делегейге ийиги чер дээш Германия-биле чарышты чорудуп турган. Ам бо үеде ССРЭ делегейде ийиги черни быжыы-биле эзлеп турар болгаш Европаның үлетпүр талазы-биле эң сайзырангай капиталистиг ийи күрүнелериниң — Великобританияның болгаш Барыын Германияның кады бүдүрүп турары хире электроэнергияны ажылдап үндүрүп турар.

Энергетиктиг суурну тургузарынче эгелеп кирип турган үезинде бистиң чуртувус бодунун энергетиктиг машина тудуушкунунун үлетпүрү чок турган. Электростанцияларның бүгү-ле кол дерилгелерин — турбиналарны, котелдарны, трансформаторларны, аппаратураны — даштыкыдан садып алыр турган. Мооң-биле кады даштыкы чурттарның техниказының эң дээре чедиишкиннерин ажыглаар арга үргүлчү эвес болуп турган. Ам бистиң бодувустун күчүлүг турбина тудуушкунунун, котел тудуушкунунун болгаш электротехниктиг үлетпүрүвус бар. Бистиң заводтарывыс ам эң чаа кандыг-даа дерилгени конструкторлап база тудуп тургузуп шыдаар. Биргээн-ле 150 муң киловатт күштүг турбиналарлыг одалга-биле ажылдаар бирги электростанцияларның дерилгезин, Волганың эң улуг гидроэлектростанцияларының күчүлүг турбиналарын, генераторларын, трансформаторларын, Куйбышев—Москваның 400 киловатт күштүг, делегейде эң ыракшыл болгаш күчүлүг электродамчыдылгазының дерилгезин совет кижилер совет заводтарга тудуп кылган. Совет энергомашина тудуушкунунун заводтары чүгле бистиң иштики хереглелдеривисти хандырып турар эвес, харын Кыдат Улус Республикага, улус демократиязының хөй-хөй чурттарынга улуг дузаламчыны көргүзер, энергодерилгени өске чурттарже экспорттап үндүрер арганы база берип турар.

Бир эвес чурттуң энергетиктиг курлавырлар-биле хандыртынганы ышкаш, ындыг шиитпирлиг чүүлдү ап көөр болза, АКШ-ты мурнаар деңнелге чедир энергетиканы хөгжүдерин боттандырар арганы берип турар ол хире хемчээлдиг курлавырлар Совет Эвилелинде бар деп бадыткап болур.

Кадыг одаар чүүл, нефть, бойдус газы болгаш гидравликтиг энергия ышкаш, оон ындыг үнер дөстериниң илеретинген курлавырларын одаар чижек чүүлче шилчидерге ССРЭ-де 1. 590 миллиард тонна, Баттышкан Штаттарда—1.550 миллиард тонна, ССРЭ чокка Европада—730 миллиард тонна, Англияда—175 миллиард тонна, Барыын Германияда—245 миллиард тонна болуп турар. ССРЭ-ниң чер иштиниң байлааның шинчилетингениниң хире-чергези АКШ-та болгаш Европада шинчилетингенинден дыка эвээш болуп турар дээрзин мооң-биле кады барымдаалап көөр херек, ындыг болганда, бисте энергетиктиг байлактар ыракта-ла долу эвес илеретингендир, а оларның эң эки кезээ АКШ-ка болгаш Европага бодаарга ыракта-ла эвээш чергези-биле ажыглатынган.

Совет Эвилелиниң гидроэнергетиктиг курлавырларын ажыглап болурунун аргалары кандыгыл дизе, олар 1.700 миллиард киловатт-шак хемчээлге доктаатынган, мооң-биле кады гидроэнергетиктиг курлавырларның колдуунда-ла эң улуг гидроэлектростанцияларга ажыглап болур эң ажыктыг кезээ 1.200 миллиард киловатт-шакка үнелетинип турар. Бо болза делегей терминологиязын ёзугаар адап турар гидравликтиг электроэнергияның экономиктиг потенциалы-дыр. Ук потенциал ССРЭ чокка Европада 514 миллиард киловатт-шак, АКШ-та—491 миллиард-шак, Канадада—325 миллиард-шак хемчээлге доктаатынган. Ындыг болганда, экономиктиг потенциалга хамаарыштыр алырга ССРЭ-ниң гидроэнергетиктиг курлавырлары Европаның, АКШ-тың болгаш Канаданың гидроэнергетиктиг курлавырларын катай алырга оон чогуур кезээ-биле барык деңнежип турар.

Дараазында биче эвес чугула, тодаргайлап чугаалаарга дыка чугула байдалды маңаа база немей айтыр херек. Даштыкы чурттарда, ылангыя АКШ-та болгаш Канадада гидроэнергетиктиг тудуг гидроэнергетиктиг курлавырларның колдуунда эң ажыктыг кезиин ажыглаар талазы-биле, гидроэлектростанцияларның тудуун чалым-хая үндезиниг капшал черлерге чорударының эң таарымчалыг байдалдарынга хөгжүп турган. ССРЭ-де төөгүлүг байдалдарның чылдагаанындан гидробелдирлерниң тудуун чымчак чер үндезиннерге чорудуп, бирги эзлчегде оргу чер зонаның гидроэнергетиктиг курлавырларын ажыглап турган. Совет тускай эртемниглер гидрочепсеглээшкиннерин чалым хаялыг эвес, чымчак үндезиннерге тудуп үндүрериниң техниктиг үндезиннерин ажылдап кылган. Оргу черлерниң хемнеринге гидробелдирлерниң тудуунга хөй капитал салыышкыннар негетинген болгаш ажыктыы америк гидроэлектростанциялар-биле деңнээрге оон биче болуп турган.

Американың Баттышкан Штаттары эң ажыктыг гидроэнергетиктиг курлавырларының улуг нуруузун ажыглап анкан. Эдисон институдунун санааның ёзугаар алырга, ылангыя чурттун чөөн кезиинде бүгү камналгалыг гидроэнергетиктиг курлавырлар ажыглатына берген болуп турар.

Совет Эвилели чурттун чөөн талакы районнарында эң ажыктыг гидроэнергетиктиг курлавырларны херек кырында ажыглаарынче ам-даа эгелеп кирбейн турары-биле артык күштүг болуп турар. Оттулар чүүлдүн курлавырының дугайында базала ынчаар чугаалаза чогуур. Совет Эвилели ылангыя чөөн талакы районнарда хөмүр даштың кайгамчык хөй курлавырларлыг болуп турар, ол курлавырлар ам-даа барык-ла ажыглатынмайн турар.

Мооң-биле холбаштыр отчёт илеткел бистиң чуртувуска бүдүрүлгени таарыштыр тургузарының айтырынче эш Н. С. Хрущевтуң улуг кичээнгейни угландырып турганын онзалап демдеглезе чогуур.

Шынап-ла бүдүрүлгени география талазы-биле шын таарыштыр тургузары кол экономиктиг сорулганы эң дүрген болгаш чедиишкининиг шиитпирлээринге улуг ужур-дузалыг болур. Чурттун чөөн талакы районнарының үлетпүр хөгжүлдезин күштелдиреринче болгаш шингээдип алырынче угланыышкын бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузар талазы-биле партияның кол шугуму болуп турары билдингир. Бо талазы-биле боттуг чедиишкиннер чедип алдынган. Ынчалза-даа чиг-эт болгаш энергия-биле байлактыг Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк ышкаш, ындыг районнарның бүгү-эвилел үлетпүр бүдүрүлгезинде бот деңзизи бешки беш чылда шоолуг эвес өскенин демдеглээр херек. Сөөлгү чылдарның дургузунда электроэнергияны ажылдап үндүрер талазы-биле бо районнарның бот деңзизи херек кырында барык-ла өскерилбээн.

Үлетпүрнү болгаш энергетиканы таарыштыр сайгара тургузар херекке үндезин экижидилгени чедип алыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бурунгаар хөгжүдер болгаш Американың Баттышкан Штаттарын экономика талазы-биле мурнаарынга негетинип турар хуусааларны кызырар төлээде, Сибирьниң кайгамчык хөй бойдус байлактарын улус ажыл-агыйының эргилдезинге калбаа-биле киирери эргежок чугула.

Херектиң ужуру чүдел дизе, Совет Эвилели Чөөн Сибирьде, хамыктың мурнунда, Ангара болгаш Енисей хемнерниң районнарында гидроэнергияның, оттулар чүүлдүн болгаш чиг-эттиң ёзулуг-ла ховар дээн хөй курлавырларлыг болуп турарында болур. Бүгү-эвилелдиң энергетиктиг курлавырларының 40 ажыг хуузу ында мөөннетинген. Чөөн Сибирьниң хемнериниң — Енисейниң, Ангараның, Леманың, Витимниң болгаш өскелериниң-даа суг энергиязының курлавырлары гидроэнергия-биле эң байлактыг АКШ, Канада болгаш Япония ышкаш капиталистиг чурттарның гидроэнергетиктиг курлавырларын ажып турар. Ылангыя Ангара болгаш Енисей хемнерни энергетикага ажыглаарынга кончуг таарымчалыг болуп турар. Ангара хемни ажыглаар дугайында чазактың бадылаан схемазын ёзугаар 70 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрер 10 миллион ажыг киловатт ниити күчүлүг гидроэлектростанцияларны ол хемге тудуп үндүрери көрдүнген. Ангара саарыының бирги гидроэлектростанциязы—660 муң киловатт күчүлүг Иркутск ГЭС бо чылын ажыглалга кирер. Ол гидроэлектростанцияның плотиназы Байкал хөлдүн деңнелин өрү көдүрүптер болгаш оон кудулдур турар бүгү гидроэлектростанцияларга суг дамчыдылгазын эки таарыштырып турар аажок улуг суг шыгжамыры тургустунар. Делегейде эң улуг Братск гидроэлектростанцияны тудуп үндүрер талазы-биле ажыл калбарган.

Оон-даа улуг гидроэлектростанцияларны Енисей хемге база тудуп үндүрүп болур, оон ниити күчүзү 130 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрер 20 миллион хире киловатт болур.

Ангарага болгаш Енисейге тудары-биле төлевилеп турар гидроэлектростанцияларның электроэнергиязын ажылдап үндүрерин ниитизи-биле алырга 1955 чылда ССРЭ-ниң бүгү электростанцияларының ажылдап үндүрген электроэнергиязындан дыка ажыг болур болгаш чылда 120 миллион тонна одаар чүүлдүн тывыжынга деңнежир. Ол энергия чылда ортумаа-биле ажылдап үндүрер электроэнергияның бир киловатт-шагы 35—40 копеек болгаш бир киловатт-шактың бот-үнези бир копеек хире, тодаргайлаарга ССРЭ-ниң өске районнарының гидроэлектростанцияларынга бодаарга 2—3 катап эвээш чарыгдалдарлыг бот деңзилиг капитал салыышкыннардан алдынган турар.

Ангара—Енисей районунда ажык арга-биле ажылдап кылырынга таарымчалыг элбек хөмүр даштыг хөй черлер бар. Ангара Енисей районунда хөмүр даш тывыжының талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ССРЭ-ге ниитизи-биле хөмүр дашты ажык арга-биле ажылдап турарында күш-ажылдың ортумак бүдүрүкчүлүүнден 2—2,5 катап бедик болуп турар. Канск-Енисей болгаш Иркутск-Черемхово хөмүр дажының бот-үнезин ССРЭ-ниң өске кол хөмүр даштыг базаларының хөмүр дажының бот-үнезинден 3—5 катап чиик болуп турар. Станция бүрүзү бүдүн чартык миллион киловатт чедир күчүлүг, одалга-биле ажылдаар ажыктыы улуг электростанциялар чиик өртектиг одаар чүүлге үндезилээш туттунган туруп болур.

Сибирь, ылангыя оон чөөн талакы кезээ чүгле энергетика курлавырлары-биле байлак эвес, харын аар үлетпүрнүң эң чугула адырларын аажок улуг хемчээлдерге хөгжүдерин хандырып болур чиг-эттиң эң улуг курлавырларлыг болуп турар. Мында демир рудаларының, алюминий, магний, никель, карбид-кальций, синтетиктиг каучук, хлор болгаш өске-даа продуктулар бүдүрүлгезинге чиг-эттиң улуг курлавырлары мөөннетинген. Ынчалзажок ол районнуң ол бойдус байлактары ам-даа барык ажыглатынмаан деп чугаалап болур. Нефелиннер, бокситтер, магнититтер демир рудалары амдызында мырынан ажыглатынмайн турар.

Сибирь районнарының экономиктиг хөгжүлдезиниң эң чугула чүүлү Ангара-Енисей районнуң болгаш Кузбасстың кол-кол электростанцияларын болгаш үлетпүр белдирлерин хаара тудар Сибирьниң эң улуг энергетиктиг системазын тургузары болур. 6,4 миллион киловатт ниити күчүлүг Братск болгаш Красноярск гидроэлектростанцияларын ажылдадып киирерге Братск ГЭС-ти Иркутск-Черемхово энергосистемазы-биле, оон соонда Братск ГЭС-ти Красноярск ГЭС-биле (Тайшет—Канск районнарын таварты) база Красноярск ГЭС-ти Кузбасс-биле тудуштуруп турар 400 киловатт күштүг электри дамчыдылгазының шугумнары тургустунган турар электри дамчыдылгазының бедик күштериниң шугумнары кедизинде Братск ГЭС-ти тус бүрүзүнде барык 3—3 миллион киловатт күчүлүг Ангарада Усть-Илимниң болгаш Богучанның—эң улуг гидроэлектростанцияларыбиле база барык 5 миллион киловатт күчүлүг болур Енисей хемде Енисейск ГЭС-биле тудуштурар. Ниити күчүзү 50 миллион ажыг киловатт эң улуг гидравликтиг болгаш одалга-биле ажылдаар электростанцияларны каттыштырар Сибирьниң кончуг улуг энергетиктиг системазы болза энергияның делегейге катаптатынмас кончуг ажыктыг үнер дөзү, үлетпүрнү хөгжүдериниң болгаш чурттун улус ажыл-агыйынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидериниң күчүлүг фактору болур. 15—20 чылдарда перспективтиг бо системага электроэнергияны ажылдап үндүрери 250—300 миллиард киловатт-шак четкен турар, оон-биле кады алюминий, магний, титан, ферросплавтар болгаш өскелериниң-даа хөй энергия кирер бүдүрүлгелериниң күчүлүг комплексилерин чиик өртектиг энергия-биле хандырганы-биле чергелештир Сибирьниң системазындан Уралче 30—40 миллиард киловатт-шак электроэнергияны дамчыдар арга тургустуна бээр, ол болза, Уралдың энергетиктиг балансызын үндезини-биле экижидер арганы бээр.

Совет Эвилели социалистиг ажыл-агыйның бүгү адырлары-биле дир дөмей энергетика талазынга ону чаа, улам-на бедик техниктиг деңнелге хөгжүдерин боттандырарының оруунга быжыы-биле туруп алган.

Хамыктың мурнунда бустун бедик параметрлеринге улуг күчүлүг агрегаттарлыг улуг электростанцияларның тудуунче шилчип кирер дугайында чугаа чоруп турар. Эрткен беш чылда-ла 500—600 муң киловатт күчүлүг, одалга-биле ажылдаар элээн хөй электростанциялар туттунган. Ынчалза-даа ам оон-биле кызыгаарлатынып болбас. Одалга-биле ажылдаар 900—1200 муң киловатт улам-на улуг күчүлүг электростанцияларны тудары негетинип турар. Одаар чүүлдүн шуут тывыштыг районнарында ындыг электростанцияларның тудуу ам безин эгелей берген. Оларга тус бүрүзүнде-ле 150—200—300 муң киловатт күчүлүг хоолай агрегаттарны болгаш улуг бүдүрүкчүлүг котелдарны тургузар. Ортумак күчүлүг станциялар-биле дөмейлээрге, улуг-улуг электростанциялар тудуунга, ук тудугнун өртээн дыка чиигедиринден ангыда, эң кол артык күштүг чүве болза, энергетиктиг күчүлериниң темпилерин өстүрерин дыка дүргедедири болур. Сөөлгү чылдарның дургузунда АКШ-та энергетиканың дүрген өзүлдези кол нурпалайында 150—260 муң киловатт күчүлүг бодунда улуг хоолай агрегаттар тургускан, одалга-биле ажылдаар улуг күчүлүг электростанциялар тудуунун күсели-биле хандыртынып турган. Бистиң энергомашина тудуувустун үлетпүрү планда төлевилетингени ёзугаар кандыг-даа күчүнүн турбиназынга бир-бир котелду тургузун болурун барымдаалап тургаш, күчүлүг хоолай агрегаттарны болгаш котелдарны хөйү-биле бүдүрерин дүрген таарыштырар хүлээлгелиг. Ол болза одалганың болгаш капитал салыышкыннарның улуг камналгазын хандырар.

Бистиң чуртувуска энергетиканы дүрген өстүрерин хандырарының талазы-биле техниктиг политиканың эң чугула чүүлү болза, электри четкилерин хөгжүдериниң айтырыы болгаш энергосистемаларны каттыштырары болуп турар. Электри дамчыдылгаларының системалар аразында шугумнарының экономиктиг ажыы кончуг улуг. Чижээлээрге Уралдың болгаш Төптүн энергосистемаларынга ажылдадыышкыннарны харугда улуг хемчээлдерге

(Уланчызы 3-ку арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ чугаазының төнчүзү

чорутпайн тургаш база негетинер курлавырны болдунары-биле эвээжедип тургаш ол энергосистемаларны каттыштырып турунда каттышкан системага доктаатказ инити күүнү барык 500 мүң киловатт эвээжеткен түүп болуруп чугаалаарга-ла четчир.

ССРЭ-нин Европа кезээнин чангыс зай энергетиктиг системазын тургузары улус ажыл-агыйының электри хандырылгазын эң улуг ажыктыг кылдыр башкарарын болгаш оон камналгалыг болурун хандырар, ол утка-биле алырга, энергетиканың улам-на бедик техниктиг деннелге шилчээни болур.

Бистин эртемденнеривистиң болгаш инженерлеривистиң чаа байлак энергетиктиг үнер дестү—ядролуг энергияны шилгээдип алганы-биле холбаштыр калбак перспективалар ажыттынып турар. Тайбың ажыглаар талазы-биле ССРЭ еске чурттарны, оон иштинде АБШ-ты база мурнай берген ол үнер дес. энергетиктиң күүлерни өстүрериниге улуг немелде аргаларны берип турар. Делегейде баштайгы атомнуг электростанцияны ажылдадып киргенин болган ажыглаашкынның курлавыргазын мөөнээни, совет эртемденнериң болгаш инженерлериниң чаа-чаа шинчилелдери күүлүг элээн хөй атомнуг электростанцияларны төлевилелдээр болгаш түлар талазы-биле ажылы калбартыр арганы берген. Бо талазынга бистиң артык күштеривис оон ынай түдел дизе, социалистиг ажыл-агыйның байдалдары тайбың хөгжүдеге бараан болдурган чурттүң нинти энергобалансызынга яхролуг энергияны калбаа-биле киириштиреринге эң-не таарымчалыг байдалды тургузуп турарында болур.

Ынчангаш бир эвес эрткен үеним алыр болза, совет эвилели болза АБШ-ка болаарга, электроэнергияны бүдүрериниң деннеп турар деннелин база бүгү энергетиктиг ажыл-агыйны хөгжүдерин дыка кыска хуусаала чедип алыр аргалыын бүзүреткен. Амгы беш чылда бис планны боттандырбышаан, электрижидиге талазы-биле чаа улуг базымны кылыр бис, ол план ёзугаар электроэнергия бүдүрери барык 2 катап көвүдээн турар. ССРЭ болза, ам болунуң энергетиктиг машина түзүшкүнүнүн күүлүг, улам хөгжүп турар базалыг болуп турар. Бистиң чурттувус шингээлгези улам-на чедишкинниң хөгжүп турар энергетиктиг курлавырларның херек кырында өгөөртинмес бойлус курлавырларлыг болуп турар. Бүзүрүлгенин үзүктел чок техниктиг сайзыраашкынның хандырын шыдаар аргалыг деннелге чедип энергетиканы хөгжүдеринниң аргазын берип турар.

Электроэнергия бүдүрериниң талазы-биле АБШ-ты элээн кыска хуусаада ажып эртерин Совет Эвилелиниге черле боттуг болган боттандырып болур сөрүлга деп бадыткап болур бис.

Марксизм-ленинизм—улам-на тиилеп турар өөредиг

Эштер! Ус-чаданың практиктиг сорулгалары-биле марксизм-ленинизминиң харылзаазы оның тодаргайы-биле илергейлетинин турар ыяныг үеде чурттап турар бис. Боттуг күүлүг оон революсчу хөгжүдеминге билип шингээлирин марксизм-ленинизм өөредип турар. Марксизм-ленинизмниң эң-не мурнакчы өөредиг болбушаан, делегей цивилизацизының чорудулгазынга, кижи төрелгеген инитилелиниң хөгжүдезинниң бүгү талаларынга болдуның чогаадыкчы сагыларын кайы хире чедирип турары төөгүнүн чаа эргилде бүрүзүнде оның тодаргай көскү болуп турар.

«Делегей цивилизацизының хөгжүдезиниң дорт оруунуң хамыызынга тыптып келген кандыг-бир хагдынчак кызыы, сөөктелген номнал утказыг «сектанчы чорукта» марксизмге дөмейлежир чүү-даа чок деп философиниң төөгезек болган социал эртемниң төөгүзү бүрүн толазы-биле көргүзүп турар» (Чогаалдары, том 19, арын 3) дээрзинин дугайында В. И. Ленинниң сөстери ылангыя ам аажок хамы чөптүү-биле чангыланып турар.

Делегей цивилизацизының амгы үеде эртемниң хөгжээн-биле болган техниканың болбаазырангайжааны-биле холбаалыг ол дүүгүла чаалап алыышкыннары марксизчи өөредигниң чүүлдериниң шынмыын кайгамчык тодаргайы-биле бүзүреліп турар, Ленинниң чугаалаанын ёзугаар алырга «Капитализминиң техниказы хөлөзиленир күл чорукка ажылчы чоннарны чыгаа турар, ол инитилел байдалдарын хүн түдүм улам улуу-биле амып эртип турар». (Чогаалдары, том 19, арын 42). Отчёт илеткелде ону чөптүү-биле онзалап демдеглеп турары ышкаш бистиң үевисте, капитализминиң кол чөрүлээзи — амгы үеним бүзүрүкчү күштериниң болгаш капиталистиг бүзүрүлге харылзаалариның арасында чөрүлдээ—улам улуу-биле чидиглеп сиген.

Марксизмниң өөредигниң төөгүзүг ролю чүдел дизе, күш-ажылдың капиталды чайлаш чок тиилээриниң эртемниг үилезиниериниң ында бердингени болур. «Капиталдан ажылчыннарның хамаарылгалыг болуруи улгаттырбышаан, капиталистиг тургузуг каттышкан күш-ажылдың улуг күүзүн тургузуп турар»; «Капитализм бүгү делегейде тиилээн, ынчаарга ол тиилелге болза капиталды күш-ажылдың тиилээриниң чүгле мурнуу чарыы болур». (В. И. Ленин, Чогаалдары, том 19, арын 6 болгаш 7). Кижи төрелгеген инитилелиниң амыдыралынга Маркстың кайгамчык улуг ажыдыышкынының—капиталистиг дарлалдан адырлыышкынга чедирер аргалыг инитилел күштериниң ажыдыышкынының ужур-утказын капитализминиң чечектелиишкинниниң үезинде, Россияга революстуг шинчээшкинниң эге хаяазында Ленин ынчаар илергейлээн.

Коммунистериниң партиязының болунуң ажыл-чорудулгазынга улуртулга болдуруп турары марксчи-ленинчи өөредигниң бадыткалдарының шынмыын болгаш улуг амыдыралчы күштүүн делегейге ужур-дузалыг болуушкуннар болгаш фактылар бир салгалдың амыдыралының дургузунда бүзүреліп турар.

Марксизминиң философизы болза диалектиктиг материализм болур. Бойдус эртемниң эң чаа ажыныышкыннары—радий, электроннар, элементилерниң хуулуушкуну—Марктың диалектиктиг материализмин, буржуаз философтарның эрги болгаш ырык идеализиче «чаа-чаа» агзынышкиннерлиг номналдарынга чөрүттүүр, кайгамчыктыг бадыткаан»—деп XX чүс чылдың эгезинде В. И. Ленин ынчаар бижээн. (Чогаалдары, том 19, арын 4). Бистиң үевисте атомнуң иштики бүштерин ажыктарын ажыглаар талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш социализм лагеринниң бүгү чурттарының чеминшкиннериниң фактыларын көргеш, делегейниң улустары социализмниң тиилелгезиниң болгаш капиталдың дарлалындан кижи төрелгетеннің хосталырының чайлаш чогунга улам на бүзүреп турарлар.

Инитилел хөгжүдезиниң дугайында марксчи-ленинчи өөредигниң бүгү утка-шынары социал харылзаалардың чаа хевирин, чаа социал тургузугну ханкаартан күш-биле албадарының аргазы-биле кандыг-бир дөгээшкинни кылырын болдурбайн турар деп отчёт илеткелде онзалап демдеглеп турар ол утка-шынарны коммунистиг мировоззрениниң дайзынары хыйырартып, чөлбейтип хажыдарын оралдажып турарлар. Инитилел ажыдыралының кандыг-бир хевирин, өргелеп башаарының кандыг-бир хевирин еске улустарга дөгээрининг үүтүлүг совет улустуң хүүтүнүң болдуруп турары эртемниг социализмниң теориязынга канчап-даа таарышпас болуп турар.

Үидезин социал өскерилгелер болгаш инитилелдиң бир тургузуунган өске тургузууче шилчилге болза, ону чорударда объективтиг болган субъективтиг башгайы белеткелдерниң ойу келген база үк чурттүң улузу социал эргилдерниң эргежок чугулазынга бүзүрээн болгаш оларны чедип ап турар чүгле ынчыг үеде болдуруп болур деп марксизм-ленинизм өөредип турар.

Марксчи-ленинчи эртемниң ол чүүлдерин Совет күүнге өскерилиг чокка улуртулга болдуруп турар. Агрессчи политиканың төлээлекчилериниң төнчү чокка катаптап турары «революсиянын экспорту», «Коммунистиг экспансия», «совет коммунизминиң кыжаныы» болгаш өскеда ол янзылыг балыткалдары болза кара-сагыштыг нүүдээшкиннер болуп турар.

Найыралдың болгаш кожа-хелбээ харылзаалардың политиказы, тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш янзы-бүрү социал тургузуглуг чурттарның аразында экономиктиг чарыштың принциптери биске кандыг-бир түр азы таварылга болган чүүл болбайн турар. Ындыг политика болгаш принциптер эртемниг социализминиң кол дүүгинериниң тендиш хевес фундаментизинде үидезилетинин турар болгаш улуг-даа, биче-даа, чоок-даа, ырак-даа чурттар-биле Совет күүнеминиң харылзааларының бүгү төөгүзү-биле бадыткатының турар.

Ынчалзажок, тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш янзы-бүрү социал тургузуглуг чурттарның аразында экономиктиг чарыштың принциптери биске кандыг-бир түр азы таварылга болган чүүл болбайн турар. Ындыг политика болгаш принциптер эртемниг социализминиң кол дүүгинериниң тендиш хевес фундаментизинде үидезилетинин турар болгаш улуг-даа, биче-даа, чоок-даа, ырак-даа чурттар-биле Совет күүнеминиң харылзааларының бүгү төөгүзү-биле бадыткатының турар.

Ынчалзажок, тайбың кожа-хелбээ турарының платформазы улустар аразының харылзааларында Совет Эвилелиниң ёзулуг принциптерин болгаш социалистиг лагеринниң болгаш социализм эртемниг теориязының чөрүлдээ—улам улуу-биле чидиглеп сиген.

Марксизм-ленинизм—улам-на тиилеп турар өөредиг

Эштер! Ус-чаданың практиктиг сорулгалары-биле марксизм-ленинизминиң харылзаазы оның тодаргайы-биле илергейлетинин турар ыяныг үеде чурттап турар бис. Боттуг күүлүг оон революсчу хөгжүдеминге билип шингээлирин марксизм-ленинизм өөредип турар. Марксизм-ленинизминиң эң-не мурнакчы өөредиг болбушаан, делегей цивилизацизының чорудулгазынга, кижи төрелгеген инитилелиниң хөгжүдезиниң бүгү талаларынга болдуның чогаадыкчы сагыларын кайы хире өскеним база капиталистиг тургузугуң кайы хире турлуп божанаанын көрүп турар-дыр бис. Болуушкунар чаа инитилел тургузуунга ажыктыг кыдыр, социализмге ажыктыг кыдыр хөгжүп турар. Социализмни тиилээр харык капитализмде чок. Совет Эвилелинде, Кыдат Улус Республикада, улус демократизының бүгү чурттарында чаа инитилелдиң тудуушкунунда чеминшкиннериң тодаргай чижектерин, улустар ажыктарын ажыглаар талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш социализм лагеринниң болгаш капиталдың дарлалындан кижи төрелгеттеннің хосталырының чайлаш чогунга улам на бүзүреп турарлар.

Инитилел хөгжүдезиниң дугайында маркеснечи-ленинчи өөредигниң бүгү утка-шынары социал харылзаалардың чаа хевирин, чаа социал тургузугну ханкаартан күш-биле албадарының аргазы-биле кандыг-бир дөгээшкинни кылырын болдурбайн турар деп отчёт илеткелде онзалап демдеглеп турар ол утка-шынарны коммунистиг мировоззрениниң дайзынары хыйырартып, чөлбейтип хажыдарын оралдажып турарлар. Инитилел ажыдыралының кандыг-бир хевирин, өргелеп башаарының кандыг-бир хевирин еске улустарга дөгээрининг үүтүлүг совет улустуң хүүтүнүң болгаш социализм лагеринниң болгаш капиталдың дарлалындан кижи төрелгеттеннің хосталырының чайлаш чогунга улам на бүзүреп турарлар.

Инитилел ажыдыралының болгаш политиказының талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш социализм лагеринниң чеминшкиннериниң фактыларын көргеш, делегейниң улустары социализмниң тиилелгези

Чурумта: Кызылда чаа туттунган божунга бажыны. Акушерка эш Брунская чаа божаан иени үдеп турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Иелер дугайында сагыш салыышкын

Кызыл хоорайга алган орунуг, ийи каът божунга бажыны бо чылдың февральдан эгелеп ажыглалга кирген. Оон чүүле бо чылгы сентелгезинге—дериг-херекселдерни салып алырынга, аъш-чемге болгаш еске-даа чүүлдерингe 1 миллион 138 муң ахыг рубльди берген. Ол болза ие херээженнер дугайында улуг сагыш салыышкынының тодаргай херечизи болур.

Кызылдың божунга бажыныңың эртелекчизи эш Анна Васильевна Набатова—ам-даа чедир кылынмаан чамдык чүүлдер бар-даа болза, тускай эмнелгелиг болдувус. Биске областың чүк-чүгүнден хөйхөй иелер кээп турар, оларның аразында Баа-Хем районнуң Кунгуртугдан, Тожу болгаш Өвүр районнардан база ыраккы Мөнгүн-Тайгадан келгеннер бар. Моон сонгаар ам-даа хөйнү кылыр үжүрлүг бис, маңаа бүрүн дериг-херекселиг кабинеттер бар болур, рентгеннин бүрүн херекселин белеткеп алган, ону чүүле ажыглалга киирери арткан. Биске тускай эртенниг эмчи кадрлар ам-даа негетинип турар, олар биске чугаажок бар болур. Ынчангаш бистиң коллективтиң ажылдакчылары не херээженнериң калыкшылының дугайында боттарының мурнунда салдынган хүндүлүг соруглаарын чедиишкинниг күүседип шылаарының долу аргалары бар — деп быжыг бүзүредиг болгаш улуг өөрүшкүлелдиг чугаалап турар.

Кызылдың божунга бажыны чараш-даа, улуг-даа бажын. Оон иштинче кире бээрге, чылыг, чырык, делгем өрээлерлиг. Оон үстүкү каълында иелерге болгаш оларның чаш уругларынга таарымчалыг кыдыр деритинген өрээлер бар. Иелерни чаа демир-оруннар-биле, оон бүрүн дериг-херекселери-биле хандырган. Чаш уругларга 60 санныг чаа демир оруннарны белеткээн.

Кызылдың ол эмнелге черинге көдээ колхозчу суурлардан иелер кээп турар. Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозтуң колхозчузу аныяк ие эш Олуп, Баа-Хемниң Кунгуртугдан келген эш Намажап олар маңаа баштай келирде оларның байдалы дыка берге турган. Совет медицина эртемнииң ачызында болгаш дуржулгалыг дээди эртемниг эмчилерниң көргүскен дузалакчызының түннелинде олар кайгамчык аас-кежиктиг болганнар. Ылангыя эш Олупга кылган нарын болгаш берге операцияның соонда ол боду-даа кадык чаагай, оолдуг-даа болган.

«Элегес» совхоздан келген эш Гольцаповнага база-ла ындыг байдал таварышкан.—Мен маңаа келиримде болуминуң байдалым берге турган, эмчилер операцияны менээ чедиишкиниг кылганынга өөрүп четирим—деп кайгамчык улуг өөрүшкүлел-биле чугаалап турар.

Эмнелге черинге кээп божаан дыка хөй иелерниң аразында ында ажыдаа турар эмчилерге болгаш оон ажылдакчыларынга боттарының чылыг, өөрүшкүлүг сагышсеткилин илередип бижээн чугааларны тускай дептерден номчуп болур.

Эмчилерниң болгаш ажылдакчыларның иелерге болгаш оларның чаш уругларынга ээлдек-чымчаа, оларны дээш сагыш-човангыры, онаашкан ажыл хүлээлгезинге кызымаккай чүткүлүг ында илеретинген. Ол коллективте эмчи эш Любимова база ажылдакчылар эштер Брунская, Мартемьянова олар эки ажылдап турар.

АЖЫЛДАКЧЫ ИЕ

Бырынмаа Лопсановна Даҗы-Норбу 17 чыл дургузунда медицина шугумунга ажылдап келген. Б. Даҗы-Норбу 1939 чылда Кызылдың каттышкан школазының медицина салбырын эки дооскаш, Тес-Хем районнуң эмнелгезинге фельдшерлеп ажыллап эгелээн. Баштайгы үезинде практикалап ажылдаары аңаа нарын болгаш берге турган. — Ылаңгыя болуур кижилерни хүлээп алыры менээ баштайгы үеде дыка берге ышкаш сагындырып турган, ындыг болза-даа, болуминуң шилип алган профессиязынга ынак болганым үжүрүнде ол бергелерни ажыл тиилээри менээ чиик болган—деп ол чугаалап турар.

Бырынмаа Лопсановна 1940 чылдан эгелеп областың эмнелгезинде фельшер болуп ажылдап турар. Ол болупга онаашкан ажылынга идепкейлиг ажылдап турарындан аңгыда болуунуң школачы уругларын кижизидериниче болгаш өөредириниче улуг кичээнгейни салып, уругларының өөредилгезинге таарымчалыг байдалды бажыныңда тургузуп берген. Ол уругларын хөстуг шактарда төрөөрүнүң соонда ол болу-даа кадык чаагай, оолдуг-даа болган.

«Элегес» совхоздан келген эш Гольцаповнага база-ла ындыг байдал таварышкан.—Мен маңаа келиримде болуминуң байдалым берге турган, эмчилер операцияны менээ чедиишкиниг кылганынга өөрүп четирим—деп кайгамчык улуг өөрүшкүлел-биле чугаалап турар.

Эмнелге черинге кээп божаан дыка хөй иелерниң аразында ында ажыдаа турар эмчилерге болгаш оон ажылдакчыларынга боттарының чылыг, өөрүшкүлүг сагышсеткилин илередип бижээн чугааларны тускай дептерден номчуп болур.

Эмчилерниң болгаш ажылдакчыларның иелерге болгаш оларның чаш уругларынга ээлдек-чымчаа, оларны дээш сагыш-човангыры, онаашкан ажыл хүлээлгезинге кызымаккай чүткүлүг ында илеретинген. Ол коллективте эмчи эш Любимова база ажылдакчылар эштер Брунская, Мартемьянова олар эки ажылдап турар.

Барынмаа Лопсановнаның беш уругларының Кызылдың № 1 школазының 7, 6, 4, 2, 1 класстарында өөренип турар. Оларның өөредилгези болгаш сагыла-чуруму кончуг эки. Уругларга ажылынга кичээлдерни хүн чурумунуң шыгыгы планын ёзугаар эртирип турарлар. Эш Даҗы-Норбу школабиле хүн-бүрү бижиг харылзаалыг. Оон шупту уругларының пионерлер бажыңында болгумнерде идепкейлиг киржип турар. Ийи уруу музыка школазында база-да эки өөренип турарлар.

Эрткен чайын болган областың школачыларының уран-чүүл маргылдаазынга оон уругларын киришкеш, комсомол обкомунуң хүндүлүг бижиктери-биле шаннатканнар.

Кызыл хоорайның пионерлер бажыңының 10 чыл оюн таварыштыр эш Даҗы-Норбунуң ийи уругларының комсомол хоорукомунуң мактал бижиктери-биле шаннаткан.

Барынмаа Лопсановна эмнелгеге келгеннерге совет медицинаның ужур-дузазын, аарыгларны болдурбазының дугайында беседаларны чоруглуп турар. Ол болупуң мергежилиг улам ынай белиг дээш медицина дугайында номнарны номчуп, область солуннарын болгаш төп солуннарны, журналларны чагыдып алган. «Огонек», «Работница», «Мурзилка», «Правда», «Шын», «Тувинская правда», «Пионерская правда» оон-даа өске чагылгаларны өг-бүленниң кежигүннери номчуп турарлар. Эш Даҗы-Норбу коллективте партия төөгүзүг өөренир болгумде эки өөренип турар.

Эш Даҗы-Норбу областың медицина ажылдакчыларының мурнакчыларының бирээзи, хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг киржип турар.

Барынмаа Лопсановна Даҗы-Норбунуң кызымаккай күш-ажылын үнелеп көргеш, ону өртектиг бараанныр болгаш хүндүлүг бижиктер-биле хөй удаа шаннаан.

С. БОЛДУР-ООЛ.

Картофельди болгаш ногааларны будүрерин база белеткээрин калбартыр

Чоокта чаа Кызыл районунуң бүгү коммунистериниң хуралы Кызыл хоорайның Сталин аттыг Культура бажыңынга болуп эрткен.

Хуралга «Картофельди болгаш ногааларны будүрерин база белеткээрин көнүдедир дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың январь 30-де доктаалын күүседир хемчегер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш К. Ф. Резниченко илеткел кылган.

Илеткелчи болгаш хуралга санал берип чүве чугаалаан коммунистер болза, Кызыл хоорайның чоок кавызында турар Кызыл районунуң колхозтары хоорайны картофель болгаш ногаалар-биле хандырарын экижиер талазы-биле улуг рольду ойнаар деп айтып турганнар.

— Картофельди болгаш ногааларны будүреринге Кызыл районнуң агаар бойдузу байдалы, довурак хөрүнүң дыка таарымчалыг, районда четчир санныг кадрлар болгаш техника бар турда-да район ол культураларның тарылгазының планын күүседип чаа Иванов чугаалаан. 1955 чылда район 275 га картофельди тарыыр тургаш чүгле 177 ганы, азы планның 64,3 %, 85 га ногаа тарыыр тургаш 64 ганы, азы 75,2 хуу күүсеткен.

Картофель болгаш ногаа культураларының дүжүүд районда дыка күдү болуп турар. Район эрткен чылын картофельди гаган 30 центнерни, ногааларны 43,7 центнерни, ынчаарга «Чербы» колхоз 1 гаган 14 центнер картофельди, 34 центнер ногааны, Сталин аттыг колхоз картофельди гадан 34 центнерни, ногааны 19 центнерни алган чорукту дыка четпес деп коммунистер шүүмүлеэннер.

Районнуң колхозтары картофельдиң болгаш ногаа культураларының тарылгазына белен эвес, ол культураларның үрезинии-биле чангыс-даа колхоз четче хандыртыннаан — деп хуралга илерээн. Бо культураларның талазы-биле кыскы агротехникалыг хемчегер районнуң колхозтарында бэгай күүсетиккин турар. Районда ногаалар талазы-биле агроном кижи чок болган үжүрүнде картофельди болгаш ногааларны тарын өстүрүнниң агротехникалын хөй-хөй колхозтарда эм-даа дыка ооҗум шинчээдип ап турар — деп «Чербы» колхоздуң даргазы эш Шустов шүүмүлеэнин.

Картофельди болгаш ногааларны будүрерин база белеткээрин көнүдедир дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын бөттанырары-биле Кызыл районнуң коммунистери 1956 чылда колхозтарга га бүрүзүндеп 150 центнер картофельди, 200-250 центнер капустаны, 150-200 центнер өгүрецти болгаш 130—150 центнер помидорну болгаш өөрүшкүлүг культураларны ажыглаарын чедиишкиннээр күүседип, ол дээш колхозтарга ажыл-агыйны чепсек-херекселерин, дериглерни четче септетинмээн, тараа сөөртүр хааржактар, шоодайлар белен эвес. Артель тарылга шөлдерине хар моондактаар ажылы чорутпаан, суггарылга бугаларының үнүн болгаш дөстерин септээринге даштыр, ыяштыг болгаш саванны белеткевээн.

Районнуң бүгү коммунистериниң хуралынга организастыг айтырыгны чугаалашкаш, райкомнуң кежигүнүнге эш Г. Х. Талчынны сонгаан. Даразында райкомнуң пленуму чыыгаан партияның Кызыл райкомунуң секретары эш Өнзак өске ажыыне тыртырганын барымдаалаш, СЭКП райкомунуң бирги секретарынга эш Г. Х. Талчынны сонгаан.

Т. МААДЫ.

Ниити херекке оларның салыышкыны

Херээженнерге бүрүн эргени чаалап азбайн тургаш, пролетариат долу тиилелгени чедип ап шыдавас—деп депшилгелиг кижи төрелгеттенниң генийлиг баштыңчызы В. И. Ленин чугаалап чораан.

Бистиң чурттуң херээженнерине долу, деп эргени совет эрге-чагырга төөгүзүг бир-ле дугаар хандырган болгаш оларның мурнунга хөстуг болгаш аас-кежиктиг амыдыралдың калбак оруун ажыткан.

Херээжен кижи совет чурттуң деп эргелиг хамаатызы болзун дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бүгү-ле эргежок чүүлдерни тургускан. Ам тараачын херээженнер колхозта улуг күш болуп турар. Баа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозтуң артель будүрүлгезиниң бүгү-ле участоктарында херээженнер эр улус-биле бир деңге эрес маадырлыг ажылдап турарлар.

Мал ажылының фермаларында дыка хөй херээженнер ажылдап турар. Колхозтуң сүт-бараан фермазының саанчылары СЭКП-ниң XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыжынга алган бот хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер. Чижээ: А. Бычкова, М. Елисеева олар боттарынга дааскан болук инектерден февраль айга пландан ажыр кайызы-даа 120—130 литр сүттү саап алганнар болгаш бо талазы-биле бедик түннелдерни чедип алган херээженнер фермага хөй. Эрткен чылдың бо үези-биле денңээрге беш айларның дургузунда бир инектен саап алыр сүт 290—330 литр көвүдээн. Сүт саалгазын ол хире көвүдедирин ферма эрткен чылда малдың чем суурун, ылангыя кукуруза тарылгазын калбартканының түннелинде чедип алган.

Колхоз будүрүлгезиниң өске-даа адырларында күш-ажылдың үлегер чижээн көргүзүп турар херээженнер хөй, часкы тарылгага үрезиннер арыглап, белеткээр талазы-биле ажылда Серенмаа, Шырова, Листкова олар үлүг-нормазын үргүлүг ажыр күүседип турарлар. Партия болгаш чазак чоокку хуусаанның иштинде малдың продукциязын шынгыы көдүрерин чедип алыр сорулганы салган. Фермаңың ажылдакчылары социалистиг чарышка киришкеш, малдың продукциязын улам белиг талазы-биле чаа-чаа хүлээлгелерни алганнар.

Март 8-тиң байырлалынга Тожу районнуң анчы херээженнери эвээш эвес белектиг ужурашканнар. «Совет Тыва» колхозтуң анчызы эш Бенден 5592 рубльниң өлүүн дужаган, «Май 1-зи» колхозтуң анчызы Дарган 2840 рубльниң өлүүн дужаган.

Областың херээженнериниң иштинден кадык камгалалының болгаш улус өөредилгезиниң органнарында эки ажылдап, улус чонуң ханы хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алганнар эвээш эвес. Чижээ, Кызылдың уругларын эмчизиниң педиатр эмчизи Н. М. Радченко, Хандагайты эмнелгезиниң уругларын эмчизи В. И. Камаева, Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунда фельшер Лиза Сооҗу, Чөөн-Хемчик районнуң Шеми сумузунда фельшер Виноградова, Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык школазының башкылары С. Н. Аракчаа, В. С. Чылбак, Таңды районнуң Бай-Хаак чеди чыл школазының директору Нурсат Орланмай, Сүт Хөл районнуң Суг-Аксында ортумак школаның башкызы Потехина, Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг школазының башкызы Ерашкина, Бай-Тайга районнуң Чинге-Баът школазының башкызы Огнева болгаш оон-даа өскелер.

Тыва областың херээженнери социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирим культураның сайзыраарынга бичe эвес киржилгелиг болуп турарлар. Республиканың алдарлыг артизи М. Кара-кыстың, национал театрның артистери Ингульскаяның, Соколиктиң, Оржуниаанның болгаш Сэт Тамараның аттары бистиң область эки билдингир.

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти калбаа-биле демдеглевишаан, чамдык чедиишкиннер-биле катай бистиң ажылывыста улуг четпестер бар дээрзин демдеглээр ужурлуг бис. Бисте ам-даа чыыл каап турар колхозтар бар, колхозчу аратарны суржуун амыдыралче шилчиери доозулбаан, бо ажылдарга херээженнериниң идепкейлиг киржилгези кончуг чугула. Ам-даа дыка хөй херээженнер колхоз будүрүлгезинге идепкей чок киржип, доктаатказ күш-ажууның минимумуун күүсетпейн турарлар.

Дыка хөй колхозтар херээженнериниң күш-ажылының болгаш культуралыг амыдыралының байдалдарын тургускаан.

Колхозтуң часкы тарылгага белеткели

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели часкы тарылга белеткелиң чогуур хуусаала доозар дээш хөвү бригадаларының бригадирлери эштер Пучукай, Доржу олар хемчегерни ап турар. Бо чылдың тарылгазынга белеткел кылдыр эрткен чылын 1400 гектар, оон иштинде күр болгаш куруккан чердер 255 гектар, аңгыс чер 1145 гектар аңдартынган. Аңаа неңей тарыыры 110 гектар, огород шөлү 10 гектар чардынган, орта немештир база 30 гектар чер чардынар.

Тараа культураларының үрезиннери план ёзугаар үрдүнган, 180 тонна кызылтас, 108 тонна суда, 450 тонна арбай, 3 тонна чингетараа үрезиннери арыглатынган. Колхоз көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселериниң 30 илиирлерин, 5 аңдазыннарны, 20 хомуттарны септеп алган.

Огород бригадазының бригадири эш Кызылмаа бригаданың кежигүннерин огород шөлүнге өдек, хүл төгеринче организастаан, 70 тонна өдек, 10 тонна хүл болдүнген, 25 муң чеминтиг саваҗыгаштар кыдынган. Бригаданың кежигүннери парник оңгарларын 5-ти каскан болгаш аңаа 20 тонна өдекти төккен.

Ынчалза-даа часкы тарылганың белеткелинде четпестер бар, үрезин арыглаашкыны ам-даа доозулбаан, тарылга шөлдериче удобрение сөөртүрүнүң планы чүгле 10 хуу күүсетинген.

Колхоз эрткен чылын огородтан эки дүжүттү алган болза-даа, а херек кырында ногаа үрезини чок, картофель үрезинии чүгле 50 хуулуң белеткеп алган.

Ийиги бригаланың хову турлаа орангуур болгаш көжүп чоруур погончук-биле хандыртынмаан.

Колхозта көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселери, дериглери четче септетинмээн, тараа сөөртүр хааржактар, шоодайлар белен эвес. Артель тарылга шөлдерине хар моондактаар ажылы чорутпаан, суггарылга бугаларының үнүн болгаш дөстерин септээринге дашты, ыяштыг болгаш саванны белеткевээн.

Огород бригадазында тырттар күш, кижи күжү, чепсек-херекселер четчир турбуже, бригаданың ажылының темпизи оожум. Огород бригадазының ажылынга агроном эш Дунгар-оол боттуг дузалакчыны көргүспейн турар.

Часкы тарылга белеткелинде четпестерни дүрген чайлавры колхоз баштаар черден негетинип турар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Бүгү делегейниң херээженнер хүнү

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары бо чылын кайгамчыктыг үеде демдеглеп эртирип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүг XX съездизи болза, чүгле бистиң чуртувустуң амыдыралынга эвес, а бүгү делегейге төөгүзүг ужур-дузалыг болдуушкун болур. Бистиң партияның бузулбас чаңгыс эвин, болдуунуң шылгатыгаан коллективтиг удурткучузу — ленинчи Төп Комитединиң долгандыр оон сырый каттышканын, масса-биле бузулбас быжыг харылзаазын съезд база катап көргүскен.

Съезд ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүзериниң алдыгы беш чыл планының дугайында Директиваларны хүлээп алган. Съездиниң шиитпирлери болза, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар дээш, бүгү делегейге быжыг тайбын дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгезин дээш моон сонгаргы демиселдиң дайынчы программазы болур.

Даштыкы политиканың талазы-биле Коммунистиг партия болгаш Совет чазак янзы-бүрү социал-тургузуглуг күрүнелериниң тайбын кожа-хелбээ туруп болурунуң дугайында улуг Ленининиң чагыгларын чайгылыш чокка күүсетиишаан, тайбынның херээн камгалап улаачылап турар болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чорууп кошкадыр дээш, быжыг тайбын дээш, коллективтиг айыл чок чорук дээш кызымаккай демиселди чорулуп турар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң херээже херээженнериниң ужур-дузазы кончуг улуг. Бистиң чуртувуста херээжен чоннар киришпейн турар ажыл-агыйның каныг-даа адыры чок.

Күрүнеэни эргелээринче херээженнерни калбаа-биле киришкилерин улуг Ленин кыйгырып чораан. Совет херээженнер күрүне аппарадының бүгү-ле звеноларында калбаа-биле киржип турарлар. 348 херээженнер ССРЭ-ниң Дээди Советтиниң депутаттары, ийи муң ажыг херээженнер эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтиниң депутаттарын, чартык миллион ажыг херээженнер чер-чер Советтериниң депутаттары, 2335 херээженнер улус шиитпекчилери болуп турарлар.

Коммунистиг партия болгаш совет чазак совет херээженнериниң күш-ажылчы маадырлыг чоруун, янзы-бүрү адырларда оларның ажылын бедик үнелеп турар. Төрээн чуртуң мурнунга алдар хавыязы дээш 2373 херээженнерге Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп хүндүлүг аттарны тывыскан. Миллион ажыг херээженнер ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннатканнар.

Совет чуртта ие-херээженнерге болгаш бичии уругларның кижизидилгезинге каичаар-даа аажок улуг кичээнгей салдынып турар. Хөй уруглуг болгаш бот иелерге чүгле чаңгыс чыл иштинде 7 миллиард ажыг күрүне пособиезин ап турарлар. 44 муң ажыг херээженнерге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывыскан, дөрт миллион ажыг херээженнер «Ленин алдары» деп орденнер-биле болгаш «Ленин медали» деп медальдар-биле шаннатканнар.

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти капиталистиг чурттарның херээженнери сыр өске байдалда демдеглеп эртирип турарлар. Оларның сонгуур болгаш сонгудар эргези чок, чаңгыс аай күш-ажыл кылгаш, ар улустан эвээш ажыл-төлевирин ап турарлар. Чижээ, АБШ-та негр херээжен кижи демей ажыл кылгаш 2,5 катап эвээш ажыл төлевирин ап турар. Негр херээженнерни бөхүүр бажыңнар хүлээп албайн турар болгаш каныг-даа медицина дузалакчызын көргүспейн турар. Капиталистиг чурттарда өөренир болгаш ажылдаарынга херээженнерниң эргелери кызыгаарланчак, күш-ажылдың болгаш ие-чаштың камгалалы чок болуп турар. Капиталистерниң чорулуп турары эңгере чепсегленнишкин болгаш чаа дайынга белеткел хамыктың мурнунда бөдүүн чоннуң эктинге чүдүрүп турар.

Капиталистиг чурттарның херээженнери боттарының демиселин чылдын-на улам күштедирип турарлар.

Делегейниң херээженнериниң тайбын дээш, уругларның аас-кежик дээш демиселин херээженнериниң демократтыг Бүгү-делегей федерациязы улуктуп турар. Совет Эвилелиниң херээженнери бо организацияның авангардызы болуп турар.

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти Советтиг Тыванның херээженнери областың ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга эвээш эвес чедиишкиннерни күүседип турарлар. Раскова аттыг даараныга комбинатының эр улустуң дантыкы хевин даараар бригадазы (бригадир эш Худоражкова) 1955 чылдың планын 111 хууга күүсеткен, 1956 чылдың январь айның планын 188 хуу күүсеткен. Типографияның ажылдакчызы эш Гуркова февраль айның планын 131 хууга күүсеткен, дептерлээр цехтиң ажылчыны эш Лобова февраль айның планын 126 хууга күүсеткен. Аъш-чем комбинадының хлеб бышырыкчызы Лопатина январь айның планын 145 хуу күүсеткен. Хоорайның харылзаа конторазының телеграммалар чедирикчизи Шаркова үргүлүү эки ажылдап келген, орулгалар планын 150—200 хуу күүседип турар.

Областың көдээ ажыл-агыйынга херээженнериниң киржилгези кончуг улуг. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның кол адыры болур мал ажылынга дыка хөй херээженнер ажылдап турар. Оларның иштинде эвээш эвес мурнакчылар бар. Чижээ, Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозунуң Марачевка фермазының саанчылары 1955 чылда инек бүргүүнден 1579 килограмм сүттү саап алганнар, азы 1954 чыл-биле деңнээрге 600 литр хөй болган. Ол фермаңың мурнакчы саанчылары эштер Шүмова 2064 кг, Дарыймаа 1689 кг., Бильчирмаа 1615 кг сүттү саап алганнар. Бо ышкаш мурнакчы саанчылар областың өске колхозтарында база хөй. Чижээ, Улуг-Хем районунуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы Валентина Тюлюш инек бүргүүнден 1686 кг сүттү саап алган. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы Салакова 1930 кг сүттү, Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң саанчызы Хувискаал инек бүргүүнден 1325 кг сүттү саап алган. Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң хаван ажлакчызы Онлар Хандок төрүүкыс хаван бүргүүнден 22 хаван оолдарын ажаап алган. Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап турар мурнакчы кадарчы херээженнер эвээш эвес. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хойжузу Ооржак Долума төрээн 227 хойларынган 243 хураганнарны менн камгалап алган. Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу Бегзи Өшкү-саар 280 төрүүр хойларынган 295 хураганнарны камгалап алган. Колхозтарга хаван өстүрүнниң ажыл-агыйынга херээженнер идепкейлиг киржип, ол керектиг мастерлери болуп турарлар.

Март 8-тиң байырлалынга Тожу районнуң анчы херээженнери эвээш эвес белектиг ужурашканнар. «Совет Тыва» колхозтуң анчызы эш Бенден 5592 рубльниң өлүүн дужаган, «Май 1-зи» колхозтуң анчызы Дарган 2840 рубльниң өлүүн дужаган.

Областың херээженнериниң иштинден кадык камгалалының болгаш улус өөредилгезиниң органнарында эки ажылдап, улус чонуң ханы хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алганнар эвээш эвес. Чижээ, Кызылдың уругларын эмчизиниң педиатр эмчизи Н. М. Радченко, Хандагайты эмнелгезиниң уругларын эмчизи В. И. Камаева, Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунда фельшер Лиза Сооҗу, Чөөн-Хемчик районнуң Шеми сумузунда фельшер Виноградова, Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык школазының башкылары С. Н. Аракчаа, В. С. Чылбак, Таңды районнуң Бай-Хаак чеди чыл школазының директору Нурсат Орланмай, Сүт Хөл районнуң Суг-Аксында ортумак школаның башкызы Потехина, Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг школазының башкызы Ерашкина, Бай-Тайга районнуң Чинге-Баът школазының башкызы Огнева болгаш оон-даа өскелер.

Тыва областың херээженнери социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирим культураның сайзыраарынга бичe эвес киржилгелиг болуп турарлар. Республиканың алдарлыг артизи М. Кара-кыстың, национал театрның артистери Ингульскаяның, Соколиктиң, Оржуниаанның болгаш Сэт Тамараның аттары бистиң область эки билдингир.

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти калбаа-биле демдеглевишаан, чамдык чедиишкиннер-биле катай бистиң ажылывыста улуг четпестер бар дээрзин демдеглээр ужурлуг бис. Бисте ам-даа чыыл каап турар колхозтар бар, колхозчу аратарны суржуун амыдыралче шилчиери доозулбаан, бо ажылдарга херээженнериниң идепкейлиг киржилгези кончуг чугула. Ам-даа дыка хөй херээженнер колхоз будүрүлгезинге идепкей чок киржип, доктаатказ күш-ажууның минимумуун күүсетпейн турарлар.

Дыка хөй колхозтар херээженнериниң күш-ажылының болгаш культуралыг амыдыралының байдалдарын тургускаан.

Уруглар яслилери түгүнмээн болгаш чунар-бажыннар ажылдавайн турар колхозтар ам-даа хөй.

Бистиң херээженнериниң ажилдаан турары, чамдык бүдүрүлге черлериниде үнүрүп турар продукциязының шынары ам-даа куду болуп турар. Бистиң уругларывыстың өөренип турары школаларның болгаш өске-даа уруглар албан-черлериниң ажылында улуг четпестер бар.

СЭКП-ниң XX съездизинге ТК-ның отчёт илеткелинге эш Хрущев херээженнерниң күш-ажылын чиигедирип болгаш оларны ажылга дидим депшидерин айыткан. Бо талазы-биле бисте четпестер хөй. Областың төвү Кызыл хоорайда амга чедир ниитиниң хеп чуур чери безин ажылдавайн турар. Ниитиниң чемненилге черлери херээженнериниң күхни

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилетингеи

ШЫН

1956
МАРТ
10
СУББОТА
№ 52 (3505)

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 20 коп.

Ажылчын, колхозчу херээженнерге эртем, чырыдыышкын, культура болгаш кадык камгалал ажылдакчызы херээженнерге, Совет Эвилелиниң бүгү херээженнеринге!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комители Делегейниң херээженнер хүнү март 8-зин холбаштыр совет херээженнерге шиг байыр чедирип, амыр-менгизин айтырып тур.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары бо чылын Делегейниң херээженнер хүнүн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүзүг шиитпирлери-биле холбаштыр бүгү улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүүшкүнүнүң байдалында демдеглеп турар.

Коммунистиг партияның XX съездизи Совет Эвилелиниң экономиказын болгаш культуразын улам ынай күүзүг кедүрериниң, улустуң чаагай байдалын бедидеринин улуг чаагай программазын айыткан. Съездиниң шиитпирлеринде ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң дугайында улуг сагыш салышкыны, бистиң улузувустуң эгээртиннее чогаадыкчы күштеринге ханы бүзүрел сиңниккен. Улустуң улуг тургузукчу ажыл-чорудулгазы, капиталистиг тургузугаи совет тургузугунуң шиитпирлиг артык күштүг капитализмбиле тайбың экономиктиг чарышка социализминиң чугаажок, бүрүн тиилээринин үнелеини болуп турар. Совет кижилер съездиниң шиитпирлерин ленининзминиң түгүнүң адаа-биле бистиң чуртувусту коммунизмче бүзүредиг аппар чоруур партияның коллективтиг мерген угаанының илереи кылыр көрүп турар.

Улус ажыл-агыйын болгаш социалистиг культураны күүзүг көдүрериниң талазы-биле партияның XX съездизиниң айыткан программазын боттандырары херээженнерге ёзулуг хосталганы, эр улус-биле дең эргелерии болгаш бүдүүлге, хей-нимти, эртем болгаш культура амыдыралының бүгү талаларынга кызыгаар чок чогаадыкчы арганарны кижи төрелгетеннің төөгүзүнде бир-ле дугаарында хандырып берген социалистиг нимитиледиң хөгжүлдезинге бүрүнгаар чаа улуг базым болур.

Совет нимтилелде херээженнер коммунизм тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчилери болуп турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң алдарлыг кыстарының сыныгавас энергиязы, инициативазы, эгээртиннее салым-чаяаны болган аргамергежилиг долу хемчээлге илеретинген турар таарымчалыг байдалдарны социалистиг тургузуг тургускан. Мяллионмиллион херээженнер, бүгү улус-биле кады фабрикаларга, заводтарга, транеспортка, колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге, школаларга болгаш институттарга ажылдавышаан, материал болгаш угаан-бодал талазы-биле кайгамчык ынчаарын-биле чергелештир, алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизиниң Директиваларында не-херээженнериң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттталгазының байдалдарын улам ынай экижидер талазы-биле улуг хемчеглер көрдүнген. Саатганганының болгаш божаанының талазы-биле шөлээлериниң үргүлчүлели улгадыр, бөхүлге бажыннарының, уруглар консультацияларының, сүт кухняларының, яслилериниң болгаш салтарының четкизи дыка калбарар, школалар-интернаттар тургустуглар, столовыялар четкизи калбарар, аъш-чемниң чартык фабрикатларын болгаш амыдырал-чурттталганың хереглелии хандырар машиналарны бүдүрери көвүдээр.

Херээженнерниң ёзулуг хосталгазы чүгле кижини кижи мөлчүүр чоруктуу узуткаарының, аңгының болгаш национал дараалды узуткаарының аргазы-биле, чүгле социалистиг тургузугуиуң байдалдарында болдунар аргалыг деп чүзеии бүгү делегейниң ажылчы херээженнери Совет Эвилелиниде херээженнериң байдалының үлегер-чижээнден көрүп турар. Херээженнериң херек кырында дең эргезии хандырар талазы-биле буржуаз демократияның байдалдарында чүс чыл дургузунда кылдынгандыдан хемчээл чок хөй чүүлдерии чаңгыс он чылдың дургузунда кылган Европаның болгаш Азияның улус демократизының бүгү чурттарының дүржүлгазы база ол дугайын чугаалап турар.

Капиталистиг чурттарда ажылчы херээженнер март 8-тиң Делегей хүнүн өске байдалда үткүп турар. Чепсегленишкиннерни әңгере бүдүрер, агрессечи шериг блоктарын тургузар талазы-биле чамдык империалистиг бөлүктериниң чорудуп турар политиказы болгаш үнүдүүлериниң оон-биле холбашкан бедиишкини, өртек-үнениң улам-на аарталашкыны, күш-ажылдың дыңзыгыышкынының күштелгени, үргүлчү-ле ажыл чокталы бээр чоруктуң хевээр артып турары ажылчы массаларның, ылаңгыя херээженнериниң байдалынга аар-берге сагыдарлыг болуп турар.

Капиталистиг чурттарның херээженнери тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш, агрессечи күштериниң чаа дайынны өөскүдер дээр политиказынга үлүг үлам-на идепкейлиг демисежип турар. Капиталистиг чурттарның херээженнери социалистиг лагерьниң чурттарының херээженнери-биле кады кижилерни массалыг узуткаарының чепсектеринииң атомнуг, термоядролуг болгаш өске-даа хевирлерин хоруглаарын негеп, анаа боо-чепсектерни кызырарын, бүгү чурттарның аразында тайбың кады ажыллажылганы калбартырын болгаш быжыглаарын негеп турар. Бүгү чурттарда херээженнериниң демократтыг шимчээшкинии Совет Эвилелиниң болгаш үлүе демократизының чурттарының херээженнериниң талазындан моральдыг деткимчеии ап турар. Совет Эвилелиниң, Улуг Быдаттың болгаш социалистиг демократтыштырылгазының өске-даа чурттарының херээженнерии боттарының чедишкиннери-биле бүгү делегейниң херээженнерии сорук кирип, социал болгаш национал дараалдың кандыг-даа хевирлериие удур демиселге бүзүредип оларга сиңниктирип турар.

СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүзүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге, күрүненин, бүдүрүлгенин, әртеминиң болгаш культураның янзы-бүрү талалыг ажыл-чорудулгазынга, бичии уругларны, бистиң аныяк салгакчыларывысты кижизидериниң чаагай херээнге улам ынай чедишкиннерлиг болуруи март 8-тиң байырлалыг хүнүи таварыштыр совет херээженнерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комители күзеп тур.

Совет херээженнер бүгү улус-биле кады Совет социалистиг күрүненин күчү-шыдалын боттарының кызымаккай күш-ажылы-биле моон соңгаар-даа быжыглаар, бистиң чуртувустуң байлактарын көвүдедир, улустар аразының бүгүле маргылдаалыг айтырыгларын тайбың шиитпирлээри дээш, улустар аразынга найырал дээш, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының аразынга интернационалчы харылзаларны быжыглаары дээш, тайбының, демократияның болгаш социализминиң улуг херээнин бүрүи тиилелгези дээш демиселге бүгү чер бөмбүрээзинин херээженнериниң бирги одургуларынга болур дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Коммунизминиң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнерге алдар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

Делегейниң херээженнер хүнүнге холбаштыр Москвага болган байырлыг хурал

Делегейниң херээженнер хүнү—март 8-ке холбаштыр болган байырлыг хуралды СЭКП-нин Кызыл хоорай комитединиң херээженнер ортузунга ажыл чорудар билдизиниң эргелекчизи эш Е. Бочкова ажыктан.

Делегейниң херээженнер хүнүиге холбаштыр найыслалдың партия, совет болган төй-нимти организацияларының Совет Армияның төлээлекчилери-биле каттышкан байырлыг хуралы март 8-те Москвага, ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болуп өткен.

Эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов, Н. П. Беляев, П. Н. Поспелов олар президиумге көстүп келирге чыылганнар үргүлчүлелиг ажыл часказашкыны-биле үткааннар. Академик А. М. Панкратова, ССРЭ-нин Байык камгалал министри М. Д. Ковригина, РСФСР-нин Культура министри Т. М. Зуева, РСФСР-нин Социал хандырылга министри Н. А. Муравьева, Совет Эвилелиниң Маадыры Н. Ф. Кравцова, ССРЭ-нин улустуң артизи А. Б. Тарасова, Москваның партия болгаш совет организацияларының төлээлекчилери база президиумда олуттарны ээлепкен.

Моссоветтиң күүскомунуң даргазының оралакчызы З. В. Миронова хуралды ажыктан.

Төөгүзүг эртеминиң доктору, МКУ-нуң профессору Н. А. Сидорова, «Кызыл маадыр» заводтуң бригадири, СЭКП-нин XX съездизиниге төлээге чораан Е. Д. Афанасьева, ССРЭ-нин улустуң артизи В. П. Марецкая, маадыр-ие А. С. Обручникова, «Коммунизмче орук» колхозтуң ферма эргелекчизи, Социалистиг Бүш-ажылдың Маадыры П. С. Нилева, РСФСР-нин школаларының алдарлыг башкызы С. В. Зайцева, Бауман аттыг МДТУ-нуң студентизи М. Б. Поликарпова олар чүве чугаалааннар.

Барабаннарның аялгалыг үннери чаңгыланып турган. Ол дээрге аныяк пионерлерниң чыылганнарга байыр чедирип турганы ол.

А. Брейниң «Лауренсия» деп балетиң —ССР Эвилелиниң Улуг театрының чаа шинизин байырлыг хуралдың киржикчилеринге көргүскен.

(СЭТА).

Кызыл хоорайга болган байырлыг хурал

Март 8-тиң кежээзинде Кызылдың Культура бажыңынга хөй кижи киржикчилиг байырлыг хурал болган. Анаа болган байырлыг хуралга Кызыл хоорайның бүдүүлгелериниң мурнакчылары, башкылар, эмчилер, өөредилге черлериниң төлээлекчилери болгаш хөй-нимти организацияларының төлээлекчилери киришкеннер.

13—15

Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин кызырар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Соведииниң Президиумунуң Чарлыы

1956 чылдың март 10-дан эгелээш бүдүүлгелериниң, албан черлериниң база организацияларының ажылчыннарынга болгаш албан хаакчыларынга дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде аналазындан ийи шак кызырылган, толаргайлаарга 6 шак үргүлчүлелдиг ажыл хүнүи тодаадыр.

ССРЭ-ниң Дээди Соведииниң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Соведииниң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль
1956 чылдың март 8.

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинде

Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин кызырар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Соведииниң Президиумунуң 1956 чылдың март 8-теги Чарлыынга дүүштүр ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң **дөмтаатканы болза**:

1. 1956 чылдың март 10-дан эгелээш бүдүүлгелериниң, албан черлериниң база организацияларының ажылчыннарынга болгаш албан хаакчыларынга дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде аналазындан ийи шак кызырылган, толаргайлаарга, 6 шак үргүлчүлелдиг ажыл хүнүи чорудар.

Амгы үеде чеди шак ажыл хүнүг ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин база 6 шакка доктаадыр. Алды шактыг болгаш оон-даа эвээш ажыл хүнүг кижилерге дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл хүнүнүң үргүлчүлелии өскертпес.

Айыттынган хүннерде ажыл мурнунга турган үе-шагынга эгелээр үжүрлүг болгаш бүдүүлгении, албан черинии, организациинын администрациязынын, профэвилелиниин фабрика завод, түе-чер комитеди-биле чөпшээрешкенин ёзугаар дүштеки чапсар чокка чорутунган туруп болур.

2. Үзүктел чок бүдүүлгелерде, а ол ышкаш дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринии бүдүүлгеде кызырган ажыл хүнүи чорудары бүдүүлгенин байдалдарынга хамаарыштыр болдунар арга чок ажылларның чамдык адырларында азы хевирлеринде ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң дөрт хүннеринде ажылдатынган 8 шактар бүрүзүнүң орнунга-ла немей бир дыштанып хүнүг тыпсыр.

Сезон үезинде дыштанылганың немелде хүннерии тыпсыры болдунар арга чок чамдык сезонныг ажылдарга, оларның онзагайын барымдаалаап, сезонның бүгү үезинин дүргузунда ылгыг хүннерии түнээрин болгаш сезон аразындагы үеде дыштанылганың немелде хүннерии тыпсырын чөпшээрээр.

Бо түүлге айыттынган компенсациялар ажылдатынган туруп болур ажылдарның адырларының болгаш хевирлериниң даңгызын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, а ол ышкаш эвилел болгаш эвилел-республика киинистерстволарының министрлери хамаарышкан профэвилелдериниң Төп Комитеттери-биле чөпшээрешкенин ёзугаар доктаадыр.

3. Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга күш-ажыл төлевириниң дараазындагы чурумун доктаадыр:

а) шак барымдаалап төлөөрде ажыл төлевирии долу ажыл хүнү кыдыр төлеп бээр;

б) Быланың барымдаалап төлөөрде ажыл төлевирии күүсеткен ажылын ёлугаар төлеп бээр. Моон-биле кады бүдүүлгелериниң удуртукчулары болза дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл шагының үргүлчүлелин кызырганы-биле холбаштыр ажылчыннарның айда ажылдан алышкыны кызырылбас болур төлөөде, бүдүүлгенин болгаш күш-ажылды эки организастан, ажылдаар черии эки организастан, аналаа туруушкуннарны болгаш ажыл шагының өске-даа чидирглерии үзүткап турган, ажылчыннарның ээн бүдүүлгелер ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны хандырар хүлээлгелиг.

4. Министерстволар болгаш ведомстволар айы-биле ажыл төлевирииин доктаатынган фондуларының хемчээлдериниге кызырган ажыл хүнүнче шилчишкинии, а ол ышкаш бүдүүлгении болгаш күш-ажылды организастаарында бар четпестерии чайлалырына, иштики курлавырларны ээ долдур ажыглаарынга болгаш штаттарда артык чүүлдерни үзүткаарынга үнделиглеэп, бүдүүлгенин, күш-ажылдың бүдүүкчүлүүнүң болгаш продукциязының бот-үнезиинин хемчээлиниң талазы-биле доктаатынган онаалгаларны чугаажок күүселирии хандырып турар эргежок чугула хемчеглерни боттанырарын министерстволарының, ведомстволарның, бүдүүлгелериин болгаш организацияларның удуртукчуларынга хүлээдир.

5. Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчы чоннарны хандырарын эки-идери-биле холбаалыг эргежок чугула хемчеглерни чорударын: хоорай чөөгүнүң болгаш чер-черниң транеспортунуң, иштииниң чеменнилге бүдүүлгелериниң, садыг болгаш коммунал бүдүүлгелериниң, культура-чырыдыышкынының болгаш театр-көрүүлеиин, а ол ышкаш уруглариың, медицинаның база өске-даа албан черлериниң болгаш организацияларның ажылдаар шагын өскертир чоруктуу хандырарын министерстволарның, ведомстволарның, а ол ышкаш чер-чер организацияларының удуртукчуларынга хүлээдир.

СОВЕТ-ДАНИ ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Чазаның чазаанын ёзугаар Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы Херектер Министри Х. Б. Хансен 1956 чылдың март 2-ден эгелээш 6-га чедир Москвага турган.

Премьер-Министр Х. Б. Хансен болгаш Премьер-Министрни үдеп чоруур Чырыышкын министри Юлиус Бомхольт Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин-биле, ССРЭ-ниң Дээди Соведииниң Президиуи кежигүнү, СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Н. С. Хрущев-биле, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов-биле, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. Н. Микоян-биле, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң өске-даа улуттур ажылдакчылары-биле Москвага бесседалар кылган.

Ол бесседаларга дани талалар: ДХМ-ниң Чингине Секретары Нильс Свеннингсен, Данияның Москвада Элчини Алекс Мерк, Данияның Белградта Элчини Рольф Бьер, ДХМ-ниң парлалга кылдызының эргелекчизи Сигвальд Кристенсен, Москвада Элчин черинии Чөвүлекчизи Грегерс Ларсен, ДХМ-ниң харыысалгалыг ажылдакчызы Х. Э. Тране, ДХМниң харыысалгалыг ажылдакчызы Ханс С. Меллер, ДХМнин секретары Бьорн Ольсен база кирипкен.

Совет Эвилелиниң талазындан бесседаларга: ССРЭ-ниң Даштыкы Садыг Министри Н. Г. Кабанов, ССРЭ-ниң Культура Министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министрииин оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-ниң Данияда Элчини Н. В. Славин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң скандинав чурттар кылдызының эргелекчизи М. Г. Грибанов болгаш ССРЭниң Данияда Элчин черинии Чөвүлекчизи А. С. Каплин база кирипкен.

Найыралчы ёзу-биле билчириниң байдалынга эрткен ол бесседаларның үезинде Данияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзааларга сонуургалыг болуп турар айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарны ажыт-чажыт чокка солушкан.

Ийи чурттарның аразында найыралдыг харылзааларга шаптыктап турар айтырыглар чок дээрзин талаларның кайызы-даа онзалап демдеглээн болгаш ийи чурттарның аразында туруп турар чаагай харылзааларны улам ынай хөгжүлдер дугайында күзел илереткинген.

Ийи чурттарның аразында экономиктиг харылзаалар дугайында айтырыгны тодаргай чугаалажып көргеи. Улустар аразында кайы-кайызын билчир чоруктуу хөгжүлдериниң эң чугула арга-хемчеглериниң бирээзи болза садыглажышкын болур дээрзинге талаларның кайызы-даа чөпшээрешкен.

Кайы-кайызынга баразаннар дужаажыр дугайында ийи чыл хуусаалыг протокол кылырынга хамаарыштыр садыг чугаалажышкыннарын эң чоокку үеде Копенгагенге чоруудар деп дугуржуушкун талаларның аразынга чедип алдынган. Кылдынган турар ужурлуг ол протокол ёзугаар дани тала Совет Эвилелиниге танкерии азы ол болдунайын барган таварылгага түе бүрүзүнде 10 мун тонна чүк кедүрер болгаш шакта 17—18 миль дүрген чоруур, далайның кургаг чүк чүктээр ийи судноларын дужаарынга белеи чоруунуң дугайын медеглээн. Ол айтырыгга үзе харыы Данияның Премьер-Министри Копенгагенге ээп чана бергенинииң соонда эң чоокку үеде берингеи турар.

Балтий далайга кижилерниң амы-тынын кайгалаар дугайында Данияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында дугуржулгага Премьер-Министр болгаш Даштыкы Херектер Министри Х. Б. Хансенниң Москвага турганының үезинде ат салынган. Дани таладан Премьер-Министр болгаш Даштыкы Херектер Министри Х. Б. Хансен, а Совет Эвилелиниң талазындан Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин ат салган ол дугуржулга болза, Балтий далайга корабль эндээ болгаш ол янзылыг чүүлдер болган таварылгала дүрген дуза чедиреринии, база суднолар болгаш самолеттар ис чок чиде бергенде азы олар аймыз-халапка таварышкан деп сезиглээшкин бар апарганда оларны дилеп тывариның хөрээнге кайы-кайызы ийиг бээрин хандырарынче угланган.

Совет Эвилелиниң болгаш Данияның аразында культурлуг харылзаалар сөөлгү үеде таарымчалыг хөгжүп турары чугаалажышкыннар үезинде демдеглетинген.

Эртеминии, үран-чүүлдүң болгаш өөредилгеиин талазыбиле калбак кады ажылдажылга ийи чурттарның аразынга кайы-кайызын билчир чоруктуу быжыглаарының чепсээ болур деп дугуржуушкун чедип алдынган. ССРЭ-ниң Культура министри Михайловтуң болгаш Данияның Чырыышкын министри Ю. Бомхольттуң аразынга болган чугаалажышкыннарга элээн хөй айтырыгларны чогуучалыг кылыр шиитпирлээн. Ынчангаи, Данияның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга өөредир студентилерни солчур дугайын дугуржуушкан; эртем ажылы кылыры-биле азы лекциялар номчуруу-биле өске таланың ээдии школазының профессорларын азы өске-даа башкыларын талаларның кайызы-даа чалаар ээп; эртем талазынга ээп калбак кады ажылдажылга телевилетинген.

Ийи чурттарның аразынга туризмни хөгжүдеринге ийиг бээр дугайын талалар дугуржуп алган.

Прибалтика республикаларының Совет Эвилелиниде киргеии-биле холбаалыг эгидишкиннер талазы-биле кайы-кайызының чамдык негелдерии шиитпирлеп таарыштырарын чедип алырынга хамаарыштыр дани-совет чугаалажышкыннарны ээ чоокку келир үеде Копенгагенге чорудар деп дугуржуушкун чедип алынган.

Дайын үезинден бээр Совет Эвилелиниге туруп келген дани хамаатыларга Совет Эвилелиниден Данияже чоруурунга чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны Данияның Премьер-Министри көдүрген. Бир эвес Совет Эвилелии каггаи чоруурун олар боттары күзээр болза, ол бүгү хамаатыларга чоруурунуң чөпшээрелии бээрииге белениинии дугайын совет тала медеглээн.

Келир үеде ийи чурттарның аразынга ээ чоок харылзаа кандыг талаларга боттанган туруп болуруиуң дугайында айтырыгны санал-оналдар солчуушкунуиуң үезинде ниити байдалдарга чугаалажып көрген. Ынчан кайы-кайызынга баржып тургаш, хүүда харылзааларны хөгжүдеринииң ужурдузалыын бир ээп-сеткилдиг хүлээп көрген.

Ийи чурттарның аразынга парламент төлөөлерин аргыштырары Данияның болгаш Совет Эвилелиниің аразынга кайы-кайызын билчир чоруктуу хамыладырынче угланган байдалдарда үнелиг чүүл болур деп бир денге чөпшээрешкен.

Бүгү чурттарның аразынга харылзааларны калбартыры чурттарның аразынга билчир чоруктуу хөгжүдеринииң херээнге боттуг салышкыны болур, ол чорук быжыг тайбыиның баштайгы белеткелдериниң бирээзи болур дээрзинге беседалар үезинде чөпшээрешкен.

Бүгүнелер аразында харылзаалар Каттышкан Нациялар Организациязының ког принциптеринге дүүштүр кайы-кайызының иштики херектерии холгаарлаштазынга, күрүнелериин бүрүи эргезии хүндүлээриинге, халлаштазынга болгаш тайбың кады ажылдажылгага үнделиглеиир тургустуглар үжүрлүг дээрзинге талалар бүрүиү-биле чөпшээрешкен.

Улустар аразының бүгү улустарга ажыктыг айыыл чок чоруун хандырары, чепсегленишкиннерни әңгере бүдүрерин соксадыры болгаш күрүнелер аразында харылзааларга эргежок бүзүрежир чоруктуу доктаалын тургузары чергелиг ыиыыг өйү келген айтырыгларын шиитпирлээриинге оруктарны дилеп тывариига боттарының күзеиишкиннерии салыр деп күзел чүткүлдүг талалар илергейлээн.

Үзел-бодалдарда ылгал турзажок, ниити политиктиг айтырыглар талазы-биле болган санал-оналдар солчуушкуиу тала бүрүзү өске таланың үзел-бодалдарын эң хаиы билириигге чедирип келген, ынчангаи Данияның болгаш Совет Эвилелиниің аразынга чаагай харылзааларны хөгжүдеринге ийиг бээри чигзиниг чок. Оон-биле холбаштыр ийи талалар улустар аразының тайбың кады ажылдажылгазының дузазы-биле бүгү делегейниң байдалын улам ынай таарыштырарынга боттарының күш чедер хире чергези-биле ийиг бээр дугайында күзелин илергейлээн.

Премьер-Министр болгаш Даштыкы Херектер Министри Х. Б. Хансен кадайы-биле база Чырыышкын министри Юлиус Бомхольт кадайы-биле Москвага турганының соонда оларны үдээн кижилер-биле кады Совет Эвилелии каш хүнер дургузунда эргиир, олар Киевке, Тбилисиге, Сталинградка болгаш Ленинградка база баарлар. Данияже 1956 чылдың март 14-те келир ээп чанарлар.

1956 чылдың март 6

ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи ажылын февраль 25-те дооскан.

Съездиниң ажылы, ооң үндүрген шиитпирлери канчаар-даа аажок төөгүлүг ужур дузалыг. Ол шиитпирлер болза, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузары дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш улам ыңайгы демиселдиң программазы болур.

Съезд болза, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бузулбас чаңгыс эвин, бодунуң шылгатынган коллективтиг удуртукчузун — ленинчи Төп Комитедин долгандыр ооң сырый каттышканын, улус массалар-биле ооң үзүлбес харылзаазын көргүскен. Съездиниң бүгү чорудулгазы, ооң үндүрген шиитпирлери, чер бөмбүрзээниң бүгү чүктеринден келген акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң съездиге чедирген чылыг байырлары бистиң партиявыс бистиң ленинчи угааны, алдары болгаш арын-нүүрү болур дээр дугайында ленинчи состерниң сиңниккенин база катап бадыткап турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин, Төп Ревизия Комиссиязының ажылының дугайында Төп Ревизия Комиссиязының Даргазы эш П. Г. Москатовтуң илеткелин, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганинның илеткелин дыңнап база чугаалашкан, партияның чаа программазын белеткээр дугайында болгаш СЭКП-ниң Уставынга чамдык өскерилгелер киирер дугайында доктаалдарны үндүрген, Төп Комитетти болгаш Төп Ревизия Комиссиязын соңгаан.

Улуг политиктиг көдүрлүүшкүннүң байдалынга съезд шиитпирни чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган: **СЭКП Төп Комитединиң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бүрүн, долузу-биле чүүлдүг деп көөр, Төп Комитеттиң отчёт илеткелинде кирген саналдарны болгаш түңнелдерни чүүлдүг деп көөр.**

СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткели партияны болгаш совет улусту бүгү делегейниң амгы байдалының марксисчи анализ-биле, делегей хөгжүлдезиниң перспективазын шын билири-биле чепсеглээн. Бистиң үевистиң кол демдээ болза, чаңгыс чурт хемчээлинден социализмниң үнгени болгаш ооң делегей системазы болу бергени болур. Социалистиг орукту шилип алган чурттарда экономиканың бүзүрелдиг болгаш күчүлүг көдүрлүүшкүнү чоруп турар, ол чурттарның кады ажылдажылгазы болгаш акы-дуңма дузалажылгазы хөгжүп, быжыгып турар. Зоназы дыка чыырлып кызырылган капиталистиг делегей кандыгыл дизе, ында дайын сөөлүндеги чылларда бүдүрүлгениң чамдык улгадыышкыны турзажок, экономика улам-на туруштуг эвес апарган, капиталистиг системаның ниити кризизи ханылавышаан. Экономиканың кандыг-даа милитаризастаашкыны болгаш чепсегленишкиннерни эндере бүдүрери амгы үениң капитализеминге дузалап шыдавас: капитализм болза, чаа экономиктиг болгаш социалдыг силгишкиннерге ужуражырынче доктаавайн бар чылар. Улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң базыышкыны-биле империализмниң колониалдыг системазы бүгү тиглери-биле дызырткайнып, буурап дүжүп турар, ол бужар системаны бүрүнү-биле узуткаар дугайында айтырыг хүннүң чурумунда туруп турар.

Бүгү-ле тайбыңга ынакшылдыг күштерге идепкейлиг деткиткен Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократиязының өске-даа чурттарының эң чугула даштыкы политиктиг хемчеглериниң түңнелинде делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының херээнде улуг чедишкиннер чедип алдынган. СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың чайгылыш чок чорудуп келгени тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиканы бүрүнү-биле чүүлдүг деп көргеш, күрүнелериниң социал тургузуундан хамаарылга чокка оларныңбиле кожа-хелбээ тайбың турарының ленинчи политиказын моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар, тайбыңның херээ болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш идепкейлиг демисежир, бүгү чурттарның ажылчы чоннары-биле совет улустуң акы-дуңмалышкы харылзааларын хөгжүдүп, быжыдар, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунун чедип алдынган чымчаашкынын быжыг тайбың болдурарын чедип алыр сорулганы партияның XX съездизи Төп Комитеттиң мурнунга тургускан. Ооң-биле кады тайбыңның дайзыннарының чимзенишкиннерин серемчилелдиг көөрүн, Совет күрүнениң камгалал күчүзүн быжыдарынга болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун хандырарынга эргежок чугула хемчеглерни алырын партияның Төп Комитединге съезд хүлээткен.

Төп Комитеттиң отчёт илеткелинге чаа төөгүлүг дүржулгага үндезилээш марксисчи-ленинчи теорияны улам ыңай чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдери болур түңнелдерни кылган. Ийи системаларның тайбың кожа турарының дугайында, амгы үе-чадада дайынны болдурбайн барып болурунун дугайында, янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчиир хевирлериниң дугайында ол түңнелдерни СЭКП-ниң XX съездизи чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көрген болгаш деткээн.

Төп Комитеттиң отчёт илеткелиниң талазы-биле резолюциязынга съезд болза, Совет Эвилелиниң иштики байдалының улам ыңай быжыгыышкынын ханызы-биле чүүлдүг деп демдеглээн. **«Партияның чиңгине шугумун СЭКП Төп Комитединиң чайгылыш чок чорутканының түңнелинде отчёттуг үениң дургузунда ниитилел бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының, улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң дыка өзүлдези чедип алдынган, совет ниитилелдиң моральполитиктиг чаңгыс-эви быжыккан, Совет күрүнениң күчү-шыдалы өскен»** — деп резолюцияда чугаалап турар.

Съездиге чүве чугаалаан бүгү төлээлер үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый талазы-биле партияның Төп Комитединиң алган хемчеглерин шын болгаш өй-шаанда деп демдеглээннер. Ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунун удуртур талазы-биле партияның чоруткан кайгамчык улуг организакчы ажылының түңнелдерин үндүрбүшаан, съезд болза, келир үеде шиитпирлезе чогуур сорулгаларже кол кичээнгейни мөөңнээн.

Ажыл-агыйның социалистиг системазының артык чоруунга даянмышаан, чоннуң кижи санынга продукция бүдүрер талазы-биле эң хөгжүлделиг капиталистиг чурттарны төөгүлүг кыска хуусаада четкеш, эрттери болуп турар Совет Эвилелиниң кол экономиктиг сорулгазын тайбың экономиктиг чарыштың оруктарынга шиитпирлээр дээш демиселди бүгү-ле туруштуу-биле уламчылаарының эргежок чугулазын съезд демдеглээн.

Бүгү социалистиг экономиканың үндезиннериниң үндезини аар индустриячы колдадыр хөгжүдери болуп турган болгаш турбушаан. Коммунистиг партия бүдүрүлге чепсектериниң, хамыктың мурнунда металлдың, хөмүр даштың, нефтиниң, энергетиканың, машина тудуушкунунуң продукциязының, химия продуктуларының, тудуг материалдарының бүдүрүлгезин өстүрериниң мурнап турар темпилерин моон соңгаар-даа хандырар. Ооң-биле кады амгы үеде ниитилел бүдүрүлгезиниң чедип алдынган деңнели чүгле бүдүрүлге чепсектериниң эвес, харын база улус хереглелиниң чүүлдериниң бүдүрүлгезин эң дүрген темпилер-биле хөгжүдерин хандырар дээрзин съезд айыткан.

Бистиң үлетпүрүвүстүң улам ыңайгы өзүлдезиниң шиитпирлиг чүүлү ооң соксаал чок техниктиг депшилдези болур. Эртемниң, техниканың болгаш мурнакчы дүржулганын чаа-чаа чедишкиннерин үлетпүрге болгаш транспортка чүткүлдүг, планныг нептередириниң эргежок чугулазын, аңаа үндезилээш ниитилел бүдүрүлгезиниң болгаш улустуң чаагай байдалын улам ыңай өстүрериниң үндезини болур күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүрген бедидерин чедип алырын съезд демдеглээн.

Көдээ ажыл-агыйның болгаш хамыктың мурнунда бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини болур бүгү тараа ажыл-агыйының күштүг көдүрлүүшкүнүн организастаар талазы-биле Төп Комитеттиң алган боттуг хемчеглерин бүрүнү-биле чүүлдүг деп көргеш, «чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузары дээш демиселге партияны болгаш бүгү совет улусту мобилизаставышаан, көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле ажылды кошкаш дивес энергия-биле уламчылаар» деп СЭКП-ниң XX съездизи ТК-га дааскан.

ТК-ның отчёт илеткелинге чоннуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин улам ыңай бедидер талазы-биле айыттынган хемчеглерни съезд чаңгыс эп-сеткил-биле деткээн. 7 шактыг ажыл хүнүнче, а хөмүр даш болгаш даг руда үлетпүрүнде кол профессияларның ажылчыннарынга, чер адаанда ажылдарда ажылдап турар ажылчыннарга, база ол ышкаш элээди уругларга 6 шактыг ажыл хүнүнче алдыгы беш чылдың дургузунда шилчиир дугайында СЭКП ТК-ның шиитпири ол хемчеглериниң аразында эң чугула политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы ужур-дузалыг.

Коммунистиг партияның ажылының эң чугула түңнелдериниң бирээзи болза, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуун улам ыңай быжыктырганы, ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннарның эвилелин, ССРЭ-ниң бүгү улустарының найыралын болгаш акы-дуңма кады ажылдажылгазын улам улуу-биле быжыглааны болур деп СЭКП-ниң XX съездизи демдеглээн. Социализм национал ылгалдарны болгаш онзагай байдалдарны чүгле чайлатпас эвес, а харын сыр-дедир, бүгү нацияларның болгаш чоннарның экономиказының, культуразының бүгү талалыг хөгжүлдезин болгаш чечектелишкиниң хандырар дугайында ленинчи өөредигин партия бодунуң национал политиказынга барымдаалап келген болгаш барымдаалап турар деп съездиниң айытканы канчаардаа аажок принципиалдыг ужур-дузалыг. «Партия моон соңгаар-даа бодунуң бүгү практиктиг ажыл-чорудулгазынга ол онзагай чүүлдерни эң кичээнгейлиг барымдаалаар ужурлуг»—деп съездиниң шиитпиринде чугаалап турар.

Совет хоойлу-дүрүмнү быжыдар талазы-биле, Совет Конституцияның магадылааны хамаатыларның эргелерин шыңгыы сагыыр талазы-биле партияның Төп Комитединиң боттандырган хемчеглерин съезд бүрүн чүүлдүг деп көрген. Хоойлу-дүрүмнү камгалаарынга серемчилелдиг туржурун, хоойлу-дүрүмге таарышпас, туразында аажылаар, социалистиг эрге-чурумну үрээр чоруктарның кандыг-даа илерээшкиннерин шиитпирлиг болгаш шыңгыы үзе шаварын бүгү партия база совет органнарга съезд хүлээткен.

Коммунистиг партия бодунуң бүгү иштики болгаш даштыкы политиказынга, бодунуң бүгү практиктиг ажыл-чорудулгазынга марксизм-ленинизмниң улам-на тиилеп турар өөредиин удуртулга болдурганының ачызында чаа улуг чедишкиннерни чедип алган, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарынче болгаш делегейниң социалистиг лагерин быжыдарынче угланыышкынны быжыг болгаш чайгылыш чок боттандырып, пролетаржы интернационализмниң болгаш улустар аразынга найыралдың тугун бедик тудуп турар.

СЭКП ТК чедишкинниг ажыл-чорудулгазын марксисчи-ленинчи өөредигни чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаарынга, коллективтиг удуртулганың болгаш партияның иштики демократиязының ленинчи принциптерин шыңгыы сагыырынга, бистиң партияның чон-биле үзүлбес харылзаазының дугайында ленинчи айтыышкыннарны чайгылыш чок күүседиринге үндезилээн. Өлүм чок Ленинниң улуг тугун партия ол бүгү чылдарда бедик тудуп келген» деп съезд демдеглээн.

Төп Комитеттиң ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүг деп көөрү СЭКП-ниң XX съездизиниң бүгү ажылынга тодаргай көстүп турган. ТК-ның отчёт илеткелиниң талазы-биле съездиниң резолюциязының дараазындагы пунктулары онза чугула теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыг болуп турар:

«Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукка нептерээшкинни, партияның болгаш улус массаларның ролюн бичеледип, партияга коллективтиг удуртулганың ролюн кудуладып база ажылга улуг ышкындырыгларны ховар эвес болдуруп турган шак ол чорукка удур кончуг шын чүүлдү Төп Комитет кылган деп съезд санап турар болгаш ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктун артыышкыннарынга удур демиселди кошкатпазын, чаа амыдыралдың ёзулуг тургузукчулары болза Коммунистиг партияга удуртурган улус массалар болур дээрзин бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга барымдалаарын Төп Комитетке дагзып тур».

Партия болгаш Совет органнарның ажыл-чорудулгазының организастыг структуразын болгаш хевирлерин байдалдың өскерлип турарынга дүүштүр сайзырангайжыдар талазы-биле ажылды үргүлчүлээрин Төп Комитетке СЭКП-ниң XX съездизи дааскан. Партия организациялары болза, ажыл-агый тургузуушкунун тодаргай удуртурунун айтырыынче күштүг эргилдени кылыр, ажыл-херекти ханы билири-биле үлетпүр черлериниң, колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылын удуртур төлээде, оларның техниказын болгаш экономиказын өөренирин күштелдирер ужурлуг. Көдээ ажыл-агыйны күштүү-биле көдүрериниң бүгү улусчу херээниң чедишкиннери ам район организацияларының ажылының деңнелинден шиитпирлиг чергези-биле хамаарыжыр дээрзин демдеглээш, район звенозун дүржулгалыг болгаш арга-мергежилдиг кадрлар-биле улам ыңай быжыглаарының сорулгазынче съезд онза кичээнгейни салган.

Съездиниң ажылынга улуг черни партияның идеологтуг ажыл-чорудулгазы эзлээн. Сорулга болза, коммунистиг тургузуушкунун практиказындан пропагандаңың хоорулчак чоруун дүрген ажып эртери, пропаганда ажылында марксизм-ленинизмниң чогаадыкчы бодалынга өскеленчек догматизмни болгаш шээжилээр чорукту узуткаары болур. Партияның чиңгине шугумундан ойталаар оралдажыышкыннарга болгаш чамдык теориялыг айтырыгларда будулгаазынныг чоруктарга удур Төп Комитет өй-шаанда демисежип үнген деп демдеглээш, марксисчи-ленинчи теорияны чаа төөгүлүг дүржулганы болгаш дириг боттуг чүүлдүң фактыларын байыдарынга үндезилеп хөгжүтпүшаан, ооң арыг-чаагайын моон соңгаардаа карак огу дег камгалаарын съезд ТК-га дааскан.

Съездиниң шиитпирлери болза, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чаа-чаа чедишкиннер дээш, алдыгы беш чылды күүседири болгаш ажыр күүседири дээш демиселге партияны, совет улусту сорук киирип турар. Өлүм чок Ленинниң тургусканы бистиң алдарлыг партиявыстың бүгү амыдыралы, бүгү ажылы тураскаатынган улуг херектиң—коммунизмниң херээниң тиилээринге тодаргай перспективаларны болгаш чайгылыш чок бүзүрелди бүгү совет кижилерге ол шиитпирлер берип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң партияның тиилелгелиг тугу—ленинизм делгерезин!

(«Правданың» мурнуку чүүлү).

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын парлап үндүргени

Күрүнениң политиктиг литература үндүрер чери болгаш «Правданың» парлалга чери СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын брошюралар кылдыр парлап үндүрген: Н. С. Хрущев. «Партияның XX съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң отчет илеткели», Н. А. Булганин. «1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының дугайында илеткел».

Эштер К. Е. Ворошиловтуң, Л. М. Кагановичиниң, А. П. Кириченковуң, Г. М. Маленковтуң, А. Н. Микоянның, В. М. Молотовтуң, М. Г. Первухинниң, М. З. Сабуровтуң, М. А. Сусловтуң, Н. М. Шверниктиң, Н. И. Белаевтиң, Д. Т. Шепиловтуң СЭКП-ниң XX съездизинге чугаалаарын Күрүнениң политиктиг литература үндүрер чери тус-тус брошюралар кылдыр парлап үндүрген.

Партияның XX съездизиниң материалдарын массалыг тиражтыг кылдыр парлап үндүрген.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринче бүгү күштеривисти мобилизастаал

Съездиниң материалдарын өөренип турар

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң кежигүннери фермалар, бригадалар аайы-биле хуралдарга калбаа-биле таныжып, колхозтуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедишкинниг боттандырар дээш чаа бедик хүлээлгелерни ап турар.

Колхозчу ажыл-ишчилерниң амыдыралчурттагазын улам-на экижидери дээш партияның болгаш чазактың улуг сагыш салып турарын шээр мал фермазының эргелекчизи эш Бүзээ-Хөө хуралга онзалап чугаалаан. Ажыл-агый талазы-биле районда мурнакчы колхозтарның одуруунга турарын чедип алыры дээш колхозчу бүрүзүнүң күженишкинниг ажылдаарын ол кыйгырган.

Хойжулар эштер Сагаан-Өгбен 349 хойдан 355 хураганнарны, Дажы 390 хойнуң хураганнарын менди камгалап албышаан, хой бүрүзүнден 1,8 килограмм дүк кыргып алырын хүлээнгеннер.

Саанчылар эштер Биче-уруг, Долума олар инек бүрүзүнден 800—800 килограмм сүттү саарын аазааннар. Ындыг янзылыг хүлээлгелерни алырынче өске колхозчулар база улажып эгелээн.

* * *

Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң кежигүннери партияның XX съездизиниң материалдарын улуг көдүрлүүшкүннүг өөренип турар. Чаа беш чыл планының баштайгы чылында боттарынга тус-тус хүлээлгелерни алганнар.

Сүт бараан фермазында төрээн 25 инектерни бызааларындан чарып саап эгелээн. Саанчылар эштер Дүдүкмаа 5 инекти, Дыртык, Ак-кыс олар 4—4 инектерни бызааларындан чарып саарын чаңчыктырганнар. Олар инек бүрүзүнден хүнде 5—7 литр сүттү ап турарлар.

Хойжулар эштер Санчы-оол төрээн 49 хойдан 50 хураганнарны, Лыка 36 хойдан 36 хураганнарны, Карты төрээн 45 өшкүден 47 анайларны менди өстүрүп турарлар. Малчыннар малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырын хүлээнгеннер.

З. САГААЧЫ.

* * *

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң Сувурада сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын чаңгыс эп-сеткилдиг, изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген ферманың ажылдакчылары эрткен чылдаазындан бо чылын сүт саалдазын бедидер дугайында хүлээлгелерни алган. Саанчылар алган хүлээлгелерин ёзугаар инек бүрүзүнден 800-тен 900 литр чедир сүттү саап алган турар. Инек кадарчылары болгаш бызаа ажаакчылары база тус-тус хүлээлгелерни алган.

Саанчы бүрүзүнде 12 саар инек быжыглатынган. Ферма ажылдакчылары 310 баш төрүүр инектерниң иштинден 200 инектерни бызааларындан чарып саарын хүлээнгеннер. Фермада дүнеки дежурныйлар төрүүр четкен инектерни онза кичээнгейлиг хайгааралга тургускан. Саанчылар баштайгы бызаалаан 14 инектерни хайдактап саап турар. Инектерниң ажаалдазын улам экижидеринче улуг кичээнгей салдынган, ферма ажылдакчылары кажааның иштин үргүлчү кургаглап, аңаа кургаг саваңны, хыыргыышты оон-даа өске таарымчалыг чадыгны дөжеп турар.

Саанчылар эштер Чаама, Байдаан, Хандымаа олар сүт саалдазының талазы-биле бедиткен хүлээлгени алганнар. Эш Манчык Араптаң бо чылын үш симменталь бугалар-биле 75-тен эвээш эвес инекти эдериштирерин хүлээнген.

Көдээ ажыл-агый артели сүт продуктулары шыгжаар оран-суурну, саанчылар чурттаар ниити чурттагга бажыңын, фермада чунар бажыңны, чаа төрүүгүнген бызааларны 40 чедир киирип болур чаңгыс аай хевирлиг кажааны база кызыл булуңну тудар дээш тудуг ыяжын белеткеп турар. Колхоз баштаар чери мал чемнери хээндектээр херекселдерни болгаш чемни чымчадыр, амдан киир хайындырар саваларны тып тургузары, ылангыя инектер азыраарынга силосту бүрүн ажыглаары чугула.

Н. ЛОПСАН.

Күш-ажылчы улам сорук кириишкин

ТООРА-ХЕМ. (Радио-биле). Тожу районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын бүгү совет улус-биле бир дөмей сеткил ханыышкынныг, күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле таныжып турар. «Совет Тыва» колхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи съездиге эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин танышкаш: бызааларын бүрүн доруктуруп өстүрер, бо чылын төрүүр бүгү инектериниң 70 хуузун хайдактап саарынга өөредир, чамдык саанчылар боттарында быжыглаан инек бүрүзүнден 1500 (бүдүрүлге планында көрдүнген 750) литр сүттү саар хүлээлгелерни алганнар.

Райүлетпүр комбинадының коллективинде танылылга ажылы улам калбарып турар. Бүдүрүлгениң ажылчын, албан-хаакчылары бирги кварталдың онаалдазын хуусаа бетинде 120 хуу күүседирин, чонга калбак хереглел бараанны бүдүрерин улам эки шынарга көвүдедирин хүлээнген. Съездиниң материалдарын районнуң ажылчы чоннары ханызы-биле өөренип турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң ажылының доозулганынга таварыштыр Москваның бүдүрүлгелеринде болгаш албан черлеринде массалыг митингилер

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң ажылының доозулганынга тураскаатқан ажылчы чоннарның хөй кижилиг митингилери Москваның хөй-хөй бүдүрүлгелеринге болгаш албан черлеринге февраль 25-те болуп эрткен.

Ажылчы чоннарның митингилеринге СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери болгаш кежигүнүнге кандидаттар, съездиниң төлээлери Министрлер чүве чугаалаан. Акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлери 34 митингилерге киришкен.

Күрүнениң 1-ги подшипник заводунга болган митингиге 9 муң хире ажылчыннар, инженерлер, техниктер болгаш албан-хаакчылар чыылган. Хоюглакчы эш Сергеевтиң болгаш цех начальниги эш Юдинниң чугааларының соонда Кыдаттың Коммунистиг партиязындан байыр чедирген эш Чжу Дэниң чугаазын митингиниң киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Сталин аттыг автозаводтуң коллективиниң митингизинге 8 муң кижи киришкен. Италияның компартиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары эш Тольяттиниң чугаазын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

«Кызыл богатырь» заводтуң коллективиниң хөй кижилиг митингизинге Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының бирги секретары эш Вальтер Ульбрихт байыр чедирген.

Өске-даа элээн каш бүдүрүлгелерге митингилер улуг көдүрлүүшкүннүг эрткен: «Кызыл пролетарий» заводка Польшаның каттышкан ажылчын партиязының төлээлери олурушкан, төлээлериниң мурнундан эш Ю. Циранкевич чүве чугаалаан: «Кадыыр болгаш Маска» заводка Румынияның ажылчын партиязының төлээлери олурушкан, аңаа ТК-ның секретары эш Кишиневский чүве чугаалаан; Киров аттыг «Динамо» заводка Болгарияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, аңаа эш Дамянов чүве чугаалаан; «Калибр» заводка ажылчы чоннарның Венгр партиязының төлээлериниң өмүнээзинден эш Салаи чүве чугаалаан; «АТЭ-1» заводка күш-ажылдың Албани партияның төлээлери олурушкан, эш Энвер Ходжа чүве чугаалаан; машина тудуушкунунуң заводунга Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының төлээлери олурушкан, эш Чьюнг Тинь чүве чугаалаан; «Каучук» заводка Великобританияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, Гарри Поллит чүве чугаалаан; «Трехгорная мануфактура» комбинатка Испанияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, эш Долорес Ибаррури чүве чугаалаан; прибор тудуушкунунуң заводунга Кореяның күш-ажыл партиязының төлээлери олурушкан, эш Пой Ен Ген чүве чугаалаан; машина тудуушкунунуң заводунга Францияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, эш Дуаз чүве чугаалаан; Владимир Ильич аттыг заводка Индияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, эш Гхош чүве чугаалаан; «Борец» заводка Германияның Коммунистиг партиязының төлээлери олурушкан, Макс Рейман чүве чугаалаан; «Нарын хемчекчи» заводка Моолдуң Араттың-революстуг партиязының төлээлери олурушкан, эш Дамба чүве чугаалаан.

Митингилерге оон-даа өске акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилери база-ла чүве чугаалаанар.

Митингилерге хүлээп алдынган резолюцияларда ажылчы чоннар партияның XX съездизиниң шиитпирлерин изин-биле чүүлдүгзүнүп, съездиниң шиитпирлерин күүседири дээш олар бүгү күштерин салыр деп СЭКП-ниң Төп Комитединге таңгыраглап турар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин пропагандалап турары

МИНСК. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаарын Белоруссияның партия организациялары калбарткан. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының дугайында, Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалының дугайында, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының херээнге СЭКП-ниң удуртукчу ролюнуң дугайында беседаларны он-он муң агитаторлар чорудуп турарлар. Чүгле Минскиде безин бо ажылды 14 муң ажыг агитаторлар чорудуп турар.

Заводтарда, фабрикаларда, колхозтарда болгаш совхозтарда массалыг хуралдар болгулап турар, съездиниң төлээлери ол хуралдарга илеткелдер кылып турарлар. Ындыг хуралдар Минскиниң нарын сукно пос комбинадынга, Витебскиниң паровоз депозунга болгаш өске-даа черлерге болгулап эрткилээн.

Политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле ниитилел, Белорусс ССР-ниң культура Министерствозунуң Төп лекция бюрозу съездиниң шиитпирлериниң дугайында лекцияларның номчулгазын организастааннар. «СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери —коммунизмниң тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелер дээш совет улустуң демиселиниң, дайынчы программазы» деп темага баштайгы лекцияларның номчулгазын Минскиниң, Гомельдиң, Витебскиниң болгаш өске-даа черлериниң бүдүрүлгелеринге база албан черлеринге, а ол ышкаш колхозтарга болгаш машина-трактор станцияларынга организастаан.

Партия комитеттериниң библиотекалары болгаш республиканың культура чырыдыышкын албан черлери СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын пропагандалаарынга көскү агитацияны калбаа-биле ажыглап турарлар. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алган чедишкиннерин, алдыгы беш чылда бистиң чуртувустуң мурнунда туруп турар сорулгаларны көргүскен делгелгелер, фотовитриннер ажыттынгылаан.

Белоруссияның Коммунистиг партиязының Минск хооркомунуң библиотеказында улуг делгелгени ажыткан. Ында кол черни эштер Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганинның илеткелдери база алдыгы беш чыл планының талазы-биле съездиниң Директивалары эзлеп турар. Дайын сөөлүндеги чылларда Белоруссияның ажылчы чоннарының чедип алган чедишкиннериниң дугайын дыка хөй материалдар чугаалап турар.

* * *

ЛЕНИНГРАД. СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының талазы-биле лекцияларның номчулгазы политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң Ленинград салбырының Төп лекторийинде эгелээн. Шупту 20 темаларга лекцияларны номчуурун планнап көрген.

«СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери — коммунизмниң тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелер дээш совет улустуң демиселиниң дайынчы программазы» деп илеткелди дыка хөй машина тудукчулары болгаш пос-таавычылар культураның Невск Бажыңынга дыңнаанар. Металлургияның Сталин аттыг заводунга, «Совет сылдыс» деп аргылга комбинадынга, Микоян аттыг хлеб заводунга болгаш өске-даа бүдүрүлгелерге, албан черлеринге лекциялар болгаш илеткелдер база болгулаан.

(СЭТА).

Чаа-Хөл районда

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

1956 — 1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхозтуң колхозчулары улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Совет кижилериниң материал-культурлуг деңнелин улам бедидеринге партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкыны кижи бүрүзүн күш-ажылче улам-на сорук киирип турар.

Колхозчуларның ниити хуралынга бо чылын ажыл-агыйның сорулгаларын, ону чедип алырынга тодаргай хемчеглерни айыткан. Тарылгага бүгү белеткелди март 15-ке чедир бүрүн доозар, кукурузаның тарылга шөлүн эрткен чылдыындан ийи катап өстүрер, картофельдиң дүжүдүн гектар бүрүзүнден 120 центнер, а ногаанын — 180 центнер бедидер.

Бедиткен хүлээлгелерни мал ажылдакчылары база алган. Шээр малдың баш санын 110 хуу, хаванны 120 хуу өстүрер. Саанчылар Селикпаа, Өшкү-Саар олар боттарында быжыглаан инектериниң бирээзинден-не 800 литр сүттү, кадарчылар Седип, Дагба олар хөй бүрүзүнден 2 килограмм дүктү алырын хүлээнгеннер.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХАРЫЫ

«Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының ниити хуралындан школаның, эмнелгениң, клубтуң болгаш библиотеканың келир кыжын оттулар ыяжын кыска үениң иштинде белеткээрин шиитпирлээн. Ол чугула ажылче 2000 хире колхозчулар көдүрлүп үнген. Белеткетинген ыяшты ол-ла дораан сөөртүп өскеп турган.

Ажыл-ишчи чүткүлдүң база организастыг удуртулганың түңнелинде колхозта ол культура албан черлери оттулар чүүл-биле бүрүн хандыртынган, 600 ажыг кубометр ыяш белеткетинген, бригада ам-даа ажылдап турар.

КАРА-ТАЛ ШКОЛАЗЫНДА

Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал эге школазында бот-тывынгыр уран-чүүл болгуннери эки ажылдап турар. Ооң киржикчилери өөреникчилериниң аразында ыраажылар, танцычылар, чечен номчулгага мергежилдиглер хөй. Школага дыштанылганың хөглүг кежээлери үргүлчү болгулап турар.

Башкы эш Күжүгеттиң удуртуп турары бот-тывынгыр уран-чүүл коллективиниң киржикчилери чоокта чаа Чаа-Хөлдүң ортумак школазынга солун программалыг концерт көргүскен, олар Сталин аттыг колхозка база чорааннар.

В. КРЕСТЬЯНИНОВ.

Бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга хой ажылының продуктулуун бедидер дээш

Чоокта чаа Кызыл хоорайга областтың колхозтарының болгаш совхозтарының мурнакчы хойжуларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Ол хуралга колхозтар даргалары, МТС-тер директорлары болгаш оларның кол зоотехниктери база киришкен.

Чөвүлел хуралга «Дүк бүдүрерин көвүдедир болгаш хой ажылын улам ыңай сайзырадыр талазы-биле областтың колхозтарының, совхозтарының сорулгаларының дугайында» ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советиниң күүсенмунуң даргазы эш Чимба илеткел кылган.

Илеткел талазы-биле он ажыг хойжулар санал берип, бодтарының чедишкиннерин, ажыл дүжүлгээларын чугаалавышаан, мөөн сөңгээр хой ажылын сайзырадырынга арга-сүмелерни солчуп, дүк бүдүрерин көвүдедир, чаш төлдү менди алыр болгаш хой ажылын сайзырадыр дугайында боттарынга хүлээлгелерни ап турганнар. Хуралга оон аңгыда СЭКП обкомунуң секретары эш Резниченко, комсомол обкомунуң секретары эш Юмбу, кедээ ажыл-агыйның Чадаанада дүжүлге станциязының директору эш Кызыя-оол болгаш оон-даа өскелер база саналга берген.

Чөвүлел хурал областтың хой ажылының фермаларының ажылдакчыларынга кыйгырыг үндүрген. Хуралга келген хойжуларның иштинден 20 ажыг кижини облкүүсенмунуң докталын бүзугаар ортөктиг түүлдер-биле шаңнаан.

Хой ажылында четпестерни узуткаар

Область Советиниң күүсенмунуң даргазы эш А. М. Чимбаның илеткелинден

«Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында» СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, бистиң областың колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, түскай эртемнигнери 1955 чылда иштинин малының баш санын өстүрер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле чамдык баштайгы түңнелдерни көргүскеннер. 1954 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда областың колхозтарында дүктүң шинти кыргылдазы 31 хуу, сүт сааздазы 60,3 хуу өскен. Мал ажылының эт, сүт, дүк продуктуларын белеткээринин болгаш садыг алырының күргүне планын колхозтар хуусаа бетинде күүсеткен.

Тывага хой ажылы төөгүден бээр туруп келген болгаш продуктулуг малдың элээн сайзырангай адыры болур. Бистиң область бедик продуктулуг хойларның баш санын өстүрериңге делгем одырлар, малчын чоннуң хой чылларда чыып алган дүржүлгэлары болгаш оон-даа өске эң таарымчалыг байдалдар болгаш аргалар бар.

Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозу нарын дүктүг хойлар чок хирезинде-ле 1955 чылда хой ажылындан 400 мүң хире акша орулганы азы бүгү орулганың 40 хуузун алган. Ол ышкаш Эрзин районнуң колхозтарының хой ажылынган алган орулгазы иштин орулганың база 40 хуузу болган.

Шындыр болза-даа областың колхозтарының хой кезиниң ажыглаар черлериниң 100 гектарынга оналаашыр хонуун баш саны болган дүк продукциязы кончуг куду. Областа иштизи-биле алырга 100 гектар черге ортумаа-биле түгле 7,4 баш хой болгаш 17 кг дүк онаажыр, ол болза Чөөн Сибирьниң өске районнарындан дыка куду болуп турар.

Бо талазы-биле областың мурнакчы болгаш хожуданган колхозтарындан илеткелчи маңаа мынчыг чижекти көргүскен. Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң хонуун саны Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунган 3,2 катап хой хирезинде-ле оон хойдан алыр орулгазы «Кызыл тараачындан» 3 катап эвээш. Оон кол чылдагааны Ленин аттыг колхозтуң хой ажылында күш-ажылды шын эвес организастаанында. Шиңа хой кажаалары чедишпес болганындан аравтарның мурнунда хуу ажылдыг чораан кылып алган бичии кажааларын ажыглаан, бир кадарчыга ортумаа-биле 90 хой онаажып, а «Кызыл тараачын» колхозта 280 хой онаажып турар. Моон улампадан чыла күш-хүнүңүң чарыглалы Ленин аттыг колхозта 2 ажыг катап көвүдеп турар.

Малды ажаар, чемгерер болгаш кадарар талазы-биле дээре ажылдап турар Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг, Кызыл районда Сталин аттыг, Таңды районда Ленин аттыг, Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтар 1955 чылда хой бүргүзүнден 2—2,5 кг дүк кыргыш ап турда, областың колхозтары ортумаа-биле түгле 1,5 кг дүк алган.

Областың совхозтары эрткен чылын бир хойдан-на 2,6 кг дүктүг алган.

Чамдык мурнакчы хойжуларны алырга Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң улуг хойжузу эш Чамбал 666 баш хойдан ортумаа-биле 2,5 кг дүктүг, Кызыл районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу эш Бичө-оол — 2,7 кг дүктүг алган. Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу эш Бек-кыс 280 хойдан 304 хураганны, бир хойдан ортумаа-биле 2,6 кг дүктүг, «Элегее» совхозтуң хойжузу эш О. Дамба 570 баш иргеттиң бирээзиндеп ортумаа биле 5 кг дүктүг алган.

Өске областарның колхозтарының болгаш совхозтарының мурнакчы хойжуларының дүржүлгэзиндеп көөрге, хойларның ажыглаашкын январь, февраль айларда организастаары оларның дүк продуктузун көвүдедириңге үлүг ажыктыг болуп турар. Бистиң кожавыс Алтай крайның «Рубцовск» совхозунуң орден хавыялыг хойжузу эш Радеев эрте төрүттүнген хураганнардан оон келир чылында ортумаа-биле 6,4 кг дүк ап турда, апрель, май айларда төрүттүнген хураганнардан өске хойжу 5,39 кг дүк алган. Бистиң колхозтарывыска мону ажыглаары чугула.

Хой малдың продуктузун бедидериңге таарымчалыг кажаалар херек. Бир эвес кажаа дапкыш болур болза, хой авын эртир изиргенгеш, күжү-даа арап, дүгүн-даа чула басчыш кааптар болгай. Негелде ёзугаар алырга кыжын төрүттүр хой бүргүзүнге 2,5—3 дөрбелчин метр шөл болгаш ой-тавында чылыг херек.

Оон ынай, кадатты эки таарыштырып, немелде чемнер-биле хандырып турган, хойларны семис, күнтүг кыштаыр болза, хойнуң чаа дүгү үнер болгаш кышкы дүгү эрте хоорлур болгай. Бистиң байдалывыска чазын хойларны хараганныг черлерге болгаш шыргай аразынга кадарып, дыка хөй дүктү чула тыттырып, чидиргге таварыштырып турар. Кадарчы бүргүзү мону болдурбазының хемчээн алыры чугула.

Одар, агаар-бойдус талазы-биле ылгалыр чери чок кожа тургаш-ла Эрзин районнуң колхозтары бир хойдан 1,6 кг дүктү ап турда, Тес-Хем районнуң колхозтары чүгле 1,3 кг дүктүг алган. База-ла домей байдалдыг Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары бир хойдан 1,7 кг дүк ап турда, Барыын-Хемчик районнуң колхозтары чүгле 1,2 кг дүк алган. Моон ап көөрге, хойжулар, ферма эргелекчилери, түскай эртемнигнер болгаш колхозтар даргалары хой кыргылдазының айтырыын бодамчалыы-биле көрүп, дүктүг үчедүн болгаш кадагалалын эки тургускан черлерге ажылдың түңнели дээре болуп турары олдур.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында чүрттүң бөдүүн дүктүг хойларын нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнактаның, хойларның үксаалыг шынарын сайзырадыр ажыл барып организастатынмаан, өске черлерден эккелген эки үксаалыг кошкарлар багай ажыглатыныың турар. Колхозтарның хөй кезинде тарын боозадыр ажыл чыл бүрү кончуг багай эртип турар. Үреллиг хойларның иштинде нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойлар чүгле 2,2 хуу болуп турары эрткен чылын чоруткунган учеттан илереэн.

Партия биле чазак моон соңгаар нарын дүктүг хойларны өстүрериң, ылангыя Сибирьниң районнарынга ону нептередириниң аргаларын айтып турар.

Ынчангаш бистиң областа экономика талазы-биле ажыктыын барымдаалаш, бөдүүн дүктүг хойларны нарын болгаш чартык нарын дүктүг болдурарын онаалап көрүп турар. Нарын дүктүг хой ажылының ажыктыының дугайында мындыг чижек бар: нарын дүктүг хойларны ажаан турар «УТБА-ның 25 чылы» совхозтуң хойжузу эш Эвең-оол эрткен чылын бир хойдан-на ортумаа-биле 4 кг дүктүг, 112 рубль орулганы ап турда, бөдүүн дүктүг хойлуг Баа-Хемде «Кызыл туң» колхозтуң хойжузу эш Сечи чүгле 1,7 кг дүктүг, 15,3 рубльди азы 7 ажыг катап эвээш орулганы алган.

Колхозтарның фермаларында хойларның он болгаш шынар талазы-биле составы-бүрү болуп турда-да шиитпирге болгаш аңгылаашкын ажылы барык чоруткунмаан. Чаа-Хөл МТС-тиң кол зоотехниги эш Шүкинаның болунуң ажылынга харыысалга чогундан районнуң колхозтарында чартык нарын болгаш бөдүүн дүктүг хойлар аңгы-аңгы көзүлчиларга үстүнээн болгаш хойларның үксаалыг илереңир бүрүткел чоруткунмаан.

Хойларның продуктулуг шынарын бедидерин чүгле өске областардан эки үксаалыг кошкарларны, хойларны хой-хойгуубиле экпеп турган чедип алыр деп чамдык эштериниң бодап турары шын эвес. Чамдык бүдүрүкчүлерни өске черлерден киирери чеп-де, шындыр болза-даа оларны чеп ажыглап, хайнактадыр ажылды кадбартып турган чедип алыр ужурлуг. Колхозтарда бар нарын дүктүг кошкарларның санын алырга, 1955 чылда 140—150 мүң хойларны тарып боозадып болур турган, а херек кырында чүгле 19 мүң ажыг хойну тарып боозаткан. Ылангыя Баа-Хем районнуң колхозтарында хойларның чүгле 6,3 хуузун тарып боозаткан чорук МТС директору эш Пащенконуң, кол зоотехник эш Горячеваның харыысалга чогун айтып турар.

Бүдүрүкчүлерни чеп ажыглавайн, тарып боозадыр ажылды эки организаставайн турарындан 1955 чылда хой, өшкүнүң кызыраар чоруунган колхозтар 23,5 мүң чаң төлүг чедир албаан.

Хой ажылын сайзырадып, оон дүктүг продуктулуун бедидериңге шиитпирлиг түүлдериниң бирээзи мал кыштагладыкының чедишкиннинг эртеренип болур. Хойжулар мал чемнерин камнап чарыгдазының болгаш одырларны чеп ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр хүлээлгелиг. Ам күжү куду хойларны түскай чемгерилгеге тургузары чугула.

1956 чылда эът, дүк бүдүрерин улуубиле көвүдедир сорулганы чедип алыры областың хойжуларының мурнунда тургустуңган — деп эш Чимба илеткелиниң төнчүзүнге түнеевишаан, областа хой ажылын хөгжүдериниң сорулгаларын чугаалаан.

Чаа беш чыл планын өзугаар 1956 чылда областың колхозтарында хойнуң баш санын 18,5 хуу өстүрери, оон иштинде нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг хойларны 42 мүң баштан эвээш эвес кылдыр көвүдедири көрдүнгеп. 1956 чылда күргүне планын күүседир төлээде, колхозтарга хой бүргүзүнден ортумаа-биле 1,8 кг дүктүг, совхозтарга — 3,3 килограмнаан эвээш эвес дүктүг кырғын алыры эргежок чугула. 265 мүңнан эвээш эвес хойнуң дүгүн МТС-тернин техниказы-биле кыргыыр. Эът бүдүрерин көвүдедир төлээде, 110 мүң хойларны болгаш өшкүлерни семиртилгеге тургузар апаар. Бо чылын 104,5 мүң хой кирер чаңгыс-аай хевирлиг кажааларны тудар.

Түңнел чугаазынга илеткелчинин деңгээлээни болза, бистиң областың болгаш өске-даа областарның мурнакчыларының дүржүлгэзин хой ажылының бригада бүргүзүнге нептередири чөвүлел хуралдың киржикчилериниң сорулгазы болур. Социалистиг чарыштыг колхозтар, фермалар, тус-тус хойжулар аразынга калбартыр болгаш оон боттуг түңнелдиг болгуры чедип алыр. 1956 чылда хойжуларның культура-аныдыраа байдалын экижедер дугайында чогуур хемчегларын алыр.

Областың колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, кедээ ажыл-агыйның түскай эртемнигнери Коммунистиг партияның XX съездиниң кедээ ажыл-агыйның мурнунга салган сорулгаларын боттандырар дээш 1956 чылдың планныг онаалдаларын хажык чок күүседир ужурлуг.

Дүктүң көвүдээри—хойнуң уксаазын экижидеринде

Көдээ ажыл-агыйның Чадаанада дүржүлге станциязының хойжузу эш Ч. Чымбуунуң чугаазындан

Көдээ ажыл-агыйның дүржүлге станциязында 12 чыл иштинде хой малдан келдим. Эң баштай 100 ажыг калчаңай тыва хойлардыг, бир каракуль кошкарлыг турган мен. Түскай эртемнигнерниң дузазы-биле чыл бүрү өзүп үнүп турар. Ылангыя 1955 чылда бир хойдан 3,7 килограмм дүктүг ап, төрүттүр 220 хойдан 267 хураганны алган мен.

Тарып боозадыр ажылды эрткен күзүн сентябрьдан эгелеп чоруткаанының ачызыбиле мөөн хойларым ап төрүп турар. Бо хуралга келириниге чедир төрээн 40 хойдан 51 хураганны алган мен.

Мөөн хойларым эрткен чылын туткан үлегерлиг кажаала туруп турар. Ол кажаанын иштинде 50 ажыг клеткада чаң хураганнар иелери-биле кады турар, а төрүвээн хойлар кажаанын өске ийи ораалинде турар. Хүндүе хойларны Куржаангы ховузунга трактор-биле далбыйлаан черлерге кадарып, артен, кежээ немелде чемнер берип турар мен. Чижээ, хой бүргүзүнге 1 кг сиген, төрүттүр хойларга 500 грамм сула, төрүвес хойларга 200 грамм сула бээр. Бо 1956 чылын ортумаа-биле хой бүргүзүнден 4,5 кг дүктү кыргып, төрүттүр 100 хойдан-на 120 хураганны кампалап алыр мен.

Хойжуларның амыдыралынче сагыш салыр

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң хойжузу эш И. Сүлеректиң чугаазындан

1951 чылдан бээр колхозумнуң хөөн малдан, бо аразында чаш төлүн менди дорукторуп келдим. 1955 чылда бир хойдан ортумаа-биле 1,6 килограмм дүктү кыргып алдым.

Колхозтуң баштаар черинден мал ажылын чугаалажып турда-даа, херек кырында боттуг чүве кылбас боор-дур. Оон барымдазын мынчага чедир мөөң хойларымга эки шынарлыг кажаа тудуп бербээни херечилеп турар.

Улуг шыырак хойларны олардаткам, арай күжү кошкактарын болгаш бичиилерин азырап турар мен. Ам 3 сараат сигенним бар.

Бистиң Кара-Хөлдүң девискээринде 30 ажыг коодан хой бар. Ол малды ажаап турар хөй малчыннарга садыг барбайын турар. Ылангыя от, керосин биске тоң чугула болгай, ам олар безин чок. Ам болза, хой оолдаашкынының үезин-дир. Дүне каранғы кажаа иштинче чырыткы чокка канчап кирер бис. Оон ынай аяк-сава база чугула. Садыглаар дээш 50—60 километр район төвүнче канчап бар чыдар бис.

Малчыннарның амыдыралынче сагыш салып, хереглелдин чугула барааннары-биле бистерни моон соңгаар үргүлчү хандырып, Кара-Хөлде малчыннар ортузунга шуут барып садыглаары чугула.

Эренгейлээр чоруктан боттуг ажылче

Кызыл районнуң „Тиилелге" колхозунуң хойжузу эш К. Буяалдайның чугаазындан

Хой ажылын сайзырадыр деп айтырыгны чугаалажып турар кончуг чугула хуралдыр бо. Бо хуралдың айтышкынын күүседири хамыктың мурнунда мында олуржуп турар бистерден, малчыннардан улуу-биле хамаарыжыр.

Мен колхозумнуң кара чүүлүнүг хойларын 5 чыл иштинде каларып келдим. 1955 чылда 439 хойдан 462 хураганны кампалап ап, 1,6 кг дүк алыр турган, 2,1 кг дүктү алдым.

Хойларны арте солдырыгның ажыктыын ийи чыл иштинде көрүп келдим. Эдерижгенни күзүн эрте чоруларга, хойлар январьдан эгелеп солдай бээр болгаш хураганнарның дүгү-даа арбын болур, аразында чылда чаш төлүндаа алыр боор-дур, а апрель, май айларда орай төрүттүнген хураганнар кышка улур эки күш кирип шыдавайн баар болгаш харын аразында чылдың күзүүнде эдерижигеге кирип, барык ийи чыл болганда төрүттүр апаар чүве чорду. Моон соңгаар хойжу бүргүзү мону болдаза чогуур.

Колхозтуң зоотехниги комиссиялар-биле кады чүгле мал санарынга ойлешкен ,а малчыннарга барып арга-сүме бербес, мал чемнерин нормалавас, оон ажыглалын контрольдавас, чогум чүү кылып турары билиннимес болуп турар. Оон ынай МТС директору эш Сумачез мал ажылынче сагыш салбас, кадарчыларга безин барбас кижи-дир. Оон баар чөрү трактор бригадазы—ол-ла. Мал ажылын мынчаар көрүп кайын боор.

Мен алдыгы беш чыл планын күүсетпишаан, бо чылын 365 хойдан 402 хураганны доруктуруп, хой санындан 2,2 кг дүктү алыр мен.

Хой ажылын сайзырадыр деп айтырыгны чугаалажып турар кончуг чугула хуралдыр бо. Бо хуралдың айтышкынын күүседири хамыктың мурнунда мында олуржуп турар бистерден, малчыннардан улуу-биле хамаарыжыр.

Мен колхозумнуң кара чүүлүнүг хойларын 5 чыл иштинде каларып келдим. 1955 чылда 439 хойдан 462 хураганны кампалап ап, 1,6 кг дүк алыр турган, 2,1 кг дүктү алдым.

Хойларны арте солдырыгның ажыктыын ийи чыл иштинде көрүп келдим. Эдерижгенни күзүн эрте чоруларга, хойлар январьдан эгелеп солдай бээр болгаш хураганнарның дүгү-даа арбын болур, аразында чылда чаш төлүндаа алыр боор-дур, а апрель, май айларда орай төрүттүнген хураганнар кышка улур эки күш кирип шыдавайн баар болгаш харын аразында чылдың күзүүнде эдерижигеге кирип, барык ийи чыл болганда төрүттүр апаар чүве чорду. Моон соңгаар хойжу бүргүзү мону болдаза чогуур.

Колхозтуң зоотехниги комиссиялар-биле кады чүгле мал санарынга ойлешкен ,а малчыннарга барып арга-сүме бербес, мал чемнерин нормалавас, оон ажыглалын контрольдавас, чогум чүү кылып турары билиннимес болуп турар. Оон ынай МТС директору эш Сумачез мал ажылынче сагыш салбас, кадарчыларга безин барбас кижи-дир. Оон баар чөрү трактор бригадазы—ол-ла. Мал ажылын мынчаар көрүп кайын боор.

Мен алдыгы беш чыл планын күүсетпишаан, бо чылын 365 хойдан 402 хураганны доруктуруп, хой санындан 2,2 кг дүктү алыр мен.

Одарны чөп ажыглаары—хой ажылынга чугула базым

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу эш Х. Пар-оолдуң чугаазындан

Колхозумнуң хөөн ийи чыл иштинде кадарып тур мен. 1955 чылда 429 хойдан 441 хураганны менди доруктуруп, бир хойдан ортумаа-биле 2 кг 240 грамм дүктү алган мен. Ол болза 1954 чылда хой бүргүзүнден алган дүгүмден 340 грамм ажыг болган.

Иниминиң каш чүс баш хой малын азырап өстүрер деп улуг хүлээлгени медереп билип, чайгы семиртилгени чорудуп, ылангыя малдың амыдыралынга эң берге үе болур кыштың дургузунда хойларның одарын, азырал, ажаалдазын таварыштырарынга бүгү күжүмүн, аргаларымны үндүрүп тургам, мындыг көргүүтүлерниг болган мен. Кыжын 2 кыштаанның одарларын белүктерге үзүп, бир белүкке каш хонукта кадарган, оон бирээзинче шыгчып турар мен. Одарларны шыыратпас дээш хойларны эртен одарже чангыс черлеп үндүрер, а кежээ база олап киирер мен.

Чаңаана МТС-тиң болгаш колхоз баштаар черинин талазынган малдың шынарын экижидер дээш ажыл кылбайн, малчыннарга арга-сүме, дузаламчы көргүспейн турар.

1956 чылда бир хойдан 2,3 кг дүктү, төрүттүр 100 хой бүргүзүнден 105 хураганны алырын хүлээнир мен. Ынчангаш, бодумда турар төрүттүр хойларымдан 513 хураганны төрөөн колхозумнуң байлаанга немей доруктуруп бээр мен.

Нарын дүктүг 1000 хойну өстүрер

Бии-Хем районда „Кызыл тараачын" миллионер колхозтуң дарғазы эш Ф. Астафьевтиң чугаазындан

Эш Чимба бодунуң илеткелинге бистиң колхозту чижекке киирди. Бисте чамдык эки көргүзүглер бар-даа болза, ол бистиң сорулгавысты долузубиле хандырбайн турар деп чугаалаза чогуур. Ынчаарга 1956—1960 чылдарда дүк кыргылдазын 2 катап өстүрер сорулганы салган бис.

1955 чылда колхозтуң мал ажылынган алган орулгазының 30 хуузу хой ажылындан киргең. Колхоз чүгле хой дүгүнден каш чүс мүң рубльди алган. 1953 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда бисте дүк кыргылдазы 2 катап өскен, азы хой бүргүзүнден ортумаабиле 2 кг 200 грамм дүктү кыргып алган бис. Чамдык мурнакчы хойжулар хой бүргүзүнден 2 кг 500 грамм дүктү ап турарын көөрге, иштин хойдан дүк кыргылдазын мынчаар бедидип болгурунуң аргалары бисте бардыр.

Эрткен чылын бистиң колхоз күргүнеге дүк дужаагаш, 2 автомашинаны, элээн хей кидис идиктерни ап, оларны бир дугаарында хойжуларга берген.

Бистиң хонуус каракуль үксаалыг дүктен аңгыда каракуль хураган кептерни сатканындан база орулга ап турар бис. 1956 чылда хой дүгүнден киирер орулганы 500 мүң рубль чедирерин болгаш нарын дүктүг 1000 хире хойну өстүрерин планнаан бис. Ынчангаш, бар турар каракуль үксаалыг моон соңгаар улам өстүрери-биле чергелештир нарын дүктүг хой ажылын база сайзырадыр бис. Алтай крайдан алган нарын дүктүг кошкарларывыс бар.

Дүктүң шынарын бедидер

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң хойжузу эш Т. Кунан-Караның чугаазындан

Колхозумга киргеннимден соңгаар 8 чыл иштинде хой кадарып, бо аразында каш мүң хойну иштинниң малынга немей азырап бердим.

1955 чылда 370 хойнуң хураганын бүрүн камгалап алдым. Мөөң хойларымның составы каракуль үксааже шилчазы. 36 каракульдуң кежин эрткен чылын күргүнеге киирген. 1954 чылда хой ажылынга бедик көргүзүглерлиг болганым-биле Бүтү-эвилелдиң кодаа ажыл-агый деңгелгезинге барып, алдын медаль-биле шаңнаткан мен.

Бодумнуң кадарып турар хойларымның эткыр, дүктүг болуру даап чайын каш черге чайлаган көжүп, хойларны ортумактан өрү семиртип ап турар мен. Быштың берге байдалындан хойну хүр ажыр-дыр, чайын одарны семиртир херек. Бир эвес хойларны чайын семиртпейн, кыжын көөп чеже-даа хемчег алза, кончуг берге, бети дээрелде хойнуң дүгү эвээжээр даарлын практикадан көрүп келдим.

Бодумга онаашкан дүк планын күүседип келген мен. Ынчаарга дүк кыргылдазының үчедүп четче кыбас, харын дүктүң түңнелин склад эргелекчизи дыңнатпайн, чажырып турар чүүл бар. Оон ынай дүктүң шынарын бедидер дээш зоотехниктер кандыг-даа хемчег албас, хойларны өдек, довурак кырынга кыргыдыр, кончуг буян-шаа болуп турарындан дүктүң чилирин улуг, шынары куду. Олар малчыннарга кандыг-даа арга сүме бербейн турар. Моон соңгаар зоотехниктерниң ажылын бир-аай көөр болза чогуур.

Алдыгы беш чыл планының бирги чылы—1956 чылдың улуг сорулгаларын күүседип, бир хойдан 2,5 кг дүктүг ап, төрүттүр 100 хой бүргүзүнден 115 хураганны доруктуруп алырымны хүлээдим.

Хойжуларның чөвүлел хуралының киржикчилери

М. Шаратай
Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу. 1955 чылда 215 хойдан 225 хураганны, бир хойдан-на 1,6 кг дүк алган.

Т. Ыңзырал
Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу. 1955 чылда 177 хойдан 231 хураганны алган болгаш дүк планын ажырган.

М. Эрес
Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң хойжузу. 1955 чылда 203 хойдан 214 хураганны, хой бүргүзүнден 1 кг 750 грамм дүктү алган.

М. Сүгежик
Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң хойжузу. 1955 чылда 276 хойдан 339 хураганны, хой бүргүзүнден 2,1 кг дүк алган.

Н. Седен
Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу. 1955 чылда 367 хойдан 377 хураганны, хой бүргүзүмден 1,7 кг дүк алган.

Ниитиниң ажыл-агыйын улам ыңай быжыглаары дээш

(Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң отчёттуг хуралындан)

Колхозчулар отчёттуг хуралынга чыл дургузунда артельдиң ажыл-агый чорудулгазының дугайында колхоз баштаар черниң даргазы эш Биче-оолдуң илеткелин дыңнаан болгаш чугаалашкан. Ниитиниң ажыл-агыйында чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглавышаан, четпестерни чайладырын, бо чылын колхоз бүдүрүлгезиниң мурнунда салдынган тодаргай сорулгаларны илеткелчи демдеглээн.

Көдээ ажыл-агый артели ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң планын 104 хуу күүсеткен, ооң иштинде бүгү чүзүн төрүүр малдарның баш санын өстүрген. Колхозтуң акша орулгазы 1 миллион 57 муң рубль чедир азы эрткен чылдыындан 60 хуу хөй өскен. Ооң иштинде мал ажылындан кирген акша орулгазы 93 муң рубль болган. Хову бригадазында эш Чорбаа 36 гектар кызылтасты эки ажаап өстүргеш, ооң гектар бүрүзүнден 20 центнер дүжүттү алган. Инек кадарчызы эш Доржу 44 инектен 44 бызааны, хойжулар эштер Хөлбен, Санаа, Айыыжы болгаш оон-даа өскелер шээр малдың чаш төлүн менди доруктурган. Олар күш-хүнүнүн немелде төлевиринге 4—6 хураганнарны алган. Чылгычы эш Начын-Хөө өг-бүлезибиле ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кызымак ажылдап келген, ооң тыпкан ажыы—3 тонна тараа, 5700 рубль болган. Хойжу эш Күнзек шээр малдың чаш төлүн бүрүн доруктурган, күш-хүнүнүн немелде төлевиринге 5 анайны алган, 400 ажыг шээр малга чылыг кажааны бодунуң күжү-биле туткан болгаш 38 центнер сигенни кезип белеткээн. Ам чуртталга бажыңының ханазының тудуун ол дооскан, шээр малдың кышкы ажаалдазын экижидип турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында улуг четпестерни колхозчулар отчёттуг хуралга шыңгыы шүгүмчүлээн. Артель баштаар чери мал ажылының продуктулуун бедидериниң тодаргай хемчеглерин албаан. Колхоз инек бүрүзүнден 500 литр сүттү саар тургаш, чүгле 326 литрни саап, хой бүрүзүнден 1,5 килограмм дүктү алыр тургаш, чүгле 1,2 килограммны кыргып алган.

Сүт-бараан фермалары эмин эрттир быдаргай тургустунган чорук сүт саалдазын көвүдедиринге ажыктыг болбаан. Колхоз баштаар чери фермаларга саанчыларны шилип албаан болгаш учётчиктерни тургуспаан, сүт саалдазынга тодаргай хыналда тургустунмаан. Ынчангаш чамдык саанчылар сүттү өскээр чарыгдап, төтчеглеп турган фактылар бар. Берт-Дагда эш Сундуй эргелекчилээн сүт-бараан фермазында инектерниң сүдү дыка эвээш болуп турар. Мооң чылдагааны болза, малдың быжыг чем сууру, ылаңгыя мал эки деритинген кажаалар-биле хандыртынмаанында болур, сүттүг малдың ажаалдазы, чемгерилгези болгаш дүне, хүндүс одарладыышкыны чогуур негелдезинге чедир чорутунмайн турар.

Артель мал чемнериниң белеткелиниң планын ыракта күүсетпээн, бар чемнер канчаар чарыгдатынып турарын хынавайн турар. Ажаалда четпес тургустунганындан ажыл-агый чылының эрткен дөрт айларында үш чүс ажыг баш мал хораан. Малдың уксаазын экижидер талазы-биле ажыл четпес чорутунган. Колхоз 340 баш шээр малды тарып боозадыр тургаш, чүгле 102 башты тарып боозаткан.

— Бедик дүжүт чедип алырының шиитпирлиг демиселин чорутпайн турарывыс четпес, бир эвес социалистиг чер ажылының мурнакчыларының дуржулгазын хандыр өөренмишаан, база бар курлавырларны чөп ажыглаан болзувусса тараа, ногаа культураларының, кукурузаның болгаш картофельдиң чаагай дүжүдүн чедип ап болур аргалыг турган ийик бис—деп, агроном эш Борисов бодунуң саналынга чугаалаан.

Артель тараа культураларының гектар бүрүзүнден чүгле 6,7 центнер дүжүт алганы чөгенчиг. Тарылга шөлүн удобрениебиле хандырбаан болгаш 700 гектар черни суггарар тургаш, чүгле 300 гектарны суггарган. Бо чылдың часкы тарылгазынга белеткел четпес чоруп турар. Колхоз тарылга шөлүнге 600 тонна өдекти төгер тургаш, отчёттуг хуралга чедир чүгле 60 тоннаны төккен, үрезин четче арыглатынмаан болгаш чепсек-херекселдер септелгези оожум.

Колхоз баштаар чери тудуг ажылын багай организастаанындан тудуг планы күүсетинмээн.

Ниитиниң хөренгизин будагдаар болгаш самчыгдаар чоруктар ам-даа узуткатынмаан, колхоз даргазы турган Захаровтан 7000, мыйыстыг бода мал фермазының эргелекчизи турган Допчут-оолдан 4975, өшкү кадарчызы Сандакпандан 3743, чолаачы турган Апалдайдан 2875 рубльди колхоз негеп албаан. Ниитиниң херээн амы-хуунуң херээнден куду көөр чоруктар база бар. Чижээ, тудуг бригадазының бригадири Даваа бригадага быжыглаан 20 ажыг аъттарны бодунуң төрелдеринге ажыгладып турган. Эрткен чылын тудуг бригадазынга 300 ажыг хомут, аът херекселдери санатынып турган, ам оортан каш-ла хомут, херекселдер арткан, мурнунда тудуг бригадазының бригадири турган Мурзукайны санаштырбааны шын эвес, эш Идам даргалаан ревизия комиссиязы отчёттуг үениң дургузунда чаңгыс-даа хыналда кылбааны дыка четпес — деп, эш Моломдай шүгүмчүлээн.

Күш-ажыл кылып шыдаар 108 колхозчулар күш-хүнүнүн минимумун күүсетпээн, 27 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн. Артель баштаар черниң кежигүннери Тадар, Карма олар колхозчуларның идегелин шынзыктырбаан, ынчангаш колхозчулар оларны баштаар черниң кежигүнү хүлээлгезинден дүжүрген.

Колхозчуларның отчёттуг хуралы малдың баш санын болгаш продуктулуун көвүдедиринче онза кичээнгейни улгандырган, чер-черде эмин эртир быдаргай тургустунган сүт-бараан фермаларын кайызынга-даа 200—200 инек турар кылдыр улгаттыр каттыштырарын, бо чылын инек бүрүзүнден 650 литр сүттү саап, хой бүрүзүнден 1700 грамм дүктү кыргып алырын, ылаңгыя тууйбу, чугай кылыр бүдүрүлгени, дээрбени тургузарын шиитпирлээн.

Колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарының бир чугула чүүлү — колхоз тудуунуң планын күүседири болгаш шынарын экижидери чугула сорулга болур. Тудуг бригадазы бо чылын 96 тудугларны, ооң иштинде 76 чуртталга бажыңнарын тудар планныг, ынчангаш тудуг ыяжының белеткелин доп-дораан доозар херек.

Колхоз баштаар чери өрелерни болгаш самчыгдатынган эт-хөренгиниң база малдың орнун эгидип алыр дээш шыңгыы хемчеглерни алыры чугула. Ниитиниң байлаан өстүреринче болгаш карак огу дег камгалаарынче угландыр ревизия комиссиязы бодунуң ажылын чогуур деңнелинге чедир чорударын колхозчулар отчёттуг хуралга демдеглээн.

МТС артельдиң мал болгаш чер ажылында хөй күш үнер ажылларны механизастаарының үези ам келген, ылаңгыя бо чылын малдың продуктулуун болгаш шөлүн дүжүттүүн бедидериниң тодаргай хемчеглерин алырын колхозчулар күзээн болгаш трактор бригадазы-биле хову бригадазының организастыг кады ажылдажылгазының эки түннелдиг болурун МТС биле колхоз хандырарын негээн. Отчеттуг хурал үстүнде айыттынган хемчеглер-биле кады оон-даа өске тодаргай сорулгаларны айыткан делгеренгей шиитпирни хүлээп алган.

З. САГААЧИ,
«Шынның» корреспондентизи.

Колхозтуң малчыннарында

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малының кышкы туруш байдалы эки. Баштайгы үеде 247 баш мал оолдаан, ооң чаш төлү менди. Инек кадарчызы эш Тас-оол төрээн 21 инектиң 21 бызаазын, хойжу эш Оолаккай нарып дүктүг кошкарлар-биле 208 хойну күзүн эдериштирген, ооң иштинден төрээн 91 хойнуң 91 хураганын, өшкү кадарчызы эш Эмишкен 68 өшкүден 70 анайны чидириг чокка алган.

Шын баарында сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 5 чуртталга бажыңының ыяжын белеткээн, хой фермазының хойжулары боттарының күжү-биле 8 чуртталга бажыңнарын тударынга хереглээр 650 чудукту кескеш, кыштагларда чедирген.

Х. САМБЫЛДАЙ.

Сүт-бараан фермазында

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт бараан фермазының ажылдакчылары алдыгы беш чыл планының бирги чылы болур 1956 чылдың сорулгаларын чедиишкинниг күүседири-биле социалистиг чарыштың эгелекчилери воронежчилериниң кыйгырыын улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алгаш, бо чылдың сүт саалдазының планын ажыр күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

Ферманың ажылдакчылары инектен сүт саалдазын экижидеринче күжениишкинниг ажылдап, фермада төрээн 34 инектерниң бызааларын бүрүн камгалап алган болгаш эки доруктуруп турар, инектерни бызаазындан бүрүнү-биле чарып сагган. Саанчылардан эштер Күнзенмаа, Бүске, Долума олар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 7—10 литр сүттү саап база саанчы Хавакпан бодунга быжыглаан инектеринден төрээн 8 инектерни бызаазындан чарып саап, инек бүрүзүнден ортумаа-биле хүнде —6 литр сүттү саап ан турар.

Мурнакчы малчын

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артелинде шээр мал менди чыл ажып турар. Артель тургустунганындан бээр 69 харлыг Доптуг-оол ирей анай, хураганнарны чыл-бүрүде менди ажаап өстүрүп келген. Күзүн октябрь айда анайларны, хураганнарны хүлээп алгаш, майга чедир эки доруктургаш, шээр малга кадып берип турары аңаа чаңчыл апарган.

Ооң ажаап турары 124 баш анай, хураганнар менди, хүр чыл ажып турар. Малчын эрткен ажыл-агый чылында 225 күш-хүнүн ажылдап алган.

Хойжу эш Дорениң ажаалгазында 52 төрээн хойдан 53-хураган менди доругуп турар.

О. МААДЫР.

Колхозчу херээженнерниң күш-ажылы

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу херээженнери часкы тарылганың белеткелинге идепкейлиг киржип, хүн дургузунда чемиштиг саважыгаштарны 5 муң 500 ажыгны кылганнар. Херээженнер бо ажылды ам-даа уламчылап турарлар.

Ч. ШИМИТ.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Профэвилелиниң III область спартакиадазы

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) чемпионнар: А. Соколов, Л. Давыдова, Т. Март-оол болгаш Л. Петрова.

Фото С. Феоктистовтуу.

ВЦСПС Секретариадының 1955 чылдың сентябрь 17-де үндүрген доктаалын ёзугаар февраль 26-дан 28-ке чедир Туран хоорайга профэвилелдериниң аразында III область спартакиадазы болуп эрткен. Аңаа дөрт командылар киришкен.

Коллективтериниң хаак маргылдаазының эгелээриниң мурнунда парад болган. Маргылдааның киржикчилеринге Туран хоорайның школачылары байыр чедирген. Ооң соонда СЭКП обкомунуң секретары эш Ортун-оол, областың профэвилелдер чөвүлелиниң даргазы эш Намай база СЭКП болгаш ВЛКСМ райкомнарының секретарьлары эштер Савкин, Сидоренко олар база байыр чедиргеннер.

Баштайгы хүнде херээженнерниң 5 километрге чарыжы болган. Аңаа эге болгаш ортумак школаларның ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээлекчизи эш Давыдова 30 минута 32 секунда келгеш бирги черни, күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң төлээлекчизи эш Петрова 32 минута 15 секунда келгеш ийиги черни, ынчаарга эге болгаш ортумак школаларның профэвилелиниң обкомунуң төлээлекчизи эш Демидова үшкү черни ээлээн.

Эр улустуң 10 километрге чарыжы чидиг демиселге эрткен. Көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээлекчизи эш Март-оол биле күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээлекчизи эш Соколов олар бир дугаарында келгеннер, олар 39 минута 17 секунда маңнашканнар. Көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдер обкомунуң төлээлекчизи эш Брюханов 39 минута 48 секунда маңнааш, үшкү черни ээлээн.

Дараазында хүнде 10 километрге херээженнерниң маргылдаазы болган. Аңаа эш Давыдова 51 минута 34 секунда маңнааш бирги черни, эш Петрова 53 минута 25 секунда, эш Демидова 54 минута 28 секунда келгеш ийиги, үшкү черлерни үлешкеннер.

Эр улустуң 30 километрге болган маргылдаазынга спортчу Март-оол биле күрүне албан черлериниң профэвилел обкомунуң командызының киржикчизи эш Ершовтуң аразында чидиг демисел болган. Ооң түннелинде эш Март-оол 2 шак 11 минута 05 секунда, а эш Ершов 2 шак 20 минута 05 секунда маңнаан. Үшкү черни эге болгаш ортумак школаларның ажылдакчыларының профэвилелиниң командызының киржикчизи эш Манай-оол алган.

Эр улустуң 15 километрге маргылдаазынга эш Соколов 1 шак 2 минута 18 секунда, эш Брюханов 1 шак 04 минута 17 секунда келгеш бирги, ийиги черни ээлээннер. Күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң командызының төлээлекчизи эш Доронин 1 шак 06 минута 45 секунда келгеш үшкү черни ээлээн.

Хаак талазы-биле ийи хүннүн дургузунда болган маргылдааның түннелинде бирги черни күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының обкомунуң командызы, ийиги черни көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер обкомунуң командызы, үшкү черни эге болгаш ортумак школаларның ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң командызы ээлээн, ынчаарга соолгу черни чурт үлетпүрүнүн ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң командызы ээлээн.

Маргылдааның ниити түннелиниң соонда тиилекчи болган командыларга тус-тус шаңналдарны тывыскан.

Көдээ спортчуларның маргылдаазы

Чоокта, Шагаан-Арыг хоорайга районнуң көдээ спортчуларының маргылдаазы болган. Аңаа колхозтарда күш-культураның кудуку коллективтериниң спортсменнери киришкен.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде хаак-биле оолдарның 10 километрге, уругларның 5 километрге болгаш дагдан дүрген бадарынга, дараазында хүнде оолдарның 15 болгаш 30 километрге маргылдаалары болган. Маргылдааның ниити түннелинде Ленин аттыг колхозтуң спортчулары бирги черни, «Күш-ажылдың хостуу», Маленков аттыг колхозтарның спортчулары ийиги, үшкү черлерни ээлээннер.

Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери күш-культуржуларга дузалап, спорт херексели садып алырынга акша-хөренгини чогуур үезинде берип турарын демдеглээри чугула.

С. БАБУШКИН.

Тарылга белеткелин дүргедедир

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунда часкы тарылганың белеткели кончуг оожум чоруп турар. 1800 гектар черге чажар кызылтас үрезининиң арыглаашкыны улуг озалдаашкын-биле эгелээн болгаш оожум чоруп турар. Ооң өске тараа культураларының үрезиннериниң арыглаашкыны барык-ла февраль төнчүзүнге чедир чорувайн турган.

Ногаа тарылгазынга белеткел база четпес чорутунуп турар. Колхоз 120 муң ирик-өдек саважыгаштар кылыр планныг, ынчалза-даа эрткен айның төнчүзүнге чедир ол ажыл мырыңай кылдынмайн келген. Чепсек-херекселдер септелгези база хожудап турар.

Тарылга белеткелин дүрген доозар дээш боттуг хемчеглерни алыры негетинип турар.

М. СЫР-ООЛ.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙГЕ УЛУГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ БОЛУУШКУН

СЭКП-ниң XX съездизиниң ажылын делегейниң хөй-ниитизи улуг кичээнгей-биле хайгаарап турган. Съездиниң материалдарын даштыкы парлалга калбаа-биле чырыдып, оларны идепкейлиг тайылбырлап турган болгаш ам-даа тайылбырлап турар.

Социалистиг лагерьниң чурттары съездиже онза бедик сонуургалды салган. СЭКП-ниң XX съездизи чүгле совет улустуң амыдыралынга чугула болуушкун болуп турар эвес, харын делегейниң бүгү байдалынга съездиниң саълдары хемчээтинмес улуг деп Быдаттың «Женьминьжибао» солуну бижээн. Съезд болза, Совет Эвилелинге коммунизм тургузуушкунунуң улуг программазы, Совет Эвилелиниң тайбың политиказының чаа бадыткалы болуп турар төөгү болгаш политика талазы-биле чугула ужур-дузалыг документилерни хүлээп алган. Польшаның «Трибуна люду» солуну Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының съездизиниң шиитпирлери бүгү-ле ак-сеткилдиг кижилерге коммунизм — депшилге болгаш тайбың ол болур дээрзиниң чаа херечизи болур деп чүвени онзалап демдеглээн.

Совет Эвилелиниң даштыкы политиказында боттанган ленинчи принциптериниң тиилелгезиниң дугайын Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның болгаш улус-демократтыг өске-даа чурттарның парлалгазы бижип турар. Тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле чурттар болгаш улустар ол политиканы ханызы-биле үнелеп болгаш деткип турар.

СЭКП ТК-ның отчет илеткелиниң даштыкы политиктиг бөлүүн тайылбырлавышаан, Индияның «Милап» солуну Совет Эвилели барыын талакы күрүнелерге кыйгырыг салган, ынчалзажок ол — тайбыңга ынакшылдыг кыйгырыг дээн. «Боо-чепсек-биле, атомнуг бомбалар-биле мактанырының орнунга, Совет Эвилели: силерниң-биле найыралдажырынга белен бис деп чугаалап турар. Силер база бисче найыралдың холун сунуп болур силер. Барыын талакы күрүнелер ол кыйгырыгга харыылаар апаар... Бир эвес беш принциптерге үндезилээш Россияның, Американың болгаш барыын талакы өске-даа чурттарның аразынга керээлер чардынар болза, коргуушкунунуң болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң амгы байдалы чиде бээр болгаш чаа үе—тайбынның болгаш найыралдың үези эгелээр. Россияның кыйгырыы — чаа үениң кыйгырыы ол» деп ол солун бижээн.

Барыын чүкте чамдык бөлүктериниң төлээлекчилериниң сагыш-сеткилинге ындыг хевирлиг үнелелдер таарышпайн турары мырыңай илден. Совет даштыкы политика Азияның чурттарында улам-на улуг чүүлдүгзүнүп көрүлдени чаалап ап турарын Англияның «Манчестер гардиан» солуну илергей-ле таарзынмас хөөн-биле тайылбырлап турар. «Азияның хостуг чонунуң хөй кезиниң дыңнаарын күзеп турар чугааларны барыын-чүк политиктери эвес, харын орустар чугаалап турардыр» деп ол солун хомудап турар. «Нью-йорк геральд трибюн» солуннуң хайгааракчызы Липман совет удуртукчулар «блоктар кежигүннери болбайн турар чурттарда эң-не күштүг турушту ээлеп турар — деп бижээн. Олар шериг пактыларын азы оларның эквивалентилерин негевейн турар болгаш ону кылырының эргежок чугулазы-даа оларга негетинмейн турар».

Аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының съездиге бадыткатынган ленинчи принциптери делегейниң хөй-ниитизиниң хөй санныг үнелелдерин болдурган. Бир тээ дайын авантюраларын өөскүдүп үндүрериниң оралдажыышкыннарынга удур туржуп турар күчүлүг күштер ам бар болганда, дайын чайлаш чок эвес дээрзинге хамаарыштыр съездиниң индиринден чарлатынган айтыышкын улуг ханыышкын-биле хүлээп алдынган.

1956—1960 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларынче даштыкы парлалга улуг кичээнгей салып турар. Мурнундагы совет беш чылдар дугайты тайылбырларга дөмейлешки дег ындыг чигзиниишкиннер буржуаз солуннарның арыннарынга ам көзүлбээн. ССРЭ-ниң эң чоокку беш чылда экономиктиг программазының кайгамчык улуун болгаш боттуун капитализмниң камгалакчылары безин хүлээп көрбес аргазы чок.

Японияның үлетпүр-саң-хөө бөлүктериниң органы «Нихон Кейдзай симбун» солуннуң бижээни болза: «Совет Эвилелиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалары — ажылдарның улуг программазы: даштыкының хөй-хөй экономистери болгаш политиктиг ажылдакчылары шыңгыы боданырын Директивалар албадаптар». «Сагыш амыр чорук черле турбас ужурлуг», Совет Эвилелиниң «кыйгырыын» бүгү шыңгыызы-биле көөрү эргежок чугула дээрзинче чагырыкчы бөлүктериниң кичээнгейин америк парлалга угландырып турар. «Нью-Йорк геральд трибюн» солунга демги-ле Липман мынча деп медеглээн: «Совет Эвилели ам — Европада болгаш Азияда эң-не күчүлүг күрүне, эрткен неделяда Москвага болган бүгү-ле чугааларда сиңникен өнза өйтавында үн ол экономиктиг факт-биле тайылбырлатынып турар. Англия бодунуң экономиктиг хөгжүлдезиниң талазы-биле Совет Эвилелинден хожудап калган болгаш чаа алдыгы беш чыл планы ССРЭ-ниң күчүзүн улам-на улгаттырар деп миннишкиннер англи буржуаз парлалга-да эвээш эвес кирип турар.

Улус демократиязының чурттарын ап көөрге, оларның парлалгазы Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин бүгү социалистиг лагерьниң күрүнелериниң чедиишкиннери-биле чөптүг холбаштырып турар. Улус-демократтыг чурттарның хөй-ниитизи совет улус-биле бир дөмей, ийи системаларның тайбың чарыжынга социалистиг системаның чайлаш чок тиилээринге чигзинмейн турар. «Бистиң херээвис тиилээр дээрзин эки билир бис» деп Чехословакияның «Руде право» солуну онзалап демдеглээн.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери бүгү делегейге улуг ужур-дузалыг. Коммунизм тургузуушкунунга Совет Эвилелиниң чаагай күжениишкиннерин делегейниң бүгү чурттарында миллион-миллион кижилер ынакшыл болгаш идегел-биле хайгаарап турар. Тиилээн социализмниң чуртунуң даштыкы политиказынга—тайбыңче болгаш улустарның найыралдыг кады ажылдажылгазынче чүткүп турар бүгү кижилерниң эң-не ханы күзел-чүткүлдеринге тааржып турар политикага олар улуг көдүрлүүшкүн-биле байыр чедирип турар.

АНГЛИЯНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ БЕРГЕДЭЭШКИННЕРИНИҢ ЧИДИГЛЕНГЕНИ

Экономиктиг айтырыглар талазы-биле Англияның общиналар палатазынга чоокта чаа болган санал бернишкиннери Англияның экономиказы улуг бергедээшкиннерде таваржып турарын болгаш байдалды эки талазынче өскертир сорулга-биле чазактың ап чоруткан хемчеглери бергедээшкиннерни кошкадып шыдавайн турарын бүгү тодазы-биле көргүскен.

«Манчестер гардиан» солун англи экономиканың байдалын көрбүшаан, чоокта чаа мынча деп бижээн: «Чаа кризистиг болуушкуннар тыптып келгенин кым-даа моон ыңай хүлээвейн барып шыдавас. Көстүп келген демдектер: өртектерни өстүрериниң улам-на дүргедеп турар темпизи..., экспорттуң болгаш импорттуң дүүшпес чоруу, доллар курлавырларының харыксырааны — маргылдаа чок». Чазактың капитал салыышкыннарны кызырып тургаш, камналганы боттандырар бодалдыынга хамаарыштыр таарзынмас хөөннерни илеретпишаан, «Таймс» солун чурттуң экономиктиг байдалы «кедергей берге болуру кыжаныш келген» деп түннелди кылган.

Даартагы хүн дээш дүвүрээзинни англи парлалга чажырбайн турар. «Экономиктиг байдал чоннуң хөй нуруузунуң билип турарындан дыка дора...» деп «Дейли телеграф энд Морнинг пост» солун медеглээн. «Кризис бисче диргелип чоруп олурар. Ында ам чигзиниг чок» деп «Дейли геральд» солун улам ажыы-биле тайылбырлап бижээн. А парламентиниң кежигүнү лейборист Броссмэнниң бижээни болза: «Инфляцияның оруунда турар бис, ынчаарга ол орук кедизинде барып массалыг ажыл чокталыышкынга чедирер».

Ындыг янзылыг чугааларга үндезилээр барымдаалар четчиринден хөй. Англияның саң министри Макмиллан Англияның экономиктиг байдалының дугайын общиналар палатазынга чугаалап тургаш, чурттуң даштыкы садыг балансызында улуг карышкактың барын, доллар болгаш алдын курлавырларының дүрген кызырылдазын, өртектерниң өзүлдезин айыткан. Ол өлүмнүг болуушкуннарга удур хемчеглер кылдыр Макмиллан капитал салыышкыннарны болгаш хереглелди кызырарының программазын идип үндүрген.

Англияның ажыл-херекчи бөлүктери ындыг янзылыг хемчеглер чурттуң экономиктиг амыдыралын чүгле улам ыңайгы нарыыдаашкыннарга чедирер деп чөптүү-биле айтып турар. Ам безин чамдык фирмалар бүдүрүлгени кызырып, ажылчыннарны үндүрүп турар. Автомобиль болгаш тудуг үлетпүрүнүң ажылчыннарының ортузунда ажыл чокталыышкыны көвүдеп турар.

Бо бүгү Англияга таарзынмас хөөннерни болурбайн барып шыдавазы билдингир.

«Файнээшл таймс» солун чоокта чаа чүүл парлап үндүрген, национал курлавырларны шын эвес хуваап турары дээш англи чазакты ол чүүлде шүгүмчүлээн. 1956 чылда экспорттуң 75 хире хуузун хандырар болбаазырадыр үлетпүрге капитал салыышкыннар 750 миллион фунт стерлинг болуп турда, шериг бүдүрүлгезинге 788 миллион стерлингти бергенин ол чүүлде демдеглээн.

Экономика талазы-биле чазактың чаа чоруткан хемчеглери «чазактың бодунунна политиказын тодаргайы-биле буруу шапканы» болуп турар деп лейбористиг партияның баштыңы Гэйтскелл чоокта чаа медеглээн. «Англияда капитал салыышкыннарның деннели өске-даа үлетпүрлүг чурттарның хөй нуруузунга: Америкага, Россияга, Германияга, Швецияга бодаарга ам безин дыка куду болгай. Бистиң бүдүрүлгевистиң келир үези, өске чурттар-биле бистиң адааннажып кагжыр аргавыс, херек кырында бистиң амыдыралчы деңнеливис-даа харын капитал салыышкыннардан хамааржыр-ла болгай»—деп ол чугаалаан.

Даштыкы садыг балансызында карышкакты узуткаар, алдын болгаш доллар курлавырларын долдурар дээш англи чагырыкчы бөлүктер чүгле капитал салыышкыннарны кызырарының шугумубиле чоруп турар эвес, чоннуң амыдыралчы деңнелинче база халдаашкынны кылып турар. Англи улус хереглелин кызырзын деп турарлар. Чаа экономиктиг хемчеглер ылангыя сүт болгаш хлеб өртээн чиигедиринге чазактың акшаландырыышкыннарын кызырарын база көрүп турар. Солуннарның демдеглеп турарын ёзугаар алырга, чоннуң чарыгдалдары он-он миллион стерлингке улгадыр апаар.

Англи чазактың экономиктиг политиказынга хөөн чок чорук күштелип турар. Миллион-миллион ажылчы чоннар ажыл төлевирин бедидерин негеп турар. Ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин күштелген.

Чурттуң экономиктиг байдалының баксыраашкыны-биле дүвүреп турар ажыл-херекчи бөлүктериниң болгаш хөй-ниитиниң ыйыышкыны-биле сөөлгү үеде социалистиг лагерьниң чурттары-биле садыгны калбартыр дугайында, Каттышкан Штаттарның албадаашкынындан болдунган ол талазынга кызыгаарлаашкыннарны кошкадыр дугайында айтырыг Англияда улам-на көдүрлүп турар. Бо айтырыг талазы-биле чазакка депутаттарның негелделери англи парламентиге каш удаа болгулаан. Чепсегленишкиннерин эңдере бүдүрериниң политиказынга Англияның киржилгезинге удурланып турар. Англи улустуң амыдыралчы эрге-ажыктарынга таарышкан политиканы чазактың чорударын улам-на негеп турар апарган.

Д. БОЧАРОВ.

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң —3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65

ТС—00260

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 11 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 53 (3506)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтүн Великобританияже баар деп турарынга (1 арын).

Бүгү хойжуларга, хой фермаларының эргелекчилеринге, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның тускай эртемниглеринге, механизаторларынга база директорларынга, колхозтар даргаларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның хой ажылының бүгү ажылдакчыларынга областың хой ажылының талазы-биле чөвүлел хуралының киржикчилериниң кыйгырыы (1 арын).

П. Я. Антропов. — Алдыгы беш чылда советтиң геологтуг шинчилел албаны (1 арын).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизи. Эш В. М. Молотовтуң чугаазы (2—3 арыннарда).

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет улус маадырлыг күш-ажылы биле харылзап турар (3 арын).

НАЦИОНАЛ ХЕВИРЛИГ СОЦИАЛИСТИГ УТКА-ШЫНАРЛЫГ КУЛЬТУРА ДЭЭШ. Тыва областың национал шин театрының 20 чыл болганынга (4 арын).

СЭКП-НИҢ ТӨӨГҮЛҮГ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

СЭКП-нин Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизиниң резолюциязында айытканы болза: «СЭКП ТК-ның чедишкинниг ажыл-чорудулгазы марксизчи-ленинчи вередигни чогаадыкчы амыдыралга, коллективтиг удуртулганың болгаш партияның иштики демократиязының ленинчи принциптерин эң шыңгыы сагыырынга, бистиң партиявыстың улус-биле чарылбас харылзаазының дугайында ленинчи айтыышкыннарны чайгылыш чок күүседириңге үндезилетиниң келгенин . съезд онзалап демдеглеп тур. Өлүм чок Ленининиң улуг тугун партия ол бүгү чылдарда бедик тудуп келген».

Бистиң социалистиг төрээн чуртувустун миллион-миллион ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизиниң ажылының доозулганынга тураскаал болдурган митингилерге болгаш хуралларга съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин шиг күзелдиг чанныг үнбиле хүлээп албышаан, болунуп төрээн партиязын, оон ленинчи Төп комитединиң долганыр улам-на сырый каттышканын база катап илергейлеп турарлар. Ол чорук болза бистиң партиявыстың калбак массалар-биле чарылбас харылзаазының кажангызындан-даа артык быжыкканының дугайын бадыткап турар тур.

Алдыгы беш чыл планының бирги чылы — 1956 чылда улус ажыл-агыйының хөгжүдезинин планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустун социалистиг чарыштары бүдүрүлелер, колхозтар, МТС-тер, совхозтар болгаш тудуглар бүрүзүнде-ле чаз күштүү-биле калбарын эгелээн. Совет Тыванын ажылчы чоннары СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин бүгү совет улус-биле бир дэмей сеткил ханыышкынныг хүлээп ап, ону амыдыралга боттандырар дээш күш-ажылчы сорук киришкиниг ажылдан тураалар.

Кызылдың сапог мастерскаязының хоочун мастери эш Рощининиң чугаалаанын чедип алган Маркснизм-ленинизминиң улуг өредилениң өөредиг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизиниң шиитпирлериниде илереткеп. Улам ынай чедишкинниг бурунгаар шимчээшкинни хандырар төлээде, моон соңгаар-даа партийжи хүрээленни бетик дайынчы аргалыг байдалга тудар, бистиң бүгү партийжи ажылывысты соксаал чок эжиндер болгаш сайзырангайжыдар керек.

Партия организациялары ажыл-агый тургузуушкунун тодаргай удуртурунун айтырыгларынче үндезин эргилеени кылыр, үлетпүр бүдүрүлгенин, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның ажылын керекти ханы билирп-биле удуртур төлээде, оларның техниказын болгаш экономиказын өөренирин күштедирер үзурлуг. Организастыг ажылдың деннелп күүселдени хынаарының, кырларны шилп алырының болгаш кижилдерининя база ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуун ялы-бүрү участоктарынга коммунистерни таарыштыр тургузарының херээн канчаар тургусканынган шиитпирлпи-биле хамаарыжыр. Аныяк кадрларны дешпидеринче, хереэженнерни удуртур ажылдарже дешпидеринге, бүдүрүлгеле ажылдан турар коммунистерниң саның көвүдедиринге кичээнгейни күштедирери эргежок чугула.

Партияның мурнунга салдынган сорулгаларны чедишкинниг күүседиринин эң чугула чүүлү болза, ажылчы чоннарның калбак массалары-биле түс-түс партия организациялары бүрүзүнүң харылзаларын улам ынай күштелирери болур. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, чоннуң хүн-бүрү хереглелерин болгаш негелделерни хандырарынга, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинин херээнге ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң болгаш профсоюзлел организацияларының ролүн шиитпирлиг бедилер төлээде, оларның ажылын эжиндерининң эргежок чугулазынче партия организацияларының кичээнгейин улгандырар керек.

«...Бүгү-ле пропаганданы ажыл-агый тургузуушкунунуң политиктиг дүржулгазынга таарыштыр тургускан турар ужурлуг. Ол болза бистиң эң кол сорулгавыс, ынчаарга бир эвес ону сөстүн эрги утказы-биле билип алырын бодай бээр кижи болза хожудангай кижи болур болгаш тараачыннар-биле ажылчыннарның массаларынга пропаганда ажылын чорудуп шыдавас иймек. Артыкшылдыг пуд-пуд хөмүр даштыг бээр дээш, артыкшылдыг пуд-пуд хөмүр даштыг бээр дээш, шак ол пуд-пуд тарааны болгаш хөмүр даштыг канчаар эки ажыглаарын шиитпирлээр дээш күрүнени экономика талазы-биле тургузары — бистиң ам кол политикавыс болур ужурлуг... Ынчангаш бүгү-ле агитацияны болгаш бүгү-ле пропаганданы анда таарыштыр тургускан турар ужурлуг» деп улуг Ленининиң өөредилин партия организацияларының удуртукчулары, пропагандистер, агитаторлар бүрүзү кезээде удуртулга болдурар ужурлуг.

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтүң Великобританияже баар деп турарынга

Бо чылдың чазынында Каттышкан Хаан черинге мөрлап баарынче Великобританияның премьер-министри сэр Антони Иденнин чалаанын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунун кежигүнү Н. С. Хрущев олардың хүлээп алганын совет парламентаже бижээн турган.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар апрель 18-те Великобританияга чедип бээр болгаш анда 10 хүнниринин дургузунда доктаар дугайында дугуржулга амгы үеде чедип алдынган.

(СЭТА).

Бүгү хойжуларга, хой фермаларының эргелекчилеринге, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның тускай эртемниглеринге, механизаторларынга база директорларынга, колхозтар даргаларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның хой ажылының бүгү ажылдакчыларынга

областың хой ажылының талазы-биле чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

ЭРГИМ ЭШТЕР!

Коммунистиг партияның XX съездизиниң ажыдап турар кайгамчыктыг хүннеринде бистер областың хой ажылының талазы-биле чөвүлел хуралының киржикчилери ажылывыстың дүржулгазын солуштунаан, хойнуң баш саның өстүрер болгаш сөөк дүгүн, эдин, хой ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдедиринің хемчеглерин айыттывыс.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырбышаан, Тыванын колхозтарының болгаш совхозтарының хой ажылының ажылдакчылары 1955 чылда хойнуң баш саның болгаш дүгүн көвүдедир талазы-биле чедишкиннерни чедип алган. Ол болза дүктуг болгаш каракуль хураган кешгерни дужаарының база садып алырының күрүне планын хуусаа бетинде күүседирин болгаш чүртка хой эдин дужаарын көвүдедирин хандырган.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары бир хойдан ортумаа-биле 2,1 кг дүктү алган. Ында көдээ ажыл-агыйның ажыглалыг 100 гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр дүктүн нияти чылдазы 1954 чылда 38 кг турганындан бо чылын 66 кг болган. Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг, Танды районнуң Ленин аттыг колхозтары хой бүрүзүнден-не 2,2—2,3 кг дүктү кыргып алганнар.

Областың мурнакчы хойжулары оон-даа бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар. Чижээ, Танды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң улуг хойжузу Оюн Ноокай 817 хойнуң баш бүрүзүнден ортумаа-биле 2,6 кг дүктү кыргып алган болгаш төрээн 100 хой бүрүзүнден 107 хураганнарны дорукторуп өстүрген. Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу М. Сандык 630 хойнуң баш бүрүзүнден ортумаа-биле 3,5 кг дүктү алган.

Оон-биле чергелештир хой ажылы санларгай байдалда турар колхозтар, совхозтар бисте ам-даа эвээш эвес дээрзин үттүп болбас. Дыка хой ажыл-агыйларда дүк кыргылдазы кедергей куду болуп, бир хойдан чүгле 1,2—1,5 кг ап турар. Хойнуң баш саның оожум өстүрүп, областың делгем одарларын бүрүн ажыглавайн турар. Хойнуң кызыраар чоруун болдуруп, улуг болгаш чаа малларны өлүге таварыштырып, малды чемнер-биле болгаш кажаалар-биле багай хандырып турар.

Нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларны өстүрер ажылды областың колхозтары эң кошкак нептередип турары улуг четпестернин бирээзи болур.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң ССРЭ-нин улуг ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазында социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын, оон иштинде хой ажылын күштүү-биле көдүрериниң программазын айыткан. Ол эң чугула документиге нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларны Сибирьниң районнарынга хөгжүдериниң болгаш беш чыл дургузунда дүк кыргылдалын 27 хүү бедиринин чугулазының дугайын чугаалап турар.

Бистер, хой ажылының талазы-биле областың чөвүлел хуралының киржикчилери мурнууста турар сорулгаларның күүселдени болгаш улуг хамаарыжыл-биле билип, совет кижилерге эки шынарлыг пес-тааны кылырынга эргежок чугула бедик шынарлыг дүктүг бүдүрериниң талазы-биле алдыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде боттандырарынга улуг салыышкынны киирер дээш бистен хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис. Нарын болгаш чартык нарын дүктүг хой ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдер бис. Ол дугайында бисте таарымчалыг байдалдар бар. Чижээ, эрткен чылын «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң хойжузу эш Эвеноол 750 баш төрүүр хой бүрүзүнден-не 4 кг, «Элегес» совхозтуң хойжузу Оюн Шилги ажаап турар иртеринин баш бүрүзүнден-не 5 кг нарын дүктү кыргып алган.

Нарын болгаш чартык нарын дүктү база хой ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедирде чүүн-даа мурнунда малдың чемнерилгезин, ажаалгазын таарыштырары, тарын бөөзадыр хемчегни ап тургаш, хойларның төлүгүн бедиерин чедип алыры, уксаазын эжиндерин дүргедирп болгаш улуг-даа, чаш-даа малларның баш санын бүрүн камгалап алырын хандырары эргежок чугула.

Эштер! Воронежтин колхозчуларының кыйгырыы-биле көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери сүттү, эттп болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрер талазы-биле алдыгы беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү чуртта социалистиг чарышты калбартып турарлар. Бистер, хой ажылының талазы-биле областың чөвүлел хуралының киржикчилери, воронежчилерниң патриоттуг инициативазын ынак-биле дегдивишаан, хой ажылын дүрген хөгжүдер дээш, дүк бүдүрер, нарын болгаш чартык нарын дүктү база хой эдин болгаш өске-даа продуктуларны дыка көвүдедир талазы-биле алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш саналывысты киирбишаан, социалистиг чарышты калбартырынче бүгү хойжуларны, хой фермаларының эргелекчилерин, тускай эртемниглерни, механизаторларны, колхозтар даргаларын, МТС-тер болгаш совхозтар директорларын, колхозтарның, совхозтарның хой ажылының бүгү ажылдакчыларын кыйгырывыс.

Хойнуң баш саның дыка көвүдедип, төрүүр хой бүрүзүнден бирден эвээш эвес хураганны алыр болгаш доруктурарын чедип алырын хүлээнип тур бис.

Бо чылын нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларның баш бүрүзүнден ортумаа-биле 4 килограммдан, бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 2 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алырын хандырар.

Күрүнеге дүк болгаш эът дужаарының талазы-биле онаалданы хуусаа бетинде күүседип, чүгле ортумак болгаш семис эътти дужаар бис.

1956 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга хой кыргылдазын бүрүү-биле механизастаар.

Колхоз бүрүзүнге хой тарып бөөзадыр ийи — үш пунктуларны тудар болгаш 160 муң хойларны нарын дүктүг кошкарлар-биле тарып бөөзадыр.

Алган хүлээлгелерни чедишкиннинг күүседир дээш хойларны ажаарының, чемгереринің болгаш хайгаарааларының мурнакчы аргаларын калбаа-биле ажыглаар бис.

Хой ажылының чем-суурун дыка эжиндип, ол дугайында сиген шөлдерин болгаш одарларны шын ажыглаар, чаган үнүштерин, деңгеликтерин аштап арыглап, аңаа черлик сигенниерни тарып, суггарып тургаш, оларның продуктулуун белдеер бис.

Бо чылын хой ажылынын чемнерге хереглелин бүрүн хандырып, бир хойга-ла бүдүн чартык центнер сигенни болгаш 20 кг мал чеми тараалаарны белеткээр бис. Кукуруза тарылгазын калбартып, хойга бээри-биле силос салыышкынын көвүдедир бис.

Түс-түс болуктерге үскен одарларга хойларны аялчештир каларар системаны болгаш хойларны одарладырының өске-даа мурнакчы аргаларын калбаа-биле нептередир бис.

Чоокку 2—3 чылдарда чер-черниң тудуг материалдарын калбаа-биле ажыглап тургаш, инитинин бүгү хой малын чаңгыс аай хевирлиг кажаалар-биле хандырар бис.

Хойларны ажаар болгаш чемгерер талазы-биле зооветеринария чурумнарын шынгыы сагыыр, малдын аарыгларынга удур баш бурунгаар хемчегларни чогуур ойунде чорудар бис.

Хой ажылында үрелел ажылын шиитпирлиг эжиндип, бо чылын түс-черниң бөдүүн дүктүг хойларын бедик продуктулуг нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнактаар ажыдың массалыы-биле организастаар бис.

Хойларның эдиритпирлгезинин хуусаазын өскертип, 1957 чылдан эгелээн хойларны кыжын болгаш чазын эрте солдадырынче киирер.

Малдың чаш төлүн туруп кажаа суурунга болгаш нелериндеп чарып, оларны бөлүк-бөлүк ажы-биле ажаап доруктурар мурнакчы аргаларны ажыглаар бис.

Күрүнеге салаар болгаш эът дужаарлазынга киирер 60 хүн хойларны, семирткен үеде чедип алган бүгү хойларны, ол хойларның төрүттүр чөөн талазы районнарынга үлеп тывар, ол хойларны өлүге тургузуп, оларны өлүк болгаш семис эътке белеткээр бис.

Хойнуң баш саның дыка көвүдедип, төрүүр хой бүрүзүнден бирден эвээш эвес хураганны алыр болгаш доруктурарын чедип алырын хүлээнип тур бис.

Бо чылын нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларның баш бүрүзүнден ортумаа-биле 4 килограммдан, бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 2 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алырын хандырар.

Күрүнеге дүк болгаш эът дужаарының талазы-биле онаалданы хуусаа бетинде күүседип, чүгле ортумак болгаш семис эътти дужаар бис.

1956 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга хой кыргылдазын бүрүү-биле механизастаар.

Колхоз бүрүзүнге хой тарып бөөзадыр ийи — үш пунктуларны тудар болгаш 160 муң хойларны нарын дүктүг кошкарлар-биле тарып бөөзадыр.

Алган хүлээлгелерни чедишкиннинг күүседир дээш хойларны ажаарының, чемгереринің болгаш хайгаарааларының мурнакчы аргаларын калбаа-биле ажыглаар бис.

Хой ажылының чем-суурун дыка эжиндип, ол дугайында сиген шөлдерин болгаш одарларны шын ажыглаар, чаган үнүштерин, деңгеликтерин аштап арыглап, аңаа черлик сигенниерни тарып, суггарып тургаш, оларның продуктулуун белдеер бис.

Бо чылын хой ажылынын чемнерге хереглелин бүрүн хандырып, бир хойга-ла бүдүн чартык центнер сигенни болгаш 20 кг мал чеми тараалаарны белеткээр бис. Кукуруза тарылгазын калбартып, хойга бээри-биле силос салыышкынын көвүдедир бис.

Түс-түс болуктерге үскен одарларга хойларны аялчештир каларар системаны болгаш хойларны одарладырының өске-даа мурнакчы аргаларын калбаа-биле нептередир бис.

Чоокку 2—3 чылдарда чер-черниң тудуг материалдарын калбаа-биле ажыглап тургаш, инитинин бүгү хой малын чаңгыс аай хевирлиг кажаалар-биле хандырар бис.

Хойларны ажаар болгаш чемгерер талазы-биле зооветеринария чурумнарын шынгыы сагыыр, малдын аарыгларынга удур баш бурунгаар хемчегларни чогуур ойунде чорудар бис.

Хой ажылында үрелел ажылын шиитпирлиг эжиндип, бо чылын түс-черниң бөдүүн дүктүг хойларын бедик продуктулуг нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнактаар ажыдың массалыы-биле организастаар бис.

Хойларның эдиритпирлгезинин хуусаазын өскертип, 1957 чылдан эгелээн хойларны кыжын болгаш чазын эрте солдадырынче киирер.

Малдың чаш төлүн туруп кажаа суурунга болгаш нелериндеп чарып, оларны бөлүк-бөлүк ажы-биле ажаап доруктурар мурнакчы аргаларны ажыглаар бис.

Күрүнеге салаар болгаш эът дужаарлазынга киирер 60 хүн хойларны, семирткен үеде чедип алган бүгү хойларны, ол хойларның төрүттүр чөөн талазы районнарынга үлеп тывар, ол хойларны өлүге тургузуп, оларны өлүк болгаш семис эътке белеткээр бис.

Хой ажылынга кол кижи хойжу болуру биске билдингир. Оон ажылының дүржулгазындан, хойну эки ажаап кадгалаарындан малдың баш санының дүрген өзери болгаш оон продуктуулуунуң өгүлдези улуу-биле хамааржыр. Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының хүлээлгези болза, хойжу кадрларже улуг кичээнгейни салып, оларның ажылырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалларны тургузуп бээри болур. Хойжуларның билиг-мергежилин үргүлчү бедидери, мурнакчыларны материал талазы-биле деткиири, оларга немелде төлевирни ёй-шаанда бээри, чаартыкчыларның дүржулгазын бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередири чугула.

Амгы үеде колхозтарның болгаш совхозтарның хойжулары хойларның кыштагладыышкынын доозарының болгаш оларның массалыг ооллаашкынының ээ-не харыысалгалыг үезинде кирген. Бышкы одарларны эки ажыглаарынче, мал чемнерин шын болгаш чеп чарыгдаарынче, улуг болгаш чаш малларның баш санын менди камгалап алырынче ам кол кичээнгейни салыр ужурлуг.

Хой ажылының ажылдакчылары!

Бистер, хой ажылының талазы-биле областың чөвүлел хуралының киржикчилери дүктү, эттп, эки дыдыраш хураган кежин болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин улам-на көвүдедир дээш социалистиг чарышты калбартырынче Силерни кыйгырып тур бис. Алдыгы беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге, бистиң улуг Төрээн чуртувустун күүш-ширалын улам быжыдарынга боттарывыстың эң-сеткилдиг, чүткүлдүг күш-ажылывыс-биле улуг салыышкынны киирээлинер!

КЫЙГЫРЫГНЫ ОБЛАСТЫҢ ХОЙ АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Алдыгы беш чылда советтиң геологтуг шинчилел албаны

ССРЭ-нин Чер байлактарының геологиязының болгаш камгалалының министри эш П. Я. Антропов биле беседа

Алдыгы беш чылда чурттуң бүдүрүкчү күштери улам ынай күүлүг хөгжүүр. Совет геологтарның кылыр ажылдарының хемчээли аажок улуг.

Үлетпүрүң хөгжүдерииге бүгү эргежок чугула чүүлдер Совет Эвилелиниде бар дээрзин ханы сеткил ханыышкын-биле чүгаалап болур. Демир, марганец, хөмүр даш, чес, коргулчун хромит, калийлиг дуктар болгаш өске-даа ажыктыг казар байтаңтарының курлавырларын дилеп тывар талазы-биле бистиң чурттувус ам делегейде бирги черде туруп турар.

Совет геологиясының ылаңгыя сөөлгү ийи чылдарда бурунгаар улуг базымнай кылган. Чижээ, бистиң геологтарывыс 1954 чылда Белгород областың девискээринде 500 метр ханыда бирги сорттуг демир рудаларлыг хой черлерни ажытканнаар. ук рудалар бодунуң составының база шанарының талазы-биле Бривой Рогтуң рудалары-биле дөмейлежип турар болгаш 60 ажыг хуузу демирлер болуп турар. Тывылган рудаларның индустриалдыг төп черлерге, ылаңгыя Донбасска чоок болуп турарын барымдаалаарга, бистиң улус ажыл-агыйывыска ол ажылыышкынның ужур-дузалын бедин-биле үнелевейн барып болбас.

1954—1955 чылдарның дургузунда титан-циркон рудаларлыг хой черлер Украинада тывылган. Изиглеп үрелбес эң-не быжыг болган ужурунда титанны келир үениң металлы деп адап турары билдингир.

Якут АССР-ниң девискээринде Сибирь платформазы деп аларар черден совет геологтар алмастарлыг байлак черлерни чоок та чаа ажытканнар. Ол ажылыышкынга чедир алмастар дугайында ССРЭ-ге Уралдан ангыда барык билдинмес турган. Бүгү барымдаалаарыл ёзугаар азырга ол ажыттынган черлер Мурнуу Африканың хой алмастыг черлеринге деннежип болур, ынчаарга Мурнуу Африканың ол алмастарды амга чедир бүгү делегейге монополия болуп салыглатының турарлар.

Алмаз дээрге бүгү-ле чүүлдерниң иштинде эң-не кадыг чүүл болуп турары билдингир. Алмаз-биле бүгү-ле металларны дескилеп, ховоглап болур. Улус ажыл-агыйынга, бирги ээлчеге үлетпүрге алмастарны калбаа-биле ажыглаар чорук дериишкиннинг болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүүлүн дыка улгаттырар. Өске талазында ол улуг үнелиг даштар бистиң ашавыстың фонгузуи көвүдедириниң байлактыг үнер дөзү база болуп болур. Алмастарның ол бар черлерин ажытқан чорук бистиң чурттувуска канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Сөөлгү элээн каш чылдарның дургузунда, ылаңгыя чурттуң чөөн талазы районнарынга эң-не ажыктыг казар байлактарның бар болуп турары дыка хой черлер тывылган. Казахстанның, Сибирьнин болгаш Якут АССР-нин районнарында демир рудалары бар дыка хой черлерни геологтар ажытқан болгаш шинчилеп көрген. Хөмүр даштыг чаа бассейннерни—Кушмурунуң болгаш Мурнуку-Алданның бассейннерин шинчилеп ажытқан. Кузнецкинин болгаш Карагандының, а ол ышкаш Донбасстың хөмүр дажының мурнунда шинчилетинген курлавырлары дыка көвүдээн. Волга болгаш Урал аразының районнарында дыка хой нефтилиг черлер ажыттынгылаан. Ол черлерде нефтинин шинчилетинген курлавырлары амгы үеде Кавказтың нефтилиг бүгү черлериниң курлавырларынган ыракта хой болуп турар.

Бойдус газынын Соңгу Кавказта, Волгада болгаш Сибирьде, калийлиг дуктуң Белоруссияда; честин—Казахстанда болгаш Уралда; алюминийнин чиг-эдининг Казахстанда болгаш Сибирьде; молибденнин—Казахстанда болгаш Чөөн Сибирьде; алюминийнин — Ыраккы Чөөн чүкте дыка хой черлерни геологтар ажытқан болгаш шинчилеп тыпканнар.

Алдыгы беш чылда онза чугула сорулгалар ССРЭ-нин геолог шинчилел албанының мурнунга салдынган. Ол сорулгаларны колдуунда мынчаар толаргайлап болур: ажыктыг казар чүүлдерни дилеп тывар болгаш оларнын-биле улус ажыл-агыйын хандырар дээш бистин Төрээн чуртувустун бүгү девискээрин геологтуг план ёзугаар шинчилеп өөренири; бистин үлетпүрүвустүн хереглелин 40—50 чылдарда хандырып шыдаар минералдыг чидиттиң курлавырларын тургузары; нефтинин болгаш газтың, ховар болгаш ээнүт металлдарның, титанның, ферромарганецтиг болгаш байлактыг демир рудаларының, а ол ышкаш кокстуг хөмүр даштың бар черлерин бирги ээлчеге чурттуң төөн талазы районнарынга үлеп тывары бүгү тала-биле калбартыры; кур болгаш курукка черлерни районнарынга суг хандырылгазының үнер дөстерин үлеп тывары.

Ынчангаш геологтуг шинчилел ажылдарының хемчээли эртеп беш чылда күүсетингеп ажылдарының хемчээли-биле деннээрге бүүн чартык катаптан ажыг улгадыр. Бүдүрүкчү күштерин шын сайгарарының айтырыын шиитпирлээри геологтардан дыка хамааржыр.

Үлеп тывар ажылдарны чорударының техниказы сөөлгү үеде эжиндээн. Совет чанак геологтарының кадрларын белеткээрине улуг кичээнгейни салып, геологтуг шинчилел экспедицияларына хереглетинер хой түүнүт акша-хөрөнгүлерни берип, шинчилел партияларын амгы үениң аппаратуралы-биле хандырып турар.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр улуг ажылдарны боттандырары геологтарның мурнунга турун турар. Бо хүннерде чурттуң янзы-бүрү районнарында он-он муң кижилер үлеп тыварының шинчилел ажылдарын чорудуп турарлар. Бистиң улуг Төрээн чуртувустун байлактарын боттарының күш-ажылы-биле көвүдедир дээш олар бүгү-ле чүүлдерни кылырлар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш В. М. МОЛОТОВТУҢ чугаазы

Эштер!

XIX съездиниң соонда бистерниң идепкейлиг киржип келгенивис, болуушкунларның улуг болгаш тодаргай байдалын Төп Комитеттиң отчет илеткелинге эш Н. С. Хрущев делгеренгейн-биле чугаалады. Ол илеткелде бистиң партиявыстың амгы үедеги демиселиниң дүржулгазын түнээн, амгы үедеги бүгү делегей байдалының марксисчи-ленинчи анализин берген болгаш бистиң партиявыстың мурнунда, совет улустуң мурнунда туруп турар ӧн улуг чаа сорулгаларны идип үндүрген.

Бистиң улузувус алдарлыг орукту эртткен. Дайын мурнундагы үеде-ле бистиң улус социалистиг ниитилелди колдуунда тургускан, ынчаарга ам социализмден коммунизмче чоорту шилчиирин боттандырып турар. Ол орукка эвээш эвес берглер таварлып тургулаан, оларны ажып тинлээринге онза улуг күштерни салыры, а чамдыкта, ылангыя дайын үезинде, ажок аар когаралдарыны үндүрери-даа негетинип турган.

Бисте шинтпирлетинээн улуг сорулгалар ам-даа бар дугайын база билир бис. Ынчалза-даа чурт болза, бодунун Коммунистиг партиязының улуруткузы-биле коммунизмниң тинлелгезинче орукта улам-на чаа-чаа болгаш улам-на нарын сорулгаларны чедиишкинниг шинтпирлевишаан, бүзүреллиг базым-биле бурунгаардан чорун олурар.

Совет улус бешки беш чыл планының улус ажыл-агыйын кодурер талазы-биле чугула-чугула онаалгаларын алаан ажыр күүсетпишаан, ону чедиишкинниг боттандырган. Ам алдыгы беш чылның чаа канчаар-даа ажок улуг сорулгалары идип үндүртүнген, ынчангаш оларның чедиишкинниг шинтпирлетинген турарынга шуптувус бүзүреллиг бис.

Бистиң улуг күрүневистиң күүзүнүң болгаш амыдыралчы чоруунун үндезини—бистиң ленинчи партиявыстың тургускаы ажылчыннар биле тараачыннарның эвилели болур. **(Адыш часкаашкыны).** Бистиң хүннеривисте ажылчын аңгы-биле тараачыннарның күүлүг болгаш бүзүлбас эвилели болза, бистиң социалистиг ниитилевистиң алдарлыг мораль-политиктиг чангыс эвиниң үндезини, Совет Социалистиг Республикаларның улустарының найыралының болгаш ажы-дүнмалыкы чоруунун үндезини болур.

Ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннарның эвилелин улам-на быжыглаар төлээде, бистиң партиявыс XIX съездиниң үезинден бээр дыка хей чүүлдерни кылып чоруткан. Бодээ ажыл-агыйны кодурериниң айтырыглары партияның кичээнгейниң кезээде-ле төвүнге турган. Улус ажыл-агыйының ниити өзүлезинден үлетпүрүң дүрген кодурүшкүнүнден бодээ ажыл-агый тодаргай-биле хожуган турган чүве төлээде, ол чорук онза чугула болган.

Чонга аъш-чем продуктуларының болгаш аъш-чем үлетпүрүнге база чиик үлетпүрге кодээ ажыл-агыйның чиг-эзинин өзүп турар хереглелерни ӧн дүрген хандырар дээш, партия болгаш Совет чазак дыка хей чаа-чаа чүүлүн хемчеглерни ап чоруткан. Оларга чүүн-даа мурнунда: бодээ ажыл-агый продукциязын бүзүреллиг үлгаттырарынга колхозтарның болгаш колхозчуларның, МТС-териң болгаш совхозтарның материалдыг сонуургалын күштелдиргени болгаш ол продуктуларның үнелериниг чогуур чазалганы кылганы; бодээ ажыл-агыйны механизастаазарын үлгаттырар болгаш минералдыг удобрениелерни кевүдедир талазы-биле калбартып чоруткан ажыл: колхозтарны, МТС-тери болгаш совхозтарны организас талазы-биле быжыглаар хемчеглер, ылангыя колхозтарның үлуртур ажылынче мергежилдиг чаа-чаа ажылдакчыларны, а ол ышкаш агрономнарны, механиктерни болгаш өскелерни-даа чорутканы, бодээде партия организацияларын улам-на быжыглааны хамаарыжып. Бүр болгаш куруккан черлерни андарарының дидим планын чедиишкинниг чорутканы онза ужур-дузалыг болган, ол чорук тарылга шөлдерни, кол нүргулайында-ла тараа культураларының 33 миллион гектарга үлгаттырган. Бүкүрүзе тарылгаларын колхозчу тараачыннарның чаңгыс эпсеткилдиг деткиишкинниге ужуражып турар.

Колхозчу тараачыннарның чаагай амыдыралын бедиеринче Партияның болгаш Совет чазактың онза кичээнгейни салып турарын демделээри эргежок чугула. Коммунизмни тургузарының сорулгаларынга дүүштүр кодээниң чаагай амыдыралының деннелиин хоорайда амыдыралдың деннелиниге улам-на чоокшулаары күрүне планнарында көрүнүп турар. Бешки беш чылда колхозчуларның боттуг орулгаларының 50 хуузу, а ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирииң—39 хуу улгатканы билдингир болгай. Алдыгы беш чылның планы ёзугаар колхозчуларның орулгаларының улам ынайгы өзүлдезин—ортумаа-биле 40 хуудан эвээш эвес, а ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирин—ортумаа-биле 30 хуу хире үлгатгырары көрүнген. Партияның ындыг политиктиг сорулгазы ажылчыннар-биле колхозчуларның ажыл-агыйының өске-даа аларларын хөгжүдери, бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң кажгаларлыр күүзүн быжыглаары, улустуң чаагай амыдыралын улам ынай экижидери аар үлетпүрден хамаарыжыр чүве болганда, бистиң партиявис ону кодүрериниң артык күштүг ужуруулалын өскерилге чокка барымдаалап турар.

Эрткен үеле партия болза, үлетпүрүнүң техниктиг деннелин бедиерине онза улуг күшенишкиннерни мөөнээн. Ооң-биле кады күш-ажылдың бүзүрүкчүлүүн бедиерине болгаш үлетпүр продукциязын бүзүрерин көвүдедирине ажыглатыныпаан дыка хей артазарының бисте бар турары илеретинген. Ол дугайында чүүн-даа мурнунда ёзулуг бо үедеги, ӧн-ие сайзырангайжытынган дериг-херекселдерни хереглетинер саны ёзугаар бистиң үлетпүрүвүстүң бүзүрүп үндүрген турары, бүзүдүлгелерде эрги дериг-херекселдерни чаа дериг-херекселдер-биле чогуур үезинде солаан турары эргежок чугула. Ол бүгү болза бүзүрүлгени организастаарын бүгү хемчег-биле экижидериниге база холбашкан. Төп Комитеттиң пленумнарынга болгаш бүзүрүлгелериниң үлуртур ажылдакчылары киришкен чевүлел хураларга база үк херекке эртем-техниктиг күштерни ӧлээн калбаа-биле хандыып турган, бо талазы-биле дыка хей четпестерни илереткен болгаш үлетпүрге чаа-чаа ӧлээн улуг чедиишкиннерни хандырарының оруун төлевилээн турган. Төп Комитеттиң үлуртулгазы-биле кылып чоруткан ажыл, үлетпүрүг болгаш түлүгүү кодүрериниң хереэн хей чүүл талазы-биле бурунгаар деннидер ужуруг.

Бүзүрүлгелериниң ажылынга чогуур дески шинчээшкинни хандырары база эргежок чугула, ол чокта ажыл-агый талазы-биле дыка хей чидириглерни үзүткап, үлетпүрге планның ӧгелерни чогууру-биле үлам ынай быжыглаары чедип алдынмас.

Алдыгы беш чылда бистиң үлетпүрүвүске болгаш албан чергеривиске ажылды 7 шактыг ажыл күнүнге шилчиткен турары эш Хрущевтуң илеткелинден билдингир болгай. Ажылчы чоннарның амыдыралын экижидериниң талазы-биле бистиң партиявыстың кезээде-ле илередип турары, ол онза сагыш салышкыны, ӧлээн хей өске-даа хемчеглерде ышкаш мында, база ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевириниң моон соңгаарры улуг бедимшкинниге чугаалатының турар.

Партия болза ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуның бүгү адырларында улуг четпестерни ажыы-биле болгаш лидими-биле илередип турар. Партия болза күрүне аппарадын бүгү хемчег-биле экижидерии, база ооң-биле чергелештир кызырарын, а ол ышкаш хообілу-дүрүмүү ӧн шыңгыы барымдаалар чорукту хандырарын чедип ап турар. Бо бүгүнүң талазы-биле партия болза ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенциниң деткимчезинге болгаш идепкейлиг киржилгезинге даянып турар.

I. Бүгү делегей байдалының үндезин өскерлиишкиннери болгаш чаа дайыннарны болдурбайн барып болуру

Делегейниң ийги дайыны совет социалистиг ниитилел болгаш күрүне тургузуунга ӧн чугула хыназа болган. Бага улустуң шуут деткимчезинге даянып турар социалистиг күрүне сагыш-сеткилдиг болгаш материал талазы-биле ӧгээртиннее күштерниң үндезинии ӧлээп турар деп чүвени ол хыназа көргускен.

Совет Эвилели делегейниң ийи дайынының кол аар-бергезин болунга чүктеп үнген күрүнелериниң санына хамаарыжып турар болза-даа, бистиң чуртувус дайынын доозулганының соонда кыска хуусаа иштинде улус ажыл-агыйын болгаш культура тургузуушкунуун шыңгыы кодүрериниң орууиче катап-ла үнүп келген. Социализмни тургузуп турар, улус демократиязының чурттари-даа боттарының сорулгаларын чедиишкинниг шинтпирлеп туруулар хээрэн билдингир.

Кыпат Улус Республика-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле ССРЭ-ниң аразында харылзаларының кол сорулгалары чаңгыс аай болуп, быжыг найыралга үндезилээш хөгжүп турар. Социалистиг чурттарның бурунгаар хажык чок шинчээшкини коммунистиг болгаш ажылчын партиялардың шылгатынган улуртулгазы-биле хандыртының турар. Сөөлгү үеде бүгү болуушкуннарның иштинден, шинаап-ла төлептиг улуг кыпат улустуң канчаар-даа ажок улуг чедиишкиннери чедип алынган. Кыпатта социализм тургузуушкунуун чедиишкиннерин чускайдап демделевейн барып болбас. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Ол бүгү болза тайбынның, демократияның болгаш социализмниң күүзүлүг лагерин тургузар арганы болдурган.

Ол лагерьни тургусканы бүгү делегейге онза чугула ужур-дузалыг. Социализмни тургузарының херээнде оруктарының ылгалының көргүспүшаан, ол лагерьге кирип турар күрүнелериниң дуржулгазы, социализмниң сазыдарының аргаларын болгаш хемчеглерин кестүп көрбээн чергезинбиле калбартып турар. Ооң-биле кады ук лагерь болза, капитализминиң чурттарында ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның боттарының ӧгелери болгаш амыдыралын экижидери дээш демиселиниге оларның идегелдиг чөленгижи болуп турар. Колонияларның болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарының хосталганы болгаш национал талазы-биле хамаарышпас чоруету чазалап алырынга база быжыглаарына ол лагерьниң күүзү болгаш улам ынайгы быжыглышкыны канчаар-даа ажок улуг ужур-дузалыг деп чүвени олар билип тураалар. **(Адыш часкаашкыны).**

Амгы үеде делегейниң капиталистиг системазы-биле чергелештир делегейниң социалистиг системазы база турун турар. Ол системаларның дугайында айтырыгны төөгү хүн чурумунга тургускан. Оларның аразында чөрүлээлер болгаш маргылдаалар чайлаш чок деп чүвени барымдаалап көөрү эргежок чугула болбайнаан. Ооң ужурунан бар турар болгаш болуушкуннарның чорудулгазында өөскүп үнүлээр маргылдаалыг айтырыглар канчап шинтпирлетинер ужурлугун деп айтырыгга тодаргай харыыны бээри эргежок чугула.

Ол дугайында чүүле ийи орук бар: чугаалажылышкыннарның болгаш чөрүлээлерни тайбын арга-биле таарыштырарының оруу азы дайынның оруу. Өске оруктар чок. Совет Эвилели болгаш социалистиг өске бүгү чурттар дайынның оруун шинтпирлин-биле буруу шаап турарлар. Ийи системаларның тайбын кожахелбээ догуннаарының принцивин улуглажышкак системаларның талалакчыларында хүлээп көрген турзун дээш чүткүүн турар бис, ынчангаш улустарның тайбының болгаш айыыл чок чоруун тулары-га база быжыглаарына дузалаар дээш, улустар аразының ӧй келген болгаш өөскүп үнүп турар айтырыгларын чугаалажышкыннарның аргазы-биле шинтпирлээрине кандыг-даа күжениишкиннерни кампанаас бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Ооң-биле холбаштыр улустар аразының бо үеги хөгжүлгезиниң ӧлээп хей принципиалдыг айтырыглары, база ылангыя амгы үе-даа дайыннарны болдурбайн барып болуруның дугайы ышкаш ындыг чугула айтырыг эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинде чогуур үезинде тургустунган деп чүвени онзалап демделеэе чогуур. Хей-хей миллион кижилер делегейниң ийи дайыннарының човуланын көрүп ӧрткен болгаш оларның ханныг түнелдеринии, санаап четпес халаптарының база когаралдарының дугайын эки билирлер. Ол ийи дайыннарның түнелиинде 80 миллион ажыг кижи өлүрткен болгаш кемдеттиргеп турган. Амгы үеде тургустунган байдаларда делегейниң чаа дайыны улам-на хемчээл чок хей үргедээшкинниг болгаш айыылдыг болур ийик. Түнелі чүүле чангыс боон болур —бис болза, дайын кыпсырынга кандыг-даа аргаларны болдурбайн, тайбынга улур кара-сагыштыг бодаларны тайылбырлап база сөйгаап илередишаан, улустарны империалистиг агрессчи күштерге улур каттыштырып, сырый эвилелдевишаан, улустар аразының тайбыны, найыралы болгаш кадыа ажылдажылгазы дээш, бүгү кижи төрелгетенииң эрге-ажыктарын болаап, тайбынны камгалаарынга бүгү-ле чүүлдерни кылыр ужуруг бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Империализм туруп турда дайыннар чайлаш чок болур деп, билдингир ленинчи тезисти шуптувус билип турар бис. Империализминиң тергиндээшкинииниң байдаларында күрүнелер боттарының чөрүлээлерин күш дөгежиринден, тодаргайларга, алызында баргаш — дайылдажыриндан өскээр шинтпирлеп шыдавастар.

Марксизм-ленинизм болза, бир талазында, империализминиң үезинде дайыннарга экономиктиг үндезин туруп турар, база өске талазында империалистиг дайыннарны болгаш империализминиң болуп доозулдурар деп чүткүүн турар ниитилел күштерни империализм болу төрүттүдүрер деп өөредип турар. Ындыг ниитилел күштери чамдык байдаларда дайынны болдурбазынга, империалистиг дайыннарны доозулдурарынга четчир болгаш аргалыг болуп турар. Ооң ужурунан дайыннарны чайлаш чок болур дээр дугайында бодаларын шын эвес болур-дур. Бир тээ империализм туруп турар чүве төлээде, өске шериг үскүлежишкиннериниң дугайын чугаалаваска-даа амгы үе-байдаларда делегейниң чаа дайынының айыылының туруп турары тодаргай.

Бажан дайынның айыылы туруп турар болгаш күштер чок азы төн дора дээрге, ол айыылга улурланыштырарынга илаптыг улуг күш чок турган болза, ол бир янзы херек-тир. База кажан ындыг күштер—ооң-биле кады харын-даа эвээш эвес күштер—факт болу бергенде база кажан ол күштериниң илереп үнүп келгенинии түнелиинде дайынны болдурбайн барып болурунун боттуг аргазы тургустунганда херек өске янзы болуп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Империализминиң ӧн-ие агрессчи болүктери төөгүлүг хөгжүлгениң дедир эргелиир тудар дээш планнар кылып турар чорукту бодап көрбейн барып болбазы тодаргай. Ол чергелиг ораладжышкыннар социализм чурттарынга удур агрессиялыг сеткил-бодал-биле сиинниккен «туттунуушкуннуң» планнарында болгаш ылангыя «хостаазарының» планнарында болунуң илереэшкиннин тыпкан деп чүве билдингир. Ынчалза-даа ол чергелиг планнарны—социализминиң чурттарынга капитализмни күш-биле катап тургузар дээн хоозун планнарны тургузары ол бир янзы херек, ынчаарга, ол чергелиг планнарның боттуг ӧвээш ССРЭ-нин туруп келгенинии болгаш хөгжүлдезиниң бүгү төөгүзү бо хире чайынпанчаа-биле көргүскен чүве болганда, амгы үениң байдаларында ол планнарны боттандырып болуру—ол мырынай өске янзы херек-тир. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Делегейниң бирги дайынының үезинден бээр, ылангыя делегейниң ийги дайынының үезинден бээр бүгү делегей байдалынга кандыг-кандыг ханы өскерлиишкиннер болганы бүгүдеге тодаргай. Ангылар талазы-биле болгаш политик талазы-биле күштериниң кайы-хире быжыганын үгаминг бижи бүрүзү ам көрүп турар. Ол бүгү болза, дайын болур бе азы болбас бе дээр дугайында айтырыгга — сөөлгү делегей дайынының мурнунда үеден болгаш ооң туржук, 1914—1918 чылдарда дайынның мурнунда үеден мырынай өске байдал амгы үеде тургустунган деп түннел кылыр арганы берип турар.

Делегейниң бирги дайынының мурнундагы үеде ажылчын аңгының социалистиг партиялары болунуң үезинде дайынны болдурбас сорулганы идип үндүргенивер. «Дайынга дайын» деп лозунг ынчаарда массаларның иштинге ханызы-биле нептерел, дыка хей чурттарга ажылчын аңгының калбак кезектерин хаара туткан. Ынчалза-даа делегейниң бирги империалистиг дайынының өөскээнинин шинтпирлиг үезинде II Интернационалдың партияларының баштыннарының өскерликчи чоруу-биле бүгү делегейниң пролетарианы политик талазы-биле көшкап болгаш дезорганизастатынган турган. Чүүле бистиң большевикчи, ленинчи партиявис болза империализминиң болгаш империалистиг дайынның эптеш чок улурланыкчыларының туружун туюлунга чедир камгалаан база өске чурттарга чүүле түс-түс социалистер пролетаржы интернационализмге шынчызын хевээр камгалааннар. Бистиң партиявыстың ол туружу чүүле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тинлелгезинге эвес, харын делегейниң бирги дайынының төнчүзүн дүргедиринге база онза чугула рольду ойнаан деп чүве билдингир.

Делегейниң ийги дайынының мурнундагы үеде, Совет Эвилели тайбынның эрге-ажыктарын хажык чок камгалап база делегейниң чаа дайынын өөскүдер чоруккa удур хөделиринге каттыжар дүтээринга өске күрүнелери кыйгырып турган. Герман фашистер болгаш оларның агрессчи эвилелчилери делегейниң ийги дайынын бүгүденин каракторынга көзүлдүр белетеп турда-ла, чаа дайынны шаптыктаар деп Совет Эвилелиниң саналарын өске күрүнелер деткивейн барганнар. Олар герман фашизминиң агрессчи күштерин Совет Эвилелиниң удур ыдаларын безин орадажып база «өскениң холу-биле от чүшкүрер» дээр планын кылып алган турганы билдингир болгай.

Совет Эвилелиниң күүзү—ол үеде барачангыс-ла социалистиг күрүне болуп—база өске чурттарда ону деткип турган тайбынга ынакшылыг кижилериниң күүзү ынчаарда империализминиң ӧн-ие агрессчи чурттарының дайын планнарын үзе шазарынга чедишпес турган. Мынды байдалыг турда делегейниң ийги дайыны эгелээн.

Ленинниң кайы-хире шынныын ол дайынның түнелі көргүскен, ол 1915 чылдың ортан үезинде мынча деп бижээн:

«Төөгүде кандыг-даа кризистин, кижиниң амыдыралында кандыг-даа улуг хаптың болгаш кандыг-даа өскерлиишкиниң дүржулгазы болза, чамдыктарын мугулайзынгыр болгаш харыксырадыр, ынчаарга **ооң өөнүзээзи-биле өскелерин чырыдар болгаш дадыктырар**, ооң-биле кады бүгү делегейниң төөгүзүнде, бүрүн, ниитизбиле, кайы-бир күрүне бүүраар болгаш бүстүп дүжер чамдык таварылгалардан аңгыда, баштайгыларынга бодаарга сөөлгүлериниң саны болгаш күүж хей болуп тургулаан» (Ленин т. 21, арын 191 — 192).

Делегейниң бирги дайынынга бодаарга, ийигиин хей миллион кижилерни улам-на улуг чергези-биле чырыткан болгаш дадыктырган.

Делегейниң ийги дайынының чорулузгазында болгаш ооң доозулганының соонда төөгү мурнунга илереп үнгени бүгү делегейниң политиктиг байдалын үндезиин-биле өскерткен ындыг чаа-чаа ниитилел болгаш политиктиг күштер дыка хей күрүнелерге амыдыралче ӧгелеп киргеп, кодурлуп үнгеннер болгаш сырый каттыштаннар. Улустарның онза улуг күштерни салырын болдурбушаан, дайын ооң-биле кады ылангыя Европа болгаш Азия чурттарынга политиктиг амыдыралга аажок улуг өскерлиишкиннерни болдурган.

Амгы үеде боттарының ниитилел болгаш күрүне тургузуунда хаиы ылгавырларыбиле ангылаиып турар күрүнелерниң ийи делегей лагерьлери туруп турар. Делегейниң империалистиг лагери-биле чергелештир Европада болгаш Азияда 900 миллион ажыг кижини, тодаргайларга, чер бөмбүрээзиниң чонунуң үштүң бир кезиниден хөйүн каттыштырып турар, делегейниң социалистиг лагери тургустунган. Империализм чурттарының лагеринде шинтпирлиг роль мурнуку хевээр-ле дайынны өөскүдүп үнүдүрериие чедир, боттарының тергиидекчи болгаш артык ӧргелиг байдалын туларын орадажып турар ындыг аңгыларга болгаш белүглежишкиннерге хамааржып турунда, социалистиг лагерьниң чурттарында мырынай-ла өске байдалды көрүп турар бис.

Империализминиң чамдык чурттарында ӧн-ие агрессчи белүктер амгы үеде чаа дайынны белеткээриие өйлешкен турунда, социалистиг лагерьниң чурттары тайбынны хевээр камгалаарын болгаш бүгү делегейниң

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш В. М. МОЛОТОВТУҢ чугаазының төнчүзү

ол херекти чедип алырда оларга тывылгаа башпайгы тазырымчалыг аргаларны бүгү хемчег-биле ажыглаар деп чүткүүп турарлар. Олар чүгле чаа дайынны соңуургавайн турар эвес, харын империализм-биле болгаш империалистиг дайын-биле демисежир күзел-сорук-биле сиңиккеннер.

Улуг массаларның дайынга үүр калбак шинчээшкинниниң — тайбыңның талалакчыларының шинчээшкинниниң капиталистиг чүрттарда-даа калбарганы бүгүдеге билдингир. Ол шинчээшкинде чүгле бүгү медерелиг ажылчыннар, таразачыннарның болгаш интеллигенциянның алаэн хөй бөлүктери эвес, харын буржуаз ангының янтининден үнгеннер база улам-на хөй санныы-биле киржип турарлар. Тайбыңның талалакчыларының шинчээшкинниге киришпейн турар болза-даа, делегейниң чаа дайынының хемчээл чок айыылдыын билип турар лыка хөй өске кижилерниң үннери тайбыңның талалакчыларының шинчээшкинге каттыжып турар.

Агрессорлар боттарының политиказын чорударда улустарның чөпшүл болгаш чагыргышчал чоруун кордап шыдавас апарган чүве төлээде, боттарының планнарын боттандырарда ыңдыг улуг бергелерниң мурнунга моон мурнында олар кажан-даа турун көрбээннер. Ыңдыг болза-даа ол чорук бот оожургалды азы чаяаргалаткынга кордаашкынны болдурбас ужурлуг.

Боо-чепсекти эңдере бүдүрерин болгаш дайынызырак чоруун үүдүлүрүнүң үргүлчүлээр дээш, ол байлал-биле агрессчи дайынның чаа планнарын белеткээр дээш империалистерниң ажыглап турар аргаларының ам-даа кайы хире улуг болгаш янзы-бүрү болуп турарын билир бис. Ол сорулгаларга буржуаз парлалганы, радиону, кинону болгаш пропагандаанын өске-даа чепсектерин кайы хире калбаа-биле ажыглап турарын билир бис. Дайын белеткелгенин чүзүн-баазын чаа планнарынга улустарның удурланыышкынын болгаш ойтур шавыышкынын чүгле кошкатпас эвес, харын кандыг-даа аргалар-биле улам-на күштелирер төлээде, ол бүгүнү бичелеттес ужурлуг бис. Чаа дайынны болдурбас төлээде, нинтилелдиң мурнакчы күштериниң болгаш калбак масселарның иленкейн база сырый каттыжыышкыны бүгү-ле чүрттарга хажык чок өөрүн дээш, амыгаа чедир кызыл келгенивистен хамаан чок хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг бис.

Чаа дайынны болдунмас кылыр төлээде, бүгү эргежок чугула чүүлдер чорутунуп турар деп бадыткал кылырынаң ам-даа ырак бис. Эрткен үеде, делегейниң ийиги дайынынга чедир үеде тургустунган, амгы үеде дайынга үүр демиселлиң чаа-чаа алаэн калбак болгаш алаэн иленкейлиг хелбаштыралар-биле ажыглаттынып турар чаңчылларга болгаш чаңгыс аай майык барымзылар чорукка ам-даа туттуруп артышпаан турарывыс ховар эвес. Дайын үезинниң сөөлүнде бистиң мурнувуска ажыттынган чаа аргаларны чедир үнелеп көрбес чоруктан ам-даа качыгдап турарывыс ховар эвес. Ол четпес чорук Даштыкы херектер министерствозунуң ажылынга-даа илереп турган, оны бистиң партиявыстың Төп Комитеди чогуур үезинде айыткан. Ол чорукту төнүрүп, үнделинип болза, бүгү делегейниң социалистиг лагеринин тургустугганы болгаш хажык чок өөрүдези, колониалыг болгаш хамаарылгалыг улустарның хосталгалыг демиселлиңиң көстүп көрбээн көдүрлүүшкүнү, капиталлың чүрттарында ажылчыннарның дайынчы шинчээшкини болгаш ажылчын аңгының интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы, тайбыңның талалакчыларының калбак демократтыг шинчээшкини, херээженнериң болгаш аныяктарның демократтыг организацияларының ажыл-чорудулгазы, а ол ышкаш дайынга үүр, тайбыны камгалаарының массалыг демиселлиниң өске-даа хевирлери болур улустарның тайбының болгаш айыыл чок чорууң камгалаар херектин талазы-биле бисте бар турар канчаар-даа аажок улуг аргаларны чедир үнелевес чорукту төнүрер ужурлуг бис. (Адыш часкаашкыны).

Даштыкы политиканың талазы-биле бистиң партиявыс төларгай үе-байталларының эң-не ыңгыы үчёдун барымдаалаарының эргежок чугулазын, төөгүлүг хөгжүлдениң ук байдалын болгаш перепективаларын билириниң эргежок чугулазын барымдаалап турар. Даштыкы политиканың шугумун чорударда принципиалдыг болгаш ээлдек чорукту ленинчи ёлу-биле холбаштырары—улустар аразының сорулгаларын шиитпирлээрингө бистиң партиявысты чеминшкин-биле хандырып турар чүүл ол болур.

Тайбыны камгалаар болгаш делегейниң ыңгыы-биле ышкаш ыңдыг шериг бөлүглээшкинниниң онза роли база-ла билдингир. Ылангыя АБШ-тың чамдык бөлүктериниң талазындан күштелдирген ыйыышкынының эргилгелерин дыпсыдып, чүрттакчы чонуң ортузунга дайынзырак чорууң өң-биле нептерелип база Совет Эвилелиниге болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерге хамаарыштыр алырга чайлаш чок бүстүп дүжер ужурлуг биче эвес шаптык-моондактарның ам-даа бар дээрзин болуушкүннарының өөн ынайгы чорудулгазы илереткен.

Хамыктың мурнунда АБШ-тың чамдык бөлүктери Европада болгаш Америкада, Мурнуу-Чөөн Азияда болгаш Ортаакы база Чоокку Чөөн чүкте, алаэн хөй агрессчи шериг блоктарының, а ол ышкаш өске-даа алаэн хөй таварылгаларның сорук кинрикчилери болур дээрзи инитиге билдингир апарган. Бо талазы-биле АБШ-тың болгаш Англияның баштап турары Соңгу-атлантика блогу

Национал хевирлиг социалистиг утка-шынарлыг культура дээш

(Тыва областың национал шии театрының 20 чыл болганынга)

БОТ-ТЫВЫНГЫР АЖЫЛЫМ

Национал театрны үндезилеп тургускандан бээр 20 чыл болуп турар. 1936 чылда Кызылдың Каттышкан школазының чанында театр салбырын организастап эгелээнде баштайгы 10 артистерниң санынга мен база кирген мен. Бир эвес ол хүнден бээр эрткен амыдыралды шупту-зун чугаалаар болза театрның төөгүзүн чугаалаары ол болур айык. Ынчангаш мен чүгле бодумнуң уран-чүүл ажылымның дугайын, ылангыя театр талазы-биле мээң профессиям — драма артизи болганда бо дугайын дончулап чугаалап көрейн.

Мен дөртку классты доозскаш, башкы техникумунга өөренип эгеледим. Техникумнуң ийи курзун доозуп турар үем чүве, ынчан менээ келир үеде кым болур кижи боор мен деп күзел төрүттүнүп эгелээн.

Кызылга бир дугаарында-ла көргеним «Цирк» деп кинону кажан-даа утпас мен. Ол кинону катап-катап көрүп турган мен. Цирктеги-де артистер ойнап турар дээрзин чугаалап берген. «Цирк» деп кинода кол рольду ойнап турар Любовь Орлова мээң ынак артизим апарган.

Оон эгелээн артис болурумну шинтипирлеп алган мен. Ынчалза чок ол күзелди чедип алыр арга эгезинде берге турган: артист кадрлар белеткээр өөредилге чери чок турган болгай.

Баштай театр салбырынга элээн бергелер таваржып турган: театр талазы-биле тускай эртемниглер чок турган, өөредилге программазынга чүгле каш ырлар, национал хөөмей кирип турган. Ындыг байдалдар бисти чамдыкта унараалып-даа келгилээр турган. Ындыг болза-даа кыска программа-биле көдээге концерттер организастаарын үргүлүүлеп турган бис. Бергелер таваржып турза-даа бодувустун күзелиивисти чедип алыры бисти сорук кирип турган. Ол үедеги бистиң концерттерниве чоннуң сонуургалын хаара түлүп турган. Баяа-даа чоруурувуска чон бисти кайгамчык хүлээп ап турган.

Чер-черге чоруп тургаш, улустуң ырларының айлганын болгаш сөстерин өөренип, оларны ханы сонуургалдыг шингээдип ап турган бис. Ол чорук улустуң аас-чоогаалы-биле танышып алырынга бистиң сонуургалывысты улгатырган.

Мен чүгле ыраажы эвес, харын актёр болурун оралдажып чораан мен. Үзүвазында эш В. Көк-оолдуң «Хайран бот» деп шинзи көрүкчүлериң сонуургалын хаара түткан. Ол шинниң кол маадыры Караның ролюн ойнаар аас-кежик менээ таварышкан. Үк шинни көргүзүп турар үеде биетериңе театр талазы-биле билиивис чок турган.

1937 чылда орус школаның физика башкызы Раевскийнин дузаламчызы-биле актёрнуң мергежилин алаэн шингээдип ап турган бис. Ол чорук биске чаа күштү немээн. Ылангыя мээң актёр болур дээн күзелим улам-на хайныгып турган.

«Хайран бот» деп шии мээң чогаадыкчы оруумга баштайгы базым болган. Үк шинде тыва улустуң эрткен үеде амыдыралын, ылангыя феодалиям үезинде херээжен чоннуң эрге-медел чок, эт-сеп ышкаш сагыры чораан аар-берге амыдыралын көргүзүп турар. Карааның нүүрүнден көрүкчүлер бодунуң эрес маадырлыг чоруу-биле демисежип турган өлген тыва кыстың амыдыралын таныжарлар. Мен үк шинде көргүзүп турар амыдыралды карак-биле көрбээн-даа болзумза улустуң аас-чогаадарынган, ырларынган тыва улустуң аар-берге амыдыралының дугайында хөй-ну билген мен. Ол чорук ролду чедиишкинниг ойнаарынга менээ дузалаан.

Театрга 20 чыл дургузунда ажылдап келге-ле Караның ролюнга 300 ажыг катап ойнаан мен.

Мээң ойнаанным ийиги роль болза, «Любовь Яровая» деп классиктиг чогаалда Любовь Яровайның овур-хевирин болур. Ол шинниң тыва дыл кырынга үнүп эгелээнин бистиң национал театрывыстың төөгүзүнде совет классиктиг чогаал-биле бир дугаар танышышкын болгаш бурунгаар базым болган. Мен бөгүнге чедир 32 янзы-бүрү рольдарга ойнаан мен, өскээр чугаалаарга ол хире хөй өөнүктерлиг, эштерлиг болган-дыр мен. Артист кижиниң амыдыралында солун чүве ол. Артист кижи кезээде хөй-хөй чаа кижилер-биле танышып, оларның сеткил-сагыжын эки билир кылдыр мергежээн турар ужурлуг.

Артист болуп ажылдап келген үем дургузунда херээжен кижилерниң ролюн болдуг ойнап келген мен. Оон-биле чергелештир нарын болгаш берге роль болур элээди ооллариның ролюнга хөй катап ойнаан мен. Чижөө, А. Островскийниң «Ядамыгы кеминг эвес» деп шинде Егорушканың, С. Михалковтуң «Кызыл галстук» деп шинзинде—Валерий Вишняковтуң, «Чаныкпан тур мен» деп шинде Саша Бутузовтуң, Гуьаревтиң «Павлик Морозов» деп шинзинде Павликтиң ролюн улуг сонуургал болгаш күженишкин-биле ойнап турган мен.

Ол бичии маадырларның овур-хевирин көргүзери ындыг-ла белен эвес деп чүвени үстүнде чугаалаан болгай мен. Ол рольдар менээ таныш эвес турган болгаш ол хамаан чок еске национальларның кижилериниң овур-хевирин, аажы-чанын ойнап көргүзери безин берге болгай. Ооллардың овур-хевирин көргүзүп шыдап турганымның түнелдерин мээң бичии көрүкчүлериниң эки хүлээп алышкынынары бадыткаан. Рольларны ойнаарының мурнунда элээн хөй үелерниң дургузунда чаштарның амыдралы-биле танышып, ону үргүлүү кидиргеп өөренип ап турган мен. Совет уругларның ынаа «Павлик Морозов» деп шинде Павлик Морозовтуң ролюн ойнаарынга дыка улуг кичээнгей, актёрнуң иштики сагыш сеткилинин дилеништикин, хөделиишкини негетинип турган.

Ынчангаш ол рольду ойнап көргүзериниң күженишкинниг белеткел-даа, шак үедээ, совет уругларның амыдыралының дугайында хөй-хөй номнарны номчуурудаа негетинип турган. Ылангыя Павликтиң дугайында тоожуларны барык шупту-зун номчаан, режиссернуң башталгазы-биле дидим ажылдап эгеледим. Актёр кижи кижилериниң сагыш сеткилининг инженерлери дижир болгай. Ол чөптүг. Шак ындыг мергежилди чедип алырда артист кижиге хамыктын мурнунда болдунуп политиктиг билиин бедиглишаан чоннуң амыдыралындан өөренири чугула. Үүгле ол негелдеге үнезилээп, бодунуң мергежилиниң чогуур деңнелин чедип алыр.

Театрларның репертуарларының болгаш артист кадрларның билиин бедиглериниң дугайында Коммунистиг партия сагыш салып келген болгаш салып-даа турар. Аңаа сорук кирген совет уран-чүүлүнүң ажылдакчылары бистер бодувустуң мергежилиивисти улам бедиглип, чогаадыкчы ажылывыска чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр ужурлуг бис.

М. КАРА-КЫС.
РСФСР-нин алдарлыг артизи.

Театрның артистеринге күзээшкин

Совет эртемденнериниң дузазы-биле тыва улустуң национал бижиин тургускан чорук театрны тургузарынга канчаар-даа аажок улуг ужур дузалыг болган.

Тыванын национал шии театрының репертуарында үүгле тыва шиилер эвес, харын классиктиг оруе болгаш совет чогаалчыларның совет чоннуң улуг үнелээшкинин алган шиилерин тыва болгаш оруе дылдарга үилүрүп турарын театрның чедиишкиннериниң бирээзи деп санаары өөрүнчүг.

Театрның чедиишкиннерин чогаалчы С. Токаның «Төңгүр-оол», «Боттанган күзел» база В. Көк-оолдуң «Хайран бот» деп шиилерин көрүкчүлернин талазынган улуг сонуургал-биле хүлээп ап турары херечилеп турар.

Амгы үеде бистиң национал театрывыс эрткен чылдарга бодаарга белек идегалыг, бистиң совет амыдыралывысты шыны-биле көргүзүп турар шиилерин көрүкчүлерге барааллыгыр аргалыг болган! Ленинградтың театр институдун доозскаш келген дээди эртеминг аныяк артистерниң эрги болукке каттышканы оларның калбак программалыг концерттерин болгаш шиилерин көрүкчүлерге сонуургалыр арганы берген.

Моон-биле каны тыва национал театр совет мурнакчы идеологиянын, тыва улустуң национал хевирлиг, социалистиг утка шынарлыг культуразының ёзулуг илереткикчизи болур улуг соруганы чедип алыры чугаажок.

В. ОЧУР.

Мээң сактыышкынным

Тыва Арат Республиканың 1935 чылда болган VIII Улуг хуралы национал уран-чүүлүү хөгжүдүнге кадрлар (хөгжүмчү, ыраажы, хөөмейжи, шинчи болгаш өскелээ) белеткээрин болгаш 1936 чылда Бүрүне театрын тургузарын докладтаткан.

Улуг хуралдың докладчызының ёзугаар 1936 чылдың январь айда Кызылдың Каттышкан школазынга «Уран театр» деп адаар салбыр тургускан. Ол салбырга аңаа-даа бир кижилерни хүлээп албаан. Уран-чүүлге ынакшылыг болгаш таланттылыг кижилерни шилип алган.

1936 чылда Тывага Москвадан цирк артистери келген. Оларның Уран-чүүл көргүзүүлери уран театр салбырының өөреникчилериниң Уран-чүүлге хандыкшылыг болурунга улуг ужур-дузалыг болган.

Ынчаарда ТАР-ның Бүрүне типографизының директору туружа цирктиларге орук баштакчызы болур сеен дээш, мени олар-биле кады кожууннарже үнүргеп. Цирк артистери ТАР-ның кол кожууннарынга шуптузунга оюн көргүскен. Оларның көргүзүүлерин улуг кичээнгей-биле хайгаарап, «ындыг мергежилди чедип алыр арга кижиде бар ирги бе» деп бодап чораанымны утпас мен.

Мурнунда шериг албанынга турар үеңде, хөгжүм улуттуктуг болуп турзумза-даа, Уран-чүүл бөлүгүнүүн ажылынга эреңгей киржип турган мен. А цирк артистериниң оюнун көргеним соонда хоорайның Уран-чүүл бөлүгүнүүн ажылынга идепкейлиг киржип, артистерден көрүп билип алганым чамдык чүүлдерни көргүзүп турар апаарган мен.

ТАР-ның Бульгура яамызы мени күрне типографизының директорунган хостаап, 1936 чылдың ноябрьда Каттышкан школаның «Уран театр» салбырының ажамалынга томуйлаан. Оон бээр-ле театр амыдыралында чурттап, ажылдап турар мен.

Областың национал театрын 1936 — 38 чылдарда «Уран театр» деп адаар салбыр тургускан. Ынчаарда биске театр талазы-биле эртеминг кижи чок турган. Ынчангаш «Уран театр» салбырының сургуулдары улустуң аас чогаалын чыып, аңаа даянып алгаш, чамдык көргүзүглерни чонга көргүзүп, бот-боттарындан өөренип турган.

Ынчаарда ол салбырның өөредилге программазынга театр талазы-биле темалар эвээш кирип, дыл, сан, төөгү, бойдус колдап турган. Салбырның сургуулдарынга театр талазы-биле теоретиктиг билиглер, практиктиг ажылдар негетинип келген.

«Уран театр» салбырын 1938 чылдан эгелеп, күрүненип хөгжүм-шии театры кылдыр эде тургускан. Ынчалза-даа театр талазы-биле тускай эртеминг кижи чок турган. Белир үениң артистери боттарының кызымак ажылы-биле шии талазы-биле практиктиг ажылдарны кылып эгелээн. Ол үеде биске улуг бергелер турганы менээ уттундурбас.

1936 — 1940 чылдарда театрның коллективи Көк-оолдуң «Хайран-бот», Треневтиң «Любовь Яровая», Фурмановтуң «Үймээн», С. Токаның «Үүр даргазынга үш чыл болдум» деп шиилерин үндүрүп турган. Бо шиилерни үндүргени аныяк артистерниң мергежилинге улуг рольду ойнаан.

1940 чылда театрны театр студиязы кылдыр эде тургускан болгаш аңаа холбаштыр тускай эртеминг эш Испольневти ССРЭ-ден чалап кедиргеп. 1945 чылда театр студиязын элээн хөй кижи дооскан болгаш олар РСФСР-нин чурт девискээринин талазы-биле II чергенин театрының артистери болган.

Шиидеп аңгыда улустуң ырларын чыып, ол чыындыны ном кылдыр үндүрер деп турар.

Театр талазы-биле билиимни улам-на бедиглип, чоннуң мендеп негеп турар негелдезиниң деңнелинге туруп, чонга шынчы бараан болур мен.

Артист **М. МУНЗУК.**

Чонга бараан болуру дээш

Артист атты чедип ап, чонга бараан болурун бичиниидеп бээр күзеп чораан мен. Ол күзелимни боттандырар соруганыле 1948 чылда Тыва областың национал шии театрынга өөреникчи артист болуп ажылдап эгелээн мен. Уран-чүүлүн талазы-биле чедип алган тускай эртемни болган дуржулган ол үеде чок болган ужурунда артист болуп, көрүкчүлериниң мурнунга ойнаары менээ ындыг-ла белен эвес болгаш нарын болуп турган.

Ынчалзажок, театрның уран-чүүл үүртүкчүларының болган дуржулгалыг артистериниң дузазы-биле артист болурунуң бамтайгы аргаларын чоорту бодумга шингээдип ап турган мен. Театрның артистериниң ынчаарда чонга көргүзүп турган шиилеринге болгаш концерттеринге бодумнуң шыдаар хире шаам-биле кызыл киржип турган мен. Ылангыя, «Аныяк гвардия» болган «Кызыл галстук» деп шиилерде ойнап күүсеткен рольларымны бистиң Тыва областың национал шии театрының тургустуунганындан бээр 20 чыл болганының оюн таварыштыр бактып тур мен.

Артист атты чедип алгаш, чоннуң ужунунга бараан болур дээш күзелимни боттандырар талээде, өөренири, театрның уран-чүүлүнүң талазы-биле тускай эртемни шингээдип алыры менээ эргежок чүгүлде болган. Ынчангаш, 1951 чылда болуунуң белүк өөрүм-биле кады Ленинградтың Островский аттыг театр институдуна өөренип эгелээн мен. Үк институттуг Тывадан барган студентилер бистер 1955 чылдың чайынында чедиишкинниг доозуп, болуусту-тун театрывыска эрткен чылдың сентябрьда ажылдап эгелээн бис.

Театрның дээди өөредилге черин доозуп, шии артизи деп тускай эртемни чедип алган чорук менээ база аңаа өөрүмге конччуг улуг аас-кежик болгаш өөрүшкү болган. Бистер, Тыванын ооллар, кыстары ол улуг аас-кежикти төрээн Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың ачы-хавыналзынга чедип алган бис.

Дээди өөредилге черинге бо каш чылдарның дургузунда өөренип алган чүүлдеривистиң түнел отчёду кылдыр Кызыл хоорайның болгаш областың элээн хөй районнарының ажылчы чоннарынга боттарывыстың концерттеривисти база «Дан халазында ынакшыл» деп шиивисти бо аразында сонуургадып көргүскен бис. Оон аңгыда театрның дуржулгалыг артистериниле кады «Том ирейниң казанза», «Баштайгы чаг» болгаш өске-даа шиилерге киржип ойнаан бис.

Театрның дээди өөредилге черинге чедип алган тускай эртемнииң, уран-чүүлүү талазы-биле шингээдип алган мергежилиниң дуржулгалыг артистерниң дузазы-биле чонга бараалгадыр дээш бүгү күжүмүү харам чокка ажылдаар мен.

Г. ДУГЕРЖАА.
Областың национал шии театрының аныяк артизи.

БИСТИҢ ТЕАТРЫВЫСТЫҢ 20 ЧЫЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XX съездизи бистиң чурттувуска коммунистиг ниитилели түүлүп тургузар талазы-биле чогаадыкчы, тургузукчу хөй национал совет улустарның мурнунга кайгамчык улуг соруулгаларны салган. Ажыл-агыйның болгаш культураның шак ол чаагай соруулгаларын амыдырал кырынга боттандырарынче совет кижилер хайныкпан сорук-биле кирипшкен. Бо хайныышкынның болгаш сорук кириишкинниг хүннерде Совет Тываның ажылчы чоннары национал хевирлиг социалистиг утка-шынарлыг культураның база бир байырлалын демдеглеп турар — областың национал шии театры тургустунганындан бээр 20 хар харлаан.

Областың национал шии театры бо чээрби чылдың дургузунда улус ажыл-агыйын болгаш культураны сайзырадырынга, чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринге партияның чепсектеринiң бирээзи болуп, улуг рольду ойнап, чоннуң ынакшылын чаалап алган.

Тыва ужук-бижиктиң, литератураның болгаш уран-чүүлүүн хөгжүлеринге акыдунма бистиң совет улустарывыстың, эң ылангыя, улуг оруе улустуң мурнакчы болгаш байлак культуразы болуунун кижиликтиң сагыдарын халдаткан. Тываның национал шии театры культураның үндезинин — тыва бижик-биле, оон чечен чогаалы-биле барык-ла кады тургузуп келген. Төрээн ыы-бижиктиң кырынга баштайгы шүлүктер, ырылар, чечен чугаалар чогаатыныл, орус классиктериниң, совет чогаалчыларның чогаадыры очулдуртунуп эгелээн.

Тывага театр чок-даа турган болза шии көргүзүүлери 1925 чылдан эгелээн. Ынчан ойнакчылар бижитинээн шиилерни аяа-ла бодап алгаш, сценага ойнап үнүп тургулаан. Үнүп турган шиилер уран-чеченнинiң, сцена негелдезинiң талазы-биле ыракта четпес турган.

Революстуг Тываның байдалдарынга шиниң ужур-дузазы конччуг улуг болуп турган. Эрги амыдыралды сойгалап шүгүмчүлевишаан, чаа амыдыралды, чаа культураны тайылбырлаар, партияның кадрларын кижизидер айтырыгларга, партияның чаңгыс эвин быжыглаар, серемчилелди бедидер, чурттуң улус ажыл-агыйын көдүрериниче чонну эвилелдээр талазы-биле чонну кижизидер шии чогаадары негетинип келген. Шаандакы ужуг-бижик чок, клуб, театр деп сөстерни тыывас чораан чон ам ону боттары-да чайап эгелээн.

Ындыг шиилер национал бижик чогаалынганының соон дарый тыптып эгелээн. 1931 чылда А. Тэмирниң «Колхозтан келген кыс» деп чогаалы көстүп келген. Чурттуң авторларының иштиңден шии чогаалырын эң баштай эш С. Тока эгелээн. 1933—34 чылдарда оон «Хереэжен», «Узун-Кара, Семис-Кара» деп шиилери бижитингилээн. 1936 чылда «Үүр даргазынга үш чыл болдум» («Төңгүр-оол») деп шиилери бижитинген.

1936 чылда В. Көк-оолдуң «Хайран-бот», С. Сарыг-оол—1938 чылда «Өскүстен өлбес», «Пе көрбээнин уруу көөр», 1946 чылда «Одагжыгашта», «Сумуда башкы» деп шиилери бижитингилээн. Тыва шии чогаалынга бир өөрүшкүүлүг болуушкун —эш О. Саган-оолдуң «Чүткүл» деп шиизинин үнгенги болуур. Тыва шиилерниң төрүттүнерине орус классиктериниң, совет чогаалчыларның шиилери улуг сайдарлыг болган. Орус шиилерни тыва дылга очулдурар ажыл база эгелей берген.

Тывага уран-чүүлүү сайзырадып, чонга уран-чүүл көргүшкүнүн барааалгадыр, национал театрны тургузар соруулга-биле 1936 чылдың январь айда Кызылдың Каттышкан школазынга уран театр салбырын тургускан. Ол салбыр 1938 чылга чедир туруп, чонга оюн, шии көргүзүп турган.

1940 чылда Совет чазак тускай эртеминг уран-чүүл ажылдакчыларын Тываже чорудуп берген. Оларның дузазы-биле Тывага театр студиязын (өөредилге черин) тургускан. Оон сургуулдары ынчаарда өөренишаан, шии, концерттерни чонга көргүзүп турган. Тыванын уран-чүүл талазы-биле сонуургалдыг болгаш салымчаанныг ооллар, кыстары: Мунзук Каракыс, Николай Өлүей-оол, Александр Лаптан, Максим Мунзук, Олег Намзараа, Владимир Монгалбын, Лиза Севильбаа болгаш өскелер-даа аңаа өөренип турган.

1941 чылдан эгелээш, театрның өөредилге черн тыва дылга очулдурган орус классиктериниң болгаш совет чогаалчыларының шиилерни көргүзүп эгелээн. Ол совет шиилериниң чогаалдарын тыва көрүкчүлерге барааалгадырының эгезин салган. Оон эгелээш Д. Фурмановтуң «Үймээн», К. Симоновтуң «Орус кижилер», А. Островскийниң «Ядамыгы кеминг эвес» деп ышкаш шиилерни ойнап эгелээнн — бистиң артистеривистиң уран мергежилин бединдеринге улуг рольдуг болган.

1944 чыл—тыва улустуң төөгүзүнде кайгамчык чаагай болуушкун-биле демдеглетинген, тыва улус аңы-дунма хөй национал улустарының өг-бүлезинге мөңгелиг-биле каттыжып, оон-биле оларның эчке күзели боттанган. Оөртан эгелээш, ажыл-агыйның, культураның шапкын хөгжүдезинiң болгаш чаагай чечектелиишкинiнiң делгем оруу ажыттынган. Материалдыг базанын болгаш кадрларның четчир санының барымдазаан, 1945 чылда Тываның национал шии театрын шуут тургускан. Тускай профессионалдыг театрны тургускалы — культура амыдыралынга туружук, тыва улустуң төөгүзүнге бир улуг болуушкун болган. Оон эгелээш бистиң театрывыс оригиналдыг-даа, очулгалыг-даа шиилерни, концерттерни областың чонунга хөйү-биле көргүзүп, культура амыдыралынга көскү черни эдеп, чонга ат-сураа үнүп, чоннуң ынакшылынга хүрээлеп берген.

ВКП(б) ТК-ның 1946 чылда шии театрларының репертуарынын болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында докладтың амыдыралга боттандырбышаан, бистиң театрывыс болдунуң көргүзүг чүүлдерин сөөлгү чылдарга элээн экижиткен.

Театрның сценазынга-даа, районнарның клубтарынга-даа бистиң артистеривис сагыш-сеткил хайныгып келир шиилерни болгаш концерттерни, ылангыя, Н. Гогольдуң «Ревизор», А. Фадеевтиң «Аныяк Гвардия», Л. Леоновтуң «Диргелиишкин», С. Михалковтуң «Кызыл галстук», М. Горькийниң «Егор Булычев болгаш өскелер-даа», А. Островскийниң «Буруу чокта буруулуг», А. Корнейчуктуң «Чалгын», С. Токаның «Боттанган күзел», О. Саган-оолдуң «Чүткүл» болгаш өске-даа шиилерни көргүскен.

1954 чылда театр уран-чеченнинiң болгаш идегалының талазы-биле долу үнелиг чаа шиниге чедиишкен. Сталинчы шаннадыл лауреалы эш Токаның «Боттанган күзел» деп, тыва чоннуң эчис күзелиниң боттанганын болгаш Совет Тываның чаа амыдыралын көргүзүп турар шиизин үндүрүп эгелээн.

Театр артистерiниң составы улгалып, оларның уран мергежили, ылангыя сөөлгү чылдарда алган бедип турар. Көрүкчүлерниң ынакшылын, хүндүткелин чаалап ап турар артистер бар: Мунзук Кара-кыс, Виктор Көк-оол, Андрей Сагды, М. Пикульская, М. Мунзук, Оюн Сини-оол, Б. Малышев, Л. Хүргүлек, Д. Даңба-Даржаа, П. Ойлей-оол, А. Лаптан, Тамара Сат, И. Соколик, В. Монгалбын болгаш өскелер-даа. Чонга уран мергежилиг шиилерни көргүзер дээш кол режиссер Е. Меркулович, режиссер Майер болгаш чурукчу Бугорин олар кызымаккай ажылдап турарлар.

Бистиң театрывыс 1955 чылда өөрүшкүүлүг болуушкуннарлыг болган. Баштайгы хоочун артистериниң бирээзи—Мунзук Кара-кыска, тыва цирк болгунуң улуттуктуузу Владимир Оскал-оолга РСФСР-нин алдарлыг артизи деп чаагай аттарны тывыскан. Оон ынай Ленинградтың А. Н. Островский аттыг театр институдун доозскаш дээди эртеминг он үш аныяк артистер театрга кээп ажылдап эгелээн.

Театрның артистериниң оруе, тыва ийи болуктен тургустунган чаңгыс коллективи улуг, нарын шиилерни, концерттерни көргүзүп шыдаар күштүг апарган. Бистиң театрывыс чүгле область төвүн эвес, районнар төптерин, колхозчу суурларны, мал фермаларын, хову бригадаларын хандырып турар.

Бо чээрби чылдың дургузунда тыва национал шии театры ыракта долу эвес санныле алырга 94 аттыг шиилерни, оон иштинде 14 тыва шиилерни көргүзүп турар. 1956 чылда театр 12 чаа шиилерни белетеен көргүзер. Бистиң театрывыстың перспективалары улуг. Чоокку чылдарда оон материалдыг суурун улам экижиир болгаш артист составы-даа кавгудээр, артхүлээлгези-даа алгыыр. Районнарже үнеринге хереглээри-биле театр бо чылдың бир чаа таарымчалыг автобусту алган.

Оон-биле чергелештир четпестер база бар. Театрның көргүзүп турар чамдык шиилери уран-мерген талазы ам-даа четпес, чамдык артистер иштиг болгаш уран-мергежилин ам-даа бедиглеп турар. Театрның көргүзер чүүлдери, ылангыя тыва шии чогаалы конччуг элээш. Бо талазы-биле тыва чогаалчылар театрны чаа шиилер-биле хандырар дээш шулуургу ажылдаар херек.

Бистиң аныяк театрывыс болгаш оон коллективи бүгү күжүн салып турган. СЭБП-нин XX съездизиниң салган соруулгаларын амыдырала боттандырар дээш боттарының хүлээлгелерин моон сонгаарда алдарлыы-биле күүсеглп шыдаар.

Л. ЧАДАМБА.

Чурумта: национал театрның бөлүк артистери. Бирги олуругда (солагай талазынган) эштер Е. Оржунмаа, А. Доржу-Ханда, С. Баир, П. Скитский, М. Кара-кыс, В. Көк-оол, Л. Хүргүлек, М. Севильбаа, Н. Өлүей-оол, ийиги олуругда (солагай талазынган) эштер А. Лаптан, В. Митряшкин, С. Лонсан-Чымба, Л. Шивитпаа, А. Сагды, Д. Даңба-Даржаа, Л. Богословская, О. Намзараа, Б. Малышев, Е. Рыбалкова, Г. Дугержаа, Н. Соколик, А. Павлова, К. Сагды, М. Мунзук.

Фото С. Феоктистовтуу.

Редакторнуң ораалачызы
Т. С. ТАЛҒАНЧИК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораалакчызының, иштики информация кылдызының — 3—58, харысалгалыг секретарының 4—98, партийжа амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый кылдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00261. Культура эргелелиниң типографизы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеткиниг

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 13 ВТОРНИК № 54 (3507)

Өртээ 20 коп.

Совет Эвилели ам күчүлүг болгаш бүгү тала-биле хөгжүлделиг социалистиг бүдүрүлгелиг, кажангызындан-даа артык улуг материалдыг курлавырларлыг, а ол ышкаш мергежилдиг кадрларлыг болуп турар.

Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырынче!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет улус улуг көдүлүүшкүнүг болгаш чаңгыс эп-сеткилдиг үткүн ап турарлар. Ол шиитпирлер совет кижилериниң мурнунга толаргай перспективаларны ажыдып, Коммунистиг партияның улуг херээниң чайгылыш чокка тиилээринің оруктарын айтып турар. Съездиниң шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш ажылчы чоннар боттарының үүгү күжүн бээринче беленин хитингилерге болгаш хураларга илередип турарлар.

«Чонга аъш-чемниң болгаш чимек үлегүүрге чиг-этиин албекшилин тургузар дээш дениеелге партияны база бүгү совет улусту мобилизаставышпаан, көдээ ажыагыйны көдүрер талазы-биле ажылды кошкаш дивес энергия-биле уламчылаарын съезд Төп Комитетке дагзып тур» деп СЭКП ТБ-ның отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязында чугаалап турар.

Алыгы беш чыл планының онаалдаларын күүседири болган ажыг күүседири дээш бүгү улустуң социалистиг чарыкын калбартырынче бүгү ажылчыннарны, колхозчуларны, малчыннарны СЭКП-ниң XX съездизи кыйгырган. Бо кыйгырыгны бүгү чон изин-биле үткүп ап, социалистиг чарышты хүн-бүрү калбартып турар.

Бистиң областың хой ажылының талазы-биле чөвүлел хураты хой малдың продуктулуун бедидери-биле чергелештир оон баш санын бо чылын дыка көвүдедип, төрүүр хой бүрүзүнден бирден эвээш эвес хураганнарны доруктуруп алыры-биле областың бүгү хойжуларын, хой фермаларының эргелекчилерин, колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның удуртукчуларын, зооветажылдакчыларын, механизаторларын кыйгырган.

Нииттиниң малының баш санын өстүрерин, оон продуктулуун бедидериниң талазы-биле алдыгы беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседирде мал кыштагалыышкынының шиитпирлиг үезин чедишкиниг эрттирери-биле калы мал ажылын сан-даа, шынар-даа талазы-биле чаш төлүн бүрүн камгалап, доруктурары амгы үеде эң чугула соруглаларның бирээзи болуп турар.

Бышкы болгаш часкы үелерде төрүттүгеп бызааларны, анайларны, хураганнарны болгаш хаван ооллары чидириг чокка камгалап алганывыстан малдың баш санын өстүрериниң планы доллур болгаш ажыр күүсетинер. Малдың чемгерилгезин, ажаалгазын, хайгааралын эки организастаан тудум-на колхозтарның, совхозтарның ферма бүргүзүнге малдың төлү бүрүн камгалатынар деп чүвени малчын бүргүү утпас ужурлуг. Малдың бо чылгы чаш төлүн бүрүн камгалап, доруктурар талазы-биле Өвүр районнуң колхозтары багай эвес ажылдап турар. Чижээ, ол районда «Кызыл тук» колхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн чидириг чокка бүрүн камгалап ап турарлар.

Малдың чаш төлүн доруктурарының талазы-биле арга-дүржүлгезин өөренип ап болур мурнакчы малчыннар бистиң областа эвээш эвес. Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозтуң бызаа ажаакчызы эш Дряхлова ол ажылынга 12 ажыг чыл дүргүзүнүа ажылдап, колхозунга 512 бызааны бүрүн доруктуруп берген. Ол колхозта хаван ажаакчызы эш Осипова эрткен чылын төрээн хаван бүргүүнден-не 20 хаван оолларын колхозунга доруктуруп берген. Ол ышкаш Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң аларлыг хойжузу эш Ноокай эрткен чылын 100 баш төрүүр хой бүргүзүнден 107 хураганнарны алган. Олар боттарының херээнге ёзулуг мастерлер болуп, бүгү күжүн болгаш билинип мал ажылын хөгжүдериниче салганнар. Ындыг мурнакчы малчыннар бистиң областың колхозтарында, совхозтарында эвээш эвес.

Ындыг болза-даа эрткен чылын бистиң областың колхозтары, совхозтары малдың массалыг төрүүрүнге баш бүрүнгаар белеткелди четпес чорутканывыстан малдың чаш төлүнүң хорамчазы улуг болган. Чижээ, колхозтар төрээн 100 баш мал бүргүзүнден чүгле 73 бызааларны, 84 анай, хураганнарны камгалап алганы маңаа факт болур.

Эрткен чылдың чамдык четпестерин бо чылын катаптавайын, колхоз, совхоз, ферма бүргүзүнүң ажылакчылары малдың төрүүрүнге шынгыы организастыг белеткелдерни чорудуп, чаш малдарны бүрүн доруктуруп алырынче онза кичээгейни салыр ужурлуг.

Амгы үеде областың колхозтарында болгаш совхозтарында малдар чаа-ла төрүп эгелеп турар хирезинде-де чамдык ажылагыйларда чаш малдарның чидиргилерин оолдуруп турар. Бо чылдың март 1-ге чедир областың колхозтары төрүттүнген бүгү бызааларның 6, 9 хуусун, анай, хураганнарның—2,1 хуусун болган хаван ооллардың—9,2 хуусун чедир албаан. Бо талазы-биле Каа-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш Кызыл районнарның колхозтары артык когаралдыг болуп турарлар.

Төрүүр малдарның оолдаашкынының эге үезинде безин мындыг эвээш эвес чидиргилерниң кол чылдагааны чүдел? Оон чылдагааны болза, төрүүр четкен малдарның ажаалгазынга, чемгерилгезинге болгаш хайгааралынга баш бурунгаар кичээнгей салбаанында, оларга таарышкан делгем, чырык, чылыг кажааларны түтпаанында, чаш малдарга база ындыг таарымчалыг кажааларны чогуур өйүнде дерип белеткевээнинде, колхозтарда зооветажылдакчылар мал фермаларынга, ында малчыннар ортузунга практиктиг ажыдарны кошкаш чорутканында. Оон ындай партия, совет организацияларның удуртукчуларының, колхозтар баштаар черлериниң даргаларының, МТС-тер директорларының мал ажылын боттуг, тодаргай эвес, эрегей удуртуп турарында болуп турар.

Ам соруглга болза партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры дээш ол ажылга удуртулгазын болгаш контролун күштелирери, практиктиг хемчегларни алыры мал ажылдаанывыстың хаарыысалгалыг сорулгазы болуп турар.

Чаш малды бүрүн камгалап алыры дээш малчыннарның бүгү күжүн организастаарынга партияның масса-политиктиг ажылын күштелирери улуг ужур-дүзелиг. Ынчангаш, малчыннарның ортузунга илеткелзер, лекциялар болгаш солун немчулгаларын үргүлчү организастаары, беседаларны чорудары партия, комсомол организацияларының сонгаарлатынмас хүзелгези болур.

Малдың чаш төлүн четче камгалап алырда, мергежилдиг малчыннарның ажылының дүржүлгазын солчурунуң чугула чүүл болур зоотехниктиг курстарның ажылын экижилериче СЭКП райкомнары, райүүскомнар, колхозтарда, совхозтарда партия, комсомол организацияларының колхозтарга ажылдаанывыстың ажылынга идепкейлиг колхозчуларны тускайлап, мал фермаларынга болгаш коъан бүргүзүнге дүн-хүнүң доктаамал дежурныйларын тургузары эң чугула.

Бүгү төрүттүнген чаш малды нииттиниң малынга немей өстүрүп алырының соруглазын амыдырала боттандырарда бүгү малчыннарның ортузунга социалистиг чарышты калбартыр, чарышка алган хүзээлгезинге малчын бүргүзүнүң канчаар күүседип турарының түннелин үнүрүп, мурнакчыларның дүржүлгазын нептередир херек.

Төрүттүнген чаш малды бүрүн камгалап өстүрери—нииттиниң мал ажылын бүгү талазыг хөгжүдериниң, оон продуктулуун бедидериниң үндезини болур болгаш партия, совет организацияларның, колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар удуртукчуларының, ылангыя зооветажылдакчыларның, малчыннарның эң чугула, харыысалгалыг соруглазы болур.

Ажылчы чоннарның культура-амыдырал хандырылгазын экижилериче

ССРЭ-ниң профессионал эвилелдериниң 1956 чылда бюджели бадылатынган. 1951 чыл-биле демейлээрге ол барык бүдүн чартык миллиард рубль өскен. Чарыгалдарның нииттиниң түңүнүң 82 хуусун культурз-массалыг ажылче, ажылчын болгаш албан-хаакчыларның чурттарга байдалын улам ында экижилериче, күш-культура болгаш спортту хөгжүдериче улгандырып турар.

Барык чеди чүс бежен миллион рубльди ажылчы чоннарның болгаш оларның өг-бүлезиниң дыштанылгазын организастаарынга чарыгдатынары төлевилетинген.

Бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң шын, музыка, ыр болгаш уран-чүүлүүн өске-даа хевирлериниң ажылын организастаарынга дыка хей түннер төлевилетинген. Ол болгумнерде 4 миллион кижи өөренип турар.

Бюджеттиң күселиг-биле профэвилел активчилери — 14 миллион ажыг профгруппорттар, страхование төлээлери, күшажыл камгалалының талазы-биле хей-нииттиинспекторлары, цехтер, фабрик-завод болгаш чер-чер комитеттериниң кежигүннери школаларда болгаш семинарларда өөренип турар.

Миллион-миллион ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар эки-тура спорт нииттилелдериниң кежигүннери болуп турар. Үүгле бо чылын профэвилелдер оларга 25 чаа стадионнарны, хаак станцияларын, гимнастика залларын тудуп тургузар. Бүш-культураны болгаш спортту моон соңгаар хөгжүдери-биле профэвилелдериниң бюджединден 600 миллион хире рубльди чарыгдаар.

Клубтарга дериишкиннер болгаш культура херекселдери база библиотекаларга номнар садып алыры-биле 300 миллион рубль төлевилетинген.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннын болгаш АКШ-тың Президентизи Д. Эйзенхауэрниң аразынга чагаалар солушканынга хамаарыштыр

1955 чылдың сентябрь 19-та ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин АКШ-тың Президентизи Д. Эйзенхауэрге чагаа чорутканы билдингир, ынчаргга ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга шериг информацияларын солужарының дугайында база ийи чурттарның девискээрлерин агаардан кайы-кайыы чуруква тырттырып алырының дугайында АКШ-тың Президентизиниң дөрт улуг күргүнелериниң Чазактар Баштыңнарының Женевага болган чөвүлел хуралынга киирген саналы-биле холбаштыр чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыының талазы-биле бодалдарны ол чагаала айыткан турган. 1955 чылдың сентябрь 25-те совет парлаатага ол чагааны парлаан.

Март 5-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин АКШ-тың ССРЭ-де Элчизин Чарльз Э. Боленни хүлээп алган. Н. А. Булганинниң 1955 чылдың сентябрь 19-тагы чагаазынга харыы болуп турар АКШ-тың Президентизи Э. Эйзенхауэрниң 1956 чылдың март 1-деги чагаазын Н. А. Булганинга ол дамчыдып берген.

АКШ-тың Президентизи Дуайт Д. Эйзенхауэрниң чагаазының текстизи моон аланда парлатынган:

„ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы *Мындаагылар Николай А. Булганинга*

Москва
1956 чылдың март 1-де

Хүндүлүг дээрги Дарга,

Октябрь 11-деги чагаала Силерге дыңнатканывыга дүүштүр, Женевага чугаалажып көргенивис чепсегленишкинни дүжүрериниң хүлээп алдынып болур системазын тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле сентябрь 19-тагы Силерниң чагааңарны ам хандыр өөренип көрдүм.

Хенертен халдаашкынга удур бот-боттарының магадылалын хандырарының чугулазы-биле, а ол ышкаш чепсегленишкиннерни кайы-кайыы-даа кыырарының күзенчиг чоруу-биле чөпшээрежилгени Силерниң илергейлээниерни сеткил ханыышкыны-биле демдегледим. Улустар аразының контролюнуң болгаш инспекциязының чугула айтырыын таарыштырарынче орукту тыварынга мээн күзелиниин шынчыын айтып турар-дыр Силер.

Ынчалзажок, Женевага кылган мээң саналымга хамаарыштыр моон аланда айтырыгларны салып турар ышкаштыр Силер. Мээң саналымны хүлээп алыры чепсегленишкиннерни кызырарынга чедирип болур ирги-бе деп айтырып, бо айтырыгның талазы-биле чигзиниишкинни илергейлеп турар-дыр Силер. Инспекцияны өске чурттарже нептередириниң эргежок чугулазының дугайында боладлы чугаалап турар-дыр Силер. Ядролуг чепсекке хамаарышкан өске-даа айтырыгларны база салып турар-дыр Силер. Силерниң саналдаанынар чер кырының инспекция албаннарыбиле катыштыр мээң саналымны күзээп алыры хенертен халдаарының айыылдыг чоруун эвээжедиишаазын, чепсегленишкиннерни кызырарынга, дүшкүүрлүг чорукту эвээжедиринге болгаш быжыг тайбының перспективаларын экижидеринге шынап-ла чедирер дээринге бүзүреллиг мен. Ол совүзгаларны дериш алыныгга Каттыскан Штаттар биртүн шиитпирлиг. Бистиң чазактарывыстың талалыныдан болза-чогуур хемчегларниң аргазы-биле ол шиитпирлиг чорукту амыырал кырынга боттандырарынга программаны чогаадып кылыр хереккө дузалаарынга чепсегленишкиннерни дүжүрериниң талазы-биле Каттыскан Нацилар Организациязының Комиссиязының алакы комитединде мээң төлээлекчим белен болур. Мээң бодалым-биле алырга, бистиң күзенишкиннериниз, ылангыя ядролуг айыылды контрольдуң аланга тургузарынче угланган турар ужурлуг. Ол соруглаже чугула базым кылдыр база бистиң агаар болгаш чер кырының инспекция системазые чедичелиг хөлелир дээрзин барымдаалаш, кезектерге чарлыр материалларны каяа-даа бол моон соңгаар бүдүрери чепсектиң курлавырларын өстүрериниге оон ынай ажыглатынмас болдурар дээш хүлээп ап болгунар болгаш магадылалдыг хемчегларни өске күргүнелер-биле кады чогаадып кылырынга Каттыскан Штаттар белен болур ийик. Четчир уранныи болгаш кезектерге чарлыр материалдарның бар курлавырларынан улустар аразының атомнуг агентилелинге «каттыскан салыышкынны ам дораан киирип эгелээр болгаш моон соңгаар үргүлчүлээр» деп 1953 чылдың декабрь 8-деги мээң саналымны моон-биле холбаштырып болур ийик. Бир эвес ол хемчеглер болдунары-биле ёзулуг боттанган турар болза, тайбынга кыжанылгыг ядролуг чепсекти доктаамал көвүдедиринче амгы үгланыышкынны өскерткен турар ийик. Мээң алыс идепкейним чүдел дизе, кезектерге чарлыр материалдарның бүгү бүдүрүлгези делегейде бүгү-ле черлерге чүгле тайбың соруглаларга ажыглатынган турарында болур.

Силерниң Чазаанарның 1955 чылдың май 10-дагы саналдарында демдеглетинген бергелерни бо талазы-биле барымдаалап тур мен, ынчаарга ол бергелер болза, улустар аразының контролюн оюп эрттиринин болгаш атомнуг база водоролтуг чепсекти бүдүрерин чажыды-биле организастап болурунуң аргаларының бар болуп турары-биле холбаштыр тыптып үнүп турар. Ынчалзажок, контрольду хандырары бир эвес болдунмайн, айыылдыг чоруктар тыптып келген тавырылгада бар бергелерни ажып тиилээри база магадылалдың ажыктыг системазын чогаалып кылыры болгаш боттанырары эргежок чугула апаар. Ийи талалардан ёзулуг чүткүл турза бо херекке чедишкинни чедип алырывыска бүзүреллиг мен.

Кижи составын эвес, а чепсегленишкиннерни кызыгаарлаарын барымдаалап, колдуунда, чүүг-биле эвес-даа бол чепсегленишкинни дүжүрериниче ораладжырын нииттизи-биле санап турар мен. Соолгуларинге бодаарга баштайгызы хайгааралынын, таарыштырылганы болгаш контрольду улуг хемчээлии-биле бадыткап турар. Улустар аразының амгы байдалының болгаш илаңгыя Ыраккы Чөөн чүкте ёзулуг тайбынның чок болуп турарының ужурунда чепсектиг күштериниң нииттиг деннелиин кызырар дугайында дугуржуп алыры амгы үеде берге болуп болгуруи баш бүргүнгаар көрүп турар мен. Ынчалзажок, чепсегленишкиннериниң кол хевирлерин ёзулуг магадылалдар-биле контрольдаарынга болгаш кызыгаарларынга хамаарыштыр экижидер характерлиг хемчегларниң дугайында дугуржуп алыры ам болдунуп болур ужурлуг. Ол хемчеглер болза, кирижикчизи-күргүнелерге айыыл чок чорукту хандырарынга эргежок чугула бүгү хемчээлиг системаның чарылбас кезээ болур.

Бир эвес АКШ болгаш ССРЭ Каттыскан Хаан чери-биле, Франция-биле болгаш Канада-биле, Алакы комитеттиң талазы-биле бистиң кады ажылдажып турар күргүнелериниз-биле кол дугуржулганы чедип ап шыдаар болза, бүгү-нииттиг тайбынның херээнге таарымчалыг ужур-дүзелиг кылдыр көрдүнген турар хемчегларге каттыжарын өске күргүнелер-даа күзей бээр дээрзинге бүзүредиг мен. Соңуургалдыг өске күргүнелериниң чедишкинниниң өөнүзүн хайгааралдың дугуржуп алынган системазы бистиң ийи чурттарывыстың боттарының кызыгаарларының даштында бар чепсектиг күштеринге болгаш чепсектеринге ёзулуг база ажыктыг кылдыр ажыглатынып болур деп АКШ билип турар.

Ындыг программаның баштайгы үе-чагаларында ССРЭ-даа, АКШ-даа ән-не хей шериг күштерлиг, оларның нииттизе-биле ядролуг чепсек күралварлыглыг турар. АКШ болгунуң талазындан ындыг күштерни лайын кылырынга-даа эвес, кызы национал соруглаларны чедип алырынга-даа эвес, а шилчириниң ол үезинде бүгү-нииттиг экижилир чорукту хереэнге салыышкыны кылдыр мурнуку хевээр эдилээр дээрзин тодаргайы-биле айтып болаан мен.

Бистиң ийи күргүнелериниститиң болгаш делегейниң өскедаа чурттарының улустарынга ән-не улуг ужур-дүзелиг бо айтырыгже улуг кичээнгейни Силерниң салып турарыңарның дугайында лынадыгга байыр чедирип тур мен. Баттыскан Штаттарның алыс соруглазы үүдел дизе, чөптүг болгаш үр үениң тайбының хандырарында болуп турар дээрзин Силерге болгаш Силерниң чурттуңарның улузунга бүзүредиринн чөпшээрел көрүнер. Ол соруглаже ёзулуг-да бурунгаарлап шимчээрин чедип алыр арганы чепсеглээшкинни дүжүрериниң талазы-биле Алакы комитеттиң ам болур сессиязы бээр дээрзинге идеген турар мен.

Январь 28-деги мээң чагаамга харыы болуп турар Силерниң февраль 1-деги чагаанарны алганымны бадыткаарынга амгы арганы база ажыглаар болаан ийик мен. Мээң бодалым колдуунда айытынган чагаала илеретингени ышкаш ол хевээр артып турар. Ынчалзажок, бистиниң аравыста харылзаалларга ажыктыг каныыг-бир чаа базымнарны кылыры болдунуп болур бе дээрзин тодаргайлаар төлээле, бо айтырыгны өөренип көөрүн үргүлчүлээр мен. Бо айтырыгның талазы-биле сөөлүүредир Силерниин-биле база катап харылзаа тулуп болур чадавас мен.

Шынчы сеткил-биле Силериниң

Дуайт Д. Эйзенхауэр».

Ленинградчыларның ажыл-ишчи харыызы

ЛЕНИНГРАД. Совет улустуң амыдыралчы үнелиин эрге-ажыктарын харыылап турар СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин Ленин хоорайның ажылчы чоннары изин-биле байырлап турар.

Киров заводунуң цехтеринге ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларның партияның съездизиниң ажылының доозулганын таварыштыр хей кижилиг митингилер болгулаан. Мартен цехинге болган митингиге кан эзилдиркизин Я. Руденцов, инженер А. Ганеев, мастер Б. Елманов болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан. Партияның иштики, даштыкы мерген угаанның политиказының дугайын, ынак Төрээн чурттуң моон соңгаргы чечектелишкини дээш ажылаар, чурттаар аскежик дугайын олар чугаалап турган. Коллектив чүгле съездиниң хүннеринде белин планнан ажыр 2 мун тонна хире канны чуртка берген.

—Коммунистиг партия — бистиң амыдыралывысты экижидер дугайында соксаал чок сагыш салып турар деп хючун бүдүрүлгечи слесарь Н. Антонов чугаалаан. Улустуң дугайында партияның аза сагыш салышкынынга харыы кылдыр күш-ажылга боттарывыстың күжениишкиннеривисти үш катап көвүдедиилиннер, алыгы беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиилиннер.

Партияның съездизиниң ажылының хүннерин Сталин аттыг металлургия заводунуң цехтеринге, лабораториялларынга болгаш конструктор бюроларынга чогаадыкчы идепкейниң чаз-чаа көдүлүүшкүнүг-биле демдеглээн. Паротурбинщиктер ийи он хонуктуң иштинде машиналар бүдүрүп үнүүрериниң февраль планын күүседкен. Бүш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн бедидер талазы-биле хууда планнарын чогаадып алган чүс-чүс металлчылар даразындагы агрегаттарга кезектер ажылдап кылырын хуусаа бетинде боттандырып турарлар.

Бүш-ажылчы шылгарангай чоруктун ол хей-хей чижектерин металлчылар нииттиг завод митингизинге чугаалап турганнар.

— Коммунистиг тургузуушкунуун моон соңгаргы улуг программазын төлевилээн партияның XX съездизиниң шиитпирлерин бистер, хоолай тудукчулары изин-биле деткип тур бис — деп бүдүрүлге начальныгы А. Грузлев чугаалаан. Чурттуң электрижидилгезинге күүлүг энергетика техниказын тургузарының талазы-биле боттарывыстың соруглавысты алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда тодаргай көрүп тур бис. Бүчүлүг 300 мун киловатт чедир чаа турбиналарны шингээдип алырының талазы-биле харыысалгалыг онаалгаларны алдарлыы-биле күүседиривисти партияга тангыраглап тур бис. (СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип турар

Москваның «Кызыл пролетарий» заводунуң станок тудукчулары партияның XX съездизиниң төлээзинге чораан, ийиги механиктиг цехтиң токарь-карулсельщиги Н. М. Кузьминниң дүштеки чеменнилге үезинде радио белдирииниң микрофонунуң мурнунга чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Эш Кузьмин болдунуң көрген, билген чүүлдериниң дугайын, алыгы беш чыл планының талазы-биле чурттуң хөгжүдилиниң Директиваларда көрдүнген эне улуг перспективаларының дугайын заводтуң улуг аудиториязынга чугаалаан. Заводтуң коллективиниң мурнунда туруп турар соруглаларже улуг кичээнгейни ол угландырган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының талазы-биле баштайгы кичээлер партчыгыышкынның завод четкиниге болуп эрткилээн.

(СЭТА).

Чер болгандан

Бии-Хем районда «Кызыл таразчын» колхоз эрткен чылын мал ажылындан 1.341 мун рубль орулга алган. Ол болза колхозтуң нииттиг орулгазының 58 хуусу болур. Партияның XX съездизиниң Директивазының танышкаш малчыннар улам бедиткен хүзээлгелерни ап турар. Саанчы эш Салакова эрткен чылын 10 инектевиниң бирээзиндеи-не 1931 литр азы 1954 чылдыынган 566 литр хөй сүттү саап алган, а бо чылын инек бүргүзүнден ол 2500 литр сүттү саап алырын хүлээнген.

• • •

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын танышкам, Тес-Хем районнуң колхозтулары мурнукуунан каш лапкыр күженишкининг ажыдаан турар. Сталин аттыг колхозтуң бригадазы бо чылдың түүгүларынга 1550 ажыг кубометр ыяшты белеткээн. Калинин аттыг колхозтуң ферма ажылдакчылары март эгезинге чедир төрээн 51 инектерин шунтузуп хайдактап саарынга өөредип алган.

• • •

Каа-Хем районнуң Сизимде леспромхозтуң коллективи ыяш белеткээринин бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип келген. Оруу берге, материалы байлак чаа черже оруктуу кылып дооскан. Белбейжикте ажылчын сууг көрүштүг калбарып турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын танышкам, коллектив күш-ажылчы улам сорук киришкининг ажылдап турар.

• • •

Самагалдай ортумак школазының өөрү классчарында политехниктиг өөредилге агелээн. Өөредилге программазында көдээ ажыл-агый машиналарының тургузуу, электротехника болгаш өске-даа чүгүле чүүлдер көрүнгеи. Политехниктиг өөредилгени МТС-тиң инженер-техниктиг ажылдакчылары үдуртуп турар.

• • •

Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозта бижик өөренир бөлүги эрткен чылдың декабрьда организастыгган. Неделя санында кичээлге колхозчулар (ында 14 кижи) үлүг сонуургалдыг көөп өөренип турар. Бөлүгүнүң дыннакчылары база ажыл участоктарында колхозчулар амгы үеде СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин ханы өөренип эгелээн.

• • •

Шеминде «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары съездиниң Директивазын калбак таныжып турар. Тайбың күш-ажылдың болгаш чаагайжыдылганын ол улуг программазынга улам сорук киргеи колхозчулар малды хүр кыштагалыр, бедик дүжүттү өстүрүп алыр болгаш тулуг материалын белеткеп, ону кышкы орук-биле бүрүн соортур дугайында чүткүүлүг ажылдап турар.

• • •

Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң хаван ажылынга хей чыл дүржүлгалыг колхозчулары Мария Залуцкая биле Татьяна Шумова оларның аттары областа безин сураглыг. Эрткен ажылагый чылының түннелин таварыштыр колхоз баштаар чери чоокта чаа эш Шумовага 10, а эш Залуцкаяга 11 хаван оолларын немелде төлевирге тывыскан.

Артистерниң концерти

Кызыл районнуң Ээрбек суурга областтың Культура эргелелиниң концерт-эстрад бюрозунуң артистериниң солуң концерти болган. Оларның программазы эвээш-даа болза, суурнуң чурттакчыларының болгаш колхозчуларның сонуургалын хайныктырган.

Артистер Болдукпан, Хаустов, Түүгүүл оларның оруе, тыва ыллдарга эш Бочкининиң үделгези-биле ырлаан ырларын көрүкчүлер улуг хандыкшыл-биле дыңнап көргеннер. Оон ынай уран номчулгалар, катырынчыг басиилар оларның күзелин хандырган. Ол ышкаш танцыларны оон күүседикчилери эки ойнааннар.

Концерт төнгенинин соонда аңаа олурушкан көрүкчүлер суурнуң чурттакчыларынга болгаш колхозчуларга солуң концерттерни моон соңгаар үргүлчү көргүзүп турарын, ылангыя национал театрның артистери чаа шиилерни, концерттерни суурнуң көдээ клубуига чедип келгеш көргүзерин улуг күзел-биле дилээннер.

Колхозтуң малчыннарында

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малының кышкы туруш байдалы эки. Баштайгы үеде 247 баш мал оолдаан, оон чаш төлү менди. Инек каларчызы эш Тас-оол төрээн 21 инектиг 21 бызаазын, хойжу эш Оолаккай нарын дүктүг кошкарлар-биле 208 хойну күүзүн эдериштирген, оон иштинден төрээн 91 хойнуң 91 хураганын, өшкү каларчызы эш Эминкен 68 өшкүден 70 анайны чидириг чокка алган.

• • •

Шык баарында сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 5 чурттага бажыңының ыяжын белеткээн, хой фермазының хойжулары боттарының күүз-биле 8 чурттага бажыннарын туларынга хүргээр 560 чудуктү кескеш, кыштагларда чедирген

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ чугаазы

Эштер! XIX болгаш XX съездилериниң аразында үениң дургузунда бистиң партиявыстың ажыл-чорудулгазының түңнелдерин Теп Комитеттиң отчёт иletkелинге эш Хрущев үндүрүг.

Иletkелде Совет Эвилелиниң бүгү делегей болгаш иштики байдалының ханы аналити берингеп, коммунистиг тургузуушкунуң теориязының болгаш практиказының чугула айтырыглары чыритынган, бистиң экономикавысты улам ынай көдүрериниң, бистиң улузувустуң амыдыралының материалдыг база культурлуг деңнелин көдүрериниң оруктары айыттынган.

Коммунистиг тургузуушкунуң эң чугула айтырыгларын шинтпирлээринде, тайбынны, айыыл чок чоруктуг болгаш улустарның найыралын бижыглаары дээш демисеелде бистиң партиявыстың улуг чедиишкиннерин иletkелде айыткан сантүннер көргүзүп турар.

Бистиң экономикавысты көдүрериниң талазы-биле соолгу чыдарның дургузунда чедип алдынган чедиишкиннериниң тодаргай көргүзүкчүзү болур саннарны адап турганым, бистиң чонуң амыдыралының байдалдарын экижилер дугайында бистиң партиянның соксаал чок сагыш салыышкынының дугайын чугаалап турар сан-түннерни көргүзүп турганым хераа чок. Ол сан-түннерни эш Хрущевтүң иletkелинде бирде-бираа чок бүрүн көргүскен болгай.

Отчёттуг үениң дургузунда партияның Теп Комитези улус ажыл-агыйның улам ынай көдүрериниң, үлетпүрүг хөгжүдериниң болгаш көдээ ажыл-агыйның хожудаашкынын узуткаларының айтырыглары-га, чонну хандырарын экижилериниң айтырыгларына улуг кичээнгейни салып келген.

Экономиканы көдүрериниң талазы-биле партияның отчёттуг үениң дургузунда чорутқан хемчээлери ниитиге билдингир.

Үлетпүрүң ажылында ажыктыг дурхуланы болгаш четпестерни бүгү талабыле өөренип көргеш. Теп Комитет 1955 чылдың июль Пленумунга үлетпүрүң бүгү адырларында эң чаа техниканы нептередириниче, бүтүрүлгени бүгү тала-биле механизастаарынче база эки организастаарынче, аңаа үндезилээш, күш-ажылдың бүдүргүчүлүү улуу-биле бедидериниче, продукцияның бот-үнезин чиигедириниче болгаш оон шынарын экижилериниче үгленген хемчеглерни ажылдап кылган болгаш ажыглаан.

Үлетпүрүң улам ынай хөгжүдериниң, ону чаа, улам бедик техниктиг деңнелче көдүрериниң талазы-биле партияның хемчеглери алдыгы беш чыл планының онаалгалары алдыгы беш чылдың Директиваларының төлевилелинде көрдүнгенинден дыка кыска хуусаалдарда бүтүзүнген түрүл болур санналарны Директиваларының төлевилелинде тодаргай илереткинген.

Көдээ ажыл-агыйның талазында оон өлээн хөй адырларының, ылаңгыяа тараа болгаш мал продуктулары бүдүрери ышкаш адырларның дыка хожулаашкының чылдагааннарын Теп Комитет илереткен болгаш бүгү көдээ ажыл-агыйны шынгыыны-биле көдүрерин көрүп турар хемчеглерни амгы үеде чорудуп турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле ол хемчеглерниң чорутқанының баштайгы ажыктыг түңнелдерин бистер сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур бис.

Көдээ ажыл-агый продукциязының бүдүргүзүн үлаттырарының талазы-биле партияның айыткан программазын хуусаа бетинде күүседир деп хөй-хөй районнарның болгаш областарның колхозчуларының боттарынга ап турар хүлээгелерин партияның база улустуң бүгү нийти чүүлдүлгүзүүшкүнүң болдуруп турарлар. Бир эвес колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-териң мурнакчы дурхулгазын көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилери деткип, а ол дурхулганы бүгү колхозтарга база совхозтарга нептередиринге дузалажыр дээш үлуттукчу ажылдакчылар, түскай эртемнигler бүгү күжениишкиннерин салырлар болза, көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле чаа беш чыл планының онаалгалары алдыгы беш чылдың Директиваларының төлевилелинде көрдүнгенинден дыка кыска хуусаалдарда күүседилгеп түрүл болур деп идегээр бүгү барымдаалар бистеде бар.

Бистиң чүртүвуска түлүүшкүнүң кайы хире ужур-дузалыы бистиң шуптувуска эки билдингир. 1956 чылда капитал түлүүшкүнүнга күрүненин ашка-хөреңгизинден 160 ажыг миллиард рубльди, а алдыгы беш чылда 990 миллиард рубльди чарыгдаа турар.

Түлүүшкүн ажылдарын үүле индустриалдыг оруктарже шилчилип, түлүүшкүн ажылдарын калбаа-биле механизастап тургаш, чаңгыс аай төлевилелдерни болгаш түлүүшкүнүң эң-не депшилгелиг аргаларын ажыглап тургаш, түлүүшкүнүң эргежок чугула калбарыышкының болгаш дүрген темпилерни хандырып болур деп. Теп Комитет шын түңнелди кылган. Түлүүжуларның боттарының—ажылчыннарның, инженерлериниң болгаш техниктериниң киржилгези-биле түлүүшкүнүң ортаан чигедириниң улуг аргалары ажыттынган.

Түлүүшкүн айтырыгларын өөренип көргениниң түңнелинде, партияның Теп Комитези улус ажыл-агыйының бо-даа адырының талазы-биле тодаргай программаны ажылдап кылган.

Эштер! Бир эвес империалистиг күрүнелер биске кончуг улуг когарадыы таварыштырбаан болза, бистиң Төрээн чүртүвустуң экономиказын база культуразын хөгжүдеринче Совет эрге-чагырганың чыдарында айтызындан-даа хөйүү кылып шыдаан турар ийик бис база бистиң социалистиг тургузуувустуң бүгү-ле чазагай чүүлдерин ам бениң көре берген турар ийик бис дээрим тода билип турар бис. Империалистиг күрүнелер тиилээн социализминиң баштайгы чүртүн чок кылып каар дээш бүгү-ле чүвени кылып турганнар.

Интервентилер, акгвардейжилер, гитлержи ажелекчилер бистиң Төрээн чүртүвустуң үеперлеп, көргүнчүг үрегделиишкинге таварыштырып, бистерни аш-чүтбиле, экономиктиг блокада-биле бөөй түдүп каарын оралдажып турганнар. Бистиң алдарлыг партиявыска удуртурган совет улус, эрге-чагырганы болдунуң холунга алгаш, болдунуң амыдыралы болгаш хамаарышпас чорук дээш, кадыг-дошкун тулчуушкуннарны чорудар, ынчаарга дайзынналрны үндүр сывырган соонда үргүлчү белен турар, ынчыг болганда, хенертен халдаашкынга алыспас дээш, камгалалга эвээш эвес акша-хөреңгини чарыглаар ужурга таваржып турган.

Ол бүгү бистиң өскүүшкүнүвүстү бергедип, моондактап турган. Ынчангаш чүгле совет улустуң маадырлыг демисели, сол хөрөк-быян күш-ажылдың организастаган бүтүзүнүшкүнүнүң чаа күжүнүң, чайбынның улуг хөрээ дээш демисеелчилерниң фронтузу хемчээл чок калбарган. Совет Эвилелиниң, Кыаттың болгаш улус демократизминиң бүгү чүрттарының улустары-биле кады тайбың дээш демисеелчилерниң хүрээленинде Индияның, Бирманың, Афганистанның, Индонезияның, Египеттиң, Сирияның болгаш өскедээ чүрттарның улустары идегелдиг чоруп олурарлар.

Совет Эвилели Быат Улус Республика-биле болгаш улус демократизминиң бүгү чүрттары-биле кады улустарның тайбың, хөсталга, хамаарышпаа чорук болгаш бүгү кижилерниң аас-кежик дээш демисеелче башкарыкчы күш болуп турган болгаш болуп-даа турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! Бүлганин биле Хрущевтүң Индияга, Бирмага болгаш Афганистанга чоразының улуг чедиишкини болза, ол чүрттарның ажылчы чоннарының массаларының мурнунга боттарының чугааларында олар Чөөн чүктүң чүрттарының улустарының бодап турар бодалдарын, сеткил-хөөнүн илереткени-биле тайыбырлатынар. Совет Эвилелиниң төлөөлекчилериниң нүүрү-биле Азияның улустары тайбың болгаш национал хамаарышпас чорук дээш, бүгү улустарның чырыткыыг келир үеэн дээш чайгыыш чок демисеелчилерни көргеннер. Шериг блоктарын ийикпе, азы кандыг-бир өске негелдемелерни дөгевейн, оларның иштики херектеринге кириишпейн турган, оларбиле экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны дең эргелиг үнезинге бүгү хемчеглер-биле калбартырынга Совет Эвилелиниң беленин ол улустар көргеп. **(Адыш часкаашкыны).**

Теп Комитеттиң отчёт иletkелинге эш Хрущев маркисчи анализке үндезилээш амгы үениң бүгү делегей хөгжүдезиниң эң чугула үш: ийи системаларның тайбын кожа-хелбээ турарының дугайында, амгы үеде дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, янзы-бүрү чүрттарның социализмче шилчириниң хевирелериниң дугайында айтырыгларның талазыбиле чугула теоретиктиг түңнелдерни кылды. Ол айтырыгларны теория талазыбиле ажылдап кылганы болза марксизмни-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаанының кайгамчыктыг үлегерчизээ болур-дур.

Ол айтырыгларны марксисчи-ленинчи шын шинтпирлээри политиктиг улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге чер бөмбүрзээнин бүгү улустарының салымы ол айтырыглар-биле холбашкан, ол айтырыгларга шын харыы тайбын болгаш улустарның найыралы дээш, национал хамаарышпас чорук дээш, чырыткыыг келир үе дээш бүгү демисеелчилерни чепсегген турар.

Ангы-ангы ийи системаларның тайбын кожа-хелбээ турарының болгаш амгы үениң хөгжүдезиниң байдалында дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында принципиалдыг айтырыгларны барымдаалаш, Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне улустарның аразына тайбынның болгаш эң-найыралдың политиказын ынычы, чайгыыш чокка чорудуп турар.

Ол дугайын эрткен 1955 чылда дашты-кы политика талазы-биле боттандырган актылар безин бадыткалдыы-биле чугаалап турар.

Бистиң чазаавыс чепсектиг күштерни кызырар болгаш атомнуг база водородтуг чепсектерни хоруглаар дугайында тодаргай саналларны Каттышкан нацияларның Организациязынга көөрү-биле 1955 чылдың май 10-да киргени билиингир болгай. Оон-биле кады бистер ССРЭ-нин Чепсектиг Бүштеринден 640 мун кижини кызыргаш, 1956 чылдың бюджеди-биле камгалал чарыгдалдарын барык-ла 10 миллиард рубльди эвээжеткеш, чепсегдээшкинни дүжүрер талазы-биле хемчеглерни херек кырынга боттандырарынга база чижээвисти көргүскен, Порт Артурга болгаш Порккала-Удка боттарывыстың шериг-далай базаларывысты дүжүрген бис.

Австрия-биле Күрүне кереэзин чарарынга Совет Эвилели инициативазын үндүрген болгаш болгунуң, шериглерни ол чүрттан үнүрүп алган. Совет чазак Герман Федералдыг Республика-биле дипломаттыг харылзааларны тургузуп алган, бот-боттарының аразында харылзаалар дугайында Герман Демократтыг Республика-биле Бүрүне кереэзин чарган, Германиядан дөрт күрүнелерниң шериглерин үндүрер дугайында саналды көөрү-биле барымын талакы күрүнелерге киргген.

Совет Эвилелиниң инициативазын ёзугаар Югославия-биле эң-найыралдын харылзааларын катап тургускан, ол харылзаалар үр үеде таарымча чок турган болгай.

Дөрт улуг күрүнелерниң Баштыннарының Женева чөвүлел хуралының чедиишкинниг болуруң хандырар дээш бистиң чүртүвус биче эвес күженишкиннерин үндүрген, ол чөвүлел хуралның түңнелинде улустар аразының дүшкүүрлүг чоруу бошкаан.

Улустар аразына бот-боттарын билчир чорукту быжыглаарының болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырының эрге-ажыктарынга ССРЭ-нин кызымаккай күженишкиннериниң түңнелинде 16 чүрттарны Каттышкан Нацияларның Организациязынга хүлээп алган.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадыр, бот-боттарынга бүзүрежир чорукту тургузар, бүгү делегейге тайбынны быжыглаар соруга-биле Коммунистиг партия болгаш Совет күрүнеиниң дээди органнары ССРЭ-нин болгаш өске чүрттарның улуттукчу ажылдакчыларының аразында харылзааларны хөгжүдер талазыбиле кончуг хөй чүүлдерни кылганнар.

Бистиң тайбың политикавысты боттандырарының парламент төлөөлериң үлүр-дедир солчуру улуг ужур-дузалыг. Эрткен чылдың февральда ССРЭ-нин Дээди Совединден хүлээп алган Декларацияны делегейниң хөй санныг чүрттарында эң-не чүүлдүзүнүп көрүп турар, ол Декларация парламентилер аразынга харылзаалар тургузарынче кыйгырып турар.

Бистиң чүртүвуска Индияның, Англияның, Францияның, Японияның, Югославияның, Швецияның, Финляндияның, Австрияның, Бельгияның, Албанияның, Сирияның, Люксембургтуң, Польшаның, Иранның, Болгарияның парламентилериниң төлөөлериниң чоразы билиингир болгай.

ССРЭ-нин Дээди Совединиң төлөөлери болуруң ээлчээнде Финляндияга, Польшага, Югославияга, Албанияга, Чехословакияга, Болгарияга, Венгрияга болгаш Герман Демократтыг Республикага чорааннар.

Оон ангыда, ССРЭ-нин Дээди Совединиң парламент болуу янзы-бүрү чүрттарның 40 ажыг парламентилерин каттыштырып турар Парламентилер аразының эвилелинге кирип алган.

Дыка хөй парламентилер төлөөлериниң Совет Эвилелинге болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединиң төлөөлериниң даштыкыга чоразы болуп бүрүн шынзыктырып, чүрттарның аразынга бот-боттарының харылзааларын экижилериниге чугула рольду ойнап турар.

Совет Эвилелиниң тайбыны нызыдыг идепкейлиг политиказының түңнелинде улустар аразында байдал экижип, улустарның тыныжы чиигеп ажаан, ССРЭ-нин болгаш социализминиң база демократияның бүгү лагериниң даштыкы политиктиг туруштары, бүгү делегейге тайбын дээш бүгү демисеелчилериниң туруштары быжыккан.

Бистиң тайбың дээш демисежин турарывыстың ужуру бистиң чүртүвустуң кошкаанда эвес. Совет Эвилели—кандыг-даа агрессорга согуушкуннуг ойтур-шавышкынны бээр бүгү эргежок чугула чүүлдер болунуң эргезинде бар күчүлүг күрүне. Амгы үениң дайынының кайы хире улуг когараларны болгаш үрегделерни чедирерин билир болгаш, бистер тайбынны камгалап турар бис.

Делегейниң ийиги дайынынга бистиң шаандакы эвилелчилеривис—шериг улуттукчулары-даа ону билирлер. Олар боттарының политиказынга оон билиң алган чүүлүнден чогуур түңнелдерни үнүргеннер болза эки-ле болур ийик. **(Адыш часкаашкыны).**

Чедип алган чүүлге бистерниң канчаң-даа оожургап болбазывыс билдингир. Тайбынның дайзынналры, а ынчыг кижилер бар, монополияларның байырлыының эрге-ажыктарынга чепсегленишкинни эндере бүдүрерин үргүлчүлевишпээн турар. Чаа дайынны күткүп үнүрер дээш орадажып турар болгаш оон сонгаар-даа орадажырлар. Ынчангаш бүгү улустарның тайбың дээш демисели ол дээрге улустар аразының эң чугула сорулгазы, оон чедиишкиннiг шинтпирлетинериниге чүгле Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары эвес, харын делегейниң бүгү улустары шупту-да хан-дамырындан сонуургадыг.

* * *

Эштер! Бистиң чүртүвустуң мурнунда туруп турар улуг соруглалар Совет күрүнеиниң улам ынай быжыктырарын болгаш күрүне аппарадының бүгү звеноларыныц ажыл-чорудулгазынга социалистиг хообулудүрүмүү күштелдирерин неген турар.

Теп Комитеттиң отчёт иletkелинге эш Хрущевтүң көдүрүп үндүргени коммунистиг тургузуушкуннуң программазын ботгандырары ажылчы чоннарның чогаадыкчы инициативазын бүгү хемчеглер-биле калбартыры-биле, күрүнеени эртелеп баштаарынче оларны улам улуг хаара тударыбиле, совет социалистиг демократизмин улам ынай хөгжүдери-биле сырый холбашкан.

Ажылчы чоннарның депутаттарының Советтери Совет күрүнеиниң туруп келгенинин 38 чылының дургузунда совет күрүне аппарадының бүгү звеноларында ажыл-чорудулгазынга социалистиг хообулудүрүмүү күштелдирерин неген турар. Советтериниң улуг күжүнүң дугайын сонгулда кампанияларынга улустуң доктаамал идепкейлиг чоруу болгаш эрге-чагырганың төп база чер-чер органнарынга депутаттар сонгуп турда, сонгукчуларның барык-ла кижи бүрүзүнүң киржип турары хереченип турар. Советтериниң янзы-бүрү талалыг ажыл-чорудулгазынга миллионмиллион совет кижилериниң эки-тура-биле киржилгези база-ла ол дугайын хереченип турар.

Ынчыг байдалдар турда, отчёт иletkелде демдеглээн совет ажылында бар турар четпестерге эптежир аргажок. А ол четпестер ам-даа эвээш эвес.

Ылаңгыя эш Хрущев эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң сессияларын чыылдырарда Конституцияда доктаатказ хуусаалдардан хажыы турар дээрзин айтып турду. Шынап-ла, эрткен чылын чамдык эвилелдешкен республикаларга Дээди Советтериң сессияларын, Конституцияда көрдүнгенин ёзугаар ийи катап эрттиринин орнунга, чаңгыс-чаңгыс катап эрттирген.

Ол дээрге Конституцияны чүгле ёзу барымдаалап үрээнин ол эвес. Советтериниң сессияларын доктаатказ хуусаалдарында чыылдырбайн турар черлерде, Советтер боттарының отчёттуг болгаш күүседикчи органнарынга хамаарыштыр улуттукчу ролюн чайлаш чок чидирип турар, ол чорук совет демократизминиң принциптерин үрээринге чедирип турар болгаш чедирбес аргажок деп чүвени билзе чогуур-дур. Эштер, Сессияларны чүгле доктаамал чыылдырып тургаш, Советтер ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңун айтырыгларын чогуур өй-шаанда шинтпирлеп, күрүнеени эргелеп баштаарының хереэнге депутаттарның идепкейлиг киржилгезин хандырып шыдаар. Боттарының сессияларына Советтер доктаамал чыылбайн турар черлерде, ажылдың канцеляр-ведомствочу стили колдап турар апаары, массалардыг харылзаа ышкынгырып, бюрократизм хөгжүп, ажылдың бакырап туралы идеп болуп турар.

Советтериниң кичээнгейин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңун тодаргай айтырыгларынче угландырып, ол айтырыгларны сессияларга чугаалажып көөрү-биле үргүлчү тургаар дээрзин эш Хрущев Теп Комитеттиң отчёт иletkелинге айытты.

Советтериниң сессияларына тодаргай, амыдыралчы чугула айтырыгларны амдаа четпес тургузуп турар, ынчаарга айтырыгларны ажыл-херекчи чугаалажып көөрүн хөөремиккей чугаалар-биле болгаш декларация байладыг шинтпирлер хүлээп алыры-биле солуп турары ховар эвес болгулаар-дыр.

Советтериниң сессияларына чүгле тодаргай айтырыгларны тургузары, айтырыгларны белеткээринге болгаш чугаалажып көөрүнге депутаттарның идепкейлиг киржилгези, четпестерни ажыл-херекчи шүгүмчүлээри болгаш чогаадыкчы инициативаны бүгү хемчеглер-биле макталдеткинри—чүгле бо чүүлдер Советтиң болгаш оон күүскомунуң шинтпирлерин улуг күштүг болдурарының үндезинни тургузар, ол шинтпирлерни амыдыралга чедиишкиннинг боттандырарын хандырар деп чүвени балыткап турганының хереэдаа чок.

Советтериниң күжү болза оларның массалар-биле чарылбас харылзаалыында. Массалардан хоорук тургаш, ажылга калбак активти киниртирбейн тургаш, Советтер боттарының мурнунда турар соруглаларны чедиишкиннин-биле күүседип шыдавастар.

Советтер дээрге «бүгү кижилерге ажык, бүгү-ле чүвени массага көзүлдүр кылып турар, массага чедингир, шүүт-ла массадан үнүп турар эрге-чагырга, улус массаларның болгаш оон тура-соруунун дорт база шуут органы-дыр» деп Владимир Ильич Ленин өөредип турар.

Бүгү ССРЭ-нин үүле чер-чер Советтериниң составында бүдүн чартык миллион ажыг депутаттар санатының турар, оларның иштинден 35,6 хуузу дээди болгаш орутпак эртемнигler болгай турар. Депутатарның составында түскай эртемнинин талазы-биле—37 мун ажыг инженерлер болгаш орутпак техник персоналдың кижилери, 50 мун хире агрономнар, зоотехниктер болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедээ түскай эртемденнери бар, эге болгаш орутпак школаларның башкылары 122 мун кижи, 46 мун эмчилер, фельдшерлер болгаш медицинаның өске-даа ажылдакчылары бар болуп турар. Депутаттарның аразында — бүдүрүлгелериниң улуттукчулары, совхозтарның болгаш машина-трактор станцияларының директорлары, колхозтарның даргалары, фермалар эргелевчилери, мурнакчы ажылчыннар болгаш колхозчулар бар.

Бистиң чүртүвустуң мурнакчы кижилериниң ол армиязы Советтериниң ажылынга эң-не илепкейлиг киржир кылдыр, совет күрүне аппарадын ажылчы чоннарының калбак массалары-биле ам-даа бижыг харылзаштырар кылдыр ажыл-херекти тургузар херек.

Советтериниң чон-биле харылзаазының бижыглаарынга сонгукчуларның мурнунга депутаттарның отчёттуг болуру улуг ужурлузалыг. Ол болза Конституция негелделериниң эң чугула чүүлдериниң бирээзи болуп турар, ону хөй таварылгаларда амдаа сагыыйн турар чоруктар бар. Черчерниң Советтериниң депутаттарының чамдык кезээ болунуң ажылының болгаш Советтиң ажылынын дугайында отчёттарны сонгукчулар мурнунга кылбайн турарлар.

Депутаттар сонгукчулар-биле доктаамал харылзаалыг турар, оларның мурнунга отчёдун үргүлчү кылып берип турар, Советтиң хүлээп ап турар шинтпирлерин чонга тайылбырлап берип турар болгаш ол шинтпирлерни амыдырапга боттандырарынга илепкейлиг киржип турар шак ындыг байдалды чедип алырын партия биске хүлээдип турар.

Сонгукчуларның идегелин шинзыктырбаан депутаттарны дедир кыйгыртыр дугайында Конституциялыг негелдени бистеде чамдыкта хереглевейн турар деп эш Хрущевтүң иletkелинде айтып турган. Ол чорук элээн хемчээл-биле депутаттарны дедир кыйгыртырының дугайында ажылдап кылдынган корум-чурумнуң чогубиле тайылбырлатының турар. ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаттарын дедир кыйгыртырының корум-чурумунуң дугайын алыр болза ындыг хообулунуң телевилелин белеткеп каан болгаш ССРЭ-нин Дээди Советинге бадылдыры-биле киирген турар, ону бүгү депутаттар лумчуунга кертип алыр ужурлуглар. **(Катырышкан, адыш часкаашкыны).**

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларга Дээди Советтер боттарының эдлээнде республикаларның Дээди Советтериниң депутаттарын, а ол ышкаш черчерниң Советтериниң депутаттарын дедир кыйгыртырының корум-чурумунуң дугайында хообулуларны хүлээп алыр ужурлуглар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның бүгүне эрге-чагырганың дээди органнарының ажыл-чорудулгазын күштелдиреринче хемчеглерни база культуразын улам ынай көдүрер талазы-биле партияның айытқан хемчеглерин чорударына улуг ужур-дузалыг болур.

* * *

Эштер, хообулуудулганың болгаш социалистиг хообулу-дурүмнүү сагырының чамдык айтырыгларының дугайын чугаалаары эргежок чугула.

Совет хообулуудулга болза, бистиң чүртүвустуң мурнунга Коммунистиг партияның салып турары сорулгаларны күүседиринче совет улустуң мобилизастаарының хереэнге кезээде чугула факторларның бирээзи болуп келген. Совет хообулу үндүрүлгезиниң чогаадыкчы болгаш мобилизакчы күжүнүң дугайында бо талазыбиле база чугаалап болур.

ССРЭ-нин Дээди Соведи элээн хөй чугула хообулу-актыларны хүлээп алыр деп турар.

Пенсия хандырылгазының дугайында ниити эвилелдин чаңгыс аай хообулузунуң төлевилелин ССРЭ-нин Дээди Совединге бадылдыры-биле чоокка үеде киирген турар деп эш Хрущев болунуң съездиге плеткелинде дыннаткан. Ол хообулу пенсия хереэнге үндезин экижидилгени киирер.

Оон ангыда, совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин улам ынай көдүрериниң талазы-биле партияның Теп Комитези элээн хөй чугула хемчеглерни чорударына көрүп турар. Ол хемчеглерниң иштинде ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның богтуг ажыл-төлевирин бедидерин хандырар.

(Төнчүзү 3-ну арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш ВОРОШИЛОВТУҢ чугаазының төнчүзү

ажыл төлевирин бичелетпейн тургаш, чеди шактыг ажыл хүнүн чорудар, а ажылчы чоннарның чамдык кезектеринге — алды шактыг ажыл хүнүн доктаадыр соруглганы салып турар.

Бо улуг соруглаларны шинтпирлээри-биле холбаштыр күш-ажылдың дугайында хөйлүжүдүлганы чаартып көөр болгаш коруи-чурумчулар дугайында айтырыгны тургусеса чогуур. Эвилелдешкен республикаларның күш-ажыл дугайында хөй чылларның мурнунда хүлээп алганы хөйлуларының күштүг турар кезектери хөй немелдерлиг болзамок, ол үениң дургузунда бистиң күрүневиске болгулаан социал-экономиктиг өскерлиишкиннерни ам-даа черле илередип шыдавайн турарының үжүрүнден ону кылыры база-ла эргежок чугула болуп турар.

Бистиң хөйлужүдүлгавысты улуу-биле чүрүмчулар болган социалистиг хөйлудүрүмнүң сагыыр чорукту улам ында быжыглаарынга шугула чепсек болур ССРЭ-нин Конституциязының көрдүнген хөйлу актыларны белеткээрин дүргелеир дээш, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиуму болуңдан хамаарлыр бүгү хемчелгерни ол чоруулар апаар үжүрлүг.

Амгы үеде чаа Беземче болгаш Беземче-чорулулгалыг колексилернин төлевилелдери белеткетинген, оларны ажыглап чорулары болза социалистиг эрге-сагылгазын быжыглаарынга болгаш хамаатыларның эргелерин канагларын хандырарынга чугула рольду ойнаар.

Эштер! Партияның Төп Комитедиң социалистиг хөйлу-дүрүмнү сагыыр чорукту быжыглаарынга улуг кичээнгейни салып турар. Алдынган хемчелгернин түнелинде прокурор хайгаралы болуңун эргезинге катап тургустунган болгаш күштелген.

СЭКП Төп Комитединиң айтыышкыннарын ёзугаар ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиуму ССРЭ-де прокурор хайгаралының дугайында чаа Дүрүмнү балыкаан. Совет прокуратураның ролүнүң болгаш соруглаларның дугайында ленинчи айтыышкыннар-биле дүүштүр тургустунган Дүрүм болза, прокурор органнарының ажыл-чорудулгазының тодаргай программазы болуп, хөйлу-дүрүмнү ССРЭ-нин бүгү албан черлериниң албан дужаалыг кижилериниң болгаш хамаатыларның шынгыы сагыыры дээш демиселге принципиалдыг базы эштеш чок болур соруглаты ол органнарның мурнунга салып турар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү сагыыры быжыглаар дугайында партияның Төп Комитединиң айтыышкыннарын күүседир төлээде, административтиг хемчелгерни болгаш чорудулгаларны ажыл-агыйны үлүг үжүр-дүзалыг болуп турар.

Шаанда ол соруглганы В. Н. Ленин салган. Комсомолдуң III съездизининиң кирижикчилеринге 1920 чылдың октябрь 2-де чүве чугаалаан тура, ол мынча дээн:

«Бүгү чуртту ажыл-агый талазы-биле чаагайжыды төрүттүдүрериниң соруглазы, амгы үениң эртеминге, техниказынга, электрининге үндезилеткинген амгы техниктиг суурга чер ажылын-даа, үлетпүрүүдээ эде организастаары болгаш катап тургузары биетиң күрүнүвүста турун тургар. Электрижидилгеге бижик билбес кижилер таарышпас, аналла бижиктиг болуру анаа четпес дээрзин силер кончуг эки билир силер. Маңаа электри деп чүү чүвел дээрзин билири четпес: ону үлетпүрге-даа, чер ажылынга-даа, үлетпүрүң болган чер ажылының тус-тус адырларынга-даа техника талазы-биле канчаар ажыглаарын билир керек. Ону кылырынга боттарын өөренип алыр керек, бүгү өзүп олурар ажылчы салгакчыларны анаа өөредир керек».

Партия болуңун XIX съездизинге ол соруглганы шинтпирлээринин оруун — школаны политехнизастаарының оруун айтканы билдингир болгай. Ынчалзажок бо талазы-биле практика кырында кылынган чүүл ам-даа кончуг эвээш. РСФСР-нин болган еске-даа эвилелдешкен республикаларның чырыдыышкын министерстволары школзны политехнизастаар дугайында Коммунистиг партияның Директиваларын чоокку үеде күүселириичe бүгү хемчелгерни алыр үжүрлүглар. Ол керек кончуг чугула ужур-дүзалыг керек болур, ону моон соңгаар чылзырын канчап-даа болдуруп болбас. Ол соруглганы долузу-биле болгаш бодамчалыг шинтпирлээри бистиң аныяктарның шын кижизидилгезинге, коммунизминиң тулуушкунунга идепкейлиг база бидилиг киржининге аныяк оол болгаш кыс бүрүзүн белеткээринге чугула рольду ойнаар.

Аныяктарны кижизидериниң херээнге янзы-бүрү хемчелгерни ап чорударының кончуг хөй аргалары, төндүнмес күрдавыры бистиң хөй миллион кежигүннерлиг ленинчи комсомолувуста бар болуп турар.

Ындыг түрбүже, школада, бүдүргеде, албан черлериңде комсомолдуң кижизидилге ажылы амгы үеде ёзу барымдаалаан шинчилиг болуп, коммунизм дугайында аннити чугаалар-биле үлегер өттүнген болгаш амыдыралдың чугула айтырыгларындан ырак илеткел-саналлар чогаадыры-биле өйлежип турары ховар эвес. Ап чорудар хемчелгерниң төнмес-батпас планнарын чогаадып турда, дириг ажылчерек ышкынырын каар болур-дур.

Комсомол болуңун ажылын эде тургузуп, бистиң бүгү аныяктарывыстың ёзулуг коммунистиг кижизидилгезин бүрүнүбиле хандырар үжүрлүг болгаш ынчап шылаар-даа.

Профэвилел организацияларын алгаш көөрге, олар аныяктарны кижизидерингe болуңун киржилгезин элээп хөй таварылгаларда культура-массалыг болгаш күш-культура ажылынга акша-хөреңги үндүрүп бээрн-биле кызыгаарлатынып турар. Ол дээрге, эвээш-тир эштер, кончуг эвээш-тир!

Амгы үеде комсомол болгаш профэвилел организацияларының аныяктарның ыштанылгазын колдуунда эки организастап, аныяктарның кыптыккан күженишкинин шын урганышкынынче углап билбейн турар болгаш ону кылып өөренип алырын орадаашпайн турарлар. Ол күженишкинни, бойдустуң шанналын, чал техниканы, агротехниканы өөренирингe, массалыг спорт маргыдааларынга, аныяктарның күжү-биле шиилерни, массалыг оюннарны болгаш ырларны белеткээринге, культура ордузун азы клубту шимээринге, оларны арыг-шевергин, корум-чурумнуг тургузарынга четпес ажыглап турар, а дыка хөй таварылгаларда салты-даа, чечектерни-даа олуртуп ап болур болгай.

Бир эвес партия организацияларынга улургурган бистиң комсомол организацияларывыс харыысалгазын болгаш оларның барык-ла кичээнгей салбайн турары боттарының-на эштеринге болгаш акы-дүнмаларынга ынакшылын ёзулуг-да билирлер болза, күзел турда кылыр-ла чүве мун чок-тур.

Бисте, чижээ, спорт дугайында хөй чугаалажып турар, ынчалзажок улустуң амыдыры-чуртталгазы болу берген ёзулуг массалыг спортка ам-даа ыракта-ла четпээн бис. Улустуң, бирги эдлегде аныяктарның күш-ажылы-биле кижизидилгезинге эн-не кошкаш дивес кичээнгейни салыр керек.

Бир эвес бистиң аныяктарывыс кандыгда ажыктыг хемчелгерни ёзулуу-биле, ынакшыл-биле, сундугуушкун-биле сегирип алыр болза, ол керекке эн-не идепкейлиг киржир база киржип-даа турар.

Аныяктарны кижизидерин бүгү угланышкынларга, күрүнениң болгаш хөйниитиниң бүгү звеноларынга, а ол ышкаш ог-бүлеге албан-биле шынгыы экижидер керек дээрзи илден.

Партия, совет, комсомол болгаш профэвилел организациялары, чырыдыышкын ажылдакчылары, ада-иелер үруглларны, аныяк кижи бүрүзүн социалистиг ёзугa, тодаргайларга күш-ажылга ынак кылдыр, хөйлуларны болгаш социалистиг нинти чурттанганың дүрүмнерин хүндүлеп көөрүнге шыдамыккай база чайгылыш чок кижизидер ужурлуглар. Оон-биле кады коммунизминиң бедик иелерелиг тургускучуларын кижизидерингe улуг рольду ойнап турар маркеисчи-ленинчи теорияны аныяктарның ортузунга пропагандаларын бүгү хемчеглер-биле күштелдирери болгаш экижидери эргежок чугула.

Чамдык аныяк кижизидериң чуртталгага, хөй-ниитиниң черлерингe шын . эвес ажыл-чанын коммунистер болгаш комсомолчулар тоовайн көрүп эрттирбес ужурлуг. Хөй-ниитиге удур чангыс-даа буруулуг чорукту чугаалажып көрбейн база хөй-ниитиниң мурнунга тургускайн артырып каап болбас.

Совет чогаалчылардан, кино, театр ажылдакчыларындан бистиң аныяктарывыс аныяктарны хандыкпыткы дег, ону бурунгаар эдертир, бистиң улуг үевистиң маадырларын кижизидер, совет аныяктарның шоолуг эвес-даа бол чамдык кезээнде ам-даа бар болуп турар хоралыг ажычанчыларны узугталарынга хузаланкы дег чаа эки чогаалдарны, киноларны, шиилерни манап турарлар.

Бистиң партия болгаш Совет күрүневис бистиң аныяктарны идея болгаш күш-ажыл талазы-биле канналган, эртеминиң дээдиерин шингээдип ап билир, чаа техниканы ылап шингээдип алган, бергелерлен кортпас, а ол бергелерни ажыл тиилеп шыдаар, чаа тулугларның чымыжындан кортпас, кадыг күш-ажылдан чалданнас ажычын кылдыр моон соңгаар-даа кижизидер.

Ол улуг херекке бодувусту күштеривисти харамнанган херээвис чок, чүге дээрге аныяктарны шын кижизидери — коммунизм тургузуушкунунга бистиң моон соңгаргы чеднишкиннеривистиң үндезини болур. (Үргүлчүлеп адыш часкаашкыны).

* * *

Эштер! Төп Комитеттиң отчёт илеткелинде көргүскен сан медээлер болгаш алдынган шинтпирлээриниң оруун

Эйзенхауэрге болган парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. Н. А. Булганинга президентинин харыы чагаазы-биле холбашкан бээн каш айтырыгларны март 7-де болган парлалга конференциязынга президент Эйзенхауэрден айтырган.

Ортаакы Чөөн чүкте байдалдың дугайында айтырыгга хамаарыштыр демделевишаан, президент Эйзенхауэрниң санап турары болза, бо районда дүшкүүрлүг байдал-биле холбаштыр хемчеглерни Каттышкан Нациялар Организациязы сонгаарадыышкын чокка, үрген алыр үжурлуг, а Каттышкан Нациялар Организациязының доктаатканы тайынчыдылганын негеделерини күүседири-биле Израиль болган араб делегей чепшээрежир үжурлуг. Оон-биле кады Эйзенхауэр Вашингтонга Иден-биле болунун чугаалажышкынарының дугайында сагындырган, 1950 чылдың үш талалыг декларациязынга (ол дээрге, Чоокку Чөөн чүктүн чурттарының киржилгези чокка Чоокку Чөөн чүктүн айтырыгларын шиитпирлээр дээн ораладжышкын болуп турары билдингир. — Ред.) боттарының шынчызының дугайын Англия болган АБШ ол чугаалажышкынарның үезинде медеглээннер.

Барлы лайын херек кырында үжурутка чок болуп бар чыларын ам делегей медереп билип эгелээн деп санап турарын президент оон ынай медеглээн, оон (Эйзенхауэрниң) билип турары болза, туруш чок тайбың азы соок дайын ооскө угланышкын-биле хөгжүүрлер.

«Чаа совет политика-биле» холбаштыр АБШ-тың даштыкы политиказын эде көөрүнүн эргежок чугулазының дугайында айтырыгга хамаарыштыр Эйзенхауэрниң чугаалааны болза, болунун даштыкы политиказының экономиктиг айтырыгларбиле холбашкан ол кезээн эвээш хемчээлге эде көөрүнче Совет Эвилелинин ол чаа политиказы АБШ-ты албадап турар. АБШ болза, экономиканың талазы-биле элээн ээлдек политиканы чогаадып кылыр үжурлуг, ынчаарга чазак болган сенат бо бүгү айтырыгларны хандыр өөренип көөр үжурлуг деп Эйзенхауэр чугаалаан.

Чөөн чүктүн болгаш Барыын чүктүн аразында салыглажышкынны калбартыр дугайында айтырыгже шилчип кирбишаан, Эйзенхауэрниң чугаалааны болза, шаг-үелер солчуп турар, ынчаарга Барыын чүктүн айыыл чок чоруунун херээнге хора чедирбезинге бүзүрелдиг болур талазы-биле арганы берип турар ыяыг хемчээлге болунун туружун АБШ база солуштур чаартып турар.

Кадыкшылының байдалы болунун канцлатуразын президентинин албан дужаалынга база катап депшидип үндүрериниг аназ арганы берип турарын болгаш бо айтырыгның талазы-биле америк үлуска бүрүнү-биле дыннатканын Эйзенхауэр база катап дагынпап чугаалаан.

Вице-президентинин албан дужаалынга кандидатурааның дугайында айтырыгга хамаарыштыр Эйзенхауэрниң чугаалааны болза, Никсоннун адының кырынга оон чугаалаар юридиктиг чүвези чок болгаш болунун моон сонгаарғы байдалының дугайында айтырыгны болу шиитпирлээрининг хостуун ол аназ берип турар.

(СЭТА).

„Кыдат-совет найырал“ аттыг кооператив

ПЕКИН. Кыдатта миллион-миллион тараачын өрегелер бүрүн социалистиг үстүкү хевирнин көлээ ажыл-агый кооперативтеринде каттышканнар. Пекинден 30 километр черде түрүп турар «Кыдат-совет найырал» деп кооперативке СЭТА-ның корреспондентизи чоокта чаа чораан. Кооперативтин тургустунганының төөгүзүнүн дугайында чугаалавышаан, кооперативтин даргазының оралакчызы Чень Фын-шаньның демделээни болза, 1951 чылда Яминьюоу болгаш Лугоцинь суурларга бот-боттарынга дузалажырының баштайгы беш бөлүктери тургустунган. Оон дараазында бот-боттарынга дузалажырының бөлүктери кожа суурларга база организастатынган, оларның нийти саны 28 четкен турган.

Ынчалзажок, каттыжылганың ыяыг хевири тараачыннарның сеткилин ханыырып шыдавас болган, чүге дээрге орулга эвээш болуп турган. Тус черниң партия болгаш күрүне органнарының деткимчези-биле бот-боттарынга дузалажырының бар турган бөлүктериниң иштинден 1954 чылда көлээ ажыл-агыйның чартык социалистиг хевирлиг 7 кооперативтери организастатынган, а тараачыннарның шиитпирин ёзугаар 1955 чылда олар 638 өрегелерни каттыштырып турар дөрт улуг кооперативтер кылдыр чаартынып тургустунган.

Черниң биче участоктарының улгаттыр каттышканы шөлдерге тарылга культураларын эң-не ажыктыг кылдыр тарыырынга болгаш суггарыга шөлүн калбартырынга арганы берген деп Чень Фын-шань чугаалаан. Кооперативтерниң шөлдерине 1955 чылда трактор бир дугаарынга көстүп келген. Дүжүт бедээн, а оон-биле чергелештир кооперативтин кежигүннериниң орулгалары база өскен. Эрткен чылын 111 гектар шөлдерге тараан кызылтастың ортумак дүжүдү гектардан 15, 15 центнер болган, кукурузаның — 45,1. Орулганы үлешкенининг түнелинде (70 хуузу күшүннерин ёзугаар, 30 хуузун салган черинин үлүүн ёзугаар үлешкен) кооперативтерниң кежигүннери ортумаа-биле 402—402 раньны алганнар, ол дээрге, мурнундагы орулгадан ыракта ажыг болуп турар. Мурнунда оспакысыргай турган кижилер ам оларны кооперативтиң кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында билдириишкиннерин киргеннер.

Бүрүн социалистиг үстүкү хевирнин чангыс кооперативинге каттыжарын 1955 чылдың ноябрьда дөрт кооперативтерниң кежигүннериниң нийти хуралынга шиитпирлээн, ынчаарга аназ орулгаларны чүгле былган ажылды барымдаалап хуваазр.

Ам ол кооператив 9 суурларның 1452 өрегелерин каттыштырып турар, оларның аразында мурнунда помещиктер болгаш кулактар чораан 140 өрегелер бар. Мурнунда помещик болгаш кулак чораанналарның чамдыызы боттары кооперативтин кежигүннери азы кежигүнүнүң кандидаттары кылдыр кооперативке киргеннер, оларның бир чамдыктары кооперативтин кежигүннери азы кежигүнүнүң кандидаттар болбайн чүгле оон ажылынга киржип турарлар. Кооперативте ажылдап турар 6067 кижиниң иштинден 93 кижи Кыдатның Коммунистиг партиязының кежигүннери.

Шөлдерниң дүжүттүүн улам-на белдеринге арганы бөөр элээн каш агротехниктиг хемчеглерни бо чылын кооперативте чорудуп турар. Малның баш санын элээн көвүдерин планнап турар.

Кооперастаашкын болза, тараачыннарның материалдыг болгаш культурлуг денелин бедиткен. Кооперативте бир ортумак, үш эге школалар, улуг улустуң кежээки 9 школалары, номчулганың ийи бажыңнары, культура бажыны, ийи медпункт болгаш өске-даа албан черлери бар.

(СЭТА).

Тайваньда административтиг аппараттың шериг албанныгларынга болгаш ажылдакчыларынга гоминданның революстуг комитединиң кыйгырыы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, гоминданның революстуг комитединиң чоокта чаа Пекинге болуп эрткен үшкү съезлиин Тайваньда административтиг аппараттың шериг албан хүлээлгелиглеринге болгаш ажылдакчыларынга ажык чагаа-биле кыйгырыг чоруткан.

Ол чагаада чугаалап турары болза, «Тайваньда 8 миллион чангыс ала-чурттугларывыс боттарының тура соруу-биле аш-чуттан, түренги чоруктан болгаш даштыкының тергиделинден качыгаазырынга кажан-даа чөпшээрешпезинге бижыы-биле бүзүрелиг бис. Каттышкан Штаттар бистиң чуртувустуң девискээринче күш-биле шургуп кирип келгенинин, бистиң иштики херектеривиске холгаарлап киришкенинин болгаш Тайваньны болунун шериг базазы кылдыр хуулдургаанының ужурунда бистиң чангыс ала-чурттугларывыс болунун төрээн чуртундан адгыланган туруп турар. Тайваньны кезээде эжелеп эелээрни болгаш оон чурттакчыларын кудланырын америк империалистер ораладжып турарлар. Быдат улус ону кажан-даа болдурбас. Быдат улус Тайваньны ыяавыла хостадыр! Бир эвес шериг күжүн хереглээр апарза, Тайваньны хостаарынга бистиң күштеривис четчир, ынчалзажок Тайваньны тайбың аргалар-биле хостаар күзелдиг бис. Ол-даа бол, азы өске-даа бол аргалар-биле Тайвань кезинде барып болунун төрээн чуртунче дедир эглип келир».

Америк империализмге удур демисежиринче, чонунун талазынга киреринче болгаш Тайваньны тайбың хостаарынга бүгү-ле боллунар чүүлдерни кылырынче Тайваньда административтиг аппараттың шериг албанныгларын болгаш ажылдакчыларын кыйгырган кыйгырыгны чагаада бижээн. «Ынчаарга силерни дайынналрывыс эвес, а өөнүктеривис деп санаар болгаш эртикен анчыг чүүлдерни сагынмас бис» деп чагаада чугаалап турар.

(СЭТА).

СЕАТО-нуң чөвүлелиниң сессиязы хагдынган

КАРАЧИ. Мурнуу-Чөөн Азиига шериг блогунун (СЕАТО-нун) чөвүлелиниң үш хүн үргүлчүлээн сессиязы март 8-те Карачиде хагдынган. .

Ук сессиязга СЕАТО-нун киржикчилери чурттарының доктаамал чөвүлелиниң кииргени нийти иштекелди чугаалажып көрген. Ол блокту иштекелге аажок мактан, оон ажыл-чорудулгазының шериг талазынче улуг кичээнгейни салган. СЕАТО-нун агрессчи үгланышкыны сессияның чамдык киржикчилериниң самаларынга, ылангыя АБШ-тың күрүне секретары Даллестиң саналынга тодаргай илереэн.

Даллес сессияның хуралынга чүве чугаалап тургаш, Азиига хамаарыштыр америк политиканың үндезини «күчүлүг стратегтиг күштер» болуп турар деп база дагын демделеп, биргээр чугаалаарга, ол планнар шериг үндезининге ооргалатыныр турар деп чугаалаан. Даллес оон-биле холбаштыр СЕАТО-нун азийжи киржикчилери «тус черниң күчүлүг күштерин» тургузарын кыйгырып, чогум утказы-биле алырга, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чорукту деткип чугаалаан. Амгы үеде СЕАТО-нун хамаарыжылгазында турар районда америк чепсектиг күштер боттарының күүш-шыдалының талазы-биле алырга, делегейниң ийги дайынының үезинде АБШ-тың Оожум океанның бассейнинге турган чепсектиг күштеринден ажып турар деп АБШ-тың күрүне секретары медеглээн.

Пакистанга АБШ-тың дузалажызы «Пакистанга шериг күчүзүн дыка улгаттырарынче угланган» деп айыткаш, америк «дузалажы» дээр чүвениң алыс утказын Даллес илереткен.

Сессия дооступ турда сөөлгү дыннадыгны чарлаан, сессияның ажылының түнелдерин ол дыннадыгда үндүрген. СЕАТО-нун төлээлекчилериниң албан кылыр чери Бангкокта турар чөвүлелинге СЕАТО-нун чепсектиг күштериниң дээди командылалын тургузар дугайында америк саналлы чугаалажып көөрү-биле сессияның киржикчилери дамчыдып берген. СЕАТО-нун кежигүннери болуп турар азийжи чурттарның — Пакистанның, Филиппиннерниң болгаш Таиландының армияларын быжыглаарын көрүп турар саналды база чүүлдүгүнүн көрген.

Экономиктиг айтырыгларга хамаарыштыр чамдык төлээлериниң онза сонуургалыг болганын барымдаалаан, «ол айтырыг дүрген характерлиг» болуп турар деп сөөлгү дыннадыгда чугаалап турар. Ынчалзажок чөвүлел «экономиканың айтырыгларын моон сонгаар өөренип көөр» дугайында боттарының экономиктиг экспертеринге чүгле сүмелер бээри-биле кызыгаарлатынган.

«Хоралакчы ажыл-чорудулгага» улуг лемиселиг «эргежок чугулазын» дыннадыгда онзалап демделээн. (СЕАТО-нун инициаторлары Азияның чурттарында национал-хосталгалыг шинчээшкинни ынчаар адап турарлар). Ол соруга-биле СЕАТО-нун чөвүлели ол айтырыг талазыбиле иштекелдер киирер күүсекчи доктаамал секретариатты тургузарын шиитпирлээн.

СЕАТО-нун ажыл-чорудулгазының кавызы мырыңай Дюрандының шугумунга чедир (тодаргайларга, Пакистанның болгаш Афганистанның аразында турун турар кызыгаарга чедир) нептерен турар деп сөөлгү дыннадыгның авторлары медеглээн. Кашмирге аскыызда чорударының аргазыбиле азы Индияның болгаш Пакистанның аразы-биле кашмир айтырыгны эң дүрген шиитпирлээри эргежок чугула деп Кашмирге хамаарыштыр СЕАТО-нун кежигүннери ынчаар айыткан.

Чер-черниң журналисчи болүктериниң демделеп турарын ёзугаар алырга, СЕАТОнун сессиязы ол пактының киржикчилериниң аразында элээн чөрүдээлериниң барып илереткен. Америк төлээлер онза чүткүлүг СЕАТО-нун шериг талазынче салып турда, Франциияның төлээлери, а ол ышкаш азийжи чурттарның төлээлекчилери экономиктиг харылзаалларыны калбартыры дээн туржуп турар. Элээн хөй айтырыгларны чугаалажып көрүп турда, Франциияның даштыкы херектер министриниң туружу Даллестиң болгаш Ллойдуң туружунда карышкак болганын онзалап демделеп турар.

СЕАТО-нун чөвүлелиниң сессиязынга чугаалажып көрүнген айтырыглар болгаш хүлээп алынган шиитпирлер болза, ол блок Азияга хамаарыштыр империалистиг планнарны, ылангыя АБШ-тың чамдык болүктериниң планнарын боттандырарының чепсээ болуп турар хээрзиниг дугайын база дагын хереченип турар.

(СЭТА).

Күш-культура болгаш спорт

Чурукта: профэвилел обкомнарының коньки талазы-биле маргылдаалаарынга эки түнелдерни көргүскен Н. Глазкова (башкыларның профэвилел обкому) биле Л. Мамонтов («Урожай»).

Коньки талазы-биле маргылдааның түнелди

Чоокта чаа, Кызыл хоорайга профэвилел обкомнарының коньки талазы-биле командаларының маргылдаазы болуп эрткен. Ол маргылдаага 40 кижи киришкен.

Херээженнер командаларының киржикчилериниң беш чүс, бир мун, бир мун беш чүс, үш мун метрге маргылдаалары чидиг демиселге эрткен.

Херээженнер командазының талазы-биле коньки маргылдазының баштайгы үш кижизы хевиринге бирги черни эге болган ортумак школаларның профэвилел обкомунун командазының киржикчизи эш Глазкова, ийиги черни көлээ ажыл-агый профэвилелиниң обкомунун командазының киржикчизи эш Фомина, үшкү черни эге болган ортумак школаларның профэвилел обкомунун командазының киржикчизи эш Волочай олар түс-түс эелээн.

Оларның үш мун метрге болган чарыкы улуг өскерилгелиг болган. Чүл дээрге, баштайгы үш хевирлерниң маргылдазының тиилекчилери өскерилбейн турган болза, мында көлээ ажыл-агый обкомнуң командазының киржикчилери эш Чунарева 7 минута 28,3 секунда, эш Кузьмина 7 минута 28,4 секундада келгеш бирги, ийиги черни, а Глазкова 7 минута 31,6 секунда маңнаан үшкү черни ажелээн.

Херээженнер командазының нийти түнелинде эш Глазкова бирги черни, эш Фомина ийиги черни, Чунарева үшкү черни алган. Эр кижилер командаларының разрядтарын ажыглаан. Эр кижилер командазының киржикчизи эш Мамонтов, ийиги черни ол команданың киржикчизи эш Колесников, үшкү черни күрүне албан черлериниң профэвилел обкомунун командазының киржикчизи эш Паскотин олар түс-түс эелээннер.

Профэвилел обкомнарының III область спартакиадазының коньки талазы-биле маргылдаазының нийти түнелинде бирги черни көлээ ажыл-агый профэвилел обкомунун командазы, ийиги черни күрүне албан черлериниң профэвилел обкомунун командазы, үшкү черни эге болган ортумак школаларның профэвилел обкомунун командазы, дөрткү черни чурт үлетчүрүнүн профэвилел обкомунун командазы эелээн.

Самчыгдакчыны шиитккен

Бай-Тайга райпотунун Молотов аттыг колхозта магазинининг эргелекчизи турган Салчак Болданович Очур 51743 рубльдин самчыгдалын кылган. Очурнун херээн область судунун үүгүшкүнүүт суду Тээли суурга үзүп шиитккен.

Очур бараанны, эң ылангыя спиртти таныш-керүштерине чээлиге берип, олярның-биле кады арагалап турган болгаш кооперативтин хереңгизин болукта ажыглап, үргүлчү ажырак ажылдап турганы сулка илереэн.

Область судунун үүгүшкүнүүт суду Очурну 8 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагериниг шиитккен болгаш самчыгдаан 51743 рублин хереңгизи-биле райпога эгидер кылдыр шиитпирлээн.

Х. ДАДАР-ООЛ.

Редакторнуң оралакчызы Т. С. ТАЛГАНЧИК.

ПЕДАГОГИКАНЫҢ КЫЗЫЛДА КҮРҮНЕ ИНСТИТУДУНУҢ ЗАОЧНЫЙ ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫННЫ ЧАРЛАП ТУР

Физика-математика факультединге болгаш дылдың база литератураның факультединге (тускай эртемнери—тыва дыл болгаш литература, орус дыл болгаш литература) I курска ортумак эртеминг кижилерни (киреринин шылгалдаларын дужааганын ёзугаар), III курска 1939 чылдың сөөлүнде башкы институттарын дооскан кижилерни (киреринин шылгалдалары чокка) хүлээп алыр.

Заочный өөренип киреле институттуң директорунуң адынга моон адаанда капсырыгаларлыг билдириишкинни киирери эргежок чугула:

а) автобиография;

в) эртеминиң дугайында аттестаттың азы дипломунуң болуу:

б) ажылдап турар черинден шынзылга;

г) кадыынын дугайында эмчи шынзылгазы;

д) үш фотокарточкалар (3×4 хемчээлдиг).

Билдириишкинни киирер хуусаазы апрель 1-ден июнь 15-ке чедир.

Киреринин шылгалдаларын моон адаанда эртемнерге июнь 15-тен 25-ке чедир хуусаада чорулар:

а) тыва дыл болгаш литература деп тускай эртеминиң талазы-биле: орус дылга (бижимел-биле, аас-биле), тыва дылга (бижимел-биле, аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге, ССРЭ-нин географиязынга.

б) орус дыл болгаш литература деп тускай эртеминиң талазы-биле: орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле, аас-биле), ССРЭ-нин географиязынга, ССРЭ төөгүзүнге.

в) физика-математика факультединге: орус дылга (бижимел-биле), математикага (бижимел-биле, аас-биле), физикага (аас-биле).

Чаа заочниктер шупту июнь 25-тен июль 30 -ге чедир эге айтылга сессияны эрттер үжурлуг.

Башкы институдунун 1, 2, 3 курстарының заочниктериниң лаборатория шылгалда сессиязы 1956 чылдың июнь 20-ден июль 25-ке чедир болур.

Институттуң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 4.

ДИРЕКЦИЯ

БИЧИИ УРУГЛАРНЫ РАХИТТЕН КАМГАЛАНАР

Келир үелеги не кижи саатты турар үезинде хүн-бүрү болгаш үр үениң иштинде, эң ылангыя хүнүүс арыг агаарга үнүп турар база кат-чимис болгаш ногаа аймаан хөйү-биле чимир үжурлуг. Саатганганының ийи дугаар чартымындан эгелеп балык үзүп болгаш рахитке удур «Д» витаминнин ажер херек.

Чурттап турар оран-бажынның арыг-шеверин сагынар. Эмиг эвер уругну шын эмзиригер. 1 болгаш 1½ айлыңнан эгелеп эмчиниң айытканын ёзугаар «Д» витаминни болгаш балык үзүн уругга берип турунар.

Бир эвес дараазында чурумнарны сагыыр болза, уругларның рахит аарыын болдурбайн барып болуру берге эвес: бичии уругнуң кадыын быжыглаарынга болгаш канналдырарынга хүн чырыын, арыг агаарны болгаш сугну калбаабиле хереглеп, уругну чогуур өйүнде болгаш шын чемгерер база аназ рахитке удур «Д» витаминни болгаш балык үзүн доктаамал оорр.

Бичии уругга четчир санныг ногаа болгаш витаминнерлиг немелде чемни чогуур өйүнде берип эгелеңер. Балык үзүн болгаш «Д» витаминни эмчиниң айтыышкынын ёзугаар уругларга баштайгы 2—3 харлыг турар үезинде баэрин уламчылаңар.

Бичии уругну уруглар консультациязынга күзүн болгаш кыжын кзарцтыг лампанын ультрафиолеттиг херелдерине дегээри-биле эккеп турар херек.

Чаш уруг хостуу-биле шимчеп чыдар аргалыг болур үжурлуг. Аназ эмчиниң айтыышкынын ёзугаар массаж болгаш гимнастика кылдырар.

Чаш уруг-биле кады эң-не бичезиндеп эгелээш, бүдүн чылдың дургузунда хүн-бүрү агаарланар. Уругнуң агаарга хүндүс удуурун хандырынар.

Айда бирден эвээш эвес уруглар консультациязынга уруг-биле кады доктаамал барып турунар.

Тыва областың санитар-чыргыышкын бажыңы.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң үшкү күрүне чээшкини

1956 чылдың февраль 26-да Кировоград хоорайга бөлган ойнап алырының 15-ки тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң бүгү разрядтарында сериялардың болгаш облигацияларның моон адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Сериялардың №№	Облигациялар №	Овладнының сомчолоп рубльдарда
040107	05[1])	1.000
040315	06[1])	1.000
040359	1—50	500
040585	10[1])	1.000
040667	1—50	500
041097	05[1])	1.000
041247	08[1])	1.000
041270	02[1])	1.000
041416	05[1])	1.000
041541	11[1])	5.000
041661	44[1])	1.000
041688	1—50	500
041817	1—50	500
041957	32[1])	1.000
042096	1—50	200
042168	29[1])	1.000
042215	16[1])	1.000
042421	05[1])	1.000
042458	1—50	500
042570	02[1])	1.000
042597	38[1])	1.000
042778	08[1])	1.000
042821	02[1])	1.000
042850	25[1])	1.000
042870	19[1])	1.000
043065	32[1])	10.000
043069	36[1])	1.000
043147	32[1])	1.000
043367	48[1])	1.000
043388	1—50	200
043493	1—50	500
043558	19[1])	1.000
043743	38[1])	1.000
043880	36[1])	1.000
043903	1—50	500
043946	1—50	200
044000	1—50	500
044158	1—50	200
044825	22[1])	1.000
044902	29[1])	1.000
045011	28[1])	1.000
045210	1—50	200
045375	19[1])	1.000
045539	39[1])	1.000
045589	01[1])	1.000
045707	18[1])	5.000
045757	1—50	200
045800	14[1])	1.000
046311	28[1])	1.000
046342	1—50	500
046458	24[1])	1.000
046494	1—50	500
046513	1—50	500
046758	1—50	500
046771	24[1])	1.000
046946	1—50	200
047065	07[1])	1.000
047098	08[1])	1.000
047390	45[1])	1.000
047567	44[1])	50.000
047656	44[1])	1.000
047809	20[1])	1.000
047881	05[1])	1.000
047917	34[1])	5.000
048045	12[1])	1.000
048147	33[1])	1.000
048206	1—50	200
048311	1—50	500
048381	32[1])	1.000
048441	1—50	200
048584	1—50	200
048668	08[1])	1.000
048716	18[1])	1.000
048850	50[1])	1.000
048852	44[1])	1.000
048937	13[1])	1.000
049019	05[1])	1.000
049093	41[1])	1.000
049224	1—50	200
049464	05[1])	1.000
049618	08[1])	1.000
050099	1—50	200
050182	19[1])	1.000
050295	04[1])	1.000
050303	1—50	200
050582	1—50	500
050704	02[1])	1.000
050760	23[1])	1.000
050858	1—50	200
051065	29[1])	1.000
051267	1—50	200
051408	47[1])	5.000
051556	28[1])	1.000
051621	1—50	200
051831	32[1])	1.000
051909	14[1])	10.000
051919	24[1])	1.000
051936	1—50	500
052057	44[1])	5.000
052181	31[1])	1.000
052194	1—50	200
052446	05[1])	1.000
052719	16[1])	1.000
052851	1—50	500
053105	24[1])	1.000
053336	40[1])	1.000
053339	22[1])	5.000
053591	05[1])	1.000
053664	1—50	500
053742	08[1])	1.000
053778	1—50	500
054087	1—50	500
054145	16[1])	1.000
054189	21[1])	1.000
054258	45[1])	1.000
054332	07[1])	5.000
054404	16[1])	1.000
054456	36[1])	1.000
054799	29[1])	10.000
055046	1—50	200
055237	12[1])	1.000
055257	08[1])	1.000
055311	46[1])	1.000
055317	1—50	200
055348	10[1])	1.000
055488	46[1])	1.000
055565	30[1])	5.000
055588	19[1])	1.000
055751	1—25	200
055782	1—50	200
055827	1—50	200
055838	08[1])	1.000
055954	46[1])	1.000
055986	08[1])	1.000
056010	40[1])	5.000
056356	07[1])	1.000
056532	30[1])	1.000
056577	24[1])	1.000
056619	14[1])	5.000
056810	1—50	500
056996	03[1])	10.000
057064	1—50	200
057291	1—50	200
057687	29[1])	1.000
057934	32[1])	1.000
057942	1—50	200
057955	06[1])	25.000
057958	09[1])	1.000
058087	20[1])	1.000
058252	1—50	200
058615	30[1])	1.000
058735	45[1])	1.000
058836	09[1])	1.000
058905	14[1])	10.000
059066	19[1])	1.000
059158	24[1])	1.000
059192	1—50	200
059226	06[1])	1.000
059334	38[1])	1.000
059336	06[1])	1.000
059433	1—50	200
059641	1—50	200
059666	50[1])	1.000
059712	48[1])	1.000
059805	41[1])	1.000
059910	07[1])	1.000
059918	11[1])	25.000
059941	1—50	200

[1]) Бо сериянын облигацияларының арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдин ойнаашкыннары таварышкан.

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң —3—88, харылсаалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көлээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00263. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 14 СРЕДА № 55 (3508)

Өртээ 20 коп.

Көдээ ажыл-агый артели — тараачыннарның эки-тура-биле каттышкан коллективтиг ажыл-агыйы болур болгаш артельдиң продуктуларын, хөреңгилерин артельдиң кежигүннери боттары баш билип чорудар база артельдиң ажыл-чорудулгазын Совет эрге-чагырганың хоойлулары-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлери-биле дүүштүр күрүнеңиң, колхозтарның болгаш колхозчуларның эрге-ажыктарынга таарыштыр угландырар.

1956 ЧЫЛДЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге совет кижилер кайгамчык улуг сеткил ханыышкын-биле ужурашканнар. Съездиниң шиитпирлери социалистиг экономиканың улам ынай күүлүг болдурлуушкүнүнүң болгаш коммунизминиң тургузукчузу совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелиң бедиериниң улуг чаагай перспективаларын бистиң чуртувустуң мурнунга делегеми-биле ажыттаан.

Партияның XX съездизиниң ажылының хоозуланарынга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң «Дыштанырга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ажыл хүнүнүң үргүлчүлелиин кызырар» дугайында Чарлыңга тураскаатказын хөй кижилиг митингилер бо хүннерде бүдүрүлгелерде, колхозтарда болгаш совхозтарда болуп турар. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кижи дугайында улуг ада сагыш салышкының боттарының моогаг чок күш-ажылыбиле харыылаарын совет кижилер хүлээнип турарлар.

Бызылдың бүдүрүлгелериниң коллективтери, цехтери, бригадалары болгаш түстүе ажылчыннар бүдүрүлгениң ажыглатынмаан курлавырларын тывар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедиер дээш, деригелерни бүдүрүкчүзүг ажыглаар болгаш чаа техниканы нептередир дээш социалистиг чаа хүлээлгелерни боттарынга ап турар.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлери Тыва областың үлетпүрүнүң эр, херээжен бүгү ажылчыннарының, инженерлериниң болгаш техниктериниң чаа патриотчу улуг кедүрүлүшкүнүн хайныктырган. Бызылдың бүдүрүлгелериниң коллективтери алдыты беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты эгелекчилери болганнар.

Бызылдың алгы заводунуң коллективиниң ажылчыннар 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш эгелээнин хүлээнгеш, областың үлетпүрүнүң эр-херээжен бүгү ажылчыннарын социалистиг чарышка кыйгырган. Алгы заводунуң коллективи боттарының бүгү күштерин болгаш аргаларын санап көргеш чылның бүдүрүлге планын декабрь 5-те — Совет Конституциянын хүнүнде долуур күүседирин болгаш пландан ажыр 200 мун рубльдиң продукциязын бээрин хүлээнгеннер.

Коллективтиң митингизинге мурнакчы ажылчын эш Хүрекценнин чугаалазыны болза:

—Коммунистиг партия ажылчы чоннарнын амыдырал байдалын экижилер дугайында моогаг чок сагыш салып турар. Од дугайын бис партияның XX съездизиниң шиитпирлериниден тодаргай көрүп турар бис. Партияның ала сагыш салышкыныи бистер боттарывыстың кызымаккай күш-ажылывыс-бале харыылаар ужурлуг бис. Ынчангаш бистиң бригадавыстың кежигүннери хүн-бүрүде норманы 130 хуу күүседирнин хүлээнип турар бис.

Областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың зэш-чем комбинатының коллективи 1956 чылдың бүдүрүлге планын декабрь 20-де күүседирнин, бүдүрүлгениң технологизын сайзырангайжыдарын болгаш продукциянын чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрериң социалистиг чарышка хүлээнген. Конинтер цехинин мастери эш Петровтың социалистиг хүлээлгени ап турган чугаалазыны болза:

— Алдыгы беш чыл планының талазыбиле Директиваларга көрүүнген кайгамчык улуг программаның чедиишкинниг күүседирнин совет кижилерниң чүткүлүг күш-ажылы шиитпирлээр. Бистер, конинтержилер, бо соруулганы боттандырар дээш бүгү күжүвүстү бээр ужурлуг бис. Бо чылдың бүдүрүлге онаалгазын ноябрь 1-де күүседир дээш долу шиитпир-биле ажылдап турар бис. Бо чылын бис прояиктериниң дөрт чаа хевирлерин бүдүрүп үндүрерин планнаан бис, а оларның үжүам шингээдип алдынган.

Кызылдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң патриотчу эгелээшкинниң областың бүдүрүлгелериниң коллективтери ишти-биле ады-түс-түс ажылчыннарның социалистиг чарышын калбартыры онза чугула. Ажылчыннарның, инженерлериниң болгаш техниктериниң эгелекчи саналдарын оларның улуг, бичезинген хамаан чокка деткиири күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиерииге, күш-ажылдың организастаашкынын акижиринге улуг ужур-дузалыг болур.

Чарыштың киржикчилериниң күженнишкиннерни болгаш оларның эгелекчи саналдарын продукциянын шынарын экижиринче, оон бот-үнезин чингедиринче, бүдүрүлгенин иштики курлавырларын илередип тыварынче болгаш аиаа үндезинээн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедиеринче мобилизастаары чугула. Чарыпты ёзу барымдаалап эгелеп каап, оон соонда чарыштың үре-түнелиг күүседири дээш демисели үттүптар чорукту соксалыр херек.

Хожудап турарларны мурнакчыларның деннелиге чедир көдүрериге, мурнакчыларның ажылының дүржулгазын нептереципиге болгаш бүдүрүлгечи онаалгаларны күүседиринге социалистиг чарыш чугле хүн-бүрүнүң тодаргай үлуттулгазы түрлә болдунуп организакчы улуг ролюн ойнап шыдаар. Чарыштың бо негелдезин күүседири партия болгаш профэвилел организациялар чарышты организастаарының болгаш үлуттулгүнүң хөреэнге турган улуг четпестерни хамыктың мурнунда үзүткаар ужурлуг.

Бүдүрүлгелериниң, цехтериниң болгаш бригадаларның аразында чарыш-биле кады түс-түс ажылчыннарның социалистиг чарышын калбартыры онза чугула. Ажылчыннарның, инженерлериниң болгаш техниктериниң эгелекчи саналдарын оларның улуг, бичезинген хамаан чокка деткиири күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиерииге, күш-ажылдың организастаашкынын акижиринге улуг ужур-дузалыг болур.

Чарыштың киржикчилериниң күженнишкиннерни болгаш оларның эгелекчи саналдарын продукциянын шынарын экижиринче, оон бот-үнезин чингедиринче, бүдүрүлгенин иштики курлавырларын илередип тыварынче болгаш аиаа үндезинээн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедиеринче мобилизастаары чугула. Чарыпты ёзу барымдаалап эгелеп каап, оон соонда чарыштың үре-түнелиг күүседири дээш демисели үттүптар чорукту соксалыр херек.

Согласов сөзүн эдээри чарыштың киржикчилериниң хүлээлгези болур ужурлуг. Үлетпүр ажыдакчыларының 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш эгелээн чарыжын үре-түнелиг боттандырарынга партия болгаш профэвилел организациялары организакчы ролюн ойнаар хүлээлгелиг. Партия болгаш профэвилел организациялары чарышты организастаарының болгаш үлуттулгүнүң хөреэнге турган улуг четпестерни хамыктың мурнунда үзүткаар ужурлуг.

Бүдүрүлгелериниң, цехтериниң болгаш бригадаларның аразында чарыш-биле кады түс-түс ажылчыннарның социалистиг чарышын калбартыры онза чугула. Ажылчыннарның, инженерлериниң болгаш техниктериниң эгелекчи саналдарын оларның улуг, бичезинген хамаан чокка деткиири күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиерииге, күш-ажылдың организастаашкынын акижиринге улуг ужур-дузалыг болур.

Партияның XX съездизиниң алдыты беш чыл планының талазы-биле Директиваларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш үлетпүр ажылдакчыларының патриотчу эгелээшкинин деткиири база чарыштың шыгаракчыларының мурнакчы дүржулгазын бүгү ажылчыннарның чедиишкини болдурары онза чугула.

Үлетпүрүнүң бүгү ажылдакчылары! Алдыгы беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартыыл!

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП-ниң Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга база артельдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында айтырыгны, а ол ышкаш колхозчуларга ай санында аванс тыпсырының болгаш колхозчуларга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрген болгаш бо айтырыглар талазы-биле дараазында доктаалдарны хүлээп алган.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин база артельдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында

Бүгү-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай бедиериие, колхозтарга, совхозтарга көргүзүп турары улам өзүп турар организастыг болгаш техниктиг дузаламчыга база чер-черииң байдалдарынга таарыштыр коллективтиг ажыл-агыйны организастаарынга болгаш чорударынга колхозтарның база колхозчуларның боттарының инициативазын хөгжүдерииге үндезилээп, колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйын бүгү хемчег-биле хөгжүдерин болгаш быжыглаын, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын күштүг-биле көдүрерин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бирги чергеии ужур-дузалыг деп санап тур.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртулгалы-биле индустриализацияга үндезилээп, калбак коллективизацияа чоруткаи. Көдээ чаа социалистиг тургулугну тургускан, ол тургузуг бүдүрүлгениң болгаш он-он миллион тараачыннарның амыдыралын үндезиии-биле чаарткан. Быдаргай болгаш бүдүүлүг хожуланган тараачын ажыл-агыйның орнуна чуртка чаа техниканы калбаа-биле хереглээр, мурнакчы эртеминиң бүгү чедиишкиннерии ажыглаар болгаш хөй баранның продукциияны бээр арганы берип турар улуг коллективтиг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин тургускан. Колхозчу тургузуг, күш-ажылдың чаа социалистиг организастаашкынын болгаш артык бедик бүдүрүкчүлүүн тургускан, совет көдээиин бүгү ажыл-ишчилериие бай-шыдаглыг амыдыралче калбак орукту ажыктаан. Коллективтиг ажыл-агыйны организастаныпаан, Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне болза, колхозтарда күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн болгаш чаа хөй-ниити сагыпга-чуруину улам ынай быжыдары чүгле эр, херээжен колхозчуларның артельдиң ажыл-агыйын эргелеп башкарарынга ёзулуг бот-тывынгыр болгаш идепкейлиг киржилгезиниге үндезилээп чедип алдынып болур деэрии барымдаалап келген болгаш барымдаалап турар.

Колхозчу тургулугну быжыдарынга колхозчуларның ийиги съездиге хүлээп алган көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставы улуг ужур-дузалыг болган, ында ол үеге чедир коллективтиг ажыл-агыйны чорударының чыгынган дүржулгазын түннеп байыткан. Уставты хүлээп алганындан бээр чаэрби ажыг чыл эрткен. Ол үеиин дүргузунда колхозчу көдээнин амыдыралында улуг өскерлиишкиннер болган, хөй адырлыг ниитиниң ажыл-агыйын тургузарының чаа, байлактыг дүржулгазы чыгынган. Колхозчу тараачыннарның политиктиг медереилии өскен, ниити күрүнеиің эрге-ажыктарын оларның билир чоруу өскен. ажылчын ангының күштүг-биле көдүрерии эрге-ажыктарын оларның билир чоруу өскен. ажылчын ангының

Колхозчу тургузуг болуиуң хөгжүдезиниң чаа талазынче көдүрүлген болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ынай көдүрер талазы-биле чаа соруулгаларны колхозтар шиитпирлээр апарган бо байдалдарга көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставы ам колхозтарның хөй янзылыг амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын хаара туттыпайн турар, элээи хөй таварылгаларда ниитиниң ажыл-агыйын чорударының колхоз ажылының тодаргай байдалдарынга улам-на дүгжүр корум-чурумун доктаалдырынга оларның инициативазын кызыгаарлап турар.

Колхозтардан болгаи колхозчулардан СЭКП ТК-га болгаи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге кээп турар хөй санныг чагааларда көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставының чамдык түүлерии өскертир дугайында саналдар кирип турар болгаи ылангыя коъдан чаныиың участоктарын үлээр чүрүмүнүң база хемчээлдериниң дугайында, колхозчу ерегеиин болуиуң энчүзүнде турар малының санының, колхозтарның одарларын ажыглаарының дугайында, күш-хүннериниң минимумун тодарадыр, колхозтардан колхозчуларны үндүрер, оруулгаларны хуваар, колхозтар баштаар черлериниң эргелерии калбартыр болгаи өскө-даа айтырыгларның чүрүмүнүн дугайында айтырыглар көдүрүлүп турар. Күш-ажыл кылып шыдаар колхоз кежигүннериниң ниитиниң ажыл-агыйынга күш-ажылчы киржилгезиниң хирегергезинден хамаарылга чокка колхозчу ерегелерге коъдан чаныиың участоктарын үлээрин көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставында көргеии колхозтарның организас ажыл-агыйын быжыдарының соруулгаларынга чөрүшкек болуп турар деп колхозчулар чөптүү-биле айтып турарлар. Күш-хүннерин эвээи ажылдап ап турар чалгаа колхозчулар, а чамдыкта колхоз-биле кандыг-даа күш-ажылчы харылзааны херек кырында үскен кижилер көдээ чаныиың улуг участоктарлыг болуп, колхозтуң оларларын ажыглап, колхозчуларга доктаатказн өскө-даа чингелделерии ап, ол-ла үеде колхоз кежигүнүнүң черле кыпза чогуур хүлээлгелерии күүсетпейн турары ховар эвес. Оон түннелиидө коллективтиг ажыл-агыйның түннелдери дээш, күрүне мурнунга хүлээлгелерии колхозтуң күүседири дээш бүгү харыысалга аксеткилдиг ажылдап турар колхозчуларга онаалгып турар, а артельдиң хөй-ниити ажыл-агыйынга күш-ажылы-биле кирипшейн турар чалгаа колхозчулар колхозчунуң бүгү чингелделерии ажыглап турар болгаи ниитиниң ажыл-агыйынга когаралдыг, тодаргайларга артельдиң бүгү кежигүннериниң ниити эрге-ажыктарынга когаралдыг кылдыр болдунуң хуула ажыл-агыйын үрдүндүрүп турар.

Колхозчуларның хуула хереглелдерии ан долузу-биле хандырары чүгле колхозтарның хөй-ниити бүдүрүлгезин бүгү хемчег-биле хөгжүдүп турган боттанган туруп болур дээрии колхоз тургузуушкунунуң бүгү дүржулгазы бүзүредилт чугаалап турар. Колхозчу ерегеиин коъдан чаныида болуиуң ажыл-агыйы дузалаар шинчилиг болур ужурлуг, ол дээрге, колхозтуң хөй-ниити хереглелдерии-даа, колхозчуларның боттарының хереглелдерии-даа харугда бүрүнү-биле хандырарынга колхозтуң хөй-ниити ажыл-агыйы четпес хөгжөө турган дээрезинде эргежок чугула. Ниитиниң ажыл-агыйы соксаал чок хөгжөө, улам хөй янзы-бүрү көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрген болгаи аиаа үндезилээш күрүнеиин, колхозтарның болгаи колхозчуларның ол продукцияга хереглелдерии улам долузу-биле хандырган турар кылдыр колхоз бүрүзүнге ажыл-херекти тургускан турар ужурлуг. Ниитиниң ажыл-агыйындан колхозчуларның күш-хүннериниге ап турар натуралдыг болгаи акша оруулгалары Уставта көрүүнген хемчээлдер ёзугаар колхозчу болуиуң дузалаар ажыл-агыйлыг болурунга соиуургал чок болур хире өскөн турар кылдыр көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң ыныыг деңиелиигө четкен колхозтар бисте ам эвээш эвес. Моон ужурунда колхозчуларның оруулгаларынга ниитиниң ажыл-агыйының ролю бүгү колхозтарга доктаамал улгаткан база колхозчуларның бүгү хереглелдерии колдуунда ниитиниң ажыл-агыйының күсели-биле хандыртынган, колхоз бүдүрүлгезиниге киришкенинден аиаа оруулгазы колхозчуларның ниити оруулгазының кол кезии болган турзун, а коъдан чаныиың участогу болгаи оортан алган оруулгалар херек кырында дузалаар ужур-дузалы ийнаан болгаи кол нуруузунда чаа ногаалларга, чимистерге, каттарга колхозчуның болдунуп хереглелдерии хандырган турзун дээш база колхозчуларның амыдыралының шимелдезин кылдыр коъдан чаныиың участоктарыига салтар, кат үнүштери өзүп үнген турзун дээш оралдажыры эргежок чугула.

Колхозчу ерегелерии коъдан чаныиың участоктарыиың хемчээлдерии боттары тодарадыр, а ол ышкаш колхозтуң иштики амыдыралының өскө-даа айтырыгларын колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйын эң дүрген кадрлерииің болгаи колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын экижилериииің эрге-ажыктарынга шиитпирлээр эргелерии колхозтарга тыпсырын хөй-хөй колхозчулар боттарының чагааларында чугаалап турарлар. Чер-черииң партия, совет болгаи көдээ ажыл-агый органнарының талазыидан бүдүрүлгениң тодаргай байдалдарынга болгаи ажыл-агыйның хөгжүлдезиниің деңиелиигө дүүшпейн турар ниити организастыг хевирлерии болгаи ажыл-агый артелиниң председательдериииің, колхозтарның партия, профсоюз организацияларының секретарьларының, районнарның партия, профсоюз организацияларының, райкомнарның, райисполкомнарның, райколхозсоюзтарның, МТС-терииің директорларының, политотделдерииің начальниктериниің, райземуправлениеииің, райфинотделдериииің, райсельхозбанктарның, райторгтарның, райпотребсоюзтарның, райзаготскотторгтарның, райзаготзернотторгтарның, райзаготживсырьеторгтарның, райзаготшерстьторгтарның, райзаготпушниноторгтарның, райзаготторгтарның, райзаготпушниноторгтарның, райзаготторгтарның, райзаготпушниноторгтарның, райзагот

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүзү).

кежигүннериниң чөпшээрежилгези чокка райкүүскомнар күш чок болдура бээрин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели шын эвес деп санап тур. Ол чорук бүгү коллективтиң санал-оналын болгаш эрге-ажыктарын херекке албайн турар чалгаа колхозчуларга чылдак берип, ниити хуралдарның ролюн кудуладып турар болгаш колхозчуларның шиитпирлер хүлээп алыры дээш харыысалгазын кудуладып турар. Ынчангаш колхозтан үндүрткен, коъдан чанының участоктарының хемчээлин эвээжеткен дугайында болгаш өске-даа айтырыглар талазы-биле райкүүскомнарга колхозчуларның киирип турар хомудалдарын колхозчуларның ниити хуралынга катап көөрү, оортан үндүрген доктаалы ооң соонда шуут күштүг болуру чугула.

Оон-биле чергелештир элээн хөй колхозтарның, ылангыя хоорайлар чанында колхозтарның чамдык чалгаа колхозчулары, колхозчу суурларның девискээринде чурттап турар чамдык кижилери ниитиниң бүдүрүкчү күш-ажылын кылбайн турар, тодаргайлаарга колхозтарга, күрүнениң бүдүрүлгелеринге болгаш албан черлеринге азы кооператив болгаш хөй-ниити организацияларга доктаамал ажылдавайн, ынчалза-даа ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчулар-биле дең байдалдарда туруп турарлар, ол категорияның кижилеринге коъдан чанының участоктарын, одарларны болгаш сиген кезер черлерни ажыглаар арганы бээр, бербезин колхозтар боттары шиитпирлээн турары шын болур ийик.

Элээн каш чурттакчылыг черлерлиг болганындан элээн хөй улуг-улуг колхозтарга колхозчуларның ниити хуралдарын үргүлчү чыылдырары бергедээшкинниг болуп турарын барымдалааш, колхоз амыдыралының кайы-бир айтырыгларын каяа көөр болгаш шиитпирлээр ужурлуун: азы ниити хуралдарга бе, азы колхозчуларның соңгууру төлээлекчилериниң, бүзүретирген кижилериниң хуралдарынга бе, азы бригадалар хуралдарынга бе дээрзиниң чурумун колхозтар боттары байдалдарындан хамаарыштыр тодаргайлап алыры ажыктыг:

Колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга болгаш артельдиң ажыл-херектерин эргелеп баштаарынга колхозчуларның инициативазын улам ыңай хөгжүдер чорук колхозтарда ажыл-херектерниң байдалы дээш партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының харыысалгазын бичелетпейн, харын бедидип турар болгаш көдээде политиктиг болгаш организакчы ажылдың деңнелин көдүрерин, колхозчуларның чогаадыкчы идепкейн көдүрерин, социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү күштерин болгаш чепсек-херекселдерин шимчээшкинге киирерин база колхоз бүрүзүнге ажыл-херектерниң байдалы дээш бистиң кадрларывыстың харыысалгазын бедидерин негеп турар дээрзинче райкомнарның, обкомнарның, крайкомнарның болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, райкүүскомнарның, облкүүскомнарның, крайкүүскомнарның, автономнуг болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң кичээнгейин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели угландырган.

Колхозчуларга ай санында авансы бээриниң болгаш колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайы

Сөөлгү чылдарның дургузунда колхозчуларның акша орулгаларының өскенин болгаш колхозчуларга күш-хүннериниң талазы-биле акша берилдезиниң көвүдээнин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Ынчалзажок күш-хүннерин ёзугаар хуваар орулгаларның кол кезиин колхозчуларга ажыл-агый чылы чүгле доозулганда бээр, колхозтарда туруп турар практика көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин өстүреринге идигни четпес берип турар болгаш ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын улам ыңай бедидериниң сорулгаларынга дүүшпейн турар.

Хөй-хөй колхозтар ниитиниң ажыл-агыйынга ажылдатынган бүгү күш-хүннеринге авансыларны колхозчуларга ай санында берип турар орулгалар хуваарының эң депшилгелиг системазын ажыглап турар. Колхозчуларга авансылап бээри-биле колхозтар шилчилгелиг акша болгаш аъш-чем фондуларын тургузуп турар.

Колхозчуларга ай санында аванс бээри колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге чугула идиг болур, күш-хүнүнүн ролюн бедидер болгаш ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге колхозчуларның сонуургалын бедидер.

Колхозчуларның күш-ажылының немелде төлевириниң амгы туруп турар чурумун эде көөрүнүң эргежок чугулазының база өйү келген. Ам, колхозтар боттары ниити күрүнениң болгаш ниити колхозтуң эрге-ажыктарын барымдаалап, боттарының ажыл-агыйының хөгжүлдезин планнап турар үеде, немелде төлевириниң амгы туруп турар чуруму колхозтарның инициативазын моондактап турар болгаш кайы-бир адырда планныг даалгаларны ажыр күүседип, ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчуларны деткип шаннаарынга дөгүм болбайн турар, ол чурумну ёзугаар немелде төлевирин бээри колхоз бүрүзүнүн бүдүрүлгезиниң деңнелин болгаш онзагай байдалдарын барымдаалавайн, областың, крайның болгаш республиканың бүгү колхозтарынга планны ажыр күүсеткени дээш бир дөмей хемчээлдерге доктаатынып турган.

Амгы үеде, колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын шиитпирлиг көдүреринге эргежок чугула байдалдар тургустунган, колхозтар организас талазы-биле быжыккан болгаш коллективтиг ажыл-агыйны чорударының четчир дуржулгазын мөөңнеп алган үеде мурнунда сүмелетинген чурумнуң болгаш немелде төлевирлерни тыпсырының хемчээлдериниң эргежок чугулазы дүшкен деп СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери көвүдээни болгаш колхозтарның орулгалыг болурунун бедээни-биле колхозчуларның күш-ажылының кол төлевири хемчээл чокка өзүп турар, ынчангаш немелде төлевир эки ажыл дээш мактал-шаннаалды деткириниң хевири болган турар ужурлуг.

Колхоз боду бүгү-ле бар аргаларны долузу-биле ажыглаарын барымдаалап тургаш, колхоз бүдүрүлгезин планнап, база хүлээп алдынган планны ёзугаар мал ажылында болгаш ажыл-агыйның өске-даа адырларында ажылдарда ажылдап турар бригадаларга (звеноларга), колхозчуларга онаалганы доктаадып турар үеде, планнаашкынның чаа чурумунун үезинде күш-ажылдың немелде төлевирин болза, боттарының онаалгаларының деңнелин бедитпишаан, чогаадыкчы инициативаны илеретпишаан база колхоз бүдүрүлгезинге бүгү-ле мурнакчы болгаш депшилгелиг чүүлдерни нептеретпишаан, колхозтуң хүлээп алганы планныг онаалгаларны ажыр күүседип база боттарының эки ажылы-биле көдээ ажыл-агыйның немелде продукциязын тургузуп турар колхозчуларга, тускай эртемниглерге болгаш МТС-терниң трактор бригадаларының ажылчыннарынга тывыскан турар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүнүн болгаш мал ажылының продуктулуунун планнарын ажыр күүсеткени дээш бригадаларның (звеноларның), колхозчуларының, МТС-терниң трактор бригадаларының ажылдакчыларының, тускай эртемниглерниң болгаш колхозтарның удуртукчу составының күш-ажылының немелде төлевирин колхозчуларның ниити хуралдарынга доктааткан болгаш бадылаан турарын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эң-не шын деп санап тур. Немелде төлевирни тыпсырының хемчээлин тодарадып турар үеде хову, мал ажылдарынга болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа адырларынга бригаданың (звенонун) чедип алган бүдүрүлге деңнелин өөренип көөрү, ооң-биле кады колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү-ле адырларында ажылдап турар колхозчуларны мактап-шаннаарының принцивин барык-ла дең чергеге сагыыры эргежок чугула.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң **доктаатканы болза:**

Ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын улам ыңай бедидер сорулга-биле, ниити хуралдарның шиитпирин ёзугаар ниитиниң ажыл-агыйының бүгү-ле адырларындан херек кырында алдынган акша орулгаларының 25-тен эвээш эвес хуузун база көдээ ажыл-агый продукциязының контрактациязын, садарын болгаш ыяавыла дужаарын ёзугаар авансылар хевирлиг алыр акша хөреңгилериниң 50-ден эвээш эвес хуузун чыл дургузунда колхозчуларга ай санында күш-хүннеринге авансылап бээрин колхозтарга сүмелээр.

Колхозтарның негелдезин ёзугаар, кирген бүгү орулгаларның 25 хуузун база продукция контрактациязының, садарының болгаш ыяавыла дужаалганың талазы-биле авансылар кылдыр алдынган акша-хөреңгилериниң 50 хуузун тускай агар санче шилчидерин Күрбанкыга дааскан, ол агар сандан акшаны колхозтар баштаар черлери колхозчуларга авансылар бээринге болгаш күш-хүннериниң талазы-биле хуваалдаларга чүгле чарыгдап болур.

1956 чылдан эгелээш колхозтарга оларның негелдезин ёзугаар ыяавыла дужаалгаларның чуруму-биле күрүнеге дужаар тарааның, тарымал тооруктуң болгаш өске-даа үстүг культураларның, картофельдин, ногааларның болгаш эьттиң өртээнин 50 хуузу хемчээлдиг акша авансызын тыпсырын Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Эьт болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүн министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүн министерствозунга болгаш Центросоюзка СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен.

Айыттынган сорулгаларга чогуур чээлини ССРЭ-ниң Күрбанкызы белеткел организацияларынга тыпсыр хүлээлгелиг.

Үстүнде айыттынган продуктуларны белеткээр талазы-биле авансыларны колхозтарга бээриниң чурумунун дугайында инструкцияны сонуургалдыг министерстволарның болгаш ведомстволарның киржилгези-биле ажылдап кылырын база ай хуусаада бадылаарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Күрбанкызынга дааскан.

Капитал салыышкыннарының талазы-биле узун хуусаалыг чээлилерни колхозтар бирги ээлчегниң чуруму-биле ниити акша орулгаларындан төлээри, ону хуваашпас фондуларның күсели-биле чорутунган төлевирлерге киириштирери СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында көрдүнген.

Колхозчуларның ниити хуралдарының шиитпирин ёзугаар мал кажааларын болгаш өске-даа бажың-балгат база тудуглар тударынга, а ол ышкаш хөй чылдыг олуртулгалар тарып олуртурунга болгаш өстүреринге чарыгдатынган күш-хүннеринге акша төлевирни бадылатынган орулга-чарылга сметазын ёзугаар хуваашпас акша фондуларның күселинге киириштирерин колхозтарга сүмелээн.

Бүгү-ле бар курлавырларны долузу-биле ажыглаарын барымдалааш, колхозтарның ажылдап кылганы болгаш бадылааны көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүнүн болгаш мал ажылының продуктулуунун планнарын ажыр күүсеткени дээш бригадаларга (звеноларга), мал ажылында ажылдап турар колхозчуларга, МТС-терниң трактор бригадаларының ажылдакчыларынга, тускай эртемниглерге болгаш колхозтарның удуртукчу составынга немелде натура болгаш акша төлевирин тыпсырының чурумун болгаш хемчээлин боттары доктаадып алырын колхозтарга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели сүмелеп тур.

Тыва областың ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын таныжып турар

СҮТ СААЛДАЗЫН УЛАМ БЕДИДЕР

САМАГАЛДАЙ. (Бистиң корр.). Тес-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының ажылдакчылары кышкы үеде сүт саалдазын бедидер талазы-биле алган хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып турар.

Саар инектерниң кышкы ажаалга чемгерилгезин эки таарыштырганының түңнелинде эрткен чылдың октябрь 1-ден бо чылдың март 1-ге чедир фермага ниитизи-биле 25590 литр сүт сагдынган ийикпе, азы эрткен ажыл-агый чылының ол-ла үезинге дөмейлээрге, сүт саалдазы бир чартык катап бедээн.

Ферманың саанчыларында кышкы саалдага бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар хөй. Эш Хавакпан сүт саалдазының сезону эгелээнден бээр бодунга быжыглаан 7 инектеринден ниитизи-биле 3038 литр азы инек бүрүзүнден 434 литр сүт сагган. Ол ышкаш эш Суванчап 7 инектен 2432 литр, эш Шожуп 6 инектен 1618 литр сүт сагганнар. Эштер Долума биле Бүскелмаа боттарынга быжыглаан инектериниң чамдыызындан хүнде ортумаа-биле 10—12 литр сүттү саап турарлар.

Колхозтуң инектери бызаалап турар. Ам 52 инек төрээн, оларның 50-нин бызааларындан чарып сагган. Бызааларындан чарып сагган инектер хүнде ортумаа-биле 5—7 литр сүттү берип турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын колхозтуң фермаларында болгаш бригадаларында ханызы-биле өөренип, 1956 ажыл-агый чылында салдынган сорулгаларны хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың чаа хүлээлгелерин ап турар.

Эш Маскыр-Хөөнүн эргелекчилээн сүт-бараан фермазының ажылдакчылары инек бүрүзүнден 900 литр сүт саарын хүлээнген. Ол болза планда көрдүнгенинден 300 литр сүт хөй болур.

Ферманың ажылдакчылары малдың чаш төлүн чылыг кажаалар-биле хандырар дээш, боттары тудуг ажылын чорудуп турарлар. Бо чылын төрүтүнер бызааларга 4 чылыг кажааларны тудуп белеткээн.

Колхозта партия организациязының агитколлективи СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын колхозчуларга ханызы-биле таныштырбышаан, социалистиг чарышты организастап турарлар.

З. САГААЧЫ.

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

СУТ-АКСЫ. (Телефон-биле). СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин Сүт-Хөл районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей сеткил ханыышкынныг, күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле уткуп турар. Чаагайжыдылганың ол төөгүлүг документилерин амгы үеде бүгү черлерде ханы өөренип эгелээн.

Партияның район комитеди бо талазы-биле элээн организастыг хемчеглерни ап чоруткан. Агитколлективтерниң удуртукчуларының семинарын эрттирген, ам агитаторларның чер-черде хуралдарын чорудуп турар. Политшколаларның, кежээки партшколаның болгаш чырыдыышкын бөлгүмнериниң пропагандистериниң семинарын база организастаан.

Съездиниң материалдарын танышкаш районнуң ажылчы чоннары мурнукузундан каш дапкыр күжениишкинниг ажылдап турар. «Сталинчы орук» колхозтуң колхозчулары часкы тарылгага белеткелин чедиишкинниг чорудуп турар. Бо чылдың тудугларынга 10 муң кубометр ыяшты белеткээн, оон 6 муң кубометрни колхоз төвүнде эккеп алган, сөөртүлгени массалыг чорудуп турар.

«Сталинчы орук» колхозтуң малы хүр кыштаглап турар. Бо хүннерге чедир төрээн 973 хойнуң хураганнары, 40 инектиң бызаалары бүрүн алдынган, 189 өшкүден 193 анай алдынган. Инекти силос база өске-даа эки чемнер-биле хандырып, ажаалданы экижиткенинден сүт элбек болуп турар. Ол-ла инектер эрткен чылдың бо айларында 150 литр сүт берген, а бо чылын 300 литр ажып турар.

Д. ШАЛДЫГ.

Улуг сорук кириишкин

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхозтуң тарылга шөлү эрткен чылдыындан 300 гектар калбарар азы бо чылын ийи муң гектардан ажар. Часкы хову ажылынга белеткел багай эвес организастатынып турары колхозчуларның съезди материалдары танышкан хуралынга илерээн. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Сүмбүрнүң редакцияга дыңнатканы болза:

—Тараа культураларының үрезиннери чажар шынарынга чедир шуптузу арыглатынган, картофельдин 37 тонна үрезини бар, ногаа болгаш өске-даа культураларга хереглээр үрезиннер четчир. Расада өстүреринге 120 муң ирик-өдек саважыгаштарны кылган, ону белеткээрин тускай звено уламчылап турар. Септелгелер барык доозулган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлерин таныжар хуралдар колхозтуң бүгү ажыл участоктарында улам калбарып турар. Сүт-бараан фермаларында бо хүннерге чедир төрээн 50 инектерни шуптузун хайдактап саарынга өөредип алган. Бо чылдың февральда эрткен чылдың ол үезинден 75 хуу хөй сүттү саап алган. Ол ышкаш колхозтуң тудуг бригадазында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү мурнукузундан бедээн. Белеткетинген 1500 кубометр тудуг ыяжындан чүгле сөөлгү хүннерде безин 75 кубометрни колхоз төвүнде эккеп алган.

Бедик көргүзүглер дээш

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң кежигүннери Воронеж областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының кыйгырыын болгаш партияның XX съездизиниң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алганнар. Алдыгы 5 чыл планының баштайгы чылы 1956 ажыл-агый чылының сорулгаларын күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерни колхозчулар алганнар. Ылаңгыя часкы тарылганың бүгү белеткелин кыска хуусаада доозар, тарылганың ниити шөлүн 12 хуу калбартыр, 150 гектар кур болгаш куруккан черлерни ажыглаар болгаш гектар чер бүрүзүнден 14 центнер дүжүттү алыр сорулганы салганнар.

Малдан алыр продуктуну көвүдедир сорулга-биле чылда бир инектен-не 600 литр сүттү саап алыры планда көрдүнген.

Д. ӨЛЧЕЙ.

Коммунистиг партияның төөгүзүнге чугула үе

(РК(б)П-ның X съездизиниң ажыттынган хүнүнден бээр 35 чылынга)

В. И. Лениннин удуртулгазы-биле ажылдап эрткен, РК(б)П-ның он дугаар съездизи СЭКП төөгүзүнге, партийжи хүрээлеңниң чаңгыс эвин быжыглаары дээш, ажылчы чоннуң калбак массалары-биле харылзааларны күштелдирери дээш, социализмин тургузары дээш партияның демиселиниң төөгүзүнге аажок улуг ужурдузалыг болган.

В. И. Ленин съездини ажыдарда чүве чугаалаан болгаш съездиге чугаалажыр кол-кол айтырыгларының талазы-биле: РК(б)П-ның ТК-ның политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында отчетту; көдээ ажыл-агый продуктуларын хамааты дайынның үезинде тараачыннардан хавырып ап турган чорукту аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында, партияның чаңгыс эвиниң болгаш анархо-синдикалистиг чайгылыышкын дугайында илеткелдерни кылган. Профэвилелдериниң дугайында, оттулар чүүлдер айтырыының дугайында болгаш съездини хаарда Ленин база сөс ап чүве чугаалаан. Съездиниң эң чугула-чугула шиитпирлериниң төлевилелдерин Ленин ажылдап кылган.

Партияның X съездизи аныяк совет республиканың даштыкы болгаш иштики байдалы дыка аар-берге турда болуп эрткен.

Дөрт чыл дургузунда империалистиг дайынга, үш чыл дургузунда хамааты дайынга чурттун бүгү ажыл-агыйы сандарап хоозураан турган.

1920 чылда чурттун улуг-улуг үлетпүр бүдүрүлгезиниң продукциязы дайын мурнунун деңнелинден 7 катап эвээш турган. Дайын мурнунун деңнелинге бодаарга шой эзилдирилгези чүгле 2,4 хуу, кан эзилдирилгези—4 хуу, хөмүр даш тывыжы—28 хуу, демир орук транспортунун чүк эргилдези—23 хуу болуп турган. Ол үеде көдээ ажыл-агый кедергей берге байдалга турган. Көдээ ажыл-агыйның бүгү продукциязы дайын мурнунун деңнели-биле алырга чүгле 50 хуу турган.

Дайынның чылдарында чурттун чону чединмес аар-берге байдал-биле эптежип, шыдажып турган болза, дайын доостун турар үеде чон ол аар-берге байдалдан үнерин негеп келген. Ылаңгыя тараачыннар шериг коммунизминиң кадыг-шыңгыы политиказынга таарзынмас чоруун илередип келген. Ол чорук ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелинге эптерээшкинни болдуруп, пролетар диктатуразынга айыылдыг байдалды тургуза бээр хире апарган.

Ажылчы чоннуң дайзыннары совет эрге-чагыргага удур боттарының хоралыг сорулгазынга бо аар-берге байдалды ажыглап турганнар. Ак-гвардейжилер болгаш эсерлер Украинага, Сибирьге, Ортаакы Азияга, Соңгу Кавказка совет эрге-чагыргага удур кулактарның үймээнин организастааннар. Хамааты дайынның чылдарында ажылчы аңгы биле ажылчы тараачыннарның дайынчы политиктиг эвилели тургустунган. Хамааты дайынның доозулганы болгаш тайбың тургузуушкунче шилчээни-биле холбаштыр ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилелиниң чаа хевирин ажылдап чогаадыры партиядан негетинип турган. Ол чаа хевирин улуг Ленин ажылдап чогааткан. Чаа экономиктиг политиктиң айтырыгларын ажылдап тургаш, Ленин көдээде байдалды, тараачыннарның чагааларын ханы өөренип көрүп, олар-биле хөй удаа беседалар чорудуп турган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын хавырып ап турган чорукту аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында партияның X съездизинге бодунун илеткелинге Ленин ажылчын аңгының болгаш ажылчы тараачыннарның эвилелиниң экономиктиг үндезиннерин быжыглаар арга-биле социализмниң фундаментизин тургузарынче угланган чаа экономикалыг политикаже шилчириниң эргежок чугулазын Ленин үндезилээн.

Партияның он дугаар хуралы Лениннин саналын ёзугаар продразверстканы аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында, (ЧЭП-че) чаа экономика политиказынче шилчиир дугайында төөгүлүг шиитпирин хүлээп алган. Ол болза, партияның политиказында чаа шыңгыы эргилде болган, ол эргилдеге Лениннин шылгарангай чоруу болгаш чүвени ырактан өттүр көөр чоруу, кандыг-даа нарын берге үеде айтырыгның шын шиитпирин оон тывар чоруу демиселдиң сорулга-бодалгазын тодарадыр, бурунгаар шимчээшкинниң шын оруктарын айтыр чоруу илергей көзүлген. Чаа эконом политиказы капитализмден социализмче шилчилгениң үезинде пролетар күрүнезиниң карачаңгыс шын политиказы турган. Ол политика улус массаларның амыдыралдың эрге-ажыктарын, бистиң чуртка социализмни тургузарының хоойлуларын харыылап турган.

Улус ажыл-агыйын чедиишкинниг катап тургузары болгаш ССРЭ-ге социализмниң тургузуушкунун калбартыр дээш демиселче Коммунистиг партияны сырый каттыштырарынга РК(б)П-ның X съездизи улуг рольду ойнаан.

Партияга удур идегеттерниң профэвилелдериниң дугайында партияга дөгээн дискуссиязының түңнелдерин съездиге кылган болгаш коммунизмниң школазы болур, ажылчын аңгының миллион-миллион массалары-биле партияны харылзаштырар кол чүүл болур профэвилелдериниң ролюнун болгаш сорулгаларының дугайында ленинчи платформа хүлээп алдынган.

Съездиниң мурнунда-даа, съездиге-даа Ленин партияның чаңгыс эвиниң дугайында айтырыгның талазы-биле троцкистерге, «ажылчын оппозициязынга» «демократтыг центристерге» удур эптеш чок шиитпирлиг демисежип турган. Партияга удур ол-ла бүгү бөлүктерниң ажыл-чорудулгазы болза, шынында Совет күрүнеде Коммунистиг партияның удуртукчу ролюнга удур, пролетар диктатуразының дээди принциви болур ажылчын аңгы биле ажылчы тараачыннарның эвилелинге удур угланган-дыр деп Ленин көргүскен.

Фракцияга удур партияның чаңгыс эви дээш эң-не шиитпирлиг демиселдиң эргежок чугулазын В. И. Ленин айтып турган, чүге дээрге, партияның ол чаңгыс эвин бичии чөгенчиг-даа кошкадыр болза, бистиң чуртка капиталистиг тургузугну катап тургузарын оралдажып турар даштыкының болгаш иштикиниң дайзыннарынга шуут дузалааны ол болур турган. Пролетаржы партияның иштинге сагылга-чурумнуг болгаш эң-не сырый каттышкан болур чорук оон күжүнүн болгаш күчүшыдалының дөзү ол деп Ленин көрүн турган.

РК(б)П-ның онгу съездизи «Партияның чаңгыс эвиниң дугайында» сураглыг ленинчи резолюцияны хүлээп алган, партийжи хүрээлеңниң чаңгыс эвин болгаш сырый каттышкан чоруун хандырарының, партийжи шыңгыы сагылга-чурумну боттандырарының, партияның иштики демократиязын калбартырының, коммунистерниң идея-политиктиг деңнелин көдүрериниң оруктары болгаш аргалары ол резолюцияда айыттынган.

Чурттун иштинде биче буржуаз элементилерниң чайгылыышкынының ындыг берге үезинде партияның хүрээлениниң чаңгыс эвинче болгаш сырый каттыжыышкынынче, партия кежигүннериниң аразынга долу идегелди болгаш найыралдыг ажылды хандырарынче партия кежигүннериниң кичээнгейин съезд угландырган. Партия болза, тура соруктун чаңгыс аай чоруу болур, ынчангаш фракцияларбиле партия эптешпес деп ленинчи организастыг принцип съездиниң резолюциязында айыттынган.

Партияның иштинде бүгү-ле фракцияларны болгаш бөлүглежиишкиннерни доп-дораан тарадыр сывырар деп съезд айыткан болгаш кандыг-даа фракциялыг чугаа-домактарны болдурбас дээш шыңгыы хайгаараарын бүгү партия организацияларындан негээн. Съездиниң ол доктаалын күүсетпес болза, партиядан чугаа чокка болгаш доп-дораан үндүрер, ынчаарга ТК-ның кежигүннерин болза, оларны кандидаттарже шилчидер, а оон кедерээрге—партиядан үндүрер. Ол резолюция болза, партияның чаңгыс эвин пролетариаттың эрге-чагырганы тударының болгаш социализмниң чедиишкинниг тургузуушкунунун кол чугула чүүлү болур деп айыткаш, партияның чаңгыс эвинге фракцияның хоралыын болгаш айыылдыын коммунистерге эки ханы тайылбырлаарын партия организацияларынга хүлээткен. Партияның ажыл-чорудулгазында четпестерни шүгүмчүлеп илередир чоруктун улуг ужур-дузазын съезд демдеглээн, кандыг-даа практиктиг саналдарны эң-не тода хевир-биле, кандыг-даа ажыл чугжур чүве чокка доп-дораан партияның чер-чер болгаш төп удуртур органнарының чугаалажып шиитпирлээринче киирер ужурлуг деп айыткан.

«Бистиң партияда синдикалистиг болгаш анархистиг уклон дугайында» Лениннин киргени резолюция РК(б)П-ның X съездизинге хүлээп алдынган, ол резолюцияга «ажылчын оппозициязы»—деп чүвени съезд буруу шаап көрген болгаш оон үзел-бодалын пропагандалаар чорук Коммунистиг партияга бактаап турарынга таарышпас деп көрген.

Партияда удуртулганың коллективтиг принцивиниң чугулазын съезд онза күш-биле айыткан. Партийжи ажылдың кол методу болза, хамыктың мурнунда бүгү чугула айтырыгларны, ол айтырыгларның талазы-биле партияның иштинге долу хостуг шүгүмчүлелди чорутпушаан дискуссияларны калбак чугаалажырының методу, ниити партийжи шиитпирлерни коллективтиг ажылдап чогаадырының методу болур деп партия тургузуунун талазы-биле резолюцияда чугаалап турар.

Партияның чаңгыс эвиниң дугайында болгаш партия тургузуунун айтырыгларының талазы-биле РК(б)П-ның X съездизиниң шиитпирлери болза, партийжи хүрээлеңниң чаңгыс эвин камгалаар болгаш сырый каттыштырар талазы-биле бүгү партияга, оон бүгү организацияларынга удуртукчу директива болган. Ол шиитпирлер болза, Лениннин ажылдап чогаатканы партийжи амыдыралдың нормаларын, партийжи удуртулганың ленинчи принциптерин туюлунга чедир боттандырарынче партийжи массаларны кыйгырган.

Партияның хүрээлеңниң ленинчи чаңгыс эви болза, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң улустун чедип алганы бүгү төөгүлүг типлелгелериниң чугула чүүлү болган. Троцкистер, бухаринчылар, буржуаз националистер партия хүрээлеңниң ленинчи чаңгыс эвин иштинден турулдурарының калчаалыг оралдажыышкыннарын кылып турганнар—ынчаарга олар шуптузу партияның ол чаңгыс эвинге боттарының баштарын чуура үзүп алганнар—деп партияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде демдеглеп турар. Партия чаңгыс эптиг турда, кандыг-даа дайзыннар болгаш кандыг-даа бөргелер Коммунистиг партияга

Хөй-ниитиниң өнчүзүнүң камгалалын күштелдирер

Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң социалистиг өнчүзүнүң камгалалын күштелдирип, оорлар болгаш самчыгдакчылар-биле шыңгыы демисежири ниитиниң херээ болур.

Ындыг турбуже социалистиг өнчүнүң камгалалынче сагыш салбас чорук Өвүр районнуң чамдык ажыл-агый болгаш албан черлериниң удуртукчуларында бар. Райпо баштаар чериниң кадрлар-биле ажылды багай тургусканындан, садыг ажылынга хынатынмаан кижилер кирип, дыка хөй түннүг өре-самчыгдалды кылып, кооперацияга улуг когаралды чедирип турар.

Райпонуң чоокта чаа болуп эрткен өтчёт-соңгулдалыг хуралынга улустан алыр 300 муң ажыг рубльдиң өрези үндүр бижитингени илерээн.

Кооперативтиң хөреңгизиң оорлап-самчыгдап турганнар сөөлгү үеде райпонуң бухгалтерия аппарадынга база турган. Райпонуң улуг бухгалтери турган Намзың-оол 8000 рубльди, бухгалтер турган Бачурин 7000 рубльди самчыгдааш шиитиргеннер.

Райпонуң удуртукчулары кижилер-биле керээ-дугуржулга чарарда оларның мөзү-шынарын хынавайн, таварышкан-на кижилерге бүзүреп, күрүнениң хөй түннүг акша-хөреңгизин берип каар чүүлдер бар. Мындыг чоруктар хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлап-самчыгдаарынга болдунар-ла арганы хереглеп чоруур кижилерге таарымчалыг болуп турарының фактыларын айтыры чугула. 1955 чылда райпо баштаар чери Кызылга чедир мал сүрдүрери-биле Бүрюнчал, Ашакпан, Кур, Болумай, Селчээ-Сюрюн олар-биле керээ чаргаш, 5900 рубльди авансыга бергеш, 663 баш малды хүлээдип берген.

Ук керээниң түннели мындыг болган: райпо-биле керээ-дугуржулга кылган кижилер Өвүр биле Кызыл аразынга үргүлчү арагалап, 9 баш хой, өшкүнү өлүрүп чиген, 7 чылгы малды болгаш 3 инекти саткан. Ынчангаш, олар райпога 14.827 рубльдиң когаралын чедирген.

Райпонуң керээ чаргаш, мал сүрдүрүп турган кижилериниң чамдыызы хөй-ниитиниң ажыктыг күш-ажылынга киришпейн турган болгаш чамдыктары мурнунда херек ужурунда шиитирип чораан кижилер болганы судка илерээн. Самчыгдакчыларга шыңгыы харыысалга онааштыртынган болза-даа, оларның хөреңгизи чок болган ужурунда райпонуң когуралын эгидериниң аргазы чок болуп турар.

Ындыг туруш чок кижилерге күрүнениң хөреңгизин кадагалады бээр, серемчилел чок чоруктан ажыл-агый болгаш албан черлериниң удуртукчулары чайлаан турар ужурлуг.

Чамдык удуртукчуларның талазындан күрүнениң өртектиг чүүлдерин харыылап турар кижилерни контрольдавайын турарының фактыларын база көргүзүп болур. Чижээ районе (эргелекчизи Ондар, бухгалтери Өртеней) интернаттарга күрүнеден берип турар хөй түннүг акша-хөреңгиниң чарыгдалдарынга кандыг-даа контроль кылбайн турарлар. Оон түннелинде Солчур школазының интернадынга склад эргелекчизи турган Настык-Доржу 11700 рубльдиң, Хандагайты чеди чыл школазының интернадынга склад эргелекчизи турган Санаа 5000 рубльдиң, Торгалыг чеди чыл школазының интернадынга склад эргелекчилеп турган Комбу 1200 рубльдиң продуктуларын болгаш идик-хеп аймаан самчыгдааны илерээн. Буруулуг кижилер истелгеже шилчитинген.

Районнуң кадык камгалал килдизиниң (эргелекчизи Очур-оол, бухгалтери Балыкова) контроль чогун ажыглааш, ол черниң ажыл-агый эргелекчизи турган М. Сүге-Маадыр 2880 рубль түннүг чем-продуктуну, база эмнелге чериниң хеп аймааның эргелекчизи турган. А. Ножкина 1248 рубль түннүг идик-хеп чүүлдерин самчыгдап чок кылганнар. Ол кижилер база-ла истелгеде туруп турар.

Районнуң заготживсырьёзу (эргелекчизи Котельников, бухгалтери Ермакова) материал талазы-биле отчёттуг кижилер-биле санажылганы чогуур үезинде чорутпайн, оларның ажылын контрольдавайын турарындан чамдык агентилер өре-самчыгдалды кылып турар. Чижээ, Солчур көдээ Советке агентилеп турган. О. Сандып 1280 рубль түннүг самчыгдал кылгаш, үр үе иштинде чажыртынып келгени сөөлгү үеде илерээн.

Бо фактылар болза, районда ниитиниң өнчүзүн оорлап-самчыгдаар чоруктарга удур демиселдиң кошкак чорутунуп турарын айтып турар. Социалистиг өнчүнүң камгалалын күштелдирери, оорларны болгаш чамчыгдакчыларны өй-шаанда илередири хөй-ниитиниң херээ болур.

А. АДЫГЖЫ.

Садыгжыларның солчурун соксадыр

Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар чери бараан саарылгазының планын күүседиринге чамдык чедиишкиннерни чедип алза-даа кадрлар-биле ажылды экижидер талазы-биле шүшпен ажылдап турар.

Материалдыг үнелиг чүүлдер харыылаар ажылдарга кижилерни хүлээп алырда райпо баштаар чери оларның ажыл-ишчи мөзүзүн, ол ажыл-биле таныш бе, кандыгыл деп чүвени барымдаалавайн турар. Садыг ажылынга таныш эвес кижилерни ажылга хүлээп ап турарының ужуру-биле өре-самчыгдал кылыр чоруктар болгаш ажылдан үнер, кирер чоруктар көвүдеп турар.

Бо дугайында мындыг чижектерни көргүзүп болур. Эрткен чылдың дургузунда Шеми магазининге 5 садыгжы янзы-бүрү чылдагааннар-биле халашкан болгаш үнген. Ол магазинниң садыгжызынга мурнунда самчыгдал кылгаш шиитирип чораан Сарыглар дээрзин хүлээп алган турган.

Каш ай ажылдаан соонда ол 11 муң 197 рубль түннүг самчыгдалды кылгаш ажылдан үнген. Оон соонда бо магазинге дөрт кижи кирген болгаш самчыгдал кылгаш үнгүлээн. Түннелинде беш садыгжы чаңгыс чыл дургузунда 47 муң 922 рубльди самчыгдаан.

Чадаана хоорайда дежурный магазинде байдал база моон дээредевес. Бо магазинниң садыгжызынга моон мурнунда самчыгдал кылгаш ийи удаа шиитирип чораан Иларионова дээрзин киирип алган. Ол шоолуг үр эвес үениң иштинде садыглааш 5 муң хире рубльдиң тудагдалын үндүрген. Кажан ревизия ол магазинни хынай бээрге Иларионова өске улустан акша чеггеш ук тудагдалды чажырыпканы илерээн.

Мындыг чижектерни хөйү-биле көргүзүп болур. Райпо шугумунда самчыгдалдарның үнүп турар чылдагааннарының бирээзи болза, өре-самчыгдал кылган кижилерге чогуур кеземчени көргүспейн, өрени буруулуг кижилерден чогуур өйүнде эгидип албайн турарында.

К. ШУЛУУ.

коргунчуг эвес деп чүвени төөгүлүг дуржулга өөредип турар. Демиселге коргар деп чүвени, бодунун шугумун чорударда чайгылыышкыннарны, бергелерниң мурнунга аткаарлаашкыннар деп чүвени билбес сырый каттышкан күш болуп тургаш, партия кандыг-даа сорулгаларны боттандырып шыдаар. Ол чорук болза, СЭКП-ниң XIX болгаш XX съездилериниң аразындагы үеде Коммунистиг партияның бүгү талалыг ажыл-чорудулгазы көскү бадыткаан. Партияның кылган ажылдарның хемчээниң талазы-биле, ол үениң иштинде бистиң чуртка болгаш даштыкыга болгулаан болуушкуннарның ужур-дузазының талазы-биле ол үе болза, — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүнге, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыглаары дээш, коммунистиг ниитилелди тургузары дээш, бүгү делегейге тайбынны тургузары дээш партияның демиселиниң төөгүзүнге эң чугула үелериниң бирээзи болган.

Ол үениң дургузунда партия Төп Комитеди партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын катап тургузарының, марксисчи-ленинчи политиканы чорударынга үндезилээш коллективтиг удуртулганың принцивин туюлунга чедир боттандырарының талазы-биле, партийжи ажылдың стилин болгаш методтарын сайзырангайжыдарының талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Төөгүге улус массаларның болгаш ийи-чаңгыс кижилерниң ролюн марксисчи-ленинчи билир чорукту партийжи-массаларга калбак тайылбырлаар талазы-биле ТК хемчеглерни чоруткан. Ийи чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң нентерээшкини болза, улус массаларның ролюн болгаш партияда коллективтиг удуртулганың ролюн кудуладырынга чедиргени, ажылга шыңгыы ышкындырыгларны болдуруп турганы ховар эвес, марксизм-ленинизминиң ёзузунга хоралыг болуп турган ол чорукка удур Төп Комитет шиитпирлиг демиселди чоруткан. Партийжи хүрээлениниң чаңгыс эвин быжыглаар дугайында Лениннин айтыышкыннарын СЭКП ТК ынчаар күүсеткен. Партияның болгаш совет улустуң дайзыны, империалистерниң калчаа дерзин агентизи— Берияны болгаш оон сүлчээчилерин Төп Комитет шиитпирлии-биле чаза шапкан, оларның сүлчээчи ажыл-чорудулгазын кам-хайыра чок үзе шапкан. Ол болза, империалистиг агентураларның чимзениишкиннеринге, Коммунистиг партияның ленинчи чаңгыс эвин үрээр дээн оларның планынга чаа күчүлүг согуушкун болган.

Ол бүгү чүүлдерниң түннелинде күрүнениң, ажыл-агыйның бүгү адырларынга болгаш чуртуң ниитилел амыдыралынга партияның удуртукчузу, чаартыкчы ролю улам өскен, партийжи хүрээлениниң чаңгыс эви дыка быжыккан. «Бистиң партиявыс ам кажангызындан-даа артык чаңгыс эптиг, Төп Комитетти долгандыр сырый каттышкан болгаш чуртту улуг Лениннин айыткан оруу-биле бүзүрелдиг аппар чыдар» деп XX съездиге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде чугаалап турар.

Партияның XIX съездизиниң сөөлүнде партияның болгаш чурттуң мурнунга туруп келген нарын болгаш харыысалгалыг сорулгаларның мурнунга Төп Комитет чогуур бедикке турганын, партия, күрүне болгаш ажыл-агый тургузуушкунунуң өйү келген айтырыгларын шын шиитпирлеп турганын, чуртту ленинчи орук-биле бүзүрелдиг болгаш быжыг чорудуп келгенин ТК-ның отчедунуң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң резолюциязында айтын турар.

Партияның идея-политиктиг болгаш организастыг өзүп турар чаңгыс эви болза, бүгү совет ниитилелдиң бузулбас мораль-политиктиг чаңгыс эвиниң үнер дөзү, марксизм-ленинизминиң бүгүнү тиилеп турар өөредилгезинге Коммунистиг партияның шынчызы болур. Коммунизминиң долу тиилелгезиниң сууру болза, бистиң партиявыстың бузулбас чаңгыс эвинде, партия биле бүгү совет улустуң чаңгыс эптиг болуп турарында болур.

Т. ТАРЖА.

МТС-ТЕРДЕ ТРАКТОРЛАР СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ (КҮСКҮ, КЫШКЫ ПЛАНГА УДУР) ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 чылдың март 10-да хуу-биле)

Бай-Хаак	108,7
Чадаана	108,6
Бии-Хем	105,6
Шагаан-Арыг	104,0
Сүт-Хөл	103,4
Чаа-Хөл	100,0
Бай-Тайга	100,0
Кызыл-Мажалык	92,3
Кызыл	92,3
Сарыг-Сеп	91,5
Балгазын	91,3
Тес-Хем	88,8

Фермага концерт

Областың культура эргелелиниң концерт-эстрад бюрозунуң артистери Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозтуң Кара-Чыраада хой фермазынга концерт көргүскен.

Артистерни фермада ажылдап турар колхозчулар чылыы-биле уткаан болгаш концертти кончуг сонуургап көргеннер. Оон-биле кады олар областың национал шин театрының артистери чүгле районнар, колхозчу суурлар төптеринге ойнап кагбайн фермаларга, малчыннар ортузунга солун оюннарын көргүзүп келирин олар дилээннер.

Концерт-эстрад бюрозунуң артистери өске-даа колхозтарга, ылаңгыя фермаларга оюнун көргүзер дээш ажылын үргүлчүлеп турар.

А. ТУГУР-ООЛ.

Септелге эгелээн

Кызыл районнуң Сесерлиг школазының башкылар коллективи ада-не комитеди-биле кады школаның септелгезин өөредилге чылының ийиги чартыындан эгелеп чорударын шиитпирлээн. Ол сорулгага хамаарыштыр хереглетинер тудуг материалдарын баш бурунгаар белеткеп эгелээн.

Оон түннелинде бо чылдың январь, февраль айларның дургузунда чамдык ажылдар кылдынган. Чүл дээрге, школаның эрги крышазын дүжүргеш, ону бүрүн чаартын кылган. Башкылар чурттаар үш бажың крышалатынган. Школада тускай чазаныр черни тургускан. Ында ажылдап турар бызаңчылар школаның үүрмек херекселдерин болгаш чаа чүүлдерни кылып турар.

Ол ажылга бызаңчылардан эштер Кузнецов, Харитонов, Алексеев, Колбуков олар кызымаккай ажылдааннар. Ол ышкаш районнуң талазындан септелгеге хереглетинер кадаг болгаш өскелерни-даа чогуур үезинде хандырганы улуг дузаны чедирген.

А. КӨК-ООЛ.

Часка белеткел багай

Часкы тарылганың белеткелин чогуур үезинде организастыг чорудары чугула турбуже, Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» колхоз амга чедир ажыл чорутпаан. Тарылга шөлдеринге удобрение төгерин, хар бөлерин болгаш хову турлагларының септелгезин чорутпаан. Көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдерин эрткен чылын тараа, сиген ажааган ховуларда каггылапкан хевээр, оларны септээр хамаан чок, харын бөлүп безин албаан. Эрткен чылын бригадаларже чоруткулаан 114 илиирлерден чүгле 46 илиир дедир дужаатынган, элээн хөй андазыннар болгаш тергелер шуут читкен.

Колхоз амга чедир тараа культураларының үрезиннерин белеткеп албаан, бар үрезиннерни ажаап албааны-биле куш дойлап турар. Тарылга шөлдериниң буга дөстеринге өдек, довурак төктүнмээн. Тарылгага кирер тырттар күштерни белеткевээн, ажыл аъттарын тускай азыралда тургуспаан.

Часкы тарылгага белеткелди кыска хуусаада доозар дээш колхозта агроном эш Кострилова болгаш хову бригадирлери эштер Давадор, Шимит-оол олар күжениишкинниг ажылдаары чугула.

Т. КОНГАР.

Харыысалга чок чорукту болдурбас

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң бызаа ажаакчызы Шандың-оол онза харыысалга чок ажылдаан. Мал чемнери бар турбуже, бызааларны ол багай чемгерип, сүт-биле дыка четпес хандырып, кажаа адаан үргүлчү кургаглавайн турган.

Оон ажаалгазында 47 бызааларның 20-зи ажаалда, чемгерилге болгаш суггарылга баксыраанындан өлүп хораан. Ниитиниң мал ажылынга ак-сеткилдиг эвес, харын улуг когаралды чедирген Шандың-оолду кандыг-даа хемчег албайн турары окта таарышпас.

В. ЭРЕНЧИН.

—o—

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Бии-Хем райпозунуң Халында магазининиң эргелекчизи эш А. Федоренконуң чоннуң негелдезинге дыңнангыр эвес ажылдап, арагалап, хөй-ниитиниң хөреңгизин самчыгдап турарының дугайында көдээ бижикчиден редакцияга материал келген. Хыналда чорударын Бии-Хем райпозунуң баштаар черинге редакция медээлээн.

Бижикчиниң айыткан фактылары шын болган, эш Федоренкону ажылындан үндүргеш, судка берген деп, райпо баштаар черинин даргазы эш Таржа редакцияга дыңнаткан.

Төрээн чуртка хөй сүт продуктуларын берээл!

Районнарның тус-тус колхозтарының талазы-биле сүт саалдазының көргүзүү

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Колхозтар аттары	Килограмм-биле 1955 ч.	Килограмм-биле 1956 ч.	1955 чылга удур 1956 чылда сагган сүттүн хуузу
УЛУГ-ХЕМ			
«Күш-ажылдың хостуу»	219,0	326,0	148,8
Маленков аттыг	63,0	158,7	251,9
Ленин аттыг	39,0	117,0	300,0
Киров аттыг	80,7	113,3	140,3
«Партияның XIX съездизи»	22,6	110,7	489,8
Жданов аттыг	51,8	107,0	206,5
Калинин аттыг	52,6	95,4	181,3
Сталин аттыг	51,0	84,0	164,7
СҮТ-ХӨЛ			
«Сталинчы орук»	26,8	82,0	305,9
Калинин аттыг	85,6	79,4	92,7
Жданов аттыг	21,7	66,0	304,1
Сталин аттыг	49,5	46,4	93,7
Киров аттыг	21,7	38,1	175,5
ЧӨӨН-ХЕМЧИК			
«Искра»	119,7	178,9	149,4
«Коммунизмче орук»	112,9	142,0	125,7
Жданов аттыг	133,2	132,5	99,4
Сталин аттыг	109,3	122,7	112,2
«Большевик»	42,3	113,2	267,8
Ленин аттыг	123,5	99,0	80,1
«Кызыл тараачын»	43,3	96,3	222,4
«Октябрь 30 чылы»	33,7	54,0	160,2
Калинин аттыг	45,4	47,6	104,8
ТЕС-ХЕМ			
Калинин аттыг	73,2	76,7	104,7
Сталин аттыг	62,0	43,7	70,4
Ленин аттыг	21,5	40,9	190,2
ЭРЗИН			
«Кызыл сылдыс»	74,6	93,3	125,0
«Коммунизмче орук»	23,8	57,7	242,4
«Чаа орук»	35,7	50,1	140,3
«Сталинчы орук»	49,7	44,4	89,3
БАРЫЫН-ХЕМЧИК			
«Комсомол 30 чылы»	87,3	125,2	143,4
«Кызыл тараачын»	67,9	93,4	137,5
«Большевик»	30,9	66,0	213,5
«Совет Тываның 5 чылы»	48,9	62,0	126,7
«Коммунизмче орук»	25,4	38,0	149,6
Ворошилов аттыг	8,7	18,1	208,0
БАЙ-ТАЙГА			
«Дөн-Терек»	40,3	38,6	95,7
Молотов аттыг	36,5	38,1	104,3
«Тиилелге»	35,7	37,6	105,3
Сталин аттыг	24,1	34,3	142,3
«Мурнакчы»	37,2	21,3	57,2
БИИ-ХЕМ			
«Тиилелге»	334,2	351,0	105,0
«Искра»	121,4	344,0	283,3
Кочетов аттыг	292,5	331,2	113,2
«Кызыл тараачын»	153,0	304,4	198,9
Ленин аттыг	201,0	213,0	105,9
«Кызыл сылдыс»	189,2	196,3	103,7
ТАҢДЫ			
«Революцияның чалбыыжы»	261	366	140,3
Калинин аттыг	100,7	177,4	176,1
«Кызыл партизан»	114,3	154,6	135,2
Жданов аттыг	122	165	135,2
Буденный аттыг	70,9	84,7	119,4
Сталин аттыг	48,5	77,2	159,1
Ленин аттыг	70,2	60,9	86,7
ЧАА-ХӨЛ			
«Тиилелге»	67,0	78,4	117,0
Ленин аттыг	56,9	69,1	121,4
Сталин аттыг	44,5	55,7	125,1
Молотов аттыг	58,8	46,4	78,9
КАА-ХЕМ			
«Кызыл тук»	221,0	322,0	145,7
Молотов аттыг	161,0	275,0	170,8
«Октябрь 14 чылы»	114,0	271,0	237,7
Ворошилов аттыг	150,0	242,0	161,3
«Тиилелге»	59,0	220,0	372,8
«Октябрь 30 чылы»	110,0	199,0	180,9
«Сталинчы орук»	91,0	189,0	207,6
«Ленинчи орук»	101,0	141,0	139,5
Хрущев аттыг	93,0	48,0	51,6
КЫЗЫЛ			
«ТАРН XII съездизи»	142,2	173,2	121,8
«Черби»	113,0	160,1	141,6
«Совет Тыва»	42,6	158,6	372,3
Чкалов аттыг	47,4	125,4	264,5
«X улуг хурал»	160,0	113,5	70,9
Сталин аттыг	133,5	105,3	78,8
«Тиилелге»	88,0	76,4	201,0
«Бай-Булуң»	61,7	64,7	104,6
«Баян-Хем»	90,9	49,8	54,7

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КӨРГҮЗҮҮ

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Районнар аттары	1955 чылдың март 1-де (килограмм-биле)	1956 чылдың март 1-де (килограмм-биле)
Бии-Хем	201,5	298,8
Каа-Хем	111,8	179,3
Таңды	111,5	158,6
Улуг-Хем	73,6	145,6
Тожу	73,7	131,8
Кызыл	89,9	130,2
Чөөн-Хемчик	58,2	100,0
Өвүр	60,4	80,4
Барыын-Хемчик	40,7	61,4
Чаа-Хөл	55,8	58,6
Эрзин	44,1	58,5
Сүт-Хөл	34,8	55,4
Тес-Хем	44,[illegible]	50,8
Бай-Тайга	32,3	31,8

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ ФЕРМАЛАРЫНЫҢ ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КӨРГҮЗҮҮ

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Фермалар аттары	Колхозтар аттары	Районнар аттары	Инек бүрүзүнден сагган сүт (килограмм-биле).
Марачевка	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	546,9
Туран	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	541,8
Хадың	Кочетов аттыг	Бии-Хем	426,0
Төп	«Тиилелге»	Каа-Хем	402,4
Мезин	«Тиилелге»	Бии-Хем	400,4
Төп	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	371,3

ОБЛАСТЫҢ СОВХОЗТАРЫНЫҢ ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ СААЛДАЗЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КӨРГҮЗҮҮ

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Совхозтар аттары	Сагган сүт (килограмм-биле) 1955 ч. март 1-де	Сагган сүт (килограмм-биле) 1956 ч. март 1-де
«Элегес»	513	627
«ҮТКА-ның 25 чылы»	223	449
«Өөк»	183	403
«Барлык»	187	149

Чоннуң культурлуг негелдезинче кичээнгей салып турар

Коммунистиг партия ажылды чоннуң ортузунга политик-массалыг ажылды улам күштелдирерин, ылаңгыя ол ажылды ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуннарының чугула сорулгаларын шиитпирлээринге кол даяныр күш кылдыр ажыглаарын өөредип турар.

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана көдээ Совединде көдээ клуб партияның ол өөредиин амыдырал кырынга күүсетпишаан, колхозчу ажыл ишчилерниң ортузунга культура-массалыг ажылдың деңнелин бедик тургузуп турар. Ол клуб моон мурнунда багай ажылдыг деп санатынып турган болза ам районда дээре ажылдыг клубтарның бирээзи кылдыр ажылын экижиткен.

Көдээ клубта 9 кижи составтыг клуб соведи ажылдап турар, ында сумунуң партия, комсомол организацияларының база көдээ активтерниң иштинден мурнакчы кижилерни киириштирген. Клуб соведи ажылын план ёзугаар чорудуп, чоннуң культурлуг негелдезинге хамаарышкан чугула айтырыгларны советке чугаалажып, ону боттандырары дээш ажылдап турар. Клуб совединин кежигүннеринде эштер Солаан-оол, Конгар-оол, Шөмбүл, Карасен олар оон ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Клубта тургускан ырның, шиинин, музыканың болгаш танцының бөлгүмнери эки ажылдап турар. Оон киржикчилери неделяда 2—3 удаа чыглып, концертке белеткенип, колхозчуларга солун оюн чүүлдерин көргүзүп турар. Чүгле январь, февраль айларда колхоз төвүнге 3 удаа, малчыннарга 3 удаа концерттерни көргүскен. Уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилеринде комсомолчулар Карапаа, Хомус-оол болгаш аныяктар Бичин-Уруг Анай-оол, Сес-Сюрюн олар активчи киржип, оларның уран-чүүлге мергежилдиг талантызы өзүп турар.

Көдээ клуб пропаганда ажылынче кичээнгейни салган. Ында 13 кижи составтыг лекторлар бөлүү доктаамал ажылдап, бо чылдың эгезинден бээр колхозчуларга тос удаа лекция номчутунган. Лекторлардан эштер Доктугу, Шөмбүл, Мельников, Бөшкендей олар лекцияга эки белеткенип, ону амыдырал-биле шын холбаштырып турар.

Көдээ клубтуң чанында 7 кижи составтыг агитбригада доктаамал ажылдап турар. Олар мал ажылдакчыларын кезип, оларга оюннарны көргүзүп, партияның XX съездизиниң материалдарын таныштырып, номчулгаларны болгаш беседаларны кылып турар. Олар чүгле оон-биле кызыгаарланмайн малчыннарның кажааларын аштап, чылыглаарынга, мал чемнерин сөөртүн чедиреринге дузалажып турар.

Кино көрүлдези колхозчуларның амыдыралындан чарылбас кол чүүлү апарган. Ында турум кино ажылдап, кино үндүрер будка болгаш мотор тургузар бажыңчыгашты кылып тургускан, одаар чүүл-биле бүрүн хандырган. Киномеханик эш Уюсов онаашкан ажылынга кызымаккай болуп кино-биле чүгле колхозчуларны хандырып турарындан аңгыда Чадаананың Бажың тудуунун ажылчыннарын база хандырып турар.

Көдээ клубтуң чанында көдээ библиотеканың ажылы база-ла дыка экижээн. Библиотека 6.000 ажыг ном фонтулуг, номчукчуларының саны чыл бүрүде өзүп, 350 ажыг номчукчуларлыг болуп турар.

Амгы үеде көдээ клубтуң коллективи часкы тарылганың үезинде чорудар агитация-массалыг ажылдың планын баш бурунгаар белеткеп ап турар. Планда кинолар көргүзүглерин база лекцияларны, оон темалары көрдүнген. Социалистиг чарышты тус-тус бригадаларның аразынга тургузуп, агит-хуудустарны, хана солунун чогуур үезинде үндүрүп, боттуг дузаламчыны көргүзер.

Көдээ клубтуң ажылында ол чаартылгалар партия организациязының (секретары эш Шыңгыр-оол), көдээ Советтиң (даргазы эш Чигир-оол) талазындан чогуур кичээнгейни салганындан хамаар-жыр. Партия хуралдарынга, көдээ Советтиң сессиязынга ол айтырыгны чугаалажып, практиктиг дузаламчыны көргүзүп турар.

Көдээ клубтуң коллективи боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын чедиишкинниг күүседип шыдаар бүгү аргалары бар.

В. ТУМЕТЕЙ.

М. Б. Бондрашина Чаа-Хөл районуң Бүлүн-Терек школазының интернадында кижизидикчи болуп ажылдап турар. Ол хостуг шактарында инзы-бүрү чурүктарлыг уран-чевер дааранылгаларны кылып турар. Колхозчу уругларга оон дааран кылыглары кончуг сөлүп болган. Ынчангаш олар дааранылга белгүмү оргакизастаам, эш Бондрашинаны удуртукчу кылып алгалар. Белгүмге чээрби беш кижи бижиткен.

Чурукта: колхозтуң дааранылга белгүмүүң элчеглиг кичээлиниң чоруп турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Хоорай чурттакчылары бызааларны колхозтарга садар ужурлуг

Кызыл хоорайның чурттакчыларының хуузунда барык-ла ийи муң хире инек бар. Бир эвес инектериниң эдержилгези эки организастатынган турар болза, барык-ла 1800 баш бызааларны олардан ап болур. Ынчалза, хоорайның мал ажылының эштелгези эдержилге пунктузунуң ажылын чогуур үезинде эки организастаары негетинии турар.

Инектериниң эдержилгезин болган бызаалаашкының чөп чорудары-биле чергелештир чаш бызааларны хоромчага таварыштырбайн сайгарар дугайында айтырыг көдүрүп турар. Бир-тээ кижилериниң хуузунда инектери болганда, олардан төрүттүнген чаш бызааларны эдери та канчалзын-чоонзун деп бодаар болза шын эвес болур ийик.

Чурттакчылар төрээн инектериниң чаш бызааларын үр болбаанда-ла өлүрүп алыр таварылгаларның фактылары чыл бүрүде эвээш эвес. Ылангыя чамык чурттакчылар төрээн инектериниң бызааларын чангыстыг-даа өстүрүп албайн, колхозтарга садып сайгарбайн, ажыт киирип турар чүүл бар. Мен болумнуң инээминиң бир бызаазын болумга өстүрүп, ийиизин Кызыл районнуң «Чөрби» колхозунга бергеш, оон орнуна хаван солдарын алган мен.

Эрткен ийи чылда колхозтар хоорай чурттакчыларындан чүгле 80 бызааларны садып алган. Инектериниң бызаалаар үези март, апрель, май айлар болур. Ол-ла үеде инектериниң эдери чаш бызааларын колхозтарга саткан турар ужурлуг. Моон соңгаар хоорайга чаш малды ажыт киирер чорукту болдурбас херек.

Колхозтар бети дээрге-ле хоорайдан бир муң хире чаш бызааларны садып ап болур. Хоорай чурттакчыларының инектериниң хей кезии экижиткен укталыг. Ынчангаш оларның бызаалары база багай эвес.

Кызыл хоорай Советиниң күүсөмү, оон чанында мал ажылының эштелгези (даргазы эш Мартынов) база Кызыл райкүүсөм хоорай чурттакчыларының бызаазарын колхозтарга сайгарарының айтырыын организастаары чүгүлэ. Мал ажылының эштелгези болунуң бүгү кежигүннериниң хураларын моон соңгаар үе-үеде чоруткаш, аңаа мал ажылының чугула айтырыгларын чугаалажып шиитпирлетирер, хоорайда ам төрээн болган моон соңгаар төрүүр инектериң тодаргай данзызын кылыр ужурлуг.

Н. ИВАНОВ,
Мал ажылының эштелгезиниң кежигүнү.

Колхозтар автомашиналарына камныг болур ужурлуг

Коммунистиг партия болган Совет чазак Тыва областың колхозтарының организас ажыл-агыйын быжыктырар дугайында хүн-бүрү улуг кичээнгейни салып келген. Областың колхозтары күрүнелеп чыл-бүрүле улуг дузаламчыны ап турар. Оларның аразында чүк сөөртүр автомашиналар дыка хей.

Чижээ, Өвүр районнуң колхозтары шупту машиналыг болган чамдык колхозтарның автомашиналары 5 четкен. Автомашиналар колхозтарның ажыл-агыйынга үнелеп четпес улуг рольду оинап турар. Колхозтарда чүк сөөртүлгезиниң эң хей кезии автомашиналарга онаажып турар.

Ынчаарга чамдык колхозтар боттарының салып алган автомашиналарын чөп ажыглавайн, оларга хайгаарал чок болуп турар фактылар бар. Районнуң колхозтарының баштаар чергелери автомашиналарны камныг эдилээр талазы-биле боттарының чолаачыларынга негелде чок болуп, оларның ажылынга шынгыы контрольду болган үёттү тургуспаан.

Колхозтарның чолаачылары автомашина-биле чоруурунуң кудумчу чурумун үреп, азырак чорун турар фактылар бар. Чолаачылар автомашинаны эдилээриниң техниктиг чурумун сагывайн турар. Бо бүгүнүң түнелинде районнуң колхозтарының автомашиналары чогуур хуусаазының бетинде үрелип, сандан үнер чорук сөөлгү үеде көвүдээн.

Бо дугайында моон алаанда чижектерни көргүзерге-ле четчир. «Торгалыг» колхозта 4 автомашиналарның үжү үрелген чүгле чангызы ажылап турар. «Кызыл тук» колхозтуң ийи машиназының кайызы-даа сандан үнген. Оларның бирээзи Хандагайты-биле Торгалыг аразында орукта октатынган. «Коммунизмче орук» колхозтуң 4 машиналарының ийизи, «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң үш машиназының чангызы арай боорда калгып турар.

Колхозтуң өнүзүнүң ыындыг янзы төлчеглээшкини болуп турда үстүнде ады үнген колхозтарның баштаар чергели бо дугайында канчыг-даа хемчег айбайн, бурууларга чогуур кеземенчи көргүспейн турары шын эвес. Чамдык колхозтарда гаражтар чок болганындан автомашиналар чылдың кайы-даа үезинде үргүлчү даштын туруп турар.

Колхоз баштаар чергели автомашиналарны оон тургузуун эки билбес кижилерге идеген, оон улам хей каража-когаралы үнүрүп турар чижектер эвээш эвес. Өвүр районнуң колхозтарында автомашиналарны камныг эвес эдилеп турарының фактыларын кыска хуусаала узуткаар дугайында күравтоинспекция чери кичээнгей салыры чугула.

И. МААДЫР.

Автомашиналарның оруун экижидер

Автомашиналарның саат чокка машиназарынга эки оруктар улуг ужур-дузалыг. Оруктарның байдалын чылдың кайы-даа үелеринде эки шынарлыг тургузары орук ажыл-агыйларының идепкейиниен дыка хамааржыр.

Бодунун ол улуг ролюн Чөөн-Хемчик районнуң орук киидизи чедир үнелевейн, районда автомашина оруктарын экижилеринче онза кичээнгей салбайн турар. Районнуң девискээриниде бар көвүрүглериниң септелгелери болгаш чаартылаары оожум темпи-биле чоруп турар.

Чижээ, Чалаана көвүрүгүнүң түлүшкүну эрткен чылдың эгезинде-ле эгелээн болгаш анга чедир доозулбаан. Ынчаарга ол болгаш еске-даа көвүрүглерни кылып турарының шынары багай. Көвүрүглериниң ыыштары быжыглатынмаан, доора калбаа кылыы болгаш кылыгларында кампгалаа чок.

Районнуң орук киидизи колхозтар аразында автомашиналар оруун экижидериниң кичээнгей салбастаан. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхоз-биле Чалаана хоорайның аразында орук багай. Ында Буу-Тей деп тейин эки автомашиналар бензин хей бензинни чарыгдап турган арай боорда ажып турар. Бо оруктан чоруурун ылангыя кышкы үеде онза берге.

Бо тейин оюп эрте бээр оруктуң кылын ап болур арга районнуң орук киидизинде болган «Коммунизмче орук», Жданов аттыг колхозтарда бар. Ынчалза-даа ады үнген черлер ол дугайында сагыш салбайн турарынган бар арга боттуг чүүл кылдыр бүтпейн турар. Районнуң орук киидизи районнуң девискээриниде оруктарны үлегерлиг тургузар талазы-биле үре-түнелиг хемчегерни алза чогуур.

Оруктарны болган көвүрүглерни септээринге хамаарышкан колхозтар болган көдээ Советтер идепкейлиг киржип, олче боттарының бар аргаларын болган күштерини моонизээр ужурлуг.

М. ООЛЧУККАЙ.

Англияның Ортаакы Чөөн чүкте политиказының дугайында общиналар палатазында санал-оналдар

Англияның улустарынга „каржы уржуктарның" дугайын Иден чугаалап турар

ЛОНДОН. Лейбористиг оппозициянын негелдезин ёзугаар Англияның Ортаакы Чөөн чүкте политиказын общиналар палатазында чугаалажып эгелээн. Чугаалажып көрүүшкүнүүн дөрт чылдагааны болза, англи генерал Глаббты Араб легионунуң командылакчызы албан дужаадан дүжүргени болуп турар. Ынчалзажок, чүгле Иорданияда болуушкуннарны чугаалажып көргөн эвес, харын Ортаакы Чөөн чүкке болуунуң политиказының чорудулгазынга Англияның таварышканы бергелерни ниити чугаалашкан. Даштыкы херектериниң талазы-биле күрүне министри Наттинг бир дугаарында чүве чугаалаан, оон бадыткааны болза, «Глаббты болгаш еске-даа англи офицерлерни дүжүргенинниң түнелинде айыылдыг байдал тургустунуп болур».

«Араб чурттар-биле, оларның национал бодалдары-биле бистиң харылзааларывыста берге үе-чаданы чурттап эртип турарывысты кым-даа хүлээвейн барып шыларас» деп Наттинг миннип чугаалаан. «Ортаакы Чөөн чүкке кадыг политиканы англи чазак мурнуку хевээр чорудар апаар» деп министр улаштыр медеглээн. Бо политика болза, багдад пактызынга болган 1950 чылдың үш талалыг декларациязынга үнделелетинген деп ол тайылбырлаан. Ынчангаш, Англияның политиказы болза, Ортаакы Чөөн чүктүң улустарының эргежыктарынга болгаш национал күзел-соруктарынга чөрүшкек шериг бөлүктерин дөгээринге үнделелетинген дээр билиишкинии Наттинг илергейлээн.

Ортаакы Чөөн чүк херектериниге англи чагырыкчы бөлүктерин эрге-ажыының чажыт чылдагаанын көргүспүшаан, Ортаакы Чөөн чүктүң нефтизин алырының үнер дестерин Англия кампгалаар болалдыг деп Наттинг ажыы-биле чарлаан.

Оон чугаазының соолунде санал-оналдар калбарган, оларның чоруп турган үезинде чамдык ораторлар Англияның Ортаакы Чөөн чүкте политиказының бууран түшкенин Совет Эвилелиниң база Египеттиң ол районга иленкейлиг чорууның түнелги кылдыр көргүзерин ораалашканнар. Нефть дээш англи-америк чөрүлээлериниң тургускан дүвүрээзининиң олар илеретпишаан. Ортаакы Чөөн-чүкке «кадыг көделир политиканы» ажылдап кылырынче Англияны болгаш АБШ-ты кыйгырганнар. Ол районга «деннежилгени» хандырар соруга-биле деп чагдыныышкын ёзугаар Израильга чепсектиг чорудуп бээрин лейбористиг партияның барыын үзелиг болгунуң төлээлекчилери негээннер. Оон-биле чергелештир, Ортаакы Чөөн чүкке англи политиканың чеднишкин чок болган чоруу ол политика ук районнуң улустарының эрге-ажыынга база национал күзелболалларынга чөрүшкек шериг бөлүктерин тургузарынга үнделелетиннин тургустунганы-биле тайылбырлатынар деп чамдык лейборист депутаттар айыткан. Ортаакы Чөөн чүкте байдалды таарыштырарынга Совет Эвилелиниң киржилгезининиң эргежок чугулазынче кичээнгейни лейбористиг партияның ол төлээлекчилери угланцырганнар.

Лейбористиг оппозициянын удуртукчузу Гэйтскелл «багдад пактызы Ортаакы Чөөн чүкте чөрүлээнин өзээ» болган деп санавышаан, Иорданияда болуушкуннар «англи чазактың политиказының чеднишкин чок ленлин багай чоруун хереченлеп турар» деп айыткан. Ынчалзажок, Гэйтскелл ол пактыны буруу шашаан болгаш Чүгле Англияның ажыглап турар методтарынга таарыныазын ол илергейлээн. «Багдад пактызынга каттыжарынче Англияның тилазындан Иорданияны албадазарын ораалжыры мелегей чорук болур. Иорданияның улузу Глаббты болунуң чүртүнда диктатор деп санаан... Делегейниң бо кезээнин байдалы ам дыка-ла өскерилген, ынчаарга мээн бодалым-биле алырга, араб улустарның иштинден чаңгызы-даа колония ёзуурумга моон ында эштежип шыдавастар» деп ол медеглээн.

Гэйтскеллиң айытканы болза, «ол районга Англия экономиктиг әлээн салыышкынны киирер ужурлуг болган чепсектиг күштерни бүгү-ле черлерге тургузары база чартык колония политиканы бүгү-ле черлерге чорудары албан эвес».

Оон-биле кады Гэйтскеллиң демдеглээни болза, «кандыг бир арга-биле орустарны киириштирбейн Ортаакы Чөөн чүктүң айтырыын шиитпирлээри болдунмас». Белилиинде барып ол дээрге бир хевирде Бөлүшкан Нацияларның херээ-дир, а орустар болза, Айыыл чок чоруктуг Чөвүлелиниң кежигүнү болуп турар деп ол чугаалаан. Булганин болган Хрущев кажан апрельде Лондонга чедип келирге «Ыраккы Чөөн чүкте байдалды оларның-биле кады чугаалажып көөрүнге чазак ажыглаар» дээрзинге ол идеген турар.

Нефть дээш Англияның болган АБШ-тың аразында демиселге холбаштыр лейборист Гендерсон дүвүрээзининиң илергейлээн болгаш оларның аразында чөрүлдээлерни эде таарыштырарынче кыйгырган.

Лейборист Уорбинин медеглээни болза, Иорданияда болуушкуннар Ортаакы Чөөн чүктүң болгаш Азияның чуурттарының национал хамаарышпас чоруунун күштелеген күзелиниң демнээ болуп турар. «Доктактарны чайбышаан, аңаа харылзаар деп болаар болзувусса мелегей чорук болур ийик. Чепсектиң дылы-биле чугаалажырының орнунга мону билип алыр үези келген» деп ол чугаалаан.

Ортаакы Чөөн чүкке хамаарышкан бүгүде айтырыгларга «бүрүн кадыг ажыглажыырынче» Совет Эвилелин киириштирер деп Уорби кыйгырган. «Мону кылырынан англи чазак бо үеге чедир-ле ойталап келген. Оон орнунга англи чазак үре-түнел чок багдад пактызынга каттыжар деп шиитпирлээн. Англияның болгаш Персияның багдад пактызынга каттыжып киргеи чоруу Совет Эвилелиниге хамаарыштыр оңчук-чөнгээлиг акт болуп турар». Бир эвес англи чазак Ортаакы Чөөн чүкке тайбынны тургузарын шынап-ла күзеп турар болза, Ортаакы Чөөн чүкте дүрүм ёзугаар соңуургалары бар кандыг-даа улуг күрүне-биле ол чайлап чок кадыг ажыглажыр ужурлуг» деп Уорби уламчылап чугаалаан.

Оппозициянын өмүнээзинден түнел кыдыр чүве чугаалаан лейборист Альфред Робенс багдад пактының шүүлгүлээн. Ол пактыны Иорданияга дөгээр дээш орадажышкын Ортаакы Чөөн чүкте байдалды кажангызыындан-даа артык айыылдыг болдурган деп ол медеглээн. Нефтиден араб чурттарының алган орулгазары ол чурттарның боттарына ажыглатынган турар ужурлуг деп Робенс оон ынай чугаалаан.

Чазактың өмүнээзинден премьер-министр Иден түнел кыдыр чүве чугаалаан, оон чугаазын лейбористер каржы кыйгылар-биле хей улаа үзе кирип турганнар. Иден болунун чугаазының хей кезиин Иорданияда болуушкуннарга болган Израиль биле араб чурттарының аразында харылзаалarга хамаарыштырган. «Мээн политикам четчири-биле билиишкир. Мен багдад пактызының авторларының бирээзи кижи мен. Оон-биле чергаарланып турар болгаш ону бүгү-ле байдалдарга камгалап турар мен» деп ол медеглээн. Иорданияга хамаарыштыр чорутунган турар политиканы саалалга чокка тодаргайлаары болдунмас деп Иден чугаалаан. Оон чугаазы-биле алырга, ол дээрге чүгле өйү келбээн эвес, харын Англияның эрге-ажыктарынга хамаарыштыр оп ажыл-чөнгээлиг акт болуп турар». Бир эвес англи чазак Ортаакы Чөөн чүкке тайбынны тургузарын шынап-ла күзеп турар болза, Ортаакы Чөөн чүкте дүрүм ёзугаар соңуургалары бар кандыг-даа улуг күрүне-биле ол чайлап чок кадыг ажыглажыр ужурлуг» деп Уорби уламчылап чугаалаан.

Оппозициянын өмүнээзинден түнел кыдыр чүве чугаалаан лейборист Альфред Робенс багдад пактының шүүлгүлээн. Ол пактыны Иорданияга дөгээр дээш орадажышкын Ортаакы Чөөн чүкте байдалды кажангызыындан-даа артык айыылдыг болдурган деп ол медеглээн. Нефтиден араб чурттарының алган орулгазары ол чурттарның боттарына ажыглатынган турар ужурлуг деп Робенс оон ынай чугаалаан.

Чазактың өмүнээзинден премьер-министр Иден түнел кыдыр чүве чугаалаан, оон чугаазын лейбористер каржы кыйгылар-биле хей улаа үзе кирип турганнар. Иден болунун чугаазының хей кезиин Иорданияда болуушкуннарга болган Израиль биле араб чурттарының аразында харылзаалarга хамаарыштырган. «Мээн политикам четчири-биле билиишкир. Мен багдад пактызының авторларының бирээзи кижи мен. Оон-биле чергаарланып турар болгаш ону бүгү-ле байдалдарга камгалап турар мен» деп ол медеглээн. Иорданияга хамаарыштыр чорутунган турар политиканы саалалга чокка тодаргайлаары болдунмас деп Иден чугаалаан. Оон чугаазы-биле алырга, ол дээрге чүгле өйү келбээн эвес, харын Англияның эрге-ажыктарынга хамаарыштыр оп ажыл-чөнгээлиг акт болуп турар». Бир эвес англи чазак Ортаакы Чөөн чүкке тайбынны тургузарын шынап-ла күзеп турар болза, Ортаакы Чөөн чүкте дүрүм ёзугаар соңуургалары бар кандыг-даа улуг күрүне-биле ол чайлап чок кадыг ажыглажыр ужурлуг» деп Уорби уламчылап чугаалаан.

Англи чазак Ортаакы Чөөн чүкте болунун политиказын багдад пактызынга болган 1950 чылдың үш талалыг декларациязынга «оортан Англияның улузунга таваржып болур бүгү-ле уржуктары-биле кады» үндезилеп турар деп Иден дагынган чугаалаан. Болунун чугаазын Иден ыындыг сестер-биле дооскан: «Ортаакы Чөөн чүкке чорутунуп болур күженишкиннерниң тургустунары үндезин ыындыг деп санап турар бис, ынчаарга уржуктары кандыг-даа болур болза оларны эчизинге чедир уламчылаар бис».

Иденниң чугаазының соолунде «премьер-министриң харызының характери мырынай-ла чөгенчиг болган ужурлуг лейбористер чазактың политиказынга улуг балыглаарлар» деп Гэйтскелл лейбористерниң диниттиг адыш часкаашкынының алаа-биле медеглээн.

Чазактың политиказын 252 балыглаашкыннарга улуг 312 балыглаашкыннар-биле, тодаргайларга консерваторларның балыглаашкыннары-биле чүүлдүг деп көрген.

(СЭТА).

Совет филимнерниң Ханойда үнүп турары

ХАНОЙ. ВДР-ниң культура министри Ханойнуң эң улуг кино театрларының бирээзинге Н. А. Булганиннең болган Н. С. Хрущевтуң Индияга, Бирмага болган Афганистанга чоразының дугайында база СЭБП-нин XX съездизининиң ажылының дугайында документалдыг совет кинофильмнерниң хей-ниити көрүлдезин организастаан. Кинофильмнерни үнүрүп турар үеде көрүкчүлер залынга диниттиг адыш часкаашкыннары хей үлаа чангыланып турган.

(СЭТА).

Испан Марокказунда болуушкуннарга хамаарыштыр

ПАРИЖ. Парижтин «Монд» солунунуң дыннадының ёзугаар алырга, Марокконуң испан зоназынга тайбың чыскаалганнарны болгаан чорук Марокконуң ийи зоналарының (испан болгаш француз—**Ред.**) чонунуң улуг таарзынмас чоруун болдурган. Фес хоорайга удурланыышкынның чыскаалы болган, оон киржикчилери Марокконуң девискээринде кезээде испан тергиделге удур угланган лозунгуну ийип үндүргеннер. Национал реформа партияның Рабатта чоруп турар төлээлери Испанияның даштыкы херектер министри болгаш Тетуанда испан дээди комиссарже телеграмма чоруткан, ол телеграммада Марокколда испан эрге-чагыргаларының чорудуп турары кадыг-шыырыы чоруктарга удурланыышкынны илередип турар.

(СЭТА).

Италия. Венецияның каналында совет туристерниң селгүүстеп чоруурлары. Италияның Публифото агентилелиниң фотозу.

Лейпцигтиң часкы бүгү делегей ярмарказының чедиишкиннери

БЕРЛИН. ГДР-ниң даштыкы болгаш иштики-герман салыының министерствозунуң дыннадыык АДН агентилели дамчыткан, ол дыннадыгга болза, 1956 чылдың февраль 26-дан март 8-ке чедир болуп эрткен Лейпцигтиң часкы бүгү делегей ярмарказы улуг чедиишкинниг болган деп чугаалап турар. Ол делгелге социалистиг чурттарның кризистерден хостуг экономикасының иштики ёзулелиг күштелеген күзелиниң ажыглалының болгаш чугулазының бүзүредиг бадыткалы болган.

Ярмаркага 40 күрүнелер киришкен, аңаа 68 чурттарның төлээлекчилери чораннар, оон иштинде ССРЭ-нин, Кытат Улус Республиканың болгаш улус демократизының өске-даа чурттарының чазактар төлээлери, а ол ышкаш Финляндияның, Египеттиң, Суданның, Индияның болгаш Бирманың тускай төлээлекчилери киришкеннер.

Герман Демократтыг Республиканың даштыкы садыг организациязы ярмарка үезинде хей санныг керээ-дугуржулгаларны чарган деп дыннадыгга дедегленип турар. Баш бурунгааргы медээлерни ёзугаар, ол керээ-дугуржулгаларның ниити түнү 3 миллиард 511 миллион рубль болуп турар.

1956 чылдың часкы Лейпциг ярмарказы болза, Барыын Германияның экономика талазы-биле сааларлыг улам хей болуктери шаптык-моондак чок иштики-герман садыгының эргежок чугулазын миннип турар деп үүнеп база катап бадыткаан деп дыннадыгга дедегленип турар.

(СЭТА).

СУД ЗАЛЫНДАН

Самчыгдакчыларны шииткени

Чалаана хоорайның коммунал ажылагый киидизинге ажылдап турган, 1547-8 рубль самчыгдаан Н. М. Гороховтуң, Г. П. Помаскинниң, Е. Н. Пропезникованың херээн Чөөн-Хемчик районнуң улус судуу үзүп шииткен.

Н. Горохов коммунал киидизинииң кол бухгалтеринге 1954 чылдың июль айда ажылдап киргеш, 1955 чылдың сентябрь айга чедир 5687 рубль самчыгдаан. Горохов бодунуң удуртулгазында ажылдап турар кассирден хей түнүр акшаны ап, кассага отчёдун киирбейн турган болгаш нарикмахерскаядан, гостиницадан, парикмахерскаядан киргеи акшаны бодунга ажыглап, ажыл-агый черинин санынга киирбейн турганы суд чорулулгазынга илереэн.

Е. Пропезникова 1953 чылда коммунал киидизинииң кассиринге киргеш, эрткен чылдың сентябрь 24-ке чедир 3170 рубль, чер тургулуунуң участогунга дакпырзын кассирлеп турган, 1700 рубль, шупту 4870 рубль самчыгдаан. Пропезникова ажылдап турган организациязының хынала чогун ажыглап алган, кассага киргеи акшаны бодунуң хереглээни-биле ап турган.

Бөлүк самчыгдакчылар районнуң сан органының хынала чогун ажыглап алган, хоорайның коммунал ажыл-агый киидизинииң акшазын боттарынга ажыглап ажыл-агый черинин сан-хөөзүнге бергеи байдалды таварыштырып турганнар.

ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының бирги чүүлү-биле Гороховту 10 чылга, Помаскинни биле Пропезникованы 7—7 чылдарга эдип чазаар күш-ажыл лагерилерге хорутдап шииткен.

К. ШУЛУУ.

Редакторнуң ораалакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

УРГУЛЧҮНҮҢ ШАЖЫН ЧҮДҮЛГЕ САГЫЫШКЫННАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Үргүлчүнүң шажына чүдүп чоруур кижилер болза, чем чиринии шын чурумун каржызы-биле хажыыны турардар, эң ылангыя «улуг чүдүлге» деп адаар пасхага чедир, (езрейлерниң чазын эрттирер шажынчы найыры) чеди неделяның дургузунда олар эштти, а бир чамдык неделяларда сүттү ажыглап хереглээриниден ойталап турардар. Улуг чүдүлгениң эгезинде холушкак чемден үнүп чемниг хенертен шилчир, а сөөлүнде—дедир-ле үнүттен холушкак чемче шилчир. Шак ыындыг хенертен болур өскерилгеде чем хайындырарының органнары чаа чеминң шынарынга дүрген чаңчыгып шылавас, оон түнелинде болунуң азылчээнде ижин-шөвүнүү каналының янзы-бүрү адырларының ойүнде шын ажылдаары будулуп, төп нерви системазынче болган бүгү мага-ботка хора халлалып болур.

Улуг чүдүлгени сагып турар үеде хүндүе чеминеир чемнерден долу үнелиг белоктуг эът аймаан ажыглап болбас чоруктуң түнелинде, чеди неделяның иштинде кижиниң организими эң чугула аъш-чем аймактарын албайн турар. Организиге долу үнелиг белоктарның (азы дириг амытаннарның белоктарының) чедиинче чок ажыглатынып турары, а ол ыткаш белоктарның, үе аймаанын болгаш углеводтарның аразында шын деңнелгезиниң бир хонук иштинде хереглелиниң хажыдылгазы болза, калыкшылдың эң бергедеп баксыраарынга чедирип болур.

Чем аймаанда белоктарның чидиг эвээжээшкини болза, баш мээзиниң картынга хора чедирер, мага-боттуң камгаланыкчы күштерин кошкадып, янзы-бүрү аарыгларның тыптырынга идиг берип турар.

Чем аймаанда долу үнелиг белоктарның четпестээр чоруундан мага-боттуң тканьнарынга (клетказар болуу) күштүг үрелишкин (кемдээшкин) болур, оон түнелинде кижи арыптар, денизин эвээжээр, ниити кошкаашкын тыптып келир, оон ажыл кылыр аргазы баксыраар дээш оон-даа еске.

Эң ылангыя чүдүлге сөөлүнде болуп турар аминэртир хей чем чиир чорук кадыкшылга хоралыг. Улуг хырынны холуп эртир доттурар чоруктан сагыш аартап, уйгужу чорук тыптып, ажыл кылыр аргазы кудулаар. Холуп эртир доткан хырындан чүрекке немелде чүдүлгеге болуп, база чүрек ажылының үрелири хаая эвес болуп турар. Адактың сөөлүнде, эртир чемненириндеи чамдыкта чем солчуушкунуунуң, эң ылангыя, эртир семиришкин янзылыг аарыгларын тыптыр.

Кадыкшылга ол ышкаш мусульманнарның рамазан деп айда 30 хонукта үргүлчүлээр (ураза) деп чүдүлгези улуг хораны чедирип турар. Бүдүн айның иштинде чүдүкчү кижилер чемни чиринеден болгаш суук чүүлдү ижеринден хүн үнгеш, аңа бергижеге чедир үениң иштинде шыдажып турардар. Бүдүн айның дургузунда хүн-бүрүге аштап кээр чорук нерви системазының болгаш иштики органнарның ажылын баксыраып, денизин чидирип, ажыл кылып шыдаар аргазын баксыраып база мага-боттуң халлавырлыг аарыгларга удурланыр аргазын кудулаып турар.

Мусульман чүдүлгезин сагыш турар үеде, оон ынай ол кижи бүдүн хүн иштинде суук чүүлдү ишпейн келирге оон түнелинде организии кагап-сыскаар чорукка таваржыр.

Мусульман чүдүлгезиниң кадыкшылга хоралыг саңдары оон ынай ол кижи кежээ удуур мурнунда хырнын эмин эртир доттур чеминеир чорук-биле болуп турар. Ол болза, чем хайындырарын чидин-биле баксыраып, чүректиң болгаш өкпениң ажылын бергедеп турар. Оон аңгыда удуур мурнунда улуг хырынны чем-биле холуп эртир доттур чеминеир чорук үйгу келбестедип болур.

Мынчангаш, үргүлчүнүң шажын чүдүлгезин сагыыр чорук болза, кижиниң кадыкшылынга эң берге когаралды чедирип турар.

Тыва областың санитар чырыдыышкын башкыы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажыы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораалакчызының, иштики информация киидизинин — 3—88, харысаалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыгагый киидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериялың 3—65.

ТС—00264 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 15 ЧЕТВЕРГ № 56 (3509)

Өртээ 20 коп.

Партияның XIX съездизиниң сөөлүнде партияның болгаш чурттуң мурнунга туруп келген нарын болгаш харыысалгалыг соруглаларның мурнунга Төп Комитет чогуур бедикке турганын, партия, күрүне болгаш ажыл-агый тургузуушкунунуң өйү келген айтырыгларын шын шиитпирлеп турганын, чурттуу ленинчи орукпан бүзүрелдиг болгаш быжыг чорудуп келгенин СЭКП-ниң XX съездизи демдеглеп тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

КОЛХОЗТАРНЫҢ БОЛГАШ КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

Дүүн «Правдага» Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээ ажыл-агый артелининг Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга база артельдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында» доктаалын болгаш «Колхозчуларга ай санында аванс тыпсырывың болгаш колхозчуларга күш-ажылдың немелде төлевирнин дугайында» доктаалын парлап үндүрген. Бо чугула документилер болза колхозтарның организас ажыл-агыйын улам ынай быжыдарынга, көдээ ажыл-агыйны бүгү талазы-биле хөгжүдеринге болгаш колхозчу тараачыннарның материалдыг чаагай байдалын бедидеринге кайгамчык улуг ролду ойнаар ужурлуг.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн улам ынай бедидеринге, көдээге күрүнеңиң көргүзүп турары улам өзүп турар организастыг болгаш техниктиг дузаламчыга база коллективтиг ажыл-агыйны организастаарынга болгаш чорударынга колхозтарның база колхозчуларның боттарының инициативазын улам ынай хөгжүдерге үндезилээш, колхозтарның хөй-нинти ажыл-агыйын бүгү хемчег-биле хөгжүдери болгаш быжыглары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүгү адырларын күштүг-биле көдүрери бирги чергенин ужур-дузалыг деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели санап турар.

«Колхозчу тургузуг, күш-ажылдың чаа, социалистиг организастаашкының болгаш артык бедик бүдүрүкчүлүгүн тургускак, совет көдээниң бүгү ажыл-ишчилеринге хай-шыдалгыр амыдыралче халбак орукту ажыткан. Коллективтиг ажыл-агыйны организаставышаан, Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне болза, колхозтарда күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг болгаш чаа хөй-нинти сагыла-чурумну улам ынай быжылары чүгле эр, херээжеен колхозчуларның артельдиң ажыл-агыйын эргелеп башкарарынга ёзулуг бот-тывынгыр болгаш идепкейлиг киржилгезинге үндезилээш чедип алдының болур дээрзин барымдаалап келген болгаш барымдаалап турарга — деп, көдээ ажыл-агый артелининг Уставының дугайында доктаалда чугаалап турар.

Колхозчу тургузугну быжыдарынга колхозчуларның ийиги Бүгү-эвилел съездизинге хүлээп алган көдээ ажыл-агый артелининг чижек Уставы улуг ужур-дузалыг ойнаан. Ол Уставта колхоз шимээшкинин баштайгы чылдарның дүржүлгезин түүнеп байыткан. Ынчалза-даа Уставты хүлээп алган үеден бээр ам чээрби ажыл чыл эрткен. Колхозтар хөй адырлыг нинтининг ажыл-агыйын тургузарының эң байлак дүржүлгезин мөөнеп алган болгаш бодунуң хөгжүлдезининг чаа чадазынче көдүрүп үнгеннер. Колхозчуларны политиктиг медерелиин өскен, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели уламна быжыккан, колхоз бүдүрүлгезинин күчүлүг материал-техниктиг суурү тургустунган. Совет күрүне МТС-терин болгаш колхозтарны мергежилиг удуртукчу кадрлар-биле быжыглаан, колхозтарга болгаш колхозчуларга инициативаны халбаа-биле берип турар көдээ ажыл-агыйны планнаарының чаа чурумун чоруткан.

20 ажыг чылдың мурнунда чогаадып тургускан көдээ ажыл-агый артелининг чижек Уставы колхозтарның хөй адырлыг амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын ам хаара түтпейн турары билдингир. Оон туржук, элээн хөй таварылгаларда нинтининг ажыл-агыйын чорударының колхоз ажылының тодаргай байдалдарынга улам-на дүжүр корум-чурумун доктаадырынга колхозтарның инициативазын ол Устав кыпсаалап турар. Моон ужурунда хөй-хөй колхозчулар чижек Уставтың чамдык чүүлдерин өскерип дугайында саналдарын чүткүлүг кирип турар апарганнар.

Боодан чаның участоктарының хемчээлдери, колхозчу өрегенің хүүда өнчүзүнде турар малының саны, колхоз олар-ларын ажыглаарының чурумү, күш-хүнеринің минимумун тодарадыры, колхозтан колхозчу кижинин үндүрери, орулгаларны хуваары ышкаш шиитпирлээр өйү келген айтырыглар болгаш өске-даа хөй айтырыглар көдээниң ак-сеткилдиг ажыл-ишчи бүгүзүн хөлзедип турар. Бүш-ажыл кылып шыдаар артель кежигүннериниң нинтининг ажылынга күш-ажылчы киржилгезининг хире-чергезинден хамаарылга чокка колхозчу өрегелерге коъдан чаның участоктарын үлээрин көдээ ажыл-агый артелининг чижек Уставында көргени колхозтарның организас ажыл-агыйын быжыдарының сорулгаларына чөрүшкек болуп турар деп колхозчулар чөптүү-биле айтып турарлар. Күш-хүннерин эвээн ажылдап ап турар чалгаа колхозчулар, а чамдыкта колхоз-биле кандыг-даа күш-ажылчы харылзаны херек кырында үелеп кирилер коъдан чаның улуг участоктарлыг болуп, колхозтуң олардың ажыглап, колхозчуларга доктаатка өскелээ чинчилелерин ап, ол-ла үеде колхоз кежигүнүнүн черле кыза чогуур хүлээлгелерин күүсетпейн турары ховар эвес.

Колхозчуларның хууда хереглелдерин эң олузу-биле хандырары чүгле колхозтарның хөй-нинти бүдүрүлгезин бүгү хемчегбиле хөгжүдүп турган боттанган туруп болур дээрзин колхоз тургузуушкунунуң дүржүлгазы бүдүрелдиг чугаалап турар. Колхозчу өрегенің коъдан чаныда болунуң ажыл-агыйы дузалаар шинчилиг болур ужурлуг. Ол дээрге, колхозтуң хөй-нинти хереглелдерин-даа, колхозчуларның боттарының хереглелдерин-даа харыгда бүрүнү-биле хандырарынга колхозтуң хөй-нинти ажыл-агыйы ам дээрезинде четпес хөгжээн түрлэ эргежок чугула.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели элээн хөй районнарда колхозчу демократиянны үреп турарының фактылары бар турганын демдеглээн. Бүдүрүлгенің тодаргай байдалдарынга болгаш ажыл-агыйның хөгжүдезининг деннелинге дүүшпейн турар нинти организастыг хевирлерни болгаш ажылагый нормативтерин колхозтарга чамдык үдуртукчулар албадап берип турган. Ынчангаш, эдилгелерни, өскерилгелерни болгаш немелдерни киирип турган колхозчуларның нинти хуралдарынга хүлээп алган болгаш райкүүскомга бүрүткээн көдээ ажыл-агый артелининг Уставы артельдиң ажыл-чорудулгазының кол хообүзү болур, ынчаарга ону сагыры— ол колхозтуң кежигүн бүрүзүнүң албан хүлээлгези болур. Колхозчу амыдыралдың эң чугула айтырыгларының талазы-биле колхозчуларның нинти хуралдарының шиитпирлерин көдээ ажыл-агый артельдериниң кежигүннериниң чөпшээрежилгези болгаш райкүүскомнар күш чок болдура бээри шын эвес деп СЭКП ТК болгаш Министрлер Чөвүлели санап, доктаалда демдеглеп турар. Ынчыг шын эвес практика болза, бүгү коллективтиң саналдалын болгаш эрге-ажыктарын херекке албас чалгаа колхозчуларга чылдак берип, нинти хуралдарның ролүн кудуладып турар.

Колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга болгаш артельдиң ажыл-херектерин башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдери партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының колхозтарда ажыл-херектерин байлалы дээш харылсалгазын бичелетпес, харын беднип турар деп көдээ ажыл-агый артелининң Уставының дугайында доктаалда демдеглеп турар. Көдээге политиктиг болгаш организачы ажылдың деннелин бедидерин, колхозчуларның чогаадыкчы идепкейин күштелдирерин ажыл-херектиң эрге-ажыктары негеп турар.

Колхоз бүдүрүлгезин көдүрерине колхозчуларның хууда материалдыг сонуургалы улуг ужур-дузалыг болур. Ынчаныжже, артель кежигүннериниң эрге-ажыктарын кызагдап турар таварылгалар ховар эвес. Күш-хүннерине орулгаларны чүгле чылдың төнчүзүнде хувааршының колхозтарда туруп турар практиказы болза, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезинин өзүлдезин четпес хандырып турар болгаш нинтининг ажыл-агыйын хөгжүдерине колхозчуларның материалдыг сонуургалын улам ынай бедидеринин сорулгаларын хандырбайн турар.

Колхозчуларга ай санында аванс тыпсыры орулгаларны хувааршының деннилгелиг системазы болур дээрзин мурнакчы колхозтарның хөй санныг чижектери көргүзүп турар. Ол системанын үезинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн өзүп, күш-хүнүнүң ролю бедип, нинтининг бүдүрүлгезин хөгжүдеринге колхозчуларның сонуургалы өзүп турар. Колхозчуларга немелде төлевирлер санап бээринің туруп турар чурумун эде көөрү база эргежок чугула болуп келген.

Оон-биле холбаштыр СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели «Колхозчуларга ай санында аванс тыпсыр болгаш колхозтарда күш-ажылдың немелде төлевирнинің дугайында» доктаалынга акша орулгаларны хувааршының системазын өскертирин колхозтарга сүмелеп турар. Нинти хуралдарның шиитпири-биле колхозтар болза, чылдың иштинде ай санында нинтининг ажыл-агыйынның бүгү адырларындан алынган акша орулгаларның 25 хуулан эвээш эвезин, көдээ ажылагый продукциязын контрактастаар, саадар болгаш ыяавыла дужаалгалар талазы-биле аванс кылдыр киирип турар акша хөрецилерниң 50 хуузун күш-хүннерин ёзугаар артель кежигүннеринге берип болурлар. Немелде төлевирнин чурумун болгаш хемчээлин колхозтар боттары доктаадып алырын сүмелеп турар.

Көдээниң бүгү ак-сеткилдиг ажыл-ишчилери бо чугула хемчеглерге улуг түүлдүгүнүүшкүн-биле ужуражып турар. Оларны колхоз бүрүзүнге шын боттандырары Коммунистиг партияның XX съездизинин көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган сорулгаларын эң дүрген шиитпирлээр арганы бээр.

(«Правданың» март 11-де мурнуку үүлү).

Бүгү күштү СЭКП-ниң XX съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче

Москва хоорайнның партия активиниң хуралы

Март 9-та Кремльдиң Улуг орулузунга Москва хоорайның партия организациязының активиниң хуралы болган, анда 3 мүн хире кижи киришкен.

Хүндүлүг Президиумну Совет Эвилелининг Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиумуу состаытыг кылдыр сонгуур дугайында санал диниттинг, үргүчүлелдиг адыш таскаашкынынга ужурашкан.

СЭКП-ниң эң улуг отрядтарының бирээлининг төлээлекчилери партияның XX съездизинин түүнелдеринин болгаш Москва хоорайның партия организациязының сорулгаларының дугайында эш Е. А. Фурцеваның илеткелин дыннаан болгаш чугаалажып көргеннер.

— СЭКП-нин XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлери партияны болгаш бүгү совет улустуу бистин чуртувуска коммунистиг ниитилелли тургузары дээш, бүгү делегейге тайбыгны быжыглаары дээш улам ынайгы демисеглиг кайгамчыктыг улуг программазы-биле чепсегээн деп эш Фурцева чугаалаан. Съезд болза, маркизм-ленинизмнин хажык чок принциптеринин болгаш хамыктын мурнунга коллективтиг удуртулганың принцивинин тиилелгелининг көргүзүү болган. Бистин Төрээн чуртувустуң улам ынайгы чечектелиишкинининг тодаргай перепективаларын көрүп турар коммунистерниң болгаш бүгү совет улустуң инициативазының кайы хире бедик көдүрүлгенин съезд көргүскен.

Съездиниң салганы чугула сорулгаларны шиитпирлээринге улуг салыышкынны Москва хоорайның партия организациязының коммунистери киирер ужурлуг. Алтыгы беш чылдың онаалгаларын долуур болгаш ажыр күүседир дээш ажылчы чоннарны мобилизастаарынче күжениишкинин бирги эдлечеге углаар херек.

Эш Фурцева техниктиг деп-шилге дээш демисеглиг онза ужур-дузалын айтып, ол ажыл хирек дээш эртемденнерниң, инженерлерниң база техниктериң бедик харысалгазының дугайын чугаалаан. Консерватизм, ээлбес кандыг чорук бүдүрүлгеге улам-на чаа мурнакчы чүүлдерни нептередиринге улуг шаптык болуп турар деп ол медеглээн. Чижээ, бо үеге чедир-ле байысалдың автомобиль тулукчуларының туруп турар үлегер-хевирлериниң талазы-биле ылап-шын кудулгаларны массалыг бүдүрүлгеде хереглезейн турар. Өске-даа үнелиг эгелээшкиннер Москвадың бүдүрүлгелериниде база калбаа-биле нептерээйн турар. Партия организациялары болгаш партия райкомнары техниктиг чаа чүүлдерни нептередирин боттарының хыналадызынга алыр ужурлуг.

Найысалдың дээди өөредилге черлери болгаш эртем-шинчилел институттары бүдүрүлгелерге улуг дузаламчыны көргүзер ужурлуг. Москвада дээди шкөлаларда ажылдап турар 16 мүн профессорлар болгаш башкылар, оон иштинде 1500 докторлар болгаш 7 мүн эртем кандидаттары бар. Элээн хөй дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң партия организациялары коллективтериниң эртем ажылынга кошкак саъдлар көргүзүп турар деп илеткелге демдеглетинген.

Оон ынай эш Фурцева бүдүрүлгенин культуразың бедидеринин, Москваның үлетпүрүнүң техниктиг эде чепсегелеишкининиң, мурнакчы дүржүлгаяны нептередиринин айтырыгларынга доктаагган. Бо үлуг күрлавырларны ажыглавышаан, Москва хоорайның партия организациязы бар турар шөлдерге үлетпүр продукциязын бүдүрерин ийи катаптан эвээш эвес көвүдедирин чоокку үеде чедип алыр дээш бүгү-ле аргаларны кылыр ужурлуг.

Совет кижилерниң, ылангыя найысалдың ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин улам ынай бедидер талазы-биле партияның болгаш чазактың хемчегериниң дугайын илеткелчи чугаалаан. Чүгле 1956 чылда нинтизи-биле Москва хоорайга капитал ажылдарның хемчээли 5300 млн. рубль болур. 5 чылдың дургузунда найысалга 9 млн. дөрбелчин метр чуртталга шелү, хөй-хөй школалар, кинотеатрлар болгаш культура-амыдыралдың өске-даа албан черлери туттунган турар. Бо беш чылда улуг Ленинге тураскаал— Советтер Ордузу туттунган турар ужурлуг. Бо чылын Фрунзе болгаш Щербаковтуң метро радиустарының түзүшкүну доостур база Калининиинин метро радиазүнүн түзүшкүну эгелээр.

Эш Фурцева илеткелиниң төнчүзүнде партийжи-организакчы болгаш идеология ажылдарының айтырыгларынга доктаагган. Пропагандзны болгаш агитациялыка экижидериниң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң күштелдиринің бүгү-ле аргазы Москва хоорайның партия организациязында бар деп ол онзалап демдеглээн.

Санал бергеннер партияның XX съездиниинің түннелдеринге ханы сагыш-сеткил ханганын илереткеннер, партияның Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазын болгаш оон коллективтиг удуртулганың боттарының саналларын техниктиг деп-шилгенің айтырыгларынга холбаштырганнар.

Хуралга санал берген Москва хоорайның кол архитектору эш Ловейко партияның Төп Комитединиң архитекторларның чогаадыкчы ажыл-чорудулгазында частырыгларны илереткен чөптүү шынгыы шүүмүүлелин олар кончуг шын деп хүлээп көргеннер деп демдеглээн. Архитектура-планнаашкының эргелели Москвага түлер 800 ажыг төлевилелерни эде көргеп деп ол дыңнаткан. Чурттапга бажыңнарынга артык дей чүүлдерни үзүткээнинин болгаш шөлдерни эң-не чогучалыг кылдыр ажыглаанының түннелинде чурттапга бажыңнарының түзүшкүнүнүн өртек-үнезин 230 миллион рубль кызырыгган.

Идеология ажылын экижидеринче улуг кичээнгей хуралга салдынган. Ол дугайын ССРЭ-нин Эртемнер академиязының философия институдунуң директору эш Федосеев, 494-кү школаның башкылы эш Федорова, СЭКП-нин Свердловский райкомунуң секретары эш Рябинин олар чугааланнар.

Партия болгаш комсомол чырыымышкынының системазынга съездиниң материалдарын ханызы-биле өөренир дугайын кадыг зөлдирилгелерни Москва комбинадының директору эш Соловьев чугаалаан. Бүдүрүлгенин цехтеринде болгаш салбырларында ол чугула ажыл шагда-ла эгелээн. Съездиниң материалдарын танылгарын комбинаттың практиктиг ажылчорудулгазы-биле, оон бо беш чылда сорулгалары-биле сырый холбаштырып турар.

ВЛКСМ-нин МХК-ының секретары эш Давыдов, Москваның дээди техниктиг үчилиштиниң директору эш Прокошкин, «Динамо» заводтуң партия комитединиң секретары эш Краснов болгаш өскелер-даа хуралга база санал бергеннер.

Хуралдың киржикчилери резолюцияны чангыс эң-сеткилдиг хүлээп алган, ол резолюцияда болза, съездиниң шиитпирлери-биле чепсегелетингеп Москваның партия организациязы партийжи-организакчы болгаш политиктиг ажылды улам ынай экижидерин чедип алыр, болунуң күжениишкинин СЭКП-нин XX съездизинин материалдарын калбаа-биле пропагандаларынче, ийи-чангыс кижилерге чүүүр чорукту артынчыларын үзүткээр талазы-биле, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын шынгыыы-биле сагыыр талазы-биле СЭКП ТК-нын айтышкыннарын коммунистерге, комсомолчуларга болгаш кежигүн эвес активке тайылбырлап таныштырарынче үглаар деп чугаалаан турар.

Москва хоорайның партия организациязы бистин чуртувуска коммунизмни тургузары дээш демисеглге моон сонгаар-даа СЭКП ТК-нын шынчы чөлегижи болур деп актив хуралы партияның Төп Комитединге бүзүреткен.

Партийжи гимн «Интернационалды» улуг көдүрүүшкүн-биле ырлап күүсеткен.

(СЭТА).

Даниянның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансеннің Москвадан үнүпкени

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансен кадайы-биле кады март 12-де Москвадан төрээн чуртунче Ленинград таварты чорупкан. Оларның-биле кады Даниянын Чырыдыышкын министри Ю. Бомхольт кадайы-биле, Даниянын Даштыкы херектер министерствозунуң чиргине секретары Н. Свеннингсен, Даниянын Югославияның Федеративтиг Улус Республиказынга төлөлекчизи Р. Бьер, Даниянын Даштыкы херектер министерствозунуң парлалга киидизининг эргелекчизи С. А. Кристенсен, Даниянын ДХМ-нинин секретары Б. Ольсен, Даниянын ДХМ-нинин экономика киидизининг харыысалгалыг ажылдакчызы Х. Э. Транс болгаш бөлүк дани журналистер база чорупканнар.

Ленинградка чедир дээрги Х. К. Хансенни ССРЭ-нин Даштыкы херектер Министриниң оралакчызы В. С. Семенов үдеп чоруур.

Данияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Мерк, ССРЭ-нин Данияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини И. В. Славин олар аалчылар-биле кады чорупканнар.

...Төп аэродром. Тук аззар черлерде Даниянын болгаш Совет Эвилелининг күрүне туктарын аскан турган. Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансенни үдээрибиле эртенгинин 10 шакта ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги оралакчызы болгаш ССРЭ-нин Даштыкы херектер министри В. М. Молотов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян, ССРЭ-нин министрлери С. Ф. Антонов, В. Г. Бакаев, П. Г. Бабанов, М. Д. Ковригина, Н. А. Михайлов, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы А. А. Громыко, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советиниң күүсекомунуң даргазы Н. Н. Бобровников, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң Скандинав чурттарының киидизининг эргелекчизи М. Г. Грибанов, Даштыкы саадыг министерствозунуң барыын талакы чурттар-биле салыглажышкын эргелелининг начальниги Н. Н. Чекин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының протоколунуң начальниги Е. А. Тарабрин, Москва хоорайның комендантызы генерал-майор Н. С. Болесников, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң протокол киидизининг эргелекчизининг ээлдези Г. Ф. Теплов, совет болгаш даштыкы журналистер чедип келгеннер.

Даниянын ССРЭ-де элчин черининг ажылдакчылары, ССРЭ-де турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары аалчыларны үзээннер.

Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансен хүндүлүг таныышылың рапортун хүлээп алган. Даниянын болгаш ССРЭ-нин күрүне гимнилерин ырлаган күүсеткен.

Дээрги Х. К. Хансен микрофонга үүне чугаалаан.

Х. К. Хансеннің чугаазы

Министрлер Чөвүлелининг дээрги Даргазы!

Совет Эвилелинге келгенивистиң үезинде чер болганга бистиң таварышканывыс ол чүректинг ханызынган чорук дээш, ол найыралдыг чорук дээш бодумнуң күүрүмден, бүгү дани төлээлериниң мурнунган өөрүп четирдим. Бистиң маңаа ужурашканывыс, Совет Эвилелининг онза шылгарангай ажылдакчылары: Министрлер Чөвүлелининг Даргазы дээрги Булганнига, Даштыкы херектер министри дээрги Молотовка, дээрги Хрущевка, дээрги Микоянга, дээрги Бабановка, дээрги Михайловка, дээрги Семеновка өөрүп четирдим.

Оларның күүрүнге, чугаалажышкынынар үезинде ужуражыр деп аңдар-аттыг болгаш өөрүшкүлүг болганывыс мээн адаанам удуртукчуларның күүрүнге, бистерге маңаа көргүскен ол хүлээп алышкын дээш Совет чазакка, бүгү совет улустың Даниянын Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансен болгаш ону үдеп чоруур кижилер Совет күрүнениң удуртукчу ажылдакчыларын өөрүп четирдим. Бистиң маңаа чоруткан беседаларывыс болгаш чугаалажышкыннарывыс ийи талаларның чаагай байдалынче болгаш оларга ажыктыг кылыр, бүгү делегейге тайбынның чаагай байдалынче болгаш аңаа ажыктыг кылыр үглиган дээрзинге бүзүреэн мен. Совет Эвилелининг районнарын, өске-даа кезээн болгаш эвилелдешкен республикаларның найысалдарын көөр арганы бистерге бергени дээш бистер база өөрүп четиривис. Совет Эвилелинге бо бүгү чоруушкун бистерге улуг болуушкун болган.

Министрлер Чөвүлелининг дээрги Даргазы, Силерниң чуртунарга аас-кежиин болгаш чеднишкиннеринерни күзедим. Келир үеде бистерге эки кады ажылдажыга болур деп санап тур мен, бо чоруушкун бистиң чурттарывыстың аразынга эки харылзаларны хөгжүдериниң херээнге салыышкын болур деп санап тур мен.

Аалчылар самолетче үнүпкеннер, ол Ленинградче үглай ужуп чорупкан.

(СЭТА).

Ажылчы чоннар дугайында ленинчи сагыш салыышкын

ИРКУТСК. Март 10-да Иркутскиниң Куйбышев аттыг аэр машина тудуушкун заводунуң цехтериниң хөй нуруузунуң бирги ээлчээ ажылын хүндүскүнүн ийи шакта дооскан.

Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүнеринде ажыл хүнүн кызырар дугайында ССРЭ-нин Дээди Советининиң Президиумунуң Чарлыы күштүг болуп киргеп.

Ээлчег халажырынга чедир 15 минута турда СЭТА-ның корреспондентизи заводта эң улуг № 5 механика-чыылда цехиниге барып, участоктуң ажылчыннары болгаш удуртукчулары-биле чугаалажып, дыштанылга хүнүнүң мурнунда хүнүү оларның канчаар ажыглаар деп турарын сонуургаан.

Чылда участогунуң начальниги, чоокта чаа сураглыг слесарь-рационализаторжу чораан М. И. Шукининиң чугаалааны болза:

—Партияның XX съездизинин шиитпирлери саадал чокка амыдыралга боттаныш турарын көөрү өөрүнчүг-дүр. Байырлал хүннеринин мурнунда ажыл хүнүн кызырган чорук — ажылчы чоннарның дугайында ёзулуг-ла ленинчи сагыш салыышкын-дыр.

Хоорай Советининиң депутады, комсомолчу токарь К. В. Бустова ол хүннүң нормазын мурнунагызы ышкаш 200 хуу күүсеткенин дыңнаткан. Ону ажыл хүнүн кызырганының, металл кезеринің дүргедээшкининиң улгаттырганының ачызында чедип алган.

— Бөгүн, көдээ бистиң чаңгыс чер чурттуувус драматург Маляревскийниң «Бадыр саарыглар» деп шинзининиң премьеринге бээр деп бодап тур мен. Театрга кончуг ынак мен, ам аңаа үргүлчү барып болур мен — деп Бустова чугаазын дооскан.

Оон кожазы токарь М. А. Беляевская ажылдың чаа чурумунга база өөрүп турар. Оон беш харлыг оглу Валерик уруглар садында турар.

— Бөгүн мен оглумну уруглар садындан аңаадагызындан ийи шак эрте алыр мен — деп Маргарита Александровна чугаалап турар.— Кызыртынган ажыл хүнү дээш төрээн Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка кончуг өөрүп четирип турар мен. Бөгүн нормамны ийи чартык катап ажыр күүсетим.

Фрезеровщик В. А. Швидченко базы үругларынче улуг кичээнгей салыр деп турар.

— Дүүн-не, оолдарымга ажылдан эрте келир мен, ынчангаш оларны «Москвичиге» олуртуп алгаш чоруур мен деп чугаалаан мен. Мен хууда машиналыг мен. Кежээ ном номчуур мен — деп ол чугаалаан.

Куйбышев аттыг заводтуң коллективи ам кара болгаш өңнүг металлургияга чугула чагыларны күүсеңип турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн улам ынай бедидерниге немелде курлавырларны машина тудукчулары дилеп тып турарлар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Л. М. КАГАНОВИЧИНИҢ чугаазы

Эштер! Төп Комитеттиң отчёт илеткелиниң ужур-лузазы, XX съездиниң болунун ужур-лузазы-биле бир демей, партияның кызыгаарын ыракта ажыр нептереп турар. Ол болза, делегей политиказынга улуг рольду ойнап, делегей болуушкуннарының чорудулгазынга улам шинтпирлиг саъларны көргүзүп турар күчүлүг Совет күрүневи бистиң партиявыстың удуртуп турарыбиле тайылбырлатынар. Ол болза, бистиң партиявыстың удуртулгазы-биле совет улустуң чорухун турары коммунизм тургузуушкунунуң чаа, эң чугула чазызында XX съездиниң чыылганы-биле база тайылбырлатынар.

Эш Н. С. Хрущевтуң кылганы, ТБ-ның отчёт илеткелиниң бистиң күчүлүг, улус чонун ынакшылдыы большевикчи партиявыс кайы хире төттүниес чогаадыкчы күштүг болуп турарын тода болгаш бүзүрелиивиле көргүскен. **(Адыш часказашкыны).**

Отчёттуг уе бистиң партиявыстың болгаш чуртувустуң амыдыралынга нарын болгаш берге уе болган.

XX съездиниң соон дарый удазаанда ССРЭ-нин дайзыннары, коммунизминиң дайзыннары, тайбының дайзыннары бистиң партиявыска, оон удуртулгалынга кризис болур, ажылчын анны биле тараачыннарның аразынга, бистиң хөй националлыг күрүневистиң улустарының аразынга сандараашкын болур деп кара-сагыштыг кордалдарын салып турганнар деп үвени сактыы чугула.

Империализминиң хардаачыларының-даа, төлөчи-хөрүмнекчилериннин-даа калчаалыг шуугаалыныңын кайы хире чанчараашкын-биле—база каш дугаар катап—буступ дүшкенин ам бүгү делегей көрүп турар.

Болунун XX съезизинге чеди миллион кижилиг улуг партия шуткумалдыг чаңгыс эпке канналган, коллективтиг удуртулганың принцивин чайгылыш чок боттанғыып турар болунун ленинчи Төп Комитединиң болгаш оон Президиумун долгандыр сырый каттышкан ужуражын турар. **(Диңмиттиг адыш часказашкыны).**

Ажылчын анны биле колхозчу тараачыннарның эвилели болгаш бистиң чуртувустун улустарының найыралы хемчээл чокка быжыккан. Совет улус бистиң партиявысты долгандыр улам сырый каттышкан.

Шылгатынган большевикчи метолтун— диилим шүгүмчүлелиин болгаш боттшүгүмчүлелдиң дузазы-биле партия болгаш оон Төп Комитеди партияның база чуртувустуң улустарының найыралы хемчээл чокка быжыккан. Совет улус бистиң партиявысты долгандыр улам сырый каттышкан.

Бериияның фашисчи-шивишкин дээрбечи

I.

Бүгү-ниити тайбың, улустар аразының айыыл чок чоруу, улустарның найыралы дээш, боттарының социал-политиктиг тургузуулуңан хамаарылга чокка бүгү күрүнелериин тайбың кожа-хелбээ турары дээш демиселге партияның эң улуг чеднишкиннериниң чайыннанчак көргүзүү болгаш Совет күрүнениң политиказының тургузуулуңан хамаарылга чокка бүгү күрүнелериин тайбың кожа-хелбээ турары дээш демиселге партияның эң улуг чеднишкиннериниң чайыннанчак көргүзүү болгаш ханы маркисчи анализи ТБ-ның отчёт илеткелинде кылынган.

Бистиң даштыкы политикавыстың чеднишкиннери болза, мерген угаанныг ленинчи политиканы Төп Комитеттиң шын болгаш хажык чокка чорудуп турарының түннели болур.

Бистиң партияның даштыкы политиказының күжү болза, оон ханы эртем ёзугаар болуп турарында, империализмни өлүп база ирип турар капитализм деп Ленининиң анализтээнинге даянып турарында болур. Делегей экономиказының болгаш политиказының дүрүм ёзугаар хөгжүлдезин илеретпишаан, делегей ареназында ангылар күштериниң денгиүүрлүг байдалдарында өскерлиишкиннерни өөренип көрбүшаан, бистиң Партиявыс болгаш Чазавыс бүгү-ле чаа-чаа соруглаларны өй-шаанда тургузуп, чеднишкиниг шинтпирлеп, ССРЭ-нин болгаш бүгү социалистиг лагерьниң туруштарының быжыглын хандырып турар, а ол чорук империализминиң туруштарының кошкап турары болур.

Бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң улуг баштынчызы В. И. Ленининиң айытканы болза, Октябрь революциязының тинлээнинің түннелинде социалистиг, капиталистиг ийи удурланышкак системаларга делегейниң чарыгланының соонда делегей политиказының хөгжүлдезин ийи шугум-биле хөгжүүр апаар: бир шугум болза, өлүнче төөгү талазы-биле чыгатқан мөлчүкчү ангыларының «боттарының» чурттарының ажылчын ангызынга болгаш ажылчы массаларынга хамаарыштыр боттарының тергиделин хевээр арттырар база өске чурттарның кулландырган болгаш дарлатырган улустарын боттарының чагыргазынга хевээр тудар дээш орадаажышкының илергейлеп турар.

Өске шугум болза, мөлчүлеге, кулланыышкынга, дайыннарны, кризистерни, ажыл-чок чорукту, массаларның ядаралын болгаш аш-туренги чоруун төрүн үнүүрүп турар дарлалга үдезилетингеи ниитилелдиг социал болгаш национал дарлалдан хосталган, хостуг болгаш хамаарышпас улустары тайбынга, акы-дунка кады ажылдажылгага, хүндүлежилгеге болгаш кайы-кайызынга дузалажырынга үнезилээш боттарының харылзааларын хөгжүдер апаар чаа ниитилел-биле солуурунга ажылчын ангының, дарлатқан улустарның бызыг шинтпирлиин илередип турар.

Пролетариаттың улуг башкызы К. Маркс мындыг ниитилелди тургузарының чайлаш чогун эртен ёзугаар киргүскен. Маркстиң бижээнде болза: «Экономика талазы-биле ядарангай, чеднииее болгаш политика талазы-биле угаан-бодал чок эрги ниитилелге улурланыштыр чаа ниитилел төрүттүнүп келир, улустар аразынга оон принцивн—тайбың болур, чүге дээрге, улустарның түс-бүрүзүнге чангыс-ла чүүл—күш-амыр тергиндээн турар!» (К. Маркс, Ф. Энгельс. Шилип алдынган чогаалдары, том I, арын 449).

Эртемниг коммунизминиң үндезин салыкчыларының баш бурунгаар көрүүшкүннерининиң шынның делегей болуушкуннарының бүгү хөгжүлдези белыткап турар. Анаа чаа-чаа барымаа балыткалдарны XX съездиге Төп Комитеттиң отчёт илеткелинде көргүскен.

Партияның XIX болгаш XX съездилериниң аразында үениң дургузунда Совет Эвилелиниң делегейге ат-алдары болгаш делегей болуушкуннарының чорудулгазынга оон сагыдары кайгамчык улуг хемчээлге өскен, ССРЭ-ге болгаш Быдат Улус Республикага баштаткан социалистиг лагерьнин чурттарының улустар аразынга туруштары быжыккан. Югославия-биле найыралыг болгаш акы-дунка харылзаалар катап тургустунган.

Өске талазында, капитализминиң ниити кризизи чиигленген, империализминиң колониалдыг системазы бүгү-ле тиглеринден частып турар.

Делегей ареназында үндезин өскерилелер болза социал-политиктиг тургузуу аңгы-аңгы күрүнелериин тайбың кожа-хелбээ турары дээш, даймынны болдурбазы дээш демиселди күштелдиреринге улам таарымчалыг перспективаларны болгаш байдалдарны ажыдып турар.

Мынчангаш, марксизм-ленинизмиң догматиктиг эвес, а чогаадыкчы ёзу-биле, метафизиктиг эвес, а диалектиктиг ёзу-биле ажыглавышаан, болгулаан өскерилелерни барымдаалап көрбүшаан, эш Н. С. Хрущевтуң кылганы ТБ-ның отчётунда эң чугула айтырыгларны ам чаа ёзу-биле шын тургузуп турар-дыр. Ол болза тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында, даймынны болдурбайн барып болурунун дугайында болгаш социализмче шилчилгениң хевирлериниң болгаш аргаларының дугайында айтырыглар-дыр. Ол бүгү боттарының аразында сырый харылзаалыг.

Дайын болгаш тайбың дугайында айтырыг чээрбиги чүс чыл делегейниң ийи дайыннарын чурттап арттырген чер бөмбүрзээниң бүгү булуңнарында он-он болгаш чүс-чүс миллион кижилерге онза болгаш амыдыралчы чугула болуп турар төлээде, ол айтырыг шинтпирлиг ужур-дузалыг.

Дайынның, ылангыя империализм үезинде дайынның тыптып келир чылдагааннарының дугайында айтырыгны билип алырда, бистерниң ангы талазы-биле, маркисчи-ленинчи турушка артарывыс черле билдингир.

Улустарга болунун идеологизиң болгаш социал-политиктиг тургузуун албадап дөгээр, улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын боо-чеңеспектиң күжү-биле болгаш күштүү-биле ажылдап кылган, көөрин эвелээр болгаш өске улустарны кулданыр сорулга-биле дайынче чүткүүшкүн ангы талазы-биле бүүш ёзугаар Совет күрүнеге шуут таарышпас.

Империализминиң ап көөрге, оон бүүжүнүн талазы-биле бот-шынары дайынны төрүттүндүрүп үнүрер, ынчалза-даа ол болунун бүүжүн кезээде шөлээни-биле илеретпес, чүге дизе, оон бүүжүнүң араатанзыг талаларының илерээшкинин шаптыктап, а эргежок чугула апарза, империализминиң ол бүүжүн сый шавар апаар болунун үдүрлээныкчызын—ажылчын англыны ол төрүп үнүрүп турар.

Чаа дайыннарны өөскүдериниң оруунда улур турар шинтпирлиг күш улустар болур. А бо күштүң бот денизин, тайбынче улустарның күзел-соруу, делегейниң чаа хыдыкчы дайынын болдурбас деп оларның чайгылыш чок шинтпирлии сөөлгү үеде хемчээл чокка өскен. Черле чайлаш чок болу бээр дайын турбас дээр дугайында күштериниң амгы үелеги денгиүүр байдалдарын барымдаалап кылган түннел чугаажок шын болурунун ужуру бо-дур. Бир эвес улустар тайбыны камгалаарының херээн боттарының холунга алыр болгаш ону түлүнга чедир камгалаар болза, тайбын камгалатынган болгаш быжыккан турар дээрзинге бүзүрелдиг бис! **(Адыш часказашкыны).**

Бүгү чурттарның улустары, бирги ээлчеге, Совет улус оон-биле кады империализминиң реаксылыг күштериниң айаннөрестиг шинчизин барымдаалап көөр ужурлуг, ынчангаш ын-не серемчилелдиг болур чоруктуу сагыыр ужурлуг.

Бистер империализминиң реаксылыг агрессчи күштерин улам сойгалап илеретке-нивис, чепсегленнишкинни дужүрер дээш демисешкенивис, а чепсегленнишкиннерни дужүрер дугайында дугуржулга амдызында чедип алдынмайн турда, бистиң Төрээн чуртувустун камгаланыр күчүзүн быжытканывыс, бистиң алдарлыг Чепсектиг Күштеривисти сайзырангайжытканывыс, Совет Эвилелин бүгү-ниити тайбының, улустарның айыыл чок чоруунун, найыралының улам-на күчүлүг болгаш идегедиг чөлегижи болдурганывыс тудум-на, дайынны болдурбазының аргазы улам бөттүг апаар, бистер олче чүткүп турар бис! **(Үргүлчүлеңдиг адыш часказашкыны).**

Улуг күрүнелерниң—Совет Эвилелиниң, Быдат Улус Республиканың, Индия Республиканың, а ол ышкаш өске-даа хөй-хөй чурттарның сырый акы-дунканыңкы найыралдың харылзаалары-биле хозбашкан улустары бүгү күрүнелериин социалистиг лагерьниң туруштарының кошкап турарын ам бүгү делегей көрүп турар.

(Диңмиттиг адыш часказашкыны).

Социалистиг Совет күрүнениң төлээлекчилери эштер Хрущев биле Булганинга Индияның улустары канчаар ужурашканын база ССРЭ-нин, Быдат Улус Республиканың болгаш Индия Республиканың аразында политиктиг чоокшулажылганың тургустунганын бир эвес Ленин көрүп болур турган болза: «мээң күзел чораан чүүлүм чогум-на бо-дур» деп ол өөрүшкүүлүг чугаалаан турар ийик. **(Адыш часказашкыны).**

Капиталистиг чурттарның иштинде ангылар чөрүдөөлериниң чиигленип турары ажылчын ангының болгаш калбак черүк коммунистиг партиялары парламент сонгуулдаларына чайыннанчак тиилелгелерни чедип алган Францияга болгаш Италияга онза тодаргай илерээн, аңаа бистиң партиявыс болгаш бүгү совет улус сеткилинин ханызындан өөрүп турар! **(Адыш часказашкыны).**

Безээде туруп келгениивис ышкаш, бистер ангы талазы-биле боттарывыстың революсчу туруштарывыста турун турар бис. Социализм капитализмни чайлаш чокка солуп кирер ужурлуг, мөлчүлгениң, дарлалдың, хоозуралдың, дайыннарның, кризистерниң, ажыл чок чоруктуң болгаш өске-даа чүүлдериниң айыыл халапталарындан улустарны чүгле социализм чайладыр.

Ынчалзажок социализмче шилчилгенин хевирлериниң дугайында айтырыг чаа төөгүлүг дужүлганы барымдаалап тургаш, чурт бүрүзүнге тодаргай, ажыглатынары-биле шинтпирлетинер ужурлуг.

Ол—Кыдаттың болгаш улус демократизминың чурттарының улуг дужүлгазы-дыр. Пролетариаттың ажылчы массаларының массалыг революстуг шимчээшкининге даянышаан, оон-биле кады парламент хевирлерин база ажыглап, оларны чаа утка-шынар-биле —улус демократизмиг-биле долдурбушаан, ол чурттарда улустуң эргечагыргазы социализмни тиилелгелиг тургузуп турар. Совет улус болгаш бистиң партиявыс бистиң акы-дунамарывыстың төөгүлүг тиилелгелеринге бүгү-ле сеткилсагыжындан өөрүп турар. Болунун революстуг авангардынга баштаткан ажылчын ангының политиктиг удуртулгазы ышкаш шинтпирлиг чүүл ол тиилелгени хандырып турар. **(Адыш часказашкыны).**

Ол бүгү болза, чүгле ССРЭ-ге социализм тиилээн ужурунда болунар аргалыг апарган. Ам, кижи-төрелгетениин барык деп кезиин хаара түлүп турар чурттар социализминиң быжыг шивээзи апарганда, тускай тодаргай байдалдарга база хамаарты дайын чокка тус-тус чурттарның капитализмден социализмче шилчин болурунга таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Мындыг болурда, пролетариаттың массалыг революстуг шимчээшкининге даянып, оон революсчу авангардынга баштадып алган, бүгү ажылчы чоннарны политика талазы-биле удуртурун боттандырып турар быжыг хөй нуруунү чаалап алырының аргазы-биле парламент хевирлерин ажыглап болур деп санап турар бис.

Амгы үениң төөгүлүг байдалдарынга, ылангыя «Коммунизмге «чөөнээринин» хүчээр аарый» деп Ленининиң кайгамчыктыг ажылында айытқан ленинчи стратегтиг болгаш тактиктиг принциптер оңза ужур-дузалыг болуп турар.

«Ангылар биле партияларның аразында харылзаалардың **онзагай байдалынга,** коммунизмче объективтиг хөгжүлдеде түс чурт бүрүзүнге хамаарыжып турар болгаш өөренип, тып, даап болап билзе чогуур **онзагай байдалга** коммунизминиң нинти болгаш кол-кол принциптерин тааръштырып билириңге» коммунистерни В. И. Ленин өөредип турар. «Бүгү-ле, кандыг-даа, чаа болгаш эрги хевирлерни коммунизминиң долу болгаш бүрүн, шинтпирлиг болгаш ескертиннес тиилелгезиниң чепсээ кылын билир» херек деп ол база онзалап демдеглеп турар. (Чогаалдар, т. 31, арын 69—70, 83).

Улустар аразының амгы үеги хөгжүлдезиниң принципиалдыг айтырыгларын ТБ-ның отчёт илеткелинге тургусканы чүгле бистиң партиявыска эвес, харын бүгү акы-дунка коммунистиг болгаш ажылчын партияларга база эң улуг теоретиктиг болгаш практиктиг-политиктиг ужур-дузалыг болуп турар.

Улустар аразының өскерилген байдалын барымдаалааш база чангыс эптиг болурунче ажылчын ангының өзүп турар чүткүлүнге, национал хамаарышпас чорук болгаш социал-дешилге дээш, тайбың дээш, дайынга улур деминселге каттыжарынче бүгү ёзулуг демократтыг дешилгелиг күштерниң чүткүлүнге даянышаан, бистиң акы-дунка партияларывыс улуг чеднишкиннерни чедип ап шыдаарлар.

Ажылчын ангының чангыс эптиг болурун чедип алырынга, оларның тайбың дээш, социализм дээш чаагай демиселиниге чеднишкиннерлиг болурун акы-дунка коммунистиг болгаш ажылчын партияларга бүгү чүрээвистен күзээлиңер. **(Адыш часказашкыны).**

Эш Н. С. Хрущевтуң кылганы ТБ-ның отчёт илеткелинде тургустунган принципиалдыг айтырыгларны партияның XX съезизи чүүлдүг деп көөрүнге чигзинмейн барып болур. XX съезиниң ыныг шинтпири болза тайбың кожа-хелбээ турары дээш, даймынны болдурбазы дээш, бүгү делегейде улустарның найыралы дээш, социализм дээш демиселиниге ажылчын ангының чангыс эвн дээш демиселге бистиң партияның болгаш Совет күрүнениң туруштарын улам-на быжыдар. **(Диңмиттиг адыш часказашкыны).**

II.

Эштер! Бистиң бүгү делегей байдалывысты быжыткан болгаш экижиткен бис, база бедик хөгжүлделиг индустриягa даянып турганывыстың ачызында, бирээде, оран камгалалынга херек эң-не амгы үениң продукциязын бүдүрериниге АКШ-тан хожулап калбаан, а чамык чүүлдер талазы-биле харын мурнай берген бис, ийиде, чурттуң иштики политиктиг байдалын быжыткан, көдээ ажыл-агыйның, үлетпүрүнүң хөгжүлделиниде улуг чеднишкиннерни чедип алган бис.

Партияның XIX съезизиниң соонда ТБ көдээ ажыл-агый талазы-биле төөгүлүг ээлээн хөй эң улуг шинтпирлерни бүгү-ле большевикчи принципиалдыы-биле болгаш күштүү-биле ажылдап кылган, хүзээн алган болгаш боттандырып турар. ТБ-ның дөрт Пленумнары тараапы болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң, күр болгаш курукқан черлерни шингээдип алырының, колхозтарны болгаш совхоттарны улам ынай быжыглаарының айтырыгларын чугаалашкан.

Көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрерин хандырарынче күштерни болгаш хөреңгилерни партияның болгаш күрүнениң шак ынчаар мөңгүзээни дайын үезинде көдээ ажыл-агыйның хөөзураашкынга таваржып, берге байдалга турганынаан болган.

Партияның XIX съезизиниң соонда Төп Комитеттиң ап чоруткан бүгү хемчегериниң иштинден күр болгаш курукқан черлерниң улуг шелерин шинтээдип алыр дугайында, колхозтарны кадрлар-биле быжыдар дугайында болгаш өске-даа шинтпирлер онза улуг ужур-дузалыг болган. Ээлээн хөй экономиктиг хемчегериниң түннелинде колхозчу бүдүрүлгени көдүрерине колхозчуларның материалдыг сонуургалы дыка күштелген. Партия ажылчын анны биле тараачыннарның ленинчи эвилелин быжыдарын чедип алган.

МТС-тернин болгаш совхозтарның ажылакчылары ам бистиң чуртувустуң ажылчын ангызының ээлээн улуг отряды болуп турар. МТС-тернің боттары дыка быжыккан, хөй санныг мурнакчы техниказ-биле чепсегленген. Алдыгы беш чылда көдээ ажыл-агыйның техниктиг чепсегленишкининиг дыка улгаттырарын төлевилээн, ынчаарга бо соруглга черле ылаавыла күүсетинген турар ужурлуг.

Ам бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга, ылангыя хөй чоннуг районнарга дүжүттүү дыка бедиерин чедип алыр деп корулганы ТБ салып турар. Бедээ ажыл-агыйны, минералдыг удобреңиелер-биле хандырарын дыка көвүдедири, ындыг болганда, химия үлетпүрүвүн ролюн бедиери әргежок чугула. Айтып турар соруглаларны ажыр күүселир төлээде, бо айтырыгларны беш чылда боттандырып турарының чорудулгазындаа улам ажылдап кылыр апаар.

Партия, оон ТБ-зы колхозтарны быжыдарынга 30 муң хире шыырак ажылакчыларны хожулап турар колхозтарның баштаар черлериниң даргаларынга чорудаш, улуг болгаш чугула ажы-хереки кылган.

Коллективизация дээш демиселдиң үезинде көдээже чоруткан 25 муң ажылчынар, а ол ышкаш МТС-тернің болгаш совхозтарның политкилдистериниң ажылакчылары колдуунда политиктиг организак-

III.

Социалистиг экономиканың бүгү чаа көдүрүлгүшкүнү бистиң чуртувустун улус ажы-агыйының өзүлдези, аар индустриянын улам ынайгы күчүлүг хөгжүлдези, көдээ ажы-агыйны көдүрер талазы-биле Партияның болгаш Чазактың алган улуг хемчегерин боттандырганы, улустун хереглел чүүлдерин бүдүрерин көвүдеткени транспорттуң чаа көдүрүлгүшкүү-биле үзүлбес харылзаалыг болгаш оортан дыка улуг хемчээл-биле хамаарыжыр.

Транспорт партияның XX съезизиниге бистиң бүгү алдарлыг индустриявыс болгаш көдүрүп турар көдээ ажы-агыйны, илереалды хүзээн алган болгаш боттандырып турар. Оон-биле кады чүктериниң агыны канчаар-даа аажок улгадып турар.

Ажы-агыйның сөөртүлгелерге хереглелин долдур хандырар төлээде транспортчулар, бирги ээлчеге демир орукчулар, оруктарның сөөртүлге болгаш эрттирер аргалыын улгаттырар болгаш ылангыя транспорттуң техника талазы-биле хожудаашкын дээш демир орукчуларны болгаш оларның удуртукчуларын ыны шүгүмчүлеп.

ТБ-ның чөптүг шүгүмчүлелин демир орукчулар большевикчи ёзу-биле хүзээн алып болгаш электри-биле тыртыышкыны нептередири дээш, электрижилгенин кайгамчык планын боттандырары дээш революсчу сорук кириишкин-биле ажылдап кириптер болгаш Совет Эвилелиниң демир орук транспортунун чаа көдүрүлгүшкүнүн хандырар дээрзинге бүзүрелдиг иен.

чылар болганнар. Ам көөрөже политиктиг дүжүлгазы-биле чергелештир инженер болгаш агрономия билиглиг ажылдакчыларны чоруткан. Оларны каныг-даа талазы-биле деткиирин, оларның мергежилин бедиерин, оларның-биле харылзаалыг кошкатпазын үргүлчүлээр херек, ынчаарга партияның бо эң чугула организастыг хемчээ болза, социалистиг көдээ ажы-агыйны улам ынай көдүрериниң хереэзинге улуг түннелдерни бээр.

Үлетпүр талазы-биле партияның ТБ-зы болгаш чаазак отчёттуг үеде партияның XIX съезизиниден докгаатқан бешки беш чыл планының талазы-биле онзалгаларны чеднишкиннинг күүсединиң болгаш ажыр күүсединиң хандырар әлээн хөй улуг хемчегерни ажылдап кылган болгаш боттанырган.

1955 чылда СЭКП ТБ-ның июль Пленумунун социалистиг үлетпүрүү, ылангыя бүгү экономиканы хөгжүдериниң, чурттуң камгалал күчүзүн быжыдарының, көдээ ажы-агыйны көдүрериниң болгаш аңаа үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүн дыка бедиериниң суурунга техниктиг депшилгенин оруу болур. Үлетпүр болгаш көдээ ажы-агый талазы-биле ТБ-ның шинтпирлерин, алдыгы беш чыл планының онзалгаларын боттандырары бистиң социалистиг ажы-агыйывыстың чаа ужуугушкунун болгаш чурттуң социализмден коммунизмче шилчилгезинин дүргедедиг темпилерин хандырар.

Тыртырыкчыларны чаартыры-биле калы демир орук ажы-агыйының бүгү алырларынга эң чаа техника нептеретингеи турар ужурлуг, ону кылбас болза электрификация ёлу ажыкты бербес дээрзи болу-ла билдингир. Поезилерниң шимчээшкинин башкарырынга автоматиканы — автоблокировканы, диспетчер төпчүдүлгезин, стрелоктарның электриглиг төпчүдүлгезин, сортировкалаар черлерни механизастарын, станцияларга автодокгаадыкчыларны, радио харылзааны, телевиденнени болгаш оон-даа өске-чүктерни сөөртүрү дыка ээрр. Ол чорук оок черлерлиг поезилерни, механиктиг соолгуалыг вагоннарны калбаа-биле нептеретирин неген турар.

Пассажирлер вагоннарының дугайында айтырыг чиигг болуп турар. Пассажирлер вагоннарының 40 ажыг хуузу эргижээн конструкцияларлыы болуп турар, чер-чернин болгаш хоорай кыдыынын поезилеринде пассажирлерге элчок эргежок чугула. Бисте 120 муң стрелочниктер бар. А стрелоктарны электриглерин боттандырыптарывыска олар барык чок болу бээр. Ынчан ол профессиянын чок болу бээри-биле кады «Бүгү-ле чүвеге стрелочник бүрүүлүг» деп үлегер чугаа база чок болу бээр. **(Залда шимээргээшкин).**

Эң-не болбаазырангай болгаш чаа техника болза диспетчер чаңгыс черден поезилерниң эртерин болу хандырып, 200 километр чедир участокка он беш—чээрби станцияларның аразында сигнадар-биле болгаш стрелоктарны таарыштырып турган башкарып турар диспетчер төпчүдүлгези болур. Ол станцияларга шимчээшкининиң ажылдакчыларының барык бүгү шталы, оон иштинде стрелочниктер база дүжүттүнген турар ужурлуг, ынчангаш станцияның начальниги чаасказан артар.

Автоблокировканы болгаш диспетчер төпчүдүлгезин нептередири электрижилгенин болгаш теплофикацияның хөгжүлдези-биле ыяавыла деңге чоруур ужурлуг.

100 тонна чедир чүк дажыыр вагоннар, хөй чартык вагоннар, универсалдыг вагоннар херек. Бедээ ажы-агыйының өзүлдези-биле ногаалар, ёт-чимистер, ёт болгаш дүрген үреликчел өске-даа чүктерни сөөртүрү дыка ээрр. Ол чорук оок черлерлиг поезилерни, механиктиг соолгуалыг вагоннарны калбаа-биле нептеретирин неген турар.

Пассажирлер вагоннарының дугайында айтырыг чиигг болуп турар. Пассажирлер вагоннарының 40 ажыг хуузу эргижээн конструкцияларлыы болуп турар, чер-чернин болгаш хоорай кыдыынын поезилеринде пассажирлерге элчок эргежок чугула. Бисте 120 муң стрелочниктер бар. А стрелоктарны электриглерин боттандырыптарывыска олар барык чок болу бээр. Ынчан ол профессиянын чок болу бээри-биле кады «Бүгү-ле чүвеге стрелочник бүрүүлүг» деп үлегер чугаа база чок болу бээр. **(Залда шимээргээшкин).**

Эң-не болбаазырангай болгаш чаа техника болза диспетчер чаңгыс черден поезилерниң эртерин болу хандырып, 200 километр чедир участокка он беш—чээрби станцияларның аразында сигнадар-биле болгаш стрелоктарны таарыштырып турган башкарып турар диспетчер төпчүдүлгези болур. Ол станцияларга шимчээшкининиң ажылдакчыларының барык бүгү шталы, оон иштинде стрелочниктер база дүжүттүнген турар ужурлуг, ынчангаш станцияның начальниги чаасказан артар.

Автоблокировканы болгаш диспетчер төпчүдүлгезин нептередири электрижилгенин болгаш теплофикацияның хөгжүлдези-биле ыяавыла деңге чоруур ужурлуг.

100 тонна чедир чүк дажыыр вагоннар, хөй чартык вагоннар, универсалдыг вагоннар херек. Бедээ ажы-агыйының өзүлдези-биле ногаалар, ёт-чимистер, ёт болгаш дүрген үреликчел өске-даа чүктерни сөөртүрү дыка ээрр. Ол чорук оок черлерлиг поезилерни, механиктиг соолгуалыг вагоннарны калбаа-биле нептеретирин неген турар.

Пассажирлер вагоннарының дугайында айтырыг чиигг болуп турар. Пассажирлер вагоннарының 40 ажыг хуузу эргижээн конструкцияларлыы болуп турар, чер-чернин болгаш хоорай кыдыынын поезилеринде пассажирлерге элчок эргежок чугула.

Оон-биле кады демир оруктарның, станцияларның эрттирер аргазын, ёйиги оруктарны болгаш хамыктың мурнунда хөй чүк сөөртүр болгаш чаа шинтээдип ап турар угланышкынналыг чаа оруктарның түүшкүнүн хөгжүлдези эргежок чугула. Чижээ, 1960 чылда мурнуу Уралдың болгаш Караганданың чүктериндеи барыын чүвче дөрт үнер арганы бээр Магнитогорск — Стерметамак — Абдулино, Свердловск оруунун ажылын чиигедип турар Бургап-Сынарскээ—Краснооуфимск районнуң шугуму, Быдат Мар. Республика-биле харылзаага чаа үглаанышкынны берип турар Алма-Ата — күрүне кыыгаар болгаш өске-даа чаа шугуминар тургусгунган турар ужурлуг.

Эң-не чииг айтырыг болза күчүлүг локомотивтерни, хөй чүк сөөртүр вагоннарны нептередирин, шимчээшкининиң дүргедээшкинин көвүдедирин ойлеп турар орук болуп турар. Орук ажы-агыйның чаартыры оруктарны аар рельстерже, сай-даш дожектерниң орнунга үүрмектээш дожектерже шилчидери әргежок чугула.

(Уланчызы 3-ку арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Л. М. КАГАНОВИЧИНИҢ чугаазының уланчызы

Сут транспортунуң мурнунда бинче эвес улуг айтырыглар турун турар. Социалистиг экономиканың чугула артык-күжү болза, ССРЭ-нин чангыс зай транспорт четкизи болуп ажылдаан турар транспорттуң бүгү хевирлериниң эң-не ажыктыг планныг кооперастаашкынының болгаш дем-каттыжышкынының болдунар аргазы болур.

Транспорттуң эң чиик өртектиг хевирлери — сут болгаш трубопровод транспортунуң сөөртүлгелериниң бот денизиле ам-даа чавыс болуп артпышаан турар. Чурт иштиниң сөөртүлгелеринге бичии хемнер даэр хемнерни онза багай ажыглап турар.

Волганы үнезинин-биле чаартып кызажок, судно чоруур чаа каналлар болгаш сут шыгжамырлары, сут оруктары деңдии четпес ажыглатынып турар. Сут оруунуң үезинде он-он миллион тонна чүктерни Волга болгаш өске-даа хемнер-биле чергелештир демир оруктар-биле сөөртүп турар шынаг байдал-биле эдип-кежип болбас. Демир оруктар-биле Ырааккы Чөөн чүкче чүктерниң хөлүн эртир ырак сөөртүлгелерин кызырарынга болдунар үлүг аргалар Арктиканың сут оруун ажыглаарын экижидер болгаш Бара далай порттарындан улуг каботажтыг чүктерниң сөөртүлгелерин көвүдедир арганы бээр.

Улуг-дедир харылзашкак болгаш калы деңге хөделир чангыс зай транспорт четкизин тургузары сөөртүлгелерин кызырар болгаш чиик өртектиг болдунар арганы бээр, ынчалза-даа ону кылыр төлөэде сут транспортун быжыглаар керек.

Хем болгаш далай флоттарының министерстволарының удуртукчулары флотту сайыраңгайжыдарынга болгаш чаартырынга база улам бедик дүргедээшкиннерлиг улам күүдүг болбаазыраңгай болу чоруур суднаны болгаш пассажирлер судноларын нептередирингe улуг идепкейин болгаш шудургузун илередири эргежок чугула.

Сут транспортунга эң хожулангай чүүл болза бистиң судноларывыс безин артык хожуап турарывыс порт болгаш пароходтар өртээлиниң ажыл-агыйы болур. Порт болгаш пароход өртээлиниң ажыл-агыйын сайыраар талазы-биле улуг ажылдарны боттандырарыны эргежок чугула.

Бисте автомобиль транспортунда күүдүг автомобильер, илангыя прицептер аваат. Бистер 10—20 болгаш оон-даа хөй тонна чүк сөөртүр эң күүдүг чүк автомобильдерин нептередир ужурлуг бис.

Биёте сайыраңгай чазаглыг оруктар аваат деп чүвени чугаалаары эргежок шилеп. Пассажир сөөртүлгелерин, нептерилиг-биле болгаш ыяш-биле болгаш ыяш-биле болгаш ыяш

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Л. М. КАГАНОВИЧИНИҢ чугаазының төнчузу

Чаныс төлевир ап турар ажылакчыларның ажыл төлевирин көдүрер дугайында ТБ-ның кайгамчык шинитпирин күүседири чүгүле сорулга болур. Ол чорук ажылдакчыларның ол бөлүктериниң аныкыралының деннелин бедидериңге улуг ужур-дузалыг болур.

ТБ-ның отчедунда айтканы ышкаш, цехтиң болгаш бүдүрүлгениң ажылының түннелериниң хамаарыштыр цехтиң, бүдүрүлгениң үдүртүкчү составының материалдыг сонуургалын күштелирер сорулга-биле күш-ажыл төлевириниң системазын чогаадып кылыры база әргежок чүгүле.

ТБ-ның отчедунуң талазы-биле съездиде чугаалажып турар бүгү айтырыглар болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның ам чугаалажыр деп турар төлевирлери бистиң чүртүвүстүң бүгү ажылчы чоннарының үнезин әргеажыктарын илергейлеп турар. Бо съездиниң материалдыг болгаш культурлуг негелделерин максималдыг ханыырарынче үлаанган бүгү политиказының болгаш практиказының үре-түннелери болур.

Бистиң маадырлыг ажылчын ангывыс, колхозчу тараачыларывыс, бүгү ажылчы чоннар — коммунизмниң түргузукчулары Партияның болгаш Совет чазактың бо сагыш салыышкынынга чогаадыкчы илепкейниин чаа кодурлүүшкүү-биле харыылаар, бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүгүзү быжыглаар болгаш бисти коммунизминиң түнелегизинче улам-на чоокшулаар дээрзинге чигзинмейн турар бис. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

VII.

Амгы үеде бистиң чүртүвүста социализмден коммунизмиче шилчилгенин темпилерин дүргедедириңге таарымчалыг объективтиг болдунар аргалар тургустунган. Ол болдунар аргаларны боттуг чүүл кылдыр боттандырары субъективтиг факторлардан, ажыл-агый болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларында улуртулгакың деннелин болгаш культуразын бедиткенинден шинитпирлин-биле хамаарыжыр.

Ажылчын ангының бистиң партиявысты аңгы-биле харылаштырып турар әне массалыг организациязы болур профэвилелдериниң ролю онза улуг. Амгы үеде профэвилелдер болдунуң хүрээлениве 42 миллион ажыг ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны каттыштырып турар.

Бистиң профэвилелдеривис, болдунуң ажылында улуг чедиишкиннерлиг база ажылчын ангының, партияның болгаш күрүнениң мурнунга биче эвес ачы-хавыяларлыг деп чүве чугаажок. Олар хей-хей ажылларның талазы-биле улус демократизының чүүттарының аку-дүнма профэвилелдериңге үлегер-чижек болуп база делегейниң ажылчын кижи бүгүзүнде дөрт, шүүт амыдыралчы ужур-дузалыг болуп турар әдээн хей ыныг айтырыглар тургустунган болгаш шинитпирлетинин турар деп чүвени онзалап демделээри әргежок чүгүле.

Мен ТБ-ның шинитпирлээни ёзугаар съездиге тургустунган чеди шактыг ажыл күнүнче шилчиири, күүү төлевир ап турар ажылдакчыларның ажыл төлевирин бедидери, ажылчы чоннарның пенсия ханызырыгазын дыка экижидери, херээжевнериниң күш-ажылының болгаш амыралының байдалын экижидери дээн ышкаш.

Амгы үеде бистиң чүртүвүста социализмден коммунизмиче шилчилгенин темпилерин дүргедедириңге таарымчалыг объективтиг болдунар аргалар тургустунган. Ол болдунар аргаларны боттуг чүүл кылдыр боттандырары субъективтиг факторлардан, ажыл-агый болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларында улуртулгакың деннелин болгаш культуразын бедиткенинден шинитпирлин-биле хамаарыжыр.

Ажылчын ангының бистиң партиявысты аңгы-биле харылаштырып турар әне массалыг организациязы болур профэвилелдериниң ролю онза улуг. Амгы үеде профэвилелдер болдунуң хүрээлениве 42 миллион ажыг ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны каттыштырып турар.

Бистиң профэвилелдеривис, болдунуң ажылында улуг чедиишкиннерлиг база ажылчын ангының, партияның болгаш күрүнениң мурнунга биче эвес ачы-хавыяларлыг деп чүве чугаажок. Олар хей-хей ажылларның талазы-биле улус демократизының чүүттарының аку-дүнма профэвилелдериңге үлегер-чижек болуп база делегейниң ажылчын кижи бүгүзүнде дөрт, шүүт амыдыралчы ужур-дузалыг болуп турар әдээн хей ыныг айтырыглар тургустунган болгаш шинитпирлетинин турар деп чүвени онзалап демделээри әргежок чүгүле.

Мен ТБ-ның шинитпирлээни ёзугаар съездиге тургустунган чеди шактыг ажыл күнүнче шилчиири, күүү төлевир ап турар ажылдакчыларның ажыл төлевирин бедидери, ажылчы чоннарның пенсия ханызырыгазын дыка экижидери, херээжевнериниң күш-ажылының болгаш амыралының байдалын экижидери дээн ышкаш.

Бо бүгү шинитпирлер болза хамыктың мурнунга бистиң чүртүвүска социализм тиилелгезинин, социалистиг тургузуунуң маргылдаа чок артык күүтүүнүн, Аңачүртүүн дайынга бистиң тиилелгелеривистиң болгаш коммунизм тургузуушкунунга чедиишкиннеривистиң илергейлээшкини болур. Ол болза бистиң партиявыстың, улуг совет улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин максималдыг ханыырарынче үлаанган бүгү политиказының болгаш практиказының үре-түннелери болур.

Бистиң маадырлыг ажылчын ангывыс, колхозчу тараачыларывыс, бүгү ажылчы чоннар — коммунизминиң тургузукчулары Партияның болгаш Совет чазактың бо сагыш салыышкынынга чогаадыкчы илепкейниин чаа кодурлүүшкүү-биле харыылаар, бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүгүзү быжыглаар болгаш бисти коммунизминиң тиилелгезинче улам-на чоокшулаар дээрзинге чигзинмейн турар бис. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

VII.

Амгы үеде бистиң чүртүвүста социализмден коммунизмиче шилчилгенин темпилерин дүргедедириңге таарымчалыг объективтиг болдунар аргалар тургустунган. Ол болдунар аргаларны боттуг чүүл кылдыр боттандырары субъективтиг факторлардан, ажыл-агый болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларында улуртулгакың деннелин болгаш культуразын бедиткенинден шинитпирлин-биле хамаарыжыр.

Ажылчын ангының бистиң партиявысты аңгы-биле харылаштырып турар әне массалыг организациязы болур профэвилелдериниң ролю онза улуг. Амгы үеде профэвилелдер болдунуң хүрээлениве 42 миллион ажыг ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны каттыштырып турар.

Бистиң профэвилелдеривис, болдунуң ажылында улуг чедиишкиннерлиг база ажылчын ангының, партияның болгаш күрүнениң мурнунга биче эвес ачы-хавыяларлыг деп чүве чугаажок. Олар хей-хей ажылларның талазы-биле улус демократизының чүүттарының аку-дүнма профэвилелдериңге үлегер-чижек болуп база делегейниң ажылчын кижи бүгүзүнде дөрт, шүүт амыдыралчы ужур-дузалыг болуп турар әдээн хей ыныг айтырыглар тургустунган болгаш шинитпирлетинин турар деп чүвени онзалап демделээри әргежок чүгүле.

Мен ТБ-ның шинитпирлээни ёзугаар съездиге тургустунган чеди шактыг ажыл күнүнче шилчиири, күүү төлевир ап турар ажылдакчыларның ажыл төлевирин бедидери, ажылчы чоннарның пенсия ханызырыгазын дыка экижидери, херээжевнериниң күш-ажылының болгаш амыралының байдалын экижидери дээн ышкаш.

Бо бүгү шинитпирлер болза хамыктың мурнунга бистиң чүртүвүска социализм тиилелгезинин, социалистиг тургузуунуң маргылдаа чок артык күүтүүнүн, Аңачүртүүн дайынга бистиң тиилелгелеривистиң болгаш коммунизм тургузуушкунунга чедиишкиннеривистиң илергейлээшкини болур. Ол болза бистиң партиявыстың, улуг совет улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин максималдыг ханыырарынче үлаанган бүгү политиказының болгаш практиказының үре-түннелери болур.

Бистиң маадырлыг ажылчын ангывыс, колхозчу тараачыларывыс, бүгү ажылчы чоннар — коммунизминиң тургузукчулары Партияның болгаш Совет чазактың бо сагыш салыышкынынга чогаадыкчы илепкейниин чаа кодурлүүшкүү-биле харыылаар, бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүгүзү быжыглаар болгаш бисти коммунизминиң тиилелгезинче улам-на чоокшулаар дээрзинге чигзинмейн турар бис. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

VII.

Амгы үеде бистиң чүртүвүста социализмден коммунизмиче шилчилгенин темпилерин дүргедедириңге таарымчалыг объективтиг болдунар аргалар тургустунган. Ол болдунар аргаларны боттуг чүүл кылдыр боттандырары субъективтиг факторлардан, ажыл-агый болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларында улуртулгакың деннелин болгаш культуразын бедиткенинден шинитпирлин-биле хамаарыжыр.

Ажылчын ангының бистиң партиявысты аңгы-биле харылаштырып турар әне массалыг организациязы болур профэвилелдериниң ролю онза улуг. Амгы үеде профэвилелдер болдунуң хүрээлениве 42 миллион ажыг ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны каттыштырып турар.

Бистиң профэвилелдеривис, болдунуң ажылында улуг чедиишкиннерлиг база ажылчын ангының, партияның болгаш күрүнениң мурнунга биче эвес ачы-хавыяларлыг деп чүве чугаажок. Олар хей-хей ажылларның талазы-биле улус демократизының чүүттарының аку-дүнма профэвилелдериңге үлегер-чижек болуп база делегейниң ажылчын кижи бүгүзүнде дөрт, шүүт амыдыралчы ужур-дузалыг болуп турар әдээн хей ыныг айтырыглар тургустунган болгаш шинитпирлетинин турар деп чүвени онзалап демделээри әргежок чүгүле.

Мен ТБ-ның шинитпирлээни ёзугаар съездиге тургустунган чеди шактыг ажыл күнүнче шилчиири, күүү төлевир ап турар ажылдакчыларның ажыл төлевирин бедидери, ажылчы чоннарның пенсия ханызырыгазын дыка экижидери, херээжевнериниң күш-ажылының болгаш амыралының байдалын экижидери дээн ышкаш.

Бо бүгү шинитпирлер болза хамыктың мурнунга бистиң чүртүвүска социализм тиилелгезинин, социалистиг тургузуунуң маргылдаа чок артык күүтүүнүн, Аңачүртүүн дайынга бистиң тиилелгелеривистиң болгаш коммунизм тургузуушкунунга чедиишкиннеривистиң илергейлээшкини болур. Ол болза бистиң партиявыстың, улуг совет улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин максималдыг ханыырарынче үлаанган бүгү политиказының болгаш практиказының үре-түннелери болур.

Бистиң маадырлыг ажылчын ангывыс, колхозчу тараачыларывыс, бүгү ажылчы чоннар — коммунизминиң тургузукчулары Партияның болгаш Совет чазактың бо сагыш салыышкынынга чогаадыкчы илепкейниин чаа кодурлүүшкүү-биле харыылаар, бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүгүзү быжыглаар болгаш бисти коммунизминиң тиилелгезинче улам-на чоокшулаар дээрзинге чигзинмейн турар бис. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

Бүрапиаратты экижилер болгаш чинтедир дээш демиселге Партияның болгаш Чазактың чедип алган элээн чедиишкиннери бар-даа болза, күрапиараттың ажылында ам-даа дыка четпестер бар болуп турар. Ол четпестерниң колу болза күрүне аппарадының үлуртур ажылдакчыларының чамдыызы массалар-биле, амыдыралбиле четпес харылашкан болгаш бюрократизмден аарып турарында болур-дур.

Министерстволардан эгелээш бүдүрүлгелерге, колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга чедир үлуртукчу ажылдакчыларның бүдүрүлгеге үргүлчү барып, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның мурнунга чүве чугаалап, оларны сонуургадып база хамзедип чоруур чидиг айтырыгларга харыылап турарын чедип алыр керек. Ынчан үлуртукчулар боттары боттарының ажылының айтырыгларын улам чидиг-биле тургузар апаарлар.

Бодап турарым-биле алырга база бир чугула кыдыр көөрүн айтырыгны демделексеп тур мен. Ажылчы чоннарның чагааларын болгаш хомудаларын көөрүнде улуг четпестер бар. Үлуртукчулар ажылчы чоннарны үлээп, оларның чагаалары-биле, хомудалдары-биле, биллириишкиннери-биле танышып, ол бүгүнү дыннангыр болгаш ёй-шаанда угаазылап көрүп турарын чедип алыры әргежок чугула.

Совет кижилер, ажылчы чоннар бистиң партиявыстың кичээнгейниң кезээде төвүнге туруп келген болгаш артар-даа. Партияга үлустуң эрге-ажыктарындан, бүгү ажылчы чоннарның аас-кежик дээш демиселден еске эрге-ажыктар турбазын болгаш туруп-даа болбас. Чогум-на шак ынчангаш үлус болунуң төрээн Коммунистиг партиязынга ынак, ону деткип турар болгаш деткиир-даа. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

VIII.

Бистиң күрүне болгаш ажыл-агый тургузуушкунувустуң бүгү адырларында хөй саннаг мергежилиг кадрларның, партияга болгаш үлуска кыпыгаар чок берингең кижилерниң бары бистиң эң улуг чаалап алышкынывыс болуп турар болгаш ооң-биле кады алдыгы беш чылда бистиң мурнувуста туруп турар сорулгаларны чедиишкинниг шинитпирлээринниң эң чүгүле үнезиннериниң бирээзи болуп турар. Ам ол кадрларны ынчар талазыбиле өстүрериниң, оларның техниктиг, политиктиг болгаш экономиктиг деннелин бедидериниң талазы-биле ажылды улам улуг күш-биле калбартыры әргежок чугула.

Маңаа холбаштыр ам Н. С. Хрущевтуң отчёт илеткелге партияның идеологтуг ажылын күштелдиреринин дугайында, теорияның практикадан болгаш практиканың теориядан хоорулчаан үзүткээрлериниң дугайында айтырыгны чиди-биле тургусканы канчаар-даа ажок улуг ужур-дузалыг. Бо талазы-биле бар четпестерни Төп Комитеттиң негелделерин ёзугаар эдери, болдунуң үре-түннелерин бөзүн чугаажок. Кадрлар боттарының теоретиктиг деннелин көдүрер болгаш коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларын улам чедиишкиннинг шинитпирлээр. Чаа дүржулга-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле байлакшыыр апаар теория оортан үлуп алыр, теория-биле эки чырытынар апаар практика база үлуп алыр.

Төп Комитеттиң отчёду бедик идей-теоретиктиг деннелге кылынган, ол болза ТБ-ның отчётчу үениң дүргузуунда ажылын болгаш партияның бүгү амыдыралын бүрүн долузу-биле илередип турар.

ТБ ол үениң дүргузуунда принципиалдыг болгаш теоретиктиг алээн каш улуг айтырыгларны көргени болгаш тургусканы билдингир болгай. Ол болза бистиң аар индустриивисты улам ынай хөгжүдүрүнүң оруктарының дугайында, коммунистиг тургузуушкуннуң амгы чадазының үнелелиниң дугайында айтырыглар, бүгү делегей политиказының айтырыглары болгаш оон-даа өскелер болуп турган.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорукка улуг деминселдиң дугайында айтырыгны Төп Комитет партияның XIX съездиниңги сөөлүнде индим-биле тургускан (идейлиг, принципиалдыг, теоретиктиг дидим чорукту чугаалап тур мен). Ол чиик эвес айтырыг. Ынчалажок ТБ ол айтырыгга шын, марксизм-ленинчи, партийжи харыыны берген. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорук — хоралыг чүүлгел-дир, ол чорук массаларны, партияны болгаш оон үлуртур кадрларын күдүлээш турар.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорукту сойгалап илередири, улус массаларның ролюн, партияның болгаш оон үлуртур кадрларының ролюн, башгынчыларның ролюн марксизм-ленинчи ёзу-биле шын билири партияның чаңгыс эвин быжыглаарынга онза улуг ужур-дузалыг. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорукка улур деминсел бистиң партиявыстың коллективтиг үлуртулгазының тургустунуп быжыглаарынга болгаш сырый каттыжарынга эң чугула фактор болган.

Партияның коллективтиг үлуртулгазының үлуртулганы, партияның болгаш күрүнениң амыдыралының эң чугула айтырыгларын бүгү талалыг ханы тодаргайлаарын болгаш ленинчи шинитпирни ханыырып турар.

Эң кол чүве болза партийжи, принципиалдыг, марксизм-ленинчи үнезинге партияның коллективтиг үлуртулгазының чаңгыс аай болгаш сырый каттышканы болуп турар.

Партияның деминселиниң он-он чылдарында ажылдан кылынган болгаш коммунизмни тиилелгелиг тургузуп турар совет ниитилелдиң сорук кирикчи, организакчы кол күүү болур бистиң партиявыстың бүгү ажыл-чорудулгазының үнезинин болур партияның иштики амыдыралының ленинчи норма-чижектерин катап тургусканы партияның чаңгыс эвин быжыглаарынга идиг берген болгаш улам-на улуг идигни бээр. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! Партияның XX съездизинин онзагай чүүлү болза, чедип алдынган чедиишкиннерге даянган, төөгүлүг эң кыска хуусааларда үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының әлбекшилиин тургузарының практиктиг программазын, социализмден коммунизмче шилчилгени дүргедедириниң программазын съездиниң калбартып чорудар аргалыг болганында болур.

СЭКП-нин XX съездизин коммунистиг ниитилелдиң тургузарының генералдыг ленинчи планын амыдыралга боттандырары дээш партияның деминселиниң ынчангаш чаа, дээди чалазы болуп турар. XX съезд партияның төөгүзүнге коммунализмниң тиилелгелиг тургузукчуларының съездизин болуп кирер. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

Төп Комитеттиң отчёт илеткели болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевирлери техника, экономика, социал, культура, эртем амыдыралының талазынга бистиң чүртүвүстүң дешпилгезин дүргедедириниң, совет үлустуң чаагай байдалын көдүрериниң, социалистиг күрүнениң күүү-шыдалын быжыглаарының улуг перспективазын ажыдып турар. Ол перспективага бистиң партиявысты болгаш бистиң Төрээн чүртүвүсту бүгү делегейниң үлустарынга көзүлүүр-ле улам улуг чаагай кылдыр алларжыдып, коммунист бүргүзүнүң, совет кижи бүргүзүнүң чүрээнге дүрүм ёзугаар патриотчу чоргаарланыышкынының болгаш өөрүшкүүнүң сеткил-сагыжын сиинктирип турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң пролетаржы интернационализминис ол совет патриотизм-биле чарылбас холбаалыг, чүге дээрге, бистер коммунизмни улуг кыдат үлус-биле, үлус демократизының чүүттарының ажылчы чоннарыбиле, делегейниң бүгү чүүттарының ажылчы чоннарының сагыш сеткил кадылгазы-биле болгаш деткимчези-биле ажы-дүнмалыышкы сырый дем каттыштырылгазында тургузуп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Отчеттуг үениң дүргузуунда бистиң партиявыстың күжү, ооң үлуртулгазының күжү дагын-дагын катап хынатынган. Ынчаарга ол хынала үлус болза аңаа ышнычы, чаңгыс аай сырый каттышкан ленинчи партиялыг дээрзин көргүскен. Партия болза, Совет Эвилелиниң улуг Коммунистиг партиязынга төлептиг, быжыг, сырый каттышкан, тулчуушкуннарга каңналган ленинчи Төп Комитеттиг. **(Үргүлчүледи адыш часкаашкыны).**

Болдунуң чаңгыс эви-биле быжыг бистиң улуг партиявыс ленинчи Төп Комитеттиң үлуртулгазы-биле, а Совет Эвилелиниң маадырлыг үлустары ооң үлуртулгазы-биле коммунизминиң бүрүн тиилелгезин чедип алырлар. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

СЭКП-нин XX съездизинин түннелдерин Чехословакияның коммунистери чугаалажып турарлар

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дамчыып турарын ёзугаар алырга, чүртүүн бүгү-де область төптеринде Чехословакияның Коммунистиг партиязының активтери болуп эрткен, ол активтерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң ажылдарының түннелериниң дугайында илеткелдерни ЧКП-нин Төп Комитединиң кежигүннери кылганнар.

СЭКП-ниң XX съездизи чүгле Совет Эвилелиниң амыдыралынга эвес, харын бүгү делегейниң ажылчын чинчээшкинниге дыка чугула болуушкун болган, съезд шүүт ленинчи ёзу-биле болуп эрткен деп илеткелчилер демделээннер. Ленинниң чагыгларынга шак ол берииген чорук, оон салгалдарын чайгылын чокка ажыглааны, ленинизмни улам ынай чогаадыкчы ёзу-биле байытканы болгаш ону практиктиг болгаш теоретиктиг айтырыгларны шинитпирлээринге ажыглааны XX съездиниң онзаланыр кол шинчилери болур деп ораторлар демделээннер.

СЭКП-ниң XX съездизи Советтер Эвилелиниң амыдыралынга эвес, харын бүгү делегейниң ажылчын чинчээшкинниге дыка чугула болуушкун болган, съезд шүүт ленинчи ёзу-биле болуп эрткен деп илеткелчилер демделээннер. Ленинниң чагыгларынга шак ол берииген чорук, оон салгалдарын чайгылын чокка ажыглааны, ленинизмни улам ынай чогаадыкчы ёзу-биле байытканы болгаш ону практиктиг болгаш теоретиктиг айтырыгларны шинитпирлээринге ажыглааны XX съездиниң онзаланыр кол шинчилери болур деп ораторлар демделээннер.

СЭКП-ниң XX съездизи чүгле Совет Эвилелиниң амыдыралынга эвес, харын бүгү делегейниң ажылчын чинчээшкинниге дыка чугула болуушкун болган, съезд шүүт ленинчи ёзу-биле болуп эрткен деп илеткелчилер демделээннер. Ленинниң чагыгларынга шак ол берииген чорук, оон салгалдарын чайгылын чокка ажыглааны, ленинизмни улам ынай чогаадыкчы ёзу-биле байытканы болгаш ону практиктиг болгаш теоретиктиг айтырыгларны шинитпирлээринге ажыглааны XX съездиниң онзаланыр кол шинчилери болур деп ораторлар демделээннер.

СЭКП-ниң XX съездизи чүгле Совет Эвилелиниң амыдыралынга эвес, харын бүгү делегейниң ажылчын чинчээшкинниге дыка чугула болуушкун болган, съезд шүүт ленинчи ёзу-биле болуп эрткен деп илеткелчилер демделээннер. Ленинниң чагыгларынга шак ол берииген чорук, оон салгалдарын чайгылын чокка ажыглааны, ленинизмни улам ынай чогаадыкчы ёзу-биле байытканы болгаш ону практиктиг болгаш теоретиктиг айтырыгларны шинитпирлээринге ажыглааны XX съездиниң онзаланыр кол шинчилери болур деп ораторлар демделээннер.

СЭКП-ниң Төп Комитеди болза, партиниың XIX съездизиниң соонда шаанда болганчок-да чорчүп үретинии тургай, Ленинниң ажылдап кылганы партийжи амыдыралдың нормаларын бүгү-де принципиалдыы-биле болгаш эптеш чогу-биле катап тургускан деп илеткелчилер онзалап демделээннер. Төп Комитет ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорукталган үүн тургап бүгү-де хөралыг чоруктарны болгаш ленинчи принциптерни чорчүп-үреп тургап чорукту узуткаан, күрүне болгаш экономика талазы-биле ажы-чорудулганың бүгү-де талаларынга шинитпирлиг фактор кылдыр партияның үлуртукчу ролюн Совет Эвилелиниң бүгү-де амыралынга быжыглаан.

Илеткелдерге ол ышкаш Чехословакияның экономиктиг байдалының анализин база берген болгаш үлетпүр база көрээ ажы-агый бүдүрүлгезиниң үлам ынайгы өзүлдезинин, чехословак ажылчы чоннарының амыдыралының бедик материалдыг болгаш культурлуг деннелин ханыырарыңа ТБ-ның сорулгаларын ажыглаар. Ниитилелдиң амыдыралынга Коммунистиг партияның идеология ажылының болгаш ролюнүң айтырыгларының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизиниң айтыышкынының ЧКП-ге улуг ужур-дузалыың партия активтериңге онзалап демделээн.

(СЭТА).

Польшаның өңнүг металлургиязының хөгжүлдези

ВАРШАВА. Үлуг Демократтыг Польшада өңнүг металлургия калбаз-биле хөгжүп турар. Өңнүг металлдарның чаа черлери тывылган чүртүүн чамдык районнарында сөөлгү чылдарның дургузуунда геолог-разведка ажылдарын чоруткан. Ылангыя, Врацслав воеводствозунда чес-хоолалыг черлер ажыттынган. Ында чес-хоола рудниктерин түткан болгаш ол черлерни ам ажыдап кылып турар. Краков воеводствозунуң Олькуш районунда өңнүг металлдарның рудалардыг черлерин ажыдап кылырын калбарткан. Казар байлактарлыг чаа черлерниң суурунга өңнүг металлургияның үлуг-үлуг бүдүрүлгелерин түткан.

Олькуш чанында цинк эзилдирер «Болеслав» заводтуң түдүүшкүну чоруп турар, ында цинкини электри күүү-биле бүдүрер талазы-биле чүртте ең үлуг цехти ажыглалга киирген. Оон ангыда, ук заводта өске-даа чамдык бүдүрүлге объектилери туттунган.

Краков воеводствозунда шоолуг үлуг эвес Скавина деп хоорайжыгаш польша алюминий үлетпүрүнүң төвү кылдыр ам сурагжый берген. Эрткен чылын хоорайга польша алюминий үлетпүрүнүң бир дугааргызы «Скавина» заводту ажылдадып киирген. Чоокта чаа заводка чаа объект— алюминий бүдүрүп үндүрери конведелиңге чугула ужур-дузалыг чаа цех ажыглалга киирген.

Легниц хоорайда түс черниң чес-хоола чылар черлериниң суурунда чес-хоола эзилдирер чаа заводтуң әдээн каш цехтери ажыллап турар, ол заводтуң түдүүшкүну ол-ла чылын ноябрь 10-да баш үлуг чугаалажып көөрү-биле болгаш ону кооперативтерге ажыглазары-биле чарлаан. Ол уставты чарлаан чорук чүртүүн көдээ ажылагыйын кооперастаар дээш шинчээшкинниң хөгжүдезиниге үлуг роллу ойнаан.

Бүрүне чөвүлелиниң пленуму чырыышкын министриниң оралакчызы Дун Чунь-цайның тайылбырын дыннаан болгаш Кытатта бижик билбес чорукту узуткаар дугайында доктаалды хүлээп алган.

(СЭТА).

Күш-ажылдың делегей организациязының административтиг чөвүлелиниң сессиязының доозулганы

ЖЕНЕВА. Күш-ажылдың делегей организациязының (КДО) административтиг чөвүлелиниң 131-ги сессиязы март 10-да доозулган.

Чөвүлел хүн айтырыгны туруп турган 27 айтырыгларны чугаалажып көргең (ылаңгыда, ажыл шагын кызырар айтырыглар талазы-биле экспертгер комиссиязының илеткели, бот-эргелел чок денисеэрдерде социал айтырыгларында политика дугайында илеткел, бюджет болгаш администрация комитеттериниң болгаш өске-даа илеткелдер) база күш-ажылдың делегей организациязының 1957 чылда бюджедин база бадылаан.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

КУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң өөлчеглиг плевуму

ПЕКИН. КУР-нуң Бүрүне чөвүлелиниң 25-ки пленарлыг хуралының болуп эрткенинин дугайын төп кыдат сөлүннер парлааннар. Ук хуралга «Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативиниң чижек уставының төлевирлерин» хүлээп алган. Ол төлевирлерди тайылбырлап, көдээ ажылагый министри Ляо Лу-янь чүве чугаалаан. Хоойлу үндүрер чүрүмге бадыладыры-биле Үлус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының докгаамал комитединге көөрү-биле ук төлевирлерди киирер деп шинитпирни хуралга хүлээп алган.

«Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативиниң чижек уставының төлевирлерин» КУР-нуң Бүрүне чөвүлели эрткен чылдың ноябрь 10-да баш үлуг чугаалажып көөрү-биле болгаш ону кооперативтерге ажыглазары-биле чарлаан. Ол уставты чарлаан чорук чүртүүн көдээ ажылагыйын кооперастаар дээш шинчээшкинниң хөгжүдезиниге үлуг роллу ойнаан.

Бүрүне чөвүлелиниң пленуму чырыышкын министриниң оралакчызы Дун Чунь-цайның тайылбырын дыннаан болгаш Кытатта бижик билбес чорукту узуткаар дугайында доктаалды хүлээп алган.

(СЭТА).

16

Хамаатыларга дыңнадыг

Ойнаашкынныг салыышкыннарның 27-ги тиражы

1956 чылдың апрель 8-те Чаа-Хөл суурнуң Культура бажыңынга болур.

1000 ажаалга лептерлери бүргүзүнге 25 ойнаашкыннар ойнатынар, оларның: 1 ойнаашкын—200 хуу хемчээлиг,
2 ойнаашкын—бирээзи-ле 100 хуу хемчээлиг,
2 ойнаашкын—бирээзи-ле 50 хуу хемчээлиг,
20 ойнаашкыннар—бирээзи-ле 25 хуу хемчээлиг, ол болза, чартык чыл иштинде ажаалга лептери-биле ойнап алган салыышкынның ортумак түннели.

Бир салыышкынга ойнаашкыннарның эң ыныкы түүү 20000 рубль.

Салыышкынның түүү хөй болган түдүм-на база салыышкын кассага үр шыгжатынган түлүм-на ойнаашкынның түүү хөй болур.

Ойнаашкынныг салыышкынны кайы-даа ажаалга кассазынга салыш болур.

Акшаңарны ажаалга кассазынга шыгжадыңар!
Күрүүш-ажаалга кассазының болгаш
Күрчээлиниң область эргелели.

Хамаатыларның ажыл-агыйларынга

Ылавыла шалың страхованиезинин дугайында хөөйлу ёзугаар хамаатыларның ажыл-агыйларында ылавыла страхованиеге киирээ чогуур түлүгларның болгаш көдээ ажыл-агый малдарының үчёдүн Күрстрахтың инспекциязы чери чорулуп турар.

Эт-хөреңги эелериңе страхованиеге хереченилерни тыпсыр.

Хамаатылар! Ылавыла шалың страхованиезинин талазы-биле төлевирлерни киирииер. Чедир төлевээн чоруктарны болдурбанар.

Көдээ черлерде чүртүүн турар хамаатыларның ажыл-агыйларынган төлевирлер хүлээп алышкынын март 1-ден эгелээш көдээ Советтер чорудар.

Күрүне страхованиезинин Тыва автономнуг область талазы-биле эргелели.

Садыгжыларның солчурун соксадыр

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергейге «Кызыл тараачын» колхозта магазинниң садыгжыларының үргүлчү солчуру чаңчыл болган. Чижээ, эртекен чылдың октябрь айдан бо чылдың январының эгезинге чедир безин үш садыгжы халашкан. Сөөлгү чаңгыс чылдың иштинде 7 садыгжылар ажы-бүрү чылдагааннар-биле үнген.

Моон чылдагааны Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар черинниң кадрлар -биле ажылы багай тургускандыгынган хамаарыжыр. Райпо баштаар черинниң үлуртукчулары салыг ажылынга кижилер хүлээп алырда оларның эртем билиин болгаш ажы-ишчи мергежилин эки өөренип көрбейн, таварышкан-на кижилерни ажылга хүлээп ап турар.

Бо чоруктуң түнелинде садыг ажылыңбиле таныш эвес кижилер үр ажылдавайн чораап-ла четпестерлиг болуп, оон улам ажылдан үнүп турар. Садыгжыларның үргүлчү солчурунуң харааны-биле «Кызыл тараачын» колхозта магазинниң үргүлчү саналашкынга турар таварылгалары хөй. Оон үжурунда колхозчуларның эргежок чугула баранналарга негелдези чогуур ойүнде хандыртынмайн турар.

Колхозчулар болгаш суурнуң чурттакчылары бараан садып алыры-биле өскээр чоруур ужурга таваржып турар. Райпо баштаар черн «Кызыл тараачын» колхозта магазинниң мергежидиг садыгжы-биле быжыглаар талазы-биле шинитпирлиг хемчегни алыры чугула.

М. ЧҮЛДҮМ.

Көдээ магазинниң ажылы ындыг туруп болбас

Өвүр районнуң Солчурда «Коммунизмче орук» колхозта магазин (эргелекчизи эш Бичe-оол) калбак хереглелиң баранналарынга чоннуң негелделин үзүктелиишкинниг хандырып турар.

Колхозчуларның хүн-бүрүге чугула хереглээр баранналары магазинде чок. Ырак черлерде чурттап турар малчыннарга баранналарны чедирип садыгларын практикалавайн келген. Моон хараазы-биле малчыннар колхоз төвүнде азы өске черлерде магазиннерден бараан садып алыр ужурга таваржып турар.

Магазин чогуур шактарында ажылдавайн турар болгаш чаңгыс аай тускай шактар доктаатынмаан. Оон үжурунда ырак одарлардан келген малчыннар үр маңаар азы бараан садып албайн чоруй баар чүүлдер бар.

Магазинниң кышка улур белеткели багай кылдынганындан оон ишти соок. Ол чорук садыгжының бүдүрүкчүлүг ажылынга болгаш аңаа кээп турар садып алыкчыларның баранны шын шилип алырынга улуг шаптыктыг болуп турар.

Солчур магазининде улуг четпестерниң бары райпо баштаар черинге билдингир. Бо дугайында «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчулары чаңгыс улаа эвес негелдени киирген. Ынчалза-даа райпо баштаар чери ол негелдеге тоомча чок болуп, хереглекчилериниң чөптүг негелделерин амга чедир-ле харылап бербээн. Садып алыкчыларның негелдезинге дыңнангыр эвес чорукту узуткаарын чедип алыры чугула.

Х. САМБЫЛДАЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң —3—86, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00265 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 17 СУББОТА № 57 (3510)

Өртәә 20 коп.

Ниитиниң контролю болза, садыгның бедик культуразы болгаш ажылчы чоннарның хандырылгазында четпестерни дазылындан узуткаары дээш демиселди күштелдиреринче, чемниң шынарын экижидеринче, ооң өртек-үнезин чиигедиринче болгаш столоваяларның ажылын үлегерлиг организастаарынче угланган турар ужурлуг.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында

Чонну хандырарын улам ынай экижидеринге база столоваяларның, рестораннарның, чайнаяларның, буфеттерниң, кафелериниң болгаш закусочнаяларның дузазын ажыглап турар хереглекчилериниң бөлүүн калбартырынга моондакап турар улуг четпестер чуртта ниитиниң чемненилге черлериниң организастаашкынында барын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң четкизиниң хөгжүлдези чоннуң хереглелдеринден хожудап турар. Барык чер болганда хоорайларда, ажылчын суурларда болгаш көдээ черлерде столоваялар, чайнаялар, кафелер болгаш закусочнаялар чедишпейн турар. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш өөредилге черлериниң чанында столоваялар болгаш буфеттер эвээш. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң, ылаңгыя столоваяларның хөй нуруузунуң шалыпкын хандырыычал арга-мергежили ам-даа эвээш, ол чорук оларны эвин эртир чүдүрүлгелиг болурунга чедирип турар. Чижээлээрге, Минскиниң автомобиль заводунуң, Башкир АССР-де «Аксаковнефть» деп нефть-тывыш эргелелиниң ажылчыннар хандырылгазының килдизиниң столоваяларында олуттар дендии чедишпес. Хөй-хөй дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарның столоваяларында олуттар чедишпейн турар.

Чамдык үлетпүр бүдүрүлгелеринде болгаш элээн хөй дээди өөредилге черлеринде — Москванын 3-кү шак заводунда, Вильнюстун Дзержинский аттыг тапкы фабриказында, Харьковтун инженер-экономика болгаш Одессаның гидрометрология институттарында, Иркутскиниң күрүне университединде болгаш оон-даа өскелерде столоваялар мырыңай чок; хөй санныг чоннуг элээн хөй ажылчын суурларда, чижээлээрге, Северный суурда (Сталинград хоорай), Рабочая Слободка болгаш Буденновский суурларда (Омск хоорай) база столоваялар чок.

Хөй-хөй столоваяларда чем чүүлдериниң ассортиментизи чаңгыс аай, белеткеп турар чеми амдан чок болгаш шынары куду. Столоваялар аяк-савалар-биле, херекселдер-биле, эргежок чугула технологтуг дерилгелер-биле хандыртынмаан. Ногааларны, картофельди, эьтти, балыкты болгаш өске-даа продуктуларны болбаазырадып кылырда улуг кезиинде хол-биле кылып турар, ооң уламы-биле ол ажылхеректе хөй-хөй ажылдакчылар хаара туттунган. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелеринде күш-ажыл чорудулгаларын механизастаарын кошкак нептередип турар. Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң саарылгазынга кухня продукциязының бот деңзизи четпес.

Ниитиниң чемненилге черлериниң хөй-хөй бүдүрүлгелеринде хереглекчилерни хандырары багай организастатынган, ооң түннелинде ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш өөреникчилер дүштеки, эртенги болгаш кежээки чем алырынга хөй үешакты чидирип турар.

Хереглекчилерни хандырарының чаа, эң-не депшилгелиг аргалары кошкак нептеретинип турар. Хереглекчилерни хандырарының үе-шагын дыка кызырар, ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң шалыпкын хандырыычал арга-мергежилин улгаттырар арганы берип турар бот-хандыртынылга ышкаш ындыг ажыктыг хевирни хөй-хөй ажылдакчылар чедир үнелевейн турар. Элээн хөй садыг организацияларының, ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш профэвилел организацияларының удуртукчуларында столоваяларга чонну чем дажыкчыларын дамчыштыр хандырары бот-хандыртынылгага бедаарга, эн-не культурлуг хевир болуп турар деп шын эвес бодал тургустунган. Совет болгаш партия органнары ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылын эки хандыр көрбейн турар болгаш ындыг хожудангай хөөннерниң илерээшкиннеринге удур демисел чорутпайн турар.

1955 чылдың төнчүзүнге чедир хоорайларда столоваяларның чүгле 20 хуузу, көдээ черлерде столоваяларның болгаш чайнаяларның 16 хуузу бот-хандыртынылгаже шилчитинген. Белорус ССР-де, Азербайджан ССР-де болгаш ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунуң, Электростанциялар тудуушкунунуң министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозунуң ажылчыннар хандырылгазының килдистеринде ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелеринде бот-хандыртынылгаже шилчиишкинин кончуг оожум чорудуп турар. Чамдык заводтар болгаш фабрикалар столоваяларын бот-хандыртынылгаже эргежок чугула белеткел чокка шилчидип турар.

Бажыңнарже эртенги, дүштеки болгаш кежээки чемнер үндүрүп бээрин ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелеринде багай нептередип турар, ынчаарга чонну хандырарының ол хевири ол бүдүрүлгелериниң четкизи четчири-биле хөгжүвээн турда улуг ужур-дузалыг. Столоваяларда, кафелерде, чайнаяларда болгаш закусочнаяларда столдар шыварынга хөй пөстерни чарыгдап турар, ындыг турбуже чемненилге залдарында столдарга чогууру-биле арыг-силиг болур чорукту хандырбайн турар. Ынчаарга пөс шывыгларны хереглээрин негевейн турар гигиеналыг шывыглыг (пластик, мрамор, кылын шил, тускай дозу-биле дозулаан шуугай болгаш оон-даа өскелер) столдарны четпес ажыглап турар.

Ниитиниң чемненилге черлери багай тургустунган турбуже, ССРЭ-ниң Садыг министерствозу, Центросоюз болгаш оларның чер-черде органнары ол чугула ажыл-херекче четчир кичээнгейни салбайн турар, ниитиниң чемненилге черлерин организастаарында бар улуг четпестерни оожум чайладып турар.

Профэвилелдериниң республика, край болгаш область Чөвүлелдери, профэвилелдериниң төп, завод, фабрика болгаш чер-чер комитеттери ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылынче ханылап кирбейн турар, оларның ажылында четпестерни шыдажып көрүп турар, столоваяларның, чайнаяларның, кафелериниң, закусочнаяларның болгаш буфеттерниң ажылынга хөй-ниитиниң контролюн багай организастап турар.

Эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары, хооркомнары, райкомнары болгаш партияның эге организациялары, республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, крайкүүскомнар, облкүүскомнар, хооркүүскомнар болгаш райкүүскомнар ниитиниң чемненилге черлериниң байдалын шөолуг сонуургавайн турар, столоваяларның, чайнаяларның, кафелериниң, закусочнаяларның ажылында улуг четпестер-биле эптежип турар, ажылчы чоннарның ниити чемненилге черлерин организастаарын экижидеринче угланган эргежок чугула хемчеглерни албайн турар.

Чуртта ниитиниң чемненилге черлерин хөгжүдери болгаш экижидери совет кижилериниң материалдыг амыдырал-чуртталга байдалдарын экижидериниң политиктиг, улус ажыл-агыйжы чугула сорулгазын шиитпирлээринге улуг ужур-дузалыг деп СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур. Ниитиниң чемненилге черлери ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазын социалистиг эгелерге чаарты тургузарынга болгаш эвээш бүдүрүкчүлүг бажың ажылындан херээженнерни хостаарынга идиг берип турар. Партия, совет болгаш профэвилел органнарының, садыг болгаш ажыл-агый организацияларының база бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының хүлээлгези болза, кыска хуусааның иштинде ниитиниң чемненилге черлериниң ажыл-херээнге чогуур корум-чурумну тургузары, ооң хөгжүлдезиниң хожудаашкынын узуткаары болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелеринге чемниң шынарын болгаш ажылчы чоннарны хандырарының культуразын дыка бедидерин чедип алыры болур.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң **доктаатканы болза:**

1. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылында бар улуг четпестерни чайладырынче угланган практиктиг хемчеглерни алырын болгаш ол бүдүрүлгелерге чонну хандырарын дыка экижидер чорукту хандырарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, СЭКП-ниң крайкомнарынга, обкомнарынга, хооркомнарынга болгаш райкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, хооркүүскомнарга болгаш райкүүскомнарга, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, Центросоюзка, министерстволарга болгаш ведомстволарга база оларның чер-черде органнарынга хүлээдир.

2. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң, МТС-терниң, совхозтарның, өөредилге черлериниң чанынга чаа столоваяларны тударын болгаш бар столоваяларны алгыдарын хандырар дээш эвилелдешкен республикаларга ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң, а ол ышкаш бирги өөлчегде чаа чуртталга бажыңнарының бирги каъттарын ажыглап тургаш, хоорайларга болгаш ажылчын суурларга ниитиге чедингир столоваяларның четкизин көвүдедирин 1956—1960 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының төлевилелинге көөрүн ССРЭ-ниң Бүрпланынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга болгаш Центросоюзка хүлээдир.

3. Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, Центросоюзка, а ол ышкаш ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерлиг министерстволарга болгаш ведомстволарга хүлээдири болза:

а) 1956 чылда бүгү столоваяларга, кафелерге, чайнаяларга, закусочнаяларга болгаш буфеттерге хереглекчилерни колдуунда бот-хандыртынылгаже киирер, оон-биле холбаштыр бажыңнарны таарыштыр тургузарының болгаш оларны эргежок чугула дерилгелер, херекселдер-биле хандырарының талазы-биле ажылдарны күүседирин хандырар.

Эртенги, дүштеки болгаш кежээки чемнерни үндүрүп бээриниң абонентилерин болгаш чектерин ажылчыннарга, албан-хаакчыларга болгаш өөреникчилерге баштай садыглаарын, а ол ышкаш садыгжылар чок буфеттерни столоваяларга калбаа-биле организастаар;

б) 1956 чылда бүгү закусочнаяларны, чайнаяларны, кафелерни болгаш буфеттерни, 1956 — 1957 чылдарда бүгү столоваяларны гигиеналыг шывыглыг столдар-биле дериир;

в) Бажыңнарже дүштеки, эртенги болгаш кежээки чемнер үндүрүп бээрин 1955 чылдыынга деңнээрге 1956 чылда үштен эвээш эвес катап көвүдедип тургаш, оларны үндүрүп бээрин бүгү хемчеглер-биле калбартыр, ону кылыр төлээде, бажыңнарже изиг чем үндүрүп бээринге ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерин таарыштыр тургузар талазы-биле болгаш ол бүдүрүлгелериниң четкизин калбартыр талазы-биле хемчеглерни чорудар;

г) Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерин эргежок чугула технологтуг дерилгелер-биле — картофель арыглаар, ногаалар доораар машиналар-биле, эьт дээрбедээр, арыглаар-дүрбүүр, далган нугуур, аяк-сава чуур механиктиг болгаш өске-даа машиналар-биле, а ол ышкаш эң бөдүүн чаңгыс аай херекселдер болгаш дерилгелер-биле чепсеглээрин экижидеринге угланган хемчеглерни алыр;

д) Бүрс дамчыштыр белеткээриниң, бригадалап болгаш тус-тус өөредириниң аргазы-биле ниитиниң чемненилге черлериниң поварларын, техниктерин-технологтарын болгаш өске-даа кулинар ажылдакчыларны белеткээрин калбартырынче болгаш шынарын экижидеринче угланган хемчеглерни алыр, бо сорулгага ортумак школа доосканнарны калбаа-биле киириштирер;

е) Ниитиниң чемненилге черлери доктаатынган санитарлыг негелделерге бүрүн таарышкан турзун дээш, оларның санитарлыг байдалын хандырар; столоваяларны, чайнаяларны, буфеттерни база оларның дузалал болгаш склад бажыңнарын септээрип болгаш дериирин боттандырар (изиг сугну дамчыдар херекселди, вентиляцияны, дүштарны, чунар демирлерни, хеп үштүр черлерни, дашкаартан одаашкыннарны болгаш оон-даа өскелерни тургузарын).

Заводтарның, фабрикаларның, МТС-терниң, совхозтарның болгаш өске-даа бүдүрүлгелериниң директорлары ол бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларын хандырар столоваяларны болгаш буфеттерни тударын, калбартырын, септээрин болгаш дериирин капитал тудуушкунга болгаш септелгеге көрдүнген акша-хөреңгилериниң күсели-биле база ажылдакчыларның культура-амыдырал байдалын экижидеринге болгаш бүдүрүлгени сайзырангайжыдарынга угландырган бүдүрүлгө фондузунуң күсели-биле боттандырар, а ол ышкаш ол сорулгаларга эргежок чугула материалдарны тускайлап бээр.

4. Үлетпүр бүдүрүлгелерин, МТС-терни, совхозтарны, өөредилге черлерин болгаш школаларны тударының болгаш калбартырының төлевилелдеринге херек кырында хереглетинеринге дүүштүр чаа столоваяларны болгаш буфеттерни тударын азы бар турарларны калбартырын көөр ужурлуг.

5. Ниитиниң чаа чемненилге бүдүрүлгелерин тударынга болгаш бар турарларын калбартырынга база оларга хереглээр дерилгелерни садып алырынга эвилелдешкен республиканың күрүне бюджединиң күүселдезиниң үезинде немей илеретинген болгаш алдынган орулгаларның күсели-биле акша-хөреңгилерни тускайлап бээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге хүлээдир.

6. Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерин амгы үениң дерилгези-биле чепсеглээр төлээде чемге чиир болгаш суксунга ижер чүүлдерни белеткээринге болгаш садыглаарынга автоматтарны (даштыкының эң эки хевирлерин барымдаалап тургаш) массалыг бүдүрерин организастаарынче онза кичээнгейни салып тургаш, ол бүдүрүлгелерге хереглээр эң-не болбаазырангай, бедик бүдүрүкчүлүг дерилгелерни, механизмнерни болгаш автоматтарны бүдүрерин 1956—1957 чылдарда шиңгээдип алырын ССРЭ-ниң Машина тудуунун министерствозунга болгаш Садыг министерствозунга хүлээдир.

7. Ниитиниң чемненилге черлерин экижидериниң херээнче хүн-бүрү кичээнгей салырын база чемниң шынарын бедидерин, чемнерниң улам-на хөй янзы болурун, ылаңгыя сүттен, ногаалардан болгаш балыктан кылган чемнерни кылып үндүрерин көвүдедирин, диета чемни болгаш школачылар чемин экижидерин, арыг-шеверни сагыырын, хандырылганың культуразын бедидерин, хереглекчилериниң негелде-хереглелдерин столоваялар ажылдакчылары эң-не кичээнгейлиг көөрүн чедип алырын чер-черниң партия болгаш совет органнарынга, садыг организацияларының, заводтарның, фабрикаларның, тудугларның, совхозтарның, МТС-терниң, өөредилге черлериниң база өске-даа организацияларның болгаш бүдүрүлгелериниң удуртукчуларынга хүлээдир.

Янзы-бүрү чемнер белеткээр продуктулар-биле столоваяларны өй-шаанда хандырарын болгаш оларның курлавырларын тургузарын хандырар.

8. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң санитарлыг байдалынга контрольду күштелдирерин база санитарияның болгаш гигиенаның доктаатынган дүрүмнерин үрээр чорукту болдуруп турар кижилерни шыңгыы харыысалгага киирерин ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунга, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, Центросоюзка, министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылчыннар хандырылгазының кол эргелелдеринге база оларның чер-черде организацияларынга хүлээдир.

9. Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылынга үргүлчүнүн контролюн тургузарын, ол бүдүрүлгелерни мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаарынга болгаш ажылчы чоннарны хандырарының эң депшилгелиг аргаларын нептередириниң херээнге эргежок чугула дузаламчыны садыг организацияларынга көргүзерин эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга, хооркомнарынга болгаш райкомнарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, хооркүүскомнарга болгаш райкүүскомнарга хүлээдир.

10. Ниитиниң чемненилге черлериниң ажыл-херээниң байдалының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн болгаш бо доктаалга дүүштүр столоваяларның, чайнаяларның, закусочнаяларның, кафелериниң болгаш буфеттерниң ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни алырын чер-черниң партия, совет болгаш профэвилел органнарынга сүмелээр.

11. Бо доктаалдың канчаар күүсетинип турарының дугайын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге 1956 чылдың сентябрь 1-де илеткээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга болгаш Центросоюзка хүлээдир.

* * *

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажыл-херээнде улуг четпестер болза, столоваяларның, чайнаяларның, закусочнаяларның болгаш буфеттерниң ажылы дээш хөй-ниитиниң хүн-бүрүдеги контролюнга ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, өөреникчилерниң, бажың эзлериниң калбак киржилгези-биле профэвилелдериниң соңгулдалыг хөй-ниити контролёрларын, хереглекчилер кооперациязының столовая болгаш лаңгыы комиссияларын база ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң доктаамал комиссияларын дамчыштыр дүрген чайлатынган туруп болур дээрзин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур.

Ниитиниң контролю болза, садыгның бедик культуразы болгаш ажылчы чоннарның хандырылгазында четпестерни дазылындан узуткаары дээш демиселди күштелдиреринче, чемниң шынарын экижидеринче, ооң өртек-үнезин чиигедиринче болгаш столоваяларның ажылын үлегерлиг организастаарынче угланган турар ужурлуг.

ВЦСПС, профэвилелдериниң Төп Комитеттери болгаш Чөвүлелдери садыг бүдүрүлгелериниң болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга хөй-ниитиниң контролюн боттандырар талазы-биле профэвилел организацияларының ажылчорудулгазын күштелдиреринче угланган хемчеглерни алыры эргежок чугула.

Ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң удуртукчулары столоваяларның, буфеттерниң, чайнаяларның, закусочнаяларның ажылчы чоннарны хандырып турарының дугайын болгаш хөй-ниити контролюнуң органнарының саналдарын амыдыралга чорудуп турарының дугайын ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хуралдарынга, а ол ышкаш профэвилел комитеттериниң хуралдарынга үргүлчү илеткеп турар ужурлуг.

Ажылчы чоннарның негелде-хереглелдерин херексевес чоруктарны болдуруп турар, ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларынга хамаарыштыр ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ниити хуралдары хөй-ниитиниң саълдар чедирериниң хемчеглерин, а эргежок чугула апарган таварылгаларда садыг организацияларының удуртукчуларының болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарының мурнунга ындыг ажылдакчыларны эзлээн албан дужаалдарындан дүжүрер болгаш харыысалгага киирер дугайында айтырыгны тургузар ужурлуг.

Совет болгаш ажыл-агый органнарының база садыг организацияларының удуртукчулары хөй-ниити контролюнуң органнарының саналдарын өй-шаанда көөр болгаш оларның талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

Республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, крайкүүскомнар, облкүүскомнар, хооркүүскомнар, райкүүскомнар, ССРЭ-ниң Садыг министерствозу, министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылчыннар хандырылгазының кол эргелелдери, Центросоюз болгаш оларның чер-черде органнары болза, илеретинген четпестерни болгаш хажыдыышкыннарны чайладырынче угланган хемчеглерни албайн турар садыг бүдүрүлгелериниң удуртукчуларын шыңгыы харыысалгага киирер апаар.

Эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары, хооркомнары, райкомнары болгаш партияның эге организациялары ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң ажылынга боттуг контрольду организастаар болгаш боттандырар талазы-биле профэвилелдериниң Чөвүлелдеринге, профэвилелдериниң область, район, фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттеринге, хереглел кооперациязының хөй-ниити контролюнуң органнарынга эргежок чугула дузаламчыны көргүзер апаар.

Бистиң чуртувуска ниитиниң чемненилге черлерин хөгжүдери болгаш экижидери улустуң амыдыралчы деңнелин бедидериниң херээнге чугула ужур-дузалыын барымдалааш, СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ниитиниң чемненилге черлериниң ужур-дузазын чедир үнелевес чорукту узуткаарын, ол ажыл-херекче хүн-бүрүнүн кичээнгейин салырын болгаш чонну хандырарын үндезини-биле экижидерин эң чоокку үеде чедип алырын бүгү партия, совет, профэвилел болгаш ажыл-агый органнарындан негөп тур.

Изиг чүүлдүгзүнүүшкүн

ЛЕНИНГРАД. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының, колхозчуларга ай санында аванс бээриниң болгаш колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайында партияның ТК-зының болгаш чазактың доктаалдарын колхозчу көдээниң ажыл-ишчилери ханы сеткил ханыышкынның күзел-соруу-биле уткааннар.

Кингисеппский районнуң Димитров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң даргазының оралакчызы А. Павлов ол документилер-биле кичээнгейлиг танышкаш чугаалааны болза:

—Партияның болгаш чазактың доктаалы күш-ажылчы идепкейлиг чорукту улам бедик көдүрерде болгаш колхозтуң ниитиниң байлаан көвүдедирде биске дузалаар.

Ниити хуралдың шиитпирин ёзугаар бисте күш-ажыл төлевириниң ангы-ангы ажылдарга ажылдаанын барымдалаарының чаа системазы чорутунган. Колхозчуларга күш-хүнүнүн бүрүзүнге 7-ден 17 чедир рубльди төлеп турар. Чижээ, чыл дургузунда чүгле 50 күш-хүнү ажылдап алган көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү күш-хүнү бүрүзүнге чүгле 7 рубльди ап турар, а 200 болгаш оон хөй күш-хүннүг колхозчу—14-тен 17 чедир рубльди ап турар. Төлевириниң шак ындыг нормазы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге идиг болуп, колхозчуларның материалдыг сонуургалдыын бедидип турар. Бригадирлерниң күш-ажылының төлевиринге өскертилгелерни хурал киирген. Оларга күш-хүнүн санап бээрде ам бригадада быжыглаан черниң санындан эвес, а ооң кылган ажылының хемчээлинден чорудуп турар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалдарының номчулгалары болгаш чугаалажып көрүүшкүнү областың хөй-хөй колхозтарынга болуп эрткен. Колхозчулар партияның болгаш чазактың айытканы хемчеглерни изии-биле чүүлдүг деп көрүп, часкы хову ажылдарын үлегерлиг эрттирерин болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин хүлээнип турарлар.

Колхозтарның хөй нуруузу ай санында аванс бээринче шилчээн.

(СЭТА).

Съездиниң материалдарын өөренип турар

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Партияның Каа-Хем райкому СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренири-биле районнуң бүгү пропагандистериниң 2 хонук семинарын эрттирген.

СЭКП-ниң XX съездизинге ТК-ның отчедунун дугайында, 1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының дугайында, оон ынай СЭКП ТК-ның Президиум кежигүннериниң чугааларының болгаш даштыкы чурттарның акыдуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң чедирген байырларының, чугааларының дугайында илеткелдерни, лекцияларны пропагандистер дыңнап эрткеннер, илеткелдерни партия райкомунуң секретарылары Н. Москаленко, М. Шкляев, райкомнуң килдистер эргелекчилери Ф. Тупицын, С. Тамба олар кылганнар.

Съездиниң материалдарын ам районнуң партия болгаш комсомол чырыдыышкынының четкизинде калбаа-биле өөренип турар.

* * *

ЭЭРБЕК. (Телефон-биле). Кызыл районнуң «ТАРН XII Улуг хуралы» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары СЭКП XX съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренип турарлар.

Колхозта партия организациязы (секретары эш Иванов) ол талазы-биле ажылды эки тургускан. Тус-тус бригадалар аайы-биле таныдылга хуралдарны эрттирген. Колхозчу малчыннарның ортузунда 14 агитаторларны быжыглаан, оларның ажыл түңнелин болгаш беседаны чорудар чурумунуң талазы-биле неделяда бир катап өөредилгени олар-биле эрттирип турар. Ооң-биле кады гускай өөредилгени орус, тыва бөлүктерниң аайы-биле 4 кезек черде бөлгүмнер организастаан. Оларның киржикчилери эш Хрущевтуң СЭКП-ниң XX съездизинге кылган отчёт илеткелин өөренип турар.

Улам эки ажылдаар

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл хүнүнүн үргүлчүлелин кызырар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын Эрзин районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей улуг өөрүшкүлүг уткаан.

Районнуң культура бажыңынга март 9-та болган хөй кижилиг митингиге сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү партиязынга болгаш чазаанга өөрээн сеткилин чүректиң ханызындан илеретпишаан, Төрээн чуртунун улам чечектелиишкини дээш могаг чок ажылдаарын демдеглеп турган.

БОЛЕСЛАВ БЕРУТ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинден

Бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы, польша улустуң улуг оглу, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары Болеслав Беруттуң аар аараанының (миокардтың инфарктызы) сөөлүнде март 12-де, 23 шак 35 минута турда Москвага мөчээнин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели

БОЛЕСЛАВ БЕРУТ

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары, польша улустуң улуг оглу, социалистиг Польшаның тургузуушкунунуң эн-не талантылыг организакчызы, Совет Эвилелиниң бердинген өңнүү, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы — Болеслав Берут аар аараанының сөөлүнде март 12-де мөчээн.

Болеслав Берут 1892 чылдың апрель 18-те Любин хоорайга польша ажылчынның өг-бүлезинге төрүтүнген. 1912 чылдан эгелээш революстуг ажылчын шимчээшкининге ол идепкейлиг киржип келген. 1918 чылда Польшаның Коммунистиг партиязының тургустунган үезинде Болеслав Берут аңаа кирген болгаш удаваанда ооң идепкейлиг ажылдакчызы болу берген. Революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киришкени дээш ол хөй удаа истетирип болгаш хоругдатырып чораан.

Польшаны гитлержилерниң эжелеп турган үезинде Болеслав Берут Удурланыышкын шимчээшкининиң, национал болгаш социал хосталга дээш польша улустуң демиселиниң кол организакчыларының бирээзи болуп турган. Улустуң эрге-чагыргазының чажыды-биле тургустунган төлээлекчи дээди органының — Улустуң Крайова радазының президентизинге ол 1944 чылдың январь 1-де соңгутурган. Польша Шеригниң алдарлыг дайынчылары-биле кады Совет Армияның дайынчыларының 1944—1945 чылдарда чуртту хостаанының сөөлүнде Болеслав Берутка баштаткан Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының удуртулгазы-биле польша улус социалистиг үндезин чаартылгаларны боттандырган болгаш Польшага улус демократиязының тургузуу бадыткатынган.

Болеслав Берут 1947—1952 чылдарда Польша Республиканың Президентизи болгаш Күрүне чөвүлелиниң даргазы, а 1952—1954 чылдарда Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы болуп турган. 1954 чылдың мартта ол Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретарынга соңгутурган. Польша улустуң аас-кежин дээш, социалистиг чаа Польшаны тургузары дээш демиселге эш Берут бодунуң бүгү-ле күштерин бодунуң амыдыралының эң-не сөөлгү хүннеринге чедир берип келген.

Польшаның ажылчын аңгызының болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле чартык чүс чылдың дургузунда кады революстуг демиселдиң, идейлиг иинти чоруктуң, найыралдың болгаш акы-дүңмалышкы чоруктуң харылзаалары-биле сырый холбашкан ооң партиязының дайынчы чаңчылдарын чайгылыш чок эдербишаан, Болеслав Берут бодунуң бүгү партийжи болгаш күрүне ажыл-чорудулгазының дургузунда пролетаржы интернационализмниң туруштарынга быжыы-биле туруп келген.

Болеслав Берут бодунуң чугааларынга польша болгаш совет улустарның бузулбас найыралының улуг ужур-дузазын соксаал чокка демдеглеп, социалистиг лагерьниң күштерин улам-на сырый каттыштырарынче кыйгырып келген. СЭКП-ниң XX съездизиниң индиринден чоокта чаа ооң сорук киришкин-биле чугаалааны болза: «Польшаның ажылчын аңгызының революстуг чаңчылдары, ооң политиктиг каттыжылгазы, бүгү социалистиг лагерьниң улустарының найыралы болгаш сырый каттыжышкыны, бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкининиң өзүп турар дайынчы идепкейлиг чоруу, Совет Эвилелиниң улустарының төөгүлүг маадырлыг чоруктарынга сорук кирген дарлаткан улустарның хосталгалыг демисели социализмниң бүрүн тиилелгези дээш демиселге польша ажылчы массаларның тура-соруун быжыглап турар».

Эш Болеслав Берут болза бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгатынган ажылдакчызы болуп чораанны билдингир. Чаа, улусчу Польшаны тургузарынга, социалистиг чурттарның улуг дем-каттыштырылгазын тургузарынга кайгамчык хөй чүүлдү кылган шылгарангай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызын Польшаның ажылчын аңгызы база польша улус Болеслав Беруттуң нүүрү-биле депшидип үндүрген. Коммунистиг Интернационалдың Күүсекчи Комитединиң ажыл-чорудулгазынга ол идепкейлиг киржип чораан, дайын сөөлүнде коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Информация бюрозунуң ажылынга ол киржип келген.

Бодунуң бүгү амыдыралын сөөлгү тыныжынга чедир ажылчын аңгының херээнге, коммунизм дээш демиселдиң улуг херээнге кызыгаар чокка бараан болдуруп берип келген быжыг туруштуг демиселчини Польшаның болгаш бүгү чурттарның ажылчы чоннары Болеслав Беруттуң нүүрүнде оскунганнар.

Мерген, угаангыр болгаш моральдыг күштерниң үнер дөзү, бистиң иштивистен кижи бүрүзүнүң өзүлдезиниң база хөгжүлдезиниң үнер дөзү марксизм-ленинизмниң идеялары болуп турар деп 1952 чылда бодунуң төрүтүнгенинден бээр алдан чыл болганының хүнүн таварыштыр Болеслав Берут чоргаары-биле чугаалаан. Марксизм-ленинизмге кызыгаар чок бүзүрелдиг чорук—Болеслав Беруттуң угаан-бодал талазы-биле мөзү-шынарының кол чүүлү болуп турар.

Эш Беруттуң бүгү амыдыралы тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң херээ дээш, улустарның аас-кежин дээш бүгү демиселчилерге кайгамчык чаагай үлегер-чижек болуп турар. Болеслав Беруттуң чырыткылыг хевир-шинчизи бистиң сагыжывыстан кажан-даа читпес.

Бистиң уттундурбас өңнүүвүс, дайынчы эживис, чарылдывыс!

Н. Булганин.	М. Первухин.	Д. Шепилов.
К. Ворошилов.	М. Сабуров.	Е. Фурцева.
Л. Каганович.	М. Суслов.	Н. Шверник.
А. Кириченко.	Н. Хрущев.	А. Аристов.
Г. Маленков.	Г. Жуков.	Н. Беляев.
А. Микоян.	Л. Брежнев.	П. Поспелов.
В. Молотов.	Н. Мухитдинов.	

Эш Болеслав Беруттуң аарыының болгаш мөчээн чылдагаанының дугайында медицинаның түңнел дыңнадыы

Эш Болеслав Берут бо чылдың февральдың төнчүзүнде грипптен болгаш өкпе дегдириишкининден аараан. Март 12-же дүне коронарлыг хан эргилиишкининиң (миокардтың инфарктызы) үрелгени-биле чүректиң хан-дамырларының кончуг кошкаашкынының аар катап киришкини эгелээн.

Патолог-анотомиктиг шинчилээшкининиң көргүскени-биле алырга, өкпениң артерия ханының аажок кучукканы-биле чүректиң ажылдаары доктааган ужурунда март 12-де 23 шак 35 минутада мөчээн.

ССРЭ-ниң МЗА-зының корреспондент-кежигүнү Профессор В. ВАСИЛЕНКО.

Польша Улус Республиканың Кадык камгалал Министерствозунуң клиниказының кол терапевтизи Профессор Мечислав ФЕЙГИН.

ССРЭ-ниң МЗА-зының корреспондент кежигүнү профессор А. СТРУКОВ.

Медицина эртемнериниң кандидады Н. ВОЩАНОВА.

ССР Эвилелиниң Кадык камгалал министерствозунуң 4-ку эргелелиниң начальниги профессор А. МАРКОВ.

1956 чылдың март 18.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединге Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелинге Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелинге

Эргим өңнүктер! ПКАП ТК-ның Бирги Секретары, польша улустуң улуг оглу, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы эш Болеслав Беруттуң мөчээни-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Польшаның Каттышкан ажылчын партиязынга, Польшаның чазаанга болгаш улузунга ханы кажыыдалды илередип тур.

Болеслав Беруттуң мөчээни — польша улуска, Совет Эвилелиниң улустарынга, улуг дем каттыштырган социалистиг чурттарга, бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга аар когарал болуп турар. Эш Беруттуң нүүрүнге Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы болгаш бүгү польша улус социализмни тургузары дээш демиселге бодунуң шылгатынган политиктиг удуртукчузун болгаш организакчызын оскунган.

Болеслав Беруттуң алдарлыг амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы эш Беруттуң бодунуң бүгү күштерин бараан болдуруп бергени коммунизмниң идеяларының тиилелгези дээш демиселге сорук киримкчи үлегер-чижек болур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди	ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели	ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму.

Польша улуска ПКАП ТК-ның, Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Чазааның кыйгырыы

ВАРШАВА (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Чазааның бүгү ажылчы чоннарга, польша улуска мооң адаанда кыйгырыын Польшаның парлалга агентилели дамчыткан:

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Болеслав Беруттуң аар аараанының сөөлүнде март 12-де Москвага мөчээнин Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитеди, Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлели болгаш Чазаа ханы кажыыдал-биле бүгү улуска — бистиң чуртувустуң ажылчыннарынга, тараачыннарынга, интеллигенциязынга болгаш аныяктарынга дыңнадып тур.

Бо дээрге могаг-шылаг чок демиселчизи эш Берут болуп чораан польша ажылчын аңгыга, оларның шынчы оглу ол болуп чораан бүгү ажылчы чоннарга, улустуң хосталгазы болгаш чаагай келир үези дээш аныяк чалыы назынындан бээр бодунуң бүгү амыдыралының дургузунда ооң демисежип чорааны ол улуска—улуг аар чидириг болуп турар.

Аныяк парлакчы чорааш-ла ол социализмниң херээ дээш демиселчилерниң хүрээлеңинге кирген. Хаанныг эжелекчилерге удур, немец-австри эжелекчилерге удур демиселге Польшаның социалистиг партиязының чөөн үзелдиг бөлүүнүң удуртукчузу кылдыр ол каңналып быжыккан. Польшаның Коммунистиг партиязының тургустунганының эң-не эгезинден бээр ол ооң тугунуң адаанга туруп келген. Дайыннар аразының чылдарында истелгелерге болгаш хөй удааның хоругдалдарынга могап ундараваан Берут капиталистерниң база помещиктерниң эрге-чагыргазынга удур, хлеб болгаш ажыл дээш, демократтыг хосталгалар дээш, тайбың болгаш улустуң эрге-чагыргазы дээш демиселче ажылчыннарны болгаш ажылчы чоннарны, интеллигенцияны болгаш аныяктарны улуг сорук киришкин-биле база бодунуң амы-тының харам чокка организастап турган. Бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкининиң алдарлыг ажылдакчызы болбушаан, акы-дүңма партияларның революстуг демиселинге ол киржип чораан.

Гитлержи эжелекчилерге удур бистиң улузувустуң эң-не аар демиселиниң хүннеринде эш Беруттуң—«Томаштың» ады тургузукчуларының бирээзи ооң боду болуп турар Польшаның ажылчын партиязының маадырлыг төөгүзү-биле чарылбас кылдыр холбашкан. Эш Томаш болза нацмонал болгаш социал хосталга дээш демисежип турган польша улустуң баштайгы демократтыг төлээлекчи органы—Улустуң Крайова радазының организакчызы болгаш даргазы болуп турган.

Улусчу Польшаның чылдары—Президент, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Национал фронтунуң Бүгү-польша комитединиң даргазы, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги Секретары эш Беруттуң ажылы-биле чарылбас холбаалыг болган. Эш Берут болза улустуң эрге-чагыргазын быжыглаары дээш, Польшаның Одерде болгаш Нейсседе кызыгаарлары дээш, марксизм-ленинизмниң үндезининге ажылчын шимчээшкинин каттыштырары дээш, чуртту катап тургузары дээш, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдези дээш, делегейге Польшаның туруштарын быжыглаары дээш, социализм дээш чаныш-сыныш чок демиселчи болуп бистиң сагыжывыста артып калган.

Эш Берут болза улусчу Польшаның Совет Эвилели-биле, социалистиг бүгү чурттар-биле акы-дүңмалышкы найыралының камгалакчызы, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжыышкынының камгалакчызы, тайбың болгаш улустар аразының найыралы дээш чалбыыштыг демиселчи болуп чораан.

Эш Берутту ажылчын аңгы болгаш бүгү улус күш-ажылга болгаш демиселге боттарының удуртукчузу—партияның, бодунуң сөөлгү тыныжынга чедир ооң бараан болуп келген партиязының мурнакчы ажылдакчызы, коммунизм дээш чайгылыш чок демиселчи кылдыр билип чораан.

Ооң тураскаалынга алдар!

Москва Болеслав Берут-биле чарлып турар

Эвилелдер Бажыңының Колонналарлыг залында

Польша улустуң улуг оглу — Болеслав Берут чок апарган. Болеслав Беруттуң сөөлгү тыныжынга чедир бүгү бодун, бүгү амыдыралын берип бараан болдурган херээ, тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң улуг херээ дээш делегейниң бүгү кезектеринде демисежип турар миллион-миллион кижилерниң чүректеринге бо дыңнадыг ханы кажыыдалды чедирген.

... Эвилелдер Бажыңының Колонналарлыг залы кажыыдалда. Люстраларның хрусталын кара пөстер-биле шимеп шыпкан; ханаларда — Совет Эвилелиниң кызыл тугу, эвилелдешкен он алды республикаларның туктары, Польшаның күрүне туктары кажыыдалдың пөстери-биле хаажылатынган турган. Дириг чечектер-биле шыптынган бедиктелде кызыл хааржак, мөчээн Берут аңаа удаан ышкаш чыткан. Марксизм-ленинизмниң өлүм чок идеяларынга бараан болур чорукка ооң ады чайынналчак үлегер-чижек болуп турар мөчээн кижини сөөлгү катап көөр дээш он-он муң москвачылар Пушкин кудумчузун дургаар Эвилелдер Бажыңынче шууштур чоруп турганнар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң бедик индиринден Беруттуң чугаалааны чалбыыштыг сөөлгү сөстерни кижилер сактып турган. Ынчаарда ооң чугаалааны болза: «Польшаның ажылчын аңгызының революстуг чаңчылдары, ооң политиктиг каттыжылгазы, бүгү социалистиг лагерьниң улустарының найыралы болгаш сырый каттыжыышкыны, бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкининиң өзүп турар дайынчы идепкейлиг чоруу, Совет Эвилелиниң улустарының төөгүлүг маадырлыг чоруктарынга сорук кирген дарлаткан улустарның хосталгалыг демисели социализмниң бүрүн тиилелгези дээш демиселге польша ажылчы массаларның тура-соруун быжыглап турар».

Хүндүскүнүң 3 шак. Эвилелдер Бажыңының эжиктери ажыттына берген. Колонналарлыг залды дамчыштыр кижилер хем ышкаш шуужуп эгелээн. Болеслав Берутту көөрү-биле, ону үдээри-биле эң баштай келген кижилерниң аразынга — найыслалдың дээди өөредилге черлеринде өөренип турар польша студентилер чоруп турган. Алдынналчак мимозаның бүрүлерин хааржакка олар оожум аппарып салганнар, боттарының эргим хүндүлүг кижизинге, оларның аас-кежин дээш, польша улустуң чырыткылыг келир үези дээш демиселчиге боттарының ынакшылын польша оолдар болгаш кыстар илередип турганнар.

Шопенниң, Чайковскийниң, Бетховенниң уяранчыг аялгалары дыңналып турган. Колонналарлыг залды дамчыштыр кижилер кажыыдал-биле, ыыт-шимээн чок эртип турган. Аңаа бүгү Москва — фабрикаларның болгаш заводтарның ажылчыннары, оларның өг-бүлелериниң кежигүннери, Совет Армияның дайынчылары, эртемденнер, студентилер болгаш албан черлериниң ажылдакчылары, революстуг тулчуушкуннарга каңналган хоочун большевиктер болгаш аныяк комсомолчулар чедип келгеннер.

Үш минута болгаш-ла хүндүлүг таңныыл халажып турган. Польша Шеригниң алдарлыг дайынчылары-биле кады боттарының холдарындан туттунчуп алгаш Польшаны гитлержи дерзин дээрбечилерден хостаан Армияның — Совет Армияның дайынчылары хүндүлүг таңныылдың албанын эрттирип турганнар.

Эмгежок хөй чечектерни залче эккеп киирип турган. Болеслав Беруттуң мага-бодунуң чытканы бедиктелге дириг чечектерни эккеп салган. Өкпең-өңнүг кызыл торгу кожаага алдын үжүктер-биле мынчаар бижип каан турган: «Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының шылгатынган удуртукчузу, чаа Польша дээш шылгарангай демиселчи, Совет Эвилелиниң идегелдиг өңнүү эш Болеслав Берутка. СЭКП Төп Комитединден». ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден, СЭКП-ниң Москва Комитединден, ажылчы чоннар депутаттарының Москва область болгаш хоорай Советтериниң күүскомнарындан, ВЦСПС-тен, ВЛКСМ ТК-дан, найыслалдың партия райкомнарындан болгаш район Советтеринден, бүдүрүлге черлериниң коллективтеринден, улус демократиязының чурттарының элчин черлеринден чечектерни эккеп салган.

Хүндүскүнүң 3 шак 10 минута. Эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов болгаш Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүннери — Болеслав Беруттуң сорэтниктери Я. Берман, Ф. Мазур олар хүндүлүг таңныылга турупканнар.

Чаа-чаа чечектерни залче эккеп киирип турган.

Москвага кежээликтей апарган. Электриниң оттары бүлүртүцнеп турган ышкаш болган. Болеслав Беруттуң мага-бодунуң чаны-биле он-он муң кижилер эрткен. Колонналарлыг залче кирерин күзээн кижилер эвээжээрден туржук, а Пушкин шөлүн долдур улам-на көвүдеп турган. Дыка хөй кижилер элээн каш шактарның дургузунда туруп келген, чүге дээрге акыдүңма польша улустуң улуг оглун, Совет Эвилелиниң идегелдиг өңнүүн көөр деп оларның күзели ол хире улуг болган.

Ыыт-шимээн чок эртип турган хөй кижилерниң кылажының даштары кажыыдалдың музыказынга холужуп турган. Москваның ажылчыннары, партия болгаш совет ажылдакчылар, комсомолчулар, Совет Армияның маршалдары болгаш генералдары, Польша Шеригниң офицерлери Болеслав Беруттуң мага-бодунуң чанынга хүндүлүг таңныылды эрттирип турганнар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары А. Н. Косыгин, В. А. Кучеренко, В. А. Малышев, И. Ф. Тевосян, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, А. А. Андреев, Долерес Ибаррури болгаш улус демократиязының чурттарының элчин черлериниң ажылдакчылары хүндүлүг таңныылды база эрттирип турган.

Кажыыдалдыг ёзулалга киржири-биле Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының төлээлери Я. Берман, Ю. Циранкевич, Ф. Мазур, Э. Охаб болгаш А. Завадский олар Варшавадан Москвада чедип келген.

Польшаның төлээлери чечектерни эккеп салганнар. Чекектерниң ийн өңнүг кожаларында бижээни: «Улусчу Польшаның Бирги Президентизинге. Күрүне чөвүлели», «Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги Секретарынга. Чазактан», «Эргим эш Томашка — ПКАП-тың Төп Комитеди. (Томаш — Болеслав Беруттуң партийжи шола ады)», «Ынак эш Берутка Польша Улус Республиканың элчин черинден».

18 шак 05 минута. Эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов олар хүндүлүг таңныылга база катап турупканнар. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары-биле кожа эштер Я. Берман, Ю. Циранкевич, Ф. Мазур, Э. Охаб, А. Завадский болгаш өске-даа польша төлээлер Болеслав Беруттуң мага-бодунуң чанынга хүндүлүг таңныылды эрттирип турганнар.

Болеслав Беруттуң мага-бодун көөрү-биле залче кирери 23 шак 10 минута турда соксаан. Москваның чүс муң ажыг ажылчы чоннары польша улустуң улуг оглу Болеслав Берутту үдеп, Колонналарлыг залдап эрткеннер.

(СЭТА).

ПКАП ТК-ның Бирги Секретары эш Болеслав Берутту орнукшударынга баар Совет чазактың төлээлери

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги Секретары эш Болеслав Берутту орнукшудары-биле Варшаваже Совет чазактың дараазында эштер составтыг төлээлери чоруур: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Н. С. Хрущев (төлээлерниң баштыны), РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Т. Кальченко, БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. И. Козлов, Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. И. Палецкис, Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев, Моссоветтиң Даргазы Н. И. Бобровников, чогаалчы В. Л. Василевская, Польшада Совет элчин П. К. Пономаренко.

(СЭТА).

ПКАП-тың болгат Польша чазактың төлээлекчилериниң Москвада келгени

Мөчээн эш Болеслав Беруттуң мага-бодун Польшаже үдеп чорууру-биле Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының кежигүннери болгаш польша чазактың кежигүннери эштер Я. Берман, А. Завадский, Ф. Мазур, Э. Охаб болгаш Ю. Циранкевич олар Москвада келгеннер.

(СЭТА).

БОЛЕСЛАВ БЕРУТ

Москваның ажылчы чоннары Болеслав Берутту сөөлгү орукче үдээн

Март 14-те Москваның ажылчы чоннары Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары Болеслав Берутту сөөлгү орукче үдээн.

Совет Эвилелиниң найыслалы кажыыдалда. Бажыңнарда кара пөстер-биле хаажылаан кызыл туктарны аскан турган. Эвилелдер Бажыңының мурнуу талазы кажыыдалда, польша улустуң улуг оглунуң мага-бодун кадагалаан хааржакты ооң Колонналарлыг залында салган. Бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы Болеслав Берут-биле чарлыр дээш найыслалдың чүс муң ажыг ажылчы чоннары ол хүннүн бүдүүзүнде залдап эрткеннер.

Колонналарлыг залда Шопенниң кажыыдалдыг маршының аялгалары дыңналып турган. Эртенгиниң 10 шакта Болеслав Беруттуң хааржааның чанынга хүндүлүг таныылга эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының болгаш Польша чазактың төлээлериниң кежигүннери — Я. Берман, А. Завадский, Ф. Мазур, Э. Охаб, Ю. Циранкевич, Польша Улус Республиканың ССРЭ-де Элчини В. Левиковский, улуг кыдат улустуң төлээлекчизи маршал Чжу Дэ олар кээп турупканнар.

Ооң соонда партияның, Совет чазактың удуртукчулары польша эштер-биле кады Болеслав Беруттуң мага-бодун салган хааржакты көдүрүп алгаш, кудумчуже үндүрүп келген болгаш Төп аэродромче баар тускай автобуска аппарып салганнар. Мага-ботту салган хааржактың соо-биле польша төлээлериниң кежигүннери, польша элчин чериниң ажылдакчылары, мөчээн кижиниң төрелдери болгаш чоок кижилери, партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары, министрлер, Москваның партия организациязының болгаш Москва Совединиң ажылдакчылары, генералдар болгаш адмиралдар, профэвилел организацияларының төлээлекчилери чорупканнар.

Мөчээн кижиниң хааржаанга салган чечектерни сөөрткен машиналар бүдүн колонна болган.

Эвилелдер Бажыңындан Төп аэродромга чедир бүгү орукту дургаар, Горький кудумчузунуң болгаш Ленинград шоссезиниң олбо талаларын дургаар, кажыыдалдыг чорулганы үдевишаан, ажылчы чоннар кажыыдалдыы-биле ыыт чок турганнар. Кажыыдалдыг марштың үнүнүң адаа-биле шуушкан автомобильдер аэродромче киринкеннер. Тук азар черлерде — ССРЭ-ниң болгаш Польша Улус Республиканың күрүне туктары. Болеслав Берутка тураскаал болдурган кажыыдалдыг митингиге 20 муң хире москвачылар чыылганнар.

Мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты чечектер-биле бүргетирген бедиктелге аппарып салган. Шериг эскорту саң дортту-биле шыпшың барган.

Индир кырынче Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары, польша төлээлериниң кежигүннери үнүпкеннер. Москваның ажылчы чоннарының кажыыдалдыг митингизин СЭКП ТК-ның болгаш МХК-ның секретары Е. А. Фурцева ажыткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү эш Н. А. Булганинга сөс берген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың мурнундан, бүгү совет улустуң мурнундан Польшаның Каттышкан ажылчын партиязынга болгаш акы-дуңма польша улуска ханы кажыыдалды ол илереткен.

— Совет улуска болгаш өске-даа чурттарның ажылчы чоннарынга Болеслав Берут болза, бодунуң бүгү амыдыралын ажылчын аңгыга бараан болурунуң херээнге холбаштырган, бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң улуг ажылдакчызы кылдыр билдингир — деп Н. А. Булганин чугаалаан.— Болеслав Берут болза, кайгамчык салым-чаяанныг болгаш шылгарангай ажылдакчы чораан, ооң сагыш-сеткил талазы-биле хевир-шинчизин чуруп илередир таарымчалыг сөстү тывары берге. Ынчалза-даа, ооң кол шинчизин демдеглевейн барып болбас. Эш Беруттуң марксизм-ленинизмге кызыгаар чок шынчызын, а ол ышкаш пролетаржы интернационализмниң идеязынга ооң ханы бердингениниң дугайын чугаалап тур мен.

Болеслав Берут болза, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының кежигүннерин болгаш Польшаның бүгү ажылчы чоннарын Совет Эвилелиниң улустары-биле, улуг кыдат улус-биле, улус демократиязының бүгү чурттары-биле, капиталистиг чурттарда ажылчын аңгы-биле болгаш акы-дуңма партиялар-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче могаг чокка кыйгырып чораанының дугайын Н. А. Булганин чугаалаан. Ооң-биле кады ол бодунуң төрээн Польшазының улуг патриоду чораан.

Улусчу Польшаның ажылчы чоннары ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү-ле адырларынга кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Бо талазы-биле үнелеп четпес ачы-хавыяа социалистиг Польшаның тургузуушкунунуң талантылыг организакчызы — Болеслав Берутка хамааржыр.

— Совет улус Болеслав Берутту Совет Эвилелиниң шынчы өңнүү болгаш польша-совет найыралдың идепкейлиг камгалакчызы кылдыр билип турар — деп Н. А. Булганин ооң ынай чугаалаан. Эш Берут Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралдың эргежок чугулазын кажан-даа, каяа-даа онзалап демдеглеп чораан. Төөгүлүг улуг болуушкуннарның одунга шылгатынган, акы-дуңма дузалажылгага болгаш кады ажылдажылгага даянган ол найыралды кым-даа, кажан-даа божаннатпас деп ол бодунуң чугааларының бирээзинге айыткан. Улусчу Польшаның Совет Эвилели-биле найыралының дугайын эш Берут Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинге бодунуң сөөлгү чугаазынга чугаалаан.

Эш Беруттуң нүүрү-биле Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы болгаш польша улус социализмни тургузары дээш демиселдиң шылгарангай организакчызы, бодунуң бүгү амыдыралын коммунизмниң улуг херээнге бараан болдурарынга кызыгаар чокка берген туруштуг демиселчини чидиргеннер. Польшаның ажылчын аңгызы болгаш ажылчы чоннары бодунуң шылгатынган удуртукчузу — Польшаның Каттышкан ажылчын партиязын болгаш бодунуң чазаан долгандыр бо аар-берге хүннерде улам-на сырый каттыжар дээрзинге чигзинмейн турар бис.

Эш Беруттуң чырыткылыг хевир-шинчизи ажылчы чоннарның чүректеринге чурттаар.

Чарылдывыс, бистиң эргим өңнүүвүс болгаш дайынчы эживис!

СЭКП-ниң Ленинский район комитединиң секретары О. Орлов чүве чугаалаан. Улустуң эрге-ажыктарынга кызыгаар чок бараан болурунуң үлегер-чижээ болур Болеслав Беруттуң алдарлыг амыдыралының дугайын, польша болгаш совет улустарның аразында эвилелди болгаш акы-дуңма найыралды быжыглаар дугайында ооң доктаамал сагыш салыышкынының дугайын ол чугаалаан.

— Совет Эвилелинге чоруп турганының үезинде эш Берут заводтарга, фабрикаларга, тудугларга, колхозтарга баарын үргүлчү оралдажып, совет кижилериниң амыдыралы болгаш ажылы-биле таныжып чораан. Москвачылар Болеслав Берутту, ооң кайгамчыктыг амыдыралын, хайныышкынныг ажыл-чорудулгазын, аас-кежиктиг чаа амыдыралды тургузарынга, төрээн чуртунуң мурнунга ооң ачы-хавыяазын эки билирлер — деп Орлов чугаалаан.

— Шылгарангай революсчунуң мага-бодунуң кырынга боттарывыстың баштарывысты мөгейтпишаан, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының удуртулгазы-биле польша улус эш Болеслав Беруттуң демисежип, бодунуң амыдыралын бергени социализм тургузуушкунунуң херээн тиилелгелиг эчизинге чедирер дээрзинге бүзүрелдиг бис — деп О. Орлов демдеглээн.

Эш Беруттуң нүүрү-биле ажылчын аңгының херээ дээш чалбыыштыг демиселчини чидирген Польшаның ажылчы чоннарынга Москваның ажылчыннарының ханы кажыыдалының дугайын Москва—Сортировочная станцияның депозунуң машинистизи В. Блаженов бодунуң чугаазынга чугаалаан.

— 1952 чылда профэвилел төлээлериниң составы-биле кады Польша Улус Республикага чораан мен — деп В. Блаженов чугаалаан.— Бистер чер болганга-ла польша улустуң кайгамчык улуг чогаадыкчы тургузукчу күш-ажылының, чаа, социалистиг Польшаны дүрген тургузарынче польша улустуң изиг чүткүлүн көрген бис. Бистер хөй-хөй хоорайларга, пос-таавы үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге, шахтерларга болгаш демир орукчуларга чораан бис, чер болганга-ла эш Берутка ынакшылдың изиг сөстерин дыңнап, бодунуң ажылчын партиязынга улустуң идегелин көрген бис. Мен эш Беруттуң чугааларын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX болгаш XX съездилеринге дыңнаан мен. Ол чугааларга коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге кызыгаар чок бердиниишкинниң, улустуң күжүнге, Совет Эвилели-биле үзүктел чок болгаш мөңге найыралга идегелдиң сөстери дыңналган. Бистер, Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары, бистиң улустарывыстың аразында найыралдыг харылзааларны улам ынай быжыглаар, чырыткылыг келир үе—коммунизмче хол-холдарывыстан тутчуп алгаш чоруур бис.

Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң даргазы, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Политбюро кежигүнү А. Завадскийге сөс берген.

—Польша улус болгаш бистиң партиявыс — Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы улуг чидиригге таварышкан — деп ол чугаалаан. Чалбыыштыг революсчу эш Берут бодунуң бүгү амыдыралын ажылчын аңгының тиилелгези дээш, ажылчын тараачын эрге-чагырга дээш, а сөөлгү он ийи чылдарда — улус демократиязын болгаш Польшага социалистиг тургузуушкунну быжыглаары дээш, акы-дуңма улуг Совет Эвилелиниң баштааны тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң бистиң бүгү лагеривистиң кады ажылдажылгазын быжыглаары дээш демиселге холбаштырган. Польша улустуң сагыш-бодалынга эш Берут изиг патриотизмниң, бодунуң Төрээн чуртунга болгаш пролетаржы интернационализмге ынакшылдың нүүрү болуп артар. Хөй-хөй он чылдарның дургузунда бистиң чурттарывыстың революсчуларының кады чоруткан чүткүлдүг демисели-биле быжыккан бистиң улустарывыстың аразында чүректиң ханызындан акы-дуңмалышкы чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың бүгү талалыг хөгжүлдези эш Беруттуң ады-биле сырый холбашкан. Ол акы-дуңмалышкы чорук польша улуска хосталгаже болгаш хамаарышпас чорукче орукту ажыткан. Ол акы-дуңмалышкы чорук бистиң күрүнелеривистиң күштерин улам ынай быжыглаарынга үндезин, бистиң акы-дуңма улустарывыстың улам ынай чечектелиишкининге үндезин болур.

Польша төлээлер боттары-биле кады Төрээн чуртунче Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Москваның ажылчы чоннарының акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының изиг күзел-соруун алгаш баар деп сөстер-биле А. Завадский бодунуң чугаазын дооскан. Ол күзел-сорук бистиң улустарывысты уламна сырый каттыштырар болгаш социализмниң тиилетирбес күштери улам улуу-биле быжыгар.

Митинг доозулган. Хөгжүм Польша Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин күүсеткен. Хааржакты бедиктелден дүжүргеш, чечектери-биле кады самолетче камныы-биле көдүрүп киирген.

Чарлыышкынның сөөлгү минуталары. Машина ужуп үнериниң оруунда турупкан. Муң-муң москвачылар бөрттерин уштупканнар. 11 шак 10 минутада самолет агаарже көдүрүп үнгеш, Варшаваже угландыр ужупкан.

* * *

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының болгаш Польша чазактың төлээлекчилери эштер Я. Берман, А. Завадский, Ф. Мазур, Э. Охаб болгаш Ю. Циранкевич, а ол ышкаш Польша Улус Республиканың ССРЭ-де Элчини В. Левиковский, Болеслав Беруттуң өг-бүлезиниң кежигүннери болгаш чоок кижилери Варшаваже ужуп чорупканнар. (СЭТА).

Варшавада кажыыдал

ВАРШАВА. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары, польша улустуң улуг оглу Болеслав Беруттуң мага-бодун кадагалаан хааржакты Варшава март 14-те уткуп алган.

Эртенден эгелээш хоорайдан ырак эвесте турар төп аэродромче польша найыслалдың чурттакчылары улуг бөлүк-бөлүү-биле чоруп турган. Кажыыдал кожаалары-биле кыдыын хүрээлээн кажыыдал туктарын болгаш социализмниң херээ дээш чалбыыштыг демиселчи, бодунуң ынак өңнүү эш Беруттуң пөртреттерин олар тудуп алгаш чоруп турган.

Төп аэродром «Окенче» кажыыдалда. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүннери А. Завадский, Ю. Циранкевич, К. Рокоссовский, Э. Охаб, З. Новак, Г. Минц, Я. Берман, Ф. Южвяк, Ф. Мазур, В. Двороковский, Р. Замборовский, ПКАП Төп Комитединиң секретарьлары В. Матвин, Е. Моравский, Польша Улус Республиканың чазааның болгаш Күрүне чөвүлелиниң кежигүннери, эш Болеслав Берутту хөөржүдерин организастаарының талазы-биле чазак комиссиязының кежигүннери, Советтиң чазак төлээлериниң кежигүннери, Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев, ССРЭ-ниң Польшада Элчини П. К. Пономаренко, Польша Улус Республикада турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары болгаш ажылдакчылары аңаа чедип келген.

Аэродромга 10 муң ажыг ажылчы чоннар чыылган.

Варшава шагы-биле 12 шак 45 минута турда самолет черге кээп хонупкан. Самолеттан хөй санныг веноктарны үндүрүп келген. ПКАП Төп Комитединиң Политбюро кежигүннери мөчээн Болеслав Беруттуң мага-бодун кадагалаан хааржакты камныы-биле көдүрүп келгеш, ону тускай машинага салган. Кажыыдалдыг музыканың аялгазы дыңналып турган, хүндүлел таңныылы дески чыскаал базымы-биле хааржактың мурну-биле эртип, мөчээн кижиге шериг ёзулалын берип турган.

Оркестр партияның гимнизи «Интернационалды» күүсеткен.

Кажыыдал чоруушкуну аэродромдан Болеслав Беруттуң мага-бодун кадагалаан хааржакты аңаа тургузар Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң бажыңынче оожум чорупкан. Машиналар Варшаваның кудумчулары-биле оожум чоруп турган. Оруктуң ол-бо талаларынга польша найыслалдың он-он муң ажылчы чоннары турупкан турган. Аңаа үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, херээженнер, аныяктар болгаш уруглар турган. Олар ыыт чогу-биле кажыыдап турган. Хөй-хөй кижилериниң карактарында чаштар.

Кажыыдалдың бо хүннеринде ажылчыннар, тараачыннар, күш-ажылчы интеллигенция болгаш аныяктар улус-демократтыг Польшада социалистиг тургузуушкунунуң херээ дээш демиселге боттарының хүрээлеңин улам сырый каттыштырып турар.

Кажыыдалдыг ёзулал Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң бажыңынче чоокшулап келген. Партияның болгаш чазактың удуртукчулары мөчээн кижиниң мага-бодун кадагалаан хааржакты көдүрүп алгаш, ону тускай бедиктелге салгаш аппарганнар. Болеслав Берут-биле ажылчы чоннарның чарлып ёзулажыры каш шак болгаш ажыттынар.

(СЭТА).

Польша Улус Республиканың Профэвилелдериниң Төп Чөвүлелинге

ВАРШАВА,

Эргим эштер!

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп комитединиң Бирги Секретары, бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы, Совет Эвилелиниң шынчы өңнүү эш Болеслав Беруттуң элекке мөчээни-биле холбаштыр Польша Улус Республиканың ажылчы чоннарынга болгаш профэвилелдеринге Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели Совет Эвилелиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан бодунуң ханы кажыыдалын илередип тур.

Эш Болеслав Беруттуң нүүрүнге польша улус Польшага социализм тургузуушкуну дээш могаг-шылаг чок демиселчини, польша улустуң улуг оглун оскунган.

Эргим өңнүктер, Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннары силерниң-биле кады бо аар когаралды — оларның чүректеринге чоок эш Беруттуң мөчээнин холбаштыр ханы кажыыдап тур.

Улам-на быжыгып база чечектелип турар Польша, польша болгаш совет улустарның бузулбас найыралы эргим эш Берутка мөңге тураскаал болзун.

Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели.

Н. С. Хрущевтуң Варшавада чеде Бергени

ВАРШАВА, март 15. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Болеслав Берутту орнукшударынга киржири-биле Совет чазактың төлээлериниң баштыңы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары Н. С. Хрущев бөгүн Варшавада чеде берген. Совет-польша кызыгаарга Н. С. Хрущевту ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери З. Новак, Э. Охаб болгаш ССРЭ-ниң Польшада элчини П. К. Пономаренко олар уткуп алган болгаш ону Варшавага чедир үдээннер. Варшаваның кол вокзалынга Н. С. Хрущевту ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери А. Завадский, Ю. Циранкевич, К. Рокоссовский, Г. Минц, Ф. Южвяк, Ф. Мазур, В. Двораковский, Р. Замбровский, ПКАП ТК-ның секретарьлары В. Матвин, Е. Моравский, чазак кежигүннери, а ол ышкаш март 15-те Варшавада чеде берген Совет чазактың төлээлериниң кежигүннери М. А. Яснов, Н. Т. Кальченко, В. И. Козлов, Ю. И. Палецкис, И. С. Конев, Н. И. Боровников, В. Л. Василевская олар уткааннар.

Польшада кажыыдалдың хүннери

ВАРШАВА. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Болеслав Беруттуң мөчээни-биле холбаштыр ПКАП-тың Төп Комитеди, Польша Улус Республиканың Күрүне чөвүлели болгаш Министрлер Чөвүлели март 13, 14, 15 болгаш 16 хүннерин бүгү чуртка кажыыдалдың хүннери кылдыр чарлаарын доктааткан.

(СЭТА).

Партия организацияларының агитация-массалыг ажылы

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозта партия организациязы (секретары эш Ч. Чамзырай) партийжи агитация ажылын күштелдирери-биле элээн хемчеглерни ап турар. Ылангыя малчыннарның участоктарында шыырак билиглиг коммунистерни болгаш комсомолчу агитаторларны активчилерниң иштинден шилип тургускан.

Ол агитаторлар партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйны көдүрер дугайында салып турар сорулгаларын, ылангыя партияның XX съездизиниң материалдарын малчын колхозчулар ортузунга хүн-бүрү тайылбырлап турарлар.

Агитаторларның иштинден эң идепкейлиг ажылдап турар эштер Макал-оол, Чаш-оол, Мирчин, Амбирбит оларның аттарын айтыр херек. Олар боттарының агитация ажылын үргүлчү чорутпушаан, оларга быжыглаан участоктарда ажыл-агыйны таарыштыр тургузарынга боттуг дузаны чедирип турарлар.

Сүт-бараан фермазында агитатор эш Амбирбит агит-хуудустарны үргүлчү үндүрүп турар. Ында ажылдап турар колхозчулар «Шын», «Тываның аныяктары» солуннарны база көдээ ажыл-агый айтырыгларынга холбашкан болгаш өске-даа дыка хөй номнарны номчуп турарлар. Ол фермада радиоприемник тургустунган, Ферманың колхозчулары радио медээлерин, хөгжүм концерттерни радио дамчыштыр үргүлчү дыңнап турар болган. Колхозчулар зоотехниктиг курста база өөренип турарлар. Колхозтуң партия организациязы лекторларның бөлүүн база тургускан. Олар янзы-бүрү темаларлыг лекцияларны колхозчуларның ортузунга доктаамал номчуп турарлар.

Партия организациязының органы «Шалыпчы» деп хана солуну чогуур үезинде үнүп турар. Аңаа мурнакчы колхозчуларның чедиишкиннерин база ооң-биле кады четпестерни илереткен шүгүмчүлелдерни үргүлчү чырыдып, шүгүмчүлелдиг чүүлдерниң дугайында харыыларны дараазының дугаарларынга бижип үндүрүп турар.

Бо чедиишкиннерни быжыглан, партийжи агитация-массалыг ажылды улам-на күштелдирери, ылангыя партияның XX съездизиниң материалдарын колхозчу массаларга таныштырып база съездиниң үндүрген шиитпирлерин күүседир дээш ол массаларны улам-на сырый организастаары партия организациязының чугула сорулгазы болуп турар.

М. ЛАЙЗАА.

Малчыннарның хүлээлгелери

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң 70 ажыг малчыннары алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваны танышкаш, социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

Ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден 600—700 литр сүттү алырын, сүттен үнер янзы-бүрү продуктуларны элбээ-биле кылып, оортан колхозка кирер орулганы ажыр күүседирин саанчылар хүлээнгеннер.

Малдың чем суурун көвүдедири-биле Манчүрек фермазының ажылдакчылары боттарының күжү-биле 1,5 га көк суланы тарып ап, 100 тонна сигенни белеткеп алырлар. Ол ышкаш малдан үнген продуктулар шыгжаар бир складты, 2 инек кажааларын болгаш 4 чуртталга бажыңнарын кылыр. Бызаалар турар бир кажааны кылбышаан, бызаа кадарчызынга чуртталга бажыңын кылыры көрдүнген.

Бо бүгүнү амыдыралга чедиишкинниг боттандырары-биле районнуң Калинин аттыг колхозунуң сүт-бараан фермазының ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырганнар.

Колхозтуң шээр мал фермазының малчыннары төрүүр чүс хой, өшкүден 110 баш анай, хураганны ап, хой бүрүзүнденне 1 килограмм 600 грамм дүктү, өшкү бүрүзүнден 400 грамм дүктү кыргып алыр сорулганы салган.

Сөөлгү үеде колхозта 717 төрээн хойларның 714 хураганнары, 195 төрээн өшкүлерниң 198 анайлары менди доругуп турар. Кадарчылар эштер Самдан 120 төрээн хойдан 120 хураганны, Дамдың 148 хойдан 148 хураганны, өшкү кадарчызы эш Дамбаа 100 төрээн өшкүден 103 анайны камгалап алган.

Малчыннар малга болгаш боттарынга чылыг оран суурну кылып алырынче улуг кичээнгейни салып турарлар. Ылангыя мал кажаалары тудары-биле 800 ажыг чудукту кескеш, тудар черлеринде сөөртүп чедиргеннер. Кадарчылар эштер Самдан, Конзай-оол олар 250 баш хураган кирер кажааларны тудуп алганнар.

Малчын эш Өшкү-Бора кыштаанда бир бажыңны тудуп алган болгаш чазагга база бир чаа бажыңны кылып алырын хүлээнгеш, ыяжын сөөртүп чедирип алган. Мал ажылын сайзырадыр дээш чүткүлдүг ажылдап турар ындыг малчыннар хөй.

Колхозтуң хаван фермазында 10 хаваннар баштайгы оолдаашкында 80 хаван оолдарын төрээн. Ферманың ажылдакчылары 11 төрүүр хаваннардан 200 хаван оолдарын камгалап алырын хүлээнгеннер.

О. ЛОПСАН,
колхоз даргазы.

Практикантыларның чедиишкини

Кызылдың күрүнениң башкы институдунуң бо чылын доозуп үнер тыва дыл болгаш литература салбырының студентилеринден дөрт кижи Чөөн-Хемчик районнуң Хайракан чеди чыл школазының 5—7 класстарынга февраль 8-тен эгелээш ай хуусаалыг практиканы эрттиргеннер.

Ол болза, институттуң студентилериниң көдээ школаларга бир-ле дугаар практика эрттиргени ол. Ооң доозукчуларының хөйү көдээ школаларга ажылдаар болганда, студент бүрүзү берзе чогуур кичээлдерин бербишаан, көдээ өөреникчилерниң амыдыралы-биле херек кырында таныжып, оларның ада-иелери-биле чугаалажып көөрүнге ажыктыг чүүлдер бар болганы илерээн.

Практикантылар сорулгазын чедиишкинниг күүсеткен. Ылангыя студент эш Ламаш-оол тыва дылдың болгаш литератураның номчулгазының материалдарын болгаш кичээл бүрүзүнге башкының ажыглап болгу дег нарын методтарын эки билирин көргүскен. Олар школадан болгаш класстан дашкаар кижизидилге болгаш хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейлиг киришкеннер.

Кызылдың башкы институду моон соңгаар педпрактиканы чүгле Кызыл хоорайга эвес, районнарның көдээ школаларынга чорудары эки түңнелдерни берип турарын өөренип көөрү чугула.

Д. САНГЫ-БАДРА.

Мал оолдаашкыны

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунда өшкү кадарчызы эш Сат Калзаң чоокку хүннерде төрээн 176 өшкүлеринден 180 анайларны, хойжу эш К. Чингин 230 хоюндан 234 хураганнарны, эш Манчы-Сюрюң 214 хоюндан 214 хураганнарны тус-тус менди камгалап алганнар.

Инекчи эш Дупчул-оолда төрээн 33 инектерниң 33 бызаалары эки өзүп турар. Колхозта чаш болгаш күжү арган малдарга четчир хемчээлдиг мал чемнери бар.

С. Серин-оол.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малчыннарында төрүүр малдар декабрь айдан эгелен ийи-чангыстап оолдап эгелээн. Өшкү кадарчызы эш Хунан-Карада төрээн 91 өшкүлерниң 112 анайлары менди доругуп турар. Кадарчының арткан өшкүлери массалыг оолдап эгелээн.

Хойжу Хаваада төрээн 50 хойларның 50 хураганнары менди алдынган. Өске-даа малчыннарда малдың чаш төлү менди доругуп турар.

Д. Маадыр-оол.

* * *

Өвүр районнуң «Кызыл Тук» көдээ ажыл-агый артелиниң шээр малы оолдап эгелээн. Хойжулар эш Шагдыр 156 хойнуң 156 хураганнарын, эш Чүлдүм-оол 104 хойнуң 104 хураганнарын бүрүн камгалап алганнар. Өшкү кадарчызы эш Хунажыкта төрээн 73 өшкүлерниң 73 анайлары менди доругуп турар.

Малчын бүрүзү чаш малдарга четчир санныг чылыг кажааларлыг болгаш чем курлавырлыг.

Т. Сарыг-оол.

Өлүк планын күүсеткен

Областың аңчылары СЭКП-ниң XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырган. Күрүнеге 4202 муң рубльдиң өлүүн кииргеш, 1955—56 чылдың аңныыр сезонунуң чыл планын хуусаа бетинде, февраль 1-де ажыр күүсеткен.

Тожу, Кызыл, Эрзин, Каа-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнар өлүк белеткелиниң күрүне планын хуусаазынга чедирбейн, чеди айлар бурунгаар күүсеткен болгаш пландан дашкаар дыка хөй өлүктү белеткел черлеринге киирген.

Колхозчу аңчыларның аңныыр ажылын чедиишкинниг чорудуп турарының түңнелинде чамдык колхозтарның орулгазы дыка көвүдээн. Тожу районнуң «Май бири» көдээ ажыл-агый артелиниң аңчылары бо аңныыр сезонунда өлүктен колхозунга 830 муң рубльдиң орулгазын киирген. Ооң түңнелинде артельдиң ниити орулгазы ам миллион дыка ашкан. Ол районнуң «Совет Тыва» колхозу бо чылын аңныыр ажылындан 600 муң, Каа-Хем районнуң Хрущев аттыг көдээ ажыл-агый артели 316 муң рубльдиң орулгазын алган.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын областың аңчылары ханызы-биле өөренип турарлар. Тайбың күш-ажылдың болгаш чаагайжыдылганың ол улуг программазынга сорук кирген аңчылар, күрүнеге хөй өлүк киирер сорулга-биле социалистиг чарыштың чаа, бедитинген хүлээлгелерин ап, тайга-сыннарже аңныыр ажылын кылып чоруп турарлар.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

ШЕРИГ БЛОКТАРЫНДА ЧАРЛЫЫШКЫННАР

Улустар аразының байдалын болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң санал-оналын чидигленирер дээр барыын талакы чурттарның эң-не реаксыыг милитаристчы бөлүктериниң чүткүлдериниг чөрүштүр чүвениң алыс байдалы тайбыңга ажыктыг кылдыр, тайбың кожа-хелбээ турарыңга ажыктыг кылдыр тургустунуп кел чыдар. «Күштүң туружудан» эрги политиканы «дайынның кызыгаарында» политикага чедиреринің эргежок чугулазын АБШ-тың эвилелчилериниг бүзүредир дээр күрүне секретары Даллестиң «опгуг шенеделзинің» салым-чолу бүгүдеге билдингир. Даллестиң ол кыйгырыглары-биле холбаштыр барыын талакы чурттарда кыштылган киленнээшкин аажок күштүг болган, оон уламынан америк парлалга АБШ-тың ат-сураанын баскыраанының дугайын бижиир ужурга безин таварышкан. Оон-биле кады АБШ-тың хөй-хөй парлалга органнары милитарист

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 18 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 58 (3511)

Өртээ 20 коп.

Отчёттуг үеде Коммунистиг партияның ажылының эң чугула түңнелдериниң бирээзи болза, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуун улам ыңай быжыктырганы, ажылчын аңгы-биле колхозчу тараачыннарның эвилелин, ССРЭ-ниң бүгү улустарының найыралын болгаш акыдуңма кады ажылдажылгазын улам улуу-биле быжыглааны болур деп съезд санап тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

КАДРЛАРНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ— ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ЧУГУЛА ХЕРЭЭ

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин бүгү совет улус-биле бир демей бистиң областың ажылчы чоннары канчаар-даа аажок улуг сорук кирип, сеткил ханыышкыны-биле уткаанар. Ажылчыннар, колхозчулар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери партияның XX съездизиниң шиитпирлерин изин-биле чүүлдүгзүнүп хүлээп, күрүнениң планыг онаалгаларын күүседир дээш чаа-чаа бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдезиниң, совет кижилерниң культуразының болгаш чаагай байдалын бедидериниң талазы-биле Коммунистиг партияның салганы сорулгаларны чедиишкинниг күүседири ажыл-агыйның аңгы-аңгы адырларын мергежилдиг удуртурунун деңнелинден, алдыгы беш чыл планын амыдыралга боттандырарынче угланган ажылчы массаларының күш-ажылчы идепкейи бистиң партия, совет, ажыл-агый, профэвилел организацияларында ажылдап турар удуртукчу кадрларывыстың ажылды башкарып билиринден улуг хамааржыр.

Мергежилдиг удуртур дизе, үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның экономиказын болгаш техниказын билир херек. Бистиң кадрларывыс боттарының экономиктиг эртем билиин үргүлчү бедидер болза, чүгле ынчан — ол сорулганы чедип ап болурлар. Бистиң областың чамдык районнарының болгаш ылаңгыя Кызыл хоорайның партия организациялары экономиканы пропагандалаар талазы-биле сөөлгү үеде элээн ажылдарны чорудуп турар. Бо чылын партияның, советтерниң болгаш ажыл-агыйның хөй-хөй удуртур ажылдакчылары — коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив политэкономияны, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказының айтырыгларын өөренип турар.

Чүгле Кызыл хоорайда безин 300 ажыг коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив политэкономияны, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөренип турарлар. Лекциялар номчуурунга болгаш семинар кичээлдерин чорударынга партия ажылдакчыларының, хоорайның өөредилге черлериниң башкыларының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң директорларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның иштинден шыырак белеткелдиг пропагандист кадрларны хандыдып киирген. Кызыл хоорайда чорудуп турар семинарларның өөредилге планнарын дыңнакчыларның боттарының күзел-сонуургалын барымдаалап чогаадып турар болгаш үлетпүр экономиказының эң чугула айтырыгларын планда баш удур көрүп турар. Дыңнакчыларга: «Аар индустрия — социалистиг экономиканың үндезини», «Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргалары», «Социалистиг бүдүрүлгениң күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүң чугула чүүлү — чайгылыш чок техниктиг депшилге», «Продуктуларның шынарын бедидериниң аргалары» болгаш оон-даа өске темаларга лекцияларны номчуп, семинарларны чорудуп турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң тодаргай экономиказын өөренир талазы-биле семинарлар бистиң областың чамдык районнарында сөөлгү үеде организастатынган, чижээ көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң тодаргай экономиказын өөрениринин семинары Эрзин районунда 1956 чылдың эгезинден бээр ажылдап турар. Ол семинарларның ажылынга колхозтар даргалары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, партия болгаш совет ажылдакчылары киржип турарлар, семинарларны партия райкомунуң секретарлары эштер Чимба, Ламажап олар удуртуп турарлар.

Кадрларның экономика эртемин организастаар талазы-биле улуг четпестер бар болуп турарын айтыр херек. Партияның чамдык райкомнары, ылаңгыя Таңды, Каа-Хем, Тес-Хем болгаш өскелер-даа удуртукчу кадрларның марксисчи-ленинчи экономика теориялыг өөредилгезин, бо талазы-биле лекцияларны, семинар кичээлдерин организастаарынга кичээнгей салбайн турарлар.

Коммунизмниң материал бүдүрүлгелиг суурун, материалдыг болгаш культурлуг чаагайжылга чүүлдериниң элбекшилин тургузарының эрге ажыктары — кадрларның экономиктиг эртемин улам эки организастаарын партия организацияларындан негеп турар. Бо талазы-биле бистиң партия организацияларывыстың ап чоруткан хемчеглери коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтерниң экономиктиг эртем билиглерни чедип алыр дээш өзүп турар сонуургалдарын канчап-даа хандырып шыдавас.

Удуртукчу кадрларның марксисчи-ленинчи политэкономияны, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөрениринин бөлгүмнерин болгаш семинарларын бүгү районнарга организастаары чугула. Ол бөлгүмнерге, семинарларга үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС болгаш совхозтарның чүгле удуртукчуларын эвес, харын инженер-техниктиг ажылдакчыларны, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, хову болгаш трактор бригадаларының бригадирлерин, участоктар механиктерин, мал фермаларының эргелекчилерин кииришпирер.

Бөлгүмнерде болгаш семинарларда кичээлдериниң шынарын экижидеринге кол кичээнгейни салып, аңаа кичээлдерин идея-теоретиктиг бедик деңнелге эртгирип шыдаар, теория талазы-биле шыырак билиглиг пропагандист кадрларны хандыдып киирер херек. Партия организациялары болза, семинарларга болгаш бөлгүмнерге СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөренирин организастаар ужурлуг.

Съездиниң материалдарын чер-черниң партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының сорулгалары-биле, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрүп үндүрерин көвүдедириниң талазы-биле колхозтарның, МТС болгаш совхозтарның мурнунда турар сорулгалар-биле ханы холбаштырып өөренири чугула. Аңаа үндезилээш, эртемниң болгаш техниканың бүгү чедиишкиннерин, мурнакчыларның үлегер-дуржулгазын бүдүрүлгеге нептередири, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС болгаш совхозтарның бүдүрүлге ажыл-чорудулгазын бүгү хемчеглер-биле экижидери, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның продукциялының бот-үнезин чингедири негетинип турар. Отчет илеткелде, делегаттарның чугааларында болгаш съездиниң шиитпирлеринде марксизм-ленинизмниң оон ыңай хөгжүлдени алганы теоретиктиг айтырыгларны өөрениринге онза кичээнгейни салып турар. Оон-биле кады экономика эртеминиң темаларының дугайында билдингир лекцияларның номчулгазын ажылчы чоннуң калбак массаларының ортузунга калбартыры чугула.

Кадрларның экономиктиг эртем-билиин болгаш аңаа үндезилээш үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС база совхозтарның ажыл-агыйжы чорудулгазын экижидериниң улуг аргалары бистиң областың партия организацияларында бар болуп турар.

Совет машина тудуушкунунуң көдүрлүүшкүнү болгаш эртемниң сорулгазы

Машина тудуушкунунга ылап шын болур чорукту бедидериниң эртем-техниктиг чугула айтырыгларынга хамаарыштырган чөвүлел хуралы Москваның Эртемденнер бажыңынга март 13-те эгелээн. Эртем-шинчилел институттарының болгаш техниктиг дээди өөредилге черлериниң эртем ажылдакчылары база ол ышкаш чурттуц машина тудуушкунунуң заводтарының, министерстволарның болгаш ведомстволарның төлээлекчилери чөвүлел хуралда киржип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының машина өөренир институдунуң директору А. А. Благонравов эге сөс чугаалаан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң чурттуц мурнунга тургускан сорулгаларын күүседиринге машина тудуушкунунуң улуг ролюн ол демдеглээн.

Чөвүлел хуралга 60 хире илеткелдерни болгаш дыңнадыгларны дыңнаар.

(СЭТА).

Областың партия активиниң хуралы

Март 15—16-да Кызыл хоорайның культура бажыңынга областың партия активиниң хуралы болуп эрткен.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока хуралды ажыткаш, Польшаның каттышкан ажылчын партиязының Бирги Секретары, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы, бүгү совет улустуң шынчы өңнүү Болеслав Беруттуң мөчээнин дыңнаткан. Хуралдың киржикчилери Болеслав Берутка тураскаал болдуруп шупту туруп келген.

Хуралга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң ажылының түңнелдерин болгаш областың партия организациязының сорулгаларын чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле СЭКП обкомунуң секретары эш С. К. Тока илеткел кылган.

Активтиң хуралы СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин бүрүн, долузу-биле бир үн-биле хүлээп алган болгаш оларны амыдыралга боттандырар талазы-биле делгеренгей резолюция хүлээп алган.

Пакистанның Премьер-Министри Мохаммед Алиниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның аразында чагаалар солчуушкуну

Пакистанны Республика кылдыр чарлаар деп турары-биле холбаштыр Пакистанның Премьер-Министри Мохаммед Али ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның адынга чагаа чоруткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Пакистанның Премьер-Министри Мохаммед Алиниң адынга харыы чагаа чоруткан.

Чагааларның бижимелин моон адаанда парлаан.

Пакистанның Премьер-Министри Мохаммед Алиниң Н. А. Булганинга чагаазы

Москва
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
Мындаагылар
Дээрги Н. А. Булганинга
Мындаагылар Силерге,

Тургузукчу хуралдан чап-чаа бадылаан конституция ёзугаар Пакистан 1956 чылдың март 23-те Республика кылдыр чарлатынар апаарын Мындаагылар Силерге дыңнадыр алдарлыг болдум.

Республиканың Хүнүн таварыштыр байырлалга бир эвес Мындаагылар Силерниң Чазааңарның тускай төлээлекчизи келир апаар болза, меңээ болгаш мээң чазаамга улуг күзел ханыышкын болур ийик. Ол келир төлээлекчини болгаш ону үдеп чоруур кижилерни бо чуртка оларның келгениниң бүгү дургузунда күрүнениң аалчылары кылдыр көөр апаар дээр дугайын сагындырганының-даа херээ бар деп-бе.

Мээң дыка бедик хүндүткеп бадыткаанымны эвилеңи-биле хүлээп ап көрүңер, Мындаагылар.

Мохаммед Али,
Пакистанның Премьер-Министри

1956 чылдың март 8-те.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның дээрги Мохаммед Алиге чагаазы

Карачи хоорай
Пакистанның Премьер-Министри
Мындаагылар
Дээрги Мохаммед Алиге
Мындаагылар Силерге,

Пакистанны Республика кылдыр чарлаанын таварыштыр байырлалга киржири-биле Совет чазак бодунуң тускай төлээлекчизин чорударын чалаан чалалгалыг Силерниң эвилең чагааңарны алганын бадыткаар аас-кежиктиг болдум.

Байырлалга киржири-биле Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазаа бодунуң тускай төлээлекчизинге Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянны томуйлаан. Ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы болгаш Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Пакистанда Элчини И. Ф. Шпедько болгаш төлээлекчи Ф. П. Доля үдеп чоруур.

Мээң дыка бедик хүндүткеп бадыткаанымны хүлээп ап көрүңер, Мындаагылар.

Н. БУЛГАНИН,
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Москва, Кремль.
1956 чылдың март 15-те.

Партия активиниң хуралдарында

СЭКП-ниң XX съездизиниң түңнелдеринде болгаш чер-черниң партия организацияларының сорулгаларынга холбаштырган партия активиниң хуралдары хоорайларда, областарда болгаш эвилелдешкен республикаларда болуп турар. Ол хуралдар XX съездиниң шиитпирлерин бүгү коммунистерниң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп турарының дугайын, алдыгы беш чыл планының онаалгаларын боттандырарынче бүгү күштерин бээринге оларның белениниң дугайын херечилеп турар.

Партияның Марий область партия организациязының активиниң хуралы СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Спиридоновтуң партияның XX съездизиниң ажылдарының түңнелдериниң дугайында илеткелин чугаалашкан. Партияның XIX съездизиниң соонда СЭКП ТК-ның, оон Президиумунуң ажыл-чорудулгазын, партияның иштики амыдыралының ленинчи нормаларын катап тургускан чорук коммунистиг тургузуушкунун бүгү-ле участоктарынга үре-түңнел болган деп партия активи сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн. Алдыгы беш чыл марий улустуң мурнунга экономика болгаш культура чечектелиишкининиң калбак перспективаларын ажыдып турар. Улус ажыл-агыйын болгаш культураны хөгжүдериниң беш чыл планын Марий АССР бир дугаар-ла боду тускай ажылдап кылып турар факт тодаргай. Ол чорук областың партия организациязынга онза харыысалганы онаап турар.

Архангельск областың коммунистери актив хуралынга кол кичээнгейни ыяш белеткээр үлетпүрнү удуртур талазы-биле областың партия организациязының практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларынче салган. Ыяш үлетпүрүнүң ажыл-агыйларында үзүктел чокка барып турар бай техниканы ам-даа багай ажыглап турар деп айыткан. Арга-ыяштыг чаа черлерни шиңгээдип алыры ыяш сөөртүр оруктарның тудуушкунунуң оожум чоруп турары-биле саадап турар.

Ол шиңгээдип алыышкынны дүрген методтар-биле болгаш бүдүн чылдың дургузунда чорудар ужурлуг. Ыяш ажылдап кылыр станоктар тудар чаа заводтарны оон иштинде Архангельскиге тударының эргежок чугулазының дугайын хуралдың киржикчилери база чугаалааннар. Ол чорук ыяш дилер заводтарның ыяш артынчыларын чогумчалыы-биле ажыглаарынга арганы бээр.

Кабардин АССР-ниң, Грозный, Челябинск, Орел, Калинин областарның коммунистери актив хуралдарынга боттарының соңгаарладып болбас сорулгаларын бүгү тала-биле чугаалашканнар.

Аныяк Балашово областың партия активиниң хуралы көдээ ажыл-агыйны хандыр өөренип көөрүн, колхоз бүдүрүлгезиниң экономиказынче хандыр сиңнигип кирерин, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин калбаа-биле ажыглаарын бүгү-ле партия болгаш совет ажылдакчылардан, МТС-тер, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларындан негээн. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң беш чыл планын ийи чылда күүседирин хандырар деп шиитпирин хурал хүлээп алган.

Тернопольдуң коммунистери күш-хүннерин дыка камнап алырының сорулгазын боттарының мурнунга салганнар. Украинаның КП-зының район комитединиң инструктор бөлүүнүң эгелекчи чоруун ёзугаар аңаа элээн хөй чаа чүүлдерни нептереткен, оон ачызында хөй-хөй күш-хүннери камнап алдынган. Мал ажылынга күш-хүннериниң чылда камналгазы 185 муң чедип турар. Хову ажылынга оон-даа улуг түңнелдер чедип алдынган. Районнуң көдээ ажыл-агый артельдеринде хову болгаш огород бригадаларының бригадирлериниң күш-ажылын дужааган продукцияның санын барымдаалап төлээриниң чаа аргазын база чоруткан. Ново-Сельский районнуң үлегерин Козловский, Подволочисский болгаш өске-даа районнар эдергеннер.

Курск, Томск, Калуга, Киров болгаш өске-даа областарның партия активтериниң хуралдары база болган. (СЭТА).

Совет энергетиктерниң бөлүү-биле Г. М. Маленковтуң Англияже чорупканы

Электри талазы-биле Британ эргелелдиң чалааны ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Электри станциялар министри Г. М. Маленков баштаан бөлүк совет энергетиктер март 14-те Москвадан Лондонче чорупкан. Совет энергетиктер Англияга электри станцияларның, үлетпүр, электро техниктиг бүдүрүлгелериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң ажылы-биле таныжар.

Төлээлерни аэродромга үдээннер болза, ССРЭ-де англи элчин черинден ССРЭ-де Элчин чериниң төлээлекчизи — чөвүлекчи дээрги С. К. Парротт болгаш Электри станциялар министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары.

ССРЭ-ниң Электростанциялар министерствозунуң чалааны ёзугаар бо чылдың апрельде харыы чоруушкун кылдыр англи энергетиктерниң төлээлери чедип келир.

Дээрги Венсан Ориольдуң Москвадан үнүпкени

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң хууда аалчызы болуп Совет Эвилелинге чоруп турган Францияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы Француз Республиканың мурнунда президентизи чораан дээрги Венсан Ориоль кадайы-биле март 13-те Москвадан самолет-биле үнүпкен.

Дээрги Венсан Ориоль ССРЭ-ге ийи неделя болган. Москвадан аңгыда ол Ленинградка, Киевке, Донда-Ростовка, Тбилисиге, Сталинградка чораан. Дээрги Венсан Ориоль совет күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары-биле беседалашкан, бүдүрүлгелериниң болгаш колхозтарның ажылы-биле танышкан, өөредилге черлеринге, театрларга, музейлерге чораан.

Чорутканнарны Внуково аэродромунга үдээннер болза, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Оралакчызы болгаш Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. И. Палецкис, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретарының оралакчызы А. Ф. Горкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Бирги Европа килдизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар В. А. Вальков, Даштыкы-биле культура харылзааның Бүгү-эвилел ниитилелиниң баштаар чериниң кежигүнү Л. Д. Кислова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң протоколунуң начальниги Г. И. Фомин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң канцеляриязының начальнигиниң оралакчызы Ю. А. Королев, парлалганың болгаш радионун төлээлери.

Дээрги Венсан Ориольду Францияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини М. Дежан болгаш Францияның ССРЭ-де Элчин чериниң составы база үдээн.

Москвадан үнүп чоруурунуң мурнунда дээрги Венсан Ориоль аэродромга парлалга төлээлеринге моон адаанда медеглелди кылган:

— Совет Эвилелинге мээң чоруп турган үемде меңээ көргүскен үлетпүр деңнелгезиниң аргалары болгаш техниктиг чедиишкиннер мени дыка сонуургаткан. Ол деңнелгениң дүргени мени кайгаткан, Совет Эвилели өске чурттар-биле дөмейлээрге бо талазы-биле элээн хожудаашкынны ажып эртер ужурлуг турган, оон аңгыда Совет Эвилели база бис ышкаш үрегдекчи дайынның таварыштырган бергелеринге таваржып турган.

Техника талазы-биле тускай эртемден эвес мен, оон аңгыда Совет Эвилелинге ындыг үр болбаан мен, ынчангаштың экономика талазы-биле бистиң чурттарывыстың кайызының-даа чедип алган түңнелдерин деңнештирип көөр дивейн тур мен. Ындыг болза-даа Совет Эвилели бирле тала-биле мурнап чоруп турар деп бодал менде тыптып турар болгаш ону бистер боттарывыска улуг хөгжүлде кылдыр демдеглеп болур бис.

Бо бүгү болза, бистиң ийи чурттарывыстың аразында техниктиг солчуушкунга ажыктыг болур деп чүвени чугаалап турары мырыңай билдингир.

ССРЭ-ге чер бүгүдеге биске көргүзүп турган чылыг хүлээп алыышкынга дыка өөрүп тур мен. Францияга улуг сонуургалды илередип турарын көрген мен. Чүгле тускай албан дужаалдыг кижилерниң биске көргүскен ол улуг эвилең чоруунуң дугайын эвес, харын ССРЭ-ниң улустарының талазындан чылыг хүлээп алыышкынының дугайын база чугаалап тур мен. Совет кижилерниң Францияга сонуургалының херечизин мен оон көрдүм. Москваның күрүне университединиң болгаш техниктиг институттарның студентилери, ортумак школаларның өөреникчилери меңээ онза сеткиишкинниг болган. Көдүрлүүшкүн-биле долган бо аныяктарда бүгү чүвени аргалыг-ла болза хөйнү билип алыр чүткүлдүг күзел-сорук билдинип турар. Францияның улузунга изиг сеткиишкининиң илерээшкинин үндүрүп турарын көөрү меңээ онза таарымчалыг, ол дугайын ам Москваның күрүне университединде өөренип турар француз чеди студентилер меңээ база чугаалааннар. Ынчангаш бо талазы-биле студентилер болгаш башкылар солужары дыка ажыктыг рольдуг болур деп бодап тур мен. Ындыг янзылыг харылзааларны калбартканындан силер-даа болгаш бистер-даа ажыктыг болур чорукту чедип алыр бис. Бо дугайын чоокта чаа албан дужаалдыг кижилер-биле чугаалашкан мен. Совет Эвилелинче хөй санныг французтарның база Францияже хөй санныг совет хамаатыларның келиринге дузалаар херек деп чугаалаан мен.

Мээң ниити сеткиишкиним ындыг. Мен ам маңаа чүнү көргенимни эки бодап көөр ужурлуг мен. Канчап-даа болза, тайбыңның херээнге ол хире чугула найыралдың эрге-ажыктарынга, кайы-кайызын билчириниң талазы-биле улуг күженнишкиннерни бис-даа база силер-даа кылыр херек деп бодап тур мен.

(СЭТА).

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансенниң төрээн чуртунче чорупканы

ЛЕНИНГРАД, март 14-те. (СЭТА). Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансен кадайы-биле март 14-те Ленинградтан төрээн чуртунче чорупкан. Оон-биле кады чырыдыышкын министри Ю. Бомхольт кадайы-биле, Данияның Югославияның Федеративтиг Улус Республиказында Онза эргелиг Элчини болгаш Бүрүн эргелиг министри Р. Кьер, Данияның ДХМ-ниң Чингине секретары Н. Свеннигсен, Данияның ДХМ-ниң парлалга килдизиниң эргелекчизи С. А. Кристенсен болгаш Премьер-Министрни үдеп чоруур өске-даа кижилер, база ол ышкаш бөлүк дани журналистер үнүпкен.

Ол-ла үеде Копенгагенче ССРЭ-ниң Данияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини П. В. Славин болгаш Данияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Мерк база үнүпкеннер.

Ленинградтың аэропорту Данияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметинген турган. Х. К. Хансенни болгаш ону үдеп чоруур кижилерни Ленинградтың хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Н. И. Смирнов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, хоорай Совединиң депутаттары, хөй-ниитиниң болгаш парлалганың төлээлери үдээн.

Данияның Премьер-министри болгаш Даштыкы херектер министри Х. К. Хансен микрофон мурнунга чүве чугаалаан. Найыралдыг хүлээп алыышкын дугайында Ленинградтың хоорай Совединиң Даргазынга болгаш оон нүүрүнден Ленинградтың чонунга ол өөрүп четирген.

— Чоруурумнуң мурнунда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның адынга өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын дугайында изиг өөрүп четирген сөстерлиг телеграмманы чоруткан мен — деп Х. К. Хансен чугаалаан.— Н. А. Булганинга хуунун байырын болгаш өөрүп четиргенимни база катап дамчыдарын күзеп тур мен.

Силерниң чуртуңарга аас-кежикти болгаш чедиишкиннерни күзеп тур бис. Бистиң чурттарывыстың аразында эки кады ажылдажылганы идегеп тур бис. Бо чоруушкун кайы-кайызын билириниң херээнге, тайбыңны быжыглаарының херээнге төлептиг салыышкын болзун.

Х. К. Хансенниң Совет Эвилелинге келгени Дания-биле ССРЭ-ниң аразында бот-боттарының харылзааларын быжыглаарынга бараан болур идегелди Н. И. Смирнов илереткен.

Үдээшкин үезинде аэродромга Данияның болгаш Совет Эвилелиниң гимнилерин күүсеткен.

Сибирь алдыгы беш чылда

СЭКП-ниң XX съездизи Сибирьни хөмүр даш тывыжының, электроэнергия бүдүрериниң талазы-биле улуг базазы кылдыр хуулдурарының сорулгазын салган.

Алдыгы беш чылда Новосибирскиниң үлетпүрү бурунгаар улуг базымны кылыр. Янзы-бүрү хевириниң станоктарын, оон иштинде аар болгаш нарын станоктар, улуг пресстер, күчүлүг турбогенераторлар болгаш гидрогенераторлар болгаш өске-даа машиналар бүдүрерин көвүдедир. Ол дериг-херекселдер Сибирьниң хемнеринде улуг энергетиктиг тудугларга баар.

Областың Бердск, Куйбышев, Искитим болгаш өске-даа хоорайларынга металл ажылдап кылыр заводтар, мебель фабрикалары, трикотаж комбинады, саржаг болгаш кургаг сүт заводтары, механизастатынган соодукчуларлыг мал согар черлер туттунган турар.

Новосибирск болгаш көдээ черлерге тудуг ажылы улуу-биле калбарар. Алдыгы беш чылда область төвүнүң ажылчы чоннары 1600 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, культура-амыдыралдың хөй санныг тудугларын алыр. Көдээ тудугнуң темпилерин дүргедедири-биле областың районнарында чылда 129 миллион кезек тууйбу бүдүрер 88 тууйбу заводтарын, чугай болгаш шывыг черепицалар бүдүрер талазы-биле заводтарны тудуп турар.

Областың тараажылары алдыгы беш чылда бешки беш чылдыындан 2,5 катап хөй, тодаргайлаарга миллиард ажыг пуд тарааны чуртка бээрлер.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. И. БЕЛЯЕВТИҢ чугаазы

Эштер! Отчёттуг ченин дургузунда бистин партиянын ТК-зы олум чок Ленининн улуг тугун бедик тутпушаан, чурту бүгү чаа-чаа тинлелгелеринн чеминшкининче киргген.

Ол тукка шынчы чорук коллективтиг удуртулганың болгаш партиянын иштики демократиязының ленинчи принциптерин эң шынгыы сагааны, партиянын улус-биле харылзаазын үргүлүг калбартканы болза, партияның болгаш чурттуң амгы XX съездиге ужураншаны кайгамчык улуг чоршушкиннерни чедип алыр арганы Төп Комитетке хандырган. Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының XX съездизи бистин партиянын коммунизм дээш деминселинин тоогузунче чугула черни эдлээр болгаш марксизм-ленинизминн эртинезинге улуг салыышкын болур дээрзинге чигзинниг чок.

Төп Комитеттин отчёт иletkелинде марксисчи теорияның эң чугула принципиалдыг чүүлдерин чаа тоогуулг байдалдыг чүүлдерин чаа тоогуулг байдалдыг бердингген болгаш тода кылдыр чырытхан, ол иletkелде бүгү улустарның арасынга найырапче изиг кыйгырыг бар болуп, социализминиң күштеринин бурунгаарлап турар шинчээшкининиң хаара тулуп турар перспективалары тодаратынган. Бо иletkел болза, тайбын дээш демиселди баштап турар миллион-миллион кижилерни чаа делегей дайынын болдурбайн барып болурунга улуг бүзүрел-биле чепсеглеп турар.

Съездиге эш Н. А. Булганиннын иletkээни ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизининг Директивалары чоокку үеде Коммунистиг партиянын эң чугула программалыг сорулгаларының тодаргай илереэшкини болур. Олар баштайгызындан сөөлгү одуругларга чедир ССРЭ-нин улус ажыл-агыйының күштүг көдүрүлүшкүнүнүң болгаш улустун чаагай амыралының дугайында сагыш салышкын-биле синнижкен.

Чаа беш чыл планында улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай көдүрериниң материал-техниктиг сууру— аар үлетпүрү коллаыр хөгжүдерни көрдүнген. Директивалардың төлевилели-биле көрдүнген көдээ ажыл-агый будүрүлгезинин хемчээлин күүселиви чонга кол-кол продуктуларның болгаш чиик үлетпүре чиг-эттиң элбекшилиин тургузарынче бистн мырынай чоокшуладыр.

Чаа беш чыл планы болза, улус демократиязының чурттары-биле экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай быжыларын болгаш калбартырын, ден болгаш кайы-кайызынга ажыктыг чорукка үнделээш, ээскө чурттар-биле ажыл-ишчи харылзааларны калбартырын деткинир.

Чаа беш чыл планында айыткан ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң темпилери бедик, ынчалза-даа оон боттуг болуру болгаш алыгы беш чыл планының хуусаа бетинде күүсетинери чугаажок. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны бүгү совет улустун чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүн көргени ышкаш бистин партиянын XX съездизи оларны

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. И. БЕЛЯЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

Пековтуң болгаш Калининградтың конференцияларынга совхоотарны багай удуртканы дээш РСФСР-ниң Совхозтар министерствозуң чидин-биле шүгүмчүлээн. Пеков областың үрелиг күш ажылының «Остров» деп совхозунуң директору эш Железов сөөлгү үеде чүүл-бүрү эмге-хаяа чок айтышкынынар эвээжеэвээн, харын ковүдээн деп чугаалаан. Яртеҥ чылын совхоз министерстводан 1.897 бижимел айтышкынынарны болгаш дужаалдарны алганы ынчаарга оларның элээн хөй кезии хереглиг эвес чагыг сүмелерни берип турар.

Ам РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң удуртулгазың быжыткының билир болгай Силер, ынчаарга Россий Федерациязының Министрлер Чөвүлели ам оон ажыл-чорудулгалыңга бар турар четпестерни дүрген болгаш шинтпирлиг узуткаар хүлээглеттир.

РСФСР-ниң областарында ажыл-херектерниң байдалын дыка эжиндиргн хандырып шылаар кончуг чүгүла хемчег болза, РСФСР талазы-биле СЭКП ТК-ның бирозун тургузар деп эш Хрущевтуң саналы болур деп чугаалаар ужурлуг. Ол саналлы чүүлдүг деп көөр болгаш амыдыралга чоруткан турар ідээрзинге чигзинир чок.

Эштер! Директиваларның төлевилелиннаашынызы).

Брагин белеткел ажылын эки удуртуп турар.

Г. КИМЕЙ.

* * *

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң хову ажылының № 1 бригадазы мал чеми культуралар тарылгазын кол харыылап турар. Бо чылдың ажыглалынга бригада 65 гектар кур шөлдерни немей шингээлеп алган.

Бригаданың тарылгага белеткеги багай эвес, ылангыя 13 центнер кукуруза, 240 центнер картофель үрезиннери белен, ол ышкаш 20 гектарга тарыыр хөй чылдыг сигеннер үрезини база бар. Удобреннеге 350 тонна өлекти, 18 тонна хүлүг чымын алган.

. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын танышкаш бригаданың кежигүннери тарылганы бедик агротехниктиг байдалга 7—8 ажыл хүнүнде чоруткаш, чайгы ажаалгазын эжиндип тургаш 1956 чылда тараа бүдүрүлгезин нииттизи-биле 10 хуу кевүдеир соруга салган. «Большевик» болгаш «Кызыл тараачын» колхозтарның тараажылары часкы хову ажылын үлегерлиг эрттирер дээш бедитингеп хүлээглеттерни алган.

Ында холбаштыр Ыраккы Чөөн чүк зоназының бирги чери дээш маргылдаага бистиң областың командазы киржип келген. Маргылдааның түннелинде бирги черде Приморскийниң болгаш үшкү черде Иркутскийниң болган. Хереженнер командазындан бирги черни Иркутскийниң, ийиги черни Приморскийниң болгаш үшкү черни Хабаровскийниң командазы эзээн.

Ынчангаш Москвага чайын болур маргылдаага киржир эргени Иркутскийниң хереженнер командазы, Приморскийниң оолдар командазы чаалап алган.

Бистиң областың оолдар командазы 10 черден 7 дугаар, а хереженнерниң 9 дугаар черни алган. Ындыг болза-даа бистиң командавыс чедиги эвес, харын оон-даа өрү черни эзеп болур турган.

Мында кандыг чүүлдер шаптыктыг болганы? Бисте ёзулуг тренер чок. Техника талазы-биле кошкак болган бис. Оон үжурундан мында кылып турган белеткелиниске эки ойнакчылар деп санап турган эштеривис, херек кырында маргылдаа үезинде сүрээзээш ойнап шыдавайн турган. Ол болза, ёзулуг белеткел чогувусту көргүскен. Оон ангыда областа хол бөмбүүнүң талазы-биле шырак кижилерни чогуур үезинде хостап, шилип албаанындан бирги разряд эш Завьялов маргылдаага киришпээн.

Областың күш-культура болгаш спорт комитеди (эш Горбунов) маргылдааның киржикчилеринге таарымчалыг байдалды тургузарынга сагыш салбаан, ылангыя белеткел залы-биле болгаш хеп-биле хандырбаан. Ол ышкаш бүгү кижилерни чогуур үезинде хоставайн турган.

Ыраккы Чөөн чүк зоназының хол бөмбүүнүң талазы-биле судья коллегиязы бистиң четпестеривисти демдеглеввишаан соңгаар чедишкинниг ажылдаарывысты күзээн. Ынчангаш ам болур маргылдааларга киржири дээш бүгү талазы-биле белеткелди күнтелдирери чугула.

А. КУМАЯК,
маргылдааның киржикчизи.

Совет ужар-чүүл техниказының шылгарангай чедиишкиннери

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. С. Яковлевтиң чогаатканы «ужар вагон» деп вертолетка чүк көдүрериниң талазы-биле Москва чоогунда Тушино аэродромунга бүгү-эвилелдиң ийи рекорду чедип алдынган.

Ужудукчу Е. Ф. Милютичев дөрт тонна чүктүг вертоледу-биле 2000 метр ажыг бедик көдүрүлген. Ангы ужудуушкунга ужудукчу Г. А. Тиняков ийи тонна чүк-биле 5.082 метр бедик көдүрүлген. Бо түңнелдер болза, совет ужар-чүүл техниказының шылгарангай чедиишкинни болуп турар.

Ужудукчулар Е. Ф. Милютичевтиң болгаш Г. А. Тиняковтуң чедиишкиннерин ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг төп аэроклубунуң ужар-чүүл спортунуң комиссиязы бүгү-эвилелдиң рекордтары кылдыр демдеглеп бүрүткээн. Оларны вертолеттарның класкының талазы-биле делегей рекордтары кылдыр демдеглеп бүрүткээри-биле материалдарны Бүгү-делегейниң ужар-чүүл федерациязынче (БУФ) чоруткуп берген.

А. С. Яковлевтиң чогаатканы «ужар вагон» деп вертоледу делегейде эң-не улуг вертолеттарның бирээзи болуп турар. Чүгүрбейн дөрт өрү көдүрүлүп үнеринге арганы берип турар ийи хүртүлер ук машинада бар болуп турар.

Чурукта: А. С. Яковлевтиң чогаатканы вертолеттуң ужуп чоруурун. Ужудукчулар Е. Ф. Милютичев (солагай талазында) болгаш Г. А. Тиняков.

Фото **З. Евзерхинниң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕР БОЛГАНДАН

* * *

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Кызыл хоорайның бүдүрүлгелериниң коллективтери хаңзыы-биле өөренип, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылын бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде боттандырар дээш, чаа бедик хүлээглеттерни ап турар.

Аъш-чем комбинаты күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип тургаш, бүдүрүлгениң чыл планын декабрь 20-де күүседир соруга салган ажыллап турар. Алгы заводунуң ажылчын, албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары алдыгы беш чылдың бирги чылының бүдүрүлге планын декабрь 5-те күүсетиннээн, пландан дашкаар 200 муң рубльдиң продукциязын бүдүрериң хүлээнген.

* * *

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын Барыын-Хемчик районнуң колхозчу тараажылары улуг кадрлуушкун-биле хүлээп алган, тараа бүдүрүлгезин көвүдеир соруга-биле боттарының хүлээглеттерин эде көруп турарлар.

«Комсомол 30 чылы» колхозтуң хову бригадазының кежигүннери часкы хову ажылынга белеткелди чогуур өйүнде доозкаш, тарылганы бедик агротехниктиг байдалга 7—8 ажыл хүнүнде чоруткаш, чайгы ажаалгазын эжиндип тургаш 1956 чылда тараа бүдүрүлгезин нииттизи-биле 10 хуу кевүдеир соруга салган. «Большевик» болгаш «Кызыл тараачын» колхозтарның тараажылары часкы хову ажылын үлегерлиг эрттирер дээш бедитингеп хүлээглеттерни алган.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң саанчылары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын хаңзыы-биле өөренип көргеш, сүт саалдазын уламна бедидер дээш социалистиг чарыштың бедиктеп хүлээглеттерин ап турар.

1956 чылда колхоз инек бүрүзүнден 1400 литр сүт алырын планнаан болза, саанчылар инектен-не 1500 литр сүт саар дээш чаа бедик хүлээглеттерни алган. Колхозтуң мурнакчы саанчызы Валя Түлүш болуңга быжыглаан инектериниң бирээзинден 2000 литр сүт саар соруга салган. 1955 чылдың октябрь 1-ден бо чылдың март 1-ге чедир инек бүрүзүнден 444 литр сүт сагган.

* * *

Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң сураглыг хойжузу эш Ноокай 1946 чылдан бээр төрээн — колхозунга 6965 баш хураганнарны өстүрүп берген. Дуржулгалыг малчын эрткен чылын мал ажылынга белек киргүзүглериниң болган ёг-бүлези-биле 2425 күш-хүн ажылдаан, күш-хүнүнге 9,7 тонна кызылтас, 7275 рубль, элээн хөй эът, дүк, ары чигири, а немелде төлевирге 2424 рубль, 7 хураган алган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң хүлээп алганы алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны өөренип көргеш, эш Ноокай 1956 чылда 100 баш хой бүрүзүнден 115 хураган, бир хойдан-на 2,4 килограмм дүк алыр соруга салган, колхозтуң хойжузу эш Сыратты социалистиг чарышка кыйгырган.

РСФСР-ниң улустарының спартакиадазынга белеткелди күштелдирер

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың чайынында ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазын чоругларының дугайында доктаалды хүлээп алган. Анаа холбаштыр РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели «ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазын чоругларынга белеткел кылдыр РСФСР-ниң спортчуларының мергежилин бедидер дээш база массалыг күш-культура ажылын эжиндиринин дугайында» доктаалды үндүрген. Бо чылдың июльда Москва хоорайга РСФСР-ниң улустарының спартакиадазын эрттирерин ында айтыкан.

Анаа хоорайлар, областар, крайлар болгаш АССР-лериниң командалары чиик атлетиканың, гимнастиканың, суггга эштиринин, хол, бут бөмбүүнүң, баскетболдуң болгаш күш-культураның өске-дээ хевирлеринге киржир. Спартакиадага зона талазы-биле маргылдаага тиилээн командалар киржир эргени алыр.

РСФСР-ниң улустарының спартакиадазының белеткел маргылдаалары бо чылдың июньга чедир болур. Ынчаарга областарның, крайларның, АССР-лериниң аразында хол бөмбүүнүң маргылдаазы февраль 5-ке чедир болуп эрткен.

Анаа холбаштыр Ыраккы Чөөн чүк зоназының бирги чери дээш маргылдаага бистиң областың командазы киришкеш келген. Маргылдааның түннелинде бирги черде Приморскийниң оолдар командазы, ийиги черде Хабаровскийниң, үшкү черде Иркутскийниң болган. Хереженнер командазындан бирги черни Иркутскийниң, ийиги черни Приморскийниң болгаш үшкү черни Хабаровскийниң командазы эзээн.

Ынчангаш Москвага чайын болур маргылдаага киржир эргени Иркутскийниң хереженнер командазы, Приморскийниң оолдар командазы чаалап алган.

Бистиң областың оолдар командазы 10 черден 7 дугаар, а хереженнерниң 9 дугаар черни алган. Ындыг болза-даа бистиң командавыс чедиги эвес, харын оон-даа өрү черни эзеп болур турган.

Мында кандыг чүүлдер шаптыктыг болганы? Бисте ёзулуг тренер чок. Техника талазы-биле кошкак болган бис. Оон үжурундан мында кылып турган белеткелиниске эки ойнакчылар деп санап турган эштеривис, херек кырында маргылдаа үезинде сүрээзээш ойнап шыдавайн турган. Ол болза, ёзулуг белеткел чогувусту көргүскен. Оон ангыда областа хол бөмбүүнүң талазы-биле шырак кижилерни чогуур үезинде хостап, шилип албаанындан бирги разряд эш Завьялов маргылдаага киришпээн.

Областың күш-культура болгаш спорт комитеди (эш Горбунов) маргылдааның киржикчилеринге таарымчалыг байдалды тургузарынга сагыш салбаан, ылангыя белеткел залы-биле болгаш хеп-биле хандырбаан. Ол ышкаш бүгү кижилерни чогуур үезинде хоставайн турган.

Ыраккы Чөөн чүк зоназының хол бөмбүүнүң талазы-биле судья коллегиязы бистиң четпестеривисти демдеглеввишаан соңгаар чедишкинниг ажылдаарывысты күзээн. Ынчангаш ам болур маргылдааларга киржири дээш бүгү талазы-биле белеткелди күнтелдирери чугула.

А. КУМАЯК,
маргылдааның киржикчизи.

Кара-Хаакче поход

Кызылдың № 2 школазының IX—X класстарының өөреникчилери, башкылар К. В. Хангалаевтиң болгаш М. Н. Некрасовтуң удуртулгазы-биле Кызыл районнуң Бара-Хаакка чедир лыжалыг походту кылганнар.

Колхозчуларның бажыңнарын Ильичиниң лампочкалары чырыдып турган болгаш көдээ клубту көдээ интеллигенциялар, колхозчулар, өөреникчилер долуур олурупкан турганнар. Оларга № 2 школаның өөреникчилери солун концертти көргүскеннер. Көргүүлер «Партия бистиң баштыкчывыс», «Москва дугайында колхозчуларның ыры» болгаш С. Сарыг-оолдуң «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп ырларны кончуг сонуургаанналр.

Күүсеткикчилерден IX «а» классчы Охемчик Лена В. Маяковскийниң «Эжидир» деп поэмадан үзүндүну, X «в» классчы Хөвенмей Кызыл-оол «Чараш карак» деп ырны, X «б» классчы Сылчак Александр «Элирик койгун» деп басняны эң эки күүсеткеннер. Ол ышкаш өске-дээ өөреникчилериниң уран чүүлге талантызын колхозчулар сонуургап көргеп.

С. БУРУННЕЙ.

Эът бүдүрерин көвүдедир

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң хаван ажаакчызы эш Хандок хаван ажылын улам ынай хөгжүдер, оон эътжир продуктулуун бедидер, орулгалыын ковүдедир дээш кызымак ажылдап турар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Директиваларын улуг сеткил ханыышкын-биле утказаш, 1956 чылда төрүүр хазан бүрүзүнден 23 хаван оолдарын өстүрериң ол хүлээнген.

Эш Хандок эрткен чылын төрээн 8 хаванзан 176 хаван оолдарын меңги өстүргеп. Колхоз хаван ажылындан 80 муң рубль орулга алган. Ажыл-агый чылында 982 күш-хүнүн ол ажылдаан, колхол баштаар чери хаван ажаакчызының кызымак күш-ажылын үнелеп көргеш, күш-хүнүнге немелде төлевир кылдыр 5 хаван оолдарын, 1 хураганны анаа тыпсып берген. Колхозтуң хаван ажылын хөгжүдер талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алганы дээш СЭКП обкомунуң болгаш область Советиниң күүскомунуң хүндүлел бижии-биле ол шаннаткан. Эш Хандок хаваннарның амгы ажаалгазын эжиндиин, ам төрүүнер хаван оолдарын бүрүн өстүрер дээш улуг соруганы салып турар.

* * *

Артель часкы тарылгага четчир санныг 130 тонна кызылтас, 21 тонна арбай, 2 тонна чингетараа, 70 тонна сула үрезиннерин урган. Колхозта көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш чепсек-херекселдериниң септелгези сан-даа, шынар-даа талазы-биле багай эвес чорун турар.

К. САЛЫЫ.

Бедик көдүрлүүшкүн

СЭКП-ниң XX съездизиниң шинтпирлерин танышкаш, Эрзин районнуң ажылчы хереженнери бүгү совет улус-биле бир төмей күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап эгелээн. Чаагайжыылганың ол улуг программазын амыдыралга боттандырбышаан, олар делегей хереженнериниң байырлыг хүнү—март 8-ке күш-ажылчы көргүзүглериг ужурашкан.

Школаларга дузалаар шеф ажылдарын бүгү-ле черлерге калбарткан. Бо талазыбиле Эрзин суурнуң хереженнери ынзы ортумак школаның чаа өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткээринге идепкейлиг кириишкен. Райпонуң лаваныыга мастерскаязы эрткен чылдың бүдүрүлге планын 167 хуу. Эрзин суурда столовая — 105 хуу күүсеткип, бо чылдың баштайгы айларында оон-даа бедик көргүзүглериг болуп турар.

Алдыгы беш чыл планының талазыбиле Директиваларны танышкаш, «Сталинчы орук» колхозтуң саанчылары эштер Шожунай, Дөрбет, Ыналай олар бо чылын боттарында быжыглаан инек бүрүзүнден 1050—1200 литр сүттүг саап алырын хүлээнген. Күш-ажылчы шак ынаы бедик көдүрлүүшкүнүнүг чорук «Чаа орук» болгаш районнуң өске-дээ колхозтарында илереп турар.

Ч. ШИМИТ.

Директиваларны боттандырарынга

Таңды районда Жданов аттыг колхозтуң колхозчулары СЭКП-ниң XX съездиниң материалдарын калбаа-биле өөренип турар. Ажыл участоктарында, бригадаларда номчулгалар, беседалар улам-на солун, колхозтуң амыдыралынга холбашкан болуп турар. Колхозта парторганизация съезд материалдары таныштырарынче элитколлективтиң ажылын чогуур өйүнде эде тургускан.

Директиваларны танышкаш, тайбың күш-ажылдың болгаш чазагайжыылганың ол улуг программазын боттандырарынга колхозчулар толаргай хүлээглеттерни илереп, каш дапкыр күжениишкинниг ажылдап турар. Алдыгы беш чылдың баштайгы—1956 чылында мал өстүрериниң, оон продуктуулуун бедидериниң планын күүседир. Бызаачылар, тараажылар болгаш ажылдың өске-дээ участоктарында колхозчулар чарыштыг калбарткан.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Пропагандистер семинарлары

Чөөн-Хемчик районунуң бүгү пропагандистериниң ийи хонук семинарын СЭКП райкому организастап эрттирген. Семинарга районда партия болгаш комсомол чырыдышкынының бүгү пропагандистери киришкен.

Партияның XX съездизинге эш Хрущевтуң илеткелиниң, 1956—1960 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Директиваларының дугайында эш Булганиниң илеткелии болгаш делегаттарның саналдарын семинарга өөренип эрткен.

Партияның Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары, СЭКП-ниң XX съездиниң киржикчизи эш Дилгижектиң съездиге чораанының дугайында беседазын дыннакчылар дыка сонуургап дыннааннар.

Д. КОШКЕНДЕЙ.

БОЛЕСЛАВ БЕРУТ

Польша улус Болеслав Берут-биле чарлып турар

ВАРШАВА. Март 14-те польша пассылалдың чурттакчылары боттарының улуг оюнуу, социалистиг чаа Польшаның тургузукчузу эш Болеслав Берут-биле чарлышкын кылганнар. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң бажыңы ханы кажыдала. Болуңун бүгү амыдыралын ажылчын ангының херээнге, тайбыңның, демократияның болгаш социализминиң улуг херээнге берген кижи-биле чарлыр дээш олче варшавачылар узуктел чок шуужуушкун-биле чоруп турганнар.

Делгем залдың дөрүнде бедиктелгеле эш Болеслав Берутту мага-бодун салган кызыл хааржакты тургускан. Польша Улус Республиканың күрүне туктарын кара көжаалар-биле хаакылаан. Бедиктелгениң чанында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Польша Улус Республиканың Министрлер чөвүлелиниң болгаш Күрүне чөвүлелиниң чечектер.

Түс черниң шагы-биле 17 шак турда хүндүлүг танныыга Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүннери А. Завадский, Ю. Циранкевич, Ф. Южвяк, Ф. Мазур, В. Двораковский, Р. Замбровский, ПКАП-тың ТК-зының Политбюро кежигүнүнге кандидат А. Рапацкий, ПКАП-тың ТК-зының секретарылары В. Матвин, Е. Моравский олар турупканнар.

Эш Болеслав Берут-биле чарлыр дээш ажылчы чоннар кирип эгелээн.

Бажыңдалдыг залды таварты кижилер ханы мунгарап-биле эртип турганнар. Варшаваның заводтарының, фабрикаларының ажылчыннары, албан черлериниң албан-хаакчылары, Польша Шеригниң солдаттары болгаш офицерлери, студентилер болгаш школачылар кээп турган. Залга хөй санныг чечектерни эккеп салган. Каттышкан тараачын партиязының Бол Комитединден, Демократтыг партиязының Төп Комитединден, Национал кангалалдың министерствозундан, ПКАП-тың Варшава воеводствозунуң болгаш хоорай комитеттеринден, Польшаның Профессиональдар эвилелдериниң Төп чөвүлелиннен чечектерни салган.

Бешминута болгаш-ла хүндүлүг танныыл халажып турган. Ол хүн чеде берген Совет Эвилелиниң Чазак... телеграммаларны болгаш кажыдалдарны «Трибуна люду», «Жице Варшавы», «Глос працы» болгаш өске-дээ төп солуннар бирги арыннарында нарлап үнүдүрген.

Польша улус аар когаралды ханызы-биле ажып эрттирип турар. Республиканың хоорайларында болгаш суурларында кажыыдалдыг хуралдар болгаш митингилер эртип турар.

«Эргим болгаш чоогунус» деп аттыг мурнуку чүүлүг «Трибуна люду» парлаан, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шинчээшкининде эш Болеслав Беруттуң кайгамчыктыг ролүн ол чүүлге демдеглеп турар.

Бо улуг болгаш хенертен болган шыкындырыг талазы-биле бистиң ажыг-шүжүүдүстү илереирги берге деп солун бижип турар. Болеслав Беруттуң барык чартык чүс чыл амыдыралы ажылчын шинчээшкини-биле үзүбес харылзаалыг чораан. Оон амыдыралы—кижи төрелгетенчин идеалдары дээш демиселге улуг салыышкын. Болуңун бүгү амыдыралының дургузунда эш Берут коммунизмнин улуг ажылчыннары иөөп турганнар. Хааржактың чаны-биле кырганнар болгаш бичии уруглар мыт чок өртин турганнар. Олардың шүптүзүнга эш Берут чоок. Мырынай чоокта чаа-ла ол шахталарга болгаш металлургия заводтарынга, институттарга, школаларга болгаш пионер лагерьлериге үргүлчүнүң адрыыны болуп чораан.

Эш Берут-биле чарлыр дээш чурттуң бүгү-ле черлериниң ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлери келгеннер. Хааржактың мурну-биле бөлүк люблинчилер эртип бар чорааннар. Оларга эш Берут онза эргим болгаш чоок. Ол Люблинге ажылчын ег-бүлеге төрүттүнген, аңаа аныык парлакчы болуңун баштайгы революсчу базыынарын эгелээн. Люблинниң ажылчы чончарын аар чилиргини чүректериниг улуг ажрыкы-биле эртирип турарлар.

Республиканың эң улуг үлетпүр төвү Силезияның ажылчы чоннарының төлээлери залче кирип келгеннер. Силезияның даңжылары болгаш металлургтары бүгү улус-биле бир дөмей ол аар чилиргини хынызы-биле ажып эртип турарлар. Революсчу алдар-биле сураглаан хоорай, Лодзының пос-таавычылары, Төрээн чурт нези-биле келээ мөңгеде катап каттышкан Балтий эриктериниң судно тудукчулары, Быгош, Познань, Вроцлав воеводствозурының ажыл-ишчилери хааржактың чаны-биле эртип турганнар.

Хүндүлүг танныыл беш минута болгашла халажып турган. Партияның, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары, Национал фронтунуң активчилери, күш-ажылдың мурнакчылары, сураглыг шахтерлар, кан эзиндиркичилери, металлистер, пос-таавычылар, улусчу польшаның тудугжулары, чогаалчылар, артистер, гитлеризмден чурту хостаарынга даймычы арынналары кылыр бижиткен Польша Шеригниң солдаттары болгаш офицерлери, тараачыннар, польша аныяктар эвилелиниң кежигүннери, студентилер, пионерлер хүндүлүг таныыларын эртирип турганнар. Хааржак чанында мөңгеэн кижиниң төрелдери болгаш чоок кижилери турганнар.

Залче хөй санныг чечектерни киирип кээп-ле турган. Ол чечектерни Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиннен, Польшаның Каттышкан Бастий эриктериниң судно тудукчуларын, Быгош, Познань, Вроцлав воеводствозурының ажыл-ишчилери хааржактың чаны-биле эртип турганнар.

Хүндүлүг танныыл беш минута болгашла халажып турган. Партияның, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары, Национал фронтунуң активчилери, күш-ажылдың мурнакчылары, сураглыг шахтерлар, кан эзиндиркичилери, металлистер, пос-таавычылар, улусчу польшаның тудугжулары, чогаалчылар, артистер, гитлеризмден чурту хостаарынга даймычы арынналары кылыр бижиткен Польша Шеригниң солдаттары болгаш офицерлери, тараачыннар, польша аныяктар эвилелиниң кежигүннери, студентилер, пионерлер хүндүлүг таныыларын эртирип турганнар. Хааржак чанында мөңгеэн кижиниң төрелдери болгаш чоок кижилери турганнар.

Залче хөй санныг чечектерни киирип кээп-ле турган. Ол чечектерни Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиннен, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединден, Польша Улус Республиканың Министрлер чөвүлелиннен болгаш Күрүне чөвүлелиннен чечектер.

Бо хүннерде Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң адынга чуруттуң бүгү-ле черлериниң чагаалар болгаш телеграммалар кээп турар. Улуг чидиргини ханызы-биле ажып эртиннээн, ажылчы чоннар партияның улуг алдарын, хүндүлелин болгаш ынакшылын болуңга тып алган. СЭКПниң XX съездиниң делегейниң ажылчын шинчээшкининге, оон иштинде бистиң партиливыска ленининиинин тиилелгези дээш моон соңгаарты демиселге чаа күштү болгаш күзел-соруктуу киргенин бүгү билип турар бис. Бо аар-берге минуталарда Төп Комитетти долгандыр партиянын сырый каттышканы, оон кежигүнү бүргүзүнүн эгелекчи чоруу болгаш идепкейлии, массалар-биле партияның харылзаалын быжыглаары кажангызындаадаа артык чугула роллуу ойнап турар...

«Глос працы» солун «Улустуң оглу» деп алаан мурнуку чүүлүнге ханы хажыыдалдың аар-берге минуталарында польша улус маркесизм-ленининизминиң тугунун алзанга, социализм тудуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже ажылчы чоннарны аннар чыдар партияның тугунун алзанга болуңун хүрээлеңнин улам сырый каттышкыр турар деп айтып турар.

(СЭТА).

Болеслав Беруттуң мөчээнин польша улус кажыдап турар

ВАРШАВА. Польша улустуң улуг оглу Болеслав Берут биле Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының чарлып ёзулаашкаанының дугайында дыннадыгны, хөй санныг телеграммаларны болгаш кажыыдалдарны «Трибуна люду», «Жице Варшавы», «Глос працы» болгаш өске-дээ төп солуннар бирги арыннарында нарлап үнүдүрген.

Польша улус аар когаралды ханызы-биле ажып эртирип турар. Республиканың хоорайларында болгаш суурларында кажыыдалдыг хуралдар болгаш митингилер эртип турар.

«Эргим болгаш чоогунус» деп аттыг мурнуку чүүлүг «Трибуна люду» парлаан, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шинчээшкининде эш Болеслав Беруттуң кайгамчыктыг ролүн ол чүүлге демдеглеп турар.

Бо улуг болгаш хенертен болган шыкындырыг талазы-биле бистиң ажыг-шүжүүдүстү илереирги берге деп солун бижип турар. Болеслав Беруттуң барык чартык чүс чыл амыдыралы ажылчын шинчээшкини-биле үзүбес харылзаалыг чораан. Оон амыдыралы—кижи төрелгетенчин идеалдары дээш демиселге улуг салыышкын. Болуңун бүгү амыдыралының дургузунда эш Берут коммунизмнин улуг

«Глос працы» солун «Улустуң оглу» деп алаан мурнуку чүүлүнге ханы хажыыдалдың аар-берге минуталарында польша улус маркесизм-ленининизминиң тугунун алзанга, социализм тудуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже ажылчы чоннарны аннар чыдар партияның тугунун алзанга болуңун хүрээлеңнин улам сырый каттышкыр турар деп айтып турар.

(СЭТА).

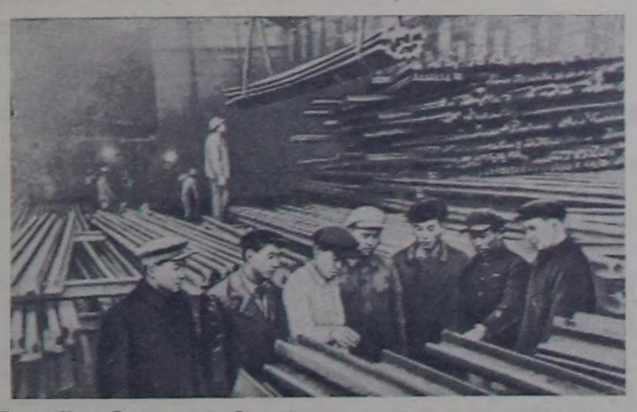

Корей Улус Демократтыг Республикада металлургия үлетпүрү улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бүдүрүлге черлеринде чаартыкчы 580 саналдарны нептереткен болгаш металлургтарның хүрээлеңинге немежип кирген бедик мергежилдиг 2800 ажыг чаа ажылчыннарны белеткээн.

Чурукта: Хванхэде металлургия заводунуң цехинде.

Синьхуа агентилелиниң фотозу.

Албанияда часкы тарылга

ТИРАНА. Албанияда часкы хову ажылдары чер-бүрүде эгелээн. Керченский, Кавайский, Лушньенский болгаш өске-даа дескилерде баштайгы муң гектар хөрзүн аңдартынган. Бо чылдың чазынында албани көдээниң ажыл-ишчилери 193 муң гектар черни чажып тарыыр деп турар, ол болза, эрткен чылдың чазынындан 9 хуу хөй болур. Тараа культураларының тарылгазын калбартканы-биле чергелештир техниктиг культураларның бүдүрүлгезин көвүдедири база көрдүнүп турар. Эрткен чыл-биле деңнээрге такпы тарыырының шөлү 13 хуу, хөвеңниң 2,4 хуу өзер.

Бо үеде кооперативтерниң күражылагыйларның болгаш хуу тараачыннарның ховуларында 1500 хире тракторлар ажылдап турар (15 аът күжүнге шилчиткен), тодаргайлаарга 1955 чылда турганындан 19 хуу хөй болуп турар.

(СЭТА).

Индияда иелер болгаш чаш уруглар бажыңнарын ажыдар деп турары

ДЕЛИ. Индияның информация бюрозунуң дамчытканын ёзугаар алырга, кадык камгалалды ылаңгыя хожудаңгай районнарга экижидер сорулга-биле көдээ черлерге иелерниң болгаш чаш уругларның бажыңнарын организастаарының планын индий чазак чогаадып кылганын кадык камгалал министри Раджкумари Амрит Каур Индияның парламентизиниң улус палатазынга медеглээн. Иелерниң болгаш чаш уругларның 200 төп черлерин база бажыңнарын ажыдарын планда көрүп турар, ынчаарга төп черлерниң бирээзи-ле 60 муң хире кижини хандырар. Көдээ черлерде чурттап турар 12 миллион кижини эмчи дузаламчызы-биле хандырары планда база көрдүнген.

(СЭТА).

КУР-биле харылзааларны таарыштырар дээш

ПЕКИН. Японияның радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Японияның социалистиг партиязының улустар аразының килдизиниң март 9-та болган хуралынга Кыдат Улус Республика-биле дайын байдалын соксадырын база ооң-биле таарымчалыг дипломаттыг харылзааларны тургузарын чедип алыр деп шиитпирни хүлээп алган. Тайвань ортулукка Кыдаттың дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузары дээш база улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырын „деткиири дээш социалистиг партияның туржуп турарын ол хуралга демдеглээн.

(СЭТА).

ГРЕЦИЯДА БОЛУУШКУННАР

АФИНЫ. Парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, архиепископ Макариосту болгаш Кипр чурттуг өске үш шажынчыларны тудуп хоругдааны база шөлүп чорутканы-биле холбаштыр Грецияда байдал дүшкүүрлүг хевээр артпышаан туруп турар.

«Акрополис» солуннуң бижээни болза, чоннуң килеңнээшкининиң чалгыы бүгү Грецияны шыва алган. Англичаннарга удур чыскаалдар Афины хоорайга, Салоникилерге, Гераклионга (Крит ортулук) болуп эрткилээн. Афины хоорайга студентилер университеттиң бажыңының мурнунга турган англи тукту өртедипкен болгаш Англияның «Веа» деп авиакомпаниязының бажыңының шилдерин буза шапканнар. Гераклионга чыскаалганнар англи консульствонуң бажыңын үрээннер. Салоникилерге полицейжилер-биле сегиржип алышкыннар болган, чыскаалганнар куяктыг 4 машиналарны былаап алганнар. Пелопоннесте онзагай байдал чарлатынган.

Афины хоорайның кудумчуларын солдаттар таңныылдап турар. Англияның, АКШ-тың, Турцияның элчин черлеринде болгаш ол чурттарның өске-даа албан черлериниң бажыңнарында шериг кезектери таңныылдап турар.

Грецияның иштики херектериниң вице-министриниң медеглээни болза, Салоникилерге болган үскүлежиншкиннерниң үезинде 120 кижи балыглатырган. Бүгү чурттуң иштинде англи школаларны хаарын полицейжилерге дужааган. Грецияның школаларынга англи дылды башкылаарын март 10-дан эгелеп хоругдаан.

Оппозистиг партияларның бүгү удуртукчулары англичаннарның үүлгедиглерин шыңгыы буруу шаппышаан, кипр айтырыгның талазы-биле политиканы тодаргайлаар төлээде, чурттуң бүгү партияларының удуртукчуларының киржилгези-биле Коронаның чөвүлелин чыылдырарын негеп турарлар.

Грецияның премьер-министри Караманлистиң журналистерге медеглээни болза, Грецияның даштыкы политиктиг харылзаалары берге үеге таваржып турарының ужурунда база чурттуң иштики байдалының чидиглеңгени-биле холбаштыр «чурттуң бүгү политиктиг күштериниң төлээлекчилери-биле кады Грецияның даштыкы политиказының кол угланыышкынын чазак чоокку хүннерде чугаалажып көөр».

КНО-да Грецияның төлээлекчизи Христиан Паламас кол секретарь Хаммаршельдиге чагааны дамчыдып берген, архиепископ Макариосту болгаш өске-даа шажынчыларны Кипрден англи чазактың шөлүп чорутканынга удур шыңгыы удурланыышкынны ук чагаада илергейлээн.

Англияның колониялар министри Леннокс Бойдунуң архиепископ Макариос-биле Кипрге кылган чугаалажыышкыннарының дугайында айтырыгга хамаарыштыр чагаада чугаалап турары: «Англияның, харын-даа бот-башкарылгага безин хамаарышкан саналдары катырынчыг чоруктан өске чүве чок болган... Чугаалажыышкыннарның буурап дүшкениниң харыысалгазы бүрүнү-биле англи чазакка онаажып турар, чугаалажыышкыннарны чорутпушаан, ортулукка хосталганы эгидип бээр деп бичии-даа шынчы сеткилди ол бодаваан... Ынчангаш, Англияның сорулгалары чүдел дизе, Кипрге дөгээн колониалдыг кара туразында эргелеп бодунда бар кандыг-даа аргалар болгаш өртектер-биле узадырында болуп турары факт кылдыр артып калган...»

Чагааның төнчүзүнде мооң адаанда сөстерни бижээн: «КНО-нуң Уставының ёзу-чурумунга-даа, угаан-бодалынга-даа мырыңай-ла таарышпас күчүлелдиг болгаш өнчүк-чөңгээлерниң политиказынга, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга амыдыралчы ужур-дузалыг бо районга байдалды чидиглендиреринге чедирип, шыңгыы айыылды тургузуп турар ол политикага удур шиитпирлиг удурланыышкынны медеглеп тур мен».

Англичаннарның Кипрде үүлгедиишкиннерин грек солуннар шиитпирлии-биле буруу шаап турар. Макариосту тудуп хоругдааның «Элефтерия» солун «дээрбечи чорук» деп адаан болгаш Кипрниң православтыг шажынының баштыңын шөлүп чорутканы Кипрниң чонунуң хосталгалыг шимчээшкинин баштаар кижи чок болдурар дээн оралдажыышкын-дыр» деп демдеглээн. «Катимерини» солуннуң медеглээни болза, Кипрниң архиепископунга болгаш өске-даа шажынчыларга удур «бодунуң ыят чок хемчеглери-биле англичаннар боттарының арнының шывыышкынын ап октапканнар»... «Хосталганың үнүн от-биле болгаш чепсек-биле дуй шаварын, Грецияга ниити хөлзээшкинниң байдалын тургузарын Англия бодап турар. Ынчалзажок, Кипрниң улузу хосталга дээш демиселден «ойталавас» деп ол солун уламчылап бижээн.

(СЭТА).

Джамму болгаш Кашмир штаттың премьер-министриниң медеглели

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, СЕАТО-нуң чөвүлели «фактыларның дугайын мырыңай-ла утнушаан», Кашмирниң дугайында шиитпирни хүлээп алганынга чиктигзингениң Джаммунуң болгаш Кашмирниң премьер-министри Гулям Мохаммед Бахши март 9-та штаттың хоойлу бадылаар хуралынга медеглээн. Кашмирге халдакчы чорукту харын Пакистанның кылганын болгаш ол халдакчы чоруктуң дугайында хомудалды Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинче Индияның чорутканын делегейге сагындырар бодаанын премьер-министр айыткан.

Араатанзыг хилинчектениишкиннерниң сөөлүнде тайбың болгаш демократияның тургустунганы стратегтиг бо районга СЕАТО-нуң киржикчилери Американың удуртулгазы-биле идегел чок болгаш ужур-утка чок чоруктуң байдалын тургузарын база катап оралдажып турарлар деп Гулям Мохаммед Бахши медеглээн.

Кашмирни Индияның кезээ кылдыр санап көрген Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң медеглелдеринге СЕАТО-нуң чөвүлелиниң «девидээнинге» Гулям Мохаммед Бахши кайгап чиктигзинген. Орус удуртукчулар дээрге чүгле херек кырында байдалды барымдаалап көрген деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Грецияга парламент соңгулдалары

АФИНЫ. Грецияда парламент соңгулдаларының бүрүн доозулган түннелдерин чарлап үндүрген. Ниитизи-биле 4.420.478 соңгукчулар бүрүткетирген. Бадылаашкынга 3.330.915 кижи киришкен. Националдың радикал эвилели (ЭРЭ) 1. 595.946 бадылаашкыннарны алган, «демократтыг каттыжыышкын» 1.619.865 бадылаашкыннарны, прогрессисчилер — 74.597. Арткан бадылаашкыннарны хамаарышпастар болгаш тус-тус кандидаттар алган. Националдың радикал эвилели 165 депутат олуттарны, «демократтыг каттыжыышкын» 132, хамаарышпастар 3 олуттарны алган.

Соңгукчуларның 23,6 хуузу бадылаашкынга киришпээннер.

(СЭТА).

Барыын герман армияның тургустунуп турары

БОНН. Чепсектиг күштерни тургусканы-биле холбаштыр конституцияга немелделер дугайында хоойлуну болгаш солдаттарның эргезиниң дугайында хоойлуну бундестаг үндүргениниң соонда барыын герман армияны тургузары элээн дүрген темпилер-биле үргүлчүлевишаан турар.

Камгалал айтырыгларының талазы-биле бундестагтың комиссиязы бюджет комиссиязы-биле кады армияга ам-даа 20 муң «эки-турачыларны», ооң иштинде хөй санныг офицерлерни келдиреринге бюджет акшаландырыышкынын чоокта чаа бадылаан. Оон аңгыда, бундестагтың бюджет комиссиязы тургустунуп турар армияның хамааты албан-хаакчылары болгаш дүжүметтери деп адаарларны тургузарынга акшаландырыышкынны бадылаан.

«Кызыгаар полициязының» 18 муң албан-хаакчыларын армияже шилчидери удавас болур деп турар.

Офицер болгаш унтер-офицерлер белеткээри-биле өөредилге батальоннарын четчелеп тургузары апрельде эгелээр деп ГФР-ниң камгалал министерствозу дыңнаткан. Бо чылдың июль 1-де өөредилге кезектеринде шериг албанныгларның ниити саны 10 муң кижи чедип турар апаар.

(СЭТА).

Нерунуң Францияже баар деп турары

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, Индияның премьер-министри Неру бо чылдың чазынында Парижке баар деп чалалганы хүлээп алганын Францияның даштыкы херектер министри Пино Делиге парлалга конференциязынга дыңнаткан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ОБЛКҮҮСКОМДА

Хөй-ниитиниң чурумун сагыыр дугайында

Областың чурттакчылыг черлеринге хөй-ниитиниң чурумун үрээни дээш администрация чуруму-биле хемчег онаар дугайында шиитпирни Облкүүском 1956 чылдың февраль 3-те хүлээп алган.

Хоорайларга, районнар төптеринге, ажылчын суурларга, көдээ болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерге хөй-ниитиниң чурумун болгаш айыыл чок болур чоруктун чурумун тудар сорулга-биле чер-чер Советтеринден ыяавыла күүседир доктаалдарны үндүрериниң база оларны чөрчүп-үрээни дээш администрация чуруму-биле хемчеглер онаарының дугайында Бүгү-Российниң Төп Күүсекчи Комитединиң болгаш РСФСР-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1931 чылдың март 20-де бадылааны № 17 дүрүмнүң 186 чүүлүн ёзугаар ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитеди Тыва областың девискээринге мооң адаанда хемчеглерни боттандырып чорударын шиитпирлээн:

1. Хөй-ниитиниң черлеринге (кудумчуларга, херим-кажаалар иштинге болгаш массалыг агаарлаашкын черлеринге база чон чыылган өске-даа черлерге) хөй-ниитиниң чурумун, айыыл чок база өожум болур чоруунун чурумун чөрчүп-үрээн кижилерни хоорайларга, районнар төптеринге болгаш ажылчын суурларга болза администрация чуруму-биле дараазында айыткан хемчеглериниң бирээзин: сагындырыгны, 100 рубльге чедир штрафты ийикпе 30 хүннерге чедир эдип-чазаар күш-ажылды, азы ол-ла черинге: область хоорайы—Кызылга 3 рубль чедир, өске бүгү хоорайларга, районнар төптеринге болгаш ажылчын суурларга—бир рубль чедир штрафты онаарын айыткан.

Ол-ла черинге штрафты төлээринден ойталаан таварылгада милицияның хоорай салбырының начальнигинден штрафты үш дапкыр хемчээнге чедир улгаттырарын доктааткан.

Көдээниң чурттакчылыг черлеринге хөй-ниитиниң чурумун үрээн кижилерге ажылчы чоннуң депутаттар Совединиң көдээ күүскомунуң шиитпири-биле администрация чуруму-биле дараазында хемчеглериниң бирээзин: сагындырыгны, 10 рубль чедир штрафты азы 5 хонук чедир албадалдыг күш-ажылды онаарын айыткан.

2. Хөй-ниитиниң чурумун болгаш айыыл чок болурунуң чурумун чөрчүп-үрээннерге тус-тус азы бөлүк-бөлүү-биле дараазында айыткан үүлгедиглерни кылган хамаатыларны хамаарыштырары көрдүнген:

а) чөпшээретинмээн черлерге, тодаргайлаарга, кудумчуларга, киоскаларга, магазиннер иштинге, көрүлге черлериниң көрүкчүлер турар залдарынга болгаш көрүкчүлер залдарынга арага аймаан ижери;

б) театрларга, кино-театрларга, клубтарга болгаш хөй-ниитиниң өске-даа черлеринге тапкылаары;

в) театрларга, кино-театрларга, клубтарга болгаш хөй-ниитиниң өске-даа черлеринге эзирик келири;

г) кудумчуларга, театрларга, кино-театрларга болгаш хөй-ниитиниң өске-даа черлеринге баък сөстер чугаалаары болгаш дүкпүрер-кузар база өске-даа чудун үндүрер чоруктары;

д) РСФСР-ниң Кеземче кодексизиниң 74 чүүлүнүң негелдезинге хамаарышпайн баар хөй-ниитиниң чурумун болгаш айыыл чок болурунуң чурумун чөрчүп-үрээр чоруктар (шимээн дааш үндүрери, алгырып-кышкырары, томаанчоктаныры болгаш оон-даа өске ол чижектиглер).

3. Хөй-ниитиниң чурумун чөрчүп-үрээр чоруктарны болдурбазынче башудур хемчег албаан уъжун, чүл дизе: клубтарның, театрларның көрүкчүлер залдарынга, чүңгулаар черлерге болгаш стадионнарга эзирик кижилерни киирген уъжун клубтарның, кино-театрларның, стадионнарның, чүңгулаар черлериниң, садтарның болгаш парктарның удуртукчуларынга; келикчилериниң талазындан баък сөстер чугаалаар чорукту болдуруп, эзирик турган кижилерге арага аймаан саткан уъжун—рестораннарның, столоваяларның, закусочнаяларның директорларынга, эргелекчилеринге; магазиннерге болгаш кудумчуларда, садтарда база парктарда ларёктарга арага аймаан ижерин чөпшээрээн уъжун магазиннер, ларёктар эргелекчилеринге бо шиитпирниң 1 чүүлүнде көрдүнген администрация чурумунуң харыысалгазын онаарын айыткан.

4. Албан-дужаалдыг кижилер оларга идегеп каан бүдүрүлгелерге болгаш хөглээшкин черлеринге чурумну болгаш айыыл чок болурунуң чурумун хандырар талазы-биле бо шиитпирниң 3 чүүлүнде айыткан хемчеглерни күүсетпейн катаптаан таварылгада, а ол ышкаш кажан хөй-ниитиниң чурумун чөрчүп-үрээнинин ужурундан элээн хора-когаралдыг үүлгедиг болган таварылгаларда, буруулугларны хоойлуда доктаатынган чурум ёзугаар кеземче харыысалгазынче киирери көрдүнген.

5. Бо шиитпирниң күүселдезиниң хайгааралын чорударын Тыва автономнуг областа ИХМЭ-ниң милиция органынга хүлээндирген.

6. Шиитпирни чарлаанының соонда 15 хүннер эрткенде ук шиитпирниң күштүг болуп эгелээрин болгаш Тыва автономнуг областың бүгү девискээринге ону ийи чылда күштүг болдуруп чорударын айыткан.

Арыг агаар — кадыкшылга магадылал

Агаарда кислород бар, ол чокка веществоларның (бүдүмелдериниң) солчуушкуну болбас, тодаргайлаарга ол чокка амыдырал-чуртталга турбас. Агаар чокка кижи каш минутада-даа чурттап шыдавас. Ынчалза-даа агаар арыг болур ужурлуг. Бир эвес кижи арыг эвес «кончуг аар» агаарны тынар болза, кижиге кончуг багай болуру тодаргай.

Агаар чүден «аар-берге» апаар чүвел? Бистиң киир тынып ап турарывыс кислород дыка эвээжеп, бистиң үндүр тынып турарывыс углекислый газтың (хөмүрзүг ажыг хейниң) саны көвүдей бээри чадавас?

Дуржулгаларның болгаш анализтерниң көргүскени-биле алырга ындыг эвес. Дерниң, хир-чамның, доозун-довуруктың ирип чыдаанындан чуртталга бажыңынга агаар баксыраар. Кижини долгандыр турар агаарда суг бустарының санының өскерлиишкини болза, кижиниң кадыкшылынга хоралыг саълдарны чедирип турар.

Суг бустары кайыыртан кээп турарыл?

Суг бустары чүгле сугну хайындырганындан азы кандыг бир ол чүвепп кургатканындан тыптып кээп турбас. Дириг чүве бүрүзү сугну база бусталдырып үндүрүп тургулаар болур. Улуг кижи дүн-хүн иштинде тыныш болгаш дер-биле кады 1 литрден хөй сугну үндүрүп турар.

Бир эвес кижи хаая чунуп турар болза, ол кижиниң дери-биле кады таарымча чок чыт үнүп турар. Ниити чуртталга чериниң чурттакчызы кижи бүрүзү неделяда бир катап чунар-бажыңга кирип, ак-хевин солуп кедип турар ужурлуг. Өрээлде чурттап турарлар шевергин болган тудум-на, өрээл иштп арыг болур болгаш агаар улам эки болур.

Удуур өрээлдерге хирлиг ак-хепти болгаш даштыкы тон-хеп аймаан шыгжап болбас, даштыкы хеп аймаан болгаш идиктерни кургадып болбас. Суг хайындырып турган черге аъш-чем белеткээрин болдурбас. Өрээлге эрги-каксы бок-сак болгаш чем артыы тургуспас херек. Удуур өрээлдерге тапкылап болбас деп чүве чер-ле билдингир. Тапкы ыжында бар болуп турар никотин деп хоран болза, тапкылап турар кижиниң бодун болгаш ону долгандыр турарларның организмин хораннаар.

Бо бүгү нарын эвес сүмелерни күүседир-даа болза, бир эвес база бир неделяда оран-бажыңны үргүлчү болгаш эки агаарладыр негелдени сагывас болза, канчап-даа чедимче чок болур. Чүгле даштыкы агаарның агымы бистерни хөй кижи чыглыр черге ыяавыла чыглыр хир-доозундан, хоралыг хейлерден база бустардан камгалап турар. Оон аңгыда, агаарладыышкын үезинде багай агаардан аңгыда янзы-бүрү, чижээлээрге, грипп болгаш өске-даа аарыгларның тывылдырыкчылары болур микробтар узуткатынып турар.

Кыжын форточканы ажыдар херек, чайын соңганы шуут дуглавазын оралдажыр херек. Өрээлди хөй агаарлаткан тудум-на, улам эки. Ону эртен болгаш кежээ албан-биле агаарладыр херек. Вентиляция (бажыңче агаар киирер хүртү) эки ажылдап турар бе деп чүвени хайгаараар херек.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Аңчыларга дыңнадыг

«Областың девискээринге куштарның санын көвүдедириниң талазы-биле хемчеглер дугайында» Аңныырның кол эргелелиниң 1956 чылдың февраль 10-да № 46 дужаалы ёзугаар

сугнуң, тулааның болгаш арга куштарының часкы аңнаашкынының хуусааларын мооң адаанга доктаадыры болза:

а) эр өдүректерни, кастарны, дуруяаларны, куликтерни болгаш сугнуң база тулааның өске-даа куштарын апрель 22-ден май 6-га чедир;

б) каракуштарның болгаш күртүлерниң эрин апрель 22-ден май 6-га чедир.

Тогдукту, кууну, торлааларның бүгү чүзүнүн болгаш уларны чазын аңнаарын хоругдаар.

ЭШТЕР АҢЧЫЛАР! Дүрүм чок аңнаашкын-биле, куштарның чуургазын чыыр болгаш өрт салыр чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудуңар, аңныыр хуусаазын үрээн чаңгыс-даа таварылганы анаа эртирбеңер.

Облкүүскомнуң күрүнениң аңныыр инспекциязы.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкини

(1951 чылда үндүргени)

1956 чылдың март 4-те Актюбинск хоорайга болган ойнап алырының 9-ну тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң бүгү разрядтарында серияларның болгаш облигацияларның мооң адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Серияларның №№	Облигациялар №№	Ойнаашкынның хөнчөлди рубль-биле	Серияларның №№	Облигациялар №№	Ойнаашкынның хөнчөлди рубль-биле	Серияларның №№	Облигациялар №№	Ойнаашкынның хөнчөлди рубль-биле	Серияларның №№	Облигациялар №№	Ойнаашкынның хөнчөлди
100126	08[1])	1.000	104491	20[1])	1.000	109431	22[1])	1.000	115296	1—50	200
100235	1—50	500	104619	04[1])	1.000	109702	19[1])	1.000	115772	45[1])	1.000
100404	38[1])	1.000	104757	1—50	200	109720	50[1])	1.000	115867	1—50	500
100468	40[1])	1.000	105004	11[1])	1.000	109912	38[1])	1.000	116052	1—50	200
100734	1—50	500	105107	1—50	500	109955	39[1])	1.000	116064	08[1])	1.000
100834	05[1])	1.000	105258	1—50	500	109956	10[1])	1.000	116106	1—50	200
100848	1—50	200	105264	1—50	200	110018	1—50	200	116119	1—50	200
100901	1—50	200	105608	1—50	500	110105	50[1])	1.000	116253	1—50	200
100948	43[1])	1.000	105665	1—50	200	110122	09[1])	1.000	116579	1—50	200
101070	11[1])	1.000	105744	1—50	500	110400	24[1])	1.000	116655	05[1])	1.000
101138	1—50	500	105897	1—50	200	110424	1—50	200	116656	1—50	200
101145	15[1])	1.000	105974	14[1])	1.000	110660	23[1])	1.000	116676	1—50	200
101176	17[1])	10.000	106025	1—50	200	110728	23[1])	1.000	116854	1—50	500
101177	44[1])	1.000	106093	06[1])	1.000	110814	1—50	200	116917	1—50	200
101232	01[1])	1.000	106120	46[1])	1.000	110863	43[1])	1.000	117022	1—50	200
101365	34[1])	1.000	106366	1—50	200	110864	43[1])	1.000	117096	45[1])	1.000
101550	07[1])	1.000	106446	07[1])	1.000	110868	25[1])	1.000	117130	42[1])	1.000
101652	13[1])	5.000	106646	1—50	200	110947	47[1])	1.000	117332	48[1])	1.000
101804	33[1])	1.000	106654	1—50	200	110979	49[1])	10.000	117391	1—50	200
101856	29[1])	1.000	106759	03[1])	1.000	111112	17[1])	1.000	117539	19[1])	5.000
101968	29[1])	1.000	106842	1—50	500	111116	33[1])	1.000	117561	40[1])	5.000
101986	1—50	200	107106	1—50	200	111237	15[1])	1.000	117692	10[1])	1.000
102068	1—50	500	107151	1—50	500	111241	12[1])	5.000	117734	16[1])	1.000
102070	43[1])	1.000	107448	08[1])	1.000	111261	31[1])	1.000	117874	06[1])	1.000
102173	09[1])	1.000	107559	42[1])	5.000	111351	46[1])	1.000	117898	42[1])	5.000
102416	34[1])	10.000	107582	10[1])	1.000	111453	06[1])	1.000	117909	09[1])	1.000
102434	17[1])	1.000	107675	03[1])	1.000	111775	31[1])	1.000	117913	11[1])	1.000
102445	1—50	200	107681	1—50	200	111826	33[1])	10.000	117970	20[1])	5.000
102694	1—50	200	107731	1—50	200	112046	02[1])	5.000	117992	1—50	500
102724	07[1])	1.000	107814	44[1])	10.000	112094	1—50	200	118020	17[1])	1.000
102828	39[1])	1.000	108032	48[1])	1.000	112224	1—50	500	118038	43[1])	1.000
102974	36[1])	1.000	108093	30[1])	1.000	112416	08[1])	1.000	118089	29[1])	1.000
103339	34[1])	25.000	108192	04[1])	1.000	112535	28[1])	1.000	118181	01[1])	1.000
103431	12[1])	1.000	108291	22[1])	1.000	112618	1—50	200	118337	1—50	200
103554	1—50	500	108347	1—50	200	112850	25[1])	5.000	118408	1—50	500
103573	22[1])	1.000	108510	15[1])	1.000	113079	1—50	200	118583	33[1])	1.000
103616	1—50	200	108691	25[1])	1.000	113581	1—50	200	118594	40[1])	5.000
103692	1—50	500	108722	1—50	200	113600	1—50	500	118949	01[1])	1.000
103777	01[1])	1.000	108738	1—50	200	113620	42[1])	1.000	118977	1—50	200
103857	38[1])	1.000	108969	1—50	200	113794	10[1])	1.000	118978	1—50	200
103895	1—50	200	109010	33[1])	1.000	114426	39[1])	1.000	119047	24[1])	1.000
103918	13[1])	1.000	109097	1—50	500	114840	39[1])	1.000	119284	26[1])	1.000
104023	01[1])	1.000	109132	34[1])	1.000	114927	47[1])	1.000	119292	1—50	200
104157	46[1])	1.000	109186	23[1])	1.000	114986	1—50	200	119345	08[1])	1.000
104261	17[1])	1.000	109297	08[1])	1.000	115037	1—50	500	119435	1—50	200
104449	07[1])	1.000				115163	40[1])	1.000			

[1]) Бо серияның облигацияларының арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдиң ойнаашкыннары таварышкан.

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелели.

КҮРЧЭЭШКИННИҢ БИЖИКЧИЛЕРИНГЕ ДЫҢНАДЫГ!

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин (1955 чылда үндүрген) бижиткен бүгү хамаатылар ол чээлиниң облигацияларын марттың баштайгы чартыында шалыны-биле кады, 1956 чылдың апрель 1-ден орай эвесте ажылдап турар черлериниң аайы-биле алыр ужурлуг.

Бүдүрүлге болгаш албан черлериниң, организацияларның бухгалтерлери облигацияларны айыткан хуусаада тыпсып тарадырын хандырар хүлээлгелиг.

Кызыл хоорайның 7173 төп ажаалга кассазы.

Кызыл хоорайның Шевченко кудумчузунда № 171 бажыңда чурттап турар хамааты Михаил Филиппович Неудачин Иркутск хоорайның 1-ги Советская кудумчузунда № 50 бажыңда чурттап турар кадайы хамааты Татьяна Яковлевна Неудачинадан чарлыр дугайында херек көдүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң 1-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00273.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 20 ВТОРНИК № 59 (3512)

Өртээ 20 коп.

· БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш (1 арын).

Москва областың партия активиниң хуралы (1 арын).

М. Машпадай. — Коммунистиг партияның VIII съездизи болгаш ооң төөгүлүг ужур-дузазы (2 арын).

П. Житов. — Белеткел ажылдакчыларының чугула сорулгазы (2 арын).

Областың колхозтарының мурнакчы саанчыларының инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле көргүзүглери (3 арын).

А. Тараачы. — Улус шиитккекчизиниң соңгукчулар мурнунга отчёду (3 арын).

Эш Болеслав Берутту орнукшутканы (3 арын).

ПКАП ТК-ның, Польшаның күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер чөвүлелиниң доктаалы (3 арын).

Совет энергетиктер бөлүү-биле Г. М. Маленковтуң Лондонда чеде бергени (4 арын).

Тайбыңның болгаш социализиниң херээнге эң улуг салыышкын (4 арын).

Күрүне департаментизи «Кандыг бергелерни» көрүп турарыя ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында техниктиг кады ажылдажылга дугайында айтырыгга хамаарыштыр (4 арын).

Совет аныяктарның фестивалынга хынамчалыг белеткенир

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалары совет улустуң мурнунга өөрүшкүлүг перспективаларны ажыдып берген. Бистиң ынак Төрээн чуртувус улам-на күчүлүг, улам-на каас-чараш болур, совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазы улам-на эки хандыртынар болгаш бистиң бүгү амыдыралывыстың культурлуг деңнели улам-на бедик көдүрлүр.

Экономиктиг сорулгаларны чурттуң мурнунга салбышаан, Коммунистиг партия чоннуң угаан-бодалының өзүлдезиниң болгаш медерелдиг чоруун бедидер дугайында сагыш салып турар, чүге дээрге, чүгле массаларның медерелдиг чогаадыкчы ажылы бистиң улуг херээвиске — коммунистиг ниитилелди тургузарының херээнге чедиишкиниң берип болур.

СЭКП-ниң XX съездизиниң чоннуң мурнунга салган сорулгаларын күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаарының чугула аргаларының бирээзи болза, культура-чырыдыышкын ажылын экижидери, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажыл-чорудулгазының деңнелин база идейлиг утка-шынарын бедидери болур.

«Культура бажыңнары, клубтар, библиотекалар, кызыл-булуңнар болза, массаполитиктиг болгаш культура-чырыдыышкын ажылдарын чорударының талазы-биле партия организацияларының даяныр базалары болур ужурлуг. Мурнакчы дуржулганы пропагандалаарын болгаш агротехниканы өөренирин калбартырынга дузалавышаан, бо организациялар көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниң программазын боттандырарынга чугула рольду ойнаар ужурлуг» — деп партияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинге эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Бот-тывынгыр уран-чүүл болза, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга улуг черни ээлээр ужурлуг. Бот-тывынгыр уран-чүүл дээрге, ажылчы чоннарны кижизидериниң, чоннуң уран-чүүлге салым-чаяаның болгаш арга-мергежилдерин илередириниң чугула чепсээ болуп турар. Бистиң областа бот-тывынгыр уран-чүүл чыл-бүрүде өзүп, хөгжүп турар. Амгы үеде областа янзы-бүрү назылыгларның бот-тывынгыр уран-чүүлүнүң 150 ажыг бөлгүмнери ажылдап турар.

Көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүлүнүң болуп эрткилээн көрүлделери, а ол ышкаш профэвилелдериниң уран-чүүлүнүң көрүлдези калбак хөй чоннуң улуг сонуургалының болгаш ажылчы чоннарны уран-чүүлге кижизидериниң улуг аргаларының дугайын база улустуң уран-чүүлүнүң өзүлдезиниң дугайын херечилеп турар.

Ооң-биле чергелештир, уран-чүүлдүң хөгжүлдезинде улуг четпестер бар. Оларның иштинде кол четпес чүүл болза, дыка хөй коллективтерниң көргүзүп турар уран-чүүлдериниң массалыг эвези, идейлиг деңнелиниң ам-даа чавызы болуп турар. Утка-шынарының талазы-биле көргүзүп турар номерлерниң тематиказы ам-даа эмин эртир кызыы болгаш байлак эвес болуп турар. Бистиң сорулгавыс болза, ол улуг четпестерни узуткаары болур.

Аныяктарның дыштанылгазын эки организастаар, оларны культура-массалыг ажылче эвилелдээр, бот-тывынгыр уран-чүүлдү улам ынай хөгжүдер, аныяк ойнакчыларның уран-чүүл талазы-биле мергежилин бедидер, а ол ышкаш аныяктарның болгаш студентилерниң 1957 чылдың чайынында болур VI Бүгү-делегей фестивалынга чедиишкинниг белеткенир сорулга-биле совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалын ВЦСПС-биле болгаш ССРЭ-ниң культура Министерстозу-биле кады организастап эрттирерин ВЛКСМ-ниң ТК-зы шиитпирлээн.

Аныяктарның фестивалы болза, коммунизмниң ёзузунга аныяктарны кижизидеринче, оларның күштерин партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринче идепкейлиг мобилизастаар талазы-биле дузалаар ужурлуг.

Совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалы 1956 чылдың сентябрьдан 1957 чылдың майга чедир үш удаа болуп эртер:

Баштайгызы — бүдүрүлге черлеринге, колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга, албан болгаш өөредилге черлеринге, шериг кезектеринге; ийнгизи — районнарга болгаш хоорайларга; үшкүзү — областарга, кайларга болгаш республикаларга болуп эртер.

Фестиваль дээрге — политиктиг чугула ажыл. Ону чорударының чедиишкини черчериниң партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының талазындан ол херекти эки удуртурундан, ажылчы чоннарны болгаш бот-тывынгыр уран-чүүлдериниң коллективтерин эки таарыштыр организастаарындан кол хамааржыр. Культура бажыңнары, клубтар, областың национал шии театры фестивальды белеткээриниң база эрттирериниң төвү болган турар ужурлуг.

Аныяктарның фестивалын эрттирериниң талазы-биле областың бүгү районнарынга оргкомитеттер тургустунар. Оларның хүлээлгези болза, бо чугула ажылдың бүгү белеткелин болгаш чорудулгазын боттарының холунга ёзулуг-ла алыры болур. Бот-тывынгыр уран-чүүлдүң коллективтериниң ажылын хүн-бүрүде углап башкарары, шиилерни шилип алыр талазы-биле оларга шаг-үргүлчү дузалаары, ылаңгыя бот-тывынгыр уран-чүүлдүң колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде коллективтериниң ажылынче онза кичээнгейни салыры эргежок чугула. Район төптериниң культура бажыңнарының, область театрының, а ол ышкаш чоннуң уран-чүүлүнүң бажыңының боттуг дузазын бот-тывынгыр уран-чүүлдүң коллективтери манап турар. Шиилерни шилип бээри, методиктиг дузаны чедирери — кудуку коллективтерге оларның дузалаар чүүлдери бо-дур.

Совет кижилериниң патриоттуг чоруу, улус ажыл-агыйын көдүрери дээш, СЭКП-ниң XX съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри дээш демиселге аныяктарның киржилгези —көргүзер уран-чүүлдериниң кол темалары болур ужурлуг. Фестивальды эрттирериниң талазы-биле чугула роль комсомол организацияларынга хамааржыр. Олар болза, бо хемчегни чорударының кол организакчылары болур ужурлуг. Комсомол организацияларының талазындан эң-не идепкейлиг болуру, тывынгыр-сагынгыр чоруун илередири, янзы-бүрү талалыг программага киржикчилериниң санын болдунар шаа-биле көвүдедири чугула.

Фестивальды эрттирериниге район болгаш область парлалгазының база радио информацияның ролю дыка улуг. Бо чугула хемчегге идепкейлиг киржиринче аныяктарны мобилизаставышаан, фестивальдың белеткелиниң чоруп турарын хүн-бүрүде чырыдары оларның хүлээлгези болур. Ооң ынай белеткелдиң чоруп турарында четпестерни илередири база чугула.

Партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының сорулгазы—совет аныяктарның улуг байырлалы болур, аныяктарның фестивалы организастыг болуп эрткен турар кылдыр бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылыры болур.

Улам бүдүрүмчелиг ажылдаар бис

Дыштанылга болгаш байырлал хүннериниң мурнуу чарыында ажылчыннарның база албан-хаакчыларның ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин кызырар дигайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Доктаалын Москваның автомобиль тудукчулары өөрээн партияга база Совет чазакка улуг өөрүп четириишкин-биле уткааннар. Москваның автозаводунуң бүгү цехтеринге солуннуң ыыткыр номчулгалары болгаш беседалар болгулаан.

Чарлыкты номчувушаан, пресс корпузунуң цехиниң аныяк ажылчыны Александра Комарованың өөрү-биле беседазынга чугаалааны:

— Бистиң төрээн партиявыстың бүгү ажыл-чорудулгазы ажылчы чоннарның дугайында ада сагыш салыышкын-биле сиңникен. Бөдүүн совет кижилерге бүгүле чүүлдерни таарыштыр кылып бергени дээш партияга өөрүп четирдим. Бүгү-ле ажыл-херекти саадалга чокка кылыр бис. 6 шак иштинде 8 шактардаазындан эвээш эвес продукцияны бүдүрер бис.

Сменаның түннелдерин кежээ түннеп көөрге аныяк ажылчынның сөзү ажыл-херек кырынга бүрүн күүсетинген болган. Комарова болгаш ооң эжи Поваляев 8 шактарның иштинде чүьк машиназының дугуйларын хептээринге 3 муң кезектерни кезип белеткээр ужурлуг турганнар. Ынчан олар чүьк машиназының дугуйларынга 3420 кезектерни кезип белеткээн болгаш пландан ажыр автобустуң 1040 үүрмек кезектерин база кезип белеткээннер.

(СЭТА).

Аңныырның чаа хуусаалары

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң камгалалдыг черлер болгаш аңныыр ажыл-агыйының талазы-биле эргелели Соңгу болгаш Ыраккы Чөөн чүк районнарындан аңгыда, 1956 чылда ССРЭ-ниң бүгү девискээринге часкы куш аңнаашкынын бүрүн хоругдаар дугайында айтыышкын берген. Соңгу болгаш Ыраккы Чөөн чүкке часкы аңнаашкын ийи неделя хуусаа-биле кызыгаарлатынган. Аргунь, Шилка, Онон, Селенга хемнерниң бассейнперинге болгаш Ак Далайның Кандалакш мугулдурунга куштарның чазын чыглыр оруктарынга аңнаашкынны база хоругдаар.

Арга-ыяш камгалалының органнарының, егерь составының болгаш күрүнениң аңныыр инспекциязының талазындан доктааткан чурумну хайгаараарын күштелдирер.

Россия Федерациязының девискээринге куштуң күскү аңнаашкынының хуусаазын август 12-ден эгелеп доктааткан.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш

Ажыл-ишчи хүлээлгелер

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери ханызы-биле өөренип, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартып турар.

Эш Даваага удуртурган № 1 хову бригадазы часкы хову ажылынга организастыг белеткенип, бо чылын тарыыр 890 га черни эрткен чылын чарып белеткээн. Бригада 90 ажыг тонна тараа культураларының үрезиннерин арыглавышаан, хораннап турар. Ооң иштинде 58 тонна шилиндек сорттуң кызылтас үрезини бүрүн белен. Тарылга шөлүнде 130 ажыг тонна өдек төктүнген.

Дарганнар эштер Комбу, Дөмүр-оол олар 12 тергениң, 30 илиирниң, 2 андазыннарның септелгезин дооскан.

Шагаан-Арыг МТС-тиң эш Биче-оолга удуртурган механизаторлары күчүлүг тракторларлыг болгаш көдээ ажыл-агыйның машина чепсек-херекселдерлиг, колхозта чедип келген хар эриирин манап турар.

Часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг байдалга эрттирбишаан, элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алыр дээш колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар чаа бедик хүлээлгелерни алган.

фермада

Тожу районнуң «Май бирзи» колхозтуң партия организациязы болгаш колхозтуң баштаар чери мыйыстыг бода малдың Уштук-Кежигде төп фермазында колхозчуларның культурлуг негелдезин үлегерлиг тургускан.

Фермада малчыннар чылыг, чырык бажыңнар-биле бүрүн хандыртынган. Ында кызыл-булуң үргүлчү ажылдап турар. Ооң ажылы план ёзугаар тургустунган. Амгы үеде колхозчу малчыннар кызыл булунга чыглып келгеш, СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип турар. Ында хүн-бүрүнүң дежурнайларын тургускан.

Фермада тускай хлеб быжырар черни кылган. Хлеб быжырыкчызы эш Кожуннай ак-сеткилдиг ажылдап, шынар талазы-биле эки кылдынган хлеб-биле колхозчуларны хандырып турар, ооң ажылын колхоз баштаар чери үнелеп турар.

Төп фермада колхозчуларның культурлуг негелдезинче чогуур кичээнгейни салганы мал ажылын, ооң продуктулуг болурун улам сайзырадырын, оларның күш-ажылын бедидеринге болгаш онаашкан ажылынга харыысалгалыг болурун негеп турар.

1955 чылда мал ажылын хөгжүдер талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш «УТКА-ның 25 чылы» совхозка көдээ ажыл-агый ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилел обкомунуң база совхозтар трестизиниң кызыл тугун тывыскан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын күүседир дээш совхозтуң ажыл-ишчилери амгы үеде күжениишкинниг ажылдап турарлар. Эштер А. Верешагин, Т. Такчит-оол, С. Крюков олар боттарының планнарын 125—150 хуу күүсетпишаан, эки көргүзүглерни чедип алганнар.

Чурукта: СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалары-биле «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң ажылдакчыларының таныжып турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Допчулалдар

МЕХАНИЗАТОРЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Чаа-Хөл МТС-тиң коллективи тракторлар болгаш кожулда машиналарының септелгезин дооскан. Съездиниң материалдарын танышкаш механизаторлар улам-на чаа күш-ажылчы чедиишкинниг болуп турар. «С-4» комбайннарның 11 моторларын септээн, беш комбайннарны шуут эптеп дооскан. Колхозтарда септелгелерге барып дузалаар бригадаларны база организастаан.

КЫЗЫЛ ТУКТУ ЧААЛАП АЛГАН

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхоз февраль айда сүт саалдазын эрткен чылдың ол үезинден 4 катап көвүдеткен. Саалда сезоннуң март 1-ге чедир үезинде И. Толмачева, З. Килина, Чаш-Уруг, А. Самарина олар инек бүрүзүнден 500—620 литр сүттү саап алганнар. Партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң сүт саалдазының мурнакчыларынга тыпсыр шилчиир кызыл тугун «Тиилелге» колхоз чаалап алган.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандырары дээш Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозтуң тудуг бригадазы чүткүлдүг ажылдап турар. Март 10-га чедир бригада 2 муң кубометр ыяшты белеткээн, ону 1 трактор, 48 аъттар-биле массалыг сөөртүп турар. Тудуг шөлдеринде 670 ажыг кубометрни эккеп алган.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННЫҢ СӨЗҮ

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчыны эш Сандык хой кадарчызында чеди чыл ажылдап келген. Бо аразында ооң хоюндан каражалыг таварылга болбаан, ол сөөлгү чылдарда иртер кадарып турар. Эрткен чылын хой бүрүзүнден 2,8 килограмм дүк кыргып алган, а бо чылын 3,9 килограмм дүктү алырын эш Сандык хүлээнген.

Съездиниң материалдарын өөренип турар

Партияның XX съездизиниң материалдарын өөренир ажылды Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинде партия эге организациязы организастыг чорудуп турар. Съездиниң материалдарының талазы-биле илеткелдерни болгаш беседаларны 13 катап чоруткан болгаш ырак кыштагларда малчыннар ортузунга таныдылга чорудар агитаторларны тускайлаан.

Съездиниң материалдарын ханызы-биле өөренир сорулга-биле бригадалар болгаш фермалар аайы-биле бөлгүмнер организастааш, бөлгүмнерниң удуртукчуларынга шыырак билиглиг кижилерни быжыглаан. Бөлгүмнерниң кичээлдери чеди хонукта бир катап доктаамал эртип турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын колхозчулар өөренип көргеш, колхозунуң бүдүрүлге планында көрдүнген сорулгаларны эде көрүп, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың планын хуусаа бетинде боттандырар дээш социалистиг чарыштың чаа хүлээлгезин алган.

* * *

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозунуң колхозчулары сеткил-бодалдың ханызы-биле хүлээп алган. Чаагайжыдылганың ол кайгамчыктыг документилерин колхозчу ажыл-ишчилерге ханызы-биле таныштырар сорулга-биле колхозта партия организациязы партия чырыдыышкынының өөредилгезин таарыштыр тургускан болгаш ырак черлерде фермаларда база бригадаларда бөлгүмнер тургускан. Бөлгүмнерниң башкыларында белеткелдиг коммунистерни болгаш тускай эртемниглерни быжыглаан.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда партияның политбөлгүмүнүң удуртукчузу эш Кара-оол партияның XX съездизиниң материалдарын дыңнакчыларга билдингири-биле тайылбырлап, колхозтуң ажыл-агый планы-биле холбаштырып турар.

Политбөлгүмнүң дыңнакчылары эштер Кенден, Чаш-оол, Седип-оол, Чорбаа, Оюмаа, Кара-Хуна болгаш өскелер-даа съездиниң материалдарын бөлгүмнүң кичээлдеринге кичээнгейлии-биле билип ап, колхозчуларга тайылбырлап берип турарлар.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң Шеми чеди чыл школазында комсомолчу эш Рябкова политбөлгүмде ийи чыл пропагандистеп турар. Ооң удуртулгазы-биле школаның башкылары, кижизидикчилери, эмнелге пунктузунуң ажылдакчылары ам партияның XX съездизиниң материалдарын өөренип кирипкен.

Москва областың партия активиниң хуралы

Кремльдиң Улуг Ордузунга март 12-де Москва областың партия организациязының активиниң хуралы болган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиумунуң составын хүндүлүг президиумга соңгуур деп саналды бүгү олурушканнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң түннелдериниң болгаш Москва областың партия организациязының сорулгаларының дугайында партияның Москва обкомунуң бирги секретары эш П. В. Капитоновтуң илеткелин хуралдың киржикчилери дыңнаан болгаш чугаалажып көрген.

— Съездиниң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы чүдел дизе, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузары дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш улам ынайгы демиселдиң программазын ооң тодаргайлаанында болуп турар—деп илеткелчи чугаалаан.

Москва областың партия организациязы Коммунистиг партияның XX съездизиниң шиитпирлерин бир эп-сеткилдиг, изии-биле чүүлдүгзүнүп, ол шиитпирлерни чайгылыш чок удуртулга болдурарын болгаш күүседирин хүлээнип, партияның айытканы ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң улуг чаагай планнарын амыдыралга боттандырар деп быжыг шиитпирлиин илергейлеп турар дээрзин эш Капитонов чыылганнар диңмиттиг адыш часкап турда медеглээн.

Москва областың үлетпүрүнүң мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Элээн хөй үндезин болгаш шынар талазы-биле чаа айтырыгларны шиитпирлээриниң, хамыктың мурнунда эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередириниң, бар дериг-херекселдерни чаартырын болгаш бүдүрүлгелерни специализастаарын шиитпирлиг чорударының эргежок чугулазының дугайын илеткелчи болгаш өске-даа ораторлар чугаалаан.

Бир эвес областың бүдүрүлгелеринге автоматтарны болгаш чартык автоматтарны чаартыр, оларга тускай херекселдерни, чүдүрүлге болгаш транспорт тургузулгаларын белеткээр болза, эң чоокку чылдарда заводтарның боттарының күжү-биле 150-ден эвээш эвес автоматика шугумнарын тудуп болур деп хуралдан айтып турган. Ол болза бүдүрүлге чорудулгаларының элээн кезиин комплексилиг механизастаар чорукту боттандырар арганы бээр.

Техниктиг депшилгениң херээнде чугула роль совет эртемге онаажып турар. Москва областа эртем-шинчилелдиң хөй санныг албан черлери туруп турар, ынчалзажок оларның ажыл-чорудулгазында хөй-хөй четпестер бар, партия организациялары ол четпестерге эптежип турар деп хуралга демдеглээн. Көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын тургузар талазы-биле ажылды оожум чорудуп турары дээш Көдээ ажыл-агыйның машина тудуунун Бүгү-эвилел институдунга болгаш Көдээ ажыл-агыйны механизастаарының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунга улуг негелделерни кылган. Эртем-шинчилелдиң чамдык албан черлери болгаш чамдык ажылдакчылары элээн хөй чылдарның дургузунда үре-түннел чок ажылдап, бүдүрүлге-биле шоолуг харылзаа чок болуп турар.

Партияның Подольск хооркомунуң секретары эш Алешин, ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министри эш Задемидко, Купавинскиниң нарын шекпен фабриказының мастериниң дузалакчызы эш Рожнева болгаш оон-даа өскелер ажыглалга киирери эргежок чугула кайгамчык хөй курлавырларның дугайын чугаалаан.

Коломенскиниң паровоз тудуунуң заводунуң партком секретары эш Томашевский бүдүрүлгениң коллективи Москваның дээди техниктиг училищезиниң газ турбиналарының кафедразы-биле дем-каттыштырып алгаш, алды муң аът күштүг чаа локомотивти тургусканын дыңнаткан.

Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылчы чоннарның кайгамчык улуг көдүрлүүшкүнүнүң дугайын хуралга санал бергеннер чугаалаан. Купавинскиниң нарын шекпен фабриказының коллективи чыл планындан дашкаар 100 муң метр белен пөстерни бээрин, Мосбасстың шахталары алдыгы беш чылдың дургузунда пландан дашкаар, миллион хире тонна хөмүр дашты казып тыварын хүлээнген.

Үлетпүрнү хөгжүдери-биле чергелештир көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүреринче хуралдың киржикчилери улуг кичээнгейни салган. Бо чылын областың колхозтары гектардан-на 11,7 центнер тараа дүжүдүн алырын планнаан. Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга бо чылын 1800 муң тоннадан эвээш эвес картофельди болгаш 700 муң тонна ногааларны алыр, ынчангаш оларны чурттуң ырак районнарындан сөөртүр чоруктан элээн чергелии-биле ойталаар дээш картофельдиң болгаш ногааларның тарылгаларын калбартырынче болгаш оларның дүжүттүүн бедидеринче улуг күжениишкиннер салдынган турар ужурлуг.

Москва областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агыйның кол продуктуларын бүдүрер талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларын бо чылын безин күүседип, эрткен чылдыынга деңнээрге колхозтарга эьт бүдүрерин ийи катап, хаваннарны үш катап көвүдедир, колхозтарга инек бүрүзүнден 2,5 мундан эвээш эвес, а совхозтарга 3700 килограмм сүттү алыр аргалыг деп чүвени хуралдың киржикчилери тодаргай чижектерге көргүскен.

Луховицкий районнуң Мичурин аттыг колхозунуң саанчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Селезнова ол колхоз хожудаашкынны канчап ажып эртип, мурнакчыларның санында кире бергениниң дугайын чугаалаан. Бир эп-сеткилдиг ажылдап турар апарган бис. Колхозка 25 чылдарның дургузунда миллион килограмм хире сүттү сагган мен. Киев областан украин саанчы Бузавецкая-биле чаржып тургаш бистер бо чылын инек бүрүзүнденне 6 муң килограмм хире сүттү алырын дугурушкан бис. Боттарывыстың сөзүвүске ээ болур бис деп, ол алдарлыг колхозчу саанчы чугаалаан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш, алдыгы беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш Киев областың көдээ ажыл-агый ажылдакчылары-биле чарышка кирер деп санал партия активиниң изиг чүүлдүгзүнүүшкүнүн болдурган.

Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин катап тургузар, партияның иштики демократиязын хөгжүдер, коллективтиг удуртулганың принциптерин нептередир талазы-биле партияның Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазын изии-биле чүүлдүгзүнүп турарын ораторлар илергейлээн. СЭКП-ниң Коломенск хооркомунуң секретары эш Конотоп биле Орехово-Зуево хооркомунуң секретары эш Дмитриев партия организацияларының идеологтуг ажылда четпестерни чайладырынче угланган хемчеглериниң дугайын чугаалаан.

Профэвилелдериниң Москва область Чөвүлелиниң даргазы эш Крестьянинов партияның XX съездизиниң шиитпирлерин областың ажылчы чоннары кайгамчык улуг патриотчу көдүрлүүшкүн-биле уткаанының болгаш алдыгы беш чылдың баштайгы чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартканының дугайын чугаалаан.

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва область Совединиң күүскомунуң даргазы эш Волков, академик Цицин, ВЛКСМ-ниң МК-ниң секретары эш Халдеев, Кунцовский районнуң «Чаа амыдыралче орук» колхозунуң даргазы эш Арепьев болгаш оон-даа өскелер база хуралга санал бергеннер.

Москва областың партия организациязы Коммунистиг партияның Төп Комитедин долгандыр улам-на сырый каттыжар, ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин баштаар, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселге СЭКП ТК-ның шынчы чөлеңгижи болур деп чугаалап турар резолюцияны бир үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Коммунистиг партияның VIII съездизи болгаш ооң төөгүлүг ужур-дузазы

Коммунистиг партияның сескн съезжизи 1919 чылдың партта Владимир Ильич Ленинниң шуут удуртулгазы-биле Москвага болуп эрткен. Партияның программазының дугайында болгаш кодээге ажыл дугайында В. И. Ленин илеткел кылган.

Съезд улустар аразының болгаш интикиниң дыка нарын берге бойдаалдарының үезинде болуп эрткен. Даштыкы интервентилерниң болгаш интикиниң контрреволюциязының каттышкан күштери аныяк совет чуртту дарлап кулдаыр, понещиктериниң болгаш буржуазиянның эрге-чагыргазын катап тургузар дээш калчаалыг орадажыш турганнар. Совет республикага олуруг айтыыл кыжанын турган.—Делегейниң эң-не күштүг дээн бүгү күрүнелери — канчаар-даа аажок улуг реальдыг шериг күжү бүгү бөө-чепсээ-биле биске удур туруп турар-дыр... Ынчаар болза-даа, ол күш ам божуннай берген, ооң шаандакы бызыг туружу ам чок. Ынчаар талазе, капитализмниң пролетариаттың ажыл эргелерин болгаш хосталгаларын чүгле ёзу барымдаалап чаржап турар эвээш кезиктин демократиязы болур буржуаз демократияның кыныызын болгаш метезин илереткен.

Сескн съездиге хүлээп алган партияның программазы социализминиң тиилелгезинин баштай эвээш азы харын тускайлап алган чанғыс чуртка болдунарының дугайында болгаш империализминиң үезинде социализминиң тиилелгезинниң бүгү чурттарга харугда болуп болбазының дугайында ленинчи теорияны бүрүн барымдаалаан. Программа бистиң чуртувуска социалистиг экономиканың суурун тургузарының сорулгаларын төлевилээн. Социализмни тургузары дээш демиселге партияның тодаргай сорулгаларын: чурттуң даштыкы дайзыннардан шериг кангалалын организастаарын; буржуазияны эксплоприастаарын төнчүзүнге чедирерин; бүдүрүкчү күштерни план ёзугаар хөгжүдерин; ажыл-агыйны чанғыс-аай план-биле чоруларын; күн-акшылдың социалистиг сагыыга-чурумунга киижиндерин, профэвиледдерин социалистиг бүдүрүлгени организастаарын херээнге чоокшулаарын; тараачынарның күш-ажыктың массаларын социалистиг тургузуушкунга болгаш улуг социалистиг чер ажылын организастаарынга чоорту болгаш план ёзугаар хаара туруп кирерин айыткан. Ынчаарда бешинитилел-экономиктиг укладтарын туруп турган Советтиг Россияның экономиказының хөй укладтыын партияның программазы барымдаалаан көрген: патриархалдыг, тодаргайларга хейүнде-ле натуралдыг ажыл-агый; үүрмек бараанныг ажыл-агый, ында тараачын ажыл-агыйларның улуг нуруузу хамааржып турган: хуу ажыл-агыйлыг капитализм; күрүне капитализм болгаш социализм.

Үүрмек бараанныг тараачын ажыл-агый бистиң чуртувуска колдап турган. Ынчаар төлээде үүрмек бараанныг ажыл-агыйларның болгаш ортумак тараачынарның ажыл-агыйларының дугайында айтырыг партияның программазынга дыка тодаргайлаашкынны тыпкан. Мынчангаш программаны чүгээлажып турда капиталзим дугайында, биче бараанныг бүдүрүлге дугайында, ортумак тараачын ажыл-агый дугайында пунктуларны программадан казыыр деп санал үндүрүп турган Бухариннин антибольшевикчи үзел-бодалдарынга Ленин шинтпирлин-биле удурланып турган. Бухариннин үзел-бодалдары болза, совет тургузуушкунга ортумактарның ролюн меньшевикчи-троцкисчи херекке албас чорук ол болуп турган. Ооң-биле кады Бухарин үүрмек бараанныг тараачын ажыл-агыйдан кулак элементилерниң тыптыын үнерининн болгаш эргелерни болгаш хосталгаларын чүгле ёзу барымдаалап чаржап турар эвээш кезиктин демократиязы болур буржуаз демократияның кыныызын болгаш метезин илереткен.

Сескн съездиге хүлээп алган партияның программазы социализминиң тиилелгезинниң баштай эвээш азы харын тускайлап алган чанғыс чуртка болдунарының дугайында болгаш империализминиң үезинде социализминиң тиилелгезинниң бүгү чурттарга харугда болуп болбазының дугайында ленинчи теорияны бүрүн барымдаалаан. Программа бистиң чуртувуска социалистиг экономиканың суурун тургузарының сорулгаларын төлевилээн. Социализмни тургузары дээш демиселге партияның тодаргай сорулгаларын: чурттуң даштыкы дайзыннардан шериг кангалалын организастаарын; буржуазияны эксплоприастаарын төнчүзүнге чедирерин; бүдүрүкчү күштерни план ёзугаар хөгжүдерин; ажыл-агыйны чанғыс-аай план-биле чоруларын; күн-акшылдың социалистиг сагыыга-чурумунга киижиндерин, профэвиледдерин социалистиг бүдүрүлгени организастаарынга чоорту болгаш план ёзугаар хаара туруп кирерин айыткан. Ынчаарда беш интилел-экономиктиг укладтарын туруп турган Советтиг Россияның экономиказының хөй укладтыын партияның программазы барымдаалаан көрген: патриархалдыг, тодаргайларга хейүнде-ле натуралдыг ажыл-агый; үүрмек бараанныг ажыл-агый, ында тараачын ажыл-агыйларның улуг нуруузу хамааржып турган: хуу ажыл-агыйлыг капитализм; күрүне капитализм болгаш социализм.

Үүрмек бараанныг тараачын ажыл-агый бистиң чуртувуска колдап турган. Ынчаар төлээде үүрмек бараанныг ажыл-агыйларның болгаш ортумак тараачынарның ажыл-агыйларының дугайында айтырыг партияның программазынга дыка тодаргайлаашкынны тыпкан. Мынчангаш программаны чүгээлажып турда капиталзим дугайында, биче бараанныг бүдүрүлге дугайында, ортумак тараачын ажыл-агый дугайында пунктуларны программадан казыыр деп санал үндүрүп турган Бухариннин антибольшевикчи үзел-бодалдарынга Ленин шинтпирлин-биле удурланып турган. Бухариннин үзел-бодалдары болза, совет тургузуушкунга ортумактарның ролюн меньшевикчи-троцкисчи херекке албас чорук ол болуп турган. Ооң-биле кады Бухарин үүрмек бараанныг тараачын ажыл-агыйдан кулак элементилерниң тыптыын үнерининн болгаш

Ветеринария техниги Павел Дмитриевич Васильев колхозчуларның ортузунда улуг хүндүткелди чаалап алган. Ол Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунда тос чыл ажылдап турар. Ол дүне-даа, хүндүе-даа фермаларже, ырак-узак төлевере малынгаларга барып, оларга үргүлүг дузалажып, ниитинни малының байдалын харагалаап турар. Ол мал ажылының продуктулуун бедидери болгаш малдың баш санын ковудилери дээш төлептиг демиселчи. Оон ак-сеткилдиг, кыынмак ажылынга колхозчулар чөргээрленип турарлар.

Чурукта: П. Д. Васильев бодунуң кабинединде ажылдап олурары.

Фото С. Феоктистовтуу.

ЧЕР БОЛГАНДАН

Шагаан-Арыг МТС-тин механизаторлары СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлерин танышкаш, мурнукузундан каш дапкыр күжениишкинниг ажылдап турар. Тракторларның болгаш кожулда машиналарының септелгезин МТС бүрүн дооскан. Трактористер колхозтарже үнүп эгелей берген: Ленин аттыг колхозче — 4, Жданов аттыг колхозче — 2 тракторлар чоруткан.

* * *

Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң саанчылары анчы үеде күш-ажыктың бедик көргүзүглерин чедип алган. Колхозтуң төп сүт-бараан фермазының коллективи бо саалда сезонунуң баштайгы үш айларында эртген чылдың оң үезинден 6,5 мун литр хөй сүттү саап алган. Фермаңың саанчыларында эштер Рыженкова, Лузина, Спиридонова олар эң хөй сүттү саап турар.

* * *

Часвы хову ажылының эгелээр хүннери чоокшулап келген. Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхоз бо талазы-биле хынамчалыг белетеңнип турар. Үрезин культуралар айы-биле четчир, а тараа шупту арыглатынган, картофель үрезинин 37 тонна бар. Сес аттарлыг удобрение чыылдырар звено, эш Кара-оолдуң дарганнар бригадазы эки ажылдап турар.

* * *

Бии-Хем районда «Тилелге» колхоз чылыткыга ногаа өстүрериниче улуг кичээнгей салып турар. Баштайгы 1955 чылда ногаа бригадазы 15 мун (ооң иштинде паюнык ажылынган 5,2 мун) рубль оруга алган. Бо чылын ол талазы-биле оруга 25 мун рубль чедер. Март эгезинде олуртулаан ногааларның дүжүүн май 1-де алырын көрүп турар.

* * *

Партияның XX съездизиниң алдарынга калбарган социалистиг чарыштың түнелинде Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтуң малы өзүлделиг болуп турар. Эш Даш 240 хонданан 241 хураганнарны, эш Частый 234 өшкүүнден 240 анайларны меңги доруктурган. Олар немелде төлевирге 5 хураган болгаш 6 анайлар алганнар.

* * *

Тес-Хем райполу бо чылдың февральда бараан саарылгазының планын 104 хуу күүсеткен. Чонуң мурнунга бараан болур хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүсеп турарлар райпонуң шугумунда хөй. Оруку-Шыналаа магазин (эргелекчизи эш Мурзукай)—планын 199 хуу, Кызыл-Чыраага магазин (эргелекчизи эш Сыянбил)—115 хуу күүсеткен.

* * *

Бай-Хаак МТС-тин коллективи трактордар септелгезин чогуур өйүнде дооскан. Съездиниң материалларын танышкаш механизаторлар тарылганы кыска үеле доозар, культура бүрүзүнден бедик дүжүүт өстүрүп алыр, чымчак аңдарылганын чижээнге гектарның бот-үнезин 1,5 рубл. чингедир хүлээлгени алган. Ермолаев, Рыженков, Закуржаев оларның трактор бригадалары бо чылдан эгелеп хозрасчетче шилчиир.

Школага шеф

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг чеди чыл школазының коллективи школага шеф организастазын. Шефке башкылар, ажылчыннар, өөреникчилер кириишкен.

Ооң түнелинде үш класс чугайлатынган, 6 класстың каналары болгаш ишти арыглатынган. 10 кубометр ыяштыг школаның чанында хап тургускан.

Школаның иштики ажылдарынга эштер Корноухова, Леонова, Болевич, Бела, Вайдман, оттулар ыяш белеткелинге эштер Хертек, Баллар-оол, Багай-оол, Чыскаал-оол олар идепкейлиг ажылдаан.

М. САЛЧАК.

Белеткел ажылдакчыларының чугула сорулгазы

Кодээ ажыл-агыйның бараанныг чоруун бедидер база кодээ ажыл-агый продуктуларының белеткелге садып алыр эртээн улгаттырар талазы-биле партия болган чазактың чоруткан хемчегларын амыралга боттандырар дээш хереглекчилер кооперациязының белеткел ажылдакчылары биче эвес ажыларны чоруткан.

Областың хереглекчилер интилелиниң белеткел эргелел чери 1955 чылда ниити белеткел планын 125,1 хуу күүсеткен. Областа 14 райполардан чүгле Тожу райпозу планын күүсетпээн. Ниити көргүзүглер талазы-биле Улуг-Хем, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик райполары планны эки күүсеткеннер. Райониарның хөй кезии күрүнеге дужаар болгаш белеткелге садып алыр талазы-биле чүгле эът, сүт, чүүрга болгаш тараа планын күүседиринге ийлешкеш, оске белеткелдерни күүсетпээнин демдеглээри чугула.

Райпо баштаар черлери болгаш белеткел контораларының директорлары балыктаар, кат, мөөгү чыырын, чер болгаш сүт куштарын база чеңге хереглээр оске-даа аннарны аннаарын багай организастап турар.

Облпотребсоюзтуң белеткел эргелели картофель, ногаа аймаан белеткээр планны база күүсетпээн. Кызыл кодээ райпозу хоорайның чурттакчыларын картофель, ногаа-биле хандырар ужуулуг турган, бердинген планын үекен. Кызыл районнуң колхозтары кооперациядан 75 тонна картофельын үрезинге алган, 317 тонна плазын чүгле 42 тонна кылдыр күүсеткен, ооң иштинден горпога чүгле 14 тонна картофель дужааган.

Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик райполары 1955 чылда картофель үрезини-биле бүрүн хандыртынган турган хирезинде-ле боттарының дүжүү-биле ниитинни чемненилге черлерин безин хандырып ыламаанар. Бо райполар оске районнардан садып алган картофелин болгаш ногаа аймаан база донуруп алган.

Областың хереглекчилер интилелиниң белеткел эргелели болгаш райполарның белеткел конторалары күрүнеңи белеткел болгаш садып алыр планын ай-иаанда күүсеткер талазы-биле ажылды багай организастап, садыгжыларга болгаш белеткел ажылдакчыларынга боттуг дузалажымчы чедирбейн турган.

Белеткелчилер ортузунга социалистиг чарыштың калбартыр, танылыга ажылдарын организастаар талазы-биле ажыл багай чорутунган. Белеткетинген бараанларны районнардан сөөртүрүнге транспорт талазы облпотребсоюзтуң баштаар чери болгаш автотрестин область эргелели (улуртукчузу эш Пивоваренко) багай дужаашкан. Автотрестин область эргелелиниң автотранспорт конторалары райполар-биле чарган керээзин эрткен чылын күүсетпээн. Алгы-кеш белеткээр черинге дүшкени болгаш ооң ажылдарының 50 хуузун хереглекчилер кооперациязынга шилчиткени-биле кады кооперациязының белеткел эргелелиниң ажылының харыы-салгазы улам бедээн. Чонну азып-чем продуктулары-биле болгаш чиик үлетпүрүү чиг-эт-биле хандырар талазы-биле белеткел болгаш хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының мурнунда бо чылын чугула сорулга салынган.

Кооперациязының белеткел эргелели, райполарның белеткел конторалары 1956 чылда эрткен чылдагы четнестерни шинтпирлиг узуткаар ужуулуг. Белеткелдериниң түс-түс хевирлерин чогуур өйүнде белеткээрин, оларны хүлээп алыр пунктуларны баш удур дерии белеткээрин болгаш соөртүлгезин саат чок организастаарын хандырар керек.

Чиг-эт болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырынга колхозтар биле садыг организацияларының аразында керээни баш удур чарарын калбартыры чугула. Керээ ёзугаар төлевир акшаны күзээлгелиг талага баш бурунгаар чаалы бөөр болгаш эргежок чугула хереглел бараанналрын оларга бөөр ужуулуг. Колхозтарда садып алган ногаа аймаан ажаан кадагалаар сорулга-биле 1956 чылда ногааны хүлээп алган черинге дузаар черлерни организастаары чугула.

Кат, мөөгү белеткээринин планын шынарлыг күүседир сорулга-биле Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш оске-даа районнарга эргежок чугула дериг-хереселдер, досказар савалар-биле хандыртынган кат хайындырар, мөөгү белеткээр черлерни организастаар.

Өлүк, алгы-кеш белеткелиниң планын күүседирин чөп организастаарынга дииң, ас болгаш оске-даа үнелиг өлүктүң бар черлерин чыдын-на кезии көрүп турган аннаашкын чорудары чугула.

Анчыларның ажылынга таарымчалыг байдалды тургузар сорулга-биле оларның аңнаар черлериниге хонар бажыннарны, өлүк шыгжаар бажыннарны болгаш садыг черлерни тургузар. Аннаыр үезинде анчыларның өлүрген аның кежин хүлээп алыр кижилерни тургузар болгаш чугула хереглелдиң бараанналрын анчыларга чедирерин организастаар.

Белеткел конторалрының ажылдакчыларының болгаш белеткелчилерниң аразында социалистиг чарышты калбартып турган 1956 чылдың белеткел планнарын долдур күүседирин чедип алыры чугула.

П. ЖИТОВ.

Хуучуларның хуралында

Март 12-де типография Клубуна Кызыл хоорайның хуучуларының участок хуралы болган. Хуралга 100 ажыг хуучулар олурушкан. Анаа горпонуң 1955 чылда ажылының дугайында отчёдун горпо баштаар черинин кежигүү эш Котова кылган.

Эрткен чылын бараан саарылгазының планын горпо 101 хуу күүсеткен, азы 1954 чылга деңнээрге 6976 мун ажыг рубльдиң бараанналрын саткан.

Бараанналрны складтардан садыгжылар боттары барып ап турган, ажылга шаптыктыг чорук узуктатынган. Ам бараанналрны дээрбектей сөөртүр чаа арга ёзугаар садыга негетинерин бараанналрны түскай чедирип берип турар апарган. Ынчангаш садыгжылар бараан хүлээп алыр, ону сөөртүр дээш хөй шаг-үе чарыгдаавайн турарлар. Бараан саарылгазының планын күүсетпейн турган элээн хөй магазиннер бо арганы хереглээнниң соонда планнарын ажыр күүседип турар апарган деп илеткелчи чугаалаан.

Хоорайның садыг шугумунда бараан саарылгазының планын үргүлүг ажыр күүседип, совет садыгны улам-на хөгжүдүп, хереглекчилерниң негелдезин эки-биле хандырар дээш чүткүлүг ажылдап турар кадрлар өзүп турар, ынчаар мурнакчы кижилерниң санынга бараан саарылгазының чыл планын эртеен чылда 107,5 хуу күүсеткен хоорайның аъш-чем аймаанның төп магазининиң садыгжызы эш Железникова, бараан саарылгазының планын 102,2 хуу күүсеткен № 4 магазининиң эргелекчизи эш Черинев ышкаш оске-даа дыка хөй эштерни айтып болур деп илеткелчи демдеглээн.

Үстүнде чедишкиннер-биле чергелештир горпонуң ажылына улуг четнестерни бар болуп турары илеткелден билдирген. Чижээ, хоорайның ниити чемненилге черлери чыл планын чүгле 91 хуу күүсеткен, столовыялрының ажылы чогуур негелдезинге четпес, чемперинин шынары куду, культуразы чавыс болуп тургустулевишаан.

Чамдык магазиннер эргелекчилери болган садыгжылар совет садыгның чүрүмүн үреп, бараанналрның өртээн улгаттырган садыглап турганы илереэн. Чижээ, № 10 магазининиң пос-газавы балүүнүң садыгжызы Шутова, (эргелекчизи Дегтярев, бухгалтери Васильева) үр үе иштинде бараанларны боттарының улгаттырган өртээ-биле чонга садып, ооң кирген акшаны ажылган турганнар. Бараанналр өртээн улгаттырган садыглаар чорукту № 22 магазинге турган Гуляева база кылып турган. Үстүнде ады үнген кижилерни садыг шугумунда чайлатканын илеткелчи ынналткан.

Бызындың горпозунуң ажылында улуг четпес чүүл болза, ооң иштинде самчыгдалдарның хөй болуп турары болур. Анчы үеде горпо шугумунда самчыгдалдарның ниити түңү 579 мун рубль чедип турар.

Илеткелчи ооң ынай Кызыл хоорай горпозунуң 1956 чылга сорулгаларының хуучуларга таныштырган. Хуралдың киржикчилери дыка хөй айтырыгларны илеткелчиге салып турганнар.

Хуралга бир дугаарында «Тувинская правда» солуунуң ажыдакчызы эш Бурченко чүве чугаалаан, горпо баштаар черинин ажылында, ылаңгыя кадрларны ажылга хынала чокка киирип ап турган четпес чүүлү айыткан, ынон соңгаар кооперативтиң өртектиг чүүлерин харылзаар кадрларны ишкин алырынга болгаш оларны ажылга таарыштыр тургузарынга эң шыңгыы кичээнгей салырын айыткан. Эш Бурченко ооң ынай ниитинниң чемненилге черлериниң ажылының дугайын чугаалаан, ылаңгыя № 1 чайналының ажылында улуг четнестерни айтып, оларны чайладыр дугайында хемчег алырын горпо баштаар черинден негээн.

Дараазында эш Чемков хуучулар хуралынга чүве чугаалаан. № 14 магазининиң ажылында четпестерни айыткан. Ол магазин областың бир улуг бүдүргүлге черинин база элээн хөй албан черлериниң чоогунда турар хирезинде-ле ажылчыннарның болган албан-хаакчыларның чугула хереглээр бараанналрын четчелеп белеткевейн турар. Чижээлээрге, эштри оске магазиннерде хайы-биле садып турунда бо садытта мырынай киирбейн турар чорук четпес деп ол айыткан.

Хуралга ооң ынай чүве чугаалаан эштер сөөлгү үеле горпоган хоорайның, чонуң сүт-биле, оске-даа аъш-чем аймаа-биле хандырарынга сагыш салып эгелей бергенин демдеглеп, ол хемчегни улам-на кадыртып чорударын база бүдүргүлгелер чанында магазиннерниң ажылдаар шагын ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга эң-не таарымчалыг кылдыр тургузарын күзээн саналарын берип турганнар.

Хуучуларның хуралынга СЭКП Кызыл хоорай комитединиң секретары эш Киселев чүве чугаалаан, садыг ажылын улам хөгжүдүп, ажылчы чоннарның өзүп турар хереглелдерин хандырарынче партияның болган чазактың салып турар сорулгаларын айыткан. Чонну бараанналр-биле болгаш аъш-чем аймаа-биле чедишкиннинг хандырарының бүгү суурларын бистө тургустуган, оларны эки ажыглап, магазиннерниң болгаш столовыялрның ажылын чогуур негелдезинге чедир экижилерин горпонуң баштаар черинден негээр ужуулуг бис деп ол чугаалаан.

С. ЛОПСАН.

Областың колхозтарының мурнакчы саанчыларының инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле көргүзүглери

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Саанчыларның фамилиялары	Районнар, колхозтар	Сагган сүт (килограмм-биле)
М. Шумова	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	686,2
К. Шаламова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	680,0
Д. Заньялова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	662,5
З. Фролкова	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	647,0
М. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	645,0
Е. Толмачева	Каа-Хем, «Тиилелге»	640,8
Билчирмаа	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	623,3
М. Перетягина	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	602,6
П. Формова	Бии-Хем, Кочетов аттыг	578,7
Х. Тарыймаа	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	577,9
А. Дюбина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	561,4
У. Жилина	Каа-Хем, «Тиилелге»	558,3
Л. Елисеева	Бии-Хем, Кочетов, аттыг	552,1
Вьюжанина	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	543,8
Ч. Багай-оол	Каа-Хем, «Тиилелге»	541,6
А. Томарина	Каа-Хем, «Тиилелге»	530,4
Т. Серенда	Улуг-Хем, Маленков аттыг	513,0
Ч. Аранча	Каа-Хем, «Тиилелге»	510,8
Киймаа	Танды «Революцияның чалбыыжы»	508,7
Маипал	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	505,0
Т. Кек-кыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	503,7
М. Тихонова	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	496,3
М. Тумакай	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	494,3
Сат Чеппе	Бии-Хем, «Тиилелге»	472,6
Ч. Тюлюш	Улуг-Хем, Маленков аттыг	468,0
Е. Долгова	Каа-Хем, Молотов аттыг	465,4
И. Фефелова	Танды, Жданов аттыг	459,2
В. Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	457,7
А. Шарыпова	Танды, Жданов аттыг	451,8
А. Спиридонова	Танды, «Кызыл партизан»	451,1
Солдатова	Бии-Хем, «Искра»	450,9
А. Александрова	Бии-Хем, «Искра»	450,9
С. Байгара	Бии-Хем, Кочетов аттыг	446,6
В. Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	444,0
В. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	441,6
Е. Килина	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	436,0
П. Клепикова	Танды, Жданов аттыг	434,5
А. Макурова	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	428,2
В. Евсиенко	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	422,0
Суванчап	Тес-Хем, Калинин аттыг	419,0
Т. Быстрова	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	418,9
О. Чимбиян	Каа-Хем, Молотов аттыг	402,4
И. Понова	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	401,4
П. Сундуй	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	398,3
К. Стародумова	Каа-Хем, «Кызыл сылдыс»	392,1
Батынмаа	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	389,0
Кондрашова	Танды, «Кызыл партизан»	378,5
З. Рыженкова	Танды, «Кызыл партизан»	378,3
Г. Татарникова	Танды, «Кызыл партизан»	378,0
Эриндум	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	373,5
К. Сагачи	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	365,0
Сугаракова	Бии-Хем, «Тиилелге»	362,2
Маний Сат	Улуг-Хем, Маленков аттыг	360,8
И. Шумова	Танды, Жданов аттыг	360,4
Лемясева	Кызыл, «ТАРН XII съездизи»	356,0
М. Лузина	Танды, «Кызыл партизан»	345,7
Хавакпан	Тес-Хем, Калинин аттыг	345,0
Теплых	Бии-Хем, «Тиилелге»	344,6
Н. Кудашева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	343,3
К. Кандакова	Каа-Хем, Молотов аттыг	342,6
Т. Савлак	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	340,5
Милюхина	Кызыл, «Х улуг хурал»	339,5
Чинчина	Бии-Хем, «Искра»	339,5
А. Голова	Бии-Хем, «Искра»	334,3
Жаркова	Бии-Хем, «Тиилелге»	334,3
Е. Мамаева	Танды, Жданов аттыг	332,3
А. Стахова	Танды, «Кызыл тараачын»	331,7
М. Дубровская	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	330,2
Б. Лопсан	Каа-Хем, «Сталинчы орук»	330,2
П. Астафьева	Бии-Хем, «Искра»	329,2
В. Иванова	Танды, Жданов аттыг	326,1
М. Гупалова	Бии-Хем, Ленин аттыг	317,8
Серенмаа	Кызыл, «Х улуг хурал»	315,8
Кек-кыс	Улуг-Хем, Ленин аттыг	315,7
О. Байкара	Бии-Хем, Кочетов аттыг	313,4
С. Аранчаа	Танды, «Революцияның чалбыыжы»	313,4
С. Маады	Бии-Хем, Ленин аттыг	311,6
М. Хроменко	Танды, Калинин аттыг	309,6
Г. Бычкова	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	309,6
Соколова	Танды, Сталин аттыг	306,7
Д. Гранкина	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	306,5
Чат Санмаа	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	302,3
Н. Чинчан	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	301,3
Д. Тюлюш	Улуг-Хем, Ленин аттыг	299,2
Тронина	Кызыл, «ТАРН XII съездизи»	299,2
К. Натпит	Кызыл, «Совет тыва»	297,0
Н. Бомур	Танды, «Кызыл партизан»	295,0
А. Яковлева	Каа-Хем, Молотов аттыг	293,0
Е. Черных	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	289,9
П. Сундуй	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	288,0
А. Кирсанова	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	286,8
Д. Сувак	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	285,0
И. Лопсан	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	284,8
Рогожникова	Кызыл, «ТАРН XII съездизи»	284,8
Норжунмаа	Кызыл, «Х улуг хурал»	280,7
М. Гоголева	Танды, Калинин аттыг	278,9
Чижима	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	278,8
Я. Тюлюш	Улуг-Хем, Ленин аттыг	273,4
С. Ондар	Улуг-Хем, Ленин аттыг	271,4
Кувискаал	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	271,0
Серекей	Улуг-Хем, Ленин аттыг	270,3
М. Елисеева	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	262,1
А. Белых	Танды, Калинин аттыг	260,0
Бичии-уруг	Бии-Хем, «Кызыл сылдыс»	260,0
Сат Часкал	Бии-Хем, Ленин аттыг	259,0
Р. Пельдет	Танды, «Кызыл партизан»	257,0
И. Сизина	Бии-Хем, «Кызыл сылдыс»	256,9
Б. Ховалыг	Улуг-Хем, Ленин аттыг	253,8
Севильба	Кызыл, «Совет тыва»	252,5
Долзат	Кызыл, «Совет тыва»	251,8
А. Тумат	Танды, Буденный аттыг	245,3
Х. Чылбакай	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	244,0
Ш. Хомушку	Барыын-Хемчик, «ВЛКСМ 30 чылы»	231,0
Н. Содунам	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	225,0
М. Кыргыс	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	222,0
С. Куулар	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	213,3
Т. Серекей	Танды, Калинин аттыг	212,5
Янгат-оол	Кызыл, «ТАРН XII съездизи»	208,4
Д. Хомушку	Барыын-Хемчик, «ВЛКСМ 30 чылы»	204,0

Совхозтарның мурнакчы саанчыларының инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле көргүзүү

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир)

Саанчыларның фамилиялары	Совхозтар аттары	Сагган сүт (килограмм-биле)
А. Грачева	«Элегес»	839
Клара Оюн	«	766
Нефедова	«	742
Янова	«	717
Сувак	«	664
Белова	«	633
Михайлова	«Өөк»	561
Монгуш	«УТКА-ның 25 чылы»	557
Домбажык	«	534
Адома Сат	«	505
Шадрина	«Өөк»	467
А. Кандан	«УТКА-ның 25 чылы»	444
А. Сарыглар	«Барлык»	354

Улус шииткекчизиниң соңгукчулар мурнунга отчёду

Чөөн-Хемчик районнуң улус шииткекчизи эш Б. Бюрбю бодунуң отчёдун соңгукчуларынга кылып берип турар. Чоокта чаа ол районнуң «Кызыл тараачын» болгаш «Искра» колхозтарынга барып, судтуң чорудуп келген ажылының дугайын, хамаатыларның эрге, хүлээлгелериниң дугайын база күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлап-самчыгдааннарга кеземче харыысалгазы хүлээдир дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-те үндүрген Чарлыының ужур-дузазын колхозчуларга тайылбырлап берген. Ол ышкаш хөй-ниитиниң чурумун чөрчүп үрээн ийи-чаңгыс кижилериниң хулиган херектериниң оларның болган черлеринге үнүүшкүннүг суд-биле көрүп турар практиканың чурттакчы чонга кижизидилгелиг ужур-дузазының дугайын илеткелчи чугаалаан.

1955 чылдың сөөлгү кезиниң дургузунда элээн хөй херектерни районнуң колхозтарының төптеринге көргүлээн. Ол чорук суд чорудулгазынга хамаатыларның киржилгезин калбартып база кемниг херектериниң үүлгетинген чылдагааның ханызы-биле илередир арганы суд составынга хандырып турарын илеткелчи демдеглээн.

Чижээ, Хорум-Даг көдээ Советтиң девискээринде Жданов аттыг колхозка А. С. Беновтуң херээн үнүүшкүннүг суд көрген. Ол кижи аңаа кино механигинге ажылдап тургаш, көрүкчүлерден кирген акшаны шиңгээдип, оон-биле арага садып ижип, көрүкчү чонну сывыртап база бодунуң кады ажылдап турган эжи-биле сош-содаа кылып турган чоруу долузу-биле илеретинген. Бенов 5 чылда эдип-чазаар күш-ажыл лагеринге хоругдатырып шиитирген.

Ол ышкаш үнүүшкүннүг суд Калинин аттыг колхозтуң төвүнге болган. Ол суд Монгуш Чозарның хулиган херээн көрген. Ол кижи экспедиция чериниң бажыңнарын таңныылдап тургаш үргүлчү арагалап, кошкак күштүг хамаатыларны коргудуп, ап чораан аъш-чемин былаап чип турган чоруктар тодаратынган. Чозар база-ла 5 чылда күш-ажыл лагеринге хоругдатырып шиитирген.

Ийи черге болган хуралларга каттышкаш 80 ажыг соңгукчулар олурушкан. Олар шииткекчиниң илеткелин кичээнгейлиг дыңнап, дыка хөй айтырыгларны салган болгаш улус судунун ажылында чамдык четпестерни илередип база оларны чайладырының чугулазын айтып турганнар.

А. ТАРААЧЫ.

Кызыл районнуң „Совет Тыва“ колхозта

КЛУБТУҢ АЖЫЛЫН СЕГИДЕР

Колхозтуң көдээ клубу аныяктарның болгаш колхозчуларның культурлуг төп одаа болбайн турар. Чүл дээрге, концерт болгаш лекция, илеткел аңаа чорутунмайн турар. Ол ышкаш бот-тывынгыр уранчүүлдүн болгүмнери ажылдавайн турар.

Клубту оттулар ыяш-биле хандырбаанындан соок болуп турар. Оон соңгалары чаңгыс каът, шилдери бузук. Ында көрүкчүлер олурунтар сандайлар чок, клубтуң ишти чуруктар болгаш плакат, лозунгулар-биле шиметинмээн.

Көдээ клубтуң ажылында ол четпестер болза, көдээ Советтиң болгаш колхоз баштаар чериниң оон ажылынга боттуг дузаламчыны көргүспейн турары-биле тайылбырлатынар. Клуб эргелекчизи эш Доржу колхоз баштаар черинге айтырыг тургузарга «ол болза көдээ Советтиң херээдир» деп харыылаар. Клубтуң ажылын экижидеринге районнуң культура килдизи дузалавайн турар болгаш оон ажылын сонуургавайн турар.

ШООЧА ЫРАВАСТААН

Колхозтуң номчулга бажыңы сөөлгү үеде үргүлчү шоочалыг турар апарган. Номчулга бажыңында 20—30 хире эрги самдар номнар бар боордан аңгыда, чаа номнар-биле хандыртынмайн турар. Оон ужурундан номчукчуларның саны өспейн турар. Номчукчуларның ортузунда организастыг хемчеглер — конференциялар, ыыткыр номчулгалар чорутунмайн турар.

Номчулга бажыңының эргелекчизи чок, ол хүлээлгеде түр ажылдап турар кижи бар-даа болза, ол чүгле шалын алыры-биле өйлежип турар. Номчулга бажыңының ажылын экижидеринге колхозта партия эге организациязы (секретары эш Кан-оол) практиктиг дузаламчыны көргүспээн.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОК МЕХАНИК

Кино механиги эш Александров онаашкан ажылын ак-сеткилдиг кылбайн турар болгаш көдээ колхозчуларның культурлуг негелдезин хандырарынче сагыш салбайн турар.

Кино механигиниң ажылга харыысалга чогундан кинону үндүрер үеде эзирик келир, оон ужурундан кинону багай көргүзер азы мотору үрели бээр, бензин чок болуру үргүлчү таваржыр. Бодунуң таныш-көрүжүн кинога үргүлчү халас киприп келген. Школачыларга тускай киноларны организаставайн турар. Оларга билетти 2 рубльге садып турар.

Колхозта көдээ культура одагларының ажылында ол четпестерни райкүүскомнуң талазындан хемчег алыры негетинип турар.

С. ДОНЗУМ.

Тудугнуң темпизин дүргедедир

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң 138 колхозчу өрегелери эрткен үш чылдың дургузунда чуртталга бажыңнарынга чединген. Ол-ла үеде культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң, мал кажааларының хөй тудуглары кылдынган. Оон-биле чергелештир колхоз тудуун улам ыңай калбартырының улуг сорулгазы салдынган.

Артель бо чылын 25 чуртталга бажыңын, малдың 10 кажаазын, оон иштинде хаван болгаш күш кажааларын база клубту, чунар бажыңны, электростанциязының, дээрбениң, уруглар яслизиниң, культура базазының тудугларын кылыр планныг.

Тудуг бригадазы ажылдың аайы-биле үш бөлүкке үстүнген, 2335 кубометр ыяшты кескеш, оон иштинден 1902 кубометрни тудуг участогунда сөөрттүп чедирген. Тудуг ыяжы белеткээриниң планы күүсетинген. Тудугжулар малчыннар чурттар бажыңнарны болгаш мал кажааларын тударынга хереглээр 2051 кубометр чудукту белеткээш, кыштагларда дажыглап алган. Эш Ногай-оолдун удурткан бөлүү 2080 кубометр ыяшты кескеш, оон иштинден 1280 кубометрни тудуг шөлүнде дүжүрген. Тудугжулар Шөйбүл, Намчыл-Хуурак, Балдакай болгаш оон-даа өскелер тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын хүн-бүрүде 150—200 хуу күүседип турар.

Ындыг-даа болза, колхоз тудуунун ажылында бар чамдык четпестерни чайладыры чугула. Пилорама эрткен чылдың ноябрьдан бо чылдың февральдың сөөлгү чартыынга чедир ажылдаваан. Ыяш сөөрттүлгезиниң темпизи оожум. Колхозта доктаамал чазанылга чери чок. Колхоз баштаар чери тудуг бригадазының ажылын боттуг башкарып тургаш, тудугнуң темпизин дүргедедир ужурлуг. Ам-даа 62 өрегелериниң чуртталга бажыңнары чок болуп турар. Көдээ ажыл-агый артели ийи чыл дургузунда чуртталга тудуун калбарттып тургаш, бүгү колхозчуларны чуртталга бажыңнарынга чединдиреринин сорулгазын салыр херек.

Д. СЮНДУП.

Парлатынмаан материалдарның изи-биле

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң даргазы эш Конгарның артельдиң ажыл-агыйын багай удуртуп турарын көдээ бижикчи редакцияга бижээн. Ол дугайын редакция СЭКП Өвүр райкомунга медээлээн.

Колхозтуң ажыл-агыйын багай удуртуп турган эш Конгарны колхоз даргазындан дүжүрген болгаш артельдиң отчёт-учёдун багай кылып турган эш Шимит-Доржуну бухгалтерия ажылындан үндүрген деп, СЭКП Өвүр райкому редакцияга дыңнаткан.

БОЛЕСЛАВ БЕРУТ

Эш Болеслав Берутту орнукшутканы

ВАРШАВА, март 16. (СЭТА). Бөгүн польша улус бодунун улуг оглу, социалистиг Польшаны тургузарының талантылыг организакчызы, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Болеслав Берутту сөөлгү орукче үдээн.

Варшава — ханы кажыдалда. Чуртталга бажыңнарында, чазактың албан черлеринде болгаш хөй-ниити организацияларында аскылаан күрүнениң ак-кызыл туктары кара кожаа-биле хаажылатынган. Шөлдерде болгаш бажыңнарның мурнуу талаларында эш Болеслав Беруттуң кажыдалдыг хооларлыг портреттери. Болеслав Беруттуң мага бодун салган хааржакты тургускан ПКАП Төп Комитединиң бажыңының мурнуу талазында польша найыслалдың муң-муң ажылчы чоннары. Бүгү чурттан келген чүс-чүс муң кижилер мөчээн кижиниң хааржааның баары-биле эрткеннер. Ажылчы чоннарның кириишкини эртеи эрте соксаан.

9 шак 35 минутада залче Н. С. Хрущев, М. А. Яснов, Н. Т. Кальченко, В. И. Козлов, Ю. И. Палецкис, И. С. Конев, Н. Н. Бобровников, В. Л. Василевская, П. К. Пономаренко, маршал Чжу Дэге баштаткан кыдат чазактың төлээлери, А. Новотный, Жак Дюкло, Гарри Поллит, Андраш Хегедюш, Киву Стойко, Энвер Ходжа, Г. Матери, И. Михайлов, С. Вукманович-Темпо, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы эш Берутка сөөлгү ёзулалын бээри-биле келген хөй-хөй чурттарның акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчулары болгаш кежигүннери кирип келгеннер.

Мөчээн кижиниң хааржааның чанында хүндүлүг таңныыл беш минута болгаш-ла халажып турган. 9 шак 50 минутада хүндүлүг таңныылга Болеслав Беруттуң соратниктери: ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери А. Завадский, Ю. Циранкевич, К. Рокоссовский, Э. Охаб, З. Новак, Х. Минц, Я. Берман, Ф. Южвяк, Ф. Мазур, В. Двораковский, Р. Замбровский, ПКАП ТК-ның секретарьлары В. Матвин, Е. Моравский турупканнар. Хааржак чанында мөчээн кижиниң төрелдери болгаш чоок кижилери. Залга кажыдалдыг музыканың аялгалары куттулуп турган.

Мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты камныы-биле көдүргеш, кудумчуже үндүрүп келген. Шериг эскорту дең чыскаал-биле шыпшың барган. Хааржакты артиллерия тергезиниң кырынга салган. Кажыдалдың шуушкаа Культура болгаш эртем ордузунуң баарында төп шөлче оожум углапкан. Хааржактың соо-биле мөчээн кижиниң төрелдери болгаш чоок кижилери, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының болгаш Польша Улус Республиканың чазааның удуртукчулары, акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң кежигүннери чорупканнар. Кудумчунун ол-бо талаларында муң-муң ажылчы чоннар кажыдал-биле ыыт чок турганнар. Олар бөрттерин ужулгулап алган, Болеслав Берутту үдеп турганнар.

Кажыдалдыг шуужуушкун төп шөлче кирипкен. Шөл кажыдалда. Культура болгаш эртем ордузунуң кырында кара пестер-биле хаажылаан күрүне туктарын мегейтир аскылаан.

Мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты бедиктелдиң кырынга аппарып салган. Польша чазактың удуртукчулары, акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң кежигүннери индирже үнүнкеннер. Шөлге польша найыслалдың 150 муң ажыг ажылчы чоннары чыылганнар. Колонналарның кырында кажыдалдың туктары, мөчээн кижиниң портреттери.

11 шак. Сиреналарның үнү шөлдүн кыры-биле чаңгыланы берген. Бүгү шөл, бүгү Польша Улус Республика, оон бүгү хоорайлары болгаш суурлары шыпшың барган. Кудумчуларда шимчээшкин доктааган. Бүгү чурт бодунун ынак оглу, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Болеслав Беруттуң тураскаалын үш минутада ыыт чокка мөңгежидип ёзулаан.

Партийжи гимн «Интернационалдың» үнү чаңгыланып үнген. Варшаваның ажылчы чоннарының кажыдалдыг митингизи эгелээн.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан кажыдалдың митингизин ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Күрүне Чөвүлелиниң даргазы А. Завадский ажыткан.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич, С. Игнар (Национал фронтунун Бүгү-польша комитединиң мурнундан), Совет чазактың төлээлериниң баштыңы болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары Н. С. Хрущев, Чжу Дэ, А. Новотный, С. Вукманович-Темпо, Жак Дюкло олар митингиге чүве чугаалааннар.

* * *

Митинг доозулган. Хөгжүм Польша Улус Республиканың күрүне гимнизин күүсеткен. Кажыдалдың маршының үнүнүн адаа-биле Болеслав Беруттуң мага-бодун салган хааржакты бедиктелден дүжүргеш, артиллерия тергезиниң кырынга аппарып салган. Кажыдалдың шуужуушкуну шериг хөөрүнче углапкан. Хааржактың соо-биле партияның болгаш чазактың удуртукчулары, акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлериниң кежигүннери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, бүгү чурттуң ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлери чорупканнар.

Төп шөлден хөөрге чедир кажыдалдың ол чоруушкуну элээн каш шак үргүлчүлээн.

Кажыдалдың шуужуушкунунуң эрткен бүгү оруктарын дургаар кудумчуларда чыылган муң-муң варшавачылар Болеслав Берутту сөөлгү орукче кажыдал-биле ыыт чокка үдеп турганнар.

15 шак. Кажыдалдың шуужуушкуну шериг хөөрүнге чеде берген. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының болгаш Польша Улус Республиканың чазааның удуртукчулары мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты хөөрде хааржак салыр түр черже камныы-биле көдүрүп аппарганнар. Хааржакты бедик черге салган. Хааржак чанында акы-дуңма коммунистиг ажылчын партияларның төлээлериниң удуртукчулары болгаш кежигүннери. Болеслав Беруттуң хааржааның чанында ПКАП Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның Секретары Эдвард Охаб чүве чугаалаан. Артиллерия салюдунуң даашташкыны динмирен үнген. Мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты хааржак салыр черже киирген, партийжи гимн «Интернационал» чаңгыланып турган.

База катап кажыдалдың аялгалары. Болеслав Беруттуң хааржаан салган черге чечектер салыышкыны эгелээн.

Эш Болеслав Беруттуң мага-бодун салган хааржак хөөрде ол черге түр када чыдар. Моон соңгаар ол хааржакты Польшаның ажылчын аңгызының болгаш польша улустуң шылгарангай оолдарын орнукшудар Варшава шивээзиниң тускай тудуунче аппаар.

ПКАП ТК-ның, Польшаның Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ВАРШАВА. Парлалганың польша агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң доктаатканы болза:

Хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш демиселчилерниң дугайында польша улустуң тураскаалының демдээ — Варшаваның шивээзин — Польшаның ажылчын аңгызының болгаш польша улустуң эн-не алдарлыг оолдарының хөөрү кылыр. Олче Болеслав Беруттуң, Юлиан Мархлевскийниң, Марцелий Новотконуң, Кароль Сверчевскийниң болгаш өске-даа шылгарангай ажылдакчыларның мага-боттарын аппарып салыр.

(СЭТА).

Күш-хүннериниң демдеглелин шын кылыр

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунун бухгалтерия аппарады чамдык колхозчуларның херек кырында ажылдап алган күш-хүннериниң демдеглелин чогуур үезинде түңневейн, сандаргай байдалга тургузуп турган.

Бухгалтерия чери Мөңгүн-Тайгада хойжулар Х. Ч. Сержин, Х. Д. Сединек оларның 1954 чылдың дургузунда ажылдап алган күш-хүннериниң түңнелин үндүрбээн болгаш эрткен чылдың сентябрьда хой фермазының киирген хойжуларның күш-хүннериниң данзызын база үшкү хой фермазында 28 колхозчуларның 1955 чылдың июль, август айларда киирген күш-хүннериниң демдеглелин чидирген. Ферма эргелекчизи эш Очак-кара күш-хүнүнге 1700 килограмм тарааны алыр турбуже, харын бухгалтерия чери 700 килограмм тараа өрелиг кылдыр оон адында бижээн.

Мындыг будулгаазынныг чорук бухгалтерия черинде ажылдап турары Ендан, Сундуй-оол оларның харыысалга чогундан болган. Колхозчуларның күш-хүннериниң данзызын будалдырган буруулуг кижилерни чогуур хемчег алыры негетинип турар. Колхоз баштаар чери үстүнде айытынган колхозчуларның ажылдаан күш-хүннериниң тодаргай түңнелин үндүрери, моон соңгаар колхозчу бүрүзүнүн ажылдап алган күш-хүннериниң чогуур үезинде санаашкының болгаш демдеглелин шыңгыы чурумчудары чугула.

Х. СЕРЭЗ.

ДОСААФ организацияларының маргылдаазы

Кызыл районда ДОСААФ-тың эге организацияларының боодалга талазы-биле маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа 20 команда киришкен.

Оон түңнелинде Сталин аттыг колхозтуң командазы бирги черни, ийиги черни «Баян-Хем», үшкү черни «Бай-Булун» колхозтарның командалары алган.

Н. МАЛОФЕЕВ.

Болгарияның Улус Республиказы. Болгар улустуң номчулга бажыңнарының 100 чыл болганын чоокта чаа чурттуң шиптинге калбаа-биле демдеглеп эртирген. Болгарияның национал культуразының хөгжүдерине болган деңшилеглиг идепларны калбартырынга оларның төөгүлүг ужур-дузазы бончуг улуг. Амгы үеде номчулга бажыңнары болза, болгар улустуң чырыдыышкынының херээнге чугула ужур-дузалыг организациялар кылдыр бадыткатынган. Улустуң номчулга бажыңнары 1944 чылда 2918 турганындан амгы үеде 4474 чедир өскен, оларның ном фондузу 2.078 мун тоннар турганындан 5 миллион чедир көвүдээн. Номчукчуларының саны 650.000 ажыг кижи болуп турар, оларның иштинде — 400.000 тараачыннар.

Номчулга бажыңнарының чанында бот-тывынгыр ўран-чүүл организастатынган, бичии уругларның музыка школалары, литература бөлгүмнери, даштыкы дылдарны болгаш өске-даа чүүлдерни өөренириниң курстары тургустунгулаан.

Чурукта: Тетеевен околызының Яблаиц суурунда Выпко Червенков аттыг улустуң чаа номчулга бажыңының залдарының бирээзинде.

Фото **Стойко Комухаровтуу.** («Болгар фотография»).

Совет энергетиктер бөлүү-биле Г. М. Маленковтуң Лондонда чеде бергени

ЛОНДОН. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Электростанциялар министри Г. М. Маленков баштаан совет энергетиктер бөлүү март 15-те Лондонда чеде берген.

Лондон аэродромунга бөлүктү утпуп алганнар болза, оларны чүүл болгаш энергетика министри Обри Джонс, Энергетика төп эргелелиниң баштаар черииниң даргазы лорд Ситрини, Англияның ламтыкы херектер министерствозунуң төлээлекчилери, база ол шыкаш ССРЭ-ниң Англияда элчини Я. А. Малик, ССРЭ-ниң Англияда садыг элчиниң В. А. Каменский, элчин черииниң болгаш садыг элчиниишиң харыысалгалыг ажылдакчылары, парлалганың болгаш радионуң хөй санныг төлээлекчилери.

Оларны чүүл болгаш энергетика министри О. Джонс англи чазактың омуразиниден Г. М. Маленковка болгаш оон баштап чоруур совет энергетиктер бөлүүнге байыр чедирген. Совет аалчылар боттарының чуртка келген үезинде техника талазы-биле хөй солун чүүлдерни көөрлер деп илередип, ол илереткен. «Силерниң чедип келгенинер болгаш англи энергетиктерниң Совет Эвилелинче ам чоруур деп турары бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны экижидеринге иниг бөөр апаар деп үвени моон-биле демдеглеп каар деп бодап тур мен» деп О. Джонс медеглээн.

Харыы сөзүнге Г. М. Маленковтуң медеглээни:

«Дээрги Министр, дээрги Дарга, дээргилер!

Бистерге, совет кижилерге, силерниң кайгамчыктыг найыслалынар Лондонга көргүскен чылыг хүлээп алыышкын дугайында чүректиң ханызындан өөрүп четирип, ынаар силерниң Англияның Энергетика министерствозунуң, Англияның Электростанциялар министерствозунуң, Англияның Газ министерствозунуң, Англияның Атом министерствозунуң, Англияның Көмүр министерствозунуң, Англияның Транспорт

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 21 СРЕДА № 60 (3513)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

МАШИНА-ТРАКТОР СТАНЦИЯЛАРЫНЫҢ ТУДУУНДА АЖЫЛДАП ТУРАР БҮГҮ АЖЫЛДАКЧЫЛАРГА. Ростов областың МТС-терининң болгаш тудуг организацияларының ажылчыннарының инженер-техниктиг ажылдакчыларының албан-хаакчыларының Кыйгырыы (1 арын).

Чехословак Республиканың Национал хуралының төлээлериниң Москвада келгени (1 арын).

Тыва областың партия активиниң хуралы (2 арын).

Тайбыңның бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының мурнуу чарыында. Тайбың камгалалының Совет комитединиң Президиумунуң хуралы (2 арын).

Бүгү күштү Директиваларны күүседиринче (2 арын).

О. Калзаң. — Бистиң бригадавыстың кижилери болгаш ажыл-херээ (3 арын).

Лондонда Хайгет хөөрүнге Карл Маркска тураскаалды ажытканы (4 арын).

Совет чазак төлээлериниң Варшавадан үнүпкени (4 арын).

Болеслав Берутту орнукшударынга чораан даштыкы төлээлер-биле ПКАП ТК-ның кежигүннериниң ужуражыышкыны (4 арын).

Исландияда америк базаларны узуткаар дугайында күзелди исландияның депшилгелиг партиязы илергейлээн (4 арын).

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН ХАНДЫР ӨӨРЕНИР

СЭКП-ниң XX съездизи — бистиң партиявыстың, совет улустуң амыдыралынга болгаш бүгү делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининге шылгарангай болуушкун болган. Съездиниң төөгүлүг шиитпирлери болза совет социалистиг ниитилелдиң улам ыңайгы хөгжүлдезиниң эң чугула хереглелдерин илергейлеп турар. Ол төөгүлүг шиитпирлер совет улустуң болгаш даштыкы чурттарның ажылчы чоннарының ханы сонуургалын көдүрүп үндүрген.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери болгаш материалдары моон соңгаарга үеде бистиң пропагандавыстың база агитациявыстың кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Партия организацияларының сорулгазы чүдел дизе, ол шиитпирлерни коммунистерниң талазындан хандыр өөренирин болгаш бүгү ажылчы чоннарга тайылбырлаарын организастаарында болур.

Коммунистиг партияның болгаш бүгү совет улустуң ажыл-чорудулгазында эң-не чугула, эң-не кол чүүл — ол дээрге съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары болур. Ынчангаш, ол шиитпирлерни өөренири болгаш тайылбырлаары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планын чедиишкининг күүседиринге болгаш бистиң чурттувуска материалдыг база культурлуг чаагай чүүлдерниң элбекшилин тургузарынга арганы бээр ужурлуг.

Съездиниң шиитпирлери болза, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдериниң болгаш ону коммунистиг тургузуушкуннуң практиказынга ажыглаарының үлегер-чижээ болуп турар. Съездиниң шиитпирлерин калбаа-биле өөренир чорук амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунда совет кижилериниң тургузукчу ажылы-биле хоорулбас харылзааның талазынче пропаганданың болгаш агитацияның шиитпирлиг эргилиишкининиң эгези болур.

СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде, төлээлериниң саналдарында, отчет илеткелдиң талазы-биле съездиниң резолюциязында хандыр анализтеп көргүстүнген Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалын болгаш Коммунистиг партияның, Совет чазактың даштыкы политиказын тайылбырлап чырыдары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин база материалдарын пропагандалаарынга улуг ужур-дузалыг. Пропаганданың сорулгазы—чаңгыс чурттуң хемчээлинден социализмниң алгып нептерээни-биле болгаш делегейниң системазы кылдыр ооң хуула бергени-биле тайылбырлатынар бистиң үевистиң кол чүүлүн тодаргай көргүзүп илередири, социализмниң туруштарының быжыкканын болгаш социалистиг системаның капитализмининден артык күштүг чоруун көргүзери болур. Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы болза, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынын хандырарынче, чурттарның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны калбартырынче угланган дээрзин хандыр тайылбырлаар.

Марксисчи-ленинчи теорияның улуг күжү чүдел дизе, практикага орукту ол чырыдып, амыдыралдың көдүрүп үндүргени айтырыгларынга тодаргай харыыны ооң берип турарында болур. Бүгү делегейниң амгы байдалын билип алырынга съездиге улам хөгжүткен моон адаанда теоретиктиг принципиалдыг чугула айтырыглар эң-не улуг ужур-дузалыг: ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының дугайында, амгы үе-чадада дайыннарны болдурбайн барып болурунун дугайында, янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчиириниң хевирлериниң дугайында. Бо айтырыглар болза, бүгү делегейде чүс-чүс миллион кижилериниң кичээнгейинде болгаш сонуургалында туруп турар.

Эң чугула теоретиктиг айтырыгларны СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде бүгү тала-биле хандыр ажылдап кылган чорук — марксисчи-ленинчи теорияга улуг салыышкын, марксизм-ленинизмниң уламна тиилеп турар өөреднин улам-на хөгжүдер дугайында Коммунистиг партияның сагыш-салыышкынының улуг үлегер-чижээ болуп турар.

Пропаганданың болгаш агитацияның эң-не чугула сорулгазы — ССРЭ-ниң иштики байдалын болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын хандыр тайылбырлаары, съездиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырарының талазы-биле тургузукчу күш-ажылче совет улусту мобилизастаары болур. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунун талазы-биле улуг чаа сорулгаларны Директивалар тодаргайлаап болгаш совет кижилериниң материалдыг чаагай байдалын база культурлуг деңнелин бедидер талазы-биле дыка улуг хемчеглерни планнап көрген. Пропаганда болза, алдыгы беш чылдың сорулгаларының утка-шынарын, үлетпүрнүн, көдээ ажыл-агыйның, транспорттуң, харылзааның, тудугнуң талазы-биле чугула сорулгаларны көргүзүп тодаргайлаар болгаш ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын улам ыңай бедидериниң, эвилелдешкен республикаларда социалистиг культураны өстүрериниң база улус ажыл-агыйын көдүрериниң дугайында партияның сагыш-салыышкынын көргүзүп тайылбырлаар хүлээлгелиг. Боттарының мурнунда турар сорулгаларның улуун совет кижилер хандыр билген турарын, алдыгы беш чыл планын күүседиринге оларның иштинден кижи бүрүзү бүдүрүлгеге, колхоз, МТС болгаш совхоз бүрүзүнге тодаргай чүнү кылыр хүлээлгезин эки билген турарын чедип алыр дээш съездиниң директиваларын тайылбырлаар херек.

Бистиң чуртувустуң улуг чедиишкиннери Коммунистиг партияның шын политиказының, ооң соксаал чок организакчы ажыл-чорудулгазының ачы-хавыяазында чедип алдынганын совет улус эки билир. Чонга кызыгаар чок бараан болуушкун-биле улуг авторитетти партия чүгле бистиң чуртувуста ажылчы чоннарның ортузунда эвес, харын бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининде база чедип алган. Бистиң пропагандавыс болза, партияның чорудуп турары организакчы улуг ажылды, совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болур партияның ролюн тодаргай көргүзер ужурлуг.

Партияны улам ыңай быжыглаарының, ооң ажыл-чорудулгазының чедиишкиннериниң үндезини болза, Төп Комитетти долгандыр ооң идейлиг болгаш организастыг каттыжыышкыны, массалар-биле харылзааларының быжыгыышкыны, удуртулганың коллективтиг чоруунун ленинчи принципиин сагыыры болур. Ийи чаңгыс кижилерге сөгүрүн чүдүүр чорук коммунистиг тургузуушкунга улус массаларның болгаш партияның ролюн кудулатпышаан, партияның иштики демократиязын божаңнадып, партия кежигүннериниң идепкейин кудуладып, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга моондактап турган. Партия организацияларының дайынчы идеологтуг ажылы болза, ийи чаңгыс кижилерге чүдүп сөгүрүүр чоруктуң артыышкыннарын узуткаарынга арганы берип, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга массаларның идепкейин көдүрер ужурлуг.

Партия организацияларының болгаш бистиң бүгү пропагандавыстың үндезин четпестерин, Коммунистиг тургузуушкуннуң практиказындан, амыдыралдан ооң хоорулчак чоруун, ооң чамдыкта тодаргай эвес болгаш чүткүлдүг эвес чоруун СЭКП-ниң XX съездизи айыткан. Практиканың бадыткааны коммунистиг тургузуушкуннуң мурнакчы аргалары массаларның ортузунда ам-даа кошкак нептеретинин, ажыглатынып турар, бистиң бурунгаар шимчээшкининиске моондактыг багай болуушкуннар-биле демисел ам-даа четпес чоруп турар. Съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөренип база тайылбырлаары пропаганданың болгаш агитацияның ол четпестерин ажып тиилээринге, партия организацияларының бүгү идеологтуг ажыл-чорудулгазының деңнелин дыка бедидеринге арганы берип турар.

Съездиниң шиитпирлерин пропагандалаары дээрге—бистиң бүгү ажылывыстың четпестерин илередири, ону экижидериниң тодаргай оруктарын айтып көргүзери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш, продукцияның бот-үнезин чиигедир дээш, эртемниң болгаш техниканың эң-не чаа чедиишкиннерин, күш-ажылдың мурнакчы технологиязын база организастаашкының бүдүрүлгеге шиңгээдип нептередири дээш, камналганың чурумун эң-не шынгыы сагыыр дээш демисежири болур. Өөренип турар материалдарны бистиң пропагандистеривистиң талазындан бүдүрүлгелериниң ажылы-биле холбаштырары, бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның, албан организацияларның экономиказын база ажыл-херектерин тодаргай билип алырынга дузалаары, бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгаларын болгаш бүдүрүлгеде чаартыкчыларның күш-ажылының депшилгелиг аргаларын дириг чижектер-биле көргүзери чугула ужур-дузалыг болур. Партийжи пропаганда болгаш агитация болза, партияның съездизиниң салган улуг сорулгаларын шиитпирлээринге чонда чаа-чаа тургузукчу күштерни көдүрүп үндүрер хүлээлгелиг.

Партия организацияларының сорулгазы — СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын партия чырыдыышкынының бүгү четкизинге: политшколаларга, семинарларга, бүгү хевирниң бөлгүмнеринге, партияның кежээки школаларынга өөренирин хандырары болур, өөредилге чылының төнчүзүнге чедир болур бүгү кичээлдерге ук материалдарны өөренип эрткен турар. Марксизм-ленинизмниң кежээки университеттеринге чамдык эртемнериниң талазы-биле шактарны кызырып тургаш, Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказының чугула айтырыгларының талазы-биле, съездиге улам ыңайгы сайзыраашкынны алган марксизм-ленинизмниң теоретиктиг айтырыгларының талазы-биле лекцияларны, семинар кичээлдерин кылып эрттиөери, өөредилге планында көрдүнген айтырыгларны өөренирде съездиниң материалдарын холбаштырары чугула.

Политиктиг бот-өөредилгениң аргазы-биле өөренип турарларга дузаламчы кылдыр партия организацияларының талазындан СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөренириниң талазы-биле семинарларны тургузары, а ол ышкаш лекцияларны, консультацияларны, теоретиктиг чугаалажыышкыннарны организастаары чугула.

Пропагандада тодаргай эвес чорукту болгаш анаа-ла чырыдар дээр билиишкинни узуткаар база пропаганданың амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар төлээде пропагандистер-биле болгаш агитаторлар-биле ажылды шиитпирлиг экижидери негетинип турар. Съездиниң шиитпирлерин пропагандалаары-биле тодаргай дузапы олар партия организацияларындан алган турарын чедип алыры чугула. Үлетпүрнүн, көдээ ажыл-агыйның, транспорттуң болгаш хоорайның, районнуң улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылының дугайында, чер-черлериниң бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның ажылының мурнакчы дуржулгазының дугайында партия, совет болгаш ажыл-агыйның удуртур ажылдакчыларының лекцияларын база илеткелдерин организастаарының аргазы-биле пропагандистерни болгаш агитаторларны үргүлчү өөредири эргежок чугула. Тодаргай экономиканы пропагандистер болгаш агитаторлар хандыр билип алганда, чүгле ынчаарда пропаганда ам дээштиг болгаш улуг ажыктыг болур.

Партия библиотекалары болза, съездиниң материалдарының талазы-биле пропагандистерге болгаш дыннакчыларга литератураны эки шилип бээр. пропаганда ажылының эң дээре дуржулгазының солчулгазын организастаар, съездиниң материалдарының талазы-биле, а ол ышкаш чер-черниң бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның мурнакчы дуржулгазының дугайында делгелгелерни кылып тургузар хүлээлгелиг.

Съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөренириниң талазы-биле улуг рольду лекция пропагандазы ойнаар ужурлуг. Совет Эвилелиниң иштики болгаш бүгү делегей байдалының айтырыгларының база съездиге көдүрүп үндүрген теоретиктиг айтырыгларның талазы-биле, алдыгы беш чыл планының талазы-биле директиваларның дугайында, совет улустуң амыдырал-чуртталгазының байдалдарын уламна экижидер талазы-биле партия болгаш чазактың хемчеглериниң дугайында, коммунистиг тургузуушкунга улус массаларның база партияның ролюнун дугайында болгаш өске-даа темаларга лекторларның, илеткелчилериниң лекцияларын база илеткелдерин бүдүрүлге черлеринге, колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга, албан черлеринге, шериг кезектеринге организастаары эргежок чугула. Бо сорулганы боттандырарынга партияның эң-не бедик мергежилдиг кадрларын ажыглаары чугула.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниң болгаш материалдарының делгем пропагандазын калбартырынга бистиң парлалгавыс — солуннар, журналдар, ном үндүрер черлер эң-не чугула рольду ойнаар ужурлуг.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери болза, коммунизмни тургузары дээш демиселге бистиң партиявыстың, бүгү совет улустуң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болуп турар. Бо шиитпирлер-биле коммунистерни, бүгү ажылчы чоннарны өөредип чепсеглээри съездиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырарын хандырары — партия организацияларының эң-не чугула сорулгазы болгаш хүлээлгези.

(«Правданың» мурнуку чүүлү).

Азербайджан, Латви, Эстон, Таджик, Туркмен болгаш Армян ССР-лер 1956 чылдың 1-ги кварталының сүт белеткээр болгаш садар планын хуусаа бетинде күүсеткен

Азербайджанның, Латвияның, Эстонияның, Таджикистанның, Туркменистанның болгаш Арменияның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери мал ажылының продуктулуун бедидери дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, сүт бүдүрерин көвүдеткен болгаш 1956 чылдың 1-ги кварталының сүт белеткээр болгаш садар планын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

1956 чылдың март 10-га чедир айыттынган республикалар күрүнеге 973 муң центнер сүттү дужааганнар болгаш сатканнар.

1-ги кварталда сүт белеткээр болгаш садар планны — Туркмен ССР — 185 хуу, Латви ССР — 155 хуу, Таджик ССР — 147 хуу, Азербайджан ССР — 142 хуу, Эстон ССР— 136 хуу болгаш Армян ССР — 128 хуу күүсеткен.

Машина-трактор станцияларының тудуунда ажылдап турар бүгү ажылдакчыларга

Ростов областың МТС-терининң болгаш тудуг организацияларының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет улус улуг сорук кириишкин-биле уткаан. Ол шиитпирлерде көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрер база чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузар талазы-биле хемчеглер ажыттынган. Көдээ ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринге шиитпирлиг роль машина-трактор станцияларынга хамааржыр. Партия болгаш Чазак көдээ ажыл-агыйның техниктиг хандырылгазының улуг ужур-дузазын салып, машина-трактор станцияларының капитал тудуунга болгаш тракторлар, комбайннар, көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүреринге чыл санында хөй акша-хөреңгилерни тускайлап турар.

Сөөлгү үш чылдың дургузунда бистиң областың МТС-теринге 32 чаа септелге мастерскаяларын, 14 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлдерин болгаш өске хөй-хөй тудугларны туткан. Областың тудуг организациялары МТС-терге болгаш колхозтарга индустриалдыг методтар-биле бүдүрүлге болгаш чуртталга тудугларын тудар талазы-биле чамдык дуржулгаларны мөөннеп алган.

Чижээ, 1955 чылда Таганрогский районнуң Надеждинск МТС-иниң септелге мастерскаязын эптеп алыр конструкциялардан туткан.

Аксайский районнуң Сталин аттыг колхозунга улуг хана блоктарындан болгаш эптеп алыр демир-бетондан 200 инек кирер дөрт одуруглуг кажааны, Батайский районнуң Ленин аттыг колхозунга — 85 бажыңнарлыг суурну, а ол ышкаш ындыг арга-биле 10 школаларны туткан. Ол тудугларның дуржулгазы кыска хуусаада бедик техника-экономиктиг көргүзүглерни чедип ап болур дээрзин көргүскен.

Бистер, Ростов областың МТС-терининң тудугжулары болгаш ажылдакчылары бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң күүселдези дээш социалистиг чарышка кирип, 1956 чылда дараазында хүлээлгелерни бодувуска ап тур бис:

Областың МТС-теринге капитал тудугларның чыл планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 39 чыл ойнга чедир күүседир, ол үеге чедир 10 чаа септелге мастерскаяларын болгаш 6 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирер.

Самарск, Кугейск болгаш Больше-Салыкск МТС-терге септелге мастерскаяларының тудугларын, улуг хана блоктарын болгаш заводка кылган эптеп алыр демир-бетондан конструкцияларны хереглеп тургаш көргүзүг-индустриалдыг методтар-биле чорудар, ол тудугларны 1956 чылдың июльда ажыглалга киирер.

Кривянск болгаш Большевистск МТС-терниң септелге мастерскаяларын бо чылдың июльда, Куйбышевск болгаш Новоселовск МТС-терниң сентябрьда, Подгорненск, Черноземельск болгаш Красноармейск МТС-терниң сентябрьда тудар болгаш ажыглалга киирер, бирги чартык чылда 3300 дөрбелчин метр база бо чылдың III кварталында 2700 дөрбелчин метр чуртталга шөлдериниң тудуушкунун хандырар.

Айыттынган тудугларга эптеп алыр демир-бетон конструкцияларны болгаш чер-черниң тудуг материалдарын ажыглаарын боттандырар.

Мастерскаяларның, чуртталга бажыңнарының болгаш өске-даа черлерниң тудугларын ажылдарның комплексилиг механизациязын база кезектер болгаш конструкциялар белеткээр талазы-биле бүдүрүлгелерни кооперастаарын калбаа-биле ажыглап тургаш, чаңгыс аай төлевилел ёзугаар чорудар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 15 хуудан эвээш эвес бедидерин чедип алыр, тудугнуң бот-үнезин смета өртээнге удур 7 хуу чиигедир болгаш тудуг-эптелге ажылдарының эки шынарын хандырар.

МТС-терде бүдүрүлге тудугларының болгаш чуртталга бажыңнарының капитал тудуушкунунун талазы-биле планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр санал-биле машина-трактор станцияларының болгаш тудуг организацияларының бүгү ажылдакчыларын кыйгырдывыс.

Ростов областың туттунуп турар МТС-терининң болгаш тудуг организацияларының—№ 10 «Ростовстрой», «Севкавтрақстрой», «Нижнедонгэсстройнуң» тудуг эргелелиниң, бажың тудар комбинаттың, демир-бетон кылыглар заводунуң, «Кавсантехмонтаж», «Кавэлектромонтаж», «Стальконструкция» трестилериниң болгаш «Савкавтяжстрой» трестизиниң тудуг комбинадының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралдарынга чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган.

Чехословак Республиканың Национал хуралының төлээлериниң Москвада келгени

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалааны езугаар Чехословак Республиканың Национал хуралының Даргазы Зденек Фирлингер баштаан төлээлери март 16-да Москвада чедип келген. Төлээлериниң составында: Анежка Годинова-Спурна, Антонин Фиала, Карел Кацл, Мирослав Бауэр, Иржи Главатый, Иозеф Чермак, Бедржих Штындл, Иозеф Завета, Людмила Дежна, Пирих Добош, Франтишек Валиш, Вацлав Якоубек, Камила Пешкова, Бедржих Козелька, Ярослав Шимон, Роман Калиский, Вера Штястна, Рудольф Цвик, Франтишек Тымеш.

Чехословак Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметинген Внуково аэродромунга төлээлерни уткааннар болза, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Волков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы В. Т. Лацис, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретарының оралакчызы А. Ф. Горкин, ССРЭ-ниң министрлери А. Н. Задемидко, И. Г. Кабанов, К. Д. Петухов, Н. С. Рыжов, ССРЭ-ниң министрлериниң оралакчылары А. В. Горячкин, В. Г. Доляков, С. В. Кафтанов, В. С. Семенов, Н. Н. Чистяков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары Ю. И. Дудин, М. С. Комаров, Т. Д. Лысенко, И. А. Федченко, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутаттары И. Н. Зимин, П. А. Лукашер, Москваның хоорай Совединиң күүскомунун даргазының оралакчызы П. И. Леонов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун канцеляриязының начальниги Н. К. Козлов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Протокол начальниги Г. П. Фомин, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунун 4-кү Европа килдизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар П. Г. Крекотень, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунун Протокол килдизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар Л. Ф. Теплов, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун харыысалгалыг ажылдакчылары, совет болгаш даштыкы журналистер.

Чехословак Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Вошаглик болгаш Элчин черининң ажылдакчылары төлээлерни база уткаан.

Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Волков чедип келгеннерге байыр чедирген.

— Силерниң Совет Эвилелинге келгенинер, база ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Чехословакияга чорааны бистиң улустарывыстың аразында акы-дүнма харылзааларны улам быжыглаарынга идиг бээр апаар болгаш совет-чехословак акы-дүнма харылзааларны болгаш кады ажылдажылганың моон соңгаар хөгжүүрүнүн херээнге чугула фактор болур дээрзинге идегээр бис деп ол чугаалаан.

— Совет улус,—чехословак улустуң амыдыралын болгаш чедиишкиннерин улуг сонуургал-биле хайгаарап турар болгаш социализм тудуушкунунун оруунда ооң чедиишкиннеринге оларның-биле кады ханызы-биле өөрүп турар деп А. П. Волков медеглээн. Бүгү делегейге тайбың дээш хосталгага ынакшылдыг улустарның кады демиселинге Чехословакияның идепкейлиг киржилгезин совет улус ханы күзел ханыышкын-биле хүлээп ап турар.

Эргим эштер болгаш өннүктер!—биске аалчылар болуп турбушаан, совет улустуң амыдыралы болгаш чедиишкиннери-биле, бистиң заводтарывыстың, МТС-теривистиң, колхозтарывыстың болгаш совхозтарывыстың ажылы-биле эртемниң болгаш культураның янзы-бүрү албан черлериниң ажылы-биле делгереңгей таныжып алыр силер — деп А. П. Волков үргүлчүлээн.— Силер каяа-даа барзыңарза, бодунун өңнүү болгаш эвилелчизи — чехословак улуска совет улустуң бүзүреп турар акы-дүнма ханы илерээшкининге чер бүрүге ужуражыр силер дээрзинге идегээр бис. Бистиң эжиктеривис өннүктерге ажык.

Эштер Чехословак Республиканың Национал хуралының депутаттары бистиң чуртувуска чаагай болгаш ажыктыг чоруурунарны болгаш совет улус-биле чүректиң ханызы-биле ужуражырыңарны силерге күзээрин чөпшээреп көрүңер.

А. П. Волковтун байырынга харыылавышаан, Зденек Фирлингериниң чугаалааны:

— Биске көргүскен өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын дугайында бистиң төлээлериниң өмүнээзинден болгаш чүректиң алыс ханызындан силерге өөрүп четирдим эргим эштер.

Силерниң хүндүлээчел чурттунарга бистиң чедип келгенивис биске өөрүшкүлүг болуушкун болуп турар. Ол чорук силерниң улуг болгаш чаагай чурттунарның чүрээниң соп турарын улам эки билип алыр, силерниң күш-ажылыңарның, силерниң үлетпүрүңерниң, силерниң техникаңарның, чер ажылыңарның чедиишкиннери-биле улам эки таныжып алыр арганы биске берип турар. Ол чорук силерниң дуржулгаңарның байлактыг суурундан чаа билиглерни алыр болгаш бистиң улустарывыстың аразында найыралды улам күштүг быжыдар арганы биске берип турар. Силерге баар бистиң чоруушкунувуска белеткенип турувуста, бистиң хөй-ниитивистиң эң-не калбак бөлүктериниң төлээлекчилери эргим эштер силерге чалбыыштыг байыр болгаш өөрүп четиргениниң изиг күзелин чедирерин болгаш силерниң партияңарның кайгамчыктыг съездизиниң илереткени ышкаш социалистиг тургузуушкуннуң талазы-биле, социал чедиишкиннерниң талазы-биле, база ол ышкаш улустар аразының политиказының талазы-биле ол хире бедик сорулгаларны бодунга тургускан совет кижилерниң дидим чүткүлдеринге кайган магадааның дамчыдарын бистен дилээн.

Бо бүгү совет кижиге чаңчыккан күш-ажылчы маадырлыг чорук-биле боттанган турар дээрзинге чигзинмейн турар бис. Бистиң улузувус XX съездиниң шиитпирлерин чүгле социалистиг лагерьниң чурттарынга эвес, харын база бүгү кижи төрелгетенге төөгүлүг ужур-дузалыг болур ужурлуг съезд деп ханы билири-биле уткаан. Бо болза, тайбыңны болгаш улустар аразының ак-сеткилдиг кады ажылдажылгазын күзеп турар ак-сеткилдиг, бурунгаар депшилгелиг кижи бүрүзүн сорук киирер аргалыг улуг программа болур.

Бистиң улузувус силерниң-биле хол-холундан тутчуп алгаш, эгиннерин деңней бистиң тайбыңга ынак ниити фронтувустун баштайгы одуругларынга чоруурун чүректиң ханызындан ак-сеткилдии-биле күзеп турар.

Силерниң найыслалыңар — Москваның хүндүлээчел черинге бо өөрүшкүлүг, чылыг ужуражыышкын дээш база катап четирдивис. Москва чүс-чүс чылдарның дургузунда силерниң депшилгелиг хөй-ниитинерниң, силерниң культураның тергиннериниң бедик бодалдары-биле бистиң дээре патриоттарывысты бодунче хаара тудуп турган болгаш бөгүн Москва боттарының тургузукчу күш-ажылының үрегүннелин тайбыңга болгаш найыралга алырын күзеп турар улустарның тиилетирбес шимчээшкининиң чырыткызы болу берген.

(СЭТА).

Тыва областың партия активиниң хуралы

Тываның партия организациязының активиниң хуралы Кызыл хоорайның Культура бажыңында март 15—16-да болган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң ажылының түннелериниң болган областың партия организацияларының сорулгаларының дугайында партия обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока илеткел кылган.

— Партияның XX съездизиниң ажылы, ада-хүлээп алдынган шиитпирлер кайгамчык улуг төөгүлүг ужур-дузалыг — деп илеткелчи чугаалаан. — Ол шиитпирлер бистиң чуртувуска коммунистиг ниитиледи тургузар дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар дээш, марксизм-ленинизминиң улуг идеяларының тиилелгези дээш улам ыңайгы демиседдиң программазы болуп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бүзүлбас чаңгыс эвин, шыгатынган коллективтиг удуртулга — ленинчи Төп Комитеттиң долганыр партияның сырый каттышканын, улус массалар-биле партияның үзүлбес харылзаазын съезд тодаргай көргүскен. Съездиниң бүгү чорудулгазы, оон хүлээп алган шиитпирлери, ак-дунма коммунистиг болган ажылчы партияларның телээлериниң съездиге чедип алдынган, улустуң материалдыг чаагай байдалы экижээн болган культурлуг деннели бедээн. Совет ниитилелиниң мораль-политиктиг чаңгыс эви улама быжыккан, Совет социалистиг күрүнениң күүш-шыдалы өскен.

Бешки беш чылдың планын ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң хуусаа бетинде долдур болган ажыр күүсеткени партияның болган улустуң улуг тиилелгези болган.

Үлетпүр болган кодээ ажыл-агый талазы-биле партияның Төп Комитединиң болган Совет чазактың ап чоруткан хемчеглериниң шынының болган ой-шаанда болганын СЭКП-ниң XX съездизи бир эпсеткилдиг чүүлдүгүнүп көрген. Ажылагый болган культура тургузуушкунун удуртур талазы-биле партияның чоруткан кайгамчык улуг организавчы ажылының түннелерин үндүрбүшаан, съезд келир үеде шиитпирлээр сорулгаларже кол киҥээнгейни моөнээн.

Совет Эвилелиниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээр дээш демиседи бүгү-де чүткүл-биле үргүлчүлээриниң эргежок чугулазын съезд онзалап демдеглээн, ол чүл дээрге ажыл-агыйның социалистиг системазының эртык күштеринге даянып алгаш, чонның киижи бүргүзүнге оналаштыр продукция бүдүрер талазы-биле эң сэйзырангай капиталистиг чурттарны төөгүлүг кысса хуусаада чедери болгаш эртери болур.

XX съездиниң соонда эртекн үе СЭКП-ниң күүш-шыдалының болган ат-алдарының кадыг ыңай сеткилиниң партияның ленинчи чаңгыс эвин быжыглаанының, совет ниитилелге партияның удуртур ролун бедиткенииниң үези болган. Идей-политика болган организас талазы-биле партия улам-на быжыккан, партийжи массаларның марксисчи-ленинчи каанылышкыны күштелген. Партия болган бүртүне удуртулгазының шиитпирлиг күжү—партияның кадрлары дыка өскен.

Партийжи амыралдың ленинчи норма-чижектерин катап тургузар, партияның иштики демократизазы хөгжүдер, марксисчи-ленинчи политиканы чорударынга үндезилээн коллективтиг удуртулганың принциптерин иептередир талазы-биле, партийжи ажылдың стилин болган аргаларын сайзырангайжыдар талазы-биле Төп Комитеттиң чоруткан улуг ажылын съезд чүүл-биле чүүлдүгүнүп көрген.

Партияның идеологтуг ажыл-чорудузагының айтырыглары съездиниң ажылынга улуг черни эзилеп. Идеологтуг ажылда кол четпес чүве болза, коммунистиг тургузуушкунуун практиктиг сорулгаларындан оон хоорулчак чоруу болуп турар. Коммунизминиң материалыг бүдүрүлге суурун тургузарының, материалыг болган культурлуг чаагай чүүлдерни өлбекширин, хамаатыларның коммунистиг медерелин бедидириниң сорулгалары-биле бистиң пропагандавысты болгаш агитациязыны сырый холбаштырарының, марксизм-ленинизминиң чогаадыкчы үгаанбадалынга канчап-даа таарышпас догматизмни болгаш шээжилээшкинни үзүткаарының эргежок чугулазын съезд онзалап демдеглээн. Пропаганданың сорулгазы марксизм-ленинизминиң теориязын чүткүлээшкинден эвес, харын коммунистиг ниитилелди тургузар дээш хүн-бүргүнүн демиселинге теориянның идеяларын амыдыралга херек кырында чорударынга щдиг баарынде болур.

1956—1960 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыты беш чыл планының талазы-биле Коммунистиг партияның XX съездизиниң Директивалары бистиң чуртувустуң бүдүрүкчү күштерин кайгамчык улуг өстүрериниң перспективаларын оон мурнунга ажыдып турар. Мурнундагы бүгү беш чылдар-биле деннээрге ак-не улуг болуп турар адыты беш чыл планы улус ажылагыйының бүгү аныраларының хөгжүдериниң, бистиң Төрээн чуртувустуң күүш-шыдалын быжыглаарының, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын болгаш культуразын бедидириниң улуг чаагай программазы болуп турар.

Алдыгы беш чыл планының кол сорулгалары болза, аар үлетпүрүг колдалыр хөгжүдериниң, үзүктел чок техниктиг дешпилгениң болгаш күш-ажылның бүдүрүкчүлүүн бедидириниң суурунга улус ажыл-агыйының бүгү аныраларының улам ынайгы күүлүг өзүлдезин хандырары, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинниң күштүг кодурлуушкунун боттандырары болгаш анаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин дыка бедидирин чедип алыры болур.

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларын Совет Тываның ажылчы чоннары политиктиг болгаш бүдүрүлгечи улуг кодурлуушкун-биле утказн. Ол план болза, ажыл-агыйны болгаш культураны хөгжүдериниң калбак перспективаларын бистиң областың мурнунга ажыдып турар.

Партияның болгаш чазактың доктаамал дузаламчызынга даянышаан, иштики курлавырларны ажыглап тургаш бистиң областың колхозтары, машина-трактор станциялары болгаш совхозтары кодээ ажыл-агыйны хөгжүдериниге өртекн ийи чылдарның дургузунда чамдык эки түннелерни чедип алган. Чаа беш чылда чер болгаш мал ажылының күштүг кодурлуушкунун хандырар төлээде, бистиң областың коммунистери болгаш бүгү ажылы чоннары күжениишкинниг ажылдаар апаар.

Тараның ниити чыылазы 1955 чылдыңга деннээрге 1960 чылда Тывага ийи ажыг катап өскен турар ужурлуг. Тараның болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының чыыдазын көвүдедири дыка улуг чергезинге дүжүттү бедидириниң күсели-биле болдунар ужурлуг.

Тараа культураларының дүжүдүнүң талазы-биле планның оналгаларны 1955 чылда область күүсетпээн. Оон кол чылдагааны болза, хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда агротехниканы каржызы-биле үреп, суггарылгалыг черлерни багай ажыглап турарынган болган. Органиктиг болгаш минералдыг удобрениелерни бисте барык хереглевейн турар. Кодээ ажылагый культураларын тарып өстүрериниң мурнакчы аргаларын дедиин оожум нептерелип турар. Ол чорук Мальцевтиң аргазын ёзугаар бүгү областка чүгле 4 муң гектар черни азы планга хамаарыштыр алырга, 48,5 хуунну ажыдап кылганындан илдең.

СЭКП-ниң XX съездизи суггарылгалыг чер ажылын хөгжүдериниче улуг киҥээнгейни салып, суггарылгалыг черлериниң шөлүн дыка калбартырын болгаш суг чок районнарга одарларны сугландырар талазы-биле калбак ажыдарны боттандырарын партия, совет болгаш кодээ ажылагый организациязынарынга хүлээткен. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын күүсетпишаан, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүскому 1956—1960 чылларының дургузунда областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 70 муң гектар хире шөлге суггарылга системаларын экижидерин, 22,5 муң гектар шөлге суггарылга системаларын назартырын, 3 муң гектар хире шөлдү суггарарынга чаа суггарылга системалары тузарын болгаш 752 муң гектар одарларны сугландырарын эргежок чугула деп саналн.

Ол ажылларны боттандырар төлээде, 80 миллион рубль ажыг хемчээлиг капитал чарыгладар эргежок чугула. Бир эвес партияның райкомнары, совет болгаш ажыл-агый органнары, МТС-тер болгаш совхозтар, кодээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилери ол улуг ажылдарны бирги чергенинг чугула хемчегери кылдыр көөр болза, олар чедиишкинниг күүсетиннген турун болур.

Малдың чем суурун эң дүрген быжыглаарының шиитпирлиг чүүлү болза, кукуруза ишкаш ыңдыг бедик дүжүттүг болгаш үнелиг культураны колхозтарга болгаш совхозтарга нептередири болгаш шиигээдип алыры болур. Эртекн чылын областка 6 муң гектар кукурузаны тараан. Чамдык колхозтарның мурнакчы агротехниканы ажыглаан тургаш алган түннелдери кукурузаның сүт-быштак чемнитиг иогаан массазының болгаш баштарының бедик дүжүттерин Тывага ап болурун көргүүл турар. Ыңдыг түрбүже, колхозтарга болгаш совхозтарга кукурузаның дүжүдүнүң шиитпиш-биле, кедергей күдү болган.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый организациялары ол культураны шын эвес көөр чорукту шиитпирлиг үзүткаары, бистиң областка кукурузаны тарып өстүрери болдунар аргажок дээр чугааларны соксадыры, бедик дүжүттерни алырын хандырары эргежок чугула.

Тараа бүдүрерин дыка көвүдедириниң, а ол ышкаш картофельдиң, ногаалдарның болгаш өске-даа культураларның ниити чыылдаларын өстүрериниң чугула чүүлү болза, часкы тарылгага үлегерлиг белеткенири болгаш ону эки эрттирери болур. Чамдык районнарда тарылга ажылдарынга деңгин багай белеткенип турарын фактылар чугаалап турар. Үрезиннер белеткелп багай чоруп турар. Чижээлээрге, Өвүр районда март 1-ге чедир кызылтас үрезининиң чүгле 52,5 хуузун уруп алган. Картофель үрезиннери-биле байлал оонда дүвүренчиг. Март 1-ге чедир областка картофель үрезининиң чүгле 43 хуузу белеткетинген. Чамдык районнарда байлал оонда дора. Картофель үрезинии Өвүр районда 12 хуу, Бай-Тайга районда 23 хуу, Барыын-Хемчик районда 29,4 хуу урдунган. Артқан үенин иштинде бүгү тарылга шөлү эргежок чугула үрезиннер-биле хандырган турзун дээш шиитпирлиг хемчегерни алыр херек.

Бедик дүжүттү алыр төлээде, часкы тарылганы дүрген болгаш организастыг чорудары эргежок чугула. Үштен ажыг эвес хүннерде шөлдерге шыкты шывар, а дараазындагы беш хүннерде тараа культураларының тарылгазын чорудары дээш чер болганга эки белеткенир херек. СЭКП ТК-ниң салганы дайынчы сорулга ыңдыг.

Мал ажылының талазы-биле илеткелде улуг киҥээнгейни салган. Алдыгы беш чылда бистиң областка бүгү чүзүдерпиң малының баш саны ыка өзер ужурлуг. Инекгерпиң баш саны ийи катап, хойлар — ийи ажыг катап, хаванар — барык ийи катап көвүдээр. Өшкүлерпиң баш саны дыка өзер. Куштар саны 8 ажыг катап көвүдээр.

Колхозтарга азырал инек бүргүзүнден ортумак саалла 1955 чылгы 592 кг турганыңдан 1960 чылда 1200 кг чедир, совхозтарга—1200-ден 2700 кг чедир көдүрлүр. Хөй бүргүзүнден дүк кыргыллазы колхозтарга 1955 чылда 1,5 кг турганыңга удур 2,7 кг; совхозтарга 2,8 кг турганыңга удур 4,2 кг болур.

Сүт бүдүрерин 1954 чылдыңга деннээрге чамдык өзүлделиг болган-даа болза, 1955 чылда колхозтарга болган совхозтарга инектериниң планнар-биле көрүнген продуктулуу чедип алынмаан. Ыңчаарга колхозтарның болгаш районнарның удуртукчулары колхоз бүдүрүлгези-биле тодаргай ажыллап, киижилер-биле ажыллап, күш-ажылды организастаар талазы-биле оларга практиктиг дузаны көргүзүп турар черлерде эки көргүзүглер бар. Чижээлээрге, Бии-Хем районнуң колхозтары эрткен ажыл-агый чылында азырал инек бүргүзүнден-не ортумаа-биле 1131 кг сүттү саап алган. Ыңчаарга Бии-Хем районбиле бир демей бойлус байдалдарлыг Баа-Хем болгаш Таңды районнарның колхозтары азырал инек бүргүзүнден-не чүгле 650 болгаш 749 кг сүттү саап алган.

Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы» артельдиң төп фермазынга чүгле сөөлгү ийи айларның дургузунда безин бир азырал инектен-не саалданы үш ажыг катап көвүдеткен. Ол-ла колхозтуң Марачевкада сүт-бараан фермазының саанчылары инектериниң продуктулуун ыка өстүрген. 1955 чылдың октябрь 1-ден эгелээш 1956 чылдың март 1-ге чедир анаа азырал инектен-не сүттүң ортумак саалдазы 546,9 кг болган. Саанчы эш Шумова инектен-не 668,2 кг, Билчирмаа — 623,3 кг сүттү саап алган.

Ыңчаарга элээп хөй районнарның улуртучулары малдың продуктулуун бедидериниң дугайын анаа-да чугаалап, а херек кырында чүнү-даа кылбайн турар. Оон түннелиниде чижээлээрге, Бай-Тайга районуң колхозтарынга бир азырал инектенне сүт саалдазы эрткен беш айларның дургузунда чүгле 31,8 кг болган, а ол районнуң «Мурнакчы» артелинге (даргазы эш Доржулай) 21,3 кг, тодаргайларга үнелеле 142 грамм болган. Сүт-Хөл, Тес-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик болгаш Чаа-Хөл районнарның колхозтарының фермаларында сүт саалдазы амыгаа чедир деңгин куду.

Эът бүдүрерин дүрген көвүдедиринге хаван ажылының ужур-дузазының дугайын эш Тока чугаалаан. Бир эвес бир инекти чыл иштинде таарыштыр ажаап чемгерер болза, оортан чүгле 200—300 килограмм эътти ап болур, ыңчаарга төрүүр хаван ол үенин дургузунда 2—3 тоннадан эвээш эвес, тодаргайларга он катап хөй эътти бээр. Мурнакчы совхозтар болгаш колхозтар хаваннарны эки семиртп чемгерип тургаш ыңдыг хемчээлдиг хаван эдин ап турар.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының удуртукчулары ажыл-агыйның тодаргай экономиказын ам-даа багай өөренип турар, кодээ ажыл-агыйның алдының турар продукциязы байы хире өртек-үнелиг болуп турарын аналитөөйн турар болгаш продукциянын бот-үнезин чингедир талазы-биле чогуур ажылды чорутпайн турар. Чамдык районнарда мал ажылының чаңгыс чижек продукциязынга күш-хүннериниң чарыгдалларының дараазындагы таблицазы ону бадыткап турар.

Районнар	1 центн. сутка	1 центн. ком өзүкке	1 центн. дүкке
Баа-Хем	6	41	115
Тес-Хем	7,2	32	326
Барыын-Хемчик	6,8	32	150
Бай-Тайга	10,9	52,3	369

Мал ажылының хөгжүдезиниң болгаш оон продуктулуунун байдалы өске районнарга бодаарга элээп эки болуп турар. Бии-Хем ышкаш ыңдыг районда безин продукциянын чаңгыс чижээнге күш-хүннериниң болгаш материалдыг акша-хөрөнгилериниң чарыгдалы кончуг бедик. Чижээ, Бии-Хеминиң колхозтарында мал ажылының бир центнер продукциязының ботунези мындыг болуп турар:

Колхозтар	сүт		инек эъди		хаван эъди	
	күш-хүннери	акша	күш-хүннери	акша	күш-хүннери	акша
«Искра»	6,8	8,4	232	28	229	313
«Кызыл тараачын»	5,5	12	98	206	30	70
Кочетов аттыг	7,5	7,2	156	150	176	193
Район талазы-биле	7,7	9,8	129	121	134	169

Ол саннар күш-ажылды нормалаарында таарымча чок чорук тарының дугайын, малчыннарга малды быжыглаарының чавыс нормаларының дугайын, күш-хүннериниң чогуур учёлдуун чогуун болгаш колхозтарда административ-эргелел аппаратының улуунун дугайын хереченлеп турар-дыр.

1956—1960 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында: «Чөөн Сибирьниң районнарынга нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хой ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер...» деп бижээн. Ол айтыышкын бистиң областка шуут хамаарыр, чүге дээрге, колхозтарда болгаш совхозтарда хой ажылының бот-денизин улуг болгай. Ыңчаажок ол аныызында эвээш продуктулуг болуп, бир хойдан дүк кыргылдазы ортумаа-биле 1,5 килограммдан ашпайн турар. Ыңчангаш ол адырдан орулгалар база оожум өзүп турар.

Ыңчаарга хой ажылын ажыл-агыйның бедик продуктулуг болгаш хөй орулгалыг адыры кылырының таарымчалыг байдалдары Тывада бар дээрзин мурнакчы ажыл-агыйларның болгаш чамдык кадарчыларның дүржулгазы тодаргай хереченлеп турар. Чижээлээрге, Бии-Хем районуун «Кызыл тараачын» колхозунуң кадарчызы эш Чүлүм эрткен чылын анаа быжыглаан 410 хой бүргүзүнден-не 2,44 кг дүктү, ол-ла артельдиң кадарчызы эш Сарыг-оол хой бүргүзүнден-не 2,4 кг дүктү кыргып алган. Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң кадарчызы эш Чыргал анаа быжыглаан 222 иттерпиң түе бүргүзүнден-не 3 кг 310 грамм дүктү алган. Ыңчаажок ыңдыг чижектер бисте эвээш.

Мал ажылында кол сорулгаларның бираазы болза, нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдер дээш соксаал чок, чүткүлүг демисел болуп турар.

Кандыг-даа ажыл-херектиң, оон иштинде мал ажылының-даа чедиишкинниг болуруун кижилер шиитпирлеп турар деп СЭКП-ниң XX съездизи бодунуң шиитпиринде айыткан. Ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээр талазы-биле бистиң чамдык партия, комсомол, совет болгаш ажылагый организарывыстың ажылының эки түннелери — кижилер-биле, массалар биле хүн-бүгү ажылың түннели ол. СЭКП-ниң Бии-Хем, Таңды болгаш өске-даа чамдык райкомнарының массалыг, политиктиг ажылын чижек кылдыр көргүзүп болур.

Оон-биле холбаштыр Рязань областың малчыннарының ажылының дүржулгазын Тывага эки өөренир болгаш нептерелир чугула. Кижилер-биле үлегерлиг ажылын хөй-хөй чижектери Баа-Хем районуун «Тилелге», Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы» колхозтарда бар. Мурнакчы дүржулганы калбак-биле нептерелир ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйны кодүргенге машина-трактор станцияларының ролюн илетпээчи Цокпан чугаалаан. 1955 чылга Тываның МТС-тери машина-трактор паркын ажыглаарын элээп экижиткен. Ыңчаажок МТС-териин хөй нурузу бар аргаларны болгаш курлавырларны ам-даа багай ажыглап турарын эртекн чылдың түннелдери көргүзүп турар. Ол чорук бо чылын машина-трактор станцияларының ажылын дыка экижидерин болгаш олар тарылгага өй-шаанда, бүгүн белеткетинген турарын чедип алырын районнарның бүгү удуртукчуларынга хүлээлип турар. Элээп хөй МТС-терде (Сүт-Хөл, Балгазын, Тес-Хем, Чадаана, Кызыл) тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын болгаш өске-даа техниканы септээри ажыныызында багай чоруп турар.

Областың совхозтарының ажылында улуг четпестер бар. Олар ам-даа үлегерлиг, орулгалыг ажыл-агыйлар болбайн турар.

СЭКП-ниң XX съездизи улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалара колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидириниң болгаш колхозтарга күш-ажылың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң чугула чепсээ болур ай санында авапеңнаашкынын ажыглаарының эргежок чугулазын айыткан. Ол хемчегниң чугуланының болгаш ээки түннелдерниң дугайын бистиң областың элээп хөй колхозтарының дүржулгазы херечилеп турар. Кыа-Хем районуун Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелинге күш-ажылчы сагыыга-чүрүм күүз турган. Ыңчаарга баштаар чер колхозчуларга ай санында авансы бере бээрге байдал экижээн. Ниитиниң бүдүрүлгезинге киржикчилерниң саны ийи катап көвүдээн. Күш-ажыл кылып шыдаар бир кижиниң чылда ажылдаашкыны 1954 чылда 437 күш-хүннери турганының орунга 1955 чылда 583 четкен.

Үлетпүр, транспорт болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле сорулгалар илеткелде улуг черни эзилеп. Алдыгы беш чылда Тываның үлетпүрүү дыка хөгжүүр. Хөмүр даш тыныжы ийи катап өзер. Тудуг материалдарын бүдүрери барык 3,5 катап, тууйбу—2,4 ажыг катап, чугай—4,5 катап көвүдээр. Тудуг ыяштарын болгаш дилген материалдарны белеткээри бүүн чартык катап көвүдээр. Кызылдың аш-чем комбинадының аш-чем барааннарын бүдүрүп үнүрери 2,2 катап көвүдээр. Алдыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир коммуналдыг электростанцияларның күүш-шыдалы 3 ажыг катап, а электроэнергия ажыдап үндүрери — 4,7 катап өзер.

Райүлетпүр комбинаттарының болгаш Кызылдың бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге цехтери алгыыр. Пиво заводунуң, хлеб заводунуң, дээрбенин тудуушкуну доостур, ыт комбинадының тудуушкуну эгелээр. Бүс турбиналыг электростанция, көдээ ажыл-агыйның сепгелге заводу. Хову-Аксының комбинады, район төптеринге саржат заводтары болгаш өскелээ үлетпүр бүдүрүлгелери ажыглазга кирер.

Коммунал ажыл-агыйының шугуму-биле-даа, ведомство организацияларының бюджеттери-биле-даа, чурттагга тудуушкунунга хөй акша-хөрөнгилерни берип турар. Бай-Тайга, Таңды, Кыа-Хем болгаш Сүт-Хөл районнарга Культураның чаа район бажыңнарын, а Кызылга—кинотеатрны болгаш областың национал шин театрын тудары төлевилетинген. Область библиотеказының бажыңының болгаш пионерлер бажыңының тудуушкуну эгелээр.

Алдыгы беш чылда капитал тудуушкунунга 300 миллион ажыг рубль түннү, азы эрткен беш чылдыңга деннээрге 3,7 катап хөй рубльди чарыгдаары көрдүүп турар. Чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң капитал тудуушкунунга беш чыл дургузунда 17 миллион ажыг рубльди, тудуг материалдарының үлетпүр бүдүрүлгелериниң системазының талазы-биле — 7 миллион хире рубльди болгаш аъш-чем барааннарының үлетпүрү—16 миллион ажыг рубльди салыш кирери төлевилетинген.

Мындыг улуг сорулгалар-биле холбаштыр, четпес ажылдап турар «Тыва тудуг» трестиниң ажыл-чорудулгазын шиитпирлиг экижидерин чедип алыры эргежок чугула.

Автотранспорт, областың иштинге-даа, Кызыл—Абакан оруунга чүк сөөртүр болгаш пассажирлер сөөртүр улам ыңай калбарар. 1956—1960 чылдарда Усинск оруун чаарты кылыры доостур, Кызылга Енисейни кежилдир понтон көвүргүнү тудар. Гараж ажыл-агыйын калбартыр талазы-биле улуг ажылдар, Кызылга автостанцияны тудары көрдүнүп турар. Транспорттуң кол магистралдарынга пассажирлерге гостиницаларны болгаш чолаачыларга чурттагга бажыннарын тударын төлевилээн.

Чырыдыышкын болгаш кадык камгалал талазы-биле айыттынган хемчегериниң дугайын илеткелчи дыннаткан. Алдыгы беш чылда Тывага ортумак школаларның саны 35 хуу өзер. Үрүлгэр салгаринның саны барык үш катап көвүдээр.

Эмнелге оруннарының саны 15 хуу, үрүлгэр яслилерине олуттар—68,5 хуу калбарар. Бай-Тайга районга чаа эмнелгенин тудуушкуну доостур, Туранга, Сарыг-Сепке болгаш Суг-Аксынга инфекционнут аарыг киижилерге чаа бажыңнарны тудар. Сонгу Аржаанның аржаанныг булагынга бальнеологиктиг пунктуну ажыдар.

Ажылчы чоннарның чогаадыкчы интеллекгейин мобилизастаарынга, чаа иштики курлавырларны илередиринге, чаа беш чыл планының күүселдезинге тодаргай контрольду тургузарынга үндезилээш бүдүрүлге, колхоз, МТС болгаш совхоз бүргүзүнге бүгү көргүзүглер аайы-биле күргүне онзалаарын чугаажок күүседири ханыртынган турар ужурлуг. Областың партия организациязының сорулгазы—айыттынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседирип дээш демиселче областың ажылчы чоннарын баштаары болур.

Көй-көй колхозтарның экономиктиг ар-галары дыка өскен амгы үеде, кезээде бирги планга тудар ужурлуг бүдүрүлгени бүгү хемчеглер-биле калбартырынга чергелештир колхозтарга чурттагга бажыннарын, клубтарны, үрүлгэрнин болгаш культура чырыдыышкынның албан черлерин тударынче улуг киҥээнгейни салыры эргежок чугула деп XX съезд айыткан. Ол айтыышкын бистиң область онза ужур-дузалыг, чүге дээрге дыка хөй колхозчу өг-бүлелер ам-даа өглерде чурттап турар болгай.

Колхозчуларга бажыннар тударынга партия биле чамак кайгамчык улуг дузаны көргүзүп турар: делир эгитпес хөй миллион түннүг акша дузаламчызын, хөө чок төлээр узун хуусаалыг хөй түннүг чээлилерни тыпсып, ыяш материалдарны берип турар. Ыңчалзажок ол аргаларны четпес ажылап турар болгаш бистиң байдалдарывыста ол чугула политиктиг хемчегни боттандырарын узамыктырып турар. Эң чөөкүү 2—3 чылларның дургузунда араттарның өг-бүлелерин өглерден чаа бажыннарже шилчидери бүгүн доозулгаа турар ужурлуг. Ол ажыл партия организацияларының талазынан үргүлчүнүл сагыш-салыышкының болгаш практиктиг ажылды негеп турар.

Үлетпүрүг, көдээ ажыл-агыйны удуртурунда улуг четпестер партия обкому, облкуском, чамдык райкомнар болгаш райкускомнар СЭКП ТК-ниң негелделиниге таарыштыр удуртулганы эде тургуспазы-биле база бүдүрүлгелерни, колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны ажыл-херекти ханы билбес байдал-биле удуртуп үргүлчүлеп турары-биле, түс-түс районнарның, бүдүрүлгелериниң болгаш колхозтарның онзагай байдалдарын өөренип көрбейн турары-биле тайылбырлатыныл турар. Элээп хөй таварылгаларда удуртукчулар харыысалгалыг болурун уттуп, оон уламындан шүүлгэн ажылдап турар, ажыл-херектиң байдалы дээш, партияның болгаш чазактың Директиваларын боттандырары дээш сагыш-сеткил-биле аарыйын турар.

Съездиниң ажылы, марксисчи-ленинчи теориянның эртеминг үндезининге даянган оон шиитпирлери партияны болгаш чурттуу шын удуртурун, партияның хүрээленинин сыныш дивес чаңгыс эвин, бистиң чуртувуска коммунизминиң чедиишкинниг тургузуушкунун хандырып турар деп илеткелчи түннелинде чугаалаан.

Илеткел талазы-биле санал берииишкиннери калбарган.

(Илеткел талазы-биле саналдарның отчёду дараазында номерге үнер).

Тайбыңның бүгү-делегей Төвүлелиниң сессиязының мурнуу чарыында

Тайбың камгалалының Совет комитединиң Президиумунуң хуралы

Тайбыңның Бүгү-делегей Төвүлелиниң бюрозунуң эртекн чылдың декабрьда Хельсинки хоорайга болган хуралы чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерин сөкседы-биле база ядролуг чепсектиг хорүдазарының дугайында улустар аразының дугуржулгазын чедип алыры дииуму планнаан көрген. Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң болгаш ядролуг чепсекти хорүдазарының дугайында улустар аразының дугуржулгазын чедип алыры

БҮГҮ КҮШТҮ ДИРЕКТИВАЛАРНЫ КҮҮСЕДИРИНЧЕ!

Партияның салган сорулгазы бистиң ажылывыстың улуг программазы

Бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш совет кижилериниң мурнуунга делгеп перспективазы ажыткан Коммунистиг партияның XX съездизиниң тоолгулуг шиитпирлери бистерни бүгү совет кижилер ышкаш өөртүп, чүткүлүг күш-ажылче сорук киирип турар.

Совет кижилер съездиниң шиитпирлериндең боттарының ажылының болгаш амыдыралының кайгамчык улуг программазын көрүп турар. Партия болгаш Чазактың кижи дугайында сагыш салыышкыны совет ажыл-ишчилерни маадырлыг күш-ажылче сорук киирген.

Чаа беш чылла түүл индустризиниң үрген хөгжүлдезин бистер, түлүгжүлер, көрүп турар бис. Тывага чыып эптеп алыр деңир бетон заводу тургустунар болгаш бажыннарны улуг блоктар-биле түүп эгелээр. Ынчангаш бистиң комплекслиг бригадавыс улуг блоктар-биле бажыннарны түзар. Түлүшкүнүүң чаа көдүрүүшкүнү механизацияның деңнелиниң хамаарыжыр деп чүвени бистер, ханчылар, билип турар бис.

«Тыва түүл» трестизинде барык бүгү түүл ажылдарын механизастап болур арга бо хүннерде бар апнарган. Бөгүн бис холумакты машиналар-биле белеткеп, аар чүктерни күчүлүг краннар-биле көдүртүп, черни экскаваторлар-биле казып турар бис.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивазында түлүгжүлериң мурнуунда салган улуг сорулганы чедиишкинниг боттандырары-биле бистиң бригаданың кежигүннери социалистиг бот-хүлээлгени алган. Түүлгарны ажыглалга график ёзулаар ойнаанда дужаар, түлүгнүң шынарын экижидер болгаш өртээн чиигедир, совет кижилерге чырык, делгем, чараш болгаш быжыг бажыңны түүп бээр деп, бистер түүлгжүлар, ынчалыг сорулганы салган бис.

Бодувустуң салган сорулгавысты төлептиг күүседири, сөглээн сөзүвүстү ажыл-херек кырынга бадыткаары — партияның совет кижи дугайында улуг ада сагыш салышкынынга бистиң күш-ажылчы харыывыс болур.

«Дыштанылга болгаш байырлал мурнуунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан-хзакчыларга ажыл хүнүүң үргүлүлелин кызырар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы совет кижилериниң чүректеринге уттундурбас болуушкун болуп арткан. Ол өөрүшкүлүг недээ ылангыя түүлгжүларга өнза тураскаалдыг болган. Чүге дээрге партия биске чүгле ажылдарывыска эвес, харын дыштанырынга болгаш өөренириңге эргежок чугула байлалды тургузуп турар. Мергежил белдиери-биле солуннарны болгаш литератураны номчуур, уругларывысты кижизидериңге дузалажыр шак биске немешкен, а ол шак 1957 чылда улам узаар.

Бистиң бригадавыстың кежигүннери техниктиг болгумде өөренип турарлар. Келир өөредилге чылынган эгелеп бистиң бригадала мээң-биле кады алды кижи ажылчын аныяктарның кежээки школазынга барып өөренир дээш белеткенип турар. Ынчангаш бистер бо беш чылгы бүгү ниитиниң ортумак өөредилгезин бүдүүлгеден чардыкпайн тургаш чедип алыр деп сорулганы салган бис. Ажыл-херектиң күүселдези чүгле бисте арткан.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалары совет кижилериниң ажылының дайынчы программазы болур. Чаа беш чылда бистиң комплекслиг бригадавыс Кызыл хоорайга туттунар чурттанының, культураның болгаш албан черлериниң чаа бажыңнарының түүлүшкүнүнге киржир. Ол чорук түлүгжү бүрүүнүң бедик мергежилин болгаш чүткүлүг күш-ажылын негеп турар.

Төрээн чуртувустуң улам ынай чечектелиишкини дээш чаагай херекке күш-ажылчы төлептиг салышкынывысты киприпвисти болувустуң ыяктыг хүлээлгевис деп санап турар бис.

О. КОМБУЙ-ООЛ,
дашчы.

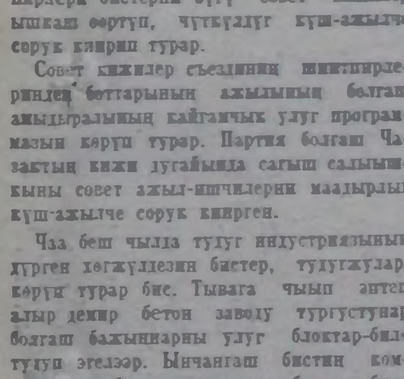

Социалистиг хүлээлге

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларын чедиишкинниг боттандырар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киргеш дараазында хүлээлгени алдывыс:

1. 1956 чылдың түүл планын хуусаа бетинде күүседир.

2. Бүдүрүлгениң иштики курлавырларын чеп ажыглап тургаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң планын долдур күүседир.

3. Зөлчег нормазын кижи бүрүзү үргүлчү 120 хуу күүседир.

4. Чүгле эки болгаш кончуг эки шынарлыг продукцияны бээр. Чүвени үрей ыылыр чорукту болдурбас.

5. Камналганың чурумун шыңгыы сагып тургаш, түүл материалын ай санында пландан ажыр 3 хуу камнап алыр. Бот-үнени үргүлчү чиигедир.

Бо арынны «Тыва түүл» трестизиниң Оюн Логбаевич Калзанга баштаткан дашчыларның комплексилиг мурнакчы бригадазынга болгаш бригаданың мурнакчы кижилериниң партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларын төлептиг боттандырарынга улуг күзел-соруун илергейлээн чугааларынга тураскаатывыс.

Дашчыларның комплексилиг бригадазының кежигүннери алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш, коллективте калбарган социалистиг чарыштың эгелекчилери болганнар.

«Комплекслиг бригаданың кежигүннери Ленин кудумчузунда чаа бажыңның түүлүшкүнүнде. Чуруу: С. Феоктистовтуу.

Бистиң негелдевис

Коммунистиг партияның XX съездизиниң материалдарын өөренипшаан, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдарывыска шаптых болуп турар улут четпестерни тодаргай көрүп турар бис.

Түлүгжүлер треспин администрациязының адрезинге бо дугайында чангыс үдаа эвес шүүмүүлелдерни кылган. Ол шүүмүүлелдер кончуг чөп. Мен бо хүннерде эш Калзанның комплекслиг бригадазының ажылдап турары Ленин кудумчузунда үш кааът чурттанга бажыңының түлүшкүнүнде мастерлеп ажылдап турар мен.

Трестиң удуртукчуларының шүүлдези ажылын бо түүл объективизинден тодаргай көрүп болур. Ылангыя трестиң ханзырыга киллизикпин начальниги эш Бородин дыка олутпай кижилериңң бирээзи. Оон шүүлдең чоруунуң чылдагааны-биле бүгү объективте ажылды сааладып турар таварылгалар хөй. Элезин, довурак, а чамдыкта түүл ыяжы үзүктели бээр чорук кайы хөй. Оон чылдагааны ханзырыга киллизиниң план чок ажылдап турарында болгаш түүлгарда ажылдың байдалы-биле таныш эвезинден болуп турар.

Түүл материалдарын объективлерге хожудаашкынныг чедирер азы ону өскээр өөртүп аппаар чорук бар. Трестиң кол инженери материалдарны объективлерге чедирериниң графигин кылбайн турар. Мооң түңнелинде ажылчыннар чамдыкта материал чогундан ажыы чок турун турар.

Түлүгжүларны болгаш бригадаларны бир-бир объективлерже солуштурар чорук бисте чаңчыл апарган. Бистиң бригадавыс чүгле февраль айда безин үш янзы объективлерге ажылдаан. Доктаамал эвес чыылдыргаш, ол эштерни кежигүннериң мурнуунга тургузуп, бүрүү шаап көрген бис. Санал бергең кижи бүрүзү оларны чидин-биле шүүлдеп, бригаданың мурнуунга ыытырган бис.

Олар хураага боттарының бүрүүзүн ак-сеткилдин-биле мииннип, ынчалыг чорукту каттаптавазын хүлээнгеннер. Аныяк түүлгжүлер боттарының сөзүн өөлеп шыпаннар. Олар чүгле чурум үревеетээн эвес, харын бүдүрүлгениң мурнакчылары апарган. Коллективтиг бүрүү шавышкынының шынныы, оон ажыктыы ол үзүлгө бодун база катап бадыткаан. Ол чангыс таварылганың соонда биске ажыл шагы үзер, оолдаар чорук болбаан болгаш бодурбаспаа бис.

Ынчалза - даа күш-ажылдың сагылга - чурумун быжыктырарынга, ажыл шагын бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга эргежок чугула түүлдериниң ам-даа тургустунизазының айтыры чугула. Түүл объективлериве ажылчыннарның ажылга келгенде болгаш ажылдан чоразында табель дугаары азып каар чер чок. Ол чорук ажылчыннарның ажылга чогуур өйүнде келирин болгаш чоруурун чурумчуларынга эргежок чугуза. Табель демдеглелдериниң чурумчутунмазаны-биле хөй-хөй объективлерде ажыл 8 шакта эгелевейн, ажылчынар болгаш прорабтар безин ажылга озалдап кээп турар чижектер бар. Мындыг байдал күш-ажылдың чурумун сандарадып турар.

Бо дугайын бис партия, профэвилел болгаш бүдүрүлге хуралдарынга чангыс үдаа эвес чугаалажып, эвээш эвес эки шиитпирлерни үдээп алган бис. Ынчалза-даа шиитпир күүселе чок арткан. Ажылчыннарның ажылга кээп, ажылдан чоруп турарының шыңгыы үчёлүнүң болгаш контролунуң чогу прорабтың бүгү түүлгжүларны ажылга ажыттаар чок болганы-биле ажылчыннарга удаа-дараа шөлээ бээринге, чылдагаан чок прогулдарны чажырарынга чедирген. Ылангыя чайгы үеде хөй-хөй ажылчыннар прорабтарның ажылга белеткел чогун ажыглап алгаш шөлээ дилеп алгаш, боттарынга доора ажылдар кылыр чорук хөй.

Өске бригадаларга демейлээрге бистиң бригадавыстың ажылында бар онза чүүлдериниң бирээзи болза бригаданың кежигүн бүргүзүнүң янзы-бүрү профессияларны шингээдип алганы болур. Бистериниң кижи бүрүү дашчы, чазаныкчы, быланчы мергежилди билир. Бистиң комплекслиг бригадавыстың өске бригадаларга демейлээрге кол онза чүүлү бо. Чангыс ажылчынның үш азы дерт янзы профессияны өөренип алыр чорук күш-ажылдың бүдүүлгөн бедиериңе, ажылды таварылчыг организастаарынга болгаш ажыл шагын бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Түүлгө ажыды бригадалап чорулары —күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң үндезини. Ол дугайын комплекслиг бригадаларның дуржулгазы бадыткаан. Ынчалза-даа бодун шынзыктырган бо методту тресте калбаа-биле нептеретпейн турары хомуданчыг. Ажылчыннарны доктаамал бригадаларга быжыглаар ажыл тресте багай тургустунган.

Түүл трестизинде 600 ажыг ажылчыннар бар, а оларның чүгле 150—160 хирези доктаамал бригадаларда. Бригадада ажыглатынган ажылчыннарны прорабтар болгаш десятниктер бригадирлеп чөпшээрел чокка кайы-бир объективлерже солуштурун турар. Бо чорук бригадаларга күш-ажылдың сагылга-чурумун сандарадып, кылган ажылды эчизинге чедир кылырын кыыгаарлап, бригаданың планын үзүп база түүлгжүларның иденкейин күүдүлдүп турар.

Түүлгжү бүргүзүнүң ийиден ерү профессияларны өөренип алырынга администрация черн, партия болгаш профэвилел организациялары дузалашпайн турар. Мооң түңнелинде дашчы-даа, чазаныкчы-даа чүгле ол профессиязын билип алырынга ойлежип турар. Бодавыже, мындыг байдалдың комплекслиг бригадаларны организастаарынга шаптых болуп турары чугаажок. Ажылчын бүргүзүнүң бети дээрге-ле ийи профессияларны өөренип алыр дээш күзелин ханзырарга тускай болгумнерни болгаш комплекслиг бригаданы массалыг тургузарының айтырыын соңгаарладыышкын чок шиитпирлээриниң ойу келген.

Бистиң комплекслиг бригадавыстың ажылынга шаптых болуп турар улут четпестерни демдеглевейн барып болбас. Бистиң бригадала амга чедир-ле долу комплекслиг нарял чок, хөй-хөй ажылдарга нарядты ангы бижип турар. Комплекслиг бригаданың ажылын организастаарының дуржулгазын бистер эртнен чылын-на тазылышкан бис. Эш Комбуй-оол Москва чо-раазы «Сталинград түүлү» трестизиниң комплекслиг бригадазының дуржулгалыг бригадири эш Рудницкий-биле чугаалашкан. Оон бригадазында кол чүве бүгү ажылдарны кылыры-биле берген комплекслиг нарял болур.

Эрткен чылын биске ынчалыг нарял турган болгаш ажылга дыка улуг идегем берген. Комплекслиг нарядты бижирип проработан болгаш нормировщиктен күзенишкинниг ажылды негеп турар. Комплекслиг нарял бригаданың бежигүннеринге бодунуң ажыл төлевирин билип алыр, дузалаар ажылдарны кызырар, бүдүүлгеле кызыы черлерни узуткаар болгаш болунуң кылган ажылының түңнелин хүн-бүрүзүнде, шак бүрүзүнде билир арганы бээп турар. Ынчангаш ынчалыг нарял-биле бистиң хандырары чугула.

Объективлерде күш-ажылдың тодаргай организастаашкынының чогу болгаш түүлгжүлерни шын эвес дүжүргени бистиң ажылывыска шаптых болуп турар. Түүлгжү материалдарын — даштыг, элезинни, ыяштыг дүшка келбиже черге оолдаап турар. Чижээ, партияның Кызыл хоорхомунуң бажыңын түүлүп түрлз фундамент салыр дээш черге хөй даш оолдаап каан болгаш. Оон түңнелинде ол даштарны чайлагырынга артык үлүг · ажыл болгаш хөй күч акша чарыгзатынган.

Шынар дээш демисел ам-даа коншак. Ол чорук түүлгарны катап эде кылырынга чедирип турар. Оон кол чылдагааны болза түүлгүнүң төлевилел шыйынын проработан болгаш десятниктерни быжырымчалыг өөренип албайн турарында. Мындыг янзы чылдагаан-биле, чижээ, бистиң ам түүлүп турарывыс Ленин кудумчузунда чаа бажыңнын адакы каъдының сонга каралтары чогуур туружунда эвес болган.

Бистиң бригадавыстың кежигүннери бүгү совет түүлгжүлар ышкаш чангыс сорулганы салып алган ажылдап турар. Совет кижиге чырык, делгем, чараш болгаш эптеп бажыңны түүлүп бээри — бистерниң хүлүүлг болгаш харыысалгалыг сорулгавыс ол. Аңаа бистиң Коммунистиг партия өөредип турар.

О. КАЛЗАҢ,
бригадир.

Тудугда иштики курлавырларны долузу-биле ажыглаар

Партияның XX съездизи улус ажыл-агыйының бүгү алырларында бар иштики байлак курлавырларны чонга баралын болдурарынче онза кичээнгейни салган. Ындыг иштики курлавырлар бистиң «Тыва түүлгү» трестизинде база хөй.

Комплекслиг бригаланың кежигүннери алдыгы беш чыл планын чедиишкинниг күүседир талазы-биле социалистиг чарышты калбарткаш, түүлгүа иштики курлавырларны долу ажыглаарынче кол кичээнгейни салган бис. Од болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң үндезинниериниң бирээзи.

Алдыгы беш чыл планы совет кижиниң күш-ажылчы чаңгыс эптиг күженишкинни турда хуусаа бетинде күүсетинер дээрзиниге бистер, түүлгжүлер, быжыг бүдүреллиг бис.

Алдыгы беш чыл планы бистериниң амыдыралывыска чаа байлакшылды болгаш аас-кежиктиг эксээр деп чүвени түүлгжү бүргүү съездиниң шиитпирлериндең көрүп, билип турар.

Мени болгаш мээң өөрүмү сорук киирип турар күш ол. Бистиң бригаданың алган социалистиг хүлээлгеи улуг эвес, ынчалза-даа ол планны боттандырары дээш, бүгү улустуң алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселинге чөптүг салышкын болур дээрзин билип турар бис. Улуг Ленинниң бичө чүведен улуг чүве турғустунар деп чагыын сактып турар бис.

Социалистиг хүлээлгени боттандырары бистен улуг күженишкинни болгаш чогаадыкчы энергияны негеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң чаа үнер дөстерин могаг чок дилеп тыварын негеп турар. Түүлгжүларда ажыглатынмаан иштики курлавырлар болгаш аргалар хөй, олар бистерни манап тураралар.

Олар ам-даа илеретинмээн, ынчаарга илеретинген курлавырлар безин ниити херекке болур чогууру-биле ажыглатынмайн турар. Мен оларның дугайын чугаалаксап турар мен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бисте ам-даа чавыс. Ол болза кол курлавыр болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниче хөй-хөй чүүлдер шаптых болуп турар.

Механизминериниң үреги бээр таварылгалары хөй: бирде холумак булгаар машина ажыллавастай бээр, бирде насос суг сордурбастай бээр. Чижээ, сөөлгү алды хонукта бо чылдагаан-биле бригада 126,6 ажыг шагын ышкынган. Бир эвес ол шакты акша-биле алыр болза оон дыка хөй болур ийик. Ол канчап болу бергенин? Трестиң эргелели объективлерге дежурный слесарьны тургусцайн турарында. Ындыг дежурныйны тургузарының шүүдели улуг эвес — неделяда 140 рубль.

Дежурный слесарь турган болза бис чүгле куруг турган шактарны төлээр ийи катап хөй акшаны эвес, харын 12 кубометр ханаиы салып, күргенее 3 муң хире рубльдиң ажының бээр ийик бис. Биске кайызы ажыктыгыл. Дежурныйны тургузар бе, азы дежурный чокка неделяда чүс-чүс ажыл шагын болгаш хөй акша хөрөнгини ышкынары бе? Бо деңнигүүрүү оваарын көөр үе келген деп чүвени трестиң удуртукчулары иинниир ужурлуг.

База бир чижек. Дилген материалдарның өртээ улуг, трест бир кубометр дилген материалды 240 рубль-биле садып ап турар. Ынчаарга дилген материалдарны объективлерде кам чок чарыгдап турар. Өрээлдерни манза-биле кылырын соксадыр болгаш оны чугай-довурак холуксаадан кылган материалдар-биле солуур дугайында чазактың айтыышкынын амдаа боттандырып шыдавайн турар бис.

Манзаны холуксаадан кылган материалдар-биле солуур чорук ыяштың чарыгдалын кызырар болгаш оон өртээ манзадан 6—8 катап чиик. Сай-дашты, элезинни болгаш довуракты чүдүрерни механизастары улуг курлавырларның бирээзи. Биске бир дугаарында ажыглалга киирер курлавырлар бо. Бо ажылга трестиң партия организациязы улуг дузалажыр чыны чедирер ужурлуг.

Т. ХЕРТЕК,
бызанчы.

Саннар болгаш фактылар

Дашчыларның комплексилиг бригадазы бешки беш чылда нөлээ амыр-аргый техникумун, бошуйга бажыңын, педучилищениң бажыңын, уруглар садын болгаш хөй-хөй чурттанга бажыңнарын түзүшкен.

* * *

Бригада бешки беш чылдың планын 3 чыл үш ай иштинде күүсеткен. Беш чылдың дургузунда бригада 6,5 чылдың нормазын күүсеткен.

* * *

Чүвени үрей азы катап ыылыр чорук комплексилиг бригаданың кежигүннеринге чеңгыс-даа болбаан.

* * *

Комплексилиг бригадада 11 кижи ажылдап турар. Оларның шуптузу янзы-бүрү курстарда болгаш техниктиг болгумде өөренип турар. 6 кижи кежээки политшколаның дыңнанчызы.

Венгр Улус Республика. Будапештиниң Мадач аттыг күрүне театрында Н. Погодинниң «Кремльдиң курантылары» деп шиизи улуг чедиишкинниг үнүп турар.

Чурукта: шииден сцена.

Фото Мадьяр фотонуу.

Лондонда Хайгет хөөрүнге Карл Маркска тураскаалды ажытканы

ЛОНДОН. Эртемниг коммунизмниң улуг бодалчызы, үндезин салыкчызы Карл Маркска тураскаалды Лондонда Хайгет хөөрүнге март 14-те байырлалдыы-биле ёзулап ажыткан. Ук тураскаалды делегейниң барык бүгү чурттарының, оон иштинде Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, улус демократиязының чурттарының, Францияның, Италияның, Англияның муң-муң ажылчы чоннарының ортузунга чыгдынган акша-хөренгилер-биле туткан. Великобританияның Коммунистиг партиязының, профэвилелдериниң болгаш өске-даа депшилгелиг организацияларның төлээлекчилери, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократиязының чурттарының төлээлекчилери туруп турда тураскаалды Великобританияның Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Гарри Поллит ажыткан...

Ак пөстү дүжүрүпкен болгаш аңаа турган кижилерниң мурнунга делегей пролетариадының баштыңчызының болгаш башкызының хүлерден кылган кайгамчык улуг бюстузу (кижиниң хөректен өрү хевир-дүрзүзү) көстүп келген.

Лоренс Брэдшоунуң ажылдап кылганы бюстуну даш бедиктелдиң кырында тургускан, оон адаанда Карл Маркстың, оон кадайы Женни фон Вестфаленниң, уруу Элеонораның, оларның уруунуң оглу Эдгар Лонгениң болгаш бажың ажылдакчызы Елена Демуттуң мага-боттарын кадагалап турар. Элеонораның мага-бодун кадагалаан хааржакты мурнунда Лондоннуң библиотеказындан ада-иезиниң хөөрүнге эккелген.

Бедиктелдиң үстүү кезээнде «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп кыйгырыгны сиилип бижээн. Бедиктелдиң өңгүр куу гранидинде мурнундагы хөөрден эккелген даш мемориалдыг самбыраны оюп кылган, ында Маркс-биле кады орнукшуткан кадайының, уруунуң, уруунуң оглунуң болгаш Елена Демуттуң аттарын бижээн.

«Философтар өртемчейни чүгле аңгы-аңгы байдал-биле тайылбырлап турганнар, ынчалзажок херектиң ужуру ону өскертиринде болуп турар» деп Маркстың өлүм чок сөстерин самбыраның адаанда сиилип бижээн.

Тураскаалды ажыдарының ёзулалынга Карл Маркстың уруунуң оглунуң оолдары чурукчу Фредерик Лонге биле адвокат Робер Лонге киришкеннер.

* * *

Тураскаалдың баарынга болган митингиге дагжыларның национал профэвилелиниң чиңгине секретары Артур Хорнер чүве чугаалаан. «Ажылчын аңгының чаңгыс эвинче Маркстың кыйгырыы мурнунда кайы-бир шагда турганынга болаарга ам улам-на чидиг характерлиг болуп турар, чүге дээрге, чүгле ажылчын аңгының чаңгыс эвиниң дузазы-биле, социализмни тургузарының оруу-биле тайбыңны болгаш чечектелиишкинни чедип алыр бис» деп ол онзалап демдеглээн.

Сураглыг англи эртемден болгаш тайбың дээш демиселчи профессор Дж. Бернадлың чугаалааны болза: «Бистер маңаа тураскаалды тургузар дээш эвес, харын кижилерниң чүректеринге болгаш сагыш бодалдарынга тураскаалды бодунга боду тургускан кижини хүндүткеп тураскаар дээш келген бис».

Гарри Полит сөс алгаш, ажылчын аңгы Маркстың удуртулгазы-биле «делегейниң бүгү чурттарында социалистиг организацияларны тургускан» деп чүвени онзалап демдеглээн. «Чер бөмбүрзээниң бүгү чонунуң үштүң бир кезээ Маркстың өөредиин, принциптерин болгаш философиязын боттарынга үндезин кылдыр салган партияларның удуртулгазы-биле капитализмни ашкан тиилелгени чедип алган болгаш ам социализмче база коммунизмче оруктап чайгылыш чок бар чоруур. Социалистиг чурттарда ажылчы чоннарның тиилелгези —Маркска дириг тураскаал ол... Бөгүнгү хүннүң социалистиг чедиишкиннери өске улустарның даартагы хүн чедип алыр чүүлдериниң чүгле баштайгы медээчилери болур дээрзинге бичии-даа чигзиниишкин чок» деп Поллит чугаалаан.

(СЭТА).

Совет чазак төлээлериниң Варшавадан үнүпкени

ВАРШАВА, март 17. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары Болеслав Берутту орнукшударынга чораан Совет чазак төлээлериниң кежигүннери: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Т. Кальченко, БССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы В. П. Козлов, Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ю. И. Палецкис, Моссоветтиң Даргазы Н. П. Бобровников март 17-де Варшавадан Төрээн чурттунче чорупканнар.

Болеслав Берутту орнукшударынга чораан даштыкы төлээлер-биле ПКАП ТК-ның кежигүннериниң ужуражыышкыны

ВАРШАВА март 17-де. Польшаның парлалга агентилелиниң дамчыдып турары болза, ПКАП ТК-ның Бирги Секретары Болеслав Берутту орнукшударынга чораан даштыкы төлээлер-биле Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң кежигүннериниң ужуражыышкыны март 16-да Варшавага болган. Болеслав Беруттуң тураскаалын сактып тураскаары-биле Варшавага чедип келгени дээш ПКАП Төп Комитединиң өмүнээзинден ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү Эдвард Охаб даштыкы төлээлерниң кежигүннеринге чүректиң ханызындан өөрүп четирген.

Кажыыдалдыг ёзулалга хөй санныг даштыкы төлээлерниң киржилгези болза, коммунистиг болгаш ажылчын бүгү партиялар-биле ПКАП-ның акы-дүңма сагыш-сеткил каттыжыышкынын быжыдып турар база бир звено болур деп Эдвард Охаб демдеглээн.

(СЭТА).

Индияда гидротехниктиг тудуушкун

ДЕЛИ. Индияның информация бюрозунуң дыңнадыы-биле алырга, 650 муң ажыг черни суггарып болур Хиракадтың гидросистемазын тудуп тургузарының талазы-биле улуг ажылдар бо үеде Орисса штатта чоруп турар.

Тудуушкун черинде 35 муң ажыг ажылчыннар ажылдап турар. Үш миль довурак бетон плотинаның тудуушкуну барык доозулган. Кол плотинадан кайы-даа талаже 6 мильден хөй адырланып чоруткан довурак чалдың тудуушкунун дооскан.

Узуну 91 миль кол каналдың болгаш оон адырланып чоруткан каналдың тудуушкунунда довурак төгер ажылдарның 84 хуузу күүсетинген. Суггарылга каналдарының болгаш ниити узуну 460 миль судак каналдарның тудуушкуну ам чедиишкинниг чоруп турар.

Кол плотинада турар электри станциязының тудуушкуну дооступ турар.

(СЭТА).

Венсан Ориольдуң Парижте чеде бергени

ПАРИЖ. Сураглыг хөй-ниити ажылдакчы, француз республиканың президентизи чораан Венсан Ориоль ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң хууда аалчызы болуп, Совет Эвилелинге ийи неделя чораан чоруушкунундан март 15-те Парижте ээп чана берген. Франс Пресс агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга В. Ориольдуң Парижке баргаш медеглээни болза:

«ССРЭ-ге чүгле совет удуртукчуларның талазындан дыка чылыг хүлээп алыышкынга эвес, харын улустуң болгаш мээн ужуражып турганым университеттерниң болгаш эртемниң янзы-бүрү бөлүктериниң чылыг хүлээп алыышкынынга таварышкан мен».

(СЭТА).

Венгр тараачыннар бүдүрүлге кооперативтеринде кирип турар

БУДАПЕШТ. Венгр тараачыннар ажылагыйны чорударының социалистиг системазының артык күштүүн тодаргай чижектерге бүзүревишаан, бүдүрүлге кооперативтеринге кирип турар. Бо чылдың чүгле баштайгы ийи айларының иштинде кооперативтер кежигүннериниң саны барык 31 муң кижи өскен, ынчаарга ниитиниң чер фондузу 90 муң хольд (бир хольд 0,57 гектарга деңнежир).

Сабольч, Сольнок болгаш Хайду-Бихар областарда көдээлерде кооперастаашкын дээш шимчээшкин онза калбак хемчээлдиг болуп турар.

(СЭТА).

Исландияда америк базаларны узуткаар дугайында күзелди исландияның депшилгелиг партиязы илергейлээн

КОПЕНГАГЕН. Данияның Ритса ус Бюро агентилелиниң Рекьявиктен дыңнатканы болза, чазакта бодунун төлээлекчилерин дедир кыйгыртыр дугайында шиитпирни Исландияның депшилгелиг партиязының съездизи хүлээп алган.

Америк шериглерни Исландияның девискээринге тургузарынга хамаарышкан 1951 чылдың америк-исланд дугуржулганы өскертир көөрүн негеп турар чүүлдү партияның съездизиниң ажылдап кылганы программада киирген. 1951 чылдан бээр улустар аразының байдалынга болган өскерлиишкиннерни оон-биле холбаштыр программада айтып турар. Боттарының базаларың, оларның иштинде Кефлавикте аэродромун боттары хандырарын исландыларның күзеп турарын программада база чугаалап турар. Бо айтырыгның талазы-биле АКШ-биле чугаалажыышкыннарны кылырын, а бир эвес АКШ чөпшээрешпес болза, керээни чаңгыс таладан күш чок болдурарын депшилгелиг партия саналдап турар.

(СЭТА).

Индияга ССРЭ-ниң дузаламчызы

ДЕЛИ. «Хиндустан таймс» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, фармацевтиг үлетпүрнү хөгжүдер талазы-биле Индияга дузалаар деп Совет чазактың санал киргенин Индияның улус палатазынга индий үлетпүрнүң министри Канунго медеглээн. Чер-черниң фармацевтиг үлетпүрүн өөренип көөрүнүн болгаш ону хөгжүдериниң планын чогаадып кылыр талазы-биле тускай эртемниглерни Индияже Совет чазак чоруткан деп Канунго чугаалаан.

(СЭТА).

Прэн Жолио-Кюриниң мөчээни

ПАРИЖ. Францияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы болгаш улуг эртемден — физик, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү дээрги Прэн Жолио-Кюри март 17-ниң дүнезинде мөчээн.

(СЭТА).

Ливанның чазааның дүшкени

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Бейруттан дамчыдып турарын ёзугаар алырга хуузунда школаларга чазактың акша дузаламчыларының дугайында айтырыгның талазы-биле министрлерниң аразында чөрүлдээлерниң түннелинде оон чазааның дүшкениниң дугайын Ливанның премьер-министри Рашид Карама март 15-те парламентиге чарлап чугаалаан. Премьер-министрниң айытканы болза оон кабинединиң 4 кежигүннери, оларның иштинде даштыкы херектер министри Селим Лахуд хуузунда школаларга дузаламчы көргүзерин чазактың доп-дораан аазап хүлээнирин негээннер. Ол негелдени чазактың өске кежигүннери деткивейн барганнар.

Парламентиге болган санал-оналдарның сөөлүнде Ливан Республиканың президентизи Камиль Шамун Караманың чазааның дүшкенин хүлээп алган. Бодунун хүлээлгелерин түр када күүседирин Карамадан Шамун дилээн. Чаа чазакты тургузарының айтырыының талазы-биле сүмележиишкиннер март 15-те эгелээн.

(СЭТА).

Кипрде байдал

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң медээзи-биле алырга, Кипрге бот-шиитпирлелдиң эргезин тыпсыры дээш чүве чугаалап турган архиепископ Макариести болгаш грек үш ламаларны англи эрге-чагыргаларның шөлүүр дээнинге удурланганының демдээ болдурган бүгү ниитиниң ажыл соксадыышкыны Кипрге болган. Никозияга болгаш Лимасольге чыскаал болган. Полиция болгаш англи солдаттар чыскаалганнарны күш-биле тарадыр сывырып турган.

Пафостан соңгу чүкте Киссонерг көдээге англи солдаттар грек бичии оолду аар балыглаан. Оон соонда ол оол балыындан өлген. Архиепископ Макариостуң акызы — Яковес Мускосту тудуп хоругдаан.

(СЭТА).

ЛОНДОН. Март 16. Архиепископ Макариосты болгаш национал хосталгалыг шимчээшкинниң өске-даа удуртукчуларын англи шериглерниң шөлүп чорутканынга удур удурланыышкынның демдээ кылдыр чарлатынган бүгү-ниитиниң ажыл соксадыышкыны беш хүннер иштинде үргүлчүлеп турар. Рейтер агентилелиниң Никозиядан дыңнатканын ёзугаар алырга, Ларнакка англи полицейжилерниң чыскаалганнар-биле үскүлежиишкиннериниң үезинде 7 харлыг грек оол өлүрткен, хоорайда бүзээлээшкинниг байдалды чарлаан. Англи шериглер «өлүрүкчүлерни истеп тывары» деп чагдынмышаан, хоорайларның грек кварталдарындан «арыглаашкынның» талазы-биле дээр операцияларны болгаш үжээшкиннерни чорудуп турарлар.

(СЭТА).

Австралияның чазааның экономиктиг хемчеглери

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, акша үнезиниң кудулаанынга удур элээн хөй хемчеглерни ап чорударын оон чазаа шиитпирлээн дугайын Австралияның премьер-министри Мензис чарлаан. Акша үнезиниң кудулаашкынының өзүлдези эрткен чылдың октябрьда-ла импортту кызыгаарлаарынче кирерин чазакты албадап турганы билдингир. Ындыг болза-даа ол кызыгаарлаашкыннар чогуур түннелди бербээн.

Үндүрүглерни болгаш чыылдаларны, ылаңгыя автомашиналар, мотоциклдер, ювелир кылыглар, сигарет (тапкы) үндүрүглерин улгаттырар деп шиитпирни чазак үндүргенин Мензис дыңнаткан.

(СЭТА).

Лаостуң хаан шериглериниң Патет-Лаонуң дайынчы кезектеринче халдааны

ХАНОЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турары болза, Патет-Лаонуң Сам-Неа можунуң Муонг-Санда турар дайынчы кезектери үш хонуктуң дургузунда март 8-тен 10-га чедир Лаостуң хаан шериглериниң талазындан атакаларынга каш катап таваржып турган.

1955 чылдың октябрь 21-ден 1956 чылдың февраль 28-ке чедир үениң иштинде Лаостуң хаан шериглери Патет-Лаонуң дайынчы кезектериниң мөөннешкен зоназынче 108 катап халдап кирип турганы дыңнадыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

Японияда ажыл чок чоруктуң көвүдээни

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Токиодан дамчытканын ёзугаар алырга, 1956 чылдың январьда Японияның ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити саны эрткен чылдың декабрьдаазы-биле деңнээрге 1.800 муң кижиге эвээжээнин премьер-министрниң канцеляриязының статистика бюрозу медеглээн.

Оон түннелинде ажыл чок чорук уламна көвүдээн.

(СЭТА).

Австрияның кызыгаарын америк самолёттар эрттип үрээн

ВЕНА. Инсбруктан алдынган медээни «Дер абенд» солунда бижээн, ында чугаалап турары болза, март 9 болгаш 11 хүннеринде америк самолёттар Рейтте база Пинсванг (Тироль) районга Австрияның кызыгаарын эрттип үрээн. Ук самолёттар Австрияның девискээриниң кырынга 20 минута хире ужуп чораан болгаш оон сөөлүнде Баварияже угландыр чорупкан.

(СЭТА).

Даллестиң Сеулге чорааны

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сеулдан дыңнатканын ёзугаар алырга, кыска хуусаалыг чалалга-биле АКШ-тың күрүне секретары Даллес март 17-де Сеулге чораан. Ол-ла хүн Даллес Ли Сын Ман-биле ужурашкан болгаш элээн каш айтырыгларны оон-биле чугаалажып көрген.

Дараазындагы хүнде Даллес Токиоже ужуп чорупкан.

(СЭТА).

Күш-культура болгаш спорт

Коньки талазы-биле область маргылдаазы

Чоокта чаа Кызылдың «Совет Тыванын 5 чыл ою» стадионунга коньки талазы-биле область маргылдаазы болуп эрткен. Областың эң эки спортсменнери янзы-бүрү хемчээлдиг черлерге команда болгаш хууда бирги черлер дээш маргышканнар.

Бир дугаарында 500 метрге херээженнериниң чарыжы болган. Дүшкүүрлүг демиселге Кызыл хоорайның спортсмени Квитных эң эки түннелди көргүскен. Оон түннели — 1,00,4 секунда болган. Ийиги черге Фомина (Кызыл) келген. Үшкү черде Улуг-Хемниң төлээлекчизи Волочай.

Команда талазы-биле 1000, 1500 болгаш 3000 метр черлерге бирги черни Кызыл хоорайның командазы алган. Бо дистанцияларга хууда бирги черни Кызыл хоорайның спортсмени Глазкова алган. Ол хөй хевирниң чарыштарынга 243, 516 санны алган, ол болза, 1956 чылда херээженнериниң область рекорду болур.

Оолдарның коньки талазы-биле хөй хевирниң чарыштарынга бирги черни Кызылдың төлээлекчизи Табуев алган. Ол моон мурнунда Колесниковка (Кызыл) хамааржып турган область рекордун ажырган.

500, 1500, 3000 болгаш 5000 метрлерге команда талазы-биле бирги черни—Кызылдың, ийиги черни — Улуг-Хемниң, үшкү черни—Чөөн-Хемчиктиң командалары алганнар. Аныяк спортсмен Табуев 500 метрни 51,7 секундада, 1500 метрни—2,46, 0 секундада эрттип, эң эки түннелди көргүскен. Кызылдың конькичизи Мамонтов 3 километрни 5, 55, 4 секундада, а 5 километрни 10, 03, 6 секундада эртип, эң эки түннелдерни көргүскен. 500 метрге хууда бирги черге Чащухин (Кызыл) 51,2 секундада, 3000 метрге — 5, 50, 0 секундада келген. Ол хөй хевирниң маргылдааларының түннелинде 226,033 санны ап, 1956 чылда хөй хевирниң талазы-биле область рекордун тургускан.

Коньки талазы-биле область маргылдааларынга бирги черни Кызыл хоорайның, ийиги черни Улуг-Хем, үшкү черни Чөөн-Хемчик районнарның командалары алган. Бо маргылдаага Кызыл хоорайның, Улуг-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Таңды, Тожу болгаш өске-даа районнарның командалары киришкен. Бо чылдың ол маргылдаазы областың конькичи спортсменнериниң мурнуку чылдардан эң эки түннелдерлиг болганын көргүскен. Эрзин районнуң спортсменнери маргылдааларга бир дугаар киржип, багай эвес түннелди чедип алганнар. Ынчалза-даа область маргылдааларынга чамдык районнарның командалары киришпээни харааданчыг. Чижээ, Бии-Хем райондан команда келбээн. Каа-Хем районнуң спортсменнери багай белеткелдиг келгеннер. Чаа-Хөл болгаш Таңды районнардан чүгле оолдар командалары киришкен.

Коньки талазы-биле бирги черни алган командаларга болгаш эң эки түннелдерни көргүскен спортсменнерге областың күш-культура болгаш спорт комитединиң грамоталарын болгаш шаңналдарны тывыскан.

Чурукта: маргылдааларга эң эки түннелдерни көргүскен спортсменнер (солагай талазындан оң талазынче): Чащухин, Глазкова, Табуев, Квитных.

Сөзү болгаш фотозу С. Феоктистовтуу.

СУД ЗАЛЫНДАН

Хулиганны шииткен

Монгуш Шырбанович Адар-оол мурнунда оор херек үүлгеткеш шиитпирип чораан. Доктаамал ажыл чок, албан организация черлериниң ыяжын кылып, хөлезиленип чоруур.

Адар-оол Чөөн-Хемчик районнуң албан организация черлериниң Кара-Талда ыяш белеткээр участогунга ажылдап турган, эрткен чылдың октябрь 21-де арагалап алгаш участокта ажылдап, чурттап турар улуска чалчып, хамааты Дүктүг-оолдуң бажыңынга кире бергеш ону эттээринге чыгап, удуп чыткан бичии уругларны коргудуп турган, оон чоруткаш М. Мижит-оолдуң бажыңынга баргаш хамаатыларның хостуг эргезинге халдап, дыштанылгазынга шаптык болуп, удуп чыткан Мижит-оолду кемдедир эттээн болгаш ол дүне суурга боо боолап, чурттакчыларны аърга иштинче ойладып, хулиган чорук үүлгеткен.

Хулиган Адар-оолдуң үүлгеткен херээн Чөөн-Хемчик районнуң улус суду илеретгеш, РСФСР-ниң кезеиче херээниң кодексизиниң 319—320 чүүлүнге удуртулга болдургаш, 74 чүүлүнүң 2 кезээ-биле 5 чылда хосталгазын казып, эдип чазаар күш-ажыл лагеринге шииткен.

Б. БЮРБЮ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Областың албан, организация болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга

Күрүнениң Тыва автономнуг областа санитар хайгаарал чери областың албан, организация болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга дыңнадыры болза, үлетпүр, коммунал-чуртталга, садыг, культура-амыдырал болгаш өске-даа тудугларның база оларның чаартылгазының бүгү-ле хевирлериниң төлевилелдери областың эпидемияга удур санитар албанының чери-биле ыяавыла дугуруштунган турар ужурлуг.

Областа хамаарышкан тудугларның төлевилелдери сан-эпидстанция-биле ыяавыла чөпшээрешкен турар ужурлуг.

Тудугнуң районга хамааржыр төлевилелдерин кылырда областың санэпидстанциязы-биле азы районнуң санитар-эпидемиологтуг станциязының кол эмчизи-биле чөпшээрежир.

Бүдүрүлгениң төлевилетинген-даа, төлевилетинмээн-даа тудуун, чаартылгазын, бар турар бүдүрүлгени алгыдарын, технологтуг чорудулганың өскерилгелерин эпидемияга удур санитар албанының чөпшээрели чокка кылганы илерээр болза, а ол ышкаш чер участогун шилип алыры азы үзүп бээри, чигэттиң чаа хевирлерин болгаш чартык фабрикаттарны ажыглаарда база объектилерни ажыглалга киирерде санитар хайгааралының чөпшээрели чокка кылыр болза, буруулугларны 2000 рубль чедир торгаар, азы шүүгү харыысалгазынга киирер.

Тыва областың санэпидстанциязы.
Областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Дифтерия

Дифтерия — халдавырлыг аарыг болур. Ол аарыгны дифтерия палочкалары дээр тускай микробтар тывылдырар. Кижиниң организминче киргеш, ол микробтар болза боостаа, думчук иштинге, карактарга азы өске-даа органнарга өзүп көвүдээр. Дифтерия палочкаларының ылган үндүрүп турары хоран организмни хораннаар.

Уругларга дифтерия хөй кезиинде-ле өкке халдап турар. Ол аарыг эвт изиири-биле болгаш чем ажырарга аарышлыг болуп эгелээр. Бир эвес бичии уруг боостаам аарып тур деп хомудай берзе ону саадал чокка эмчиге көргүзүнер.

Дифтерия шын деп илереткен соонда, эмчи ол-ла дораан дифтерияга удур эмнээшкин сыворотказын аараан уругга сыкыртыр. Ол сыкыртыышкын эрте кылдынган тудум-на, аарыг улам чиик болур.

Дифтериядан аараан бичии уругну эмнелге черинге чытырары эргежок чугула. Бажынны экидир дезинфекциялап арыглаар херек. Бир эвес ол аараан уругнуң бажынында оон өске уруглар база бар болза, ол уруглар эмчи чөпшээрегиже чедир школаже болгаш уругларның өске-даа албан черлеринге баар ужур чок.

Уругларны дифтериядан камгалап алыр дизе, оларга камгалал тарыышкынны кылыр.

Областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажылгагый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00275.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

1925 чылда үдезилетиннеген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
22
ЧЕТВЕРГ
№ 61 (3514)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Турция Республиканың Президентизи Мындаагылар Джелялъ Баярга ССГЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Ворошиловтуң телеграммазы. (1 арын).

Совет Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Мындаагылар дээрги маршал К. Ворошиловка Турция Республиканың Президентизи Джелялъ Баярның телеграммазы (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

Тыва областың партия активиниң хуралы (2 арын).

Я. Савинин. — Мал ажылының продуктуларын көвүдедириниң улуг курлавырлары (3 арын).

И. Чозар. — Часкы тарылгага бүгү талалыг белеткенир (3 арын).

А. Амара. — Четпестерни дарый чайкадыр (3 арын).

А. Сундуй. — Воронежчилерниң кыйгырыын деткивишаан (3 арын).

Малың чаш төлүн чидирип чокка калгалап ап турар (3 арын).

А. Шатилов. — Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы (4 арын).

Америк агаар шарлары Чехословакия Республиканың кырында (4 арын).

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА (4 арын).

Совет чазактың белектерин Бирманың премьер-министри У Нуга дамчыдып бергени (4 арын).

Пропагандистерниң болгаш агитаторларның хүндүлүг хүлээлгези

Бистиң областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин ажыл-агый болгаш политик талазы-биле улуг көдүрүлүшкүнүүр хүлээп алгаш, Коммунистиг партияның ажылдап кыганы, коммунизм тургузуушкунуңуң улуг чаагай программазын амыралга боттандырары дээш чаа-чаа күштер-биле улуг көдүрүлүшкүнүүр ажылдап турарлар.

Партия организацияларының, оларның агитаторларының болгаш пропагандистерин мурнунда улуг болгаш хүндүлүг соруулелар туруп турар. Съездиниң шиитпирлерин ажылчы чоннарга калбак тайылбырлазы, оларны алдыгы бет чыл планын хүүсаа бетинде күүседири дээш демиселиче көдүрери агитаторларның болгаш пропагандистерниң хүндүлүг хүлээлгези болур. Партия организацияларының болза, агитаторларның болгаш пропагандистерниң бүгү ажыл чорудулгазын партияның XX съездизиниң материалдарын ханы тайылбырлаарыңче үгланыпар ужурлуг. Ол соруулгага агитация-пропаганда ажылының бүгү хевирлерин — беседаларны, номчулгаларны, илеткелдерни, лекцияларны, белгүминерге кичээлдерни, бот-кичээл ажылын ажыглаары чугула.

Бистиң областың партия болгаш комсомол чырыдыышкынының бүгү-ле четкиринде XX съездиниң материалдарын өөренири калбаа-биле эгелээн. Бо талазы-биле партияның Кызыл хооркому, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Каа-Хем, Бии-Хем, Эрзин райкомнары пропагандистерниң семинарларын районнар төптеринге база агитаторларның чөвүлел хураларын партия эге организацияларының чанында белүктер зайы-биле организастап эрттиргилээн, партия, комсомол чырыдыышкынының системазында XX съездиниң материалдарын канчаар өөренириниң дугайында методиктиг илеткелдерни болгаш лекцияларны ол семинарларга болгаш чөвүлел хураларга кыган.

Агитаторларның болгаш пропагандистерниң ажылынга эң чугула материалдарны: Төп Комитеттиң ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин, Төп Ревизия комиссизының ажылының дугайында Төп Ревизия комиссизының даргазы эш П. Г. Москатовтуң илеткелин, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң алдыгы бет чыл планының талазы-биле Директивалар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганиниң илеткели, бо айтырыглар талазы-биле чамдык делегаттарның чугаалары, партияның XX съездизиниң резолюцияларын, партияның чаа программазын белеткээр дугайында болгаш СЭКП-ниң Уставынга чамдык өскерилгелер дугайында докладтарны «Шын» солунга парлап үндүрген болгаш областың ном үндүрер чери тыва дылда парлап турар.

Партияның XX съездизиниң материалдары, оон шиитпирлери төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болгаш бистиң чуртка коммунизмни тургузары дээш, бүгү делегейге тайбыны быжыглары дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш моон соңгаарга демиселлиг программазы-биле партияны болгаш бүгү совет улусту чепсегленп турар. Ол документилерде амгы үеде улустар аразындагы байдалдың ханы анализи бердинген, тайбың тургузуушкунуңуң перспективаларын көрдүнген, ийи системаларның тайбын көжа турарының дугайында, бо үеде дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, анчы-анчы чурттарның социализмче шилчиринииң хевирлериниң дугайында чугула түнелдер кылдынган, ол бүгү чүүлдер болза, марксизчи-ленинчи теорияның улам ыыдайы хөгжүдези болуп турар.

Совет улустуң болгаш Коммунистиг партияның мурнунда турар соруулгалар съездиниң шиитпирлеринде тодаратынган. Кол чүве чүл дизе, ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштүг чоруунга даянган, кижи санынга продукция бүдүрер талазы-биле эң сайзырангай хөгжүлелиг капиталистиг чурттарны төөгүлүг быска хүүсаала четкен эрттери болуп турар. Коммунистиг партия аар индустрияны колдадыр хөгжүдүрииниң политиказын чорудар, бүдүрүлгениң чепсек-херексели бүдүрииниң хөгжүлезиниң мурнаа турар темпилерин хандырар болгаш оон-биле хереглелдиң чүүлдериниң бүдүрүлгезин дүрген темпилер-биле улгаттырар. Бистиң үлетпүрүвүстүң улам ыыдайы өскүдезин, техниктиг депшилгени хандырарын, эртемнин, техниканың чедишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлгаңы бүдүрүлгеге нептередирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белиерин съездиниң шиитпирлеринде айытган.

Ажылчы чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузар дээш, көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрер талазы-биле ажылды Коммунистиг партия чаа беш чылда үлам улуг күштер-биле чорудар.

Улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин үлам ыыдай белиериниң талазы-биле, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуун үлам быжыглаар, массаларның иштинге организастыг болгаш идеология ажылын экижилер талазы-биле хемчеглерни СЭКП-ниң XX съездизи айытган.

Агитаторлар болгаш пропагандистер кичээлдерниң, агитация ажылының бедик идея-теоретиктиг деннелин хандырар, өөренип турар материалдарны коммунизм тургузуушкунуңуң практиктиг айтырыглары-биле, областың, районнуң, бүдүрүлгениң мурнунда турар соруулгалары-биле ханы холбаштырар хүлээлгелиг.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин ажылчын, албан-хаакчы болгаш колхозчу бүргүзүүн мелеринге чедирер керек. Ам бо үеде ажылчы массаларның ортузунга үргүлүг чоруур, оларны өөредир болгаш олардан өөренир чорук коммунист бүргүзүүн дорт хүлээлгези болур.

Партия организацияларының болза, агитаторларның болгаш пропагандистерниң семинарларын үргүлүг чорудуп, агитация-пропаганда ажылының дүржүлгазын солуштурары-биле чөвүлел хураларны артырер, көскү агитацияны, чер-черниң материалдарын калбаа-биле ажыглаар керек. Партия райкомнарының библиотекалары болза, үлетпүр бүдүрүлгелеринде, колхозтарда, МТС болгаш совхозтарда ажыл-агый чылының түнелдериниң дугайында, районда үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүдезиниң перспективтиг планнарының дугайында, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының күш-ажылының методтарының дугаймында материалларны агитаторларга болгаш пропагандистерге белеткеп бээр ужурлуг.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери — коммунизмниң тургузуушкунуңа чаа-чаа тиилелгелер дээш демиселлиг сорук кирииркчи программазы болуп турар. Съездиниң шиитпирлерин чугаалажып тургаш, Тыва областың ажылчы чоннары алдыгы беш чылдың онаалгаларын чедишкининг күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыынга идепкейлиг киржип турарлар. Ажылчы чоннуң ортузунга агитация-пропаганда ажылы социалистиг чарыштың калбарышкынынга, күш-ажылдың мурнакчы методтарын, эртемниң болгаш техниканың чедишкиннерин нептередип шиңгээдиринге улуг идигни бээр ужурлуг.

АНКАРА

Турция Республиканың Президентизи
Мындаагылар ДЖЕЛЯЛЬ БАЯРГА

Турция биле Совет Эвилелиниң аразында харылзааларны хөгжүдеринге алдов улуг рольлуг болган, 1921 чылдың март 16-да Совет-Турци Берээге ат салган хүнүнден бээр 35 чыл оюн таварыштыр мээң чүректиң ханызындан байыр чедиргечимни болгаш Силерниң бодунарның аас-кежиктиг болгаш кадык чаагай болуурунарны, база ол ышкаш турк улустуң чечектелишкинин сеткилиниң ханызындан күзээнимни хүлээп алырын Мындаагылар Силерден диледим.

К. ВОРОШИЛОВ,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

Москва, Кремль 1956 чылдың март 15.

МОСКВА

Совет Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Мындаагылар дээрги маршал
К. ВОРОШИЛОВКА

Бистиң ийи чурттарывыстың аразында турун турар 1921 чылдың март 16-да Берээнин оюн таварыштыр Силерниң мепээ чаага чорутканыңар дугайында Мындаагылар Силерге өөрүн четирдим, Мындаагылар Силерге кадык чаагай болуурунарны болгаш Совет Эвилелиниң улустарының чечектелишкинин мээң эң эки күзээнимни Мындаагылар Силерге барааалгатым.

Турция Республиканың Президентизи ДЖЕЛЯЛЬ БАЯР.

Анкара.

Совет Эвилелинде

ИРКУТСК—БРАТСК ЭЛЕКТРИ ШУГУМНАРЫНЫҢ ТУДУУШКУНУНДА

ИРКУТСК. Делегейде эң улуг Братск ГЭС-тиң гидротехниктиг кол-кол тулугларынга ажылды калбартып чорударда болгаш тулугнуң дузалазар хамык бүдүрүлгелерин ажылдалып киирииринге хой сыннып электроэнергия негетинер. Ону Иркутск ГЭС бээр, оон баштайгы агрегатталары бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга дужаатынган турар.

Иркутскиден Братскиге чедир узуну 650 километр ажыг электри дамчыдылгазының бедик вольталыг шугуму туттунуп турар. Оон кол шугуму эң баштай Чөөн-Сибирь демир оруунун шугумун дурааар эртер, а оон соонда соңгу үүкче углаап, тайга болгаш даглар дамчыштыр эрттер.

— Бистиң участоктарывыстың кыыгаарын бир хемден өскө хемге чедир доктадып турар бис,—деп электри дамчыдылга шугумунуң тудуушкунунуң эргелелиниң начальныгы А. С. Южаков тулаалап турар. Ол чүге ындыгыл дээрге, ковгүүлер тударындан чайлап турарывыс ол.

Бүгү кыштың дургузунда ажыл ийи участоктарга чорун турган: Иркутскиден тайга хем Белойга чедир районга болгаш Белойдан Оки чедир районга. Тулугжулар чүс-чүс чыл болган тайгага аърга орүү чазап, дон, демир ышкаш кыңгыраар хөрзүнге ыйгылактарны казып, дожелгелерни бетоннап турган.

Бирги участокту техник Ф. Ф. Семенов баштап турар. Оон коллективи ниитизибиле 309 чөленгиштерни тургузар. Ол соруулганы күүседири чиик эвес болган.

Усолье-Сибирьское хоорайның чоогунга тулугжулар тулаалырга таварышкан. Ол тулаалар барык 15 километр шөйүүн чоруткан.

Фундиментинин салырының мурнунда, хөрзүнүү карт-картты-биле соок казап тургаш, доорун алыр турган. Кижилер үжен градуе соокта, сугну дискекке чедир сүзүп алгаш ажылдап турган. Онгар бүргүзүнге 35 кубометр бетон салыр турган, 60 кубометрни салып турган.

Бо берге участокка Александр Соколовтуң бетонщиктер, Николай Занинниң металл конструкциялар чыыкчыларының, Иван Булактың чөленгиниң тургузукчуларының бригадалары эки ажылдап турган. Ол бригадалар барык бүгүү-биле аныяктардан тургустунган.

Иркутск область. Ангара хеминиң он талакы эриинде келир үениг Братск ГЭС-ниин районунда Основка суурну тудуп турар. Ада ГЭС-тиң тудугжулары чурттаар.

Чурунта: суурда клубтуң тудуу.

Фото А. Савининыы.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Мурнунда турган ийи участоктарга ам үшкү участок немешкен. Оон кол уну Оки хемден Ий хемге чедир чыыр. Марттың дургузунда орук баксыраарынга чедир тайгага орук чазаарын шиитпирлээн. Ыыш кезикчилериниң бригадалары ботботтарынче уткуштур чорун олурар. Чүс-чүс чылда турган халыыр кээп дужуп турар. Николай Снимщиковтуң бригадазы неделя иштинде 1400 метр орукту чазаан. Бир эвес черниң берге байдалын алырга, ол багай эвес түнел.

Иркутск—Братск электри шугуму болза, братск тудуушкунуңуң баштайгы ажылдалып эгелээр объектизи, бо чылдың шиитпирлиг болгаш эң-не берге участогу болуп турар.

Чоокта чаа 1000 кижини немей чоруларын шиитпирлээн. Партия болгаш комсомол организацияларының тудугларның аныяктарынга кыйгырыг үндүрген. Анаа харыы кылдыр 2 мун билдиринишкиннер кирген. Аныяк патриотчулар кайда ажылдаары берге бол тур, ынаар чоруурунга белениң илерткеннер.

Электри дамчыдылгазының бедик вольталыг шугумунуң кол унунга ийи муң гектар ажыг арганы, 220 мун кубометр ловурак-халыыг хөрзүнү казып үндүрери, дожелгеге 75 мун чөленгиштерни тургузары, 4 мун тонна демир уладынны улаштырып тазрыштырары негетинии турар. Бо дыка улуг ажыл. СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирген тудугжулар хамык бергелерни болгаш моонцактарны ажып эртер болгаш келир чылдың бирги кварталында Братск ГЭС-тиң тудуг шөлдери-биле Иркутскиниң электри шугумнары-биле холбаштырар долу шиитпирлиг күзел-биле долган.

(СЭТА).

Чаа столоваялар, закусочнаялар болгаш чайнаялар

Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң ажылын экижилер дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның доктаалдарын боттандырары дээш ам алдынып турар хемчеглериниң дугайын ССРЭ-ниң Садыг министерствозунуң СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы:

Хамыкты мурнай столоваяларның, закусочнаяларның, чайнаяларның, кафелериниң, буфеттериниң четкизин дыка калбартыр деп айытган. Бо чылын беш муң ирелиг бүдүрүлгелер, а чоокку беш чылдың дургузунда — 23 мун столоваялар, 7 мун кафелер болгаш закусочнаялар ажыттынган турар. Оларның тудуушкуну бүгү-ле хоорайларга, ажылчын суурларга болгаш көдээ черлерге, бирги эзлчегде бо үеге чедир ыыдыг черлер чок турган черлерге калбарар. Бүдүрүлге бүргүү, албан чери бүргүү, дээди өөредилге черлери, техникумнар, школалар бүргүү боттары столоваялардыг турар ужурлуг.

Ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерин ажылчы чоннарже чоокшулаары-биле улуг чурттарга черлеринге кухня-столоваяларны организастаар деп шиитпирлээн. Ыыдыг столоваялар ажылчы чоннарга кончуг эптиг деп чүвени ажылдың дужулгазы көргүскен. Харьковта бир ыыдыг столовая бажыңнарда чурттакчыларга хүнде 2450 ширг болгаш соок чемнерни, үш муң чедир пирогилерни берип турар. 1956 чылда бажыннар чанынга 250 столовая-кухняларны организастаар деп турар.

Ажылдап турар фабрика-кухняларын, ресторанналарын, столоваяларын бажынче чем салары дыка калбарар. Эрткен чылбиле дөмейлээрге бо чылын бажынче чем алыры ийи катап өзер болгаш хүнде 1 млн. 200 мун ажыг чем чедер.

Кулинар кылыгларның болгаш чартык фабрикаттарның магазиннериниң четкизи база калбарар. Садып алыкчылар ыыдыг магазиннерден белен салаттарны, винегреттерни, чемчиткен селёдкаларны, балыктарны болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап болур.

Ада-чурттуң үлетпүрү чыл санында дериглериниң улам-на чаа хевирлерин: сава чуур, картофель аштаар машиналарны, күнниңиң универсалдыг машиналарын, ыът тыртар машиналарны, электрилиг сковородаларны, электри күжү-биле хлеб быжырар херекселдерни, соодулга чүүлдерин болгаш өске-даа дериглерни шиңгээдип ап турар. Оларны ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниге ажыглаары санитар байдалын дыка экижидип, чемнериниң санын көвүдедириниге болгаш шынарын бедидеринге дөгүм болуп турар.

Москваның болгаш Ленинградтың ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының эгелекчи чоруун ёзугаар кижилер боттары чем ап чиир столоваяларны тургузары дээш шилчээшкин чуртта калбарган. Ам чемненикчилер боттары ол аргаже 6,5 мун ажыг столоваяларны, 26 мун ажыг закусочнаяларны болгаш буфеттерни, көдээде 3 мун ажыг столоваяларны болгаш чайнаяларны шилчиткен. 1956 чылда ажылчы чоннарны хандырарының ыыдыг хевиринче бүгү столоваяларны, кафелерни, закусочнаяларны, чайнаяларны болгаш буфеттерни шилчилер деп турар. Оон-биле холбаштыр ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелери эге деритинер. Чемни чылыып болгаш соодуп ап болур чем бээр тускай приладкалар-биле олар хандыртынар. Боттары чем ап чиир столоваяларга херектиг хөй санныг янзы-бүрү дериглерни, оларның иштинде суксуннар, закускалар, соок чеммер, изиг сосискалар салар автоматтарны, пирогилер, пончиктер, манчылар, котлеталар болгаш өске-даа чемнер белеткээр автоматтарны кылырының чагын үлетпүр бүдүрүлгелериниге киирген.

Столоваялап турарларга эптиг байдалды тургузарынче, ниитиниң столоваяларының чогуур санитар байдалдарын хандырарынче улуг кичээнгей салдынып турар. Ыланган залдар гигиена шыырлыг тускай столдар-биле деритинер. Бо чылын столоваяларга 300 мун ажыг ыыдыг столдар, а 1957 чылда 600 мун ажыг столдар турар. Столдарның кырында шывыын мрамордан, мәрәлиттен (чугаластан өпнүг шил), пластиктен кылып турар. Оон аңгыда, алюминий даваннарлыг 200 мун тускай столдарны болгаш 800 мун шак ыыдыг стулдарны белеткээринин чагын берген.

(СЭТА).

Партияның сөзү—быжыг сөс

КПЕВ. Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ажыл хүнүнүң үргүлүглелин кызырар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладын киевчилер улуг сеткил ханыышкын-биле хүлээп алганнар.

«Большевик» заводтуң коллективиниң хуралынга эптелге механик цехиниң участок мастери М. А. Поперенко чүве чугаалаан. Оон чугаалааны болза:

— СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери бистиң чурттувустуң экономиказын улам ыыдай хөгжүдер, улустуң культурлуг деннелин бедидер болгаш чаагай чорууның дугайында сагыш салышкын синниккен. Бистиң төрээн Коммунистиг партиязыстың сөзү быжыг сөс. Съездиниң доозулган хүнүнден бээр чүге ийи неделя эрткенде, дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл хүнүнүң үргүлүглелин кызырары дээн ышкаш, шак ындыг чугула хемчеглерни безин боттандырган. Бистер бодувустуң талавыстан ажылды эки организастаарывыска, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үзүктел чок бедидеринге, бирги чергенниң машиналарын, аппаратураларын болгаш дериглерин бүдүрүп үндүрериниге бүгү-ле чүүлдү кылыр бис.

Судно сентээр заводтуң коллективиниң хуралынга чүве чугаалаан дизель цехиниң слесары А. Д. Гринепко ажыл хүнүн кызырганы-биле холбаштыр ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның культурлуг деннелин бедидип болурунуң улуг аргалыының дугайын чугаалаан.

— Коммунистиг партия бистерни дээш үргүлүү сагыш салып турар деп чүвени кажан бодап келгеш, ажылдаары болгаш чурттаары өөрүнчүг апаар — деп, ол чугаалаан. Мен ам болумнуң өг-бүлемге, ургаларымны кижизидиринге, өөредиринге болгаш театрларга үргүлүү баарынга улам улуг кичээнгейни салыр аргалыг болган мен.

(СЭТА).

Д. Фурмановтуң хүнүн демдеглээни

Чоокта чаа Совет Армиязың М. В. Фрунзе аттыг Төп Бажыңының Кызыл туктуг залынга офицерлер, генераллар, Москваның бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, совет литератураның болгаш уран-чүүлүүн төлээлекчилери чыглып келгеннер. Чогаалчы Дмитрий Фурмановтуң өлген хүнүнден бээр 30 чыл болганынга турааскаал болдурган кежээ анаа болуп эрткен.

Президиумунуң столунда — хамаатының болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш чогаалчылар олурупкан. Оларның аразында шериг чогаалчылының өг-бүлезиниң кежигүннери: дунмазы Аркадий Фурманов, уруу Анна Фурманова, дунмалары Фурмановтар: Софья, Елизавета болгаш Анастасия, а ол ышкаш хамаатының дайынның маадыры В. П. Чапаевтиң уруу Клавдия Чапаева, Чапаевтиң 25-ки дивизиязының дайынчылары чорааннар М. Попова, А. Прокудин, П. Евлаампиев, ам ужар-чүүлдүң генерал-лейтенантызы А. Беляков болгаш өскелер-даа.

Д. Фурмановтуң амыралының болгаш чогаал ажылының дугайында чогаалчы А. А. Побах илеткел кылган.

Оон дараазында шүлүкчүлер болгаш чогаалчылар А. Безыменский, А. Гидаш, А. Жаров болгаш өскелер-даа Фурмановтуң дугайында сактып чүве чугаалааннар.

Ол кежээнин киржикчилеринге улуг концертти көргүскен.

(СЭТА).

Күш-ажылчы сорук кириишкин

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Кыштагдымышкынны эки организастап, ажаалга хайгаралче чугула кичээнгей салганынан Улуг-Хем районда Калининниң аттыг колхозтуң малы иенди болгаш хүр чыл ажыл турар. Эрткен чылын колхозтуң малы планга улур 5 хуу өскүделлиг болган. Партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген малчыннар бо чылын оон-даа белек көргүзүлерни болдурунга бүзүредиг ажылдап турар.

Колхозтуң зоотехниги эш Сереноттуң редакциянга лынатканы болза: март 16-га чедир төрүттүнген 1200 аналг, хураганнар, 81 бызаалар шупту иенди, фермаларда 71 инектерни хайдактап саарынга өөредип алган; кыштың амгы үезинде безин инек күнде 5 литр сүттү берип турар.

Бо чылын чурт хонуун бирээзинден-не ортумаа-биле 2 килограмм ууктуг алырын малчыннар хүлээнген. Ол соруулга күүсетинген турар. Колхозтуң хою 19 кезек черде хүр кыштаглап турар. Хойнун кажа турлаа таарымалыг оларны чаа ажыглавышаан, чамдык хойларга немелде чемнерни база хандырып турар. Амгы үеде съездиниң материалдарын агитаторлар колхозтуң бүгү ажыл участоктарында калбаа-биле таныштырып турар.

* * *

СҮТ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Совет Тыва» колхозтуң баштаар терии сүт-бараан фермазында хой күш негетинер ажылларны механизастарынга элээн боттуг хемчегелерни ап, аскылыг орүктүң монтажын кылып турар. Бо чылын инек кажаазынга автосуггарылда база кылдынар.

Март 17-ге чедир төрээн 83 инектерден хайдактап саарынга 71 инектерни өөредип алган. Колхозтуң зоотехниги эш Чолдак-оолдуң редакциянга лынатканы болза:

— Артельнин бүдүрүлге планында бо чылын инектен 700 литр сүт саап алыры көрүнген, а мурнакчы саанчылар К. Севилбаа 1700 литр, Н. Кара-кыс 1400 литр, П. Толзат 1300 литр сүттү инек бүргүзүлден саап алырын хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпай турар. Чижээ, эш Кара-кыс баштайгы төрээн инектериниден март 1-ге чедир 297 литр, эш Севилбаа 272 литр сүттү саптаан. Фермада инектер хүнде ортумаа-биле 3—5 литр сүттү берип турар.

Колхоз рыногунда

Кызыл хоорайның хереглекчилер эдилелиниң колхоз рыногунда № 7 магазинни март 18-те, воскресеньеде 19100 рубльдин барааннарын салып саарган. Магазинниң сава салар салбырының салыгжызы эш Сарофанова 5846 рубльдин, мотоцикл болгаш чадаг-терге кезектери, клеёнка болган балык тулар херекселдер салар салбырының салыгжызы эш Чугалина 13254 рубльдин янзы-бүрү барааннарын сатган. Чүгле клеёнка сатканындан ол хүн 7741 рубль кирген.

Воскресеньеден аңгы хүннерде магазин ортумаа-биле 5 мун рубльдиң бараанын саарып турар.

Областың колхозтарындан болгаш колхозчуларындан хоорайның чурттакчыларынга 418 килограмм ыт, 1500 килограмм далган болгаш 800 килограмм кыпыртак сатган. Колхоз рыногунга көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү продуктулары хүн-бүрү саттынып турар. Оон иштинде Каа-Хем районнуң «Тиилелге», Кызыл районнуң «ТАРН XII съездизи» колхозтарының продукт салыглаар ларёктары докладнап ажыллап турар.

«Тиилелге» колхозтуң ларёгу хүн-бүрү ортумаа-биле 1000—1500 рубльдиң продуктуларын хоорайның чурттакчыларынга салып турар.

Квартал планын күүсеткен

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген Каа-Хем районнуң колхозчу ажыл-ишчилери малдың продуктулуун көвүдедип турган, күргенеге сүт дужаарының, квартал планын март 1-де бир ай бурунгаар 148,2 хуу күүсеткен. Оон иштинде «Кызыл тук» колхоз 145,7 хуу, «Октябрь 30 чылы», «Ленинчи орук» колхозтар 139,6—180,9 хуу күүсеткеннер. Ол ышкаш Тере-Хөлче ыт транспорту-биле аъш-чем болгаш үлетпүр барааннары сөөртүрүнүң планын районнуң колхозтары 114,3 хуу күүсеткеннер. Чүгле сөөртүргезиниң планын «Октябрь 30 чылы» колхоз 116 хуу күүседип, эки түнелди көргүскен.

Аныяк башкыларның чедишкини

Чөөн-Хемчик районнуң Шеми чедир чыл школазының башкылар чөвүлелиниге үшкү уруннуң чамдык түнелдерни чугаалашкан. Школаның өөредилге эргелекчизи, төөгү башкызы комсомолчу Нина Рябкова болуунуң эртемниң талазы-биле 100 хуу өөредилгени чедип алган.

Оон ынай биология, химия болгаш география башкызы Надежда Муситафина эки түнелдерни чедип алган. Ол ышкаш аныяк башкы Мария Золотухинаның эки ажыкын башкылар чөвүлелиниге демдеглээн.

Тыва областың партия активиниң хуралы

(Төнчүзү. Эгези 1956 чылдың март 21-де № 60 «Шында»).

Партия обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи эш **Любутин** — Сибирьге кара болгаш өнүү металл базазын хөгжүдер талазы-биле СЭКПнин XX съездизинге отчеттуг илеткелге болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда улуг кичээнгей салдынган. Съездиниң салгаты сорулгаларны чедиишкинниг күүседиргеге чугула чүүлдер Тыва областа база хамаарыжыр дугайын чугаалаан. Чер иштинден казып алыр байлак область дыка хөй.

Тывада экспедиция оң чыл ажыдан турар. Маңаа таарымчалыг ажыдаарынга мергежилдиг кадрлар, дериг-херексел болгаш акша-мөнгүн четчир санныг бар. Ындыг-даа болза, экспедицияның ажылында четпестер хөй. Эрткен чылын ол черниң үдуртукчулары үр үеде чок турган, күргенниң акша-мөнгүнүн кайы-хамаан чок чарыгдаар чүүлдер турган.

— Экспедицияның үлуртулгазынга эштер Похомов биле Глебов киргенден бээр чартык чыл эрткен болза-даа, ол черниң ажылынга ээлп-седегиниң күүседиргеге чугула чүүлдерни 1956 чылдың ийи айларының онаалгаларын ажыр күүсеткеннер, ыыш заводу, аъш-чем болгаш даараныла комбинаттары эки көргүзүлгелерни чедип алганнар. Бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны көвүдээн.

Ындыг болза-даа үлетпүр, транспорт болгаш ылаңгыя тудуг организацияларының ажылында ам-даа хөй четпестер бар. «Тыва тулуг» трестизи ийи айларның планын күүседип шыдаваан. Трестиң удуртуп баштаар чери (удуртукчузу эш Филатов) болгаш партия организациязы (секретары эш Лепешкин) кижилерниң күш-ажылын эки организастаар, коллективке политик-массалыг ажылды таарыштыр тургузар, техниканы чөп ажыглаар, тудуг объектилерин тудуг материалдарыбиле ой-шаанда хандырар талазы-биле чоргуур хемчеглерни албайн турарлар.

Кызылдың бүдүрүлгелериниде улуг четпестериниң бар болуп турарының ужуру болза, партияның Кызыл хооркому болгаш хооркүүскөм бодунуң ажылын СЭКП ТК-ның негелделериниге таарыштыр ам-даа эде тургуспаанында.

Алдыгы беш чыл планының бирги чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң аразынга, а ол ышкаш ол бүдүрүлгелериң цехтериниң, участоктарының, тус-тус ажыдакчыларының аразынга социалистиг чарыштыг үлам ынай калбартыр талазы-биле партия хооркому боттуг хемчеглерни чорудуп турар.

Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазының дугайында, ажылчы чоннуң аныдыраа чурталгазын экижилер талазы-биле хемчеглер дугайында чугаалаан, эш Анкулинов хоорайның чонун картофель, ногаа, эът, сүт-биле хандырарынга Кызыл, Бии-Хем, Таңды, Каа-Хем районнары улуг рольдуг деп чугаалаан.

—СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин Тожу районнуң колхозчулары, ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары улуг сорук киришкин-биле уткаан. Ан өлүк тывыжы районнуң колхозтарының бүгү акша орулгазының 75 хуузу болуп турар—деп **Мендуме** чугаалаан. 1955—1956 чылдарда өлүк тывыжының планын район 125 хуу күүсеткен, колхозтарның ниити орулгазы 2.295.400 рубль,—1954 чылга бодаарга 814.000 рубль хөй болган, ындыг-даа болза, партия райкому болгаш райкүүском аныыр ажылын четпес улуртуп, районнуң болгаш областың өске-даа районнарының мурнакчыларының, ол ышкаш Якут АССР-нин, Краснояск крайның эки анчыларының дүржүлгазын нептеретпейн турар. Аныыр болгаш иви мал ажылының талазы-биле бисте тускай эртемниг кижи чок, аныыр эргелелиниң инспекторлуу эш Глазков бо айтырыгны шиитпирлеп шыдавайн турар.

— Тожу болза, областың кол балык ажыл-агыйлыг району болур, ындыг турбуже Кызылды балык-биле хандырбайн турар бис—деп эш Мендуке үргүлчүлеп чугаалаан. Сөөлгү чылдарның дүргүзүнүң райком болгаш райкүүском балык ажылын үлуртпайн, ону ийиги чергенин айтырыны кылдыр көрүп турган. Партия райкому болгаш райкүүском ол ышкындырыгны эткеш, балык тулар ажылды 1956 чылда организастаар, 105 тоннадан эвээш эвес балыкты тулар деп шиитпирни үндүрген. Ынчангаш Тожу районунга балык заводун тургузары чугула болуп турар.

Районнуң үнелиг байлаа—ыяштыг чамдыкта хоралакчы, үргедекчи ажыглап турар таварылгалар бар. Ылаңгыя облпотребсоюз болгаш чамдык өске-даа организациялар ыяш белетеэрининиң кереэзин хуу кижилер-биле чаргаш, бир кубометр ыяшка 120—140 рубль төлеп турар, шынында Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агый черинде кубометр ыяштың күүне ортаа (ону салдарын келирп-биле кады) 43 рубль болуп турар. Ындыг чорук болза, күүне бүдүрүлгелериниге болгаш колхозтарга ажылдаар хөнүү чок, хуу өнүү сүүн чоруур чамдык хамаатыларны детпип турганы ол болгаш ыяш ажыл-агыйының ажылынга сандарадыкчы чорукту болдуруп турар.

Тожуга чер ажылын сайзырадып болдурунуң аргаларын эш **Мендуме** чугаалаан. Бар саннардан алгаш көөрге районда эки үүш-дүжүт берип болур эки довуракты 6000 га чер бар, ынчангаш чер ажылын сайзырадыры чугула болуп турар.

Кадык канталалының область килизиниң эргелекчизи эш **Серекей** индирге үнүп келген.

— Улустуң материалдыг чаагай байдалын бедидер дугайында, Совет кижилериниң кадык чаагай чурталгазының дугайында могаг-шылаг чок сагыш човалашкынны Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бодунуң бирги эң чугула хүлээлгези деп көрүп турар. Суббота болгаш байырлал мурнунда хүнгерде ажыл шагын кызырар дугайында ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы болза, партияның XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралда боттандырып турары ол болур — деп ол чугаалаан.

Оон ынай эш Серекей чонга эмнелге дузалажыгын көргүзериниң болгаш санитарий-профилактиктиг хемчеглерни чорударының улуг ужур-дузазын демдеглээн. Бо херекке ажылчы чоннарның калбак массаларының, хөй-ниитиниң организацияларының талазындан кадык канталалының органнарынга улам идепкейлиг дуза көргүзери негетинип турар.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң удуртукчулары болгаш харыысалалыг ажыдакчылары, колхозтар даргалары, райкүүсконнар болгаш партия райкомнары үргүлер ийлеринин болгаш колхозтарга божулуга бажыннарының тулугларыы дээш ышкаш чугула айтырыга кичээнгей салып турары четпес. Ынчангаш Сүт-Хөлүң Сүт-Аксында, Эрзинде, Тоора-Хемде ыынчага чедир үргүлер ялизээри чок болуп турары таварылга эвес. Божулуга бажыннарының тулугының талазы-биле Таңды, Улуг-Хем районнарында чүү-даа кылбайн турар. Хөй-ниитиниң чунар бажыннарының болгаш кудуктар тулугының талазы-биле ажыл область дыка багай.

Эрткен бешки беш чылдың чылдарының дүргүзүнүң бистиң областың чонунга эмнелге дузалажыгын көргүзер чорук дыка экижээн, эмнелгениң албан черлериниң четкизи калбарган деп эш Серекей чугаалаан. Ам область 187 дээди эртемниг эмчилер, 750 ортумак эртемниг эмнелге ажыдакчылары ажылдап турарлар. Алдыгы беш чылда эмнелгениң албан черлериниң четкилери дыка калбарар. Областың 200 орунгуг эмнелгезинин, 75 орунгуг туберкулёз диспансеринин, Кызылга 110 орунгуг үргүлер ясилиринин тулуу эгелээр, Тээлиге эмнелге черинин тудуушкуну бо чылын доозтур.

Алдыгы беш чылда эмнелгениң районнар салбырлары улам калбарар, мергежилдиг кадрлар-биле четчелетиннер, эмнелгениң бо үеде ги дериг херекселдери-биле хемчеглеттинер. Эмнелгениң дээди өөредилге черлериниче 19 тыва оолдар, кыстарны өөредип чоруткан бис, бо чылын өөредилгеже элээн хөй аныктар чоруур.

Кадык канталал ажыдакчылары партия, совет организацияларының болгаш бүгү хөй-ниити организацияларының бүгү талалыг деткимче дузалажыгынга даянган, коммунизминиң тургузукчулары — совет кижилерниң кадык-чаагай чурталгазын үлам экижилери дээш боттарының бүгү күштерин бээрлер — деп эш Серекей түпнеп чугаалаан.

Партияның XX съездизи көөр ажылгайны улам ынай күштүү-биле көдүрүнүң кайгамчык улуг программазын берген—деп, Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң тулуг бригадазының бригадири эш **Өвзей** чугаалаан. Бистиң артельдин колхозчулары чоннуң чаагай амыдыралының дугайында Коммунистиг партияның доктаамал сагыш салышкынынга харыы кылдыр көөр ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарынга чедиишкиннерлиг болур дээш күш-ажылчы күжениишкинни улам дыңзыларын хүлээнгеннер.

Эрткен чылын ортумаа-биле саар инек бүргүүнден 700 литр сүттү алган бис. Бо чылын ону мун литр чедирер дээш саанчылар демисежип турар. Эрткен чылын бир хойдан 900 грамм дүк алган болза, ам 1220 грамм чедирер деп планнаан.

Бистиң бригадавыс эрткен чылын 34 чуртталга бажыннарын, ийи инек кажаалын болгаш 6 бызаа кажаазын туткан. Бо чылын моон-даа артык ажылдаарын ораздажыр бис. Эрткен чылын түлүп эгелээн складты, хаван кажаазын дооспушаан, 3 чуртталга бажының, 60 инек кирер чыгыс ай хевирлиг кажаалы болгаш өскеда тулугларны кылыр сорулга бистиң мурнувусга салдынып турар. Бо оналга күүсетингген турар деп бригаданың кежигүннериниң мурнундан сөзүм берип тур мен.

Бир эвес колхозтар тулугунуң талазыбиле район килизи болгаш область эргелели бо чугула ажылды хүн-бүрү улуртукан болза, тудугчулар моон-даа хөйнү кылган турар ийик. Колхозтарны калаг, ыыш болгаш өске-даа материалдар-биле хандырарын экижилериниче хемчеглерни алза чогуур деп эш Өлчей чугаалаан.

Областың улус өөредилге килизиниң эргелекчизи эш **Болдур-оол** улус өөредилгезин хөгжүдер талазы-биле бистиң областың ажылчы чонунга партия биле чазактың көргүзүп турар улуг дузалажыгынын дугайын чугаалаан. Тывада бүгүнүнги чедиш чыл өөредилгези боттанган. Хөй-хөй өөреникчилер күүнениң долу хандырылгазында туруп турар. Башкыларның улуг нүүрүзү оларга даандырган ажыл-херекти ак-сеткилдиг күүседип, школачыларның өөредилгезиниң шынарын болгаш сагыша-чурумун бедидерин чедип ап турарлар.

Ындыг болза-даа улус өөредилгезиниң органнарының ажылында анта чедир улуг четпестер бар. Ол чоруқ ылаңгыя Тес-Хем районга хамаажыр. Ында чамдык башкылар түгле кичээнгей эрттирери-биле кызыгаарланган, а класстан болгаш школадан дашкаар ажылче кичээнгей салбайн турарлар. Ол болза хамыктың мурнунда районнуң болгаш школа директорларының талазындан негелдени кошкатканын тайылбырлап турар. Районда өөреникчилерниң ада-иелери-биле школаларның харылзаалы кончуг кошкак. Совет, партия, профсоюзтар болгаш комсомол организациялары школаларның амыдыралынче улуг кичээнгей салбайн турар.

Интернаттарның хереглелиниге хөй хөренгилерни күүне чыл бүрү үндүрүп берип турар болза-даа, оларны чер-черлерде багай ажыглап турар. Элээн хөй интернаттарда чемненнилгени багай тургускан, үргүларны арыг-шевер эвес байдалдарда ажаап турар. Ындыг байдал-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниге бистиң башкыларывыс улуг өөрүшкүүлүг ужуражып, алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда салынган улус өөредилгезиниң сорулгаларын күүседиргеге бүгү күштерин болгаш билиглерин бээрлерге белен деп эш Болдур-оол чугаалаан.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары эш **Савкин** сес алган.

— Партияның XX съездизиниге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның дугайында илеткелде чүүлүн будүрүкчү күштериниң улуг көдүрүшкүнүн, улус ажыл-агыйының бүгү ажыдарының улам ынайгы күүлүг хөгжүдезин айтып турар аажок чүүлүл сорулгаларны тодаратқан—деп, эш Савкин чугаалаан.

Бо сорулгаларны боттандырарын съездиниң шиитпирлеринде айтып турары ышкаш, кижилер—ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, оларның кызымаккай күш-ажылы шиитпирлээр, партия, совет, ажыл-агый болгаш өске-даа организациялардың организакчы ажылы шиитпирлээр апаар. Бистиң ажылывыстан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң херээн удуртуруунуң деннелиниен ажыл-херектиң чедиишкинни улуу-биле хамаажыр.

Районнуң партия организациязы ам съездиниң шиитпирлерин болгаш материалларын ажылчы чоннарга таныштырар талазы-биле ажылды калбартып чорутқан. Районда болгүминерниң болгаш политшколаларның саны көвүдеп, коммунистер болгаш мурнунда партия чырыышкынынга хаара туттунмайн турган кежигүн эвес активтер оларга кээп өөренип турарлар. Партия библиотеказында консультациларның, лекциялардың темаларын организастатынган. Партия организациялары агитколлективтеринң составын немээн, ам районда 240 агитаторлар ажылдап турар. Съездиниң төөгүлүг документилерин бүгү ажылчы чоннарның мелереглинге чедирер, районнуң мурнунуз турар ажыл-агый, политиктиг сорулгаларны оларга тайылбырлаар дээш бо бүгүнү кылып турар.

Көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, районнуң ажылчы чону 1955 чылда чамдык өкпүннелерни чедип алган. Ынчалза-даа көдээ ажыл-агыйның хөгжүлгезинде улуг четпестер барын миннир херек. Чижээдээрге, эрткен чылын эки дүжүттү өстүрүп алган болзувусса-даа, ажаап алышкынны кончуг озалдатканының түпнелинде тараанын улуг чидирини болдурган бис. Районнуң колхозтары төрүүр малдың кызыраашкынының, малдарның өлүп хораанының болгаш өске-даа чылдагааннарның хараазынаан чаңгыс чылдың дургузунда ийи миллион хире рубльдин орулгазын чедип албаан.

Районнуң партия организациязы ам ынчыг четпестерни болдурбас дээш хемчеглерни ап турар. Чоокта чаа чоруткан экономиктиг конференция улуг ужур-дузалыг болур. Ол конференция бистиң хөй чүвеге өөреткен. Конференцияның белеткелиниң болгаш чоруп турганының үезинде колхозтарда үнүш ажылының болгаш мурнакчы малчыннарның күсели-биле дуглатынып турар каражалыг адырлар барын илереэн. Чижээ, «Кызыл тараанның» колхозтуң саанчызы эш Шаламова болунга быжыглаан инектериниден алган продукциязын саарганының түпнелинде артельге 14 мун хире орулганы берген. Ол колхозтуң хойжузу эш Наминат-оол биле оон кадайы боттарының каларган хоюндан 20 мун хире рубльдин орулгазын алган. Ындыг чижектерни хөйнү көргүзүп болур. Ынчалза-даа санадын алган күш-хүннерни боттарының малынаан алган продукциязының хемчээлиниден дыка ажыл турар малчыннар база бар. Чижээдээрге, «Искра» колхозтуң күш фермазында чаргыдалдар 21600 рубль болган, күш ажакчыларының күш-хүннеринге 18444 рубльди берген, а фермаңың продукциязыңдан чүгле 10800 рубль алдынган.

Бар турар курлавырларны болгаш аргаларны санап көргеш, алдыгы беш чыл планының онаалгаларын 2—3 чылга күүседип шыдаар бис дээрзинге бүүрээн бис. Бо чылын район эът бүдүрериң бүдүн чартыктан ажыг катап, а хаван эдин—2—2,5 катап көвүдеп болур.

Бии-Хем районнуң ажылчы чону алдыгы беш чыл планының онаалгаларын алдарлыы-биле күүседир деп эш Савкин партия активинге бүүреткен.

— Партияның XX съездизиниң ажылынга киржир аас-кежик менээ таварышкан, ол менээ улуг школа—деп партияның Чаа-Хемчик райкомунуң секретары эш **Дилгижек** чугаалаан.

Районнуң ажылчы чоннары съездиниң ажылының түпнелдерин чугаалашкан митингилерге, хуралдарга партияның политиказын изин-биле чүүлүүгүнүң хүлээп ап, эрес маадырлыг күш-ажылыбиле Төрээн чурттуң күүү шыдалын быжыглаарынга белеэнин илереэп турганнар. Алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш районнуң ажылчы чоннары социалистиг чарыштың белеткеэн хүлээлгелерин боттарынга ап турарлар. Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ниичилерни часкы тарылгага ниик белеткеэнин турарлар. Трактористерниң болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин бистиң механизаторларывыс бүрүн доозканнар. Олар часкы тарылганы эң-не кыска хуусаала, агротехниктиг бедик деннелге эртирер деп хүлээнип турарлар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң көдүрер талазы-биле ажылда бар четпестерни эш Дилгижек демдеглээн. Районнуң дыка хөй колхозтарында малдың продуктулуг чоруу дыка күду, ол болза, малга эки шынарлыг азырал чеминиң четче тургуспаанының болгаш таарымчалыг чылыг кажаа, сууг-биле хандырбаанының түпнелли болур. Малдың продуктулуг болурун өкпүннер талазы-биле партия райкому болгаш райкүүском чогуур хемчеглерни алыр.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары эш **Градобоев** СЭКП-нин XX съездизиниге алдар кылдыр социалистиг чарышка районнуң ажылчы чонунуң чедип алган чедиишкиннериниң дугайын чугаалаан. Малдың продуктулуг чоруун худулаттнас, хорамчаны болдурбас төлөөде, мал кыштагладыышкынын кайы-ла болдунарыбиле өки арттырерин мал ажыдакчылары орадажып турарлар. Амгы ажыл-агый чылының эрткен беш айларының дургузунда саанчылар сүт саалдазын эрткен чылдың ол-ла үези-биле деннээрге ийи катап көвүдеткен. Февральга бодаарга мартта бүдүн чартык катап хөй сүттү саап алырын олар аазап турарлар.

Ынчалзажок малдың продуктулуун бедидерине бүгү аргалар ыракта четпес ажыглатынган. Бо чылын колхозтар малдың быжыг чем суурун тургузар талазыбиле улуг ажылды чорудар, ылаңгыя кукуруза тарылгазын ийи катап көвүдедир деп турар. Мал кажааларының тудуушкунунуң планын күүседиринче хемчеглер алдынып турар. «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары сүт саалдазын 15 айларының дургузунда ийи катап көвүдедирин хүлээнип турарлар.

Оон ынай эш Градобоев мал ажылының фермаларында турза чогуурунган хөй кижилер ажылдап турар деп чугаалаан. Ам фермалар ажылдакчыларының штатларын кызырып турар, ол черде продукциянның бот-үнезин чингедирин хандырар. Колхозчуларның күш-ажылының төлевирин чүрүмчүдарынче хемчеглер алдынып турар.

Районнуң удуртур кадрлары тодаргай экономиканың айтырыгларын ам-даа кошкак билип турарлар. Бо четпестерни узуткаар сорулга-биле СЭКП райкому партия болгаш совет активинин экономиктиг өөредилгезин организастаан. Амгы үеде экономиктиг конференцияга белеткел чорутунуп турар. Бо болгаш өске-даа хемчеглер көдээ ажыл-агыйның үүдүрүүнүң деннелини бедидер арганы бээр.

СЭКП обкомунуң хереэженнер ортузунга ажыл чорудар талазы-биле килдизиниң эргелекчизи эш **Торуг-оол** чүве чугаалаан.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлери хоорайның болгаш көдээниң ажылчы хереэженнериниң политиктиг болгаш ажыл-агыйжы идепкейин хайындырып үндүрген. Бистиң областың дыка хөй хереэженнери ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү-ле участоктарында күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Ындыг болза-даа, Советтерниң, партияның хөй-хөй организациялары болгаш ажыл-агый удуртукчулары хереэженнер дугайында чогуур сагыш салбайн, оларның ажылынга эргежок чугула чүүлдерни тургуспаан. Үргүлер ялизээри, салтарын тудар талазы-биле айтырыгны хоорайда болгаш көдээ черлерде дыка оожум шиитпирлерни турар, оон үжүрүнда дыка хөй хереэженнер бүдүрүлгеге ажылдаар аргазы нок болуп турар. Оон ынай эш Торуг-оол хереэженнерни удуртур ажылче кошкак деңшидин турар чорукту кончуг четпес деп айыткан.

— Бистиң областың комсомолчулары болгаш аныяк өскеннери партияның XX съездизиниң шиитпирлерин улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганнар—деп ВЛКСМ обкомунуң секретары эш **Юмбуу** чугаалаан. Совет аныяк өскеннер дугайында партияның үргүлчү сагыш човалашкынынга харыы кылдыр олар боттарының улам эки ажылдаар шиитпирлиниин дугайын, күш-ажылга болгаш өөредилгеге чаа-чаа чеднишкиннерлиг болур дугайын медеглеп турарлар.

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунда 20 хире оолдар болган кыстар мал фермаларынга ажылдаар күзелим илереткеннер. Көдээ ажыл-агый талазыбиле партияның шиитпирлерин амыдыралга ярестиг боттандырар—деп хүлээнненнер. Үлетпүрде болгаш көдээ ажылагыйда бүдүрүлгениң хөй-хөй аныяк ажылчыннары коммунистер-биле сады алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери болуп турарлар.

Ындыг болза-даа, областың комсомол организацияларының ажылында улуг четпестер бар. Комсомол организациялары хөй-хөй аныяк өскеннерни күүнениң планныг онаалгаларын күүседиринче кошкак организастап турар. Күш-ажылга бодунуң үлегер-чижээн көргүспейн турар, кала-даа өөреннес, амыдырал-чурталга талазы-биле бодун багай ап чоруур комсомолчулар бар. Ындыг чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Комсомолчуларның инициативазын детквее, оларның мурнакчы эгелээшкиннерин дуй шаап турар чамдык партия болгаш хөй-ниити организациялары бар деп **Юмбуу** шүүмчүлээн. Чижээдээрге, эрткен чылын күкуруза өстүрериниң талазы-биле комсомолчу аныяктарның звеноларын дыка хөй колхозтарга организастаан болза-даа, оларны удатпаанда тарадып дүжүрген. Аныяктарны кадарчылар кылдыр мал ажылынче чорудар дугайында комсомол организациялары сананарын колхозтар баштаар черлери хөөн чок көрүп турарлар. Трактористер бригадаларынга, сүт-бараан фермаларынга аныяктар эки ажылын көргүскеннер. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа бүгү участоктарынга олар чедиишкинниг ажылдап шыдаарлар. Бистиң аныяктарывыстың күш-ажылыюын, өөредилгезиниң болгаш амыдырал-чурталгазының дугайында чогаалдар бижилвейн турар тыва чогаалчыларның алдезинче эш Юмбуу шыңгыы шүүмчүлеэн таварыштырган.

Идеологтуг ажылдың байдалын СЭКП өбкомунуң секретары эш **Сотун-оол** тодаргай чугаалаан. СЭКП-нин XX съездизиниң ажыдып илереткени, идеология ажылында улуг четпестер болза, бистиң областың партия организациязынга бүрүн долузу-биле хамаажыр деп ол чугаалаан.

Пропаганда болган агитация ажылында кол четпес чүве болза, соң эмыдыралдан, бистиң чуртувуста коммунизм тургузуушкунунуң практиказындан хоорук болуп турары болур.

Дыка хөй бөлүүминерде, политшколаларда болган партия чырыышкынынының өске-даа звеноларында коммунистер чыдын-на бистиң партиявыстың төөгүзүнүң чүгле Октябрь революциязының нурнундагы үезин, а чамдыкта өөредилге номунуң бирги эгелерин өөренип турганнар.

Партия чырыышкынының четкилериниң ажылын экижилер талазы-биле бүгү хемчеглерни алыр сорук партия организацияларындан негетинил турар. Бистиң кадрларывыстың экономиктиг өөредилгезинче онза кичээнгей салырын эш Ортуң-оол айыткан.

Областың ном үндүрер чери дыка кошкак ажыдап турар. Көдээ ажыл-агыйда болган

Мал ажылының продуктуларын көвүдедириниң улуг курлавырлары

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлериге сорук киргең Бии-Хем районуң колхозчулары, МТС ажылдакчылары болгаш кодээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер, ылангыя мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш демисежин турар. Колхозчу малчыннар эртken ажылагый чылында колхоз бүдүрүлгезиниң ол чугула адырын улам ынай хөгжүдеринче чаа улуг базымны кылганнар.

Малтын баш санын өстүрериниң планы бүгү чүүл дайы-биле күүсетинген. Оон продуктулуу өлээн бедээн. 1954 чыл-биле деннээрге, эртken чылын саар инек бүргүзүнден сүт саалдазы 357 килограмм көвүдээн. Сүттүң нийти саалдазы ол чениң иштинде 34 хуу өскен. Бо бүгү болза күргенге дужаар болгаш садар сүттүң чыл планын ажыр күүседир арганы берген. Эът, дүк, дагаа чуургалары дужаарының планы база ажыр күүсетинген.

СЭБП ТК-ның январь Пленуму чуртка мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдедирин улуг ажыл-агыйының чугула сорулгазы деп айыткан.

Бодээ ажыл-агыйны планнаарының практиказын өскертир дугайында СЭБП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң докталы артель бүдүрүлгезиниң бүгү алырларын хөгжүдеринге кодээнин ажыл-ишчилериниң сонуургалдыын көлүрген. Партия ажылдакчылары болгаш ажыл-агый үлүртукчулары колхоз бүргүзүнүң, совхоштуң бар курлавырларын болгаш болдунар аргаларын ажыглаарынга болгаш артель ажыл-агыйын чаазы-биле чорударынга планнаашкыныың чаа чуруму улуг идигни берген.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге кол негелделер болза, малдың быжыг чем суурун тургузары, малды одарлаш семиртирин билдилиг организастаары, үкелазын экижидери, хавааннарны семиртири болгаш малдың ажаалазын үлегерлиг чорудары болур. Бии-Хем районнуң ажыл-ишчилери кодээ ажыл-агыйны улам ынай шиитпирлиг көүрер талазы-биле партияның болгаш чазактың хемчегерин боттандырбышаан, күр болгаш курукан черлерни шингээдип тургаш, тарылга шөлүн өлээн калбарткан, районнуң бүгү колхозтарында кодээ ажыл-агый культураларының дүжүүт бедип турар. Бо бүгү колхоз бүдүрүлгезиниң бир чугула адыры—мал ажылының улам ынай бүгү талалыг хөгжүдезинге эң-не таарымчалыг баштайгы белеткелди тургускан.

Колхозтарда ажыглалдыг чүс гектар чер бүргүзүнге эът, дүк, сүт болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрери ам-даа өвөөн болуп турар. Моон чыдылааның нийтиниң малының составын чедип алдынмаанында. Хаван ажылын чижекке ап көрөөлинер. Эът бүдүрерин дыка көвүдедиринің ажыглатынмаан улуг курлавырлары бар деп чүвени демдеглээр херек. 1955 чылдың октябрь 1-де колхозтарның хаван фермаларында 1.160 баш хаван турган. Бо бүгү хаванның составы канчаар хуваатының турарый? Хавааннарның составы төрүттүнге-ле 3—4 ай болган 990 баш хаван оолдарындан, бракатыныган хавааннарның орнунга кирер 30 хаван, экижиткен үксаалыг үрелиг 2 ар хавандан тургустунган. Төрүүр хавааннарның нийти саны—160 баш. 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың октябрь 1-ге чедир төрүүр хаван бүргүзү (февраль—март болгаш июль—август айларда) ийи катан оолдаар азы төрээн санында-ла 8 хаван оглун бээр.

Февраль — март айларда хавааннарның төрүүр кандыг ажыктыг болурул?

Бирээде, сес ай чедир назылыг бүгү чаш мал чайгы үеде немелде олар чемгерилгезинге турган, кышкызынга болаарга дыка дүрген өзүлделиг болур. Ийиде, бир дөмей хар-назылыг хавааннарга чем нормазын бир дөмей хандырар, чемнин чаңгыс аай белеткеп бээр, ол чорук хаван ажаакчыларының ажылын дыка чиигедир. Ынчангаш бодунуң ажылының түнелинде хаван ажаакчызының хүүзүнүл материалдыг сонуургалы бедипр, кол болган немелде төлевирни санап бээри эвтин болур, хаван ажаакчызынга бызыглаан хаван оолдарының дүн-хүнде немелде деңгээлин көвүдедиринге болгаш хавааның дириг деңгээлин улам-на хөй болдурарынга үстүнде хемчегер улуг идиг болуп турар.

Июль—август айларда төрүттүнген хаван оолдары чылыг үеде дүрген өзер болгаш 3—4 ай назылыында кышка уткукар. Баш бүргүзүнге чемнерни эвээш-даа чарыглаан үеде олар кызын эки өзер. Чылыг үеде эргежок чугула зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг ажыл (тарыышкын, актаражкын болгаш оон-даа өске) чоруттунган турар.

Ынчангаш отчеттуг чылдың төнчүзүнде кодан малдың саарыгазы дараазында хевир-биле көргүстүнер: бүдүрүкчү эр хаканнар—12, оон иштинден плян ёзулаар катап бүдүрериңге — 10 болгаш бракатыныганнарның иштинден согарынга 2 эр хавааннар кирер. Төрүүр хавааннар 190, оон иштинден катап бүдүрер планны 160 болгаш согары — 30. Тос айдан ерү назылыг хавааннар 958 баш санатыныр турар. Оларның шупгузун хереглелге үндүрери-биле согар, ол хавааннарның дириг деңгээли 1900 центнерден эвээш эвес болур.

Оон ангыда февраль—март айларда оолдаашкынындан 1280, июль—август айларда төрүттүнгенининден 7—8 ай назылыг хаван оолдарының саны база ол хире болур. 7—8 ай назылыг хаван оолдарын хереглелге үндүрери-биле согар, оларның дириг деңгээли 1280 центнер чедер, 3—4 ай назылыг 990 баш хаван оолдары катап бүдүрериңге кирер. 290 баш хаван оолдарын согарынга кирип болур. 1160 баш хаванның биеэги-ле сан составын хевээр бүргүн тургускаңының түнелинде ажылагый чылының төнчүзүнде 3349 центнер хаван эъдин ап болур. Шак ыңдыг система-биле эр хавааннарны болгаш төрүүр хавааннарны чогуур үезинде бракатап үндүрбүшаан, оон орну экижиткен болгаш үрелиг, колдуунда 8 ай азы чыл төнчүзүнде 1 чыл 4 ай назылыг хавааннар-биле кодан хаван катап тургустунар.

Планнаашкынның шак ыңдыг чуруму хаван эъдин бүдүрерин дүрген көвүдедир болгаш ажыл-агыйга хөй орулганы бээр. 160 баш төрүүр хаван чыл дургузунда 3349 центнер эътти бээр азы төрүүр хаван бүргүзүнге 2 тонна эът онаажыр. Моон бүгү өртөөн акшага шилчилерге 3 миллион рубль болуп турар. Ынчангаш төрүүр хаван бүргүзү ажыл-агыйга 18 мундан эвээш эвес рубльди берип болур.

Кодан малдың шак ыңдыг составынче шилчиири бистиң районнуң колхозтары 1954 чыл-биле деннээрге 1956 чылда эът бүдүрерин 6 катап көвүдедир аргалыг болур. Сайгартыныган хаван бүргүзүнүң ортумак деңгээли 1954 чылда 23 килограмм өскен турганындан 1956 чылда 116 килограмм чедир өзер. Ол арганың түгле чамдыызын ажыглаанда 1954 чыл-биле деннээрге эртken чылын районга эът бүдүрерин барык-ла 2 катап көвүдедир арганы берген.

Кодан хавааннарның составының планнаашкынында четпестерни чайладыры хаван эъдинин күсели-биле эъттиң нийти бүгү үндүрүлгезинииң 40—50 хуузун бүдүрерин хандырар дээш практика көргүскен. Колхоз бүргүзү тарылга шөлүнүү 100 гектар бүргүзүнге эът бүдүрүп үндүрерин түгле чаңгыс чылда 4-тен 18 центнер чедир көвүдедип болур аргалыг. Бистиң колхозтарывыс ажыглалдыг 100 гектар чер бүргүзүнге хаван эъдин 30 центнер чедир бүдүрерин хандырар дээш кодан малдың составының планнаашкынында чедип алдынмаанында. Хаван ажылын чижекке ап көрөөлинер. Эът бүдүрерин дыка көвүдедиринің ажыглатынмаан улуг курлавырлары бар деп чүвени демдеглээр херек. 1955 чылдың октябрь 1-де колхозтарның хаван фермаларында 1.160 баш хаван турган. Бо бүгү хаванның составы канчаар хуваатының турарый? Хавааннарның составы төрүттүнге-ле 3—4 ай болган 990 баш хаван оолдарындан, бракатыныган хавааннарның орнунга кирер 30 хаван, экижиткен үксаалыг үрелиг 2 ар хавандан тургустунган. Төрүүр хавааннарның нийти саны—160 баш. 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың октябрь 1-ге чедир төрүүр хаван бүргүзү (февраль—март болгаш июль—август айларда) ийи катан оолдаар азы төрээн санында-ла 8 хаван оглун бээр.

Февраль — март айларда хавааннарның төрүүр кандыг ажыктыг болурул?

Бирээде, сес ай чедир назылыг бүгү чаш мал чайгы үеде немелде олар чемгерилгезинге турган, кышкызынга болаарга дыка дүрген өзүлделиг болур. Ийиде, бир дөмей хар-назылыг хавааннарга чем нормазын бир дөмей хандырар, чемнин чаңгыс аай белеткеп бээр, ол чорук хаван ажаакчыларының ажылын дыка чиигедир. Ынчангаш бодунуң ажылының түнелинде хаван ажаакчызының хүүзүнүл материалдыг сонуургалы бедипр, кол болган немелде төлевирни санап бээри эвтин болур, хаван ажаакчызынга бызыглаан хаван оолдарының дүн-хүнде немелде деңгээлин көвүдедиринге болгаш хавааның дириг деңгээлин улам-на хөй болдурарынга үстүнде хемчегер улуг идиг болуп турар.

Июль—август айларда төрүттүнген хаван оолдары чылыг үеде дүрген өзер болгаш 3—4 ай назылыында кышка уткукар. Баш бүргүзүнге чемнерни эвээш-даа чарыглаан үеде олар кызын эки өзер. Чылыг үеде эргежок чугула зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг ажыл (тарыышкын, актаражкын болгаш оон-даа өске) чоруттунган турар.

Кодан малдың шак ыңдыг составынче шилчиири бистиң районнуң колхозтары 1954 чыл-биле деннээрге 1956 чылда эът бүдүрерин 6 катап көвүдедир аргалыг болур. Сайгартыныган хаван бүргүзүнүң ортумак деңгээли 1954 чылда 23 килограмм өскен турганындан 1956 чылда 116 килограмм чедир өзер. Ол арганың түгле чамдыызын ажыглаанда 1954 чыл-биле деннээрге эртken чылын районга эът бүдүрерин барык-ла 2 катап көвүдедир арганы берген.

Кодан хавааннарның составының планнаашкынында четпестерни чайладыры хаван эъдинин күсели-биле эъттиң нийти бүгү үндүрүлгезинииң 40—50 хуузун бүдүрерин хандырар дээш практика көргүскен. Колхоз бүргүзү тарылга шөлүнүү 100 гектар бүргүзүнге эът бүдүрүп үндүрерин түгле чаңгыс чылда 4-тен 18 центнер чедир көвүдедип болур аргалыг. Бистиң колхозтарывыс ажыглалдыг 100 гектар чер бүргүзүнге хаван эъдин 30 центнер чедир бүдүрерин хандырар дээш кодан малдың составының планнаашкынында чедип алдынмаанында. Хаван ажылын чижекке ап көрөөлинер. Эът бүдүрерин дыка көвүдедиринің ажыглатынмаан улуг курлавырлары бар деп чүвени демдеглээр херек. 1955 чылдың октябрь 1-де колхозтарның хаван фермаларында 1.160 баш хаван турган. Бо бүгү хаванның составы канчаар хуваатының турарый? Хавааннарның составы төрүттүнге-ле 3—4 ай болган 990 баш хаван оолдарындан, бракатыныган хавааннарның орнунга кирер 30 хаван, экижиткен үксаалыг үрелиг 2 ар хавандан тургустунган. Төрүүр хавааннарның нийти саны—160 баш. 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың октябрь 1-ге чедир төрүүр хаван бүргүзү (февраль—март болгаш июль—август айларда) ийи катан оолдаар азы төрээн санында-ла 8 хаван оглун бээр.

Февраль — март айларда хавааннарның төрүүр кандыг ажыктыг болурул?

Бирээде, сес ай чедир назылыг бүгү чаш мал чайгы үеде немелде олар чемгерилгезинге турган, кышкызынга болаарга дыка дүрген өзүлделиг болур. Ийиде, бир дөмей хар-назылыг хавааннарга чем нормазын бир дөмей хандырар, чемнин чаңгыс аай белеткеп бээр, ол чорук хаван ажаакчыларының ажылын дыка чиигедир. Ынчангаш бодунуң ажылының түнелинде хаван ажаакчызының хүүзүнүл материалдыг сонуургалы бедипр, кол болган немелде төлевирни санап бээри эвтин болур, хаван ажаакчызынга бызыглаан хаван оолдарының дүн-хүнде немелде деңгээлин көвүдедиринге болгаш хавааның дириг деңгээлин улам-на хөй болдурарынга үстүнде хемчегер улуг идиг болуп турар.

Июль—август айларда төрүттүнген хаван оолдары чылыг үеде дүрген өзер болгаш 3—4 ай назылыында кышка уткукар. Баш бүргүзүнге чемнерни эвээш-даа чарыглаан үеде олар кызын эки өзер. Чылыг үеде эргежок чугула зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг ажыл (тарыышкын, актаражкын болгаш оон-даа өске) чоруттунган турар.

Бирээде, төрүүр хойлар 75 хуу бар болуру-биле чергелештир колхоз бүргүзү үндүр бракатаашкынны эң-не хынамчалыг чоруткан сөөлүнде чүгле кодан хойнуң орнун тургузарынга бүргү четчир санныг чаш хураганнарны ап болур эвес, харын өзүп улгады берген өлээн хөй санныг хураганнарны хереглелге үндүрери-биле тускайлап үзер.

Ийиде, часкы оолдаашкындан кемнече шилчээн каракуль үкелалыг, хураганнаваан 20 хуу аныяк хойлар күске чедир 7—8 ай назылыг апаар. Оларны ыяавыла эдержилгеге кирерин сүмелеп турар. Олар төрүүр хойларга санатынмайн турадаа, кежин хереглээр каракуль хураганнарны бээр. Аныяк хойлан төрүттүнген баштайгы хураганны кежин хереглээрибиле өлүрер, эң-не баштай хураганнаан ол аныяк хой сөөлүнде барып, эки төрүүр хой кылдыр өзер.

Хой ажылының чорудулгазының шак ыңдыг аргазының ажыктыын бөдүүн санаашкыннар көргүзүп турар. Отчеттуг чылдың төнчүзүнде районда хойнуң баш санын өстүрер талазы-биле план 100 хуу күүсетинген. Артельдериң фермаларында 20.000 баш хой, оон иштинде төрүүр хой —15.000 баш азы 75 хуу, хураганнавазн аныяк хой—4.000 баш (20 хуу), бүдүрүкчү кошкарлар—800 баш (4 хуу), бракатыныган кырган бүдүрүкчүлериниң орнун тургузарынга кирер бүдүрүкчү кошкарлар—200 баш (1 хуу) санатының турар дээн дижик, ынчангаш кодээ ажылагый чылында 15.000 баш төрүүр хой эвээш-ле дизе, 12.000 баш ийиже азы 80 хуу хураганны бээр, чүл дизе, кодан хойнуң саарыгазы 32.000 баш болу бээр. Оон ангыда 4.000 баш хураганнаваан аныяк хойлар каракуль, кежин хереглээр 3.200 хураганнарны бээр.

Районнуң колхозтарының байдалынган хамзарыштыр 32.000 баш хойнуң кодаңындан дараазында чылда хойнуң баш санын катап бүдүрерин 20 азы оон-даа хой хуу көвүдедип болур, тодаргайларга дараазында чылда 24.000 хойну артырып каар, а планындан ажыр артыы — 8000 баш хойну эътке хереглээр азы салар дээш сайгарар. Моон түнелинде чүнү чедип ап болур бис? Хой эъдиниң дириг деңгээли 240 тонна, оон өртөө 240.000; дүк (20.000 хойнуң бирээзинден-не 2 килограмм)—40 тонна, оон өртөө 600.000 рубль, 3200 санныг каракуль хураган кежиниң өртөө—320.000 рубль.

Кодан хойнуң шак ыңдыг составында 20.000 баш хой чыл дургузунда 3 миллион 320 мун азы хой бүргүзү 160 рубль акша орулгазын берип шыдаар. Маңаа хураган дүгүн киришпир санаваан, бир авес ону санаар болза хураган бүргүзүнүң дүгү чартык килограммнан эвээш эвес болур.

Кодан хойнуң чаа составынче шилчээни хойнуң баш санын өстүрер, оон үксаа болгаш шынар составын экижидер база чыл дургузунда хой эъдин, дүктү, каракуль хураганнарның болгаш тон кылыр хой кежин берип болур аргалыг. Эрткен чылга чедир-ле кодан хойларның планнаашкыны хойнуң баш санын дүрген өстүрериниң дүүшпейн келген болгаш хой ажылының орулгазын дүрген көвүдедир арганы бербээн. Оон түнелинде нийти баш санга хөй иштер болгаш чаш мал артын каап турган, ол үеде төрүүр хойнуң баш саны планнатынмаан болгаш оожум өзүлделиг болган.

Районнуң байдалынга бөдүүн дүктүг болгаш төрүүр каракуль хойлар иштерден үш катап хөй орулганы берип турар. Колхозтар херек кырында иштерден 2—2,5 килограмм дүктү ап турар, бир килограмм дүктүң өртөө 14—15 рубль. Ол-ла үеде төрүүр хой 2 килограмм дүктү бээриниден аңгыда хураганны төрүүр, ол хураган күске чедир бети-ле дээрге 10 килограмм арыг эътти болгаш тон кылыр кешти бээр. Маңаа ыңдыг түнелдерни деннеп көөр херек, чүл дизе, иштин орулгазы барыкла 35 рубль турда, а төрүүр хой чылда 135 рубльдиң продукциязын берип турар.

Кодан хойнуң составының дугайында докталы чүгээлээр херек. 1954 чылдың октябрь 1-де медээ-биле ап көөрге, районда хойнуң баш саны—төрүүр хойнуң 43 хуузу, бүдүрүкчү кошкарларның 4,7 хуузу, хураганнарның 27,3 хуузу болган иштерниң 27 хуузу болуп турган. Кодан хойларның шак ыңдыг составы-биле план күүседелги багай болган, хойлар сайгарлыышкынче эвээш тускайлап үстүнген, хой ажылынган орулга кончуг куду болган.

Төрүүр хойлар чүгле 43 хуу турда, бракатыныган хойларның орнун тургузарынга болгаш планныг катап бүдүрер-

Часкы тарылгага бүгү талалыг белеткенир

Тарылгага белен

Өвүр районда «Коммунизиче орук» колхозтуң тарылгазының шөлү эртken чылдан ыракта калбарар. Үнелиг культура болуур кукурузаны бо чылын 32 гектарга тарыыр, картофельди 10 гектарга олуртур. Дузалал чугула ажыл-агый болуур иогаа тарылгазын калбартырынче колхоз баштаар чери база кичээнгейни салып турар.

Часкы хову ажылының эгелээр үези чоокшулап келген. Бо талазы-биле колхоз багай эвес белеткенип турар. Тараа культураларының үрезиннерин чажар шынарынга чедир шупгузун арыглап алган. Машина чепеек, дериг херекселдерин болгаш 16 тергелерни септеп алган. Хову турлагларында бир столованы, 3 чуртталга бажыңын, бир нийти чуртталга бажыңын бүгү септээн. Тарылга ажылынга кирер 50 ажыг аъттарны дыштандырып эгелээн. Андарган шөлдерге 200 ажыг тонна өлекти төккен болгаш ам-даа уламчылап турар.

Эш Ортун-оол бригадирлээн бирги бригаданың кежигүннери кышкы үеде сүт-бараан фермазының малчыннарынга 10 чуртталга бажыңының ыяжын кескеш, фермага чедирип бээр деп хүлээлгени алганнар. Олар чоокку үеге чедир 800 хире чүдүктарны кескеш, фермаңын бодунга сөөртүп чедирип бергеннер.

С. СОТНАМ.

Организастыг белеткел

Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» кодээ ажыл-агый артели часкы тарылгазынга белеткелди багай эвес чорудуп турар. № 1 хову бригадазының бригадири эш Кижей ажылды организастыг чорудуп, тараа культураларының үрезиннерин чедип алган. Үрезин арылаашкынында каш-ла кижи ажылдап, күш четпейн турда-ла, хову бригадирлери колхозчуларны олче организаставайн турар.

Часкы тарылгага кирер тырттар күштерин баш бурунгаар белеткевээн, ажыл аъттарын тускай азыралга тургуспаан.

Часкы тарылгага белеткелди кыска хуусаала дооскар дээш колхоз баштаар чери дарый хемчег алыры чугула.

М. ДУНГАР-ООЛ.

Мал оолдап турар

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң төрүүр малары оолдап эгелээн. Инек кадарчызы эш Дамдында төрээн 7 инектериниң 7 бызаалары, хойжу эштер Кодур-оолда төрээн 150 хойнуң 150 хураганнары, Кырган-оолда төрээн 120 өшкүнүң 120 анайлары бүгү камгалап алдыган.

Ак хойлар кадарчызы эш Бүргекей төрээн 100 хойларның 100 ак хурганнарын камгалап алган. Амдыгаштан эгелеп чаңгыс-даа баш чаш мал хорапас дээш малчыннар кызымак ажылдап турааралар.

Б. ОНДАР.

Четпестерни дарый чайладыр

Чоокта чаа Сүт-Хөл районнуң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң күүсөмүүнүң VII сессиязы болган. Анза райкүүсөмүнүң даргазы эш М. Доржунуң илеткелин чугаалажып көргеш, депутаттар райкүүсөмнүң ажылынга улуг четпестерни илерелип, оларны чайладырының аргаларын айытканнар.

Ылангыя эртken чылын районуң колхозтары сүт саалдазының, дүк кыргызының планнарын күүсетпээн, мал фермаларының отчет, үчёду сандаргай болуп үргүлчүлевишаан турар. Колхозтарда мал ажылын багай организастаан, зооветеринарлыг хемчегерни четпес чорулуп турарының үжурунган малдың чидириң 2164 баш четкен. Сталин аттыг колхозта 625 баш болгаш Калинин аттыг колхозта 451 баш мал хораан болуп турар.

Районнуң колхозтары эртken чылын часкы тарылгага багай белеткенип, тарылга шөлдерин суггарылга-биле хандырбаанының үжурунда тараа дүжүүт бир гаран ортумаа-биле 8,8 центнер, а чамдык колхозтарга оон-даа эвээш, база картофель, ногаа, кукуруза культураларының дүжүүт дендии чавыс болган.

Хову ажылында эртken чылдың четпестерин бо чылын катап болдурбас хемчегер база чедир алдынмайын турар. 1956 чылдың часкы тарылгазынга колхозтарның үрезиннери амыгаа чедир четче • үрдунмаан болгаш арылатынмаан, оон туржук Жданов аттыг колхозта 20 тонна суга үрезини чок, районнуң бүгү колхозтарында картофель үрезини четпес, кукуруза үрезини шуут чок болганы илерээн.

Барык бүгү колхозтарда ногаа тарылгазынга белеткел эгелевээн, парник рамзары, арык өлектен кылган саваажыгаштар чок, ол ышкаш тарылга, ногаа шөлдерине удобреннелер белеткээр болгаш суггарылга бугаларын септээр ажылды колхозтар амыгаа чедир чорутпайн турар.

МТС-тиң тракторлар септелгези доозулбаан болгаш чаа материалдар чок. Чернн багай шынарлыг аңдарып, чугула сезон үезинде тракторларны, комбайннарны ховуларга ажыглатпайн, септелгеге тургузар чоруун МТС бо чылын катаптаарынга чоокшулап турар.

Колхозтарда түүг ажылы база-ла багай чорун турар. Эрткен чылын нийтизинде 85 чуртталга бажыңнары түзар тургаш, чүгле 18 бажыңны тутхан. 1956 чылдың түдүүнга колхозтар 10 мун чүдүк белеткээр планныг тургаш, 6100 чүдүктү белеткээн. Түүг кылыр черлерде амыгаа чедир чүгле 1632 чүдүктү чедирип алган.

Колхозтарның баштаар черлериңден, кодээ Советтерден колхозчуларның оргузунга организас-массалыг ажылды багай чорудуп келгени-биле чамдык колхозчуларның күш-ажылчы сагылга-чуруну конгуг чавыс, 1955 чылга күш-күнделиниң нинимумуун 511 колхозчулар чедир күүсетпээн, 161 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут ажылдаваан.

Үстүнде ышкаш улуг четпестер районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң өске-даа адырларында бар. Чижээ, Сүт-Хөл райпозу бараан саарыгазының чыл планын күүсетпээн, оон шугумунда ере-самчыгалдар эвээжээр дуржук, харын улгадып, 310 мун рубль түңге четкен чорук райпо баштаар черинин, оон даргазы эш Канзычаковтуң багай ажылы болур.

Районнуң школаларында өөредилге-нагжидилгелиг ажылдың четпеснилен өөредилгенің ынары күүл, бүгү-нийтинин өөредилгезинче уругларны хаара туларын чедир боттандырбаан, Сүт-Хөл кодээ Советте 73 уруглар, Алдан-Маадыр кодээ Советте 54 уруглар өөреникпилерни хандырып турарлар. Интернаттарда өөреникчилерниң хандырылгазы конгуг чавыс, школаларның одаар ыяжы чедиишпейн турар.

Кадык камгалалының ажылы чогуурубиле тургустунмаан. Чер-черде эмчи салбырларының оран-савазы багай, эмнелге ажылдакчыларындан чоннуң ортузунга санитар-чырыдыга ажылын четпес чорулуп, база ылангыя малчыннар ортузунга эмчи дузалакчының организастаарынче шыңгыы хемчег албайн турарлар.

Бо бүгү четпестер кодээ советтерниң база райкүүсөмнүң организас-массалыг ажылын шуут эде тургузарын, ылангыя райкүүсөмнүң даргазы М. Доржу, дарганың оралакчызы Ю. Катков олар хөй шиитпирлер үндүргеш, оларның күүселдезин хынавас, болунуң киидистериниң база кодээ Советтерниң ажылын боттуг улуруглга-биле хандырбас практиказын узуткаарын негеп турар деп депутаттар шүгүмүүлээн.

Районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунда илеретинген четпестерни кыска хуусаала чайладып, СЭБП-ниң XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандырып, алдыгы беш чыл планының онаалгаларын чедиишкинниг күүселиринге урганган бүгү хемчегерни ап чоруларын айыткан делегеренгей шиитпирни сессия хүлээп алган.

А. АКАРА.

Воронежчилерниң кыйгырыын деткивишаан

Чаа-Хөл МТС-тиң коллективиниң нийти хуралынга бүгү Совет Эвилелиниң кодээ ажыл-агый ажылдакчыларына Воронеж областың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының кыйгырыын улуг көүрлүүшкүнүбиле деткивишаан, боттуг хүлээлгелерни алганнар. Часкы тарылганың белеткелин багай эвес чорудуп турар. № 1 хову бригадазының бригадири эш Кижей ажылды организастыг чорудуп, тараа культураларының үрезиннерин амга чедир четче арылган албаан, үрезин арылаашкынында каш-ла кижи ажылдап, күш четпейн турда-ла, хову бригадирлери колхозчуларны олче организаставайн турар.

Часкы тарылгага кирер тырттар күштерин баш бурунгаар белеткевээн, ажыл аъттарын тускай азыралга тургуспаан.

Часкы тарылгага белеткелди кыска хуусаала дооскар дээш колхоз баштаар чери дарый хемчег алыры чугула.

М. ДУНГАР-ООЛ.

Мал оолдап турар

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң төрүүр малары оолдап эгелээн. Инек кадарчызы эш Дамдында төрээн 7 инектериниң 7 бызаалары, хойжу эштер Кодур-оолда төрээн 150 хойнуң 150 хураганнары, Кырган-оолда төрээн 120 өшкүнүң 120 анайлары бүгү камгалап алдыган.

Ак хойлар кадарчызы эш Бүргекей төрээн 100 хойларның 100 ак хурганнарын камгалап алган. Амдыгаштан эгелеп чаңгыс-даа баш чаш мал хорапас дээш малчыннар кызымак ажылдап турааралар.

Б. ОНДАР.

МАЛДЫҢ ЧАШ ТӨЛҮН ЧИДИРИГ ЧОККА БАМГАЛАП АП ТУРАР

(Редакцияга чагааларның допчулалы)

Колхозтарның нийтилештирген малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш колхозчу малчыннарны чүткүүдүг ажылдап турарын кодээ бижикчилер редакцияга үргүлчү бижип турарлар.

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң малчыннары малдың кышкы ажаалгазынче кол кичээнгейни салып, малдың чаа төрүттүнген чаш төлүн чидириг чокка алыр дээш бүгү хемчегерни ап турар деп эш Г. Хаптыр-оол бижээн. Эш Хаптыр-оолдуң оон ынай бижип турары болза, колхозтуң хой фермазында ам төрээн 280 хойларының хураганнары менди доругуп турар. Кадарчы эш Чылбак-Кара төрээн 64 хойнуң, эш Серемаа 31 хойнуң хураганнарын доругтуруп алган. Эш Серемаада төрүүр 196 хой бар болган олардан 200 хураганны менди өстүрүп, хой бүргүзүнден 1,7 кг. дүк алырын хүлээнген. Ол ышкаш сүт-бараан фермазының саанчылары эштер Айы-сеп, Дадар олар төрээн 9 инектерни бызаазындан чарып саганнар, иезинден чарган бызааларның өзүлдези эки.

Воронеж областың кодээ ажылагый ажылдакчыларының кыйгырыын деткип, СЭБП-ниң XX съездизиниң материалдарын колхозтуң фермаларының ажылдакчылары өөреникпилээн, социалистиг чарыштың чаа хүлээлгелерин алганнар.

Эш Ч. Очурнуң бижип турары болза, Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң малчыннары төрээн 1009 хойндан 1011 хураганнарны камгалап алганнар. Оон иштинде 410 хураганнар алдайның нарын дүктүг кошкарларындан хайнактаан хураганнар болур. Эш Шагдыр 203 хойндан 203 алдай үксаанның хураганнарын алган. Эштер Болдай-оол 201 хойндан 202 хураганны, Чүлдүм-оол 194 хойндан 197 хураганнары, оон иштинде нарын дүктүг 45 хураганнарны семис-шыырак кылдыр өстүрүп турарлар. Ол ышкаш өшкү кадарчызы Хунахтың төрээн 116 өшкүлериниңден 118 анайлар алган.

Малчыннар малдың одарын план ёзулаар чорудуп, немелде чемнер-биле, дүс, кужур-биле хандырып турарлар.

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозунуң хаван ажаакчызы О. Долаан 1954 чылда 18 хаван хүлээп алган, 234 баш чедир өстүрген. Эрткен чылын хаван өстүрериниң планын 200 хуу күүсеткен. Оон түнелинде колхозчулар немелде төлевирге хөй хаван оолдарын алган.

Эш Долаан бо чылын төрээн 10 хавааннарындан 81 хаван оолдары алган, олардың өзүлдези эки. Ам төрүүр 20 хавааннарының чаш төлүн бүгү камгалап алыр дээш бедиткен хүлээлге алган ажылдап турар. Колхозтуң шээр малы болган инээ түүктеп оолдай берген. Сүт бараан фермазында 48 инек төрээн. Эш Бичe-кыс бодунга быжыглаан инектериниден бызаалаан 4 инекти бызааларындан чарып саап өөредип турар деп эш В. Дорму бижип турар.

Чөөн-Хемчик райондан эш Х. Аранчаамың бижээни болза, «Большевик» кодээ ажыл-агый артелиниң хой фермазының (эргелекчизи эш Хонг-оол) малчыннары малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр дээш малдың кышкы ажаалгазынче кол кичээнгейни салган. Баштайгы төрээн 490 хойдан 498 хураганнарны ферма менди ажаап алган. Эштер Мижит-Доржу 71 хойндан 74 каракуль хураганнар, Сантыспаа 170 хойндан 170 хураган, Чүлдүм 122 хойндан 122 хураган, Серен-оол 28 өшкүзүнден 30 анай алган, оларның өзүлдези эки.

Ч А А Ф Е Р М А

Кызыл районнуң «Х улуг хурал» колхозу № 2 чаа сүт-бараан фермазын ажыткан. Ында 180 баш инек кирер бир чаа каждану тутхан. Оон иштинде малга чем кадап бээрине таарымчалыг черлерни кылган. Ол ышкаш төрүттүнген 100 баш чаш бызаа кирер түс-түс клетказарлыг, бүс-биле иштер 4 өрээл чаа каждаа тутхан.

Ферма бо чылын баштайгы төрээн инектерни болгаш чаа төрүттүнген 36 бызаларны хүлээп алган. Оларның улуг бичегин ангылап тургускан болгаш өзүлдези эки. Саанчылар инектерни бызаазындан чарып саар арганы ажыглап турар. Сагдынган сүт ажылдап кылыр бир бажыны тутхан болгаш сүт машиналарыбиле сметанаңы тыртып эгелээн.

Саар инектерге болгаш чаш бызаларга чидиртир 400 тонна кубурузаа силлозу болгаш сиген база өске-даа мал чемн ферзала бар. Төрээн болгаш ам төрүүр 62 баш инектерни саанчылар тургузу чемгерип турар.

Эш Филимоновка удуртурган 8 кижилиг түүт бригадазы фермазы сайзыралдырынга эргежок чугула бүдүрүлге түдүүн үргүлчүлеп турар.

О. ДОЛЗАТПАА.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕНГЕ ЭҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫГЛАРНЫҢ БИРЗЗИ

Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының комиссиязының адакы комитеди март 19-та болунуң ажылын Лондон хоорайда иагын эгелээн. Составында АКШ-тың, ССРЭ-нин, Англияның, Францияның болгаш Канаданың төлөөлекчилери киржип турар адакы комитеттиң амгы хуралдарынче делегейниң хөй-нинтизиниң онза кичээнгейи хаара туттунган. «Чепсегленишкиннерни әңдере бүдүрерни соксадыры кижи төрелгетенге эң-не ажыдыралчы чугула айтырыгларның бирээзи болуп артып турар. Ол нарын айтырыг болбайнаан. Ынчалзажок ону шиитпирлээрин улуг чүткүл-биле болгаш энергия-биле дилеп тыгар керек» деп партияның XX съездизиниг СЭКП Төп Комитединиң отчет илеткелиниге эш Н. С. Хрущев демдеглээн.

Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыгын Каттышкан Нациялар Организациязы он чылдарның дургузунда чугаалажып келген. Ол үениң дургузунда эвээш эвес ажыктыг саналдарны база кодүрүп келген. Ынчалзажок дугуруштунган шиитпирлер амдыгаа чедир хүлээп алдынмаан болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрериниң дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының хуралдарындан адакы комитетче, оортан база дагын Кол Ассамблеяга үргүлчү-ле шилчидип турар.

Чүвениң чогум үжүру чүдел ынчаш?

Бижи төрелгетенниң салым-чолунга ол эң чугула айтырыгны шиитпирлээр чорукту узамыктырганынга Совет Эвилели канчаарга-даа бүрүүлүг эвес деп чүвени онзалап демдеглезе чогүүр. Чижээлээрге, чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле 1955 чылдың май 10-дагы совет саналдар калбаа-биле билдингир. Ол саналдар черде боттуг болгаш ол айтырыг талазы-биле Англияның болгаш Францияның көдүрүп үндүргени кол саналдар-биле карышпайн турар. Ынчалзажок барыын талакы күрүнелерниң саналдарын Совет Эвилели хүлээп ап болуур турда-ла, олар боттарының саналдарындан ойталаннар. Чижээлээрге, чепсегленишкиннерни дүжүрериниң ийи үе-чадаларының дугайында болгаш чепсектиг күштериниң хемчээлиниң деннелериниң дугайында олардың саналдары-биле ындыг таварыга болгаш Совет Эвилели чепсегленишкиннерни дүжүрериниң бүгү-ле шын-на сеткилдиг талалавчыларынга таарымчалыг тодаргай саналдарны чүгле көдүрүп үндүрүп келген эвес, харын база көдүрүп үндүрүп турар, оон ынай чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулгага үнделиниң белеткеп турар чугула практиктиг хемчеглерни база боттандырган. Чижээлээрге, ССРЭ-нин Чепсектиг Күштериниң санындан 640 мун кижини кысырганың болгаш шериг чаргыдалдарын эвээжеткенин чугаалаарга-ла четчир. Улус демократизының европа чурттарының чазактары база шак ындыг хемчеглерни боттандырган. Ынчалзажок барыын талакы күрүнелер чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге идиг берги дег ол фактылардан түннелдерни кылырын күзевээннер. Ындыг байдал чүүдел болдунуп турарыл дээрге, Барыын чүкте болгаш хамыктың мурнунда АКШ-та чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрериниг болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын күштелдиреринге сонуургадыг саалдар-хамаарылгалыг бөлүктериниң барында болуп турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының комиссиязының адакы комитединиң амгы хуралдарының мурнунда ол айтырыгның талазы-биле ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиниың болгаш АКШ-тың президентиниң Д. Эйзенхауэрниң аразында чагаалар солушканы билдингир болгай. Адакы комитетиин Лондонда ам болуп турар хуралдары «ёзулуг бурунгаар шиитчээшкиннии чедип алыр» арганы бээр деп идегелди Д. Эйзенхауэр март 1-деги харыы чагаазынга илергейлээн болгаш «ядролуг кыжаныышкынны контрольга тургузарының» күзенчиниң дугайын чугаалаан. Ынчалзажок америк Даллеста президентиниң соолгу чагаазын чепсегленишкиннерни дүжүрериниче болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын ниитизи-биле кошкадырынче боттуг күзел-чүткүлүг илереи кылдыр эвес, харын чүгле «пропагандачы дайынче» базым кылдыр ажыы-биле үнелеп турарының ол фактызынче кичээнгей салбайн барып болбас.

Чижээлээрге, Вашингтоннуң «Бристчен сейенс монитор» солунунуң корреспондентизи Рипли мынча деп демдеглээн: «Хөй-хөй кижилерниң бодалы-биле алырга, ол бүгү чүгле пропагандачы тулчуушкун-дур... Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Президентиниң саналын чазакта безин чамдык кижилер Кремль-биле чүгле сөс кырында тулчуушкунуну илереи кылыр санап турар». «Атомнуг чепсек-биле болдунуң шенелделерин кызыгаарлаарынга, ол чепсекти бүдүрерин азы оон курлавырларын кызыгаарлаарынга АКШ кажан-бир шагда чөпшээрежиринге шериг бөлүктериниде болгаш атомнуг энергия талазы-биле комиссия-биле холбаалыг бөлүктерде ам-даа аажок чигинии турар» деп ол-ла солунуң корреспондентизи Харш бижээн. «Пост диспетч» солун улам-на ажыы-биле чугаалап турар. «АКШ-ка чугула чүве болза, совет блоктуң чепсектиг күштериниң кыырылдазын чедип алырының орнунга, болунуң чепсектиг күштериниң амгы деннелинге барык 3 миллион кижини хевээр артырары болур» деп ол солун бижээн.

Ол бүгү турзажок, барыын талакы чурттарның хөй-нинтизи чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле БНО-нуң комиссиязының адакы комитединиң март хуралдарын мурнундагы бүгү хуралдардан үре-түнелдиг болур дээрзинге илегелдя илергейлеп турар. «БНО-нуң комиссиязында төлөөлетирген бичии чурттар бир эвес чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле БНО-нуң комиссиязының адакы комитеди болунуң лондон хуралларынга чедиимкии чок болур болза, чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгны комиссияның болунуң хуралдарынга чугаалажып көөр» деп сагындырганын «Нью-Порк пост» солун дыңнаткан.

Адакы комитеттиң Лондонда ам болуп турар хуралдары-биле холбаштыр эрткен хүннерде Англияның премьер-министри Иденниң болгаш Францияның премьер-министри Ги Молленин аразында Лондонга болган чугаалажышкынар улуг сонуургалды хайныктырган. Ол чугаалажышкыннарның түннелдерин тайылбырлавышаан, «Драно суар» солун «Францияның болгаш Англияның күжениишкиннери Эйзенхауэрниң болгаш Булганиниың солушкан чагааларынга чугаалатынган саналовалдарның хемчээлинге чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында Совет Эвилели-биле дугуржулга чедип алырынче углангган болур» деп бижээн. Францияның даштыкы херектер министри Пино март 10-да Индияның радиозун дамчыштыр чүве чугаалап тургаш, мынча деп медеглээн: «Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле удавас болур чөвүлел хуралга Франция болза, генерал Эйзенхауэрниң болгаш маршал Булганиниың үндүрген саналларында барымдаалатыган планны камгалаар болгаш оон-биле кады чепсегленишкиннерни дүжүрериниче углангган оруктап чаа базымнар болдунар деп бодап турар». АКШ-тың чоруулуп турары чепсегленириниң болгаш шериг блоктарының политиказынга Францияның чагырыкы бөлүктериниң хөөн чогунуң дугайын даштыкы парлалга калбаа-биле бижип турар.

Бүгү чурттарда улуг массалар чепсегленишкиннерни дүжүрерин болгаш тайыш кожа-хелбээ турарының политиказын чоруларын улам-на чүткүлдүг негеп турар.

БОТ-БАШ МИННИП ШИИТПИРЛЕТИНЕР ЭРГЕ ДЭЭШ КИПРНИҢ ЧОНУНУҢ ДЕМИСЕЛИ

Грек-англи харылзаалардың дыка чидиглеңгенинден Грецияда болгаш Кипр ортулукта болуушкуннар болуп турар.

Кипрниң чону бот-баш миннип шиитпирлетинер эрге дээш шагдан бээр демисежип турары билдингир болгай. Англи чазактың төлөөлекчилери сөөлгү беш айларның дургузунда ортулукта национал-хосталгалыг шимчээшкиннии уйуртукчуларыла-биле чугаалажышкынар чорулуп келген. Ынчалзажок ол чугаалажышкынар түннел чок доозулган, оон-биле холбаштыр Кипрде национал-хосталгалыг шимчээшкиннии уйуртукчуларының бирээзи архиепископ Макариос «англи чазак бодунуң туружун эде көргүже чедир база национал күзел-чүткүлдерни чогууру-биле хүндүлеп көөрүн илеретккже чедир» деп-сеидди үргүлчүлээриниче кипржилерни кыйгырган. Оон соон дарый архиепископ Макариосту болгаш Кипрниң еске-даа чамдык ажыдакчыларын тудуп хоруглаан болгаш Сейшел ортулуктарже (Индий океанда англи ээлел черлеринче) шолупкен. Кипрде херек кырында бүзээлээшкиннег ёзё-далды тургускан.

Англи эрге-чагыргаларның ап чоруткан хемчеглери бүгү-нинтиниң килеңнээшкинин болдурган. Кипрниң кол хоорайы Никозиида бүгү-нинти ажыл соксадыышкыны эгелээн болгаш ол ортулуктуң еске-даа хоорайларынче нептерээн. Удурланыышкынның массалыг чыскаалдары чер болганга болган. Англи шериглер болгаш полиция чыскаалганнарны тараыр ойлатпышаан, карак чажы төгүлдүрер газты ажыглап турганнар.

Удурланыышкынның шимчээшкиниң Грецияда база нептерээн «Улустуң киленнээшкиниинң чалгыы Грецияны шыва алы берген» деп «Акрополист» солун бижээн. Афиналарга, Салоникаларга, Гераклионга (Крит ортулукта) болгаш өске-даа грек хоорайларга антиангличи чыскаалдар болган, ол чыскаалдар үезинде полициябиле сегиржип алышкынар болгулаан. Ажыл соксадышкыннары болуп турар. Англияның Кипрде үүлгединишкиннерниг хамаарыштыр удурланыышкынын бижиктерни грек чазак англи чазасче болгаш Каттышкан Нациялар Организациязынче чоруткан.

Кипр ортулукта болуушкуннар англи хөй-нинтиниң таарзынмас чоруун болдурган. Лейбористиг партияның баштыңы Гейтскелл англи эрге-чагыргаларның үүлгединишкиннерин бүрүү шапкан медеглелдя кылган. Консерваторларның неделя санында үнер «Обсервер» солуну болунуң талазындан мынчаар демдеглээн: «Кажан Англия, Франция болгаш өске-даа колониялдыг күрүнелер эрткен үеде колониалдыг политиканың чепсээн ажыглап турган, үргүлчү-ле чедимче чок чоруктарга таварыш келгеннер, ынчангаш Кипрге бүгү-ле чүве бир янзы болур деп бодаарының барымдаалары кончуг эвээш».

Болунуң хамаарышпас чоруу болгаш бот баш миннип шиитпирлетинер эргези дээш Кипрниң чонунуң демисели шагдан бээр төөгүлүг. Кипр — Чер ортулуу далайның чөөн кезинде ортулук. Оон чону барык чартык миллион кижи, олардың 80 хуузу гректер. XVI чүс чылда Кипрни туректар эжелеп алган (оон мурнунда Кипр Венеция республикага хамаарыштыр турган). Туректарны ортулуктан Англия үндүр кыышкан.

Кипрде национал-хосталгалыг шимчээшкин чыл келген түлүм быжыглып турар. Кипржилер даштыкы тергиндээшкинни чайладырын оралдажып, бот-баш миннип шиитпирленишкинге боттарының эргезин камгалап ап турар. Грецияда болгаш Кипрниң болунда Кипрни Грецияга каттыштырар дээш демиселдиң шимчээшкинии күштелген. Каш чылдар мурнунда саналовалдар алышкынынга киришкен ортулуктуң грек чонунуң барык шуптузу ол каттыжышкынны деткип чугаалаан.

Даштыкы тергиндээшкинге улур кипржилерниң демисели Кипрни эжелээр дээш даштыкы күрүнелерниң аразында аланнажыганың байдалдарында болуп турар. Англия ол ортулукка болунуң тергиндээшкинин хевээр арттырарын оралдажып турар, а Турция Кипрни бир-ле болза, Турциянның эргезинге бээрин, чок-ла болза ортулукту англичаннарга хевээр арттырарын негеп турар. Кипр дугайында айтырыгны эрткен чылдың сентябрьга БНО-га тургускан, ынчан совет төлөөлер ол айтырыгны чугаалажып көөрүн негеп турган. Ынчалзажок АКШ биле Англия анаа шаптык ужураштырган.

Грек-англи болгаш грек-турция харылзаалары чидиглендирген Кипр дээш демисел ам англи-америк харылзаалары чидиглендиреринге чедирген. Грецня-даа, Англия-даа, Турция-даа НАТО-нуң кежигүннери болуп турар болганда, Кипрни долгандыр чоруулээлер соңгу-атлантика эвилелин кошкадырынга чедирип болурун демдеглевишаан, Каттышкан Штаттарның политиктиг ажылдакчылары Каттышкан Нациялар Организациязын оюп эрткеш, кипр айтырыгны холгаарлаарын шиитпирлеп алганнар. «Нью-Порк таймс» солуннуң «Кипр биле НАТО» деп үүлүгүнге медеглээни болза: «Чөвүлээ НАТО-га чүмү-биле хамааржып турар, контрольдаашкындан үнүп болгу дег амгы байдалдарбиле холбаштыр тур-даа бол хемчег кылдыр НАТО Кипрни бодунга алыр аргалыынга таарыштыр ол айтырыгны НАТО эде көрзе чогуур». Кипрге хамаарыштыр АКШ «чамдык сүмелерни» кылып турар деп АКШ-тың күрүне департаментизи медеглээн.

«Кипр айтырыгга» АКШ-тың көдүрүлген соңуургалын чүгле агрессчи НАТО-нуң стратегтиг эрге-ажыктарын хандырары кылдыр эвес, харын база Кипрге Англияның орнун эзлеп алыр дээр оралдажышкын кылдыр Англияда ынчаар үнелеп турар. Кипр айтырыгны АКШ-тың холгаарлап турарынга хамаарыштыр Англияның «Дейли мейс» деп барыын үзелиг солуну мынча деп бижээн: «Кипр дугайында айтырыгга америк турушту англичаннар эдепсиниң, кайгаашкың-биле көөрлер, чүге дээрге ынчаар көөрүнүң тодаргай барымдаалары англичаннарда бар. Хол тутчуп мендилежиринин орнунга, диктативисти чуура кактырар бис. Бир эвес англи парламент Алзбаманың негрлеринге бот баш миннип шиитпирлетинер эргени бээрин негеп турар ыят чок резолюцияны үндүрүп келген болза, олардың (американнарның) сеткилиниге таарыжыр ирги бе?»

Даштыкы тергиндээшкинге улур, бот баш миннип шиитпирлетинер эрге дээш Кипрниң чонунуң мурнунда берге демисел туруп турар.

А. ШАТИЛОВ.

Кыдат Улус Республикада

ТАРААЧЫН АЖЫЛ-АГЫЙЛАРНЫҢ 85 ХУУЗУ КӨДЗЗ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ КООПЕРАТИВТЕРИНГЕ КИРГЕН

ПЕКИН. «Жэньминьжибао» солуннуң дыңнадыр турары болза, март 17-де улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң 33-кү хуралы болган, ол хуралга көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтериниң чижек уставының төлевилелин чугаалашкан.

Доктаамал комитет БҮР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның илеткелин дыңнаан болгаш кооперативтиң чижек уставын хүлээп алган. Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң шиитпиринде чугаалап турары болза бо үеде Кыдатта көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринге тараачын ажыл-агыйларының 85 хуузу кирген, ынчаарга оларның барык 60 хуузу бүрүү-биле социалистиг хевиринң кооперативтеринде каттышкан.

«Жэньминьжибао» солун көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативиниң чижек уставын чарлаар дугайында Кыдат Улус Республиканың даргазы Мао Цзэ-дуннуң чарлыын парлап үндүрген.

(СЭТА).

БОБЫ КУЛЬТУРАЛАРЫНЫҢ ТАРЫЛГА ШӨЛҮН КАЛБАРТКАНЫ

ПЕКИН. Соя бобыларның тарылга шөлү бо чылын Кыдатка өлээн калбарар. Парлалганың дыңнадыр турары болза, соя бобыларны тарып өстүрериниң кол районнарында Хэйлунцзян, Гирин болгаш Ляонин можуларга бо үнелиг культураның тарылга шөлү бо чылын өлээн үлгадыр. Кыдат түскай эртемниглериниң өстүрүп алганы соя бобыларның бедик дүжүттүг чаа сорттары калбаа-биле нептерээр. Хэйлунцзян можуга бобыларның тарылга шөлү 1280 мун гектардан бо чылын 1550 мун гектар чедир көвүдээр. Тарылганы экижиткен үрезиннер-биле чажып тарынрының болгаш мурнакчы агротехниканы хереглеп чорударының күсели-биле Ляонин можуга бобы тараалардың дүжүттүүн эрткен чыл-биле демейдээрге бир гектардан 36 хуу хөйну алыры төлевилетинген. Гирин можуга бо чылын соя бобыларны эрткен чылдаазындан 30 хуу хөйну ажаап алыры төлевилетинген.

(СЭТА).

БИЖИК БИЛБЕС ЧОРУКТУ УЗУТКААРЫ

ПЕКИН. Бижик билбес чорукту узуткаарының талазы-биле улуг ажыл Кыдат Улус Республикага чорун турар. «Гуанминжибао» солуннуң дыңнадыр турары болза, БҮР-нуң чырыкышкын министерствозунуң медээзи-биле алырга бо үеле өөредилге-биле 62 миллион ажыг тараачыннар хаара туттунган, ол болза эрткен чылдаазындан ийи катап хөй. Сычуань можуда 7 миллион, Шаньгунында — 7,5 миллион тараачыннар, Хэнань, Цзянсу, Аньхуэй можулар бүргүзүнде 5—5 миллион тараачыннар өөренип турар.

Кыдаттың ажылчыннарының ортузунда бижик билбес чорукту үш чылдың, ынчаарга тараачыннарның бижик билбес чоруун — 5—7 чылдың дургузунда улуткаар деп бодап турар.

(СЭТА).

КЫДАТТА ГРАНУЛИТТИГ УДОБРЕНИЕЛЕРНИҢ ЗАВОДТАРЫНЫҢ ТУДУУШКУНУ

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыткынын ёзугаар алырга, соолгу үеле Цзянси болгаш Цзянсу можуларында гранулиттиг удобрениелериниң чаа 52 заводтары ажылдап эгелээп.

Удобрениелерни бүдүрүп кылырының талазы-биле хөй санныг бүдүрүлге черлерни Хэбэй, Гуанси можуларында болгаш чурттуң өске-даа районнарында туттунуп турар.

(СЭТА).

ЭРТЕМ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫН ПЛАННААРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОМИТЕТТИ ТУРГУСКАНЫ

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза, БҮР-нуң Күрүне Чөвүлели эртем ажыл-чорудулгазын планнарының талазы-биле комитет тургузар дугайында шиитпир үндүрген.

Бойдус болгаш социал эртеминер талазы-биле шинчилел ажылларының он ийи чыл программазын комитет чогаадып турар.

(СЭТА).

Ливанның президентизиниң америк журналистер-биле беседазы

БЕЙРУТ. Чоокку болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн чурттарынга чоруп чораан америк журналистерниң сөолгүн Ливанның президентизи Шамун март 16-да хүлээп алган болгаш алээн каш айтырыгларга харыы берген. Ливанның даштыкы политиказынга хамаарыштыр Шамунуңун чугаалааны болза, кандыг-бир шериг пактызынга, оон иштинде багдад пактызынга каттыжып киреринден ливан чазак бодавайн турар. Бүгү-ле араб күрүнелер-биле найыралдыг харылзаалар политиказын чорударынче Ливанның чазаа чүткүн турар деп ол оон ынай демдеглээн.

(СЭТА).

Совет чазактың белектерин Бирманың премьер-министри У Нуга дамчыдып бергени

РАНГУН. Бирманың премьер-министри У Нунуң Совет Эвилелиниг чораан үезиниг Совет чазактың белекке бергени «ЗИС—110» деп чиик ийи автомобильдерни база ол ышкаш У Нунуң Совет Эвилелиниг чораан дугайында кино-фильмни болгаш Н. А. Булганиниың база Н. С. Хрущевтуң Бирмага чораан дугайында «Хүндүлээчел Бирманың черинде» деп кино фильмини дамчыдып бээриниң түскай ёзулалы Рангунга болган.

Ол белектерни премьер-министр У Нуга дамчыдып бербишаан, ССРЭ-нин Бирмада элчини А. Д. Щиборин ол ала чоруктар болза ийи чурттуң аразында найыралдыг харылзааларны быжыдарынга, бүгү делегейге тайбынны быжыдарынга идиган берген деп Совет чазактың өнүзээнинден медеглээн.

Премьер-министр У Ну белектер дугайында өөрүп четиргенин илередип, Совет Эвилелиниге оон чоранары болгаш Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Бирмага чоранары оон сагыш-сеткилинге база бирма улустуң сагыш-сеткилинге кезээде артар деп медеглээн.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниге хереглээр рефрижераторну Данияда тудуп кылгапы

КОПЕНГАГЕН. «Судоимпорт» деп бүгү-эвилелдиң экспорт-импорт каттыжышкынының чагыын ёзугаар тудуп кылган «Самарканд» деп рефрижераторну март 16-да «Буревестник от Вайо» деп ёраның суднолар турар черинге сугга ажиндирип көрген. Корабльди сугга ажиндиреринин ол ёзулалынга ССРЭ-нин Данияда элчини Н. В. Славин, совет салыг төлөөлекчизи П. Т. Бочуров, элчин болгаш садыг төлөө черлериниң харылсалгалыг ажылдакчылары, а ол ышкаш ёраның инженерлери болгаш ажылчыннары киргижкен.

(СЭТА).

Олленхауэрниң Нюнрбергке чугаазы

БОНН. ДПА агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, болунуң партиязының Нюрнбергке болган соңгузунда мурнунуң хуралынга чүве чугаалавышаан, ГСДП-нин даргазы Олленхауэрниң медеглээни болза, даштыкы политиканың талазы-биле федералдыг чазак болунуң соруулгаларын мырнай-ла билбээн.

Шериг блоктарынын түттүнар эвес, а дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадырының чаачаа оруктарын илеп тывар деп бүгү делегейде ёзулуг-ла болап турар, ынчалзажок доктор Аденауэр болза шериг күжүге эвин эртир улуг ынанышкын-биле улустар аразының байдалын барымдаалап көрүп турар деп ол чугаалаан.

Германияны катап каттыштырар дугайында айтырыгга инициативаны илередээнин деп федералдыг чазакты Олленхауэр бүгүүлаткан. Ындыг инициативаны илередир хамаан чок, харын катап чепсегленишкинии эгелевишаан, федералдыг чазак Германияның чарлышкынын ханылаткан. Бүгү-нинтиниң шериг хүлээлгези-биле ГСДП-нин чөпшээрежилейн турарын Олленхауэр дагынаап чугаалаан.

(СЭТА).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының ажыттынар деп туралры

ВЕНА. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының дыңнатканы-биле алырга, 1956 чылдың апрель 5-те Стокгольмга Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы ажыттынар. Сессия чепсегленишкинии дүжүрериниң болгаш атомнуг чепсекти хоругдаарының ажыттырының чугаалажыр.

(СЭТА).

Италияда соок болгаш улуг хар чаашкыны

РИМ. Мурнуу Италияда улуг соок үргүлчүлеп турар. Абруццо область улуг хар чаашкыны өлээн каш хүннер иштинде үргүлчүлеп турар. Областың даг черлеринде 400 суурлар харга үзе кирдирикен. Ол суурларның чурттакчылары берге байдарга таварыш турар: аш-чем аймак болгаш эм чүүлдери чедишпейн турар. Кошкелерниң чуглуп батканының болгаш улуг хар чагганының түннелинде дыка хөй оруктарда шимчээшкин соксаан.

(СЭТА).

Алжирде дайын чорудулгалары

ПАРИЖ. Франс-Пресс агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, март 16-да Алжирде Лафайетт районга тура халышкын кызганнарга улур француз шериглер ужар-чүүл-биле каттыжып аягаи «эң-не улуг операциины» хүнүүн бүгү дургузунда үргүлчүлээн. Баштайгы саннарны ёзугаар алырга, дайын чорудулгаларының үезинде 107 алжирлер өлүрткен болгаш дыка хөй кижилер балыглатырган.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Ак-хеп болгаш даштыкы тон-хеп аймаан чурттаар бажыңга дезинфекциялаары

Аарыг кижиниң ак-хевин халдавыр чок кылып алыр дизе, ону аа-чиир эзилдиринг (щелочь) холумактыг саван-биле бүдүн шактан эвээш эвес үениң иштинде хайындырар керек. Аа-чиир эзилдиригдерден ол орта хеп чуур соданы, үш натрийлиг фосфатты, хүл щёлогун, борлуг кислотанын натрийлиг дузун болгаш эртеткен чугайны бир литр сугга 10—20 граммны ажыглап болур. Ак-хептиң хайындырып чугган соолгүне каш катап соок сугга арыдыр быглаар. Эң соолгу сугга хөй эвес үксус кислотазын холуп алыр.

Даштыкы тон-хеп аймаан хора чок кылып алырының эң-не бодуун аргазы болза ону силгип кактаар, арыг агаарга азар болгаш харын-даа хүнге дегээр болза эки. Даштыкы тон-хептиң 50°-тан куду эвес изингге кургадыры азы бүс-биле арыглаар черге киирери болза эки арга болур. Өөгүр хөвең-саазын чүвелерни, а база ол ышкаш дүктен болгаш торгудан кылган чүгдүнүп болур хире кылыгларны бүдүн ийикпе, бүдүн чартык шактың иштинде формалин азы хлораминниң эзилдиринге сугар (1 литр сугга 10 граммны), оон соонда саванчап арыдыр чүп кааптар. Хептерни изиг илиир экизи-биле хора чок болдуруп шыдаар. Эң ылаңгыя тиглерин экидир базып алыр керек.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бамыңы.

Уругларга кандыг тарыышкыннарны кылырыл

Чамдык аарытлар уругнуң организмин оң-ла аарыгаан катап аарыгыын болдурбас кылып турар. Шак ындыг чорукту болдурбас төлээде, кылынал арга-биле уругга камгалал тарыышкынынарны кылып тургаш тургузуп болур. Уругларның кандыг-даа аарыгларының тывылдырыкчылары болур күштүүбиле кошкадың суларатказ микробтарны уругнуң организминче тарып киирер. Кошкадың суларатказ микробтар-биле уругнуң организми белен демисежип шыдаар болгаш оон ынай ону ол-ла аарыгаан камгалаар чүүлдерни ажыллап үндүрүп турар. Бир эвес уруг аарый бээр болза, ол аарыг чинги-биле аартып эртер.

Уругларга араазында тарыышкынынарны кылыры чугула:

1. Туберкулёзка улур тарылганы—уруг төрүттүнген соон дарый баштайгы хүннерде, 2 харлыында, 7 харлыында, оон соонда школаның дөртүү, чедиги болгаш онгу классетарынга турда;

2. Оспага улур тарылганы—5—8 айлыында, 4—5 харлыында, 10—11 харлыында;

3. Дифтерияга улур тарылганы —11—12 айлыында, ийи тарыышкынны бирээзин искелиниен 20—30 хүн ажыдыр, 1 хар 6 айлыында, 3—4 харлыында, 7—8 харлыында, 12 харлыында;

4. Улаанотка (корьга) улур тарыышкынны уругларга 3 айлыыннан 4 хар чедир назыда чорудар, ол тарылганы чорударда, уруг улаанноттан аараан кижи-биле харылзажып аралашкан болза (ужурашканыындан бээр беш дугаар хүнден орай эвесте) ам кылып болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бамыңы.

Америк агаар шарлары Чехословакия Республиканың кырында

ПРАГА. Чехословакиянын телеграф агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга. Барыын Германияда «Хостуг Европа» деп радио станциязы Чехословакияга ожээнниг хуулустарлыг агаар шарларын Чехословакия Республиканың девискээринче салырын үргүлчүлевишаан турар. Чоокты чаа америк агаар шарларының хүжүр октаканы ындыг материалдары Нитрьян областың элээн каш районнарында тывылган. Март 15-те хөй санныг ындыг шарлар Хеб, Мариинск-Лазне, Прахатице болгаш өске-даа районнарда чоруп турган.

Германияның Федералдыг Республиказының чааза хөй санныг үүлүлганыышкынар турза-даа, агаар харылзаалыпга айыылдыг болуп турар ол шарларны салыры турарынга үүлүр хемчегни амга чедир албайн турар.

(СЭТА).

Кызыл хоорайның 1-ги Транспорт переулогунда № 4 бажында чурттап турар Владимир Федорович Брагин Кызыл хоорайның Новая кудумчузунда № 26 бажында чурттап турар Полина Александровна Брагинадан чарлыр дугайында херек кодүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң 1-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетнүр болгаш транспорт, көдээ ажыктагый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00481. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЯРИ, НАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезелетингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
24
СУББОТА
№ 62 (3515)

Өртээ 20 коп.

Амгы үеде, хой-хой колхозтарның экономиктиг болдунар аргалары дыка өзүп келгенде, кажан-даа бирги одуругга турар ужурлуг будуруглени бүгү хемчег-биле қалбартыры биле чергелештир колхозтарда чурттала бажыңнарының, клубтарның, уруглар болгаш өске-даа культура-амыдырал албан черлериниң тудуушкунунче шыңгыы кичээнгей салыры эргежок чугула деп съезд санап тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

Райүлетпүр комбинаттарының ажылдакчыларының чугула сорулгазы

СЭКП-ниң XX съездизи үлетпүрүүн бүгү адырал-ының ажылдакчыларының мурнунга алдыгы беш чылда кайгамчык улуг сорулганы салган. Калбак хереглелдин үлетпүр барааннарын бүдүрүп үндүрүп турар Тыва областың чурт үлетпүрүнүн бүдүрүглелериниң ажылдакчылары Коммунистиг партияның XX съездизиниң Директиваларын боттарының ажылының дайынчы программазы кылдыр хүлээп алганнар.

Коммунистиг пикирлелдин челиишкининг күүсеттинген чаа арынны ажыткан алдыгы беш чыл планы совет кижи бүрүзүн чаа ч-тиннерже сорук киирип турар. Об-ның ажылчы чонунга болгаш кодээ л-агыйынга чурт иштининг чиг-эзин-н калбак хереглелдин үлетпүр бараан-арын бүдүрүп үндүрүп турар райүлет-пүр комбинаттарының ажылдакчылары бо хүннерде чаа күжениишкин-биле ажыл-дап турар.

Алдыгы беш чыл планын болгаш оон баштайгы чылы—1956 чылдың бүдүрүл-ге оналгазын хуусаа бетинде күүседир дээн бүгү улустуң социалистиг чарыжын-га киргеш, райүлетпүр комбинаттарының коллективтери боттарынга бедиткен хү-лээлгелерни алганнар. Чарыш райүлетпүр комбинаттарының чүгле цехтеринин, бригадаларының аразында эвес, харын райүлетпүр комбинаттарының аразында база калбарган. Чарыштың түңнелиниг райүлетпүр комбинаттары февраль айның үдүрүлге планын шупту ажыр күүсет-р.

Үлетпүр комбинаттары боттарының ү ажылын Коммунистиг партияның . съездизиниң негелдеринге дүүштүр үргүзар талазы-биле элээп ажылдарны чорутқан. Бо дугайында Туранның рай-үлетпүр комбинадын чижек кылдыр көр-гүзүп болур. Бо комбинат чылдың эгезинге чедир-ле эң хожуланган будуруглелерни бирээди болуп, будуруглге планын чыл бүрүзе күүсетпейн, багай шынарыг продукцияны үндүрүп келген. Комбинаттың ажылдакчылары будуруглеген-ниң күжүн бо чылдың будуруглге онал-газын хуусаа бетинде күүседириинге мо-билизастаарында болур. Чурт иштининг курлавырларын чонга бараан болдурары-ның чаагай херээнге боттарының кызы-макай ажылының үлегер-чижээн көргү-зери — райүлетпүр комбинаттарының ажылдакчыларының алдарлыг херээ.

Эш Н. С. Хрущевтуң Москвада чедип келгени

Эш Болеслав Берутту орнукшуларынга чораан Советтиң чазак төлээлериниң кежигүннериниң баштыңы—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Н. С. Хрущев болгаш айтыкан төлээлерниң кежигүнү эш В. Д. Василевская март 21-де Варшавадан Москвада чедип келгеннер.

(СЭТА).

Германияның Федералдыг Республиказының Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчизи В. Хаасты Н. А. Булганиннің хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Германияның Федералдыг Республиказының Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизин дээргн Вильгельм Хаасты бо чылдың март 21-де хүлээп алган.

Элчин В. Хаасты чөвүлелчи-элчин Г. Норте үдеп чораан.

Хүлээп алышкынга ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министрииниң орлалакчызы В. С. Семенов олурушкан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Москвадан үнүпкени

Пакистанның чазаанының чалаанын өзүгаар Пакистанның Республика кылдыр чарлатының тургустунганының байыр-лалдарынга киржири-биле Совет чазак-тың тускай төлөөлекчизи ССРЭ-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян март 20-де Москвадан Карачиже чорупкан.

Пакистанче А. И. Микоянны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы-ның Оралакчызы болгаш Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Пакистанда Элчини И. Ф. Шпедько болгаш Төлөөлекчи Ф. П. Доля үдеп чоруур.

Төп аэродромга А. И. Микоянны үдээнер болза: ССРЭ-ниң Даштыкы садыг Ми-нистри И. Г. Кабанов, Экономиктиг хы-рыкшаалариың херектериниң талазы-биле Кол эргелелдин начальныгы Б. П. Коваль, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри-ниң Бирги Оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Мурнуу-Чөөн Азия чүүттарының киидизиниң эргелекчизи Б. М. Волков, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Протокол киидизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар Л. Ф. Теплов болгаш өскелер-даа.

А. И. Микоянны Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчиннер: Бирма Эвилелиниң — Мэнг Он, Индия Республиканың — Б. П. Ш. Менон, Афганистанның —Г. Я. Тарзи, Кыпат Улус Республиканың—Ли Сао; Херектерге түр бүзүретиргеннер: Пакистанның—Мазhар Ахмад, Монгол Ардын Демократтыг Республиказының—То Кауиг Дау, Моол Арат Республиканың— Л. Тойбо болгаш айыттынган элчин черлериниң ажылдакчылары үдээнер.

А. И. Микоян Афганистанга, Индияга, Бирмага, Вьетнаминың Демократтыг Республиказынга, Кыпат Улус Республиканга болгаш Моол Арат Республиканга ол чүүттарының чазактарының чалаанын өзүгаар база баар.

(СЭТА).

Маршал Чжу Дэниң Москвадан төрээн чуртунче үнүпкени

Кыпат Улус Республиканың Даргазы-ның оралакчызы Маршал Чжу Дэ болгаш ону үдеп чоруур кижилер март 20-де Москвадан төрээн чуртунче үнүпкеннер.

Кыпат Улус Республиканың болгаш Со-вет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметинген Ярославль вокзалынга Мар-шал Чжу Дэни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчы-зы Л. М. Каганович, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралак-чызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херек-тер Министри В. М. Молотов, ССРЭ-ниң Камгалал Министриниң Бирги Оралакчы-зы Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Ми-нистриниң Оралакчызы Н. Т. Федоренко, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Н. П. Бобровников, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Чөөн Азия чүүттарының киидизиниң эргелекчизи П. Ф. Бурдюков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протоколунуң начальныгы Е. А. Тарабрин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Протокол киидизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар Л. Ф. Теплов, Москва хоорайның комен-дантызы генерал-майор П. С. Болесников, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин, ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң харыысалгалыг ажыл-дакчылары, совет болгаш даштыкы жур-налистер үдээнер.

Кыпат Улус Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Ли Сао болгаш элчин черинин ажылдакчы-лары Маршал Чжу Дэни үдээнер. Вок-залга ССРЭ-де турар чамдык элчин бол-гаш төлөө черлериниң баштыннары база турган.

Маршал Чжу Дэни үдеп турар үеде вок-залның перронунга хүндүлүг таныылыы чыскаагаи, Кыпат Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимни-лерин күүсеткен.

Маршал Чжу Дэ Москвадан үнүптериниң мурнунда микрофон мурнунга чүве чугаалаан. Оон чугаалааны болза:

Эргим эштер болгаш өөнүктер!

Улуг Совет Эвилелинге келир болгаш Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының даасканы өзүгаар төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизин-ге өске-даа эштер-биле кады киржир ар-галыг болганым менээ улуг өөрүшкү болгаш мээң амыдыралымның иштинде улуг алдар болур-дур.

Биске көргүскен канчаар-даа аажок найыралдыг болгаш илиг хүндүтелдиг хүлээп алышкын дээш мээң чүректин ханызындан өөрүп четиргенимни силерге болгаш совет улуска ам Москвадан чоруп тура илередимни чедиңээрел көрүнер.

Чоокта чаа доозулган СЭКП-ниң XX съездизиниң хүлээп алган резолюциязы болгаш эш Хрущевтуң кылганы СЭКП ТБ-ның отчет илеткели болза, коммунизмин тургузары дээш чүгле совет улустуң деми-селинге онза улуг ужур-дузалыг эвес, харын аңы-дунма чурттарның улустарының социалистиг тургузуушкуну дээш де-миселинин херээнге, тайбың болгаш дең-шилге дээш бүгү чурттарның улустарының калбак массаларының демиселинин херээнге кайгамчык улуг салышкын бо-лур.

СЭКП-ниң XX съездизиниң соонда мен ССРЭ-ниң янзы-бүрү черлеринге чоруп, болдунуң Коммунистиг партиязын дол-гандыр сырый каттышкан совет улустуң СЭКП-ниң XX съездизиниң ийин үлүргеи-ни сорулгаларны күүседир дээш кайы хире улуг кодургүшкүнүүт демиселчи-тураарын, ол уттундурбас чорукту болду-нуң карактарым-биле көрдүм. Болдунуң чогаадыкчы улуг күштеринге, болдунуң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитединиң үре-түңнелдиг коллективиг удурлагазының мергенинге болгаш шын-ныгына бүзүреглиг совет улус улуг со-циалистиг тургузуушкуну дээш демисе-линиң херээнге, тайбың болгаш дең-шилге дээш бүгү чурттарның улустарының калбак массаларының демиселинин херээнге кайгамчык улуг салышкын бо-лур.

СЭКП-ниң XX съездизиниң соонда мен ССРЭ-ниң янзы-бүрү черлеринге чоруп, болдунуң Коммунистиг партиязын дол-гандыр сырый каттышкан совет улустуң СЭКП-ниң XX съездизиниң ийин үлүргеи-ни сорулгаларны күүседир дээш кайы хире улуг кодургүшкүнүүт демиселчи-турарын, ол уттундурбас чорукту болду-нуң карактарым-биле көрдүм. Болдунуң чогаадыкчы улуг күштеринге, болдунуң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитединиң үре-түңнелдиг коллективиг удурлагазының мергенинге болгаш шын-ныгына бүзүреглиг совет улус улуг со-

циалистиг тургузуушкуну дээш демисе-линиң херээнге, тайбың болгаш дең-шилге дээш бүгү чурттарның улустарының калбак массаларының демиселинин херээнге кайгамчык улуг салышкын бо-лур.

Эргим эштер! Силерниң-биле байырла-жып чоруп тура, коммунизм тургузуушкуну дээш демиселге болгаш бүгү делегейге тайбынны камгалаарының херээнге улам улуг чедишкиннерни силерге болгаш совет улуска күзедим.

Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында бүзүлбас сырый каттыжыышкын болгаш кады ажылажыла делгерезин!

Совет Эвилелинге баштаткан тайбын-ның, демократиянын болгаш социализмнин күштериниң сырый каттыжыышкыны болгаш кады ажылажылгазы делгерезин!

Бүгү делегейге тайбың делгерезин!

• • •

Маршал Чжу Дэ үдеп келгеннер-биле найыралдыг хол тудушкан. Поезд шимчеп чорупкан.

Совет-моол кызыгаарга чедир Маршал Чжу Дэни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Протокол начальныгы Г. Н. Фомин үдеп чоруткан.

(СЭТА).

Саратовтуң гидроэлектростанциязының тудуушкунунга

БУЙБЫШЕВ. Алдыгы беш чыл планы-ның талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизи-ниң Директиваларын Волгага Саратовтуң гидроэлектростанциязын тударын көрүп турар. Ону тударын «Куйбышевстройпуң» эргелелинге даскан. Белеткел ажылдары эгелей берген. Чаа тулуг черинде «Куйбы-шевгидростройпуң» тулуг районун органи-застаан, боже тракторлар болгаш чер казар машиналарның эшелону-биле ажыл-чыннарның болгаш инженерлерниң баш-тайгы белүү чоруткан.

Волганың чаа гидроэлектростанциязы Куйбышев биле Саратов аразында Балакова хоорайның районунга туттунар. Оон төле-вилетинген күжү 1 миллион киловатт, чылда ортумаа-биле 5 миллиард киловатт шакты ажылдап үндүрер.

Гидро-белдирни тутканының түңнелинде 15 миллиард кубометр ажыг суг кирер 230 муң гектар шөлдүг суг шыгжамыры тургустунар. Волгада Балаководан Куйбышев ГЭС-ке чедир хем суднолары чоруур 357 километр дурттуг терең сугдуг суг оруу тургустунар.

Саратов ГЭС-тин тудуунга «Куйбышев-гидростройпуң» ажылдап турар будуруглге-лерин ажыглаарын шиитпирлээн. Новокуй-бышевскиден Балаковога чедир чаа тулуг-га бээр электри тогун дамчыдар белик вольтулуг шугумну шээр.

(СЭТА).

Ядролуг шинчилелдерниң чөөн чүк институдун организастаар талазы-биле чөвүлел хуралдың ажыттынганы

Ядролуг шинчилелдерниң чөөн чүк Институдун организастаар дугайында ай-тырыгның талазы-биле улустар аразының чөвүлел хуралы март 20-де Москвада ажыттынган.

Чөвүлел хуралдың ажылында төлөөлек-чилер болуп олуржуп турарлар болза:

Албанияның Улус Республиказынган— Премьер-Министрниң оралакчызы болгаш Спиро Колеска, Эртеминер институдунуң даргазының оралакчызы Петрит Радовиц-ка, башкы институдунуң математика бол-гаш физика кафедразының эргелекчизи Петрак Пилика;

Болгарияның Улус Республиказындан — Культура министри Рубен Авраков, Эртеминер академиязының оралакчы-президентизи академик Георгий Наджа-ков, профессор Емил Джаков, профессор Христо Христов;

Венгр Улус Республиказындан —Мини-стрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги ора-лакчызы Иштван Хидаш, Химия болгаш энергетика үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы Янош Шебештьен, Физиканың төп институдунуң директору, ВҮР-нуң Эртеминер академиязының корреспондент кежигүнү Иштван Ковач, Физиканың төп институдунуң киидие эргелекчизи, физи-ка-математика эртеминериниң канди-даты Ленард Пал;

Герман Демократтыг Республиказын— стате-секретарь Эрнест Вольд, атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле Казактың чанында эртем чөвүлелиниң да-ргазының оралакчызы, про-фессор доктор Роберт Рөмпе, атомнуг энер-гияның айтырыгларының талазы-биле ка-зактың чанында эртем чөвүлелиниң секретары, ядролуг шинчилелдер болгаш ядролуг техника ведомствозунуң улур-тукчузу, дипломнуг физик Карл Рамбоц, Ядролуг физиканың төп институдунуң директору, доктор Гейнц Барвих;

Кыпат Улус Республиказындан — Геология министриниң оралакчызы Ли Пэе, БҮР-нуң Эртеминер академиязының физика та-лазы-биле эртем-шинчилел институдунуң директору, БҮР-нуң физика-математика болгаш химия эртеминериниң киидизиниң кежигүнү, профессор Цзянь Сань-цзя, БҮР-нуң Эртеминер академиязының физи-ка-математика болгаш химия эртеминери-ниң киидизиниң кежигүнү, БҮР-нуң Эр-теминер академиязының физика талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң дирек-торунуң оралакчызы, профессор Пэн Хуань-у, БҮР-нуң Эртеминер академиязы-ның физика-математика болгаш химия эр-теминериниң киидизиниң кежигүнү, про-фессор Чжао Чжун-яо;

Корей Улус Демократтыг Республика-дан — Химия үлетпүрүнүң министри, техника артеминериниң кандидаты Тен Дюн Тхяк, Ким Ир Сен аттыг университеттиң оралакчы ректору, физика-математика эртеминериниң кандидаты Ким Хен Бон, Чырыкыышкын министерствозунуң тех-никтиг өөредилге эргелелиниң началь-ныгы, физик Ким Дон Ун.

Моол Арат Республиказындан — Премьер-Министрниң оралакчызы Содномын Аварзад, МАР-ның Эртеминер комитединиң чингине кежигүнү Намсарайн Содном, ин-женер Намсарайн Того;

Польша Улус Республиказындан — Эконо-миктиг планнаашкынның күрүне комис-сиязының даргазының оралакчызы Мечис-лав Леш, ПҮР-нуң Эртеминер академиязы-ның корреспондент кежигүнү, профессор Андрей Солтан, профессор Бронислав Бу-рас;

Румын Улус Республиказындан —Күрүлан-ның даргазының бирги оралакчызы, ядро-луг энергияның талазы-биле Министрлер Чөвүлелиниң чанында комитеттиң дарга-зы Гастон Марин, РҮР-нуң Эртеминер ака-демиязының корреспондент кежигүнү Тудор Панасеску, РҮР-нуң Эртеминер ака-демиязының корреспондент кежигүнү Александру Сачиелевич, ядролуг энергия-ның талазы-биле комитеттиң секретары Паул Драгическу, физика-математика эр-теминериниң кандидаты Андриан Гельберг;

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинден — ССРЭ-ниң Эртеминер ака-демиязының Президиумунуң эртемден секретары, академик А. В. Топчиев, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу-нуң коллегия кежигүнү С. Б. Царапкин, Украин ССР-ниң Эртеминер академиязы-ның корреспондент кежигүнү В. И. Век-лер, ССРЭ-ниң Эртеминер академиязының корреспондент кежигүнү М. Г. Мещеряков;

Чехословак Республиказындан—Энергети-ка министри доктор Франтишек Взасак, Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле чазак комитединиң даргазының оралакчызы Иржи Байер, ядролуг физика институдунуң директору, атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле комитеттиң кежи-гүнү инженер Честимир Шимане, Чехос-ловакияның Эртеминер академиязының корреспондент кежигүнү профессор Вац-лав Петржилка, инженер Франтишек Коварж.

Ядролуг шинчилелдерниң чөөн чүк Институдун организастаарына холбаалыг айтырыгларын талазы-биле профессор Д. Н. Блохинцевтиң, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң коллегия ке-жигүнү С. Б. Царапкинниң, академик А. В. Топчиевтиң илеткелдерин чөвүлел хуралга дыңнаан.

Чөвүлел хурал ажылын үргүлчүлеп ту-рар.

Профзвилелдерииң ажылын—чаа сорулгаларның деңнелинче

ВЦСПС-тиң IV пленуму Москвага болуп эртген, анаа СЭКП-ниң XX съездизиниң түңнелдерин болгаш профэвилелдерииның сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. СЭКП-ниң XX съездизиниң кайгамчык улуг ужур-дузазының дугай-ын, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузары дээш, бүгү делегейге тайбын-ны быжыглаары дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш улам ынайгы деминеддиң дай-ынчы программазы кылдыр совет улус-туң хүлээп алганы съездиниң төөгүлүг шиитпирлериниң дугайын санал берген-нер чугаалап, демделээннер.

Партияның XX съездизиниң демделээ-ни, профэвилелдерниң ажылында четпес-терни шиитпирлии-биле узуткаары, проф-эвилелдериң ажыл-чорудулгазын амы-дыралдың негелдеринге хүтүүп турар чаа белик деннелче көдүрери профэвилел организацияларының эң-не чугула со-

ругазы болур деп пленуминуң хүлээп ал-ганын доктаалда чугаалап турар.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандыра-рынга, алдыгы беш чыл планының со-рулгаларын хуусаа бетинде күүседириигре боттарының бүгү күштерин болгаш би-лиглерин бээрииче профэвилелдерниң бү-гү кежигүнерии, бүгү эр, херээжен ажылчынарны, инженерлерни, техник-терни, албан-хаакчыларны, эртеминин болгаш культураның ажыдакчыларын ВЦСПС-тиң пленуму кыйгырып турар.

Совет профэвилелдери Коммунистиг партияның идеелдиг дузалакчызы, марксизм-ленинизмниң идеяларын боттан-дырары дээш идепкейлиг деминеддиг бо-лур дээрзин ВЦСПС-тиң пленуму Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Ленинчи Төп Комитединиң бүдүрелгези.

(СЭТА).

Москвада партия хуралдары

Москвада партия хуралдары заводтар-да, фабрикаларда, демир орук транспорту-нуң будуруглелиринде, албан черлерин-де, өөредилге черлеринде белик политик-тиг идепкейлиии үезинде эртип, ол ху-раллларга СЭКП-ниң XX съездизиниң түң-нелдерии болгаш партия организацияла-рының сорулгаларын чугаалажып турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирле-рии бир эп-сеткил-биле чүүлдүргүнмүшаан, бистиң Төрээн чуртувустуң алдары дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш коммунис-тиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарын-га чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр-да боттарының белеңнииң дугайын ком-мунистер медеглеп турар.

«Борец» заводка, Аар машина тудуушкунунуң министерствозунга, Москва-Рязань демир орууның Москва-Пассажир-ская депозунга, В. В. Куйбышев аттыг инженер-тудуг институдунга хуралдар ажыл-ишчи болуп эрткилээн. Будуруглелерниң ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазында, партия организацияларының ажылында четпестерни чүве чугаалаанар илередип, ажылдарның улуг планын боттандырарының талазы-биле практиктиг хемчегларнин дугайын чугаалаанар. Алдыгы беш чылдың бирги чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күү-седириниң талазы-биле бедиткен социа-листиг чаа хүлээлгелерни хой-хой будуруглелериниң коллективтери алган.

Март 19-та Калинин демир оруунуң Москва-Смоленск салбырының партия ор-ганизациязының хуралынга XX съездиниң түңнелдериниң болгаш партия организа-цияларының сорулгаларының дугайында СЭКП-ниң МХБ-ның секретары эш И. Т. Марченко илеткел кылган.

«Кызыл пролетарий» заводтуң партия организациязының хуралынга эш А. И Микоян, Владимир Ильич аттыг заводка — М. Г. Первухин илеткел кылган.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. М. ШВЕРНИКТИҢ чугаазы

Эштер! Өлүм чок Ленининн тургусканы болган түлчүшкүнүнарга каинналган бистин улуг партиявыстын XX съездиш социалистиг экономиканын улам ынайгы күчүлүг болдуглушкуңу-биле демиселетининп турар ән шылгарангай болуушкун, марксизм-ленининзинин чогаадыкчы хөгжүдезинин чаа ге-чадазы болуп Совет күрүнеиин ыадырлыг төөгүзүнге кирер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынын Төп Комитединиң отчёт иметкелинге эш Н. С. Хрущев бистин партиявыстын ажылдарының кайгамчык улуг программазын тодаралып, Совет Эвилелиниң даштыны болган ишгики амыдыралының айтырыгларын ханылы-биле анализтеп, ийи системаларның тайбың көжа-хелөө турарының дугайында, дайынарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, янзы-бүрү чурттарның социализиче шилчилгезинии формаларының болган оруктарының дугайында марксизчи-ленининчи өөредигни амгы үеге таарыштыр чогаадыкты ёзу-биле хөгжүткен.

Коммунистиг партия ленининчи Төп Болгаш ынаар ыдыктыг Ленинниң Төп Комитединиң ажыл-агыйын хөгжүдезинде ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү ге-чадаларында партияның политиказының шынчы ламчыдыкчылары болуп келген. Профэвилелдер боттарының ажылында четпес чоруктарга таварышкан, ВЦСПС болгаш профэвилелдериниң ТК-лары ол четпестерни ылгаш эвес шүгүмчүлеп, ажыл-агый органнарының мурнуңга амыдыралчы чугула айтырыгларны чидин-биле салбайн келген. Ол бүгү чоруктар ажылдың деннелин болгаш массаларның дайынчы организакчылары болуур профэвилелдериниң боттарының ужур-дузазын күдүлаып турган.

Профэвилелдер чаа ишгилел тургузуушкунунуң бүгү ге-чадаларында партияның политиказының шынчы ламчыдыкчылары болуп келген. Профэвилелдер боттарының ажылында четпестерни узуткап, коммунизмниң ленинчи школазы деп боттарының хүндүлүг ролүн моон ынайлаа алдарлыы-биле шынзылып шыдаарлар дээрзинге чигзинмейн барып болуур.

(Адыш часказашкыны).

Ажылчы чоннар-биле сырый харылзаа бистиң партиявыска чаа ишгилел тургузуушкунунуң хөйлүзү болуп турар, чүге дизе коммунизм улус массаларның медерелдиг чогаадыгазының түнелиниден тыптып үнер.

«Улуска кым-на бүзүрөөр болдур, улусчу дириг чогаадылганың үнер дезүче кым-на шиинир болдур, чүгле ол тиилөөр болгаш эрге-чагырганы тудуп шыдаар» — деп улуг Ленин хөй удаа айтып турган. (том 26, арын 259).

Партия, болуунуң ажылын ламчылар черлерге — Советтерге, профэвилелдерине, комсомолга даингаш, ажылчыннарны, тараачыннарны, интеллигенцияны күнажылчы мааадырыг чоруукче сорук киирип келген. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет профэвилелдер бешки беш чыл планың чедиишкининиг күүседирип дээш демиселеге массаларны сырый каттыштырып, оларны күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңа хандыдып, ажылчыннарының болган албан-хаакчыларының өзүп турар маадырлыг херегледерининиң болгаш культурлуг негелделериниң хандырылгазында четпестерни лазылыпдан узуткаарын чедип ап келген.

Эш Н. С. Хрущев XX съезднге иметкелинге совет профэвилелдериниң өскен ролүн ханыны-биле анализтээн болгаш оон-биле кады коммунистиг тургузуушкунуңуң амгы үе-чадазында партияның салган сорулгаларын чедиишкининг шиитпирлээрде профэвилелдерине шаптык болуп турар улуг четпестерни шынгы, ынчалза-даа чөптүг шүгүмчүлээн.

Бүдүрүлгелерниң ажыдыралында, чамдык министерстволарының болгаш ведомстволарының ажылында четпес чоруктарга таварышкан, ВЦСПС болгаш профэвилелдериниң ТК-лары ол четпестерни ылгаш эвес шүгүмчүлеп, ажыл-агый органнарының мурнуңга амыдыралчы чугула айтырыгларны чидин-биле салбайн келген. Ол бүгү чоруктар ажылдың деннелин болгаш массаларның дайынчы организакчылары болуур профэвилелдериниң боттарының ужур-дузазын күдүлаып турган.

Профэвилелдер чаа ишгилел тургузуушкунунуң бүгү ге-чадаларында партияның политиказының шынчы ламчыдыкчылары болуп келген. Профэвилелдер боттарының ажылында четпестерни узуткап, коммунизмниң ленинчи школазы деп боттарының хүндүлүг ролүн моон ынайлаа алдарлыы-биле шынзылып шыдаарлар дээрзинге чигзинмейн барып болуур.

(Адыш часказашкыны).

Социалистиг чарыштың дайынчы удуртулгазы дээш

Эштер, улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планы болдуның канчаар-даа ажок улуу-биле болгаш тургузукчу ажылдарының көстүп көрбээн улуг хемчээлдии-биле кайгалып турар.

Бо планның кол сорулгалары чүдел дизе, бүдүрүлгенің чепсек-херекселдерин бүдүрүп үндүрериң коллаглыр хөгжүдериниң, техниканың үзүктел чок өзүлдезиниң, күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиерининиң суурунга үндезилээш, үлетиргүнүң, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының, улустуң материалдыг чаагай амыдыралының болгаш культурлуг деннелиниң улам ынайгы көдүлүүшкүнүн хандырарында болгур. Алдыгы беш чыл планының күүседези экономиктиг хөгжүлдениң улам бедик чадазынче бистиң чуртувусту көдүрер.

1960 чылда бистиң чуртувуска шой, кан, прокат бүдүрери үлүү-биле өзер, хөмүр даш, нефть тывыжы дыка көвүдээр, станоктар болгаш машиналар кылып үндүрери бедиер, электроэнергияны, химиктиг продуктуларны, улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрүп үндүрери өзер, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүү көдүлүр, мал ажылы көстүп көрбээни-биле өзер.

Алдыгы беш чыл дээрге, техниктиг дүрген деңнилгенин, электрижидилгенин болгаш атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаарының беш чылы болур.

Улустуң эрге-ажыктарындан аңгыда еске эрге-ажыктар бистиң Коммунистиг партиявыста чок. Болуп долганыр миллион-миллион массаларны сырый каттыштырган ленинчи партияның бүгү үгаанбодалы, хайнығыл турар бүгү күжү коммунизминиң тиилелгезин боттандырарынче угланган. Социалистиг күн-ажыл болза, чаа, аас-кежиктиг амыдыралдың тургузуушкунунуң үнер дезү болур дээрзинге ажылчын аңгы, бүгү совет кижилер боттарының дүжүлгазы-биле бүзүрөөнер.

«Өскелерге чүе-чүе чылдарда күн-ажылдың, молчүкчүлерге албадалдыг ажылдың соонда болунга амыр, оон-биле кады чаа техниканың болгаш культураның бүгү чаалаш алышкынынга даянып турар ажыл бир дугаарда-ла болдунар арганыг болуп турар» — деп Ленин бижээн (том 26, арын 368).

Күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң боттуг түнелдери үлетиргүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның продукциязының хемчээлиниң өзүлдезинде, чырыдышкынга, кадык камгалалынга, социал хандырылгага күрүнеиин улам өзүп турар акшаланырыгазында, чурттагга болгаш культура-амыдырал тулгуларының көстүп көрбээн хемчээлинде, ажылчы чоннарның культурлуг деннелиниң болгаш материалдыг чаагай амыдыралының үргүлчү бедиишкининде сиңниккен.

Күн-ажылды коммунистиг өзү-биле көөрүнге калбак массаларны кижизидерии, оларның чогаадыкчы инициативазын коммунизминиң тиилелгезинии шиитпирлиг чүүлү болур күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчег-биле бедиерининче үе-ландырарын совет профэвилелдер боттарының кол болгаш эң чугула сорулгазы деп саваап турар.

Күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн алдыгы беш чылда айтып турары шыкаш үлетпүрге 50 хуудан эвээш эвес, түлүгге — 52 хуудан эвээш эвес, дежир орук транспортунга — 34 хуу хире өстүрериниң амыдыралчы эргежок чугулазы болган шуут бөттүү эш Н. А. Булганиниң иметкелинде бүзүредии-биле айыттынган.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле XX съездиниң Директиваларының төлевилели ол даалгаларны күүседиринии боттуг оруктарын тодарадып турар. Күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн шыңгыы көдүрериниң талазы-биле алдыгы беш чыл планын чүгле күүседирин эвес, харын база ажыр күүседирин хандырар арганы бөрии турар күчүлүг үнер дес болза бүгү улустуң социалистиг чарыкында илереп турар маадырлыг эргээртинниес инициативазы болур. Чарыштың аңгы үеге оңзагай чоруу чүдел дизе, оон киржикчилери мурнакчы техниканы шингээдип алган, эргижирээн технологтуг чорудулгаларны ескертип, бүдүрүлгени сайзырангайжыдып, бар курлавырларны ажыглап турарында болган аңаа үндезилеген ажыл-агыйн эвээш чарыгдаан продукция үндүрерин көвүдедириң, оон шынарын эжидерин болгаш бот-үнезин чингедирин хандырып турарында. Ол чорук партияның XX съездиниң алдар кылдыр бүгү чуртка калбарган социалистиг чарышка оңза күн-биле бадыткатынган, ол чарыш чүе-чүе болгаш мун-мун бүдүрүлгелериниң, МТС-терниң болгаш совхозтарның коллективтериниң бүдүрүлге талазы-биле кайгамчыктыг тиилелгелериниң демиселеп турар.

Москваның Владимир Ильич аттыг электромеханиктиг заводунуң ажылчынары болгаш албан-хаакчылары 1955 чылдың бүдүрүлге планың декабрь 1-де күүседип, бешки беш чылдың дүргүзүнүң продукция үндүрерин ийи катаптан ажыг көвүдеткен болгаш оон бот-үнезин 42 хуу чингеткен.

Ворошиловград областың «Центральная-Боковская» шахтазында бүгү бригадалар болгаш участоктар арасында чаржып турарлар. Партияның XX съездизинге алдар болдурган чарышка бирги черни ол шахтада эргилделиг графикти шингээткен алдыгы участок чаалап алган. Ол участоктуң талазы-биле хөмүр хаш тыныжының планы эрткен чылдың декабрьда 125 хуу, а 1956 чылдың январьда — 142 хуу күүсетингеп. Чүгле ынчыларның дүргүзүнүң участоктуң шахтёрлары пландан ажыр 3,5 муң тонна хөмүр ташты берген.

Чарыштың улуг шимчедикчи күжү — бүдүрүлгенің мурнакчылары чаартыкчылар — болуу бергеннер, оларның хүрээлеңи хүн-бүрүде өзүп турар. Чаартыкчы болууру дээрге, болуунуң ажыл-херээн эчизинге чедир билири, мурнакчы эртеминин чедиишкиннерин ажыглап турган, чаа техниканы иенгерелии болгаш шингээдип алыры ол болур. Социалистиг чарыштың мурнакчылары боттарының арганыын болгаш чаган-мергежилдиин чарышка илереп, боттарының дүржүлгазын ескелерге ламчыдып, хөжүлап турарларыны өрү тыртып турарлар.

Хөй-хөй чаартыкчы металлургтар маңза үлегер-чижек болур. «Запорожсталь» заводтуң дүрген кан эжидирикчилери эштер Пометун, Залож болган Дьяконов кислородтуг үлдүрүлгени хереглеп турган, кан эжидирерин 20 хуу көвүдеткен болган улуг күнтүг печкаларның сепгелге аразының үезин цех иштинге ортумаабиле 470 эжидирилге турунда 540 чедир үзаткан. Златоустуң металлургия заводунуң кан эжидирикчилери эштер Козлов, Калиников болган Стругов биче ишкир мартен печказының кампаниязын, ескө заводтарга ыңдыг печкалар 400-тен 450 чедир эжидирилгелри берип турда, 895 эжидирилгеге чедиргеннер. Чүгле сөөлгү алды айларның дүргүзүнүң Ленинградтың хөй-хөй бүдүрүлгелеринде чаартыкчыларның саны көвүдээни-биле чергелештир күн-ажылдың мурнакчы методтарын бүгү ажылчыннарның шингээдип алган турарын, социалистиг чарышка боттарының иденкейлин белиткен турарын профэвилелдер боттарының бирги чергенин сорулгазы кылдыр көрүп турарының чыдагааны ол-дур.

Бо сорулганы шиитпирлээрине башкарыкчы роль профэвилел активинге хамаарыр. Профактивчилер боттарының хуузунда үлегер-биле массаларга саңдарын көргүзүп, социалистиг чарыштың деннелин бедилип, бүдүрүлгенин чаартыкчыларының дүржүлгазын нептередип, хожулап турарларыны мурнакчыларының деннелиниг чедир көдүрүп турарлар.

Чижээ, Новочеркассының электровоз тулуунуң заводунуң участок профболуунуң организакчызы эш Севастьянов бешки беш чылдың дүргүзүнүң 14 чылларның нормазын күүседип, болуунуң дүржүлгазын ескө ажылчынарга ламчыткан, оон түнелиниг ол участокта күнажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катаптан ажыг өскен.

Профболук организакчызы дарган эш Малышев Горькийниң автозаводунуң дарганнага корпузунуң ажылчынарының ортузунда улуг сураглыг болуп турар. Болуунуң участогунуң эң эки дарганнарының дүржүлгазын илереткен, техника талазы-биле үндезилетинген нормаларны ажылдың бүргүнүң 120 хуудан эвээш эвес күүсединп турар. Ынчалза-даа чаартыкчы болуру дээрге, болуунуң ажыл-херээн эчизинге чедир билири, мурнакчы эртеминин чедиишкиннерин ажыглап турган, чаа техниканы иенгерелии болгаш шингээдип алыры ол болур. Социалистиг чарыштың мурнакчылары боттарының арганыын болгаш чаган-мергежилдиин чарышка илереп, боттарының дүржүлгазын ескелерге ламчыдып, хожулап турарларыны өрү тыртып турарлар.

Хөй-хөй чаартыкчы металлургтар маңза үлегер-чижек болур. «Запорожсталь» заводтуң дүрген кан эжидирикчилери эштер Пометун, Залож болган Дьяконов кислородтуг үлдүрүлгени хереглеп турган, кан эжидирерин 20 хуу көвүдеткен болган улуг күнтүг печкаларның сепгелге аразының үезин цех иштинге ортумаабиле 470 эжидирилге турунда 540 чедир үзаткан. Златоустуң металлургия заводунуң кан эжидирикчилери эштер Козлов, Калиников болган Стругов биче ишкир мартен печказының кампаниязын, ескө заводтарга ыңдыг печкалар 400-тен 450 чедир эжидирилгелри берип турда, 895 эжидирилгеге чедиргеннер. Чүгле сөөлгү алды айларның дүргүзүнүң Ленинградтың хөй-хөй бүдүрүлгелеринде чаартыкчыларның саны көвүдээни-биле чергелештир күн-ажылдың мурнакчы методтарын бүгү ажылчыннарның шингээдип алган турарын, социалистиг чарышка боттарының иденкейлин белиткен турарын профэвилелдер боттарының бирги чергенин сорулгазы кылдыр көрүп турарының чыдагааны ол-дур.

Бо сорулганы шиитпирлээрине башкарыкчы роль профэвилел активинге хамаарыр. Профактивчилер боттарының хуузунда үлегер-биле массаларга саңдарын көргүзүп, социалистиг чарыштың деннелин бедилип, күн-ажылдың мурнакчы методтарын нептередип, хожулап турарларыны мурнакчыларының деннелиниг чедир көдүрүп турарлар.

Чижээ, Новочеркассының электровоз тулуунуң заводунуң участок профболуунуң организакчызы эш Севастьянов бешки беш чылдың дүргүзүнүң 14 чылларның нормазын күүседип, болуунуң дүржүлгазын ескө ажылчынарга ламчыткан, оон түнелиниг ол участокта күнажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катаптан ажыг өскен.

Профболук организакчызы дарган эш Малышев Горькийниң автозаводунуң дарганнага корпузунуң ажылчынарының ортузунда улуг сураглыг болуп турар. Болуунуң участогунуң эң эки дарганнарының дүржүлгазын илереткен, техника талазы-биле үндезилетинген нормаларны ажылдың бүргүнүң 120 хуудан эвээш эвес күүсединп турар. Ынчалза-даа чаартыкчы болуру дээрге, болуунуң ажыл-херээн эчизинге чедир билири, мурнакчы эртеминин чедиишкиннерин ажыглап турган, чаа техниканы иенгерелии болгаш шингээдип алыры ол болур. Социалистиг чарыштың мурнакчылары боттарының арганыын болгаш чаган-мергежилдиин чарышка илереп, боттарының дүржүлгазын ескелерге ламчыдып, хожулап турарларыны өрү тыртып

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. М. ШВЕРНИКТИҢ чугаазының төнчүзүү

доктаатынган албан дүжаал шалыңнарын төлеп турар. Мастерлерге, технологтарга, участоктар начальниктеринге оларның чагыргазында ажыдакчылардан күзү төлеп турар чорук ховар эвес.

ВЦСПС болгаш профэвилелдерниң ТБ-лары четпестерни чайладырынга болгаш ажыл төлевирин чурумчудар дугайында айтырыгларны тургузарынга чөгүүр инициативазын илередип үнүрбейн турар. Профэвилелдери дайын үезинде-ле тургустунган ажыл төлевириниң бүгү системаларын ёлугаар чазак черинге министерстволарның болгаш ведомстволарның кирип турган саналдары-биле ёзу барымдаалап «чөпшээрежириниден» ынай чүү-даа кылбайн ажыл төлевиринге бүдүргелээриниң болдурган деткимче системаларының четпес чоруун илерегүүннер. Ажыл төлевирин организастаарында бүдүрүлгени эжиндерин шаптыктап турар четпестер туралаа, профэвилелдер болгаш ажыл-агый органнары боттарының арасында «тайбың болгаш чөпшүл» чурттаа турганнар.

Алдыгы беш чылда боттуг ажыл төлевирин оргумаа-биле 30 хуу хире белиндер сорулганы партия салганда профэвилелдери күш-ажыл төлевириниң болгаш техниктиг нормалашкынының айтырыгларынче ханызы-биле кирер ужурлуг. Ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажыладакчыларның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин болгаш күш-ажылын нормаларын чурумчудар талазы-биле каттышкан улуг хемчегларни чорудар дугайында чугаа чорун турар. Маңаа эргежок чугула чүүлдер болза:

чаа тарифтиг даңзыны кылып боттандырар болгаш бир төмей бүдүрүлгелериниг бүдүрүлге черлеринге оларның ведомстволуг чагыргазындан хамаарылга чокка чаңгыс аай даңзыны доктаадыры;

ажылчыннарның ажыл-төлевирининг кол кезээ болуруп база күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн белиндеринге ниг болур тарифтиг төлевирниң белдери;

аар үлетпүрүүн, машина тудуунун, тудугнуң ажылчыннарынга, а ол ышкаш чуртталга чөөн болгаш соңгу районнарынга күш ажыл төлевириниң үлам бедик деңнелин хандырары;

күштүг туруп турар квалификастыг тариф справочниктерин чаа техниканы болгаш бүдүрүлгенин мурнакчы организастаашкынын барымдаалап тургаш эде көөрү;

ажылчыннарның бир аай профессияларының тарифтээшкинин чангыс аай кылдыр доктаадыры, а ол ышкаш профессияларның эмин эртир янзы-бүрү болуруп узуткалары;

ажылчыннарны шанналарынга көргүзүглерниң хөй чоруун чайладыры; а ол ышкаш экономика талазы-биле чүгүлә болбайн турар болгаш ажылчыннарның түс-түс категорияларының төлевириниге чүгле шын эвес деңнигүүрлерни болдуруп турар шанналдар хевирлерин үзүткээри.

Шанналдың системазы ажылчын бүдүүнге биллингир болгаш челингир база ооң күш-ажылының боттуг көргүзүглери-биле харылзаалыг болур ужурлуг.

Ажыдың техника талазы-биле үнезилетинген нормаларын үлам шинтпирлинибиле чептеридир, нормаларны кампанийжы ёзу-биле эде көөрүнден ойталаар болгаш бүдүрүлгениң технологизын база организастаазы, а ол ышкаш күш-ажылдың бүдүргекчүлүүнүн өзүлдезин хандырар ажылдың өске-даа байдалдарынга чоруткаа хынаалазының материалдары-биле илередип доктаатканы болза, чырыткыны экижидериниң күсели-биле күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн 5—10 хуу бедидерин чедип ап болур.

Ажылчыннарны тускай хептер-биле болгаш тускай идиктер-биле үзүктел чокка хандырар айтырыгларже ажыл-агый улуртукчулары кичээнгейин дыка сүлә салып турардыр. Берикчи-бүдүрүлгелер тускай хептерни болгаш тускай идиктерни чоруудар талазы-биле даалгаларны аүүседирин Кузнецкиниң металлургия комбинадынга үзүп турар. Чижээ, берикчи-бүдүрүлгелер 1955 чылда 1.518 эш кидис идиктерин, 1.300 хөвеңниг костюмнерни, 1.000 комбизоннарны болгаш 25 муң ам хол хаптарын чедир бербээн.

Тускай хептерниң күзү шинарлыының дугайында ажылчыннарның хөй санныг хомудалдарын Пос-талазы үлетпүрүүн министерствозу херекке албайн турар. Белеткеп быган костюмнер болгаш халаттар баштай чүгланының соонда ажыглалдан үнүп турар.

Тускай хептерни болгаш тускай идиктерни кылын үндүрерин көөдедир болгаш оларның шынарын эжиндер, халас тускай хептерни бээрининг чаңгыс-аай нормаларын доктаадыр болгаш садыг четкизинге ажылчын хептерни садыгларын калбартыр, ынчаарга садыг четкилериниде амгы үеде тускай хептерни ыңай эвээштеи сагыглап турар.

Аарааң, инвалид болган, кыраан, ишкелген болгаш божаан таварылгаларда ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияны болгаш пособиелерни хандырып турар социал хандырылгалын Совет Эвилелинде калбаа-биле боттандырып турар.

Алдыгы беш чылда социал-культурлуг хереглелге дөзевилелди 1955 чылда 154 миллиард рубль турганынаан 1960 чылда 210 миллиард хире рубльге чедир көөдедирин көрүп турар.

Быраанының болгаш инвалид болганының талазы-биле пенсияларның хемчээлин бедидер талазы-биле партияның болган чазаалтын айтып турар, төлевилелни кижилер — коммунизм тургузукчуларының дугайында Коммунистиг партияның сагыш-салыышкынының илерээшкини кыдыр совет улуг өөрүн четиришкинниң сагыш сеткили-биле үткүүр.

Совет профэвилелдер хөй-ниитиниң калбак контролюнга даянгаш, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чурттага-амыдырал байдалдарын эжиндерин оралдажып турар. Контроль дээрге, эргелединг эрге хүлээлгези ол деп партия бисти өөредип турар. Үүле ажылчы чоннар эрге-чагыргада туруп турар ниитилелге ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны хөй-ниитиниң контролюн боттандырарынче хандыкшы болур.

Ажыл-агыйга ээ болур чоруктун школазы, эргелединг школазы болур профэвилелдер аданаан өрү шүүлтүүлелди баштаар, четпестер-биле эптеш чок деминсежир, оларны чайладырын могаг-шылаг чок чедип алыр ужурлуг.

Алдыгы беш чылда күрүне хөрөнгилериниң күсели-биле ниити шөлү 205 миллион дөрбедчин метр чурттага бажыңнарын туларын айтып турар, ол болза бешки беш чылдан барык 2 катап хөй. Чурттага тулуушкунуунуң ол кайгамчыктыг улуг планының хуу бүрүзү 2—3 өрээлдерниг 40 муң чыгыы квартиралар болуп турар. Чурттага тулуушкунуунуң талазыбиле доктаатынган даалгаларны бүгү велорадиолар, бүдүрүлгелер, түзүг организациялары күүсетинн даап профэвилел организациялар үлетпүрүүнүң кайы хире шынгыы деминсежир хүлээлгели оортан көскү-дүр.

Бир эвес ажыл-агыйжы ёзу-биле, клиналгыг тулар, тудугнуң өртек-үнезин чингедир, хуусазының кызырар, ажылдың индустриалдыг методтарын шингээдир, архитектуралыг артык чүүлдерни болдурбас дугайында партияның айтышкынының шыңгыы сагыыр болза, ол даалганы ажыр күүседип болурунун бүгү аргазы бисте бар.

Хөй-ниити чеменнилгелин эжиндериниң херээнге контроль онза чугула ужурдуалыг болуп турар. Ажылчы чоннарның аңыдыралын социалистиг ёзугга эде тургузарынга идиг болур хөй-ниитиниң чеменнилгезин хогжүдер дугайын профэвилел органнары чаңгыс минутада-даа үзүүп болбас ужурлуг.

1954 чылда хөй-ниитиниң чеменнилгезинге бир өг-бүлениң чарыгалының орташаа-биле 42 рубль болуп турганын ВЦСПС-тиң чорукчаны ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бюджединиң кыналдазы көргүскен. Столоваяларның чедиишпезинден ажылдап турарларның болгаш оларның өг-бүле кежигүннериниң хөй санныы хөй-ниитиниң чеменнилгезин ажыглавайн турар.

Чижээ, Коломенскиниң Куйбышев аттыг паровоз тудуунун заводунда столоваяларга хүнүскү сменаларда ажылчыннарның үүле чартыы чеменнип болур.

Хөй-хөй бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының хөй-ниити чеменнилгезин организастаар дугайында сагыш салбастаан, столоваяларның болгаш буфеттериниң хөй кижилер чемгерип эрттирер аргазын көөдедир бот-хандыртыныганы шингээдир дээш мырынай-ла дыка кошкак демисежир турар. Чонну хандырарының деңнилгелиг хевирлерни шингээдиринге шаптык болуп турар хожудангай кижилер профэвилел болгаш ажыл-агый удуртукчуларының аразында эвээш эвес.

Машина тудуунун заводтарының бирээзининг директору Карегаев болунун чагаазынга: «ажылчын столоваяга бот-хандыртынына культура чок эргижирээн хевир болур» деп медеглеп турар. Ол директор столоваяларга ажылчыннарның үр саалдарынга, а оларның хөйүнүң чеменнейн артып калырынга чанчыкаан кижи ышкаптыр. Ындыг хожудангай чанчылды ажып тиилээр херек. Хөй-ниитиниң контролюн садыгның бедик культуразы, ажылчы чоннарның хандырылгазында четпестерни дазылынаан тура тыртар дээш, деминселди күштелиреринче, чеминиң ышнарын эжиндиш, оон өртек-үнезин чингедиринче болгаш столоваяларның ажылын үлегерлиг организастаарынче үгланырган турар ужурлуг. Хөй-ниитиниң контролюн боттандырары, ону хүн-бүрү удуртуру болгаш контроль чоруп турда салдынган айтырыгларны эчизиниге чедирери профэвилелдериниң эң чугула хүлээлгелериниң бирээзи болур.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын бүдүрүлгелерге таарыштырарынга коллективтиг керээ чугула рольду ойнап турар. Бүдүрүлге планын күүседир, ажылчыннарның культурлуг негеделерин болгаш материал-амыдыралдыг хереглелерин хандырар талазы-биле ажыл-агый удуртукчуларының болгаш завод комитеттериниң ийи талалыг хүлээлгелери ол коллективтиг керээде кирип турар. Коллективтиг керээлерни күүсетнейн турар ажыл-агый удуртукчуларын хөй-хөй профэвилел органнарының эптежир ёзу-биле көрүп турарын эш Н. С. Хрущев шын шүүмүүлээн. Ол четпестерге улур шинтпирлиг деминсежир херек. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар профэвилелдерни оларның эрге-ажыктарын совет хоойлуларны чөрчүүрлерден кампалакчылары кыдыр көөрүп күзеп турар. Ажылчы чоннарның чаагай байдалын эжиндеринче үгланган партияның шинтпирлерин, Совет күрүнеңиң хоойлуларын чайгылыш чокка күүседири дээш демиселге профэвилелдерде чаңгыс аай соруглалыг болур ужурлуг турда-ла, Хостуг профэвилелдериниң улустар аразының конференциязының баштыннары Профэвилелдериниң бүгү-делегей федерациязы-биле болганына бактаан турар национал каттыжышкыннар-биле кады ажылдаарынга улурланып турар.

Совет профэвилелдер ажыды Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле боттандырып турар. Совет Эвилелинде стачкалар болгаш ажыл соксадышкыннары чок чорук оларга таарышпайн турар.

Ажылчын ангының партиязы, оон мурнаачы отряды болур Коммунистиг партияның чер-чер салбырлары совет профэвилелдерниң ажылдап турары шын-на, харын. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызы капиталлзмден хосталып, контрреволюцияга болгаш даштыкы интервенцияга улур тулчуушкуннарга бодунун ат-алдарын болгаш хосталгазын кампалап ап, социалистиг ниитилели тургускан болгаш Ленининиң айтыкан оруу-биле коммунизмче бурунгаар бүзүреллиг чоруп орар.

(Адыш часкаашкыны).

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның үргүлүг өзүп турар материалдыг негеделерин хандырарынга профэвилелдерниң ролүн бистин партиявые бедидип турар. Ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция боттары бүрүн эргелиг өзүлери болуп турар социалистиг күрүнеңиң күчүзүн быжыглаар дээш деминселге профэвилелдерни партия углав баштап турарында чиктигзинчиг чүве чүл, ынчам?

Партияның болгаш совет улустуң бузурбас быжыг чаңгыс эви делегейниң бүгү дешпилгелиг кижилерни хей-аът кирип өөрүп турда-ла ол чаңгыс эп биске удурларга таарымча чок болуп турар. Чүл ынчам, ажылчы чоннарның хан-дамырындан эрге-ажыктарының күсели-биле «хостуг» профэвилелдерниң баштыннарының империалистер-биле боттандырып турар чаржынчыг чаңгыс эви биске бага таарымчалыг эвес. Капиталистиг чурттарда барыын үзедиг социалистерни, империалистер-биле кады ажылдажылгазының ындыг политиказы ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин кудуладырынга, ажылчактарның армиязын ковудедиринге, өртек-үнезин өстүрериңге чедирип турар деп чүве бүгүдеге биллингир. КПО-нуң чарлап турар сан-медээлери-биле алырга, ажылчыннарның амыдыраз чүүлдериниң өртек-үнези 1948 чылдан 1954 чылга чедир Бразилияда, Грецияда, Исландияда ийи катап хире, Францияда, Норвегияда Японияда — бүүн чартык катап, Данияда, Голландияда, Италияда, Испанияда Канадада, Англияда — 20—32 хуу өскен.

Совет Эвилелинде кижиниң күш-ажылы-биле тургузуп каан бүгү материалдыг чаагай чүүлдер ниитилелдиг — ажылчы чоннарның боттарының болуп турар. Бистиң чуртувуста боттуг ажыл төлевири кудулавайн, а чыл келир тудум-на бедии турар. 1940 чыл-биле деңнээрге 1955 чылы боттуг ажыл төлевири үлетпүрүе 91 хуу белээн.

Ажылчын ангының чаңгыс эвиниг удурланыкчыларын ол чедиишкиннер кылыктандырып, хөөн чокталдырып турар. Кадык сагыш-сеткилди тоовайн, олар совет профэвилелдер-биле капиталистиг чурттарның профэвилелдериниң аразынг өжээн маргылдаа нептередирин корлаан совет профэвилелдер дугайында эң-не бак хөп нүүлүү тараларын үргүлчүлеп турарлар. Ынчалза-даа капиталистиг бүдүрүлгелерде ажылчыннарның организастаан турар стачказынга ол болу удурланып турар.

Чоокта чаа үлетпүрүүлериниң национал ассоциациязының съездизинге дээрги Мини ымыча деп чугаалаан: «Мен бодунуң бүгү назынында кажан-даа, ажыл соксатпаан мен, ажыл соксадышкынын кажан-даа баштаваан мен, ажыл соксадышкынын чорудар деп кымны-даа, кажан-даа дүжаавааң мен база ажыл соксадыр болуглежилгеге кажан-даа, кандыг-даа хамаарылгалыг турбаан мен». Профэвилелдериниң хостуун дээрги Минииниң канчаар билип турары бо-дур. Америк ажылчыннар, өске-даа чурттарның ажылчыннары ышкаш, ол политика-биле, «хостуг» профэвилелдериниң политиказы-биле чөпшээрешпейн турарлар дээрзин чугаалаан хереэ бар деп бе.

Совет профэвилелдер ажылчын шинчээшкинниниң чаңгыс эвин боттандырар дээш деминсежир турар болгаш ажылчы чоннарның аңыдырал эрге-ажыктары дээш, бүгү делегейге тайбың дээш кады хөделиг ажылдаарынче хостуг профэвилелдериниң улустар аразының конфедерациязын кыйгырып турар. (Адыш часкаашкыны).

Профэвилелдериниң эргелери дээш совет профэвилелдер деминсежир келген болгаш Европаның, Азиянын, Латин Американың, Бага Африканың чурттарының 85 миллион ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын бодунуң хүрээленинде каттыштырып турар Профэвилелдериниң бүгү-делегей федерациязының ажыл-чорудулгазын хоруглаар дугайында Австриянын иштики херектер министри дээрги Гельмерниң полицейжи «шинткелинге» үүр бодунуң киленээшкинин ВЦСПС бүгү профэвилелдериниң өмүнээзинден илередеткен. Каржы ажылдашкынының ол актының бүгү дештилгелиг кижи төрелгетен профэвилелдериниң бүгү делегей федерациязында каттынкан ажылчы чоннарның аларын болгаш сеткил-чүткүлүн базынганының актызы деп бүрүү шаан турар.

Совет профэвилелдер делегейниң бүгү чурттарының профэвилелдери-биле акыдунма харылзааларын калбартыр болгаш ханылдыр, бүгү делегейниң ажылчы шинчээшкинининиң хүрээленинде каттыштырып турар Профэвилелдериниң бүгү-делегей федерациязының ажыл-чорудулгазын хоруглаар Австриянын иштики хереқтер министри дээрги Гельмерниң полицейжи «шинткелинге» үүр бодунуң киленээшкинин ВЦСПС бүгү профэвилелдериниң өмүнээзинден илередеткен. Каржы ажылдашкынының ол актының бүгү дештилгелиг кижи төрелгетен профэвилелдериниң бүгү делегей федерациязында каттынкан ажылчы чоннарның аларын болгаш сеткил-чүткүлүн базынганының актызы деп бүрүү шаан турар.

Совет профэвилелдер делегейниң бүгү чурттарының профэвилелдери-биле акыдунма харылзааларын калбартыр болгаш ханылдыр, бүгү делегейниң ажылчы шинчээшкинининиң хүрээленинде каттынкан ажылчы чоннарның аларын болгаш сеткил-чүткүлүн базынганының актызы деп бүрүү шаан турар.

Эштер! Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелэ үлетпүрүүн болгаш кодээ ажыл-агыйның ажылчыннарының болгаш тускай эртемнигленирининг эң калбак кирижилгези-биле ажылап кылдынган. Бүдүрүлгелерниң беш чыл планнарын чугаалажырынга холбаштыр ажылчыннарның чүс-чүс муң хураалдары сеңлиг чартык чылда чоруттунгулаан. Бүдүрүлгени хогжүдеринче, организастаарын эжиндеринче, күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн бедидеринче угланган дыка хөй санныг үнелиг саналлар чыгдынган.

Ажылчы чоннарның патриоттуг инициативазы болгаш бүгү талалыг бүдүрүлге дүжүлгазы алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының түс-түс алырларын хогжүдеринин соруглаарын долузу-биле тодарадырынга, социалистиг үлетпүрде, транспортта, МТС-терде болгаш совхоозтарда бар болуп турар дыка улуг аргаларны илередиринге дузалаан. Чаа беш чылдың планы бистиң чурттуң улустарының соруун болгаш күзелин илередип турар болгаш ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системаның мурнунга алызындан артык күштүүн болгаш дыка улуу-биле тергиндеп турарын бүгү делегейге көргүзүп турар. (Адыш часкаашкыны). Бо кайгамчык улуг планның күүседизи дайынын, колониалдыг дарлалдың болгаш капиталистиг кулданылганың күштеринге үүр тайбынын, демократияның болгаш социализмниң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Бүгү совет улус алдыгы беш чылдың планын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүшкүн-биле үткүүр болгаш ону чедиишкинниг күүседиринче болдуруп бүгү күжүн салыр.

Коммунистиг тургузуушкунуун планда айыттынган кайгамчык улуг перспективазары бистиң улуг Төрээн чуртувус дээш, ажылчы чоннарның шылгарангай баштыңчызы — мерген Коммунистиг партия дээш совет кижилерниң чөргээрадыг болгаш ханы өөрүшкүүг сеткил-сагыжын кайныктырар. (Адыш часкаашкыны). Бистиң чуртувуста партия биле үүге чарылбас. Совет кижилер Коммунистиг партияга ниг ынакшыл-биле сиңниккен, аңаа кызыгаар чок бүгүрээр, оон коммунизминиң улуг тугунга изин-биле бердинген. (Адыш часкаашкыны).

Коммунистиг партия бодунуң бүзүлбас идейлиг болгаш организастыг чаңгыс эвиниг, партияның коллективтиг күзел соруун, совет улустуң тиилелгелериниң организакчызы болгаш сөрүк-кимирикчиги болуп турар оон канчаар-даа алдоо улуг дүржүлгазын илередип турар ленининчи Төп Комитетти долгандыр демир дег сыры каттышканы-биле күштүг.

XIX съездиниң соонда партияның Төп Комитединиң катап тургусканы коллективтиг партияның болгаш социализминиң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Эштер! Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелэ үлетпүрүүн болгаш кодээ ажыл-агыйның ажылчыннарының болгаш тускай эртемнигленирининг эң калбак кирижилгези-биле ажылап кылдынган. Бүдүрүлгелерниң беш чыл планнарын чугаалажырынга холбаштыр ажылчыннарның чүс-чүс муң хураалдары сеңлиг чартык чылда чоруттунгулаан. Бүдүрүлгени хогжүдеринче, организастаарын эжиндеринче, күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн бедидеринче угланган дыка хөй санныг үнелиг саналлар чыгдынган.

Ажылчы чоннарның патриоттуг инициативазы болгаш бүгү талалыг бүдүрүлге дүжүлгазы алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының түс-түс алырларын хогжүдеринин соруглаарын долузу-биле тодарадырынга, социалистиг үлетпүрде, транспортта, МТС-терде болгаш совхоозтарда бар болуп турар дыка улуг аргаларны илередиринге дузалаан. Чаа беш чылдың планы бистиң чурттуң улустарының соруун болгаш күзелин илередип турар болгаш ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системаның мурнунга алызындан артык күштүүн болгаш дыка улуу-биле тергиндеп турарын бүгү делегейге көргүзүп турар. (Адыш часкаашкыны). Бо кайгамчык улуг планның күүседизи дайынын, колониалдыг дарлалдың болгаш капиталистиг кулданылганың күштеринге үүр тайбынын, демократияның болгаш социализминиң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Бүгү совет улус алдыгы беш чылдың планын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүшкүн-биле үткүүр болгаш ону чедиишкинниг күүседиринче болдуруп бүгү күжүн салыр.

Коммунистиг тургузуушкунуун планда айыттынган кайгамчык улуг перспективазары бистиң улуг Төрээн чуртувус дээш, ажылчы чоннарның шылгарангай баштыңчызы — мерген Коммунистиг партия дээш совет кижилерниң чөргээрадыг болгаш ханы өөрүшкүүг сеткил-сагыжын кайныктырар. (Адыш часкаашкыны). Бистиң чуртувуста партия биле үүге чарылбас. Совет кижилер Коммунистиг партияга ниг ынакшыл-биле сиңниккен, аңаа кызыгаар чок бүгүрээр, оон коммунизминиң улуг тугунга изин-биле бердинген. (Адыш часкаашкыны).

Коммунистиг партия бодунуң бүзүлбас идейлиг болгаш организастыг чаңгыс эви-биле, партияның коллективтиг күзел соруун, совет улустуң тиилелгелериниң организакчызы болгаш сөрүк-кимирикчиги болуп турар оон канчаар-даа алдоо улуг дүржүлгазын илередип турар ленининчи Төп Комитетти долгандыр демир дег сыры каттышканы-биле күштүг.

XIX съездиниң соонда партияның Төп Комитединиң катап тургусканы коллективтиг партияның болгаш социализминиң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Эштер! Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелэ үлетпүрүүн болгаш кодээ ажыл-агыйның ажылчыннарының болгаш тускай эртемнигленирининг эң калбак кирижилгези-биле ажылап кылдынган. Бүдүрүлгелерниң беш чыл планнарын чугаалажырынга холбаштыр ажылчыннарның чүс-чүс муң хураалдары сеңлиг чартык чылда чоруттунгулаан. Бүдүрүлгени хогжүдеринче, организастаарын эжиндеринче, күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн бедидеринче угланган дыка хөй санныг үнелиг саналлар чыгдынган.

Ажылчы чоннарның патриоттуг инициативазы болгаш бүгү талалыг бүдүрүлге дүжүлгазы алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының түс-түс алырларын хогжүдеринин соруглаарын долузу-биле тодарадырынга, социалистиг үлетпүрде, транспортта, МТС-терде болгаш совхоозтарда бар болуп турар дыка улуг аргаларны илередиринге дузалаан. Чаа беш чылдың планы бистиң чурттуң улустарының соруун болгаш күзелин илередип турар болгаш ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системаның мурнунга алызындан артык күштүүн болгаш дыка улуу-биле тергиндеп турарын бүгү делегейге көргүзүп турар. (Адыш часкаашкыны). Бо кайгамчык улуг планның күүседизи дайынын, колониалдыг дарлалдың болгаш капиталистиг кулданылганың күштеринге үүр тайбынын, демократияның болгаш социализминиң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Бүгү совет улус алдыгы беш чылдың планын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүшкүн-биле үткүүр болгаш ону чедиишкинниг күүседиринче болдуруп бүгү күжүн салыр.

Коммунистиг тургузуушкунуун планда айыттынган кайгамчык улуг перспективазары бистиң улуг Төрээн чуртувус дээш, ажылчы чоннарның шылгарангай баштыңчызы — мерген Коммунистиг партия дээш совет кижилерниң чөргээрадыг болгаш ханы өөрүшкүүг сеткил-сагыжын кайныктырар. (Адыш часкаашкыны). Бистиң чуртувуста партия биле үүге чарылбас. Совет кижилер Коммунистиг партияга ниг ынакшыл-биле сиңниккен, аңаа кызыгаар чок бүгүрээр, оон коммунизминиң улуг тугунга изин-биле бердинген. (Адыш часкаашкыны).

Коммунистиг партия бодунуң бүзүлбас идейлиг болгаш организастыг чаңгыс эви-биле, партияның коллективтиг күзел соруун, совет улустуң тиилелгелериниң организакчызы болгаш сөрүк-кимирикчиги болуп турар оон канчаар-даа алдоо улуг дүржүлгазын илередип турар ленининчи Төп Комитетти долгандыр демир дег сыры каттышканы-биле күштүг.

XIX съездиниң соонда партияның Төп Комитединиң катап тургусканы коллективтиг партияның болгаш социализминиң күштеринин чаа тиилелгезин болдурар.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хереглелдерин болгаш негелделерин хандырар дугайында улуг сагыш салыр

Эштер! Бижинн, оон хереглелин, оон материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырарынга Совет социалистиг күрүнеңиң үргүлчү сагыш салып турары ышкаш ынаар чүүл ниитилел төөгүзүнде кажан-даа болуп көрбээн.

Партияның ТБ-зының отчёт илеткелинде эш Н. С. Хрущевтуң салганы ажыл хүнүн 7 шакка чедир, а элээди назылыгларга болгаш үлетпүрүүн чамдык аларларының кол профессияларының ажылчыннарынга — 6 шак чедир кызырар, дыштанылга болгаш байырлал хүннериниң мурнунда ажыл хүнүнден 2 шакты эвээдедир дугайында, чамдык бүдүрүлгелерге ийи хүнде дыштанар беш ажыл хүнүнүг неделяже шилчир дугайында, ажылдакчыларның эвээш шалын ап турар бөлүктериниң ажыл төлевирин белдер дугайында айтырыг — политиктиг болгаш ажыл-агый талазыбиле дыка улуг ужур-дүзелиг.

Партияның айтып турары ол улуг хемчегларни ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культурлуг деннелин белдер дугайында сагыш-салыышкынының чаа илерээшкини кылдыр ажылчыннар, инженер-техниктиг ажыладакчылар болгаш албан-хаакчылар сөрүк киришкин-биле хүлээп алырлар. (Адыш часкаашкыны).

Капитализм үезинде ажыл хүнүнүң чартыынаан хөйү кончаа тургузарынга, капиталистериниң байырынга барып турар.

Бүржуаз экономистериниң ыракта-ла дөлү эвес саналгазы-биле алырга, америк ажылчын бүгү ажыл хүнүнүң 60 хуу хирезин капиталисче халас ажылын бөрии турар. Бүш-ажылдың америк федерациязының — Бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрезиниң профэвилел каттыжышкызының аргазы Рейтер эртекен чылдың ноябрь 9-та Детройтка чүве чугаалап тургаш ынча деп айыткан: «сөөлгү он айларда «Дженерал Моторс» деп улуг автомобиль монополиязы шак бүрүүнде 300 муң доллар кончазаны алган, ол монополия хүнде 7.200 муң долларга байып турар. Ажылчыннарның ажыл төлевири чылдыр ап турары доллар бүрүзүнге ол монополия бир доллар 22 центиге байып турар».

Совет ажылчын бодунга, бодунуң күрүнеңиңе ажылдап турар. Совет ажылчының ажыл хүнүнүң шак бүрүзү коммунистиг тургузуушкунуун хереэнге болгаш улустуң чаагай чоруунуң кодурлуушкунунге барып турар. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар профэвилелдериниң идепкейлиг киржилгези-биле болгаш дузаламчызы-биле элээн кызырылган ажыл хүнүнүң тургузунда продукция кылып үндүрерин чүүле кызырар эвес, харын дыка көөдедир, оон шынарын белдер болгаш бот-үнезин ам-даа улуу-биле чингедир дээш бүгү чүүлдерни кылырлар. (Адыш часкаашкыны).

Ажыл хүнүн кызырганы-биле холбаштыр ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хостуг шактарының көөдезээр үлетпүрүүн, машина тудуунун, тудугнуң ажылчыннарынга, а ол ышкаш чуртталга чөөн болгаш соңгу районнарынга күш ажыл төлевириниң үлам бедик деңнелин хандырары:

күштүг туруп турар квалификастыг тариф справочниктерин чаа техниканы болгаш бүдүрүлгенин мурнакчы организастаашкынын барымдаалап тургаш эде көөрү;

ажылчыннарның бир аай профессияларының тарифтээшкинин чангыс аай кылдыр доктаадыры, а ол ышкаш профессияларның эмин эртир янзы-бүрү болуруп узуткалары;

ажылчыннарны шанналарынга көргүзүглерниң хөй чоруун чайладыры; а ол ышкаш экономика талазы-биле чүгүлә болбайн турар болгаш ажылчыннарның түс-түс категорияларының төлевириниге чүгле шын эвес деңнигүүрлерни болдуруп турар шанналдар хевирлерин үзүткээри.

Шанналдың системазы ажылчын бүдүүнге биллингир болгаш челингир база ооң күш-ажылының боттуг көргүзүглери-биле харылзаалыг болур ужурлуг.

Ажылдың техника талазы-биле үнезилетинген нормаларын үлам шинтпирлинибиле чептеридир, нормаларны кампанийжы ёзу-биле эде көөрүнден ойталаар болгаш бүдүрүлгенин технологизын база организастаазы, а ол ышкаш күш-ажылдың бүдүргекчүлүүнүн өзүлдезин хандырар ажылдың өске-даа байдалдарынга чоруткаа хынаалазының материалдары-биле илередип доктаатканы болза, чырыткыны экижидериниң күсели-биле күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн 5—10 хуу бедидерин чедип ап болур.

Ажылчыннарны тускай хептер-биле болгаш тускай идиктер-биле үзүктел чокка хандырар айтырыгларже ажыл-агый улуртукчулары кичээнгейин дыка сүлә салып турардыр. Берикчи-бүдүрүлгелер тускай хептерни болгаш тускай идиктерни чоруудар талазы-биле даалгаларны аүүседирин Кузнецкиниң металлургия комбинадынга үзүп турар. Чижээ, берикчи-бүдүрүлгелер 1955 чылда 1.518 эш кидис идиктерин, 1.300 хөвеңниг костюмнерни, 1.000 комбизоннарны болгаш 25 муң ам хол хаптарын чедир бербээн.

Тускай хептерниң күзү шинарлыының дугайында ажылчыннарның хөй санныг хомудалдарын Пос-талазы үлетпүрүүн министерствозу херекке албайн турар. Белеткеп быган костюмнер болгаш халаттар баштай чүгланының соонда ажыглалдан үнүп турар.

Тускай хептерни болгаш тускай идиктерни кылын үндүрерин көөдедир болгаш оларның шынарын эжиндер, халас тускай хептерни бээрининг чаңгыс-аай нормаларын доктаадыр болгаш садыг четкизинге ажылчын хептерни садыгларын калбартыр, ынчаарга садыг четкилериниде амгы үеде тускай хептерни ыңай эвээштеи сагыглап турар.

Аарааң, инвалид болган, кыраан, ишкелген болгаш божаан таварылгаларда ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияны болгаш пособиелерни хандырып турар социал хандырылгалын Совет Эвилелинде калбаа-биле боттандырып турар.

Алдыгы беш чылда социал-культурлуг хереглелге дөзевилелди 1955 чылда 154 миллиард рубль турганынаан 1960 чылда 210 миллиард хире рубльге чедир көөдедирин көрүп турар.

Быраанының болгаш инвалид болганының талазы-биле пенсияларның хемчээлин бедидер талазы-биле партияның болган чазаалтын айтып турар, төлевилелни кижилер — коммунизм тургузукчуларының дугайында Коммунистиг партияның сагыш-салыышкынының илерээшкини кыдыр совет өөрүн четиришкинниң сагыш сеткили-биле үткүүр.

Совет профэвилелдер хөй-ниитиниң калбак контролюнга даянгаш, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чурттага-амыдырал байдалдарын эжиндерин оралдажып турар. Контроль дээрге, эргелединг эрге хүлээлгези ол деп партия бисти өөредип турар. Үүле ажылчы чоннар эрге-чагыргада туруп турар ниитилелге ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны хөй-ниитиниң контролюн боттандырарынче хандыкшы болур.

Ажыл-агыйга ээ болур чоруктун школазы, эргелединг школазы болур профэвилелдер аданаан өрү шүүлтүүлелди баштаар, четпестер-биле эптеш чок деминсежир, оларны чайладырын могаг-шылаг чок чедип алыр ужурлуг.

Алдыгы беш чылда күрүне хөрөнгилериниң күсели-биле ниити шөлү 205 миллион дөрбедчин метр чурттага бажыңнарын туларын айтып турар, ол болза бешки беш чылдан барык 2 катап хөй. Чурттага тулуушкунуунуң ол кайгамчыктыг улуг планының хуу бүрүзү 2—3 өрээлдерниг 40 муң чыгыы квартиралар болуп турар. Чурттага тулуушкунуунуң талазыбиле доктаатынган даалгаларны бүгү велорадиолар, бүдүрүлгелер, түзүг организациялары күүсетинн даап профэвилел организациялар үлетпүрүүнүң кайы хире шынгыы деминсежир хүлээлгели оортан көскү-дүр.

Бир эвес ажыл-агыйжы ёзу-биле, клиналгыг тулар, тудугнуң өртек-үнезин чингедир, хуусазының кызырар, ажылдың индустриалдыг методтарын шингээдир, архитектуралыг артык чүүлдерни болдурбас дугайында партияның айтышкынының шыңгыы сагыыр болза, ол даалганы ажыр күүседип болурунун бүгү аргазы бисте бар.

Хөй-ниити чеменнилгелин эжиндериниң херээнге контроль онза чугула ужурдуалыг болуп турар. Ажылчы чоннарның аңыдыралын социалистиг ёзугга эде тургузарынга идиг болур хөй-ниитиниң чеменнилгезин хогжүдер дугайын профэвилел органнары чаңгыс минутада-даа үзүүп болбас ужурлуг.

1954 чылда хөй-ниитиниң чеменнилгезинге бир өг-бүлениң чарыгалының орташаа-биле 42 рубль болуп турганын В

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ делегейниң Сталинчы шаңналын шейх Мухаммед аль-Ашмарга тывысканы

ДАМАНСК. (СЭТА). Сирияның шылгарангай хөй-нийти ажылдакчызы. Сирияның тайбың талалакчыларының Национал комитединиң даргазы шейх Мухаммед аль-Ашмарга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын тыпсырының байырлыг ёзулалы март 17-де Дамаскының улуг кинотеатрларының бирээзи болур «Фардус» деп кинотеатрга болган.

Кинотеатрниң 1500 олуттуг залы бүрүн долган турган. Шаңналды тыпсырының ёзулалынга Сирияның сураглыг күрүне болган политиктиг ажылдакчылары: парламентиниң ораалакчы даргазы Рафик Башшур, иштики херектер министри Али Бузо, парламентиниң депутаттары, сураглыг хөй-нийти ажылдакчылары олурушкан. Ол ёзулалга ССРЭ-ниң Сирияда элчиин С. С. Немчина, Сирияда дипломаттыг алдын каш төлээ чергелериниң баштынары болган төлээлекчилери база олурушкан.

Сирий улустуң алдарлыг оглу, тайбың дээш могаг-шылаг чок демиселчи шейх Мухаммед аль-Ашмарга байыр чедирер дээш Ливанның, Иорданияның болган Иракның тайбың талалакчыларының шимчээшкинниниң төлээлекчилери анаа чедип келгеннер. Лауреаттың алынга делегейниң бүгү-ле бүлүңнарындан хөй санныг байырлыг телеграммалар келген турган.

Сирияның чогаалчызы болган хөй-нийти ажылдакчызы Мунир Сулейман байырлыг ёзулалды ажыткан. Улустар аразынга тайбынны быжыглаарының чагай чоруунга шейх аль-Ашмарның үретүннелдиг болган могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазын база сирий улустуң национал-хосталгалыг демиселиниг оон иденкейлиг киржилгезин ол бодуның допчу чугаазынга характерлеп көргүскен.

Оон дараазында профессор Мусли (Сирия), доктор Набик Рушейдат (Иордания) болган Жорж Ханна (Ливан) олар лауреатка байыр чедирип чүве чугаалаанар.

Төлээлериниң удуртукчузу, Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы чогаалчы Николай Тихонов делегейниң Сталинчы шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң өмүнээзинден чүве чугаалаан.

Улуг шаңнал-биле холбаштыр шейх Мухаммед аль-Ашмарга изиг байырны чедирбишаан, Н. С. Тихоновтуң чугаалааны: «Тайбың камгалалының Совет комитединиң өмүнээзинден, тайбыңның шаңналын силерге тывысканын чер кырында бүгү улустарның мурнунга силерни—«Чаян чүктүң эртинези» деп аналар өвес алдын турар Дамаск хоорайга келгеш тыпсыр аргалыг болганымга онаа өөрүп тур мен».

Адыш часкаашкыны болуп турда Н. С. Тихонов «Улустар аразынга тайбынны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналының дипломун болгаш Алдын

медалын шейх Мухаммед аль-Ашмарга тывыскан.

Ортаакы Азияның болгаш Казахстанның мусульманнарының шажын эргелелиниң даргазының оралакчызы З. Бабахановтуң чугаазын олурушканнар диниттиг адыш часкаашкыны-биле үткаанар, Совет Эвилелиниң 30 миллион мусульманнарының өмүнээзинден ол байыр чедирген.

Тайбыныың делегей шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң төлээлериниң өске бир кежигүнү, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Г. В. Церетели араб дыл кырынга байыр чедирип, допчу чүве чугаалаан.

Шейх Мухаммед аль-Ашмарның диилээнин ёзугаар оон чугаазын анаа номчуурга олурушканнар улуг кичээнгей-биле дыңнаанар. Оон чугаазында айтыш турары болза:

Бөгүн менээ тыпсын турар шаңнал болза, чүгле маан хуумда эки алдар-хавыяланың эвес, харын хосталга болгаш бүрүн эрге дээш, бүгү делегейге тайбын дээш сирий улустуң болгаш бүгү араб улустарның чорудуп турары демиселдиң база улуг үнелээшкини болуп турар деп санап турар мен.

Араб улустарның хосталгалыг шимчээшкини ам улам-на делген калбарышкынныг апарган, улам-на революстуг хере тевишкиннинг болу берген, ынчаарга империалистиг күрүнелер ол шимчээшкинни доктаадып-даа, ону базып-даа шыдавас апарганнар, чүге дээрге ол шимчээшкин болза, бо улустарның чүректериниң ханызындан төрүттүнген. Бо шимчээшкин болза араб нацияга мурнунда турган болгаш амгы үеде тургустунуп үргүлчүлеп турар эргежок чугула чоруктуң база төөгүлүг байлалдар-биле төрүттүнген.

Араб нацияның чаңгыс-эви болгаш империализмден болунуң хосталгазы дээш демиселиг—чүгле бо районга эвес, харын бүгү делегейге тайбыңның херээнге бараан болур, а ол ышкаш бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга дүжүп, дайынның хөлегезин узуткаарынга дузалап турар бирги чергенниң эргежок чугула чоруунуң соруглазы болур. Тайбыңче бистиң кыйгырыгларывыстың болгаш араб нацияның чаңгыс-эви дээш, оон хосталгазы дээш демиселдиң аразынга ангыланыышкынны бодурбайн турар бис, чүге дээрге олар чаңгыс аай соруга болуп турар. Ынчангаш, үш араб күрүнелериниң баштынарының кады кылган медеглелии деткип, «тайбынның чаагай чоруунга, ону камгалаары болгаш быжыглаары дээш ажыл болза, күрүнелериниң аразынга найыралдыг кады-ажылдажылгага, үнезинни хамаарышпас чорук болгаш улустарның аразында долу дең эрге, а ол ышкаш кижиниң эргелерин хүндүлээри база КНО-нуң Уставының негелделерин болгаш принциптерин сагыры болуп турар кады-ажылдажылгага үнезиндетинген» деп оларның сөстеринге каттыжып турар бис.

Ол найыралдыг кады-ажылдажылганың принциптерин бүгү күрүнелериниң талазынан амыдыралга боттандырары, а ол ышкаш дең чоруктуң ёзулунга арабтарның эргелерин оларның хүндүлеэри база КНО-нуң Уставының негелделерин болгаш принциптерин сагыры болуп турар кады-ажылдажылгага үнезиндетинген» деп оларның сөстеринге каттыжып турар бис.

Ол найыралдыг кады-ажылдажылганың принциптерин бүгү күрүнелериниң талазынан амыдыралга боттандырары, а ол ышкаш дең чоруктуң ёзулунга арабтарның эргелерин оларның хүндүлеэри база КНО-нуң Уставының негелделерин болгаш принциптерин сагыры болуп турар кады-ажылдажылгага үнезиндетинген» деп оларның сөстеринге каттыжып турар бис.

Ол найыралдыг кады-ажылдажылганың принциптерин бүгү күрүнелериниң талазынан амыдыралга боттандырары, а ол ышкаш дең чоруктуң ёзулунга арабтарның эргелерин оларның хүндүлеэри база КНО-нуң Уставының негелделерин болгаш принциптерин сагыры болуп турар кады-ажылдажылгага үнезиндетинген» деп оларның сөстеринге каттыжып турар бис.

Араб улустар болза ёзулуг-ла хосталгалыг шимчээшкинниң үе-чадазынче киришкен, ынчаарга боттарының хосталгазын болгаш чаңгыс-эвиң чедип алыр дээш оларның күзелин делегейде кандыгдаа күш моондактап шыдавас. Бодуның хосталгазы дээш, тайбың болгаш чаңгыс эп дээш араб улустарның демиселиниге дузалаар сонуургалдыг бүгү күрүнелерни база улустарны кыйгырып турар бис.

Амгы үеде хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун чедип алган ынчаар араб улустар индустриализация дээш, бодуның культурлуг база материалдыг деннелин бедидери дээш демиселди өгелеп чоруда бергеннер. Ол улустарның экономиктиг демиселин деткиири бо районга тайбынны быжыглаарынга улуг арганы берип, ол орукче шинтпирлии-биле киргеп бүгү күрүнелер-биле найыралдыг харылзааларны быжыктырарынга чедирер.

(СЭТА).

Венгрияның мурнуу чүгүнде үерлээшкин

БУДАПЕШТ. Венгрияның мурнуу чүгүнде Дунай чоогунуң Байа болгаш Сексард хоорайларының районнарында күштүг үерлээшкин үргүлчүлеп турар. Хеминиң адаккы агымының участогунга тырлышкынның түннелинде 70 километр узун дурттуг черни дош шыва алы берген, чамдыг черлерде ук доштуң бедии 8 метр чедип турар. Дунай хеминиң бавзр болгаш австрия участоктарынга күштүг чаашкыннарның уржуунда байлал шынгыраан, оон түннелинде сугнуң деннели улам-на көдүрүлген.

Дунай чоогунуң районнарының делгем девискээрин шыва ап болгудег турган үерлээшкинни Венгрияның эрге-чагырга-ларының чогуур үезинде ап чоруткан хемчеглериниң ачызында соксаткан. Венгрияның мурнуу чүгүнде байлал ыңгыы хевээр артпышаан, үеринң күштүг кагышкыны ында чалдарны үренкен болгаш делгем девискээри, оон иштинде Мохач ортулукту суг шывз алы берген. Үерлээшкинге улур камгалал ажылдар сугга алыскан районнарда соксаал чок чорун турар. Үерлээшкинден когараалдар база бар.

Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Антал Апронун болгаш ферениң Эрденниң баштааны чазак комиссиязы айыылыг таварыылгаларны болдурбас дээш бүгү-ле хемчеглерни ап чорудуп турар. Үерлээшкинден когараалнарга дузалаар талазы-биле Будапештиниң үлетпүр чергелериниң коллективтериниң инициативазын ёзугаар акша-хөреңгилериниң чыыглазы чурттуң иштинде өгелээн.

(СЭТА).

Улус палатазынга Нерунуң чугаазы

ДЕЛИ. Индияның премьер-министри Неру улус палатазынга март 20-де чүве чугаалаан, СЭКП-нин XX съездиниин ян-не чугула ужур-дузалыын демдеглээн. Тайбың кожа-хелбээ турар чоруккa съезднин улуг ужур-дузалыын Неру демдеглээн болгаш съездниин шинтпирлери улустар аразының херектерингe улуг саҥларны чедирер деп айыткан. Совет Эвилелиниң политиказында өскерлиишкиннер улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам-на кошкалырынга чедирер дээрзинге идегелди ол илергейлээн.

Барыын талакы үш күрүнелериниң даштыкы херектер министрлери-биле болуунуң чугаалажылышкыннарының дүгайын Неру база айыткан. Дүшкүүрлүг чоруктуң күштелдирип турар шериг эвилелдерин, ыланғыя СЕАТО-ну болгаш багдад пактызын Неру шыңгыы бүрүү шапкан болгаш Кыдат биле АБШ-тың аразында харылзаалларны таарыштырарының эргежок чугулазын. Тайвань айтырыгны шинтпирлээринiң баштайгы базымы кылдыр эрик чоогунуң Кытай болгаш Малай ортулуктаадан көжүрүүшкүнүң чоруларын айыткан. БҮР-нуң КНО-да дүрүм ёзугаар эргелерин аҥаа тыпсырының эргежок чугулазын Неру база катап демдеглээн.

(СЭТА).

Кипрде байдал

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс болгаш Юнайтед Пресс агентилелдериниң корреспондентилериниң Никозиядан (Кипр ортулук) дыннатканы-биле алырга, Кипрниң губернатору Хардингтин дужаалыбиле 150 хире кижилиг он-он шаа өг-бүлелерни Никозия районундан шилүп үндүрген. Сөөлгү айларда ол районга англи 7 шериг албанныглар өлүрткен. Эрге-чагыргалар 20 магазиннерни хаттаан. Корреспондентилерниң сөзү-биле алырга, бүрүүлүг кижилер дутайында медээлер бээринден чурттакчыларның ойталап турары дээш ол каржы хемчеглерни ап чорудуп турар. Даглыг район Трудоска англи шеригленрниң болгаш кипржилерниң аразында удур-дедир боолажышкын болган. Бир кирпржи өлген, каш кижи балыглаткан. Англи 5 солдаттар база балыглаткан. Эрге-чагыргалар ол районче немелде күш чөрүткен болгаш чоок кавының чеди көдээ суурларынга дүнхүнүң хорутталдыг шагын чорүткан. Истеэр ыттарны салган болгаш бүгү бажыннарга үзээшкиннерни чоруткан.

Никозиядан Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дыннадыы-биле алырга, Кипрниң губернатору Хардинг онза байдал-биле холбаштыр эрге-чагыргаларның доктаалын барымдаалаан, түлүп хорутлатырган кижилерни «дүрүм ёзугаар туттурган» деп көөр хоойлуга ат салган. Агентилелдиң медээзин ёзугаар алырга, бо хоойлу ёзугаар 145 кипржилер суг шинткели чокка-ла хорутталда турүп турар.

(СЭТА).

Чехословакияның кырында америк агаар шарлары

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, Баварияның девискээринден салып кирген хөй санныг шарлар март 16-да Ческе-Будеецк областа тывылган. Шарларның бирээзи бедик күштүг электри уламзынарының кырынга каап дүшкен, Табар хоорайны болгаш янзы-бүрү үлетпүр чергелерни ток-биле хандырып турар электри шүгүмү 1 шак иштинде ажылдаваан. Ол-ла хүн хөй санныг америк шарлар Прага, Пиглав, Либерц болгаш өске-даа областарда көзүлгүлээн.

(СЭТА).

Сингапурда болуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң Сингапурдан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, «Сингапурга хосталганы бээр» деп лозунгунуң алаа-биле аҥаа массалыг митинг чоокта чаа болган. 40 мун кижи киржикчилиг ол митингиниң хөделиишкиннинң чөн үеелиг улусчу партизы болгаш чазактың дейбөрлестиг фронтузу кады организастааннар. Ук митинг удаваанда Сингапурнуң ажылчы чонналрының массалыг чыскаалы болу берген, олар Англияның колониязы болур Сингапурга хамаарышпас чорукту доп-дораан тыпсырын негээннер. «Колониализмни Уайт-холлже (англи чазактың Лондонда резиденциязы) дедир чөрүдар херек» «Сингапур болза чаа Кипр болбас ужурлуг» деп бижип каан транспарантыларны хөй кижилер түдүп алгаш чоруп, англи колонизаторларның база олардың тургусканы түс черниң эрге-чагырgаларының адынга хорадаашкынның лозунгуларны салып турганнар. Чыыган хөй кижилерни полиция доктаадырын орадашкан. Полицейжилерниң болган чыскаалганнарның аразынга сегиржип алышкыннар болган, оон түннелинде 30 ажыг кижи балыглатырган база хөй санныг чыскаалганнар хорудатырган.

(СЭТА).

Индонезияның чаа чазаан тургусканы

ЛОНДОН. Индонезияның национал партиязының удуртукчузу Али Састроамиджойонуң тургусканы чаа кабинеттиң составын Индонезия республиканың президентизи Сукарно март 20-де бадылаанын Рейтер агентилелиниң корреспондентизин Джакартадан дамчыткан.

Чаа кабинет болза, сес партияларның төлээлекчилериниден тургустунган. Чаа чазакта албан дужаалдарның хөйүн чуртта үш улуг партияларның: национал партияның, Машуминиң болган Нахдатул Уламның төлээлекчилери алганнар. Сонгуулдаларга 6 миллион бадылаашкыннарны алган болгаш дөртку черни ээлээн Коммунистиг партия чазакта кирипейн турар.

Чаа кабинет болгаш сес партияларның төлээлекчилериниден тургустунган. Чаа чазакта албан дужаалдарның хөйүн чуртта үш улуг партияларның: национал партияның, Машуминиң болган Нахдатул Уламның төлээлекчилери алганнар. Сонгуулдаларга 6 миллион бадылаашкыннарны алган болгаш дөртку черни ээлээн Коммунистиг партия чазакта кирипейн турар.

Чаа кабинеттиң премьер-министрингe национал партияның удуртукчузу Али Састроамиджойо томуйлаткан, камгалалы министрниин хүлээлгелерин ол кижи түрлакда күүседир. Национал партия оон ашгыда чаа кабинеттe даштыкы херектер министрииң албан дужаалын алган, ону Абдул Гани ээлээн турар, а ол ышкаш национал партияның чыдыышкын, көдээ ажыл-агый болгаш күш-ажыл министрлериниң албан дужаалдарын база алган.

Чаа кабинет болгуның хүлээлгелерин март 26-да күүседип киришпейн турар. Чаа парламентиниң сессизи ол-ла хүн ажыттынар.

(СЭТА).

Делиде уруглар госпиталының ажыттынганы

ДЕЛИ. «Леди Хардинг меликал колледж»-деп эмнелге колледжизиниң чанында бичии уругларның «Калавати саран» деп госпиталы Делиде ажыттынган.

Ындыг хевирнин Индияда баштайгы эмнелге албан чери болур ол госпитальды организастаарынга Индияда барган совет эмчилер профессор Н. Е. Сурин болган доцент Е. И. Волкова олар иденкейлиг киришкен.

Ук госпитальды организастаарда советтин уруглар эмнелгезиниң чаа чедишкиннерин ажыглаан. Бөлүк совет эмчилер чоокку үеде аҥаа чеде бээр, олар ук госпитальга ажылдаар болгаш Индияның уруглар эмчилерин белеткээр талазы-биле дузалаарлар.

Физико-терапевтиг салбырны дериниргe хереглетинер дериишкиннерни, хөй эмнерни, эмнелге херекселерин болгаш цехерниң ортузунга чорудар санитар-чыдыышкын ажылының талазы-биле материалларны Совет Эвилелиниден база ында чедире берген.

(СЭТА).

Иорданияның премьер-министри Рефаниің медеглели

БАИР. Парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, кандыг-даа пактыларга киржирингe Иордания удурланып турар деп Иорданияның премьер-министри Рафан парлалга конференциязынга медеглээн. Араб чурттарның чазактарының болгаш улустарның аразынга кады-ажылганы бажыглаарынче угланган кандыг-даа күжениишкиннерни Иорданияның чазза деткиир деп ол чугаалаан.

Англи-иордан харылзааларга хамаарыштыр Эр-Рифаниің чугаалааны болза, ол харылзаалар 1948 чылдың кеэзээ-биле тодаргайлатыныш турар. Араб легионга чоокта чаа болган өскерлиишкиннер (генерал Глаббты албанындан дүжүргени) «Иордания биле Англияның аразында бар найыралдыг харылзаалларга саҥдар халдатпайн турар» деп ол медеглээн.

(СЭТА).

Японияда өрт

ТОКИО. Киодо Цусин агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Носиро хоорайга (Хонсю ортулуктуң сөөгүбарының кезээнде) чоокта чаа улуг өрт болган, оон түннелинде 1400 бажыңнар азы хоорайның бүгү бажыңарының 30 ажыг хуузу өрттенип калган. 7 шак иштинде быпкан ол өрттүң үржуунда 8 мун хире кижи чурттаар бажыннары чок арткан. Нинти когаралдың өртээ 2 шак-лнарл иен болуп турар.

(СЭТА).

Лаоста чазак кризизи

ХАНОЙ. Лаоста чазак кризизи үргүлчүлеп турар. Вьен-Тьяндан (Лаостуң найыслалы) алдынган медээлерни ёзугаар алырга, премьер-министр Батай чазакты тургузар деп орадашкан база катап ашты рыышкынга таварышкан. Чазакты тургузар хүлээлгени принц Сувана Фумага ийи удаа дааскан.

(СЭТА).

АКШ-тың чонунуң саны

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед пресс агентилелиниң дыңнадып турары болза, 1956 чылдың февраль 1-де АКШ-тың чону 166966 мун кижи болуп турганын АКШ-тың чизе бюрозу чарлаан. (СЭТА).

Редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар К. Л. САРЫГ.

МТС-ТЕРГЕ ТРАКТОР СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ (КҮСКҮ, КЫШКЫ ПЛАНГА УДУР) ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 ч. март 20-де хуу-биле).

Бай-Хаак	110,6
Чадаана	108,6
Сүт-Хөл	106,8
Бии-Хем	105,6
Шагаан-Арыг	104,0
Кызыл-Мажалык	100,0
Чаа-Хөл	100,0
Бай-Тайга	100,0
Кызыл	97,4
Сарыг-Сеп	91,5
Балгазын	91,3
Тес-Хем	88,8

Тудуг бригадазы

Кызыл районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артели бо чылын тудуг планын чогуур үезинде күүседири-биле тудуг материалларын белеткээрин организастыг чорудуп, тудуг бригадазын үш бөлүкте тургускан. Бригада бо чылык 3000 кубометр ыяшты белеткээр турган, 1800 кубометр ыяшты кеспишаан, сөөртүп турар.

Тудуг бригадазында ыяш кезикчилерни болгаш сөөртүкчүлери эштер Натнит, Кепче, Хуналдай Дайвына, Даваа болгаш Дайбылай олар болунга онаашкан ажыл нормазын хүн-бүрүде 150—170 хуу чедир күүседип турарлар.

Тулугжуларның чамдыызы колхоз суурунда аът кажаазын тудуп эгелээн болгаш тараа складының ыяжын чонуп турар.

С. ДОНЗУМ.

Өөрүп четирдивис

Эрзин районнуң төвүнде ортумак школаның өөредилге мастереказын дерип тургузар соруга-биле районнуң албан организация чергелериниң коллективтери улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Оон түннелинде 890 рубль түнүг чазаныларга херекселдери чыгдынган.

Ол талазы-биле СЭКП болгаш ВЛКСМ райкомунуң, райкүүскомнуң, райхэ-ниң болгаш өске-даа чергелериниң коллективтери эки киришкен.

Б. ШАКТАР-ООЛ.

Бригадир болгаш хойжулар

Кызыл районнуң Сталин аттыг колхозунуң шээр мал бригадиринге эш Булактай 1954 чылдан эгелеп ажылдаан. Бригадирлээн хүнүнден бээр ферманың ажылын экижидер дээш ол кызымаккай ажылдап келген.

Бригадир колхозта мал эмчизи эш Асыгбай-биле кады каларчы бүрүзүнүң коъданынга барып, малдың ажаалгазын көрүп, сүмелерни берип турар.

Чайгы сиген кезидезининг үезинде малчыннарны эвилелдеп, оларның күжүбиле мал чемин белеткеп алган. Сиген кезип алганының соонда малчыннар боттарының түс-түе кыштагларының септелгезин кылып, кажааларының көрженнерни хооруп алганнар.

Колхоз баштаар черинден үндүрүп каан бызанчылар малчыннарга 5 чурттанга бажыңнарын болгаш 6 хой кажааларын тутган. 16 кыштаглар шупту чылыг кажаалардыг, база 10 кадарчылар чылыг бажыңнардыг болган.

Эрткен чылын колхоз хой бүрүзүнден 2 килограмм чедир дүктү ап, планын 133 хуу күүсеткен, ары колхоз дүк кыргылдазы-биле районда бирги черни эжелээн. Чамдык кадарчылар эштер Отсер, Хүрбе-Сарыг, Түмен-оол оон хөй дүктү алганнар.

Я. СНИТКИН.

Чалгааранчыг кежээ

Март 17-де, Культура бажыңынга «Төпкен хуваа» деп шин үнериниң чарлалы Кызыл хоорайның кудумчуларынга астыган. Ол шинии көөр дээш хоорайның чурттакчылары — студентилер, өөреникчилер, ажылчын, албан-хаакчылар база көдээден келген көргүкчүлер чарлалга айыткан шакты четикпейн манап турган.

Шинии көөр дээш кижилер чогуур шагындан эрте чыглып келген. Билетти көргүкчүлер садып ап турган. Ындыг болзадаа Культура бажыңының иштики байдалының шыпшын, шөлээни, чамдык артистериниң сонуургал чок байдалы көргүкчүлерни кайгадыпкан. Оон түржүк шактың согунчугажы кежээкиниң 8 шакка чоокшулап олурза-даа, залче киреринiң медээзиндээ этпээн, оон ажин-даа ажыттынмастаан.

Оон соонда — шии болбас, билет садып алган көргүкчүлер биледин кассага дедир дужаагаш, акшазын ап алзын — деп чарлал дыңналган. Ол аразында шинiнiң кол ойнакчызының бирээзи артист Дүгүр-оол районнарга оон көргүзүп чораанының ужурундан орукта кел чыдары чыыланнарга дыңналы берген.

Оон ужурундан көргүкчүлерге шинiнiң билединi ийи удаа сатса-даа ону көрбээннер. Шии үнээн. Оон ыңай күүмчуларда аскылаан чарлалдарда национал театрда ажылдавайн турар кижилер эгтары бар болган.

«Төпкен хуваа» деп шинiнiң үнмейн барган чылдагаанын национал театрның директория черiниң (эш Егоров) бүрүүлү болган деп чүвени демдеглээр херек. Ындыг таварылга чангыс удаа эвес болган деп чүвени чамдык көргүкчүлер чугаалап турар.

Ажылчы чонуң культурлуг дыштанылгазын хандырар дээш национал театрның директория чери, партия организациязы оперативтиг ажылдаар херек.

К. ЛАМАЖАП.

Садыг четкизи калбарган

Каа-Хем районнуң Хрущев аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң төвүнге мурнунда чылдарда үлетпүр бараннары садар чаңгыс магазин турган. Райпо баштаар чери садыг четкизин калбартыр талазы-биле эрткен чылдан бээр элээн хемчеглерни алган.

Аът-чеминiң бир магазинiн, хлеб быжырар черни, 4 складтарны болгаш белеткел конторазын тудуп ажыглалга киргеп. Оон ангыда чурттагланың 4 бажыңнарын база тутган.

Колхозта школа, эмнелге, албан, бүдүрүлге черлери болгаш колхозчу ажыл-ишчилер аъш-чемнiн, үлетпүрүнүң янзы-бүрү бараннары-биле хандыртынган.

К. ХЕРЕЛ.

Дадыктырылга соокка алзыр аарыгны болдурбас

Далайның бир училище черинге янзы-бүрү курстарда өөреникчилерниң үстүкү дыныш оруктары катар-биле аараанының хуузу деп эвес болуру демдеглетинген. Гриппке демейлиизээр бо соокка алзыр аарыр аарыг-биле аараанзар бир дугаар курста аараанларга бодзарга үшкү курста ийи катап, ынчаарга бешки курста — беш катап эвээш болуп турар.

Бүгү өөреникчилерниң чурттагланы болгаш ажыл байдалы барык бир дөмей: олар шуптузу чангыс чурттагла бажында, чангыс столовайдан чемненип турар, кичээлдээрiниң, дыштанырының, үлуурунуң коруи-чуруму бир дөмей болуп турган. Үстүкү курстарда өөреникчилерниң аарып турарларының саны эвээш болуп турарын чүнүи-биле тайылбырлаарыл?

Ол болуушкуннуң чылдагаанын далай училищезинде курсантыларның туруп турар дадыктырылга системазында. Оларның келир үедеги ажылы дыка шыдамыккай, далайга эжиндириишкиннiң болгаш агаарның берге үелерiниң саҥдар, хамзарылгазынга организминiң бедик үлурланыышкынын негеп турар. Далайжылар аң ядик-хеви-биле хатка ажылдаар чорукка үргүлчү таварыш турар. Дадыкпаан кижи миидиг байдалга челбине бээр болгаш аарып болур. Ынчангаш бирги курстан эгелээш училищеге өөреникчилерни дадыктырарын үргүлчү чорудуп турар. Бирги курска чаа келген, ам-даа эки дадыкпаан кижилерниң аразында аараанларның саны эң хөй болуп турган. Өөреникчилер дараазында курсче шилчээн түдүм-на улам дадыгып турар болгаш ол аарыгдан аалыыры эвээжеп турар.

Ынчалдыр дадыктырган организм соокка челбинер аарыгларны болдурбайн турар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бамыңы.

Кызыл хоорайның Рабочая кудумчузунуң № 98 бажыныың 2-ги квартиразында чурттап турар хамааты Николай Барымаевич Шактар Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунуң № 10 бажыныында чурттап турар хамааты Галина Танчаевна Сойзуган чарлыр дугайында херек көдүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус сулунуң 1-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00276.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 25 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 63 (3516)

Өртээ 20 коп.

Ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштүүнге даянмышаан, продукцияны чоннуң кижи санынга онааштыр бүдүрериниң талазы-биле эң-не хөгжүлделиг капиталистиг чурттарны чедер болгаш эртер деп Совет Эвилелиниң кол экономиктиг сорулгазын тайбың экономиктиг чарыштың аргазы-биле төөгүлүг кыска хуусааның иштинде шиитпирлээри дээш демиселди бүгү-ле шудургузу-биле уламчылаарын съезд эргежок чугула деп санап тур.

(СЭКП Төп Комитединиң өтчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

Сүт саалдазын бүгү хемчег-биле бедидер

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында колхозтарга болгаш совхозтарга сүт бүдүрерин дыка көвүдедирин айыткан. 1955 чылга бодаарга, 1960 чылда чуртка сүттүң ниити алыышкыны 195 хуу болур ужурлуг.

Бистиң областың колхозтарынга саар инек бүрүзүнден ортумак сүт саалдазы 1955 чылда 592 кг турганындан 1960 чылда 1200 кг чедир, совхозтарга—1200-тен 2700 кг чедир көвүдээр.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин чугаалашпышаан, областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартып турар. Ылангыя сүт бүдүрерин бүдүн чартык чылда ийи катап көвүдедир деп воронежчилерниң патриоттуг эгелээшкинин бүгү-ле черлерде изин-биле деткип, сүт саалдазын бедидериниң арга хемчеглерин ап турар. Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң төп фермазынга чүгле сөөлгү ийи айларның дургузунда бир саар инектен-не саалданы үш катап көвүдеткен. Ол колхозтуң Марачевкада сүт-бараан фермазының саанчылары 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир бир инектен-не 546,9 кг сүттү саап алганнар. Саанчы эш Шумова бир инектен-не 668,2 кг, эш Билчирмаа — 623,3 кг сүттү саап алган.

Колхозтарның болгаш районнарның удуртукчулары колхоз бүдүрүлгезин тодаргай удуртуп, кижилер-биле ажылдап, күш-ажылды организастаар талазы-биле оларга практиктиг дузаны көргүзүп турар черлерде дээре көргүзүглер бар. Чижээ, Бии-Хем районнуң колхозтары эрткен чылын саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1131 кг сүттү саап алган болгаш бо чаа ажыл-агый чылының эрткен беш айларының дургузунда база районнарның дээре черинде туруп, СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун быжыг тудуп турар.

Ооң-биле чергелештир элээн хөй районнарның удуртукчулары малдың продуктулуун бедидериниң айтырыын эренгей чугаа-биле эрттирип, чогум херек кырында боттуг ажыл кылбайн турар. Ооң чижээнге Бай-Тайга районну (СЭКП райкомунуң секретары эш Довадор, райкүүском даргазы эш Ангырбан) киирип болур. Ол районнуң колхозтары эрткен беш айларның дургузунда бир саар инектен-не чүгле 31,8 кг сүттү саап алган. Ол ышкаш Чаа-Хөл, Сүт-Хөл, Тес-Хем, Эрзин районнарның колхозтарында сүт саалдазы мурнуку хевээр дендии куду болбушаан турар.

Таңды, Каа-Хем районнарның колхозтарында сүт саалдазы өске районнардан дээре байдалда турар болза-даа, бир дөмей бойдус байдалдарлыг Бии-Хем районга бодаарга база-ла куду болуп турар.

Областың районнарының кол нуруузунда сүт саалдазының деңнели мындыг куду болуп турарын чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Ол болза, партия райкомнарының секретарьларындан, райкүүскомнарның даргаларындан эгелээш колхозтар даргаларынга чедир малдың сүткүр продуктулуун бедидериниң чугула сорулгазын чүткүлдүг, организакчы ажыл-биле чедип алыр деп чүвени хандыр көрбейн, ажылдың иштинче кирбейн, эренгей лозунг салып турарында болур. Ынчангаш олар саар инектерни янзы-бүрү чемнер-биле, таарымчалыг кажаалар-биле хандырарын, фермалар ажылдакчыларының күш-ажылын чөп организастаарын, учётту экижидерин чедип албааннар. Ай санында сүт планының күүсетинмейн турарын олар аңаа болуушкун кылдыр эрттиргеш, боттуг түңнел үндүрбейн турарлар.

Ооң ыңай сүт саалдазының бедивейн турары болза, фермалар ажылдакчыларының ортузунга партияның полит-массалыг ажылының кошкаан көргүзүп турар. Партия организациялары социалистиг чарышты кампания хевирлиг кылдыр ёзу барымдаалап чоруткаш, а ону удуртурун, түңнелин үндүрерин уттуп турарлар.

Сүт бүдүрерин көвүдедири хамыктың мурнунда инектерниң сүткүр продуктулуун бедидеринден болгаш оларның баш санын өстүреринден хамааржыр. Ынчангаш сүт саалдазының планнарын колхоз, совхоз бүрүзү чедиишкинниг күүседиринге сүттүг мал ажылында ажыл-херектерниң байдалын шыңгыы экижидери эргежок чугула. Чем суурну улам ыңай быжыглаарының, кукуруза тарылгаларын калбартырының, сүттүг инектерниң баш санын көвүдедириниң, оларның уксаазын экижидериниң айтырыглары онза чидии-биле тургустунуп турар.

Бир дөмей бойдус байдалдарлыг тургаш-ла сүт саалдазының талазы-биле кожазы райондан азы фермадан хожудап турар чорукту узуткаар херек. Саар инектерниң азыралын, ажаалдазын болгаш одарладыышкынын эки организастаар, ажыл-агый бүрүзүнде байлак одарларны чөп ажыглаар ужурлуг.

Эң чугула сорулга болза, чүгле сүт бүдүрерин көвүдедир эвес, харын база продукцияның чаңгыстын хемчээлинге күш-ажылдың болгаш хөреңгилерниң чарыгдалдарын дыка кызырары болур. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында фермаларны калбаа-биле механизастаарын болгаш электрижидерин, бо херекке МТС-терниң ролюн болгаш харыысалгазын бедидерин айтып турар. Улуг күш-үнер чорудулгаларны механизастаар, фермаларда артык штаттарны кызырар талазы-биле ажылды чорудуп турар мурнакчы колхозтарның дуржулгазын калбаа-биле нептередири чугула. Фермаларны механизастаар хамаан чок, инектерге болгаш чаш бызааларга таарымчалыг кажаалар безин кылып албайн турар Чаа-Хөл районнуң колхозтарынга бодаарга, фермаларны механизастаар болгаш өске-даа хемчеглерни ап турар Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунда байдал сыр өске болуп турар. Турум фермаларны тургузарының, оларга механизастаашкынның ажык-дузазын үнелеп көөр херек. Бо ажылды удуртур болгаш колхозтарга шуут дузалажыр хүлээлгезин күүседирин МТС-терден шыңгыы негээри чугула.

Сүттүг мал ажылында күш-ажылчы чарыгдалдарны эвээжедириниң чугула курлавырларының бирээзи инектерниң хүнде ийи катап саалдазын чорудары болур дээрзин районнарның болгаш колхозтарның удуртур ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери өөренип көөрү чугула. Олар экономиктиг билиглерни ханызы-биле өөренир, ажылдың түңнелдери-биле күш-ажылдың база хөреңгилерниң чарыгдалын тулгаштырып көөр болгаш илерээн четпестерни узуткап, фермаларда байдалды экижидер дээш тодаргай хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

СЭКП райкомнарының болгаш колхозтарда, совхозтарда партия эге организацияларының политмассалыг ажыл чорудар бир чугула участогу сүт-бараан фермалары болур. Фермалар ажылдакчыларынга илеткелдерни, беседаларны, солуун номчулгаларын үргүлчү чорудар, хана солуннарын үндүрер, эки агитаторларны оларга быжыглаар. СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин таныштырбышаан, фермалар болгаш тус-тус саанчылар аразынга социалистиг чарышты калбартыр, алган хүлээлгелерниң боттуг күүселдези дээш демиселди күштелдирер, мурнакчыларның чедиишкиннерин болгаш дуржулгаларын нептередир, өөренип ажыглаар херек.

Алдыгы беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын, ооң иштинде сүт бүдүрерин көвүдедир талазы-биле боттарының хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседип шыдаарлар.

Партияның XX съездизиниң материалдарын өөренип турары

АЛМА-АТА. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң материалдарының өөредилгези хоорайның партия организацияларында эгелээн. Хооркомнуң пропаганда болгаш агитация килдизи пропагандистерниң чөвүлел хуралын организастап эрттирген. партияның Ленин, Сталин, Фрунзе болгаш Каганович райкомнары пропагандистерниң семинарларын организастаан, ук семинарларга Н. С. Хрущевтуң илеткелинде «Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалы» деп бөлүктү өөренириниң талазы-биле методиктиг айтырыгларны чугаалашкан.

Политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле ниитилел партияның XX съездизиниң материалдарының талазы-биле лекцияларның номчулгазын организастаан.

* * *

МАХАЧКАЛА. Дагестанның Культура министерствозу хөй бөлүк лекторларны Прикаспий ховузунда мал одарларында малчыннарже командировкаладып чоруткан. Олар СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниң дугайында лекцияларны болгаш беседаларны Дагестанның улустарының дылдарының кырынга 150 колхозтарның хойжулар бригадаларынга болгаш фермаларга барып кылырлар.

Быштагларда колхозчуларже көжер киноларлыг болгаш библиотекаларлыг 4 агитмашиналарны база чоруткан.

* * *

ЯКУТСК. Республиканың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турарлар. Партия чырыдыышкынының бөлгүмнеринде, семинарларында болгаш четкизинде эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин өөренириниң талазы-биле кичээлдер болгулаан. Пропагандистерниң семинарлары ажылдап эгелээн болгаш чаа-чаа бөлгүмнер тургустунгулаан. Съездиниң документилерин өөренириниң талазы-биле чаа 30 бөлгүмнер Усть-Майск районда тургустунган.

(СЭТА).

Делегейниң Сталинчы шаңналын Норвегияның хөй-ниити ажылдакчызы пастор Рагнар Форбекке тывысканы

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын депшилгелиг шылгарангай норвег ажылдакчы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү пастор Рагнар Форбекке март 20-де Свердловск залынга байырлалдыг байдалда тывыскан.

Шаңналды тывысканының ёзулалынга найыслалдың хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, Тайбың камгалалының Совет комитединиң, совет херээженнерниң Антифашистиг комитединиң база совет аныяктарның Антифашистиг комитединиң кежигүннери, культураның болгаш уран-чүүлдүн ажылдакчылары олурушканнар. Чыылганнарның аразынга православ, лютеран болгаш баптист хүрээ-хииттерниң көскү ажылдакчылары база турган.

Делегейниң Сталинчы шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң даргазы, ол ёзулалды даргалаан академик В. Д. Скобельцын хүндүлүг шаңнал-биле холбаштыр пастор Форбекке изиг байыр чедирген. Пастор Форбекктиң бүгү амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы тайбыңның, депшилгениң болгаш чөптүг чоруктуң — хосталгага ынакшылдыг кижи бүрүзүнүң чүрээнге эргим ынак ол идеалдарның херээнге кызыгаар чок бараан болурунуң үлегер-чижээ болуп турар деп академик Скобельцын демдеглээн.

Сураглыг хөй-ниити ажылдакчы болгаш тайбың дээш могаг-шылаг чок демиселчи пастор Форбекк тайбыңны камгалаар дээш бодунуң үнүн хөй удаа көдүрүп келген. Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хөругдаары дээш, чепсегленишкиннерни кызырары дээш, янзы-бүрү политиктиг болгаш экономиктиг системаларлыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыны дээш, улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын сонуургалдыг күрүнелериниң аразынга дугуржулгаларның аргазы-биле шиитпирлээри дээш ол шиитпирлиг демисежип турар.

Пастор Рагнар Форбекктиң Москвага келгени болгаш тайбыңның делегей шаңналын аңаа тывысканы норвег болгаш совет улустарның аразынга найыралды быжыглаарынга дузалаар дээрзинге идегелди академик Скобельцын чугаазынга илергейлээн.

Дараазында тайбың дээш делегейниң Сталинчы шаңналының лауреадының алдын медалин болгаш дипломун Р. Форбекке тывыскан.

Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазының оралакчызы З. А. Лебедева, митрополит Крутицкий болгаш Коломенский Николай, ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң Эвилелиниң күүскомунуң даргазының оралакчызы П. Д. Диваков, евангель христиан-баптистерниң Бүгү-эвилел чөвүлелиниң чиңгине секретары А. В. Карев олар шаңнаткан кижиге байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Аңаа көргүскен алдар дээш изин-биле өөрүп четиргенин Рагнар Форбекк бодунуң харыы сөзүнге илергейлээн. Бүгү кижи төрелгетен улуг өг-бүле болуп турар деп идеяны барымдаалааш тайбың дээш демиселчи апарганын ол чугаалаан. Амгы айыылдыг байдалдың үезинде пацифизм тайбыңны камгалап шыдавас. Ынчангаш, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинге баштаткан тайбың дээш делегейниң чаа шимчээшкининге бүгү-ле чүрээм-биле хандыкшый берген мен деп ол чугаалаан.

Бир эвес кижи бүрүзү тайбың дээш демиселге бодунуң салыышкынын киирер болза улустарның талазындан ыйыышкын чаңгыс-даа күрүне ажылдакчызы, чаңгыс-даа чазак дайынны эгелеп шыдавас, ол хире күчүлүг болу бээр.

Пастор Р. Форбекк бодунуң чугаазын улустар аразында тайбыңга болгаш найыралга алдар болдурган йөрээл-биле дооскан.

(СЭТА).

Часка бүгү талалыг ужуражыыл!

Колхозчу тараажыларның сөзү

КАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхозтуң тараажылары часкы хову ажылынга белеткелди организастыг чорудуп турар. Колхоз баштаар черииниң даргазы эш Каваа-Сарыгның редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистиң тарылгавыс шөлү эрткен чылдыындан 300 гектар калбарар азы ниитизи-биле 1200 гектар чедер, үрезиннерни культуралар аайы-биле белеткеп алган бис. Кызылтастың 87, суланың 34, арбайның 17, чиңгетарааның 7 тонна үрезиннери чажар шынарынга чедир бүрүн арыглатынган.

Көдээ ажыл-агыйның машина чепсек, дериг-херекселдерин четчелеп септээр база өске-даа белеткел ажылдары эки чоруп турар. Март 15-ке чедир 30 тергелер, 38 илиирлер септетинген, 26 аъттарның бүрүн дерилгезин четчелээн. Терезин бугазының дөзүн арыглаарынга эш Шарывиттиң удуртулгазы-биле 12 кижи ажылдап турар. Ол ышкаш удобрениеге 150 тонна өдекти, 3 тонна хүлдү болгаш 1 тонна күш өдээн чыылдырган. Колхозтуң ногаа бригадазы олуртулгага база хынамчалыг белеткенип турар.

«Тиилелге» колхоз эрткен чылын тараа культураларының гектарындан ортумаа-биле 11 центнер дүжүттү алган. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын танышкаш бо чылын гектар бүрүзүнден 13 центнерден куду эвес дүжүттү алырын колхозчулар хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпас.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алыр

Эрзин («Шынның» корр.). Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң тараажылары часкы хову ажылынга хынамчалыг белеткенип турар. Тараа культураларының үрезини шупту арыглатынган, ногаа үрезиннери белен, картофельге 10 тонна үрезин шыгжатынган.

Бо чылын колхозтуң тарылга шөлү эрткен чылдыындан ыракта калбарар. СЭКП-ниң XX съездизинге эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин танышкаш, часкы тарылганы 10 ажыл хүнүнде агротехниктиг негелделер ёзугаар доозарын колхозчулар хүлээнген.

Колхозтуң хову ажылының бригадазының бригадири эш Сандыкчап септелгелерни болгаш белеткелдиң өске-даа ажылдарын эки организастап турар. Удобрениеге 60 тонна өдек болгаш 2 тонна хүл чыгдынган, 5500 ирик-өдек саважыгаштарны белеткээн, бо талазы-биле тускай звенолар ажылдап турар.

Хову ажылының бригадазында күш-ажылды эки организастаан. Мөңгүн-Тейде турлагны база дерип эгелей берген, ында ниити чуртталгага бир бажыңны чоокта чаа кылып дооскан.

Эки шынарлыг тарыыр дээш демисел

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хову бригадаларының ажылишчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле танышпышаан, 1956 чылдың часкы тарылгазының белеткелин чедиишкинниг чорутканнар.

Олар тараа культураларының эки сорттуг 135 тонна үрезиннерин арыглап белеткээн. Ооң иштинде куруккан черлерге чажары-биле «мильтурум—553» деп 70 тонна кызылтасты ангылап белеткээн. Тарылганы кыска хуусаада бедик шынарлыг эрттиреринге чепсек-херекселди баш бурунгаар белеткээри улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш олар 10 андазынны, 30 илиирни, үрезин сөөртүр 8 хааржакты, 10 ажыг тергелерни септеп алган. Тарылга ажылынга кирер 40 аътты тускай азырап турар.

Кызылтас культуразын эки хөрзүннүг сайзыраткан черлерге тарыыр дээш 30 га черниң хараганын аштаан, 100 га черде суг булуктаашкынын кылган, эрги аңгыстарда үш тонна дагаа өдээн, 260 тонна мал өдээн сөөртүп чедирген.

Колхозтуң дарганнары Кызылдаа биле Т. Ондарның ак-сеткилдиг күш-ажылын база чер сайзырадылгазында Д. Лопсан, Борбаан оларның мурнакчы ажылын демдеглээри чугула.

Тараа шөлдериниң хөй кезиин суггарылга-биле хандырар дээш эрги бугаларның дөстерин довурактап турар болгаш чаа суггарылга четкизин калбартырын планнап турар.

Хову ажылының ийи бригадалары тарылга үезинде чурттаар оран суурларны кылып турар. Часкы тарылганы эрттиреринин ажылчын планын чогаадып кылган болгаш бригадаларның кежигүннерин тус-тус ажылдарда быжыглаан.

Артельдиң ногаа бригадазы картофельди болгаш ногааларны көвүдедирин база белеткээрин хандырар дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш элээн боттуг ажылдарны чорудуп турар. Картофельдиң, ногааларның үрезиннерин бүрүн белеткээн, 8 парник оңгарларында ийи тонна хүлдү болгаш дагаа өдээн чедирген, 75 санныг парник рамаларын шилдеп белеткээн. Парниктерге ногаалар үндүрер ирик-өдек саважыгаштарны үжен муң ажыр кылган. Картофельдиң шөлүн эрткен чылдагызындан ийи катап улгаттырар. Ногаалар өстүрүп үндүрер чылыткылыг черлерни септээш, ам чалдарны кылып, ногаалар олуртурунга белеткеп турар.

Бедик дүжүт дээш

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш часкы хову ажылынга организастыг белеткенип турарлар. Эш Ончар-оолга удуртурган хову бригадазы тараа культураларның үрезиннерин арыглааш складтарда уруп алган. Эштер Ожаккай, Намажап, Сарыг-оол, Монгуш олар үрезин арыглаарынга мурнакчы чоруун көргүскеннер.

Колхозтуң дарганы эш Донгак 12 илиирни, 2 андазынны, 3 тергени, чазаныкчы эш Ховалыг үрезин сөөртүр 5 хааржакты септеп кылган. Бригаданың кежигүннерин тарылга участоктарынга таарыштыр хувааган. Чажылга мурнунда үрезиннерни хүнге чылыдар сорулганы тараажылар салган. Ол чорук бедик дүжүт өстүреринге улуг ужур-дузалыг.

Чоннуң чаагай байдалын улам экижидер дугайында партияның сагыш-салыышкынынга харыы болдуруп, элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алыр дээш колхозчу тараажылар күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Организастыг хемчеглерни ап турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели тараа культураларындан бедик дүжүттү алыры-биле организастыг хемчеглерни чорудуп турар. Бо чылын колхоз 1600 га тарылга планныг, аңаа чажар ийи муң ажыг центнер янзы-бүрү тараа культураларының үрезиннерин бүрүнү-биле арыглап белеткээн.

Хову бригадалары 30 ажыг га черде 655 шанак өдекти, огород шөлүнде 500 тонна өдекти төккен, № 1 бригада 265 га черде харны бөлген, көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселин септээрин доозуп, 60 илиирлерни септевишаан, 16 чаа илиирлерни немей садып алган, 70 ажыг хомутту, ийи трактор прицевин болгаш үрезин сөөртүрү-биле 27 тергелерни, 26 хааржактарны белеткээн.

Хову бригадаларының 6 кезек турлагларында чуртталганың 11 бажыңнарын белеткээн. Шеминиң Ак-Хая ховузунда бригадага ниити чуртталганың бир бажыңын тудар. № 1 хову бригадазының кежигүннери 30 кижи Дагыр-Шемиде 150 га черниң хараганын сөп эгелээн.

Огород бригадазы 30 муң ажыг чемиштиг саважыгаштарны белеткээн. 50 дөрбелчин метр чылыткылыг черде помидор, редиска, огурец, согуна рассадаларын олурткан, олар 3—5 сантиметр чедир өскен.

Мооң-биле чергелештир часкы тарылга белеткелинде четпестер база бар. Аът андазыны, сеялка, демир хүүрек, шоодай дээн ышкаш чүүлдер септетинмээн.

Хову бригадазының кежигүннеринге ажылды амга чедир тус-тус хуваап бербээн. Суггарылга бугаларын септээриниң, часкы суггарылганы канчаар чорударының кандыг-даа планы кылдынмаан.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-теги Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан шаңнаары болза:

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Саая** Чимизин Хүргүл-ооловна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Донгак** Карак Сонамовна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
2. **Ооржак** Деңмаа Дорлаевна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.
3. **Перепелкина** Парасковья Ивановна Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дамдың** Серен Дамдыновна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
2. **Куулар** Сендоо Дондуповна — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.
3. **Лопсан** Сүрүн Санакпан — Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.
4. **Монгуш** Чолдак-оол Кенденовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.
5. **Нагибина** Мария Федоровна — Тожу районнуң Сыстыг-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
6. **Сат** Мандарый Конзанооловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.
7. **Тюлюш** Долгарбаа Чытпаевна—Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
8. **Филимонова** Екатерина Николаевна — Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Балчыр** Александра Мандановна — Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
2. **Даржап** Мадыма Кара-ооловна — Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
3. **Донгак** Өнермаа Эзирооловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
4. **Кол** Чалама Макайевна — Тожу районнуң Ий көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
5. **Краацова** Василиса Васильевна — Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.
6. **Красовская** Прасковья Федоровна — Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.
7. **Крылова** Матрена Алексеевна—Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
8. **Кужугет** Дөңгүр Адавастайовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
9. **Куулар** Дотпа Чагдыовна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
10. **Куулар** Серен Маскыровна—Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
11. **Кыргыс** Чүденмаа Сүрүнмейовна — Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
12. **Монгуш** Шагдыр Дарбычыовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
13. **Ондар** Дөгүс Мандановна—Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
14. **Ооржак** Ханды Кунгазевна—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
15. **Пестова** Анна Тихоновна «Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.
16. **Посохина** Анна Ильинична—Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.
17. **Саморокова** Прасковья Кирилловна—Кызыл хоорайда өг-бүле эээзи.
18. **Севеңмаа** Дина Ыдым-ооловна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
19. **Шыырыпчык** Каңмаа Торжуевна—Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле эээзи.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.
Москва, 1956 чылдың январь 25.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш М. Г. ПЕРВУХИННИҢ чугаазы

Эштер! Эш Н. С. Хрущев биле эш Н. А. Булганинның илеткелдеринде эрткен беш чылдың дургузунда Совет Эвилелиниң эрткен оруктарының ханы анализи бердинген болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң амгы чадазында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол сорулгалары болгаш перспективалары, марксизм-ленинизмниң теориязынга үндезилээш, билдингири-биле тодаратынган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң бадылаар деп турары Директиваларга үндезилээш, Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планы ажылдатынып кылдынар. Ол болза бистиң чуртувустуң коммунизмче улам ынайгы бурунгаар шимчээшкининиң планы болур.

Алдыгы беш чылды боттандырганының түңнелинде бистиң Төрээн чуртувус танытынмас кылдыр чаартынар, уламна байлакшыл болгаш күштүг апаар, улустуң культуразы болгаш чаагай байдалы дыка бедиир. Чоннуң кижи бүрүзүнге продукция бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны четкеш, эртериниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээриниң херээнге улуг базымны кылыр бис.

Бистиң партиявыс, мурнуку чылдарда ышкаш, алдыгы беш чылды чедишкинниг боттандырары дээш ажылчы массаларның демиселин база-ла баштаар, ынчангаш алдыгы беш чыл планы чүгле долдур эвес, харын-даа ажыр күүсетинген турар дээрзинге шуптувус бүзүрелдиг бис.

Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрүп үндүрериниң 70 хуу, а хереглел чүүлдерин бүдүрүп үндүрериниң—60 хуу өзери Директиваларның төлевилелинде көрдүнген. Ол чорук бүрүн хоойлу ёзулуг чүүл болур болгаш биске чиик база аъш-чем үлетпүрүнүң хөгжүлдези ийнги чергениң сорулгазы эвес дээни ол болуп турар.

Аар үлетпүрүнүң колдаан хөгжүлдезинге, соксаал чок техниктиг депшилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үндезилээш, алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының бүгү адырларының күчүлүг өзүлдези, көдээ ажыл-агыйның күштүг көдүрлүүшкүнү хандыртынар, ынчаарга — аңаа үндезилээш — совет улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң улуг бедишкини база хандыртынган турар.

Совет кижилерге билдингир болгаш тодаргай болуп турар ол чүүл болза марксисчи-ленинчи өөредигден болгаш социалистиг тургузуушкуннуң бүгү дуржулгазындан үнүп кээп турар.

Чүгле күчүлүг аар индустрия, бүгү чуртту электрижидери болгаш техниканы соксаал чокка хөгжүдери социалистиг ажыл-агыйның өзүлдезиниң быжыг үндезини болур деп чүве Владимир Ильич Ленинниң ажылдарында ханы болгаш бадыткалдыг көргүстүнген.

Бистиң партиявыс ол өөредигни кеззөде чайгылыш чокка барымдаалап келген болгаш чиик үлетпүрнү аар үлетпүрге удурланыштыр салыр база социалистиг тургузуушкуннуң кандыг-ла бир чадазынга чорааш аар үлетпүрнүң колдаан хөгжүлдези кол сорулга болбастай бээр, ынчангаш чиик үлетпүрнүң өзүлдезиниң темпилери аар үлетпүрнүң өзүлдезиниң темпизин мурнап турар апаар дээн ышкаш, ленинизмниң ёзузунга таарышпас ындыг үзелдерге удур шиитпирлиг демисежип келген болгаш демисежип турардаа.

Биске хамаарыштыр удурланышкак хөөннүг буржуаз парлалга болгаш радио болза алдыгы беш чылда совет улустуң мурнунда салдынган улуг-чаагай сорулгаларны бүгү-ле аргалар-биле бужартадып көргүзерин оралдажып турарлар.

Чижээлээрге, Лондоннуң «Таймс» солуну алдыгы беш чылдың кол сорулгазы аар үлетпүрнү колдадыр хөгжүдери болур деп демдеглевишаан, ССРЭ-де чоннуң амыдырал деңнелин бедидери «соңгаарлатынган» деп болунуң номчукчуларын бүзүредиксеп турар.

Шак мындыг бадыткаашкынны ылапла бүзүреп хүлээп алыр ындыг кижилер Совет Эвилелинден, ол ышкаш бистиң даштыкыда өңнүктеривистиң аразындан тыптыры чегей-ле боор.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының өзүлдезин болгаш улустуң материалдыг чаагай чоруунуң соксаал чок өкижиишкинин хандырып турар аар үлетпүрнү колдадыр хөгжүдеринче бистиң партиявыстың шугумунуң шынныын мурнуку беш чылдарның планнарының күүседелериниң түңнелдери бүзүрелдии-биле бадыткап турар.

Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрүп үндүрериниң колдаан өзүлдези болза калбарган үндезинниг дагын бүдүрүүшкүннүң эң чугула чүүлү болур. «Бүдүрүлгени калбартыр (состүң алыс утказы-биле алырга «мөөңнээр») дизе, баштай бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери эргежок чугула, а ынчаарга ону чедип алырда, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин белеткеп турар ниитиниң ындыг продукциязының салбырын калбартыр херек» деп Ленин айтып турган (Чог., т. 2, арын 137).

Аар үлетпүрнүң мурнап турар хөгжүлдези чок болза, биске хереглетинер санныг оттулар чүүл, металл, электроэнергия, машиналар чок болур болгаш ол чокка улустуң хереглелин бүдүрүп үндүреринге хереглээр эргежок чугула хемчээлдиг үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый чиг эттерлиг турар аргавыс чок.

Ынчангаш алдыгы беш чылдың кол сорулгазын — совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культуразының деңнелин улуу-биле бедидерин шиитпирлээри — хамыктың мурнунда аар үлетпүрнүң хөгжүлдезинден хамааржыр.

Алдыгы беш чыл болза кестүп көрбээн техниктиг депшилгениң, улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга чаа техниканы нептередиринге үндезилээш бүгү-ле шынар көргүзүглерин улуу-биле бедидериниң беш чылы болур. Ол сорулганы база-ла бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрериниң мурнаан хөгжүлдези чокка шиитпирлээр аргажок.

Чаа беш чылда техниктиг депшилге болза машина тудуушкунунуң кылып үндүрер ужурлуу дериг-херекселдерин болбаазырадыры-биле, чаа химиктиг материалдарны кылып үндүрери-биле, өңнүг болгаш ховар металлдарны, шынарлыг каңнарны болгаш белен эзилбес эзилдириглерни бүдүрүп үндүрерин хөгжүдери-биле тодаратынар. Ынчангаш, электрижидилге-биле чергелештир техниктиг депшилгениң сорулгазын хамыктың мурнунда машина тудуушкуну, металлургия болгаш химия шиитпирлээр апаар.

Чаа беш чылдың чедишкинниг боттаныышкынын хандырар төлээде, аар үлетпүрнүң аңгы-аңгы адырларының талазы-биле чогум кандыг сорулгалар шиитпирлетинер ужурлугул?

Алдыгы беш чылда үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери чүгле чаа-чаа херекселдериниң күштерин ажылдадып кирериниң күсели-биле эвес, харын нургулайында-ла бар турар дериг-херекселдерин эң эки ажыглаарының, эргижирээнин улуг бүдүрүкчүлүү-биле солуурунуң база технологтуг ажылдарны күштелдирериниң күсели-биле өзүлделиг болур. Оон-биле кады хөй күш кирер кол-кол болгаш дузалаар ажылдарны улам ыңай механизастаарын боттандырар. Механизацияның дээди чадазы — бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыдары калбаа-биле хөгжүүр.

Электри тогунуң химиктиг болгаш термиктиг хөделиишкиннеринге үндезилетинген эң-не болбаазырангай электротехнологтуг чорудулгалар металлургияга, химияга, машина тудуунга болгаш үлетпүрнүң өске-даа адырларынга калбаа-биле ажыглатынар.

Демир орук транспортун, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйны электрижидериниң улуг программазы боттанган турар.

Чоннуң коммуналдыг болгаш амыдырал хереглелдеринге электроэнергияны ажыглаары дыка өзер.

Бо бүгү-биле холбаштырар, электроэнергияны хереглээри 1955 чылга деңнээрге алдыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир үлетпүрге барык 2 катап, көдээ ажыл-агыйга — 2,2 катап, демир орук транспортунга — 2,3 катап өзер.

Энергетиканың кол сорулгазы болза, электростанцияларның тудуушкунунуң мурнаан темпилерин хандырары болур дээрзи мөөн үнүн кээп турар.

Алдыгы беш чылда электростанцияларның болгаш электри четкилериниң тудуушкунунга капитал салыышкыннар бешки беш чылдагы чарыгдалдарга деңнээрге, оон барык 90 хуу көвүдээр. Электростанцияларның күчүзү электроэнергия 88 хуу улгаткан турда 2,2 катап өзер. Оон-биле кады кол-кол энергия системаларынга күштерниң курлавырлары өзер, ол чорук улус ажыл-агыйының электри-биле хандырылгазының идегелдиин дыка бедидер.

Алдыгы беш чылда улуг-улуг гидравликтиг болгаш одалга-биле ажылдаар электростанцияларны тудуп тургузары көрдүнген.

Мурнундагы беш чылдарга энергетиктиг күштерни улгаттырарының планнары чедир күүсетинмейн тургулаан. Оон чылдагааннарының бирээзи болза бо үеде бичии-бичии агрегаттарлыг кызыгаарлатынган күштерлиг районнар электростанцияларын тургузарының дугайында шын эвес шиитпирни үндүрүп турганы болур. Районнарның одалга-биле ажылдаар электростанцияларынга тургускулаан бир турбоагрегаттын-на ортумак күжү 1938—1942 чылдарда 26 муң квт турган, 1946—1950 чылдарда ол 24 муң квт чедир кудулаан, а бешки беш чылда чүгле 34 муң квт чедир көвүдээн.

Электростанцияларның тудуушкунунга ындыг шугумнуң шын эвезин көргүзер төлээде, электростанцияларның ниити күчүзү 4.400 муң квт болуп турар Уралдың энергия системазын чижекке ап көрээлинер. Хереглетинер күчү чылдың-на 600—700 квт улгадып турда, чоокка чедир-ле кылдынып турганы ышкаш 25 болгаш харын 50-даа муң квт агрегаттарлыг элекростанцияларның турза чогуур күчүзүнүң чогуур өзүлдезин хандырары берге болгай. Ол хире улуг энергия системазынга тургустунуп турар электростанцияларга 100—200 муң квт күштүг агрегаттарны тургузары эргежок чугула.

Электростанцияларның боттарының күчүзүн шилиирде энергетиканың хөгжүлдезиниң хемчээлин, энергия системаларны каттыштырарының перспективаларын, районнуң электроэнергияга хереглелин барымдаалаар болгаш электростанцияның төлевилел күчүзүн база аңаа тургузуп турар агрегаттарның күчүзүн тус-тус таварылгада оон-биле таарыштыр тодарадыр херек.

Оон-биле чергелештир, одалга-биле ажылдаар электростанцияларның күчүзүн, чижээ, 300 муң квт турганындан 600 квт чедир улгаттырарга, доктаатынган чаңгыс киловатка чарыгдалды 15—20 хуу эвээжедир, а 1.200 муң квт күштүг электростанцияларны тудуп тургузарынга — 25—30 хуу эвээжедир деп чүвени бодаар херек.

Оон ужурундан Директиваларның төлевилелинде 100, 150, 200 болгаш харын-даа 300 муң квт күштүг агрегаттарны база чогуур күштерлиг котёлдарны кылып тургаш, улуг күштүг электростанцияларны тургузарын болгаш тудуушкунарны эң-не болбаазырангай блоктаашкынныг схема—котёл—турбиналыг кылдыр боттандырар деп кончуг шын көрдүнүп турар.

Электростанцияларга ындыг улуг агрегаттарны ажыглаар чорук заводтарның турбиналарны, котёлдарны болгаш электри машиналарын бүдүрүп үндүрерин улгаттырар арганы берип турары-биле уламна ажыктыг болур. Чижээ, Ленинградтың металл заводунга 25 муң квт күштүг турбиналарны кылырындан 100, 150 болгаш 200 квт күштүг турбиналарны кылып үндүреринче шилчиирге, кылып үндүрүп турар турбиналарның ниити күчүзү 2,5 катап өзер.

«Электросила» заводка 100 муң квт турбогенераторну чааскаандырзын белеткеп кылырынга бирээзи-ле 25 муң квт 4 турбогенераторларны белеткеп кылырындан 25—30 хуу эвээш станок-шак негетинип турар.

Бо беш чылда одалга-биле ажылдаар электростанцияларга амгы үеде ажыглатынып турарларга деңнээрге, бузунуң параметри дыка бедик дериглерни тургузары эргежок чугула. Камналга талазы-биле чогум чүл ол деп чүве мооң адаанда саннардан көстүп турар: турбиналарның бузунуң базыышкынын 90 атмосфера турганындан 135 атмосфера чедир база температураны Цельсийниң 500 градузундан 535 градуска чедир бедидерге электроэнергияны ажылдап үндүреринге оттулар чүүлдүң бот деңзилиг чарыгдалы 10—12 хуу кызырлыр; оон-даа бедик 220 атмосфераже болгаш 600 градус температураже шилчиир болза, оттулар чүүлдүң бот-деңзилиг чарыгдалы 14—15 хуу кызырлыр. Энергетикага чаа техниканы нептеретке-нинден күрүнениң ап болур ажыктыг чүүлдери ол хире улуг-дур.

Алдыгы беш чылда бедик камналгалыг чаа-чаа электростанцияларны тудуп тургузары-биле чергелештир баштайгы беш чылдарның чылдарында туттунгулаан дыка хөй электростанцияларның чаартылгазын кылыры эргежок чугула.

Чаартылгалыг чогаадылга болза улуг эвес эде тудуушкуннарны кылып тургаш, кошкак базыышкынныг котёлдарны болгаш турбиналарны бедик базыышкынныг агрегаттар-биле чамдык-кезиктеп солуп тургаш, колдуунда бар турар оран-саваларның иштинге боттандыртынып болур. Ынчаар кылырга электростанцияларның күчүзү практика талазы-биле суг хандырылгазынга болгаш одалга дамчыдылгазынга хөй немелде чарыгдалдар чокка база немелде ажылдакчылар чокка-ла көвүдээр. Оон-биле кады электроэнергияны бүдүрүп үндүреринге оттулар чүүлдүң чарыгдалы дыка кызырлыр. Чаартылгалыг чогаадылганың соонда ол электростанцияларның күчүзү 1,5 млн. киловатт ажар азы 35 хуу бедитинген турар, оттулар чүүлдүң чылда камналгазы 3 млн. тонна болур, а хөделип турар кезектериниң чаартылгазынга үнген немелде чарыгдалдар ийи, улуг-ла дээрге дөрт чылдың дургузунда дедир эгитинер деп чүвени 25 электростанцияларга чорутунган санаашкын көргүзүп турар.

Чаа беш чылда ССРЭ-ниң электрижидилгезиниң хөгжүлдези чүгле улуг-улуг үлетпүр төптерин электроэнергия-биле хандырарының угланыышкыны-биле эвес, харын чаа-чаа областарны, районнарны болгаш хоорайларны энергия системаларынга тудуштурарының аргазы-биле чоруур ужурлуг.

Амгы үеде улуг-улуг энергетика системалары туруп турда-ла, эргежок чугула чиг эт курлавырларлыг болгаш ажылчын күштерлиг дыка хөй область болгаш район хоорайлары электроэнергияның четпейн турарының ужурундан оожум хөгжүп турар. Чижээ, Вологда, Балашов, Кировоград, Херсон, Гродно болгаш оон-даа өске дыка хөй ындыг область төптери бичии-бичии коммуналдыг болгаш үлетпүр электростанцияларындан улуг өртектиг, четпес санныг электроэнергияны ап турар. Идегелдиг электроэнергетика суурунуң чок болуп турары ол хоорайларның болгаш областарның үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезин моондактап турар.

Чаа беш чылда электрижидилге ол «алаланчак чоруктарны» үзүткаарын эгелээр болгаш чаа-чаа хоорайлар биле көдээ ажыл-агый районнарын күрүнениң улуг-улуг энергия системаларынга чоорту тудуштурар төлээде, электри четкилерин калбартыры эргежок чугула. ССРЭ-ниң Европа кезииниң чаңгыс аай энергетика системазын тургузар чорук ол сорулганы шиитпирлээринге чугаа чок дөгүм болур.

Ырактан шөер электри дамчыдылгаларының тудуушкунунуң планын ажылдап кылырда, үзүктелиишкинниг электри тогунуң орнунга доктаамал электри тогун хереглээринче дидими-биле кирери эргежок чугула. Аңгы-аңгы улуг энергия системаларын тудуштуруп турар дамчыдылгаларның шугумнарынга доктаамал токту хереглээри онза ажыктыг, чүге дээрге ону ынчаар кылырга, чаңгыс аай энергия системазының ажылының улуг туруштуун хандырары чиигээр, а оон аңгыда дамчыдылга үезинде энергияның чидирин 3—4 хуу кызырлыр болгаш өңнүг металлдарның чарыгдалы эвээжээр.

Чурттуң электрижидилгезиниң өзүлдези болгаш электроэнергетиканың техниктиг деңнелиниң бедишкини бистиң электротехниктиг үлетпүрүвүстүң мурнунда улуг сорулгаларны салып турар.

Бо беш чылда 300 муң киловатт чедип турар күчүлүг турбогенераторларны болгаш күштүг гидрогенераторларны, а ол ышкаш эң бедик күчүлерге болгаш улуг-улуг үзүглүг күштерге улуг трансформаторларны база бедик вольтулуг электроаппаратураны бүдүрүп үндүрерин шиңгээдири эргежок чугула. Ол сорулга болза электротехниканың талазында сөөлгү чедишкиннерни ажыглаарының үндезининге чедишкинниг шиитпирлетинип болур.

Төп Комитет болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, одалга үлетпүрүнүң талазы-биле даалгаларны тодаргайлап көрүп тургаш, капитал чарыгдалдарны, тывыштың бот-үнезин болгаш сөөртүлгениң ыракшылын кызырарын барымдаалавышаан, оттулар чүүлдүң чамдык хевирлерин казып тыварын хөгжүдериниң экономиктиг ажыктыг чүүлдерин барымдаалап көрген.

Оттулар чүүлдүң камналга талазы-биле дыка ажыктыг хевирлери болур нефть болгаш газ тывыжын колдадыр хөгжүдери Директиваларның төлевилелинде көрдүнген. 1955 чылдагызынга бодаарга 1960 чылда нефть барык 2 катап, газ—4 катап хөй тыптынган турар. Оон-биле холбаштыр чурттуң одалга балансызынга нефтиниң болгаш газтың бот деңзизи 1960 чылда 30,5 хуу чедир өзер. Чаңгыс тонна хөмүр дашты тыварының бот үнезинден бир тонна газты тыварының бот-үнези 8 катап, а нефтини тыварының—3 катап чиик болур чүве болганда, одалга балансызынга газтың болгаш нефтиниң ролюнуң ындыг бедишкини черле ажыктыг.

Бир эвес шахтёрларның чер иштинге ажылдаары нефтичилерниң ажылындан дыка нарын болгаш аар дээрзин немээр болза, ССРЭ-ниң одалга үлетпүрүн хөгжүдериниң талазы-биле Төп Комитеттиң шугумунуң кайы хире шынныы болгаш үндезиннин шуут-ла билдингир апаар-дыр.

Алдыгы беш чылда ол ышкаш хөмүр даш тывыжын хымыктың мурнунда ССРЭ-ниң Европа кезиинге улам ыңай хөгжүдери төлевилетинген, чүге дээрге чурттуң ол районнарынче хөмүр дашты чөөн чүктен сөөртүр ужурга таваржып турар болгай бис. Донецтиң, Москва чоогунуң болгаш Печораның бассейннеринге хөмүр даш тывыжын көвүдедирин көрген чорук 1960 чылга чедир ырак черлерден хөмүр дашты сөөртүрүн дыка кызырар арганы бээр.

Хөмүр дашты эң-не бүдүрүмчелин-биле ажыглаар болгаш ону сөөртүрүн кызырар сорулга-биле чүгле электроэнергия ажылдап үндүреринге кылган одалга-биле ажылдаар улуг-улуг электростанцияларны шуут-ла куду калорийлиг оттулар чүүлдү казып үндүрүп турар черлерниң чанынга тудуп тургузар, а ажылдап үндүртүнген электроэнергияны электри дамчыдылганың бедик вольтулуг шугуму-биле хереглээн черлеринче дамчыдып турар деп төлевилетинген.

Чурттуң одалга балансызын тургузарда гидроэлектроэнергияны ажылдап кылырын көвүдедип, транспортту электрижидип, одалга-биле ажылдаар электростанцияларга бедик камналгалыг деригни нептередип, хоорайларны болгаш үлетпүрнү одалга-биле хандырып, а ол ышкаш атомнуг электростанцияларны тудуп тургузуп тургаш, хөмүр даш хереглелин кызырарын барымдаалаан.

Айыткан хемчеглерни чорутканының түңнелинде оттулар чүүлге хереглелдиң ниити кызырылдазы 100 млн. тонна хире азы 1960 чылда бүгү хөмүр даш тывыжының 17 хуузу, оон иштинде 20 млн. тонназы демир орук транспортун электрижиткениниң күсели-биле болур.

Директиваларның төлевилелинде көрдүнген хөмүр даш тывыжының хемчээли хөмүр дашка улус ажыл-агыйының хереглелин долузу-биле хандырар, ынчалзадаа нефть, газ тывыжын сайзырадырының даалгазын ыяавыла күүседирге база үстүнде санатынган хемчеглериниң күсели-биле хөмүр даш хереглелин эвээжеткен турар болза ол ам хандыртынар. Чурттуң одалга балансызынга дең-дески эвес чорук болу бээринден чайлаар дизе, нефть болгаш газ үлетпүрүнүң ажылдакчылары база энергетиктер, металлургтар, химиктер болгаш демир орукчулар бо чугула байдалды уттуп болбас ужурлуг.

Бистиң Партиявыс болгаш Чазаавыс атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаар база атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаар дээш демиселди шудургу болгаш чайгылыш чокка чорудуп турар.

1954 чылдың июньда Совет Эвилелинге 5 муң квт күштүг, делегейде бир дугаар атомнуг электростанцияның ажыглаага киргени билдингир болгай. Ол станцияның ажылының дуржулгазы болза атомнуг энергияны электроэнергиязын бүдүреринге ажыглаар аргалыын болгаш чогумчалыын бүзүрелдии-биле көргүскен. Ынчангаш колдуунда-ла ырактан сөөртүр одалганы ажыглап турар районнарга ниити күжү 2,5 млн. квт чедип турар элээн хөй атомнуг электростанцияларны алдыгы беш чылда тударын Төп Комитет төлевилеп турар. Ол ону боттандырарынга эртемниң болгаш үлетпүрнүң янзы-бүрү адырларының ажылдакчыларындан улуг күжениишкиннерни негеп турар кончуг шыңгыы ажыл-дыр.

Бодунуң саналынга академик Курчатовтуң чугаалааны ышкаш, электростанцияларга атомнуг реакторларны чогаадып тургузарының болгаш транспортка атомнуг күш үндүрер херекселдерни ажылдап кылырының чорудулгазынга эртемниң болгаш техниканың нарын сорулгаларын кыска хуусаада шиитпирлээри негетинип турар-дыр.

Машина тургузукчулары болгаш энергетиктер бедик базыышкынныг бусту алыр, ындыг төлээде, амгы үениң турбоагрегаттыг атомнуг электростанцияларын дериир арганы берип болур шак ындыг атомнуг реакторларны тудар апаар-дыр.

Атомнуг реакторларны бүдүрүп кылырынга негетинер кончуг быжыг конструкциялыг материалдарны бүдүрерин металлургия үлетпүрү хандырар ужурлуг.

Атомнуг энергияны энергетикага ажыглаары болза, атомнуг реакторларга боду бүткен азы болбаазырадып каан уранны, плутонийни, ол ышкаш торийни дамчыштыр алыр 233-кү уранны ажыглаарынга үндезилетингени билдингир болгай.

Черниң иштинде чыдып турар боду бүткен уранда болгаш торийде синниккен энергияның саны одалганын бүгү делегей курлавырындан дыка хөй катап ажып турар.

Ынчалзажок, бир эвес чиик элементилерниң термоядролуг чорудулгазын таарыштырарының аргазы тыпты бээр болза, кижи төрелгетен энергияның дыка хөй үнер дөстерлиг туруп болур. Ол чорудулга болуп турда, уранның кезектерин ылгап чарылдырганынга деңнээрге элээн хөй катап ажыг энергия ылгалып үнер.

Таарыштыртының турар термоядролуг реакцияларны алыр талазы-биле эртемниг шинчилелдерни совет эртемденнер болгаш инженерлер күштелдирер болгаш ол эң улуг айтырыгны шиитпирлээриниң оруктарын тывар ужурлуг. Мен бодаарымга, ындыг айтырыгны совет эртемденнер шиитпирлеп шыдаар болгаш ону олар чугаа чок шиитпирлээр. Ол болза эртемге тергини тиилелге болур. Келир үедеги коммунистиг ниитилелдиң төттүнмес энергетиктиг суурунуң үндезини салдынган турар.

Чаа беш чылда улус ажыл-агыйының техниктиг депшилгезиниң дугайын чугаалап тургаш, ол херекке радиотехниканың болгаш электрониканың онза улуг ролюнуң дугайын ыыттавайн барып болбас. Радиотехника биле электроника чүгле харылзаада, радиодамчыдылгада болгаш телевиденнеде ажыглатынып турар эвес, харын металлургия, нефть, химия үлетпүрүнде, машина тудуушкунунда, энергетикада болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында база калбаа-биле нептеретинип турар. Металлургияга, химияга болгаш өске-даа адырларга дүргедээшкиннерниң бедишкини, чорудулгаларның күштелиишкини чамдыкта, оларны холбиле азы анаа-ла бир херекселдер-биле башкарар арга чок апаар шак ындыг нарын болгаш дүрген эртер динамиктиг чорудулгаларга чедирип турар. Ындыг чорудулгаларның башкарылгазы электроннуг приборларның дузазы-биле боттанып турар.

Телевидениениң техниказының чедип алдынган деңнели карак-биле көрүп тургаш контрольдаарда, ырак-чоок хемчээлдерден башкарарда болгаш аайлап таарыштырарда телевидениени үлетпүрге, транспортка болгаш энергетикага калбаа-биле нептередир арганы берип турар. Радиотехника үлетпүрүнүң министерствозу бо чылын безин улус ажыл-агыйынга хереглээри-биле хүлээп ап дамчыдар телевизиелиг бөлүк механизмнерни кылып үндүрер.

Директиваларның төлевилелинде алдыгы беш чылдың бирги чергелиг сорулгаларының аразында химия үлетпүрүн дыка хөгжүдери көрдүнүп турар. Амгы үеде технологтуг чорудулгаларны сайзырангайжыдарынга болгаш аар база чиик үлетпүрнүң бүгү-ле адырларынга кылыгларын шынарын экижидеринге химияның ролюн болгаш ужур-дузазын үнелеп чедери берге.

Синтетиктиг чаа материалдар амгы үеде хереглетинип турар боду бүткен, непти-ле ховартай бээр материалдарны чүгле солуп турар эвес, харын онза шынарлыг болуп турары-биле оларны ажыглаарга бүдүрүлгени улам бедик техниктиг деңнелче көдүрер арганы берип турар. Чижээ, радиотехникага болгаш оон-биле кожа бүдүрүлгелерге магниттиг материалдарның чаа бөлүү болур ферриттер калбаа-биле делгерээн. Радиоприемниктерни болгаш телевизорларны кылып үндүрерде ферритерни ажыглаары оларның шынарын улуу-биле экижидер, оларның хемчээлин болгаш деңзизин бичеледир, электроэнергияны чарыгдаарын 20—30 хуу бичеледир арганы берип турар.

Улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырынга химия үлетпүрүнүң солутунмас ролюн көргүзүп турар чүс-чүс чижектерни илередип болур ийик.

Ам барык бүгү-ле адырлар чаа химикаттарны улам-на өзүп турар санныы-биле бээр дугайында негелдени химияга тургузуп турар. Ынчалза-даа бистиң химия үлетпүрүвүс улус ажыл-агыйының ол улам-на өзүп орар негелделерин амдыызында хандырбайн турар.

Директиваларның төлевилелинде химия үлетпүрүнүң ылаңгыя техниктиг депшилгени хандырары-биле, үлетпүр бүдүрүлгезин калбартыры-биле болгаш көдээ ажыл-агыйны көдүрери-биле холбашкан, оон ындыг адырларының хөгжүлдезиниң дүргедетинген темпизи көрдүнүп турар.

Кылымал пестерни, а ол ышкаш чем продуктуларының солукчуларын ажылдап кылырын калбартырда нефть продуктуларындан болгаш боду бүткен газтардан синтетиктиг химикаттарны бүгү хемчег-биле көвүдедириниң онза чугулазы эштер Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганинның илеткелдеринде мырыңай шын айыттынган. Бо херекке бистиң химия үлетпүрүвүс дыка хожудап калган.

Бо херектиң талазы-биле кол харыысалганы улус ажыл-агыйының ол чугула адырын хөгжүдеринче эвээш кичээнгей салып турар Химия үлетпүрүнүң министерствозу хүлээр. Оон аңгыда, боду бүткен газтарны болгаш нефтиден болбаазырадып кылыр продуктуларны химиктиг чүг-эт кылдыр ажылдаарын нефть үлетпүрүнүң министерствозу база сөөлгү үеге чедир-ле саададып келген. Нефть болбаазырадып кылыр чамдык заводтарның удуртукчулары ол херектиң күрүне талазы-биле чугулазын билбейн турар болгаш оон ужурундан химия талазы-биле эде кылып болур дыка үнелиг чиг-эттерни өртедип-хуюктаарын азы агаарже үндүрүптерин чогумчалыг деп сактын турарлар-дыр. Чижээлээрге, Чаа-Бакунуң нефть болбаазырадыр заводунуң газты багай берип турганының ужурундан кылымал каучуктуң Сумгаит заводу дыка үр үениң иштинде үзүктелдиг ажылдап келген болгай.

Директиваларның төлевилелинде янзы-бүрү кылымал химикаттарны бүдүрерде нефтилиг болгаш боду бүткен газтарны ажыглаарын дыка көдүрери айыттынган.

Химиктер болгаш нефтичилер партияның ол чугула даалгазын бүгү тудугжулар-биле кады чедишкинниг күүседир дээш бүгү күжүн салыр ужурлуг.

Янзы-бүрү химиктиг продуктуларны ажылдап кылырынга кокстү бүдүргенинден ап турар газтарда үнелиг чиг-эттиң байлак курлавырлары туруп турар. А ол курлавырлар бисте база-ла дендии четпес хемчээлдиг ажыглатынып турар.

Чижээлээрге, 1955 чылда аммиакты болгаш органиктиг химикаттарны алыры-биле химиктиг болбаазырадылгаже 15 млрд. кубометр кокс газындан чүгле 5,3 хууну чоруткан. Ол газтың артыын металлургия заводтары анаа-ла одалга кылдыр ажыглаан. Оон-биле кады кокс газының дыка хөй кезиин химия бүдүрүлгезинге чиг-эт кылдыр ажыглаары техника талазы-биле черле болдунуп болур, а металлургия заводтарынга одалга хереглелин домна, генератор газы азы суук одалганың күсели-биле дуглап болур.

Кокс газында бар турар этиленни полиэтилен болгаш синтетиктиг спирт бүдүреринге долузу-биле ажыглаары онза чугула. Ындыг арга-биле янзы-бүрү органиктиг химикаттарны болгаш минералдыг удобрениелерни чурт немей дыка хөйү-биле ап болур.

Кокс газтарын химия талазы-биле болбаазырадырын Кара металлургия министерствозу бодунуң хүлээлгези деп санавайн турар, оон туржук, харын химиктиг продуктулар алырынга кокстуг газты ажыглаарын көрген чаа химия заводтарын төлевилээринге шуут-ла удурланып турар.

Адырлар аразының айтырыгларын шиитпирлээрин ынчаар кыдыра көөр чорук дыка хөй министерстволарның болгаш ведомстволарның улуг четпес чүүлү болуп турар. Чамдык министерстволарның, ажыл-агый организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң удуртукчулары коммунистер кыдыра сонуургалдарга кедергей доңнажып калгылаан, оон ужурундан боттарының думчуктарындан ырады чүнү-даа көрбестей бергилээн, ынчангаш адырлар аразының эң чугула айтырыгларын шиитпирлээрде күрүнениң эрге-ажыктарын бодавайн, кыдыра көрүп турары ховар эвес.

Күрүне аппарадының ажылында ол хоралыг болуушкун-биле шиитпирлиг демиселди чорудар, ону ведомство бюрократизмниң дадындан арыглап аштаар херек. Ам улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинде дыка хөй шаптыктарны чок кылыр болгаш холушкак техниктиг болгаш ажыл-агый айтырыгларын дүрген, күрүне ёзузу-биле шиитпирлээр арганы ол бээр.

ССРЭ-ниң Курпланы, химия үлетпүрүнүң болгаш кара металлургия министерстволары алдыгы беш чылда химия бүдүрүлгелериниң кокстуг газтарны ажыглаарының суурунга хөгжүлдезиниң планын ажылдап кылыры эргежок чугула.

Чаа беш чылда химия үлетпүрүнүң өске-даа адырларын ылаңгыя минералдыг удобрениелерни, хоранныг химикаттарны, күгүр кислотазын, соданы, будуктарны, автомобиль дугуйларын болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрерин дыка хөгжүдери айыттынган.

Химия үлетпүрүнүң мурнунда салдынган сорулгаларга дүүштүр бешки беш чыл-биле домейлээрге ол адырга капитал салыышкынын 2,5 катап көвүдедири төлевилетинген. Совет Эвилелиниң химия хөгжүлдезиниң ол улуг болгаш сонуурганчыг программазын боттандырары — химия үлетпүрүнүң ажылдакчыларының болгаш тудужуларның хүндүлүг херээ болур.

(Төмчүзү 3-кү арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш М. Г. ПЕРВУХИННИҢ чугаазының төнчүзү

Үлетпүр ажылдакчыларының мурнунда турар ан чугула сорулгаларның бирээзи болза продукцияның шынарын бүгү хемчег-биле экижидери болур.

Продукцияның шынарын бедидеринии айтырыгларын СЭКП ТК-ның сураглыг чагаазы-биле холбаштыр база июль Пленумунга калбза-биле чугаалажып көрген болгай.

Оон соонда дыка хөй бүдүрүлге черлери алээн чедиишкиннерни чедип алган болгаш машиналарның база деригларнин конструкциязын сайзырангайжылар, бүдүрүлгеге чаа, улам болбаазын технологияны нептередир, стандарттарны сагыыр чоруктуг контрольдаарын күштелдирер болгаш продукцияның шынарын бедидер талазы-биле алээн хөй хемчеглер алдынган.

Цехтин болгаш заводтуң техниктиг хынаазы бар түрбүже, чамдык заводтар четпестерлиг болгаш чедир ыяшнымаан дериглерни кылып үндүрериң үргүлчүлевишаан тураалар.

Бүдүүшкүн, дүнялаашкын, а ол ышкаш ышкүн болгаш еске-даа шеверлээр ышкылар онза чедимче чок чоругунуң түрар. Оон түнелинде белең продукция ынаныш чок болгаш нептиң-ле чараш эвес, багай хевирлиг болуп турар.

Каш чижектерден көргүзүп көрейн. Уралдың химия машина тудуунуң заводу Славянскиниң сода заводунга ийи вакуум-аппарат кылып берген. Ол аппараттарны тургузар черлеринге шылгап көөрге хоолай решёткаларын бөзүргей кылдыр эдээнилечек адырап шойлан күүлү каан ужурунда багай болган. Заводтарның чамдык үлүртүкчүлери ыяшлыг үш-үлүртү чүвеже топтап көрбес болгаш ыяшлыг үрей кылышкынның когаралын күрүненин күселиниден дүглап казы-биле кызыгаарлатының түрары харааданчыг-дыр.

Уралхиммашзаводтуң директору эш Шестаков Славянскиниң сода заводундан келген хомудалларның бирээзинге холутунган чүүлдериниң орнунга чаа кезектерни 1955 чылдың ноябрьның дүргүзүнүа азы декабрьның бирги чартыында кылып, чорудун бээр бис деп, сагыш амыр харылаан.

Ажылга ыяшлыг болур чорук «Волга-Волга» деп кино-чуруктa сураглаан Бываловту сагындырар-дыр, оон заводунуң «системазынга» кылган дошпулуурларны салып алырга үрелиг болурга шүүлдап кайгаан чонган аваа хомудал кылырга, Бываловка кайгавайн-даа, болунуң секретарынга ыяшлыг айтышкынны берген-гир: «Боларда үрелиг чүвелерни ап алгаш, еске чүвелерден бериптиңер» (Залда шимээн, катны).

Электротехника үлетпүрүнүң министерствозу дыка хөй күүдү ыяшлыг аштап арыглаваан хевээр ыяштарны берип турар, ол чорук ыяшты ажыглаарда дыка улуг когаралга чедирип турар.

Балбак хереглелдиң чамдык бараанналарының шынарынче чон шынгыы негелдеии салып турар.

Машина тудуунуң заводтарының багай шынарлыг продукция үндүрүп турарының көп чылдагааны болза, чыдып калган технологияда, технологтуг чүрүмнарны үреп турарында, цехтериниң бокталып базыттаганында болгаш заводтарның инженер-техниктиг ажылдакчыларының база үлүртүкчүлериниң талазынаң продукцияның шынарынче кичээнгей салбазында ооң турар.

Чамдык бүдүрүлгелериниң цехтеринде бүдүрүлгенин техниктиг үлүртүлгазы кошкак тургустунган. Машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң цехтеринде технологтар, мастерлер, участок начальниктери болгаш цехтер начальниктери хүлээлгеде инженерлер аваа ажылдап турарлар. Ыындыг байдалдың тургустунганы дээш өөредилге черлеринде биетиң аныяктарны шын эвес кижизиниң турарындан база болуп турар. Дээш өөредилге черлерни дооскан түскай артеминг аныяк кижилерни олар чүгле артем шинчилел институттарынга, конструкторлар бюроларынга ажылдаар, а бир эвес-ле заводка турар апарза, завод эргелелинге ажылдаар ужурлуг деп санаан турарлар. Цетче чорутуруушканнарны чорду зайлашпаан деп санаан турар. Ол аныяк түскай артемниглер бүдүрүлгенин технологизын эки шинээдип алыр төлээде, эки конструкцияны чогаадып кылырда бүдүрүлгенин хүн-бүрүдеги ажыл-чорудулгазын болуунун караа-биле көөр, бүдүрүлгенин чепсээн болуунун холу-биле тудуп көөр, бүдүрүлге деп чүвени медереп көөр керек деп чүвени билбейн турарлар. Чүгле бүдүрүлгенин школазын артер түскай артеминг аныяк кижи ам мергежээн инженер, конструктор, технолог болур ужурлуг. Чазактың доктаатқан чурумун ыындыгы сагыры, аныяк инженерлерни болгаш техниктерни шүүт-ле бүдүрүлгеже чорудары эргежок чугула. Ол чорук цехтерге техниктиг үлүртүлгаиы белидер. бүдүрүлгелерге дузаны чедирер болгаш аныяк түскай артемниглерниң боттарынга-даа дузалыг болур.

Оон-биле чергелептир бис ажылчыларның болгаш мастерлериниң иштинден инженерлерни база техниктерни бүдүрүлгеп алырбайн тургаш, заочный болгаш кежээки өөредилге черлеринге белеткээрии бүгү-ле талазы-биле калбартыр ужурлуг бис.

Шынары багай болгаш комплектилиг эвес продукция үндүрер чорукту бистии эн-не кыска хүүсээда уэуткаан турарывысты улус ажыл-агыйын улам ындай хогжүлериниң эрге-ажыктары, улустуң эрге-ажыктары негеп турар.

Продукцияны багай кылдыр кылып үндүрүп турар чоруктар-биле бүдүрүлгелериниң болгаш министерстволарның партия организациялары эптежип болбас ужурлуг. Материалдарны, машиналарны болгаш калбак хереглелдиң бараанналарын эки эвес шынарлыг кылдыр бүдүрүп үндүрер чорук совет кижиниң — коммунизм тургузучүзүнүң төлевиниг канчап-даа таарышпас дээрии ажылчын, инженер, директор бүрүзү билген турар шак ыындыг байдалды бис чедип алыр ужурлуг бис.

Эштер, бүдүрүлгениң чепсек-хереклелдерин болгаш күш-ажылды эртемге үндезилеп, эн-не долузу-биле кампаи алырының делгем болдунар аргаларын улуг ажыл-агыйының социалистиг планныг системазы ажыдып турар болгай.

Владимир Ильич Ленининиң айытканын ёзугаар алырга, совет социалистиг нииитиал — төлегейже ан-не ченнээлгелер эпчемелдиг ыындыг продукция үндүрүп турарының фактылары эвээш эвес.

Ленинградтың «Электрик» заводу — электри дүнялаашкынының дериглерни үндүрер талазы-биле хоочун завод — хүрүлгелиг дыка хөй түскай артемниглерлиг, бедик мергежилдиг мастерлерлиг болган ажылчыннарлыг, төлагайлаарга бир дугаар чергенин, бедик шынарлыг дериглерни кылып үндүрериңе бүгү-ле чүвелер бар-дыр. Ыындыг турбүже-де ол завод дыка хөй четпестерлиг кылыгларны үнүрүп турары ховар эвес. Чижээлээрге, 1955 чылда продукцияның эдлечгиг хынаазы чоруп турда Даштыкы садыг министерствозунуң чагыы-биле кылган болгаш заводтуң техниктиг хыназа килизиниден хүлээп алганы 28 машиналардан болгаш аппараттардан 440 четпес чүүлдер илеретинген, оон түнелинде ол дериглер ажылгага кирбес деп доктаатынган.

Өнүүг металлургияның министерствозунуң бүдүрүлгелери электротехника үлетпүрүнге кадыг чес-холаны—багай шынарлыг вайербарстарны берип турар. Чес-холаа бүдүрүлгезинии Кол эргелелинии заводтарында вайербарс бүдүрөрин чаартынмаан болгаш эргижирип калган технология-биле кылып турар, оон түнелинде ол кудүгүнүн даштыы картында чес-холаның чареш бот шынарын кудуладыптар аларын хөй четпес үүлдер бар апаар болгаш белең кылыгларда үрелиг чүүлдерни улам ковүдедип турар.

Хөмүр даш үлетпүрүү улус ажыл-агыйында хүлдүүнүң хемчээли ковүдээн хүүлуг, авиин эртүр шык болгаш хемчээли демей эвес хөмүр даш берип турары ховар эвес; хөмүр даштың арыглаарын четпес хемчээлиг чорудуп турар.

ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүң министерствозу дыка хөй күүдү шынарлыг аштап арыглаваан хевээр ыяштарны берип турар, ол чорук ыяшты ажыглаарда дыка улуг когаралга чедирип турар.

Машина тудуунуң заводтарының багай шынарлыг продукция үндүрүп турарының көп чылдагааны болза, чыдып калган технологияда, технологтуг чүрүмнарны үреп турарында, цехтериниң бокталып базыттаганында болгаш заводтарның инженер-техниктиг ажылдакчыларының база үлүртүкчүлериниң талазынаң продукцияның шынарынче кичээнгей салбазында ооң турар.

Чамдык бүдүрүлгелериниң цехтеринде бүдүрүлгенин техниктиг үлүртүлгазы кошкак тургустунган. Машина тудуунуң бүдүрүлгелериниң цехтеринде технологтар, мастерлер, участок начальниктери болгаш цехтер начальниктери хүлээлгеде инженерлер аваа ажылдап турарлар. Ыындыг

Ажыл-агыйның иштики чылдаларын, бүдүрүлгенин үзүктел чок өзүлдезин, иниитиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидерин хандырар чайлаш чок негелдезе болур каналганын аң шынгыы чүрүмүн улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга чорудары дээш демиселди Төп Комитет, бистиң бүгү партиявыс хүн үргүлчү чорудуп турар.

Социалистиг индустрияны, көдээ ажыл-агыйны, транспортту улам ынай көлүрериниң теогулуг сорулгазын боттандырары-биле, а ол ышкаш улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелиин бедидериниң улуг программазын күүседир-биле улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга кайгамчык улуг капитал салыышкыннарын кылыры XX съездиниң Директиваларының төлевилелинде көрүүнген. Ол капитал салыышкыннарын шын ажыглаары, тудугга бүгү хемчегниң каналгазы социалистиг бүдүрүлгени калбартырынга болгаш ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын бедидеринге немелде улуг күрлавырларны ажыдып турар.

Шынап-ла ыындыг! Капитал салыышкыннарының чүгле чанғыс хүүзүн безин каминап алыр болза дыка улуг түн — 10 миллиард хире рубль болур. Ыындыг акша-хөрөнгилер-биле Куйбышев ГЭС ышкаш база бир күүлүг, гидроэлектростанцияны, азы күүзүзүнүң талазы-биле Магнитогорскиниинге деңнежир металлургия комбинадын дерип тургузуп болур, азы 7,5 млн. дөрбелчин метр чаагайжытынган чурттарга шөлүн немей тудуп болур ийик.

1921 чылдың февральда Москва Советиниң Пленумунга чүве чугаалап тургаш, Владимир Ильич Ленин ыынча дээн: «Ажыл-агыйжы ажылга — ыындыг-ла коичуг таарышпас сөс-даа болза—элээн «харам тыртым» чорук керек» (Чог., т. 32, арын 131).

Ынчаарга оон бээр 35 чыл эрткен, ыындыг болза-даа чамдык улүртүкчүлер «харам тыртым» болурунга, тодаргайлаарга бүгү-ле чүүлдерге камналганың аң шынгыы чүрүмүн сагыырынга, күрүне хөрөнгизиниң рубль бүрүзүн хумагалаарынга, тонна хөмүр даш, нефть, металл, цемент бүрүзүн, ажыл үезиниң шак бүрүзүн хумагалаарынга бот оруга-чарыгалыг болур чорукту хажык чок чорударынга болгаш бүгү бүдүрүлгелериниң база тудугларның оруглалыг ажылдарын чедип алырынга ам-даа болур чогууру-биле өөренип албааннар.

Чижээ, капитал тудуушкунну ап көрүнердээн. Анаа капитал салыышкыннарын хөй сөөнүг объектилерже быдаралып турар-дыр бис, ол чорук тудугның хүүзээзын узалыш, күрүненин хөрөнгилерин хөй черге чарыгдаарынга чедирип турар. Төлевилел кылып турар дыка хөй организацияларлар чурттелга болгаш культура-амыдырал бажыннарының архитектура-планнаашкынынга база чогаадымышкынынга улуг артык карыгалаар үнер шак ыындыг төлевилелдерни кылып үндүрүп турарлар. Ол черлелиг артык карыгаларны бүдүрүлгелериниң левинскээриниң хемчээлинии, бүдүрүлге бажыннарының шөлдериниң болгаш ишкиринің талазы-биле үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлевилелдериниде база болуп турар дээрзин чугаалаар херек. Үүрмек биче бүдүрүкчүлүг агрегаттарны болгаш бүдүрүлгенің эргижираэн технологизын хереглээрии баш үлүр көрүп турары ховар эвес. Ол бүгү чүүлдер түлүгиүн өртээн аартадырынга чедирип турар.

Эрткен чылдың төнчүзүнде мен Грузияга, Рустави хоорайга чораан мен. Планнатынганы-даа таарымчалыг, эки хоорай болду, ол кижи-ле бүрүзүнге тааржыр, ынчалза-даа ону тудуп тургузарда дыка хөй артык карыгаларны үндүрген.

Чижек кылдыр Культура өрүзүн ап көрээлинер. Ол бажыңны даштындан көөрге, Москваның улуг театрындан-даа улуг, а кол залын чүгле 750 олутка тааржыштыр кылган, ынчаарга ыынга-даа херек чок, Ленинградта сураглыг Казань дугаанына ышкаш, база-да ыындыг колонналарны бажында тудуп каан.

Бүрүнеден деңнии улуг карыга үнер эрткен үениң архитектуразынга хандыкшыыр шак ыындыг чоруктарның эвээш эвес чижектерин көргүзүп болур. Бистиң архитекторларывыс болгаш төлевилелдеринивис боттарының ажылын херек кырынга эде тургузар ёй келген-дир.

Барык бүгү Закавказ демир оруунда, ылаңгыя Кара далай эриктерии дүргээр демир орук ортээлерин төлевилээриниге болгаш тургузарынга артык карыгаларны болдурган. Чижээ, эргежок чугула эвес болуп турда-ла Гаграга ийи вокзалларны—бараан болгаш пассажир вокзалдарын тудуп тургускан. Чаа Афонга эрги вокзал турган, оон аңгыда ийи түнельдериниң аразынга ийнги вокзалды база тургускан, а ам үшкү вокзалды тургузуп турар, чүге дээрге ийи түнельдер аразында вокзал ажыглатынар арга чок апарган. Улуг эвес чурттакчыыг пункт—Гантиадиде чаа улуг вокзалды тургускан, пассажирлер чок болганының үламындан ол вокзал коичуг эвээш ажыглатынып турар.

Ыындыг айтырыг тургустунуп келир: ол вокзалдарның төлевилелдерии бадылап турар Закавказ демир оруунуң болгаш Орук харылзаа министерствозунуң ажылдакчылары чүнү бодап турганнарыл? Ол болза күрүненин акша-хөрөнгилерин тотчеглээн чорук тур, социалистиг күрүне ыындыг чорукту болдуруп болбас.

Шак ыындыг үш-үлүрүи чорукту чүүнүбиле, чайыбырлаарын деп айтырыг садыг, ыындыг харыы дыннаары ховар эвес болгулаар: ону артык карыгалар-биле демисел чорудар дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Министрлер Чөвүлелиниң шиитпир үндүрерининң мурнунда-ла кылып каалкан чүве ийин. Бо айтырыг талазы-биле ТК шиитпир үндүрерининң мурнунда ажыл-агыйжы коммунистер күрүне хөрөнгилерин чарыгдаарын хумагалап көөр үлээлге чокдаа турган ышкаш кылдыр сагындырар ышкажыл.

Ол төлевилелдерии ажылдап кылып, бадылап турган коммунистер партийжи магадылалын чидирген, керек кырында коммунистер эвес апарганнар-дыр, чүге дээрге күрүнениң хөрөнгилерин хумагалыг көөр чорук коммуниске, совет кижиге — дээди хоойлу-ла болгай. Бөдүүн кылыр, ынчалза-даа эптиг, тазырымчалыг болгаш чиик ортектиг кылдыр тулар, оон уъжун хөй-хөй бүдүрүлгелерии, чурттелга бажыннарын, школаларны болгаш эмнелгелерии тудуп тургузар керек.

Тулуг-монтаж ажылдарының үнезии чигедпринің талазы-биле онаалданы күүседир дыка хөй тулуг-монтаж организацияларында эки эвес болуп турар. Бешки беш чылдың чылдарында тудугжулар 9 миллиард рубль ажыг когаралды болдурганнар. Алдыы беш чылдың талазы-биле Директивалардың төлевилелии чогаадып турда дыка хөй министерстволар доозулбаан тулугнуң аажок улуг хемчээлин тодаралып көөр, тулугну дүрген доозарының, оон өртээн чигедпринің, ажылдап турар күүлерни эн-не улуу-биле ажыглаарының орудктарын айтыр туружук, харын-даа чаа капитал тудуушкунну үргүлдүр улгатырарының оруунче киргеннер. Капитал тулугнуң хемчээлин материал-техниктиг курлавырлар тодаргайлаар болгаш ону каа-туразы-биле улгатырып болбас дээрзин боттары коичуг эки билир хирезиниде-ле, министерстволар болгаш республикалар беш чыл планында көрүүнген капитал салыышкыннарның кырында 250 млрд. хире рубль немей негетинип турар деп медеглеп турганнар.

Каминалганың чүрүмүн шынгыы сагыыр, капитал тудугга тускайлап берген хөрөнгини шын хуваар болза, улус ажыл-агыйының чүс-түс адырларын хөгжүдериниң, чурттелга бажыңнарының база культураамыдырал албан черлериниң тудуунуң талазы-биле Директивалардың төлевилелиниде көрүүнген онаалгалар немелле капитал салыышкыны чокка күүсетиниң болуру чугаажок.

Эштер! Чаа беш чылда социалистиг бүдүрүлгени кайгамчык улуг хемчээлге чорудары, улус ажыл-агыйын дыка бедик техниктиг деңнелге шилчидери ажыл-агыйны удуртуруи улам ындай экижидерин күрүне аппаратының ажылдакчыларынаң болгаш бүдүрүлгелериниң база албан черлериниң удуртукчуларындан негеп турар, Күрүне аппаратының ажылын улам ындай экижидериниң талазы-биле, ажыл-агыйны удуртуруи чер-черниң эргезинче шилчидериниң база бүдүрүлгениң ажыл-агыйжы оперативтиг ажыл-чорудулгазын күштелдирериниң талазы-биле алээн хөй шиитпир чечимнерни Төп Комитет болгаш Министрлер Чөвүлели соолгу үеде ап чоруткан.

Мурнунда практикалап турган аар-саар немээржилге, ажыл-агыйның дыка хөй айтырыгларының талазы-биле тон черден бадыткаашкынны алырының эргежок чугула болуп турганы болза, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, министерстволарының болгаш бүдүрүлгелериниң инициативазын боогнап, оларның ажылын бергедеп турган. Эртелеп башпаарының ыындыг системазының үндезинииге чер-чер органнарын, бүдүрүлгелериниң удуртулгаларын бүзүрел чок көрүп турган шаандагы чоруктуң артыышкыны салдыныш турган.

Күрүне планнарын күүседири дээш, чаа техниканы болгаш бүдүрүлгениң чаа технологизазын шиигээдип алыры дээш, күш-ажылды нормаазары, организастаары, оон бүдүрүкчүлүүн белидери, а ол ышкаш продукцияның бот-үнезин чиигелири дээш бүдүрүлгелериниң директорларының ажыл-агыйжы инициативазын күштелдирер болгаш харыысалгазын белидер төлээде бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының, а ол ышкаш участоктар начальниктериниң болгаш мастерлериниң эргелерин дыка калбартыр дугайында шиитпир хүлээп алдынган. Ынчанмыже күрүне аппаратын эде тургузарынга болгаш бүдүрүлгелериниң база чер-чер органнарының эргелерин калбартырынга чамдык төп албан черлери улурланыышкын кылып турарын деңгележе чогуур. Чижек кылдыр ыындыг фактыны айтын болур. «Бүдүрүлгелериниң директорларының эргелерин калбартыр дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1955 чылдың август 9-та үндүрген шиитпирин күүседири-биле ССРЭ-ниң Сан министерствозу бүдүрүлгелериниң структурязын болгаш штаттарын бадылаарының чүрүмүнүң дугайында болгаш бүдүрүлгелериниң фонлуларын тургузарының база чарыгдаарының чүрүмүнүң дугайында саавырларны чүгле 1956 чылдың январьга парлап үндүрген. Ынчангаш 1956 чылдың эгезинге чедир ол чугула шиитпир ыракта-ла бүрүн эвес хереглетиниң турган.

Чүүлгүн ажыл-агыйын эргелеп баштаарын чаарты тургузарын чорударда, Төп Комитет болза бүгү Совет Эвилелиниң эрге-ажыктарынга төпчүүтүнген планныг эгени ажыл-агыйның болгаш культураның айтырыгларын шиитпирлээринге республикаларның бот-ажыл чорудулгазын болгаш

Л. ЧАДАМБА

„Чаа, чаа“ — „Чок, чок“

(Басня).

Аныт дарга бир-ле катап
Аргазынга сургакчылаан,
Динн, койгун бригадири
Дилги-биле чугаалашкан.
— Черле ынчаш болан, Дилги.
Четпестерин көвей туру.
Чеди хонук хуусаала
Секпередип, четчелеп ал
— Чаа.
Авыяастыг чашпаа Дилги
Арга-хорга лидетинип,
Алдан чыгам айтышкынны
Айым дивейн хүлээп алган.
— Бардун бе, эш Дилги дарга!
— Чаа.
Көвей сөстен уштунар-дыр.
— Чаа.
Бажаалаарын утпас халак!
— Чаа.
Бадат малын суларатпас.
— Чаа.
Дептеринге демдеглеп ал.
— Чаа.
Дедир келгеш, хынап көөр мен.
—Чаа.
Адыг дарга дедир келгеш,
Айтышкынын хынап турган.
Салаа базып айтырарга,
Чангызы-даа күүсетиннээн.

• • •

Чамык эштер шынап ыныг—
Чагыг бээрге — «Чаа, чаа» деп азар.
Быган инин хынап көөрге,
Быжыраан дег,— «Чок, чок» болур.

Квартал планы күүсетинген

СЭКП-нин XX съездизининг төөгүлүг шиитпирлерин танышкан хуралынга Кызыл АТБ-ның чолаачыларының болган септелге ажылдакчыларынын коллективи чүк сөөртүлгезинин чыл планын 1956 чылдың декабрь 15-те күүсетиппээн тонна-километрнің бот-үнезин планга үлүр 5 хуу чигедир деп бедиткен хүлээлге алган.

Транспортчулар алган хүлээлгезин амыдырал кырында боттандырып турар. Бирги кварталдың планын 10 хонук бурунгаар күүсеткен. Чүк сөөртүлгези 101 хуу, тонна-километр биле 100,5 хуу күүсетинген. Чолаачылар эштер Ильичев, Бушин, Федченко олар кварталда кыдыр ажылынның нормазын 3 катап ажыр, эш Струков февральда 5 айлар нормазын, ол ышкаш эштер Перфуров, Попов, Полев болгаш өскелер-даа үш айларның онаалгазын 2 катаптан ажыр күүсеткеннер.

Съездиниң ажылы үргүлчүлеп турган үеде чүгле ооң эргелекчилери-даа эвес, харын идепкейлиг ажылдакчылар-даа ажыл-агыйларынга ажыктыг чүүлдерни көргүзүп турганнар. Ол чедиишкинин бызыглавышаан, слесарь бригадалары бедик деннелге ажылдап турганнар. Ол чедиишкинерни быжыглавышаан, слесарь бригадалары бердинген онаалгазын ийи катап ажыр күүседип, септелгеге көрдүнген хөренгилеп он-он муң рубльдан каминап алганнар. Эш Дресвянниковтуң бригадазы январь, февраль айларда септелгеге көрдүнген хөренгиден хөй каминалганы алгаш, 1200 рубль-биле шаннаткан. Слесарь эш Николаев ай бүргүзүнде үш-дөрт норманы күүседип келгени-биле ам июль планын күүседип турар.

Алдыгы беш чылдың башгайгы чылы — 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде ажыр күүседир деэш транспортчулар социалистиг чарышты калбартып турар.

Ф. КРУГОВОЙ.

Хайныкан күш-ажыл

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозу бо чылын чурттарга бажыңнарының болган бүдүрүлгенин элээн хөй түдүүн кылыр. Түдүгге 2000 кубометр ыяш материалы херек. Ону күүседири организастыг күш-ажылдан хамаарыжыр. Партияның XX съездизининг материалдарын колхозчулар танышкаш, күш-ажылчы социалистиг чарышты калбарткан.

Колхоз баштаар чери часкы кампания ажылының эгелээринге чедир колхозта бүгү бар күштүг түдүг материалы белеткээринче угландырган. Ам 1418 кубометр ыяш белеткетинген болгаш машина оруунче сөөрткен. Түдүг материалларының сөөртүлгезинде 32 аът, бир автомашина үзүктел чок ажылдап турар. Түдүг материалдары сөөртүрүнге № 1, 2 хову бригадалары (бригадирлери эштер Ойдупаа, Лысков) мурнакчы ажылдап турарлар.

Түдүгчүлер Могайда сүт-бараан фермазының быжаа кажаазының болгаш күш фермазының түдүүн эгелээр деэш белеткел ажылын чоруда берген.

О. ДАЖИМБА.

1956—57 өөредилге чылынга

Келир өөредилге чылынга школаны үлегерлиг белеткээр деэш Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-агый артелининг колхозчулары школаның олаар ыяжының белеткелин доозкан. Коммунист эш Чажын-оолга удуртурган 10 кижилиг бригада 800 кубометр ыяшты хап тургускан.

Бригада каккан ыяжын март төнчүзүнге чедир школа чанынга чедирери-биле сөөртүлгени эгелээн.

И. ЧОЗАР.

Облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазының улуг диспетчери эш М. Кирикова ында бес чыл ажылдап турар. Эш Кирикова бодунуң хүлээлгезин аксеткилдиг күүсетпишаан, диспетчер херээнге комсомолчу Чубуковаңы өөредип турар. М. Кирикова чүгле эки ажылдакчы эвес, харын идепкейлиг хөй-нинтичи, ол партияның XX съездизининг төөгүлүг шиитпирлерин чонга тайылбырлап таныштырар талазы-биле идепкейлиг агитатор.

Чурукта: диспетчер М. Кирикова (солагай талазында) биле Чубукованың ажылдап турары. Фото С. Феоктистовтуу.

ЧЕР БОЛГАНДАН

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы оруктөөлээ ажыл-агый артелининг бүгү төрүүр хойлары 2343. Ооң иштинде эм төрээн хойларындан 974 хураганнарны камгалап алган. Хөй кадарчылары эштер Самдан, Дамдың, Даржаа, Конзай-оол олар төрээн хойларының хураганнарын эки дорукторуп, СЭКП-нин XX съездизининг шиитпирлерин амыдырала боттандырары дээш колхозтуң малчыннары социалистиг чарыштын бедиткен хүлээлгелерин ап, күженнишкинниг ажылдап турарлар.

• • •

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы», Сталин аттыг колхозтарында шаар малдың түлүк оолдаашкыны эгелээн. Сталин аттыг колхозтуң хой фермазында төрээн 672 хойнуң 672 хураганы, «Мурнакчы» колхозтуң хой фермазында төрээн 681 хойнуң 681 хураганнары-менди алдынган. «Мурнакчы» колхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап албышаан, бир хойдан 2,5 килограмм дүктү алырын хүлээнгеннер.

• • •

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери СЭКП-нин XX хүүшкүнүүг ажылдап турарлар. Колхозтуң дарганнары часкы тарылгага киирер кодээ ажыл-агыйның чепсек-хереккедери — терге, сеялка болган илнир септелгенин доозкан.

• • •

Чөөн-Хемчик районунуң «Большевик» кодээ ажыл-агый артелинде магазин эргелекчизи эш М. Доржу январьда бараан саарылгазының планын 110 хуу күүсеткеп. Февральда 49 мун рубльдин бараанын саарар тургап 60 мун рубль кыдыр саарган. Эш Доржу колхозчуларның хереглелинге эргежок чугула бараанарны оларның саналын ёзугаар райподан ап турар. Март айның бараан саарылгазының планын 200 хуу күүседир соруга салган.

• • •

СЭКП-нин XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыжын Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары ажылхерек кырында боттандырып, кодээ ажылагый машиналарының чепсек-хереккелериниң септелгезин хуусаала доозкан. Колхозтарга ажыллаар 11 бригала МТС-те тургуетунган. Механизаторлар күүүлүг тракторларны биле тус-тус ажылдаар колхозтарынче чоруп турар.

Билиин бедидип турар

Чаа-Хөл машина-трактор станциязының дирекциязы болгаш партия организациязы механизаторларның билиин бедидер ай хуусаалыг курс организастаан. Курста 39 механизаторлар хаара туттунган.

Механизаторлар агротехника, кодээ ажыл-агый машиналарының болгаш кожулда керекседлерниң, черни агротехниканың чурумнарын шыңгыы сагып андарарының болгаш өске-даа чугула айтырыгларның талазы-биле лекцияларны дыннаар.

СЭКП-нин XX съездизининг материалдарының талазы-биле лекцияларны курскы номчутунар.

Н. ЛОПСАН.

Өвүр районда

КЫЗЫЛ КРЕСТ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Кызыл крест организацияларының район конференциязы Хандагайты суурга болуп эрткен. Аңаа район комитединиң даргазы эш Очур-оолдуң илеткелин дыннаан.

Илеткелден болгаш санал бергеннерниң чугаазынлан илерээни болза, район комители отчеттуг үениң дургузунда ажылды багай чоруткан. Кызыл крест организацияларының кежигүннериниң саны оспейн турар. Кежигүн дадывырын бүдүн чылдың иштинде хавыртпаан кежигүннер хөй.

Ол организацияларның база бир сорулгазы чоннуң культурлуг негелдезин хандырар, ылангыя арыг-шеверниң талазы-биле тодаргай хемчеглер чорудар турбуже, олче кичээнгей салбаан. Хандагайты суурда магазиннерниң, хлеб быжырар черниң, столоваялларның арыг-шевери багай. Хөй-ниитиниң кулуктары аштатынмайн турар.

Кежигүннерниң ортузунга тайылбыр массалыг ажылдар чорутунмайн турар. Лекция, илеткел болгаш бесседалар номчутунмаан. Конференцияның киржикчилери район комитединиң, ылангыя ооң даргазы эш Очур-оолдуң багай ажылдаанын чидинбиле шүүмүүлээннер.

Конференциядан хүлээп алган шиитпирге үндезилээш, ооң ажылын моон соңгаар ёзугуг диргизип чорудары, ону масса чоннуң оргузунга неитеридири негетинип турар.

АНЫЯК ТАЛАНТЫЧЫЛАР

«Кызыл тук» колхозта кодээ клубтуң бот-тывынгыр ураң-түүл болгүмү эки ажылдап турар. Ында ураң-түүлге соңуургалыг колхозчу аныяктарны хаара туткан.

Олар колхозчуларга ийи удаа концерт көргүскен. Болгүмүнүң киржикчилериниңден Конфет, Анай-оол олардың «Үптекчи шеригг деп шинии көргүскенинде четпестер хөй-даа болза, моон соңгаар олардың шинге ойнаарының мергежил талантызы барын көргүскен. База Өшей, Көк-кыс олар «Чымчак салгын», «Чавыдак» деп ырларны эки күүсеткен. Олар ам фермаларга соңуун концертти көргүзер деэш белеткенип турар.

Кодээ клубтарда аныяктарның ураңчүүлге өзүп турар соңуургалын деткип, оларга практиктиг дузаламчыны көргүзери чугула.

БИБЛИОТЕКАЖЕ САГЫШ САЛЫР

Колхозтуң кодээ библиотеказы таарымчалыг байдалда тургустунган болгаш тыва дылда дыка хөй номнар-биле хандыртынган. Чижээ М. Калининниң «Коммунистиг кижизидилге дугайы», М. Горькийниң «Ава», А. Толстойнуң «Тараа», С. Бабаевскийниң «Алдын сылдыстың кавалери» болгаш оон-даа өске.

Ындыг турбуже, библиотекада кандыгдаа организастыг ажылдар чорбайн турар болгаш чүгле ооң эргелекчилери солчуп, тургулчу шоочалыг турар апарган. Бо талазы-биле партия эге организациязының секретары эш Баазан ооң ажылынга дузалавайн турар болгаш тодаргай хемчег албаан.

Ынчангаш кодээ библиотеканың ажылын экижидиринче кичээнгей салыр ужуругг.

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Өвүр районнуң Харылзаа конторазы (начальниги эш Пожидаев) болунуң культурлуг негелдезин хандырарынче четпес кичээнгей салып турар.

«Кызыл тук» колхозта почтачы эш Сарыг колхозчуларның, кодээ интеллигенциялларның чагыткан сөлүннарын, журналдарын ээлерине чогуур үеде чедирип бербейн турар. Почтаны ол чүгле район төвүнден эккелгеш, колхозтарга ийикпе азы библиотекага эккеп каар. Район төвүнден почтаны 2—3 удаа алыр тургап, ол ёзугаар күүсетпейн, харын өске кижилерге чагып каап болу аңаа олуруп турар.

Ол ышкаш Саглыда радио бар-даа болза, район төвү-биле чугаалажыры кончуг берге. Тускай радио белирин тургузуп, ооң ажылын экижиринің талазы-биле аазаашкын 2—3 чыл дургузунда болуп келзе-даа херек кырында боттанмайн турар.

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Кабулда чеде бергени

КАБУЛ. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер март 21-де Кабулда чеде бергеннер. Пакистанны республика кыдыр чарлааның байырлалынга киржирибиле эш Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер оон соонда Кабулдан Карачиже чоруптарлар.

Кабулдуң аэродромунга эш А. И. Микоянны болгаш ону үдеп чоруур кижилерни: Афганистанның Даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Мухаммед Мейванд вал, Афганистанның Даштыкы херектер министерствозунуң Протокол киглизининг эргелекчизи Тарзи, ССРЭ-нин Афганистанда Элчини М. В. Дегтярь болгаш Кабулда Совет элчин черинин дипломаттыг составы, а ол ышкаш Кабулда дипломаттыг албан каш төлээ черлериниң баштыннары утказаннар.

(СЭТА).

А. И. Микоянның Кабулда чоруп турары

КАБУЛ. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян март 21-де Кабулга чеде бергеш, Премьер-Министр Мухамед Дауд биле болгаш Афганистанның чазаанын өске-даа кежигүнери-биле хүндүг ужурашканын Кабулдуң радиозу дамчыткан. А. И. Микоян болгаш М. Дауд олар ийи чурттарның аразында харылзааларга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көргеннер. (СЭТА).

• • •

КАБУЛ. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов олар март 21-де Афганистанның премьер-министри Мухаммед Дауд биле, премьер-министриң оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Мухаммед Наим-биле болгаш Афганистанның чазаанын өске-даа кежигүннери-биле ужурашканнар.

Ийи күрүнелерниң сонуургалыг айтырыгларын чүректиг ханы найырадыг ёзугуура болгаш бесседаның үезинде чугаалажып көрген.

Мухаммед Дауд бесседаның соолгуне А. И. Микоянга алдар кылдыр хүлээп алышкын тургускан.

ССРЭ-нин Афганистанда Элчини М. В. Дегтярь А. И. Микоянга алдар кылдыр кежээ шайлалга кылган. Ук кежээки шайлалгага афган чазактың кежигүннери, А. И. Микоянны үдеп чоруур кижилер, а ол ышкаш Кабулда Совет элчин черинин чөвүлекчизи П. С. Спицкий болгаш садыг чөвүлекчизи М. Л. Лизин олар база олурушкан.

• • •

КАБУЛ. (СЭТА). Март 22-де эртен ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер Кабулдуң төөгү музейинге чораан болгаш оон делгелгелери-биле танышкан. Афганистанның төөгү нинтилелининг даргазы профессор Ахмед Кохзад тайылбыр берген. Оон соонда А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер афганистанга тывыскан Совет чээлиниң күүсели-биле техниктиг дузаламчы көргүзериниң чуруму ёзугаар Совет Эвилелиниң боттандырып турары хлеб комбинадының тудуушкунубиле танышкан.

Ол черниң шагы-биле 12 шак 50 минутада А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер Кабулдан Карачиже ужудуп үнген. Афганистанның Даштыкы Херектер министриниң Бирги оралакчызы Мухаммед Мейвандвал, Даштыкы Херектер министерствозунуң Протокол киглизининг эргелекчизи Тарзы, ССРЭ-нин Афганистанда элчини М. В. Дегтярь Афганистанда Совет элчи черинин ажылдакчылары, база ол ышкаш Кабулда турар чипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары оларны Кабул аэродромунаан үдээннер.

А. И. Микоянның Карачиде чеде бергени

КАРАЧИ. Пакистанны Республика кыдыр чарлааның таварыштыр байырлалга киржири-биле ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелининг Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер март 22-де Карачиде чеде берген. (СЭТА).

ПКАП ТК-ның VI пленуму

ВАРШАВА. Польшаның парлалга агентилелининг дыннадыы-биле алырга, март 20-де Польшаның Баттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң VI пленуму болган.

Эш А. Завадский хуралды ажытказ, эш Болеслав Беруттуң мөчээнн партияга болгаш бүгү польша улуска улуг чидириг болган деп чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери эш Болеслав Беруттуң турасказалын бир минутада ыттавайн сактып турасказан.

Эш Ю. Циранкевич эш Болеслав Беруттуң аарының дугайын дыннаткан.

Ооң соонда пленум организастыг айтырыгларны чугаалашкан.

ТК-ның Политбюрозунуң сэпалы-биле ПКАП ТК-ның Бирги секретарынга эш Эдвард Охабты бир эп-сеткил-биле соңгаан.

Варшаваның Улус чөвүлелининг даргазы эш Ежи Альбрехтиниң болгаш ТК-ның аар үлетпур киглизининг эргелекчизи эш Эдвард Геректи ТК-ның пленуму ТК-ның секретариадының составынга бир эп-сеткил-биле киирген.

(СЭТА)

Болгарияда Арда хемде электростанция тудуушкунунуң төлевилели

СОФИЯ. Болгар инженерлер Арда хемге электростанция тудуушкунунуң төлевилелин чогаадып кылган. Болгарияның девискээри-биле 220 километр агып чоруткан Арда хем болза, төлевилел ёзугаар чиик өртектиг электроэнергиязының үнер дөзү болур ужуруг. Ардага болгаш ооң адырларынга улуг болгаш бише 12 электростанцияларын тудары төлевилетинген, ол станциялар чыл санында ам Болгарияда бүгү бүдүрүл үндүрүл турар электроэнергиязының барык чартының ажылдап кылыр.

(СЭТА).

Ирэн Жолио-Кюрини орнукшутканы

ПАРИЖ. Францияның шылгарангай эртемдени болгаш хөй-ниити ажылдакчызы, тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү Ирэн Жолио-Кюринии национал орнукшудулгазы март 21-де Парижка болган.

Француз улустуң аларлыг үрүүн сөөлгү орукче үзээр дээш республиканың президентизининг төлээлекчизи, Национал хуралдың даргазы Ле Трокер, республиканың Чөвүлелининг даргазы Моннервиль, чазактың кежигүннери, парламентининг депутаттары, а ол ышкаш ССРЭ-нин Францияда Элчини С. А. Виноградов болгаш Парижте турар дипломаттыг өске-даа төлээ черлериниң баштыннары аңаа чеңип келгеннер. Париж университединиң чанынга болган кажыдалдың ёзулалынга Ирэн Жолио-Кюринии өөренкчилери, эртемденнер, студентилер, эртем нинтилелериниң төлээлекчилери, Франциянын Коммунистиг партиязының, француз хереөженнерниң Эвилелиниң, Франциянын тайбының Национал Чөвүлелиниң, күшажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының улуртукчулары киришкен. Польша Улус Республиканың Дээди Соведилгенин министри Рапацкий баштаан-эткээлери орнукшудулгага киржири-биле чедип келген. Университеттиң чоок кавыында шөлдерге болгаш кудумчуларга муң-муң парижчилер чыылганнар.

Кажыылалдыг ёзулалдың үезинде Франциянын чырыдышкын министри Рене Бийер чүве чугаалаан. Ядролуг физиканың талазы-биле кончуг улуг ажыдыышкынныарны кылган Ирэн Жолио-Кюринии ады делегейниң бүгү чурттарының эртемденнериге эки билдингир деп ол демделээн. Оон ады бүгү делегейниң хөй-ниитизининг калбак бөлүктеринге база билдингир, чүге дээрге Ирэн Жолио-Кюри болунуң амыдыралын чүгле эртемге эвес, харын кижи төрелгетенниң лепшилгезин хандырарынче утланган хөй-ниити ажылчурудулгага база бараан болдурган.

Мөчээн кижинин мурнундагы сөөлгү чагыг дилээн ёзугаар бөдүүн болгаш национал орнукшудулгаларга кылыр ужуруг шериг ёзулалы чокка болган кажыдалдыг ёзулалдың соонда Ирэн Жолио-Кюринии мага-бодун катафалкыга аппарып салган болгаш орнукшудулганың чорудулгазы мөчээн кижинин ада-иезин—Пьер Кюрини болгаш Мария Кюри-Склодовскаяны орнукшуткан чер болур Со хөөрже угландыр чорупкан. (СЭТА).

АКШ-че Эйзенхауэрнин чалаанын Неру хүлээп алган

ДЕЛИ. Индияның информация бюрозунуң дыннатканы болза, ол чалаанга Неру хүлээп алган. Июльдуң эгезинде, нацияларның дем-кадылгазының чурттарының премьер-министрлериниң конференциязы доозулган соонда Неру АКШ-че баар деп турар. (СЭТА).

Турциянын премьер-министриниң Карачиде барганы

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизининг Карачиден дыннаткаңын ёзугаар алырга, чеди хонук үргүлчүлединг тускай чалалга ёзугаар Турциянын премьер-министри Аднан Мендерес чоокта чаа Карачиде чеде берген. (СЭТА).

Редакторнуң хүлээлгезин күүсеп турар К. Л. САРЫГ.

Кызылдың күрүнеиниң педагогика институдунуң заочный салбыры

Физика-математика факультединиң болгаш дыл база литература факультединиң (тускай эртеми—тыва дыл болгаш литература база орус дыл болгаш литература) 1-ги курзунга ортумак эртеминг кижилерни, III-кү курзунга 1939 чылда болгаш ооң соолгуне чылдарда башкы институдун дооскан кижилерни киирериниң шылгалдазын дужаары-биле хүлээп алырын чарлап тур.

Кирери-биле институттуң директорунуң адынга мынчыг капсырылгалар-лыг билдиришкинни киирер:

а) автобиография;

б) билининиң дугайында аттестат азы диплом (болуп);

в) медицина шынзылгазы;

г) ажылдап турар черинден шынзыга;

д) үш фото-чурук (3х4 сантиметр хемчээлиг).

Билдиришкин киирер хуусаазы апрель 1-ден июнь 15-ке чедир.

Киреринің экзаменнерин июнь 15-тен 25-ке чедир дараазында эртеминерге чорудар:

1-ги курска

а) тускай эртеми—тыва дыл болгаш литература:

орус дылга (бижимел болгаш аас-биле), тыва дылга (бижимел болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзү, ССРЭ географиязы.

III-кү курска — орус дылга — бижимел-биле (изложение азы диктант), төрээн дылга бижимел-биле (сочинение),

б) тускай эртеми орус дыл болгаш литература:

орус дылга болгаш литературага (бижимел болгаш аас-биле), география, ССРЭ төөгүзү.

III-кү курска — орус дылга болгаш литературага — бижимел-биле (сочинение) болгаш аас-биле.

в) физика-математика факультединге:

орус дылга—бижимел-биле, математикага—бижимел болгаш аас-биле, физикага (аас-биле).

III-кү курска

а) орус дылга болгаш литературага — бижимел-биле (сочинение), математикага — бижимел болгаш аас-биле.

Июнь 25-тен июль 30-ге чедир пединститутка чаа хүлээп алдынган бүгү заочниктер немелде өөредилге сессиязын эртер.

Башкы институдунуң 1, 2, 3-кү курстарының заочниктериниң лаборатория-экзамен сессиязы июнь 20-ден июль 25-ке чедир болур.

Институттуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 4.

ДИРЕКЦИЯ.

Бажың аптечказы

Өг-бүле бүргүү бажың аптечкалыг болур ужуруг. Ону ийи өрээлдиг бичии шкафчыгаш быядыр кылып ап болур. Уруглар ону ужевезин дээш ол шкафчыгашты шоочалап турар. Аптечкага турза чогуур чүүлдер болза хөвең, бинт (шарыышкын), термометр, пипетка (каракче эм сыкыртыр херексел), грелка, йод хандызы, марганецтиг ажыг калийн, ижер сода, горчичник азы кургаг горчица, нашатыр спирт, вазелин, ак стрептоцид, баш ажарыының болгаш үргүлчү хереглетинер өскеда эмнер.

Шкафтың бир өрээлинге ашатыкының эмнери (йод, вазелин болгаш өске-даа), база бир өрээлинге иштинкинин ижер эмнери турар ужуруг. Хөвең болгаш шарыг материалдарын арыг хапка азы аскы шывыглыг тускай шил савага кадагалаар.

Аптечканы арыг-шевер тудар, ейү эрте берген, ажыглатыкыыс апарган эмнерин солуп турар.

Хавының кырында адын биживээн азы рецепт чок эмнерни ишпенер: аллагдал-биле өске эмин ижин болур чадавас.

Тыва областтың санитар-чырыдышкын башкыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киглизининг — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпур болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый киглистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киглистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00277. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1929 чылдаң үдезелгеттингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ИЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ИЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 27 ВТОРНИК № 61 (3517)

Өртээ 20 коп.

Бүдүрүлгениң бар күчү-шыдалдарын эң эки ажыглаар, бүдүрүлгелерниң дең-дески, үзүктелиишкин болгаш бачыдаашкын чок ажылдаарын, продукцияны бүгү айның аргузунда бир дески үндүрерин чадип алыр, ол чорук планнаашкынны болгаш бүдүрүлгелерниң материалдыг хандырылгазын дыка экижидерин негеп турар.

Районнарның культура бажыңнары

Совет үлүс бо хүнерде политиктиг болгаш ажыл-ажылчы көдүлүүшкүн-биле ажылдап турар. Бүдүрүлгелерде, МТС-терде, колхозтарда, совхозтарда болгаш албан черлериниде совет кижилер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң материалдарын үлүг сонуургал-биле өөренип турар.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынче совет кижилерни мобилизастаарынга, оларның политиктиг билиндилгелиниге болгаш культурлуг деңнелиң бедиерингe культура-чырыдыышкын албан черлериниң ужур-дузазы улам өзүп турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниде районнарның культура бажыннары бол чернии ээлеп турар. Бистиң областың бүгү районнарында культура бажыннары ажылдап турар болгаш олар ажылчы чоннарның ортузунга масса-политиктиг болгаш кижизидилгелиг хемчеглерни чорудар, чоннуң талантыларын илередир талазы-биле биче эвес ажылды кылып турар.

Эң ээре ажылдап турар культура бажыңнарының бирээзинге Чаа-Хөл районнуң культура бажынын санап болур. Ол культура бажынында шин, концерттиң үжен ажыг киржикчилиг болгунери доктаамал ажылдап, янзы-бүрү номерлерниг көргүзүглерни, концерттерни район төвүнге болгаш колхозтарга көргүзүп турар. Культура бажыңының бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүминериниң киржикчилери Шагаан-Арыг болгаш Чадаана хоорайларга безин барып оюнар көргүзүп турар. Оон ангыда культура-массалыг ажылдың чаа хевирлерин чогаадыкчы арга-биле тып турар. «Шуптузун биликсеп тур мен» деп ас журналын база организастап турар. Анаа көдээ ажыл-агый болгаш өске-даа айтырыглар талазы-биле тускай әртемнерниң, нурнакчыларның чугааларын, плетке дерин кылып турар.

Оң ишкаш Таңды районнуң культура бажыңы база-да бөгай эвес ажылдап турар. Бай-Хаактың культура бажыңының намында шинии, нурнын таңдының, хөгжүмүнүң болгаш өске-даа бот-тывынгыр уран-чүүлүң бөлгүминери ажылдап турар. Культура бажыңы февраль болгаш март айларда Бай-Хаакка, «Кызыл партизан» колхозка, МТС-ке әлээн каш концерттерни көргүзкен.

Ынчалза-даа районнарның культура бажыннары боттарының ажыл-чорудулгазын аңгы үениң негелдезинге чедир тургуспайн, боттарында бар боллунар аргаларны доллуу-биле ажыглавайн турарын демдеглээр херек. Редакцияга кээп турар чагаларлан ап көөрге, чамдык культура бажыннары чүгле киноларр үнүрериниге өйлежип, чүгле хурал-суглаа чыыдырар черлер болуп турар. Чижээ, Бай-Тайга районнуң культура бажыңында бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүминери ажылдавайн турарын, чүгле суббота хүнеринде танцылар болурдан аңгыда өске массалыг ажылдар, лекциялар, беседалар организаставайн, колхозтарга оюн, концерттер кызбайн турарын культура бажыңының отчедун дыннаан хуралга шыгғыыны-биле шүгүмчүлээн. Ындыг чижектерни өске-даа культура бажыңдарындан көргүзүп болур.

Районнарның культура бажыннарының ажыл-ишчылары ажылчы чоннарның мурнуда боттарының отчеттарын чыдың өгезинде кылып турган үезинде, культура бажыннарын четпес удуртуп, оларга бот-туг дузалашпайн турар дээш областың культура эргелелин, районнарның культура клубтарын шыгғыы шүгүмчүлээн. Областың культура эргелели оон боттуг түнелдп кылып, культура бажыннарын культураның ёзулуг олаглары болдурарынче угланган тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг.

Ажылчы чоннарның ортузунга культура-массалыг ажылды бүгү хемчеглер-биле калбартырының аргалары культура бажыннарында бүгү бар. Ол ажылдың хөй янзы формаларын: бот-тывынгыр уранчүүл бөлгүминериниң көргүзүглерин, лекциялар, илетке дер, беседалар чорударын, янзы-бүрү темаларга кежээлер өрттиреринге, номчукчулар конференцияларын, деглелгелер, монтажтар организастаарын, халаа солуннарын, агитхуудустар, киноолар үнүрерин, агитбригадаларны чер-черже чорударын, мурнакчы дуржулганы неитерединин, бүдүрүлгенин болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле ужуражышкыннар организастаарын болгаш өске-даа хемчеглерни чорударын культура бажыңнары долузу-биле ажыглаар хүлээлгелиг.

Ол бүгү хемчеглерни чорударда түс черниң аныыралы-биле, бо хүнгүнүң боттуг сорулгалары-биле сырый холбаштырарын Коммунистиг партия айтып турар.

Районнуң культура бажыңы районда культура-чырыдыышкын албан черлериниң төвү болур ужурлуг. Ындыг турбуже чамдык культура бажыннарының ажылакчылары ону чедир билбейн турар. Каа-Хем районнуң культура бажыны Сарыг-Сеп МТС-те клубтуң ажылын сегидеринге каныг-даа саңдар көргүспейн турарын эш Г. Васильев редакцияга бижип турар. Ужуру болза районнуң культура бажыны клубтарга, библиотекаларга болгаш өске-даа культура чырыдыышкын албан черлеринге ажылны экижидерине дузалажыр, бодунуң үлегер дүржулгазын көргүзер ужурлуг.

Оон ынай районнуң культура бажыңы чүгле район төвүнүң чурттакчыларының культурлуг негелдезин, дыштанылгазын хандырары-биле кызыгаарлатыннайн, харын база колхозтарның бригадаларынче, мал ажылының фермаларынче культбригадаларны үргүлүг чорудуп, бот-тывынгыр уран-чүүл көргүзүглерин, лекцияларны, беседаларны, помчулгаларны организастап, көргүзүг самбыраларын, хана солуннарын, агитхуудустарны үндүреринге боттуг дузалаачыны көргүзер хүлээлгелиг. Ылаңгыя часкы тарыга үезинде колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузуага чорудар культура-массалыг ажылдың белеткелин амыгаштан кызыа чогуур.

Культура бажыңнарының материалдыг суурун экижидеринче партия, профэвилел организациялары, райкүүскомнар, кызыл-

Дыштанылга болгаш байырлал мурнуңуң хүнеринде ажыл шагын ийи шак кызырган чорук — ажылчы чоннарның ол хостуг шактарын чөп ажыглаар, дыштанылгазын эки организастаар талазы-биле культура-чырыдыышкын албан черлеринге, ылаңгыя культура бажыңнарынга улуг негелдени салып турар.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын ажылчы чоннарга тайылбырлаар талазы-биле ажылны калбартып чорударынче культура бажыңнарының ажылын угландырар херек. Бии-Хем районнуң культура бажыны съездиниң материалдарынга холбаштырган көргүзүг материалдарын белеткеп турар. Ол ышкаш алдыгы беш чыл планының сан көргүзүглерин чугаалап турар, ону күүсезиринче ажылчы чоннарны кыйгырып турар лозунг, плакаттарны, делгелгелерни бүгү культура бажыңнарынга организастаар ужурлуг.

СЭКП-ниң XX съездизинге отчет элеткелинге эш Н. С. Хрущевтуң айытканыбиле алырга, «культура бажыңнары, клубтар, библиотекалар, кызыл булуңнар масса-политиктиг болгаш культура-чырыдыышкын ажылдарынга партия организацияларының даяныр черлери болур ужурлуг». Мынчангаш партия организацияларының боттарының бо чугула даянып черлерин хүн-бүрү удуртуп, оларны партияның идеологтуг ажылының болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң чүгүле черлери болдурар хүлээлгелиг.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаары, алдыгы беш чыл планын чедиишкинниг боттандырарынче совет кижилерни мобилизастаары — культура-чырыдыышкын албан черлериниң, оон иштинде культура бажыңнарының кол сорулгазы ол.

Тудугжуларның чедиишкини

Чөөн-Хемчик Районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадазының кежигүннери СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниге улам сорук кирип, колхозчуларны чаагайжыды түттунгаш чурттакка бажыңнары-биле хандырар сорулганы салган.

Бригаданың тайгада ыяш белеткеп турар тудугжулары 1200 чудукту кезип чонган, 4 бажыңны көжүрүп тударыбиле белеткээн, эмнелге бажыңы болгаш электростанция тударынга 440 чудуктарны кезип алган. Эштер Бодур-оол, Белек-оол, Даржы-Доржу, Сенин болгаш Чөйган олар хүн нормазын үргүлүү 125—200 хүү күүседип, мурнакчылар болуп турар.

Тудугжуларның белеткээн ыяжын шаңактыг 10 ат, бир машина-биле сөөртүп эргелээн. Сөөртүкчүлерден эштер Маспых, Доржу, Матпай-оол, Улуй-оол олар берингеп онаалгаларны хүн бүрүде ажыр күүседип турар.

1956 чылда колхозчу суурну улам-на культурлуг чараш болдурар дээш колхозчу тудугжулар күженнишкинниг ажылдарын хүн-бүрү удуртуп, оларга практика-биле холбаштырып турар. Ферма ажылакчылары малды шын чемгерерин, ажыларын улам экижидип турар. Колхозчу тараажылар тарылгага белеткелин барык дооскан: үрезин белеп, удобрениеге 300 тонна өдек чыгдынган, 79 хомуттарны септеп алган, 54 аттарны тускай азырап турар. Машина чепсек септээр ажыл организастыг чорупп турар.

КОЛХОЗТА АГИТКОЛЛЕКТИВ

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин таныштырар талазы-биле Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунда агитколлектив съездиниң материалдарын колхозтуң ажыларалынга, ылаңгыя перспективтиг планда көрүнген сорулгаларга холбаштыр тайылбырлап турар. Бо талазы-биле Кочетово суурда чеди чыл школазының башкызары ак-сеткилдиг ажылдап, алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалары калбак тыныштырып турар.

Агитаторлар чүгле суурнуң чонунга эвес, колхозтуң бүгү-де ажыл участокторында, ыраккы бригадаларда номчулгаларны, беседаларны база калбартып турар. Башкы эш Чернышева төп сүт-барзан фермазынга неделя санында үш катап барып турар, оон кылган беседазын саанчылар улуг сонуургалдыг дыннап, чурттта болган делегейде чаа болуушкуннар дугайын оон айтырып ап турар. Ладар-оол, Эрзинова болгаш оон-даа өске агитаторлар база эки ажылдап турар.

БЕЛЕТКЕЛДИ УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалары боттандырбышаан, Кызыл районда «Х улуг хурал» колхозтуң тараажылары часкы хову ажылынга хынамчалыг белеткенин турар. Колхозтуң тарылга шөлү әртикен чылдынган 300 гектар калбарар, ылаңгыя ногаа шөлү ийи катап өзер, картофельдың 10 гектар көвүдээр.

Тарылгага хереглээр үрезинниери культуралар аайы-биле белең, «Мильтурум-553» кызыгтас сөртүнүү 60 тонна үрезинни патраныга шүүп белеткеттингеш. Удобрениеге 600 тонна өдекти парниктерде база тарылга шөлдеринде чылдырган. Хову ажылынга өске-даа белеткеделрни организастыг чорудуп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов биле Камбоджаның хааны Нородом Сурамаритгиң аразында телеграммалар солчуушкуну

Камбоджаның хааны Нородом Сурамаритгиң дүжүлгеге киргенинниң бәзүлалын таварыштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов хаанның адынга байырлыг телеграмма чоруткан.

Камбоджаның Хааны Нородом Сурамарит ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң адынга харыы телеграмма чоруткан.

Телеграммаларның бижимелдерин моон аданда парлаан:

Пном-Пень

Камбоджаның Хааны мындаагылар Нородом Сурамаритке телеграмма

Мындаагылар Силерниң дүжүлгеге киргенинерниң бәзүлалын таварыштыр моон байыр чедиргенимни болгаш Камбоджаның улузунга ан эки чечектелиишкинниң күзээнимни хүлээп алырыңарны дилеедим.

К. ВОРОШИЛОВ,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

МОСКВА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Маршал ВОРОШИЛОВКА

Дүжүлгеге киргенинниң бәзүлалын таварыштыр менээ байыр болгаш күзээшкин чедиргенинерге кончуг өөрүм, дээрги Маршал.

Силерге бодумнуң ханы өөрүп четиргенимни илередип, Силерниң улузуңарга ан эки чечектелиишкинниң күзээнимни хүлээп алырыңарны Силерден дилеедим.

НОРОДОМ СУРАМАРИТ,
Камбоджаның Хааны.

Пном-Пень.

Чаа чадаг-тергелер

ХАРЬКОВ. Харьковтуң чадаг-терге заводунуң чанында чадаг-терге тулуушкунунуң төп конструктор бюрозу чаа хевирнин машиналарын төлевилеп кылган.

Херээженнериниң «В—25» деп чадаг-тергези шылгалданы чедиишкинниг эрткен. Ол чадаг-терге уругларга сөөртүр тергежигеш-биле хандыртынган. Ук машина чоруккур, улуг эвес дептерни ажып эртери-биле онзалаңып турар.

Соонда кожуглуг чүк сөөртүр чадаг-терге база-да сонуурганчыг болуп турар, ол чадаг-терге 75 килограмм чедир чүктерни: бакалея барааннарын, номнарны, почтаны сөөртүр.

Эр улустуң «В—116» деп орук машиналарын, уругларга болгаш элээди уругларга элээп хөй хевирнин чадаг-тергелерин кассалары-биле бүдүрүп үндүрери хүлээп алынган. Ийи олуттуг «Таңдем» деп хевирнин спорт машиналарын хөй-биле бүдүрүп үндүрери әгелээн.

(СЭТА).

Колхозтарда сүттүң кышкы саалдазы

Октябрь бирээзеп март бирээзе чедир 5 айларның дургузунда чурттуң колхозтарында сүттүң нимти саап алышкыны эрткен чылдың ол-ла айларындаларынга деңнээрге 63 хуу көвүдээн. Дыка хөй республикаларда болгаш областарда сүттү ийи-ийи чартык катап ажыг кылдыр хөйнү саап алган.

Москва областың колхозтары эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 32,5 муң тонна сүттү хөй кылдыр саап алганнар. Кыштың берге айларының бирээзи болур февральда саар инек бүргүзүнден 148 килограмм сүттү саап алган, ынчаарга 1955 чылдың февраль-биле деңнээрге 44 килограмм өскүлеглиг болган.

Саар инектериң ажаалдазын болгаш чемгерилгедин экижиткен чорук олариның сүт продуктулуун бедиерингe улуг ужурдузалыг болган. Инек бүргүзүнден ортума-биле сүттү саап алыры 56 хуу өскен. Сүт саалдазы эрткен чылдазы-биле деңнээрге Россий Федерациязының көдээ ажыл-агый артельдеринде 47 хуу, Украинада—78, Белоруссияда—36 хуу өскен. Эрткен чылдың кыжынынга деңнээрге бүдүн чартык катап хөй сүттү инек бүргүзүнден Карел-фин республиканың колхозтары, ийи катап хөй сүттү Ортаакы Азияның әлээн хөй республикалары саап алган.

Чүс гектар ажыглалдыг черлерге хамаарыштыр сүт бүдүрери колхозтарда база көвүдээн. (СЭТА).

Областың колхозтарында

АЙЛАП АВАНС ТЫПСЫРЫ ЗГЕЛЗЗН

Колхозчуларга ай санында аванс тыпсырының база колхозчуларга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы артель бүдүрүлгезин улам быжыдарынга колхозчу чоннуң материал-культурлуг деңнелин улам бедиерингe күш-ажылчы көдүлүүшкүнүң хайныктырган.

Улуг-Хем районнуң колхозтары ай санында аванс тыпсырын боттандырып эгелей берген. «Күш-ажылдың хостуу» колхоз февраль айның түңнели-биле славчыларга херек кырында сагган сүдүнүң 5 хуузун, а пландан ажыр сагганының 7 хуузун берген. Ажылдың өске-даа участокторунда колхозчуларга аванс тыпсырын база эгелээн. Калинин аттыг, Маленков аттыг база өске-даа колхозтарда күш-ажыл мурнукузундан каш дапкыр бедээн.

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕҢ

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң тарылгазының шөлү әртикен чылдынган 280 гектарга калбарар аза бо чылын 14 муң гектарны тарыыр. Оон иштинде картофель болгаш ногаапы 30 гектарга, кукурузаны 125 гектарга (эртикен чылын 47 гектар турган), мал чеми чаңгыс болгаш хөй чылдыг ситеннерни 255 гектарга тарырын белеткеп турар.

Часкы хову ажылынга колхозтуң белеткели организастыг чорун турар. Үрезинер белең, сентелгени дарганнар Новиков биле Михальченко олар барык дооскан. Дериг-херекседелрни четчелеп чуруумчуткан, бо чылын 8 чаа тергелерни немей салып алган, тарылгага бирер 40 аттарны тускай азырап турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниге сорук кирген колхозчулар тарылганы кыска үеде бедик шынарлыг дооварын хүлээнген ажыдап турар.

АГРО-ЗООТЕХНИКТИГ КУРСТАР

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары агро-зоотехниктиг курстарда улуг сонуургалдыг өөренип турар. Агроном эш Коннова, зоотехник эш Монге олар неделя санында сереглеп пукаан болган, кинолаларга, лекцияларга, белеткедиг, лекцияларны колхозтуң ажыдырылынга холбаштыр номчуп турар. Сөөлгү кичээлдерге ылаңгыя «Кукурузаны канчаар өстүрериң», «Хазан, ары, дилги ажылы — артель бүдүрүлгезиниң орулгалыг адырлары» деп лекциялар лыңнакчыларның сонуургалын хаара туткан.

Курстарның лыңнакчылары өөредилгени практика-биле холбаштырып турар. Ферма ажылакчылары малды шын чемгерерин, ажыларын улам экижидип турар. Колхозчу тараажылар тарылгага белеткелин барык дооскан: үрезин белеп, удобрениеге 300 тонна өдек чыгдынган, 79 хомуттарны септеп алган, 54 аттарны тускай азырап турар. Машина чепсек септээр ажыл организастыг чорупп турар.

СЪЕЗДИНИҢ МАТЕРИАЛДАРЫН ӨӨРЕНИП ТУРАР

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын ханы өөренип эгелээн. Ажыл участокторының аайы-биле дөрт кезек черде организастынган белгүминериниң кичээли неделя санында ийи катап болуп турар.

Пропагандистер эштер Марчыд, Кызыл-оол, Белек, Комбукай олардың беседаларын дыннакчылар мактап турар. Олар съездиниң материалдарын ылаңгыя алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалаларны таныштырып тура, колхозтуң мурнунда салдынган сорулгаларны база чугаалап турар.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-теги Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан шаңнаары болза:

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Григорьева** Прасковья Александровна — Таңды районнуң Бай-Хаак көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

2. **Монгуш** Долчап Медээ-Доржуовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.

3. **Оюрмаа** Сержинмаа Артынаовна — Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Ламажик** Тембрель Бенденовна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

2. **Монгуш** Бавуу Сапыковна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.

3. **Оюрмаа** Кечек Анайовна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

4. **Павлова** Марфа Гавриловна—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

5. **Саая** Лен-Хуваа Маңгазовна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

6. **Тичиң** Шижит Чурту — Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

7. **Чадамба** Маңгынмаа Сатовна — Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозунуң колхозчузу.

8. **Шалбырак** Дарыймаа Успуновна — Өвүр районнуң «Кызыл-тук» колхозунуң колхозчузу.

9. **Щербакова** Екатерина Павловна — Таңды районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дойзумаа** Дойма Ону— Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

2. **Деңгам** Кызыл-Уруг Комбуовна — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

3. **Ефграфова** Анна Николаевна—Таңды районнуң Балгазын көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

4. **Оюрмаа** Орус Дагбаовна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

5. **Оюрмаа** Соксалбай Чымбаовна—Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

6. **Сарыглар** Шчин Үнүчоковна Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

7. **Сат** Минчимир Хүрен-ооловна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

8. **Сорока** Федосья Спиридоновна — Таңды районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Балчий** Ханды-Дөспан-сол — Улуг-Хем районнуң СЭКП-ниң XIX съездизи аттыг колхозунуң колхозчузу.

2. **Долума** Сая Лудуповна—Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

3. **Монгуш** Билчит Мунзуковна—Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

4. **Монгуш** Доржукю Кара-ооловна—Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

5. **Монгуш** Серен Байировна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

6. **Моталова** Агафья Максимовна — Каа-Хем районда школа ахылдакчызы.

7. **Налимова** Таисья Ивановна—Каа-Хем районнуң «Тинелге» колхозунуң колхозчузу.

8. **Оолан** Чанзалбаа Чамзыовна—Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

9. **Оюрмаа** Кайнаика Данзыроловна—Чөөн-Хемчик районда школа башкызы.

10. **Оюн** Чайзатмаа Ёндановна—Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Санчат** Дүкеш Пажчула—Улуг-Хем районнуң СЭКП-ниң XIX съездизи аттыг колхозунуң колхозчузу.

12. **Сарыглар** Өшкү-Сазр Хүренооловна —Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

13. **Сат** Алдынсүт Чүлүмовна—Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

14. **Сундуй** Серенмаа Багайоол—Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозунуң колхозчузу.

15. **Ткачева** Мария Глебовна — Таңды районнуң Межегей көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

16. **Шарыпова** Акулина Васильевна—Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

17. **Широкова** Екатерина Васильевна—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Баазан** Айдың Хынапайовна — Өвүр районнуң Саглы көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

2. **Богатова** Евгения Архиповна—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

3. **Дүмен** Норжумаа—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

4. **Дырыш** Чапчимпаа Бендеп—Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхозчузу.

5. **Вострецова** Ульяна Алексеевна—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

6. **Кунсова** Валентина Алексеевна — Каа-Хем районнуң Федоровка көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

7. **Ломмина** Мария Владимировна—Каа-Хем районнуң Бай-Сөөт суур Совединиде өг-бүле ээзи.

8. **Мелкова** Екатерина Александровна— — Таңды районнуң Бай-Хаак көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

9. **Монгуш** Калчан-Сүүгү Лакпановна — Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

10. **Монгуш** Тобук Сарыг-ооловна — Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Оюн** Сириннаа Тарвыхурак»—Таңды районнуң Буденный аттыг колхозунуң колхозчузу.

12. **Плехова** Наталья Никитична—Каа-Хем районнуң Бай-Сөөт суур Совединиде өг-бүле ээзи.

13. **Сорокина** Елена Николаевна—Кызыл хоорайда харылзаа конторазының ажылдакчызы.

14. **Суван-оол** Шаңмак Сойсүрүповна — Улуг-Хем районнуң СЭКП-ниң XIX съездизи аттыг колхозунуң колхозчузу.

15. **Троянова** Татьяна Матвеевна—Таңды районнуң Балгазын көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

16. **Ханды** Сүүгү Дулбаа—Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

17. **Чалзып** Сержиң Дүлүш — Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

18. **Шерабонова** Мария Гавриловна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

19. **Шпанова** Анна Савельевна—Шагаан-Арыг хоорайда өг-бүле ээзи.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.
Москва, 1956 чылдың февраль 23.

15—13

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш М. З. САБУРОВТУҢ чугаазы

Эштер! Бистиң партиявыстың XIX съездизиниң үезиндең бәәр ыңдыг-ла улуг әвес хуусаа әртвеп, ынчалза-да ол үенин дүргүзүнда бистиң чүртүвүсүкә дыка улуг политиктиг болгаш экономиктиг хемчеглер боттанган, ол хемчеглер Совет күрүнениң күчүзүн улам-на быжыктырып, оон бүгү делегей ат-алдарын бедидип, ажылчың аңгы-биле тараачыннарның эвилелин быжыглап, социалистиг экономиканың бүгү алырларының чаа күчүлүг кодүрүүшкүнүнге таарымчалыг байдалларны тургускан.

Бешки беш чыдың планын чедиишкинниг күүсеткенииниң түннелинде, чүртүп өзүп турар экономиктиг күчүзүнге даянгаш, партия улустуң мурнунга чаа сорулганы салып турар, ол сорулгаларны боттандырары коммунизм түргүзүүшкүнүүң оруу-биле дыка бурунгаар шинчээр арганы биске бээр.

Ол сорулгалар эштер Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганиниң илеткелдиринде, а ол ышкаш, бүгү улустуң көрүп, чугаалажырынга чарлатынган, ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Коммунистиг партияның XX съездизиниң Директиваларының төлевилелинде чугаалатынган.

Эштер Хрущев биле Булганиннын илеткелдиринде илергейлетинген, бистиң партиявыстың болгаш бүгү совет улустуң келир үедеги ажылының делгем программазын чаңгыс эп-сеткилдиг күүзүнгенин болза ол программаның шынныңга болгаш боттуунга, ажыл-агыйның социалистиг болгаш капиталистиг системаларының кожа-хелбээ турарының дугайында, амгы үеде дайыннарны болдурбас аргалыының дугайында, янзы-бүрү чурттарның, социализмче шилчилир оруктарының дугайында — аажок улуг принципиалдыг ужурлуулуг дыка хөй айтырыгларның эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинде өй-шаанда тургустунганынга болгаш оларның шынныңга кандыг-даа чигзиниишкинни болдурбайн турар.

Марксизм-ленинчи теорияның ол эң чугула айтырыгларын Төп Комитеттин чогаадыкчы ёзу-биле ажыдап кылганы ниитилел хөгжүдезиниң тодаргай күүлдерин болгаш тургустунуп келген төөгүлүг байдалдарны барымдаалап, боттарының практиктиг ажыныңга шын үг-шингни тыпкан арганы бистиң партиявыска болгаш дашты чурттарның коммунистиг партияларынга берип турар.

Бо съездиге чугаалажып көөру-биле кынрген Директиваларның төлевилелинде аар үлетшүрүү колдады өстүрериңге үнелээш, улус ажыл-агыйын улам ынай бүдүрүлгезин күштүг кодүрери, база совет улустуң амыдыралының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг денгелин дыка бедидери көрдүнүп турар. Оон-биле кады социалистиг экономиканы соңсаал чок болгаш дүрген өстүрериниң эң чугула негелдези болур техниктиг дешпилгени дүргедириниң болгаш ниитилелдиң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидериниң өргежок чугулазынче онза кичээнгей салдының турар.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң Директиваларының төлевилелинде көрдүнген темпилери, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бүдүрүлгени өстүрериниң хемчээли болгаш масштабтары болза эң-не сайзырагай капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле, тодаргайзарга, чонуң кижи бүрүзүнге онаалгыр продукция бүдүрер талазы-биле четпеш, әртер деп ССРЭ-нин кол экономиктиг сорулгазын шинтпирлээрияге бурунгаар дыка шинчээшкинни биске хандырып турар.

Ол сорулганы төөгүлүг дыка кыска хуусада шинтпирлээр талазы-биле бүгү-зе өргежок чугула байдалдар болгаш арганар амгы үеде бисте бар.

Бистиң чүртүвүсту бистер дайын мурнунуң 13 чылынның дүргүзүнда шаанда хожуданган чүрт турганындан мурнакчы, аграрлыг чүрт турганындан индустриалдыг күрүне болдурган бис.

Ынчаарга дайын мурнундагы беш чыдарның чыдарының дүргүзүнда үлетшүр будүрүлгезиниң немей өзүлдезиниң эң улуг хемчээлдерин алдыгы беш чыл планының онаалгалары-биле деннеп көрүнер. Ажыл-агый хөгжүдезиниң темпилериниң талазы-биле алдыгы беш чыл дайын мурнунуң беш чыдарын ыракта-ла әртер дээрээге бүзүрээр силер. Чижээ, дайын мурнундагы беш чыдарның бүгү чыдарының дүргүзүнда шой эзидирилгези 11 миллион тонналап ажыр көвүдээн, а алдыгы беш чыдың беш чыдарының дүргүзүнда ол көвүдээшкин 20 миллион тонна хире болур. Дайын мурнундагы беш чыдарның дүргүзүнда ССРЭ-ге кан эзидирилгези 14 миллион тонна кыдыр көвүдээн, а чаңгыс алдыгы беш чыдың дүргүзүнда кан эзидирилгезинин немей өзүлдези 23 миллион тонна болур. Дайын мурнундагы беш чыдарның дүргүзүнда хөмүр даш тывыкы 130 миллион тонна кыдыр көвүдээн, а чаңгыс алдыгы беш чыдың дүргүзүнда хөмүр даш тывыкы 202 миллион тонна кыдыр көвүдээр. Адактың соңгуде, дайын мурнундагы беш чыдарның дүргүзүнда нефть тывыкы 19 миллион тоннадан ажыр көвүдээн, а чаңгыс алдыгы беш чыдың дүргүзүүлүг нефть тывыкының немей өзүлдези 64 миллион тонна болур.

Ынчаларакок, бис чонуң кижи бүрүзүнге онаалгыр үлетшүр продукциязың будүрериниң хемчээлдериниң-даа талазы-биле, ам дээрээге үлетшүр будүрүлгезиниң темпилерин хемчээлиниң-даа талазы-биле АКШ-ты ам-даа четпээн бис. Ынчалза-даа, АКШ-тың үлетпүрүүнүң өзүлдезиниң темпилерин дыка хөй катап ажып турар бистиң хөгжүлдевистиң темпилери ол хожудаашкынны төөгүлүг кыска хуусаада ажып тиилээр арганы биске берип турар. Тайбың ажыл-агый түргүзүүшкүнүүнүң бүгү дүржүлгазы болза Совет Эвилелиниң бодунуң кол экономиктиг сорулгазын чедиишкинниг шинтпирлеп турар даярзиниң хереҗизи болур. Бир әвес биске шаптык-ла катпас болза, бис ону удавас шинтпирлептеривистиң дугайында чензиг-даа чигзиниг бисте чок. Биске хамыктың мурнунда дайыннар шаптыктап турар. Совет Эвилели 38 чыл догуннап турун турар. Ол үелеп 18 хире чыдың биске дегээн дайыннар болгаш ол дайынарның үрегдээни ажыл-агыйның катап түргүзүүшкүнү үе кирген.

Делегейниң ийги дайыны бистиң үлетпүрүүстүң хөгжүлдезин барык ийи беш чыдар саадаткаы билдингир болгай. Бир әвес ССРЭ-ге тайбың ажыл-агый түргүзүүшкүнүн ол дайын үеңээн турган болза, дайын соңгуде болгаш катап түргүзүүшкүнүүң үезинде бистиң челип алганывые бүдүрүлгенин өзүлдезиниң темпилери-биле алыр болза ССРЭ-нин үлетшүрү 1955 чылда барык-ла 75 миллион тонна кан, 560 миллион тонна хөмүр даш, 125 миллион тонна нефть, 250 миллиард киловатт-шак электроэнергия, 40 миллион тонна цемент берип болур апарган турар ийик дээрзин быыган саналгалар көргүзүп турар. Оон-биле чергелештир алдыгы беш чылда Директиваларның төлевилелинде дөзевилетинген өзүлдениң темпилери-биле алыр болза үлетшүр будүрүлгезиниң ниити хемчээлиниң талазы-биле АКШ-та будүрүлгениң амгы деннелин четкеш, продукциязың дыка хөй эң чугула хевирлериниң талазы-биле ол деннелди ажып эртип шыдаар турган ийик бис.

Капиталистиг система-биле бистиң экономиктиг чарыжывыста онза чугула чүүл болза, ССРЭ-нин аар үлетшүрү кол-кол капиталистиг чурттарны эң чугула үлетпүр продуктуларының эң улуг немей өзүлдезиниң хемчээлдериниң талазы-биледа база эртип эгелеп турары болур.

Чижээ, соңгуу беш чылдың дүргүзүнда шой эзидирилгезин АКШ-да 10,6 миллион тонна, Барыын Европаның үш чурттарында (Англия, Франция, Барыын Германия) оларны катай алырга,— 13,0 миллион тонна, а ССРЭ-ге—14,0 миллион тонна кыдыр өскен.

Соңгуу беш чылдың дүргүзүнда кан эзидирилгезин АКШ-да 17,0 миллион тонна, үстүнде аныткынган Барыын Европаның үш чурттарында, оларны катай алырга 16,7 миллион тонна, а ССРЭ-ге барык-ла 18,0 миллион тонна кыдыр өскен.

Оон-биле кады, хөгжүдезиниң кол ынчедикчи идигаг чүүлү болгаш эчис сорулгазы бүгү ниитилелдиң соңсаал чокка өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелерин эң улуу-биле хандырары болуп турар социализминиң экономиказы дээрге бодунуң алыс үтказының болгаш бодунуң бүдүш-шынарының талазы-биле тайбың экономика болуруң, социалистиг түргүзүүшкүнүүң улуг сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарда бисте дайыннарның херек чогун онзалап демдеглээри чугула. Бистиң экономикавыстың хөгжүлдези харын тайбың чылдарда дүрген темпилер-биле чоруп келген болгаш чоруп турда, АКШ-тың экономиказының хөгжүлдези элээн улуг чергеде дайыннарның күсели-биле болуп турар, ынчаарга амгы чүс чыда АКШ-тың киришкени бүгү дайыннар оон девискээриңе болбаан болгай.

Ол дээрге пропаганда эвес-тир, эштер, ол дээрге төөгүнүң чөрүп чок шынныг чүүлү-дүр. Дайынның болгаш тайбының чыдарында бистиң үлетшүрүвүстүң болгаш АКШ-тың үлетпүрүнүң хөгжүлдезиниң көргүзүлгелериң деннел көрүнер. Бир әвес тайбың ажыл-агый түргүзүүшкүнүүнүң дайын мурнундагы чыдарын ап көөр болза (1927—1940 чыдар), бистиң үлетшүрүвүс продукциязы чыл бүрүде-ле 18,6 хуу, а АКШ-тың үлетшүрү — чүгле 2 хуу улгаттырган. Бир әвес делегейниң ийги дайынының чыдарын ап көөр болза ССРЭ-нин үлетшүрү дайынның таварыштырганы аажок улуг үрелиишкиннериң түннелинде продукциязың үндүрүлгезин көвүдеп шыдаазын, ынчангаш, ол, 1940 чылга болаарга 1945 чылда чүгле 92 хуу болган, ол-ла үениң дүргүзүнда АКШ-тың үлетшүрү болуунуң продукциязын 60 хуу көвүдеткен. Дайын-даа доозулган, тайбың түргүзүүшкүнүүнүң үези келген, ынчангаш бистиң үлетшүрүвүс хөгжүлдениң темпилериниң талазы-биле база катап бүрүнгаар шапкын хөгжүп эгелээн. ССРЭ-нин үлетшүрү продукциязың үндүрүлгезин 1948—1955 чылдарда чылдың-на 16,6 хуу, а АКШ-тың үлетшүрү — чүгле 4,1 хуу көвүдеткен.

Социализминиң делегейниңе дайыннарның херек чогу, оларның чүгле капиталистиг монополияларга ажыктыы, кризистери болгурбазының, үлетшүр будүрүлгезиниң чедип алдынган деннелин ол хевээр тургузарының карачаңгыс чепсээн Американың болгаш Англияның империалистиг белүктери ам экономиканы милитаризастаарындан көрүп турары оон соонда билдингир эвес чүве бе.

Совет Эвилелиниң талазынган дайын айыылы бар болуп турар даярзиниң дугайында АКШ-та, Англияда болгаш өскелээ чүрттарда чаңдык белүктериң тарадып турары бадыткалдарның хөлзүүү болгаш хопчу-нүгүлчү байдалы билдингир эвес чүве бе?

Социализм биле капитализминиң эргеажыктарының үдурланышкаанның моон артык бүзүренчиг бадыткалы бар чүве бе ынчаш. Бис ол чүүлдерге үндезилээш эжелекчи дайыннар бистиң чүткүлдериниске, бистиң эчис болгаш амгы сорулгаларывыска таарышпас болгаш көөр хөөн чок, чүге дээрге ол дайыннар капитализм-биле экономиктиг тайбың чарышта, коммунистиг ниитилелдиң түргүзүүшкүнүнда бистиң бурунгаар шинчээшкинивисти моондактап турар деп бадыткап шыдавас бис бе ынчаш.

* * *

Эштер! XX съездиге чугаалажып көөрүбиле бистиң партиявыстың Төп Комитединиң кынрген алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелиндайын соонгудеги чылдарда тайбың ажыл-агый түргүзүүшкүнүүнүң түннелдеринге даянып турар болгаш улам ыңайгы хөгжүлдениң тайбың байдалдарынга таарыштыр ыңдынган.

Алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле Директиваларның төлевилелин совет улус түүлүгүнүп, база чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар. Бистиң ниити сорулгавыс, бүгү партия, совет, ажыл-агый, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының сорулгазы болза беш чыдың планын социалистиг түргүзүүшкүнүүң бүгү участоктарынга бүгү будүрүлгелериниң, түдүгларның, колхозтарның, совхозтарның чедиишкинниг боттандырарын хандырары болур. Ол сорулганы чедиишкинниг шинтпирлээрге, техниктиг дешпилгени дүргедириг, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн улам ыңай дыка бедидерин хандырар, ажыл-агыйны үдуртурунуң деннелин шыңгыы кодүрер, будүрүлгени планнарын болгаш эргелеп башкарарын чаа, улам-на бедик чадаже кодүрер ужурлуг бис.

Бистиң планнарывыстың чедиишкинниг күүседелин ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери боду-ла хандырып шыдаптар деп бодаар болза адаглалдыг болур ийик. Бүгү күштерни эң үлуу-биле мобилизаставаска, бистиң бүгүле организакчы болгаш ажыл-агыйны ажылывысты соксаал чокка сайзыратпаска планнарның чедиишкинниг күүседелин болдунмас деп чүвени дүржүлге көргүзүп турар.

Партияның Төп Комитеди болгаш Чазак соңгуу үеде, ажыл-агыйны үдуртур талазы-биле, оон иштинде планнаашкынны экижидер талазы-биле бистиң бүгү ажылывысты экижидериңче угланган элээн хөй хемчеглерни ап чоруткан. Планнаашкынбиле холбашкан чаңдык айтырыгларга, ол херекте четпестерге болгаш оларны ажып тиилээр талазы-биле хемчеглерге докпаакысап тур мен.

Хамыктың мурнунда улус ажыл-агый планнаашкынын экижидер талазы-биле алдының турар хемчеглериң дугайын съездиге чугаалаксап тур мен.

Социалистиг экономика бодунуң бүдүшынарының талазы-биле планныг экономика болур: шураашкыннарлыг болгаш кудулаашкыннарлыг, кризистерлиг болгаш силгишкиннерлиг капиталистиг ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң чаагаар хоойлулары социалистиг экономикага турбас. Ындыг болза-даа бистиң улус ажыл-агыйывыстың хөгжүлдезиниңе кандыг-даа байдалдарда бергелер тыптып келбес, дүүшпес чорук болгаш диспропорциялар тыптып келбес деп билип болбас.

Социалистиг будүрүлгениң хөгжүлдезинин объективтиг хоойлулары ала-чайгаарда болдунмайн турар. Чүгле ол хоойлуларның негелдерин бүгү талалыг өөренип болгаш оларны бистиң планнарывыска шыны-биле барымдаалап көөр улус ажыл-агыйынга дүүшпес чорукту болгаш диспропорцияны болдурбас, база оон бүгү адырларының дүрген хөгжүлдезин хандырар арганы берип турар.

Бо талазы-биле дыка хөй чүүлдер планнарның белеткелиниң болгаш күүседелиниң хынаңдазының үезинде, оларга улус ажыл-агыйының бүгү адырларының планныг, дең-дески хөгжүлдезин хандырар хүсээгелиг ниити күрүненин план органнарындан хамаажыр. Оон кайы хире чүгулазын бис бешки беш чыл планының күүседелиниң чорудулгазынга бүзүреп шыдаан бис, планның чогаалылгазының болгаш оон боттанылгазының үезинде айыттынган негелделер бүрүнү-биле хандырынган турган болза, әртеп беш чылда бистиң ажыл-агый түргүзүүшкүнүвүстүң чедиишкиниери улам-на улус боон болур турган ийик дээрзин беш чыл планының күүседелиниң түннелдери көргүзүп турар. Оон бүзүредилгези кыдыр чүгле чаңгыс чижектен көргүзүп көрейн. Бешки беш чылдың ийги чартыынган эгелээн улус ажыл-агыйының дыка дүрген өзүп турар хереглелериниң хөмүр даш үлетшүрүнүң хөгжүлдези хожудан турары илереткиген. ССРЭ-нин Европа кежээде туруп турар үлетшүрүнүң хөй одаға хереглээр алырларына оттулар чүүлдер чедиишпестээниинин үжүрүнден бергедээшкиннер таварыжып эгелээн.

СЭБП ТБ-ның болгаш Чазактың ап чоруткаңы оперативтиг хемчеглериниң түннелинде, беш чылдың төнчүзүнде хөмүр даш тывыкы дыка көвүдээн, ол чорук улус ажыл-агыйының оттулар чүүлге агар хереглелерин, ниитизи-биле хандырар арганы берген. Беш чыл планың ажылдан кылып турарының болгаш оон боттандырылгазының үезинде улус ажыл-агыйының болгаш оон боттанылгазының үезинде айыттынган негелделер бүрүнү-биле хандырт

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш М. З. САБУРОВТУҢ чугаазының төнчүзү

диирин база барымдаалап көрген. Чүгле мындыг байдал турда күрүнениң ниити планнаашкының улус ажыл-агыйының адырларының, бүдүрүлге черлериниң, тудугларның, колхозтарның, совхозтарның планнаашкыны-биле эң-не шын дүүштүрүп болур. Оон-биле кады күрүнениң-даа планнары, улус ажыл-агыйының адырларындаа хөгжүдериниң планнары күрүнениң ниити эрге-ажыктарын болгаш социалистиг бүдүрүлгени өстүрериниң бар турар курлавырларын эң улуу-биле ажыглаарын долузу-биле илереткен турар ужурлуг.

Ынчалзажок министерстволарның болгаш ведомстволарның чамдык удуртукчулары планнарны чогаадып кылып тура база оларны боттандырып тура болунуң аппарадының күжениишкинин бар турар иштики курлавырларны илередириниң болгаш ажыглаарының, күрүнениң акша-хөреңгилерин эң улуу-биле камнап тургаш, хүлээп алдынган планнарны күүсетиндерин хандырарының орнунга күрүнеден артык акша-хөреңгилерни болгаш курлавырларны алырынче угландыргаш, планнаашкын болгаш ажыл-агыйны удуртур талазы-биле боттарының сорулгаларын шын эвес билип турар.

Барымдаа чок болбазын дээш, мен чамдык чижектерден көргүзүп көрейн. Чижээ, 1955 чылдың планын чогаадып турда, чамдык министерстволар болгаш ведомстволар үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезин ортумаа-биле 4 хуу өстүрерин доктаадыр деп саналдап турганнар. Чазак ол төлевилелди эткен, ынчаарга 1955 чылдың дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдези херек кырында 8 хуу болган. 1956 чылдың планын чогаадып турда, барык-ла шак ындыг байдал база-ла тургулаан, тодаргайлаарга министерстволарның киирип келген төлевилээшкиннери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң болдунар аргаларынга удур кудулатынган болган, партия болгаш чазак ол херекке база-ла киржир болгаш ону эдер ужурга таварышкан.

Күш-ажыл болгаш бот-үне талазы-биле министерстволарның саналдарын хүлээп апкан болза, 1956 чылда ажылчын, албан хаакчыларның немелде чыылдазын барыкла 2 миллион кижи чедирер, улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевириниң фондузу 20 миллиард рубль өзер болгаш продукцияның бот-үнези 18 миллиард рубль чедир өзер ужурга таваржыр турган ийик. Мынчаар айтырып болур: министерстволарның ол төлевилээшкинин чаңгыс талаланчак чөгенчиг кызыы оралдажышкынның илерээшкини дээрден башка, ону өскээр канчаар үнелээрил ынчаш? Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң талазы-биле онаалганы кудулатпышаан, база оон-биле чергелештир ажылчын күжүнүн санын болгаш ажыл төлевириниң фондузун улгаттырарын негевишаан, министерстволар болгаш ведомстволар чамдык таварылгаларда бүдүрүлгениң хемчээн өстүрериниң талазы-биле боттарының бүгү аргаларын кудуладырын кызыдып турганнар.

1956 чылдың планын чугаалажып көрүп турда, Чазактың хүлээп алганынга бодаарга, каң талазы-биле 1,3 миллион тонна болгаш прокат талазы-биле — 1,7 миллион тонна эвээш кылдыр төлевилээрин оралдажып турган ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозун чижекке ап болур. Ол-ла министерство 1955 чылдың планын ажылдап кылып турда, металл бүдүрер талазы-биле аңаа элээн чиик онаалганы бээрин негеп турганын демдеглээр херек. Чазак ол саналды хүлээвээн болгаш оон элээн бедик планны хүлээп алган, ону чүгле күүсеткен эвес, харын ажыр күүсеткен: каң эзилдирер талазы-биле 570 муң тонна болгаш прокат бүдүрер талазы-биле 200 муң тонна ажыр күүсеткен. ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозу, ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозу болгаш оон-даа өске чамдык министерстволар база-ла планнарның кудулаткан төлевилелерин киирип тургулаан.

Оон-биле чергелештир министерстволар болгаш ведомстволар күрүнениң капитал салыышкынынга улус ажыл-агыйының бар курлавырлары-биле-даа, ол министерстволарның хереглелдери-биле-даа дүүшпес эртир үрдүнчек чагыгларны киирип турган. Чамдык министерстволарның удуртукчулары улус ажыл-агыйының бар аргаларын болгаш курлавырларын кайы хире херексен көрбейн турарын съездиниң төлээлери билип алзын дээш, 1956 чылдың планында хүлээп алдынган капитал салыышкынының хемчээлинден ажыр министерстволар 60 миллиард рубльди, азы 1955 чылда күүсетинген ниити хемчээлдиң үштүн бири хирени немей үндүрүп бээрин негеп турганын чугаалаарга-ла четчир.

1955 чылда үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле министерстволар болгаш ведомстволар кудулатынган төлевилээшкиннер турда-ла ол бүдүрүлгелерин материал техника талазы-биле хандырарының чагыгларын оларның хереглетинип турарындан дыка ажар хемчээлдиг кылдыр киирип турган. Чижээ, кара металлдарның прокадының талазы-биле чагыгларны 5 миллион тонна бедидип турган.

Партияның болгаш Чазактың бадылааны чыл бүрүзүнүң планнарын болгаш беш чылдарның планнарын күүсетири база ажыр күүсетири планнар төлевилелдеринге кудулаткан көргүзүглерни киирип турар ол министерстволарның ындыг чоруун буруу шавар эргени биске берип турардыр деп бодап тур мен. Бүдүрүлгени өстүрериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле чазактың бадылаан онаалгалары күрүнениң үндүрүп берип турар акша-хөреңгизи болгаш материалдыг курлавыры турда, күүсетинген болгаш ажыр күүсетинген турар ужурлуг дээрзин практика көргүзүп турар.

* * *

Эштер!

Совет күрүне улус ажыл-агыйын сайзырадырынга канчаар-даа аажок хөй санныг акша-хөреңгини чылдың-на үндүрүп берип турар. Алдыгы беш чыл планында капитал салыышкыннарының хемчээли 990 миллиард рубль түңнүг кылдыр тодаратынган.

Ол акша-хөреңгилерни эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаар болгаш тургустунган бүдүрүлге черлери долу күш-биле ажылдавайн баар чорукту болдурбас хүлээлгелиг бис.

Оон-биле кады бистер ажылдап турар бүдүрүлгелерге бүдүрүлгени алгыдарының аргаларын планнарга бүрүнү-биле барымдаалап көрбейн турарывысты дуржулга көргүзүп турар. Ол дугайын ылаңгыя бешки беш чыл планының күүселдезиниң түннели херечилеп турар. Эрткен беш чылда чаа улуг бүдүрүлгелерни ажыглалга киирериниң планын элээн чедир күүсетпээнде безин үлетпүрүнүң эң чугула адырларынга бүдүрүлге планнары ажыр күүсетинген турган. Чижээ прокат станнарын ажыглалга киирериниң онаалгалары 4,8 миллион тонна күүсетинмээнде безин прокат бүдүрериниң планы 0,7 миллион тонна ажыр күүсетинген, хөмүр даш шахталарын болгаш разрезтерин ажыглалга киирериниң талазы-биле онаалгаларны 21 миллион тонна күүсетпээнде безин хөмүр даш тыварының планы 18 миллион тонна ажыр күүсетинген. Шак ындыг байдал үлетпүрүнүң өске-даа чамдык адырларынга база тургулаан.

Тудуг организацияларының ажылын дыка экижидериниң эргежок чугулазы-биле чергелештир, тудугларның хуусааларын дүргедедир болгаш чаа улуг бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирериниң доктаатынган онаалгаларын долдур күүседир сорулга-биле бисте бар турар күчүлерин ажыглаарын экижидер талазы-биле ажылдарны кошкатпас, а харын күштелдирер ужурлуг бис. Хамыктың мурнунда күрүнениң акша-хөреңгизинден немелде чарыгдалдарны негевейн турар ийикпе азы улуг эвес чарыгдалдар-биле боттандырып болур хемчеглерни ап тургаш, бүдүрүлгени өстүрериниң бар турар болдунар аргаларын ажыглаар херек. А бо талазы-биле болдунар аргалар эвээш эвес. Үлетпүрүнүң адырларының хөй кезиинге база бүдүрүлге черлериниң хөй кезиинге күчүлерни ажыглаарының деңнели дыка бедээн туруп болур.

Чижээ, ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунда хөмүр даш шахталарының төлевилээшкин күчүлерин шиңгээдип алырының талазы-биле тургустунуп келген практиканы ап көрүңер. Улуг-улуг шахталарның хөй кезиинде төлевилээшкин күчүлерин оларны ажыглалга кииргениниң соонда безин чүгле беш-алды чыл болгаш харын чамдыкта элээн чылдар эрткенде долузу-биле шиңгээдип ап турары барымдаа болуп турар-ла болгай. Чижээ, Донбасста «Буденновскуголь» трестиниң 1949 чылда ажыглалга кииргени «Правда» аттыг № 12—18 шахтаның төлевилел күчүзү хонукта 1000 тонна хөмүр даш турган, ынчаарга амгы үеде, азы тодаргайлаарга ажыглалга кииргениниң соонда чеди чыл эрткенде ол күчүнүн чүгле 42 хуузун шиңгээдип алган. 1950 чылда ажыглалга киирген «Краснолучуголь» трестиниң № 17—17 бис шахтазының күчүзү хонукта 3.000 тонна хөмүр даш турган, а 1955 чылда оон чүгле 39 хуузун шиңгээдип алган. Шак ындыг байдал Донец болгаш өске-даа чамдык бассейннерде бар болуп турар.

* * *

Алдыгы беш чыл планында бүдүрүлге черлерин алгыдар, специализастаарын чурумчудар болгаш кооперастаар талазы-биле улуг ажылдарны ажыл-агый болгаш планнаар организациялар чоруткан турар ужурлуг. Ол айтырыгны СЭКП ТК-ның июль Пленумунга шыңгыы тургускан. Оон дугайын эштер Хрущев биле Булганин боттарының илеткелдеринде чугаалааннар. 1956 чылда-ла дыка хөй чүүлдерни кылыр ужурлуувусту чугаалаксап тур мен.

Бо талазы-биле ёзулуг эки ажылдаан министерстволар багай эвес түннелдерни чедип алганнар. Чижээ, турбина заводтарын специализастаарын чорутканының, машиналарның хемчээл-хевирлериниң санын эвээжеткениниң болгаш бир агрегатка күчүнү улгаттырганының түннелинде бүдүрүлгениң ол-ла шөлүнге бус турбиназын бүдүрүп үндүрери эрткен беш чылда 1 миллион киловатт ажыг өскен. Бир эвес ол хемчеглерни боттандырбаан болза, 400—500 миллион рубль өртек-үнелиг чаа турбина заводун тургузары негетинер турган ийик.

Специализастаашкын талазы-биле, ылаңгыя 1956 чылдың планында заводтарның бүдүрүп үндүрүп турары кылыгларның номенклатураларын кызыгаарлаар талазы-биле база янзы-бүрү заводтарга кылып турар чаңгыс ол-ла кылыгларны ажыктыг эвес кылдыр өттүндүр бүдүрүп үндүрүп турарын чайладыр талазы-биле элээн хөй хемчеглер көрдүнген. Ол чорук хамыктың мурнунда артык кезектерни, автомобильдерни, тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, дизельдерни, турбогенераторларны, гидрогенераторларны, электриниң улуг машиналарын, шыдалдыг трансформаторларны, электри шимчедикчилерин болгаш дериг-херекселдериниң база машиналарның өске-даа хевирлерин бүдүрүп үндүреринге хамааржыр.

Специализастаашкынның болгаш кооперастаашкынның өжээнниг дайзыны болза бистиң ажыл-агый органнарывыстың дужун хараары, министерстволарның күрүнениң ниити эрге-ажыктарын барымдаалап көрбези болгаш заводтар аразында кооперастаашкынны янзы-бүрү хевирниң чыргаларынга чедирер кызыы ведомство эрге-ажыынче «киирер» дээр оралдажыышкыннар болур. Ол ажык чок практика чайлатынган дудум-на улам ажыктыг болур ужурлуг.

Эрткен чылын ССРЭ-ниң Күрэкономкомиссиязы ССРЭ-ниң Күрпланы-биле кады база чер-черниң партия болгаш совет органнарының киржилгези-биле Чөөн Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте тургустунган 68 бүдүрүлге черлериниң ажылынга ол бүдүрүлгелерниң бүдүрүлге күчүлерин ажыглап турарын, специализастаашкынын болгаш кооперастаашкынын көөрү-биле каттышкан хыналданы чоруткан. Үстүнде айыткан бүдүрүлгелерниң хамааржыр турары министерстволар болгаш ведомстволар ол бүдүрүлгелерге специализастаашкын болгаш кооперастаашкын кылыр арганы мырыңай барымдаалап көрбейн, база чоогунда турар районнарның хереглелин оларның продукциязының хандырып шыдаарын бодавайн, оларның ажылын планнап турарын хыналда көргүскен. Бо айтырыг талазы-биле белеткээн саналдарны СЭКП ТК чүүлдүг деп көрген болгаш бо саналдарны ёзугаар чогуур шиитпирни хүлээп алган.

Бүдүрүлге черлериниң тургустунган специализастаашкынын болгаш кооперастаашкынын база оларны экижидериниң талазы-биле чогуур саналдарны ажылдап кылыры-биле каттышкан хыналдазының талазы-биле ажылды Күрплан-биле кады Күрэконом комиссиязы үлетпүрүнүң чамдык улуг төптеринге болгаш экономиктиг районнарга, хамыктың мурнунда Ленинград болгаш Уралга организастап чорудар. Айыттынган ажылдар бо херекке корум-чурумну тургузарынга биске дузалаар.

Оон-биле чергелештир бистер Директиваларның төлевилелинде көрдүнгени ёзугаар, улуг-улуг үлетпүрлүг төптерге болгаш экономиктиг районнарга бүдүрүлгелерни специализастаарын болгаш кооперастаарын хөгжүдериниң перспективтиг планнарын ажылдап кылырынче кирер ужурлуг бис.

* * *

Материалдыг кур-хөреңгилерни камнаары ышкаш бүдүрүлгени өстүрериниң ындыг чугула курлавырларының дугайында каш сөс. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелинде чиг-эттиң, материалдарның болгаш одалганың камналгазының дугайында чугула онаалгалар көрдүнген. Беш чылдың чылдарында металлдың бот чарылгазы ортумаа-биле 22 хуудан эвээш эвес кудулаан турар ужурлуг. Бо онаалганың күүселдези машина тудуушкунунуң болгаш металл болбаазырадып кылырының продуктуларының айыттынган көвүдээшкини-биле дорт харылзаалыг кылдыр салдынган. Каң болгаш прокат бүдүрери 51—52 хуу улгаткан турар мындыг байдал турда, камналганың чүгле мындыг хемчээлдери турда машина тудуушкунунуң продукциязын болгаш металл болбаазырадын кылырын барык 80 хуу өстүрери хандыртынар ужурлуг.

Көрдүнген камналга болза, бүдүрүп үндүрер кылыгларга чиг-эттиң болгаш материалдарның чарыгдал нормазын шыңгыырадырының күсели-биле хандыртынмас дээрзин билдингир. Ол чорук боттуг чүүл болбас болгаш харын чүгле деңдески эвес чорукка, бүдүрүлгени өстүрериниң талазы-биле айыткан онаалганы күүсетпезинге чедирип болур ийик. Бистер материалдыг хандырылганың байдалын шыңгыырадырын черле күзевейн турар бис. Ындыг эвес, а чугаа болза хандырылгага улуг быжыгыышкынны тургузарының дугайында, ылаңгыя улус ажыл-агыйында материалдыг курлавырларны улгаттырар дугайында чоруп турар. Техниктиг депшилгеге болгаш технологияны сайзырангайжыдарынга болгаш бүдүрүлгени организастаарынга үндезилээш, беш чыл планын материалдыг эвээш чарыгдалдар-биле боттандырарының дугайында чугаа чоруп турар-дыр.

Бир эвес бистиң конструкторларывыстың болгаш технологтарывыстың кадрлары боттарының үндүрүп турар продукциязы ажыглал талазы-биле бедик көргүзүглүг болурун дилеп тывары-биле чергелештир чиг-эттиң болгаш материалдарның чарыгдалдары эң камналгалыг болур кылдыр шиитпирлээрин ыяавыла тывар болза материалдыг курлавырларның камналгазының талазы-биле салдынган сорулга чедиишкинниг күүсетинер болгаш ажыр күүсетинер ужурлуг.

Машиналарның деңзизин болгаш хемчээлин база дерилгезин эвээжедири-биле чергелештир оларның бүдүрүкчүлүүн бедидери—бүдүрүлгени улам ынай өстүрериниң эрге-ажыктарынга болгаш улус ажыл-агыйынга камналганы үргүлчү ажыглаар чугула кур күш болур. Металл хандырылгазының талазы-биле улус ажыл-агыйында таваржып турар чамдык бергедээшкиннер, а ол ышкаш хереглекчилерде металлдың эмин эртир хөй чарыгдалы хөй кезиинде-ле Кара металлургия министерствозу прокаттың камналгалыг хевирлерин бүдүрүп үндүреринге чогуур кичээнгейни салбайн турары-биле болгаш металлдарны сортамент аайы-биле дужаарының планнарын хөй удаа күүсетпейн барын турары-биле тайылбырлатынарын маңаа бүрүн үндезилел кылдыр медеглеп болур.

Одалганы камнаары улус ажыл-агыйынга кайы хире улуг ужур-дузалыы бүгүдеге билдингир болгай. Ынчалзажок бо чугула херекке дыка хөй министерстволар эргежок чугула кичээнгейни салбайн турар. Бо чорук хамыктың мурнунда бистиң чуртувуста одалганың кол хереглекчилери болуп турар Орук харылзаа министерствозунга, Электростанциялар министерствозунга, Кара металлургия министерствозунга, Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозунга, хереглекчиге хөмүр дашты чидириг чокка ажыглаары берге кылдыр берип турар Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунга хамааржыр.

Бисте демир өруктарның паровоз парктарын үүрмектеп борбактаан хөмүр даш-биле азы брикет-биле хандырарының орнунга аңаа хөмүр даш-биле хандырып турар. Ол чорук демир өруктар чылда 10 миллион тонна хөмүр дашты чидирериниге чедирип турар. Хереглекчилерни сорттуг хөмүр даш-биле азы брикет-биле хандырарынче шилчиирин дүрген боттандырарын Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозундан негээриниң өй-шаа келген.

Одалга камналгазының талазы-биле элээн хөй курлавырлар электростанцияларда база-ла бар. Электростанциялар министерствозунуң электростанцияларында чаа дерилгелерни шиңгээдип алыры эмин эртир саадап турар. Чүгле бо чылдагааннарның харазы-биле бедик базыышкынныг электри станцияларынга чыл бүрүде-ле 1 миллион тонна чижеглээн одалганы өртедип турар.

Материалдыг курлавырларны камнаары болгаш ажыктыг кылдыр ажыглаары бистиң бүгү ажыл-агый болгаш партия организацияларывыстың кичээнгейин оваартыр ужурлуг күрүнениң ол хире кончуг чугула ниити херээ болуп турар.

* * *

Эштер! Алдыгы беш чыл планы болза, социалистиг экономиканың чайгылыш чок кедүрлүүшкүнүнүн, улустуң чаагай амыдыралының өзүлдезиниң, культураның болгаш эртемниң чечектелиишкининиң чаа чайыннанчак көргүзүү болур. Бо план бистиң бүгү улузувустуң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлзүнүүшкүнүн алган. Чаа беш чыл планы эрткен планнар ышкаш базала шак ынчаар чедиишкинниг күүсетинер дээрзинге бүгү совет кижилер бүрүнү-биле бүзүрелдиг.

Улуг Совет Эвилелиниң чедиишкиннери улустуң чаагай чоруунга тайбың тургузукчу күш-ажылдың, совет кижиниң аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чуртталгазының тиилелгези болур. Ол факт болза, ажыл-агыйның социалистиг болгаш капиталистиг ийи системаларының экономиктиг чарыжынга бистиң эң күчүлүг эвилелчивис болур. Оон саълдары-биле Совет Эвилелиниң өңнүктериниң хүрээлеңи көвүдеп турар. Ам чүгле улус демократиязының чурттарының чону эвес, харын өске-даа чурттарның улустары бисти деткип, бистиң херээвиске чөпсүнүп, сеткил кадып турар.

Бодунуң улузунуң болгаш делегейниң бүгү бөдүүн болгаш ак-сеткилдиг кижилериниң алыс күзелин илеретпишаан, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Совет Чазак бүгү делегейге тайбынның политиказын, бодунуң чуртунуң экономиктиг чечектелиишкининиң болгаш бистиң-биле тайбың чурттаарын күзен турар бүгү-ле күрүнелер-биле тайбың кады ажылдажылганың политиказын чорудуп келген болгаш моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар.

Эштер! Алдыгы беш чыл планында коммунистиг ниитилелдиң чогаадыкчызы болгаш тургузукчузу — хөй миллион бүгү совет кижилериниң чүткүлдери хаара туттунган. Улуг совет улустуң мурнунга алдыгы беш чыл планы болза тиилээн социализмниң делегейде бир дугаар чуртту болур бистиң Төрээн чуртувустуң күчүшыдалының болгаш байлааның улам ынай өзериниң чаа перспективаларын ажыдып турар. Ол перспективалар коммунизмниң тиилелгези дээш совет кижилерни күш-ажылчы чаа эрес-дилим чорукче сорук киирип турар. (Адыш часкаашкыны)

Часкы хову ажылдарынга чедиишкинниг белеткенир

Колхозтарда парник ажыл-агыйларынче сагыш салыр

Таңды районнуң колхозтары 1954—1955 чылдарда парник ажыл-агыйын калбартыр талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан. Ол чылдарда 527 парник рамалары кылдынган азы оларны кылырының планы 110 хуу күүсетинген. «Кызыл партизан» колхозта парниктер тудуу эки чорутунган болгаш оон саны 4 катап көвүдээн, амгы үеде ында рамалар 200 ажып турар.

Стандарттыг парник рамаларын кылыр талазы-биле Бай-Хаакта райүлетпүр комбинады болгаш машина-трактор станциязының чазанылга мастерскаязы колхозтарга улуг дузаламчыны көргүскен, соолгу ийи чылда кылдынган бүгү рамаларның хөй кезиин белеткээн. Парник ажыл-агыйы болза, ногаа ажылын хөгжүдериниң чугула чүүлү болур, ногаа культураларының бир гектарындан-на 4700 ажыг рубльдиң орулгазы кирип турар.

Бистиң районнуң колхозтарының болгаш машина-трактор станциязының мурнунда салдынган сорулга болза, бүдүн чыл дургузунда чөнну чаа ногаалар-биле хандырары болур. Ындыг турбуже ол сорулга чогуур негелдезинге чедир күүсетинмейп турар. Парниктер колдуунда расадаларны болгаш азы чылдың бирги чартыында огурецтерниң дараазында олуртулгазының кезик-чамдыызын өстүрүп үндүреринге ажыглатынып турар. Моон-биле кады ногааларның дүжүдүн бедидериниң ажылы ам-даа четпес чоруп турарын демдеглээр херек, чижээ, редисканың, согунаның сывында бок ашталгазы чорутунмаанындан оон дүжүдү кудулаан.

Эрте быжар ногаалар-биле чөннүң хереглелин хандырар төлээде, ногаа тарылгазын калбартыры, оон дүжүдүн бедидери дээш баш бурунгаар расадалар өстүрер чылыткылыг черлериң тудугларын калбартыры чугула. Бистиң районда оларның тудуглары чорувайн турары четпес. Колхозтар чылыткылыг черлер тудары-биле элээн каш оңгарларны каскан-даа болза, ажыл оон ынай чоруваан. МТС болгаш колхозтар чылыткылыг черлерни тударын күзеп турза-даа, ол ажылды организастаарынче четпес сагыш салып турарлар, көдээ ажыл-агыйның область эргелели бистиң кадыг-дошкун агаар-бойдузувустуң байдалынга таарыштыр хереглетинер чылыткылыг черлериниң тудуунун төлевилелин амдыгаа чедир кылын шыдаваан. Тодаргай кылдынган төлевилел болгаш смета чокта ол ажыл кылдынары берге.

Ленин аттыг, Калинин аттыг колхозтарда чарыгдалды үндүрүп турган, каскан оңгарлар ажыглалда кирбээн болгаш буступ дүшкүлээн. Боттарында ногаа культураларының үрезиннери чок болуп турар колхозтар ону хереглел кооперациязындан садып ап турар. Кооперация садыглап турар ногаа үрезиннериниң шынарынче болгаш номенклатуразынче мырыңай сагыш салбайн, капуста үрезини дээш турнепс үрезинин садып турган чүүл бар.

Чемге чугула хереглетинер янзы-бүрү ногааларның үрезиннерин колхозтар тыптынып албайн, райпо сатпайн турар. Көдээ ажыл-агыйның хандырылга чери болгаш облпотребсоюз ногаа ажылының чепсек-херекселдерин база бактериялыг удобреннелерни колхозтарга садарын хандырбайн турар. Парниктерде расадаларны суггарар сава херекселдер база кезер чепсектер, ылаңыя термометрлер садыглаашкыны мырыңай чок, парник рамаларынга хереглээр шил кончуг ховар.

Бай-Хаак МТС-тиң зоназында колхозтар бир парник рамазынга 7 центнер өдек онаажыр кылдыр азы ниитизи-биле парниктерге 620 тонна чылгы өдээн, 400 центнер ириндини, 22 кубометр ширик хөрзүннү белеткээн болгаш 306 парник оңгарларын арыглап, белеткеп алган.

Картофельди болгаш ногааларны бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың январь 30-де доктаалын колхозчулар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан болгаш ногаа ажылы-биле чергелештир картофель тарылгазын калбартырынче, оон дүжүдүн бедидеринче улуг кичээнгейни угландырган.

Калинин аттыг колхозтуң огород бригадазының бригадиринге комсомолчу агроном эш Ломатина шуут ажылдаар деп турар. Ногааның, картофельдиң белеткел болгаш садып алыр өртээ улгадыры-биле чергелештир Буденный аттыг колхоз бо чылын ногаа ажылындан болгаш картофельден 27 муң рубльдиң орулгазын киирер деп сорулга салган, ынчангаш парник ажыл-агыйын алгыдарының болгаш ногаа тарылгазының белеткелиниң хемчеглерин алган. Көдээ ажыл-агый артельдери тарып олуртур ногааларның бедик дүжүдүн чедип алыр дээш оларны баш бурунгаар сайзырадып өстүрериниң ажылын чорудуп турар.

М. БАКЧЕВНИКОВ.
Бай-Хаак МТС-тиң кол агроному.

Тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезинче кичээнгей салыр

СЭКП-ниң XX съездизиниң көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган улуг сорулгаларын амыдыралга дүрген боттандырары дээш, алдыгы беш чылдың баштайгы часкы тарылгазын кыска хуусаада бедик деңнелге организастыг эрттирери дээш көдээниң бүгү ажыл-ишчилери чүткүлдүг ажылдап турар.

Бистиң областың машина-трактор станциялары тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин эрткен чылга деңнээрге элээн шалыпкын чорудуп турарлар. Ол болза СЭКП-ниң XX съездизинге алдаржыткан бүгү улустуң социалистиг чарыжының үрегүннелдиин көргүзүп турар. Оон чижээн Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторларының ажылындан көргүзүп болур. Тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин февральдың баштайгы чартыында-ла дооскан.

Областың МТС-тери март 20-ге чедир эрткен чылдагызынга бодаарга 115 тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның 207 машиналарын хөйнү септеп дооскан. МТС-тер тракторлар септелгезиниң планын ниитизи-биле 101 хуу күүсетсе-даа чамдык МТС-терде байдал багай. Чижээ, Балгазын МТС 3 тракторларны, Сарыг Сеп МТС 5 тракторларны амдыгаа чедир септевээн.

Көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң темпизи МТС-терде кончуг өөжум чоруп турар. Чижээ, бо чылдың март 20-ге чедир септезе чогуур тракторлар андазыннарының чүгле 86,9 хуузун, сеялкаларның — 93,5 хуузун, культиваторларның—68,3 хуузун болгаш лущильниктерниң — 75,4 хуузун күүсеткен.

Көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези Сарыг-Сеп, Чадаана, Кызыл-Мажалык, Тес-Хем, Кызыл болгаш Балгазын МТС-терде дыка четпес чоруп турар. Сарыг-Сеп МТС (директору эш Пащенко, кол инженери эш Шубин) 13 тракторлар андазыннарын, 8 сеялкаларны, 6 культиваторларны болгаш 10 лущильниктерни амдыгаа чедир септеп дооспаан.

Часкы тарылганың эгелээр үези чоокшулап келген, а ол хирезинде чамдык МТС-тер чүгле тракторлар септелгезинче кичээнгейни салгаш, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин ийиги чергениң айтырыы кылдыр көрүп турарын үстүнде фактылар херечилеп турар. Оон уламындан МТС-терде көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези хожудап турар. Ам арткан каш хонукта механизаторларның күжүн кожулда машиналарын эки шынарлыг дүрген септеп доозарынче чөп эвилелдээри чугула.

Тарылгага белеткел багай

Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозу часкы тарылгага багай белеткенип турар. Колхоз бо чылын бүгү тараа культураларының 1098 центнер үрезинин белеткээр тургаш, херек кырында чүгле 740 центнерни, 30 тонна картофель үрезининден чүгле 3 тоннаны белеткээн, арбай үрезини шуут чок. Бар үрезиннерни амга чедир четче арыглап албаан. Көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдеринден 5 андазын, 17 илиир, 18 хомут, 12 терге болгаш оон-даа өске чүүлдер чедир септетинмээн.

Бригадада 95 кижини быжыглаан, олардан 15 кижи ажылга киришпейн турар. Тарылга ажылынга кирер ажыл аъттарын үзүп тургускан болза-даа, оларны чемгерер сиген, сула чогу-биле одарда чоруп турар.

Хову бригадазы тарылга шөлдеринге удобрение төгер болгаш хар доктаадыр ажылдарны чорутпаан.

М. САЙН.

Алган хүлээлгези

Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң № 1 хову бригадазы (бригадири эш Кижей) кышкы үеде кежигүннерин тудуг ажылынче организастаан турган. Олар кажаалар болгаш сарайлар тударынга хереглээр 6 муң хире ыяшты кезип, оон 4 муң хирезин машина оруунда үндүрген. Оон ангыда 300 санныг чудукту кезип белеткээн. Школага 2060 кубометр одаар ыяшты хап тургускан.

Бригадада токпак белеткээринге болгаш ыяш соортүрүнге эштер Өлчей-оол, Кок-оол, Семис-оол, Сүдер-оол олар идепкейлиг ажылдап, ажыл нормазын хүн-бүрүде 150—200 хуу күүседип турарлар.

К. ТЫРЫК-КАРА.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Карачиде чеде бергени

КАРАЧИ. (СЭТА). Пакистанны Республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалга киржири-биле Пакистанның чазааның чалааның ёзугаар Совет чазактың тускай төлээлекчизи, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян март 22-де тус черниң шагы-биле 18 шак турда Карачиде чеде берген. Пакистанга А. И. Микоянны Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Пакистанда Элчини П. Ф. Шпедько болгаш төлээлекчи Ф. П. Доля олар үдеп чоруурлар.

Карачиниң аэропортунга А. И. Микоянны Пакистанның даштыкы херектер Министри Хамид-Ул-Хак-Чоудхури, Пакистанның даштыкы херектер Министерствозунуң секретары М. С. А. Цэйг, Пакистанның даштыкы херектер Министерствозунуң Протокол килдизиниң эргелекчизи полковник Хамид Наваз, ССРЭ-ниң Пакистанда Элчини П. Ф. Шпедько, Элчин черниң ажылдакчылары болгаш оларның өг-бүлелериниң кежигүннери, Кыдат Улус Республиканың Пакистанда Элчини Кэнь Бяо, Бирма Эвилелиниң Элчини У Он Сеин, Чехословакияның Пакистанда Элчини Э. Бразда, Югославияның Пакистанда херектеринге бүзүретирген төлээлекчизи Бранко Джапунидзие, Индияның Пакистанда дээди комиссарының оралакчызы Чаттерджи, Польшаның Пакистанда садыг төлээлекчизи Леон Працкиер, а ол ышкаш пакистан болгаш даштыкы журналистер уткуп алганнар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянны уткуп ап турган үеде хүндүлүг таңныылды тургускан. Аэродромну Совет Эвилелиниң болгаш Пакистанның күрүне туктары-биле шимеп каастаан турган.

Пакистан чазактың ол аэродромга келген төлээлекчилерин, а ол ышкаш дипломаттыг корпустуң кежигүннерин А. И. Микоян-биле таныштырган.

Ол аэродромга А. И. Микоян пакистан болгаш даштыкы парлалганың төлээлекчилеринге моон адаанда медеглелди кылган:

«Дээргилер!»

Совет чазактың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының өмүнээзинден Пакистанның чазаанга база бүгү пакистан улуска байыр чедирерин болгаш эн-не чаагай күзелди дамчыларын база Пакистанны Ислам Республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалга эвилеп чалааны дээш Пакистанның чазаанга өөрүп четирерин чөпшээреп көрүңер. Пакистанга бо алдарлыг хүннерде силерниң чуртуңарга бистерниң чедип келгенивис Пакистанның болгаш ССРЭ-ниң аразынга эргежок чугула идегежир чорукту бистиң чурттарывыстың улустарының база бүгү делегейге тайбыңның эргеажыктарынга дүүштүр тургузарының херээнге бараан болган турары меңээ күзенчиг-дир. Пакистанны республика кылдыр чарлаанынга болгаш чурттуң конституциязын хүлээп алганынга байыр чедирип тур бис. Бо болуушкун болза, төөгүлүг ужур-дузалыг болгаш национал хамаарышпас чорукту быжыглаарының херээнге, пакистан күрүнениң моон сопгаарги экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезиниң херээнге чугула үе-чада болуп турар».

Пакистанны республика кылдыр чарлааны

КАРАЧИ. Пакистан Республиканың баштайгы президентизи Искандер Мирзаның даңгырак хүлээп алырының байырлыг ёзулалы март 23-түн эртенинде Пакистанның генерал-губернаторунуң турар черинге болган. Пакистанны Ислам республика кылдыр март 23-те чарлаар дугайында чарлыкты номчаан болгаш ону ооң соонда генерал губернатор Искандер Мирза бадылаан.

Пакистан-биле дипломаттыг харылзааларлыг 40 ажыг чурттарның тускай төлээлекчилери, Карачиде дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, пакистан чазактың төлээлекчилери, Пакистанның тургузукчу хуралының кежигүннери, пакистан болгаш даштыкы журналистер ёзулалга олурушкан.

Оларның аразында Совет чазактың тускай төлээлекчизи, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян, а ол ышкаш ону удээн кижилер Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Пакистанда Элчини П. Ф. Шпедько болгаш Төлээлекчи Ф. П. Доля олурушкан.

Ол хүнден эгелээш Пакистан британ коронаның доминиону болбастаан. Пакистанның тургузукчу хуралының 1956 чылдың февраль 29-та хүлээп алганы Пакистанның чаа конституциязы март 23-те күштүг болуп кирген. Ол конституция Индияның эргелеп башкарарының дугайында 1935 чылдагы актыны солуп турар, ол акт амдыгаа чедир Пакистанның кол хоойлузу болуп келген.

Пакистанны республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр эртенгиниң 8 шактa шериг парады болган, аңаа пакистан армияның, шериг-далай флодунуң болгаш шериг агаар күштериниң кезектери киришкен. Пакистанны республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалдарга киржири-биле келген даштыкы күрүнелериниң бүгү тускай төлээлекчилери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, пакистан чазактың агаар күштериниң төлээлекчилери, Карачи хоорайның хамаатылары, парлалганың төлээлекчилери парадка аалчыларның аразынга турган.

Президент Искандер Мирза чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш өске-даа чурттарның тускай төлээлекчилери боттарының бүзүредир бижиктерин президент Искандер Мирзага тудускан. Пакистанны республика кылдыр чарлааны-биле болгаш Искандер Мирзаны президентиге сонгааны-биле аңаа А. И. Микоян байыр чедирген.

Искандер Мирза байыр чедиргени дээш А. И. Микоянга өөрүп четиргенин илергейлээн болгаш Пакистанның болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар экижиир дээрзинге идегелин илергейлээн.

Бүзүредир бижиктерин тудусканының соонда президент Искандер Мирза аалчыларга хүлээп алыышкын тургускан.

А. И. Микоян Пакистанның премьер-министри Мохаммед Али-биле, а ол ышкаш пакистан чазактың чамдык кежигүннери-биле, Пакистанны республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалга киржири-биле Пакистанда келген даштыкы күрүнелериниң тускай төлээлекчилери-биле болгаш өске-даа кижилер-биле допчу чугаалажылга кылган. Чугаалажылга чылыг, найыралдыг байдалга эрткен. (СЭТА).

Пакистанны Ислам республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр Карачиге болган байырлыг митинг

КАРАЧИ, март 23. (СЭТА). Пакистанны Ислам республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр Карачи хоорайның хамаатыларының массалыг митингизи байырлалдыы-биле шиметинген «Джихангир» паркынга бөгүн дүш соонда болган.

Митингиге чүс муң хире кижи киришкен. Пакистанны республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалдарга киржири-биле Пакистан чазактың чалааның ёзугаар Карачиде келген даштыкы күрүнелериниң тускай төлээлекчилери митингиге хүндүлүг аалчылар болуп олурушкан.

Пакистанның премьер-министри Мохаммед Али митингини ажыткан. Мохамед Али Пакистанны республика кылдыр чарлаанының чугулазын бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээн болгаш ол төөгүлүг болуушкуннуң чуртка ужур-дузалыын айыткан. Пакистанның даштыкы политиказынга хамаарыштыр премьер-министрниң чугаалааны болза: «Бистиң даштыкы политикавыс тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң ислам принциптеринге үндезилетиндир тургустунуп турар. Бүгү нацияларның хамаарышпас чоруун болгаш эргелерин пакистан хүндүлээр».

Пакистанны Республика кылдыр чарлааны-биле холбаштыр байырлалдарга киржиринге чөпшээрешкени дээш даштыкы күрүнелериниң тускай төлээлекчилеринге Мохаммед Али өөрүп четиргенин илергейлээн.

Совет Эвилелиниң тускай төлээлекчизи, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның митингиге чугаазын олурушканнар чылыы-биле уткаан.

А. И. Микоянның бодунуң чугаазынга медеглээни болза:

Эш А. И. Микоянның чугаазы

«Дээрги Премьер-Министр, Карачи хоорайның дээрги мэри, хүндүлүг хамаатылары!

Пакистанны Ислам Республиказы кылдыр чарлааны-биле бо кайгамчыктыг хүнде силерге Совет чазактың, Совет Эвилелиниң улустарының мурнундан болгаш бодумнуң мурнумдан байыр чедирерин меңээ чөпшээреп көрүңер. **(Адыш часкаашкыны).**

Бо болуушкун пакистан улустуң амыдыралынга чугула үе-чада болуп турар. Ол болза Пакистанның национал хамаарышпас чоруунуң болгаш бүрүн эргезиниң улам ыңай быжыкканы болур. Пакистан улустуң бодунуң хамаарышпас чоруун быжыглаарынче угланган күзелчүткүлүн Совет Эвилелиниң улустары ханы сонуургал-биле болгаш күзээшкин-биле көрүп турар. Пакистан улус амыдырал-чуртталгазынга болгаш тайбың тургузукчу күш-ажылынга чедиишкиниг болурун, силерниң республиканар чечектелирин болгаш депшилгелиг болурун бүгү сагыш-сеткилден күзеп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Пакистанга төөгүлүг бо кайгамчык болуушкун-биле холбаштыр бистиң чурттарывыстың аразынга найыралдыг харылзааларны экижидеринче болгаш хөгжүдеринче, кады ажылдажылгаже, кайы-кайызын билчир чоруктуң болгаш эргежок чугула бүзүрежилгениң байдалын тургузарынче бистиң шын-на күзел чүткүлүвүстү онзалап демдеглээрин күзээн ийик мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилели күрүнелериниң ниитилел системаларындан хамаарылга чокка оларның аразынга тайбың кожа-хелбээ турарының политиказын өскерилге чокка барымдаалап келген болгаш барымдалаар. Күрүнелер аразынга найыралдыг харылзаалар тайбың кожа-хелбээ турарының сураглыг беш принциптеринге: девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бүрүн эргени хүндүлежиринге, халдашпазынга, бот-бодунуң иштики херектерин холгаарлашпазынга, дец эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга, тайбың кожа-хелбээ турарынга болгаш экономиктиг кады ажылдажылгага үндезилээш чедиишкиниг боттанып болур деп санап турар бис.

Хөй-хөй чурттарның аразында харылзаа байдалдар ол принциптерге таарыштыр тургустунуп турары билдингир болгай. Ол принциптерни Бандунгтуң төөгүлүг конференциязы чүүлдүгзүнүп көргеп. Бандыг-даа янзының пактылары, ылаңгыя аңгы-аңгы болук чурттарның аразында чардынып турар шериг пактылары эвес, харын айыттынган беш принциптерни калбаа-биле ажыглаары бүгү делегейге быжыг тайбыңны хандырар дээрзиниң дугайын маргыжары берге. Совет Эвилели бодунуң Пакистан-биле харылзааларынга өске-даа чурттар-биле бир дөмей экономика, культура болгаш өске-даа талаларга кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылганы быжыглаарын күзеп турар.

Ындыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ам-даа ыракта ажыглатыңмайн турар улуг аргаларның бары билдингир болгай. ССРЭ-ниң болгаш Пакистанның аразынга кайы-кайызынга бүзүрежириниң болгаш хүндүлежириниң принциптеринге үндезилетинген найыралдыг чаагай кожа-хелбээ харылзааларны хөгжүдери бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының херээнге чаа салыышкын болуру чигзиниг чок. **(Адыш часкаашкыны).**

Пакистан республиканың улустары аас-кежиктиг болгаш чечектелиишкиниг болзун, хамаарышпас чоруун быжыглан база чаагай байдалы көдүрлүүшкүннүг болзун деп база катап күзээримни чөпшээреп көрүңер». **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Кореяның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының пленуму

ПХЕНЬЯН. Кореяның Күш-ажылчы партиязының Төп Комитединиң март 20-де болган пленумунуң дугайында дыңнадыгны «Нодон Синмун» солун парлаан. СЭКП-ниң XX съездизинге Кореяның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының төлээлерин баштап чораан Кореяның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының даргазының оралакчызы эш Цой Ен Генниң илеткелин пленум дыңнап, чугаалажып көргеп.

СЭКП-ниң XX съездизинге чугаалажып көрген элээн хөй чугула айтырыгларны, ылаңгыя социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың кожа-хелбээ догуңнаашкынның айтырыгларын, амгы үениң байдалдарында дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчиириниң хевирлериниң дугайында, партияның коллективтиг удуртулгазының ленинчи принципиниң дугайында айтырыгларны илеткелин тодаргайлап чугаалаан.

Кореяның Күш-ажылчы партиязы болза, СЭКП-ниң XX съездизиниң дуржулгазынга үндезилээш, төрээн чуртту каттыштырары болгаш ооң хамаарышпас чоруу дээш, республиканың соңгу кезээнге социализмниң үндезиңнерин тургузары дээш демиселди күштелдирер ужурлуг деп Цой Ен Ген айыткан. Кореяның Күш-ажылчы партиязының организастыг болгаш идейлиг чаңгыс эвин улам-на быжыглаары, идеологтуг ажылда догматизмни болгаш формализмни узуткаары, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле шиңгээдип алыры эргежок чугула деп ол демдеглээн.

Кореяның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының даргазы эш Ким Ир Сен пленумга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Вьетнамда парлааны

ХАНОЙ. Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының «Чоп топ» деп теоретиктиг болгаш политиктиг журналының тускай номери үнген, СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын ында парлаан.

СЭКП-ниң XX съездизи болза, вьетнам улуска, ыңаңгыя Вьетнамның ажылчы чоннар партиязынга тайбың, чаңгыс-аай, хамаарышпас, демократтыг чечектелип турар Вьетнамны тургузар дээш демиселге оларның күштериниң болгаш сорук кириишкининиң чаа үнер дөзү болуп турар дээрзин материалдарга хамаарыштырган допчу эге чүүлүнде журнал бижээн.

Н. С. Хрущевтуң илеткээни СЭКП ТК-ның отчет илеткелин, алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларының дугайында Н. А. Булганинның илеткелин болгаш ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле резолюцияны журналда парлаан. (СЭТА).

Будүрүлге чарыжының мурнакчыларының национал конференциязының Ханойда ажыттынганы

ХАНОЙ. Үлетпүрде будүрүлге чарыжының мурнакчыларының национал конференциязы Ханойда ажыттынган, ол конференцияны күш-ажылдың Бүгү-ниити вьетнам конфедерациязының (КББК) инициативазын ёзугаар чыылдырган.

Үлетпүрге будүрүшкүнүң көвүдедири дээш чарыштың түннелдериниң дугайында КББК-ның Доктаамал комитединиң кежигүнү Нгуен Конг Хоа конференцияга илеткел кылган.

Дайын үезинде үрелген экономиканы катап дүрген тургузары дээш, национализастаан будүрүлге черлериниң ажылчыннарының база албан-хаакчыларының баштааны үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның будүрүлгезин улгаттырары дээш массалыг шимчээшкин тайбыңны тургусканының сөөлүнде чурттуң иштинге делгеми-биле калбарган деп Нгуен Конг Хоа чугаалаан. Ажылчыннар кыска үениң иштинде он-он заводтарны, фабрикаларны, шахталарны, рудниктерни катап тургускан болгаш ажыглалга киирген.

1955 чылда Ханой-Мунальгуаньның болгаш Ханой-Нам-Диньниң демир оруктарының шугумнарын чаарткан болгаш ажыглалга киирген. Ханой-Лао-Кайның демир оруун катап тургузары чедиишкиниг чоруп турар. Тарылга шөлдериниң ашталгалыг болгаш суггарылгалыг 14 улуг системаларын база он-он муң километр чалдарны септээн чорук 320 муң га рис шөлдерин суг-биле хандырар арганы берген. Ылаңгыя, Хон-Гайның хөмүр даш районунуң шахтёрлары улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Ол районнуң национализастаан шахталары француз эжелелдиң үезинге бодаарга ийи катап хөй хөмүр дашты берип турар. Дериишкиннер, электроэнергия, материалдар чедишпейн турза-даа, француз-тар үнүп чоруптарда дериишкиннерниң хөй кезини үндүр сөөртүп алгаш барган ийикпе, азы ажыглалдан үндүрүп каапкан-даа болза, үстүнде чедиишкиннер чедип алдынган. (СЭТА).

Афганистан СЭАТО-нуң киржикчилери чурттарга удурланыышкынны медеглээн

КАБУЛ. «Пелах» солуннуң медээлеп турарын ёзугаар алырга, СЕАТО-нуң чөвүлелиниң сессиязынга Пуштунистанның айтырыын чугаалажып көргени-биле холбаштыр Афганистанның чазаа СЕАТО-нуң пактызының киржикчилери чурттарга шинтпирлиг удурланыышкынны чоруткан.

СЕАТО-нуң чөвүлелиниң сессиязының хүлээп алганы медеглелди Афганистанның канчаар көрүп турарының дугайында КНО-нуң чиңгине секретарынга, а ол ышкаш КНО-нуң кежигүннери бүгү чурттарның төлээлекчилеринге дыңнадыр деп айтыышкынны Афганистанның КНО-да доктаамал төлээлекчизинге айтыышкын берген. (СЭТА).

КУР-нуң садыг төлээлериниң Египетте чоруп турары

КАИР. Египет чазактың чалааның ёзугаар КУР-нуң даштыкы садыг министри Е Цзи-чжуанга баштаткан кыдат садыг төлээлери Каирде чоруп турар. Ол төлээлерни премьер-министр Насер, а ол ышкаш саң министри Эль-Кайсуни, садыг болгаш үлетпүр министри Нусейр олар хүлээп алган. Ийи чурттарның аразынга экономиктиг болгаш садыг харылзааларын хөгжүдер дугайында айтырыгны ол ужуражыышкыннарга чугаалажып көргенин египет парлалга дыңнаткан.

КУР-нуң төлээлекчилеринге байыр чедирбишаан, саң министри Эль-Кайсуниниң медеглээни болза, Кыдаттың баштайгы садыг төлээлеринге Египет өөрүшкүлел-биле байыр чедирип, бот-боттарынга ажыктыг садыглажыышкынны калбартырын күзеп турар. КУР-нуң премьери Чжоу Энь-лай-биле Гамаль Абдель Насерниң Бандунг конференциязынга хууда ужуражыышкыны Кыдаттың болгаш Египеттиң улустарының аразынга найыралдыг харылзааларны быжыглаарынга дыка дузалаан деп ол демдеглээн.

Египеттиң болгаш КУР-нуң аразында садыг дугуржулгазы египет экономиканың эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп парлалгага берген медеглелинге садыг болгаш үлетпүр министри Абу Нусейр айыткан. Чуртту хөгжүдеринге эн-не эргежок чугула барааннарның ишкинден хөй чүүлдерин КУР-дан Египет садып алыр аргалыг болуп турар. Ынчаарга Египеттиң хөвенин садып алырынга КУР база сонуургалдыг. (СЭТА).

Национал хамаарышпас чорукту Туниске тыпсыр дугайында протоколга ат салганы

ПАРИЖ. Национал хамаарышпас чорукту Туниске тыпсыр дугайында протоколга ат салыышкыны чөөкта чаа Францияның даштыкы херектер министерствозунга болган. Францияның даштыкы херектер министри Кристиан Пино болгаш Тунистиң Министрлер чөвүлелиниң даргазы Тахар Бен Амар олар протоколга ат салганнар.

«Тунистиң хамаарышпас чоруун Франция байырлалдыы-биле хүлээп көрүп тур» деп протоколда чугаалап турар. Ук протоколга дүүштүр 1881 чылдагы Француз-тунис керээ (Туниске хамаарыштыр Францияның протекторады) күш чок кылдыр чарлатынган. Даштыкы харылзааларның болгаш камгалалдың талазы-биле бодунуң тускай ажыл-чорудулгазын боттандырар национал хамаарышпас чорукту ам Туниске тывыскан. Оон-биле чергелештир, «Бот-боттарынга хамаарылгалыг болурунуң дугайында керээни ёзугаар Тунис биле Франция дипломатияның болгаш шеригниң талазы-биле хүлээлгелиг болур деп протоколда база демдеглетинин турар. «Тунистиң национал армиязын тургузарынга Францияның көргүзер дузаламчызының» дугайында ийи чурттарның аразынга дугуржулгаларга ат салдынган турар ужурлуг. Аңаа хамаарышкан чугаалажыышкыннар апрельде эгелээн турар. (СЭТА).

Алжирде байдалга хамаарыштыр

ПАРИЖ. Парижтиң парлалгазының дыңнадыгларын ёзугаар алырга, чаа француз шериглерни болгаш шериг техниказын Алжирже немей чорудуп турар. Алжирниң Бон болгаш Филиппвиль порттарының районунче шеригниң ийи корабльдери чорупкан. «Орор» солуннуң дыңнатканы болза амгы үеде Соңгу Африкада 334 муң солдаттарны мөөңнээн, ол солуннуң бижээнин ёзугаар алырга, ук солдаттар Францияның кургаг чер күштериниң ортаа кезин болуп турар. Францияның камгалал министри Буржес-Монури март 20-де Алжирде чеде берген.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дамчыдып турары болза Алжирниң парламент төлээлери Францияның президентизи Рене Котиге баргаш, «Алжир айтырыын шиитпирлээри ам үеде күштү ажыглаарында эвес, а Францияның конституциязынга дүүштүр демократтыг ёзу-биле бодунуң херектерин эргелеп баштаарын күзеп турар бүгү улустуң ханы болгаш чаңгыс эптиг сеткил-сагыжын кичээнгейге ап көөрү болур» деп медеглээннер. (СЭТА).

Алабама штатта негрлерни судтап турары

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Монтгомеринден (Алабама штат) дыңнатканын ёзугаар алырга, штаттың хоойлуларын барымдаалап негрлерге болгаш ак кештиг кижилерге автобустарда ийи аңгылай тускайлаан олуттарга олурарындан ойталааны дээш 93 негрлерни, оларның иштинде 25 шажынчыларны март 19-та ында судтап эгелээн.

Хоорайда автобустарга олурарындан он алды неделялар иштинде ойталаан чоруктуң идепкейлиг киржикчилери болгаш удуртукчулары деп ук негрлерни ак кештиг кижилер колдаан төлээлекчилерниң хөй кижи киржикчилиг жюри февраль 21-де буруудаткан.

Күш-ажылдың маргылдааларынга хамаарылгалыг, штатта ховар ажыглатынып турар хоойлуга үндезилээш, буруудатыр актыларны тургусканнар. «Чөптүг чылдак чокка болгаш юридиктиг чылдагаан чокка» организастыг ойталаашкын кылырын ол хоойлу хоругдап турар.

Автобуста негрлер олурар олутка олурарындан ойталааны дээш дааранык-чы негр херээжен Роза Парксты тудуп хоругдап, буруудатканының сөөлүнде автобустарга олурарындан ол ойталаар чорук эгелээн деп корреспондент айыткан.

Хоорайның негр чурттакчылары штаттың болгаш хоорайның хоойлуларын конституцияга дүүшпес деп буруудатпышаан, хоорайның транспортунда ылгай көөрүнүң системазынга удурланыш, округ судунда херек көдүргеннер. (СЭТА).

Улустар аразының Дрезденге болган шыдыраа маргылдаазынга совет шыдыраачыларның тиилелгези

БЕРЛИН. Үш неделя ажыг үениң иштинде уламчылап келген улустар аразының шыдыраа маргылдаазы март 20-де Дрезденде (ГДР) доозулган, ол маргылдаага Герман Демократтыг Республиканың, Чехословакияның, Венгрияның, Совет Эвилелиниң, Румынияның, Югославияның, Польшаның, Болгарияның, Швецияның болгаш Данияның шыдыраачылары киришкен.

Совет шыдыраачылар маргылдааның чаңгыс-даа карачаңгыс киржикчизи гроссмейстер Авербах болгаш мастер Холмов олар маргылдааның тиилекчилери болганнар. Олар 15 салыышкыннарның иштинден 12—12 саннарны чедип алган болгаш бирги—ийиги черни үлешкеннер.

Үшкү черни 10,5 саннарны чедип алган румын мастер Чокылтя алган. Оон ыңай гроссмейстер Пахман (Чехословакия) 9 саннарны, Ульман (Герман Демократтыг Республика) 8,5 саннарны алганнар, алдыгы-чедиги черни 8—8 саннарны чедип алган Падевский (Болгария) болгаш Билек (Венгрия) олар үлешкеннер. (СЭТА).

Редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар К. Л. САРЫГ.

Араганың хоразы

Угааны уттуучал, мага-боду дүрген шагзыраачал апаар. Кижи болза көнчүг шугулдаачал, ооң аажы-чаңы үргүлчү өскерлип чоруур апаар.

Шак ындыг бергедээшкиннерниң чылдагаанын тайылбырлаары берге эвес, ол дээрге арагага алыскан, араганың хоранынга хораннанган кижи ынчап баар. Араганың бо бүгү хоралыг чоруктарының түпнелинде арагачы кижи ажылга кылган чүүлүн үрей кылыр, ажыл шагы үзер, бодунуң өг-бүлезиниң дугайында бичин-даа сагыш салбас апаар. Арагага алыскан кижи адактың сөөлүнде чүгле арага дилеп тып ижиксээр бойлаан кижи болу бээр, а чамдыкта арага садып ижер акша тып алыр дээш кем-херекти безин үүлгеди бээр. Арага аарыындан аараан кижиниң ниити байдалы суларап, чамдыкта харын-даа медерели баксырап, сагыш аарыынга таваржыр. Араганы хөй удаа хөйнү ижер чорук болза ижин-шөйүндү, баар, чүректиң хан эргилиишкининиң системазының ажылынга хоралыг саълдарны чедирер. Арага аарыы эгезинде кижиниң ол органнарының шын ажылдаарынга үрелиишкинни таварыштырып, а ооң соонда кижини электен ажыл кылып шыдавас апаар байдалга болгаш өлүмге чедирип болур, эмнээри берге азы көңгүс эмнетиимес аарыгны тывылдырар. Безин чадаарда чаңгыс-ла катап күштүү-биле эзирмир-даа болза, кижиниң амы-тынынга айыылдыг. Арага-биле хораннаны берген үеде, бир эвес эмчи дузаламчызын чогуур үезинде көргүспес болза, чүректиң ажылдаары соксаанындан ол кижи өлү берки болур.

Арага аарыындан аараан кижини эмнеп экиртип болур дээрзин билип алыр херек.

Тыва областың санитар-чырыдышкын бажыңы.

Бертингенде баштайгы дузаламчы

Бертинген черге хар, дош азы үеүеде солуп турар соок чиңнээшкиниң салыңар. Мага-боттуң бертинген кезектерин шөлээн дыш-биле хандырыңар: холду аржыыл-биле боскуп алыңар, бүтту бедик сыртык кырынга салыр. Бертинген черге базыышкынныг шарыгны кылыңар.

Бир эвес баш, херек, ижин азы оорга кемдээн болза, кемдээшкиниң даштыкы демдектери шоолуг эвес-даа болза, доп-дораан эмчиге көргүзер херек. Эмчиниң көөрү чугула, чүге дээрге иштики органнар кемдээн бооп болур чадавас, баш кемдээн болза мээ шимчеп болур чадавас. Бир эвес бертинген соонда силерге кончуг аарышкылыг болур болза база ынчаар кылып болур, чүге дээрге соок сыйлы берген болуп чадавас.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажылгагый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС — 00278. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үнделип эгелээнге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
28
СРЕДА
№ 65 (3518)

Өртээ 20 коп.

Бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартырынче, ону удуртуруп эки жидеринче, партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын боттандырарынга ажылчыннарның, колхозчуларның чогаадыкчы инициативазын углавышаан, ону улам бедик кодуреринче партия, профэвилел, ажыл-агый, комсомол организацияларын съезд кыйгырып тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязынган).

ПРОФЭВИЛЕЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЫН БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

СЭКП-ниң XX съездизиниң салганы улуг чаагай сорулгаларны амыдыралга боттандырары дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам-на калбартырынче ажылчы чоннарны мобилизаставышаан, областың профэвилелдериниң организацияларыботтарының организас-массалыг ажылының деңнелин элээн бедидип, бүдүрүлге черлериниң ажыл-агыйжы амыдыралынче ханызы-биле кирип, бүдүрүлгени көдүреринин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, иштинги курлавырларны ажыглаарының айтырыгларын улам-на төларгай өөренип көрүп, илередип турар апарган.

Социалистиг чарышты удуртуру профэвилелдериниң ажылында эң чүгүле участок болур. Коммунистиг партияның XX съездизинге аллар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорттуң, МТС болгаш совхозтарның бүгү ажылдап турар ажылчыннарының 75 хүүзу киришкен, оларның иштинден бүдүрүлгеге боттарының улуг нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турган 350 мурнакчыларны областың Хүндүлел самбыразынга киирген болгаш 2095 кижини область Совединиң күүскомунун болгаш профэвилелдериниң область чөвүлелиниң хүндүлел бижии-биле шаннаан.

Областың элээн хөй үлетпүр бүдүрүлгелери, МТС болгаш совхозтары 1955 чылдың бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүсеткеннер. Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агый чери бараанның продукция бүдүрелиниң чыл планың 104,6 хүү, Элегестеде хөмүр-даш шахталы 113,1 хүү, Кызыл хоорайның аъш-чем комбинаты, ыяш заводу, типография, Чаа-Хөлдүн, Бии-Хемниң МТС-тери болгаш өске-даа элээн хөй үлетпүр бүдүрүлгелери партияның XX съездизинге үткүштүр боттарынга алган хүлээлгелерин күүсеткеш, ам социалистиг чарыштың чаа-чаа бедиткен хүлээлгелерин ап, эрестиг ажылдап тураалар.

Ындыг болза-даа, СЭКП-ниң XX съездизинге профэвилелдериниң ажылы шынгы шүгүмүүлеге даварыкшаан деп чүвени сактыр херек. Профэвилелдериниң ажылының деңнели ам бо үеде ги амыдыралдың негелделериниден, партияның салыш турары сорулгаларан ыракта хожуда каап турар деп Төп Комитеттиң отчет илеткелинде демеглээн. Ол айтыкан четпестер бистиң областың профэвилел организацияларының ажылынга бүрүн долузу-биле хамаажыр.

Бистиң областың профэвилелдериниң дыка хөй организацияларының организас-массалыг ажылы дыка куду деңнелде турар. Оон тодаргай чижээ болза, 1955 чылдың ноябрьдан 1956 чылдың январьга чедир үениң иштинде болуп эртөн профэвилелдериниң чер-чер органнарының отчет соңгуулалыг хуралдары 359 организацияларның иштинден 52 комитеттериниң ажылын багай деп санаан.

Организас-массалыг ажылдың куду деңнелде турарының база бир фактызы болза, бүдүрүлгелерде, албан черлеринде болгаш МТС, совхозтарда ажылдап турар 2000 ажыг ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны профэвилелдериниң кежигүнүге амыдыга чедир киирип албаазы болур.

Профэвилелдериниң область чөвүлели, обкомнары болгаш чер-черге организациялары социалистиг чарышты дыка эренгей удуртуп турар. Ындыг социалистиг чарыштыг мурнакчыларын деткир, оларның эки үлегер-дуржулгазын нептередир талазы-биле ажыл профэвилелдериниң организацияларында аналз чугаа кырында чоруп турар.

Үлетпүр ажылдакчыларының профэвилел обкому (даргазы эш Чикмарёв) болгунуң ажылын бо үениң негелделериниң деңнелиглге чедир эде тургузар талазы-биле дыка кандай ажыллап турар. Бүдүрүлгелерде социалистиг чарышты деңдин эренгей удуртуп турар, социалистиг чарыштың түннелдерин квартал санында үндүрер ужурлуг тургаш, ам сөөлгү үеде ол ажылды соксаткан болгаш обкомнуң шилчимир Кызыл тугун социалистиг чарыштың мурнакчыларынга тыпсырын саададып келген.

Районнарда социалистиг чарыштың түннелдерин партия райкомнары болгаш райкүүскомнар ой-ийде түннеп үндүрүп турар боорлан аңгыла профэвилелдериниң районнар организацияларының бо ажылга барык киржилге чок болуп турар. Социалистиг чарыш чогаадыкчы болгаш дириг ажыл болур. Ону ёзу барымдалап көөр чорукту мөөн соңгаар болдурбас ужурлуг.

Бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседириниче, социалистиг экономиканың курлавырларын долузу-биле ажыглаарынче ажылчы чоннарның күжениишкиннерин болгаш идепкейин угландырбышаан, үлетпүрге, транспортка, машина-трактор станцияларынга, совхозтарга болгаш колхозтарга социалистиг чарышты доктаамал организастаары профэвилелдер организацияларының эң-не чугула сорулгазы болур.

Ажылчы чоннар ортузунга культура-массалыг болгаш кижизидилгелиг ажылды калбаа-биле чорударының бүгү-ле материалдыг аргалары областың профэвилелдериниң организацияларында бар болуп турар. Ол организацияларның эргезинде культура бажыны, 14 клубтар, 30 кызыл булуннар, 47 библиотекалар бар. Ындыг болза-даа профэвилелдериниң организацияларының культура-массалыг, кижизидилгелиг ажылында улуг четпестер бар, профэвилелдериниң область чөвүлели, обкомнары культура-чырыдыышкынның албан черлериниң ажылын дыка четпес удуртуп турар.

Клубтарда, кызыл булуннарда көскү агитацияны кошкак тургускан, бүдүрүлгелериниң мурнакчыларының чедиишкиннерини көргүүлгелерин организаставаан, профэвилелдериниң культура-чырыдыышкын албан черлери ам-даа ажылчы чоннуң дыштанылгазының төвү болбайн турар, онда культура-массалыг ажылдар амдаа кончуг ховар чорутуңуп турар.

Үлетпүрүг улам ынай хөгжүлериниң, техниктиг депшилгениң болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижидериниң талазы-биле сорулгалар дугайында СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери Совет Эвилелиниң үлетпүрүнүң бүгү ажылдакчыларының күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин көдүрген. Амгы үеде профэвилел организацияларыболза партия организацияларыбиле кады күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш техниканы эң эки ажыглаар дээш, продукцияның бот-үнезин чигедир база шынарын бедидер дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын үргүлчү баштаар, үлетпүр болгаш көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының дуржулгазын бүгү хемчеглер-биле деткиир болгаш нептередир, хожудап турарларны мурнакчыларның деннелинге чедирер, ынчангаш үлетпүрүнүң нигити чедиишкиннерин хандырар.

Партия организациялары профэвилелдеринге практиктиг улуг дузаламчыны көргүзер, партияның съездизиниң салган сорулгаларын күүседир — ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, чоннуң хөй-бүрү негелде-хереглелдерин хандырарынга, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге оларның ролюн шиитпирлиг көдүрер дээш профорганизацияларының ажылын экижидерин хандырар ужурлуг.

Профорганизацияларының ажылын ёзулуг удуртуру дээрге олар-биле дириг харылзазны быжыглаары, оларны политиктиг болгаш ажыл-агыйжы сорулгаларны биливиин-биле дүүштүрүп биливиниң практиказынга өөредири болур.

Сааттаныышкын болгаш божулга талазы-биле шөлээлерниң үргүлчүлелин узадыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Иелериң болгаш бичии уругларның камгалалын улам ынай күштелдирер сорулга-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Сааттаныышкын болгаш божулга талазы-биле шөлээни 1956 чылдың апрель 1-ден эгелээш, шөлээниң үргүлчүлелин божуурунга чедир 56 хонук база божаанының соонда 56 хонук кылдыр, ол үениң дургузунда доктаатынган чурум ёзугаар пособиени бербишаан доктаадып, 77-ден 112 календарлыг хонук кылдыр узадыр.

Тудуу азы ийи болгаш оон хөй уругларны божаан таварылгада божаанының соонда шөлээни 70 календарлыг хонук үргүлчүлелдиг кылдыр тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль
1956 чылдың март 26.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Ыраккы Чөөн чүктүң лосось балыктарын өстүрер болгаш камгалаар дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көргенин совет парлалгага дыннадып турган болгаш лосось балыктарның ынай-бээр көшкен оруктарынга оларны араатанзыг ёзу-биле түлүп өлүрерин соксадырынга хамзарышкан дүрген хемчеглер дугайында санал киирип келирин ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүнүң министерствозунга болгаш өске-даа чогуур органнарга айтыышкын берген.

Чоокта чаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели киирип келирген саналарны чугаалажып көрген болгаш мөөн адаанда доктаалды үндүрген.

Ыраккы Чөөн чүкте ССРЭ-ниң девискээр суглары-биле холушкак, ажык далай районнарынга лосось балыктарның курлавырларын камгалаарының болгаш тывышты таарыштырарының дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

Лосось балыктарның бар болуп турар санын кандыг-даа үчет чокка түлүп өлүрер чорукту Оожум океанның соңгубарын кезинге таарыштыр тургуспаан тывыштың улуг хемчээлдин-биле өзүп турары болза балыктарның тывыштыг уксаларының ол үнелиг курлавырлары үстүрүнге чедер айыылыг таварыштырып турарын бар болуп турар эртем тывыштыг медээлер көргүзүп турар.

Охот болгаш Камчатка эриктеринге үүргене төгери-биле лососьтарның өскеп турар хемнеринге лососьтарны камгалаарының болгаш өстүрериниң талазы-биле ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүнүң министерствозунуң шугуму-биле боттандырып турар дыка улуг карылгалыг хемчеглери мынды байдалдарның үезинде ол балыктарның курлавырларын камгалаарын хандырып шыдавайн турар.

Совет Ыраккы Чөөн чүктүң чонунуң болгаш ылангыя Охот-Камчатка эриниң чонунуң кол тывыш ажылы болуп турар Ыраккы Чөөн чүк лососьтарының бедик болгаш турыштуг курлавырларының деннелин камгалаар болгаш хандырар сорулга-биле ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң **доктаадыры болза:**

1. Соңуургалдыг чүрттар-биле чогуур дугуржулга чаргыже чедир Ыраккы Чөөн чүктүң лососьтарын түлүп өлүрерин таарыштырар зоналарны ажык далайга түр үеде тургузар. Ол зоналар Охот далайга, Беринг далайның барыын кезинге, ССРЭ-ниң девискээр суглары-биле холушкак Оожум океанның суглырынга, мөөн адаанда координаттарны дамчыштыр эртөн барыын болгаш соңгу-барыын чүкче лугурхулгалыг шугумдан: Беринг далайда Олютор шенектен мурнуу чүкче меридианның соңгу делгеминиң 48 градузунун точказынга чедир болгаш чөөн долготанның 170 градустарының 25 минутазында, оон соонда мурнуу-барыын чүкче ССРЭ-ниң девискээрлиг суглырының кызыгаары-биле кежилир Анучина ортулукка (Бичe курильск диливдээ) турар.

Лососьтарның үүргенелээр үезинде (май 15-тен сентябрь 15-ке чедир) бо зоналарга ол балыктарны түлүп өлүрерин совет организацияларга болгаш хамаатыларга база ол ышкаш даштыкы күрүнелериниң организацияларынга болгаш хамаатыларынга кызыгаарлаар.

2. 1956 чылдың тывыш сезонунда Ыраккы Чөөн чүк лососьтарын бо доктаалдың 1 чүүлүнде айыткан зоналарга түлүп өлүрерин 500 мун центнер (25 миллион хире кезекти) хемчээлдиг доктаалыр. Айыткан зоналарга тывыш чорударын ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүнүң министерствозунуң балык хайгааралының органнарының чүгле түскай чөпшээрелдери-биле чорудуп болур.

3. Бо доктаалдың 2 чүүлүнде айыттынган зоналарга балык туларының хайгааралын болгаш хынаадазын балык хайгааралының органнарынга дагыр.

4. Айыттынган зоналарга пароход чоруушкунунуп хостуун бо доктаал дегбейн турар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын пропагандалап турары

Казахстанның ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турарлар. СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаарынга политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле республика нииитилелиң, партияның обкомнарының, хооркомнарының болгаш райкомнарының лекторлары идепкейлиг киржин турар. Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаарының талазы-биле хемчеглерни, лекцияларның тематиказын, лекторларның составын нииитилелиң баштаар черинин президиуму бадылаан. Алдыгы беш чылда республиканың үлетпүрүнүң, транспортунуң, харылзаазының, тараа ажыл-агыйының болгаш мал ажылының хөгжүлезиниң дугайында лекцияларны нииитилелиң чүс-чүс кежигүннери номчуп турар.

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң «Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалы» деп бирги бөлүүнүң талазы-биле лекцияларны Алма-Атада калбаа-биле номчуп турар. Казахстанның улуг ажыл-агыйының хөгжүлезиниң дугайында профессор Казаковтун, экономиктиг эртемнериниң кандидаттары Чулаковтун, Яниостун болгаш өскелерин-даа лекциялары болгулаан. Төөгү эртемнериниң кандидаты Горячеваның белеткээн лекциязын «Алма-Ата алдыгы беш чылда» деп адаан.

• • •

КИШИНЕВ. СЭКП-ниң XX съездизиниң түннелдеринге хамзарыштырган делгелгени партия хооркомунуң библиотеказында ажыткан. Онда материалдарны «Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалы» болгаш «ССРЭ-ниң иштики байдалы» деп ийи бөлүктерге хамаарыштыр делгеп кылган. Эштер Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганинның илеткелдерин, төлээлериниң болгаш ажылчыларның чугааларын база чаа бөлүмнерин экижидерин база чаа дыштанылгага канчаар көрүп турарының витриназын болгаш «СЭКП-ниң XIX база XX съездилериниң аразында Молдав ССР» деп фото делгелгени база көргүскен.

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Директивалары» болгаш «Молдав ССР-ниң алдыгы беш чыл планы» деп делгелгелерни хооранның Жданов аттыг библиотеказында база кылган. Съездиниң материалдарының талазы-биле консультациялардың столун ында организастаан. Библиотеканың дежурный ажылдакчызы литератураны номчукчуларга шилип берип турар.

• • •

ЙОШКАР-ОЛА. XX съездиниң материалдарын өөренирин партия чыдыышкынының системазында, а ол ышкаш партия кежигүнү эвес ажылчы чоннарның ортузунда Марийнин партия организациязы калбарткан. Партияның XX съездизиниң материалдарын өөренириниң талазы-биле пропагандистерниң семинарларын СЭКП-ниң Йошкар-Ола хооркому организастап эрттирген.

Хооранның дөрт мун коммунистери бөлүмнерде, марксизм-ленининизмниң кежээки университединде, ажыл-агый активиниң үргүлчү болуп турар семинарларында кичээлдерге идепкейлиг барып турарлар.

XX съездиниң материалдарының талазыбиле лекцияларны болгаш илеткелдерни хооркомунуң лекторлар бөлүү организастап эгелээн, бүгү делегей байдалының дугайында баштайгы лекцияны ыяш-институлуунуң техника башкызы Басевич номчаан.

Хооранның заводтарының, үзеди өөредилге черлериниң, министерстволарының мун хире агитаторлары съездиниң дугайында беседаларны ажылчы чоннарның чурттаага черлериниң аайы-биле чорудуп турар.

(СЭТА).

• • •

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей сеткил ханыышкынныг, күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле уткаан. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны совет кижилер тайбың күш-ажылдың, чаагайжыдылганың улуг программазы кылдыр көрүп, ону ханы өөренишпаан, амыдырал кырынга чедиишкиннинг боттандырары дээш чүткүлүг ажылдап турар.

Съездиниң материалдарын танышкан хуралдар районнуң бүгү-ле черлеринге калбарган турган. Ол ышкаш агитколлективтер боттарының ажылын ол-ла дораан чаарты тургускан, съездиниң материалдарын таныштырарынга 62 агитаторлар беседаларны, номчулгаларны чоннуң ортузунда улам калбартып турар.

Моон-биле кады партия райкому организастыг элээн боттуг хемчеглерни база ап чоруткан. Партия чыдыышкынының пропагандистериниң, агитколлективтер удуртукчуларының семинарларын район төвүнде эрттирген, агитаторларның сургаалдалыг хуралдарын чер-черге база организастаан. Анза съездиниң материалдарын ханы өөренир дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Районда партия чыдыышкынынга моон мурнунда 280 кижи өөренип турган, ам съезд материалдарын өөренип эгелээнде 44 кезек черде чыдыышкында 550 кижи хаара туттунган. Ол ышкаш комсомолдуң 16 бөлүмнеринде 210 кижи база съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин ханы өөренип эгелей берген.

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередир талазы-биле нииитилелиниң баштайгы тургузукчу съездизи

• • •

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле нииитилелиниң баштайгы тургузукчу съездизи март 21-де Москвага ажыттынган. РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазыбиле нииитилелин тургузар дугайында академик А. И. Опарин илеткел кылган.

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле нииитилелин тургузар дугайында шиитпирни съездиниң баштайгы хуралынга хүлээп алган.

РСФСР-ниң нииитилелиниң ажыл-чорудулгазының байдалының болгаш ону улам ынай экижидериниң хемчеглериниң дугайында оргкомитеттиң даргазы академик И. П. Артоболевский илеткел кылган.

• • •

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң талазы-биле нииитилелиниң тургузукчу съездизи үш хонук үргүлчүлээш, бодунуң ажылын март 23-те доозкан. Съезд академик А. П. Опаринниң РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң талазыбиле нииитилелин тургузар дугайында болгаш академик И. И. Артоболевскийниң РСФСР-ниң нииитилелиниң организацияларының ажыл-чорудулгазының байдалының болгаш ону улам ынай экижидер хемчеглер дугайында илеткелдерин чугаалашкан. Аңаа Россий Федерациязының янзы-бүрү крайларындан, областарындан болгаш автономнуг республикаларындан 30 ажыг кижи санал берип чүве чугаалаан.

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң талазы-биле чаа тургустунган албан черинин ажылын моон соңгаар экижидеринче угланган делгеренгей доктаалды съездиниң киржикчилери хүлээп алган.

Съездиниң сөөлгү хуралынга РСФСР-ниң нииитилелиниң баштаар черин 75 кижи составтыг соңгаан. Баштаар черинин бирги пленумунга оон даргазынга академик П. А. Артоболевский, оралакчыларынга экономиктиг эртемнериниң доктору А. Д. Гусаков, академик Д. П. Щербаков, В. В. Сухинин, М. Н. Мимаев, баштаар черинин харысалгалыг секретарынга Г. С. Пухов сонгутурган.

Баштаар черниң составынга күүдүне ажылдакчылары болгаш эртемденнер киргеп.

(СЭТА).

Партияның сагыш салыышкынынга күш-ажылчы харыы

Тураңда райүлетпүр комбинадының коллективи партияның XX съездизиниң материалдарын танышкаш, улам күжениишкинниг ажылдап турар. Февральда нииитилелиниң продукция бүдүрелиниң планын 106,7 хүү, а баранның продукция талазы-биле онаалданы 133,7 хүү күүсеткен.

Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ажыы хүнүнүң үргүлчүлелин кызырар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын комбинаттың коллективи улуг көдүрүүшкүн-биле уткаан. Хуралга сес ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү партияның болгаш чазактың ажылчы чон дугайында чугула кичээнгей салыш турарын чүректин ханызындан илередип турган.

Комбинатта 20 чыл ажыг үеде ажылдап келген сапог даараакчызы эш Боробейников улам эки ажылдазында коллективтиң бүгү кежигүнерин кыйгырган. Февральда ийи норманы күүсеткен даараныкчы Смирнова, чазаныкчы Костенков болгаш оон-даа өске эштер улам бедиткен хүлээгелерни алган.

• • •

Совет кижилерниң материал-культурлуг чаагай амыдыралын улам экижидери дээш сагыш салыышкын Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазының кезээде төвүнде туруп келген. Бо дугайын СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери уламна тодаргайы-биле чугаалап турар.

Бии-Хем МТС-тиң мастерсказынга болган хөй кижи киржикчилиг хурал ажыы хүнүнүң шагын кызырар дугайында Чарлыкты улуг өөрүшкүлел-биле танышкан. Механизаторлар май 1-ге чедир бүгү комбайннарны септеп доозарын хүлээнген. Ол болза, комбайнерлер часкы хову ажылынга киржирин, тарыганың хуусаазын кызырарын хандырар.

Оон-даа бай амыдырал дээш

Баа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозу эртөн ажыл-агый чылында колхез бүдүрүлгезинден дыка хөй орулганы алган. Чыл түннелинде 1.003.634 рубльди алыр тургаш 1.252.391 рубльди ап, планың 124 хүү күүсеткен. Орулганың өскенинден 3 автомашинаны, 1 мотоциклди, 20 тергелерни, 5 сигеп чезер машиналарны, 1 зернодробильникти, бүс-биле изидер 1 керекселди болгаш 1 пилорамаларны немей садып алган.

Колхозчу бүргүзүнүң бир күш-хүнүнге 4,5 килограмм тараа, 6 рубль 15 копеек онаашкан. Оон түннелинде колхозчуларның амыдыралы мурнукузундан улам өскижээн. Аът ажаакчызы эш С. Бөрзек болдунуң ажылдаан күш-хүннеринге 480 пуд тараа болгаш 12 мун рубльди алган, Хаван ажаакчылары эш Серебренникова 240 пуд тараа болгаш 6500 рубльди, эш П. Сергеева 250 пуд тараанды болгаш 7 мун рубльди алганнар. Күш-хүнүнге тараа, акшадан аңгыда, көдөө ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын база үлешкен.

Колхозчулар хөй түннүг акшаны, тарааны алгаш, үнелиг эт-бараан аймаан садып ап турарлар. Сүт-бараан фермазының ажылдакчыларының нургулайы радиоприемниктерлиг болган. Ол ышкаш даараныр машиналарны болгаш чадаг тергелерни массалыы-биле садып ап эгелээн. Чамдык колхозчулар сөөлүнде улуг өртектиг эдилелдер — чиик машиналар болгаш мотоциклдерни садып алыры-биле алган акшаларын ажаалга кассазында мөөнү-биле салып турарлар.

Бо ажыл-агый чылында төрээн колхозунга оон-даа хөй бүдүн чартык миллион орулганы чедип алыры дээш кызымаккай ажылдаарын колхозчулар хуралынга хүлээнгеннер. Ындыг чедиишкинниг болурда, хамыктың мурнунда га черден ортумаа-биле 15 центнер дужутту, хөй бүргүзүнден 2 килограмм дуктуг, бир саар инектен-не 1100 литр сүттүг, дагаа бүргүзүнден 100 чуургаңы алган турарын чугаалашкан.

Тараа культураларының дужудун бедидер сорулга-биле келир чазын 250 га черни эш Мальцевтиң аргазы-биле аңдарган турар деп колхоз даргазы эш И. Целищев хуралга саналаан. Ол ышкаш 50 га кур черни аңдарар база 800 га черни хана каракпан чажар болгаш часкы тарылганы 6—7 ажыл хүнүнде, күскү ажаап алышкынны 15—20 ажыл хүнүнде доозарын дугурушканнар.

Оттулар ыяш белеткели

Кызыл районнуң Сесерлиг чеди чыл школазының 1956—57 өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткеп бээри-биле «Баян-Хем» колхозтуң баштаар чери керээ чарган. Ыяш белеткелинде эш Хапыдайга улуртурган 16 колхозчу херээженнер ажылдап турар.

Колхозчуларның кагар ыяжы 450 кубометр турган болза, ам 244 кубометрни хап алган болгаш 200 кубометр ыяшты кагарынга белеткеп алган.

БИИ-ХЕМ РАЙОННУН

Көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс чижээнге

СЭКП-ниң Бии-Хем райкому үнелиг инициативаны үндүргеи. Райком чоокта чаа районуун экономиктиг конференциязын эрттиргеи. Үнүш болгаш мал ажылының продукциязының чаңгыс чижээнге күш-ажылдың херек кырында чарыгдалдарын илередир, көдээ ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин дыка чингедир талазы-биле хемчегелерни чогаадып кылыр деп соруглагы ол конференциянын мурнуга тургускан.

Экономиктиг конференцияны эрттиреринь баш бурунгаар мяк белеткээн. Колхозтарның болгаш машина-трактор станциязының бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазынга тускай эртемнигдер эргежок чугула анализти кылып, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидеринің болгаш мал ажылының продуктулуун өстүреринің, продукциязының чаңгыс чижээнге күш-ажыл чарыгдалын эвээжедиринің ажыглатынмайн турар курлавырларын илереткеи.

Конференцияга 200 хире кижи: колхозтарның даргалары, партия организацияларының секретарылары, зоотехниктер, агрономнар, бригадирлер, бухгалтерлер, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчылары, МТС-тиң болгаш совхозтуң удуртукчулары болгаш тускай эртемнигдери, район организацияларының ажылдакчылары чыглган. Конференцияның киржикчилери «1955 чылда районнуң көдээ ажыл-агыйының экономиктиг анализи» деп, СЭКП райкомуун бирги секретары эш Савкинниң, «Хаван ажылы ажыл-агыйның хөй орулгалыг азыры болур ужурлуг» деп, МТС-тиң кол зоотехниги эш Сычевтуң илеткелдерин дыңнаан.

Турагга болган экономиктиг конференцияның дугайын чугаалап турар материалдар моон адаанда парлатыңды.

1955 чылдың дургузунда районнуң көдээ ажыл-агыйының экономиктиг анализи

СЭКП райкомунуң секретары эш Савкинниң илеткелинден

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда СЭКП-ниң XX съездизи көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнуга чугула харысаалгалыг соруглагаларны салган. 1960 чылда чуртка тараанның нийти чыылдазы 11 миллиард пуд четкен турар. Эът бүдүрериң ййи катап, сүттү — барык ййи катап көвүдедири айыттынган. Техниктиг культураларны, картофельди болгаш ногааларны бүдүрери дыка көвүдээр.

Алдыгы беш чыл ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг деңгелин улам ынай өстүреринің беш чылы болур. Беш чылдың дургузунда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажылтелевири барык 30 хуу бедирир, а колхозчуларның нийти акша болгаш натура орулгалары 40 хуудан эвээш эвес өсер.

Коммунистиг партияның удуртулгазыбиле, Совет чазактың хүн-бүрүт дугаймчызының ачызында Бии-Хеминиң ажылчы чоннары көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериң көвүдедир талазы-биле эрткен чылын чамдык чедиишкинниерни чедип алган. 1955 чылда тараанның нийти чыылдазы 1954 чылдынга болаарга 2,9 муң тонна, сүт—58 хуу, дүк—29 хуу хөй болган.

Ынчалзажок көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң өстүреринге ажыглатынмайн турар курлавырлар бисте ам-даа хөй. Районнуң колхозтарында 26,2 муң га тарыыр аргалыг черлер, оон иштинде 2590 га суггарылгалыг черлер быжыглатынган. Оон чүгле 11 муң гаэин азы 42 хуузун тарыгтага ажыглап турар. Оон түнелинде бисте тараанның нийти чыылдазы ам-дымыында ынчуг куду. Чижээзээрге, «Кызыл тараачын» колхоз 1955 чылда быжыглатынган черниң гектарындан-на ортумаа-биле чүгле 2,2 центнер, Кочетов аттыг колхоз — 2,5, «Искра» —1,6, «Тинлелге» — 1,1, «Кызыл сылдыс» — 2,5 болгаш Ленин аттыг колхоз —1,8 центнер тараанны алган.

Бистиң районнуң көдээ ажыл-агый артельдеринде хөрзүн болгаш климат байдалдар чүнүн-биле-даа онза ылгалышпайн турда-ла дүжүттүн көргүзүлери ангы-ангы болуп турар. 1955 чылда тарылга шөлдери калбарган-даа болза, тараанның нийти чыылдазы чамдык артельдерге 1954 чыылдагызынган куду болган. Чижээзээрге, «Искра» колхоз 309 ганы немей тараан хирезинде-ле тараанның нийти чыылдазы 6,5 хуу куду болган. «Тинлелге» болгаш «Кызыл сылдыс» колхозтарга байдал база ындыг. Ол дээрге көдээ ажыл-агый культураларын тарып өстүреринің агротехниктиг негелделерин сагывас чоруктуун түнелиндир.

Колхозтар чурт иштининг удобреннелерин ажыглавайн турар. 1955 чылда районга гектарга ортумаа-биле чүгле 7 кг идекти болгаш 2 грамм хүлүү төккеи. Удобреннелерни чедир үнелевестиң ужурунда чыл-бүрүт дүжүттүн 15-тен эвээш эвес хуузун чедир албайн турар бис. Ындыг болуушкунну узуткаары чүгүла.

Тараанны ажаан алырының хуусааларын кызырарының дугайында айтырыг улуг кичээнгейни болдуруп турар. 1955 чылдың практиказын моон ынай катаптап болбас, ынчан районнуң колхозтары тараа кезилдезин 30—35 хүннер узаңдыктырган, оон уламынган 21 муң центнер тараанны, азы дүжүттүн 12 хуузун чидирген, ол чорук дараазындагы саннардан илеп:

Ажаан алыышкын хуусааларындан хамаарыштыр тараанның чидириглери

Ажаан алыышкының хуусаалары	Гадаа тараанны чыылдазы (цент.)	Чидириглер гадаа (цент.)	Чидириглер шупту (цент.)
Август 25-тен сентябрь 10 чедир	19	—	—
Сентябрь 10-дан сентябрь 20 чедир	17	2	8000
Сентябрь 20-ден сентябрь 30 чедир	15,3	3,7	8000
Сентябрь 30-ден октябрь 3 чедир	15	4	5000

Ажаан алыышкының хуусааларын узаңдыктырыр туралының болгаш ажылдаашкын үезинде чидирииниң ужурунда нийтизи-биле 30 муң ажыг центнер тараанны чедир албаан бис. Ону акшаже шилчидерге 3 миллион ажыг рубль болур. Оон түнелинде колхозчулар күш-хүн бүрүзүнге-де 4 рубльди чидирген.

Бо чылын тараа кезилдезиниң хуусаларын кызырар болгаш чидириглиг болдурбас соруглга-биле комбайннар ажылының болуктнер методун ажыглап тургаш, тараалларыны аңгылап ажаарын калбаа-биле нептередирни эргежок чугула.

Районнун колхозтарында тараа бүдүрүлгезиниң өзүлдези

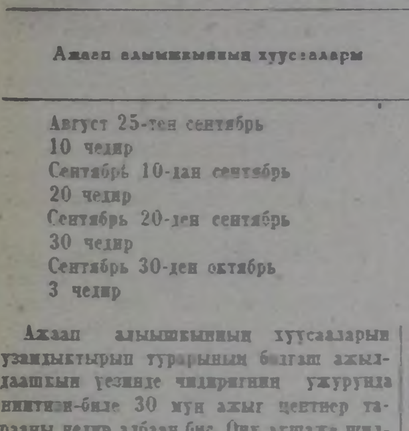

Дүжүттүү бедидериниң чугула шуулавыры болза бар суггарылгалыг черлерни бүрүн ажыглаары болгаш суггарылгалыг шөлдерни улам ынай калбартыры болур. Суггарылгалыг черлер тургучу эки дүжүттү бөөри бедидеринге турбуже, бисте суггарып болур 2590 га шөлге суггарылга системазын ажыглавайн турээр. 1955 чылда районга чүгле 171 гектар черни суггарган.

Ажаа кагынган суггарылга системаларын эң чоокку ийи чылда бүрүн катап тургузар ёзу бүгү хемчегелерни алыры чүгүла. Ол чорук тараанның нийти чыылдазын 2 муң тоннадан эвээш эвеске көвүдедир арганы бээр.

Бисте 7 муң га болуп турар күр болгаш курукан черлерни ниингээдип алырын үргүлчүлээе чогуур. Ол шөлдерни ажыдаашкынга киирери тараанның нийти чыылдазын 1955 чылдынга деннээрге 1,4 катап көвүдедир арганы бээр.

Ол болгаш еске-даа хемчегелерни чорулары тараанның нийти чыылдазының талазы-биле 1960 чылга дектаатынган онаалаларны 1956 чылда-ла күүседиптер арганы биске берип турар. Ол сорулганың черле боттуун «Кызыл тараачын» болгаш Ленин аттыг мурнакчы колхозтарның практиказы бадыткап турар. Олар эрткен чылын гектар бүрүзүнден-не ортумаа-биле 19—21 центнер тараанны алган болгаш тараанның нийти чыылдазын 1954 чылдынга деннээрге 1,5—2 катап хөй өстүрерни ханылырганнар.

Бистер бо чылын бүгү колхозтарга гектардан-на 22 центнерден эвээш эвес тараанны өстүрүп болур-даа, өстүрер ужурлуг-даа бис. Ындыг болганда тараанның нийти чыылдазы 1955 чылдынга деннээрге 59 муң центнер өсер.

Колхозтар ол хире хемчээлдиг тараанны алган, ыяавыла дужаалгалар болгаш натура төлевир ёзугаар күрүне-биле санажыр болган ажыл-агыйның нийтиги хереглелерни долдур хандырып, садыш алыр өртектер-биле күрүнеге 10 миллион ажыг рубльдиң тараазын садыш болурлар.

Тараа бүдүрерин көвүдедири-биле чергелештир оон бот-үнезин чингедир дээш бүгү хемчегелер-биле демисежир херек. Бистиң тускай эртемнигдеривис болгаш колхозтарывыстың даргалары продукциязының чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш акша-хөрөнгилер кайы хире чарыгдатынның турарын иургулайынга-ла бодавайн турар.

1955 чылда биске бир центнер тараанны бүдүрериңе чарыгдал кайы хире болганын дараазындагы байдал тодаргай көргүзүп турар. Чижээлээрге, «Кызыл тараачын» артельде центнер тараанның бот-үнези ортумаа-биле 23 рубль 4 копеекке, «Искрада»—19 рубль 50 копеекке, «Тинлелгеде»—39 рубль 56 копеекке, «Кызыл сылдыста» — 25 рубль 54 копеекке, Ленин аттыг колхозта — 16 рубль 88 копеекке, Кочетов аттыг колхозта—15 рубль 71 копеекке, районда нийтизи-биле — 23 рубль 37 копеекке деннежил турар. Ынчаарга центнер тараадан оруга районда 73 рубль болуп турар.

Центнер тараанны бүдүрериңе колхозтарда күш-ажыл чарыгдалдары дараазындагы хемчээлдерге илеретинген: Кочетов аттыг колхозка — 1,3 күш-хүнү, Ленин аттыг колхозка — 1,4, «Искрага» — 1,5, «Кызыл тараачынга» — 1,7, «Кызыл сылдыска» — 2,2 болгаш «Тинлелгеге»— 2,8 күш-хүнү болган.

Бистиң колхозтарывыс бир дөмей байдалдарда турда-ла, күш-ажыл чарыгдалдарының ындыг ылгалдыын чүнүн-биле тайылбырлап болуруу? Ол айтырыга харыны ындыг чиик берип турар. Бир гектардан тараанның чыылдазы барык бир дөмей болуп турар Кочетов аттыг колхозка болаарга «Тинлелге» колхозка центнер тараага 2, 5 катап хөй күш-хүннери чарыгдатынган.

«Тинлелге» колхозтуң тараа ажыл-агыйынга шуут чарыгдалдар бир гектарга 43 күш-хүннери, а Кочетов аттыг артельге — 17 күш-хүннери болган. Оон ыцай, «Тинлелгеге» хову ажылынга 118 кижи, а Кочетов аттыг артельге — 147 кижи ажылдап турган, тодаргайлаарга баштайгы колхозка бир колхозчуга 9 га, нийти колхозка — 14 га тараа ажыыл онаажып турган. Ынчаарга «Тинлелге» колхозка хажыызындан кижилер хөлезилеп, анза күш-хүннерин болгаш акша-хөрөнгилерни чарыгдап турганы элдеп чүве. «Тинлелге» колхоз бир центнер тараага 11 рубльди чарыгдаан турда, Кочетов аттыг колхоз чүгле 2,9 рубльди чарыгдаан. Административ-ажыл-агый хереглелдерине «Тинлелгениң» чарыгдалдары база-ла улуг.

Бо деннелге Кочетов аттыг колхозта бүгү-ле чүвени таарымчалыг ыыдыр база чугаалавайн турар. Харын, районда тараанның ортумак дүжүдү ганан-на 17,5 центнер турда, анаа чүгле 16,4 центнерни ажаап алган. Учеттуң сандараанының болгаш баштаар черниң (даргазы эш Гордеев), бригадирлерниң (эштер Парынмаа биле Осипова) болгаш агрономнуң (эш Коваленко) харысаалга чогунуң түнелинде колхоз улуг каражаларга таварышкан. Ажыл-агыйда ажыглатынмайн турар артынчы-үнүшкүнүер оларның буруузубиле 5603 центнер, тодаргайлаарга тараанның нийти чыылдазының 17 хуузу болган. Ол дээрге нийтиниң байлаан төтчегдеп турары ол эвес ийнеи!

Колхозтарда тараа бүдүрериңе улуг чарыгдалдарны чүнүн-биле-даа балыткап болбас, ындыг чарыгдалдар «Кызыл тараачын» колхозка центнерге-ле 1,5 күш-хүнү болгаш 8 рубль 30 копеек, «Кызыл сылдыс» колхозка — 2,2 күш-хүнү болгаш 3 рубль 10 копеек болган болгай.

Тараа бүдүрериңе күш-хүннериниң аажок улуг чарыгдалдарны дараазындагы саннардан көрүп болур:

Колхозтуң ады	Нийтизи-биле	Күш-хүннериниң чарыгдалы хуу-биле оон иштинде Андырылгага	Тарылгага	Ажаап алыышкынга	Тараа ажылдаашкынынга
Кочетов аттыг	100	39,3	7,9	18,2	34,6
«Тинлелге»	100	22,5	10,7	33,2	33,6

Бисте эң-не хожуланган участок тараа арыглаашкынының ажылдары болуп турар деп чүвени фактылар хереченеп турар. Оларны механизастаар чорук продукциянын чаңгыс чижээнге күш-ажылдың чарыгдалдарын дыка эвээжедир арганы бээр. Күш-ажылды нормаларының болгаш төлээриниң херээ чуруумчутунмаан. «Кызыл тараачын» болгаш «Тинлелге» колхозтарда механизация өскен, агротехника сайзыранган болгаш колхозтарның мергежилги бедээн турбуже, хову ажылынга ажыллаашкынның нормаларын болгаш ажылдарның өртөө-үнезин чыл-чылыбиле эде көрбейн турар. Ол чүү чүвеге чедирип турары ындыг саннардан илеп:

Колхозтар	Тараа шөлү	Күш-хүннериниң чарыгдалы
«Кызыл тараачын»	1881 га	50 муң
Кочетов аттыг	2063 га	30 муң
«Тинлелге»	1138 га	44 муң

«Кызыл тараачын» болгаш «Тинлелге» колхозтарда тарылга шөлү Кочетов аттыг артельге көрдө, эвээш хирезинде хову ажылынга күш-хүннерин хөйүү чарыгдааны көргүскен саннардан тодаргай-дыр. Күш-хүниериниң чарыгдалынга өске-даа артельдерде база чурум тургустуунаан. Соруга чүл дээрге, МТС-тиң техниказының бүдүрүлгечүлүүн белидип, ажаап алыышкын соонгаы ажылдарны механизастап, күш-ажыл төлевирин сайзырангайжыыш база күш-хүннерин камнаг чарыгдап тургаш, центнер тараага күш-ажылдың болгаш акша хөрөнгилерниң чарыгдалдарын дыка кызырары болур.

Ногаалар болгаш картофель бүдүрерин көвүдедиринче партия биле чазак онза кичээнгейни салып турар. Ногаа бүдүрериңе колхозтарның материалдыг сонуургалын улгаттырар хээш ногаа продуктуларынга белетээл болгаш садыш алыр өртектерни бо чылдың январьда чазак чери бедиткен. Бистиң районувус чонга янзы-бүрүү ногааларның бериичизи болур болгаш болур-даа ужурлуг. Ынчалзажок ажыл-агыйның ол чугула алыры сандаргай байдалда турар. Тарылга шөлдериниде ногаалар чүгле 0,1 хуу, а картофель — чүгле 0,7 хуу болуп турарын чугаалаарга-ла четчир. Оон түнелинде ногаалар чүгле бистиң столовайларывыста болгаш рыногувуста чок эвес, харын колхозтарның боттарында база чок. Чыл бүрүү ногаа болгаш картофель үрезиннерин Саян ындынаан сөөртүп эвеп, анаа хөй акша-хөрөнгилерни чарыгдап турар бис.

Чамдык артельдер ногааларны олурткаш, оларның ажаалгазын организаставайн турар, ынчангаш бүдүрүлге чарыгдалдарын дуглавас чаыс хүжүттү болгаш эвээш оруглгаларны ап турар. Чижээлээрге, «Кызыл сылдыс» колхоз (агроному эш Самарин) эрткен чылын гектардан-на 17 центнер картофельди алган, ол болза, тараан үрезиннерин безин ажаап албааны олхур.

Колхозтарның чамдык тускай эртемнигериниде болгаш даргаларында картофель бүдүрериңе күш-ажылдың болгаш акша-хөрөнгилериниң улуг чарыгдалдары негелеринь иштинии турар, оларны картофель ажылындан оруглгалар дугламайн турар деп шын эвес угаашкын бар. Ынчалзажок ол бадыткалы амыралгаа ойтур шаап турар. Чижээлээрге, 1955 чылда «Кызыл тараачын» артельге 22 га шөлдүн гектарындана 150 центнер картофельди ажаап алган. Ынчангаш колхоз чүгле бүгү бүдүрүлгечарыгдалдарын дуглаан эвес, харын 122 муң рубль оруглганы база алган. Улам тодаргай чугаалаарга, чарыгдатынган күш-хүн бүрүзүнге-ле 190 рубль арыг оруглга онаажып турар.

Районда ногаа ажылы-биле байдал ындыг-ла эки эвес. 1955 чылда колхозтарга ногааларның ортумак дүжүдү бир гадан чүгле 73 центнер, а «Тинлелге» артельге — чүгле 46 центнерни, «Искра» колхозка — 23 центнерни ажаап алган.

Бии-Хем районнуң климат байдалдары ногаа ажылын чоруглар арганы бербейн турар деп балыткаарын оралдажып турар чаржынчыг тускай эртемденнер ам-даа бар. Ынчалзажок мурнакчы колхозтарның практиказы ол хөралыг болдулы буруу шаап турар. Чижээлээрге, «Кызыл тараачын» колхоз гектардан-на 130 центнер, Кочетов аттыг артель — 217 центнер ногааларны ажаап алган. Бо чылын колхозтар картофель болгаш ногаа тараан шөлдерни дыка калбартып, гектардан-на 150 центнер картофельди, 120 центнер ногааларны алырын хандырар ужурлуг.

* * *

СЭКП-ниң XX съездизи алдыгы беш чылда мал ажылының продукциязын бүдүрерин дыка көвүдедириниң программазын ажылдап кылган. Бии-Хеминиң колхозтары эвээжеткен саналгыынар-биле алырга безин, бо чылын эът бүдүрерин 1955 чылдынга деннээрге 1,5 ажыг катап, а хаван эъдин 2—2,5 катап көвүдедир болгаш мал ажылынаан 5 миллион ажыг рубль оруглгаларны алыр ужурлуг. Ол сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринің арганы бир эвес оларны шын ажыглаар болза, шупту бар.

Мал ажылынга эрткен чылдың түнелдери ол бистиниде ажыгаа чедир каражалыг болуп турарын чугаалап турар. Районну нийтизи-биле алырга ону балыткап турар саннар мындыг:

Оруглгалыг ажырлар	Оруглганың түңү (муңрус.-биле)	Каражалыг ажырлар	Каражаның түңү (муң руб.-биле)
Тараа ажыл-агыйы	7610,4	Мыйыстыг бода малдың эъди	448,3
Картофель	4,1	Хаван ажылы	47,1
Ногаалар	22,0	Хой ажылы	60,2
Сүт	196,1	Куш ажылы	4,5

Шынында мал ажылы колхозтарның ажыл-агыйының кол адыры болур болгаш бүгү оруглгаларның 70 хуудан эвээш эвезин бээр ужурлуг. Ажыл-агыйжы ёзу-биле чоруулуп турар черлерде малдан оруглгалар чыл санында өзүп турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң фермаларындан 1954 чылда алган оруглгалары бүгү оруглганың 49 хуузу, а 1955 чылда — 54 хуузу болган. Ол артельдиң саанчызы эш Шаламова болгунга быжыглаан инектериниден 13941 рубльдиң, хойжу эш Намнаг-оол кайы-биле кады ажаап турар хойларындан 19950 рубльдиң оруглгазын киргеи.

Көдээ ажыл-агыйының ажыглал черлериниң 100 гектарынга хамаарыштыр малдың саны болгаш мал ажылының продукциязының хемчээли эвээш болуп турары—колхозтарның оруглгалары куду болур чылдагаанныңың бирээзи ол. Ол болза дараазында саннардан көстүр:

Малдың чүзүннери болгаш продукциязы	„Кызыл тараачын"	„Искра"	„Тинлелге"	Ленин аттыг	Кочетов аттыг	„Кызыл сылдыс"	Бүгү районнуу
Мыйыстыг бода мал (баш-биле)	5,2	3	1,8	3,2	4,3	35	3,9
Оон иштинде инектер	1,65	1	0,6	1,1	1,4	1,1	1,1
Хой	23	12	10	13	23	10	15,4
Хаван	7,4	8	10,2	8	12,8	9,6	9,4
Куш	58	12	15	25	31	62	29
Сүт (литр биле)	1911	962	599	940	1619	959	1197
Эът (цент-биле)	4,1	1,11	1,4	1,8	2,9	2,7	2,31
Дүк (кг-биле)	37	16	11,1	17,7	24,8	13	21,2

Мал ажылының продуктуларының бот-үнези дыка бедик болуп артпышаан. Центнер продукцияга чарыгдалдарның сан-чурагайы мындыг:

Колхозтар	Сүт Күш-хүннери	Сүт акша	Инек эъди Күш-хүннери	Инек эъди акша	Хаван эъди Күш-хүннери	Хаван эъди акша
«Искра»	6,8	8-4	232	28	229	313
«Кызыл сылдыс»	10,6	8,0	129	108	100	173
Ленин аттыг	7,4	11,4	104	159	143	332
Кочетов аттыг	7,5	7,2	156	150	176	193
«Кызыл тараачын»	5,5	12	98	206	30	71
«Тинлелге»	8,3	11,4	53	72	117	187
Бүгү районнуу:	7,7	9,8	129	121	134	169

Продукцияның ындыг бедик бот-үнези болза, мал ажылын чеп эвес чоруулуп турарының, фермалар ажылдакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү чаыс, оон организастаашкынында болгаш төлевиринде четпестерниң, малдың куду продуктулуунуң, мурнакчы дужулганы болгаш эртемниң челиишкиннерин мал ажылынга кошкак нептередип турарының түнелди болур.

Районнуң артельдеринде мал ажылында турар күш-ажылы кылыр бир кижиге онаажыр ажыл эвээш, ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн күдүлаадып, продукцияның бот-үнезин белидип турар. Бо дугайын дараазында саннар хереченеп турар:

Фермаларның ажылдакчыларынга онаажыр маллар	Кочетов аттыг	„Кызыл тараачын"	„Кызыл сылдыс"	„Искра"	Ленин аттыг	„Тинлелге"	Нормазы
Бир саанчыга инектер	12	11,6	15	13	13	11,5	14
Хаван ажаакчызынга төрүүр хаван	9	6	4	6	8	11	8—10
3 кижиниг хойжу бригадага хойлар	400	320	390	400	385	625	600—800
Бир ажаакчыга дагаалар	382	611	301	523	237	365	500—1000

Фермаларда малчыннарның боттарының күүседир ужурлуг ажыдарынга дузаалажып турар кижилер эвээш эвес. «Искра» колхозтуң хой ажылының фермазында 10 хойжулардан болгаш 4 хандырыга ажыдакчыларындан аңгыда артельдиң 8 кежигүннерин чыл иштинде хойжуларга түр дузалаштырып каан. Ынчаарга хандырыга ажыддакчыларынга күш-хүннерин хойжуларның хүлээлгезинге кирип турар ажылдарның уъжун (өдек ашталгазы, кры. шадан хар дужүрери, одарларда хар эшкени болгаш еске-даа) санап берген. Маңза ындыг байдал-биле 4 муң ажыг күш-хүннерни төтчегээн. Чыл төнчүзүнде хойжулар ортумаа-биле 489,8 күш-хүннерин, а дузаалаар ажыддакчылар — 626,3 күш-хүннерин ажылдап алганы илереэн.

Мал ажылында улуг күш үнер чорудул галарны механизастарының улуг ужурдузазы шуптуга билдингир. Ол болза, колхозчу бүдүрүлгенин еске участокторынга ажыглаары-биле ажылчын күжүн хостаар болгаш продукцияның чаңгыс чижээнге чарыгдалдарны күдүлаадыр ужурлуг. «Кызыл тараачын» колхозта байдал оон сыр дедир, ында фермаларга механизацияны ажыглаанмайдан кижилерниң саны кызырыдан харын көвүдээн: механизиннерни ажаар кижилерни тургускан, а малчыннарның кол штаты хевээр арткан, ол чорук күш-хүннерниниң немелде чарыгдалын болдурган.

Күш-хүннериниң чарыгдалы эвээжедир болгаш продукцияның бот-үнезин чингедир соруга-биле бир черге үзүн тургузар малдарның санын көвүдедир, оон-биле хозбаштыр күш-ажылдың расценказын эде көөр херек. Малчын бүргүзүнүң хүлээлгезин тодаргыры болгаш артык кижилерни фермалардан хостаары чугула.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерине үнер чарыгдалдарга улуг бот денгизни чемнер ээлеп турар. Маңза экономика талазы-биле эң ажыктыг культура болур кукуруза онза шугула ужур-дузалыг. Январьда болгаш февральда «Тинлелге» колхозтуң төп фермазынга сүттүг малга кукурузаны чымчадып берип турган чорук бир инектен саалданы 145 килограмманга көвүдедир арганы берген.

Силос онгарлары фермалар-биле кожа турары биче эвес ужур-дузалыг. Ынчаарга Ленин аттыг колхоз силосту фермадан 18 километр ыракта черге салган. Артель амга чедир чаңгыс килограмм силос-биле мал чөнгербээни таварылга эвес.

Хой күш-ажылды болгаш акша-хөрөнгилерни үндүрүп тургаш белеткеп алган мал чемнери шын эвес ажыглатының турар. Чемгериглге нормаларын ёзу барымдаалап тургускан — малга чемни денгилевейн, хемчээвейн берип турар болгаш малдың шуут бүдүнүн адаанда чаза бастырып турары ховар эвес. Ол дээрге продукцияның бот-үнезинге база саъдарлыг.

Малдарның кызырааар чоруу болгаш хорамчазы мал ажылының продукциязының үнезинге база саъдарлыг болган. 1955 чылда оргумаа-биле төрүүр 100 инектен 82 бызаа, 100 хойдан 72 ыраган алган. Багай ажаалганын харазынаан чаш малдың хорамчазы бар болуп, оон түнелинде 114,7 центнер эът чидирген бис.

Малдарны чедиштир доруктурарын болгаш семиртир одарладырын чедир үнелевезининң харазы-биле колхозтар эвээш эвес чидиргиниг болуп турар. 1955 чылда чүгле оргумактан куду күштүг малдарны күрүнеге дужаганының түнелинде артельдер 50 центнер ажыг эътти чидиргеннир.

Районнуң колхозтары диригг денгизиң эң куду малдарны дужаап, садыш турган. Чижээ, «Искра» колхозтуң сатган хаваннарының ортумак диригг денгизи 80—100 кг болурунуң орнунга чүгле 10 кг, «Тинлелге» колхозтуң — 18,5 кг болган. Күш-денгилдези куду болгаш шоолуг эвес денгилиг мыйыстыг бода малды болгаш хойларны дужаап турган. Ынчангаш, кызырааашкынының, караажаның, малды чедиштир доруктурбазының болгаш семиртир одарлатпазының харазы-биле районнуң колхозтары 1938 центнер эътти чидирип, күрүнеге, нийтиниң ажы-агыйынга болгаш колховчуларның хууда сонуургалынга улуг когарадыы чедирген.

Эът бүдүрерин көвүдедириниге улуг, хуралыр мал ажылының эң өзүүчел адыры хаван ажылы болур. Бир төрүүр хавандан алыр хаван ооларын көвүдедиринче болгаш лунгуш хаваннарны ооладыр чоруктуу нептередиринче онза кичээнгейни салза чогуур. Бо чылын бисте төрүүр лунгуш хаваннар 1500-тен эвээш эвес хаван ооларын берип шыдаар. Оларның денгизин 50 кг чедирбишаан, немей 750 центнер эътти, а бүгү өлүрген хаван эъттери-биле кады 2194 цент., азы нийти эъттин 40 хуузун алыр бис. Ол болза 1700 муң ажыг рублдиң оруглгазын биске бээр.

Районда хойларның бөөн саны чыл бүрү

ЭКОНОМИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

күш-ажыл болгаш хөреңгилер чарыгдалдарын эвээжедир

көвүдеп турар болза-даа, беш колхозтарда хой фермалары каражалыг ажылдап турарлар. Ылангыя «Тинлелге», Кочетов аттыг, Ленин аттыг, «Искра» колхозтарда ажыл-херек таарымчалыг эвес. Хой ажылынга ындыг байдалдың чылдагааны чүдел? «Искра» биле «Кызыл тараачын» колхозтарның хой ажылынын каражалыг болгаш оруглалыг фермаларын деңнештирбишаан, бистер дараазында чүүлдерни көргүвүс:

	«Искра» колхоз	«Кызыл тараачын» колхоз
Көдээ ажыл-агыйның 100 га ажыглалдыг черинге онаажыр хойлар	12	23,2
100 га ажыглалдыг черге хамаарыштыр алган дүк (кг)	16	37
Хой бүргүзүнүн берген оруглазы (рубль)	33	98
Хойжу бүргүзүнге онаалтыр алдынган хой эъди (центнер)	10	19

Мынчангаш, «Кызыл тараачын» колхозта бүгү көргүзүглер «Искрадан» ийи катап ажыг болган. «Кызыл тараачында» хойларның чүгле саны эвес, харын шынары база эки болганындан «Искрага» бодаарга ында бир хойдан дүк кыргылдазы 400 грамм, а дириг деңзизи 10 кг ажыг болган. Мынчазаакок, «Кызыл тараачын» колхозта ажыглатынмаан курлавырлар база бар. Ылангыя колхоз хойларның кышкы болган чазын эрте хураганнаашкынын чорулун тургаш, бир хураганданна 0,5 кг эвес, а бир кг дүктү ап болур. Хойларны одарладып семиртирин эки организастаар болгаш көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 га черинге оларның онаажырын көвүдедир херек.

Нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдерде бүгү колхозтарга оон экономика талазыбиле ажыктыг болурунче онза кичээнгейни салыр херек. «Өөк» совхоз нарын дүктүг 1600 хойлуг. Оон-биле кожа турар Ленин аттыг колхозта база ол хире хой бар. Мынчаарга «Өөк» совхозтуң алган дүгү 68 центнер, а Ленин аттыг колхозтуң — чүгле 32 цент. болган. Нарын дүктүг хойларнан совхозтуң алган акша оруглазы колхозтуунда 6 катап хой болган.

Колхозтарның чамдык удуртукчулары 1956 чылда ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринің планнарын кылып тургаш, шын эвес орубче кирип, планныг көргүзүглерни кудулатканнар. Ындыг байдал хамыктың мурнунда планнаашкынга колхозтарның боттарын киришпирбээн, оларның үнүн дыннаваан артельдерге болган. Чижээнээрге, Кочетов аттыг артельның баштаар чери 1955 чылда бир инектен 1300 кг сүт алганынга үлүр ам 1000 кг деп төлевилээн. Ындыг турда-ла саанчылар боттарынга быжыглаан инек бүргүзүнден 1200—1500 кг сүттүг алыр деп планнарын саналдап турганнар. Мынчала-даа оларның саналын өөренип көрбээн.

Планнаашкын үезинде үлүг четпестерни «Искра», Ленин аттыг болгаш өске-даа колхозтарга болдурган. Планнаашкында мындыг четпестерни дарый чайладыры чугула.

Бии-Хем район эгээртиннее курлавырларлыг. Оларны хөделиишкинге киирери — бистиң сорулгавыс. Бо сорулганы чүгле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидип, продукцияның чангыс чижээн бүдүрериңге күш-ажылдың болгаш акша-хөреңгилерниң чарыгдалдарын эвээжедип турган чеднишкинниг шинтпирлеп болур.

Чижээ, «Искра» колхозка дөрт чылдың дургузунда улүг ак үксаанның хаваннарын кемеровонуң чаглыг үксазынның аскыр хаваны-биле хайнакташтырган. Оон түнелинде ында хаван оолдары даштыкы хевириниң талазы-биле безин аналаарындан дыка ыгалып турар.

Эртенинң болган мурнакчы практиканың чедиишкиннерин районнуң колхозтары бүдүрүлгеге нептеретпишаан, хаван эъди бүдүрерин дыка чингедир болган хаван ажылының оруглалын бедидер.

Бүгү курлавырларны ажыглалга киирер

Конференцияның киржикчилериниң саналдарынга колхозтарда болгаш МТС-те ажыл-херектиң байдалын эки аналиэтевишаан, курлавырларны ажыглаарынче, оон-биле кады оларны ажыглаарга күш-ажылдың чарыгдалдарын дыка кызыраар хемчегларже улүг кичээнгей салдынган.

МТС-тиң кол агроному эш **Федоренко** Бии-Хем районнуң байдалынга Т. С. Мальцевтиң системазының ажыглаарының ажыктыныңың дугайын тодаргай чугаалаан. Оон чугаалааны:

Колхозчу эртемден Мальцевтиң аргазын өзүгаар хөрзүн болгаш тарылганы ажылдап кылырының системазын бистин чуртувуста сөөлгү чылдарның дургузунда улам калбаа-биле ажыглап турар.

1955 чылда районнуң колхозтары белеткээн чери чок болганы-биле ширик андарар чалгыны чок андазын-биле ханы андарыышкынны чорутпаан.

Эш Мальцевтиң сүмелээни агро-аргаларны шенээри, 1955 чылда бистиң колхозтарывыс үлүгреткен хоорзунга тарылганы чоруткан болгаш багай эвес түннелдерни чедип алган. Ол дугайын дараазында саннар херечилеп турар.

Колхозтар аттары	Культуразы	Дүжүттүү (гадан центнер)
«Кызыл тараачын»	кызылтас	12
«Тинлелге»	кызылтас	16
Ленин аттыг	арбай	10
Кочетов аттыг	арбай	14
Кочетов аттыг	кызылтас	12
«Кызыл сылдыс»	кызылтас	10

Аңаа тарылганың үезинде болгаш хоорзун талазы-биле тарылганың үезинде чер ажылдап кылырынга кандыг чарыгдалдар болганын тодаргай чугаалаан. Хоорзунга 190 ганы тараан болгаш гектардан 16 центнер дүжүттүү алган «Тинлелге» колхозту чижекке ап көрээлиңер.

Аңаа бир гектар кызылтасты ажылдап кылырынга аңаа тарылганың үезинде 68,3 кг, а хоорзун талазы-биле тарылганың үезинде чүгле 21,7 кг кывар чүүл чарыгдатынганын санап көрген.

Ынчангаш, бисте бар материалдарның анализинден ап көөрге, эш Мальцевтиң чаа аргазы колхозчуларның болгаш МТС ажылдакчыларының ажылынын бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, кылып турар продукцияның центнеринге күш-ажыл чарыгдалын эвээжедип, кывар чүүл чарыгдалын дыка кызырар арганы берип турардыр.

Бии-Хем МТС-тиң директору эш **Балабановтуң** саналы солун болган.

— Партияның XX съездизи машина-трактор станцияларының мурнунга харыысалгалыг сорулганы салып турар. Ол сорулгаларны чедиишкиннииг күүседиринге бар иштики курлавырларны долузу-биле болгаш шын ажыглаары чугула. 1955 чылдың ажылының анализи байлак техниканы ам-даа четпес ажыглап турар деп чүвени көргүскен.

Фактыларны көрээлиңер. Сезон дургузунда күчүлүг «С-80» деп трактор чүгле 44 машина-хүнүнде ажылаан болгаш 1168 гектарны ажылдап кылган. Ол 156 машина-хүнүн чедир ажылдаваан деп чүвени саналга көргүзүп турар. Бир эвес нормазын күүседип турган болза, 2700 гектарны немей ажылдап болур турган.

МТС-тиң машина паркында әлээн улүг бот дединиң «НАТИ» деп тракторлар әәлеп турар. Оларны база чедир ажыглавайн турар. Эрткен чылын «НАТИ»-лер организастыг болгаш техниктиг таарымча чок чүүлдерниң талазы-биле 3088 машина-хүнүн чедир ажылдаваан. Ол үениң дургузунда олар 23 мун гектардан әвээш эвес черни ажылдап кылып болур турган.

Сезон дургузунда 980 машина-хүнүнде аңаа турган «универсал» тракторларны багай ажыглаан, оон түннелинде 4600 гектарны чедир ажылдаваан. «ДТ-54» тракторларның дугайын база ынчаар чугаалал болур.

МТС талазы-биле машина-трактор паркын багай ажыглаанының үүрүндан 37 мун гектар чер чедир ажылдатынмаан. Бир эвес бистер техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырган болзувусса, чымчак аңдарылганың гектар бүргүзүнүн үнези 13 руб. 25 коп. эвес, а чүгле 8 руб. 25 коп. болур ийик. Оон-биле кады чүс мун хире рубльди күргүнеге камнап бээр ийик бис.

Ол ышкаш комбайн паркының ажыглаашкынынга база доктаап болур. Эрткен чылын биске «С—4» комбайнга ортумак ажылдап кылышкын хүнде 9 га база «сталинец-6» комбайнга —15 га турган. Оон-биле кады бистиң мурнакчыларывыс хүн бүрү 20—25 ганы ажаап ап турганнар. Бир эвес шупту комбайнерлер ынчаар ажылдаваннар болза, кезилдениң хуусаазын барык-ла 10 хонук кызырып, оон-биле кады дүжүттүң чидирин эвээжедип болур турган.

Эш Балабанов оон ынай моон соңгаар МТС-тиң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш трактор ажылларының бот-үнезин чингедир сорулга-биле ап чорудар хемчегларниң дугайын чугаалаан. Чамдык бригадаларны бот орулга-чарылгалыг болурунче шилчидер. Комбайнерлерни эң эки ажыглап турган, трактористериниң штадын кызырар. Часкы тарылгага чедир комбайннар септелгезин доозар, ол чорук чазын комбайнерлерни тракторлар чорударынга ажыглаар арганы берген турарының хемчегларин ам чорудуп турар. Дүжүт ажаалдазында олар комбайннарының штурвалдарынга туруптарлар.

Оон соонда «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш **Астафьев** санал берген. Ол мал ажылының продуктуларының бот-үнезин чингедиринге дөгүм болуп турар хемчегларге доктааган.

— Бөгүнгү конференцияга белеткенмишаан, бистер колхозувустуң чамдык фермаларында продукцияның чаңгыстың чижээн бүдүрериңге улүг чарыгдалларны болдуруп турарывысты илереткен бис — деп ол чугаалаан.

Бызаалар өстүрериңге доктаайн. Бир бызааны 6 айлыынга чедир азыраарынга колхозка 762 рубль үнүп турар. Ийиги чартык чылында аңаа чүгле 81 рубль онаажыр, чүге дээрге сүттүг рациондан үндүрер. Ийиги чылында ол-ла бызаага 194 рубльди, а үшкү чылында—150 рубльди чарыгдап турар бис. Ынчангаш, бызаа азыраары оон баштайгы алды айларында кончуг хөй чарыгдалдыг болурдур. Үш харган күзү эвес назыны аныяк малдарны күргүнеге дужаары ажыл-агыйга ажыктыг-дыр деп түннелдя үндүрген бис.

Шаанда бистер хаван оолдарының чамдыктарын 2 ай чедир өстүргеш, оон ажаалгазынга 254 рубль үнүп турза-даа, оларның бирээзин-не 100—120 рубльге садыш турган бис. Ажыл-агыйга ол каражалыг турган. Ам ол практикадан үштүнгаш, хаваннарны 9 ай чедир өстүрер дел шинтпирлээн бис. Ынчангаш бир башка чарыгдал 400 рубльден шоолуг ашпас, а саарылга үезинде бир хаван ортумаа-биле 972 рубль болуп турар.

«Тинлелге» колхозтуң бухгалтери эш **Рыбинниң** чугаалааны болза:

Районнуң колхозтарында дүк бүдүрүлгезинин өзүлдези

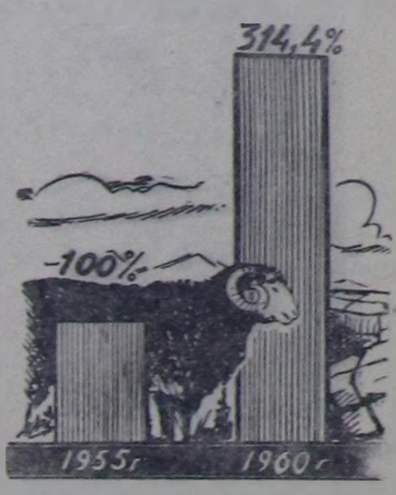

— Колхозта бухгалтериң ролюнуң дугайын чугаалаайн. Ол дээрге, ажыл-агый оруглаларын шинтпирлээриңе баштаар черинин идепкейлиг дузалакчызы болур ужурлуг. Ынчала-даа бистиң артельнин удуртукчулары бухгалтериң саналын херекке албас, ажылдап алган күш-хүнниниң отчеду чокка-ла колхозчуларга аванс тыпсырының айтыышкынын берип турарлар. Оон түннелинде бисте алыр өрелериниң түңү 43 мун рубль болган.

Колхозтуң акша-хөреңгизин төтчеглеп турар фактылар бар. Чоокта чаа баштаар чер локомобиль септедири-биле Кызылдан мастер чалап келген. 9 хонуктуң дургузунда-ла аңаа 3200 рубльди төлээн. Бо дээрге, ажыл-агыйжы херек бе, мынчам?

Ленин аттыг колхозтуң даргазы эш **Мучаев** колхоз даргаларынын болгаш колхоз ажылдакчыларының өске-даа удуртукчу ажылдакчыларының экономиктиг болгаш техниктиг өөредилгелиг организастаарының чугулазынга доктааган.

Чылдың-на колхозтарга көдээ ажыл-агыйның чаа-чаа техниказы кээп турза-даа, оларны четпес ажыглап турар. Турганга чүгле экономиканы эвес, харын техниканы өөренир талазы-биле үргүлчүнүң семинарларын организастаар херек.

Хаван ажылын өстүрериңе улүг кичээнгейни салыр дугайын «Кызыл сылдыс» колхозтуң бухгалтери эш **Штейворцель** база чугаалаан.

Районнуң кол мал эмчизи эш **Романова** продукцияның бот-үнезинге малдың ортумак деңзизи 250—300 кг, хойларныын — 37—40 кг, хаваннарныын — 86—100 кг болурун хандырар.

Экономика талазы-биле эң-не ажыктыын барымдаалааш, каракуль хойларны экимидери-биле чергелештир нарын дүктүг хой ажылын нептередир. Хойларның кышны болгаш чазын-эрте (февральда-марттэ) оолдаарын, хураган нештерин алыры-биле 7 ай назылыында каракуль хураганнарны эдериштирип тургаш, каракуль хойларның чидириг чокка оолдаарын организастаар; коданга төрүүр хойларның баш санын бүгү тала-биле көвүдедир. Бо чылын хойларның эдериилгезин чүгле харын боозадыр арга-биле, а кыргылдазын — электромеханиктиг арга-биле чорудар.

1 гага болгаш чарыгдатынган 1 күш-хүнүнге мал чеминериниң хөөлүлүг норма чижээниң эң хөй санын берип турар культура болур кукурузаны бүдүрүлгеге бүгү хемчег-биле нептередир; чайын ону ногаан немелде чем кылдыр, а кышын—силос кылдыр ажыглаар.

Колхозтарга күш-ажыл төлевирин сайзырангайжыдар, ол сорулга-биле күш-ажылдың өзүп турар механизастаашкынын, депшилгелиг аргаларны нептередип турарын база колхозчуларның мергежилиниң бедип турарын барымдаалааш, колхозтарга ажыл нормаларын эде көөр. Административ-эргелел болгаш хандырылга ажылдакчыларын хөйүн-биле кызырып тургаш, колхозчуларны бүдүрүлгеже хөй санныы-биле чорудар.

Колхозчуларның материалдыг сонуургалын күштелдирер сорулга-биле 1956 чылдың апрельден эгелээш районнуң бүгү колхозтарынга ай санында аванс берилишкинин чорудар.

Колхозтарның акша-хөреңгизин шын ажыглаар сорулгазы-биле акша-хөреңгилер чарыгдалдарын чүгле баштаар черлери-биле дугурушканын өзүгаар чорударын көдээ ажыл-агый артельдериниң даргаларынга болгаш бухгалтерлеринге сүмелээр.

Көдээ ажыл-агыйның экономиказын өөренир талазы-биле колхозтар удуртукчуларынга, бухгалтерлерге болгаш өске-даа удуртукчу ажылдакчыларга район семинарларын организастаар.

Конференцияның сүмелээри болза:

Районнуң экономиктиг конференциязы күш-ажылды болгаш материалдыг хөреңгилерни эң эвээжи-биле чарыгдап тургаш, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, дараазында чүүлдерни сүмелеп тур:

100 га ажыглал шоолуңге хамаарыштыр продукция алырының амгы туруп турар экономиктиг көргүзүглери-биле кады колхоз бүдүрүлгезиниң практиказынга немелде экономиктиг көргүзүгнү—продукцияның чаңгыстың хемчээлин бүдүрериңге күш-хүннериниң болгаш материалдыг хөреңгилерниң чарыгдалын нептередип киирер.

1956 чылда доктаатынган бүдүрүлге планнарынга болгаш орулга-чарылга сметаларынга үндезилээш, продуктуларның янзы-бүрү хевирлериниң планныг бот-үнезин доктаадыр болгаш оон чингелдезин бүгү хемчеглер-биле чедип алыр.

Фермалар, бригадалар, бүдүрүлгениң тус-тус участокторының талазы-биле база кол-кол ажылдакчыларын: саанчыларның, хойжуларның, күш, хаван ажаакчыларының болгаш өскелерниң-даа талазы-биле күш-ажыл болгаш материалдыг хөреңгилер чарыгдалдарының учедун колхозтарның бухгалтерияларынга чурумчудар.

100 га ажыглал шолдеринге хамаарыштыр продукцияны эң хөйү-биле алыр сорулга-биле планныг көргүзүглерни дыка көвүдедир талазы-биле колхозтарның бүдүрүлге планнарын эде көөр.

Эът бүдүрерин көвүдедир, колхозтарга болгаш совхозка дунгуш хаваннарның солдаарын, хаваннарның үлетпүр хайнактаашкынын нептередир, мыйыстыг бода малдың болгаш өске-даа малдарның дыштанылгазын болгаш семиртилгезин организастаар; күргүнеге дужаар мыйыстыг бода малдың ортумак деңзизи 250—300 кг, хойларныын — 37—40 кг, хаваннарныын — 86—100 кг болурун хандырар.

Экономика талазы-биле эң-не ажыктыын барымдаалааш, каракуль хойларны экимидери-биле чергелештир нарын дүктүг хой ажылын нептередир. Хойларның кышны болгаш чазын-эрте (февральда-марттэ) оолдаарын, хураган нештерин алыры-биле 7 ай назылыында каракуль хураганнарны эдериштирип тургаш, каракуль хойларның чидириг чокка оолдаарын организастаар; коданга төрүүр хойларның баш санын бүгү тала-биле көвүдедир. Бо чылын хойларның эдериилгезин чүгле харын боозадыр арга-биле, а кыргылдазын — электромеханиктиг арга-биле чорудар.

1 гага болгаш чарыгдатынган 1 күш-хүнүнге мал чеминериниң хөөлүлүг норма чижээниң эң хөй санын берип турар культура болур кукурузаны бүдүрүлгеге бүгү хемчег-биле нептередир; чайын ону ногаан немелде чем кылдыр, а кышын—силос кылдыр ажыглаар.

Колхозтарга күш-ажыл төлевирин сайзырангайжыдар, ол сорулга-биле күш-ажылдың өзүп турар механизастаашкынын, депшилгелиг аргаларны нептередип турарын база колхозчуларның мергежилиниң бедип турарын барымдаалааш, колхозтарга ажыл нормаларын эде көөр. Административ-эргелел болгаш хандырылга ажылдакчыларын хөйү-биле кызырып тургаш, колхозчуларны бүдүрүлгеже хөй санныы-биле чорудар.

Колхозчуларның материалдыг сонуургалын күштелдирер сорулга-биле 1956 чылдың апрельден эгелээш районнуң бүгү колхозтарынга ай санында аванс берилишкинин чорудар.

Колхозтарның акша-хөреңгизин шын ажыглаар сорулгазы-биле акша-хөреңгилер чарыгдалдарын чүгле баштаар черлери-биле дугурушканын өзүгаар чорударын көдээ ажыл-агый артельдериниң даргаларынга болгаш бухгалтерлеринге сүмелээр.

Көдээ ажыл-агыйның экономиказын өөренир талазы-биле колхозтар удуртукчуларынга, бухгалтерлерге болгаш өске-даа удуртукчу ажылдакчыларга район семинарларын организастаар.

Чер болгандан

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң хойжузу эш Дивестек алды чыл дургузунда колхозунга дыка хөй хураганнарны өстүрүп берген. Эрткен чылын 275 хойдан 356 хураган, бир хойдан 2,1 килограмм дүк алган. Хой кадарып келгенден бээр немелде төлевирге 24 хураган, 27 килограмм дүк алган.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалларын танышкам, эш Дивестек бо чылын 100 баш хой бүргүзүнден 110 хураган, бир хойдан 2,5 килограмм дүк алыр сорулга салган.

• • •

СЭКП-ниң XX съездизиниге аллар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгезин боттандырбышаан, съездиниң тоогулуг шинтпирлериниге улам сорук кирген Эрбек шахтазының эргелелиниң лагыжылары чыл эгезинден бээр үш чартык муң тонна хөмүр хашты планнаан лашкаар берген.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде, өөр ай бурунгаар боттандырар дээш, коллектив социалистиг чарышты улам калбартып турар.

• • •

СЭКП Кызыл хоорконунуң болгаш хөөрүүскенниң шилчилер Кызыл тудуп Кызылдың мыын заводунуң коллективи сес ай-лар улаштыр түлүп турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң болуп эрткенинин сөөлүнде коллективтиг күш-ажылчы идепкейи улам бедээн. Февраль айның бүдүрүлге планын 130 хуу күүседткен болгаш март айның хуусаа бетинде, беш хонук бурунгаар боттандырар дээш күүсединишкиннииг ажылдап турар.

• • •

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың бүдүрүлге планыс хуусаа бетинде күүседири дээш коллективте калбарган социалистиг чарыштың бирги одуруунда эш Потылицынның удуртканы дилигжи бригада чорун турар. Бригада хүн нормазын ийи ажыг катап күүседип, продукцияны планда көргүгенниден 40 хуу хөйну бүдүрүп үндүрүп турар.

Кукуруза силозу — хоолулуг чем

Чеди-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу мурнунда чылдарда силостуң шынарын таарыы кылып ап турган. Ындыг силосту инектер шоолуг чивес болгаш оларның суду эдбеверип турган.

1955 чылда колхоз эки шынарлыг кукуруза силозун кылып алган. Силосту январьдан эгелеп чаш быжаалыг инектерге болгаш хайдактап саар инектерге берген. Силосту инектер кончуг туралыг чиң турар болгаш сүдү мурнуку чылдарның деңнелиңден ажып турар. Колхоз 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир ортумаа-биле бир инектен 223 литр сүттү саап алган.

Саанчыларның аразында эштер Бувискаал, Сенднимаа, Сенден олар моон хөй сүттү саап ап турарлар.

Кукуруза силозу — хоолулуг чем деп чүвени колхозчулар бүзүреп, ам оон таарыгазын калбартырыңче кичээнгейни салып турарлар.

М. МЫРТЫК-ООЛ.

Мал оолдап өгелөөн

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде мал массалыг оолдап эгелээн.

Колхозтуң инек фермазында төрээн 80 инектиң бызааларын менди доруктуруп, 76 инекти бызаазыңдан чарып саап турар. Эрткен чылга бодаарга инек фермазында саагган сүттүң үчёдүн экижиткен.

Шээр мал фермазында төрээн 285 хойнуң 286 хураганын, 192 өшкүнүң 192 анайын бүрүн камгалап алган. Чаш малды менди ап, эки ажаал доруктурар дээш хойжулар Сагаандай, Серен-Доржу, Индыраа олар кончуг кызымаккай ажылдап турар. Шээр мал фермазының эргелекчизи коммунист эш Хайлын чаш малды бүрүн камгалап алыр, мал кыштагладыышкының чедиишкинниг доозар дээш малчыларның ажылын эки удуртуп турар.

Л. НИКОЛАЕВ.

Белеткел планы күүсетинмейн турар

Күргүнеге ылавыла дужаар көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткел планын күүседир талазы-биле ажыл Чаа-Хөл районда багай чорутунуп турар. Көдээ Советтер, белеткел болгаш колхоз баштаар черлери бо чугула ажылче кичээнгей салбайн келгенинден марттың бирги чартында түннел багай байдалды көргүскен. Күргүнеге дужаар сүт планын Ленин аттыг колхоз 9,9 хуу, Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Балчый-оол) 1,5 хуу, «Тинлелге» колхоз (даргазы эш Кавза-Сарыг) 1,6 хуу, Молотов аттыг колхоз (даргазы эш Конгар) 1,2 хуу, а Никитин-биле чүгле 3,1 хуу күүсетбен.

Көдээ Советтер болгаш белеткел черлериниң багай ажылының түннелинде колхозчулар база ажылчын, албан-хаакчылар күргүнеге дужаар сүт планын күүсетпээн. «Тинлелге» колхозтуң колхозчулары сүттү 3,8 хуу, Сталин аттыг колхозтуң колхозчулары сүттү 10,7 хуу, эътти 3,8 хуу, Бүлүң-Терек суурнуң чурттакчылары сүттү 9,2 хуу, эътти 1,6 хуу, Чаа-Хөл көдээ Советтиң хамаатылары сүт планын чүгле 2,8 хуу күүсеткен. Херемете чурттап турар хуу ажыл-агыйлыг 19 өрегелер күргүнеге ындыгаа чедир көдээ ажыл-агый продуктузу дужаавааң.

Н. ЛОПСАН.

Районнуң колхозтарында сүт бүдүрүлгезиниң өзүлдези

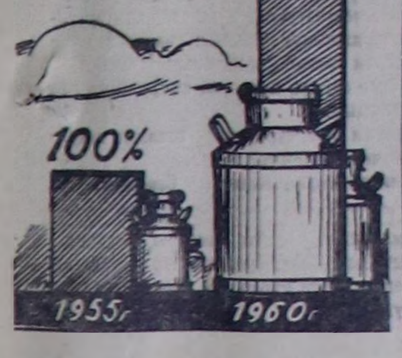

аттыг артельге — 106,8 руб., «Некрага» —133 руб., база «Тинлелге» колхозка — 163 рубль чарыгдатынын турар. Мынган-биле долдуган. Ол үксаанны «арыг-шө-

Хаван ажылы ажыл-агыйның бедик орулгалыг адыры болур ужурлуг

Бии-Хем МТС-тиң кол зоотехниги эш Сычевтуң илеткелинден

СЭКП-ниң XX съездизи күш-ажылды болгаш хөреңгилерни эвээжи-биле чарыгдап тургаш, 100 гектар чер шөлдериниң бүргүзүнге көдээ ажыл-агый продукцияны бүдүрериниң дыка көвүдединиң программазын айыткан.

Бистиң районувустуң чамдык артельдеринде продукция бүдүрериңге дыка хөй күш-хүннерин болгаш хөреңгилерни чарыгдап турар. Мындыг чижекти көргүзерге тодаргай. «Кызыл тараачын» колхозка бир центнер хаван эъдин алыры-биле 30 күш-хүннери болгаш 70 рубль, а «Искра» артельге ындыг санныг продукцияга 299 күш-хүннери болгаш 313 рубль чарыгдатынган.

Мен болумнуң чугаазига хаван эъди бүдүрериңге чарыгдалдарны эвээжедириниң оруктарының дугайында айтырыгга доктаап көрейн.

Хаван ажылынга эң чугула байлалдарның биреэзи болза, көдээ хаваннарның структуразының шын организастаары болур. Колхозтуң 100 га тарылга шөлүнүң бүргүзүнге ийи кол болган 3—4 чаңгыс төрээн (дунгуш) хаваннарлыг турары чугула деп чүвени практика көргүзүп турар. Бодан малдың ындыг структуразының үезинде ажыл-агый 100 га тарылга шөлүнге хамаарыштыр 40—50 хаван оолдарын ап болур. Кол төрүүр хаваннардан алдынган оолдарның ниити санындан чылда чаңгыс төрүүр хаваннарны арттырар, а чаңгыс чылда төрүүр хаваннардан (60—65 хуу санныг) алдынган арткан бүгү хаван оолдарын семирти азыралга тургузар арттырар.

Боданга бүгү-ле кол төрүүр хаваннарның хөй бот деңзизин тударын сүмелевейн турар. Чижээ, 180—220 кг деңзизиниг кол төрүүр хавапны чыл дургузунда семирти азыраар төлээде, мал чеминиң 18—20 чижек хемчээлин азы 1700 кг картофельди, 460 кг арбайны болгаш 500 кг суланы чарыгдаар херек. Бистиң төрүүр хаваннарывыстың рационунга кодулунда концентрастаан чемнер (арбай, сула болгаш куду сорттарлыг кызылтас) кирип турары билдингир. Оон түннелинде «Кызыл тараачын» колхозка кол төрүүр хавапның оглуңга ажаалда болгаш хайгаралга чарыгдалларны, а ол ышкаш ачыл-агый талазы-биле аар-саар чарыгдалдарны санаваска 93,5 руб., Кочетов

Нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдерде бүгү колхозтарга оон экономика талазыбиле ажыктыг болурунче онза кичээнгейни салыр херек. «Өөк» совхоз нарын дүктүг 1600 хойлуг. Оон-биле кожа турар Ленин аттыг колхозта база ол хире хой бар. Мынчаарга «Өөк» совхозтуң алган дүгү 68 центнер, а Ленин аттыг колхозтуң — чүгле 32 цент. болган. Нарын дүктүг хойларнан совхозтуң алган акша оруглазы колхозтуунда 6 катап хой болган.

Колхозтарның чамдык удуртукчулары 1956 чылда ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринің планнарын кылып тургаш, шын эвес орубче кирип, планныг көргүзүглерни кудулатканнар. Ындыг байдал хамыктың мурнунда планнаашкынга колхозтарның боттарын киришпирбээн, оларның үнүн дыннаваан артельдерге болган. Чижээнээрге, Кочетов аттыг артельның баштаар чери 1955 чылда бир инектен 1300 кг сүт алганынга үлүр ам 1000 кг деп төлевилээн. Ындыг турда-ла саанчылар боттарынга быжыглаан инек бүргүзүнден 1200—1500 кг сүттүг алыр деп планнарын саналдап турганнар. Мынчала-даа оларның саналын өөренип көрбээн.

Планнаашкын үезинде үлүг четпестерни «Искра», Ленин аттыг болгаш өске-даа колхозтарга болдурган. Планнаашкында мындыг четпестерни дарый чайладыры чугула.

Бии-Хем район эгээртиннее курлавырларлыг. Оларны хөделиишкинге киирери — бистиң сорулгавыс. Бо сорулганы чүгле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидип, продукцияның чангыс чижээн бүдүрериңге күш-ажылдың болгаш акша-хөреңгилерниң чарыгдалдарын эвээжедип турган чеднишкиннииг шинтпирлеп болур.

Чижээ, «Искра» колхозка дөрт чылдың дургузунда улүг ак үксаанның хаванпарын кемеровонуң чаглыг үксазынның аскыр хаваны-биле хайнакташтырган. Оон түннелинде ында хаван оолдары даштыкы хевириниң талазы-биле безин аналаарындан дыка ыгалып турар.

Эртенинң болган мурнакчы практиканың чедиишкиннерин районнуң колхозтары бүдүрүлгеге нептеретпишаан, хаван эъди бүдүрерин дыка чингедир болган хаван ажылының оруглалын бедидер.

Бүгү курлавырларны ажыглалга киирер

Конференцияның киржикчилериниң саналдарынга колхозтарда болгаш МТС-те ажыл-херектиң байдалын эки аналиэтевишаан, курлавырларны ажыглаарынче, оон-биле кады оларны ажыглаарга күш-ажылдың чарыгдалдарын дыка кызырар хемчегларже улүг кичээнгей салдынган.

МТС-тиң кол агроному эш **Федоренко** Бии-Хем районнуң байдалынга Т. С. Мальцевтиң системазының ажыглаарының ажыктыныңың дугайын тодаргай чугаалаан. Оон чугаалааны:

Колхозчу эртемден Мальцевтиң аргазын өзүгаар хөрзүн болгаш тарылганы ажылдап кылырының системазын бистиң чуртувуста сөөлгү чылдарның дургузунда улам калбаа-биле ажыглап турар.

1955 чылда районнуң колхозтары белеткээн чери чок болганы-биле ширик андарар чалгыны чок андазын-биле ханы андарыышкынны чорутпаан.

Эш Мальцевтиң сүмелээни агро-аргаларны шенээри, 1955 чылда бистиң колхозтарывыс үлүгреткен хоорзунга тарылганы чоруткан болгаш багай эвес түннелдерни чедип алган. Ол дугайын дараазында саннар херечилеп турар.

Колхозтар аттары	Культуразы	Дүжүттүү (гадан центнер)
«Кызыл тараачын»	кызылтас	12
«Тинлелге»	кызылтас	16
Ленин аттыг	арбай	10
Кочетов аттыг	арбай	14
Кочетов аттыг	кызылтас	12
«Кызыл сылдыс»	кызылтас	10

Аңаа тарылганың үезинде болгаш хоорзун талазы-биле тарылганың үезинде чер ажылдап кылырынга кандыг чарыгдалдар болганын тодаргай чугаалаан. Оон-биле кады бистиң мурнакчыларывыс хүн бүрү 20—25 ганы ажаап ап турганнар. Бир эвес шупту комбайнерлер ынчаар ажылдаваннар болза, кезилдениң хуусаазын барык-ла 10 хонук кызырып, оон-биле кады дүжүттүү чидирин эвээжедип болур турган.

Эш Балабанов оон ынай моон соңгаар МТС-тиң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш трактор ажылларының бот-үнезин чингедир сорулга-биле ап чорудар хемчегларниң дугайын чугаалаан. Чамдык бригадаларны бот орулга-чарылгалыг болурунче шилчидер. Комбайнерлерни эң эки ажыглап турган, трактористериниң штадын кызырар. Часкы тарылгага чедир комбайннар септелгезин доозар, ол чорук чазын комбайнерлерни тракторлар чорударынга ажыглаар арганы берген турарының хемчегларин ам чорудуп турар. Дүжүт ажаалдазында олар комбайннарының штурвалдарынга туруптарлар.

Оон соонда «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш **Астафьев** санал берген. Ол мал ажылының продуктуларының бот-үнезин чингедириңге дөгүм болуп турар хемчеглерге доктааган.

— Бөгүнгү конференцияга белеткенмишаан, бистер колхозувустуң чамдык фермаларында продукцияның чаңгыстың чижээн бүдүрериңге улүг чарыгдалларны болдуруп турарывысты илереткен бис — деп ол чугаалаан.

Бызаалар өстүрериңге доктаайн. Бир бызааны 6 айлыынга чедир азыраарынга колхозка 762 рубль үнүп турар. Ийиги чартык чылында аңаа чүгле 81 рубль онаажыр, чүге дээрге сүттүг рациондан үндүрер. Ийиги чылында ол-ла бызаага 194 рубльди, а үшкү чылында—150 рубльди чарыгдап турар бис. Ынчангаш, бызаа азыраары оон баштайгы алды айларында кончуг хөй чарыгдалдыг болурдур. Үш харган күзү эвес назыны аныяк малдарны күргүнеге дужаары ажыл-агыйга ажыктыг-дыр деп түннелдя үндүрген бис.

Шаанда бистер хаван оолдарының чамдыктарын 2 ай чедир өстүргеш, оон ажаалгазынга 254 рубль үнүп турза-даа, оларның бирээзин-не 100—120 рубльге садыш турган бис. Ажыл-агыйга ол каражалыг турган. Ам ол практикадан үштүнгаш, хаваннарны 9 ай чедир өстүрер дел шинтпирлээн бис. Ынчангаш бир башка чарыгдал 400 рубльден шоолуг ашпас, а саарылга үезинде бир хаван ортумаа-биле 972 рубль болуп турар.

«Тинлелге» колхозтуң бухгалтери эш **Рыбинниң** чугаалааны болза:

Конференцияның сүмелээри болза:

Районнуң экономиктиг конференциязы күш-ажылды болгаш материалдыг хөреңгилерни эң эвээжи-биле чарыгдап тургаш, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, дараазында чүүлдерни сүмелеп тур:

100 га ажыглал шөлүңге хамаарыштыр продукция алырының амгы туруп турар экономиктиг көргүзүглери-биле кады колхоз бүдүрүлгезиниң практиказынга немелде экономиктиг көргүзүгнү—продукцияның чаңгыстың хемчээлин бүдүрериңге күш-хүннериниң болгаш материалдыг хөреңгилерниң чарыгдалын нептередип киирер.

**1956 чылда доктаатынган бүдүрүлге планнарынга болгаш орулга-чарылга сметаларынга үндезилээш, продуктуларның янзы-бүрү хевирлериниң планныг бот-үнезин доктаадыр болгаш оон ч

Улуг орус композитор М. П. Мусоргский

(Мөчээн хүнүнден бээр 75 чыл болганынга)

1956 чылдын март 28-те совет улус, бүгү депшилгелиг кижи төрелгеген улуг орус композитор Модест Петрович Мусоргскийнин мөчээн хүнүнден бээр 75 чыл болганын демдеглеп турар.

Хөй-хөй шылгарангай болгаш чырык талантыларны берген орус музыкага Мусоргский ышкаш тускай бот мөзү-шынарлыг чурукчу турбаан деп сөглеп болур. Мусоргский орус музыкага хөй хевирлиг улус массаларны — янзы-бүрү хевирлиг болгаш характерлиг хөй кижилерни көргүскен.

Мусоргский улуг опера чогаалдарынга — «Борис Годуновка» болгаш «Хованщинага» улусчу трагедияның дошкун күштүүн көргүскен. Дарлаткан улустуң човуланы, оон үлүг-хуу чок чоруу, оон чаягаар хөлзөөшкини орус музыкага эн баштай болгаш оон мурнунда көстүп көрбээн күш-биле дыннаган. Мусоргскийнин улусчу драмаларының трагедиялыг хайныышкынында төөгүнүн дириг дыныжы сиҥниккен.

Мусоргскийнин музыказының нотазы эгезинден сөөлгүзүнге чедир улусчу мөзүшынарлыг болуп турар. Оон ырларгa эптиг, илереликчи, делгем, тааланчыг аялгалары — шуптузу-ла улустуң угаанбөдалы-биле сиҥниккен.

Орус музыканың төөгүзүнге чырыткылыг арынны дидими-биле ажыткан чаартыкчы-чурукчу болур Мусоргский бодунун бүгү ажыл-чорудулгазы-биле музыка чогаадылгазынга чаа орукту ажыткан.

Модест Петрович Мусоргский николайжы реакциянын карангы үезинде, хаан чазак декабристернин тура-халыышкынын баскан, орус ниитилелдин мурнакчы угаан бодалдарын хөй чылларда өндейтпезин оралдажып турганының үезинде, 1839 чылда төрүүнген. Композиторнун намдары даштыкы болуушкуннар-биле дыка байлак эвес.

* * *

Мусоргский бичезинде-ле музыка-биле ажылдап эгелээн. 13 хар чедерге ону гвардейжи подпрапорщиктернин школазынга берген, а ол школаны доозарга ону Преображенский полкче томуйлаан. Ынчалза-даа шериг албаны-биле уран-чүүлдү каттыштырары таарымча чок болган, ынчангаш 1859 чылдың чазынында шеригнен ол халашкан.

Ынчалзажок оон соонда-даа ынак уран-чүүлүн Мусоргский шуут кылып шыдаваан. Бескинди хлеб тып чиир аргазы-биле дүжүмет дузаанче ол киир тыртырган. Канцеляр столга чыпшыр албадатса-даа, Мусоргский бодунун гениалдыг чогаалдарын кылып турган.

Композитор бодунун чуртталгазының сөөлгү чылын ажыл чок болгаш дыка четтикпес байдалга эрттирген. Оон таварышканы аар-берге амыдыралы композиторнун кадын элекке баксыраткан. Мусоргский 42-ле харлыг тургаш мөчээн.

Композиторнун сөөлгү хүннеринин дугайын, аарыг, түренги, ажыл чок кижини эмчи Бертенсоннун Николаевский шериг эмнелгезинге чыттырып каан хүннериниҥ дугайын кээргел-биле номчувас арга чок.

* * *

Мусоргский делгем билиглиг кижи чораан. Француз материалистернин ажылдарын, Дарвиннин, Чернышевскийнин, Добролюбовтун, Писаревтин чогаалдарын, орустун болгаш Барыын Европаның чечен чогаалын ол эки билир турган.

Чайыннанчак музыкантылар-биле (Бородин, Римский-Корсаков, Кюи, Мусоргский, Балакирев олар-биле) алдарлыг кады ажылдажылгазы Мусоргскийнин ажылын сорук киирген болгаш оон күжүн хайныктырган. Мусоргскийге бодунуң чугаалыг аялгалар стили-биле саңылар киирген Даргомыжский болгаш улуг хөгжүм чогаадыр саңылар киирген Серов олар аныяк композиторнун культура-музыка кижизидилгезин немээннер, Мусоргский ол кижизидилгени Балакиревтен алган.

Мусоргскийнин төрүтүнген улуг чаяансалымы болгаш кайгамчыктыг билиничели бодунун тускай стилин тургузар арганы аная берген. Оон ол чоруу Барыын Европаның болгаш орустун хөй-хөй композиторларынга (Дебюсси, Равель, Скрябин, Римский-Корсаков) үре-түннелдиг саңыларны киирген. Совет композиторларын (Мясковский, Прокофьев, Шостакович, Дзержинский, Коваль болгаш өскелериннааа) чогаадылгазынга Мусоргский база улуг саңлардыг болган.

* * *

Мусоргскийнин чогааткан эртинезинде эн-не шылгарангай черни оон опералары: «Борис Годунов» (боду ийи удаа эткен — 1869—1872 чылларда) болгаш «Хованщина» (Римский-Корсаков дооскан); оон аңгыда композиторнун соонда доозулгайн арткан комиктиг опера «Сорочинская ярмарка» болгаш «Кудалажылга» (1-ги акт) эзлеп турар.

Делгем дүрзү-хевирлерни («Хованщинада» шериглернин ыракче медээ бээр бирээлерин, азы Москва-хемге дан хаяазынын чурумалын) үн-биле көргүзер уран-чүүл, сценага болуп турар болгуушкуннун төөгүлүг онзаланчак чоруун биче чүүлдер-биле чугулалап көргүзер уран-чүүл болза, опера драматургу болур Мусоргскийни бүгү делегейде опера литератураның онза черинге киирген.

Мусоргский бодунун улуг опера чогаалдарынга музыка чугаазының классиктиг дүрзү-хевирлерин тургускан, оон ындыг чогаалдарында кижиниҥ дириг сөстери болгаш аялгалар бот-боттарынче ханызы-биле сиҥнигип турар.

Ол орук-биле чорааш, Мусоргский итали саңлардан орус музыканын бүрүн болгаш шуут хосталыр чоруун чедип алган. Ынчангаш улуг Глинканың эгелээн ажыл-херээн ол эчизинге чедирген.

Мусоргскийнин «Борис Годунов» деп операзы орус операның реализмиг оруу дээш демиселдин эн-не чидиг үелериниҥ бирээзинде сценага үнүп келген. Глинканың «Руслан болгаш Людмила» деп операзының соонда ол опера бүгү орус музыкага чаа онза эргилде болган.

Боярларга болгаш дүрүм чокка эрге чагыргага киргеннерге дарлаткан чонну — ядыы-туренги, оран-бажын чок кезимелдери, дезин келген кул тараачын-даа, дуганнар эжиннде мөөннежин чүдээн улчукчу монахларны (ламаларны) — оларны шуптузун шыны-биле көргүскен.

Мусоргский чүгле мөөннешкен чоннун чүгле чагыртын базындырганын эвес, харын база улустун киленин, улустун ыдыктыг дошкунун илередип билир чораан. Кромы чаныга болган сураглыг болуушкунну көргүскен сценада өске черден келген дайыннарны болгаш өскерликчилерни улус чон ажын тиилеп турар. Ол дээрге чаңнык ышкаш күчүлүг сцена!

Мусоргский бодунун өске бир «Хованщина» деп операзында Петр 1-ниҥ үезиндеги эрги болгаш чаа Русьтун демиселин көргүскен.

Сандарадыкчы Марфаның иштики сеткил сагыжы-биле хөлбашкан ынакшылдыг болгаш өлүмүнүн темазы — Мусоргскийнин гениалдыг сорук киргеи чүүлдериниҥ бирээзи ол. Оон бот-шынары-биле, национал-орус шынар-биле тургускан ол музыка дүрзү-хевирлерин Изольда Вагнерниҥ дүрзү-хевири-биле чергелештир тургузуп болур.

Уран чурумалда Серов ышкаш Мусоргский музыка-биле портрет чуруурунун талазы-биле кайгамчыктыг мастер чораан. Доштуг кышкы чурумал — харга бораткан, дүвүге кагыскан, өлүмден чайлавастаан ядыы тараачын-даа («Трепак») ында бар. Латин дылды утказын билбейн шээжилээринден шаптыланган аныяк өөреникчи-даа («Семинарист») ында бар. Хоозураан тараачыннарын, ядыы салым-хуузун («Калистраст», «Еремушканың кавайы», «Өскүс уруг», «Савишна» болгаш өскелер) чуруп көргүскен ындыг музыкалыг портреттер Мусоргскийде оондаа ынай хөй.

Бичин уругларны көргүзер теманы орус музыкага Мусоргский эн-не баштай көдүрген. Канчаар-даа аажок эргелелдиг ынакшылды композиторнун синниктиргени оон «Уруглар» деп ырлаарынга таарыштырган өөр чогаалдары бичин уругнун хөөнүнүн сеткил-сагыжын көргүзүп турар.

Мусоргскийнин дидим чаартыкчызы, оон демократтыг радикализми аңаа кадыгдошкун халдаашкынны хайныктырган. Аңаа удур император театрларының дирекцияларынын дүжүметтери-даа, хынакчылар-даа, Петербургтун консервативтиг музыканчы бөлүктери-даа каттышканнар. «Борис Годуновтун» баштайгы чогаатканын хүлээн албаза-даа, хөй-ниитиниҥ санал-оналының ыйыдыы-биле операны көргүзер ужурга таварышкан дирекция ону утка-шынар чок кылдыр казып каапкан. Мусоргскийниҥ чидиг музыка памфлеттери консервативтиг музыкантыларын төгейленчээн болгаш кызыгаарлыын шыпгыызы-биле кочулап турар. Ол чогаалдар дээш ол музыкантылар Мусоргскийге буруузун билинмээннер. Ол бүгү шуптузу Мусоргскийнин чурталгазының сөөлгү он чылдарында каржы өжээннин дээрбээ болуп ону долгандыр хүрээлээн.

Ынчалза-даа Мусоргский бодунун медерелдиг амыдыралынын төнчүзүнге чедир болдун чурукчу-хамааты болгаш демиселин кылдыр санап чораан. «Бир эвес ол бүгу мени хоруглаваан болза, шаптылаарымны соксатпас ийик мен» — деп оон «Семинарист» деп чогаалын хынакчылар хоруглаан соонда Мусоргский бижээн (1870 чылдын август 18-те Стасовка чагаалдан).

1880 чылдын январь 16-да, мөчээннинге чедир бир чыл бурунгаар Стасовка Мусоргскийнин бижээни: «Мээн силерге билдингир сагыш чоруур: «Шылаш! Чаа эриктерже бурунгаар!» — деп сөстерим өскерлиш чок арткан. Бир эвес салымчол уран-чүүлүн амыдыралчы эчис сорулгазынче делгем орукту алгыдар арганы бээр болза, катап амыраар болгаш өөрүүр мен; амгы үенин ажыллакчызындан уран-чүүлүн негелделери бүгү кижини сыырыптар хире дыка улуг. Хөглээшкинге бижириниҥ үези эрткен; бүгү бодунну кижилерге бер — уран-чүүлге херектиг чүве бо-дур».

Мусоргскийнин опералары, хамыктын мурнунда «Борис Годунов», ылангыя ол операның эге кезээн Ф. Шаляпинның гениалдыг күүсеткениниҥ соонда, бүгү делегейге калбаа-биле сураглыг болу берген. Чоокта чаа мен Италияга чораан үемде Миланда Ля Скалдың алдарлыг театрынга баар ужурга таварышкан мен. Композиторларнын кайызы силернин чуртуңарда эн-не сураглыгы деп ол театрның директорундан айтырарымга: «Мусоргский» деп ол боданмайн-даа харыылаан. Улуг орус композиторнун «Борис Годунов», «Хованщина», «Сорочинская ярмарка» деп операларын, оон чогааткан ырыларын улус демократияның чурттарында дарыйдарый күүседип турар.

Совет культураны болгаш уран-чүүлдү, оон иштинде музыканы могаг чокка хөгжүдер айтырыгларже бистин партиявыс улуг кичээнгей салып турар. Совет уран-чүүлдүн идейлиг болгаш уран-чечен деҥнелин улам ынай бедидер, бистиҥ улуг чуртувуска, бистин улуг улузувуска төлептиг долу үнелиг литература болгаш музыка чогаалдарын тургузар сорулганы культураның болгаш уран-чүүлүн ажылдакчыларының мурнунга СЭКП-ниҥ XX съездизи салган.

Мусоргский биске гениалдыг чаартыкчы-чурукчу, бодунун чурту-биле хан-дамырындан харылзаалыг, улуг улустун шынчы оглу болуп артар. Мусоргский бодунун чогаалдары-биле кижи төрелгетенинин ёзулуг культуразының бединнче кыйгырып келген болгаш кыйгырып үргүлчүлевишаан турар, ындыг культураны тургузары бистиҥ өөрүшкүлүг бөгүнгүвүстүн аас-кежиктиг үлүү болу берген.

Ю. ШАПОРИН.

Кыдатта социалистиг чаартылгалар

ПЕКИН. Күрүненин статистика эргелелинин «Женьминьжибао» солунда чарлаан дыннадыын ёгуаар алырга, бо чылдын январьның төнчүзүнде Кыдаттың ниити үлетпүр хемчээлинде хуу үлетпүрүнүн үлүү эрткен чылда 16 хуу турганынга улур чүгле 2 хуу болуп турар. Үлетпүрүнүн чаартылгаларында шиитпирлиг тиилелгени чедип алган дугайын дыннадыг херечилеп турар.

Чуртта үлетпүрүнүн социалистиг чаартылгаларының талазы-биле шимчээшкининин көдүрлүүшкүнү бо чылдын январьда эгелээн деп дыннадыгла айтып турар. Кыдаттың улуг-улуг болгаш ортумак 118 хоорайларында хуунун үлетпүр бүдүрүлгелерп барык шуптузу бо үеге чедир күрүненин-хуунун холушкак бүдүрүлгелери болу берген. Чүгле 1956 чылдын январьда хуунун 60 мүн мастерскаяларын, фабрикаларын болгаш заводтарын чаарткан. Бо болза БУР-нун бирги беш чыл планында төлевилетинген үлетпүрүнүн социалистиг чаартылгаларының талазы-биле онаалганы элээн ажыр күүсеткени болур.

(СЭТА).

СЭКП-ниҥ XX съездизинин материалдары деп чыынды

ВАРШАВА. Польшаның «Ном болгаш билиг» деп төп парлалга чери «Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының XX съездизинин материалдары» деп чыындыны польша дылда үндүрген. XX съездиге СЭКП Төп Комитетинин отчет илеткели, отчет илеткел талазы-биле резолюция, ССРЭ-ниҥ улус ажыл-агыйын хөгжүдерининн алдыгы беш чыл планының талазы-биле XX съездинин Директиваларынын дугайында ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганининн илеткели, съездиниҥ бадылаан Директивалары, база ол ышкаш съездиниҥ өске-даа шиитпирлери болгаш чамдык төлээлериҥ чугаалары чыындыда кирген.

(СЭТА).

Совет хамаатыларнын төрээн чуртунче чаныпканы

БУЭНОС-АЙРЕС. Март 23-те Буэнос-Айрестен Одессаже «Энтре риос» деп аргентин пароход үнүпкен, ол пароходта 1939 чылга чедир Украинаны болгаш Белоруссияны барыын талакы областарындан Латин Америкаже үнүп чоруткан 700 ажыг совет хамаатылар бар. Төрээн чуртунче ээп чанып турар совет хамаатылар төрээн черлеринче ээп чанар арганы тывыскан дугайында совет чазакка изин-биле өөрүп четиргенин илергейлеп турар. Чедип келгеш, социалистиг Төрээн чуртунун чаагай чоруу дээш ажылдаар күзелин олар шуптузу илередип турар.

(СЭТА).

В. И. Лениннин чогаалдарынын 35-ки тому венгр дылда

БУДАПЕШТ. «Сикра» деп ном үндүрер чер В. И. Лениннин чогаалдарынын 35-ки томун венгр дылда парлап үндүрген. В. И. Лениннин Чогаалдарынын чыындыларынын ийи томнарын парлаары-биле база белеткээн.

(СЭТА).

П. С. Хрущевтүн плеткелин португал дылда парлааны

МОНТЕВИДЕО. СЭКП-ниҥ XX съездизинге Н. С. Хрущевтүн кылганы СЭКП ТК-ның отчет илеткелин тускай капсырылга кылдыр Бразилияның «Воз операриа» солуну португал дыл кырында парлаан.

(СЭТА).

Румын Улус Республиканын болгаш Индияның аразында дугуржулгага ат салганы

ДЕЛИ. «Хиндустан таймс» солуннун дыннадып турары болза, өрүмнээшкиннин тургузуг хереклелдерин 455 мүн рупий өртек-биле Индияның садып алырынын болгаш ону ажыглап билир кылдыр Индияның тускай эртемниглерин өөредир дугайында Румын Улус Республиканын болгаш Индияның аразында дугуржулгага ат салган.

(СЭТА).

Канаданын чепсээн Израильге чорудуп бээр деп турары

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелинин корреспондентизинин Оттавадан дыннатканын ёзугаар алырга, артиллериянын снарядтарын, электрилиг болгаш радиолуг чепсек-хереклелдерин, «Шерман» деп хевириниҥ танкыларынга ажыглаар артык кезектерни Израильге чорудуп бээрин канада чазактын чөпшээрээнин Канаданын премьер-министри Сен-Лоран общиналар палатазынга медеглээн.

(СЭТА).

ГСЧП-ниҥ III конференциязы

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының үшкү конференциязы политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүн үезинде март 24-те Берлинге ажыттынган.

Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пиктин, премьер-министр Отто Гротевольдун, ГСЧП ТК-ның бирги секретары Вальтер Ульбрихтинин, ГСЧП ТК-ның Политбюрозунун кежигүннериниҥ болгаш кандидаттарының, ГКП-ниҥ Макс Рейман баштаан төлээлекчилериниҥ, база ол ышкаш Кыдаттык Коммунистиг партиязының, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының, Чехословакияның Коммунистиг партиязының, ажылчы чоннарын Венгр партиязының, Румынияның Ажылчын партиязының, Болгарияның Коммунистиг партиязының, Кореяның Күш-ажылчы партиязының, Кош-ажылдың Албани партиязының, Моолдун Араттын-революстуг партиязының, Францияның, Испанияның, Швецияның, Голландияның, Норвегияның, Данияның, Швейцарияның, Израильдин болгаш өскелаа коммунистиг партияларын төлээлери конференцияның президиумунга олуттарга кээп олуруптарга төлээлер болгаш аалчылар изин-биле байырлаан.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының үшкү конференциязын ГСЧП ТК-ның мурнунан ГСЧП ТК-ның бирги секретары Вальтер Ульбрихт ажыткан. Конференцияга келген даштыкы төлээлерге Барыын Германиядан аалчыларга болгаш конференцияның төлээлериҥе Ульбрихт изиг байыр чедирген. Вальтер Ульбрихтинин саналы-биле съездиниҥ төлээлери чоокта чаа мөчээн польша улустун улуг оглу Болеслав Беруттун тураскаалын бут кырынга турып, бир минутада ыыт чогу-биле тураскаап демдеглээннер.

Оон соонда Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының үшкү конференциязына Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитетиниҥ байырын Вальтер Ульбрихт төлээлериҥ болгаш аалчыларнын диҥмиттиг алыш часкаашкыннарынын адаа-биле номчуп дыннаткан. Чагаада чугаалап турары болза:

ГЕРМАНИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАҢГЫС ААЙ ПАРТИЯЗЫНЫҢ III ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының III партия конференциязынга изиг байыр чедирип тур.

Герман Демократтыг Республиканың социализм тудуушкунунга, ГДР-ниҥ тайбын экономиказын быжыглаары болгаш ажылчы чон массаларының амыдырал деҥнелин бедидер дээш, герман ажылчын аңгылын чаңгыс эви болгаш Европага тайбынны база айыыл чок чорукту хандырып турар байдалдарда Германияны катап каттыштырары дээш демиселге чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязынга küзедивис.

Совет болгаш герман улустарның аразында тайбын болгаш найырал делгерезин!

Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиязыныҥ Төп Комитеди.

Оон соонда конференция секретариатты, мандат комиссиязын, Герман Демократтыг Республиканың ийиги беш чыл планының директиваларын чогаадып кылыр комиссияны, ГДР-ни улам ынай хөгжүдеринче угланган хемчегларни ажыглап кылырының талазы-биле комиссияны бир эп-сеткил-биле сонгаан.

Моон адаанда хүн айтырыын конференция бир эп-сеткил-биле бадылаан:

1. ГСЧП ТК-ның бирги секретары Вальтер Ульбрихтинин илеткели — «Герман Демократтыг Республиканың ийиги беш чыл планы болгаш социализм тудуушкуну».

2. Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри болгаш ГСЧП ТБ-ның Политбюро кежигүнү Отто Гротевольдун илеткели — «Герман Демократтыг Республикада ажылчын-тараачын эрге-чагырганын ролю».

Бирги айтырыг талазы-биле илеткел кылыры-биле хурал даргазы Отто Гротеволь Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиҥ бирги секретары Вальтер Ульбрихтиге сөс берген.

Совет шыдыраачыларнын Парижче болгаш Голландияже чорутканы

Март 23-те Москвадан Парижче совет шыдыраачыларнын төлээлери чоруткан. Оон составында: бүгү делегейниҥ шыдыраа федерациязынын оралакчы президентизи гроссмейстер Вячеслав Рагозин, херээженнериҥ шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону Елизавета Быкова, мастер Лев Абрамов, совет гроссмейстерлер Василий Смыслов, Давид Бронштейн, Пауль Керес, Ефим Геллер, Тигран Петросян болгаш Борис Спасский.

Совет төлээлер шылгарангай орус шыдыраачы Александр Алехининин мөчээн хүнүнден бээр он чыл болганын холбаштыр, оон тураскаалынын ажыдыышкынынын ёзулалынга киржирлер.

Оон соонда В. Смыслов, Д. Бронштейн, П. Керес, Е. Геллер, Т. Петросян болгаш Б. Спасский олар Голландияже баарлар, олар аңаа шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону гроссмейстер Михаил Ботвинник биле салыр кижи тыварынын маргылдаазынга киржирлер.

(СЭТА).

Александр Алехинге тураскаалды Парижте ажытканы

ПАРИЖ. Шылгарангай орус шыдыраачы Александр Алехининин мөчээн хүнүнден бээр он чыл болганы-биле холбаштыр Парижте Монпарнас чевегде оон хөөрүнге тураскаалды март 25-те ажыткан.

Тураскаалды ажыдар байырлыг ёзулалга ССРЭ-ниҥ Францияда элчини С. А. Виноградов, Делегейниҥ шыдыраа Федерациязының президентизи Ф. Рогард (Швеция), Делегейниҥ шыдыраа Федерациязының вице-президентизи гроссмейстер В. Рагозин баштаан совет шыдыраачылар төлээлери, Францияның шыдыраа Федерациязының президентизи М. Берман, хөй-ниитиниҥ хөй санныг төлээлекчилери болгаш мөчээн кижинин төрелдери киришкен. Шылгарангай орус шыдыраачының тураскаалынга хамаарыштыр Ф. Рогард, В. Рагозин болгаш М. Берман чүве чугаалаан. Совет шыдыраачылардан, Делегейниҥ шыдыраа Федерациязындан, Францияның шыдыраа Федерациязындан болгаш өске-даа организациялардан тураскаалдың баарынга чечектер салган.

(СЭТА).

Хулиганны шиитken

Сүт-Хөл районнун улус судунун үнүүшкүннүг суду хулиган херек үүлгедип, хөй-ниитиниҥ хөренгизин самчыгдап турган. Колхозтун далган дээрбезинге ажылдап турган үезинде 272 рубльди самчыгдаан.

РСФСР-ниҥ кеземче херээнин чорудулга хоолдуунун 319, 320 чүүлдерин, ССРЭ-ниҥ Дээди Советинин Президиумунун 1955 чылдын январь 10-дагы Чарлыынын бирги чүүлүнүн ийиги кезээн удуртулга болдургаш, РСФСР-ниҥ кеземче херээнин чорудулга хоолдуунун 74 чүүлүнүн II кезээ-биле Мижит-Доржуну үш чылда эдип чазаар küш-ажыл лагеринге хоругдап шиитken.

Д. ДАМДЫН.

Хулиган херек үүлгедиринден аңгыда Мижит-Доржу колхозтун хөренгизин самчыгдап турган. Колхозтун далган дээрбезинге ажылдап турган үезинде 272 рубльди самчыгдаан.

Редакторнун хүлээлгезин küüседип турар К. Л. САРЫГ.

ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазынын Бирги Оралакчызы А. И. Микоянныҥ Пакистанда чоруп турары

КАРАЧИ, март 24-те эртен Совет чазактын тускай төлээлекчизи ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын Бирги Оралакчызы А. И. Микоянны Пакистанның Ислам Республиказының Президентизи Искандер Мирза хүлээп алган болгаш оон-биле бир шак ажыг беседа кылган. Беседа чылыг болгаш шөлээн байдалга эрткен.

А. И. Микоянны Узбек ССР-ниҥ Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниҥ Пакистанда Элчини И. Ф. Шпедько болгаш Элчин черинин Чөвүлекчизи М. М. Волков үдеп чораннар.

Оон соонда А. И. Микоян Пакистанның Ислам Республиказының Премьер-Министри Мохаммед Алиге чораан. А. И. Микоянны Мохаммед Али-биле бүдүн чартык шакта үргүлчүлээн ужуражыышкынынын үезинде талаларнын сонуургаан айтырыгларының талазы-биле ажыт-чажыт чок болгаш ажыктыг санал-онал солчуушкуну болган. Беседа найыралдыг, кайы-кайызын билчириниҥ байдалынга эрткен. Беседага ССРЭ-ниҥ Пакистанда Элчини И. Ф. Шпедько болгаш Пакистанның Даштыкы херектер министерствозунун секретары Бэйг олурушканнар.

Хүннүн ийиги чартыында А. И. Микоян Пакистанның Даштыкы херектер министри Хамид-Ул-Хак Чоудри болгаш Үлетпүр болгаш садыг министри Рахимтул-биле ужуражыышкын кылган. Беседа үезинде, ылаңгыя Пакистан биле Совет Эвилелинин аразында экономиктиг харылзааларга болгаш садыг харылзааларынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан. Беседага ССРЭ-ниҥ Пакистанда Элчини И. Ф. Шпедько, экономиктиг харылзаалар херектериниҥ талазы-биле Кол эргелелдиҥ начальнигинин оралакчызы П. А. Малетин, ССРЭ-ниҥ Даштыкы садыг министерствозунун эргелел начальниги В. Б. Спандарян болгаш ССРЭ-ниҥ Пакистанда Элчин черинин чанында садыг чөвүлекчизи В. А. Владимирский олар олурушкан.

(СЭТА).

Арага аарыы эмнетинип болур

Арага аарыындан аараан кижини эмнеп экиртип болурунун küштүг аргаларын совет эртемденнер ажылдап тыпкан. Аараннарын хан дамырының иштинге глюкоза, уротропинин сыкыртыр, витаминнерни бээр. Аараан кижиниҥ төп нерв системазының шын ажылдаар чоруун эмнээшкин үйгузу-биле катап эгидип турар. 3—7 хонуктарын дургузунда аарыг кижи дүн-хүнде 12—17 шак иштинде удуур. Оон соонда бир айның дургузунда оон аная удуур үйгузун дүн-хүн иштинде 10 шак болдурар. Оон-биле чергелештир чүректиҥ хан эргилдирер саваларының системазының, баарын, ижиннин ажылын экижидер эмнерни бээр. Адактын сөөлүнде, аарыг кижини тускай удударының (гипноздуг) аргазы-биле азы тускай эмнернин дузазы-биле аараан кижиниҥ спирт аймаанга хөөн калыр тускай чүүлдү ажылдадып тывылдырар.

Арага аарыын эмнеп болур. Эмнээшкинни баш бурунгаар эгелээн тудумна, оортан аараан кижини эмнеп экиртири чедишкиннинг болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

Кызыл хоорайда 3-кү Горная кудумчузунда № 9 бажында чурттап турар хамааты Александр Евгеньевич Рыцк адрези билдинмес кадайы хамааты Евдокия Леонтьевна Рыцкиден чарлыр дугайында херек өөдүрүп турар. Ук херектi область судунга өөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3—62, редакторнун оралакчызының, иштики информация киллизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарьының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажылгагый киллистериниҥ 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниҥ база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00279.

Культура эргелелиниҥ типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үдезилеткенден

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
29
ЧЕТВЕРГ
№ 66 (3519)

Өртээ 20 коп.

Чурттуң эртем албан черлериниң бүдүрүлге-биле, улус ажыл-агыйының тодаргай негелделери-биле харылзаазын бүгү хемчеглерге быжыглаары, оларның чогаадыкчы күжениишкиннерин эң чугула эртем-техниктиг айтырыгларны шинтпирлээринче мөөңнээри, коммунистиг тургузуушкуннуң практиктиг соруглаларын шинтпирлээринге эртемниң ролюн чайгылыш чокка көдүрери эргежок чугула деп съезд санап тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязынган).

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЧАГААЛАРЫНГА САГЫШ ЧОВАНГЫР БОЛГАШ КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛУР

Владимир Ильич Ленин ажылчы кижиниң хомудал бүрүзүн, чагаа бүрүзүн сагыш чованғыр көөрү күрүне аппаратының бүгү ажылакчыларындан негеп чораан. Ажылчы чоннарның чагааларын болгаш билдиришкиннерин Ленин адаанган контроль, күрүне органнарының ажылын экижилер дугайында бар четпестерни чайладыр дугайында, ажылчы чоннарның сагыш-салыышкынының илереди кылыр көрүн, оларга эң-не кичээнгейлиг болуруң негеп чорээн. Ажылчы чоннарның чагааларын бөрге дүжүметтиг ышкыр чорукту бюрократтыкмын шинтпирлиг тура тыртарын ол негеп чораан.

Ол ленинчи принциптерни партия ажыдырага чайгылыш чок боттандырып турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң улуг чазагай соруглаларны ажылчы чоннарның чогаадыкчы шиелкейин болгаш инициативазын улам ынай бедидерин, күрүнени эргелеп баштазырынга, оон бүгү организакчы. ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазынга масаларны улам-на калбаа-биле киништирерин СЭКП-нин XX съездизи айыткан.

Социалистиг дүрүм-хойлуларны быжыглаарының эрге-ажыктары болза, хамаатыларның билдиришкиннерин болгаш хомуалларын көөр талазы-биле бистиң күрүне органнарывыстың ажылын экижилерин шынгыы негеп турар деп чүвени партияның съездизи айыткан. Боттарының чагааларынга болгаш билдиришкиннерине ажылчы чоннар кандыг-бир черек талазы-биле чүгле луза көргүзерин дилеп турар эвес, харын совет аппаратын ажылында четпестерни болганчок-ла айтып, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның, МТС-териң болгаш албан черлериниң ажылын экижилер талазы-биле үнелиг саналдарны киирип турар.

Ажылчы чоннарны хүлээп алыры болгаш оларның хомуалларын, дилээн көөрү соолгу үеле Туран МТС-те, областың калык камгалал кылдызынде, Бай-Тайга болгаш Бии-Хем райкүүскомнарда, Чөөн-Хемчик районнуң Чалаана, Өвүр районнуң Төргалыг көжээ Советтеринде элээн экижээн. Ынчаргаа чонну хүлээп алырының доктаамал шагын тургускан, кээп турар чагааларның, билдиришкиннериниң учёт-даңзызы кылдынмаан, а октябрьдан чыл төнчүзүнге чедир киргеи 46 билдиришкиннии 10-ну аңыгаа чедир көрүнмээн. Хей уруглуг не эш Саар Оюн соолгу божаан уруунга харуулга алыр пособие бээрин дилеп, 1955 чылдың эгезинде райкүүскомга билдиришкин киргеи. Оон ол билдиришкинин райкүүском сес ай эрткенде ёзу барыылаалап шинтпирлээн аттыг болган-даа болза, аңыгаа чедир түнел чок арткан. Райкүүскомнуң хүлээп алган шинтпиринин күүселзезинге хынала тургуспаанындан эш Саарның алыр пособиезин райсан кылдызынын эргелекчизи эш Тембиреп аңыгаа чедир бербээн. Ол районнуң Берт-Даг көжээ Советинге эрткен чылын колхозчу эш Бүзек 2 школачы уругларын күрүне хандырылгазынга хүлээп алырын дилеп билдиришкин киргеи. Бөдээ Совет (даргазы эш Ензак) ынчага чедир ол дугайында кандыг-даа шинтпир үнүрбээн.

Совет албан чери бүрүзүнге ажылчы чоннарның билдиришкиннерин болгаш хомуалларын хүлээп алырыны, оларны көөрүнүң шынгыы чуруму турар, хомуалларның көрүнүп эртериниң, ол талазы-биле алдынган хемчеглерин контролю турар ужуглуг. Ол бүгүнү ийиги чергенна ажыдакчыларынче чуул кагбайн, улуртукчулар боттары кылыр хүлээлгелиг. Шак ынчыг болур ужуглуг, ынчалза-даа бүгү-де албан черлеринде шак ынчаар кылып турар деп ыракта-ла сөглеп болбас. Чижээ, областың культура эргелелиниде (начальниги эш Иванов) билдиришкиннерни болгаш хомуалларны көөрү дыка үш-үлүүм болуп турар. 1955 чылда ол улуг албан черинге киргеи болган ында үр чыыш келген 58 хомуалларның 20-зи аңыгаа чедир-де шуут көрүнмээн, оларның чүгле 11-ни авторларынга ёзу барыылаалап харыылаан. Мынаг фактыларны ажылчы чоннарның негелде-хереглелерин бюрократчы-дүжүметтиг көргени ол тээрген өскээр үнелеп болбас.

Ажылчы чоннарның негелделерин, билдиришкиннерин болгаш хомуалларын үр үениң иштинде көрбейн, бюрократсыг ёзу-биле саалаып турар чорук областың постиция эргелелиниде база деңдеп турар. 1955 чылда ажылчы чоннардан аңаа киргеи бүгү хомуалларның болгаш билдиришкиннериң чүгле 17 хуузун көргеи фактыны айтырга-ла четчир. Областиция эргелелиниң начальниги эш Иванов хомуалларны оперативтиг көөрүнүң талазы-биле аппаратты ажылын эге тургузаа ужуглуг, чүге дээрге ол чагаа бүрүзүнүң артында дириг кижи, социалистиг нинчилелдиң шиелкейиг ажыл ишчизи бар деп чүвени утпас херек.

Совет кижилериниң негелделерин болгаш хомуалларын көөрүнүң талазы-биле ажылды экижилерине прокуратура ажылакчылары улуг роллуг болур ужуглуг. Социалистиг хойлуларның сагышкынын контрольдаары, хомуалдарны болгаш билдиришкиннерни көөр хуусаларга шынгыы хайгаарадыг тургузары, совет кижилериң эрге-ажыктарын бюрократизмден самгалаары — оларның хүнүлүг хүлээлгези. Ынчыг болза-даа ажылчы чоннарның билдиришкиннеринче, хомуалдар талазы-биле дүрген болган шын шинтпир үнүрериче сагыш салбас чоруктар прокуратураның чамдык ажыдакчыларының боттарында бар.

СЭКП-нин райкомнары, Кызыл хоорай комитеди болгаш партияның эге организациялары ажылчы чоннарның билдиришкиннерин болгаш хомуалларын дүрген болгаш шын көөрүнге үлегер-чижек болур болгаш күрүненнің сагыга-чүрүмүн база шинтпирлээринге оларны өөредир хүлээлгелиг.

Бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның, албан черлериниң болгаш түс-түс ажылдакчыларның ажылында улуг четпестерни шүгүмчүлээн мелээлер солуннар редакцияларынга үргүлүг кээп турар. Ынчыг чагааларның чамдыызын оларның хамаарышкан үстүкү черлериниче хемчег алыры-биле чорудуп турар. Чамдык улуртукчуларның талазында ол истелгеге барган чагааларның дугайында хемчег албайн, дүжүметсиг ёзу-биле шыгжап алырының фактылары хей. Оон чижээнге ылангыы партияның өөрү райкомун безин айтып болур.

Адазындан шүгүмчүлелди, ажылчы чоннарның билдиришкиннерин шак ынчаар көөр чорук ылангыы бистиң партийжи органнарывыска онза таарышпас дээрзиниң дугайын балыткап, көргүзүп турганынга-даа херээ бар деп бе.

Албан чери бүрүзүнүң улуртукчузуңуң үлээлгези — ажылчы чоннарның хомуалдарын, дилегдерин, билдиришкиннерин көөрүнге чогуур корум-чурумну тургузары болур. Оон-биле кады партия, совет, профэвилел организациялары ажылчы чоннарның хей санныг билдиришкиннерин болгаш хоойлу ёзугаар хомуалдарын төрүүндүрүп келир чылдагааннарны чайладыр ужуглуг.

Партияның XX съездизиниң айытканы шыкаш, совет албан черлериниң, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш хей-ниити организацияларының ажылын экижилериниче бистиң кол кичээнгейивис угланган турар, совет күрүне аппарады ылап тода ажыллаар, бодунуң шинтпирлерин хоойлуга үндезилеп тургузар, совет ажыдакчы кадрлар бодунуң үлээлгелеринге ак-сеткилдиг болур, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын болгаш негелделерин барымдаалаар ужуглуг.

Депутат бодунуң соңгукчуларында

Март 23-те соңгукчуларның — «Калибр» заводтуң ажыллакчыларының болгаш оларның ог-бүлелериниң ССРЭ-ниң Дээди Советиниге боттарының депутады академик Н. В. Цицин-биле ужуражышкыны болган. Хурал эгелээриниң мурнунда депутат заводтуң цехтеринге чоранын болгаш бүдүрүлге-биле танышкан.

Хуралга Н. В. Цицин бодунуң төлээге чораанны СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлериниң дугайын чугаалаан.

Бөгүнгү ужуражышкын болза, депутаттар-биле соңгукчуларның харылзаазын быжыглар дугайында, соңгукчуларның мурнунга оларның үе-үедеги отчеттарының дугайында партияның съездизиниң айтымшкынарының боттанышкыны болуп турар деп эш Цицин чугаалаан.

Оон соонда депутат оон улуртуп турары албан черлериниң — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ботаниктиг Кол садының болгаш Бүгү-эвилелдиң көжээ ажылагый делегелгезиниң ажылының, база ол ышкаш бодунуң эртем ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан.

Н. В. Цицин бодунуң депутат ажылчорудулгазын тодаргай чугаалап, наймылдың Щербаковский районунда чурттала болгаш чурттала-амыдырыл тудуушкынуның дугайын чугаалап берген.

Депутат хей санныг айтырыгларга харыылар берген, оон соонда заводтуң туснуг ажылчыннары-биле беседалашкан.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

Партийжи амыдыралдың хрониказы

СЫКТЫВКАР. Коми АССР-нин партия организациязы СЭКП-нин XX съездизиниң материалларын пропагандалаарын болгаш өөренирин калбартып чоруткан. Ыяш үлетпүр ажыл-агый черлеринде, колхозтарда, шахталарда, нефть тывыштарында, Печора магистралының бүдүрүлгелеринде төөгүлүг документилерни өөренир талазы-биле семинарларны чер болганда организастаан.

Сыктывкарның хоорай чоогунуң Киров аттыг колхозунда болган ыяш заводтарында семинарларның ажылын солуп кылыр организастаан. Түс черниң фактыларындан илеткелерни ында ыяш дилекчилери болган колхозчулар кылып турарлар.

Политшколаларга болган бөлүмнерге съездиниң шинтпирлерин, материалларын өөренир талазы-биле кичээлдер организастыг чоруп турар. Сыктывкарның, Ухтаның, Ворхутаның, Печораның болган райкомнарының партия библиотекаларына, а ол ышкаш ажылчын болган көжээ библиотекаларда чаа беш чылда бистиң чүртүвүстүң хөгжүлдезиниң перспективазы харыңың дутайын чугаалап турар түсгай лелтегтерни каастап шиизээн.

Коминин түс-түс черлериндеге партия организацияларынга дуза көргүзери-биле партия обкому хоорайларже, ажылчын суурларже болган көжээже пропагандист бөлүктерни чоруткан, оларның составында 100 хире партия, совет болган профсоюзтуң ажыдакчылары кирген.

ВЕЛИКИЕ ЛУКИ. Идеология ажылының деннелин белиңериниң айгырыгларына холбаштыр СЭКП райкомнарының превазиа болган агитация кылдыстериниң эргелекчилериниң база культура кылдыстериниң эргелекчилериниң семинарын СЭКП обкому чоруткан.

Съездиниң төлээзи, партия обкомунуң секретары эш Турнун кылганы «СЭКП-нин XX съездизи болган оон төөгүлүг ужурдузалы» деп лекциялын семинарның кыргыкчилери дыңнаавнар. Ол ышкаш «Марксизм-ленинчи теорияны СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлериниге улам ыңай хөгжүткени», «ССРЭ-нин улус ажыл агыйын хөгжүлериниң алдыгы беш чыл планы — коммунизм тургузуушкуннуга чаа улуг базыш». «Төөгүге улус ажыдаларның болган ийи-чанғыс кижилериниң ролюн дугайы» болган өске-даа лекциялар ыңнаан.

Идеология фронтузунуң ажыдакчылары ажылының дүрүлгазын солушканнар.

Ам областың бүдүрүлгелериниде, колхозтарында, совхозтарында болган МТС-теринде 20 муң ажыг агитаторлар СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлерин тайылбырлап таныштырып турарлар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң бальнеологтуг (аржаан сугларлыг) байлактары

Эңгир шынарлыг малгаштыг болуп турар хөлдериң болгаш хөлбектериниң улуг девискээри бар болуп турар минералдыг аржааннар үнүп чыдар черлер Совет Эвилелиниде 3,5 муң хире кылдыр санатының турар.

ССРЭ-нин Балык камгалал министерствозунуң кол гидрогеологу М. М. Фомичев чурттуң хей-хей областарында болган республикаларында ам илереткинген бальнеологтуг чаа-чаа курлавырлар дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан. Ыраккы Чөөн чүкке болган соңгу чүкке курорттарны моон соңгаар хөгжүлериниң улуг перспективазы ажыттының турар. Минералдыг сугларның курлавырлары элээн хей районнарда тывылган. Чукоткада минералдыг изиг аржаннар, хлор-натрилиг сугтар шинчилелиң чорудуп турар. Мурнуу Сахалинде каптаж скважиналарын тудуп тургускан. Углекислый газтыг мышыктыг минералдыг сугну чер кырынче үнүдүр сордургап, ону терапевтиг дарыгларны эмнээринге чедиишкиннии-биле ажыглап турар. Приморье крайга эңгир малгаштарның чыдар черлери ажыттынган. Боржоми шыкаш сугларның улуг курлавырлары база ында бар болуп турар, ону сывалап кудары-биле тускай завод тургустунган. База ындыг янзылыг бүдүрүлгени Камчаткага организастаары төлевилетинген. Ессентукиниң суу шыкаш сугну ол черде болбазырааткан.

Углекислый газтыг минералдыг сугтар үнер чаа черлер Чөөн Сибирьде тывылган. Бука курорттуң районунда санаторий тудуп турар. Читаның Дарасунда минералдыг сугларының дебиди ыка бедип турар.

Суунуң иши 47 градус чедип турар иштиг аржааннар Тажик ССР-де тывылган. Узбек, Киргиз, Казах ССР-лерде, Бурят-Моол АССР-де, Алтайда, Тыва автономиуг областа болган өске-даа областарда аржааннар болган малгаштар шинчилгеги тургулчулеп турар.

Кавказка шинчилээшкиннер эки түнелди берген. Чехословакияның Карловы Вара курортунуң суу шыкаш иши 50 градус чедип турар сугну Ессентукиге тыпкан.

Боржоми курортунда минералдыг сугларның немелде улуг курлавырлары илеретинген. Бо шыкаш сугтар Грузин ССРнин Дзажа курортунда база тывылган.

(СЭТА).

Колхозтарның чаа төптери

МИНСК. Колхозтарның чаагайжыткан колхозчу төптеринче бичии суурларны көжүреринин талазы-биле улуг ажыл ресубликазында ажыглаттынган. Ийи — үш чылдың дургузунда бичии суурлардан 620 ажыл-агыйларны колхоз төвүнче көжүрерин олар иштин хураага шинтпирлээн. Партияның Минск обкому болгаш облүдүкому ол эгелекчи саналды деткээннер.

Колхозтуң хей алырлыг ажыл-агыйы 8 миллион рубльнин чыл оруглазын берген. Ол чорук колхозчуларга 5—7 чыл хуусалыг бээр чээлиге 1200 муң рубльди онаар төптериниң партия библиотекаларына, а ол ышкаш ажылчын болган көжээ библиотекаларда чаа беш чылда бистиң чүртүвүстүң хөгжүлдезиниң перспективазы харыңың дутайын чугаалап турар түсгай лелтегтерни каастап шиизээн.

Коминин түс-түс черлериндеге партия организацияларынга дуза көргүзери-биле партия обкому хоорайларже, ажылчын суурларже болган көжээже пропагандист бөлүктерни чоруткан, оларның составында 100 хире партия, совет болган профсоюзтуң ажыдакчылары кирген.

ВЕЛИКИЕ ЛУКИ. Идеология ажылының деннелин белиңериниң айгырыгларына холбаштыр СЭКП райкомнарының превазиа болган агитация кылдыстериниң эргелекчилериниң база культура кылдыстериниң эргелекчилериниң семинарын СЭКП обкому чоруткан.

Съездиниң төлээзи, партия обкомунуң секретары эш Турнун кылганы «СЭКП-нин XX съездизи болган оон төөгүлүг ужурдузалы» деп лекциялын семинарның кыргыкчилери дыңнаавнар. Ол ышкаш «Марксизм-ленинчи теорияны СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлериниге улам ыңай хөгжүткени», «ССРЭ-нин улус ажыл агыйын хөгжүлериниң алдыгы беш чыл планы — коммунизм тургузуушкуннуга чаа улуг базыш». «Төөгүге улус ажыдаларның болган ийи-чанғыс кижилериниң ролюн дугайы» болган өске-даа лекциялар ыңнаан.

Идеология фронтузунуң ажыдакчылары ажылының дүрүлгазын солушканнар.

Ам областың бүдүрүлгелериниде, колхозтарында, совхозтарында болган МТС-теринде 20 муң ажыг агитаторлар СЭКП-нин XX съездизиниң шинтпирлерин тайылбырлап таныштырып турарлар.

(СЭТА).

Коломнаның тепловозтары

КОЛОМНА. (Москва область). Коломнаның Куйбышев аттыг заводу барык-ла 90 чыл иштинде паровозтар үндүрүп келген. Ам бүдүрүлге оларның бүдүрүп үндүрүшүнүң соксадын турар. Ийиги чартык чылдан эгелээн «ТЭ-3» деп магистраль тепловозун белеткеп эгелээр. Завод алдыгы беш чылда ең-не болбазырангай чаа тепловоз дизельдериниң локомотивтериниң кол берикчилериниң бирээзи болу бээр.

Коломнаның баштайгы тепловозун иштиң белеткеп үндүрген турар ужуглуг. Машина тудукчулары боттарының үлээлгелерин алдарлыы-биле күүседирлер. Март 28-те баштайгы тепловоз дизелиниң эңгелгези доозулган. Ону улуг мастер Серегининиң участогунуң слесарлары эптээнер. Слесарлар эштер Бычков, Панов, Кольцов, Штырков, Крестков оларның бригадазы шимчеликтиниң графикте көрдүгенинден бир хүн эрте белеткеп доосканнар. Ам ийиги шимчеликтиниң эңгелгези эгелээн. Ону база-ла хуусаа бетинде доозар бис деп слесарлар сөзүн бергеннер.

Бүдүрүлгеде тепловоз тудукчулары кадрларының белеткели чоруп турар. Ажылчынар, инженерлер болган техниктер бөлүмнерде тепловоз херээн өөренип, өске бүдүрүлгелерже үнүп, таштыкы техниканың челиишкиннери-биле танышып турарлар. Бо чылым 3 муң ажылчынар, 700 ажыл инженер-техниктиг ажыдакчылар өөредирлер.

Алдыгы беш чылдың бирги чылында завод чурттуң демир-орук транспортунга 30 магистраль тепловозтарын бээр ужуглуг. Ол соруглаңы челиишкиннииг күүседир цехтерде чаа деригдер тургустунуп турар, дериишкин долгузу-биле төлевилетинген. Оон-биле кады цехтерни чаартып тургузарының ажыдазы чоруп турар.

(СЭТА).

Май 1-ге алдар кылдыр

Ажылчы чоннарның бүгү делегей байырлалы — Май 1-ни төлептиг уткуруу үеэн чанчыл болган чарыш Москваның «Калыыр болгаш Маска» заводунда эгелээн. Бо чарышка бир дугаларында «450» станның прокатчылары болгаш суурган кан демир цехиниң коллективи киришкен.

«450» станның прокатчылары боттарының болдунар аргаларын санап көрбүшаан, дөрт айның планын хуусаа бетинде күүселирин болгаш 3 муң тонна металлды немей бээрин хүлээнип алганнар. Ай эгезинден бээр станның коллективи пландан ажыр 500 тонна прокатты берген.

Сорттуг прокат цехиниң Пзанов болгаш Турганов удуртуп турар «250» болгаш «750» станнарының прокатчылары мурнакчыларның үлегерни эдерген. Олар мартта планнан ажыр 600 муң тонна металлды ейдүрген.

Хевирлел-шуткулга цехиниң кан эзилиришкилери май мурнунуң чарыжынга база киришкен. № 5 иартен суугуда Дроздовтуң, Соловьевтуң, Гореловтуң кан эзилдиришкилериниң бригадалары дүрген эзилдиришкилер бүдүрүп үндүрерин көөрүдеп, суугунуң дүн-хүнде ортумак бүдүрүкчүлүгүн 7,6 тонна бедиткен.

(СЭТА).

Москваның М. Горький аттыг үрэй-чечен академиктиг театры Н. Погодинниң «Кремльдиң курантылары» деп шиңээн үндүрген.

Чурумта: 2-ги көжегеден сцена. Оң талазынган солагай талазынче — Ленин—РСФСР-нин алдарлыг артизи Б. А. Смирнов, Забелин — ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Н. Ливанов, Дзержинский — артист В. П. Марков.

Фото В. Мастюковтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Вологда область. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизиниң Директивазында Череповецтиң металлургия заводунуң тудуушкунуи дооскар деп айыткан. Ам ында чаа техника-биле деритинген коксохимия цехин ажыглалга киирерин белеткеп турар.

Чурумта: металлургия цехиниң коксохимия цехи.

Фото Г. Удальцовтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Часка төлептиг ужуражыыл!

Тарылга шөлүү ийи катап улгадыр

Кызыл районнуң «Баян-Хем» колхозу 1955 чылга болаарга, бо чылын тарылга шөлүү барык ийи катап улгаттырар деп планнаан. Чүл дизе, эртнен чылын 280 га турганынга улур ам 650 га болур. Оон иштинде кызылтастың тарылганы 2,3 катап улгадыр.

Белеткеткиген чер айыткан планга 147 га четпес. Колхозтуң хөвү ажылының бригадазы көжээ ажыл-агыйының чергелерин сентеп доскан, Сеперлиг хемде ажыл үеинде бригаданың кежигүннери турар иштиг чурттала бажыңының түүүн шалыкшы чоруудун турар.

Бригаданың кежигүннери 64 тонна үреэнниң бирги арыглаашкыының доскан, ам ийиги арыглаашкыныче киргеи. Тараа шөлүүнүң 4 километр черин мал артпес кылыр сайгалдар даэш ыяжын белеткеп турар.

Колхоз бо чылын ногаа ажылын хемчеглер даэш белеткел ажылый чорудун турар. 45 дөрбелчин метр чылыткалыг черни кылган, парниктерниң иштин аңгал арыглаан, удобрениеге херек 80 ажыг тонна өлекти сөөртүп чедирген болган огород бригадазының кежигүннериниге бир чурттала бажыңын тутхан.

Оон-биле чергелештир колхозта четпейн турар ногаа үреэнниерни тыптынып алырының хемчээ ам-даа түнел чок болуп турар. Бо талазы-биле чагыгны хүлээп алган райпо колхозту ногаалар үреэнниерни-биле дарый хандырза чогуур.

Часкы хөвү ажылынга белеткел

БАЖЫҢ-АЛААК. (Телефон-биле). Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизиниң Директивазары ажыларга боттанырар даэш Чөөн-Хемчик районнуң «Пекра» көжээ ажылагый артелиниң тараажылары часкы хөвү ажылынга иденкейлиг белеткенин турар.

Эш Чаныынга улуртурган хөвү бригадазының кежигүннери тараа культураларының 80 тонна үреэнниң чажарынга белеткеп алган болгаш тарылга шөлүүнге 300 ажыг тонна өлекти төккен, хөвү ажылынга киирер бүгү чепсек-херекселдерниң сентелгезин дооскан болган 30 аътты семиртилгеде тургускан.

Колхозтуң огород бригадазы (бригадири эш Мыныя) огород шөлүүнде 15 тонна өлекти теп, 60 муң ажыг ирик-өлек саваскыгаштарны белеткээн. Бригаданың чылыткыда эрте олурткан ногааларының үнүжү дыка эки, согунаны апрельден аңгеп салыгга киирер деп турар. Үреэнниңге 30 тонна эки шынарлыг картофельди арыглап уруп алган болгаш янзы-бүрү ногааларның үреэнниң бар.

Колхозчу тараажылар часкы хөвү ажылын бедик агротехниктиг байдалга эң-не кыска хуусаала эрттирер соруглаа салып алган ажыллап турарлар.

Мурнакчы бригада

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көжээ ажыл-агый артелиниң бирги хөвү бригадазы (бригадири эш Ортуи-оол) 1953 чылдан бээр мурнакчы бригада болуп, бедик дүжүттү ап келген. Чижээ, 1954 чылда 590 га шөлден ортумаа-биле 17 центнер, 1955 чылда 715 га шөлдүң бир газындаңа 18 центнер дүжүттү алган.

Бригада бо чылын тарыңар 630 ажыг га тараа культураларының үреэнниерни белеткээн, тарылга шөлдериниге 150 тонна өлекти төккен. Көжээ ажыл-агыйының чепсек-херекселдерни бүгүи сентеп дооскан. Бригаданың турлаанда механизаторлар чурттаар 1 бажыңның, 1 столовайның сентелгезин дооскан. Оон ыңай бригадага бир чунар бажыңны тудуп турар.

Часкы тарылганы 6—7 ажыл хүнүнге бедик шынарлыг чоруглар даэш ийи дугаар хөвү бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган.

Эки белеткел тарылганың шынарын бедидер

Баа-Хем районнуң Ворошилов аттыг көжээ ажыл-агый артели бо чылдың часкы тарылганын шынарлыг эрттирер даэш эки белеткенин турар.

Колхоз тараа культураларының бүгү үреэнниерниң арыглаашкыныи доозуп, чажар шынарынга чедирген. Колхозтуң партганнары эштер Симаченко, Ситников олар 8 сеялканы, 80 кожуг илиирлерни сентеп доосканнар. Олар хүнде ажыл нормазын 145 хуу чедир күүседип турганнар. Ол ышкаш терге сентекчизи эш Ф. Попов 28 тергелерни сентээн.

Колхозтуң огород бригадазы ногаа шөлүнге төгер 50 тонна өлекти болган четчир үреэнниерни белеткеп алган. Ам чыыкыг черде помидорну олурткан эгелей берген болган өске-даа ногааларны өстүрер черлерни кылып турар.

Колхоз оон ыңай 81 га кукурузаны, 30 га картофельди тарыыры-биле белеткеңнии турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Съездиниң материалдарын өөренип турар

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринде организакчы болгаш сорук киирикчи улуг күштер сиңниккен. Партияның съездизи бистиң чурттуң чүгле келир үедеги перспективаларын берген эвес, харын бо хүннерниң тодаргай сорулгаларын база айыткан. Улус ажыл-агыйының, культураның болгаш совет кижилерниң чаагай байдалының өзүлдези ол улуг чаагай сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринден кол хамааржыр.

Съездиниң шиитпирлери Улуг-Хем районнуң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының болгаш колхозчуларының ортузунга политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүү үндүрген. Районнуң партия организациязы бүгү ажылчы чоннарның күженишкиннерин колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйын хөгжүдеринче, үлетпүр бүдүрүлге планнарын күүседиринче угландырып турар.

Партияның XX съездизиниң материалдарын тайылбырлаар, өөренир талазы-биле ажылды СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому болза, бөлгүмнерни, семинарларны чаартып тургузарындан, агитколлективтерни четчелээринден, агитация болгаш пропаганда ажылынга районнуң эң шыырак коммунистерин, башкыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин хандыдып кииреринден эгелээн. Оон соонда пропагандистерниң сургалдалыг семинарын Шагаан-Арыг хоорайга болгаш агитаторларның чөвүлел хуралдарын эге организациялар чанынга бөлүктер аайы-биле эрттиргилээш, съездиниң материалдарын канчаар пропагандалаарының методтарын болгаш хевирлерин ол семинарларга болгаш чөвүлел хуралдарга тайылбырлап берген. Агитатор бүрүзүн солуннар-биле, ном дептерлер-биле хандырган, агитпунктуларны дерип шимээн. Съездиниң материалдарын колхоз, совхоз, МТС, үлетпүр бүдүрүлгези болгаш албан черинин ажыл-агый сорулгалары-биле холбаштырып тайылбырлаар ужурлуг деп чүвени пропагандистерге болгаш агитаторларга сагындырып өөреткен.

Амгы үеде районнуң ажылчы чоннарының ортузунга 200 ажыг агитаторлар болгаш пропагандистер ажылдап турар. ылаңгыя беседаларны кончуг солун кылдыр тус чернин материалдарындан чижектерни билиглин-биле ажыглап турар пропагандистер районнуң партия чырыдыышкынының четкизинде хөй. Чижээ, ындыг пропагандистерниң санынга эштер Байыр-оол, Байкалов, Кара-оол, Прудникова, Мареева, Тараканова болгаш оондаа өскелер кирер. Олар көдээ ажыл-агыйның мурнунга партияның салган сорулгаларын боттандырарынга колхозчуларның, МТС болгаш совхоз ажылдакчыларының ролю дыка улуг деп чүвени тайылбырлап берип, бар курлавырларны илередип тыварынче болгаш кызымак ажыглаарынче, көдээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле көвүдедиринче ажылчы чоннарны кыйгырып турарлар.

Партияның XX съездизиниң материалдарын өөрениринин бөлгүмнеринге болгаш семинарларынга быжыглаан пропагандистерден болгаш агитаторлардан аңгыда районнуң удуртур ажылдакчылары болгаш район активи шупту 20 хире илеткелчилер болгаш лекторлар съездиниң материалдарының дугайында илеткелдерни болгаш лекцияларны районнуң ажылчы чонунуң ортузунда чорудуп турар.

Марксизм-ленинизмниң теориязын бот-өөредилгениң аргазы-биле бистиң ройонда 70 ажыг партия, совет активчилери болгаш көдээнин шыырак билиглиг интеллигенциязы өөренип турар, оларның иштинден 40 кижи политэкономияны өөренип турар. Бот-өөредилгениң аргазы-биле өөренип турарларга дузаламчы кылдыр партия райкому СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөрениринин талазы-биле семинарны болгаш консультацияларны организастаан, а ол ышкаш лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны болгаш теоретиктиг чугаалажыышкыннарны организастап турар. Өөредилге чылы эгелээнден бээр политэкономияга 10 ажыг лекцияларны номчаан болгаш элээн каш семинар кичээлдерин чоруткулаан. Ылаңгыя сөөлгү үеде семинар кичээлдери бедик деңнелде солун байдалдыг чоруп турар.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң баштайгы хүннеринден эгелээш партия чырыдыышкынының четкизинде кичээлдериниң идей-теоретиктиг деңнелин бедидеринче райком кол кичээнгейни салып келген. Районнуң удуртур ажылдакчылары районнуң партия школазының, бөлгүмнерниң болгаш политшколаларның кичээлдеринге барып олуржуп, кичээлдерни чорударының арга-методтарының дугайында пропагандистерге сүмелеп турган. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң марксисчи-ленинчи өөредилгезин канчаар организастап, канчаар удуртуп турарының дугайында өөредилге чылының эгезинден бээр райком бюрозу элээн каш эге организацияларның секретарьларының илеткелдерин дыңнап, четпестерни чогуур өй-шаанда илередир болгаш узуткаар талазы-биле хемчеглерни ап келген. Коммунистерниң өөредилгезиниң дугайында айтырыгны партия эге организацияларының хуралдарынга база удаа-дараа чугаалажып көрүп, чогуур хемчеглерни ап турар.

Партия чырыдыышкынында кол чугула чүүл болза кичээлдерни идея-теоретиктиг бедик деңнелге чорудары, амыдырал-биле холбаштырары болур, ол чорук пропагандистен, оон марксисчи-ленинчи теория талазы-биле белеткелинден улуг хамааржыр. Пропагандист болза марксизм-ленинизмниң амыдыралда боттанып турарын, теория биле практиканың чаңгыс аай болуп турарын көргүзерин оралдажыр болгаш партияның теориязы биле төөгүзүнүң айтырыгларын ам бистиң чуртта коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле холбаштырар ужурлуг. Ынчангаш партия райкому сөөлгү үеде пропагандистерниң семинарларын айда 1 удаа чорудуп, ол семинарларга чүгле дараазындагы кичээлдерни канчаар чорударының методиказын тайылбырлап берип турар эвес, харын областың партия организациязының болгаш бүгү ажылчы чоннарның мурнунда турар сорулгаларны, партияның, чазактың чугула-чугула доктаал шиитпирлерин өй-өйде информациялап берип, колхозта, МТС-те, совхозта болгаш бүдүрүлге, албан черинде ажыл-херектиң тодаргай байдалын пропагандист бүрүзү билген турарын райком олардан негеп турар.

Амгы үеде пропагандистерниң, коммунистерниң, хамыктың мурнунда районнуң удуртур кадрларының кичээнгейин марксисчи-ленинчи экономика айтырыгларын өөрениринче угландырган, ынчангаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң тодаргай экономиказын өөренир талазы-биле семинарларны район төвүнде организастаан. Ында ам районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтар, МТС, совхоз база партия болгаш совет активчилери шупту 30 ажыг кижи өөренип турар.

Ындыг болза-даа кадрларның экономиктиг өөредилгезиниң талазы-биле четпестер бисте бар. Партия райкомунуң, райкүүскомнуң чамдык удуртур ажылдакчылары, чамдык колхозтарның даргалары болгаш көдээ ажыл-агыйның чамдык тускай эртемниглери безин колхозтарның, МТС болгаш совхозтуң экономиказын, ажыл-агый анализин билбес болуп турар. Бистиң элээн хөй шыырак дээн кадрларывыс көдээ ажыл-агыйның продуктуларын чүгле тонна, центнер болгаш килограмм-биле ниити санап билир боордан аңгыда, а бир центнер тарааны, эътти, дүктү, сүттү бүдүрүп үндүреринге ол ажыл-агый чогум кайы хире материал, акша-мөңгүн болгаш дириг күштүң чарыгдалын үндүрүп турарыл деп чүвени анализтеп көрбейн турар. Оон чижээ болза, чоокта райком болгаш райкүүском Воронеж областың колхозчуларының көдээ ажыл-агый талазы-биле социалистиг чарыжының хүлээлгелерин таныжып көргеш, алдыгы беш чылдың планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир сорулга-биле районнуң аргаларын, курлавырларын илередип көөр дээш, районнуң колхозтарының экономиказын өөренип көргеш, ажыл-агый чорудулгазын анализтеп, курлавырларын илередип келири-биле 20 хире удуртур ажылдакчыларны колхозтарже үндүрген. Түңнелинде чүгле 4 кижи шын анализ үндүрүп алгаш келген. Моон алгаш көөрге районнуң удуртур ажылдакчыларының дыка хөйү социалистиг бүдүрүлгениң экономиказының айтырыгларын дыка кошкак билир, азы ол дугайында чүгле ниити мөлдүк-калдык билиглиг болуп турарын көргүзүп турары ол. Ынчангаш тодаргай экономиканы өөрениринин ужур-дузазы дыка улуг. Продукцияны бүдүреринге күш-ажылдың чарыгдалын эвээжетпейн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпейн, продукцияның бот-үнезин чиигетпейн тургаш, колхозтарның, МТС болгаш совхозтарның экономиказын көдүрүп шыдавас.

Районда партия чырыдыышкынының шугумунда өске-даа четпестер кайы хөй. Өөредилге чылы эгелеп турарының үезинде партия райкому, ылаңгыя оон пропаганда болгаш агитация килдизи партия чырыдыышкынының четкизин четчелеп тургузарда коммунистерниң билиниң деңнелин болгаш оларның күзел-сонуургалын барымдаалавайн кайы хамаан чок даңзылап киирген фактылар бар турган. Ылаңгыя «Партияның XIX съездизи» болгаш Киров аттыг колхозтарда политшколаларга бижикти кошкак билир элээн хөй кижилерни болгаш колхоз төвүнден 30—40 километр ырак черде чурттап турар, кичээлдерге чедип кээп олуржуп шыдавас малчын коммунистерни болгаш активтерни киир санап алгаш, оларны албан-биле кыйгыртып турган фактылар илерээн.

Ол чорукту райком өй-шаанда хемчеглер ап эткен болгаш ам ырак черлерде турар малчыннарның ортузунга партияның XX съездизиниң материалдарын ол черлеринге барып номчуп, тайылбырлап таныштырып турар. Ындыг болза-даа мал ажылында турар коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң ортузунда политик-кижизидилгелиг ажыл ам-даа дыка кошкак, малчыннарның иштинде дыка хөй кижи бижик билбес ийикпе, азы бижикти биче билир, а бижик өөрениринин бөлгүмнери ол ындыг ырак, хайыы черлерде ам-даа тургустунмаан.

Партияның чамдык эге организациялары партия чырыдыышкынының ажылын четпес удуртуп турар. Оон түңнелинде чамдык бөлгүмнерде болгаш политшколаларда кичээлдер үзер таварылгалар кайы хөй. Ылаңгыя Калинин аттыг колхозта политшкола (пропагандист эш Бавуу, партия эге организациязының секретары эш Дамба-Хуурак), «Партияның XIX съездизи» колхозта политшкола (пропагандист эш Чүлдүм, партия эге организациязының секретары эш Коңгул-оол) өөредилге чылының дургузунда хөй удаа кичээлдер үскен болгаш кичээлдерни идея-теоретика талазы-биле куду деңнелге эрттирип турганы ховар эвес.

Политиктиг болгаш эртем билиглери нептередир ниитилелдин салбыры, районнуң культура килдизиниң чанында лекторлар бөлүү, райкомнуң илеткелчилер бөлүү шажынга удур пропаганданы районнуң чонунуң ортузунга дыка четпес чорудуп турар. Бо дугайында чаңгыс чижектен көргүзейн. Бир-ле кежээ, Торгалыгда «Күш-ажылдың хостуу» колхозта политшколаның кичээли болур деп турган. Ынчаарга чамдык дыңнакчыларның талазындан дилег бар апарган.

— Эртен суббота хүнүнде «Рожество» («бурган бодаралының хүнү») дээр шажын чүдүлгелиг хүн болур төлээде бөгүн чунар бажыңнап алза кандыгыл — дишкеннер. Ында партия эге организациязының секретары эш Натпит-оол ол дилегни буруу шаварының улуу чүүлдүгзүнгеш, кичээлди тарадыпкаш, кичээл «чөптүг чылдагаан-биле үзүлген» деп санап каан.

Бистиң партийжи ажылывыстың болгаш бистиң бүгү пропагандавыстың үндезин четпестерин, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказындан, амыдыралдан оон хоорук чоруун, оон тодаргай эвес болгаш дээштиг эвес чоруун СЭКП-ниң XX съездизи айыткан. Ол демдеглетинген четпестер бистиң Улуг-Хем районнуң партия организациязынга бүрүн долузу-биле хамааржыр.

Үстүнде айыткан четпестерни чайладыры, пропагандада тодаргай эвес чорукту болгаш анаа-ла чырыдар дээр билиишкинни узуткаар база пропаганданың амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дээш пропагандистер-биле болгаш агитаторлар-биле ажылды экижидери райкомдан болгаш партия эге организацияларындан негетинип турар.

Бистиң кадрларывыс экономиканың айтырыгларын эки билген турзун дээш, ажыл-агыйны билдилиг удуртсун дээш, кадрларның экономиктиг билииниң хожудап каап турар чоруун дүрген ажып тинлээри идеологтуг ажылда чугула сорулгаларның бирээзи болур. Ынчангаш партия райкому болгаш райкүүском чоокку үеде районнуң экономика конференциязын эрттиреринге белеткенип турар. Ол конференцияга районнуң ниити экономиктиг көргүзүглерин, мал ажылының ниити орулгалыг болгаш чарыгдалдыг талаларын чугаалажып көөр.

Конференцияның ажылынга районнуң бүгү колхозтарының, МТС, совхоз, үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, бригадирлер, мал фермаларының эргелекчилери киржирлер. Оон аңгыда чоокку районнардан, колхозтардан чамдык эштерни райком чалаан. Ынчангаш ол чорук партия чырыдыышкынының четкизинге экономика эртемнериниң пропагандазын калбартырынга идиг бээр.

К. ШОЙГУ,
СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң секретары.

Алган хүлээлгелерни амыдыралче

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери болгаш партия эге организациязы колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларынга социалистиг чарышты калбартып турар. Бо чылын малдың баш санын өстүрериниң ниити планын 100 хуу күүседир, а малдан алыр продуктуларны улам өстүрер дээш 70 инекти, 372 хойну тускай азыралда үзүп тургускан, 131 саар инектерден 60 инекти бызаазындан чарып саар, оларны тургузу азыралга киирип, ажаалгазын экижидип, хүнде ийи саалданы чорудуп тургаш, инек бүрүзүнден ортумаа-биле муң литр сүттү саап, хөй бүрүзүнден 2 кг 200 грамм дүктү кыргын алырын болгаш 20 белерни тускай үзүп саарын планнаан.

Колхоз бо чылын ниити мал ажылындан беш чүс муң ажыг рубльдиң орулгазын алыр, тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер, га бүрүзүнден ортумаа-биле 15—20 центнер дүжүттү алыр, чер ажылындан база беш чүс муң ажыг рубльдиң орулгазын алыр сорулганы салган.

Ам үеде СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин колхозчуларның ортузунга таныштырып, алган хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче оларның күш-ажылчы идепкейин бедидип турар.

М. СЫНАА.

Кызыл хоорайда

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дугайында партияның XX съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, Кызылдың төп автосептелге мастерскаяларының мотористери О. Серээ, Минько, Максименко олар шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Олар бүдүрүлге планын 117-ден 164 хуу чедир күүседип турарлар.

Чурукта: моторист Ондар Серээ мотор эптеп тур.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

АЛДЫ ШАКТЫГ АЖЫЛ ХҮНҮНДЕ ИЙИ НОРМА

Дыштанылга болгаш байырлал мурнунуң хүннеринде ажыл хүнүнүң үргүлчүлелин кызырар дугайында партияның болгаш чазактың доктаалын Кызылдың мебель фабриказының коллективи улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Эрткен үш суббота хүннеринде коллектив анаа хүннерден 2—2 шактар эвээш-даа ажылдаан болза, бердинген бүдүрүлге онаалдаларын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Мебель фабриказының коллективи эрткен неделяда улуг чедиишкинниг болган — чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Коллектив пландан ажыр 26,5 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрген. Хүн бүрү ийи норманы күүседип турар Тюганов, Чагар-оол, Енин, Башкирцев, Ашихмин ышкаш мурнакчылар коллективте хөй.

НОМ САДЫГЛААШКЫНЫ

Эрткен воскресеньеде Кызылга ном садыглаашкыны болган. Областың ном садыының салбырының организастааны ол хүнде хоорайның болгаш чоокку районнарның ажылчы чоннары янзы-бүрү дыка хөй чаа номнарны садып алган. Оон иштинде Шолоховтуң, Пушкиннин, Некрасовтуң, Толстойнуң чогаалдары, көдээ ажыл-агый литературалары, өөредилге номнары база бар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң материалдарын тыва дылга очулдуруп үндүргенин чон улуг сонуургал-биле садып ап турган. Ол хүн, областың ном үндүрер черинин тыва дылга парлап үндүргени хөй санныг литературалар таратынган.

КВАРТАЛ ПЛАНЫҢ АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

«Тывакобальт» эргелелиниң транспорт конторазының коллективи бо чылдың баштайгы кварталында сөөртүлге планын неделя бүрүңгаар күүсеткен. Март 26-да транспортчулар пландан ажыр беш муң тонна-километрни ажылдап кылган.

Бедик күш-ажылчы көргүзүглерни чолаачы эш Чумарин чедип алган. Бодунуң «ЗИС-5» автомашиназын Абакан—Огневка аразынга капитал септелге чокка 117,5 муң километрге маңнаткаш, ол чыл эгезинден бээр 1080 килограмм кывар чүүлдү камнап алган. Василий Баяков, Михаил Саранин болгаш өске-даа чолаачылар Андрей Чумаринден хожудавайн турар.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ЭКСКУРСИЯЗЫ

Часкы каникул хүннеринде бүгү-ле школаларда өөреникчилер солун экскурсияларда чоруп турар. Кызылдың мебель фабриказынга чоокта чаа Чербиде уруглар бажыңындан элээн хөй уруглар экскурсиялап чораан.

Фабриканың чазанылга цехиниң начальниги коммунист эш А. Шарыпин аалчыларны кончуг ээлдек хүлээп албышаан, уругларга бүдүрүлгенин кол чүүлдерин, цехтерде чаа техниканы сонуургаткан.

Ийи хүннүң семинары

Улуг-Хем районнуң партия комитеди колхозтарда партия бөлүктериниң организакчыларының семинарын эрттирген. Анаа СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин өөренген. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны районнуң ылаңгыя тус бүрү колхозтарның мурнунда салдынган сорулгаларга, перспективтиг планнарга холбаштыр танышкан.

Семинарның түңнелинде оон дыңнакчылары бот-боттарының ажылының дуржулгазын солушканнар. Район ажылдакчылары колхозка барганда чүгле колхоз даргазы азы парторганизация секретары-биле далаштыг чугаалашкаш, партия бөлүктериниң дугайында сагыш салбайн турарын чамдык эштер шынныг илередип турган. Моон мурнунда СЭКП райкому партия бөлүктериниң организакчыларының семинарын безин чорутпайн келген.

М. СЫГЫР-ООЛ.

Воронежчилерниң кыйгырыын чугаалажып турар

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң малчыннары эът бүдүрерин чылда, сүттү—бүдүн чартык чылда ийи катап көвүдедир дугайында воронежчилерниң кыйгырыын улуг көдүрлүүшкүн-биле чугаалажып турар.

Кыйгырыг-биле танышкаш, хаван ажаакчызы эш Лубошниковтуң чугаалааны болза: чемнерни бүдүрерин чиигедириниң күсели-биле эът бүдүрерин көвүдедирин, оон өртек-үнезин чиигедирин хүлээнип турар Воронеж областың хаван ажаакчыларын изин-биле деткип тур мен. Артык чарыгдалдар үндүрбейн тургаш, хаван эьдин бүдүрерин көвүдедип болурунуң улуг аргалары бисте база бар. Хаван фермазы көдээ ажыл-агыйның орулгалыг адырларының бирээзи, хаван ажылы мал ажылының эң өзүүчел адыры, эът бүдүрерин көвүдедириниң кол чүүлү болур. Эрткен чылын бистер хаван ажылын көдүрериниң ужур-дузазын чугулалавайн, семиртир азыравайн, хаван оолдарын эмиг эмер үезинде садып турганывыстың түңнелинде чылда 100 гектар тарылга шөлүнге хамаарыштыр 2 центнерден ашпас хаван эьдин алган бис.

Амгы үеде чаш хаваннарның байдалы эки, оларның чамдыызын семиртир чемгерилгеде тургускан. Аныяк кыс хаваннарның хөй кезиин бо чылын оолдаашкынга киирген. Оон-биле чергелештир кол кыс хаваннарны эйзирилге үезинде эдериштирген турарының хемчеглерин ап, төрүтүнген хаван оолдарын иелеринден дораан аңгылап турар бис. Бо чорук хаваннарның баш санын ийи катап көвүдедир арганы биске бээр.

Хаваннарның баш санын ынчаар өстүрүп болурунуң аргалары бисте бар. Бисте хаваннар чемгерерингe четчир хемчээлдиг турнепс, кукуруза силозу, сула далганы, тараалар артынчылары бар. Хаван фермазынга 80 га тускай участокту үзүп берип турар, анаа чайгы үеде хаваннар семиртир чемгерерингe хереглээр дазылында чемиштиг үнүштерни болгаш сигеннерни тарып өстүрер.

Чаңгыс чылдың дургузунда ферманы барык 3 катап улгаттырар болгаш күрүнеге он-он тонна хаван эьдин азы эрткен чылдан 3 катап хөйнү бээр бис.

Бо саналды хаван ажаакчызы эш З. Бычкова изин-биле деткээн. Бо чылын бистиң колхозка планда айыткан 240 баш хаваннарны 400 баш чедирип болурунуң аргалары бар. Ол болза, күрүнеге дужаар болгаш садар эът планын дыка ажыр күүседир, колхозтуң орулгаларын көвүдедир арганы бээр деп ол чугаалаан.

Инектерниң продуктулуун бедидериниң улуг аргаларының дугайын сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Елисеев чугаалаан.

— Сүт бүдүрерин дыка көвүдедир дээш чарыштың инициаторлары — Воронеж областың малчыннары ышкаш, сүт саалдазын көвүдедип, чаа беш чыл планын 1,5—2 чылда күүседип болурунуң аргалары бисте база бар. Бо дугайын мындыг фактылар бадыткап турар: эрткен чылдарда биске мал чемнери чедишпес, инектерниң сүдү эвээш, деңгилдези куду турган болза, ам кончуг хоолулуг кукуруза силозу бар болгаш инектерниң күжү эки. Бир эвес эрткен чылдың январьда саап турган инектерден 2 мундан шоолуг ашпас сүт саап ап турган болзувусса, бо чылдың январьда ынча санныг инектерден 9 муң литрни азы 4 ажыг катап хөйнү алган бис.

Бо чылын 150 га кукурузаны тарып, га бүрүзүнден 150 центнер ногаан массаны алыр бис. Оон аңгыда 155 га чаңгыс чылдыг сигеннерни, эспарцетти, суданканы тарып, оон-биле малга сиген белеткелин дыка көвүдедир бис. Чайгы үе эгелээри билек инектерге немелде ногаан чемнерни бээри-биле 40 га көктарааны тарыыр.

Дазылында чемиштиг үнүштер, ылаңгыя картофель, турнепс болза, инектерниң күш-деңгилдезин болгаш продуктулуун дыка бедидерин бодувустун дуржулгавыс-биле бүзүрээн бис. Бо чылын ол культураларның тарылгазын ийи катап көвүдедир бис. Ишкири 300 тонна кирер ногаа шыгжаар чемниң тудуун бо чайын доозуп, анаа мал чеми картофельди кадагалаар бис.

Ам эки шынарлыг мал кажаазының тудуу дооступ турар. Анаа мал чемнерин дажыглаары, өдекти үндүр сөөртүрү, суггарылга дээн ышкаш ажылдарны механизастаар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге кижилерниң материалдыг сонуургалын деткип, күш-ажылдың немелде төлевирин ай санында акша болгаш натура-биле тыпсып турарын чурумчудары чугула.

Бистиң коллектививис сырый каттышкан. Малдың ажаалдазын, азыралын шын чорудуп, четчир хемчээлдиг чем суурну тургузуп тургаш, малдың баш санын өстүрериниң болгаш оон продуктулуун бедидериниң планын чедиишкинниг күүседип шыдаар бис. Бистиң саанчыларывыс, бызаа ажаакчыларывыс воронежчилерниң кыйгырыын деткип, чүткүлдүг күш-ажылбиле мал ажылының хөй продуктуларын ап, Төрээн чуртка он-он тонна сүттү, эътти берип шыдаарлар.

Ферма эргелекчизи эш Елисеевтиң саналынга ферманың саанчылары бүрүнү-биле каттыжып, сүт саалдазын эрткен чылдыынга деңнээрге, бо чылын 170 хуу чедирерин, көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 20 центнер сүттү алыр, хаван эьдин бүдүрерин 3 катап көвүдедир деп шиитпирлээннер.

Воронежчилерниң кыйгырыын изин-биле деткивишаан, «Октябрь 14 чылы» колхозтуң малчыннары көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле кады бистиң чуртувуска элбекшилдиг продуктуларны тургузарының бүгү улусчу херээнге салыышкынны киирер дээш сүт, эът бүдүрерин чаа бедик деңнелге көдүрер деп шиитпирлээннер.

М. КОЙДЕНКО.

Районнуң хуучулар төлээлериниң хуралы

Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң хуучулар төлээлериниң отчет соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. Анаа 1955 чылда райпо баштаар черинин чоруткан ажылының дугайын чугаалашкан.

Райпо баштаар чери бараанга чоннуң негелдезин хандырар талазы-биле элээн хемчеглерни ап, садыг ажылынга чамдык экижидилгелерни чедип алган болза-даа, районнуң хереглекчилер ниитилелиниң баштаар черинин ажыл-чорудулгазында улуг четпестерниң болгаш частырыгларның бары илерээн.

Оон кол чылдагааны болза хамыктың мурнунда райпо баштаар черинин ажылдакчыларының хуучулар-биле ажылды болгаш садыг ажылынга тодаргай удуртулганы кошкатканында болур. Райпо баштаар чери садыг ажылында четпестерни узуткаарынче угланган шиитпирлиг хемчеглерни албайн турган.

Райпо баштаар чери калбак хереглелдин болгаш аъш-чем барааннарынга чоннуң хүн-бүрү өзүп турар негелделерин чедир хандырбайн турган. Чонга хүн-бүрү эргежок чугула хереглетинер дус, оттуг ыяш, кээшпе, аяк-сава аймаа болгаш өске-даа барааннар болган чок-ла үзүктелип турган.

Райпо баштаар чери болгаш садыг килдизи (эш Маркелов) бараан хуваалдазын кылырда тус-тус сумуларның чонунуң санын болгаш оларның хереглелин база майгын эргелекчилериниң чагыын эки өөренип көрбейн берип турган. Магазиннерни санаашкын азы кандыг-бир өске чылдагаан-биле хаар чоруктар хөй турган. Чижээ, район төвүнде № 2 аъш-чем магазини 2—3 ай иштинде хагдынган. Райпонуң складтарының эргелекчилери, ылаңгыя бараан складының эргелекчизи эш Уколов арагалап, көдээден барааннап келген садыгжыларны 2—3 хонукта манадып турган. Бо бүгүнүң түңнелинде райпо 1955 чылда бараан саарылгазының болгаш белеткел планнарын чедир күүсетпээн. Районда садыг четкизинден 15 магазиннер бараан саарылгазының планын күүсетпээн.

Чамдык садыгларда хереглекчилерниң негелде хереглелинге дыңнангыр эвес доңгун, совет садыгның чурумун үрээр барааннны шын эвес өртек-биле садар фактылар турган. Чижээ № 2 аъш-чем магазининин эргелекчизи Каптухаева 4 рубль 14 копеек өртектиг хлебти 5 рубльге, Эзим-Соругда садыгжы Вилуренко 2 рубль өртектиг хааржактарны 10 рубльге садып турганы илерээн. Ындыг фактылар өске-даа садыгларда бар.

Ниитинин чемненилге черлеринде шыдажыр арга чок четпестер бар. Столоваяларның кылып турар чеминин шынары куду, ассортиментизи эвээш, столовая ажылдакчылары чемненикчилерге ээлдек эвес. Чемненикчилерни үр манадыр чоруктар чаңчыл болган.

Кадрлар-биле ажыл райпода багай тургустунган. Ажылга кижилерни хүлээп алырда оларның мергежилин болгаш ажылишчи мөзү-шынарын эки өөренип көрбейн, таварылга болган кижилерни хүлээп ап турган. Кадрларны ажылга быжыглаар, оларны өөредир, харыысалгазын бедидер талазы-биле райпо баштаар чери сагыш салбайн келген. Оон хараазы-биле кооперацияның өнчү-хөренгизин оорлап самчыгдаар чорук чыл-бүрүде уламчылап келген болгаш райпо ам үеде 226.500 рубль өре самчыгдалдыг болуп турар.

Райпо баштаар чери чоннуң чөптүг негелде хомудалдарын тооп көрбейн, ону чогуур өй-шаанда харыылавайн турган. Сан аппарадының ажылы багай, отчёт-учёт сандаргай. Чамдык садыгжыларның санаашкынын шын эвес кылып, хөй самчыгдалдыг кижи дээш оларны хамаан чок ажылындан халаар хоруктар бар. Чижээ, белеткел складының эргелекчизи эш Дойнурну 30 муң рубль самчыгдалдыг дээш ажылындан үндүргеш, ону үр үеде ажыл чок тургускан. Хыналданың түңнелинде Дойнурда тудагдал чок болуп, харын улуг бухгалтер Сахаровтуң харыысалга чок чоруун көргүскен.

Районнуң хуучулар төлээлериниң хуралы райпо баштаар черинин ажыл-чорудулгазында бар четпестерни болгаш частырыгларны чидин-биле илеретпишаан, ол илерээн четпестерни дарый чайладып, районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ажылын үндезини-биле экижидип, аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарынга чоннуң хүн-бүрү өзүп турар негелделерин үзүктелиишкин чок хандырарынче угланган шиитпирни хүлээп алган.

С. АРАПТАҢ.

КОЛХОЗ ТУДУУНУҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИР БОЛГАШ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Районнарның колхоз тудуунуң киидистеринин начальниктеринин болгаш техниктеринин Кызыла болуп эрткен чөвүлел хуралы 1955 чылда тудуг планының күүселдезиинин болгаш бо чылын колхоз тудуунуң талазы-биле сорулгаларның дугайында областтың колхоз тудуунуң эргелелиинин начальниги эш Шелемотөвтүң илеткелин дыннап чугаалашкан.

Областтың колхозтары 1955 чылда 1552 чурттарга бажыннарын, бүдүрүлгенин 116, культура-амыдыралдың 62 тудугларын болгаш 93 мун 935 баш бүгү чүүл мал кирер кажаалларны түткан болгаш ажыглалга киирген. Ол ышкаш артельдерге 28 чаа тараа складтары, тараа бургадыр 6 кезек, ногаа шыгжаар 21 кезек чөрлер, 13 гараж, уругларның 14 ялизи, 17 чүнар бажын болгаш оон-даа өске тудугар кылдынган.

Бии-Хем районнуң колхозтары 1955 чылда чурттарганын, бүдүрүлгенин баш мал кажаларының тудугларының планын ажыр, культура-амыдыралдыын — чүс хуу күүсеткен. Таңды районнуң колхозтары нинти тудугларның планын күүседирин хандырган. Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу (даргазы эш Настык-Доржу, тудуг бригадалының бригадири эш Санчижап) тудуг ажылын чыл бүрүде чедишкинниг чорудуп келген, 1953 чылдан бээр СЭКП обкомунуң болгаш облкүүсөвөтүнүң шилчилир Кызыл тугун быжыг тудуп турар. Колхозчу тудугжуларның улуг күжениишкинниг күш-ажылының түннелинде ол колхоз эрткен чылын чурттарга бажынарының планын 200 хуу, мал кажааларын — 122 хуу, культура-амыдыралдың тудугларын — 200 хуу күүсеткен. Ол районда «Искра» колхоз (даргазы эш Токтугу, тудуг бригадазының бригадири эш Мажаа) эрткен чылын тудуг планын база багай эвес күүсеткен. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң чазаныкчызы эш Б. Чалзып, Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң тудугжузу эш Даржаалай, Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунда эш Бичe-оол олар тудуг ажылынга эки мергежээн болгаш онаашкан ажыдарының нормазын дыка ажыр күүседип турар.

Оон-биле чергелештир колхозтар тудуунда улуг четпестер бар. Областың колхоз тудуунуң эргелели болгаш районнарның тудуг билдистери колхозтар тудуун багай удурткан, тудугнуң шынарын экижидер дээш шыңгыы демисел чоруткан. Оон харааны-биле 1955 чылда областың колхозтарында чурттарга бажыннарының планы чүгле 86,2 хуу, а Улуг-Хем районнуң колхозтарында — 39 хуу, Тес-Хем районда 66,3 хуу, Сүт-Хөл районда — 70 хуу күүсетинген. Районнарның чамдык колхозтарында крышалары, печкалары кылынмаан чаа бажыннар хөй. Бүгү артельдер бүдүрүлге тудугларының планын 113,1 хуу күүсеткен, а культура-амыдыралдың тудугларының планын чүгле 68 хуу, а мал кажаалары — 84,7 хуу күүсеткен.

Тес-Хем районнуң колхозтарында бүдүрүлгенин, мал кажааларының тудугларының хөй кезии чангыс-аай төлевилел өзугаар туттунмаан болгаш четче кылынмаан. Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң дой-довуракта хептеп кылган аът кажаазының тудуунуң шынары куду, чаъс сууннан ол кажаа үрелип турар. Кирөө аттыг колхозтуң лөйдовуректан хептеп кылган чамдык бажыннары база ындыг байдалга таварышкан. Таңды районнуң Калинин аттыг колхозунуң бызаа кажаазының, Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң аът кажаазының тудугларының 4—5 чылдар дургузунда доозулбаан. Барыын-Хемчик районнуң Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артели ажыл-агый төвүн шын эвес тургусканының түннелинде, ону өске черге тудуп тургузарынга улуг шүүлеп үндүрүп турар. Ынчанган бо чылын ол колхозта чаа тудуг барыкла чорувайн турар.

Тудуг талазы-биле тодаргай чорудар ажылдың дугайында илеткелчи доктаал чугаалаан.

Март эгезинге чедир тудуг ыяжының белеткелиниң планы чүгле 65,3 хуу күүсетинген, оон чүгле 16,5 хуузу тудуг шөлдеринде сөөртүнген. Эң-не дүрген алыр хемчеглер болза, план ёзугаар тудугга четчир санныг ыяштыг кезери, тудуг шөлдеринге оларның шуптузун сөөртүп чедирери болур. Ол болза тудуг ажылының темпизин дүргедиринге улуг ажык-дузалыг болур. Бо чылын 160 мун кубометр ыяш, 20 мун кубометр таш, 1 миллион 700 мун туубу, 2 миллион 200 мун кезек саман, 550 тонна чугай белеткеп алыр болза ам план ёзугаар тудуглар кылырынга четчир.

Бай-Тайга районнуң колхозчу өрегелериниң 58,3 хуузу, Тес-Хем районнуң — 55,7 хуузу, Өвүр районнуң — 51,4 хуузу ам-даа өглерде чурттавышаан турар, ындыг байдал өске-даа районнарда бар. Чоокку ийи чылда бүгү колхозчуларны чурттарга бажыннарынга чедиилиреринин улуг сорулгазы салдынган. Областың колхоз тудуунуң эргелелиниң болгаш районнарның тудуг киидистеринин ажылдакчылары бо сорулганы күүседир дээш бүгү ажылын үндезинин-биле экижидери онза негетинниг турар. Оон-биле кады планга көрүнген бүдүрүлгенин, культура-амыдыралдың, мал кажааларының, ыяңгыя уруглар ясилелериниң, салгарының, чүнар-бажыннарның, клубтарның, тараа складтарының, ногаа, картофель шыгжаар черлериниң болгаш оон-даа өскелериниң тудугларын доозарынче онза сагыш салыр.

Бистиң областың колхозтарының тудуунга күүрүне бо чылын 7 миллион 600 мун рубль чөөдинни берип турар болгаш 100 мун кубометр тудуг ыяжын халас тывыскан. Бо улуг дузаламчыны чөп ажыглап, бо чылдың тудуг планын күүседир, оон шынарын экижидер дээш колхозтар биле МТС-тер кады ажылдажылганы тургускаш, ажылдың иштинче кирери чугула. Областың колхоз тудуунуң эргелелиниң, районнарның тудуг киидистеринин начальниктери болгаш техниктери тудугга техниктиг удуртулганы экижидер херек. Тудуг талазыбиле онаалданы күүсединп болурунуң бүгү боллунар аргалары бар. Артельдер бо чылын 120 чүк машиналарын, 21 автоприцепти болгаш 5 шлораманы садып алырлар.

Чаа тудугларны иниттиниң ажылагыйын хөгжүдеринге таарымчалыг кылыр ажыглалдыг черлерге тургузарынче колхозтарның баштаар черлери болгаш районнарның колхоз тудуунуң киидистерин кичээнгейин салыры чугула. 1956 чылда план ёзугаар 1800 чурттарга бажыннары, 205 бүдүрүлге оран-суурлары, 110 культура-амыдырал тудуглары болгаш 120 мун баш мал кирер кажаалар туттунган турар.

Барыын-Хемчик районда эш Сендажы даргалаан «Кызыл тараачын» колхоз тудуг ыяжының белеткелинде ажылдап турар колхозчуларны чылыг бажыннар-биле хандырган, ында иниттиниң чемненилге черин организастаан. Колхоз баштаар черн кылдынган ажылдарның хемчээли-биле ыяш белеткелчилериниң күш-ажылының төлевирин чогуур үеде берип турар. Агитаторлар кежээлерде тудугжуларның ортузунга сөлүн номчулгазын, бесседаларны үргүлүү чорудуп келген. Ынчанган ол колхоз тудуг ыяжының белеткелин чогуур үеде чедишкинниг дооскан. Өске колхозтар оон чижээн эдерер ужурлуг.

Эрзин, Тес-Хем, Өвүр районнарның колхозтары ол районнарның хөлдеринде, тулаалыг шынааларында хөй хыргыышты чурттарга бажыннарын болгаш мал кажааларын тударынга ажыглаары чугула. Областың дыка хөй районнарында туубу, саман кылырынга хереглээр дой-довурак, элезин база тудуг дажы кончуг хөй, ылангыя чугай дажы барык-ла бүгү черлерде бар. Ол эгээртинмес курлавырларны колхозтар чөп ажыглаар ужурлуг. Дой-довурак биле саваң холуй кылынган бөдүүн, өртээ чиик материалдарны кажаалар, бүдүрүлге тудуглары шыварынга база калбаа-биле ажыглаза чогуур.

Бир чугула сорулга болза, бригадаларның болгаш түе-түе тудугжуларның арасынга социалистиг чарыштыг калбарткаш, оон үре-түннели дээш демисежирн болур. Партияның XX съездиниинин төөгүүлүг шиитпирлерин боттандырар дээш бүгү колхозчу тудугжулар болгаш колхоз тужуунуң бүгү ажылдакчылары бурунгаар шиитпирлиг базынны кылыр дээрзинге төвүлел хурал бүзүрелин илереткен.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери областың төлевилел чери болгаш колхоз тудуунуң эргелели колхозтарга эки кылдынган тудуг төлевилелдерин чорудуп бербейн турарын, тудуг организациялары колхозтарның тудуг бригадаларынга ховар барып, техниктиг удуртулга-биле хандырбайн, четпестерни ой-шаанда этпейн, кончуг эренгей кыры-биле ажыллап, канцеляржы-бюрократсыг чорукту кылып турарын болгаш садыг организацияларының талазындан кадаг, шид, өрүм, хирээ болгаш өске-даа херекселдер-биле колхозтарда тудугну хандырбайн турарын шүүмчүлээн.

Элээн хөй эштер болза, тудугларның шынарын, чижээлээрге, чамдык тудуглар чангыс-аай төлевилелди барымдаалавайн кылдынганын, барык улуг нуруузунда шала кылынган тудуглар ажыглалга киржп, колхозчуларның чурттарганынга-даа, ажыл-агыйның чорудулгазынга-даа таарымчалыг эвес болуп турарын чугаалавышаан, моон соңгаар четпестерни адырын, 1956 чылдың тудуг планын ажыл-агый бүрүзүнге сан-даа, шынар-даа талазы-биле чедишкинниг күүседирин хүлээнип ап турганнар.

Колхоз тудуунда

Районда тудуг ажылы

Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездиниинин төөгүүлүг шиитпирлерин улуг кодургуушкун-биле хүлээп ап, амыдыралга боттандырары дээш социалистиг чарыштыг калбартып турар.

Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң Адар-Төштe тудуг бригадазы съездиниң материалдары-биле танышкаш, күш-ажылчы бедик кодургуушкуниут ажылдап эгелээн. Колхоздуң тудуг ажылы бо чылын улуг, 1506 кубометр ыяш херек. Эш Комбуштайга удуртурган 30 кижилиг тудуг бригадазы 1300 кубометр ыяшты кезип машина оруунда сөөртүп алган.

Тудуг материалдары сөөртүргe эштер Амыр-оол, Комбу-Сюрюн, Дүрген-оол олар хүннүң ажыл нормазын 2 катап ажыр күүседип турарлар. Ол ышкаш комсомолчу эш Шангырга удуртурган 25 кижилиг комсомолчу-залыктар бригадазы колхозта 7 чыл школазының 1956—57 өөредилге чылында оттулар 1000 кубометр ыяжы белеткээр турган, 1040 кубометр кылыр күүсеткен. Ында эштер Карынмай, Калбар, Шангыр олар кижи бүрүзү хүнде 2 кубометр ыяш кагар нормазын 6 кубометр кылыр хап турган. Каккан ыяштың школа чанынче сөөртүп эгелээн.

Съездиниң материалларын партия организациязының агитколлективиниң агитаторлары тудугжулар ортузунда калбаа-биле таныштырып турар. Ыыткыр номчулгаларны үргүлүү кылып турарлар.

«Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң Дагыр-Шеминде эш Белек-оолга удуртурган 16 кижилиг тудуг бригадазы 15 чурттарга бажыннарынга хереглээр 1650 чулукту келип алган, ам тудуг участоктарынче сөөртүп эгелээн.

Хүн нормазын 175—200 хуу күүседип турар Санчаа, Начын-оол база комсомолчу Ким-оол ышкаш мурнакчыларның саны хүн-бүрү өзүп турар.

СЭКП-ниң XX съездиниинин Директивалярын танышкаш, бригаланың кежигүннери чаа бедик хүлээлгелерни ап, чурттарга бажыннарының тудуунче кирипкен.

К. САЛЫЫ,
«Шынның» тускай корр.

Ыраккы фермаларда тудуг бөлүктери

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының кежигүннериниден бир бөлүк бригада 21 кижи ыраккы мал фермаларынга мал кажааларын тудуп берип турар. Олар Узун-Кара сугда 500 шээр мал кирер бир кажааны тудуп дооскан, ам Бичe Шуйнун Кара-Чарыкта шээр мал фермазынга узуну 20 метр, дооразы 12 метр эки шынарлыг кажааны болгаш чаш малга бир кажааны тудуп турар.

Бригаланың кежигүннериниң иштинде эштер Арапчыт, Очур, Шурзун-оол, Мөчек олар ажыл нормазын хүн-бүрү 130 хуу чедир күүседип турарлар.

Х. КАРА-ООЛ.

КИНО

„Ногаан оттар“

«Белорусьфильм» деп киностудия черинден кылып үндүрген «Ногаан оттар» деп уран-чечен чаа кино-чурук болза, совет демир орук транспортунуң ажылдакчыларының амыдыралчы болгаш бүгү талалыг ажыл-ижинин дугайын көргүзүп турар.

Кинонуң авторлары А. Мовзона болгаш өскелер-даа амыдыралда херек кырынга бар болуп турар чөптүг болгаш чөп чогалаларны чөрүштүр көргүзерин, оон кайызы ажыл тинилээринин дугайын, төпаргайлаарга эрги чүүл чеже-даа ширелиг турунчуй берген болза, ону чаа чүүлдүг ыяавыла ажыл тинилээринин бүдүрелиндерир дээнинер.

Ол сорулганы кинонуң тургузукчуларыдаа, кол рольдарны күүседип турар артистер-даа талантылыы-биле боттандырганнар. Кинонуң ында-бүрү болуушкуннарынга көрүкчү бүрүзү ынчанган таарымжы каттыжар.

Кандыг-даа уран-чүүлүн, чечен-чогаалдың кол темазын, идейлиг утка-шынарын маадырларның ышының овур-хевирлери көрүнчүктелдирип турар. Кинодаяник-даа болза диилеп, шиитпирлиг машинист Чобур (Артист Малышев), демир орук бедидиринин политкилдис начальниги хынамчалыг Якушев (артист Терентьев) соруктуг аныяк кыс — диспетчер Оксана болгаш өске-даа чөптүг талалыг маадырлары көрүкчүлериниң сагыш-сеткилин хаара түдүп турар. Оларга удурланыштыг цепо начальниги, бедик албан-дужаал, алар-ат сүрериниг ыяак Сосновский, оон чаңгыс сеткилии — бот-оожургалга азып, дужун хараар, белдир начальниги Егоров олар туруп турар.

Шаанда эш-өөрүнүн сүмезинге дыннаттыр, кижизиг ажылдан чораан кырга Егоров ам келген, үнээргенижи Сосновскийнин хоозун бодалдарын канчан детки бергенин? Кинонуң кол утказы бо айтырыгның харыызынган ажыттынып келир Егоров болуунун ажылдап чанчыга бергени, хожуланган методунан алырлар хөлиң чок. Ол —чаартыкчы Чобурнун саналын тоовас-даа. «Чүү-ле болу бээр ирги» деп чигинчиг бодал оон бажын төөредип турар. Диссертация камгалап алырынга шимдыга берген Сосновскийнин дузаанга Егоров база-ла кире бээр. Ынчазарга, Чобурнуң дузалакчылары — Володя, Андрей, Михейчик олар демир-орукту дүрген маннадырының методун организастаарының деткикчилери болуп турар.

Машинист Чобур болуунун күзелин чедип ап, аар чүүктүг демир-орунту башкарарын чөпшээрелип аптар болгаш болуунун планының боттанылгазынга ол бүзүрелдиг болгаш сыныы чок. Паровозту чорударының мурнунда оон бүгү кежээтерин Сосновский «хынап» көрген. Оон бүрүүзүбиле чедир септеткинээн паровозту орук ара катап септөөр ужурга таварыжыр. Ол дүштa демир орук эртпес ужурлуг тургаының демдээ — кызыл сайгыгланнын эртте халыда бээрлер. Оон ужурунан үг кушгур чорун олурган пассажирлиг демир-орукка үзүтер чазар. Оон түннелинде машинист Чобурнуң планы бузулган болгаш оон паровоз башкарар эргелин дужурун кааптар.

Ол берге минуталарда институтту чаа дооскан, инженер эртенниг, ораалакчы министрнин уруу Людмила Чобурнуң хилээнге дузалап шыпаавас. Харын бөдүүн, угаангыр болгаш топтуг уруг Оксана оон сагыш сеткилинде чөваан чымчалын, оон шиитпирни кедиинде барын чөптүг болурун угаалып, анаа чедип келир. Чобур башгайы үеде ол уругнуң ажыктыг сүмелерин тоовала-даа, сөөлүнде барып, оон эк-сеткилдининге бүзүрээр.

Машинист Чобур эрге-дужаалыдан дүштүн, кудукку дужаалга тойнулаткан болза-даа, уларалга елыспайн, быжыг тургыгуг болганындан совет кижинин моральдыг мөзүүн ышкынмаан. Чүге дээрге, ол частырыларга дапгыш, өөренип алырын шиитпирлээн. Ол аразында чаартыкчының эгелээшкинин хөгжүвейн баргаының чылдагаанын политкилдис начальниги Якушев эскерип билип аптар. Оон түннелинде аар чүүктүг башгайны состаптың дүргеделдиг маннадышкынын бууразашкынга таварыштырган кижи Сосновский болуп илереэр.

Машинист Чобур эрги албан хүлээлгезин катап күүседип эгелээр болгаш оон ажыктан метолун калбаа-биле ажыглай бээр. Оон ынынчы, ажыл-ишчи өзүлелизинге оон башкызы, хоочун машинист Калина (артист Глебов) кызыыаа-биле дузалаар

Улуг ажыл-агыйының бир кол адыры — совет демир орук транспортунуң дугайында «Ногаан оттар» деп кино-тоожу илейлиг болгаш реалистиг утка-шынарының талазы-биле долу үнелелди көрүкчүлерден алган. Ол болза, совет кино уран-чүүлүн чаа чедишкини болур.

С. САНДЮ.

Парлатынмаан чогаалларның изи-биле

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа көдээ Советинин организае-массалыг ажылының кошкаандан кадык кампалаал, улус өөредилгезиниң болгаш культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылында четпестер барын «Шынның» көдээ бижикчизин редакциягa бижээн. Ол дугайын редакция Улуг-Хем райкүүсомунга медээлээн.

Советтиң ажылын багай удуртуп турар көдээ Советтиң даргазы эш Доржукай биле секретары эш Үрангай оларның дугайында айтырыгны көдээ Советте партия организациязының болгаш партия райкомунуң бюрозунга чугаалашкан, Советтиң ажылын экижидерин оларга дааскан. Көдээ Советте школаны, эмнелгени болгаш клубту өй-шаанда акшаландырбайн турган, ол талазы-биле хемчеглер алдынган деп, Улуг-Хем райкүүскому редакциягa дыннаткан.

* * *

«Коммунизмче орук» колхозта магазинниң үчёт-ревизиязын кылыры-биле Эрзин райпозунаан чоруткан комиссия ажыл кылбайн арагалап-арагалап чана бергенин көдээ бижикчи редакциягa дыннаткан. Редакция райпо баштаар черинге чагаа бижээн.

Эрзин райпозунуң баштаар черинин даргазы эш Ханхаласевтиң редакциягa дыннатканы болза, комиссияның ажыл кылбаанын шын, коллективтиг арагалаашкын организастаан эш Городиловту ажылдан үндүрген.

Школага культураны болгаш сагылга-чурумну бедидер

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларынга бүгү-иниттиниң ортумак өөредилгезин чер болганга боттандырар сорулганы салган.

Эш Н. С. Хрущевтуң отчет илеткелинге совет иниттi билиг школаларының хөгжүдезинде улуг чедишкиннерни айыткан болгаш оон четпестерин илереткен. Илеткелде идип үндүртүнген школа интернаттарын организастаар дугайындз айтырыгны совет башкылар, улус өөредилгезиниң ажыллакчылары, ада-иелер улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган. Уругларны кижизидерингe Коммунистиг партияның ада сагыш салышкынын ол чаа чүүлден ада-иелер көрүп турарлар.

Партия болгаш чазак школаларның ажылын өөредилгезин сортумак хүүзүнө барымдаалап эвес, харын педагогика ажылының янзы-бүрү түннелдерин барымдаалап, ыяңгыя үк школада өөреникчилер коллективин ниитизи-биле канчаар кижизидип турарының, өөреникчи бүрүзүн түс-түлүнда канчаар өөредип, кижизидип турарының, өөредилгенин чаа планын херек кырында канчаар боттандырып база политехниктиг өөредилгежe шилчилгени канчаар боттандырып турарының, өөреникчилерниң кижизидилгезиниң болгаш күш-ажылга ынакшылының, билии кандыг болуп турарының талазы-биле үнелеп көрүп иеген турар.

Ам иниттi билиг школаларының кол сорулгазы болза, өөреникчилерни дээди болгаш түскай ортумак өөредилге черлерининге киреринге белеткээри эвес, харын оларны амыдыралга, күш-ажылга, бүдүрүлгеге ажылдаарынга белеткээри болур.

Бо сорулгаларны күүседири-биле бистиң областың башкылары, улус өөредилгезиниң ажылакчылары болгаш бүгү өөреникчилер коллективи чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаар ужурлуг.

Чеди харлаан бичии уруг болуунуң амыдыралының иштинде бир дугаар-даа школаның ажиин ажыдып, парта артынга олуруп болгаш эртемни, билиглерни шиңгээдип ап эгелээр. Ук школада ону долганыр турар культураны, сагылга-чурумну ол хүн-бүрү сагыш эгелээр.

Уругтукчулары, башкылары уруглар-биле кады чангыс аай коллективтиби-биле школа бажыннарының чаагайжыдылгазының дугайында, класстарның, коридорларның даштыкы байдалдарының дугайында сагыш салып турар, школаның девискээри херим-кажаалырлыг, ногаанчыдыга олуртулгаларлыг, херимнериниң иштн үргүлүү арыг-шевер, палисадниктери чечектерлиг школалар бистиң областa эвээш эвес. Ындыг школаларның сонгалары бүдүн, парталарында будук быычакташпаан, шыйбак чок, бүгү өрээлдерни портреттер болгаш чуруктар-биле каастап аскан, сонгаларында чечектерлиг, бүгү-ле чүүлдери өөреникчилерге таарышкан болур. Ындыг школалардан уруглардың кадыкчылының дугайында, оларның культурлуг кижизидилгезиниң дугайында удуртукчуларның болгаш башкыларның сагыш салыышкынын көрүп болур.

Ол чорук уругларны арыг-шевер, школаның материалдыг үнелиг чүүлдерингe каминг болурунга боду-ла чанчыктырып турар. Ындыг школаларның өөреникчилери өөредилге номнарынга, кыдыраштарынга каминг болур. Оларның өөредилгезиниң шынары бедик болуп турар.

Шаандагының эң эки башкылары Ушинский, Макаренко болгаш өскелер-даа школаның, класстың иниттi культуразынче улуг кичээнгейни салып, өөреникчилерни чүгле өөренген материалларны эки шиңгээдип алырынга эвес, харын оон-биле школага үлегерлиг корум-чурумну тургузарынче өөредип чорааннар.

Ол ындыг арыг-шевер, корум-чурумнуг болгаш бедик культурлуг болур чорукче бистиң башкыларывыс, школаларның дүржулгалыг удуртукчулары улуг кичээнгейни салып турар. Чижээ, Тураннын № 1 ортумак школазының директору эш Н. Селина, Бай-Хаак чеди чыл школазының директору эш О. Нурсат олар ынчаар кылып турарлар.

Тураннын № 1 ортумак школазында үргүлүү-ле чылыг, чырык, арыг-шеверни доктаамал сагыш турар. Мебельдер, өөредилге дериглери бүдүн, үрелбээн болгаш школаның 20 чыл ырак мурнунда туткан бажыңы шуут ол хевээр. Ол школада сууглуларны чыл-чыл-биле септеевейн турар, сонга шилдери каш-даа чылдарга бүдүн турар. Өөредилгенин көргүзүр чүүлдери, карталар, таблицалар болгаш чуруктар элээн каш чылдарга бараан болуп турар, оларны кайы-хамаан чок октавайн, шкафтарда каминыг-биле шыгжап турар. Школада дыка хөй өрээл чечектери бар. оларны үргүлүү хайгаарап турар. Кичээнгейлер эгелээриниен эгелээш корум чурумну сагыры-биле болгаш часпарларны кулътурлуг эрттирери-биле школаза ук школаның радио-белдирин тургускан. Школаза чуруктарны, долгунгуларны күштүкультураза болгаш спортка школаның чедишкиннериниң көргүзүглерин культурлуу-биле аскылаан. Ында эки библиотека база бар. Школада 7 бажыннар бар, ыяңгыя-даа школага арыг-шевер болгаш корум-чурум удуртукчуларының директорунун болгаш башкылар коллективиниң талазындан улуг сагыш салыышкынны көрүп болур. Ол школа сыныышпас тар-даа болза, часпарлар үзеиде ыыт-шимээнни, довурак-доозунну кижи көрбес. Өөреникчилер башкыларынга болгаш улуг улуска эптиг-ээлдек, томаанныг. Дежурныйлаашкынны эки тургускан, класстарны үргүлүү агазаралып турар.

Бай-Хаактың чеди чыл школазында байдал база ындыг. Уругларның күүрүне хандырылгазында чурттап турар чери интернатта ажыды онза эки тургускан. Өөреникчилерниң оруннары эки этинген. Иниттi чурттарга черлери фотомонтажтар, чуруктар-биле шиметинген, чечектерлиг. Сыртык хаптарын, сонга пестерин уруглар боттары каастап даарап алган, оруннар ыыгылгарлыг. Өөреникчилер үргүлүү эки кеттинер.

Ынчалза-даа, областың чамдык школа интернаттарында иштики болгаш даштыкы хевирлериниң талазы-биле улуг четпестерни демдеглевейн барып болбас.

Бир эвес школаның азы интернаттың сонгалары болгаш эжиктери чылыглатынмаан, хагдынмас, шилдери бузук азы сыртыктар болгаш чоорганнар-биле бөшкүннеп каан; бир эвес интернатта столдар, стулдар, тон азар черлер чок, чер болганда хирлиг, соок, карангы: школаның болгаш интернаттың девискээри кажаа-херим чок, ногаанчытынмаан болза, өөреникчини сагылга-чурумнуг болдуруп болур бе? Хоржок болбайнаан.

Чаа-Хөлдүң ортумак школазында чогуур корум-чурум болгаш арыг-шевер чок, директорнуң кабинединi онза хирлиг. Арыг-шевер болгаш культура сагырының үлегерин кымдан ап болуруу? Школаның удуртукчузу боду бедик культураны неитередиринин үлегер-чижээ болбас чүве бе. Школада сагылга-чурумнуң кулу деннелде турары таварылга эвес. Кызыл районнуң Суг-Бажы чеди чыл школазында улуг четпестерни опоп эртпин болбас. Ол школага ыяш чок, школа болуп хандырып болур 450 кубометр оттулар чүүлүт турган, ынчалза-даа дыка хөй ыяштың оор алган. Өөреникчилер болгаш башкылар кичээлдерге таштыкы хептиг олуруп турар. Школа, интернат хирлиг, соок. Эжиктер, класстарның ханалары чыыглатынмаан, портреттер хирлиг. Чамдык башкылар өөреникчилерже эвээш кичээнгей салып турар, хөй өөреникчилерниң өөредилге номнары хирлиг будуктар быычашкан.

Школаларның удуртукчузу болгаш башкы бүгүзү өөреникчилерниң боттарын — өөреникчилер коллективин, ада-иелерни болгаш хөй-ниитини оларның дузаламчызы-биле школаларның, оларның интернаттарының девискээрин чаагайжыларынче, ыяш олуртурунче, чечектерарыырынче, спорт шилдерин дериирининче организастаар ужурлуг.

Бир эвес өөреникчиниң бажының түгү узун, дыргактары, холдары хирлиг, идикхеви өрбак, алар чери, өөктери чок болза, ону сагылга-чурумга чанчыктырып болур бе? Хоржок болгай-ла.

Удуртукчулары болгаш башкылары, школаның даштыкы хевирииниң культуразының, өөреникчиниң даштыкы байдалының дугайында үргүлүү сагыш салып турар школаларга уруглар боттары-да экр эгелээшкинниң чоорту деткип эгелээр, бир эвес өөреникчилер боттары корум-чурумну тургузарынга хандыкпыыр болза, оларга боттарының хүүзүнда сонуургалы, болуунун школазы, класы дээш чөргээрээ тургустунар апаар-да болгай. Ол чорук уругларны шын кижизидерингe чугула.

Культура, корум-чурумну тургузары, арыг-шеверни сагыыры дээш демисел болза, уругларны кижизидерингe эргежок чугула чүүлдерниң бирээзи болур, ол демиселче өөреникчилерниң коллективин хаара түдүп ужурлуг.

Бистиң областың хөй-хөй школаларында удуртукчулар болгаш башкылар школага уругларның арыг-шеверни болгаш корум-чурумну сагыырын боттары хынаар талазы-биле калбак эгелээшкинни оларга бергеннер. Өөреникчилер комсомол организациязының болгаш өөреникчилер комитединиң удуртулгазы-биле школага дежурныйлап турарлар. Чижээ, Тураннын № 1 ортумак школазында бүгү классстарның талазы-биле арыг-шеверни болгаш корум-чурумнуң байдалының түнелдерин хүн-бүрү үнүүрүп, демдектерин салып турар, ону бүгү өөреникчилерге көргүзүр коридорга азып турар. Ол-ла школада өөреникчилерни геометрия талазы-биле өөредилгенин көргүзүр пособиелерин белеткээринче хаара түткан, өөреникчилер геометриянын массалыг хевирлерин белеткээннер, оларны өөредилге материалдарын өөренири-биле кичээлдерге ажыглап турар. Бай-Хаактын чеди чыл школазында уругларны сыртык хаптарын янзы-бүрү чуруктарлыг даараныла кылыгларын-биле класстарынче хаара түткан, оларны чечектерни ажаап-хайгаарааларынга өөреткен. Уруглар ындыг эгелээшкиннерге ынакшылыы-биле хандып турарлар. Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң чеди чыл школазында өөреникчилер күш-ажыл кичээлдерингe слесарь, чаланыла мастерскаяларында өөренип, школага эргежок чугула дериглерни белеткеп турар. Уругларның ындыг эгелээшкиннерин улам калбартыр ужурлуг.

Чамдык өөреникчилер школаның хөрөнгизин болгаш дериглерни үрээр чоруктарның фактылары ховар эвес. Бай-Тайга районнуң, Тээли ортумак школазында, Тес-Хем районнуң Самагалдай ортумак школазында хөй суугуларны, класстарда болгаш интернатта ханаларны үреп каапкан, Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, Бай-Тайга районнарның хөй-хөй школаларында сонга шилдерн бүстүп турар, чылдың-на оларны затап кылыр ужурга таварыжып турар.

Школаларның удуртукчулары болгаш башкылары өөреникчилерге оларның Ада-чуртунуң, оларның улузунуң маадырлыг төөгүзүнүң дугайын чедишгири-биле көргүзер, чугаалап бээр, оларны улам эки кижизидер ужурлуг.

Уругларны мебельге, бажың-балгатка каминг болур чорукка өөреткен, а башкыларның дериг-херекселдерге хамаарыгазы үлегер-чижек болуп турар бистиң школаларывыс школа мебелин, класс өрээлдерин септеэрин кам чылдарга негеевейн турар, а ол чорук күрүненин хөй санныг акша-хөрөнгизин каминап турар. Ол башкылар аныяк салгакчыларны улусчуп күш-ажылчы коллеенге каминалгалыг болур чорукка ёзулуг кижизидип турар.

Бистиң сорулгавыс болза, иниттiнин социалистиг өнчүзүнге каминг болур чорукче уругларны могат чокка кижизидери болур. Школа директорлары, эргелекчилери школага культураны болгаш корум-чурумну башкылар болгаш өөреникчилер коллективи-биле сырый харыызага хүнбүрү белидер херек.

Облоно болгаш районолар школаларга бедик культураны болгаш корум-чурумну тургузарынга оларга практиктиг улуг туламчыны хүн-бүрү көргүспүшаан, школаларны удуртурун болгаш контрольдарын күчеидирер ужурлуг.

Школага культураны белидер дээш, корум-чурум болгаш арыг-шеверлиг дээш, школаның хөрөнгизиниге өөреникчилерниң каминг болуру дээш демисешпиимаан, бистер коммунизминиң тургузукчулары — сагылга-чурумнуг, бедик недерелдиг аныяк салгакчыларны кижизидер сорулганы шиитпирлээр бис.

Х. АНЧИМА,
облкүүсомунун харгазының өөредилгенин

А. И. Микояннын болгаш Ш. Р. Рашидовтун Делиде барганы

ДЕЛИ. Индиянын чамаанын чалаанын ёзугаар Делиге март 26-да ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш Узбек ССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Ш. Р. Рашидов чеде бергеннер.

Палам аэродромунга А. И. Микоянны болгаш Ш. Р. Рашидовту Индиянын Садыг болгаш үлетпүр министри Т. Т. Бришнамачари, Даштыкы херектер министрлиниң бирги оралакчылы Сзед Махмуд, Даштыкы херектер министриниң оралакчызы А. Б. Чанда, дээрги Индира Ганди, Даштыкы херектер министерствозунуң, Садыг болгаш үлетпүр министерствозунуң база Индиялың өске-даа чазактың албан чергелериниң харыысалгалыг ажылдакчылары утказаннар. Аэродромга Делиде турар чамык дипломаттыг төлө чергелериниң, оон иштинде Былат Улус Республиканың, улус демократиязының чүрттарының, Индонезияның, Пакистанның, өске-даа күрүнелериниң баштыннары харыысалгалыг ажылдакчылары турган ССРЭ-ниң Индияда Элчиин М. А. Меньшиковка баштаткан Делиде совет элчин черинин ажылдакчылары база турганнар.

Хүндүскүнүн 12 шакта аэродромга «ИЛ-14» деп совет самолет хонуткан, оон А. И. Микоян биле Ш. Р. Рашидов үнүп келгеннер. Чыылганнар совет аалчыларга чылыы-биле байыр чедирип, чазактың төлөөлекчилериниг оларга чечектерни эккеп тусканнар, розалан кылган гирляндыларны кедирипкеннер. А. И. Микоянны хөй санныг корреспондентилер болгаш фотографтар хүрээлей бергеннер. Ол парлалганың төлөөлекчилеринге кыска медеглел кылган.

—Индиянын эрте-бурунгу черинге, оон тайбыңга ынакшылдыг болгаш найыралдыг улузунга келгенимге кончуг өөрүп тур мен деп А. И. Микоян чугаалаан. Совет кижилер иниий улустуң салым-чолун кезээде-ле ханы күзел-сорук-биле көрүп келген.

Совет кижилерниң чүректерин чаалап алган Индияның хүнүлүг Премьер-Министри дээрги Джавахарлал Нерунун Совет Эвилелинге чораанының соонда, база иниий улустуң ынчаар кайгамчыктыг кылдыр утказыны эштер Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Индиядан төрээн чүртүнче ээп чана бергенининг соонда бистиң министерствобуска келген Индия Президентизиниң Орлузу — «Раштрапати бхаванче» аэродромдан чоруп каннар.

(СЭТА).

А. И. Микояннын Неру-биле беседазы

ДЕЛИ, март 26. (СЭТА). Бүгүн Индияның Премьер-Министри Дж. Неру Делиде чеде берген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянны хүлээп алган болгаш оонбиле беседалашкан.

Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш ССРЭ-ниң Индияда Элчиин М. А. Меньшиков беседага олурушканнар. Индий талаһын олурушканнар болза: Премьер-Министриниң уруу ээрги Индира Ганди болгаш Индияның Даштыкы херектер министерствозунуң Чингине Секретары Пиллаи.

Беседа үш хире шак үргүлчүлээн.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының үшкү конференциязы

БЕРЛИН, март 26. (СЭТА). Март 25-те Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының үшкү конференциязынга ГСПЧ ТБ-ниң бирги секретары Вальтер Ульбрихтиниң клеткелин чугаалажып көөрге үргүлээн. Санал берген төлээлер ГДР-нин партийжи, күрүне, экономика болгаш культура амыдыралының янзы-бүрү айтырыгларын чугаалажып көргеннер; ажылда чедишкиннерни демдеглээнер болгаш четпестерни илереткеннер. ГДР-нин политиктиг болгаш экономиктиг күчүзүн улам ынай быжыглаарынче угланган тодаргай саналарны киргеннер.

Конференциянын март 25-теги эртенги хуралы ГСПЧ ТБ-нин Политбюро кежигүнү Г. Материнин даргалааны-биле эрткен. Санал берииишкинни эгелээниниң мурнунда ларга республиканың күрүне албан чергелериниң, демократтыг партиялардан болгаш массалыг организациялардан конференцияга хөй санныг байырлыг чагаалар келген деп төлээлерге ыыннаткан. Оон соонда Иосип Броз-Титонуң ат салганы Югославияның коммунистер эвилелиниң төп комитединден келген байырлыг чагааны Материн нөйчаан.

Оон соонда санал бээри-биле ГДР-нин премьер-министриниң оралакчызы, ГСЧП ТБ-ның кежигүнү Ф. Зельбманга сөс берген. Оон чугаазы бирги беш чылдың чылларының дургузунда ГДР-нин үлетпүрүнүн чедип алган чедишкиннеринге болгаш ийги беш чылдың үезинде үлетпүр хөгжүлдезиниң талазы-биле соруглаларга холбашкан.

Оон чугаазының соонда байыр чедирери-биле Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТБ-зының Политбюро кежигүнү Бан Шэнге сөс берген, ол ГСЧП-ниң үшкү конференциязынга үреткин ханызындан байырны дамчыткан болгаш оон ажылынга чедишкиннерни күзээн.

ГДР-нин премьер-министриниң оралакчызы, ГСЧП ТБ-ның Политбюро кежигүнү Г. Рауга сөс берген, ол бодунуң чугаазын ГДР-нин хаттыкы садының хөгжүлдезинге, үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларының, ылангыя экспортта ажылдап турар адырларның соруглаларынга холоаштырган. Өске чүрттарны ГДР-биле харылзаларны тургузпазынче албадап турар империалистерниң орадажышкыннары тура-даа, Герман Демократтыг Республиканың бүгү делегей ат-алдары өөрүп болгаш быжыглап турар деп Рау онзалап демдеглээн.

Европаның капиталистиг чүрттарында, ылангыя Барыын Германияда америк хоруглаашкынның эрги политиказындан, «соок дайыннын» политиказындан ойталаары ээш шинчээшкин өөрүп турар деп ол демдеглээн.

Г. Рау чугаазының төнчүзүнде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң бүгү делегейге улуг ужурдузалыг онзалап демдеглээн.

Оон соонда чүве чугаалаан Франциянын Коммунистиг партиязының ТБ-зының кежигүнү Пьер Вилон Франциянын Коммунистиг партиязындан болгаш ажылчы чоннарындан ГСЧП-ның үшкү конференциязынга чүректин ханызындан байырны дамчыткан.

Үшкү конференцияның адынга Англияның, Японияның, Австрияның Коммунистиг партияларындан, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТБ-зындан байырлыг чагаалар келген деп дарга дыннаткан. Оон соонда ГСЧП-ның үшкү конференциязынга ГДР-нин үлетпүр ажылдакчыларының төлөөлери байыр чедирген.

ГСЧП ТБ-ның Политбюро кежигүнү болгаш ТБ-ның секретары К. Ширдеванның чугаазын конференцияның төлөөлери улуг кичээнгей-биле дыннааннар. К. Ширдеван Герман Демократтыг Республиканың күрүне, экономика болгаш культура тургузуушкунунуң хөрээнге чедип алган улуг чедишкиннеринге доктааган. Маркс — Энгельс — Ленининиң улам-на тиилеп турар өөредиин болунуң ажылынга үнезин болдурган база ажылчы чоннарның калбак массазын болуп долганыр сырый катыштырган ГСЧП-ның улуттукчу ролюн ол оон-биле кады онзалап демдеглээн.

СЭКП-нин XX съездизиниң бүгү делегейге улуг ужур-дузалыының дугайын чугаалавышан, Ширдеван янзы-бүрү системаларның аразында тайбың кожа-хелбээ долгунаашкынның болдунуп болурунуң болгаш дайынны баш үдур болдурбайн барып болурунуң дугайында, капитализмден социализмче шилчилгениң формаларының дугайында, коммунистиг болгаш социалистиг партияларның аразында кады ажылдажылгаларны калбартырының дугайында съездиниң хүлээп алган үүлүн онзалап демдеглээн.

К. Ширдеван чугаазының төнчүзүнде ийиги беш чыл планын күүседириниң хөрээнге ГСЧП-ның мурнунда турар чамык органиастыг соруглаларга, а ол ышкаш ажылчыннардан чаа кежигүннерни киирип ап тургаш, партияның кежигүннерин эстүрер дугайында айтырыгга доктааган.

Польшаның Баттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү Г. Замбровский ГСЧП-ның үшкү конференциязынга иниг байыр чедирген.

Ол хүннүң хуралынга «Лейна-варке» деп химия комбинадының директору В. Ширмер, «Гарнеределунговерке» деп нес-таавы фабриказының директору Агнес Штейнке, Клейнвиршлебен общиназының көдээ ажыл-агыйның бүдүүлүг кооперативиниң даргазы Б. Браун, ГСЧП-ның Нейбранденбург округ комитединиң бирги секретары М. Штефен, конференцияда аалчы болуп олуруп турар үнүш ажылының институдунуң профессору кежигүн эвес Обердорф болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

Атлантика эвилелиниң иштинде чөрүлдээлер болгаш дүрбүжүүшкүннер сөөлгү неделяларның дургузунда аажок күштелген, оон уламнаан элээн хөй даштыкы хайгааракчылар барыын талакы кол-кол күрүнелериниң аразында харылзаа байдалларынга эвчеглиг «политиктиг кризистин» тывылганының дугайын чугаалаар барымаалыг апарган. Чоокку Чөөн чүкке барыын талакы күрүнелериниң политиктериниң улуг аштырышкыны база Чоокку Чөөн чүктүң нефтизи-биле, багдат пактызы-биле, Бишр ортулук-биле болгаш Сонгу Африка-биле үзебчилиг айтырыгларга оларның үлурланышкак эрге-ажыктарының үскүлешкени ол «кризистиң» тыптырынга дыка улуг ролдуг ойнаан. Франциянын «Монд» солунунуң сөстөвиле алырга, барыын талакы үш күрүнелер — АКШ, Англия болгаш Франция Чоокку Чөөн чүкке боттарының политиказы буурап дүжерге бот-боттарыннан айтырыглар салып турар апарган. Оларның үе-бүрүүлүнүң үүрлалары. Демократтыг инициативазын өзүгаар, чепсегленишкиннер талазы-биле АКШ-тың «хожуламашкынының» чылдагааннарын тодаргайлаары-биле сенаттың тускай комиссиязын чоокта чаа тургускан. Социализмнин чүрттарынга боттарының негелдерин алдаар арганы оларга берги дег ыңдыг артык күштерни тургузарынга ам-даа идегел салып турар агрессечи бөлүктер АКШ-та туруп турар. Америк буржуа бүрүзү-ле чепсегленишкиннерниң улуг программазын деткивейн турар, ол идегелдерге ыракта-ла каттышпайн турар. Ынчалзажок, оларның хөй нуруузу улуг шериг чаргыдалдары болгаш боо-чепсек бүдүүлгези амгы байдалдарда америк политиканың кол үүлү болуп турар хөөрүнүн дугайында болал-биле чөпшээрежин турарлар. Ыңдыг-ла үр эвесте АКШ-тың садыг министри Уикс делегей байдалынан хамаарылга чокка шериг чаргыдалдарының белик деннелин хевээр артырарының АКШ-ка эргежок чүгүлазын ажыы-биле чулчуруп турган. Чепсегленишкиннерни/кызырар дугайында чугаалардан хамаарыштыр «ажыл-херекчи бөлүктерниң» сезигленишкинин болдурбазын күзээш, Уикс шериг чаргыдалдарын аажок эвээжедир чорук болдунары четгейле боор, а бир эвес болдунар аргалыг-даа болу берзе, «экономиканың кол секторларынга оон саңдарын барымдаалап турган, ону чоорту боттандырар апаар» деп медеглээн.

Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрериниң хөй санныг улурланыкчылары АКШ-та база бар болбайн аан. Бир эвес чазактың улуг чаргыдалары экономиктиг «деткилгеге» эргежок чүгүлаа болуп турар чүве болза, ол чаргыдалдарны боочепсекти бүдүрериниче эвес, харын АКШка чаа чурттарга бажыңнарын, оруктарны, школаларны болгаш эмнелге черлерин тударынче, кошкак хөгжүделіг чурттарга экономиктиг дузалаамчы көргүзеринче угландырары үгаанзыр болур эвес чүве бе деп, олар айтып турарлар. Ынчалзажок, монополияларның баштыннары ыңдыг хемчеглерни хүлээвейн турар, чүге дээрге ыңдыг хемчеглер америк публицист Джозефсоннуң сөстери-биле алырга, «улуг азы авазы-даа чергелии-биле таарычча чок кылдыр» санатыныр турар.

Делегейниң улуг-улуг капиталистеринде кижиниң моралының иштиге хүлээп кирдүнген норма-чижектериниең ылгалыр турар «тааржырының» болгаш «таарышпазының» деп боттарының билишиннери турул турар. АКШ-тың эртем-шинчилел ажылдарының эргелелиниң директору В. Буш «Атлантик» деп журналдың февраль номериге чүүл парлаан. Дайынны күзээри болгаш «дайындан коргар чорук» АКШ-тың экономиктиг хөгжүдезиниң кол идиглиг чүүлдери ол болур деп ол чүүлүнде В. Буш бижээн. «Сөөлгү ийи он чылларның дургузунда Америка чижеглээр чүвежок темпилер-биле бүрүнгаар шимчээн... Дайын болгаш дайындан коргушкун ол түннелдерге чедирип келген... Сөөлгү чээрбя чылларның дургузунда бисти тудуштурул турар ыңдыг цемент чок турган болза, бистин-биле ам чүү болган турар дээр» деп Буш ол чүүлүнде бадыткап турар.

Америк капиталистиг монополияларның баштыннары хоорайларда чавыт чер бажыңнарның орнунга чаа эки бажыңнар тударынга, оруктар, школалар болгаш эмнелгелер тудунга улуг чаргыдалларны, а ол ышкаш кошкак хөгжүделіг чурттарга экономиктиг боттуг дузалаамчыны көргүзеринге улуг чаргыдаларны «таарымча чок дээш» хүлээвейн, чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерин экономиктиг илепкейжилгенин карачаңгыс «идиглиг» үүлү кылдыр көрүп турарлар. Чазактың канчаар-даа аажок улуг шериг чаргыдалдарын шынзыктырар дээр оларның күзели улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын хевээр артырар болгаш дайынзырак хөөннерни нептередир чорукту деткинр дээр күзел-чүткүлге чайлаш чок чедирип турар. Социализмниң чүрттарыны моон сонгаар-даа салырын болап турар. 1956—1957 бюджет чылынга даштыкы күрүнелерге «дузалаамчы программазының» дугайында конгресске АКШ-тың президентизиниң март 19-та чарлатынган чагаазы ол дугайын херечилеп турар. Ол «дузалаамчының» кол кезии чепсегленишкиннче угланган.

АКШ-та тергиидекчи анги шериг политиказының ол айтырыын канчаарга-даа бир эп-сеткилдиг көрүп турары мырынай илден. АКШ-тың республиканчы болгаш демократтыг деп ийи кол буржуаз партиялары «чепсегленишкиннерниң улуг программазын» деткип турарлар. Профэвилелдериниң барыын үзелдиг баштыннары ажылчыннарның эрге-ажыктарынга чөрүштүр, база ол программазы деткип турар. Демократтыг партияның баштыннары республиканчы чазактың политиказын шүгүмчүлевишаан, ол чазак чепсегленишкиннерге акша-хөрөнгилерни эвээртир «каныыг» чарыглап турар деп ону «дузалаамчының» кол кезии чепсегленишкиннче угланган

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылдан үнделип эдилгенге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАРТ 31 СУББОТА № 67 (3520)

Өртээ 20 коп.

Чоннуң хүн-бүрүдеги амыдырал хереглелдеринче кичээнгейни шиитпирлии-биле күштелдирери, хөй-ниити чемненилгезиниң четкизин улам ыңай калбартыры, аъш-чемниң өртээн чиигедири болгаш шынарын экижидери эргежок чугула деп съезд санап тур.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

Колхозтарга ажылчын күжүн эң долу болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаар

Мурнакчы көдээ ажыл-агый техниказын шинчээпин ажыглаарынга, ажылчын күжүн эң долу болгаш ажыктыг ажыглаарынга, күш-ажылды организастаарын эжижидеринге болгаш оон төлевирин чурумчуларынга үнделээн колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчег-биле белидеринин эргежок чугулазын СЭКП-нин XX съездизи айыткан.

Бо сорулганы шиитпирлээринге СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга база артельдың ажылчыларынга эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ыңай хөгжүдер дугайында» болган «Колхозчуларга ай санында аванс бээрин» болган колхозтарда күш-ажылдың немелде төлевирининг дугайында» хүлээп алган доктаалдары кайгамчык улуг рольуг ойнаар ужурлуг. Партия биле чазактың бо чугула шиитпирлээн боттандырары колхозтарның организастаарын, ажыл-агыйын улам ыңай быжыглырын, артель кежигүннериниң материалдыг байдалын белидерин хандырар.

Колхозчуларның күш-ажылчы идепкейи, оларның күш-ажылының бедик бүдүрүкчүлүг — ниитиниң ажыл-агыйының экономиказын өстүрериниг шиитпирлиг күш болуруун областтың мурнакчы колхозтарының практиказы бүзүрелдиг хереченлеп турар. Бии-Хем районда «Кызыл тараачын», Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуг». Тандыда «Кызыл партизан» болган 10-да чамдык көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчулары колхозчу байлакты көвүдедип, оон-биле боттарының материалдыг чазагай байдалын улам белидер дээш ниитиниң күш-ажылынга идепкейлиг киришпейн турарлар. Чижээ, «Кызыл партизан» колхозта 1955 чылда күш-ажылы кылыр бир колхозчуга ортумаабиле 469 күш-хүнү оңнашкан азы 1954 чылдынга деңнээргө 128 хүү эвээш. Күш-ажылчы курлавырларны бүрүн болгаш эң ажыктыг ажыглаарынче кичээнгей салдының туралыныг ажыл-агый продукциязын будүрери чыл бүрү өзүп, орулгалар улам көвүдеп турар.

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозун ап көөрге, ында муң ажыг күш-ажылга кылыр колхозчулардан 200 ажыг кижи эртеен чыгып күш-хүнниринин минимумун күүсетпээн болгаш оон иштинде 40 хире кижи шуут ажылдаваан. Чөөн-Хемчикте Ленин аттыг колхозта 40 ажыг кижи, Чаа-Хөлде Молотов аттыг колхозта 70 хире кижи ол ышкаш күш-хүнниринин минимумун күүсетпээн. Мындыг чижектерни бо-даа районнарның болгаш өске-даа районнарның колхозтарындан хөйүү көргүзүп болур. Бо чорук колхозтар баштаар черлеринден колхозчуларның күш-ажылын таарыштыр организаставайн, оларның харыысалгазын бедитпейн, ажылдың үчёдуп шынгыы чүрүмчүтпейн, кижилериниң материалдыг сонуургалын белидериниң хемчегларин албайн турарын тайылбырлап турар. Ынчаарга күш-хүнниринин минимумун күүсетпейн турар колхозчуларның хөй кезии херееженнер болуп турары таварылга эвес. Чүге дизе, дыка хөй колхозтарда уруглар яслизин оода сезоннуг ажылдар үезинде безин организастаайн турарындан чаш уругларлыг колхозчу херееженнер ниитиниң ажылынга долу күш-биле кирижип шыдавайн турар.

Көдээ ажыл-агый продукциязын дыка көвүдедиринин сорулгазы бүгү колхозчуларга ажыктыг ажыглаарынга, ажылчын күжүн эң долу болгаш бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчег-биле белидеринин эргежок чугулазын СЭКП-нин XX съездизи айыткан.

Бо сорулганы шиитпирлээринге СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң «Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга база артельдың ажылчыларынга эргелеп башкарарынга колхозчуларның инициативазын улам ыңай хөгжүдер дугайында» болган «Колхозчуларга ай санында аванс бээрин» болган колхозтарда күш-ажылдың немелде төлевирининг дугайында» хүлээп алган доктаалдары кайгамчык улуг рольуг ойнаар ужурлуг. Партия биле чазактың бо чугула шиитпирлээн боттандырары колхозтарның организастаарын, ажыл-агыйын улам ыңай быжыглырын, артель кежигүннериниң материалдыг байдалын белидерин хандырар.

Колхозчуларның күш-ажылчы идепкейи, оларның күш-ажылының бедик бүдүрүкчүлүг — ниитиниң ажыл-агыйының экономиказын өстүрериниг шиитпирлиг күш болуруун областтың мурнакчы колхозтарының практиказы бүзүрелдиг хереченлеп турар. Бии-Хем районда «Кызыл тараачын», Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуг». Тандыда «Кызыл партизан» болган 10-да чамдык көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчулары колхозчу байлакты көвүдедип, оон-биле боттарының материалдыг чазагай байдалын улам белидер дээш ниитиниң күш-ажылынга идепкейлиг киришпейн турарлар. Чижээ, «Кызыл партизан» колхозта 1955 чылда күш-ажылы кылыр бир колхозчуга ортумаабиле 469 күш-хүнү оңнашкан азы 1954 чылдынга деңнээргө 128 хүү эвээш. Күш-ажылчы курлавырларны бүрүн болгаш эң ажыктыг ажыглаарынче кичээнгей салдының туралыныг ажыл-агый продукциязын будүрери чыл бүрү өзүп, орулгалар улам көвүдеп турар.

Оон-биле чергелиг колхозтарында чамдык колхоз кежигүннери ниитиниң бүдүрүлгезинге идепкейлиг киришпейн турар. Ол чорук көдээ ажыл-агый ажыларын күүсетпирин саадалып, дүжүттү кудуладып, тараа болган өскеда продукциянның улуг чилиргилерин болдуруп база мал ажылын дүрген хөгжүдеринге шыптык болуп турар.

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозун ап көөрге, ында муң ажыг күш-ажылга кылыр колхозчулардан 200 ажыг кижи эртеен чыгып күш-хүнниринин минимумун күүсетпээн болгаш оон иштинде 40 хире кижи шуут ажылдаваан. Чөөн-Хемчикте Ленин аттыг колхозта 40 ажыг кижи, Чаа-Хөлде Молотов аттыг колхозта 70 хире кижи ол ышкаш күш-хүнниринин минимумун күүсетпээн. Мындыг чижектерни бо-даа районнарның болгаш өске-даа районнарның колхозтарындан хөйүү көргүзүп болур. Бо чорук колхозтар баштаар черлеринден колхозчуларның күш-ажылын таарыштыр организаставайн, оларның харыысалгазын бедитпейн, ажылдың үчёдуп шынгыы чүрүмчүтпейн, кижилериниң материалдыг сонуургалын белидериниң хемчегларин албайн турарын тайылбырлап турар. Ынчаарга күш-хүнниринин минимумун күүсетпейн турар колхозчуларның хөй кезии херееженнер болуп турары таварылга эвес. Чүге дизе, дыка хөй колхозтарда уруглар яслизин оода сезоннуг ажылдар үезинде безин организастаайн турарындан чаш уругларлыг колхозчу херееженнер ниитиниң ажылынга долу күш-биле кирижип шыдавайн турар.

Көдээ ажыл-агый продукциязын дыка көвүдедиринин сорулгазы бүгү колхозчуларга ажыктыг ажыглаарынче кичээнгей салдының туралыныг ажыл-агый продукциязын будүрери чыл бүрү өзүп, орулгалар улам көвүдеп

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип турар

Чаа-Хөл районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын улуг кичээнгей-биле өөренип турарлар.

Партия чырыдыышкынының системазынга СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренирин бедик деннелге чорудар соруга-биле СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкому пропагандистериниң 2 хөнүктүг семинарын эрттирген. Ол семинарга эштер Н. С. Хрущевтуң болгаш Н. А. Булганиниң съездиге илеткелерин, алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларын, СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүннериниң съездиге чугаалаарын өөренип эрткен.

Колхозтарда болгаш район төвүнде партия төөгүзүн, В. И. Ленинниң биографизын, аңгы политиканы өөренириниң бөлгүмнериде болгаш политшколаларда съездиниң материалдарын февральдың төнчүзүнден өөренип эгелээн. Чамдык бөлгүмнерде ТК-ның отчедунуң дугайында эш Хрущевтуң илеткелин өөренирин доозуп турар. Мурнунда ажылдап турган бөлгүмнерге немештиктер съездиниң материалдарын өөренири-биле район иштинде 11 бөлгүмнерни организастаан. Ам ында 210 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активтер өөренип турар.

Чаа тургустунган бөлгүмнериң иштинден МТС-те, район эмнелгезинде болгаш райпода бөлгүмнериң дыннакчылары съездиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турарлар, ында пропагандистер Чүргүй-оол, Никитин, Сахнёва олар кичээлдерни эки белеткелдиг чорудуп турар.

Съездиниң материалдарын колхозчу малчыннарга, хову болгаш тулуг бригадаларында колхозчуларга тайылбырлап таныштырары-биле 120 агитаторларны туестуе бөлүктерде быжыглаан.

Марксизмчи-ленинчи теорияны бот өөредилгенин аргазы-биле өөренип турарларга съездиниң материалдарын өөренирингe дузалаачы кылдыр район-ой-ойде лекцияларны организастап турар.

* * *

Тожу районнуң «Май бир» колхозта партия эге организациязы 50 ажыг коммунистерни каттыштырып турар улуг эге организация болур: Партияның XX съездизиниң материалдарын өөренирининг талазы-биле колхозта 4 бөлгүмнер болгаш ында ортумак школада 1 бөлгүм ажылдап турар. Коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активтер ол бөлгүмнерде XX съездиниң материалдарын улуг кичээнгей-биле өөренип турар.

Партия организациязының чанында агитколлективтиң 20 агитаторлары съездиниң материалдарын колхозчуларга таныштырып турар.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракандa Сталин аттыг колхозта чеди чыл школазының башкылары болгаш ажылчыннары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын студентилерниң болгаш башкыларының оргузунга ханы өөренирин организастаан.

Институттуң I болгаш II куретарында съездиниң материалдарын тускай программа ёзугаар өөренип турар. Марксизм-ленинизминиң үндезиннериниң кафедразы съездиниң материалдарын өөренири-биле шупту 24 шактарлыг лекцияларны болгаш семинар кичээлдерин чорударын планнаан. Бо талазы-биле башкылар Б. П. Бажутин, Е. И. Скрипов болгаш өскелер-даа лекцияларны солуп, билдингир идея-теоретиктиг бедик деннелге чорулуп турарлар.

Баштайгы семинар кичээлдерге студентилер: Шыырап, Эргеп, Донгак, Прокуратов, Соколова, Филимонов болгаш өскелер-даа эки түннелдерни дөргүскеннер.

Ам институттуң студентилери ТК-ның отчедунуң дугайында СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш Хрущевтуң илеткелин өөренип дооскан болгаш съездиниң өске материалдарын өөренирин үргүлчүлеп турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязының чанында партии төөгүзү өөрейир бөлгүмде болгаш политбөлгүмде СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип эгелээн. Бөлгүмнерде 33 кижи өөренип турар. Съездиниң материалдарының талазы-биле ийи-ийи шактыг үш кичээлдер эрткен.

Бөлгүмнериң дыннакчылары съездиниң материалдарын колхозчуларга таныштырып, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың сорулгаларын чеднишкиннинг боттандырар соруга-биле колхозчуларның оргузунда социалистиг чарыштыг калбартып турарлар.

Кызылдың башкы институдунда партия организациязы (секретары эш Скрипов) СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын студентилерниң болгаш башкыларының оргузунга ханы өөренирин организастаан.

Институттуң I болгаш II куретарында съездиниң материалдарын тускай программа ёзугаар өөренип турар. Марксизм-ленинизминиң үндезиннериниң кафедразы съездиниң материалдарын өөренири-биле шупту 24 шактарлыг лекцияларны болгаш семинар кичээлдерин чорударын планнаан. Бо талазы-биле башкылар Б. П. Бажутин, Е. И. Скрипов болгаш өскелер-даа лекцияларны солуп, билдингир идея-теоретиктиг бедик деннелге чорулуп турарлар.

Баштайгы семинар кичээлдерге студентилер: Шыырап, Эргеп, Донгак, Прокуратов, Соколова, Филимонов болгаш өскелер-даа эки түннелдерни дөргүскеннер.

Ам институттуң студентилери ТК-ның отчедунуң дугайында СЭКП ТК-ның Бирги Секретары эш Хрущевтуң илеткелин өөренип дооскан болгаш съездиниң өске материалдарын өөренирин үргүлчүлеп турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязының чанында партии төөгүзү өөрейир бөлгүмде болгаш политбөлгүмде СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип эгелээн. Бөлгүмнерде 33 кижи өөренип турар. Съездиниң материалдарының талазы-биле ийи-ийи шактыг үш кичээлдер эрткен.

Бөлгүмнериң дыннакчылары съездиниң материалдарын колхозчуларга таныштырып, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың сорулгаларын чеднишкиннинг боттандырар соруга-биле колхозчуларның оргузунда социалистиг чарыштыг калбартып турарлар.

Агитаторлар малчыннар ортузунда

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме сумузунда Ленин аттыг колхозта партия эге организациязының чанында агитколлективте 28 агитаторлар ажылдап турарлар.

Партияның XX съездизиниң материалдарын агитаторлар колхозтуң чыгы, инек, хой фермаларының, хову, тулуг бригадаларының ажылдакчыларында калбаа-биле таныштырып турар. Дудараа, Осур, Баян-оол, Көк-Хуна, Оолакай малчыннарның ортузунга эки ажылдап турарлар.

Ында партия организациязы (секретары эш Сотпа) агитаторларның чөвүлел хуралын ай-ойде чыылдырып, агитаторларның ажылының түннелин 10 хонгаа-ла кылып турар. Агитаторлар съездиниң материалдарын парлаан чаа солуннар-биле хандыртынган.

М. ЧИМБИИ.

* * *

Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозтуң партия организациязының агитаторлары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын малчыннар ортузунга тайылбырлаар ажылды калбартып турарлар. Агитаторлар Кенден, Шагжы олар кыштагларда хойжуларга, чыгычыларга болгаш сазынчыларга партияның XX съездизиниң материалдарын таныштырып, беседеларны, солун номчулгазын үргүлчү чорудуп турар.

Малчыннар съездиниң материалдарын өөренип танышкаш, чаа-чаа белиткен хүлээлгелерни алганнар. Эш К. Калынооллуң эргелекчилеп турары хой фермазының хойжулары шээр малдың оолдаашкынынга баш бурунгаар белеткенип, сигген, сула болгаш өске-даа мал чеминтерин кыштагларда дажып чедирип алган.

А. СОКСАЛ.

* * *

Чаа-Хөл районда «Тилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң партия эге организациязының агитколлективинде 28 агитаторлар ажылдап турарлар. Олар СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын мал фермаларында, хову болгаш тулуг бригадаларында калбаа-биле өөренип турар. Февраль—март айларның иштинде агитаторлар XX съездиниң материалдарының талазы-биле 123 улаа беседеларны, 12 улаа солун номчулгаларын 600 ажыг колхозчуларның өг-өрегелеринге чоруткан.

Ам бо үеде колхозта часкы тарылгага белеткел, колхоз тулуунуң болгаш школага оттулар ыяш белеткели хайныышкынның чоруп турар. Малчыннар базала хожулаавайн, малдың чаш төлүн бүрүн менди хүлээп алыр дээш белеткенип турарлар. Агитаторларның иштинден эштер Суузун, Сандый, Каваа-Сарыг, Таскый олар эки ажылдап турарлар.

Н. ЛОПСАН.

Колхозтуң политбөлүмүнде

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозунуң партия организациязының чанында ийи политбөлүм организастатынган. Оон бирээзин колхозтуң сүт-бараан фермазында тургускан болгаш ында комсомолчу сазынчылар өөренип турар.

Ол бөлгүмнериң кайызы-даа неделяның пятница хүнүнде кичээлден турар. Оон дыннакчылары СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турар. СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Хрущевтуң СЭКП ТК-ның ажылының дугайында отчет илеткелинге ийи улаа кичээлин эртирген.

Бөлгүмнүң пропагандистеринде белеткелдиг тускай эртемниглерни быжыглаан. Олар съездиниң материалдарын билдингири-биле тайылбырлап турарлар.

ЧАСКА ТӨЛЕПТИГ УЖУРАЖЫР

Белеткел доозулган

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылының часкы тарылгазынга Бай-Тайга МТС-тиң механизаторлары чеминшкиннинг белеткенин турар. Тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин хуусаа бетинде дооскан. Партия райкомунуң ажылдакчызы эш Куңданның редакцияга дыннатканы болза:

— Бистиң МТС часкы хову ажылынга белеткелин март айның баштайгы чартыында-ла доозупкан. Ол болза организастыг удуртулганың болгаш механизаторларның чангыс эп-сеткилдиг күш-ажылының түңнели болур. Септелгенин шынарын март 20-де доозулган хынала багай эвес деп көрген. МТС-тиң 26 тракторлары тарылгаже киреринге белен, кожулга машиналары—24 сеялкалар, 52 андазыннар, 34 илиирлер болгаш 8 лущильниктер база бүрүн септетинген.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин танышкаш, механизаторлар улам белиткен хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Колхозтарга часкы хову ажыл-агый артелинде партия организациязының чанында партии төөгүзү өөрейир бөлгүмде болгаш политбөлгүмде СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренип эгелээн. Бөлгүмнерде 33 кижи өөренип турар. Съездиниң материалдарының талазы-биле ийи-ийи шактыг үш кичээлдер эрткен.

Бөлгүмнериң дыннакчылары съездиниң материалдарын колхозчуларга таныштырып, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың сорулгаларын чеднишкиннинг боттандырар соруга-биле колхозчуларның оргузунда социалистиг чарыштыг калбартып турарлар.

Четпестерни дарый чийладыр

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелинде огород бригадазы (бригадири эш Седип-оол) часкы ажылга четпес белеткенин турар. Колхоз бо чылын 12 га картофельди, 5 га ногаа культураларын тарыыр планныг. Үрезиннер талазы-биле 12 тонна ажыг картофель, 4 килограмм согуна болгаш эвээш помидор бар, четпес үрезиннерни тыптынары-биле колхоз баштаар черн хемчегни ап турар.

Огород шөлдеринде сөөртүп чедиргеп 20 тонна өдекти малдар чаза базып турар. Үрезин өстүрер чыыг оңгарларның иштин манзалаваан, колхозтуң ногаа өстүрер черин эрткен чылын суг алганынаан ону өске черже көжүрген болза-даа, амга чедир четче түтпаан, анаа хереглээр тудуг материалдарын белеткеп албаан.

Огород бригадазы 70 муң чеминтиг саважыгаштар кылыр тургаш, ам чүгле 4 муң ажыгны кылган. Огород бригадазының кежигүннериниң ажылын таарыштыр хуваары, четпес үрезиннерни болгаш материалларны дарый четчелээри болгаш чеминтиг саважыгаштар кылыр станокту септеп кылыры негетинип турар.

М. КОДУРАК.

Ферма тудуг

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинiң тудуг бригадазының эш өктекке баштаткан 20 кижилиг бир бөлүү кыска хуусаның иштинде сүт-бараан фермазының конторазын, складын болгаш 45 бызаа кирер каżаазын тудуп доосканнар.

Тудугжуларлан эштер Шурженей, Мандан-оол, Хавыкпан олар күженишкиннинг ажылдап, ажыл нормазын хүн-бүрү 200—250 хуу күүседип турарлар.

Б. ОНДАР.

КОЛХОЗ БҮДҮРҮЛГЕЗИНГЕ ДЕПУТАТТАРНЫҢ РОЛЮ

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан көдээ Соведи көдээ ажыл-агый артелин организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар херекке кичээнгейни салып турар.

Ол Советтиң девискээринде Сталин аттыг колхозтуң чугула-чугула ажылдарында көдээ Советтиң депутаттары болгаш оон идепкейлиглери калбаа-биле киржип, база онаашкан ажылдарының талазы-биле эвээш эвес чеминшкиннерни көргүзүп турарлар.

Колхоз бүдүрүлгезинде депутаттарның чорудуп турар ажылын моон алааңга көргүзүп болур, чижээ, эш О. Бунгурук колхозтуң сүт-бараан фермазының ажылын эки удуртуп, эрткен чылда фермаңың нийти бода малының баш санын 103 хуу, саар инектиин — 101 хуу өстүрериң база сүт саалдазының нийти планын 111 хуу күүседирин чедип алган. Комсомолчу эш М. Хензинне фермаңың сүт саалдазының ажылын чоруткушаан, анаа бызыглаан инектерден сүт саарының планын эрткен чылда 163 хуу күүседирин чедип алган. Комсомолчу эш Х. Дыртык артельдың аныяк инектерин үш чыл ажыг үеге кадарып келген. Ол үеним иштинде кадарган инектериниң немелде семирилгези-биле 30 ажыг тонна эътти колхозка ол кирген. Эрткен чылын оон инектериниң немелде семирилгези бир хонукта-ла ортумаа-биле 1,66 килограмма болуп турган. Эш Дыртык эрткен көдээ ажыл-агый чылында болугна ажылдап алган 1566 күш-хүннериңе 3132 килограмм тараапы, 3 муң ажыг рубльди колхозтан алган. Малды эки ажаап, семирткени дээш колхозтуң баштаар черн анаа 1300 килограмм хире эътти күш-хүннериңе немелде төлевир кылдыр берген.

Алдарлыг малчын эш Дыртык эрткен чылын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиңге барып, көдээ ажыл-агыйның болгаш ылангыя мал ажылының продуктулуун бедиңер талазы-биле бистиң Төрээн чуртувустуң магалыг чаагай чеминшкиннери-биле танышкан. Ол малчынның ажылының чеминшкиннерин демдеглээш, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу ону радиоприемник-биле болгаш өскелер-даа өртектиг чүүлер-биле шаннаан. Көдээ ажыл-агыйның делгелгезиниден билип алган дуржулгазын эш Дыртык болугуң ажылынга нептередип, колхозчуларга болгаш болугуң соңгукчуларынга таныштырып турар.

Артельдиң чыгы мал фермазында ажылдап турар эш Б. Байыр чыгы мал өстүрериниң күргүзе планын эрткен чылда ажыр күүседирин хандырган, колхоз чыгызының уксаазы экижип турар. Ол чыгының хөй кезии амгы үеге дөн уксаалыг, улуг шыырак малдар апарган. Артельдиң шээр мал фермазының эргелекчизинде ажылдап турар көдээ Советтиң идепкейлиг ажылдакчызы эш С. Чүлүймаа эрткен чылда хой өстүрериниң күргүзе планын 110 хуу, өшкүнүүн—126 хуу күүседирин хандырган. Ол ышкаш хой, өшкү малдың ажаалгазын экижидип, ылангыя оон чаш төлүн бүрүн ажаап алырының талазы-биле кадарчылар Б. Чингин, С. Калзан, С. Бабуу олар эки ажылдап турарлар.

Хову бригадазын көдээ Советтиң депутаты эш С. Өлүген удуртуп турар. Эрткен чылын часкы хову ажылын кыска хуусаала организастап, тарааның чайгы ажаалгазын шынгыы кичээнгейге тургускаңынаң колхозтуң дүжүт ажаап алырының планы күүсетинген, оон уламынаң колхозчулар күш-хүнүнге албекшилдиг тарааны алырын чедип алган. Чижээ, колхозчу С. Чашпаадай эрткен чылын болугуң өг-бүлезин-биле кады нийти күш-хүннериңе 4 тонна тарааны, колхозчулар эштер С. Калзан, С. Байырты, С. Кенгар, М. Намчал-оол болгаш өскелер-даа боттарының күш-хүннериңе 3—4 тонна чедир тараапарыны алганнар. Артель ам часкы тарылгага четчир санныг эки шынарлыг үрезиннерни долузу-биле белеткеп алган.

Советтиң депутаты эш Б. Бүртүлек тудуг ажылын баштап турар. Идепкейлиг тудугжу колхозчуларның күжүн шын эвилелээш, эрткен чылын тудуг планын ажыр күүседирин ол хандырган. Оон түңнелинде колхозчулар чурттаар чаңгыс аай хевирлиг 22 бажыннар, 2 муң ажыг хой кирер 2 чаа каżаалар, 50 баш бызаа кирер 1 чаа каżаа болгаш 150 тонна тараа урар 1 чаа склад эрткен чылда бүрүн ажылгалга кирген. Бо чылдың тудуунга хереглээр 900 кубометр чудукту тайгада белеткеп алган. Эш Күртүлек ныят белеткелиниң 40 ажыг колхозчулар-биле кады ооң-даамал ажылдап турар. Көдээ ажыл-агыйның, улус өөредилгезиниң болгаш кадык каңгалалының шугумунда эштер А. Овчаренко, А. Дичик ышкаш депутаттарның эки ажылдап турарын база-ла демдеглээри чугула.

Колхозта партия организациязының удуртулгазы-биле колхоз баштаар черниң болгаш көдээ Советтиң чорудуп келген организас-массалыг ажылдарының түңнелинде артельдиң ажыл-агыйы эрткен чылын эки түңнелдерниг болуп, оон нийти орулгазы мурнунда чылларныңнаң дыка өскей, артельде бүдүрүлгениң чаа адырлары — күш, хаван фермалары хөгжүп турар. Колхозчуларның улуг нуруузу колхоз бүдүрүлгезиниңе идепкейлиг киржип, дыка хөй күш-хүннерни ажылдап ап турарлар.

Ында болза-даа Советтиң депутаттарының аразында бүдүрүлгеге ажылчы чоннарны организастап киришкирер талазы-биле четпес ажылдап, соңгукчулар мурнунга отчеттарын кылып бербейн турар М. Чолдак, Б. Кызыл, С. Бирлей олар ышкаш эштериниң аттарын айтыр керек. Депутат дээрге ажылчы чоннуң айбычызы болгаш оон организакчызы болур болгай. Ол бедик атка төлептиг болуп, соңгукчуларның бүдүрелин шынзыдары оларның чугула соруглазы болур.

Ылангыя амгы үеде партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар соруга-биле малдың ажаалгазын экижидип, оон чаш төлүн менди өстүрериңче база часкы тарылганы чогуур өйүнде бедик шынарлыг эртирериңче бүгү колхозчу массаларны сырый эвилелдээри соңгаарлатынмас соруга болур.

В. БАЙЛАК,
көдээ Совет даргазы.

Партияның съездизик—СЭКП-ниң коллективтиг удуртулгазының дээди органы

Миллион-миллион совет кижилер—коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер—СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин кайгамчык улуг күдүрүүшкүн-биле уткаан, ол шиитпирлерде ССРЭ-ге улам ыңайгы коммунистиг тургузуушкунуң программазы ажылдатынып кылдынган. Съездиге илеткелдер, чугаалар болгаш сананлар база оон шиитпирлерин бүгү-ле даштыкы чурттарның хөй-нийтизиниң кичээнгейин хаара туткан.

Партияның съездизи — партияның амыдыралынга, бүгү совет улустуң амыдыралынга онза чугула болуушкун, совет улус СЭКП-ни болдунуң шилгатынган удуртукчузу болгаш бистиң улуг тиилелгелеривистиң сорук кирикчизи кылдыр көрүп турар. Коммунистериниң партиязы болза партияның гениалдыг организакчызы болгаш баштынчызы Владимир Ильич Ленинниң ажылдап кылганы партийжи амыдыралдың болгаш партийжи удуртулганың дээди принциви. Коллективтиг болур чорук чаңгыс аай болалдыгларның—коммунистериниң эки-тура эвилели болур бистиң партиявыстың үндезиленип тургустунганы демократтыг централизминиң принциптеринден шуут болдунуп турар.

«Ол чүл дээрге партияның бүгү ажылхерээн шуут азы төлээлекчилерни дамчыштыр партияның бүгү кежигүннери кандыг-даа казылга чокка дең эргелерге чорудуп турар дээни ол-дур; нынаарга бүгүле албан дужаалдыг кижилер, бүгү-ле удуртур коллегиялар, партияның бүгү албан черлери — соңгулдалыг, отчеттуг, солчуушкунуг болур» деп Владимир Ильич тайылбырлаан. (Чогаалдары, т. 11, арын 396).

Партияның эге организацияларының хуралдарын, райкомнардан ТК чедир — комитеттериниң пленумнарын доктаамал чорудары, партияның район, хоорай, область болгаш край конференцияларын, эвилелдешкен республикаларның коммунистиг партияларының съездилерин болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының съездилерин доктаамал чылдырары партийжи амыдыралдың болгаш партийжи удуртулганың ленинчи нормажижектерин чайгылыш чок боттандырарына онза ужур-дузалыг. СЭКП-ниң ээлчегиг съездилерин дөрт чыл иштинде бир удаадан эвээш эвес чорудар деп бистиң партиявыстың Уставында айтып турар. Онза съездилерни партияның Төп Комитеди болдунуң инициативазы-биле азы партияның сөөлгү съездизинге төлээлер чоруткан партия кежигүннериниң санының үштүң бириңден эвээш эвезиниң негээнин ёзугаар чылдырар.

Чартык ажыг чүс чыл мурнунда-ла В. И. Ленин россий пролетариадының революсчу-марксичи партиязының Уставының төлевилелин чогаадып кылбышаан, мынча деп бижээн: «Партияның дээди органы партияның съездизи болур» (Чогаалдары, т. 6, арын 432). Съездилер араазының үезинде партияның бүгү ажылчорудулгазын ең-не дуржулгалыг ажылдакчылар сонгутурар Төп Комитет удуртуп турар. Төп Комитет — партияның коллективтиг мерген угааны мөөннетинген удуртур өзээ ол.

Хаанныг эрге-чагыргаларның талазындан калыг-дошкун истеп сүрүүшкүннериниң байдалдарында, партияның иштики чиңг чөрүлдээлериниң байдалында В. И. Ленинниң болгаш оон чаңгыс аай бодалдыгларының — большевиктериниң партияның съездилерин чыылдырар дээш болдунуң чүткүлүүнүн, чайгылыш чогунуң болгаш күженишкиннинниң талазы-биле алызындан эштеш чок демисели бистиң партиявыстың төөгүзүнде көргүстүнген. Аңгвардейжилериниң болгаш даштыкы интервентилериниң аг-шериглери бүгү талалардан Советтериниң аныяк республиказынче халдап келген үеде безин партияның съездилерин доктаамал чорударынче Ленинниң кайы хире улуг кичээнгейни салып чораанын билдингир болгай.

Партияның съездизи — партияның тура-соруунуң шынчы илередикчизи, оон коллективтиг удуртулгазының дээди органы ол. Съезд болза, Төп Комитеттиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчеттарын дыннаар, чугаалажып көөр болгаш бадылаар; партияның программазын болгаш уставын эде көөр болгаш өскертир; СЭКП-ниң Төп Комитедин болгаш Төп ревизия комиссиязын соңгуур.

В. И. Ленин Коммунистиг партияны диңг бот ажыл-чорудулгалыг, соксаал чок хөгжүп турар организм кылдыр көрүп чораан. Коммунистериниң партиязы — чогаадыкчы марксизминиң партиязы. Партия болза ажыл-чорудулганың байдалдарының өскерилгенинге дүүштүр партияның программазынга болгаш уставынга, оон стратегиязынга болгаш тактиказынга өскерилдерни киирип болур болгаш болур ужурлуг деп чүвени барымдаалап турар.

Россий пролетариадының марксичи партиязының баштайгы программазын 1903 чылда РСДРП-ниң II съездизи хүлээп алган. Ол дээрге ол үеде туруп турган социал-демократтыг партияларның бүгү-ле программаларында ең-не революсчу программа болган. Ол ийи кезектерден: социалистиг революция дээш демиселге партияның сорулгаларын тодаргайлап турган максимум-программадан, база буржуаз-демократтыг революцияның тиилелгези дээш демиселге партияның сорулгаларын тайылбырлап турган минимум-программадан тургустунуп турган. 1919 чылдың мартта бистиң партиявыс социалистиг революцияның тиилээни-биле холбаштыр бодунуң VIII съездизинге чаа программаны —социалистиг иитпилелди тургузар дээш демиселдиң программазын хүлээп алган. Чаа байдал-биле болгаш коммунистиг тургузуушкунуң чаа сорулгалары-биле дүүштүр амгы үеде ол программаны эде ажылдап кылыры негетинип турар.

Бистиң партиявыстың төөгүлүг дуржулгазына, ССРЭ-ниң экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезинге, социалистиг чурттарның акы-дүжма партияларының дуржулгазына, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң дуржулгазына база чеминшкиннеринге үндезилээш чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүп турар марксичи-ленинчи теорияның кол өөредилгелерин бадымдаалаан, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чаа программазының төлевилелин белеткээрин XX съезд Төп Комитетке дааскан. Чаа программаның төлевилелин делгеренгейн-биле чугаалажып көөр төлээде, СЭКП-ниң XXI съездизиниң элээн мурнунда-ла ол төлевилелди чарлаарын съезд санаадаан.

Чурттуң политиктиг амыдыралынга янзы бүрү өскерилделер, эргилделер, партияның мурнунга туруп тургулаан чаа сорулгалар партийжи ажылдың организастыг хевирлеринге болгаш аргаларынга өскерилдерни киирериниң эргежок чугулазын болдурган, ол чорук партияның уставында илергейлетинген. Чижээлээрге, октябрь сонгдагы үеде уставка кол өскерилдерни 1922 чылда партияның XI съездизи болгаш XII партконференция киирген, нынан партия чаа экономиктиг политиканы чеминшкиннинг боттандырар дээш демиселди калбартып турган; уставка өскерилдерни 1925 чылда XIV съезд киирген, нынан партия чурттуң социалистиг индустриализациязынче утланыышкынны алган турган: уставка өскерилдени 1934 чылда XVII съезд киирген, нынан партия ийиги беш чылдың төөгүлүг сорулгаларын шиитпирлээринче киирипкен турган: уставка өскерилдерни 1939 чылда XVIII съезд киирген, нынан чурт болдунуң хөгжүлдезининг чаа үезинче, социалистиг иитпилелди тургузарын доозарының болгаш социализмден коммунизмче чоорту шилчиишкиннинг үезинче киирген турган. Партияның 1952 чылдың октябрьда болган XIX съездизи СЭКП-ниң чаа Уставын бадылаан.

СЭКП-ниң XIX болгаш XX съездилериниң аразында үеде партия организацияларының ажылының мөөннетинген дуржулгазы Уставтың чамдык чүүлдери партийжи амыдыралдың тургустунуп келген нормажижектеринге дүүштестей берген деп чүвени көргүскен. Ону барымдаалаан, XX съезд СЭКП-ниң Уставынга: округкомнарның, райкомнарның, хооркомнарның, обкомнарның болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының пленумнарын чыылдырарының хуусааларының дугайында, чер-черниң партия организацияларының конференцияларын болгаш эвилелдешкен республикаларның коммунистиг партияларының съездилерин чыылдырарының хуусааларының дугайында, а ол ышкаш улуг-улуг бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде партия комитеттериниң дугайында, цехтериң парторганизацияларының болгаш оон-даа өскелериниң дугайында чамдык өскерилделерни киирген. Ол чамдык өскерилделер ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң амгы байдалдарында партияның организастыг ажыл-чорудулгазын улам ынай экижидиринге идиг бээр.

Чер-черниң партия организацияларының ажылының мөөннетинген дуржулгазын түңнээринче болгаш нептередириче партияның съездизи ең улуг кичээнгейни салыр ужурлуг деп В. И. Ленин өөреткен. Партия тургузуушкунунуң чаа айтырыгларын съездиниң шиитпирлээринге болгаш партияның тактиказын тодаргайларынга чер-черниң партийжи ажылдакчыларының дуржулгазы үнелеп четинмес чугула чүүл болуп турар деп Ленин айтып чораан. Ол дуржулганы дүрген-не чыырын болгаш ону съездиге чугаалажып көөрүнге чедиңгир кылырын Ленин онзалап демдеглеп чораан.

Коммунистериниң партиязы башкарыкчы партия апарган үеден бээр Ленин партийжи ажылды ажыл-агыйжы ажыл-биле чайгылыш чок холбаштырып, партияның программазы чаа, социалистиг эгелерге ажыл-агый тургузуушкунунуң программазы болу берген турарын челип ап чораан. РКП(б)-ниң IX съездизинге белеткел дугайында партия организацияларынга чагаазынга Ленин партийжи ажылдың болгаш ажыл-агый тургузуушкунунуң хынаныган, сайзырангайжытынган, түңнеңинген практиктиг дуржулгазын партияның съездизинге чедирип келирин кыйгырган.

«Иитпи айтырыгларны чугаалажып турар съездилерден болгаш хуралдардан **практиктиг дуржулгага** түңнелдерни үндүрүп турар съездилерже болгаш хуралдарже деп, бистиң үевистиң лөзүнгүзү ындыг—деп Ленин айтып чораан.—Хораллыг чүүлдерни ап октаар төлээде, бүгү-ле үнелиг чүүлдерни каттыштырар, элээн хөй ең чоокку практиктиг хемчегларни ылап тодаргайлаар болгаш кандыг-даа караңга-кагаралдарның мурнунга ара доктаавайн, оларны канчап-даа тургаш боттандырар төлээде, практиктиг дуржулганы барымдаалаар,—үенин сорулгаларын болгаш партия съездизиниң сорулгаларын ынчаар билип турар бис», (Чогаалдары, т. 30, арын 380—381).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң белеткелиниң чорудулгазынга болгаш ажылдарынга ол ленинчи айтышкынны ең-не долузу-биле ажыглаан.

XX съездиге белеткел 1956—1960 чылдарга улус ажыл-агыйын хөгжүлдезиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның Директиваларын ажылдап кылыры-биле капсырлашкан. Алдыгы беш чыл планының онаалгаларын тодаргайларынга 9 муң ажыг бүдүрүлгелерниң коллективтери идепкейлиг киришкен. Ажылчынарның, колхозчуларның, үлетчүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның калбак массаларының ынзы-бүрү талалыг бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазы, оларның чогаадыкчы, патриотчу инициативазы болгаш үнелиг саналдары алдыгы беш чылда улус ажыл-агыйының түс-түс адырларын хөгжүлдезиниң сорулгаларын бүрүн тодаралыр, үлетчүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның кайгамчык улуг иштики курлавырларын илередир талазы-биле Төп Комитетке дузалаан.

РАЙОННАРНЫҢ ХУУЧУЛАР ХУРАЛДАРЫ

Чоннуң негелдезин хандырар

Эрзин районнуң хуучулар төлээлекчилериниң хуралынга райпонуң 1955 чылда чоруткан ажылының дугайын чугаалашкан.

Районнуң ажылчы чонунуң калбак хереглелдиң үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарынга өзүп турар хереглелдерин хандырар дээш райпо биче эвес ажылдарны чоруткан. Райпо 1955 чылдың бараан саарылгазын ниитизи-биле 106,6 хуу күүсеткен. № 1 раймаг (эргелекчизи эш Михайлов), Нарын магазини (эргелекчизи турган эш Ойдуп) эки ажылдап, бараан саарылгазының планын үргүлчү ажыр күүседип, хереглекчилериниң негелделерин өй-шаанда хандырып турар.

Садыг ажылдакчыларындан эштер Намсараева, Дүгер, Дамчан олар онаашкан ажылдарынга кызымаккай чоруун көргүзүп келген. Эштер Намсараева, Санчаа олар социалистиг чарышка эки түннелди чедип алганы дээш облкүүскомнуң хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

Эрткен чылдың белеткелдер планын райпо ниитизи-биле күүсеткен. Столовая болгаш даараныр цех чыл планын ажыр күүсеткен. Райпо садыг четкилерин элээн калбарткан. Ырак черлерде чурттап турар малчыннарга кезип садыглаар 2 көжер садыгларны организастаан. Чаа столоваяны ажыткан.

Чамдык чедишкиннер-биле кады Эрзин райпозунуң ажылында улуг четпестерниң бары хуралга илерээн. Бараан саарылгазының планы күүсетинип турар болза-даа калбак хереглелдиң үлетпүр барааннарынга чоннуң, ылаңгыя көдээниң чонунуң негелдезин үзүктелиишкинниг хандырып турган. Райпо барааннарны чагыдарда чоннуң хереглелдерин шын өөренип көрбейн турарындан райпонуң складында болгаш көдээ магазиннерде чамдык барааннар үр үеде саарылга чок турар, а эң чугула барааннар келбейн турар.

Облпотребсоюзтуң садыг базазы барааннарны чорударда районнуң чагыын, ооң хереглелин өөренип көрбес болгаш чугула чагыгларны күүсетпес фактылар бар. Ооң уламындан амгы үеде районда 6 тонна хире кадаглар, 4 тонна чуга демирлер, 4 ажыг хааржак ёлка херексели саарылга чок чыдып турар.

Колхозтарның, ылаңгыя өглерден бажыңче кирип турар колхозчуларның бажың иштиниң херекселдеринге негелдезин хандырар ажыл багай тургустунган. Райпо мебель кылыр мастерскаяны организаставаан. Чаа магазиннер тудары хожудап турар. Чижээ, Нарында мөдээ магазинниң тудуу үш чылда үргүлчүлээн хирезинде-ле ам-даа доозулбаан. «Кызыл сылдыс», «Чаа орук» колхозтарда көдээ магазиннер таарымча чок, биче оран-бажында тургустунганындан барааннар үрелип турар. Магазиннерниң септелгези кылдынмаанындан соок, хирлиг.

Райпо баштаар чери магазиннерге, ларектарга спиртти болгаш өске-даа арагаларны 50—100 граммнап садып, садыг министриниң дужаалын хажыдып турган фактыларны хуралдан буруу шаап шүгүмчүлээн.

Кадрлар-биле ажыл райпо системазында четпес тургустунган. Кадрларны ажылга хүлээп алырда оларның ажыл-ишчи мөзүшынарын өөренип көрбейн турар. Ооң уламындан садыг ажылдакчыларынга боттарының онаашкан ажылынга харыысалга чок чоруктар үнүп турган. Район төвүнде аъш-чем магазининиң эргелекчизи эш Сергеева хереглекчилерге барааннны шын эвес өртекке садып, акшазын шын эвес чандырып берип турганы илерээн.

Өре-самчыгдалдар-биле демисел райпода дыка четпес. Ооң уламындан самчыгдалдар дедир эгитинмейн, күрүнениң когаралы болуп үндүр бижитинип турар. 1955 чылдың январь 1-де 170 муң рубль түннүг өре-самчыгдал турган болгаш ооң 119 муңун үндүр бижээн.

Райпо баштаар чери (даргазы эш Ханхалаев, кол бухгалтери эш Мендибеков) чамдык өре-самчыгдалдарның фактылары турда-ла, ону чогуур үезинде илеретпейн, истелге органнарынга киирбейн турган.

Облпотребсоюзтуң талазындан Эрзин районнуң садыг организацияларының ажылынче ханылап кирбейн, ооң ажылында улуг четпестерни көрбейн, кыры-биле эрөнгей удуртуп турар дээрзин төлээлер чөптүг шүгүмчүлээн.

Хуучуларның район хуралындан садыг организацияларының ажылында бар четпестерни узуткаарынче угланган тодаргай шиитпирни хүлээп алган. Ылаңгыя алдыгы беш чылдың баштайгы чылы 1956 чылдың бараан саарылгазының планын декабрь 15-те күүседирин, 1955 чылга удур 500 муң рубльдиң бараанын пландан ажыр саарарын шиитпирлээн.

З. САГААЧЫ.

Сагыш салынгыр болур

Чоокта чаа Бай-Тайга районунуң хуучуларының хуралы болуп эрткен. Анаа Бай-Тайга райпозунуң баштаар чериниң отчёттуг үениң иштинде чоруткан ажылының дугайын чугаалашкан.

Райпо баштаар чери 1955 чылдың бараан саарылгазының планын 102 хуу күүсеткен. Садыгжыларда чоннуң негелдезин эки хандырып, чыл планын ажыр күүсеткен мурнакчы садыгжылар база бар. «Дөн-Терек» колхозта майгын эргелекчизи эш Моңгуш бараан саарылгазының планын 117 хуу, Шуйда «Мурнакчы» колхозта майгын эргелекчизи эш Содунам 103 хуу күүсеткеннер.

Ынчалза-даа районнуң хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң ажылында улуг четпестер бар. 1955 чылда белеткел планын багай күүсеткен. Балык тударының ажылын организаставаан, тоорук белеткелиниң планын күүсетпээн. Тудуг материалдары — шил, кадаг, шифер, панер болгаш өске-даа материалдар-биле колхозтарны хандырбаан. Райпога келген тудуг материалдарын хуу кижилерге садып турган.

Райпо баштаар чериниң кадрлар-биле ажылды багай чорудуп келгениниң уламындан чыл иштинде 26 садыгжылар халашкан. Баштаар чериниң талазындан садыг ажылдакчыларынга практиктиг дуза көргүспейин, семинарларны чаңгыс-даа организаставаан. Көдээде, ырак черлерде колхозчуларның кадарчыларынга дерги садыы чаңгыс-даа катап барбаан. Райпо баштаар чериниң буруузу-биле районда садыглар кышка белеткел чок ужурашкан. Чамдык барааннар соок черге доңгаш үрелгилээн. Бай-Талдың, Кызыл-Лагның магазиннери чогуур шактарында ажылдавайын турар. Садыг кадрларының ажыл-амыдыралынга тоомча чок чоруктарның турганы-биле оларның ажылдан үнер, кирер чоруу хөй.

Ажылга кижилер хүлээп алырда оларның ажыл-ишчи мөзүзүн өөренип көрбейн турганындан садыг ажылынга шургумакчы кижилер кирип, хөй-ниитинин хөреңгизин самчыгдаар чорук Бай-Тайга райпозунуң баштаар черинге үргүлчүлеп келген. 1955 чылдың иштинде 72 муң рубльдиң самчыгдалы илерээн.

Отчёттуг үениң иштинде ревизия комиссиязы боттарының инициативазы-биле санаашкын кылып, садыг ажылынга практиктиг дуза көргүспээн. Райпонуң белеткел конторазы (директору турган эш Бай-Кара) белеткел планын 120 хуу күүсетсе-даа белеткелдиң хүлээп алыр өртектерин шын эвес чоруткан. Белеткел талазы-биле 86 муң рубльдиң самчыгдалы илерээн болгаш 400 ажыг мал ам-даа учётка кирбейн дудагдал бооп турар. Эш Бай-Кара бодунуң ажылын багай организастап, учётту шуут суларатка. Хуучулар хуралындан райпо баштаар чериниң даргалары турган Вакулин, Журавлев, Бай-Кара оларны четпес ажылдаан дээш ажылдарындан халаан болгаш баштаар чериниң чаа составын соңгаан.

Д. ХОМУШКУ.

1956—57 өөредилге чылынга

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары чаа өөредилге чылынга школаны үлегерлиг белеткээр дээш март 11-де, дыштаныр хүнде, воскресник кылган, анаа 27 кижи киришкеш, 64 кубометр ыяшты хап белеткээн. Воскресникке комсомолчулар эштер Моллеров, Сюр-оол, Чолдак-оол олар мурнакчы ажылдааннар.

М. ОЧУР.

* * *

Эрзин суурунуң чурттакчы херээженнери 43 кижи март 6-да школага одаар ыяш белеткээри-биле воскресник организастаап, 30 ажыг кубометр ыяшты школага хап тургузуп бергеннер.

К. ӨЛЗЕЙ.

Тудуг планын күүседир дээш

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының кежигүннери партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, бо чылдың тудуг планын күүседири-биле күженишкинниг ажылдап, тудуг материалын 30-40 километр ырак тайгада белеткеп турар.

Бо чылын бригада 1100 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын 1300 кубометр кылдыр күүсеткеш машина оруунда үндүрген, ооң 334 кубометрни колхоз төвүнде чедирген. Тудуг бригадазы ийи өрээл чазанылга мастерскаязын, пилорама турар бир бажыңны тудуп дооскан, чуртталганың 7 бажыңнары, 5 өрээл чунар бажыңның ханазын тудуп дооскаш, серилеп эгелээн.

Бригаданың бир бөлүү 200 тонна тараа кирер складтың тудуун салып эгелээн. Тудуг бригадазында эштер Биче-оол, Бады-Өлзей, Бегзи, Дамдын-Билчей болгаш оондаа өскелер дыка идепкейлиг ажылдап турарлар.

Тудуг бригадазының кежигүннери малчыннарга чуртталганың 20 бажыңнарын мал одарларының аайы-биле тудуп бээр дээн планын база боттандырып эгелей бергеннер.

Ооң-биле чергелештир районнуң тудуг килдизиниң талазындан колхозтарда тудуг бригадаларынга техниктиг дузаламчыны көргүспейн турарын демдеглезе чогуур.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

Малчыннарның өөредилгези

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунда зоотехниктиг өөредилгени организастыг чорудуп турар. Өөредилгени колхозта веттехник эш В. Серовский башкылап турар. Кичээлдерге 11 малчыннар кээп киришкен, олар «Мал ажылының үндезиннери» деп тыва дыл кырында номну өөренип турарлар.

Ам кичээлдерни Манчүрек, Кошпес, Ак-Хая деп черлерде малчыннарга шуут барып эрттирери-биле шилчиткен. Ында хойжуларга кичээлдерни эштер К. Доржу, П. Платонов олар эрттирип турар. Өөредилгени 46 шакта эрттирер деп планнаан.

Партияның XX съездизиниң малдың продуктулуун бедидер талазы-биле шиитпирлерин күүседири-биле малчыннар боттарының билиин бедидерин кончуг күзеп, зоотехниктиг өөредилгеде идепкейлиг өөренип турарлар.

В. КИЗОГЛО.

Эки ажылдыг киномеханиктер

Тожу районнуң «Май бири» колхозта киноустановканың механиги эш Сарапулов чаа киноларны үндүрериниң мурнунда көрүкчүлерге утказын тайылбырлап берип турар. Колхоз суурундан ырак черде малчыннарга үргүлчү барып, оларның сонуургаан киноларын үндүрүп берип турар.

Эш Сарапулов колхозчуларны кино механигинге күзелдин-биле өөредип турар. Колхозчу эш Дембирел ам кинону боду үндүрүп турар апарган.

А. ДОЛААНЧЫК.

Механизаторлар хуралынга

Чоокта чаа Бай-Хаак МТС-тиң механизаторларының ниити хуралы болуп эрткен. Хуралга эрткен ажыл-агый чылының түннелдериниң дугайында кол агроном эш Бакчевников илеткел кылган. МТС трактор-биле кылыр ажыл планын 106 хуу күүседип, азы трактор бүрүзү чымчак чер аңдарылгазынче шилчидерге 453 гектарны ажылдап кылган.

Чамдык трактор бригадалары чыл онаалдаларын дыка ажыр күүсеткилээн. МТС-биле колхозтарның аразында керээлиг хүлээлгелерни күүседири экижээн. 262 центнер шупту чарыгдаза чогуур кывар чүүлдүң 5 хуузу камнатынган. Бир гектарны ажылдап кылырынга ниити чарыгдалдар 1,5 хуу чиигээн.

1956 чылдың тарылгазының черин механизаторлар белеткеп алган. Ооң иштинде 2400 гектар кур черни болгаш 500 гектар чайгы чер аңдарылгазын Мальцевтиң системазы-биле ажылдап кылган. Часкы болгаш чайгы үеде саар инектерни ногаан немелде чем-биле хандырары-биле 200 ажыг гектарны күзүн чажып тараан.

Элээн хөй механизаторлар болгаш тараажылар мурнакчы дуржулганы херек кырында ажыглап тургаш, хову ажылының шынарын экижидип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Ындыг механизаторлар Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге баар хүндүлүг эргени чедип алганнар.

Бүскү, кышкы септелгеге күш-ажылды эки организастаан, механизаторларның айда ортумак ажыл төлевири бедээн.

МТС-тиң талазындан чамдык чедишкиннер бар-даа болза, амдыгаа чедир болдунгу дег аргаларны чедир ажыглавайн турар. Станцияның коллективи колхозтар бүдүрүлгезинге ногаа культураларының болгаш картофельдиң база кукурузаның тарылгаларын улгаттырары, мал ажылының продуктулуун бедидери болгаш мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаары ышкаш чугула хемчеглерже кичээнгей салбайн турар.

Машина-трактор станциязының иштики курлавырлары практикага четче ажыглатынмайн турар. Трактор паркын ажыглаарының коэфициентизи МТС-ке ниитизи-биле 45 хуу болган. Техника талазы-биле четпестерниң уламындан машиналарның анаа туруушкуннары хөй турган.

Ниитиниң мал ажылының продуктулуун бедидери дээш демиселди четпес чорудуп келген. Чамдык колхозтарда сүт саалдазы, дүк кыргылдазы ам-даа куду деннелде. МТС колхозтарга мал чеми белеткеп бээр деп дугуржулгалыг хүлээлгезин күүсетпээн. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери колхозчулар ортузунга агротехниктиг курстарны организастаарынче сагыш салбайн келген.

Мал фермаларын механизастаары МТС-те эрткен чылын кончуг багай чоруткан. Чижээ, «Кызыл партизан» колхозта мал кажаазы амдыгаа чедир четче механизастатынмаан, а Сталин аттыг колхозта мал чеми чымчадыр херекселди ажыглалче ам-даа киирбээн.

Часкы тарылгага белеткел кончуг оожум чоруп турар. Чамдык колхозтар үрезиннер-биле долу хандыртынмаан, чепсек-херекселдер септетинмээн болгаш хову бригадаларының ажылчын планы кылдынмаан. Чамдык колхозтарда парниктер белеткели эгелевээн. МТС зоназының талазындан колхозтарда 354 парниктер рамалары четпейн турда-ла херек кырында ону кым-даа кылыр дивейн турар. Кышкы агротехниктиг хемчеглерниң планын организастыг эвес чорудуп турар.

Бо бүгү болза, МТС ажылдакчылары колхоз бүдүрүлгезинге организакчы ажылды кошкак чорудуп, артельдерниң экономиказынче ханылап кирбейн турарын херечилеп турар. Колхозтарда продукцияның чаңгыс чижээнге чарыгдалдар аажок улуг.

Илеретинген четпестерни болгаш чагыгларны дарый чайладып, шыңгыы ажылдап кирер үе келген. Механизаторлар хуралындан боттарынга 1956 чылдың бедиткен чаа хүлээлгелерин алганнар.

С. ТУШКОВ.

Механизация училищезинде

Кызылдың механизация училищези 1952 чылда организастатынган. Бо аразында училищени көдээ ажыл-агыйның бедик мергежилдиг 1300 ажыг тускай эртемниглери дооскан, олар ам бистиң областың колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде ажылдап турар. Училищениң доозукчулары М. Чылбак, Х. Хомушку, К. Чылбак, О. Толбук олар Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң 1954 чылда киржикчилери болган. Оларның кызымаккай, чүткүлдүг күш-ажылының түннелинде медальдар болгаш өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан. Ол ышкаш боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын Т. Баянды, П. Дмитриенко, Х. Бичинуруг, Х. Аракчаа болгаш өскелер-даа чедишкинниг күүседип турар.

Чоокта чаа училищени 120 кижи дооскан болгаш МТС-тер болгаш совхозтар механизаторларның чаа отряды-биле долдунган. Оларның аразында тускай мергежилдиг тракторист-машинистер бар, олар чүгле сезон үезинде эвес, бүдүн чылдың дургузунда МТС-ке ажылдап болурлар. Олардан 18 кижи кончуг эки демдектерге дужааган.

Училищениң доозукчузу Аксеновтуң чугаалааны: «Бистиң партиявыска сагыш сеткилдиң ханызындан өөруп четирдим. Амгы үеде эргежок чугула болуп турар шөлдү сайзырадырының болгаш бедик дүжүттү өстүрериниң, техниканы ажыглаарының талазы-биле ханы билигни шиңгээдиринге боттарының күжүн, аргазын берген башкылар К. Пагалов, С. Доли, З. Баркалова болгаш өске-даа башкыларга четирдивис. Ол билиг-биле мен партияның болгаш чазактың шиитпирлерин алдарлыы-биле күүседип, алдыгы беш чылдың салган сорулгаларын күүседиринге бодумнуң бүгү күжүмнү болгаш билиимни бээр мен».

Ооң-биле кады 1956—57 өөредилге чылынга училищеге өөренир кижилерниң чыылдазын чоруткан. Бо чылын хоорай болгаш көдээ черлерден 150 өөреникчини хүлээп алыры планда көрдүнген. Ынчаарга херек кырында 273 билдиришкин кирген.

— Мен бүдүрүлге черинге он беш чыл дургузунда ажылдап келдим, а ам көдээ ажыл-агыйга ажылдаар күзелимни илеретим. Мал ажылының продуктулуун бедидеринге, мээң ында херек кырында ажылдап болур черим бар болганда анаа бодумнуң күш-ажылчы салыышкынымны киирер күзелдиг мен—деп эш Сухачев чугаалап турар. Ол ышкаш шеригге чораан эш Пискур көдээ ажыл-агыйның механизация училищезинге өөренир улуг күзелдиин илередип билдиришкинни киирген.

В. ШУТЯЕВ.

Кызыл Крестиниң үшкү хоорай конференциязы

Чоокта чаа Кызыл Крестиниң Кызыл хоорай конференциязы болуп эрткен. Конференцияга Кызыл Крестиниң хоорай комитединиң ажылының талазы-биле комитеттиң даргазы эш Павловтуң отчет илеткелин чугаалашкан.

Партияның хоорай комитединиң удуртулгазы-биле Кызыл Крестиниң хоорай комитеди отчеттуг үениң иштинде чамдык ажылдарны чорутканын илеткелчи чугаалаан. Хоорайның №№ 1, 2, 9, 10 школаларынга Кызыл Крест организацияларын тургускан. Ол-ла школаларда болгаш № 2 школада балыг шарыырының болгаш санитар талазы-биле баштайгы дуза көргүзериниң бөлгүмнери ажылдап турар. Ооң түннелинде «ОКБ» деп демдекти 83 өөреникчилер чедип алган.

Хоорайның чамдык албан организация болгаш бүдүрүлге черлеринде, ылаңгыя типографияда, тудуг трестизинде, электростанцияда, «Сылдысчыгаш» солунуң редакциязында, облонода, гидрометбюрода профэвилел организациялары Кызыл Крестиниң ажылын удуртпайн турарын илеткелчи болгаш саналдааннар демдеглээн. Бо организацияларда Кызыл Крестиниң кежигүннери 1955 чылдың кежигүн дадывырын төлевээн.

Кызыл Крестиниң хоорай комитединиң президиуму база комитеттиң кежигүннери хоорайның эмнелгелеринде ажылдап турар медицина ажылдакчыларын ажылчы чоннуң ортузунда санитария талазы-биле лекциялар, беседалар чорударынче организаставаан болгаш арыг-шеверни пропагандалап турар кино-чуруктар көргүзерин практикалавайн келген.

№ 7 школаның өөреникчизи Галя Логинованың саналынга чугаалааны болза:— класстарывыста тургускан Кызыл Крест бөлүктериниң ажылы өөреникчилерге дыка солун болуп турар. Класстарның болгаш өөреникчилерниң ниити арыг-шеверин демдеглээр дептержигештерлиг бис. Ооң-биле чергелештир өөреникчилер арыг-шевер бөлгүмүнде улуг сонуургалдыы-биле өөренип турар. Конференцияның ам соңгууру хоорай комитеди школаларда Кызыл Крест организацияларының болгаш санитарлыг арыг-шевер бөлгүмнериниң ажылынга удуртулгазын күштелдирип, оларга практиктиг дузаны көргүзери чугула. Арыг-шевер талазы-биле эң эки школага болгаш класска тыпсыр шилчиир Кызыл тукту тургузарын сүмелээрин өөрүм меңээ дааскан чүве.

Кызыл Крестиниң хоорай комитединиң отчет илеткелиниң талазы-биле эштер Блетнёв, Чаркова, Шуклин болгаш өскелер-даа хоорайның чурттакчы чонун Кызыл Крестиниң кежигүнүнге кончуг эвээш киирип турарын шүгүмчүлээш, чурттакчыларның ортузунга тайылбыр ажылып чорудуп тургаш, ажылчы чонну Кызыл Крестиниң ажылынга калбаа-биле киириштирерин саналдааннар.

Комитеттиң составынга 19 кижини соңгаан.

* * *

Кызыл Крестиниң хоорай комитединиң бирги пленумунга организастыг айтырыгны чугаалашкаш, комитеттиң Президиум кежигүнүнге 7 кижини, даргазынга эш Ю. Антоновту соңгаан.

С. МОНГУШ.

Ол чорук ажылдап турар бүдүрүлге күчүлерин ажыглаар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бот-үнени чингедир талазы-биле министерстволарның, а ол ышкаш Күрпланның баштайгы төлевилелдерин улгаттырар арганы берген.

Бистиң съездилеривис болгаш чөвүлел хуралдарывыс ажыл-агый тургузуушкунунга ёзулуг өөренип ап болур ажыл-агый чедишкиннерин хынаарының органнары болган турар төлээде, инженерлер болгаш агрономнар съездилерниң индирлеринден хөйү-биле санал берген турарын В. И. Ленин изин-биле күзеп чораан. Ол ленинчи күзээшкин амыдыралда боттанып турарының дугайын СЭКП-ниң XX съездизи тодаргай херечилеп турар. СЭКП ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле болгаш алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларның дугайында илеткелдиң талазы-биле шупту 85 кижи санал берген. Партияның болгаш чазактың удуртукчулары-биле, министрлер-биле, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия база совет организацияларының удуртукчулары-биле, академиктер-биле болгаш чогаалчылар-биле чергелештир съездиниң индиринден Москваның «Кызыл пролетарий» деп станок тудуунуң заводунуң токари Н. М. Кузьмин, Белоруссияның «Рассвет» колхозунуң даргазы К. П. Орловский, Украинаның «Здобуток Жовтня» көдээ ажыл-агый артелиниң даргазы Ф. И. Дубковецкий, колхозчу дуржулгачы-чаартыкчы Т. С. Мальцев санал бергеннер.

Бодунуң Төп Комитединиң удуртулгазы-биле Коммунистиг партияның үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле сөөлгү чылдарның дургузунда чоруткан улуг ажылында чедишкиннерни болгаш четпестерни XX съездиниң коллективтиг угааны ханызы-биле тодаргай анализтаан болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң алдыгы беш чылда кайгамчык улуг программазы айыттынган.

Партия бодунуң иштики болгаш даштыкы политиказынга база бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга марксизм-ленинизмниң өөредиин удуртулга болдуруп турарының ачызында XIX болгаш XX съездилерниң аразындагы үеде Коммунистиг партия улуг чедишкиннерни чедип алган. XX съезд бүгү партияның тура-соруун илеретпишаан, ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукка удур Төп Комитеттиң чоруткан демиселин база партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин катап тургузар, партияның иштики демократиязын хөгжүдер, марксисчи-ленинчи политиканы чорударынга үндезилээш коллективтиг удуртулганың принциптерин нептередир талазы-биле, партийжи ажыл-чорудулганың стилин болгаш аргазын болбаазырангайжыдар талазы-биле ТК-ның практиктиг улуг ажылын чүүлдүгзүнүп көрген.

Марксизм-ленинизмниң угаан-бодалынга канчап-даа таарышпас ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң теориязының болгаш практиказының нептерей берген турганы партияның идеологтуг болгаш организастыг ажыл-чорудулгазынга улуг хораны чедиргенин съездиге демдеглээн. Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукта удуртур органнарның болгаш удуртур ажылдакчыларның ажыл-чорудулгазының ужур-дузазын марксисчи-ленинчи билир чорук-биле ниитилежир чүү-даа чок. Кайы-бир удуртур ажылдакчы кайы хире-даа билиглерлиг болгаш дуржулгалыг бол, ол дөмей-ле коллективтиг удуртукчуларның билиглерин болгаш дуржулгазын солуур шинек чок.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорук дээрге, төөгүнүң ёзулуг тургузукчулары— улус массаларның болгаш оларның дайынчы авангардызы — Коммунистиг партияның ролюн бичеледир, партияның иштики демократиязын турулдурар, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң идепкейин, оларның инициативазын болгаш бот ажыл-чорудулгазын базар дээни ол тур. Ол дээрге, чамдык кижилерниң ажылынга контроль чок, харыысалга чок болгаш оон туржук туразында аажылаашкынны төрүтүндүрүп, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырын мөондактап, айтырыгларны чаңгыс талаланчак, харын болган чок-ла алдагдалдыг шиитпирлээринге чедирип турган.

Төп Комитеттен эгелээш партияның эге организациязынга чедир коллективтиг удуртулганың ленинчи принцивин катап тургусканы партия тургузуушкунунуң алыс үндезинин катап тургусканы ол тур. Ооң ачызында партияның болгаш чурттуң амыдыралының эң чугула айтырыгларын шиитпирлээри ТК-ның доктаамал чыылдырып турар Пленумунуң холунче шилчээн, ТК-ның Пленуму болза бодунуң составында эң-не дуржулгалыг партийжи болгаш совет, ажыл-агыйжы болгаш шериг ажылдакчыларны, эртемниң болгаш культураның ажылдакчыларын киириштирип турар калбак, коллегиалдыг ажылдап турар партийжи төп-тир. Марксисчи-ленинчи теорияның эртемниг үндезиннеринге болгаш удуртур кадрларның калбак инициативазынга даянып турар Төп Комитеттиң коллективтиг дуржулгазы,—партияны болгаш чуртту шын удуртурунуң үндезини ол.

СЭКП ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле XX съездиниң бир эп-сеткилдиг хүлээп алган резолюциязында чугаалап турары болза, партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин катап тургусканының, партияның иштики демократиязын хөгжүткениниң, удуртулганың коллективтиг болурунуң принциптерин сагаанының болгаш ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукка удур демиселдиң түннелинде Төп Комитет үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге удуртулганы экижидерин хандырган, социалистиг хоойлу-дүрүмнү үрээриниң болуп турган чоруктарын илереткен болгаш оларны эдер талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алган, бот-оожургаар болгаш таалап олурар хөөннерге удур демиселди калбарткан база совет ниитилелди хөгжүдериниң темпилерин дүргедедиринче, совет улустуң материалдыг чаагай байдалын улам ыңай көдүреринче бүгү партияны, бистиң партия кежигүнү болгаш партия кежигүнү эвес бүгү ажылдакчыларывысты мобилизастаан.

Коммунизм дээш демиселдиң бүгү участоктарынга чаа чедишкиннерни хандырар төлээде, партияның идеологтуг болгаш организастыг ажылын, хамыктың мурнунда ажыл-агый тургузуушкунунуң талазы-биле организакчы ажылды улам ыңай экижидеринче угланган хемчеглерни алырын съезд ТК-га дааскан.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң артыышкыннарынга удур демиселди кошкатпазынче болгаш боттарының ажыл-чорудулгазынга Коммунистиг партияның удуртканы улус массалар чаа амыдыралдың ёзулуг тургузукчулары ол дээрзин барымдаалаарынче съезд партия организацияларын кыйгырган.

Бистиң партиявыс эрге-чагыргага киргениниң соон дарый Ленин партияның съездилери «чүгле ажылчын шимчээшкининге эвес, харын Совет эрге-чагырганың бүгү тургузуушкунунга, Россияның — а элээн чадазынга чедир харын-даа бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкининге бүгү удуртулгага дээди чергениң чугула ужур-дузалыг» болуп бар чыдар деп айтып чораан. (Чогаалдары, т. 30, арын 377).

Ол ленинчи айтыышкынның шынныы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң ажылдарының чижээнден онза тодаргай көстүп турар. Бүгү чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, демократтыг бөлүктериниң чөптүү-биле демдеглеп турарын ёзугаар алырга, бо съезд бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг.

«Совет Эвилелинде коммунизм тургузуушкунунуң херээнге, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының херээнге СЭКП-ниң XX съездизи кайгамчык улуг чогаадыкчы салыышкынны киирер. Быдат улуска болгаш делегейниң өске чурттарының улустарынга силерниң съездинер чаа сорук киирикчи күш болур» деп Быдаттың Коммунистиг партиязының чедирген байырында чугаалап турар.

СЭКП-ниң күжү болгаш тиилетирбес чоруу ооң улус-биле чарылбас харылзаазында болгаш марксизм-ленинизмниң мөңгеде дириг, соксаал чок хөгжүп турар өөредиин бодунуң бүгү-ле чаартыкчы ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп турарында болур.

Совет улус болза, марксизм-ленинизмниң алдарлыг тугунуң адаа-биле, бодунуң төрээн партиязының мерген угаанныг удуртулгазы-биле буруңгаар, коммунизмче быжыг болгаш бүзүрелдиг базым-биле бар чоруур.

И. ВЕРХОВЦЕВ.

Индияның Премьер-Министри Дж. Неруга болган дүштеки шайлалга

ДЕЛИ. Март 26-да Индияның Премьер-Министри Дж. Неру ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянга алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан.

Шайлалгага Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш А. И. Микоянның Индияда чоруп турарын үдеп чоруур кижилер, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Индияда Элчини М. А. Меньшиков олар олурушканнар.

Индий таладан шайлалгага Иштики херектер министри Пант, Садыг болгаш үлетпүр министри Кришнамачари, Кадык камгалал министри Р. Каур болгаш индий чазактың өске-даа министрлери, дээрги Индира Ганди, министерстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары болгаш өске-даа албан кижилери олурушканнар.

(СЭТА).

А. И. Микоянның Дж. Неру болгаш С. Радхакришнан-биле беседазы

ДЕЛИ. Март 27-де Индияның Премьер-Министри Дж. Неру ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянны хүлээп алган болгаш ооң-биле беседа кылган. Беседага Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш ССРЭ-ниң Индияда Элчини М. А. Меньшиков олар олурушканнар.

Ол хүн Индияның Оралакчы-Президентизи Сарвапалли Радхакришнан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянны хүлээп алган. Хүлээп алыышкынга Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш ССРЭ-ниң Индияда Элчини М. А. Меньшиков олар олурушканнар.

(СЭТА).

А. И. Микоянның Индияда чоруп турары

ДЕЛИ. Март 27-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян Индияның Садыг болгаш үлетпүр министри Т. Т. Кришнамачари-биле ужурашкан.

Индий таладан ужуражыышкынга Садыг болгаш үлетпүр министри Д. П. Кармаркар, Хөй-ниитиниң ажылдарының, чуртталга тудуунуң болгаш хандырылганың министри Сваран Синг, Садыг болгаш үлетпүр министерстволарының секретарьлары Х. В. Р. Айенгар болгаш К. Б. Лалл, Бүдүрүлге херектериниң талазы-биле министерствонуң секретары С. С. Кера, Металлургия үлетпүрүнүң министерствозунуң секретары С. Бхутхалингам болгаш Садыг база үлетпүр, бүдүрүлге херектериниң талазы-биле, Металлургия үлетпүрүнүң министерстволарының өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылары олурушканнар. Совет таладан ужуражыышкынга ССРЭ-ниң Индияда Элчини М. А. Меньшиков, Экономиктиг харылзааларның талазы-биле Кол эргелелдиң начальнигиниң оралакчызы П. А. Малетин, ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министерствозунуң эргелелиниң начальниги В. В. Спандарьян, ССРЭ-ниң Элчин чериниң экономика чөвүлекчизи В. А. Сергеев, ССРЭ-ниң Индияда садыг төлээлекчизи Г. П. Великий, ССРЭ-ниң Кара металлургия үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы В. Б. Хлебников, ССРЭ-ниң Кара металлургия үлетпүрүнүң Индияда төлээлекчизи Г. Ф. Михалевич, Бхиланде металлургия заводунуң тудуунуң кол инженери Н. Г. Братенко олар олурушканнар.

Ужуражыышкын үезинде Совет Эвилели-биле Индияның аразында садыглажыышкынны болгаш экономиктиг кады ажылдажылгаларны хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган.

(СЭТА).

* * *

ДЕЛИ, март 28. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Индияның бойдус курлавырларының болгаш эртем шинчилелдериниң министри К. Д. Малавия-биле беседазы март 27-де болган. Беседа үезинде ССРЭ-ниң Индияда Элчини М. А. Меньшиков, Экономиктиг харылзаалар херээниң талазы-биле Кол эргелелдиң начальнигиниң оралакчызы П. А. Малетин, ССРЭ-ниң Индияда Элчин чериниң экономиктиг чөвүлекчизи В. А. Сергеев олурушканнар. К. Д. Маламия биле А. И. Микоян Индияның бойдус курлавырларын ажыглаар болгаш хөгжүдер дугайында айтырыг талазы-биле санал-онал солушкан.

Чурттуң нефть курлавырларын ажылдап кылырының болгаш нефть үлетпүрүнүн хөгжүлдезиниң талазы-биле индий чазактың планнарының дугайын К. Д. Малавия дыңнаткан болгаш Индияга нефть үлетпүрүнүң онза чугулазын айыткан. Чурттуң нефть курлавырларын өөрениринге болгаш Индияның нефть үлетпүрүн хөгжүдериниң планнарының талазы-биле саналдарны ажылдап кылырынга көргүскен ол дузаламчы дээш совет тускай эртемниглерге өөрүп четирген. Ол саналдарны үндезилээш, Индияның чазаа үлетпүрүнүн ол адырының программазын ажылдап кылган болгаш ону боттандырарынга дузаламчы көргүзерин Совет чазактан дилеп турар. Ол дузаламчыны геолог шинчилел ажылдарынга дернишкиннер бээри, база ол ышкаш ол ажылдарны организастаарынга совет тускай эртемниглерни чорудар болгаш индий кадрлар белеткээри кылдыр көргүскен туруп болур. ССРЭ-ге индий тускай эртемниглерни өөредир дугайында айтырыгны К. Д. Малавия база тургускан.

Чурттуң хамаарышпас чоруун хандырарынга негелделерниң бирээзи болур нефть үлетпүрүнүн Индияга канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг дээрзи-биле А. И. Микоян чөпшээрешкен. Совет Эвилели биле Индияның аразында тургустунган найыралдыг харылзааларны барымдаалааш Совет Чазак Индияның нефть үлетпүрүнүн хөгжүлдезинге дем кадып ажылдаар апаар деп ол медеглээн.

Индияның үлетпүрүнүн күрүне секторунга өңнүг металлдар тывыжының болгаш алмаз чыдар черлерни ажылдап кылырының программазын Индияның чазаа кылган деп оон ыңай К. Д. Малавия дыңнаткан. Ол программаны совет тускай эртемниглерниң саналын үндезилээш ажылдап кылган деп ол демдеглээн.

А. И. Микоянның Индияда чоруп турарынга

ДЕЛИ. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Делиде чоруп турарынче, ооң Премьер-Министри Дж. Неру-биле ужуражыышкынынче бүгү индий солуннар кол кичээнгей салып турар.

Ол болуушкуннуң дугайында дыңнадыгларны солуннар А. И. Микоянга көргүскен ол чылыг хүлээп алыышкынны айтып турар бирги арыннарда эң-не көскү черлерде, улуг эгелериниң адаанда парлап турар.

Делиниң Палам аэродромунга А. И. Микоянны уткаанының болгаш ооң Неру-биле беседазының дугайында фотографияларны бүгү солуннар парлаан.

Март 26-да А. И. Микоянның Неру-биле беседазынга доктаавышаан, солуннар болза, ол беседаның үезинде ийп чурттарга, а ол ышкаш бүгү делегей байдалынга сонуургалдыг болуп турар айтырыгларның калбак бөлүүн чугаалашкан деп бижип турарлар.

Билдингенин ёзугаар алырга, Неру бүгү делегей байдалын бодунуң үнелеп турары-биле А. И. Микоянны таныштырган деп «Хиндустан таймс» солун бижип турар.

Микоянның морлап келгенин Индий чазак болза, Н. А. Булганиниң болгаш Н. С. Хрущевтуң чораанының үезинде дугуруштунган индий-совет экономиктиг кады ажылдажылганың программазы-биле холбашкан янзы-бүрү практиктиг айтырыгларның талазы-биле бедик деннелге чугаалажыышкыннар чорударынга ажыглап турар деп «Таймс оф Индиа» солун айтып турар.

(СЭТА).

Кыдат тараачыннар Коммунистиг партияга кирип турар

ПЕКИН. Кыдат парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, көдээ ажылагыйны кооперастаары дээш шимчээшкиннин калбаа-биле хөгжүп турарының үезинде чер болганга кыдат тараачыннардан оларны Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге киирип алырын дилээн билдириишкиннер кирип турар. Чижээ, Цзянсу можуга кооперастаашкын дээш шимчээшкиннин чоруп турганының үезинде ККП-ның кежигүнүнге 41540 тараачыннар кирген. 1955 чылда Фуцань можуга ККП-ның кежигүнүнге 55 муң кижи хүлээп алдынган, оларның 40 муң ажыы тараачыннар. Фуцзянь можунуң көдээ ажыл-агый кооперативиниң бүрүзүнде партия организациязы бар. Хубэй можуга сөөлгү каш айларның дургузунда ККП-ның кежигүнүнге 39 муң 400 ажыг тараачыннар киргеннер.

(СЭТА).

КУР-нуң бирги беш чыл планының күүселдезиниң перспективалары

ПЕКИН. «Улусчу Кыдат» деп журналдың КУР-нуң бирги беш чыл (1953—1957 чылдарда) планының күүселдезиниң перспективаларынга холбаштырган чүүлүнде 1952 чыл-биле дөмейлээрге эрткен чылын КУР-га үлетпүр продукциязын бүдүрери 62 хуу өскен деп айтып турар. Ооң ачызында, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның хөгжээниниң болгаш бараан саарылгазының калбарганының ачызында күрүнениң акша-хөреңгилери чайгылыш локка өзүп турар, ол чорук 1955 чылга дөмейлээрге бо чылын капитал салыышкынының хемчээлин 60 хуу көвүдедир арганы берген. Ол чорук бодунуң ээлчээнде, бирги беш чыл планында киирбээн хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудуушкунун бо чылын хуусаа бетинде эгелээринге арганы берип турар. Хөй-хөй бүдүрүлгелер хуусаазындан эрте ажыглалга кирген турар.

Чаа демир оруктар тудуушкунунуң планы база көвүдеп турар, ол план ёзугаар бо чылын КУР-га демир оруктарның дурту 2 муң ажыг километр өзер.

Бо чылын КУР-нуң үлетпүрү продукцияның хөй санныг чаа хевирлерин, ооң иштинде чүгле 1957 чылда (беш чыл планын ёзугаар) шиңгээдип алыр деп айыткан продукцияны бүдүрүп үндүрер. Чурттуң металлургия үлетпүрү каннарның чаа сорттарын бүдүрерин шиңгээдип алыр. Тракторларны, чүьк автомобильдерин, электростанцияларның чаа дериглерин, чаа хевирниң хоюглаар станоктарын болгаш өске-даа продукцияны Кыдаттың машина тудуушкун үлетпүрү чуртка бээр.

(СЭТА).

Чаа Гутта металлургия комбинадында

ВАРШАВА. Улусчу Польшада эң улуг чаа Гутта В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадында чаа беш чылды боттандырары-биле улуг тудуушкунну чорудуп турар.

Каң шуткулга цехинде ийи чаа мартеннерни тудуп тургузары күштелген темпилер-биле үргүлчүлеп турар. Чаа суугуларны эптеп тургузарынга бүгү чугула чүүлдерни Совет Эвилелинден ында эккелген. Дараазының мартен суугузу чоокку айларда ажыглалга кирер.

Домен цехинде тудуг ажылдары дыка калбарган. Бо үеде комбинатта ийи домналар ажылдап турар. Ам база ийи доменнерни тударынга белеткел калбарган, ол домналар беш чылдың дургузунда ажыглалга дужаатынар. Чаа домен суугуларның бүдүрүлге күчүлели ам ажылдап турарларның күчүлелинден 40 хуу ажар. № 3 домен суугузунуң турар оңгарын ажылчыннар белеткеп эгелээн.

Кокстуг ийи батарейлер тудуушкунун чорудуп турар. Ам агрегаттар хыналдазы чорудуп турар, изиг прокат цехиниң чанынга бүдүрүлгениң чаа улуг тудуу — соок прокат цехи туттунар. Бо үеде комбинатта ол эң-не улуг тудуг шөлү. Каң конструкцияларның чыылдазы, демир бетон салыышкыны ында чорутунуп турар.

Чаа беш чылдың төнчүзүнде В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады мурнунда Польшаның бүгү 23 металлургия заводтарының берип турганындан хөй канны чурттуң улус ажыл-агыйынга бээр.

(СЭТА).

АКШ-тың күрүне департаментизи америк оркестриниң даштыкыже чоруурун соксаткан

НЬЮ-ЙОРК. Төлээлекчилер палатазының акшаландырыышкын талазы-биле адакы комиссиязының ажылының дугайында материалдарны март 23-те парлап үндүрген, ында көргүзүп турары болза, АКШ-тың күрүне департаментизи бо чылдың күзүнүнде даштыкыже чоруур кылдыр көрген америк симфония оркестриниң чоруурун соксаткан. Ол оркестр болза, Каттышкан Штаттарда эң нептеренгей оркестрлериниң бирээзи бооп турар. Ону хөй чылдарның дургузунда улуг дирижер Артуро Тосканини удуртуп келген.

Акшаландырыышкын талазы-биле адакы комиссияның хуралының материалдарының көргүзүп турары болза, адакы комиссияның даргазы Руни (Нью-Йорк штаттан демократ) оркестриниң чамдык артистериниң дугайында «хоп-меге информацияны» күрүне департаментизиниң ажылдакчыларынга киирген. Ол чорук болза, ФБР-ниң чоруткан «истелгелериниң» соонда оркестриниң 100 хире артистериниң барык-ла 30-ин «кызыл пропаганданы таратканы» дээш буруудатырарынга чедирген. АКШ-тың күрүне секретарының дузалакчызының оралакчызы Макилвейнниң адакы комиссияга медеглээниниң түннелинде ол оркестриниң даштыкыже чоруурун күрүне департаментизи күш чок бөлдурган.

(СЭТА).

Колумбияда байдал

НЬЮ-ЙОРК. Импренса популар» деп бразиль солун Боготта (Колумбия) болунуң корреспондентизиниң чүүлдерин парлап үндүрген, Рохас Пинильдин диктатуразынга удур улус шимчээшкининиң талазы-биле каржы хемчеглерни Колумбияның чазаа күштелдирип турарын ол чүүлде дыңнадып турар.

«Коммунистиг ажыл-чорудулга-биле демиселди чылдак болдуруп алгаш, Колумбияның полициязы оппозистиг партияларның болгаш бөлүктериниң баштыңнарын массалыы-биле тудуп хоругдаар чорукту кылып турар деп солун бижээн. Колумбияның Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Хильберто Виейр, профэвилелдериниң удуртукчулары Луис Морантес, Конрадо Куэртас, журналист Хулио Пасад болгаш өске-даа хөй кижилерни тудуп хоругдаан.

Колумбияның армиязы чурттуң көдээ чонунга удур шаажылалдыг чорудулгаларны үргүлчүлевишаан, самолеттарны, танкаларны, аар артиллерияны ажыглап турар деп корреспондент база дыңнадып турар. Бо чорудулгаларга америк шериглер киржип турарын корреспондент демдеглеп турар. «Чоокта чаа соңгу америк шериг удуртукчулары шериглери-биле Толимы районунче кире бергеш, аңаа ажылчыннарны өлүрүп, бажыңнарны өртедип, херээженнерни күчүлеп турган. Вильярика районунга шериг ужудукчулар америк миссия составындан инструкторларның удуртулгазы-биле тараачыннарның бажыңнарын бомбалап турган» деп чүүлдериниң бирээзинде чугаалап турар.

Колумбияның улус массалары дыка берге байдалда туруп турар деп солун айтып турар, ажыл чок чорук калбак хемчээлге четкен; аъш-чем өртээ улгадып турар; ажылчы чоннар чөгенчиг биче ажыл төлевирин ап турар. Акша-хөреңги чок болган ужурундан школалар хагдынган.

Кадыг-дошкун хемчеглер турза-даа, колумби улус ажыл соксадыышкыннарын болгаш кудумчу чыскаалдарын организаставышаан, күштүг удурланыышкынны көргүзүп турар. Улус массаларның чаңгыс эви өзүп турар.

(СЭТА).

Барыын Герман армияны тургузуп турары

БОНН. Тускай дыңнадыглар ёзугаар алырга, ниити саны 10 муң кижилиг өөредилгениң 10 армия батальоннарын таарыштырып тургузары Барыын Германияга бо чылдың июльдуң эгезинде доостур. Ол үеде Ганноверге бирги «шериг академиязы» ажыттынар. Камгалал министерствозунуң төлээлекчизи ол академияны мурнунда үениң аңаа-ла шериг школазы кылдыр характерлээн.

Тургустунуп турар армияның баштайгы кадр кезектерин моон соңгаар тургузарын болгаш өөредирин Штутгартта мурнуу бөлүктүң штабы болгаш Ганноверде соңгу бөлүктүң штабы чорудар апаар.

Барыын Герман армияны тургузарының баштайгы чадазы барык доозулган деп «Нейе Рейн-цейтунг» солун бижип турар. Ийиги чадазы федералдыг кызыгаар полициязының 18 муң албан-хаакчыларын армияның улуг-улуг кезектериниң составынга шилчидери-биле бо чылдың майда эгелээр ужурлуг.

Армияны моон соңгаар тургузарының чорудулгазынга Барыын Германияның камгалал министерствозу четчир санныг эки-турачыларның чок болуп турары-биле холбашкан бергелерге ыяавыла таваржыр деп солун база демдеглеп турар. Армияже Барыын Герман аныяктарны хаара тударынче угланган чазактың ап чорудуп турар пропагандистиг кампаниязын маңаа холбаштыр солун айтып турар. Ол кампанияны эрттирери-биле федералдыг чазак 10 миллион хире марканы тускайлаан.

(СЭТА).

Тунистин национал тургузукчу хуралынга соңгулдаларның түннелдери

ПАРИЖ. Парижтиң солуннарының дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Тунистин улуг буржуаз-националист партиязы «Нео-Дестурнун» баштааны «национал фронт» национал тургузукчу хуралга март 25-те болган соңгулдаларга 597763 бадылаашкыннарны болгаш 98 депутат олуттарын алган.

Национал тургузукчу хуралдың бирги хуралы апрель 8-те болур.

(СЭТА).

Индияда демир оруктар неделязы

ДЕЛИ. Индияның информация бюрозунуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, чыл санында-ла Индияга апрель айда демир оруктарның неделязын байырлаан турар. Индияга болгаш Азияга бирги поездини ажыглалга киргенинден бээр бо чылын 100 чыл болур. Демир оруктарның бирги неделязын апрель 10-дан 16-га чедир чорудар деп турар.

(СЭТА).

Ядролуг чепсектин шенелдезин Оожум океан районга чорударын болдурбас дугайында Японияның дилээн хандырарындан АКШ ойталаан

ВАШИНГТОН. АКШ-тың Күрүне департаментизи Каттышкан Штаттарның Япониягa чоруткан харыы нотазының сөзүн парлап үндүрген. Нотада оожум океан районунга америк атомнуг болгаш водородтуг чепсекти бо чазын шенээр деп турарын соксадыр дугайында Японияның дилээн хандырарын ойталаанын айыткан. Каттышкан Штаттар боттарының ойталаашкынын ол шенелде АКШ-тың камгалалынга «амыдыралчы эргежок чугула» деп чүвеге чылдак хап турар.

(СЭТА).

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпионунуң адын хунаажыры дээш маргылдааның ажыттынганы

ГААГА. Март 27-ден апрель 30-те чедир Голландияга шыдыраа талазы-биле делегей чемпионунуң адын хунаажыры дээш маргылдаалар болуп эртер. Бүгү делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ) дүрүмнерин ёзугаар ол маргылдааның типлекчизи шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону М. Ботвинник-биле салыр эргени алыр.

Маргылдаада делегейниң 10 гроссмейстерлери: Д. Бронштейн, Е. Геллер, П. Берес, Т. Петросян, В. Смыслов, Б. Спасский (ССРЭ-ниң), О. Панно болгаш Г. Пильник (Аргентинаның), Л. Сабо (Венгрияның) болгаш М. Филип (Чехословакияның) олар киржип турарлар. Маргылдааны ийи катап эргилдир салыр. Ынчангаш, шупту 18 салыышкыннарны салыр. Маргылдааның кол судьязынга делегейниң экс-чемпиону гроссмейстер Макс Эйве (Голландия) бадылатырган.

Март 27-де Амстердамга маргылдааның тускай ажыдыышкыны болган. Ол ажыдыышкынга маргылдааның киржикчилери, ФИДЕ-ниң президентизи Ф. Рогард, Амстердамның бүргомистри Д'айн, М. Эйве, маргылдааның организастыг комитединиң кежигүннери, голланды хөй-ниитиниң болгаш парлалганың төлээлекчилери киришкеннер.

Голландияның шадыраа эвилелиниң даргазы Стейнистиң болгаш ФИДЕ-ниң президентизи Рогардтың байыр чедирген кыска чугааларының соонда Амстердамның муниципалдыг чөвүлелиниң кежигүнү А. Роос маргылдааны ажыттынган деп чарлаан. Ооң соонда дугаар тудуушкуну болган.

* * *

АМСТЕРДАМ, март 27. **(СЭТА-ның тускай корр).** Бөгүн маңаа шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш маргылдааның бирги салыышкыны эгелээр. Дугаар тудуушкунун ёзугаар Геллер Петросян-биле Смыслов Сабо-биле, Панно Пильник-биле, Филип Спасский-биле, Берес Бронштейн-биле салыр.

СУД ЗАЛЫНДАН

Хулиганны шииткен

Таңды районнуң улус суду хулиган херек үүлгеткен Н. Ф. Белянининиң херээн үзүп шииткен. Н. Ф. Белянин хөй-ниитиге ажыктыг күш-ажылы кылбайн, Таңды районнуң Кочетов суурга чурттап турган. Белянин үргүлчү арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чораан. Чоокта чаа суурда клубка эзирик чеде бергеш, аңаа дыштанып, ойнап турган улуска чалчып, хамааты Томожалов биле Тогунаевти бак сөглеп, улусту бижек-биле коргудуп, оларга кыжанып турганы судка илерээн.

РСФСР-ниң кеземче херээниң чорудулга хоойлузунун 74 чүүлүнүң II кезээ-биле Белянинни 3 чылда хосталгазын казып эдип чазаар күш-ажыл лагеринге шииткен.

Н. МАРШАНСКИЙ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

БАЛЫК ҮЗҮ

Треска деп балыктың чаа-үрелбээн баарындан кылган суук үстү шагдан бээр — барык-ла XVIII вектиң сөөлүнден эгелеп эмчи практиказынга ажыглап келген. Ол тускай чыттыг болгаш амданныг, сарыгзымаар кылагар суук чүүлде янзы-бүрү үс кислоталарындан аңгыда, дыка хөй санныг А болгаш Д витаминнер бар. Тресканың баарының үзүнде витаминнерниң байлак болурунуң ужуру болза, ультрафиолеттиг херелдерниң саълдары-биле витаминнер чемигип сиңниккен суг үнүштерин чем кылдыр чип амыдыраар далайның үүрмек балыктарын болгаш дириг амытаннарын ол балык чемиш кылып турары-биле тайылбырлатынар.

Треска деп балыктыындан аңгыда, медицинада дельфин болгаш тюлень (далай аңы) үстерин ол ышкаш база хереглеп турар.

Бир эвес А витамин дириг амытандан үнген копчуг эвээш чем аймаанда—дагаа чуургазының сарыг черинде, сүт үзүнде барын өөренип көөр болза, балык үзүнүң үнелии онза билдингир болуп келир. Бойдуста ол каротин деп провитамин хевирлиг делгерээн, организм ону А витамин кылдыр сайзырадып ап турар.

Ол витамин четпестээр болза, кештиң өйүнде байдалы үрелир. Беш кадыг апаар, кылагар сарыг азы боралдыр ыйба өңнүг болуп, казырыкталып, карталып чоруур апаар. Дыргактар болгаш баш дүгү углуп, сыныычал болу бээр, бодунуң кылаңнааш өңүн оскунуптар.

Кештиң ириңнелир аарыглары белени-биле тыптып келир. Тынар оруктарның болгаш өске-даа органнарның ылчыргай чуга карттарының өскерлиишкини болур, хувулуушкуннуг аарыгларның тыптырының болгаш хоочу болу бээриниң аргазын күштелдириптер. Уругларның организминге А витамин четпестей бээрге, бронхиттен хоочурап аарыыры, өкпениң дегдириишкини, ортаакы кулактың, бүүректер хиндиктериниң хувулуушкуннуг дегдириишкини катаптаар болгаш өске-даа аарыглар хаая эвес таваржын турар.

Карактарның хувулуп, оюлганнаар аарыглары, имиртиңде карактың көөрү баксыраары тыптып турар.

Д витамин болза, кижиниң организминге хөй янзы рольдарны ойнап турар. Ол болза, кальций биле фосфорну ажыглаарын база ооң шын солчуушкунун мергежидип турар болгаш ооң-биле кады сөөктериниң чедимчелиг быжыг чоруун болгаш өзүлдезин хандырып турар. Д витамин четпестээр болза, тканьнарже кегжирниң чоорту шилчириниң чорудулгазы үрелир, бичин уругларга рахит аарыг хөгжүүр. Элээди уругларга болгаш улуг улустарга Д витамин четпестээр чорук диштерге илереп келир болгаш карисс аарыгны (диш аарыы) тыптырын дүргедедир.

Д витамин сүтте, дагаа чуургазының сарыг черинде бар болур, ынчалза-даа өзүп олурар организминиң негелдезин хандырыптар хире хөй эвес санныг. Оон аңгыда Д витамин кижиниң организминге хүннүң ультрафиолеттиг херелдериниң херелденгениниң ужурундан тыптыр. Ол тыптыышкын чүгле чайгы үеде четчир, ынчалза-даа чүгле ажык агаарга үр үеде чоруп чоруур болза ол артып каар. Чылдың соок болгаш чаашкынныг үелеринде уругларны рахиттен камгалап алыр төлээде, оларга Д витаминниг чемнерни бээри чугула.

Балык үзүн чүгле рахитти болдурбазынга болгаш эмнээринге хереглеп турар эвес, а ону ол ышкаш остеомаляция (сөөктер сына берген) үезинде, аар аарыгларның соонда ниити арып баксыраанының уламындан тывылган хан четпестээр аарыгларның (немиялар), карак туберкулезунуң болгаш соок туберкулезунуң, а ол ышкаш «дагааның согурарар аарыының» үезинде ижиртип турар. Балык үзүн херээженнер сааттанганының сөөлгү айларында ижип турары тоң чугула.

Эмиг эмер уругларга балык үзүн 2 1/2—3 айлыындан эгелеп ижирти бээр, хүнде 5—10 дамдыдан эгелээш, чоорту 2—3 шай шопулаа чедирер. 1-ден 4 хар чедир уругларга балык үзүн хүнде 2—3 катап бичин шай шопулааның иштин берип болур.

Элээди уругларга хүнде 2—3 катап улуг шопулак балык үзүн ижиртир.

Кандыг шактарда балык үзүн берзе дээрел? Бо айтырыгны ие бүрүзү уругнуң хүн чурумунга таарыштыр шиитпирлээр херек. Балык үзүн чемнеңир мурнунда азы чем сөөлүнде дораан бээрин болдурбаза чугула.

Уругларны чамдыкта балык үзүнүң таарымча чок амданы болгаш чыды чем ижеринден ойталадыптар таварылгалар турар. Ону кофеге холуп ижип болур; чамдык уруглар балык үзүн бичин кара хлеб, дус-биле холуп, күзелдии-биле чип алырлар. Элээди уругларга балык үзүн дустуг огурец-биле холуй чиртип болур.

Карангы соок черге шын кадагалаң турган, бир эвес уругнуң чем чиирин баксыратпас болгаш уругну кыжыктады бербес болза, чайын безин балык үзүн берип болур.

Чамдык тускай таварылгаларда, уругларның ниити кадыкшыл байдалындан болгаш бот-онза байдалдарынга хамаарыштыр балык үзүнүң уругларга бээр хемчээлин өскертип болур; ынчангаш ону эмчиниң сүмезин ёзугаар хереглээр; эң ылаңгыя элбекшилдиг хөй Д витамин бар витаминчидип каан балык үзүнге ол онза хамааржыр.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00281

Культура эргелелиниң типографиязы.